Tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

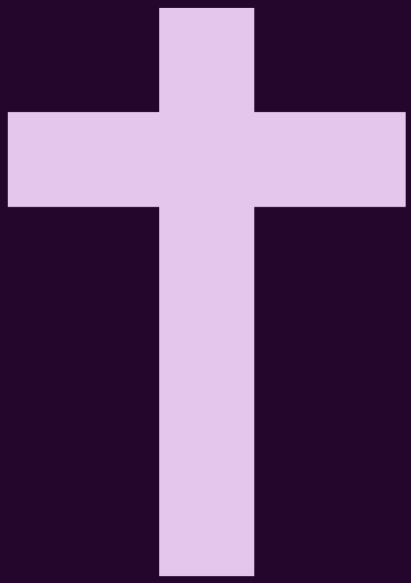

New Testament, Psalms and Proverbs in Mixtec, Magdalena Peñasco (MX:xtm:Mixtec, Magdalena Peñasco)

Tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

New Testament, Psalms and Proverbs in Mixtec, Magdalena Peñasco (MX:xtm:Mixtec, Magdalena Peñasco)

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Magdalena Peñasco

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mixteco, Magdalena Peñasco [xtm], Mexico

Copyright Information

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:
You must give Attribution to the work.
You do not sell this work for a profit.
You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.
Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Mixtec, Magdalena Peñasco

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 20 May 2025 from source files dated 29 Jan 2022
e406ad16-26c0-570c-b2a2-463185e3fb73

Contents

Mateo 1
Marcos 64
Lucas 103
Juan 165
Hechos 210
Romanos 269
1 Corintios 295
2 Corintios 322
Gálatas 339
Efesios 349
Filipenses 358
Colosenses 364
1 Tesalonicenses 370
2 Tesalonicenses 375
1 Timoteo 378
2 Timoteo 387
Tito 393
Filemón 397
Hebreos 399
Santiago 419
1 Pedro 425
2 Pedro 432
1 Juan 437
2 Juan 443
3 Juan 444
Judas 445
Apocalipsis 447

Tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma sukan ni kaxtnu'u tee ni yo nani Mateo ma

Tee jana'a tna'a Jesucristo ma
(Lc 3:23-28)

1 Cha'a kúu tutu ndáka'an ja ka
nani sa'ya tata ñayii jana'a ma, te
ne'un yukan ni kenda Jesucristo ma.
Te Jesucristo ma chi ni kenda ya
ne'un sa'ya tata David ma, te David
ma chi sa'ya tata Abraham ma kúu
de.
2 Te Abraham ma kúu yuva Isaac
ma, te Isaac ma kúu yuva Jacob ma,
te Jacob ma kúu yuva Judá ma ji'in
ndaka-ka ñani de ma.
3 Te Judá ma, ni iyo sa'ya de ji'in ña'a
kúu Tamar ma, te Fares ma ji'in Zara
ma ka kuu de. Te Fares ma kúu yuva
Esrom ma, te Esrom ma kúu yuva
Aram ma.
4 Te Aram ma kúu yuva Aminadab
ma, te Aminadab ma kúu yuva
Naasón ma, te Naasón ma kúu yuva
Salmón ma.
5 Te Salmón ma, ni iyo sa'ya de ji'in
ña'a kúu Rahab ma, te Booz ni yo
nani de. Te Booz ma, ni iyo sa'ya de
ji'in ña'a kúu Rut ma, te Obed ni yo
nani de. Te Obed ma kúu yuva Isaí
ma.
6 Te Isaí ma kúu yuva rey David ma.
Te rey David ma, ni iyo sa'ya de
ji'in ña'a ni yo kuu ñasi'i tee kúu Urías
ma, te Salomón ni yo nani de.
7 Te Salomón ma kúu yuva Roboam
ma, te Roboam ma kúu yuva Abías
ma, te Abías ma kúu yuva Asa ma.
8 Te Asa ma kúu yuva Josafat ma, te
Josafat ma kúu yuva Joram ma, te
Joram ma kúu yuva Uzías ma.
9 Te Uzías ma kúu yuva Jotam ma, te
Jotam ma kúu yuva Acaz ma, te Acaz
ma kúu yuva Ezequías ma.
10 Te Ezequías ma kúu yuva Manasés
ma, te Manasés ma kúu yuva Amón
ma, te Amón ma kúu yuva Josías ma.
11 Te Josías ma kúu yuva Jeconías
ma; maa tiempu ni ka jeka ñayii ñuu
Babilonia ma ñayii ñuu Israel ma, ni
ka kâku Jeconías ma ji'in jaku-ka ñani
de ma.
12 Te nuu ni ka nde koo ñayii Is-
rael ma ñuu Babilonia ma, te ni iyo
sa'ya tee kúu Jeconías ma, te nani
de Salatiel, te Salatiel ma kúu yuva
Zorobabel ma.
13 Te Zorobabel ma kúu yuva Abiud
ma, te Abiud ma kúu yuva Eliaquim
ma, te Eliaquim ma kúu yuva Azor
ma.
14 Te Azor ma kúu yuva Sadoc ma,
te Sadoc ma kúu yuva Aquim ma, te
Aquim ma kúu yuva Eliud ma.
15 Te Eliud ma kúu yuva Eleazar ma,
te Eleazar ma kúu yuva Matán ma, te
Matán ma kúu yuva Jacob ma.
16 Te Jacob ma kúu yuva José ma,
yii ña'a kúu María ma, te si'i Jesús
ma kúu ña, te Jesús ma kúu iya nani
Cristo ma iya ni tetniñu Su'si ma.
17 Chukan kúu ja uxi kuun jichi
ñayii ma kúu onde Abraham ma te
onde David ma, te uxi kuun-ka jichi
i kúu onde David ma te onde kivi
kuan koo i ñuu Babilonia ma, te uxi
kuun-ka jichi i ka kuu onde kivi kuan
koo i ñuu Babilonia ma te onde kivi
ni kâku Cristo iya ni tetniñu Su'si ma.

Sa'a ni kuu kivi ni kâku Jesucristo ma
(Lc 2:1-7)

18 Te sa'a ni kuu kivi ni kâku Jesu-
cristo ma. Iyo suchi kúu María ma,
ndetu i ja tnanda'a i ji'in José ma, te
nuu ñatuu jin kueka tna'a-ka i ma,
te María ma, ni ni'i sa'ya i sukan ni
kuni maa Xtumani Ndios ma. Te ni
jinitnuni José ma ja ñu'u sa'ya i ma.
19 Te José ma, in suchi va'a ini kúu
i, te ñatuu kúni i ja jin ka'an ndeva'a
ñayii ma ja kuu María ma, te chukan
kúu ja jani ini i ja yuyu'u-ni xndoo i
suchi ma.
20 Te sukan jani ini i. Sani te nuu ni
kixi i ma, te ni jininuu i ja ni kenda
in ángel ni tetniñu Iya Tátnuni ma nuu
iyo i ma, te jiña'a ángel ma:
—José sa'ya tata David, má koyu'u
ro ja kueka ro María suchi ko kuu

ñasi'i ro ma, vaa sa'ya i suchi ñu'u ma,
Sa'ya maa Xtumani Ndios ma kúu ya.
21 Te kâku sa'ya i ma, te xnani ro
ya Jesús, vaa ja maa ya te jin kaku
ñayii ñuu ya ma te ma jin kondiso
kuechi-ka i —kúu ángel ma jiña'a i.
22 Ndaka cha'a ni kuu, sukan-va'a
ko kuu sukan ni ka'an Iya Tátnuni ma
nuu tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a ya ma, nuu ni ka'an de ma:
23 Jin kuni ni ja in suchi jaa, ku'un
sa'ya i,
te kâku in suchi yii,
te jin xnani i suchi ma Emanuel,
kúu de ká'an de.
Te Emanuel ma kúni ka'an "Su'si ma
iyo ji'in o".
24 Te ni ndoto José ma ja ni kixi i
ma, te ni sa'a i sukan ni tatnuni ángel
ni tetniñu Iya Tátnuni ma, te ni jeka i
María ma ja ko kuu ñasi'i i suchi ma.
25 Kovaa masu ni yo kixi i ji'in María
ma, chi ni yo ndetu i onde nuu ni
kâku sa'ya María ma suchi xinañu'u
ma, te ni xnani José ma lulu ma
Jesús, sukan ni jiña'a ángel ma.

2

Ni jan koo tee inundichi ma ni ka ndachiñu'u de Jesús ma

1 Nuu ni kâku Jesús ma ñuu nani
Belén ma ja iyo i ñuu Judea ma, ne'un
kivi yukan tátnuni rey Herodes ma.
Te ini ñuu Jerusalén ma, ni ka kenda
koo jaku tee inundichi ve koo ñuu ka
iyo ichi nuu kána kandii ma.
2 Te ka jikan-tnu'u de:
—¿Ndenu iyo suchi ko kuu rey ñayii
judío ma ja jâ ni kâku i ma? Vaa nuu
ka iyo sa ñuu sa ma ichi nuu kána
kandii ma, te ni ka jini sa tiuxini
káxtnu'u ja jâ ni kâku i ma, te ve koo
sa ja jin ndachiñu'u sa i —ka kuu de
ka jiña'a de.
3 Te nuu ni jiniso'o rey Herodes ma
ja sukan ka ka'an de ma, te ni ndi ini
xeen de, te sukan ni ka ndi ini ndaka
ñayii ñuu Jerusalén ma.
4 Te ni ndaxtutu Herodes ma ndaka
tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in
ndaka tee ka skua'a tnu'u Moisés
ma ja ka iyo de ñuu yukan ma, te
ni jikan-tnu'u de ndenu iyo ja kâku
Cristo iya tetniñu Su'si ma.
5 Te ni ka ndakone'e tee ma:
—Ñuu nani Belén ma ja iyo i ñuu
Judea ma, vaa sukan ni kaxtnu'u tee
ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, te sa'a nde a ni ka'an de ma:
6 Te ro'o ñuu Belén ja iyo ro ñuu Judá
ma,
masu in ñuu luluu-ni kúu ro ja iyo ro
ne'un tee ka tatnuni ñuu Judá
ma,
vaa ne'un ro'o kee iya kaxtnu'u
sukan jin sa'a ñayii ma,
te suu ya ko koto ñuu ri a ja kuu Israel
ya.
—Sa'a ni ka ndakone'e de.
7 Sani te yuyu'u-ni ni kana
Herodes ma tee inundichi ma, te ni
jikan-tnu'u vava'a de na nde kivi ni
kenda tiuxini ma.
8 Te ni tetniñu de tee ma ñuu Belén
ma, te jiña'a de:
—Kuán koo ni, te jin ke'en tnu'u
vava'a ni siki ja suchi luluu ni kâku
ma te ndenu iyo i, te nú ni ka ndani'i
ni i, te jin kaxtnu'u ni, sukan-va'a
ki'in tna sa jin ndachiñu'u sa i —kúu
de jiña'a de.
9 Te nuu ni jinu ni ka jiniso'o de
ja jiña'a rey ma, te kuan koo de, te
tiuxini ni ka jini de nuu ka iyo de ñuu
de ma kúu seña ja ka ndikin de kuan
koo de onde nuu ni ka kenda koo de
ve'e nuu iyo lulu ma, vaa yukan ni
jinkuiñi tiuxini ma.
10 Te nuu ni ka jini de ja ni jinkuiñi
tiuxini ma, te ni ka kutachi xen-xeen
de.
11 Te ni ka kivi koo de ini ve'e ma, te
ni ka jini de lulu ma ji'in si'i ya María
ma, te ni ka jinkoo jiti de, te ni ka
ndachiñu'u de Jesús ma, vaa ka jini
de ja iya kanuu kúu ya. Sani te ni
ka ndakune de ja ka yinda'a de kuan
koo de ma, te ni ka skuta'vi de lulu
ma mirra ji'in ja jáxiko asi ji'in oro.
12 Te nuu ni kunee ma te ni ka kixi
de ma, te ni xsjani ña'a Su'si ma ja
máko jin ndakokuiñi-ka de nuu iyo
Herodes ma, te chukan kúu ja in-ka
ichi kuan nu koo de ñuu de ma.

Ni ka xsiyo de Jesús ma ñuu Egipto ma

13 Sani te nuu ni ka ya'a de kuan
nu koo de ma, te nuu ni kixi José ma,
te ni kenda in ángel ni tetniñu Iya
Tátnuni ma, te jiña'a i:
—Ndakoo ni, te kueka ni lulu a
ji'in si'i ya a, te kuán koo ni ñuu
Egipto ma, te jin koo ni yukan-ni
onde kaxtnu'u maa sa kivi ndi koo
ni ma, vaa sa'a ko kuu ja Herodes
ma chi nduku de lulu a ja ka'ni de ya
—kúu i jiña'a i.
14 Te ni ndoto José ma, te ni jeka de
lulu ma ji'in si'i ya ma, te kuan koo
jakuaa de ñuu Egipto ma.
15 Te yukan ni ka iyo de onde ni
ji'i Herodes ma, sukan-va'a ko kuu
sukan ni ka'an Iya Tátnuni ma nuu
tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u Su'si ma
ja ni ka'an de ma: "Onde ñuu Egipto
ma ni ndakana sa Sa'ya sa ma." Sa'a
ni ka'an de ma.
16 Sani te nuu ni jinitnuni Herodes
ma ja ni ka xnda'vi ña'a tee inundichi
ma, te ni ndakiti xeen ini de, te ni
tatnuni de ja jin ka'ni soldado ma
ndaka suchi yika ni ka kâku ma te
onde suchi uu kuiya ma, ja ka iyo
i ñuu Belén ma ji'in ndaka yu'u ñuu
ma.
17 Sukan, te ni kuu sukan ni ka'an
Jeremías tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma nuu sa'a ni ka'an
de ma:
18 Ni ka jiniso'o i ja kúu yu'u in ña'a
ñuu Ramá ma,
nda'yu ña te tnána ña ja kúxii xeen ini
ña.
Raquel ma kúu ña, te nda'yu ña ja jin
kuu sa'ya ña ma,
te masu na in kúndee ja ndaka'an
mani i ña,
vaa kuechi ja ni ka ji'i sa'ya ña ma.
Sa'a ni ka'an de ma.

Kuan nu koo de ji'in Jesús ma ñuu Nazaret ma

19 Kovaa nuu ni ji'i Herodes ma,
sani te ni kenda in ángel ni tetniñu
Iya Tátnuni ma nuu kixi José ma ñuu
Egipto ma,
20 te jiña'a i:
—Ndakoo ni, te ndakueka ni Jesús
a ji'in si'i ya a, te kuán nu koo ni ñuu
Israel ma, vaa jâ ni ka ji'i ñayii ka
nduku ja jin ka'ni i ya ma —kúu i
jiña'a i.
21 Sani te ni ndakoo de, te ni
ndakueka de ya ji'in si'i ya ma, te
kuan nu koo de ñuu Israel ma.
22 Kovaa ni ni'i tnu'u de ja tee kúu
Arquelao ma, tátnuni de ñuu Judea
ma nuu tniñu yuva de Herodes ma,
te chukan kúu ja ni yu'u José ma ja
no'o de yukan. Kovaa Su'si ma, ni
kaxtnu'u ya nuu de ora kixi de ma
nawa sa'a de. Sani te kuan nu koo
de ji'in ya ñuu Galilea ma.
23 Te ni ka kenda koo de ji'in ya
yukan, te ni ka iyo de ji'in ya ñuu
nani Nazaret ma ja iyo i ñuu Galilea
ma, sukan-va'a ko kuu sukan ni
ka'an tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma nuu ni ka'an de ja
konani ya nazareno ma.

3

Sukan ni kaxtnu'u Juan tee skuandute ñayii ma
(Mr 1:1-8; Lc 3:1-9; Jn 1:19-28)

1 Ne'un kivi yukan, te ni kenda
Juan tee skuandute ñayii ma ichi nuu
masu nawa iyo kuiti ma, te káxtnu'u
de tnu'u Su'si ma nuu ñayii ñuu Judea
ma ja jan koo i nuu iyo de ma.
2 Te jiña'a de:
—Jin ndakani jin ndaka'vi ini ni, te
jin xndoo ni ja u'vi ka sa'a ni ma, te
jin ndandikin ni Su'si ma, vaa jâ ve
kuyatni ja tatnuni iya iyo andivi ma
—kúu de jiña'a de.
3 Vaa Juan ma kúu tee ni ka'an
Isaías tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma, nuu ni ka'an de ma:
Kayu'u in tee onde nuu masu nawa
iyo kuiti ma, te ka'an de:
"Jin satu'va ni ichi Iya Tátnuni ma,
jin ndakune ni in ichi ndaa."
Sa'a ka'an de.
4 Te Juan ma, ne'nu de sa'ma ixi
kiti kúu camellu ma, te chii de ma ni
yo nu'ni in ñií. Te ni yo jaa de tika
langosta ji'in nduxi ni yo ni'i de yuku
ma.
5 Te ni yo jan koo ñayii ka iyo ñuu
Jerusalén ma, ji'in ni-ka'nu ñuu Judea

ma, ji'in ni-ka'nu yuyute Jordán ma
nuu iyo Juan ma.
6 Te ni ka yo ndaka'an, ni ka yo
ndakachi i kuechi i ma nuu Su'si ma,
te ni yo skuandute de i yute Jordán
ma.
7 Te nuu ni jini de ja kua'a tee ka
kuu fariseo ma ji'in tee ka kuu sa-
duceo ma ni kenda koo ja skuandute
de tee ma, te jiña'a de:
—¡Sukan ka kuu koo ma ka kuu ni!
¿Na in ni kaxtnu'u nuu ni ja jin kaku
ni ja ma xndo'o xneni ña'a Su'si ma?
8 Jin sa'a ni ja va'a, sukan-va'a kona'a
ndija ja jâ ni ka ndakani, ni ka
ndaka'vi ini ni nuu Su'si ma.
9 Te másu ko jin kani ini ni: "¡Yo'o
chi jin ndani'i-ta'vi o, vaa sa'ya tata
Abraham ma ka kuu o!" Kovaa ja
ndaa kúu ja visi yuu ka ndaa ya'a
chi kuu ndasa'a Su'si ma sa'ya tata
Abraham ma.
10 Te jâ iyo tu'va kaa ma xuu yutnu
ma ja ka'nde i onde yo'o tnu ma.
Ndaka yutnu masu kúun javixi va'a
ma, jin te'nde tnu, te jin koo tnu nuu
ñu'u ma, te jin kayu jin koko tnu. Te
sa'a sa'a ya ji'in ñayii ñatuu ka sa'a
sukan játna ini ya ma.
11 Ja ndaa kúu ja saña chi skuandute
ña'a sa ji'in ndute a-ni, sukan-va'a na
jakona'a ja jâ ni ka ndakani, ni ka
ndaka'vi ini ni nuu Su'si ma. Kovaa
kuee-ka, te kenda iya iyo-ka tnu'u
ndee tnu'u ndatnu-ka ya sana saña,
te saña, va ni a ndijan ya ma masu
kaa masu iyo sa ja kinda'a sa. Te
maa ya chi iyo ya ja taa ya tnu'u ndee
tnu'u ndatnu vaa sa'a ya ja jin koo ni
ji'in Xtumani Ndios ma, te nú ma jin
kandija ni ja ká'an ya ma chi iyo ya
ja chunee ña'a ya nuu ñu'u i'ni ma.
12 Te jâ yinda'a ya ja xndechi ya triu
ma te nduvii i, te sa'a siin ya paja ma,
te ndatava'a ya triu ma nuu ku'un
va'a i ma. Te ka'mi ya paja ma in nuu
ñu'u ja masu nda'va kuiti i —kúu de
jiña'a de.

Sukan ni jandute Jesús ma
(Mr 1:9-11; Lc 3:21-22)

13 Te kivi yukan Jesús ma, ni kee
ya ñuu Galilea ma, te kua'an ya
nuu iyo Juan ma yuyute Jordán ma,
sukan-va'a skuandute de ya.
14 Kovaa Juan ma, ñatuu kúni de, te
jiña'a de:
—Saña, jiniñu'u ja maa ni skuan-
dute ña'a, ¿te nava'a saa su'va maa
ni vee ja skuandute ña'a sa? —kúu
de jiña'a de.
15 Kovaa Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Kachi ni ve, vaa jiniñu'u ja sa'a
jin sa'a o, vaa Su'si ma chi, kúni ya ja
jin sa'a o ja va'a ja ndaa nuu ya ma
—kúu ya jiña'a ya. Sani te ni kachi
Juan ma, te ni skuandute de ya.
16 Te nuu ni jinu ni jandute Jesús
ma, te ni nana ya nuu ndute ma.
Sani te ni ka ndanune andivi ma, te
ni jini ya ja ni nuu Xtumani Ndios ma
sukan kaa in sata, te ni jakoxtnee ya
siki maa Jesús ma.
17 Te ni ka jiniso'o ñayii ma ja sa'a
ká'an Su'si ma onde andivi ma:
—Iya ya'a kúu Sa'ya maa sa, te
kútoo sa ya, te játna ini xeen sa ja sa'a
ya a —kúu ya ká'an ya.

4

Jesús ma, ni jitotnuni ña'a tachi ma
(Mr 1:12-13; Lc 4:1-13)

1 Sani te Jesús ma, ni jan xsia'a ña'a
Xtumani Ndios ma ichi nuu masu
nawa iyo kuiti ma, sukan-va'a kotot-
nuni ña'a tachi ma, sukan-va'a jin
kuni o ja masu nawa kuu sa'a tachi
ma.
2 Nuu ni ya'a uu xiko kivi ja nduu ñuu
ñatuu nawa ni jaa ya ma, te kókon ya.
3 Te ni kenda tachi ma ja kototnuni i
ya ma, te jiña'a i:
—Nú ndija ja Sa'ya Su'si ma kúu ni,
te tatnuni ni ja yuu ya'a, jín nduu i
xtatila ja kaa ni —kúu i jiña'a i.
4 Kovaa Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Tnu'u Su'si ma ká'an: "Masu maa
in-ni ja kaa ja ko'o o ma sa'a ja koteku
o chi su'va ja kandija o ndaka tnu'u
ká'an káchi Su'si ma" —kúu ya jiña'a
ya.
5 Sani te tachi ma, ni jeka i Jesús
ma, te kua'an i ji'in ya onde ñuu ii

nani Jerusalén ma, te ni skaa i ya in
nuu sukun xini veñu'u ka'nu ma,
6 te jiña'a i:
—Nú ndija ja Sa'ya Su'si ma kúu
ni, onde ya'a, te skee ni maa ni onde
kunu ma, vaa tnu'u Su'si ma ká'an:
Su'si ma, tatnuni ya nuu ángel ya ma
ja jin chindee ña'a i,
te jin ndatnii i nda'a ni ma,
sukan-va'a ma jinu ni nuu in yuu
—kúu i jiña'a i.
7 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Suni tnu'u Su'si a ká'an: "Másu
ko kototnuni ro Su'si ro Iya Tátnuni
ma" —kúu ya jiña'a ya.
8 Sani te tachi ma, ni ja'an i ji'in
ya in nuu sukun-ka, te ni kaxtnu'u i
ni-ka'nu ñuu ñayivi a ji'in ndaka ja vii
ja luu iyo ñuu ñayivi a,
9 te jiña'a i:
—Taa sa ndaka cha'a, nuna
jinkuiñi jiti ni nuu sa a te ndachiñu'u
ña'a ni —kúu i jiña'a i.
10 Kovaa Jesús ma, ni ndonda ya
nuu tachi ma, te sa'a jiña'a ya:
—Kuán ndiyo ki'in ro nuu iyo ri
a, vaa tnu'u Su'si a ká'an: "Maa
in-ni Su'si Iya Tátnuni ma kúu iya
ndachiñu'u ro, te nuu maa in-ni ya
kunukuechi ro" —kúu ya jiña'a ya.
11 Sani te tachi ma, ni xndoo i ya,
te ni ka kenda koo ángel ma, te ni ka
jinukuechi i nuu ya.

Jesús ma, ni keja'a ya tniñu ya ñuu Galilea ma
(Mr 1:14-15; Lc 4:14-15)

12 Nuu ni jiniso'o Jesús ma ja Juan
ma, yinee de vekaa ma, te ve ndii ya
ñuu Galilea ma.
13 Te ñatuu ni ndoo ya ñuu Nazaret
ma chi kua'an ya onde ñuu Caper-
naum ma ja kátuu yu'u mar iyo ñuu
Zabulón ma ji'in Neftalí ma,
14 sukan-va'a ko kuu sukan ni ka'an
Isaías tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma, nuu ni ka'an de ma:
15 Ñuu Zabulón ma ji'in ñuu Neftalí
ma,
ja ka iyo i ichi yu'u mar ma, in-ka
yu'u yute Jordán ma,
ja ka kuu i ñuu Galilea ma, ñuu ñayii
masu ñayii judío ka kuu i ma.
16 Ñuu iyo nuu nee ma, ni jini i in ñu'u
ka'nu ndú'va,
te ñayii ka iyo ja sani te jin kûu i ma,
te in ñu'u ni ndandu'va nuu ka iyo i
ma.
Sa'a ni ka'an de.
17 Te onde kivi ni ndenda Jesús
ma ñuu Galilea ma, te ni keja'a ya
káxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a ya ma
nuu ñayii ma, te jiña'a ya:
—Jin ndakani jin ndaka'vi ini ni, te
jin xndoo ni ja u'vi ka sa'a ni ma, te
jin ndandikin ni Su'si iya iyo andivi
ma, vaa jâ ni kuyatni ja tatnuni ya
ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kana ya kuun tee ka tava tiaka ja jin kondikin de ya
(Mr 1:16-20; Lc 5:1-11)

18 Kua'an Jesús ma yu'u mar ñuu
Galilea ma, te ni jini ya uu tee
ndi-tna'a ñani de. In de ma nani
Simón, tee ni ka yo xnani i Pedro ma,
te ñani de ma, Andrés nani de. Te ka
yikuu de ka skee de ñunu de ma ja jin
tava de tiaka nuu mar ma, vaa tee ka
tava tiaka ka kuu de.
19 Te jiña'a ya:
—Ne'e koo ni, te jin kondikin ña'a
ni, te sa'a sa ja jin ko kuu ni sukan
ka kuu tee ka tava tiaka ma, te jin
ndaxtutu ni ñayii ja jin kandija i ja
ká'an sa a, te jin kondikin ña'a i maa
sa —kúu ya jiña'a ya.
20 Sani te ni ka xndoo kunu de ñunu
de ma, te ni ka ndikin de ya.
21 Te ni ya'a ya kua'an ya yukan,
te ni jini ya uu-ka tee ndi-tna'a ñani
de, Santiago ma ji'in ñani de Juan ma,
tee ka kuu sayii Zebedeo ma. Ka iyo
de nuu barcu yuva de Zebedeo ma,
ka yikuu de ka ndakiku de ñunu ka
jatniñu de ma. Te ni kana ña'a ya.
22 Te ni ka xndoo kunu de barcu de
ma ji'in yuva de ma, te kuan koo de,
te ni ka ndikin de ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu kua'a ñayii
(Lc 6:17-19)

23 Te ni-ka'nu ñuu Galilea ma
ni ndakonduu ya, te ndaka veñu'u
lilikin ma nuu ka ndatna'a ñayii judío
ma, káxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a

Su'si ma ji'in sukan tatnuni ya ma.
Te ni ndasava'a ya ñayii ka ku'u
ndeva'a-ni kue'e ma ji'in ndaka ja ka
ndo'o ka neni ñayii ñuu yukan.
24 Te ni-ka'nu ñuu Siria ma ni ka jini
i sukan sa'a sukan kúu ya ma, te ni
ki koo i ni ki xsia'a i ndaka ñayii ka
ndo'o ka neni ndeva'a-ni nuu kue'e
ma, ji'in ñayii ka ndo'o ka neni nuu
tachi ma, ji'in ñayii ka nduneé xini i
ma, ji'in ñayii ñatuu kúu jin kanda i
ma, te ni yo ndasava'a ya i.
25 Te ni ka ndikin ña'a kua'a xeen
ñayii ñuu Galilea ma, ji'in ñayii ñuu
Decápolis ma, ji'in ñayii ñuu Jerusalén
ma, ji'in ñayii ñuu Judea ma, ji'in ñayii
ka iyo in-ka yu'u yute Jordán ma, te
kuan koo i ji'in ya.

5

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya sukan kúni Su'si ma ja jin sa'a o, te nde ñayii jin ni'i ja vava'a-ka ma
(Lc 6:20-23)

1 Te ja ni jini Jesús ma kua'a xeen
ñayii ma, te ni kaa ya ichi sukun-ka
yuku ma, te ni jinkoo ya. Te ni jan
koo tee ka ndikin ya ma, ni ka jan nu
tna'a-ka de ya.
2 Sani te ni keja'a ya káxtnu'u ya, te
sa'a jiña'a ya:
3 —Vava'a jin kendoo ñayii ka
ndakunitnuni ja ka jiniñu'u i Su'si
ma, vaa kivi tatnuni Su'si ma, nuu
koo ya ma, yukan jin koo i ji'in ya.
4 'Vava'a jin kendoo ñayii ka nda'yu
ma chi ndaka'an mani ña'a maa Su'si
ma.
5 'Vava'a jin kendoo ñayii kuee ini
ma chi jin nduta'vi i in ñu'ú ni skuiso
ya ja kua'a ya ma.
6 'Vava'a jin kendoo ñayii ni-yu'u
ni-ini i ka ndanduku i ja va'a ja ndaa
tátnuni Su'si ma ja jin ko sa'a i ma, vaa
jin ni'i ndija i ja ka jiniñu'u anua i ma.
7 'Vava'a jin kendoo ñayii inunda'vi
ini ma, vaa ndunda'vi ini ña'a maa
Su'si ma.
8 'Vava'a jin kendoo ñayii ñatuu na
ja u'vi ka iyo ini anua i ma, vaa suu i
jin kuni Su'si ma.
9 'Vava'a jin kendoo ñayii ka ndi ini
te ka nduku i naxe jin koo mani ñayii
ma chi suu i jin konani sa'ya Su'si
ma.
10 'Vava'a jin kendoo ñayii ka
sondikin ña'a ñayii ma kuechi ja ka
sa'a i ja va'a ma te ka ndo'o ka neni
i ma chi ñayii yukan jin koo nuu
tatnuni Su'si ma.
11 'Vava'a jin kendoo maa ni, nú
kuechi ja ka kandija ña'a ni a, te
jin ka'an ndeva'a i nuu ni, te jin
sondikin ña'a i, te jin xtekuechi ña'a
i ja ka sa'a ni ndaka ja u'vi tna'a ja
masu sukan ka sa'a ni ma.
12 Jin kusii ini ni, te jin kutachi ni,
vaa iyo ja ka'nu ka'nu ja jin kuta'vi ni
ja iyo i onde andivi ma, te jin kona'a
ni ja sukan ka sondikin ña'a ñayii a,
sukan ni ka yo sondikin i tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma, tee ni ka yo iyo onde xi'na-ka
ma.

Sukan kúu ñii jaa o ma ka kuu o

13 'Ndijin chi sukan kúu ñii jaa o
ma sukan ka kuu ni ja ka kandija ni
tnu'u Su'si ma te ka iyo ni ñuu ñayivi
a. Chukan kúu ja jin ko koto vava'a
ni maa ni, chi vaa ka jini maa ni ja
nú ñii ma, ñatuu u'wa-ka i ma, masu
nawa kuu sa'a o ja ndu-u'wa-ka i, te
ni masu jiniñu'u-ka i. Yika ja skana o
i te jin kuiñu ña'a maa ñayii ma.

Sukan kúu ñu'u ndú'va ja xtnuu i nuu o ma, sukan ka kuu o

14 'Ndijin chi sukan kúu ñu'u ndú'va
vava'a ja xtnuu i nuu o ma, sukan ka
kuu tna ni ñuu ñayivi a, te suni sukan
kúu in ñuu iyo onde xini yuku ma ja
masu kuu chu'u i ma, sukan ka kuu
tna ni.
15 Vaa ka jini maa ni ja nú ni xndu'va
o in ñu'u ma chi masu ja chinee va'a
o i in chii kajoo ma kúu, su'va nú
ni xndu'va o i chi sonee sukun o i
nuu candileru ma, sukan-va'a xtnuu
va'a-ka i nuu ndaka ñayii ka iyo ve'e
ma.
16 Sukan kúu ñu'u ndú'va ma,
sukan jin ko kuu ni nuu ñayii ma,
sukan-va'a ja jin kuni i ja va'a ka
sa'a ni ma, te jin ndasa'a i kuenda ja
kuechi ja ka iyo ni ji'in Su'si ma kúu

ja ka sa'a ni sukan, te jin ndachiñu'u
i Yuva o Su'si ma iya iyo andivi ma.

Jiniñu'u ja jin sa'a o sukan káxtnu'u Jesús ma

17 'Másu ko jin kani ini ni ja vee
sa ja xtandiyo sa ja ni ndakaxtnu'u
Moisés ma xi ja ni ka yo kaxtnu'u
tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma. Masu vee sa ja
xtandiyo sa, chi ña'a, su'va vee sa ja
xsinu sa ja kaxtnu'u vava'a sa sukan
kúni Su'si ma ja jin ko sa'a jin ko kuu
ni.
18 Ja ndaa ká'an sa ja nani ka iyo-ka
andivi ma ji'in ñu'ú ya, chi ndaka
tna'a ja ni tatnuni Su'si ma onde ndi'i
kuiti ko kuu, te ni masu yanduu ni-in
letra lilikin.
19 Te chukan kúu ja nú na in te
ñatuu sa'a ndi'i sa'a tu'u i ndaka tnu'u
tátnuni sa ya te suni sukan-ni káxtnu'u
i nuu ñayii ma ja máko jin sa'a tna i
ndaka sukan tátnuni sa ma, te kóna'a
i ja masu in ñayii kanuu ko kuu i nuu
tatnuni Su'si ma. Kovaa nú na in na
sa'a ndaka tu'u tnu'u káxtnu'u sa ya
te káxtnu'u tna i ja sukan jin sa'a ndi'i
jin sa'a tu'u tna ñayii ma, te kóna'a i ja
in ñayii kanuu ko kuu i nuu tatnuni
Su'si ma.
20 Chukan kúu ja ká'an sa ja kanuu ja
jin sa'a va'a jin sa'a ndaa-ka ni sana
tee ka skua'a tnu'u ni yo kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in tee ka kuu fariseo
ma, vaa nú ña'a, te masu kuu jin kivi
koo tna ni nuu tatnuni Su'si ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin ndaka'an mani nuu tna'a o
(Lc 12:57-59)

21 'Ni ka jiniso'o ni ja sa'a ni ka
kaxtnu'u ñayii jana'a ma: "Másu ko
ka'ni ni ñayii ji'in ni ma, vaa ñayii ni
ja'ni in ndiyi ma, jâ ni jiso kuechi i te
ndachunaa maa i ja ni sa'a i ma."
22 Kovaa saña chi ká'an sa ja nú na
in na ndakiti ini nuu tna'a i ma, suni
kuiso kuechi tna i te ndakan Su'si ma
kuenda nuu i. Te nú na in jani ini ja
maa i kúu-ka ma te kuña'a i nuu tna'a
i ma ja masu nde jiniñu'u ñayii yukan
ma, te jâ ni jiso kuechi i te ndakua'a
i kuenda nuu Su'si ma kivi ndenda i
nuu núkoo ya ja ka'nde ya tniñu ñayii
ma. Te ñayii ûni ká'an u'vi nuu in-ka
ñayii ma, jâ iyo i ja ki'in i nuu andeya
ma ja ndachunaa i ja ni sa'a i ma.
23 'Chukan kúu ja nú vee ni ve
xsia'a ni ja ndakua'a ni nuu Su'si ma
te ndaka'án ni ja iyo kuechi ni nuu
tna'a ni ma,
24 te ja sa'a ni kúu ja xndoo ni ja
yinda'a ni ma nuu iyo altar ma, te
ki'in ni, te ndaka'an mani ni tna'a ni
ma, te nú ni jinu, sani te kii ni te
ndakua'a ni nuu Su'si ma ja vee ni ve
xsia'a ni ma nkuu.
25 'Ñama ni, te vitna iyo ja kuu-ka
te ndaka'an mani ni ñayii ñatuu iyo
mani ji'in ni ma. Nú ña'a te kua'a i
kuenda nuu tee ja'nde tniñu ma, te
tee ya'a tatnuni de nuu tee ka kuu
ndaja'a ma, te jin koo de jin chinee
va'a ña'a de vekaa ma.
26 Ja ndaa ká'an sa ja nú na in na
kivi vekaa ma, masu ndee-ka i onde
ndachunaa ndi'i kuiti i ja ni sa'a i ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja ja u'vi kúu ja ko ndiyo ini o in-ka ñayii masu ni tnanda'a ji'in o ma

27 'Ni ka jiniso'o ni ja ni ka yo ka'an
i ma: "Máko kivi nduu ni ji'in in-ka
ñayii masu ni tnanda'a ji'in ni ma."
28 Kovaa saña chi ká'an sa ja nú in
tee, te konde'ya de in ña'a te ndiyo
ini de ja kivi nduu de ji'in ña ma,
jâ ni jiso kuechi de, vaa jâ ni jani
ini de sukan ma, te nuu Su'si ma chi
kuenda tnu'u ja jâ ni kivi nduu de
ji'in ña kúu.
29 'Chukan kúu ja nú nduchinuu
kua'a ni a kúu ja sa'a ja kuiso kuechi
ni ma, tava ni i te skana ni i chi
va'a-ka ja skenaa ni in nduchinuu ni
a sana ni-ka'nu ni skenaa maa ni nuu
andeya ma.
30 Te nú nda'a kua'a ni a kúu ja sa'a ja
kuiso kuechi ni, ka'nde ni i te skana
ni i chi va'a-ka ja skenaa ni in nda'a
ni a sana ni-ka'nu ni skenaa maa ni
nuu andeya ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja máko xn-doo tee ma ñasi'i de ma
(Mt 19:9; Mr 10:11-12; Lc 16:18)

31 'Suni ni ka yo ka'an tna i: "Nú
tee ma, te ndásaxiko de ñasi'i de ma

te xndoo de ña kúni de, te kuu xndoo
de ña ma, te kuá'a de in tutu ká'an ja
jâ ni xndoo de ña."
32 Kovaa saña chi ká'an sa, nú tee
ma, te ndásaxiko de ñasi'i de ma te
xndoo de ña ma, nú masu kuechi ja
ni kivi nduu ña ji'in in-ka tee kúu,
chi sa'a de ja kivi nduu ña ji'in in-ka
tee, te sa'a de ja kuiso kuechi ña. Te
tee ndakueka ña'a ni ndoo ma, kuiso
kuechi tna de, vaa téku yii ña ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin ka'an ndaa o ma

33 'Te suni ni ka jiniso'o ni ja ni ka
ka'an tna i nuu ñayii jana'a ma: "Má
ndakune'e ni Su'si ma te xnda'vi ni
tna'a ni ma, su'va sa'a ni ja ni skuiso
ni nuu Iya Tátnuni ma."
34 Kovaa saña chi ká'an sa, máko jin
skuiso ni ja maa andivi ma te jin sa'a
ni, vaa andivi ma iyo nuu núkoo Su'si
ma ja tátnuni ya ma.
35 Ni a ko jin ka'an ni ja maa ñu'ú
ya'a te jin sa'a ni, vaa nuu ka yoxtnee
ja'a ya ma kúu. Ni a ko jin ka'an ni
ja maa ñuu Jerusalén ma te jin sa'a
ni, vaa ñuu Jerusalén ma kúu ñuu iya
kúu Rey Kanuu ma.
36 Ni a ko jin ka'an ni ja maa xini
ni a te jin sa'a ni, vaa masu kuu jin
ndasa'a kuijin ni xi jin ndasa'a tnuu
ni ni-in ixi xini ni a.
37 Kovaa su'va in-ni ja jin ka'an ni: nú
saa te jin ka'an ni "saa", te nú ña'a
te jin ka'an ni "ña'a", vaa nuna jin
skaa-ka ni ja jin ka'an ni ma, ja u'vi
ko kuu i.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin kutoo o ñayii ñatuu ka kunimani nuu o ma

(Lc 6:27-28, 32-36)

38 'Suni ni ka jiniso'o ni ja sa'a
ni ka yo ka'an i: "Nuna xtnakue'e
ñayii ma nduchinuu ni ma, te suni
ndaxtnakue'e ni nduchinuu i ma.
Nuna kene'e i nu'u ni ma, te suni
ndakene'e ni nu'u i ma." Te nú sukan
ma, chi ja ni ka yo sa'a ña'a in-ka
ñayii ma, te suni sukan ni ka yo
ndasa'a tna ni i ma.
39 Kovaa saña chi ká'an sa, nú na
in kúni ja sa'a ña'a i ja u'vi, máko
sunkani ni i, te ko kuu maa i. Te nú
na in ni kani yikinuu ni ichi kua'a
ma, kua'a ni tnu'u, te káni maa i in-ka
yikinuu ni ma.
40 Nú na in kúni ja kanaa i ji'in ni te
xtandee i su'nu ni ma, suni kua'a tna
ni su'nu ka'nu ndii ni ma.
41 Nú na in xtetuu ña'a nawa kondiso
ni te ki'in jika ni ji'in i, su'va uu jichi
jika-ka ki'in ni ji'in i.
42 Nú na in jikan, te kua'a ni nawa
jikan i ma. Te nú na in jikan nuu, te
máko ka'an ni ja ma kuanuu ni.
43 'Ni ka jiniso'o ni ja sa'a ni ka yo
ka'an i ma: "Kutoo ni tna'a ni ma, te
saxiko ni nuu ñayii kúni u'vi nuu ni
ma."
44 Kovaa saña chi ká'an sa: Jin kutoo
ni ñayii ka kuni u'vi nuu ni ma, te jin
ka'an va'a jin ka'an vii ni ja jin kuu
ñayii ka ka'an u'vi ja jin kuu ni ma, te
jin ko sa'a ni ja va'a ja jin kuu ñayii
ka saxiko ña'a ma, te jin kakan-ta'vi
ni ja jin kuu ñayii ka nduku ja jin sa'a
ña'a i ja u'vi ma,
45 sukan-va'a jin ko kuu ni sa'ya Yuva
o iya iyo onde andivi ma. Vaa maa ya
chi sa'a ya ja kána kandii ma nuu ka
iyo ñayii ka sa'a ja va'a ma, ji'in nuu
ka iyo ñayii ka sa'a ja u'vi ma, te suni
sa'a ya ja kúun savi nuu ka iyo ñayii
ka sa'a ja u'vi ma ji'in nuu ka iyo ñayii
ka sa'a ja va'a ma.
46 Vaa nú ka kutoo ni yika-ni ñayii ka
kutoo ña'a ma, ¿nawa ka ndetu ni ja
jin kuta'vi ni ja taa Su'si ma? Vaa
sukan kuiti-ni tna ka sa'a ñayii ka sa'a
ja u'vi ma.
47 Te nú ka wa'a ni nchuxi nani ñayii
ni ka nduu ji'in ni sa'ya Su'si ma,
¿nawa kúu ja ka sa'a-ka ni? ¿Masu
sukan ka sa'a tna ñayii ñatuu ka jini
Su'si ma, ja vivii ka kuu i ji'in ñayii
ka ketna'a ini ji'in i ma-ni?
48 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka nduu
ni sa'ya Su'si ma, su'va jin ku'un ini
ni ja ndimaa ja va'a ja vii jin ko sa'a
ni, sukan sa'a Yuva o iya iyo onde
andivi ma ja ndimaa ja va'a ja vii sa'a
ya ma —kúu ya jiña'a ya.

6

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin

sa'a o ora ka chindee o ñayii nda'vi ma

1 Te jiña'a Jesús ma:
—Másu ko jin ku'un ini ni ja ora
ka sa'a ni ja va'a ma, te onde jin
kuni ña'a ñayii ma, sukan-va'a jin
ndachiñu'u ña'a i. Vaa nú sukan na
jin sa'a ni, te masu nawa jin kuta'vi
ni nuu Yuva o iya iyo onde andivi
ma.
2 Chukan kúu ja nuna jin chindee
ni ñayii nda'vi ma, má jin sa'a ni ja
jin kuni ndaka-ka ñayii ma, sukan ka
sa'a ñayii ka kutneñu maa i te masu
ka sa'a i ja ka ka'an i ma. Vaa nú ka
iyo i veñu'u lilikin ma xi nú ka iyo i
ichi ma, te sukan ka sa'a i, sukan-va'a
jin kuni ñayii ma ja sukan ka sa'a i ma
te jin ndachiñu'u ña'a i ma. Ja ndaa
ká'an sa ja jâ ni ka ni'i i ja jin kuta'vi
i ma, te masu nawa jin ni'i-ka i.
3 Kovaa ndijin, nuna jin chindee ni
ñayii nda'vi ma, má kuni nda'a ni
satni ma ja sa'a nda'a ni kua'a ma,
4 sukan-va'a ñatuu na in kuni ja ni
chindee ni ñayii nda'vi ma, te Yuva
o iya iyo onde andivi ma ja nde'ya
ya ja va'a ni sa'a ni ma visi ñatuu na
ñayii nde'ya ña'a ma, chi maa ya sa'a
ja jin kuni ndaka ñayii ma ja vii ja
va'a ndataa ya nuu ni ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin kakan-ta'vi o nuu Su'si ma
(Lc 11:2-4)

5 'Te ora jikan-ta'vi ni ma, máko
kuu ni sukan ka kuu ñayii ka ka'an te
masu ka sa'a i ma, vaa ñayii ya'a chi
ka jatna ini i ja jin konukuiñi i te jin
kakan-ta'vi i ini veñu'u lilikin ma ji'in
nuu ka ndatna'a ichi ma, sukan-va'a
jin kuni ñayii ma sukan ka sa'a i ma
te jin ndachiñu'u ña'a i. Ja ndaa ká'an
sa ja ñayii ka sa'a sukan ma jâ ni ka
ni'i i ja jin kuta'vi i ma, te masu nawa
jin ni'i-ka i.
6 Kovaa ndijin, ora jikan-ta'vi ni ma,
ndivi ni ini ve'e ni ma, te kasi ni ye'e
ni ma sukan-va'a ñatuu na in kuni
ña'a, te kakan-ta'vi ni nuu Yuva ni
Su'si ma. Vaa Yuva ni iya nde'ya ja
va'a sa'a ni ma visi ñatuu na ñayii
nde'ya ña'a ma, chi maa ya sa'a ja
jin kuni ndaka ñayii ma ja vii ja va'a
ndataa ya ma.
7 'Te ora jikan-ta'vi ni ma, máko
ndaka'an ndaka'an-ni ni tnu'u masu
ka jiniñu'u ma, sukan ka sa'a ñayii
ñatuu ka kukanu ini Su'si ma, vaa ka
jani ini i ja kuechi ja kua'a tnu'u ka
ka'an ka ka'an i ma, te kuniso'o-ka
Su'si ma.
8 Máko jin sa'a ni sukan ka sa'a i ma,
vaa visi ñatuu jin kakan-ta'vi-ka ni
nawa ka jiniñu'u ni ma, kovaa Yuva
o Su'si ma chi jâ jini ya nawa ka
jiniñu'u ni.
9 Chukan kúu ja, ndijin chi sa'a jin
kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma:
Yuva sa ja iyo ni andivi a,
jayiñu'u kóo nuu maa ni a.
10 Ka kuni sa ja kenda kivi ja tatnuni
ni ñuu ñayivi a,
te sukan ka sa'a i ja kúu ini maa ni
andivi a,
te sa'a ni ja sukan jín sa'a tna sa
ñuu ñayivi a.
11 Chindee ña'a ni ja na koo ja jin kaa
sa vitna,
te sukan sa'a tna ni ndi-kivi
ndi-kivi.
12 Te sakanu ini ni na ja u'vi ka sa'a
sa nuu ni ma,
vaa saña tna chi ka sakanu ini sa
ñayii ka sa'a ña'a ja u'vi ma.
13 Te máko kua'a ni tnu'u ja ska'an
ña'a tachi ma ja jin sa'a sa ja
u'vi ma,
su'va chindee ña'a ni ja na jin
kaku sa nuu ja u'vi ma.
Vaa maa ni kúu iya tátnuni,
te maa ni iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu
ji'in jayiñu'u ni-kani ni-jika.
Te sukan kó kuu.
14 'Vaa nuna jin sakanu ini ni ñayii
ka sa'a ña'a ja u'vi ma, suni sakanu
ini tna ña'a Yuva o iya iyo andivi ma.
15 Kovaa nú ma jin sakanu ini ni ñayii
ka sa'a ña'a ja u'vi ma, suni masu
sakanu ini tna ña'a Yuva o ma ndaka
ja u'vi ni ka sa'a ni nuu ya ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin koo ndite o nuu Su'si ma

16 'Ora ka iyo ndite ni nuu Su'si ma,
má jin sa'a ni ja ka kuxii, ka kunda'vi
ini ni, sukan ka sa'a ñayii ka ka'an
te masu ka sa'a i sukan ka ka'an i
ma, vaa ka sa'a i tnu'u ja ka kuxii,

ka kunda'vi ini i, sukan-va'a jin kuni
ñayii ma ja ka iyo ndite i nuu Su'si ma
te jin ndachiñu'u ña'a i. Ja ndaa ká'an
sa ja jâ ni ka ni'i i ja jin kuta'vi i ma,
te masu na jayiñu'u-ka jin ni'i i nuu
Su'si ma.
17 Kovaa ndijin, ora iyo ndite ni nuu
Su'si ma, te koo sii ini ni, te ndakate
ni nuu ni a, te vivii ndasa'a ni maa
ni,
18 sukan-va'a ñatuu na in kuni ja iyo
ndite ni nuu Su'si ma, te maa Yuva
ni Su'si ma, iya nde'ya nawa sa'a ni
ma visi ñatuu na ñayii nde'ya nawa ni
sa'a ni ma chi maa ya sa'a ja jin kuni
ndaka ñayii ma ja vii ja va'a skuta'vi
ña'a ya ma.

Jín sa'a o ja va'a ja ndaa vaa chukan chi masu ja naa kúu
(Lc 12:32-34)

19 'Máko ku'un xeen ini ni ja
koneva'a ni kua'a xeen ndatniñu ñuu
ñayivi a nuu kána tikixin, ji'in nuu
nána xe'e ndatniñu ma, ji'in nuu kuu
jin kivi koo kui'na ini ve'e ni ma te
jin sakui'na i.
20 Su'va jin ku'un ini ni ja jin sa'a ni ja
va'a ja ndaa ma, vaa ndaka chukan
chi onde andivi ma jin koo va'a. Vaa
yukan masu kana tikixin ma, ni a
nana xe'e ja koneva'a ni ma, te yukan
masu na kui'na ka kivi koo ja jin
sakui'na i ma.
21 Vaa nuu iyo ndaka ja ñu'u ini o ja
neva'a o ma, yukan tna jatanuu-ka
ini anua o ma.

Sukan kúu ñu'u ndú'va ma kúu nduchinuu o a nuu yikikuñu o a
(Lc 11:33-36)

22 'Nduchinuu ni a, sukan kúu in
ñu'u ndú'va ja xtnuu i nuu o ma,
sukan ka kuu i ne'un yikikuñu ni a.
Chukan kúu ja nú nduchinuu ni a, ja
va'a ka kuu i, te ni-ka'nu yikikuñu ni
a, kotnuu i, te ni'i ini ni ja sa'a ni ja
va'a ma.
23 Kovaa nú nduchinuu ni a, ja u'vi
ka kuu i, te ni-ka'nu yikikuñu ni a,
iyo i nuu nee ma. Te nú sukan, nda'vi
maa ni vaa ni-ka'nu yikikuñu ni a iyo
nuu nee kuiti ma.

Masu kuu kunukuechi o nuu Su'si ma ji'in nuu ndaka ja iyo ñuu ñayivi a
(Lc 16:13)

24 'Ni-in ñayii, masu kuu
kunukuechi i nuu uu jito'o i ma
chi kuni u'vi i nuu in jito'o i ma
te kutoo-ka i in-ka jito'o i ma, xi
katanuu i in de ma te saxiko i in-ka
de ma. Masu kuu kunukuechi o nuu
Su'si ma ji'in nuu ndaka ja iyo ñuu
ñayivi a.

Máko jin ko ndi ini xeen o naxe jin ni'i o ja jin koteku o a
(Lc 12:22-31)

25 'Chukan kúu ja ká'an sa: Máko
jin ko ndi ini ni nawa jin kaa jin
ko'o ni ja jin koteku ni, ni a nawa jin
kondii jin konama ni. Ka jini maa ni
ja Su'si ma ni sa'a ja ka teku ni a, te
kuu sa'a ya ja jin ni'i ni ja jin kaa ni
ma. Te ka jini maa ni ja Su'si ma, ni
sa'a ya yikikuñu ni a, te kuu sa'a ya
ja jin ni'i ni ja jin kondii jin konama
ni.
26 Jin konde'ya ni lasaa ka ndava ichi
andivi a, ja masu na itu ka chi'i ti, ni
a jin ndaxtutu ti nawa jin kaa ti, ni
a jin ko ndi ini ti ja jin tnaa va'a ti in
nuu yaka ja jin kaa ti ma. Kovaa maa
Yuva o iya iyo andivi ma na'a nawa
jin kaa ti. ¡Te nú sukan sa'a ya ji'in
lasaa ma, nde-ka tu ndijin chi ko ndi
ini Su'si ma ja jin ni'i ni ja jin kaa ni,
vaa ka ndanuu-ka ni sana lasaa ma!
27 Te visi na jin ko ndi ini xeen ni,
kovaa masu kuu jin sa'a maa ni ja jin
kua'nu-ka ni jaku.

28 '¿Te nava'a ka ndi ini xeen ni
nawa jin kone'nu ni a? Jin konde'ya
ni ja ita ma, vivii ka ja'nu i. Te ni
masu ka satniñu i, ni masu ka kene'e
i yu'va ja jin kuva'a sa'ma i ma.
29 Kovaa ká'an sa ja ni a rey Salomón
ma, ja ndaka ja va'a ni yo neva'a de
ma, masu ni yo ne'nu de sukan vii ka
ndaa ita a.
30 Vaa Su'si ma sa'a ja vivii ka ndaa
ita ja ka iyo ichi yuku ma in kii ma, te
kivi yutnee ma, te jin kayu i nuu ñu'u
ma-ni. ¡Te nú sukan vivii jito ya ita
ma, naka tu ndijin ja ka kuu ni sa'ya
ya ma, suni vivii skondii skonama

ña'a ya! ¿Nava'a vala-ni ka kukanu
ini ni ya?
31 Te chukan kúu ja má jin ko ndi ini
ni te jin ko kuxii ini ni te jin ka'an ni:
"¿Nawa jin kaa o? xi ¿nawa jin ko'o o?
xi ¿nawa jin kondii jin konama o a?"
32 Vaa ndaka cha'a ka ndi ini ñayii
ñuu ñayivi a, kovaa ndijin, ka neva'a
ni in Yuva o iya iyo ichi andivi ma ja
jini ya ja ndaka cha'a ka jiniñu'u ni a.
33 Ndijin, jin ndanduku ni xinañu'u
kuiti-ka sukan tátnuni Su'si ma, ji'in
sukan sa'a ndaa ya ma, te ndaka
cha'a, te kenda koo kuee-ka ndi-tna'a
ka jiniñu'u ni ma.
34 Chukan kúu ja máko jin ko ndi ini
ni nawa ko kuu kivi yutnee ma, vaa
kenda siin maa i ji'in tnundo'o i ma,
te chukan kúu ja jin katanuu ni nawa
iyo ja jin sa'a ni in kivi in kivi ma-ni
—kúu ya jiña'a ya.

7

Máko jin ndanduku o naxe sa'a naxe kúu in-ka ñayii ma
(Lc 6:37-38, 41-42)

1 Te jiña'a Jesús ma:
—Máko jin ndanduku ni naxe
ka sa'a ka kuu in-ka ñayii ma,
sukan-va'a máko ndanduku Su'si ma
naxe ka sa'a ka kuu maa ni a.
2 Vaa sukan ka ka'an ni ja jin kuu
tna'a ni ma, te sukan ndaka'an tna
Su'si ma ja jin kuu maa ni, te tnu'u
ja ka jiña'a ni nuu in-ka tna'a ni ma
ndaka'an tna Su'si ma nuu ni.
3 ¿Te nava'a nde'ya ni in mi'i ñunee
nuu tna'a ni ma, te ñatuu núkonde'ya
ni vitu ka'nu ñunee nuu maa ni a?
4 ¿Te nava'a jiña'a ni nuu tna'a ni ma:
"Taa ni tnu'u, te tava sa in mi'i ñunee
nuu ni a", te vitna ja nuu maa ni a
ñunee in vitu ka'nu ma?
5 Masu ndasa'a ni kuenda tnu'u ká'an
ni a, vaa ká'an ni te masu sa'a ni
sukan ká'an ni ma. Xinañu'u-ka tava
ni vitu ka'nu ñunee nuu maa ni
a, te sukan saa kuu konde'ya va'a
ni, sukan-va'a kuu ndatava ni mi'i
ñunee nuu tna'a ni ma.

Má jin kaxtnu'u-ka o tnu'u vii tnu'u va'a Su'si a nuu ñayii ñatuu kúu ini i ja kandija i ma

6 'Má jin kua'a ni ja ii ma nuu la-ina
ma, nasa jin ndakokuiñi ti te jin sa'a
kuechi jin sa'a likin ña'a ti. Te má
jin tnaa ni perla vivii ma nuu chikini
ma, nasa jin kuiñu ti.

Kúu ini Su'si ma ja jin kakan o nawa ka jiniñu'u o ma
(Lc 11:9-13)

7 'Jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma,
te taa ya. Jin nduku ni, te jin ni'i ni.
Jin skajan ni ye'e ma, te ndanune, te
kuu jin kivi koo ni.
8 Vaa nú na in jikan ma chi ni'i i. Te
ñayii ndúku ma chi ni'i i. Te ñayii
skajan ma, te ndanune ye'e ma, te
ni'i i ja kúni i ma.
9 '¿Nde ndijin ja kúu ni ñayii a, te
nuna kakan sa'ya ni ma in xtatila, te
chi'i ni in yuu nda'a i?
10 ¿Xi kakan i in tiaka, te kua'a ni i in
koo?
11 Vaa nú ndijin ja masu inuva'a ini
ni ma, te ka jini ni jin kua'a ni ja va'a
sa'ya ni ma, ¡nde-ka tu ja Yuva o iya
iyo onde andivi ma, ûni skuta'vi ya ja
va'a ndaka ñayii kakan nuu ya ma!

Jín sa'a o nuu ñayii ma sukan kúni o ja jin sa'a ña'a i maa o ma
(Lc 6:31)

12 'Chukan kúu ja ndaka ja va'a
ka kuni ni ja jin sa'a ña'a ñayii
ma, te sukan jin sa'a ni ja va'a ja
jin kuu i, vaa nú sa'a o sa'a chi
yikuu o sa'a o ndaka sukan ni ka yo
kaxtnu'u Moisés ma ji'in tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma.

Jín kivi koo o ye'e tuu ma
(Lc 13:24)

13 'Jin ku'un ini ni ja jin kivi koo ni
ichi ye'e tuu ma, vaa ye'e jite ma ji'in
ichi ka'nu ma, ichi ki'in o nuu skenaa
o maa o ma kúu, te kua'a xeen ñayii
ka kivi koo ye'e yukan.
14 Kovaa ye'e tuu ma ji'in ichi kuiñi
ma ichi ki'in o ja koteku o ni-kani
ni-jika kúu, te jaku-ni ñayii ka kuu
ñayii ka ndani'i ye'e yukan.

Ja sukan ka sa'a ka kuu ñayii ma, te ndakuni o i na in ka kuu i
(Lc 6:43-44)

15 'Jin konee ni cuidado, vaa ka
iyo ñayii ka sa'a tnu'u ja ñayii ka
ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma
ka kuu i, te ka sa'a i tnu'u ja sukan ka
kuu ndikachi ma ka kuu i, kovaa ini
anua i ma chi sukan ka kuu ndiva'u
ka kokon xen-xeen ma, sukan ka kuu
i.
16 Te ja sukan ka sa'a ka kuu i ma,
te jin ndakuni o na in ka kuu i. ¿Xi
ndáxtutu o uva nuu tnu iñu ma, xi
ndáxtutu o higo nuu iñu xkuindivi
ma?
17 Vaa ka jini ni ja ndaka yutnu kui'i
va'a ma chi ka wa'a tnu nde'ya va'a,
kovaa ndaka yutnu kui'i masu va'a
ma, masu ka wa'a tnu nde'ya va'a.
18 Nú in yutnu kui'i ja ndimaa nde'ya
iya kúun, te masu kuu ka'an o ja in
yutnu kui'i vava'a kúu tnu. Vaa ni a
in yutnu kui'i ja kúun nde'ya vava'a,
te kúun tna nde'ya iya ma. Te sa'a, te
ka jini o nú yutnu va'a xi masu yutnu
va'a kúu tnu.
19 Te chukan kúu ja yutnu kui'i masu
kúun nde'ya va'a ma chi te'nde tnu,
te ki'in tnu kayu tnu nuu ñu'u ndú'va
ma.
20 Te suni sukan ka kuu tna ñayii ma.
Vaa ja ka sa'a ka kuu i ma, te ndakuni
o na in ka kuu i, nú ñayii va'a xi ñayii
u'vi ka kuu i.

Nde ñayii jin kivi koo nuu tatnuni Su'si ma
(Lc 13:25-27)

21 'Masu ndaka ñayii ka ka'an nuu
sa a: "Señor, Señor" ma, jin kivi koo
nuu tatnuni Su'si ma, nú masu ja
yika-ni ja ñayii ka sa'a sukan kúni
Yuva sa Su'si ma iya iyo onde andivi
ma.
22 Kivi yukan kua'a xeen i jin
ndaka'an nuu sa a: "Señor,
Señor, ¿masu ja maa ni, te ni ka
ndakaxtnu'u sa tnu'u maa ni a nuu
ñayii ma? ¿Te masu ja maa ni, te ni
ka kene'e sa tachi ka yinee ini anua
ñayii ma? ¿Te masu ja maa ni, te ni
ka sa'a kua'a sa milagru ma?"
23 Kovaa sani te ndakuña'a sa nuu
ñayii yukan: "Masu nama uun ni jini
ña'a sa. ¡Kuán koo ni kuán jin ndiyo
ni nuu iyo sa a! ¡Vaa ndijin chi ñayii
ka sa'a ja u'vi ma ka kuu ni!", kuña'a
sa i.

Ñayii niniso'o te sa'a i sukan ká'an Jesús ma chi koo va'a i
(Lc 6:46-49)

24 'Ndeva'a-ni na in na koniniso'o
tnu'u ya'a te sa'a i sukan ká'an sa a,
te ká'an sa ja ñayii jani va'a ini kúu i,
sukan kúu in tee sa'a ve'e de siki nuu
toto ma, sukan kúu i.
25 Visi ni kuun savi ma te ni kee
ndeñu'u yute ma, te ni yi'i xeen tachi
ma, te ni jan kani ndee ni'i ndute ma
yika ve'e ma, kovaa masu ni kotuu
ve'e ma, vaa siki toto ma yoxtnee i.
26 Kovaa nú na in koniniso'o tnu'u
ya'a te ma sa'a i sukan ká'an sa a, te
ndaka'an sa ja in ñayii masu jani va'a
ini kúu i, sukan kúu in tee ni sa'a ve'e
de ma siki nuu ñuti ma, sukan kúu i.
27 Vaa ni kuun savi ma, te ni kee
ndeñu'u, te ni yi'i xeen tachi ma, te
ni jan kani ndee ni'i ndute ma yika
ve'e ma, te ve'e kátuu nuu ñuti ma,
ni kotuu i, te kua'a xeen ja ni skenaa
ñayii xi-ve'e ma —kúu ya jiña'a ya.
28 Te nuu ni jinu ni ka'an Jesús ma
tnu'u ya'a, te ñayii ma, ni ka sa'vi-nka
ini i sukan káxtnu'u ya ma.
29 Vaa maa ya chi ûni jini ya ja
káxtnu'u ya ma, te masu ni yo jani uu
ni yo jani uni ini ya ja ni yo ka'an
ya ma, sukan ni ka yo jani uu ni ka
yo jani uni ini tee ka skua'a tnu'u
Moisés ma.

8

Jesús ma, ni ndasava'a ya in tee ku'u kue'e nani lepra
(Mr 1:40-45; Lc 5:12-16)

1 Te nuu ni nuu Jesús ma yuku ma,
te ni ka ndikin ña'a kua'a xeen ñayii.
2 Te ni kenda in tee ndó'o lepra,
te ni jinkoo jiti de nuu ya, te sa'a
jikan-ta'vi de nuu ya:
—Iya Tátnuni, nú kúni maa ni, te
ndasavii ña'a ni kue'e ndó'o sa ya
—kúu de jiña'a de.
3 Jesús ma, ni sonee ya nda'a ya
siki de, te jiña'a ya:
—Kúni sa ja nduva'a ni. ¡Kendoo vii
ni! —kúu ya jiña'a ya.

Te ora yukan, te ni nduva'a tee
ku'u kue'e lepra ma,
4 te Jesús ma, sa'a ni tatnuni ya:
—Másu ko kuña'a ni ni-in nuu ñayii
ma, su'va kuá'an ni, te kaxtnu'u ni
ñií ni a nuu sutu ma, te kinda'a ni
ja ni tatnuni Moisés ma ja ndakua'a
ni nuu Su'si ma ja ndakuan-ta'vi ni
nuu ya ja jâ ni nduvii ni a, sukan-va'a
ndaka i jin kuni ja jâ ni nduvii ni nuu
kue'e ni ndo'o ni ma —kúu ya jiña'a
ya.

Jesús ma, ni ndasava'a ya in suchi jinukuechi nuu tee tátnuni nuu cientu soldado ma
(Lc 7:1-10)

5 Ni kivi Jesús ma ñuu Capernaum
ma, te ni kenda in tee tátnuni nuu
cientu soldado ma, te jikan-ta'vi de
nuu ya,
6 te jiña'a de:
—Señor, suchi jinukuechi nuu sa
ma, kátuu i ve'e sa ma, te ñatuu kúu
kanda-ka i, te ndó'o néni xen-xeen i
—kúu de jiña'a de.
7 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Nusaa, te jín koo o, te ndasava'a
sa i —kúu ya jiña'a ya.
8 Te ni ndakone'e tee tátnuni nuu
cientu soldado ma, te jiña'a de:
—Señor, masu kaa masu iyo sa
ja kivi ni ini ve'e sa ma. Va'a-ka
onde ya'a-ni te tatnuni ni nuu kue'e
ma ja jin ndiyo i, te nduva'a suchi
jinukuechi nuu sa ma.
9 Vaa suni saña chi tee tátnuni kúu
sa, te tátnuni sa nuu soldado ma. Te
nuna kuña'a sa in de ma: "Kuá'an ni",
te kua'an de, te nuna kuña'a sa in-ka
de ma: "Ne'e ni", te kii de. Te nuna
tátnuni sa nuu suchi jinukuechi nuu
sa a: "Sa'a cha'a", te sa'a i —kúu de
jiña'a de.
10 Te ja ni jiniso'o Jesús ma,
kua'an-nka ini ya, te jiña'a ya ñayii ka
ndikin ya ma:
—Ja ndaa ká'an sa ja ni a maa ñuu
Israel ya, masu ni ndani'i sa ñayii
ka kukanu ini ña'a sukan kúkanu ini
ña'a tee ya'a.
11 Te ká'an sa ja ki koo kua'a ñayii
ichi nuu kána kandii ma ji'in ichi nuu
kée kandii ma, te jin kunukoo i ji'in
Abraham ma ji'in Isaac ma ji'in Jacob
ma nuu tatnuni Su'si ma.
12 Kovaa sa'ya ya ja ka iyo ja jin koo
i nuu tatnuni ya ma nkuu, chi kene'e
ya i ichi ke'e ma, te chunee ya i nuu
nee ma, te yukan, te jin ndanda'yu i,
te jin ndakandi'i jin ndakandi'i i nu'u
i ma ja jin ndo'o jin neni i kuechi ja
ñatuu ni ka kandija i ja ká'an ya ma
—kúu ya jiña'a ya.
13 Sani te jiña'a Jesús ma nuu tee
tátnuni nuu cientu soldado ma:
—Kuá'an ni. Vaa ja ni kukanu
ini ña'a ni a, te ko kuu sukan ni
jikan-ta'vi ni ma —kúu ya jiña'a ya.
Te suchi jinukuechi nuu de ma, ni
nduva'a i maa ora yukan-ni.

Jesús ma, ni ndasava'a ya si'i xiso Pedro ma
(Mr 1:29-31; Lc 4:38-39)

14 Sani te ni kivi Jesús ma ini ve'e
Pedro ma, te ni jini ya ja si'i xiso
Pedro ma, kátuu ña in nuu jito, te yi'i
xeen ña'a ka'ni.
15 Te ni sonee ya nda'a ya ma siki
nda'a ña ma, te ni ndee ña'a ka'ni ma,
te ni ndakoo ña, te ni satu'va ñukuun
ña nawa kaa ya ji'in tee ka ndikin ya
ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya kua'a ñayii ka ku'u
(Mr 1:32-34; Lc 4:40-41)

16 Nuu ve kunee ma, ni jan koo
ñayii ni ka jan xsia'a i kua'a ñayii
ka yinee tachi ini anua i ma, nuu
Jesús ma, ja na ndasava'a ña'a ya.
Te ni tatnuni ya nuu tachi ma, te ni
ndene'e ya i ini anua ñayii ma, te ni
ndasava'a ya ndaka ñayii ka ku'u ma,
17 sukan-va'a ko kuu sukan ni ka'an
Isaías tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma: "Maa ya ni jiso
kue'e o ma ji'in ndenu u'vi o ma."

Ñayii ka kuni ja jin kondikin i Jesús ma
(Lc 9:57-62)

18 Ni jini Jesús ma ja ni ka ndututu
kua'a xeen ñayii nuu iyo ya ma, te
chukan kúu ja ni tatnuni ya nuu tee
ka ndikin ya ma ja na jin koo de ji'in
ya onde in-ka yu'u mar ma.

19 Te ni jan tu'va ña'a in tee skua'a
tnu'u Moisés ma, te jiña'a de:
—Teskua'a, kúni sa ja kondikin
ña'a sa ndeva'a-ni ndenu ki'in maa ni
—kúu de jiña'a de.
20 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ñukuii ma, ka iyo yavi ti, te lasaa
ma, ka iyo taka ti, kovaa saña ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi ñatuu
ndenu iyo in nuu ndatatu sa —kúu
ya jiña'a ya.
21 In-ka tee ka ndikin ya ma, jiña'a
de ya:
—Señor, kachi ni, te xinañu'u chu'u
va'a sa yuva sa ma, sana kii sa, te
kondikin ña'a sa —kúu de jiña'a de.
22 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Kondikin ña'a ni, te xndoo ni
ñayii ñatuu ka kachi ja sa'a Su'si ma
ja jin koteku i ma, te jin chu'u maa i
ñayii ni ka ji'i ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasa'a nañii ya kajin yi'i ma ji'in ndute ma
(Mr 4:35-41; Lc 8:23-25)

23 Sani te ni kaa Jesús ma nuu
barcu ma, te tee ka ndikin ya ma,
suni ni ka ka koo tna de.
24 Nani ka ya'a de nuu ndute ma, te ni
keja'a yi'i xeen tachi nuu ndute ma,
te barcu ma jâ ve jaku'un ndute, te
vala-nka ja sa'vi tnu nuu ndute ma.
Kovaa Jesús ma, kixi ya.
25 Sani te ni ka xndoto kunu de Jesús
ma, te ka jiña'a de:
—¡Señor! ¡Chindee ña'a ni! ¡Nú
ña'a, te jin sa'vi o nuu ndute a! —ka
kuu de ka jiña'a de.
26 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Nava'a ka yu'u ni? ¿Ñatuu jin
kukanu ini-ka ña'a ni? —kúu ya
jiña'a ya.
Sani te ni ndakoo ya, te ni tatnuni
ya nuu tachi yi'i ma ji'in nuu ndute
ma ja na jin ndunañii i, sani te nañii
kuiti ni nduu nuu ndute ma.
27 Te tee ka ndikin ya ma, ni ka
sa'vi-nka ini de, te ka ka'an de:
—¿Na tee kúu tee ya'a, ja ka
kandija ña'a tachi yi'i a ji'in ndute a?
—ka kuu de ka ka'an de.

Ni ndasava'a Jesús ma uu tee ja ka yinee ña'a tachi
(Mr 5:1-20; Lc 8:26-39)

28 Sani te ni ka kenda koo de in-ka
yu'u mar ma ñuu ñayii gadareno ma.
Te ni ka ke koo uu tee ichi nuu ka
chu'u i ndiyi ma, te ka yinee tachi
ini anua de ma, te ni ka jan tu'va de
Jesús ma. Te îyo ka sa'a de, te chukan
kúu ja ñatuu kúu jin ko ya'a ñayii ma
ichi yukan ma.
29 Sani te ka kayu'u de ka jiña'a de:
—¡Máko kivi nduu ni ji'in sa! ¿Vaa
Sa'ya Su'si ma kúu ni, te vee ni ja
xndo'o xneni ña'a ni? ¡Te vitna ja
ñatuu kenda-ka kivi ja sa'a ni sukan!
—ka kuu de ka jiña'a de.
30 Te jika-ka ka iyo kua'a chikini ja
ka jaa ti,
31 te chukan kúu ja tachi ma, ka jiña'a
i:
—Nuna ndene'e ña'a ni, te taa ni
tnu'u, te jin ndivi koo sa chikini ma
—ka kuu i ka jiña'a i.
32 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¡Kuán koo, nusaa! —kúu ya
jiña'a ya.
Sani te tachi ma, ni ka xndoo i tee
yukan, te ni ka ndivi koo i ini chikini
ma, te ndaka chikini ma, te ka jinu ti
ni ka nu koo ti onde nuu ndute mar
ma, te ni ka kê koo ti nuu ndute ma,
te ni ka kandee ti, te ni ka ji'i ti.
33 Te tee ka jito chikini ma, ni ka
jinu de kuan koo de, te ni ka ndivi
koo de ini ñuu ma, te ni ka ndakani
de ndaka sukan ni kuu ji'in tee ni ka
yo yinee ña'a tachi ma.
34 Te ñayii ka iyo ñuu ma, te ni ka ke
koo i te kuan koo i kuan tna'a i Jesús
ma. Te ja ni ka kenda koo i nuu iyo
ya ma, te ni ka jikan-ta'vi xeen i nuu
ya ja na ki'in ya, te máko koo-ka ya
ñuu yukan.

9

Jesús ma, ni xnaa ya kuechi in tee ñatuu kúu kanda de, te ni nduva'a de
(Mr 2:1-12; Lc 5:17-26)

1 Chukan kúu ja Jesús ma, ni ndaa
ya nuu barcu ma, te ni ndaya'a ya
onde in-ka yu'u mar ma, kuan no'o
ya.

2 Te ni ka kenda koo ñayii ji'in in
tee ñatuu kúu kanda de, te ka ndiso
i jito nuu yoxtnee de ma. Te nuu ni
jini Jesús ma ja ka kukanu ini xeen i
ya ma, te jiña'a ya nuu tee ku'u ma:
—Sa'ya sa, máko kuxii-ka ini ni,
vaa ndaka kuechi ni ma jâ ni ka naa
—kúu ya jiña'a ya.
3 Te jaku tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ka jani ini de:
"Tnu'u ká'an tee ya'a chi ñatuu játna
ini Su'si ma", ka kuu de ka ka'an de.
4 Kovaa Jesús ma chi jâ ni jinitnuni
ya ndaka ja ka jani ini de ma, te ni
jikan-tnu'u ya de:
—¿Nava'a ka jani ini ni sukan?
5 ¿Nde a kúu ja yii-ka? ¿Ja kuña'a o
tee ku'u a ja: "Kuechi ni ma jâ ni ka
naa"? ¿Xi ja kuña'a o de: "Ndakoo ni,
te ndake'en ni nuu ni katuu ni a, te
kuán no'o ni"?
6 Te káxtnu'u sa sa'a, sukan-va'a jin
kuni ni ja saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a, iyo sa ja tatnuni sa ñuu
ñayivi a, te sakanu ini sa kuechi ñayii
ma, te xnaa sa —kúu ya jiña'a ya.
Sani te jiña'a ya tee ku'u ma:
—Ndakoo ni, te ndake'en ni nuu ni
katuu ni a, te kuán no'o ni ve'e ni ma
—kúu ya jiña'a ya.
7 Sani te ni ndakoo de, te kuan no'o
de.
8 Sani te ndaka ñayii ka iyo ma, ni ka
sa'vi-nka ini i ja sukan ni kuu ma, te
ni ka jakondee i ka ndachiñu'u i Su'si
ma, vaa suu ya ni wa'a tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ma ñayii ma.

Jesús ma, ni ndatnu'u ya ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma
(Mr 2:13-17; Lc 5:27-32)

9 Nuu ni ya'a Jesús ma ichi nuu
kua'an ya ma, te ni jini ya tee kúu
Mateo ma, ja núkoo de ja ndáke'en
ya'vi de xu'un no'o ñuu Roma ma
nuu ndaka ñayii ka kivi koo ini ñuu
ma ja jin xiko i ndatniñu i nuya'vi
ma. Te jiña'a ya:
—Kondikin ña'a ni —kúu ya jiña'a
ya de.
Te ni ndokuiñi tee kúu Mateo ma,
te ni ndikin de ya.
10 Sani te Jesús ma, nuu ni jinkoo
ya ini ve'e ma ja kaa ya xita ma,
te ni ka kenda koo tna kua'a tee ka
ndake'en ya'vi xu'un ja no'o Roma
ma ji'in kua'a tna ñayii ñatuu ka sa'a
ja va'a ma. Ka nukoo tna i nuu
mesa nuu núkoo Jesús ma ji'in tee ka
ndikin ya ma.
11 Te jaku tee ka kuu fariseo ma, ni
ka jini de Jesús ma ja núkoo ya ne'un
ndaka ñayii yukan ma, te ka jiña'a de
nuu tee ka ndikin ya ma:
—¿Nava'a teskua'a ni a, ka nukoo
kaa de ka jaa de ndeyu ji'in kui'na
ka ndake'en ya'vi xu'un ma, ji'in
ndaka-ka ñayii ñatuu ka sa'a ja va'a
a? —ka kuu de ka jiña'a de.
12 Kovaa ni jiniso'o Jesús ma, te
jiña'a ya:
—Ñayii ka iyo va'a ma chi ñatuu ka
jiniñu'u i tee tatna ma, chi yika-ni ja
ñayii ka ku'u ma.
13 Kuán koo ni, te jin skua'a ni nawa
kúni ka'an tnu'u Su'si a nuu ká'an ma:
"Masu kúni sa ja jin ka'mi ni kiti jin
ndataa ni nuu sa, su'va ja kúni sa kúu
ja na jin kunda'vi ini ni tna'a ni ma."
Te saña chi masu vee sa ja ndakana
sa ñayii ka jani ini ja ñayii ka sa'a ja
va'a ja ndaa ka kuu i ma, chi vee sa
ja ndakana sa ñayii ka ndakunitnuni
i ja ka ndiso kuechi i ma —kúu ya
jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ñatuu ka iyo ndite tee ka ndikin ya ma
(Mr 2:18-20; Lc 5:33-35)

14 Sani te tee ka ndikin Juan ma, ni
ka jan tu'va de Jesús ma, te ka jiña'a
de:
—¿Nava'a saña ji'in tee ka kuu
fariseo ma, ka iyo ndite sa ji'in de te
ka jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma, te tee
ka ndikin ña'a ndijin a chi ñatuu ka
sa'a de sukan? —ka kuu de ka jiña'a
de.
15 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Xi jin koo ndite ñayii ka iyo viko
tnánda'a ma, te vitna ja ka iyo-ka i
ji'in suchi yii tnánda'a ma? Kovaa
kenda kivi ja jin xtandiyo i suchi
tnánda'a ma. Te nuna kenda kivi
yukan, sana jin koo ndite ñayii ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja in ja jaa ma chi masu ndáketna'a i ji'in ja tu'u ma
(Mr 2:21-22; Lc 5:36-39)

16 'Ni-in ñayii ndasa'a i in sa'ma tu'u te ndachu'un i in sa'ma jaa, chi vaa sa'ma jaa ma chi ndatiyi i, te kachi i ja tu'u ma, te ka'vi-ka te'nde i.
17 Te ni masu tnaa o ndute uva yika ni ju'ni o ma in nuu ñií kiti jâ ni kuu kii iyo ma, vaa ndute uva ma chi sa'a de ja te'nde ñií ma, te skenaa o ndute uva ma ji'in ñií ma. Chukan kúu ja tnaa o ndute uva yika ni ju'ni o ma in nuu ñií jaa ma, te jin kendoo va'a nduu nduu i —kúu ya jiña'a ya.

Ni ndaxteku Jesús ma sasi'i tee nani Jairo ma, te ni ndasava'a ya in ña'a
(Mr 5:21-43; Lc 8:40-56)

18 Yikuu-ka Jesús ma ká'an ya, te ni kenda in tee tátnuni veñu'u luluu ma, te ni jinkoo jiti de nuu ya, te jiña'a de:
—Sasi'i sa ma chi vitnañu'ni ni ji'i i, te vee sa. Ne'e ni, te jín koo o, te sonee ni nda'a ni a siki i, sukan-va'a ndateku i —kúu de jiña'a de.
19 Te ni ndokuiñi Jesús ma, te ni ndikin ya de, te suni sukan ni ka sa'a tee ka ndikin ya ma.
20 Te iyo in ña'a ja jâ ni kuu uxi uu kuiya ja ku'u ña ja jati ña'a niñi. Te ni jan tu'va ña ichi yata Jesús ma, te ni ke'e ña yu'u sa'ma ndii ya ma,
21 chi vaa jani ini ña: "Visi yika ja na kaki'i o sa'ma ndii ya ma, te nduva'a o", jani ini ña.
22 Kovaa Jesús ma, ni konenuu ya, te ni jini ya ña, te jiña'a ya:
—Sa'ya sa, koo sii ini ni. Jâ ni nduva'a ni, vaa kuechi ja ni kukanu ini ña'a ni ma —kúu ya jiña'a ya.
Te ora yukan-ni, te ni nduva'a ña.
23 Te nuu ni kivi Jesús ma ini ve'e tee tátnuni veñu'u luluu ma, te ni jini ya ja ka kayu'u ñayii ma ja ka nda'yu i ma.
24 Te jiña'a ya:
—Jin ke koo ni ke'e ma. Chi suchi si'i a chi masu ni ji'i i chi kixi i —kúu ya jiña'a ya.
Te ndaka ñayii ma chi ni ka jakundee i Jesús ma.
25 Kovaa Jesús ma chi nuu ni ka ke koo ñayii ma, te ni kivi ya nuu kátuu suchi si'i ma, te ni tnii ya nda'a i ma, te ni ndakoo i.
26 Te ni jitenuu tnu'u ja sukan ni sa'a ya ma ni-ka'nu ñuu ma.

Ni ndasava'a Jesús ma nduchinuu uu tee inukuaa

27 Ni ya'a Jesús ma yukan, te ni ka ndikin ña'a uu tee inukuaa, te ka kayu'u de ka jiña'a de:
—¡Kunda'vi ini ña'a ni, Sa'ya tata David! —ka kuu de ka jiña'a de.
28 Te nuu ni kivi ya ini ve'e ma, te ni ka kenda koo tee inukuaa ma, te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Ka kukanu ini ña'a ni ja kuu ndasava'a ña'a sa? —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—Ka kukanu ini ña'a sa, Señor —ka kuu de ka jiña'a de.
29 Sani te ni kiin nda'a ya nuu de ma, te jiña'a ya:
—Sukan ka kukanu ini ña'a ni a, te ko kuu sukan —kúu ya jiña'a ya.
30 Te nuu ni ka ndanune nduchinuu tee yukan, te Jesús ma, ñukuun ni tatnuni ya nuu de ja ñatuu na in jin kuña'a de.
31 Kovaa ni ka nde koo de yukan, te ni ka kaxtnu'u de nuu ñayii ni-ka'nu ñuu ma.

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndaka'an in tee ni ndasañi'i ña'a in tachi ma

32 Nani ni ka nde koo de ma, te ni ki koo i ni ki xsia'a i in tee ja ni ndasañi'i ña'a in tachi.
33 Te Jesús ma, ni kene'e ya tachi ma, te tee ñatuu kúu ka'an ma, ni kuu ni ndaka'an de. Te ñayii ma, ni ka sa'vi-nka ini i, te ka ka'an i:
—Masu nama uun ka jini o ja sa'a ko kuu ñuu Israel ya —ka kuu i ka ka'an i.
34 Kovaa tee ka kuu fariseo ma, ka ka'an de:
—Ja maa tachi tátnuni-ka nuu ndaka-ka tachi ma te ni kene'e de tachi ya'a —ka kuu de ka ka'an de, kuechi ja ñatuu ka kandija de ya ma.

Ni ka'an Jesús ma ja kua'a xeen tniñu iyo ja jin sa'a o nuu Su'si ma

35 Kovaa Jesús ma, ni ndakonduu
ya ni-ka'nu yu'u ñuu Jerusalén ma,
te káxtnu'u ya ini veñu'u lilikin ka
iyo in in ñuu ma tnu'u vii tnu'u va'a
sukan tatnuni Su'si ma, te ndásava'a
ya ñayii ma ndaka kue'e ka ndo'o i ma
ji'in ndaka ndenu inu-u'vi i ma.
36 Te ja ni jini ya kua'a xeen ñayii ma,
te ni kunda'vi ini ya i, vaa masu na
in jito ña'a, te ni ka jitenuu i sukan
ka kuu ndikachi kiti ñatuu na in jito
ña'a ma.
37 Sani te jiña'a ya nuu tee ka ndikin
ya ma:

—Kua'a xeen ja jin ndaxtutu o iyo,
kovaa jaku-ni ñayii jin satniñu ka iyo.
38 Chukan kúu ja jin kakan-ta'vi ni
nuu Iya Tátnuni ma ja na tetniñu-ka
ya ñayii jin satniñu, sukan-va'a kuu
ndututu ndi'i ndaka ja kúu kuenda
ya ma —kúu ya jiña'a ya.

10

Ni kaji Jesús ma uxi uu tee tetniñu ya ja jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
(Mr 3:13-19; Lc 6:12-16)

1 Sani te ni kana Jesús ma uxi uu
tee jin kondikin ya ma, te ni wa'a ya
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja maa ya, te
kuu jin kene'e de tachi ka yinee ini
anua ñayii ma, te kuu jin ndasava'a
de ñayii ka ku'u ndeva'a-ni kue'e ma
ji'in ndaka nuu inu-u'vi i ma.
2 Te sa'a ka nani ndi-uxi uu tee ni
kana ya ma, te apóstol ni xnani ya
ndi-uxi uu de ma, (te apóstol ma
kúni ka'an "tee ni tetniñu maa ya ja
jin kaxtnu'u de tnu'u maa ya ma"):
Xinañu'u-ka iyo tee kúu Simón tee
ni nukonani Pedro ma, te iyo tna
ñani de Andrés ma, ji'in Jacobo sa'ya
Zebedeo ma, ji'in ñani de tee kúu
Juan ma,
3 ji'in Felipe ma, ji'in Bartolomé ma,
ji'in Tomás ma, ji'in Mateo tee ni yo
ndake'en ya'vi xu'un no'o ñuu Roma
ma, ji'in Jacobo sa'ya Alfeo ma, suni
tna Lebeo ma tee nani tna Tadeo ma,
4 ji'in Simón tna'a tee ka nani
cananita tee ni ka yo kanaa ji'in tee
ñuu Roma ma, ji'in Judas Iscariote
ma tee ke'en-su'va Jesús ma.

Ni tetniñu Jesús ma tee ka ndikin ya ma, ja na jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
(Mr 6:7-13; Lc 9:1-6)

5 Te ndi-uxi uu tee ya'a ni tetniñu
Jesús ma, te ni tatnuni ya nuu de
sukan jin sa'a de ma, te jiña'a ya:

—Máko jin koo ni nuu ka iyo ñayii
masu ñayii ñuu Israel ya ka kuu i ma,
ni a ñuu ñayii samaritano ma.
6 Su'va kuán koo ni ñuu Israel ya nuu
ka iyo ñayii ka skenaa maa i sukan ka
kuu ndikachi ma.
7 Te ichi kuan koo ni ma te jin
kaxtnu'u ni ja: "Jâ ni kuyatni ja
sukan tatnuni Su'si ma."
8 Te ja ni taa Su'si ma ja ni ka kuta'vi
ni ma, te jin ndaskuta'vi tna ni ñayii
ma. Te jin kakan-ta'vi ni nuu ya,
te jin nduva'a ñayii ka ku'u ma, te
jin nduvii ñayii ka ndo'o kue'e lepra
ma, te jin ndaxteku ni ñayii ni ka ji'i
ma, te jin kene'e ni tachi ka yinee ini
anua ñayii ma.

9 'Má jin kinda'a ni xu'un oro, ni a
xu'un plata, ni a in-ka xu'un,
10 ni a jin kinda'a ni ja jin kuatniñu
ni ichi ma, ni a jin kinda'a ni sa'ma ja
jin ndaxsama ni maa ni, ni a ndijan
ni ja jin ndaxsama ni, ni a yutnu jin
kinda'a ni ja jin kituu ni, vaa ñayii
satniñu ma chi iyo i ja koo ja kaa i
nuu kenda i ma.

11 'Te ndeva'a-ni nde ñuu xi nde
yu'u ñuu jin kivi koo ni, te jin ndan-
duku ni na in iyo ja kuu kuan-ta'vi
ña'a i, te jin kendoo ni ve'e yukan
onde kenda kivi jin nde koo ni ñuu
yukan.
12 Te nuna jin kivi koo ni ve'e ma, te
jin kuña'a ni: "¡Kóo tnu'u mani ve'e
ya'a!"
13 Te nú ñayii ka iyo ve'e yukan, ka
iyo i ja kuu koo tnu'u mani ma ji'in i,
te kéndoo tnu'u mani ma ji'in i, te nú
ña'a, te ndákokuiñi tnu'u mani yukan,
te jin nduta'vi maa ni.

14 Te nú ñatuu na in kúni ja koniniso'o
i tnu'u ka kaxtnu'u ni ma, jin nde
koo ni ve'e yukan xi ñuu yukan, te jin
kaja ni'ni ni ñuyaka ja'a ni ma.
15 Te ja ndaa ká'an sa ja kivi ndakan
Su'si ma kuenda ma chi jin ndo'o
xeen-ka ñayii ñuu yukan sana ñayii
ñuu Sodoma ma ji'in Gomorra ma.

Kua'a tnundo'o jin kuni ñayii ka kandija Jesús ma nuu nda'a ñayii ñatuu ka kandija ya ma

16 'Ya'a te tétniñu ña'a sa sukan ka
kuu ndikachi ma nuu ka iyo ndiva'u
ma, te chukan kúu ja jin kuni ni
nawa jin sa'a ni sukan sa'a koo ma,
ja nú ni jini ti ja iyo yika ti ma chi
ñama-ni kua'an ti, te jin ko kuu tna
ni sukan ka kuu sata ma ja masu na
ja u'vi ka sa'a ti ma.
17 'Te jin ko koto va'a ni maa ni nuu
ñayii ma, vaa jin koo i jin xsia'a ña'a
i nuu ka iyo tee ka netniñu ma, te ini
veñu'u lilikin ma jin kua'a ña'a i.
18 Ja kuechi maa sa te jin koo i jin
xsia'a ña'a i nuu tee ka netniñu ñuu
teyu ni ma ji'in nuu tee ka kuu rey
ma, sukan-va'a jin kaxtnu'u ni na in
kúu sa nuu tee yukan ji'in nuu ñayii
masu ñuu Israel ka kuu i ma.
19 Kovaa nuna jin koo i jin xsia'a ña'a
i yukan, máko jin ko ndi ini ni nawa
jin kuña'a ni, vaa maa ora yukan-ni,
te maa Su'si ma sa'a ja jin ni'i ini ni
nawa jin ka'an ni,
20 vaa masu maa ni jin ka'an, chi vaa
maa Xtumani Yuva o ma kaxtnu'u
naxe jin ka'an jin kachi ni ora yukan.
21 'Te jin koo tee ja jin xtekuechi de
ñani de ma, sukan-va'a jin ka'ni ñayii
ma ñani de ma, te suni jin koo tna tee
ma ja sukan jin sa'a de ji'in sayii de
ma, te suni jin koo tna sayii tee ma ja
jin ndakanaa i ji'in yuva i ma, te jin
sa'a i ja jin ka'ni ñayii ma yuva i ma.
22 Te ja kuechi ja ka kandija ña'a ni
maa sa a te jin saxiko ña'a ndaka
ñayii ma ndijin, kovaa nú na in na
kanda onde jinu ma chi ndani'i-ta'vi
i.
23 Nú ka sondikin ña'a i ñuu ya'a, te
jin koo ni in-ka ñuu ma, vaa ja ndaa
ká'an sa ja masu ndi'i jin ndakonduu
ni ndaka ñuu Israel ya, te ndenda sa
ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a.
24 'Ñatuu ni-in tee ja yika yikuu
de kútu'va de nawa kaxtnu'u tee
skua'a ña'a ma, te jini-ka de sana tee
skua'a ña'a ma, te ñayii jinukuechi
ma, masu kanuu-ka i sana tee kúu
jito'o i ma.
25 Kovaa nú tee yika yikuu kútu'va
ma, te skua'a ñukuun de chi kenda
de ja ko kuu de sukan kúu tee skua'a
ña'a ma. Te suni ja va'a xeen kuu
nú ñayii jinukuechi ma, te kenda
i ko kuu i sukan kúu jito'o i ma.
Te chukan kúu ja má jin sanuu ni,
vaa nú saña, te ni ka xnani ña'a i
Beelzebú ja nani suchi tátnuni nuu
ndaka-ka tachi ma, te kuiti kua'a-ka
ja u'vi jin ka'an i ja jin kuu ni ja ka
kuu ni tee ka ndikin ña'a maa sa a.

Na in jin koyu'u o
(Lc 12:2-9)

26 'Chukan kúu ja másu ko jin
koyu'u ni, vaa masu nawa iyo ja
kuu koo yu'u, su'va ndaka ndatuu, te
ñatuu nawa iyo yu'u ja masu jin kuni
o.
27 Te tna'a ja ká'an sa nuu maa ni a
vitna ja ñatuu na ñayii ka niniso'o a,
te jin ndaka'an ni nuu ka ndatna'a
ñayii ma, te tna'a ja ká'an yu'u sa nuu
ni a, te onde xini ve'e ma te jin kayu'u
ni ja jin ndaka'an ni, sukan-va'a jín
kuni ñayii ma.
28 Te má jin koyu'u ni ñayii kuu ka'ni
ña'a ma, vaa yika-ni ja yikikuñu ni
a-ni kuu ka'ni i, kovaa ini anua ni
ma, masu kuu ka'ni i. Su'va jin
koyu'u ni iya ndakan kuenda nuu ni
ma nawa ni ka yo sa'a ni ka yo kuu ni
ma, vaa maa ya chi kuu chunee ña'a
ya nuu andeya ma te xnaa ya anua
ni a ji'in yikikuñu ni a.
29 Vaa jâ ka jini ni ja uu lasaa ma,
jaku-ni xu'un ka ndee ya'vi ti. Kovaa
visi masu kiti ka ndee ya'vi ka kuu
ti, kovaa nú masu kua'a maa Yuva
o Su'si ma tnu'u chi masu kuu jin
kun-kava ni-in ti nuu ñu'ú a.
30 Te sukan kúu ya ji'in ni, vaa onde
ixi xini o a chi na'a ya na saa kúu.

31 Chukan kúu ja má jin koyu'u ni chi
ndijin chi ka ndee ya'vi xeen-ka ni
sana in lasaa ma.
32 Ndeva'a-ni na in ma koyu'u te
ndaka'an i nuu ñayii ma ja kándija
ña'a i maa sa a, suni ndaka'an tna sa
nuu Yuva o Su'si iya iyo andivi ma ja
iyo sa ji'in i.
33 Kovaa ndeva'a-ni na in na kuña'a
nuu ñayii ma ja masu kándija ña'a i
maa sa a, suni saña tna ndaka'an sa
nuu Yuva o Su'si iya iyo andivi ma ja
masu iyo sa ji'in i.

Ñayii ñatuu ka kandija Jesús ma chi masu jin ketna'a-ka ini i ji'in ñayii ka kandija ya ma
(Lc 12:51-53; 14:26-27)

34 'Má jin kani ini ndijin ja ni kijaa
sa ñuu ñayivi a, te jin koo mani ndaka
ñayii a. Vaa ja ni kijaa sa ya masu jin
koo mani ndaka i, chi su'va su'va jin
ko kuu i.
35 Vaa ja ni kenda sa a, chi ñayii masu
ka kandija tnu'u ká'an sa a chi su'va
su'va jin ndakiti ini i nuu tna'a i ma,
te tee ma kanaa de ji'in yuva de ma,
te ña'a ma ji'in si'i ña ma, te suni
sukan jin ko kuu tna ña'a kúu janu
ma ji'in si'i xiso ña ma.
36 Te chukan kúu ja tna'a ni ñayii ka
iyo ve'e ni ma ka kuu ñayii masu jin
kunimani nuu ni ma ja kuechi ja ni
kandija ña'a ni ma.
37 Nú na in kútoo-ka yuva i ma ji'in
si'i i ma sana saña, chi masu iyo i ja
kuu kondikin ña'a i maa sa. Te nú
na in kútoo-ka sa'ya i ma sana saña,
masu iyo i ja kuu kondikin ña'a i maa
sa.
38 Te nú ma kachi i ja ndo'o neni i,
sukan ndó'o ñayii jiso krusi i ma te
kua'an i nuu kûu i ma, masu iyo i
ja kuu ko kuu i ñayii kondikin ña'a i
maa sa.
39 Nú na in ndí ini ja koo va'a i ñuu
ñayivi ya te ma kuan-ta'vi ña'a i maa
sa chi skenaa i maa i. Kovaa nú na
in visi na jin ka'ni ña'a i ñuu ñayivi ya
ja kuechi ja ndikin ña'a i maa sa chi
ndani'i-ta'vi i.

Sukan ndaskuta'vi Su'si ma ñayii sa'a ja va'a ma
(Mr 9:41)

40 'Te nú na in na kuan-ta'vi ña'a
ve'e i ma ndijin, suni jan-ta'vi ña'a
i maa sa. Te nú na in na kuan-ta'vi
ña'a maa sa chi suni jan-ta'vi i iya ni
tetniñu ña'a ma.
41 Te nú na in na kuan-ta'vi ve'e i ma
in tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si
ma vaa kuechi ja tee ndákaxtnu'u
tnu'u ni wa'a Su'si ma kúu de, te ñayii
ya'a, inuu jin ni'i i ji'in tee ya'a ja
skuta'vi ña'a Su'si ma. Te nú na in
na kuan-ta'vi ve'e i ma in tee sa'a ja
va'a kuechi ja in tee sa'a ja va'a kúu
de ma, te ñayii ya'a, inuu jin ni'i i ji'in
tee ya'a ja skuta'vi ña'a Su'si ma.
42 Te nú na in na kua'a visi in vasu
ndute vijin ja ko'o in ñayii ya'a ja
masu kanuu i ma vaa kuechi ja in
ñayii ndikin ña'a i maa sa kúu i, ja
ndaa ká'an sa ja masu skenaa i ta'vi i
iyo nuu Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

11

Juan tee skuandute ma, ni tetniñu de tee ni ka jikan-tnu'u Jesús ma
(Lc 7:18-35)

1 Nuu ni jinu ja ni tatnuni Jesús ma
tnu'u ya'a nuu tee ka ndikin ya ma,
sani te kua'an ya kuan kaxtnu'u ya
tnu'u maa ya ma nuu ñayii ka iyo ñuu
tee ni kaji ya ja jin kaxtnu'u de tnu'u
maa ya ma.
2 Te Juan tee ni yo skuandute ma,
yinee de vekaa ma, te ni jiniso'o de
ndaka sukan ni yo sa'a Cristo iya ni
tetniñu Su'si ma, te ni tetniñu de tee
ka ndikin tna'a ji'in de ma,
3 te ni jan koo tee ma nuu Jesús ma
ni ka jikan-tnu'u de ya nú suu ya kúu
iya iyo ja kii ma xi jín kondetu de
in-ka ya.
4 Te ni ndakone'e Jesús ma, te jiña'a
ya:
—Kuán koo ni, te jin kuña'a ni Juan
ma ja ni ka jini ni a ji'in ja ni ka
jiniso'o ni a.
5 Jin ndakani ni ja ñayii kuaa ma, jâ ni
ka ndundijin nuu i ma, te ñayii ñatuu
kúu jin kaka i ma, jâ ni ka ndakaka
i, te ñayii ka ndo'o kue'e lepra ma,

jâ ni ka nduvii i, te ñayii inuso'o ma,
jâ ni ka ndakuniso'o i, te ñayii ni ka
ji'i ma, ni ka ndateku i, te nuu ñayii
ka kunda'vi ma, káxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a naxe jin ndani'i-ta'vi i ma.
6 ¡Vava'a jin kendoo ñayii ka kukanu
ini ña'a i maa sa! —kúu ya jiña'a ya.

7 Nuu kuan nu koo tee ni tetniñu
Juan ma, te Jesús ma, ni keja'a ya
ká'an ya ja kuu Juan ma nuu ñayii ma,
te jiña'a ya:

—¿Naxe kaa tee ni ka ke koo ni, ni
ka yo nde'ya ni nuu masu nawa iyo
kuiti ma? ¿Sukan kúu in tnuyoo ja
skanda kajin yi'i ma?
8 ¿Xi in tee ne'nu sa'ma va'a xeen ni
ka jini ni ma? ¿Naxe kaa tee ni ka ke
koo ni, ni ka yo nde'ya ni ma? Ndijin
chi ka jini ni ja ñayii ka ne'nu sa'ma
va'a xeen ma, te ka iyo i ve'e tee ka
kuu rey ma.
9 ¿Naxe kaa tee ni ka ke koo ni, ni ka
yo nde'ya ni ma? ¿In tee ndákaxtnu'u
tnu'u ni wa'a Su'si ma kúu de? Ja
ndaa ká'an sa ja suu de, kovaa tniñu
ni sa'a de ma chi kanuu-ka sana
sukan ni ka yo sa'a tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma.
10 Te ja kuu Juan ma kúu ja ká'an
tnu'u Su'si ma sa'a:
Tetniñu ri in tee koxtnuu nuu ro,
sukan-va'a satu'va de ichi ki'in ro
ma.

11 'Te ja ndaa ká'an sa ja ne'un
ndaka ñayii a, ni-in ñayii kanuu-ka
sana Juan ma, kovaa nuu tatnuni
Su'si ma, te ñayii jani ini ja masu in
ñayii kanuu-ka kúu i ne'un ndaka i
ma, te suu i ko kuu ñayii kanuu-ka
sana Juan ma.

12 'Onde kivi ni yo kaxtnu'u Juan
tee skuandute ñayii ma te onde vitna,
te ñayii ka jani ini ja ka jaku'ni va'a
ini i tnu'u Su'si ma, te ka kaxtnu'u i
sukan ka kuni maa i ma, te ka ja'nu
ndee i ja jin jaku'ni ndaa ini ñayii ma
sukan tatnuni Su'si ma.
13 Vaa tnu'u tátnuni Su'si ma ji'in ja
ni ka ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ni ka yo
ndaka'an i onde ni kenda tee kúu
Juan ma.
14 Te nú ka kuni ni ja jin kuan-ta'vi
ni tnu'u ka'an sa a, te ja ndaa kúu
ja Juan tee ni yo skuandute ma kúu
Elías tee iyo ja ndenda de ñuu ñayivi
a.
15 Nde ni iyo so'o ja koniniso'o ni, te
koniniso'o va'a ni.

16 '¿Naxe ka kuu ñayii tiempu ya'a,
ka jani ini ni, ja ni-in ja ñatuu ka
jatna ini i? Sukan ka kuu suchi jaa
ka jinkoo nuya'vi ma, te ka kayu'u i
ka jiña'a nuu tna'a i ma:
17 "Ka tivi ri flauta, kovaa ñatuu ni ka
jitaja'a ro. Ka jita ri yaa xii ini, kovaa
ñatuu ni ka nda'yu ro", ka kuu i ka
jiña'a i ma,
18 te sukan kuiti ka kuu ñayii tiempu
ya'a. Vaa ni kenda Juan ma, te ñatuu
jaa de xtatila ni ñatuu ji'i de ndute
uva ma, te ka ka'an ñayii a ja tachi
yinee ña'a, ja kúu de sukan.
19 Sani te ni kenda sa ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a ja jaa sa xtatila
te ji'i sa ndute uva ma, te ka ka'an
i ja tee jaa xeen tee ji'i xeen kúu sa
te kétna'a ini sa ji'in ñayii ka sa'a ja
u'vi ma ji'in kui'na ka ndake'en ya'vi
xu'un no'o ñuu Roma ma, ka ka'an
i. Kovaa ká'an sa ja ñayii ka kandija
tnu'u ndichi Su'si ma chi ni ka nduu i
ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa. Te sukan,
te ka jini o ja vava'a kúu tnu'u ndichi
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Sukan jin ndo'o ñayii ñuu ñatuu ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini i nuu Su'si ma
(Lc 10:13-16)

20 Sani te ni keja'a ya xtekuechi
ya ñayii ñuu nuu ni yo sa'a ya kua'a
milagru ma, vaa ñatuu ni ka ndakani,
ni ka ndaka'vi ini ñayii ma, te jiña'a
ya:
21 —¡Nda'vi ni ñayii ñuu Corazín a!
¡Nda'vi ni ñayii ñuu Betsaida a! Vaa
nute ñuu Tiro ma ji'in ñuu Sidón ma
ni ka iyo milagru tna'a ja ni ka iyo
nuu ni a, onde ndende kivi ma jin
ndakani jin ndaka'vi ini i nkuu, te
jin xndoo i ja u'vi ka sa'a i ma te jin
ndandikin i Su'si iya teku ma nkuu,
te jin kone'nu i sa'ma tindayi, te jin
kunukoo i nuu yaa nuu ñu'u i ma ja

ka kaxtnu'u i sukan ka ndakani ka
ndaka'vi ini i ma nkuu.
22 Kovaa ndijin chi ká'an sa ja kivi
ndakan Su'si ma kuenda, te ka'vi-ka
xndo'o xneni ña'a ya sana ñayii ñuu
Tiro ma ji'in ñuu Sidón ma.
23 Te ndijin tna, ñayii ñuu Capernaum
a, ¿ka jani ini ni ja ki ndone'e ñukuun
ña'a Su'si ma te jin nda koo ni onde
andivi ma? ¡Ña'a chi onde nuu
kunu-ka ma skee ña'a ya! Vaa nute
ñuu Sidón ma ni ka iyo milagru tna'a
ja ni ka iyo nuu ni a chi onde ndende
kii ma ja jin ndakani jin ndaka'vi ini
i te jin xndoo i ja u'vi ka sa'a i ma
nkuu, te ñuu yukan chi koo i onde
vitna, te masu naa i nkuu.
24 Te ká'an sa ja kivi ndakan Su'si ma
kuenda, te ka'vi-ka jin ndo'o jin neni
tna ndijin sana ñayii ñuu Sodoma ma
—kúu ya jiña'a ya.

Jín kinee o chii yugu Jesús ma te jin ndatatu o
(Lc 10:21-22)

25 Te ora yukan Jesús ma, jiña'a ya
nuu Yuva ya Su'si ma:
—Ndáchiñu'u ña'a sa, Yuva sa, iya
tátnuni andivi a ji'in nuu ñu'ú a, vaa
ni kaxtnu'u ni nuu ñayii ka ndakunit-
nuni ja ka jiniñu'u ña'a i ma ndaka ja
ñatuu ni kaxtnu'u ni nuu ñayii ka jani
ini ja ka jini-ka i te ka jaku'ni-ka ini i
ma te ñatuu ka jiniñu'u ña'a i ma.
26 Saa vi, Yuva sa, vaa sukan ni jani
ini maa ni ja ko kuu —kúu ya jiña'a
ya.
27 Sani te jiña'a ya nuu ñayii ma:
—Yuva sa ma, ni taa ya ndaka.
Ñatuu na in jini ña'a ja kúu sa Sa'ya
ya a, yika-ni ja maa ya ja kúu ya Yuva
sa ma. Te ñatuu na in jini Yuva sa ma,
yika-ni ja maa sa ja kúu sa Sa'ya ya a,
ji'in ñayii kúni sa ja kaxtnu'u sa na in
kúu ya ma.
28 'Ne'e koo ni nuu iyo sa ya, ndaka
ni ja ka ndo'o ka neni ni ja sa'a ja
iyo ñuu ñayivi a, te sa'a maa sa ja jin
ndatatu ni.
29 Jin kinee ni chii yugu sa a, te jin
kutu'va ni sukan káxtnu'u sa a, vaa
kaa kuee ini sa, te iyo sa ja koniniso'o
sa nawa jin ka'an ni, sukan-va'a jin
ndatatu ini anua ni a na tnundo'o
tnuneni ka tna'a ni.
30 Chukan kúu ja masu vee yugu sa a,
te masu yii ja jin kinee ni chii yugu sa
a —kúu ya jiña'a ya.

12

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya nde a kanuu-ka ja sa'a o kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma
(Mr 2:23-28; Lc 6:1-5)

1 Te kivi yukan, in kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma
kúu, te kua'an Jesús ma in ne'un itu.
Te tee ka ndikin ya ma, ka kokon de,
te ka tnu'u de yoko triu ma, te ka jaa
de kuan koo de.
2 Te tee ka kuu fariseo ma chi ni ka
jini de, te sa'a ka jiña'a de ya:
—¡Konde'ya ni ja tee ka ndikin ña'a
maa ni a, ka sa'a de ja masu kuu sa'a
o kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu o a! —ka kuu de ka jiña'a de.
3 Kovaa maa ya chi jiña'a ya:
—¿Ñatuu nama ni ka ka'vi ni sukan
ni ka sa'a David ma ji'in tee ka ndikin
tna'a ji'in de ma in jichi ma? Vaa
ñatuu ndenu jin ni'i de ja jin kaa de
ma, te ka kokon xeen de ma.
4 Te ni kenda David ma ve'e Su'si ma,
te ñatuu nawa iyo ja jin kaa de ma,
te kuiti ni ka jaa de xtatila iyo nuu
Su'si ndija ma, te vitna ja maa-ni tee
ka kuu sutu ma kuu jin kaa ma.
5 ¿Te ñatuu nama ni ka ka'vi ni sukan
ni tatnuni Moisés ma? Vaa ni tatnuni
de ja kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu o ma, te tee ka kuu sutu ma
ja ka jinukuechi de ini veñu'u ka'nu
ma, kuu jin sa'a maa de ja masu kuu
jin sa'a ñayii ma, te ñatuu na kuechi
jin kuiso de —kúu ya jiña'a ya.
6 Te sa'a jiña'a tna ya:
—Ya'a iyo sa, te saña chi kanuu-ka
sa sana veñu'u ka'nu ma.
7 Kovaa ndijin chi jâ ni ka xtekuechi
ni tee ñatuu na ja u'vi ni ka sa'a de
ma, vaa ñatuu ka jaku'ni ini ni nawa
kúni ka'an tnu'u ndee nuu tnu'u Su'si
ma ja ká'an sa'a ma: "Masu kúni sa ja
jin taa ni in kiti ja jin ka'mi ni nuu sa
a. Su'va kúni sa ja na jin kunda'vi ini
ni tna'a ni ma."

8 Vaa saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a, iyo sa ja tatnuni sa siki
ja kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu ñayii ma —kúu ya jiña'a ya.

In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni ndasava'a Jesús ma in tee ni yichi nda'a de
(Mr 3:1-6; Lc 6:6-11)

9 Kua'an Jesús ma, te ni kivi ya ini
veñu'u luluu kátuu ñuu de ma.
10 Te yukan yinee in tee, te in nda'a
de ma chi ni yichi i. Te jaku tee ñatuu
ka kunimani nuu Jesús ma, ka jitot-
nuni de ya, te sa'a ni ka jikan-tnu'u
de ya:

—¿Va'a-ni ja ndasava'a o ñayii ma
kivi ñatuu ka satniñu o ma? —ka kuu
de ka jiña'a de.
Sukan ni ka jiña'a de, sukan-va'a xi
ma kuu naxe jin xtekuechi de ya.

11 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:

—Te ndijin, nú in tna'a maa ni ma,
te iyo in-ni ndikachi de ma, te kêe ti
in yavi kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma
jin satniñu o ma, kuiti ki'in de jin nu
tava de ti.
12 ¿Te masu ndee ya'vi xeen-ka
in ñayii ma sana in ndikachi ma?
Chukan kúu ja kuu jin sa'a o ja va'a
kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu o ma —kúu ya jiña'a ya.

13 Sani te jiña'a ya tee ni yichi nda'a
ma:

—Ndaskuili ni nda'a ni a —kúu ya
jiña'a ya.

Te tee yukan chi ni ndaskuili de
nda'a de ma, te ni nduva'a sukan iyo
va'a in-ka nda'a de ma.
14 Kovaa nuu ni ka nde koo tee ka
kuu fariseo ma, te ni ka keja'a de ka
ndatnu'u tna'a de naxe jin ka'ni de
Jesús ma.

Jesús ma kúu iya ni kaji maa Su'si ma ja kaxtnu'u ya naxe jani ini maa Su'si ma

15 Te ni jini Jesús ma sukan ka
ndatnu'u de ma, te chukan kúu ja ni
kee siin ya, te kua'an ya in-ka ichi. Te
ni ka ndikin ña'a kua'a xeen ñayii, te
ni ndasava'a ya ndaka ñayii ka ku'u
ma.
16 Te ni tatnuni ya nuu i ja máko
jin ka'an i ja sukan ni sa'a ya ma,
sukan-va'a ñatuu na in kuni.
17 Sukan ni sa'a ya, sukan-va'a ko
kuu sukan ni ka'an Isaías tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma nuu sa'a ni ka'an de ma:
18 Iya ya'a kúu iya jinukuechi nuu sa
a, te ni kaji sa ya,
te kútoo sa ya, te játna ini sa sukan
sa'a ya ma.
Te Xtumani maa sa a koo ji'in ya,
te kaxtnu'u ya nuu ñayii masu ñuu
Israel ya ka kuu i ma
sukan ndakan ndaa sa kuenda nuu
ñayii ma.
19 Te masu kanaa ya ji'in ñayii ma, te
ni masu kayu'u ya nuya'vi ma,
sukan-va'a ñatuu na in kuni.
20 Masu ka'nu ya ndoo yi kue'e ja sani
te tna'nu tnu ma,
ni masu nda'va ya ñu'u vivi'i-nka-ni
ndu'va i ja sani te nda'va i ma,
nú masu ja onde ko kuu sukan ká'an
tnu'u ndaa tnu'u ndija ya ma,
te kundee ya nuu ja u'vi ma.
21 Te ñayii masu ñuu Israel ka kuu i
ma, jin kukanu ini i maa ya.
Sa'a ni ka'an tee kúu Isaías ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma naxe ndo'o ñayii ká'an ndeva'a ja kuu Xtumani Ndios ma
(Mr 3:20-30; Lc 11:14-23; 12:10)

22 Sani te ni ka kenda koo i nuu ya
ma ji'in in tee yinee ña'a in tachi, te
ni sa'a i ja ni ndukuaa de, te ká'an
titete de. Te Jesús ma, ni kene'e ya
tachi ma, te ni ndasava'a ya de, te ni
kuu ni ndakonde'ya de, te ni kuu ni
ndaka'an va'a de.
23 Te ndaka ñayii ma, ni ka sa'vi-nka
ini i ja sukan ni kuu ma, te ka ka'an
i:

—Tee ya'a, ¿masu Sa'ya tata tee
kúu David ma kúu de? —ka kuu i ka
ka'an i.

24 Kovaa ni ka jiniso'o tee ka kuu
fariseo ma sukan ni sa'a ya ma, te ka
ka'an de:

—Tee ya'a chi masu maa de kéne'e
tachi ma ini anua ñayii ma. Chi
Beelzebú suchi tátnuni nuu ndaka-ka
tachi ma kúu suchi wa'a tee ya'a

tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja kéne'e de
tachi ma —ka kuu de ka ka'an de.
25 Kovaa Jesús ma chi ni jinitnuni
ya sukan ka jani ini de ma, te jiña'a
ya:
—Vaa nú in ñuu, te ka iyo nanimaa
ñayii ka ndakiti ini nuu tna'a ma, te
¿naxe kuu jin koo ka'nu ndaka i ma?
Te suni maa i kúu ji'in ñayii ka iyo
in-ni ve'e ma, te nú jin ko ndakiti ini
nuu tna'a i ma, te ¿naxe kuu jin koo
ka'nu ndaka i?
26 Sukan tna kúu tachi ma, nuna
kene'e i tna'a maa i ma ini anua ñayii
ma chi masu kundee i tatnuni i nuu
ñayii ma, sukan kúni i ma.
27 'Te nú sukan ka ka'an ni ja sa'a
saña, ¿te tee ka ndikin ña'a ndijin a,
na in wa'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ja ka kene'e de tachi ma? Maa de na
jin ndaka'an, vaa nú Su'si ma wa'a
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja ka sa'a
de sukan ma, chi ndátuu ja ndijin chi
masu ka jini ni ja ka ka'an ni a.
28 Kovaa maa Xtumani Ndios ma táa
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja kéne'e sa
tachi ma. Te sa'a, te jin kuni ni ja jâ
ni kenda ja tátnuni Su'si ma.
29 'Ñatuu ni-in ñayii ja kuu kivi i ini
ve'e ka'nu neva'a in tee ndatnu xeen
te ndaxtandee i nawa ni sakui'na
tee ndatnu xeen ma, nú masu ja
xinañu'u-ka ku'ni i de. Te onde
sukan, sana kuu ndaxtandee i nawa
ni sakui'na de ma. Sukan ndáxtandee
sa ñayii ni sakui'na ña'a tachi ma.
30 'Chukan kúu ja nú na in ñatuu iyo
ji'in sa chi ñatuu kúnimani i nuu sa, te
nú na in ñatuu ndáxtutu ji'in sa, chi
su'va jatenuu i.
31 'Chukan kúu ja ká'an sa: Su'si ma
chi sakanu ini ya ndaka kuechi ñayii
ma ji'in ndaka ja u'vi ka ka'an i ma,
nuna jin ndakani jin ndaka'vi ini i.
Kovaa ñayii ka ka'an ndeva'a ja kuu
Xtumani Ndios ma chi masu sakanu
ini ya i.
32 Te Su'si ma, sakanu ini ya nuu
ñayii ka ka'an ndeva'a ja kuu saña
ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a,
kovaa masu sakanu ini ya ñayii ká'an
ndeva'a ja kuu Xtumani Ndios ma, ni
a tiempu ya'a ni a kivi ki'in o ma.
33 'Chukan kúu ja jin ndasa'a maa
ni kuenda. Vaa nú yutnu kui'i va'a
kúu tnu, chi wa'a tnu nde'ya va'a. Te
nú masu yutnu kui'i va'a kúu tnu, te
masu kua'a tnu nde'ya va'a. Chukan
kúu ja onde kuun nde'ya tnu ma, te
kuni o nú yutnu kui'i va'a kúu tnu xi
ña'a.
34 ¡Kovaa ndijin chi sa'ya tata koo ma
ka kuu ni! Vaa ini anua ni a ka ñu'u
chitu ja u'vi, te chukan kúu ja masu
kuu jin ka'an ni tnu'u va'a. Vaa ja
ñu'u chitu ini anua o ma kúu ja ká'an
yu'u o a.
35 Vaa ñayii va'a ma, ka ka'an i tnu'u
va'a, vaa tnu'u va'a ka ñunee ini anua
i ma. Te ñayii ka ka'an ja u'vi ma,
sukan ka ka'an i, vaa ja u'vi ma ka
ñunee ini anua i ma.
36 'Ká'an sa nuu ni ja kivi ka'nde
Su'si ma tniñu ñayii ma, chi ndakan
ya kuenda ndaka tnu'u ni ka ka'an
ndeva'a ñayii ma.
37 Vaa ja tnu'u ká'an ni ma, te ndatuu
maa ni nú ñayii sa'a ja va'a kúu ni te
koo va'a ni xi ñayii sa'a ja u'vi kúu ni
te ndachunaa maa ni —kúu ya jiña'a
ya.

Ñayii masu ka sa'a ja va'a ma, ni ka jikan i in milagru
(Lc 11:29-32)

38 Sani te jaku tee ka skua'a tnu'u
ni yo ndakaxtnu'u Moisés ma ji'in tee
ka kuu fariseo ma, ka jiña'a de:
—Teskua'a, ka kuni sa ja na sa'a ni
in milagru —ka kuu de ka jiña'a de.
39 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Ñayii tiempu ya'a, masu ka sa'a i
ja va'a. Ka jikan i in milagru, kovaa
masu kua'a Su'si ma milagru ka jikan
i ma, vaa jâ ni ka jini i milagru ni sa'a
ya ji'in Jonás tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma.
40 Vaa sukan ni kuu Jonás ma ja uni
kivi nduu ñuu ni ñunee de chii tiaka
ka'nu ma, te sukan tna ko kuu saña
ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a
chi uni kivi nduu ñuu kinee sa chii
ñu'ú a, te sani te ndateku sa, kovaa
ni a sukan, ma jin kandija ña'a ñayii
tiempu ya'a.

41 Chukan kúu ja kivi ndakan Su'si
ma kuenda nuu ñayii tiempu ya'a, te
ñayii ñuu Nínive ma, jin ndokuiñi i, te
jin ndaxtekuechi i ñayii tiempu ya'a,
chi vaa maa i chi kivi ni kaxtnu'u
Jonás ma tnu'u Su'si ma, te nuu ni ka
jiniso'o i sukan ni kaxtnu'u de ma chi
ni ka ndakani ni ka ndaka'vi ini i, te
ni ka xndoo i ja u'vi ni ka yo sa'a i ma,
te ni ka ndandikin i Su'si ndija ma.
Te vitna chi ya'a iyo iya kanuu-ka
sana Jonás ma, kovaa masu na in ndí
ini ja kandija i ja ká'an ya a.
42 Te suni sukan sa'a tna ña'a ni yo
kuu reina ni yo tatnuni in ñuu jika
ichi nuu vee ma, vaa kivi yukan chi
ndokuiñi ña nuu ñayii tiempu ya'a, te
ndaxtekuechi ña i, vaa ña'a ya'a chi
jika xen-xeen onde nuu ni kee ña ni
kii ña ma, sukan-va'a koniniso'o ña
tnu'u ndichi ni yo ka'an Salomón ma
te sa'a ña ja va'a ma. Kovaa vitna chi
ya'a iyo iya kanuu-ka sana tee ni yo
kuu Salomón ma, te masu na in ndí
ini ja kandija i ja ká'an ya a —kúu ya
jiña'a ya.

Sukan sa'a tachi ma nuna ndakokuiñi i ini anua ñayii nuu ni kee i ma
(Lc 11:24-26)

43 Sani te jiña'a tna Jesús ma:

—Ñayii kandija ña'a ma te kukanu
ini ña'a i ma chi tachi ni yo ñunee
ini anua i ma chi kée i, te kua'an vee
i nuu yichi ma kúu i, te ndánduku i
ndenu ndatatu i. Kovaa nú ñatuu ní'i
i ma,
44 te jani ini i: “Ndakokuiñi o ve'e nuu
ni kee o ma.” Te nú ni ndenda i, te ni
ndani'i i ini anua ñayii ma ja sukan
kaa in ve'e nuu jâ ni ndaxtaa jâ
ni nduvivii, sukan kaa, kovaa nune,
vaa ñatuu nde ndí ini i ja sa'a i sukan
kúni Su'si ma.
45 Sani te tachi ma, ki'in i jin nu xtutu
i uja-ka tachi ka'vi-ka ka sa'a i sana
maa i ma, te jin ndivi koo tutu ndaka
i ja jin koo i ini anua ñayii yukan, te
su'va ka'vi-ka nduu ñayii yukan sana
sukan ni yo kuu i onde xinañu'u ma.
Te sukan jin ndo'o ñayii tiempu ya'a,
vaa ndimaa ja u'vi ka kuni i ja jin sa'a
i, te vitna ja jâ ni ka jini i ja ndaa ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma nde ñayii kúu si'i ya ji'in ñani ya ji'in ku'va ya
(Mr 3:31-35; Lc 8:19-21)

46 Nuu yikuu Jesús ma káxtnu'u ya
nuu ñayii ma, te ichi ke'e ma ka ndetu
si'i ya ma ji'in ñani ya ma, te ka kuni
i ja jin ndatnu'u i ji'in ya.
47 Te in ñayii ma, ni jan kuña'a i
Jesús ma:
—Si'i ni ma ji'in ñani ni ma, ka iyo
i ke'e ma, te ka kuni i ja jin ndatnu'u
i ji'in ni —kúu i jiña'a i.
48 Kovaa Jesús ma, ni ndakone'e
ya, te jiña'a ya nuu ñayii ni jan
kaxtnu'u nuu ya ma:
—¿Na in kúu si'i sa ma ji'in ñani sa
ma, jani ini ni? —kúu ya jiña'a ya.
49 Te ni skuili ya nda'a ya ichi nuu
ka iyo ñayii ka ndikin ya ma, te jiña'a
ya:
—Maa ñayii ya'a ka kuu si'i sa ji'in
ñani sa,
50 chi vaa ndeva'a-ni ñayii ja sa'a i
sukan játna ini Yuva sa iya iyo andivi
ma, ñayii yukan kúu ñani sa ma, ji'in
ku'va sa ma, ji'in si'i sa ma —kúu ya
jiña'a ya.

13

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin tee ni saka triu ma
(Mr 4:1-9; Lc 8:4-8)

1 Te maa kivi yukan ni ndee Jesús
ma ve'e ma, te ni ja'an ya ichi yu'u
mar ma, te ni jinkoo ya.
2 Te ni ka ndututu kua'a xeen ñayii, te
chukan kúu ja ni kaa Jesús ma in nuu
barcu iyo nuu ndute ma, te ni jinkoo
ya, te ka iyo ñayii ma yu'u ndute ma.
3 Te ni keja'a ya kua'a tnu'u vijin
ni ka'an ya, te in tnu'u vijin ya'a ni
ka'an ya, te jiña'a ya:
—Jin koniniso'o ni ja ká'an sa a. In
tee, ni kee de kuan saka de triu.
4 Te ja ni saka de ma, jaku ni ka
jinkava ichi jika de ma, te ni ka
kenda koo lasaa ma, te ni ka jaa ti.
5 Te jaku-ka ni ka jinkava ne'un yuu
ma, nuu masu iyo kokon ñu'ú ma.

Triu yukan chi ni ka jite yachi i, chi
vaa masu ñu'ú kokon ni ka ni'i i ma.
6 Kovaa nuu ni jinu kandii ma, te ni
ka kayu i, te ni ka yichi i, chi vaa
masu ni ka ni'i yo'o va'a i.
7 Te jaku-ka triu ma ni ka jinkava
ne'un iñu ma, te ni ka ja'nu iñu ma,
te ni ka skue'ne i triu ma. Te chukan
kúu ja ñatuu ni ka kuu triu ma.
8 Kovaa jaku tna'a ja ni ka jinkava
nuu ñu'ú va'a ñu'ú kokon ma, te triu
yukan chi ni ka ja'nu i, te na'nu na'nu
yoko ni ka kana koo i, te ni ka chitu
va'a i chi sava yoko i ma ni ka chitu
cientu triu, te sava yoko i ma chi uni
xiko (60), te sava-ka yoko i ma oko
uxi (30) triu ni ka chitu i.
9 Nde ni iyo so'o ja koniniso'o ni, te
koniniso'o va'a ni —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ni ka'an ya tnu'u vijin ma
(Mr 4:10-12; Lc 8:9-10)

10 Te ni ka jan tu'va tee ka ndikin
ya ma, te ni ka jiña'a de ya:
—¿Nava'a ká'an ni tnu'u vijin nuu
ñayii ma? —ka kuu de ka jiña'a de.
11 Te ni ndakone'e ya:
—Su'si ma, jâ ni kaxtnu'u ya nuu
ndijin naxe tatnuni ya ma. Kovaa
nuu ñayii ñatuu ka kandija ya ma chi
ñatuu.
12 Vaa ñayii neva'a kua'a-ka ja vii
ja luu ni skuta'vi ña'a Su'si ma chi
su'va ni'i kua'a-ka i, kovaa ñayii ñatuu
nawa neva'a i ma chi su'va xtandiyo
ya onde jaku ja neva'a i ma.
13 Chukan kúu ja tnu'u vijin ká'an sa
nuu i ma, vaa visi ka nde'ya i, kovaa
ñatuu ka jini i, te visi ka jiniso'o i,
kovaa ñatuu ka jaku'ni ini i.
14 Te ka ndo'o i ndaka sukan ni ka'an
tee kúu Isaías tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma:
Jin koniniso'o ni, kovaa masu jin
jaku'ni ini ni.
Te jin konde'ya ni, kovaa masu jin
kuni ni.
15 Vaa ini anua ñayii ya'a chi ni ka
ndukaji,
te so'o i ma ni ka nduvee,
te nduchinuu i ma chi ni ka ndan-
desi,
sukan-va'a ma kuu jin konde'ya i ji'in
nduchinuu i ma,
te ma jin koniniso'o i ji'in so'o i ma,
te ma jin jaku'ni ini i ma,
te ma jin ndasama ja ka jani ini i ma,
te ma jin nduva'a i.
16 'Kovaa ndijin chi ja vava'a ka
kuu nduchinuu ni a, vaa ka jini i,
te ja vava'a ka kuu so'o ni a, vaa ka
jiniso'o i.
17 Vaa ja ndaa ká'an sa ja kua'a tee
ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma, ji'in ñayii ni ka yo sa'a
ja va'a ma, ni ka yo kuni i ja jin
konde'ya i ja ka nde'ya ni a, kovaa
ñatuu ni ka jini i, te ni ka yo kuni i
ja jin koniniso'o i ja ka niniso'o ni a,
kovaa ñatuu ni ka jiniso'o i —kúu ya
jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nawa kúni ka'an tnu'u vijin tee ni saka triu ja ni ka'an ya ma
(Mr 4:13-20; Lc 8:11-15)

18 Te jiña'a Jesús ma:
—Chukan kúu ja jin koniniso'o ni,
te káxtnu'u sa nawa kúni ka'an tnu'u
tee ni saka triu ma.
19 Te ñayii ka jiniso'o tnu'u sukan
tátnuni Su'si ma, te nú ñatuu ka ndi
ini i ja jin jaku'ni va'a ini i ma, te
kénda tachi ma, te xtandiyo i tnu'u
ni jakun-nee ini anua ñayii ma. Ñayii
ya'a ka kuu sukan ka kuu triu ni ka
jinkava ichi ma.
20 Te jaku ñayii ma chi sukan ka kuu
triu ni ka jinkava ne'un yuu ma ka
kuu i. Vaa ka jiniso'o i tnu'u vii tnu'u
va'a ya ma, te sii ini ka niniso'o i.
21 Kovaa ñatuu ka ni'i yo'o va'a i, te
ñatuu kuu jin konukuiñi va'a i. Te
nú ka ndo'o ka neni i, xi jin sondikin
ña'a i ja kuechi tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma, sani te ka xndoo i te ñatuu
ka kandija-ka i sukan ká'an ya ma.
22 Jaku-ka ñayii ma chi sukan ka kuu
triu ni ka jinkava ne'un iñu ma ka
kuu i. Ka jiniso'o i tnu'u vii tnu'u va'a
ma, kovaa ndaka tniñu iyo ñuu ñayivi
ya'a, ka xndi ini xeen ña'a i, te ka ndi
ini xeen i ja jin koo xu'un i, te ndaka
cha'a, kívi ña'a i te xnda'vi ña'a i, te ka
ndunaa i tnu'u vii tnu'u va'a ya ma,

te chukan kúu ja ñatuu kuu ja jin sa'a
i sukan kúni Su'si ma.
23 Kovaa in jichi-ka ñayii ma chi ka
jiniso'o i tnu'u vii tnu'u va'a ya ma,
te ka kandija i, te vivii ka sa'a i sukan
kúni Su'si ma. Te ñayii ya'a chi sukan
ka kuu triu ni ka jinkava nuu ñu'ú
va'a ma, sukan ka kuu i. Vaa jaku i
ma ka kuu sukan ka kuu yoko triu ja
ni ka wa'a i cientu triu ma, te jaku-ka
i ma ka kuu sukan ka kuu yoko ni ka
wa'a uni xiko (60) triu ma, te jaku-ka
i ma ka kuu sukan ka kuu yoko ni ka
wa'a oko uxi (30) triu ma —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin triu ma ji'in yi'i ma

24 Ni ka'an ya in-ka tnu'u vijin, te
jiña'a ya:

—Sukan tátnuni Su'si iya iyo andivi
ma, inuu kúu i ji'in in tee ni saka ini
itu de ma triu va'a.
25 Te nani kixi de ma, ni kii suchi
ñatuu kétna'a ini ji'in de ma, te ni
xsiava i ndikin yi'i ne'un triu ma, te
kua'an i.
26 Te nuu ni jite triu ma te ve kua'nu
i ma, sani te ni jite tna yi'i ma.
27 Te tee ka jinukuechi nuu tee xi-itu
ma, ni ka kenda koo de, te ka jiña'a
de: "Señor, ¿masu triu va'a ni saka ni
ini itu ni ma? ¿Te nava'a ni ka jite
kua'a yi'i ma?", ka kuu de ka jiña'a
de.
28 Te maa tee xi-itu ma jiña'a: "In
suchi ñatuu kétna'a ini ji'in sa ni sa'a
sa'a." Te ka jiña'a tee ka jinukuechi
nuu de ma: "¿Kúni ni ja jin koo sa jin
tnu'u sa?", ka kuu de ka jiña'a de.
29 Te jiña'a de: "Ña'a. Nú ña'a, te ja
jin tnu'u ni yi'i ma, te nasa jin tnu'u
tna ni triu sa ma.
30 Jin kua'a ni tnu'u, te jin kua'nu
kaa maa i te onde kivi jin ndaxtutu
o triu ma, te kuña'a sa tee jin ka'nde
ma: Jin ndaxtutu ni xinañu'u-ka yi'i
ma, te in nu'ni in nu'ni jin ku'ni ni,
sukan-va'a jín kayu i. Kovaa triu ma
chi jin ndaxtutu ni, te jin ndatnaa
va'a ni." Sa'a kuña'a tee xi-itu ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in ndikin tnu mostaza
(Mr 4:30-32; Lc 13:18-19)

31 Te ni ka'an Jesús ma in-ka tnu'u
vijin, te jiña'a ya:

—Sukan kúu in ndikin tnu
mostaza, sukan ko kuu ja tatnuni
Su'si iya iyo andivi ma. Te in tee,
ni tnii de ndikin tnu mostaza ma, te
ni skee de itu de ma.
32 Te ndikin ma chi in ja luluu ti'i-ni
kúu i ne'un ndaka-ka ndikin iyo ñuu
ñayivi a, kovaa nuu ni jite i ma, te
ni ja'nu in yutnu kui'i, te kúu sukun
sukun tnu, te suu tnu sukun xeen-ka
sana ndaka-ka ja ka sunkoo ñayii ma
nuu huerta i ma, te lasaa ka ndava
andivi ma chi kuu jin sa'a ti taka ti
ne'un nda'a tnu ma —kúu ya jiña'a
ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin levadura ma
(Lc 13:20-21)

33 Te ni ka'an Jesús ma in-ka tnu'u
vijin, te jiña'a ya:

—Sukan sa'a levadura ma, sukan
ko kuu nuu tatnuni Su'si ma. Vaa
nú in ña'a, ni sakanuu ña levadura
ma ji'in uni jichi ñujan triu ma, te
levadura ma ni-ka'nu kivi i, onde
kundee i xsjaa i ni-ka'nu ñujan ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni yo ka'an Jesús ma tnu'u vijin ma nuu ñayii ñatuu ka jan-ta'vi sii ini tnu'u ya ma
(Mr 4:33-34)

34 Te ni ka'an Jesús ma ndaka tnu'u
vijin ya'a nuu ñayii ma. Te ni-in
tnu'u ni yo ka'an ya ma ñatuu ni
yo kaxtnu'u ndijin ya, su'va ndimaa
tnu'u vijin ni yo ka'an ya.
35 Te sukan ni yo sa'a ya, sukan-va'a
ko kuu ndaka sukan ni ka'an tee ni
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma:
Ka'an sa tnu'u vijin nuu ñayii ma.
Kaxtnu'u sa tnu'u ka iyo yu'u onde
nuu ni sa'a Su'si ma ñuu ñayivi
ya,
kúu de ká'an de.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nawa kúni ka'an tnu'u vijin triu ma ji'in yi'i ma

36 Sani te ni ndakuan-ta'vi Jesús
ma ñayii ma, te ni ndivi ya ini ve'e
ma. Te ni ka jan tu'va ña'a tee ka
ndikin ya ma, te ka jiña'a de:
—Ndakaxtnu'u ni nawa kúni ka'an
tnu'u vijin ja ni ka'an ni ja kuu yi'i
ni kana itu triu ma —ka kuu de ka
jiña'a de.
37 Te ni ndakone'e ya, te jiña'a ya:
—Tee ni saka triu ma kúu saña, ja
kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a.
38 Te itu ma kúu ñuu ñayivi a. Te triu
va'a ma ka kuu ñayii jin kivi koo nuu
tatnuni Su'si ma, te yi'i ma ka kuu
ñayii ka sa'a sukan kúni tachi ma.
39 Te suchi ni xsiava ndikin yi'i ma
kúu tachi ma, te kivi jin ndaxtutu
ñayii ma kúu kivi xnaa Su'si ma ñuu
ñayivi a. Te ñayii jin ndaxtutu ma ka
kuu ángel ma.
40 Te sukan jin ndaxtutu i yi'i ma te
jin ka'mi i nuu ñu'u ndú'va ma, sukan
ko kuu kivi naa ñuu ñayivi a.
41 Te maa sa ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a, tetniñu sa ángel sa ma,
te jin ndaxtutu i ndaka ñayii ni ka
yo sa'a ja u'vi ma te ni ka yo ska'an
i ñayii ma ja jin sa'a tna i ja u'vi
ma, sukan-va'a ma jin koo-ka i nuu
tatnuni sa ma.
42 Te jin tnaa i ñayii yukan ma nuu
káyu kóko ñu'u i'ni ma, vaa yukan
kúu nuu jin ndanda'yu i, te jin
ndakandi'i jin ndakandi'i i nu'u i ma
ja jin ndo'o jin neni i ma.
43 Sani te ñayii ka sa'a ja va'a ma,
vivii jin kona'a i nuu tatnuni Yuva o
Su'si ma, sukan yé'e ni'ni kandii ma,
sukan jin kona'a i.
'Te nde ni iyo so'o ja koniniso'o ni,
te koniniso'o va'a ni.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki in ja ndee ya'vi xeen ja yinee yu'u i ini itu ma

44 'Te suni nuu tatnuni Su'si ma
kúu sukan kúu in ja ndee ya'vi xeen,
te yinee yu'u i ini itu ma. Chukan kúu
ja in tee, ni ndani'i de ja ndee ya'vi
xeen yinee ini itu yukan ma, te ni
ndachu'u va'a-ka de, te ni ja'an sii ini
de ni jan nu xiko de ndaka ja neva'a
de ma, te ni ndakuaan de ñu'ú yukan.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki yuu vivii nani perla ma

45 'Te suni inuu kúu nuu tatnuni
Su'si ma ji'in in tee ndákuaan yuu
vivii nani perla ma te ndáxiko de ma.
46 Te ni ndani'i de in perla vivii
xeen-ka kaa, te suni ni ja'an de, te ni
ndaxiko de ndaka ja neva'a de ma, te
ni jaan de perla vivii-ka kaa ma.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki ñunu táva tiaka ma

47 'Te suni sukan kúu in ñunu táva
tiaka ma, sukan kúu nuu tatnuni
Su'si ma, vaa ni ka skee i ñunu ma
nuu mar ma, te ni ka jakun-nee
ndaka jichi tiaka ma.
48 Te nuu jâ ni chitu ñunu ma, te ni ka
ndatava i. Te ni jan koo i yu'u ndute
ma, te ni ka ndakaji i tiaka va'a ma,
te ni ka ndatnaa i ti nuu chika ma. Te
kiti masu ka iyo va'a ma, ni ka skana
i ti.
49 Te suni sukan ko kuu kivi naa ñuu
ñayivi a chi kenda koo ángel ma, te jin
ndaxtutu i ndaka ñayii ka sa'a ja u'vi
ma ne'un ñayii ka sa'a ja va'a ma.
50 Te jin skee i ñayii ni ka yo sa'a ja
u'vi ma nuu káyu kóko ñu'u i'ni ma,
te jin ndanda'yu i, te jin ndakandi'i
jin ndakandi'i i nu'u i ma ja jin ndo'o
jin neni i —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki ja jaa ma ji'in ja jâ ni kuu kii-ka iyo ma

51 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Ni ka jaku'ni ini ni ndaka ja
ká'an sa a? —kúu ya jiña'a ya.
Te maa de ni ka ndakone'e:
—Ni ka jaku'ni ini sa, Señor —ka
kuu de ka jiña'a de.
52 Te jiña'a ya:
—Chukan kúu ja ndaka tee ka
skua'a tnu'u ni tatnuni Moisés ma, te
nuna jin kutu'va-ka de sukan tátnuni
Su'si iya iyo andivi ma, te jin ko kuu
de sukan kúu in tee va'a in tee ndichi
jito va'a ñayii ka iyo ve'e de ma, te
kéne'e de ja vava'a neva'a de ma, ja
jaa ma ji'in ja jâ ni kuu kii-ka iyo ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ñayii ka iyo ñuu maa Jesús ma chi masu nde ka kandija i ya
(Mr 6:1-6; Lc 4:16-30)

53 Te nuu ni jinu ni ka'an Jesús ma tnu'u vijin ya'a, te kuan no'o ya.
54 Nuu ni ndenda ya ma, te ni keja'a ya káxtnu'u ya tnu'u ya ma nuu ñayii ka iyo ini in veñu'u luluu ma. Te ni ka sa'vi-nka ini i, te ka jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Ndenu ni kutu'va suchi ya'a ndaka tnu'u ndichi ká'an i a ji'in milagru sa'a i a?
55 ¿Masu suchi ya'a kúu sa'ya carpinteru ma? ¿Masu si'i i kúu ña'a nani María ma? ¿Te masu ñani i ka kuu Santiago ma, José ma, Simón ma, ji'in Judas ma?
56 ¿Te masu ya'a ka iyo tna ku'va i a ne'un ndaka o a? ¿Ndenu ni kutu'va i ndaka cha'a ja ká'an i a ji'in ja sa'a i a? —ka kuu ñayii ma ka ka'an i.
57 Te ni ka ndakiti ini i ja ká'an ya ma. Kovaa jiña'a Jesús ma:
—Ni-ka'nu ñuu ñayivi a chi ka chiñu'u i in tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma, kovaa ñuu maa de ma ji'in ñayii ve'e de ma, masu na nde ka chiñu'u i de. Te sukan ka sa'a ña'a ni vitna —kúu ya jiña'a ya.
58 Te ñatuu ni sa'a ya kua'a milagru vaa yukan chi masu nde ka kandija i ya ma.

14

Sukan ni ka ja'ni i Juan tee skuandute ñayii ma
(Mr 6:14-29; Lc 9:7-9)

1 Te kivi yukan Herodes tee kúu tetrarca ma, ni jiniso'o de ja sukan sa'a Jesús ma.
2 Te jiña'a de nuu tee ka jinukuechi nuu de ma:
—Tee ya'a kúu Juan tee skuandute ñayii ma, te ni ndateku de ne'un ñayii ni ka ji'i ma, te chukan kúu ja iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu nuu de a —kúu de jiña'a de.
3 Vaa Herodes ma kúu tee ni tnii Juan ma, te ni ju'ni de Juan ma ji'in yo'o kaa, te ni chinee de tee ma vekaa ma, ja kuechi ña'a kúu Herodías ma, ñasi'i ñani de tee kúu Felipe ma.
4 Vaa Juan ma, ni yo jiña'a de:
—Masu va'a-ni ja koo ni ji'in ña'a jiña, vaa téku-ka yii ña ma —ni yo kuu de ni yo jiña'a de.
5 Te Herodes ma, ni yo kuni de ja ka'ni de tee ma, kovaa ni yo yu'u de ñayii ñuu ma, vaa ka ka'an i ja Juan ma, in tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma kúu de.
6 Kovaa kivi yikuu viko kivi ndí'i Herodes ma kuiya ma, te ni kivi sasi'i Herodías ma nuu ka iyo ndaka ñayii ma, te ni jitaja'a i, te ni jatna ini xeen Herodes ma.
7 Te chukan kúu ja ni skuiso de ja kua'a de ndaka nawa kakan maa i.
8 Te suchi si'i ma, jâ ni ska'an ña'a si'i i ma xinañu'u-ka, te jiña'a i:
—Taa ni xini Juan tee skuandute ñayii ma in nuu ko'o —kúu i jiña'a i.
9 Sani te rey ma, ni kuxii ini de, kovaa kuechi ja jâ ni skuiso de ma te ni ka jiniso'o ñayii ka nukoo ji'in de nuu mesa ma, chukan kúu ja ni jiña'a de ja jin sa'a i sukan jiña'a suchi si'i ma.
10 Te ni tatnuni de ja jin koo i vekaa ma jin xtandoso i xini Juan ma.
11 Te ni ki koo i ni ki xsia'a i ko'o ñunee xini Juan ma nuu nda'a suchi si'i ma, te ni jan xsia'a i nuu si'i i ma ja na kuni ña.
12 Sani te ni ki koo tee ni ka yo ndikin Juan ma, te ni ka ndake'en de ñunde'yu tee ma, te ni ka chu'u de, te kuan koo de, te ni ka ndakaxtnu'u de nuu Jesús ma ja sukan ni kuu ma.

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda ja ni ka jaa u'un mil tee
(Mr 6:30-44; Lc 9:10-17; Jn 6:1-14)

13 Te Jesús ma, nuu ni jiniso'o ya ja sukan ni ji'i Juan ma, te kua'an ya ji'in tee ka ndikin ya ma in nuu barcu in nuu kuu jin koo-ni maa de ji'in ya. Kovaa kua'a ñayii ni ka jiniso'o ja kuan koo de ji'in Jesús ma. Sani te ni ka ke koo i ñuu i ma, te ni ka ndikin i ya, te kuan koo i ichi kua'an ya ma.
14 Ja ni nuu Jesús ma nuu barcu ma, te ni jini ya kua'a xeen ñayii ma, te ni

kunda'vi ini ya i, te ni ndasava'a ya
ñayii ka ku'u kuan koo ji'in i ma.
15 Kovaa nuu ve kukuee-ka ma, te
tee ka ndikin ya ma, ni ka jan tu'va
de ya, te ka jiña'a de:
—Jâ ve kukuee, te nuu ka iyo o
ya chi in nuu masu nawa iyo kuiti
kúu. Ndakuan-ta'vi ni nuu ñayii a,
sukan-va'a jín koo i ichi yu'u ñuu a,
na jin kuaan i ja jin kaa i —ka kuu
de ka jiña'a de.
16 Kovaa Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Masu jiniñu'u ja jin koo i. Jin
kua'a maa ni ja jin kaa i —kúu ya
jiña'a ya.
17 Te ni ka ndakone'e de:
—Yika-ni ja u'un-ni xtatila ji'in
uu-ni tiaka ka neva'a sa —ka kuu de
ka jiña'a de.
18 Te jiña'a ya:
—Ne'e koo ji'in ni nuu iyo sa ya
—kúu ya jiña'a ya.
19 Sani te ni tatnuni ya ja jin
kunukoo ñayii ma nuu yi'i ma. Sani
te ni ke'en ya u'un xtatila ma ji'in
uu tiaka ma, te ni ndonenuu ya ichi
andivi ma, sukan-va'a ndakuan-ta'vi
ya nuu Su'si ma ja iyo ja jin kaa de
ma, te ni ta'vi ya xtatila ma. Sani te
ni wa'a ya tee ka ndikin ya ma, te ni
ka wa'a de ja jin kaa ñayii ma.
20 Ndaka ñayii ma, ni ka jaa i onde
ni ka ndutu chii i ma. Te su'va ni
ndoo-ka, te ni ka ndachitu uxi uu-ka
chika ta'vi xtatila ma ji'in tiaka ma.
21 Te ñayii ni ka jaa ma chi u'un mil
tee ma ni yo kúu. Te masu ni ka ka'vi
i ña'a ma ji'in suchi kuechi ma.

Jesús ma, ni jika ya nuu ndute mar ma
(Mr 6:45-52; Jn 6:16-21)

22 Ni jinu, te ni sa'a Jesús ma ja
tee ka ndikin ya ma, jin koxtnuu
de jin nda koo de nuu barcu ma,
sukan-va'a xi'na-ka de jin ya'a in-ka
yu'u mar ma, sana ki'in ya nani
ndakuan-ta'vi ya nuu ñayii ma.
23 Te nuu ni jinu ni ndakuan-ta'vi ya
nuu ñayii ma, te kua'an maa in-ni
ya ichi yuku ma, ja ndatnu'u ya ji'in
Yuva ya Su'si ma.
Te nuu ni kunee ma, te ni kendoo
maa in-ni ya ichi yuku ma.
24 Te barcu ma chi jâ ni kujika tnu
kuan no'o tnu nuu ndute ma. Te
jánee jándita tnu sa'a nuu ndute ma,
vaa kajin yi'i ma chi su'va vee i ichi
nuu kuan nu koo de ji'in tnu ma.
25 Nuu ve ndii ma, te Jesús ma, jika
ya kua'an ya nuu ndute ma ichi nuu
ka iyo de ma.
26 Kovaa nuu ni ka jini de ya ja jika
ya nuu ndute ma, te ni ka yu'u de,
vaa ka ka'án de ja in ñi'na kúu, te ni
ka kayu'u de ja ni ka yu'u de.
27 Kovaa sani te ni ka'an ya, te
jiña'a ya:
—Jin koneva'a ni tnu'u ndee tnu'u
ndatnu chi maa sa kúu, te má jin
koyu'u ni —kúu ya jiña'a ya.
28 Kovaa Pedro ma chi ni
ndakone'e de:
—Señor, nú maa ni kúu, tatnuni ni
ja na kuu kaka sa nuu ndute a te jan
tu'va ña'a sa —kúu de jiña'a de.
29 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Ne'e ni.
Sani te Pedro ma chi ni nuu de nuu
barcu ma, te jika de nuu ndute ma
kua'an de nuu iyo Jesús ma.
30 Kovaa ni jini de ja yi'i xeen kajin
ma, te kuan kêe de nuu ndute ma
nkuu, te ni kayu'u de jiña'a de:
—¡Señor! ¡Má kua'a ni tnu'u ja kêe
sa nuu ndute a! —kúu de jiña'a de.
31 Te ora yukan Jesús ma, ni skuili
ya nda'a ya ma, te ni ndatnii ya
Pedro ma, te jiña'a ya:
—¡Ndijin chi vala-ni kúkanu ini ña'a
ni! ¿Nava'a ñatuu ûni ni kukanu ini
ña'a ni? —kúu ya jiña'a ya.
32 Sani te ni ka nda koo ya ji'in de
nuu barcu ma, te ni ndukuee kajin
yi'i ma.
33 Te tee ka iyo ini barcu ma, ni ka
ndachiñu'u de ya, te ka jiña'a de:
—Ja ndaa kúu ja Sa'ya Su'si ma kúu
ni —ka kuu de ka jiña'a de.

Jesús ma, ni ndasava'a ya ñayii ka ku'u ja ka iyo i ñuu Genesaret ma
(Mr 6:53-56)

34 Ni ka ya'a de ji'in ya nuu ndute
ma, te ni ka kenda koo de ñuu Gene-
saret ma.
35 Te tee ñuu yukan, ni ka ndakuni de
Jesús ma, te ni ka kaxtnu'u de nuu
ñayii ni-ka'nu ñuu yukan, te ni ki koo
ñayii ma ji'in ndaka ñayii ka ku'u ma.
36 Te ûni ka jikan-ta'vi xeen i nuu ya
ja na kua'a ya tnu'u ja na jin kaki'i
nda'a ñayii ka ku'u ma visi yika ja
yu'u sa'ma ndii ya ma te jin nduva'a
i. Te ndaka ñayii ni ka yo kaki'i nda'a
yu'u sa'ma ndii ya ma chi ni ka yo
nduva'a i.

15

Ni kaxtnu'u Jesús ma nde a kúu ja sa'a ja ñatuu iyo vii iyo ndoo ini anua ñayii ma nuu Su'si ma
(Mr 7:1-23)

1 Sani te ni ka kenda koo tee ka kuu
fariseo ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ja ka iyo de ñuu
Jerusalén ma. Te ni ka jan tu'va de
Jesús ma, te ni ka jikan-tnu'u de ya:
2 —¿Nava'a tee ka ndikin ña'a ndi-
jin ma, ñatuu ka ndikin de sukan ni
ka yo sa'a tna'a o tee jana'a-ka ma?
Vaa ñatuu ka ndanda'a de nú jin kaa
de xita ma —ka kuu de ka jiña'a de.
3 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nava'a ka ndi ini xeen-ka ni
tna'a ja ka jani ini maa ni ja játna
ini Su'si ma, te ñatuu ka sa'a ni ja ni
tatnuni ndija ya ma ja jin sa'a ni ma?
4 Te Su'si ma, ni ka'an ya: "Jin kava
respetu ni nuu yuva ni ma ji'in nuu
si'i ni ma", te "Ñayii ká'an u'vi i ja kuu
yuva i ma xi ká'an u'vi i ja kuu si'i
i ma, ñayii yukan chi ûni kûu i", ni
tatnuni ya ma.
5 Kovaa maa ni chi ka ka'an ni ja in
ñayii chi kuu kuña'a i nuu yuva i ma
xi nuu si'i i ma: "Ma kuu chindee-ka
ña'a sa, chi vaa ndaka ja neva'a sa ya
chi jâ ni ndakua'a sa nuu Su'si ma."
6 Te suni ka ka'an ni ja nú in ñayii
ká'an sukan ma chi masu nawa
kuu-ka ja kava respetu i nuu yuva i
ma xi nuu si'i i ma. Te sukan, te ka
xnaa ni ja ni tatnuni Su'si ma, kuechi
ja ka jatanuu ni ja jin sa'a ni sukan ka
jani ini maa ni ma.
7 '¡Masu ka sa'a ni sukan ka ka'an
ni a! Va'a-ni ni ka'an tee kúu Isaías
tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma ja jin kuu ni nuu ni
ka'an de sa'a ma:
8 Ñayii ya'a chi ñií yu'u-ni i a ka
chiñu'u ña'a i,
kovaa ini anua i ma chi jika-ni ka iyo
i nuu sa a.
9 Masu nde jiniñu'u ja ka sa'a i tnu'u
ja ka chiñu'u ña'a i ma,
vaa ja ka kaxtnu'u i ma, ndimaa ja ka
tatnuni ñayii ma kúu.
Sa'a ni jiña'a Su'si ma te ni ndaka'an
Isaías ma,
—kúu ya jiña'a ya.
10 Sani te Jesús ma, ni kana ya ñayii
ma, te jiña'a ya:
—Jin koniniso'o ndaka ni, te jin
jaku'ni ini ni.
11 Vaa masu ja kivi yu'u o a kúu ja
satne'e i ini anua o a, su'va ndaka ja
u'vi ñu'u ini anua ñayii ma kúu ja sa'a
ja satne'e ña'a i nuu Su'si ma —kúu
ya jiña'a ya.
12 Sani te tee ka ndikin ya ma, ni
ka jan tu'va de ya, te ka jiña'a de:
—¿Jini ni ja sukan-ni ma, te tee ka
kuu fariseo ma, ni ka ndakiti ini de
ja ni ka jiniso'o de ma? —ka kuu de
ka jiña'a de.
13 Te maa ya chi ni ndakone'e ya,
te jiña'a ya:
—Ndaka yutnu ja ñatuu ni sunkoo
Yuva sa iya iyo andivi ma, tava ya
tnu.
14 Má jin sanuu ni, vaa ñayii inukuaa
ka kuu de, te ka kuni de ja jin skaka
de in-ka ñayii kuaa ma. Vaa ka jini
maa ni ja nú in tee kuaa ma, te skaka
de in-ka tee kuaa ma, te nú iyo in
kava chi nduu de jin kê koo —kúu ya
jiña'a ya.
15 Kovaa Pedro ma chi ni
ndakone'e de, te jiña'a de:
—Kaxtnu'u ni nuu sa nawa kúni
ka'an tnu'u vijin ni ka'an ni ma —kúu
de jiña'a de.
16 Te jiña'a ya:
—¿Te ni ndijin, ñatuu ni ka jaku'ni
ini ni?

17 ¿Te ñatuu ka jaku'ni ini ni ja ndaka
ja kívi ini yu'u o a chi chii o a kée i, te
jínu, te ndée i?
18 Kovaa ndaka ja u'vi ñu'u ini anua
o a, te cha'a kúu ja satne'e ña'a i nuu
Su'si ma.
19 Vaa onde ini anua ñayii ma ka ñu'u
ndaka ja u'vi ma, te chukan kúu ja
kénda ja ka jani ini i ma, ja jin ka'ni i
tna'a i ma, ji'in ja ñayii ni ka tnanda'a
ma, te ka kivi nduu i ji'in in-ka ñayii
ma, ji'in ja jin kivi nduu i ji'in ndi-in
ndi-in ñayii ñatuu ni ka tnanda'a ji'in
i ma, ji'in ja jin sakui'na i ma, ji'in ja
ka ka'an i tnu'u ñayii ma, ji'in ja ka
ka'an kini i ma.
20 Ndaka tnu'u ya'a ka kuu ja ka sa'a
ja kútne'e ini anua ñayii ma te ka jiso
kuechi i nuu Su'si ma. Kovaa ja ñatuu
ndánda'a ñayii ma te kaa i xita ma,
masu sa'a i ja kútne'e ñayii ma nuu
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

In ña'a masu judía ma, ni kukanu ini ña ja Jesús ma chi kuu chindee ña'a ya
(Mr 7:24-30)

21 Sani te kua'an Jesús ma ichi ñuu
nani Tiro ma ji'in Sidón ma.
22 Sani te ni kenda in ña'a ñuu Canaán
ma ja iyo ña ñuu yukan, te káyu'u ña
jiña'a ña:
—Jesús, Sa'ya David, kunda'vi ini
ña'a ni. Sasi'i sa ma chi ndó'o néni i
ja yinee ña'a in tachi —kúu ña jiña'a
ña.
23 Kovaa Jesús ma, masu nawa ni
ndakone'e ya. Te tee ka ndikin ya
ma, ni ka jan tu'va de ya, te ni ka
xtetuu de ya ka jiña'a de:
—Tatnuni ni ja na ki'in ña chi
káyu'u káyu'u ña ndikin ña vee ña
—ka kuu de ka jiña'a de.
24 Kovaa Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—¿Te ka jani ini ni ja ni tetniñu
ña'a Su'si ma sukan-va'a chindee sa
maa in-ni ñayii ñuu Israel ma ja ka
kuu i sukan ka kuu ndikachi ni ka
ski'in maa ti ma? —kúu ya jiña'a ya.
25 Sani te ña'a ma, ni jan tu'va ña
Jesús ma, te ni jinkuiñi jiti ña nuu ya
ma, te jiña'a ña:
—Señor, chindee ña'a ni —kúu ña
jiña'a ña.
26 Kovaa Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Masu va'a ja xtandee o ja ka jaa
suchi kuechi ma te kua'a o ja jin kaa
la-ina ma —kúu ya jiña'a ya.
27 Kovaa maa ña chi jiña'a ña:
—Saa vi, Señor, kovaa onde la-ina
ma ka jaa ja ka ndaxtutu ti ja ka
sunkava jito'o ti ma —kúu ña jiña'a
ña.
28 Sani te Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Ndijin chi ûni ni jaku'ni ini ni
te kúkanu ini ña'a ni. Te na ko kuu
sukan kúni ni a —kúu ya jiña'a ya.
Te maa ora yukan, te ni nduva'a
sasi'i ña ma.

Ni ndasava'a Jesús ma kua'a xeen ñayii

29 Jesús ma, ni ya'a ya yukan, te ni
kenda ya yu'u mar ñuu Galilea ma,
te ni kaa ya yuku ma, te ni jinkoo ya
yukan.
30 Te ni ka jan tu'va ña'a kua'a ñayii
ma, te kuan koo i ji'in ñayii inucojo
ma, ji'in ñayii inukuaa ma, ji'in ñayii
masu kuu jin ka'an i ma, ji'in ñayii
ñatuu ka kanda nda'a i ma, ji'in ñayii
ka ku'u ndeva'a-ni kue'e ma, te ni ka
jan xsia'a i ndaka ñayii ka ku'u ma
nuu iyo ya ma, te ni ndasava'a ya i.
31 Te ûni ni ka sa'vi-nka ini ñayii ma
ja ni kuu ni ka ndaka'an ñayii ñatuu
kuu jin ka'an ma, ji'in ñayii ñatuu ka
kanda nda'a i ma, te ni kuu ni ka
ndakanda nda'a i ma, te ñayii inucojo
ma, ni kuu ni ka ndakaka va'a i,
te ñayii inukuaa ma, ni kuu ni ka
ndundijin nuu i ma, te ndaka i ka
ndachiñu'u Su'si ñuu Israel ma.

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda ja ni ka jaa kuun mil tee
(Mr 8:1-10)

32 Sani te Jesús ma, ni kana ya tee
ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—Kúnda'vi ini sa ndaka ñayii ya'a,
vaa ni kuu uni kii ka iyo o ji'in i, te
ñatuu nawa ka neva'a i ja jin kaa i. Te
masu kúni sa ja ndatetniñu sa i jin nu

koo i ve'e i ma, vaa ñatuu jin kaa-ka i
a, te nasa jin kuita i ichi jin nu koo i
ma —kúu ya jiña'a ya.
33 Te tee ka ndikin ya ma, ni ka
ndakone'e de:
—¿Naxe kuu jin ni'i o ja jin kaa
ñayii a? Chi vaa in nuu masu nawa
iyo kuiti kúu nuu ka iyo o a —ka kuu
de ka jiña'a de.
34 Te Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:
—¿Na saa xtatila ka neva'a ni?
—kúu ya jiña'a ya.
—Uja xtatila ji'in jaku-ni tiaka
lilikin —ka kuu de ka jiña'a de.
35 Sani te ni tatnuni ya nuu ñayii
ma ja na jin kunukoo i nuu ñu'ú ma.
36 Te ni tnii ya ndi-uja xtatila ma ji'in
tiaka ma, te ni ndakuan-ta'vi ya nuu
Su'si ma ja iyo xtatila jin kaa ñayii
ma. Te ni ta'vi ya, te ni wa'a ya tee
ka ndikin ya ma. Te tee yukan, ni ka
wa'a de ja jin kaa ñayii ma.
37 Te ni ka jaa ndaka ñayii ma onde
ni ka ndutu chii i. Te ni ka ndaxtutu
de ja ni ndoo-ka ma, te ni ndachitu
uja-ka chika.
38 Ndaka tee ni ka jaa ma, sukan
kuun mil de ka kuu, te siin ka kuu
ña'a ma ji'in suchi kuechi ma.
39 Te ni ndakuan-ta'vi ya nuu ñayii
ma, te ni ndaa ya nuu barcu ma ji'in
tee ka ndikin ya ma, te kua'an ya ichi
ñuu nani Magadán ma.

16

Tee ka kuu fariseo ma ji'in tee ka kuu saduceo ma ka jikan de ja sa'a Jesús ma in milagru
(Mr 8:11-13; Lc 12:54-56)

1 Ni ka kenda koo tee ka kuu
fariseo ma ji'in tee ka kuu saduceo
ma, te ka jikan de ja na sa'a Jesús ma
in milagru kua'a Su'si iya iyo andivi
ma, vaa ja ka jitotnuni de ya ma kúu,
sukan-va'a jin kuni de nú vee ndija
ya nuu Su'si ma.
2 Te ni ndakone'e ya:
—Nú ve kunee ma, te ka ka'an ni:
"Va'a-ni iyo tiempu a, vaa andivi a
chi iyo kua'a."
3 Te xtnee ma, te ka ka'an ni: "Ki'i
xeen kajin, vaa iyo viko, te iyo kua'a
andivi a", ka kuu ni ka ka'an ni.
¡Kovaa sanda'vi-nka ja ka jini ni te
masu ka ndasa'a ni kuenda! Ka
nde'ya ni ichi andivi ma, te ka jini ni
nawa ko kuu, kovaa masu ka ndasa'a
ni kuenda nawa yikuu Su'si a sa'a ya
in kivi in kivi a.
4 Chukan kúu ja ñayii tiempu ya'a,
masu ka sa'a i ja va'a. Ka jikan i
in milagru, kovaa masu kua'a-ka ya,
yika-ni ja milagru ni sa'a ya ji'in tee
kúu Jonás ma —kúu ya jiña'a ya.
Sani te ni xndoo ya de, te kua'an
ya.

Ni xtu'va Jesús ma tee ka ndikin ya ma ja na jin konee de cuidado tnu'u ka kaxtnu'u tee ka kuu fariseo ma
(Mr 8:14-21)

5 Te tee ka ndikin ya ma, kuan koo
de in-ka yu'u mar ma, kovaa ni ka
ndunaa de ja jin kinda'a de ja jin kaa
de.
6 Te Jesús ma, sa'a ni jiña'a ya:
—Jin ko koto va'a ni maa ni, ja ma
jin kuatniñu ni levadura tee ka kuu
fariseo ma ji'in levadura tee ka kuu
saduceo ma —kúu ya jiña'a ya.
7 Te tee ka ndikin ya ma, ka ndax-
tekuechi tna'a de, te ka ka'an de:
—Kuechi ja masu na xtatila ka
yinda'a o ma, chukan kúu ja ká'an ya
sukan —ka kuu de ka ka'an de.
8 Te ni jinitnuni Jesús ma, te
chukan kúu ja jiña'a ya:
—Ndijin chi vala-ni ka jaku'ni ini
ni, te ñatuu ka kukanu ini va'a ña'a
ni. ¿Nava'a ka ndi ini ni ja ñatuu na
xtatila ma ka yinda'a ni a?
9 ¿Nava'a ñatuu ka ndasa'a ni
kuenda? ¿Ñatuu ka na'a ni ja u'un-ni
xtatila ma, te ni wa'a sa ja ni ka jaa
u'un mil tee ma? ¿Te ñatuu ka na'a
ni na saa-ka chika xtatila ma ni ka
ndaxtutu ni ja ni ndoo ma?
10 Te nuu ni wa'a sa ja ni ka jaa kuun
mil tee ma, te suni uja-ni xtatila ma
te ni kanda ma, te ¿na saa-ka chika
ni ka ndaxtutu ni ma?
11 ¿Te nava'a ñatuu ni ka jaku'ni ini
ni ja ni ka'an sa nuu ni a? Vaa masu
ja kuu xtatila ma kúu ja ni ka'an
sa sukan ma. Jin konee ni cuidado
ji'in levadura tee ka kuu fariseo ma

ji'in levadura tee ka kuu saduceo ma
—kúu ya jiña'a ya.
12 Sani te ni ka jaku'ni ini de ja
ñatuu ni jiña'a ya ja jin konee de
cuidado ji'in levadura ja xsjaa xtatila
ma, su'va ja jin konee de cuidado ji'in
tnu'u ka kaxtnu'u tee ka kuu fariseo
ma ji'in tee ka kuu saduceo ma kúu
ja ni jiña'a ya ma.

Pedro ma, ni ka'an de ja Jesús ma kúu Cristo iya ni tetniñu maa Su'si ma (Mr 8:27-30; Lc 9:18-21)

13 Sani te kua'an Jesús ma ichi ñuu
Cesarea ma ja iyo ñuu Filipo ma,
te ichi kua'an ya ji'in de ma, te ni
jikan-tnu'u ya tee ka ndikin ya ma:
—¿Nawa ka ka'an ñayii ma, na in
kúu saña, ja ni kenda ñayivi sa ñuu
ñayivi a? —kúu ya jiña'a ya.
14 Te ni ka ndakone'e de:
—Jaku ñayii ma, ka ka'an i ja Juan
tee skuandute ma kúu ni, te jaku-ka
i ma ka ka'an ja Elías ma kúu ni, te
jaku-ka tuku i ma ka ka'an ja tee kúu
Jeremías ma xi in-ka tna'a tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma kúu ni —ka kuu de ka jiña'a de.
15 Te jiña'a ya:
—Te ndijin, ¿na in kúu sa, ka ka'an
ni? —kúu ya jiña'a ya.
16 Te Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Ndijin kúu Cristo iya ni tetniñu
Su'si ma, te Sa'ya Su'si iya téku ma
kúu ni —kúu de jiña'a de.
17 Sani te ni ndakone'e Jesús ma:
—Vava'a kendoo ni, Simón sa'ya
Jonás, vaa masu in ñayii ni kaxtnu'u
tnu'u ya'a nuu ni a, su'va Yuva sa iya
iyo andivi ma ni kaxtnu'u nuu ni a
na in kúu sa.
18 Te saña tna, ká'an sa ja ndijin kúu
Pedro ma, te sukan kúu in toto ko
kuu ni, te siki toto ma jin ndatna'a
ñayii jin nduu sa'ya Su'si ma, te visi
na jin kûu i ma, te masu nawa
kundee ja sa'a ja jin koo ñayii ya'a
nuu ka iyo ñayii ni ka ji'i te ni ka
skenaa i maa i ma, su'va ñayii ya'a,
jin ndateku i te jin koo i ji'in Su'si ma
ni-kani ni-jika.
19 Te nuu nda'a ndijin xndoo sa ja
kaxtnu'u ni naxe jin kivi koo ñayii ma
nuu tatnuni Su'si ma. Te ndaka ja
tatnuni ni ja kuu jin sa'a ñayii ma nuu
ñu'ú ya, te sukan kendoo tna ini Su'si
ma, te ndaka ja tatnuni ni ja masu
kuu jin sa'a ñayii ma nuu ñu'ú ya, te
sukan kendoo tna ini Su'si ma iya iyo
onde andivi ma —kúu ya jiña'a ya.
20 Sani te ni tatnuni Jesús ma nuu
tee ka ndikin ya ma ja másu ko jin
kuña'a de nuu ni-in ñayii ma ja suu
ya kúu Cristo iya ni tetniñu Su'si ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya (Mr 8:31–9:1; Lc 9:22-27)

21 Te onde kivi yukan, te Jesús ma,
ni keja'a ya káxtnu'u ya nuu tee ka
ndikin ya ma ja jiniñu'u ja ki'in ya
ñuu Jerusalén ma, te jin xndo'o jin
xneni ña'a tee ka ndanuu ma, ji'in tee
ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka
skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma.
Te sa'a jiña'a ya nuu tee ka ndikin ya
ma:
—Jin ka'ni ña'a de, kovaa nuu uni
kivi ma, te ndateku sa —kúu ya jiña'a
ya.
22 Sani te Pedro ma, ni kene'e siin
de ya in lado, te ni keja'a de ndónda
de nuu ya, te jiña'a de:
—Señor, ¡ma yuu kuatundi'ya Su'si
ma ja sukan ndo'o neni ni! —kúu de
jiña'a de.
23 Kovaa Jesús ma, ni ndakonenuu
ya, te jiña'a ya Pedro ma:
—¡Kuán ndiyo ni nuu sa, vaa sukan
kúu tachi ma kúu ni! Vaa ja'nu ndee
ni ja sa'a sa sukan játna ini Su'si ma.
Ndijin chi masu jani ini ni sukan jani
ini Su'si ma chi ja ka jani ini ñayii a-ni
jani ini ni —kúu ya jiña'a ya.
24 Sani te Jesús ma, jiña'a ya tee ka
ndikin ya ma:
—Nú na in kúni ja kondikin ña'a i
maa sa, máko sa'a i sukan játna ini
maa i ma, su'va kóndikin ña'a i, visi
na ndo'o neni i sukan ndó'o néni in
ñayii ndiso krusi i ma te kua'an i nuu
kûu i ma.
25 Vaa ñayii kúni ja koo va'a i ñuu
ñayivi ya chi skenaa i anua i ma.
Kovaa nú na in visi na kûu i ñuu

ñayivi ya ja kuechi ja ndikin ña'a i
maa sa a chi ndani'i-ta'vi i.
26 ¿Na nde jiniñu'u ja in ñayii ma, te
visi na koneva'a i ndaka ja iyo ñuu
ñayivi a te skenaa i anua i ma? Te
nute kuu sa'a i ja ndani'i-ta'vi i ma
chi kuiti ndakua'a ndi'i i ndaka ja
neva'a i ma.
27 Chi vaa saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a chi ndii sa ji'in
jayiñu'u Yuva sa ma, ji'in ndaka ángel
ka jinukuechi nuu ya ma, te kivi
yukan, te ndakua'a sa nuu ndi-in
ndi-in ñayii ma sukan ni ka sa'a ni ka
kuu i ma.
28 Ja ndaa ká'an sa ja ka iyo jaku ni ja
ka iyo ni ya'a ja masu jin kûu ni onde
jin kuni ni sukan ndenda sa ja kúu sa
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a ja kúu sa
iya tátnuni a —kúu ya jiña'a ya.

17

Ni kaxtnu'u Su'si ma ja Sa'ya maa ya kúu Jesús ma
(Mr 9:2-13; Lc 9:28-36)

1 Te ni ya'a nuu iñu kii ma, te Jesús
ma chi ni jeka ya Pedro ma, ji'in
Santiago ma, ji'in ñani de Juan ma, te
ni ka ka koo de ji'in ya in yuku sukun
sukun, te ka iyo maa-ni de ji'in ya.
2 Te yukan, sani te ni ndasama ya
nuu ndinuni tee kuan koo ji'in ya
ma. Te nuu ya ma ni nduu sukan
ndíi kandii ma, te sa'ma ya ma ni
ndukuijin kuijin sukan yé'e ni'ni in
nuu ndú'va ñu'u ma.
3 Te ni ka jini de Elías ma ji'in Moisés
ma, ja ka ndatnu'u de ji'in ya.
4 Te Pedro ma, jiña'a de nuu Jesús
ma:
—Señor, ¡va'a-ni ja ka iyo sa ya'a!
Nú kúni ni, te jín sa'a sa uni ve'e nda'a
yutnu, in kuenda maa ni, te in-ka
kuenda Moisés ma, te in-ka kuenda
Elías ma —kúu de jiña'a de.
5 Te nuu ñatuu jinu-ka ja ká'an de
ma, te ni kenda in viko ûni jandute,
te ni nukun-tuu i de. Te onde ne'un
viko ma, te ni ka jiniso'o de ja sa'a ni
ka'an Su'si ma:
—Sa'ya sa kúu iya ya'a, te kútoo sa
ya. Jin koniniso'o ni ja ká'an ya a
—kúu ya ká'an ya.
6 Nuu ni ka jiniso'o tee ka ndikin
ya ma, ni ka jakindeyi de onde ni ka
jinu tnee de nuu ñu'ú ma, vaa ka yu'u
xeen de.
7 Sani te, Jesús ma, ni jan tu'va ña'a
ya, te ni sonee ya nda'a ya siki de ma,
te jiña'a ya:
—Jin ndokuiñi ni, te máko jin
koyu'u-ka ni —kúu ya jiña'a ya.
8 Te ni ka ndonenuu de, te ni ka jini
de ja maa in-ni-nka Jesús ma iyo. Te
ñatuu ni ka jini-ka de ni a in-ka ñayii,
nú masu ja maa in-ni-nka ya.
9 Nani ni ka nu koo de yuku ma,
Jesús ma, ni sacargu ya de, te jiña'a
ya:
—Máko jin ndakani ni ni-in nuu
ñayii ja ni ka jini ni ma, onde nú ni
ndateku sa ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a —kúu ya jiña'a ya.
10 Te ni ka jikan-tnu'u de Jesús ma:
—¿Nava'a ka ka'an tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma ja xi-
nañu'u-ka ndii Elías ma? —ka kuu de
ka jiña'a de.
11 Te ni ndakone'e ya, te jiña'a ya:
—Ja ndaa kúu ja Elías ma kii
xinañu'u-ka, te maa de ndasava'a
ndaka.
12 Kovaa maa sa chi ká'an sa ja jâ ni
kii Elías ma, te ñayii a, ñatuu ni ka
ndakuni i de, su'va ni ka sa'a i de
ndaka sukan ni ka kuni maa i. Te
suni sukan jin xndo'o jin xneni ña'a
i saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a —kúu ya jiña'a ya.
13 Sani te ni ka jinitnuni de ja
Jesús ma, ni ka'an ya siki Juan tee
skuandute ñayii ma.

Jesús ma, ni kene'e ya tachi ni yo saneé in suchi jaa, te ni nduva'a i
(Mr 9:14-29; Lc 9:37-43)

14 Nuu ni ka ndenda koo de ji'in
Jesús ma nuu ka iyo kua'a xeen ñayii
ma, sani te in tee, ni kenda de nuu
iyo ya ma, te ni jinkoo jiti de nuu ya,
te jiña'a de:
15 —Señor, kunda'vi ini ni sa'ya sa
ya, vaa nduneé i, te ndó'o xeen i, vaa
kua'a jichi ndúva i nuu ñu'u ndú'va
ma ji'in nuu ndute ma.

16 Te ni kii sa ni ki xsia'a sa i nuu
ka iyo tee ka ndikin tna'a ji'in ni a,
kovaa ñatuu ni kuu jin ndasava'a de
i —kúu de jiña'a de.
17 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nava'a ñatuu ka kukanu ini ña'a
ni, te so'o xeen ka ndaa ni? ¿Na
saa-ka kii jiniñu'u ja koo sa ji'in ni?
¿Te na saa-ka kii kanda sa ja sukan
ka kuu ni a? Ki xsia'a ni suchi yukan
—kúu ya jiña'a ya.
18 Te ni ndonda ya nuu tachi ma,
te tachi ma, ni kee i, te kua'an i.
Te suchi yukan, ora yukan-ni, te ni
nduva'a i.
19 Sani te tee ka ndikin ya ma, ni
ka jan tu'va de Jesús ma, te ka jiña'a
de:
—¿Nava'a saña, ña ni kuu jin
kene'e sa tachi ma? —ka kuu de ka
jiña'a de.
20 Te jiña'a Jesús ma:
—Vaa jaku-ni ka kukanu ini ña'a
ni. Ja ndaa ká'an sa nuu ni a, nute
ndijin, te jin kukanu ini ña'a ni, visi
sukan kaa in ndikin tnu mostaza ma,
kuu jin kuña'a ni yuku ya'a: "Ya'a
onde jiyo ma", te yuku a, ya'a i. Te
ndaka kuu jin sa'a ni.
21 Kovaa tna'a tachi yukan, ma jin ke
koo i, nú masu ja onde jin koo ndite
ni te jin kakan-ta'vi jin kakan-ta'vi ni
nuu Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Cha'a kúu ja ku-uu jichi ja ni kaxtnu'u Jesús ma ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya
(Mr 9:30-32; Lc 9:43-45)

22 Te nuu kuan koo de ji'in Jesús
ma ichi ñuu Galilea ma, te jiña'a ya
de:
—Saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a chi jin kunda'a ña'a ñayii ma,
23 te jin ka'ni ña'a i. Kovaa nuu uni
kivi ma, te ndateku sa —kúu ya jiña'a
ya.
Sani te tee ka ndikin ya ma, ni ka
kuxii xeen ini de.

Ni ka wa'a Jesús ma ji'in Pedro ma xu'un ja kuu veñu'u ka'nu ma

24 Nuu ni kenda koo de ñuu Caper-
naum ma, te ni ka kenda koo tee ka
ndake'en ya'vi xu'un ja kuu veñu'u
ma, te ka jikan-tnu'u de:
—Teskua'a ni a, ¿masu chúya'vi de
xu'un ja iyo ja jin chuya'vi o veñu'u
ma vi? —ka kuu de ka jiña'a de.
25 Te Pedro ma, jiña'a de:
—Má jin ko ndi ini ni chi chúya'vi
de —kúu de jiña'a de.
Te nuu ni ndivi de ini ve'e ma,
te xinañu'u-ka Jesús ma ni ka'an, te
jiña'a ya:
—¿Naxe jani ini ni, Simón? Tee ka
kuu rey ñuu ñayivi a, ¿na in xi-nuu
ka ndake'en ya'vi de xu'un ja jin kuu
maa de ma, ka jani ini ni? ¿Nuu sa'ya
de ma, xi nuu ñayii masu ñuu de ka
kuu i ma? —kúu ya jiña'a ya.
26 Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Nuu ñayii masu ñuu de ma —kúu
de jiña'a de.
Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Chukan kúu ja sa'ya de ma, masu
jiniñu'u ja jin ndakua'a i.
27 Kovaa sukan-va'a ma jin ndakiti
ini de, te kua'an ni nuu mar ma, te
skee ni kaa táva o tiaka ma, te tiaka
xinañu'u tava ni ma, te ndakune ni
yu'u ti ma, te ndani'i ni xu'un ja kua'a
ni ja jin kuu ndunduu o —kúu ya
jiña'a ya.

18

Ni kaxtnu'u Jesús ma na in ko kuu ja kanuu-ka nuu tatnuni Su'si ma
(Mr 9:33-37; Lc 9:46-48)

1 Maa ora yukan-ni, ni ka kenda
koo tee ka ndikin Jesús ma nuu iyo
ya ma, te ka jiña'a de:
—¿Na in kúu ja kanuu-ka nuu tat-
nuni Su'si ma? —ka kuu de ka jiña'a
de.
2 Sani te ni kana-ni Jesús ma in
suchi luluu, te ni jani ya i me'ñu
ndaka de ma,
3 te jiña'a ya:
—Ja ndaa ka'an sa nuu ndijin ja
nú masu jin nduu ini ni sukan kúu
ini suchi luluu ya'a chi masu kuu jin
kivi koo ni nuu tatnuni Su'si iya iyo
andivi ma.
4 Chukan kúu ja ndeva'a-ni na in na
ndakunitnuni ja jiniñu'u i Su'si ma

sukan kúu suchi luluu ya'a, chi ñayii
yukan kúu ja kanuu-ka nuu tatnuni
Su'si ma.
5 Te nú nde ni te ja maa sa, te
kuan-ta'vi ni in suchi luluu sukan
kúu suchi luluu ya'a, te jan-ta'vi ña'a
ni maa sa.

Ni ka'an Jesús ma sukan yika ja jin ndakuiso kuechi o ma
(Mr 9:42-48; Lc 17:1-2)

6 'Kovaa ndeva'a-ni na in sa'a ja
ndakuiso kuechi in ñayii yika ni
kandija tnu'u Su'si ma, va'a-ka kúu
nute jin ku'ni i in yoso ka'nu mulinu
ma sukun i te jin skee ña'a i nuu
kunu-ka ñu'u ndute mar ma, sana ja
ndo'o neni i nuu Su'si ma ja ni sa'a i
ja ni ndakuiso kuechi in-ka ñayii ma.
7 '¡Nda'vi-nka ñayii ka iyo ñuu ñayivi
ya'a, kuechi ja ndaka ja ka sa'a ka
kuu i ma, te ka sa'a i ja ka jiso kuechi
jaku-ka ñayii ma! Vaa kuiti ndimaa
jin koo ja jin sa'a ja jin kuiso kuechi
ñayii ma, kovaa ¡nda'vi-nka maa na in
sa'a ja jin kuiso kuechi ñayii ma!
8 Te nú nda'a ni a xi ja'a ni a sa'a
ja kuiso kuechi ni ma, ka'nde ni i te
skana ni i, chi va'a-ka ja ñatuu na
nda'a ni a xi ja'a ni a te kivi ni koteku
ni nuu Su'si ma, te sana ja skee ña'a
Su'si ma ji'in nduu nda'a ni a ji'in
nduu ja'a ni a nuu ñu'u i'ni ndú'va
ni-kani ni-jika ma.
9 Te nú nduchinuu ni a sa'a ja kuiso
kuechi ni ma, tava ni i te skana ni
i, chi va'a-ka ja ñatuu na nduchinuu
ni a te kivi ni te koteku ni nuu Su'si
ma, te sana ja skee ña'a Su'si ma ji'in
nduu nduchinuu ni a nuu ñu'u i'ni
ndú'va ni-kani ni-jika ma —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in tee ni ndani'i ndikachi ni ski'in de ma
(Lc 15:3-7)

10 Te jiña'a tna Jesús ma:
—Jin konee ni cuidado ja másu ko
jin saxiko ni ni-in suchi luluu ma,
vaa ká'an sa ja ángel ka jito suchi
kuechi ma, ka iyo i nuu Yuva sa iya
iyo andivi ma, te ka jini i nawa ka
ndo'o ka neni suchi kuechi ma.
11 Vaa saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a, vee sa sukan-va'a jin
ndani'i-ta'vi ñayii jâ ni ka skenaa i
maa i ma nkuu.
12 ¿Nawa ka jani ini maa ni a? Nú
in tee, te neva'a de cientu ndikachi
de ma, te nú in ti, te ni ski'in ti maa
ti ma, te ¿masu xndoo de kuun xiko
ja'un kuun-ka (99) ti ma yuku ma,
te ki'in de jin nu nduku de in kiti ni
ski'in maa ti ma?
13 Te nú ni ndani'i de ti, te ja ndaa
ká'an sa ja kusii ini xeen-ka de ja kuu
kiti yukan sana ja jin kuu kuun xiko
ja'un kuun-ka (99) kiti ñatuu ni ka
ski'in ti maa ti ma.
14 Te sukan tna, Yuva o iya iyo andivi
ma, masu kua'a ya tnu'u ja ski'in ya
ni-in ñayii yika ve kua'nu i nuu Su'si
ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma naxe jin ka'an o ji'in ñani o ma nú ni sa'a ña'a i in ja u'vi ma

15 'Chukan kúu ja nú tna'a ni ma
sa'a ña'a i in ja u'vi, va'a-ka kuá'an
ni, te nduu-ni maa ni ji'in i, te kuña'a
ni nde a kúu ja u'vi ni sa'a ña'a i ma.
Te nuna koniniso'o i ja ka'an ni ji'in i
ma te ndakani ndaka'vi ini i chi jâ ni
kundee ni ja ni ndumani ni ji'in i.
16 Kovaa nuna ma koniniso'o i ja
kuña'a ni ma, te kana ni in uu tna'a
ni ma, sukan-va'a ko kuu uu uni
tna'a ni ma ja jin kuni ja jin ndatnu'u
ni ma.
17 Te xi nú ma koniniso'o i ja jin
ka'an-so'o tna tna'a ni ma, te kuña'a
ni nuu ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma, ja ka ndatna'a ni veñu'u ma.
Te xi nú ma koniniso'o i ja ka ka'an
ndaka-ka tna'a ni ma, te jin ka'an ni
ja sukan kúu in ñayii ñatuu kándija
Su'si ma xi in ñayii xnda'vi ña'a kúu
i.
18 Ja ndaa ká'an sa ja ndaka ja jin
ka'an ni ja kuu jin sa'a ñayii ma nuu
ñu'ú ya, te sukan kendoo tna ini Su'si
ma, te ndaka ja jin ka'an ni ja masu
kuu jin sa'a ñayii ma nuu ñu'ú ya,
te sukan kendoo tna ini Su'si iya iyo
andivi ma.
19 In-ka jichi ká'an sa, nú uu ñayii jin
ndatnu'u tna'a nuu ñu'ú ya nde a jin

kakan i ma, chi jin ni'i i ja maa Yuva
sa iya iyo onde andivi ma.
20 Vaa nuu ka ndatna'a uu uni ñayii
ka kandija ña'a i maa sa ma, te yukan
iyo sa me'ñu i ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin uu tee ka tavi xu'un

21 Sani te Pedro ma, ni jan tu'va de
Jesús ma, te jiña'a de:
—Señor, ¿na saa jichi sakanu ini sa
tna'a sa ma, nuna sa'a ña'a i in ja
u'vi? ¿Onde uja jichi? —kúu de jiña'a
de.
22 Jesús ma, jiña'a ya:
—Masu ká'an sa ja onde uja-ni
jichi, su'va onde uja jichi uni xiko uxi
(7 × 70) jichi —kúu ya jiña'a ya.
23 Sani te sa'a jiña'a ya:
—Chukan kúu ja nuu tátnuni Su'si
ma, inuu kúu i ji'in in rey ja ni
ndakan de kuenda nuu ñayii ka
jinukuechi nuu de ma.
24 Te ni keja'a de ni ndasa'a de
kuenda, te ni kenda in tee tavi kua'a
xen-xeen xu'un nuu de.
25 Te tee ya'a chi masu nawa neva'a
de ja ndachunaa de ja tavi de ma, te
ni tatnuni jito'o de ma ja na jin koo i
jín xiko i tee yukan, ji'in ñasi'i de ma,
ji'in sa'ya de ma, ji'in ndaka ja neva'a
de ma, sukan-va'a nukun-naa ja tavi
de ma.
26 Sani te ni jinkoo jiti tee tavi ma, te
ni jikan-ta'vi de nuu jito'o de ma, te
jiña'a de: “Señor, kava kuee ini ni, te
ndachuya'vi sa ndaka”, kúu de jiña'a
de.
27 Te jito'o de ma, ni kunda'vi ini de
tee ma, te ni sakanu ini de ja tavi tee
jinukuechi ma, te ni wa'a de tnu'u te
kua'an maa tee ma.
28 ’Kovaa tee jinukuechi ma, ja ni
kee de kua'an de ma, te ni ndani'i de
in tee ja jinukuechi ji'in de ma, te tee
yukan chi tavi de jaku-ni xu'un nuu
de, te ni jan tnii de sukun su'nu tee
ma, te skue'ne de tee ma, te jiña'a
de: “Ndataa ni ja tavi ni ma”, kúu de
jiña'a de.
29 Sani te tee yukan, ni jinkoo jiti de
nuu ja'a tee ma, te ni jikan-ta'vi de
nuu tee ma, te jiña'a de: “Kava kuee
ini ni, te ndachuya'vi kuee sa ndaka”,
kúu de jiña'a de.
30 Kovaa maa de chi masu ni kachi
de, su'va ni jan chinee de tee
ma vekaa ma, onde kundee de ja
ndachuya'vi ndi'i tee ma ja tavi de
ma.
31 ’Te ni ka jini tee ka jinukuechi
ji'in de ma ja sukan ni sa'a de ma, te
ni ka kuxii xeen ini de, te ni jan koo
de, ni ka jan nu kani de nuu jito'o de
ma ndaka sukan ni ka jini de ma.
32 Sani te ni kana ña'a jito'o de ma,
te jiña'a de nuu tee tavi nuu de ma
nkuu: “Tee jinukuechi tee sa'a ja u'vi
kúu ni. ¿Masu ndaka ja tavi ni ma ni
sakanu ini sa ma, vaa ni jikan-ta'vi ni
nuu sa ja na sakanu ini ña'a sa ma?
33 ¿Te masu ndijin tna, suni jiniñu'u
ja kunda'vi ini ni tna'a ni tee tavi nuu
ni ma nkuu, sukan ni kunda'vi ini
ña'a sa ma?”, kúu de jiña'a de.
34 Sani te ni ndakiti ini jito'o de ma,
te ni jan xsia'a de tee ma nuu nda'a
tee ka jito vekaa ma, ja jin xndo'o
jin xneni de tee ma onde ndachunaa
ndi'i kuiti de ja tavi de ma.
35 Suni sukan sa'a tna Yuva sa iya
iyo andivi ma, nú ma jin sakanu
ini ndija nuu tna'a ndi-in ndi-in ni
kuechi ni ma —kúu ya jiña'a ya.

19

Jesús ma, ni tatnuni ya ja ñayii ni ka tnanda'a ma máko jin xndoo tna'a i

(Mr 10:1-12; Lc 16:18)

1 Te nuu ni jinu ni kaxtnu'u Jesús
ma tnu'u ya'a, te ni ndee ya ñuu
Galilea ma, te kua'an ya ichi ñuu
Judea ma ja iyo i in-ka yu'u yute
Jordán ma.
2 Te ni ka ndikin ña'a kua'a xeen
ñayii ka ku'u ndeva'a-ni kue'e ma, te
yukan ni ndasava'a ya i.
3 Te jaku tee ka kuu fariseo ma, ni
ka jan tu'va de ya, sukan-va'a jin
kototnuni de ya, te ka jikan-tnu'u de
ya nú va'a-ni ja in tee te xndoo de
ñasi'i de ma, nú yika-ni ja kuni de ja
sa'a de ña sukan.
4 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—¿Ñatuu jin ka'vi-ka ni nuu sa'a
ká'an tnu'u Su'si ma ja kivi ni sa'a ya
ñayii ma, te "tee ji'in ña'a ni sa'a ya"
ma?
5 Te ká'an tna ya ja: "Chukan kúu ja
tee ma, xndoo de yuva de ma ji'in si'i
de ma, te kueka tna'a de ji'in ñasi'i
de ma, te nduu de ma jin ko kuu
in-nka-ni ñayii ma."
6 Chukan kúu ja masu uu ñayii ka
kuu-ka i chi in-nka-ni ñayii ka kuu
nduu i ma. Te chukan kúu ja
ñayii ma, másu ko ndasasiin i ja ni
xtnatna'a Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
7 Te ka jiña'a de:
—Nusaa, te ¿nava'a Moisés ma, ni
kachi de ja kuu xndoo tee ma ñasi'i
de ma, te kua'a de in tutu nuu ká'an
ja jâ ni xndoo de ña ma? —ka kuu de
ka jiña'a de.
8 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Kuechi ja inuso'o ka ndaa ni a,
te Moisés ma, ni kachi de ja kuu jin
xndoo ni ñasi'i ni ma. Kovaa onde
xinañu'u ma nuu ni sa'a Su'si ma
ñayii ma, te masu sukan ni jani ini ya
ma.
9 Te ká'an sa nuu ni ja nú ñatuu ni
kivi nduu ñasi'i in tee ma ji'in in-ka
tee ma, te nú xndoo de ña ma te
ndatnanda'a de ji'in in-ka ña'a ma,
jâ ni jiso kuechi de, vaa sukan ka
sa'a tee ka kivi nduu ji'in in-ka ña'a
ma, sukan ni sa'a tna de ma —kúu ya
jiña'a ya.
10 Te ka jiña'a tee ka ndikin ya ma:
—Nú sukan ko kuu tee ma ji'in
ñasi'i de ma, saa-nka nú ma tnanda'a
o —ka kuu de ka jiña'a de.
11 Sani te jiña'a ya:
—Masu ndaka ñayii ma, ka iyo i
ja jin kandija i tnu'u ya'a, yika-ni
ja ñayii chíndee ña'a Su'si ma ja jin
jaku'ni ini i ma.
12 Vaa ka iyo tee ja onde chii si'i de
ma, jâ ve koo de ja masu jin tnanda'a
de ma, te ka iyo tee ja kuechi ñayii
ma, te masu kuu jin tnanda'a de,
te ka iyo ñayii ja ni ka jani ini i ja
masu jin tnanda'a i, ja kuechi ja jin
kunukuechi ñukuun i nuu Su'si iya
iyo andivi ma. Te nú na in iyo ja sa'a
i sa'a, te kuán-ta'vi i, te kúnukuechi
va'a i —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya naxe ko kuu in ñayii sana kivi i nuu tatnuni Su'si ma
(Mr 10:13-16; Lc 18:15-17)

13 Ni jan koo i ji'in suchi kuechi
ma nuu Jesús ma, sukan-va'a sonee
ya nda'a ya siki suchi kuechi ma te
kakan-ta'vi ya nuu Su'si ma ja jin kuu
i. Te tee ka ndikin ya ma, ka ndonda
de nuu ñayii ni jan koo ji'in suchi
kuechi ma.
14 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Jin kua'a ni tnu'u, te kí koo maa
suchi kuechi a, te máko jin ka'nu
ndee ni, chi vaa sukan ka jani vii ka
jani va'a ini suchi kuechi a, sukan
jiniñu'u ja jin ko sa'a jin ko kuu ñayii
jin kivi koo nuu tatnuni Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.
15 Te ni sonee ya nda'a ya siki i ma
ja na jin kuta'vi i ja vii ja va'a. Sani
te kua'an ya.

Sukan yii ja ndani'i ta'vi ñayii ndí ini xeen-ka xu'un i ma
(Mr 10:17-31; Lc 18:18-30)

16 Sani te in tee jaa, ni jan tu'va de
Jesús ma, te jiña'a de:
—Teskua'a, ndijin ja sa'a ni ja
va'a, kaxtnu'u ni nde a va'a sa'a sa,
sukan-va'a ndani'i ta'vi sa te koteku
sa ni-kani ni-jika —kúu de jiña'a de.
17 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Nava'a jikan-tnu'u ni nuu sa siki
ja va'a ma? Masu na in-ka sa'a ja
va'a chi maa in-ni Su'si ma. Kovaa
nú kúni ni ja ndani'i ta'vi ni te koteku
ni ni-kani ni-jika, te kandija ni ndaka
sukan ni tatnuni Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya.
18 Te jiña'a de:
—¿Nde tnu'u kandija sa? —kúu de
jiña'a de.
Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Másu ko ka'ni ni ni-in ñayii.
Másu ko kivi nduu ni ji'in in-ka ña'a
ma. Másu ko sakui'na ni. Másu ko
ka'an tnu'u ni siki in-ka ñayii ma.
19 Kava respetu ni nuu yuva ni ma
ji'in nuu si'i ni ma. Kutoo ni tna'a ni

ma, sukan kutoo ni maa ni ma —kúu
ya jiña'a ya.
20 Te tee yukan, jiña'a de:
—Teskua'a, ndaka cha'a chi jâ sa'a
ndi'i sa. ¿Te kúni-ka in-ka ja sa'a sa?
—kúu de jiña'a de.
21 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Nú kúni ni ja sa'a ndi'i ni ndaka
sukan kúni Su'si ma, te kuá'an ni, te
xiko ni ndaka ja neva'a ni ma, te
kua'a ni ñayii ka kunda'vi ma. Te
sukan, te xiku ko kuu ni andivi ma.
Sani te kii ni, te kondikin ña'a ni
—kúu ya jiña'a ya.
22 Ja ni jiniso'o de sukan jiña'a ya
ma, te xixii-nka kuan no'o de, vaa
xiku xeen kúu de ma.
23 Te Jesús ma, jiña'a ya tee ka ndikin
ya ma:
—Ja ndaa ká'an sa nuu ni a ja yii
xeen kúu ja in tee kuxiku ma, te kivi
de nuu tatnuni Su'si ma.
24 Te ndáka'an sa nuu ni in-ka tuku
jichi ja yachi-ka kuu kivi in kiti kúu
camellu ma in yavi xuu yiki tiku ma,
sana ja in ñayii kúu xiku ma, te kuu
kivi i nuu tatnuni Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya.
25 Te tee ka ndikin ya ma, nuu ni
ka jiniso'o de sukan ma, te ni ka sa'vi
xeen-nka ini de, te ka ka'an maa de:
—¿Na in kuu ndani'i ta'vi ja sukan?
—ka kuu de ka ka'an de.
26 Te nde'ya Jesús ma de, te jiña'a
ya:
—Yii kúu jani ini ñayii ma. Kovaa
maa Su'si ma chi ñatuu nawa iyo ja
yii ja ma kuu sa'a ya —kúu ya jiña'a
ya.
27 Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Saña chi ndaka ja ka neva'a sa
ma ni ka xndoo sa, te ni ka ndikin
ña'a sa. ¿Te iyo ja jin ndani'i-ta'vi sa?
—kúu de jiña'a de.
28 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja kivi
ndujaa ñuu ñayivi ya, kivi ndenda sa
ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, te
kunukoo sa nuu iyo jayiñu'u sa ma, te
ndijin tna ja ka ndikin ña'a ni a, suni
koo uxi uu nuu jin kunukoo ndi-in
ndi-in ni ja jin ka'nde ni tniñu nuu
ndi-uxi uu jichi ñayii ñuu Israel ya.
29 'Te ndeva'a-ni na in ni xndoo
ve'e i ma, ñani i ma, ku'va i ma, ku'u
i ma, ji'in yuva i ma, si'i i ma, ñasi'i
i ma, sa'ya i ma, ji'in ñu'ú i ma, ja
kuechi ja ndikin ña'a i saña ma chi
ndani'i i vi'i-ka cientu jichi sana ja
ni xndoo i ma, te ndani'i-ta'vi i, te
koteku i ni-kani ni-jika.
30 Te ñayii ka ndanuu-ka ma te ka
jani ini i ja xinañu'u-ka ka kuu i vitna
ma, chi nuu Su'si ma chi sandi'i-nka
jin ko kuu i, te ñayii ka jani ini ja
masu ñayii ka ndanuu ka kuu i, te
sandi'i-nka ka kuu i vitna ma chi suu
i jin ko kuu ñayii xinañu'u-ka nuu
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

20

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin tee ka satniñu itu tnu uva ma

1 Te jiña'a Jesús ma:
—Nuu tatnuni Su'si iya iyo andivi
ma, inuu kúu i ji'in in tee tátnuni ve'e
de ma, te ni kee de xtnee ma kuan
nduku de tee jin satniñu itu tnu uva
de ma.
2 Te nuu ni ni'i de tee jin satniñu ma,
te ni ka kendoo de ji'in tee ma sukan
jin ke'en ya'vi tee ma in kivi ma, te ni
tetniñu de tee ma itu de ma.
3 Te sukan ka iin xtnee ma ni kee
tuku de in-ka jichi, te ni jini de
jaku-ka tuku tee ka nune, ka iyo de
nuya'vi ma.
4 Te ni jan kuña'a de tee ma: “Kuan
koo tna ndijin, te jin satniñu ni itu
sa ma, te chuya'vi sa sukan iyo ja jin
ke'en ya'vi ni ma”, kúu de jiña'a de.
Sani te kuan koo tee ma.
5 Sani te ni kee tuku de uu-ka jichi,
in nuu sava nduu ma te in-ka nuu ka
uni jañini ma, te suni sukan ni sa'a
de.
6 Te ni kee tuku de nuu ka u'un jañini
ma, te ni ndani'i tuku de jaku tee
ñatuu na tniñu ka sa'a de ma, te jiña'a
de: “¿Nava'a ni kuu ni-nduu a ka iyo
ni ya'a, te ñatuu nawa ka sa'a ni?”,
kúu de jiña'a de.
7 Te ka jiña'a tee ma: “Vaa masu na in
ká'an ja taa i tniñu jin sa'a sa”, ka kuu
de ka jiña'a de. Te jiña'a de: “Kuán
koo tna ni itu sa ma, te jin satniñu ni,

te chuya'vi sa sukan iyo ja jin ke'en
ya'vi ni ma", kúu de jiña'a de.
8 'Nuu ni kunee ma, te jiña'a de nuu
tee kúkanu ini de ve'e de ma: "Kana
ni tee ni ka satniñu ma, te chuya'vi
ni sukan jin ke'en ya'vi de ma. Te
keja'a ni chuya'vi ni tee ni kija koo
sandi'i-nka ma, te ndenda ni onde
tee ni kija koo xinañu'u-ka ma", kúu
de jiña'a de.
9 Te nuu ni kenda ora ja chuya'vi de
tee ni ka kenda koo ka u'un jañini ma,
te in in de ni ka ni'i ya'vi sukan jika
in kivi ma.
10 Chukan kúu ja nuu ni ka kenda koo
tee ni jan koo xinañu'u nuu tniñu ma,
ni ka jani ini de ja jin ke'en ya'vi-ka
de. Kovaa suni sukan jika in kivi
ma-ni, ni ka ni'i ya'vi de.
11 Te nuu jâ ni ka ke'en ya'vi de ma,
te ni ka jakondee de ka ka'an ndeva'a
de ja kuu tee xi-nuu ni ka satniñu de
ma.
12 Te ka jiña'a de tee ma: "Tee ya'a,
ja ni ki koo de sandi'i-nka ma, te
in-nka-ni ora ni ka satniñu de, te
inuu ni chuya'vi ña'a ni ji'in de,
te vitna ja saña chi ni ka kanda
sa ni-nduu a, te vitna ja i'ni te
tnundo'o", ka kuu de ka jiña'a de.
13 Te ni ndakone'e tee tátnuni ve'e ma,
te jiña'a de nuu in de ma: "Ndijin,
masu na ja u'vi ni sa'a ña'a sa. ¿Masu
ni ka kendoo o ja sukan ke'en ya'vi ni
in kivi ma?
14 Ke'en ni ja kuu kuenda maa ni a, te
kuá'an ni, chi vaa saña chi kúni sa ja
chuya'vi sa tee ni ki koo sandi'i-nka
a sukan ni chuya'vi ña'a sa ndijin a.
15 ¿Masu va'a-ni ja sa'a sa ji'in xu'un
sa a sukan kúni maa sa? ¿Xi kukueñu
ini ni ja va'a ini sa a?", kúu de jiña'a
de.
16 'Chukan kúu ja ñayii xinañu'u ma
chi sandi'i-nka jin ko kuu i, te ñayii
sandi'i ma chi xinañu'u-ka jin ko kuu
i. Chi vaa kua'a xeen i kana ya, kovaa
masu ndaka i ndakaji ya —kúu ya
jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja ku-uni jichi ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya
(Mr 10:32-34; Lc 18:31-34)

17 Jesús ma, kua'an ya ichi ñuu
Jerusalén ma. Te ni ndaxtutu siin ya
ndi-uxi uu tee ka ndikin ya ma, te
nuu kuan koo de ichi ma, te jiña'a ya:
18 —Ka jini maa ni ja jin koo o
ñuu Jerusalén ma. Te yukan kúu nuu
saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, jin koo ñayii yukan jin xsia'a
ña'a i nuu nda'a tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in nuu nda'a tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, te jin
ka'an i ja kûu sa,
19 te jin ndaxsia'a ña'a i nuu nda'a
ñayii masu ñuu israelita a ka kuu i
ma, sukan-va'a jin kosiki ndee ña'a i,
te jin skuita kaa ña'a i nuu krusi ma,
te kûu sa. Kovaa nuu uni kii ma, te
ndateku sa —kúu ya jiña'a ya.

Santiago ma ji'in Juan ma, ni ka jikan de ja jin kunukoo de xiñi Jesús ma
(Mr 10:35-45)

20 Sani te si'i Santiago ma ji'in Juan
ma sa'ya tee kúu Zebedeo ma, ni ka
jan tu'va ña ji'in de nuu iyo Jesús ma,
te ni jinkoo jiti ña, te jikan-ta'vi ña
nuu ya.
21 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Nawa kúni ni? —kúu ya jiña'a
ya.
Te jiña'a ña:
—Tatnuni ni ja jin kunukoo sa'ya
sa a, in de xiñi kua'a ni ma te in-ka
de xiñi satni ni ma nuu tatnuni ni ma
—kúu ña jiña'a ña.
22 Te ni ndakone'e Jesús ma:
—Masu ka jini ni ja ka jikan ni a.
¿Xi kuu jin ko'o ni ja uwa ja ko'o sa
ma? ¿Te kuu jin kuandute ni sukan
kuandute sa ma? —kúu ya jiña'a ya.
Te cha'a chi ja ndo'o neni ya ma kúu
ja ni jiña'a ya ma.
Te ka jiña'a de:
—Kuu.
23 Te jiña'a Jesús ma:
—Ja ndaa kúu ja jin ko'o ni ja
uwa ja ko'o sa ma, te jin kuandute
ni sukan kuandute sa ma chi kúu,
kovaa ja kunukoo in ni xiñi kua'a
sa ma te in-ka ni xiñi satni sa ma,
chukan chi masu saña iyo ja taa, nú
masu ja maa Yuva sa ma kua'a nuu

ñayii ja ni satu'va ya ja jin ni'i i ma
—kúu ya jiña'a ya.
24 Nuu ni ka jiniso'o uxi-ka tee ka
ndikin ya ma, te ni ka ndakiti ini de
nuu nduu tee ndi-tna'a ñani de ma.
25 Kovaa Jesús ma chi ni kana ya de,
te jiña'a ya:
—Ka jini ni ja ne'un ñayii ñuu ñayivi
a, ka iyo ñayii ka jani ini maa i ja
kuu jin tatnuni i nuu ndaka ñayii
ma, te ñayii ka ndanuu-ka ma, ûni ka
tatnuni kuiti i nuu ñayii ma.
26 Kovaa ne'un ndijin, masu sukan ko
kuu, su'va nú na in kúni ja ko kuu i
in ñayii kanuu-ka ne'un ndaka ni a,
ja sa'a i kúu ja kunukuechi-ka i nuu
ndaka ni,
27 te nú ne'un ndaka ni a, te kúni in
ni ja ko kuu ni xinañu'u-ka, te ja sa'a
ni kúu ja kunukuechi xeen-ka ni nuu
ndaka-ka ni a.
28 Jin sa'a ni sukan sa'a sa ja kúu sa
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, ja masu
vee sa ja jin kunukuechi i nuu sa chi
su'va vee sa ja kunukuechi maa sa te
kua'a sa tnu'u ja jin ka'ni ña'a i, te
sukan chunaa sa nuu tniñu ñayii ma,
te jin ndani'i-ta'vi kua'a xeen i —kúu
ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasava'a ya uu tee inukuaa
(Mr 10:46-52; Lc 18:35-43)

29 Sani te nuu ni ndee Jesús ma
ini ñuu Jericó ma, te ka ndikin kua'a
ñayii.
30 Te ka iyo uu tee inukuaa, ka nukoo
de yu'u ichi ma. Te ja ni ka jiniso'o
tee inukuaa ma ja ni ya'a Jesús ma
kua'an ya ichi ma, te ûni ka kayu'u
de ka jiña'a de ya:
—Señor, Sa'ya David, kunda'vi ini
ña'a ni —ka kuu de ka jiña'a de.
31 Te kua'a ñayii ma ka jiña'a ja jin
kasiyu'u de. Kovaa su'va ka kayu'u
nini'i-ka de:
—Señor, Sa'ya David, kunda'vi ini
ña'a ni —ka kuu de ka jiña'a de.
32 Sani te ni jinkuiñi Jesús ma, te
kána ya de, te jiña'a ya:
—¿Nawa ka kuni ni ja sa'a sa ja jin
kuu ni? —kúu ya jiña'a ya.
33 Te tee inukuaa ma, ka jiña'a de:
—Señor, ka kuni sa ja jin ndundijin
nduchinuu sa a —ka kuu de ka jiña'a
de.
34 Te Jesús ma, ni kunda'vi ini ya
de, te ni sonee ya nda'a ya ma nuu
de, te ora yukan-ni, te ni kuu ni
ka ndakonde'ya de. Sani te ni ka
ndandikin de Jesús ma.

21

Jesús ma, yoso ya in burru ni kivi ya ñuu Jerusalén ma
(Mr 11:1-11; Lc 19:28-40; Jn 12:12-19)

1 Nuu ni ka kuyatni de ji'in Jesús
ma ñuu Jerusalén ma, te ni jan koo de
ji'in ya ñuu Betfagé ma, ja iyo yatni i
ji'in yuku nani Yuku Tnu Olivo ma,
te Jesús ma, ni tetniñu ya uu tee ka
ndikin ya ma,
2 te jiña'a ya:
—Kuán koo ni yu'u ñuu ichi jiyo a,
te jin ndani'i ni in burra nu'ni ti, te
iyo tna in burru jaa luluu-ka. Te jin
ndaji ni ti, te ki koo ni ji'in ti.
3 Te nú na in kakan-tnu'u naku ka
sa'a ni sukan, te jin kuña'a ni: “Maa
Señor ma jiniñu'u ti, te sani te ndataa
ya ti”, jin kuña'a ni —kúu ya jiña'a ya.
4 Ndaka sa'a ni kuu, sukan-va'a
ko kuu sukan ni ka'an tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma, nuu ni ka'an de ma:
5 Kuña'a ni nuu sasi'i ñuu nani Sion
ma:
“Konde'ya ja vee rey tátnuni nuu ro a,
te iya kuee ini kúu ya, te yoso ya in
burru jaa
sa'ya in burra kiti jâ jiso.”
Sa'a ni ka'an de.
6 Sani te tee ka ndikin Jesús ma,
kuan koo de, te ni ka sa'a de sukan
ni tatnuni Jesús ma nuu de ma.
7 Te ni ka jan xsia'a de burra ma ji'in
sa'ya ti ma nuu iyo Jesús ma, te ni
ka sonee de sa'ma de ma siki kiti jaa
ma, te Jesús ma, ni kaa ya siki ti ma,
te yoso ya ti kua'an ya.
8 Te kua'a ñayii ma, ka skuili i sa'ma
ka ndii i ma, te jaku-ka i ma, ka
ja'nde i nda'a yutnu ma, te ka skuili
i ichi kua'an ya ma.

9 Te ñayii ka yoxtnuu kuan koo i ma
ji'in ñayii ka ndandikin ma, ka kayu'u
i ka ka'an i:
—¡Hosanna kó kuu nuu Sa'ya
David ma! ¡Jayiñu'u kúu rey vee nuu
Iya Tátnuni ma! ¡Hosanna! ¡Jayiñu'u
kó kuu nuu tátnuni Su'si ma onde
sukun ma! —ka kuu i ka ka'an i.
10 Te nuu ni kivi ya ñuu Jerusalén
ma, ndaka ñayii ma, ni ka ndakanda,
te ka ka'an i:
—¿Na in kúu tee ya'a? —ka kuu i
ka ka'an i.
11 Te ñayii ma, ka jiña'a i:
—Tee ya'a kúu Jesús tee
ndákaxtnu'u tnu'u wa'a Su'si ma, te
ñuu Nazaret ma ja iyo i ñuu Galilea
ma kúu ñuu de —ka kuu i ka jiña'a i.

Jesús ma, ni ndasavii ya ini veñu'u ka'nu ma
(Mr 11:15-19; Lc 19:45-48; Jn 2:13-22)

12 Te Jesús ma, ni kivi ya veñu'u
ka'nu ma, te ni kene'e ya ndaka ñayii
ka xiko ma ji'in ñayii ka jaan ma. Te
ni chindeyi ya mesa ñayii ka sama
xu'un ma, ji'in nuu ka xiko i sata ma.
13 Te jiña'a ya:
—Jâ ka jini ni ja nuu tutu ndee
tnu'u Su'si ma ká'an: "Ini ve'e sa a chi
ko kuu i in ve'e nuu kenda koo ñayii
ndaka ñuu ma ja jin kakan-ta'vi i nuu
Su'si ma." Vaa sukan ni jani ini ya.
Kovaa ndaka ndijin chi ni ka ndasa'a
ni in yavi nuu ka ñu'u kui'na —kúu
ya jiña'a ya.
14 Te ñayii ñatuu ka kundijin nuu
ma, ji'in ñayii ñatuu kuu jin kaka ma,
ni ka jan tu'va i ya ini veñu'u ma, te
ni ndasava'a ya i.
15 Kovaa tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni yo tatnuni
Moisés ma, ni ka jini de milagru
ni sa'a ya ma, ji'in sukan ka kayu'u
suchi kuechi ma ini veñu'u ma ja ka
ka'an i: "¡Hosanna! ¡Ja va'a kúu Sa'ya
tata David ma!", ka kuu i ka ka'an i.
Te ni ka ndakiti xeen ini de,
16 te ka jiña'a de:
—¿Jiniso'o ni ja ka ka'an suchi
ya'a? —ka kuu de ka jiña'a de.
Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Jiniso'o sa. ¿Ñatuu nama uun
jin ka'vi-ka ni nuu tnu'u Su'si ma ja
ká'an sa'a ma?:
Yu'u suchi kuechi ma ji'in yu'u suchi
ka jaxi ma
ni satu'va ni ja jin ndachiñu'u ña'a i
—kúu ya jiña'a ya.
17 Te ni xndoo ya de, te kua'an
ya ichi ñuu Betania ma, te yukan ni
ndoo ya.

Jesús ma, ni ka'an u'vi ya ja kuu in tnu higo
(Mr 11:12-14, 20-26)

18 Kivi yutnee ma, nuu ve ndii
Jesús ma ñuu Jerusalén ma, te kókon
ya.
19 Te ni jini ya in tnu higo yu'u ichi
ma. Kovaa ñatuu na nde'ya tnu ma
ni ni'i ya chi nanimaa nda'a tnu ma
kúu. Sani te jiña'a ya nuu tnu higo
ma:
—¡Masu kuun-ka higo ro! —kúu ya
jiña'a ya.
Te ora yukan-ni, te ni yichi tnu.
20 Te tee ka ndikin ya ma, ni ka jini
de sukan ni ndo'o tnu higo ma, te ni
ka sa'vi-nka ini de, te ka ka'an de:
—¿Nava'a tnu higo a, yachi-ni ni
yichi tnu? —ka kuu de ka ka'an de.
21 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa ká'an sa, nú jin kukanu
ini ni Su'si ma, te ñatuu ka jani uu ka
jani uni ini ni ma, te masu yika-ni
ja jin sa'a ni sukan ni sa'a sa ji'in
tnu higo a chi su'va nuna jin kuña'a
ni yuku yukan: "Kuán ndiyo jiña, te
skee maa ro nuu mar ma", sani te ko
kuu sukan.
22 Te ndaka ja jin kakan-ta'vi ni nuu
Su'si ma, te nú ka kukanu ini ndija ni
ya ja taa ya ma chi jin ni'i ni —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ka jikan-tnu'u de na in ni tatnuni ja sa'a Jesús ma sukan
(Mr 11:27-30; Lc 20:1-8)

23 Te nuu ni ndenda Jesús ma ini
veñu'u ka'nu ma, te nuu káxtnu'u ya
nuu ñayii ma, te ni ka jan tu'va ña'a
tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee
ka kuu ja'nu ma. Te ka jikan-tnu'u
de:

—¿Na in ni tatnuni ja sa'a ni sukan a? ¿Xi na in ni ka'an ja kuu sa'a ni sukan a? —ka kuu de ka jiña'a de.

24 Jesús ma, ni ndakone'e ya, te jiña'a ya:

—Xinañu'u maa sa kakan-tnu'u ña'a, te nuna jin ndakone'e ni, te sana ka'an sa na in ni tatnuni ja sa'a sa sukan.

25 Ja ni yo skuandute Juan ma, ¿Su'si iya iyo andivi ma ni tetniñu Juan ma ja sa'a de sukan, xi ñayii ma ni tetniñu ña'a ja sa'a de sukan? —kúu ya jiña'a ya.

Te ka ndakan-tnu'u tna'a de:

—Nuna jin kuña'a o ja maa Su'si iya iyo andivi ma ni tetniñu Juan ma, kovaa ka'an de: "¿Te nava'a ñatuu ni ka kandija ni ja ni ka'an de ma?"

26 Kovaa nuna jin kuña'a o ja ñayii ma ni tetniñu de, masu kuu vaa ka yu'u o ñayii a, chi vaa ndaka i ka jani ini ja Juan ma, in tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma kúu de, te jin ndakiti ini i nuu o —ka kuu de ka ka'an de.

27 Chukan kúu ja sa'a ni ka ndakone'e de nuu Jesús ma:

—Ñatuu ka jini sa —ka kuu de ka jiña'a de.

Sani te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Suni ni ma ka'an tna sa na in ni tatnuni ja sa'a sa sa'a —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin nduu sayii in tee ma

28 Kovaa sani te jiña'a Jesús ma:

—¿Naxe ka jani ini ni? In tee, te iyo uu sayii de, te ni jan tu'va de suchi xinañu'u ma, te jiña'a de: "Sayii, kuá'an, te satniñu ro vitna itu tnu uva ma", kúu de jiña'a de.

29 Te ni ndakone'e i, te jiña'a i: "Masu ki'in sa", kúu i jiña'a i. Kovaa kuee-ka ma, te ni ndakani, ni ndaka'vi ini i, te kua'an i itu ma.

30 Te ni jan tu'va tuku de in-ka sayii de ma, te jiña'a de sukan ni jiña'a de suchi xinañu'u ma. Te suchi ya'a chi ni ndakone'e i: "Kuu tna vi, taa", kúu i jiña'a i, kovaa masu ni ja'an i itu ma.

31 Te jin ka'an ni, ¿nde i ja nduu i ma ni sa'a sukan kúni yuva i ma? —kúu ya jiña'a ya.

Te ka jiña'a de:

—Suchi xinañu'u ma —ka kuu de ka jiña'a de.

Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja tee ka ndake'en ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma, ji'in ña'a ka kuneé ka ku-uun ma, ka yoxtnuu-ka de ji'in ña jin kivi koo de nuu tatnuni Su'si ma sana ndijin.

32 Vaa ni kenda Juan ma nuu ni, ja ni kaxtnu'u de ichi ndaa ma, te ñatuu ni ka kandija ni. Kovaa tee ka ndake'en ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma, ji'in ña'a ka kuneé ka ku-uun ma chi ni ka kandija ña ji'in de, te ni ka jini ni ja ni ka kandija de ji'in ña ma, te ñatuu ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini ni ja jin kandija tna ni ja ká'an Juan ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin ñayii masu inuva'a ini, ja ka jito i itu tnu uva ma
(Mr 12:1-12; Lc 20:9-19)

33 Te jiña'a Jesús ma:

—Jin koniniso'o ni in-ka tnu'u vijin a: In tee, ni sunkoo de ni-ka'nu itu de ma tnu uva, te ni jasi de yu'u itu de ma. Te ni satu'va de in nuu taxi uva ma kivi kuaan i ma, te ni sa'a de in ve'e sukun sukun, sukan-va'a kuu ko koto de ni-ka'nu itu de ma. Sani te ni nduku de jaku ñayii ja jin ko koto i itu de ma, te kivi kuaan uva de ma, te sasava jin kuu de ji'in i. Sani te kua'an jika de.

34 Te maa kivi kuáan i ma, te ni tetniñu de tee ka jinukuechi nuu de ma ja jin koo de jin nu ke'en de jaku uva ja ni kuaan ma nuu ñayii ka jito itu de ma.

35 Kovaa ñayii ka jito ma, ni ka tnii i tee ma, te in de ma ni ka kani i, te in-ka de ma ni ka ja'ni i, te in-ka tuku de ma, ni ka wa'a yuu i de.

36 Kovaa tee xi-ñu'ú ma chi ni ndatetniñu tuku de kua'a-ka tee ka jinukuechi nuu de ma ja jin koo de sana tee ni jan koo xinañu'u ma. Kovaa tee ni jan koo-ka ma chi sukan

ni ka sa'a i tee xinañu'u ma, sukan ni
ka sa'a i de.
37 Te sandi'i-nka ma, te ni tetniñu de
sa'ya maa de ma. Vaa jani ini de: "Jin
kava respetu i nuu sa'ya o a nuna
tetniñu o i, vaa sa'ya maa o kúu i."
38 Kovaa ñayii ka jito itu de ma, ni
ka jini i ja vee sa'ya tee ma, te ni
ka ndatnu'u tna'a i: "Suchi ya'a kúu
suchi nduta'vi ñu'ú ya'a. Jín ka'ni o i,
te jin ndani'i o ñu'ú i a", ka kuu i ka
ka'an i.
39 Chukan kúu ja ni ka tnii i sa'ya de
ma, te ni ka kene'e i sa'ya de ma yu'u
itu ma, te ni ka ja'ni i sa'ya de ma.
40 'Te nuna ndenda tee xi-ñu'ú ma,
te ¿nawa ka jani ini ndijin ja sa'a de
ji'in suchi ka jito itu de ma? —kúu ya
jiña'a ya.
41 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka kuu ja'nu ma, ka jiña'a de:
—Xndo'o xneni de suchi ka jito itu
de ma, te ka'ni de i, te kua'a de ñu'ú
de ma siin-ka ñayii ja jin satniñu i, te
jin ndakua'a i ja kee itu de ma kivi
kuaan i ma —ka kuu de ka jiña'a de.
42 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Ñatuu jin ka'vi-ka ni tnu'u ya'a
ja ndee nuu tutu Su'si ma nuu sa'a
ká'an ma?:
Yuu ni ka saxiko ñayii ka sa'a ve'e ma,
ni nduu i yuu kanuu-ka.
Sa'a ni sa'a maa Iya Tátnuni ma,
te ñatuu nama uun ni ka jani ini
o ja sukan ko sa'a ya.
Sa'a ká'an tnu'u Su'si ma.
43 Te chukan kúu ja ká'an sa nuu ni
a ja ja tatnuni Su'si ma nuu ñayii
ka kuu ñuu ya ma, xtandiyo ya
nuu nda'a ni a, te ndakua'a ya nuu
jaku-ka ñayii ja jin sa'a i sukan játna
ini ya ma.
44 Te yuu ma, ndeva'a-ni ñayii nduva
siki i ma, kukuechi kulikin ñayii ma.
Te nú yuu ma jinu siki in ñayii ma,
ñuyaka-nka-ni nduu ñayii ma —kúu
ya jiña'a ya.
45 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka kuu fariseo ma, ni ka
jiniso'o de tnu'u vijin ni kaxtnu'u ya
ma, te ni ka jinitnuni de ja tnu'u vijin
ni ka'an ya ma chi ja jin kuu maa de
kúu.
46 Te ka kuni de ja jin tnii de Jesús
ma. Kovaa ka yu'u de ñayii ma, vaa
ndaka ñayii ma, ka jani ini i ja in tee
ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma
kúu Jesús ma.

22

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin in viko tnánda'a
(Lc 14:15-24)

1 Jesús ma, ni ka'an ya in-ka tnu'u
vijin nuu ñayii ma, te jiña'a ya:
2 —Nuu tatnuni Su'si iya iyo andivi
ma, inuu kúu i ji'in in rey ja ni sa'a de
in viko tnanda'a sayii de ma.
3 Te ni tatnuni de nuu tee ka
jinukuechi nuu de ma ja jín koo de
jín kueka de ñayii jâ ni kana de i ja
ki koo i viko tnanda'a sayii de ma,
kovaa ñayii yukan, ñatuu ni ka kuni
i ja jin koo i.
4 Sani te ni tatnuni de nuu jaku-ka
tee ka jinukuechi nuu de ma, te sa'a
jiña'a de: "Jin kuña'a ni ñayii jâ ni
kana sa i ma ja jâ ni satu'va sa ndeyu
ma, vaa jâ ni ka ji'i xndiki sa ma
ji'in kiti vava'a-ka ni satu'va sa ma,
te jâ iyo tu'va ndaka, te kí koo i viko
tnanda'a sayii sa ya", kúu de jiña'a de.
5 Kovaa ñayii ni ka kana de ja jin koo
i viko ma, masu ni ka kandija i ja jin
koo i, su'va jaku i kuan koo nuu itu i
ma, te jaku-ka i ma kuan koo i kuan
xiko i ndatniñu ka xiko i ma,
6 te jaku-ka i ma, ni ka tnii i tee ka
jinukuechi nuu rey ma, te ni ka sa'a
ndeva'a i de, te ni ka ja'ni i de.
7 Te nuu ni jiniso'o rey ma, te ni
ndakiti ini de, te ni tetniñu kua'a
de soldado de ma. Ni jan koo i, te
ni ka xnaa i tee ni ka ja'ni tee ka
jinukuechi nuu de ma, te ni ka ja'mi
i ñuu yukan.
8 Sani te jiña'a de nuu tee ka
jinukuechi nuu de ma: "Ja ndaa kúu
ja viko tnanda'a sayii sa ya chi jâ iyo
tu'va, kovaa ñayii ni kana sa ja ki koo
i ma, masu ka iyo i ja ki koo i.
9 Kuán koo ni nuu ka ndatna'a ichi
ma, te jin kuña'a ni ndaka ñayii ka
ya'a i ichi ma ja kí koo i viko tnanda'a
sayii sa ya", kúu de jiña'a de.

10 Te ni ka ke koo tee ka jinukuechi
ma, te kuan koo de nuu ka ndatna'a
ichi ma, te ni ka ndaxtutu de ndaka
ñayii ni ka ndatna'a ji'in de ma, ka
kuu i ñayii ka sa'a ja va'a xi ja u'vi,
te kuan koo i ji'in de. Te sukan, te ni
chitu viko tnanda'a sayii de ma.

11 ’Te sani te ni kivi rey ma nuu ka
iyo ñayii ni kana de ma, te ni jini de
in tee ja masu ne'nu de sa'ma vivii
sukan ka ne'nu ñayii ni jan koo viko
ma.
12 Te jiña'a de: “¿Ndijin, naxe ni kivi ni
ya'a? Te vitna ja masu ne'nu ni sa'ma
ka ne'nu ñayii ni kana sa a”, kúu de
jiña'a de. Kovaa masu ni ka'an kuiti
tee ma.
13 Sani te jiña'a rey ma nuu tee ka
jinukuechi ma: “Jin ku'ni ni nda'a
de ja'a de, te jin koo ni jin xsia'a ni
de ke'e ma nuu nee ma, vaa yukan
kúu nuu jin ndanda'yu ñayii ñatuu ni
ka iyo tu'va ma, te jin ndakandi'i jin
ndakandi'i i nu'u i ma ja jin ndo'o jin
neni i”, kúu de jiña'a de.
14 Suni sukan kúu nuu tatnuni Su'si
ma, vaa kua'a ñayii ma ni kana ya,
kovaa jaku-ni i ni ka kachi ja ni ka
nduu i ñayii ni ndakaji ya —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya nawa jin kua'a o nuu gobiernu ma, ji'in nawa jin ndakua'a o nuu Su'si ma
(Mr 12:13-17; Lc 20:20-26)

15 Sani te kuan koo tee ka kuu
fariseo ma, te ni ka ndatnu'u tna'a
de naxe kuu jin xnda'vi de Jesús ma,
ja na ka'an ya in tnu'u, te kuu jin
xtekuechi de ya.
16 Te ni ka tetniñu de jaku tee ka
ndikin tna'a ji'in maa de ma, ji'in
jaku tee ka ndikin tna'a ji'in tee kúu
Herodes ma, ja na jin koo de jin
kuña'a de Jesús ma sa'a:

—Teskua'a, ka jini sa ja ja ndaa
kúu ja ká'an ni a, te káxtnu'u ndaa
ni sukan kúni Su'si ma ja jin ko kuu
o nuu ya ma. Te masu ndí ini ni
nawa ka jani ini ñayii ja ká'an ni a.
Te ni masu ndí ini ni na nde ñayii ka
niniso'o ma.
17 Chukan kúu ja, ¿nawa ká'an ni?
¿Va'a-ni ja jin chuya'vi sa ja ka sat-
niñu sa ma nuu tee nani César tátnuni
ñuu Roma ma, xi ña'a? —ka kuu de
ka jiña'a de.
18 Kovaa Jesús ma chi jini ya ja
masu ja va'a ka ñu'u ini de ja sukan
ka jikan-tnu'u de ya ma, te jiña'a ya:

—¿Nava'a ka jitotnuni ña'a ni?
¡Masu ka sa'a ni sukan ka ka'an ni a!
19 Jin kaxtnu'u ni in xu'un ja ka
chuya'vi ni nuu tee nani César ma
—kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka wa'a de in xu'un denario,
20 te Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Na in xi-yunuu ndenee a, te na
in nani sukan ká'an yika i a? —kúu
ya jiña'a ya.

21 Te ni ka ndakone'e de:

—Yunuu tee nani César tee tátnuni
ñuu Roma ma kúu —ka kuu de ka
jiña'a de.

Sani te jiña'a Jesús ma:

—Te jin ndakua'a ni nuu César ma
tna'a ja kúu kuenda maa de ma, te
nuu Su'si ma jin ndakua'a ni tna'a
ja kúu kuenda maa ya ma —kúu ya
jiña'a ya.

22 Nuu ni ka jiniso'o de ja sukan
ni ndakone'e Jesús ma, te ni ka
sa'vi-nka ini de, te ñatuu ni ka ka'an
kuiti de, te kuan nu koo de.

Ni ka jikan-tnu'u tee ka kuu saduceo ma naxe ko kuu ñayii ndateku ma
(Mr 12:18-27; Lc 20:27-40)

23 Kivi yukan ni jan koo jaku tee
saduceo ma nuu iyo Jesús ma. Tee
ya'a chi ka ka'an de ja masu ka
ndateku ñayii ni ka ji'i ma. Te chukan
kúu ja ni ka jikan-tnu'u de ya:

24 —Teskua'a, Moisés ma, ni xndoo
de tutu ká'an ja nú in tee ma, ni
tnanda'a de te ni ji'i de te ñatuu na
sa'ya de ji'in ñasi'i de ma ni iyo, te
ñani tee ni ji'i ma ndakueka ñasi'i de
ma, sukan-va'a koo sa'ya ña, te ko
kuu i sa'ya tata tee ni ji'i ma.
25 Te sukan ni kuu ja uja tee ndi-tna'a
ñani de ma. Tee xinañu'u ma, ni
tnanda'a de, te ñatuu na sa'ya de ji'in
ñasi'i de ma ni iyo, te ni ji'i de, te

chukan kúu ja ni ndoo ñasi'i de ma,
te ni ndakueka ña ñani de ma.
26 Te suni sukan ni kuu ji'in tee
ku-uu ma, ji'in tee ku-uni ma, te onde
ndi-uja de ma ni ka yo ndeka ña.
27 Sani te ni ji'i maa ña'a ma.
28 Va'a-ni, te nú jin ndateku ñayii
ma, ¿na nde de xi-ñasi'i ko kuu ña'a
yukan kivi jin ndateku de ma? Vaa
ndi-uja de ma ni ka iyo ji'in ña ma
—ka kuu de ka jiña'a de.
29 Te ni ndakone'e Jesús ma, te
jiña'a ya:
—Ndijin chi masu ka jini ni ja ka
ka'an ni a. Masu ka jini ni sukan
ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma, ni a
ndaka ja kuu sa'a Su'si ma masu ka
jini ni.
30 Kivi jin ndateku ñayii ma, tee
ma ji'in ña'a ma, masu jin ndat-
nanda'a-ka de, vaa sukan ka kuu
ángel ka iyo andivi ma, sukan jin ko
kuu de.
31 ¿Ñatuu nama ka ka'vi ni nuu ká'an
Su'si ma tnu'u ya'a?:
32 "Maa sa kúu Su'si Abraham ma ji'in
Isaac ma ji'in Jacob ma." Te chukan
kúu ja jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma,
vaa Su'si ma, masu Su'si ñayii ni ka
ji'i ma kúu ya chi Su'si ñayii ka teku
ma kúu ya —kúu ya jiña'a ya.
33 Te ndaka ñayii ka iyo ma, nuu
ni ka jiniso'o i tnu'u ya'a, te ni ka
sa'vi-nka ini i ja káxtnu'u ya ma.

Uu tnu'u ya'a ni tatnuni Su'si ma, ja ka ndanuu xeen-ka i (Mr 12:28-34)

34 Te tee ka kuu fariseo ma, ni ka
jiniso'o de ja tee ka kuu saduceo ma
chi ñatuu ni kuu jin ndakone'e de ja
ni ka'an Jesús ma. Chukan kúu ja ni
ka ndatna'a de.
35 Te in de ma, ja kúu de tee skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ni kuni
de ja kototnuni de nawa ka'an Jesús
ma, te ni jikan-tnu'u de ya:
36 —Teskua'a, ¿nde tnu'u ni tatnuni
Su'si ma ja ni ndakaxtnu'u Moisés
ma kúu ja kanuu xeen-ka ma? —kúu
de jiña'a de.
37 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—"Jín kutoo o Su'si o ma ji'in ndaka
tu'u ini anua o a, ji'in ndaka ja ka jani
ini o a."
38 Tnu'u ya'a kúu tnu'u kanuu
xeen-ka ma.
39 Te in-ka tna tnu'u kanuu ni tatnuni
Su'si ma kúu ja: "Jin kutoo ni tna'a ni
ma, sukan ka kutoo ni maa ni ma."
40 Nú ka kandija ni te ka sa'a ni sukan
ká'an nduu tnu'u ya'a, ka yikuu ni
ka sa'a ni ndaka tnu'u ni ka yo
kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma —kúu ya jiña'a ya.

Maa Su'si ma ni tetniñu Cristo ma (Mr 12:35-37; Lc 20:41-44)

41 Te nuu ni ka ndatna'a tee ka kuu
fariseo ma nuu iyo ya ma, Jesús ma,
ni jikan-tnu'u ya de:
42 —¿Nawa ka ka'an ni ja kuu Cristo
iya ni tetniñu Su'si ma? ¿Na in
xi-sa'ya kúu ya? —kúu ya jiña'a ya.
Te ka jiña'a de:
—Sa'ya tata David ma kúu ya —ka
kuu de ka jiña'a de.
43 Te jiña'a Jesús ma:
—¿Na kachi kúu ja David ma chi ni
ska'an ña'a Xtumani Ndios ma, te ni
xnani de ya ja iya tátnuni nuu de ma
kúu ya? Vaa ni ka'an David ma:
44 Su'si Iya Tátnuni ma jiña'a nuu iya
tátnuni nuu sa a:
"Kunukoo ro xiñi kua'a ri a,
te onde nú ni kundee ri ni skendoo
ri
ndaka suchi ñatuu ka kunimani nuu
o a chii ja'a ro a",
kúu ya jiña'a ya nuu iya tátnuni nuu
sa a.
Sa'a ni ka'an David ma.
45 'Kovaa ¿naxe kuu ko kuu Sa'ya
tata David ma Cristo ma nú sukan,
te vitna ja maa David ma, ni xnani
de ya iya tátnuni nuu de ma? —kúu
ya jiña'a ya.
46 Te ñatuu ni kuu jin ndakone'e
de ni-in tnu'u. Te onde kivi yukan,
te ñatuu na in ni kusaa ini ja jin
kakan-tnu'u-ka i ya.

23

Ni ka'an Jesús ma ja tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma ji'in tee

ka kuu fariseo ma, ñatuu ka sa'a ndaa ka sa'a ndija de
(Mr 12:38-40; Lc 11:37-54; 20:45-47)

1 Sani te jiña'a Jesús ma nuu ñayii
ma, ji'in nuu tee ka ndikin ya ma:
2 —Nuu ni yo nukoo Moisés ma,
ka nukoo tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee ka kuu
fariseo ma.
3 Chukan kúu ja nde a va'a ka
kaxtnu'u de ma ja jin sa'a ni ma, te
jin sa'a ni. Kovaa másu ko jin ko
sa'a ni sukan ka sa'a ka kuu maa tee
yukan, chi vaa ka ka'an de te masu
ka sa'a de.
4 Kovaa ka tatnuni ka tatnuni de
sukan jin ko sa'a ñayii ma, te sukan
ka skuiso de i ndaka, kovaa maa
de ma, masu ka skanda de ni-in
xninda'a de ma ja jin chindee de ñayii
ma naxe jin sa'a jin kuu i ma.
5 Ja ka kuni de kúu ja jin kuni ndaka
ñayii ma ja ka sa'a de ma, te ûni ka
ndenee in tutu ká'an tnu'u Su'si ma
tnee de ma, te vivii ka ndaskuili de
yu'va sa'ma de ma.
6 Te nú kuan koo de viko ma xi ini
veñu'u lilikin ma, te ka kunuu maa
de ja jin kunukoo de nuu mesa ka
ndanuu-ka ma.
7 Te ka jatna ini de ja jin kuña'a ñayii
ma: "Teskua'a, teskua'a", ora ka wa'a
i nchuxi ma.
8 'Kovaa ndijin, másu ko jin kua'a
ni tnu'u ja ko jin xnani ña'a i
teskua'a, vaa maa-ni Cristo ma kúu
teskua'a, te ndaka ndijin, ndi-tna'a
ñani ni, ndi-tna'a ku'va ni.
9 Te másu ko jin kuña'a ni yuva sa
ni-in ñayii ñuu ñayivi ya, vaa in-ni
Yuva o iyo, te iya iyo onde andivi ma
kúu Yuva o ma.
10 Másu ko jin kua'a ni tnu'u ja ko
jin xnani ña'a i tee ka kaxtnu'u, vaa
maa in-ni Cristo ma kúu iya káxtnu'u
ndaka.
11 Te nde ni kanuu-ka ma, te ko kuu
ni ñayii kunukuechi nuu ndaka ni a.
12 Vaa nú na in jani ini ja kanuu-ka i
sana ndaka-ka ñayii ma chi ndatna'a
i ja kan-nuu. Te nú na in jani ini ja
in ñayii masu kanuu kúu i chi in ñayii
kanuu-ka ko kuu i nuu Su'si ma.
13 'Kovaa ¡nda'vi maa ni ja ka kuu
ni tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in tee ka kuu fariseo a,
ja ka ka'an ni te masu ka sa'a ni! Vaa
ka ja'nu ndee ni ja jin kivi koo ñayii
ma nuu tátnuni Su'si ma, vaa ni masu
ka kivi koo ni, te ni masu ka wa'a ni
tnu'u ja jin kivi koo ñayii ka kuni ja
jin kivi koo i ma.
14 '¡Nda'vi maa ni tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ka kuu fariseo a, ja ka ka'an ni
te masu ka sa'a ni! Vaa ka xnda'vi
ni ña'a ni ka ji'i yii ma, te ka ndax-
tandee ni ve'e ña ma, te ka sa'a ni
tnu'u ja tee ka sa'a ja va'a ka kuu ni,
kuechi ja nana'a ka jikan-ta'vi ni ma.
Chukan kúu ja jin chunaa xeen-ka ni.
15 '¡Nda'vi maa ni tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ka kuu fariseo a, ja ka ka'an ni
te masu ka sa'a ni! Te kuan koo
ni ve koo ni nuu ñu'ú ya nuu mar
ma ka kuu ni, sukan-va'a jin kundee
ni ja kandija in ñayii ma sukan ka
kaxtnu'u ni a, te nú ni kandija i ma,
jâ ni ka kundee ni ja ka'vi-ka ndo'o
neni i nuu andeya ma sana maa ni.
16 '¡Nda'vi maa ni ja ka kaxtnu'u ni,
te masu ka jini ni ja ka kaxtnu'u ni
a! Vaa ka ka'an ni: "Nú na in na
skuiso ja maa veñu'u ka'nu ma, te
masu nawa kúu, kovaa nú na in na
skuiso ja maa oro iyo ini veñu'u ma,
te sukan ni ka'an i ma, te sukan na
sa'a i."
17 ¡Tee ñatuu ka jaku'ni ini ka kuu ni!
Vaa ¿nde a kúu ja kanuu-ka: oro ma
xi maa veñu'u ma? Vaa veñu'u ma
kúu ja sa'a ja oro ma, ni nduu i in ja
ii.
18 'Te suni ka ka'an ni: "Nú na in
skuiso ja maa nuu altar ma chi masu
nawa kúu, kovaa nú na in na skuiso
ja maa ja ka ndakua'a ñayii ma ja
yoxtnee nuu altar ma chi tavi i ja sa'a
i sukan ni skuiso i ma."
19 ¡Ñayii ñatuu ka jaku'ni ini ka kuu
ni, te ñatuu ka kundijin nuu ni a!
Vaa kanuu-ka altar ma sana ja ka
ndakua'a ñayii ma, vaa altar ma kúu
ja sa'a ja nduu in ja ii ja ka ndakua'a
ñayii ma nuu Su'si ma.

20 'Chukan kúu ja nú na in na
skuiso ja maa nuu altar ma, suni
skuiso i ja ndaka ja yoxtnee nuu altar
ma, te chukan kúu ja iyo i ja sa'a i ja
ni ka'an i ma.
21 Te nú na in na skuiso ja maa veñu'u
ka'nu ma, suni skuiso tna i ja ndaka
ja iyo ini veñu'u ma, te suni iyo tna i
ja sa'a i ja ni ka'an i ma.
22 Te nú na in na skuiso ja maa andivi
ma, te suni skuiso tna i nuu núkoo
Su'si ma, ji'in maa ya ja núkoo ya ma,
te kuiti iyo tna i ja sa'a i ja ni ka'an i
ma. Kovaa masu sukan ka kaxtnu'u
ni ma.
23 '¡Nda'vi maa ni tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee
ka kuu fariseo a, ja ka ka'an ni te
masu ka sa'a ni! Vaa saa ka jatanuu
ni ja onde minu xtila ma ji'in anís
ma ji'in cominu ma ka ndakua'a tu
ni diezmo ni ma nuu Su'si ma, kovaa
ni ka xndoo ni tna'a cha'a ja ka kuu
i ja ka ndanuu-ka ja ni tatnuni Su'si
ma ja jin sa'a ni ma, ja jin kunda'vi
ini ni tna'a ni ma, ji'in ja jin kukanu
ini ni Su'si ma, ji'in ja jin ko sa'a ni ja
va'a ja ndaa ma. Te vaa ndaka cha'a
ka ndanuu-ka ja jin sa'a ni, te suni
nini ja jin ndakua'a tna ni nuu Su'si
ma ndaka ja jâ ka ndakua'a ni ma.
24 'Vaa ja sukan ka sa'a ka kuu ni
a, te sukan ka kuu tee ka ndasijin
tiukun lilikin ma kovaa ka kokon de
kiti ka kuu camellu ma, sukan ka
kuu ni. Te chukan kúu ja masu kuu
jin ko kuu ni tee jin kaxtnu'u nuu
in-ka ñayii ma.
25 '¡Nda'vi maa ni tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee
ka kuu fariseo a, ja ka ka'an ni te
masu ka sa'a ni! Vaa ka ndasavii
ka ndasandoo ni maa ni, kovaa ichi
ini anua ni a chi ka ñu'u chitu ja ka
sakui'na ni ma ji'in ja u'vi ka sa'a
ni ma. Te sukan ka kuu ñayii ka
ndakate yika ñajin i ma ji'in yika ko'o
i ma, kovaa ichi ini i ma chi ka ndaa
tne'e ma, sukan ka kuu ni.
26 Tee ka kuu fariseo, ni masu ka
ndasa'a ni kuenda ja ka sa'a ni a. Jin
ndasavii ni ini anua ni a, sukan-va'a
jin nduvii ni-ka'nu ni-tu'u ni.
27 '¡Nda'vi maa ni tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ka kuu fariseo a, ja ka ka'an ni
te masu ka sa'a ni! Vaa sukan ka
kuu nuu ka yinee ndiyi ma ja kuijin
kuijin ka ndaka'yu i ichi siki i ma
ichi ke'e ma, te sukan ka kuu ni. Te
ja ndaa kúu ja vivii ka na'a nuu ka
yinee ndiyi ma, kovaa ichi ini i ma
ka ñu'u chitu yiki ndiyi ma, te ñu'u
ndaka ja tne'e ja kini ma.
28 Suni sukan tna ka kuu ni, vaa ja ka
nde'ya ña'a ñayii ma chi vivii ka na'a
ni, vaa ja ndaa kúu ja ka sa'a ni tnu'u
ja tee ka sa'a ja va'a ka kuu ni, kovaa
ini anua ni a chi ka ñu'u chitu ndaka
ja u'vi ka sa'a ni a, vaa ka ka'an ni ja
va'a te masu ka sa'a ni.
29 '¡Nda'vi maa ni tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee
ka kuu fariseo a, ja ka ka'an ni te
masu ka sa'a ni! Vaa ka sava'a ni nuu
ka yinee tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, te ka
ndasakutu ni nuu ka yinee ñayii ni ka
yo sa'a ja va'a ma.
30 Te ka ka'an ni: "Nute ni ka iyo o
kivi ni ka iyo ndi yuva o ma chi masu
jin ketna'a ini o ji'in de ja jin ka'ni o
tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma."
31 Te ja sukan ka ka'an ni a, ka
ndaka'an ni ja jin kuu maa ni, vaa
sa'ya tata tee ni ka ja'ni tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma ka kuu ni.
32 ¡Chukan kúu ja ndijin chi sukan ni
ka yo sa'a tna'a ni tee jana'a ma, kuiti
sukan jin sa'a tna ni!
33 '¡Sukan ka kuu koo ma ka kuu
ndaka ni! Masu jin kaku-ka ni, vaa jâ
iyo ja jin ndachunaa ni nuu andeya
ma.
34 Chukan kúu ja maa sa tetniñu tee
jin ndakaxtnu'u tnu'u kua'a Su'si ma
ji'in tee inundichi ji'in teskua'a. Te
tee yukan, jaku de jin ka'ni ni, te jaku
de ma jin skuita kaa ni nuu krusi ma,
te jaku-ka de ma, jin kani xeen ni de
ini veñu'u lilikin ma, te jin sondikin
ni de in ñuu in ñuu.
35 Sukan-va'a ndaka maa ni jin kuiso
kuechi niñi ndaka ñayii ni ka yo sa'a

ja va'a ma te ni ka ja'ni ni i nuu ñu'ú
ya, onde niñi Abel suchi ni yo sa'a ja
va'a ma, te onde niñi Zacarías sayii
tee kúu Berequías ma tee ni ka ja'ni
ni me'ñu veñu'u ka'nu ma ji'in nuu
altar nuu ka ndachiñu'u ni Su'si ma.
36 Ja ndaa ndáka'an sa ja ndaka cha'a
jin koo siki ndaka maa ni a.

Ni kuxii ini Jesús ma ja kuu ñuu Jerusalén ma
(Lc 13:34-35)

37 '¡Ñayii ñuu Jerusalén, ñayii ñuu
Jerusalén, ja ka wa'a-yuu ni tee ka
ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma
onde ka ja'ni ni de! ¡Te suni sukan
ka sa'a ni ji'in ñayii ni tetniñu ya
nuu ni ma! ¡Na saa jichi ni kuni sa
ja ndaxtutu ña'a sa, sukan ndáxtutu
tila ma chili ti ma chii ndijin ti ma!
Kovaa ñatuu ni ka kuni ni.
38 Jin kuni ni ja ve'e ni ma chi jin
kendoo nda'vi jin kendoo kee i.
39 Vaa ká'an sa ja onde vitna, te masu
nde jin kuni-ka ña'a ni maa sa onde
kenda kivi ja jin ka'an maa ni: "¡Ja
va'a kuu iya vee nuu Iya Tátnuni ma!"
—kúu ya jiña'a ya.

24

Jesús ma, ni ka'an ya ja veñu'u ka'nu ma chi ndatnana i
(Mr 13:1-2; Lc 21:5-6)

1 Ja ni ndee Jesús ma ini veñu'u
ka'nu ma, te kua'an ya, te tee ka
ndikin ya ma, ni ka jan tu'va de ya, ja
na jin kaxtnu'u de naxe vii ka ndaa
ve'e sukun ka ndatuu nuu iyo veñu'u
ka'nu ma.
2 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Ka nde'ya ni ni-ka'nu veñu'u a?
Kovaa ja ndaa ká'an sa nuu ni ja
ni-in-ka yuu masu kendoo siki in-ka
yuu a, ja ndi'i kuiti i ndatnana —kúu
ya jiña'a ya.

Na seña ko kuu kivi naa ñuu ñayivi a
(Mr 13:3-23; Lc 21:7-24; 17:22-24)

3 Te Jesús ma, ja ni kenda ya Yuku
Tnu Olivo ma, te ni jinkoo ya, te tee
ka ndikin ya ma, ni ka jan tu'va de
ya, te ni ka kene'e siin de ya, te ka
jikan-tnu'u siin de ya na nde kivi ko
kuu sukan ká'an ya ma, te nde a ko
kuu seña, ja sani te ndenda ya te naa
ñuu ñayivi a.
4 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Jin konee ni cuidado ja ñatuu
ni-in ñayii ko xnda'vi ña'a,
5 chi vaa ki koo kua'a xeen i ja jin sa'a
i tnu'u ja maa sa ka kuu i, te sa'a jin
ka'an i: "Maa sa kúu Cristo ma", te jin
xnda'vi i kua'a xeen ñayii.
6 'Te jin kuniso'o ni ja jin kanaa
ñayii in ñuu ma ji'in in-ka ñuu ma ya'a
yukan. Kovaa máko jin koyu'u ni, chi
vaa sukan ko kuu, kovaa masu jâ ni
jinu kúu.
7 Vaa in ñuu ka'nu ma, kanaa i ji'in
in-ka ñuu ka'nu ma, te in ñayii tátnuni
in ñuu ka'nu ma, kanaa i ji'in in-ka
ñayii tátnuni in-ka ñuu ka'nu ma, te
kua'a ñuu jin tnaa xeen, te jin ndat-
nana kua'a ve'e, te koo soko koo
tnama.
8 Kovaa ndaka cha'a chi yika ni keja'a
tnundo'o tnuneni ma kúu.
9 'Sani te jin tnii ña'a i ndijin, te
jin xsia'a ña'a i nuu ñayii ma, te
jin xndo'o jin xneni ña'a i, te onde
jin ka'ni ña'a i, te ñayii ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, jin saxiko ña'a i ndaka ni
kuechi ja ka ndikin ña'a ni maa sa.
10 Kivi yukan, kua'a ñayii, jin
ndakakayata i nuu Su'si ma, te ndi-in
ndi-in i jin ke'en-su'va nuu tna'a, te
jin saxiko nuu tna'a i.
11 Te kenda koo kua'a tee jin xnda'vi
ña'a ja tee ka ndakaxtnu'u tnu'u wa'a
Su'si ma ka kuu de, te jin xnda'vi de
kua'a ñayii.
12 Te kivi yukan kunuu maa ja u'vi
ka sa'a ñayii ma, te masu jin kutoo
tna'a-ka i.
13 Kovaa nde ni kanda ja kondikin
ña'a ni ma onde kivi jinu ma chi
ndani'i-ta'vi ni.
14 Te suni onde ni-ka'nu ñuu ñayivi a
jin kenda koo i jin kaxtnu'u i tnu'u
vii tnu'u va'a sukan tatnuni Su'si ma,
sukan-va'a jin kuni ñayii ndaka ñuu
ma sukan ká'an ma. Te sani te naa
ñuu ñayivi a.
15 'Chukan kúu ja nú ni ka jini
ni in ja masu kunimani i nuu Su'si
ma ja ni jinkoo i nuu altar ii ini

veñu'u ka'nu iyo ñuu Jerusalén ma,
sukan ni ka'an tee kúu Daniel ma, tee
ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, (na in ká'vi tnu'u ya'a, te
skua'a ñukuun i, sukan-va'a jaku'ni
ini i nawa kúni ka'an),
16 sani te ñayii ka iyo ñuu Judea ma,
te jín kunu i yuku ma.
17 Te nú na in iyo xini ve'e i ma, máko
nuu i te ndivi i ve'e i ma ja kene'e i
nawa ni xndoo i ma.
18 Te nú na in iyo yuku ma, máko
ndakokuiñi i ve'e i ma ja ki ndi ke'en
i sa'ma i ma.
19 ¡Kivi yukan chi nda'vi-nka ña'a ka
ñu'u lulu ma, ji'in ña'a ka skaxi lulu
ma!
20 Chukan kúu ja jin kakan-ta'vi ni
nuu Su'si ma, ja má ko kuu sukan
kivi vijin ma, xi kivi ñatuu ka satniñu
o ma,
21 chi vaa kivi yukan chi kivi
tnundo'o tnuneni xeen ko kuu, ûni
in tnundo'o ja masu nama ni yo kuu
sukan onde kivi ni sa'a Su'si ma ñuu
ñayivi a, te onde kenda kivi kenda
tnundo'o tnuneni ja ni jani ini Su'si
ma ja ko kuu ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
te nú ni jinu ma, ni masu sa'a-ka ya
sukan.
22 Te nú Iya Tátnuni ma, ma
ndaka'nde sava ya kivi yukan, kivi
tnundo'o ma, masu na in kaku,
kovaa kuechi ja kútoo ya ndaka ñayii
ni ndakaji maa ya ma, chukan kúu ja
ndaka'nde sava ya kivi yukan.

23 'Te nú jin ka'an i nuu ni: "Jin
konde'ya ni ja ya'a iyo Cristo ma",
xi "Jin konde'ya ni ja yukan iyo ya",
másu ko jin kandija ni.
24 Vaa ki koo tee jin xnda'vi ña'a ja
Cristo ma ka kuu de, xi jin xnda'vi
ña'a de ja tee ka ndakaxtnu'u tnu'u
ni wa'a Su'si ma ka kuu de, te jin
sa'a kua'a de milagru, sukan-va'a jin
xnda'vi ña'a de, te jin ku'un ini de
ja onde ñayii ni ndakaji Su'si ma jin
ndaxnda'vi de.
25 ¡Chukan kúu ja jin konee ni
cuidado! Ndaka jâ xtu'va ña'a sa a,
sukan-va'a ma jin xnda'vi ña'a de.
26 Chukan kúu ja nú ka ka'an i: "Jin
konde'ya ni jâ ni kenda ya nuu masu
nawa iyo kuiti ma", kovaa másu ko
jin ke koo ni te jin koo ni. Te nú ka
ka'an i: "Iyo ya onde ini ve'e onde
sukun ma", te másu ko jin kandija ni.
27 Vaa sukan kúu ora jándute ichi nuu
kána kandii ma chi tnuu ni'ni onde
ichi nuu kée kandii ma, te sukan ko
kuu kivi ndenda sa ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a.
28 Vaa ka jini tu maa ni ja ndeva'a-ni
nuu kátuu in kiti ni ji'i ma, te yukan
ka ndatna'a loti ma. Te sukan ko kuu
kivi jin ndatna'a o ma, vaa nuu iyo sa
ma ndenda koo ni.

Kivi ndii Jesucristo iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi a
(Mr 13:24-37; Lc 21:25-36; 17:25-36; 12:41-48)

29 'Nú ni jinu kunu ja ni ya'a
tnundo'o yukan, sani te kandii ma
chi masu kotnuu-ka i, te masu
ndii-ka, te yoo ma, suni masu kot-
nuu-ka i, te tiuxini ma chi jin
kun-kava i andivi ma, te ndaka ja
ka iyo andivi ma chi ndaskanda Su'si
ma.
30 Sani te onde andivi ma kenda seña
sa ja kuu sa iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi
a, te sani te jin ndanda'yu ñayii ka
iyo ndaka ñuu ma ja ñatuu ka iyo
tu'va i ma, te jin kuni ñayii ma ja
saña ja kúu sa iya ni kii ñayivi ñuu
ñayivi a, ja ndenda sa nuu viko ma
ji'in ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu
sa ji'in jayiñu'u sa ma.
31 Sani te tatnuni sa nuu ángel sa ma
ja jin tivi nini'i i trompeta ma, te
tetniñu sa ángel sa ma ni-ka'nu ñuu
ñayivi a onde nuu jakituu andivi ma
ji'in ñu'ú a, te jin ndaxtutu i ndaka
ñayii ni ndakaji sa te ni ka kanda i ni
ka yo ndikin ña'a i ma.

32 'Chukan kúu ja jin kutu'va ni
tna'a ja káxtnu'u sa siki tnu higo ma.
Nú ni ka ndi'i nda'a tnu ma ve jin
nana koo i ma te ni ka nduyute nda'a
tnu ma, te ka jini ni ja ve kuyatni kivi
ndukuii ñuu ñayivi a.
33 Suni sukan ko kuu nú ka jini ni ja
ka yikuu ndaka tna'a ja ni ka'an sa a,
te jin kona'a ni ja sani te saña ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi jâ iyo
yatni sa ye'e ma.

34 Ja ndaa ká'an sa ja masu yanduu ja
ndaka ñayii tiempu ya'a, jin kuni i ja
sukan ko kuu.
35 Andivi ma ji'in ñuu ñayivi a chi jin
naa i, kovaa tnu'u ká'an sa a chi masu
yanduu ja sukan ko kuu.
36 'Kovaa ja kivi ma ji'in ora ma,
masu na in jini, ni a ángel Su'si ma ja
ka iyo i andivi ma, ni a saña ja kúu sa
Sa'ya ya a chi maa in-ni Yuva o Su'si
ma na'a na kivi ko kuu sukan.
37 'Sukan ni kuu kivi ni iyo Noé ma,
sukan ko kuu tna kivi ndii sa ja kúu
sa iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi a.
38 Vaa kivi ni iyo Noé ma, nuu
ñatuu kenda-ka ja kuun savi ma, te
ndaka-ka ñayii ma chi ni ka yo jaa, ni
ka yo ji'i i, ni ka yo xtnanda'a tna'a i,
te ni masu ni ka yo sanuu i ja ká'an
Noé ma, onde ni kenda kivi ni kivi
Noé ma nuu arca ma,
39 te ni kuun xen-xeen savi ma, te
ni chitu ndute ñuu ñayivi a, te ni ka
ji'i ndaka ñayii ma. Vaa ñatuu ni ka
ndasa'a maa i kuenda ma. Te sukan
jin ndo'o maa ñayii ñatuu ka ndi ini
ja ká'an sa a, kivi ndenda sa ja kúu sa
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a.
40 'Vaa jin koo uu ñayii ka satniñu i
itu i ma. Te in i ndakueka sa, te in i
ndoo.
41 Uu ña'a, ka ndiko kaa ña nuu iyo
mulinu ma. In ña ma no'o ji'in sa, te
in ña ma ndoo.
42 'Chukan kúu ja jin konde'ya
va'a ni, te jin koo tu'va ni, te jin
kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma, vaa
masu na in jini na kivi ndenda sa ja
kúu sa iya tátnuni nuu ni ja ka kuu ni
ñayii ve'e sa ma.
43 'Jin ndasa'a ni kuenda: Nú in tee
xi-ve'e ma, te jini de na ora kenda
kui'na ve'e de ma, masu kua'a de
tnu'u ja kivi i ve'e de ma ja sakui'na
i ma.
44 Ndijin tna, jin koo tu'va ni, vaa
saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, ndenda sa ora masu ka jani
ini ni ja ndenda sa ma.
45 'Chukan kúu ja jin ndasa'a ni
kuenda te jin ko kuu ni sukan kúu
tee ñukuun ñukuun jinukuechi va'a
nuu jito'o de ma. Chukan kúu
ja ni sacargu ña'a jito'o de ma ja
na katanuu de kuá'a de ja jin kaa
ndaka ñayii ve'e jito'o de ma maa ora
jiniñu'u ja jin kaa i ma.
46 Ja vava'a ko kuu tee jinukuechi
nuu jito'o de ma, nuna ndenda jito'o
de ma te ndani'i ña'a de ja yikuu de
sa'a de sukan ni tatnuni tee ma ja
sa'a de ma.
47 Ja ndaa ká'an sa ja jito'o de ma,
ndasacargu-ka ña'a de ndaka-ka ja
neva'a de ma.
48 Kovaa nú tee ni kucargu ma, te jani
ini de ja kukuee-ka jito'o de ma sana
ndenda de,
49 te keja'a de sa'a ndeva'a de ñayii
ka jinukuechi ma, te keja'a de kaa de
ko'o de ji'in tee ka ndajini ma,
50 te kivi ñatuu jani ini de ja ndenda
jito'o de ma te ora ñatuu jini de ma,
te ndenda jito'o de ma,
51 te xndo'o xneni ña'a jito'o de ma,
te taji de tee ma, ki'in maa de nuu ka
iyo ñayii ni ka yo ka'an te ñatuu ni ka
yo sa'a i ma, vaa yukan ko kuu nuu
jin ndanda'yu i, te jin ndakandi'i jin
ndakandi'i i nu'u i ma ja jin ndo'o jin
neni i.

25

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin uxi suchi si'i suchi jaa

1 'Sani te nuu tatnuni Su'si ma ko
kuu sukan ka kuu uxi suchi jaa ñatuu
jin koo-ka yii i, ja ni ka ke'en i kandili
i ma, te ni ka ke koo i ka ndetu i suchi
iyo ja tnanda'a i ma.
2 U'un suchi jaa ma chi ka ñu'u vii
ka ñu'u va'a ini i ja ka sa'a i ma,
te u'un-ka i ma chi ka ku-uun ka
kusu'va-ni ini i.
3 Te suchi ka ku-uun ka kusu'va-ni
ini i ma chi ka yinda'a i kandili i ma,
kovaa masu ni ka ke'en i aceite ku'un
nuu kandili i ma.
4 Kovaa suchi ka ñu'u vii ka ñu'u va'a
ini ja ka sa'a i ma chi ni ka ke'en
i kandili i ma ji'in aceite ku'un nuu
kandili i ma.
5 Te kúkuee suchi tnanda'a ma, te ni
ka kitna'a nuu i, te ni ka kixi i vala.
6 'Te sava ñuu ma ka kayu'u ñayii
ma ja jâ ni kenda suchi tnanda'a ma,

te jín ke koo i ja jin kondetu i ja na
kivi i ve'e ma.
7 Sani te ndaka suchi jaa ma, ni ka
ndakoo i, te ni ka ndasatu'va i kandili
i ma.
8 Suchi ka ku-uun ka kusu'va-ni ini i
ma, sa'a ka jiña'a i nuu suchi ka ñu'u
vii ka ñu'u va'a ini ja ka sa'a i ma: “Jin
taa vala aceite ro a, vaa ve jin nda'va
kandili ri a”, ka kuu i ka jiña'a i.
9 Kovaa sa'a ni ka ndakone'e suchi
ka ñu'u vii ka ñu'u va'a ini ja ka
sa'a i ma: “Va'a-ka kuán koo maa ro,
te jin kuaan ro aceite ja jin ku'un
nuu kandili ro a, sukan-va'a ma ndi'i
aceite nuu ndaka o”, ka kuu i ka
jiña'a i.

10 ’Kovaa nani kuan koo i kuan
kuaan i ma, te ni kenda-ni suchi
tnanda'a ma, te suchi ka iyo tu'va
ma chi ni ka kivi koo i ji'in suchi
tnanda'a ma viko ma, sani te ni
ndandesi ye'e ma.
11 Te saa ni ka ndenda koo u'un-ka
suchi jaa ñatuu ni ka iyo tu'va ma, te
ka jiña'a i: “Señor, señor, ndakune ni
ye'e a”, ka kuu i ka jiña'a i.
12 Kovaa ni ndakone'e de, te jiña'a de:
“Ja ndaa ká'an ri ja masu jini ña'a ri”,
kúu de jiña'a de.
13 Chukan kúu ja jin ku'un vii jin
ku'un va'a ini ni naxe jin ko kuu ni,
vaa ñatuu ka jini ni na kivi na ora
ndenda sa ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a.

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin xu'un ni xndoo tee kúu rey ma nuu nda'a ñayii ka jinukuechi nuu de ma

14 ’Vaa nuu tatnuni Su'si ma inuu
kúu i ji'in in tee ja ki'in jika de, te ni
kana de ñayii ka jinukuechi nuu de
ma, te ni wa'a de jaku ja neva'a de
ma.
15 In tee ma, ni wa'a de u'un xu'un,
te in-ka de ma, uu, te in-ka de ma,
in-ni, vaa ndi-in ndi-in de ma ni wa'a
de sukan jini de ja kuu jin ko koto tee
ma, te sani te kua'an jika de.
16 Sani te tee ni wa'a de u'un xu'un
ma, te ni ja'an tee ma, te ni chiya'vi
de ja ko xiko de ma, te ni ndindoso
u'un-ka xu'un ma.
17 Te suni sukan ni sa'a tna tee ni
ni'i uu xu'un ma, te ni ndindoso tna
uu-ka xu'un ma.
18 Kovaa tee ni ni'i in-ni xu'un ma chi
ni ja'an de, te ni jate de chii ñu'ú ma,
te ni chinee va'a de in xu'un ni wa'a
jito'o de ma.

19 ’Sani te ni ya'a kua'a xeen kivi
ma, te ni ndenda tee kúu jito'o tee
ka jinukuechi ma, te ni ndakan de
kuenda nuu tee ma.
20 Te ni kenda tee ni kunda'a u'un
xu'un ma, te yinda'a de u'un-ka
xu'un ni ndindoso ma, te jiña'a de:
“Señor, ni taa ni u'un xu'un ma, te
vitna ni ni'i sa u'un-ka sa'ya xu'un
ni a, ja ni ndindoso siki xu'un yukan
ma”, kúu de jiña'a de.
21 Te jiña'a jito'o de ma: “Va'a-ni ni
sa'a ni, vaa in tee jinukuechi va'a
kúu ni, te kúkanu ini ña'a sa, vaa visi
jaku-ni ni taa sa, kovaa ni kuu ni, ni
jito va'a ni, te su'va kua'a-ka sacargu
ña'a sa ja ko koto va'a ni. Ne'e ni,
te kivi ni, te jín koo sii ini o”, kúu de
jiña'a de.

22 ’Te ni kenda tna tee ni kunda'a
uu xu'un ma, te jiña'a de: “Señor, uu
xu'un ni taa ni ma, te ni ni'i sa uu-ka
sa'ya xu'un ni a, ja ni ndindoso siki
xu'un yukan ma”, kúu de jiña'a de.
23 Te jiña'a jito'o de ma: “Va'a-ni ni
sa'a ni, vaa in tee jinukuechi va'a
kúu ni, te kúkanu ini ña'a sa, vaa visi
jaku-ni ni taa sa, kovaa ni kuu ni, ni
jito va'a ni, te su'va kua'a-ka sacargu
ña'a sa ja ko koto va'a ni. Ne'e ni,
te kivi ni, te jín koo sii ini o”, kúu de
jiña'a de.

24 ’Kovaa sani te ni kenda tna tee
ni kunda'a in xu'un ma, te jiña'a de:
“Señor, jâ jini ña'a sa ja in tee ndee
ini kúu ni, vaa ndaxtutu ni nuu masu
maa ni ni chi'i ma, ji'in nuu masu
maa ni ni saka ma.
25 Chukan kúu ja ni yu'u ña'a sa, te ni
jan kate sa chii ñu'ú ma, te ni chu'u sa
xu'un ni taa ni ma. Te ya'a iyo xu'un
ni a”, kúu de jiña'a de.
26 Te ni ndakone'e jito'o de ma, te
jiña'a de: “Masu tee jinukuechi va'a
kúu ni. Tee kuxi kúu ni. Vaa nú jini

ni ja ndáxtutu sa nuu masu ni chi'i sa
ma ji'in nuu masu ni saka sa ma,
27 te chukan kúu ja nute ni jan xsia'a
ni xu'un sa a nuu tee ka jito bancu
ma, te ndenda sa ma chi ndani'i sa
xu'un sa ma ji'in sa'ya xu'un sa ma
nkuu", kúu de jiña'a de.
28 Te jiña'a tna de nuu ñayii ka iyo ma:
"Jin ndaxtandee ni xu'un yinda'a de
a, te jin ndakua'a ni nuu tee yinda'a
uxi xu'un ma.
29 Chukan kúu ja nú na in jâ neva'a i
ma chi ni'i-ka i, te koneva'a kua'a-ka
i, te nú na in ñatuu nawa neva'a i ma
chi onde jaku-ni ja neva'a i ma chi
siin-ka ñayii ndunda'a.
30 Te tee jinukuechi a, ja masu
jiniñu'u de a, jin chunee ni de ke'e ma
nuu nee ma, vaa yukan kúu nuu jin
ndanda'yu ñayii ma, te jin ndakandi'i
jin ndakandi'i i nu'u i ma ja jin ndo'o
jin neni i", kúu de jiña'a de.

Sukan ndakan Jesús ma kuenda nuu ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a

31 'Kivi ndenda sa ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a ji'in jayiñu'u sa ma
ji'in ndaka ángel sa ja ka sa'a i ja va'a
ma, sani te jinkoo sa nuu tatnuni sa
ma, nuu iyo jayiñu'u sa ma.
32 Te yukan jin ndututu ndaka ñayii
ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te ndasasiin sa
ndi-in ndi-in ñayii ma, sukan sa'a tee
jito kiti ma, ja ndasasiin de ndikachi
ma ji'in ndixi'yu ma.
33 Te ndaxtutu sa ndikachi sa ma xiñi
kua'a sa ma, te ndixi'yu ma ichi xiñi
satni sa ma.
34 'Sani te saña ja kúu sa rey ma,
kuña'a sa nuu ñayii ka iyo xiñi kua'a
sa ma: "Ja vava'a ka kuu ni nuu Yuva
sa ma, te ne'e koo ni, te jin koo ni
nuu tátnuni ya ma nuu ni satu'va ya
onde nuu ni keja'a ñuu ñayivi a ja jin
ko kuu ta'vi ni ma.
35 Vaa nuu ni yo kokon sa ma, te ni ka
taa ni ja ni jaa sa, te nuu ni yo yichi
sa ndute ma, te ni ka taa ni ndute ni
ji'i sa, te ni ka jan-ta'vi ña'a ni ve'e ni
ma kuenda tnu'u ja in tee in-ka ñuu
kúu sa.
36 Te nuu ni iyo vichi sa ma, te ni ka
taa ni sa'ma ni yo ne'nu sa ma, te nuu
ni yo ndo'o, ni yo tna'a sa in kue'e
ma, te ni ka jan koto ña'a ni ma, te
nuu yinee sa vekaa ma, te ni ka jan
koto ña'a ni ma", kuña'a sa.
37 'Sani te ñayii ni ka sa'a ja va'a ma,
jin ka'an i: "Señor, ¿na kivi ni ka jini
ña'a sa ja kókon ni te ni ka taa sa ja
ni jaa ni, xi ni ka jini ña'a sa ja yíchi
ni ndute te ni ka taa sa de ni ji'i ni?
38 ¿Te nde kivi ni ka jini ña'a sa ja
sukan kúu in tee in-ka ñuu kúu ni, te
ni ka jan-ta'vi ña'a sa ve'e sa ma, xi
iyo vichi ni te ni ka skone'nu ña'a sa
sa'ma ma?
39 ¿Xi na kivi ni ka jini ña'a sa ja ku'u
ni xi ja yinee ni vekaa ma, te ni jan
koo sa ni ka jan koto ña'a sa?" Sa'a
jin ka'an i.
40 'Te ndakone'e sa, te kuña'a sa: "Ja
ndaa ká'an sa ja sukan ni ka sa'a ni
ja kuu in ñayii kúnda'vi kúkee ma ja
kándija i ja ká'an sa a, te kuenda tnu'u
ja nuu maa sa ni ka sa'a ni", kuña'a
sa.
41 'Sani te kuña'a tna sa ñayii ni sa'a
siin sa ka iyo ichi xiñi satni sa ma:
"Kuán koo ni kuán jin ndiyo ni nuu
iyo sa a. Kuán koo ni nuu ñu'u i'ni
ndú'va ni-kani ni-jika ma, nuu iyo
tu'va ja ki'in tachi ma ji'in ángel ka
ndikin i ma chi ñayii ka sa'a ja u'vi
ka kuu ni.
42 Vaa ni yo kokon sa, te ñatuu ni ka
taa ni ja kaa sa, te ni yo yichi sa, te
ñatuu ni ka taa ni ndute ko'o sa.
43 Te ni yo kuu sa sukan kúu in ñayii
in-ka ñuu ma, te ñatuu ni ka jan-ta'vi
ña'a ni, te ni yo iyo vichi sa, te ñatuu
ni ka taa ni sa'ma kone'nu sa. Nuu ni
yo ndo'o ni yo tna'a sa in kue'e ma,
te ñatuu ni ka jan koto ña'a ni, te ni
yinee sa vekaa ma, te ñatuu ni ka yo
jan koto ña'a ni", kuña'a sa.
44 'Sani te jin ndakone'e tna i, te jin
ka'an i: "Señor, ¿te nama ni ka jini
ña'a sa ja ni yo kokon, ni yo yichi
ni, xi sukan kúu ñayii in-ka ñuu ni yo
kuu ni, xi ni iyo vichi ni, xi ni yo ku'u
ni, xi ni yinee ni vekaa ma, te ñatuu
ni ka jatanuu ña'a sa?", jin ka'an i.
45 'Sani te ndakone'e sa, te kuña'a
sa: "Kuechi ja ñatuu ni ka chindee ni
ni-in ñayii ka kunda'vi ka kukee ma,

te kuenda tnu'u ja maa sa ñatuu ni ka
jatanuu ni kúu ja sukan ni ka yo sa'a
ni ñayii yukan ma", kuña'a sa.
46 'Te chukan kúu ja ñayii ya'a jin
koo i nuu jin ndo'o jin neni i ni-kani
ni-jika ma, kovaa ñayii ni ka yo sa'a
ja va'a ma, jin koo i nuu jin koteku i
ni-kani ni-jika ma —kúu ya ká'an ya.

26

Ni ka chutna'a tnu'u de naxe jin tnii de Jesús ma
(Mr 14:1-2; Lc 22:1-2; Jn 11:45-53)

1 Te nuu ni jinu ni kaxtnu'u Jesús
ma ndaka tnu'u ya'a ma, te jiña'a ya
tee ka ndikin ya ma:
2 —Jâ ka jini ni ja uu-nka kivi kúni,
te ko kuu Viko Pascua ma, te jin
ndaxsia'a ña'a i saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a nuu nda'a tee jin
skuita kaa ña'a nuu krusi ma —kúu
ya jiña'a ya.
3 Sani te tee ka tatnuni nuu sutu
ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma, ni
ka ndatna'a de nuke'e ve'e tee kúu
Caifás tee tátnuni nuu sutu ma.
4 Te ka ndatnu'u tna'a de naxe jin
xnda'vi de Jesús ma te jin tnii de ya
te jin ka'ni de ya.
5 Kovaa ka ka'an de:
—Masu kuu ne'un viko ma. Nú
ña'a, te ñayii ma, jin ndakiti ini i nuu
o, te jin kana jin kayu'u i nuu ka iyo
o a —ka kuu de ka ka'an de.

In ña'a, ni chiso ña ndute jáxiko asi xini Jesús ma
(Mr 14:3-9)

6 Jesús ma, ni ja'an ya ñuu Betania
ma, ve'e tee kúu Simón ma, tee ni yo
ndo'o kue'e lepra ma.
7 Te ni jan tu'va in ña'a nuu núkoo
Jesús ma, te yinda'a ña in botella, te
nanimaa vidriu nani alabastru kúu i,
te yukan ñu'u ndute jáxiko asi ma. In
ja ndee ya'vi xeen kúu i. Te ni chiso
ña ndute jáxiko asi ma xini Jesús ma,
nani núkoo ya nuu mesa ma.
8 Te ni ka jini tee ka ndikin ya ma, te
ni ka ndakiti ini de, te ka ka'an de:
—¿Nava'a ni xtivi ña ndute jáxiko
asi a?
9 Va'a-ka nute ni kuya'vi de, vaa ndee
ya'vi xeen de, te kuu jin chindee o
ñayii nda'vi ma nkuu —ka kuu de ka
ka'an de.
10 Kovaa Jesús ma, jini ya nawa ka
ka'an de ma, te jiña'a ya:
—¿Nava'a ka xtna'a ni ña'a a? Vaa
ña'a ya'a chi tna'a ja ni sa'a ña'a ña a
chi in ja va'a kúu.
11 Vaa ñayii nda'vi ma chi kuu jin koo
i ji'in ni ni-kani ni-jika, kovaa saña
chi kenda kivi ja masu koo-ka sa ñuu
ñayivi ya ji'in ni.
12 Te ja sukan ni chi'i ña'a ña ndute
jáxiko asi a, te cha'a kúu ja ni satu'va
ña yikikuñu sa a, sukan-va'a koo
tu'va i kivi jin chu'u ña'a ni ma.
13 Te ja ndaa ká'an sa ja ndeva'a-ni
nuu jin kaxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a
káxtnu'u sa a, suni jin ndaka'an jin
ndakachi i tna'a ja ni sa'a ña'a ña'a
ya'a, te sukan, te jin ndaka'án i ja vii
ja va'a ni sa'a ña ma —kúu ya jiña'a
ya.

Judas ma, ni ke'en-su'va de Jesús ma
(Mr 14:10-11; Lc 22:3-6)

14 Sani te in tee ni yo kuu ndi-uxi
uu tee ni ka yo ndikin ya ma, ja nani
de Judas Iscariote ma, ni ja'an de ni
jan kuña'a de nuu tee ka tatnuni nuu
sutu ma,
15 te sa'a jiña'a de:
—¿Nawa jin taa ni, nuna nduku sa
naxe kuu kaxtnu'u sa te jin tnii ni
Jesús ma? —kúu de jiña'a de.
Te ni ka wa'a tee yukan oko uxi
(30) xu'un plata.
16 Te ora yukan ni keja'a Judas
ma nduku de na ora ko kuu ja
ke'en-su'va de Jesús ma.

Kivi ni kuxini Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma
(Mr 14:12-25; Lc 22:7-23; Jn 13:21-30; 1 Co 11:23-26)

17 Kivi ni keja'a viko ja ka jaa i
xtatila ñatuu na levadura yi'i ma, te
tee ka ndikin Jesús ma, ni ka jan
tu'va de ya, te ka jikan-tnu'u de ya:
—¿Ndenu kúni ni ja jin satu'va sa ja
jin kuxini o Viko Pascua a? —ka kuu
de ka jiña'a de.

18 Te jiña'a ya:
—Kuán koo ni ini ñuu ma, te jin
ndatna'a ni ji'in in tee, te jin kuña'a
ni: “Teskua'a o ma, sa'a ká'an ya:
Jâ ni kuyatni ora ndo'o neni sa a.
Chukan kúu ja ve'e ni ma, jin kuxini
sa Viko Pascua ya, ji'in ndaka tee ka
ndikin tna'a ji'in sa a”, jin kuña'a ni
—kúu ya jiña'a ya.
19 Te tee ni tetniñu ya ma, ni ka sa'a
de sukan ni tatnuni ya nuu de ma, te
ni ka satu'va de ja jin kuxini de ji'in
ya Viko Pascua ma.
20 Nuu ve kunee ma, ni jinkoo
Jesús ma ji'in ndi-uxi uu tee ka
ndikin ya ma.
21 Nani ka kuxini de ji'in ya ma, te
Jesús ma, jiña'a ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja in ni
ke'en-su'va ña'a —kúu ya jiña'a ya.
22 Te ni ka kuxii ini de, te ni ka
keja'a ndi-in ndi-in de ka jikan-tnu'u
de ya:
—Señor, ¿saña kúu? —ka kuu de
ka jiña'a de.
23 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nde ni xndoyo xtatila ni a ji'in sa
nuu ko'o a ko kuu tee ke'en-su'va ña'a
ma.
24 Ja ndaa kúu ja saña ja kúu sa
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi ndo'o
sa sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si
ma ja iyo ja ndo'o sa ma, kovaa
¡nda'vi maa na in ke'en-su'va ña'a ma!
Va'a-ka ko kuu i, nute ñatuu ni kenda
i ñuu ñayivi ya nkuu —kúu ya jiña'a
ya.
25 Sani te Judas tee ke'en-su'va ya
ma, ni ndakone'e de:
—Teskua'a, ¿saña kúu? —kúu de
jiña'a de.
Te jiña'a ya:
—Kúu-nka chi maa ni ká'an, masu
saña —kúu ya jiña'a ya.
26 Nani ka kuxini de ji'in ya ma, te
Jesús ma, ni tnii ya xtatila ma, te ni
ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma, te ni
ta'vi ya, te ni wa'a ya tee ka ndikin
ya ma, te jiña'a ya:
—Jin tnii ni, te jin kaa ni. Cha'a kúu
yikikuñu sa a —kúu ya jiña'a ya.
27 Sani te ni tnii ya in nuu ñu'u
ndute uva ma, te ni ndakuan-ta'vi ya
nuu Su'si ma. Te ni xsia'a ya nuu tee
ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—Jin ko'o ndaka ni vala vala de.
28 Vaa cha'a kúu niñi sa ja kati ma,
sana jin ndani'i-ta'vi kua'a xeen ñayii
ma, te onde sa'a, te sakanu ini Su'si
ma kuechi i ma. Cha'a kúu in tnu'u
jaa tátnuni Su'si ma naxe jin koo va'a
ni nuu ya.
29 Kovaa ká'an sa nuu ni ja
vitna-nka-ni, te masu ko'o-ka sa
ndute uva ya'a chi onde kivi jin
ndututu o nuu tatnuni Yuva o Su'si
ma te jin ko'o o ndute uva jaa ma
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja Pedro ma,
uni jichi ka'an de ja masu jini de ya
(Mr 14:26-31; Lc 22:31-34; Jn 13:36-38)

30 Nuu ni jinu ni ka jita de ji'in ya
in yaa, te kuan koo de ji'in ya Yuku
Tnu Olivo ma.
31 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Jakuaa vitna, te ndaka ndijin chi
ma jin kukanu ini-ka ña'a ni, te jin
xndoo ña'a ni, vaa sukan ká'an tutu
ndee tnu'u Su'si ma: “Ka'ni sa tee jito
ndikachi ma, te ndaka ndikachi ma,
jin kuitenuu ti.”
32 Kovaa kivi ndateku sa ma, te
koxtnuu sa ki'in sa ñuu Galilea ma, te
sana jan koo maa ni —kúu ya jiña'a
ya.
33 Pedro ma, ni ndakone'e de, te
jiña'a de:
—Visi ndaka de na jin xndoo ña'a,
kovaa saña chi masu xndoo ña'a sa
—kúu de jiña'a de.
34 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja jakuaa vitna,
ni ñatuu kana-ka li'li ma, te jâ ni kuu
uni jichi ja ka'an ni ja ñatuu jini ña'a
ni —kúu ya jiña'a ya.
35 Kovaa Pedro ma chi jiña'a de:
—Visi na kûu sa ji'in ni, kovaa
masu ka'an sa ja ñatuu jini ña'a sa
—kúu de jiña'a de, te ndaka tee ka
ndikin ya ma ka jiña'a sukan tna.

Nuu nani Getsemaní ma, ni ja'an
Jesús ma ni jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma
(Mr 14:32-42; Lc 22:39-46)

36 Sani te ni jan koo de ji'in ya in
nuu nani Getsemaní ma, te Jesús ma,
jiña'a ya nuu tee ka ndikin ya ma:
—Jin kunukoo ni ya'a, nani ki'in sa
jin kakan-ta'vi sa nuu Su'si ma —kúu
ya jiña'a ya.
37 Te ni jeka ya Pedro ma ji'in nduu
sa'ya Zebedeo ma, te kuan koo de
ji'in ya, te ni keja'a ya kúxii kúnda'vi
ini ya,
38 te jiña'a ya de:
—Jini sa ja onde ini anua sa a, kúxii
xeen ini i, te ûni kuenda kûu sa kúni
sa. Jin kendoo ni ya'a. Másu ko jin
kusu ni —kúu ya jiña'a ya.
39 Sani te kua'an-ka Jesús ma, te ni
kujika-ka ya vala ma, te ni jinkoo jiti
ya, te ni jakindeyi ya onde nuu ñu'ú
ma, te jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma, te
sa'a jiña'a ya:
—Yuva maa sa, nú kuu, te má
ndo'o neni sa. Kovaa má ko kuu
sukan kúni maa sa chi kó kuu sukan
kúni maa ni —kúu ya jiña'a ya.
40 Sani te ni ndakokuiñi ya nuu ka
iyo tee ka ndikin ya ma, te ni ndani'i
ya de ja ka kixi de, te jiña'a ya Pedro
ma:
—¿Ni ñatuu ni kuu jin kondito ni
visi ja in ora?
41 Chukan kúu ja jin kondito ni, te jin
ku'un vii jin ku'un va'a ini ni naxe jin
ko kuu ni, te jin kakan-ta'vi ni nuu
Su'si ma, sukan-va'a má ska'an ña'a
tachi ma ja jin sa'a ni ja u'vi ma. Ka
jani va'a ini ni, kovaa yikikuñu ni a
chi vita xeen i —kúu ya jiña'a ya.
42 Te kua'an ya in-ka jichi kuan
kakan-ta'vi ya nuu Su'si ma, te jiña'a
ya:
—Yuva maa sa, nú jiniñu'u ja ndo'o
neni sa, te kó kuu sukan kúni maa ni
a —kúu ya jiña'a ya.
43 Te ni ndakokuiñi ya nuu ka iyo
de ma, te ni ndani'i tuku ya de ja
ka kixi de, vaa ûni ka ndandesi-nka
nduchinuu de ma, ja jin kusu de ka
kuni de.
44 Te ni xndoo ya de, te kua'an ya
kuan kakan-ta'vi ya ja ku-uni jichi
ma, te suni maa i ni jiña'a ya nuu
Su'si ma.
45 Te ni ndakokuiñi ya nuu ka iyo tee
ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—¿Ka yikuu-ka ndijin ka kixi ni?
¿Ka ndatatu ni? Jin konde'ya ni
ja vitna, te jâ ni kenda ora ja jin
ke'en-su'va ña'a i saña ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a, te jin kunda'a
ña'a tee ka ndiso kuechi ma.
46 Jin ndakoo ni, te jín koo o chi jâ
ve kuyatni tee ke'en-su'va ña'a ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka tnii de Jesús ma
(Mr 14:43-50; Lc 22:47-53; Jn 18:1-11)

47 Yikuu-ka Jesús ma ká'an ya, nuu
ni kenda Judas ma, ja kúu de in tee
ni yo kuu ndi-uxi uu tee ni ka yo
ndikin ya ma. Te ni kenda de, te
ka ndikin tna'a de ji'in kua'a ñayii ka
ndiso xeen, te ka yinda'a i yuchi ka
kuu espada ji'in karroti. Ñayii ya'a ka
kuu ñayii ni ka tetniñu tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu
ma.
48 Judas tee ni ke'en-su'va ya ma, ni
wa'a de in seña, te jiña'a de:
—Tna'a tee chitu sa yikinuu de ma,
tee yukan kúu de, te jin tnii ni de
—kúu de jiña'a de.
49 Chukan kúu ja ni jan tu'va de
Jesús ma, te jiña'a de:
—Iyo va'a ni, teskua'a —kúu de
jiña'a de.
Te ni chitu de yikinuu ya ma.
50 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Ndijin, ¿na tniñu ni kijaa ni ya'a?
—kúu ya jiña'a ya.
Sani te ni ka tani'ni ñayii ma, te ni
ka tnii i ya, te kuan koo i ji'in ya.
51 Kovaa in tee ndikin ya ma, ni
tava de yuchi kúu espada ma, te ni
jan ka'nde de in so'o tee jinukuechi
nuu tee tátnuni nuu sutu ma.
52 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Ndachunee va'a ni yuchi kúu
espada ni a nuu ñunee i ma, vaa
ñayii yinda'a yuchi kúu espada ma
chi suni jin ka'ni ña'a i ji'in yuchi kúu
espada.
53 ¿Xi ka jani ini ni ja masu kuu
kakan-ta'vi sa nuu Yuva sa ma, te
tetniñu ya kua'a xeen ángel?

54 ¿Kovaa naxe ko kuu sukan ká'an
tnu'u Su'si ma? Te vitna ja jiniñu'u
ja ko kuu sukan ká'an ma —kúu ya
jiña'a ya.
55 Te ora yukan, Jesús ma, ni
jikan-tnu'u ya ñayii ma:
—¿Nava'a ve koo ndijin ji'in yuchi
kúu espada a ji'in karroti ja jin tnii
ña'a ni, kuenda tnu'u ja kúu in kui'na
kúu sa? Ndaka kivi ni yo nukoo sa
ini veñu'u ka'nu ma, ni yo kaxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a ma, ¿te nava'a
ñatuu ni ka tnii ña'a ni?
56 Kovaa ndaka cha'a chi sa'a kúu
sukan-va'a ko kuu sukan ká'an tutu
ndee tnu'u ni ka yo ndakaxtnu'u tee
ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma —kúu ya jiña'a ya. Sani
te ndaka tee ka ndikin ya ma, ni ka
jinu de, te ni ka xndoo de maa in-nka
Jesús ma.

Ni jan koo de ji'in Jesús ma nuu tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu judío ma
(Mr 14:53-65; Lc 22:54-55, 63-71; Jn 18:12-14, 19-24)

57 Ni jan koo de ji'in Jesús ma nuu
tee tátnuni nuu sutu ma tee nani
Caifás ma, te ni ka ndututu tee ka
skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma,
ji'in tee ka kuu ja'nu ma.
58 Pedro ma, ndikin jika de ya onde
nuke'e ve'e tee tátnuni nuu sutu ma,
te ni kivi de, te ni jinkoo de nuu
ka iyo tee ka jito veñu'u ka'nu ma,
sukan-va'a kuni de ndaka sukan jin
sa'a de Jesús ma.
59 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka kuu ja'nu ma, ji'in ndaka
tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu judío
ma, ni ka nduku de in ja kuu jin
skuiso kuechi de Jesús ma te jin ka'ni
de ya.
60 Visi kua'a de ma ka ka'an tnu'u ja
ni yo sa'a ya ma, kovaa ñatuu ni ka
ndani'i de in ja kuu jin xtekuechi de
ya. Kovaa nuu ve jinu-nka ma, te ni
ka ndokuiñi uu tee inutnu'u,
61 te ka jiña'a de:
—Tee ya'a chi ni ka'an de: “Saña
chi kuu ndakana sa veñu'u ka'nu nuu
ka ndachiñu'u o Su'si ma, te nuu uni
kii ma, te ndasa'a sa i”, ni ka'an de
—ka kuu de ka jiña'a de.
62 Sani te maa tee tátnuni nuu sutu
ma, ni ndokuiñi de, te jiña'a de ya:
—¿Ñatuu nawa ndákone'e ni?
¿Nawa kúu ja ka ka'an ñayii a ja kuu
ni a? —kúu de jiña'a de.
63 Kovaa Jesús ma chi ni jasiyu'u
ya. Te maa tee tátnuni nuu sutu ma,
jiña'a de ya:
—Ja maa Su'si iya téku ma, tátnuni
sa nuu ni ja ka'an ni nuu sa nú ndijin
kúu Cristo Sa'ya Su'si ma —kúu de
jiña'a de.
64 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Maa ni ká'an, te sukan iyo. Ko-
vaa ká'an tna sa nuu ndijin ja onde
vitna, te jin kuni ni ja saña ja kúu sa
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, kunukoo
sa xiñi kua'a Su'si iya kúu sa'a ndaka
ma, te jin kuni tna ni ja kenda kivi
ja ndenda sa onde nuu viko ka iyo
andivi ma —kúu ya jiña'a ya.
65 Sani te tee tátnuni nuu sutu ma,
ni kachi de sa'ma de ma, ja káxtnu'u
de ja ni ndakiti xeen ini de, te jiña'a
de:
—¡Tnu'u masu játna ini Su'si ma ni
ka'an de! ¿Nawa kúu ja jin nduku-ka
o ñayii jin ndaka'an nawa ni yo sa'a
de a? Jâ ni ka jiniso'o ndaka ni ja jâ ni
ka'an de tnu'u ja masu játna ini Su'si
ma.
66 ¿Naxe ka ka'an ni? —kúu de jiña'a
de nuu ndaka-ka tee ka iyo ma.
Te ni ka ndakone'e tee ma, te ka
jiña'a de:
—Iyo de ja kuiti kûu de —ka kuu
de ka jiña'a de.
67 Sani te ka tusii de ya, te ka kani
de ya, te ka wa'a de tikatu yikinuu ya
ma,
68 te ka jiña'a de ya:
—Ndijin ja kúu ni Cristo ma, ¡ka'an
ni na in ni kani ña'a! —ka kuu de ka
jiña'a de.

Ni ka'an Pedro ma ja masu jini de Jesús ma
(Mr 14:66-72; Lc 22:54-62; Jn 18:15-18, 25-27)

69 Te Pedro ma, iyo de ichi ke'e ma,
nuke'e tee tátnuni nuu sutu ma. Te ni
jan tu'va ña'a in ña'a jinukuechi nuu
tee tátnuni nuu sutu ma, te jiña'a ña:

—Ndijin tna chi ni yo ndikin ni Jesús tee ñuu Galilea ma —kúu ña jiña'a ña.
70 Kovaa Pedro ma chi nuu ka iyo ndaka ñayii ma, te jiña'a de:
—Masu jini sa nawa kúu ja ká'an ni a —kúu de jiña'a de.
71 Te ni kee de ye'e ke'e ma.
Sani te in-ka ña'a jinukuechi nuu tee tátnuni nuu sutu ma, ni jini tna ña Pedro ma, te jiña'a ña ndaka-ka ñayii ka iyo ma:
—Tee ya'a chi ni yo ndikin de Jesús tee ñuu Nazaret ma —kúu ña jiña'a ña.
72 Kovaa Pedro ma chi in-ka jichi ni jiña'a de:
—Chunaa maa sa, nú masu ndija ja ká'an sa ja masu jini sa tee yukan —kúu de jiña'a de.
73 Te ni kukuee-ka ma, te ñayii ka iyo yukan ma, ka jiña'a tuku i Pedro ma:
—Ja ndaa ndija ja ndijin kúu in tna'a tee ni ka yo ndikin Jesús ma, vaa sukan ka ka'an de ma, sukan ká'an tna ni —ka kuu i ka jiña'a i.
74 Sani te Pedro ma, ni keja'a de jiña'a de:
—Chunaa maa sa, nú masu ndija ja ká'an sa ja masu jini sa tee yukan —kúu de jiña'a de.
Te ora yukan-ni, te ni kana in li'li ma.
75 Te ni ndaka'án Pedro ma ja sa'a ni jiña'a Jesús ma: “Ni ñatuu kana-ka li'li ma, te jâ ni kuu uni jichi ja ka'an ni ja ñatuu jini ña'a ni.” Te ni ndee de yukan, te ni nda'yu nda'vi, ni nda'yu kee de, ja ni ndakani ini de.

27

Ni ka ndaxsia'a i Jesús ma nuu nda'a Pilato ma
(Mr 15:1; Lc 23:1-2; Jn 18:28-32)

1 Nuu jâ ve ndii in-ka kii ma, te ni ka ndututu tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma, te ni ka ndatnu'u tna'a de naxe jin xtekuechi de Jesús ma te jin ka'ni de ya.
2 Te ni ka ju'ni de Jesús ma, te kuan koo de ji'in ya, te ni ka ndaxsia'a de ya nuu nda'a tee kúu Pilato ma, ja kúu de gobiernu ñuu yukan ma.

Sukan ni ji'i tee kúu Judas ma

3 Sani te nuu ni jini Judas tee ni ke'en-su'va Jesús ma ja jin ka'ni de Jesús ma, te ni ndakani ini de, te kuan nu ndakone'e de oko uxi xu'un plata ma nuu tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in nuu tee ka kuu ja'nu ma.
4 Te jiña'a de:
—Ni jiso kuechi sa ja ni ke'en-su'va sa in tee ñatuu na kuechi de —kúu de jiña'a de.
Kovaa tee yukan, ka jiña'a de:
—¿Na jin ko ndi ini saña? ¿Naxe sa'a maa ni? —ka kuu de ka jiña'a de.
5 Te Judas ma, ni ndaskana ndee de xu'un ma ini veñu'u ka'nu ma, te ni kee de, te kua'an de, te ni jan skue'ne de maa de, te yukan-ni ni ji'i de.
6 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma, ni ka ndake'en de xu'un ma, te ka ka'an de:
—Xu'un ya'a chi masu va'a-ni ja jin ndachunee o i nuu ñu'u xu'un ka ndakua'a ñayii ma nuu Su'si ma, vaa cha'a kúu ja ni ka chuya'vi o ja kûu in ñayii ma —ka kuu de ka ka'an de.
7 Te ni jinu ni ka ndatnu'u tna'a de ma, te ni ka jani ini de ja jin ndakuaan de ñu'ú tee sa'a kisi tee sa'a ko'o ma, sukan-va'a yukan koo jin chu'u i ñayii masu ñayii ñuu yukan ka kuu i ma.
8 Chukan kúu ja ñu'ú yukan chi onde vitna ka xnani i ñu'ú ma Ñu'ú Niñi.
9 Te sukan, te ni kuu sukan ni ka'an Jeremías tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, kivi ni ka'an de ma: “Ni ka ndake'en de oko uxi xu'un plata ni ka jani ini ñayii ñuu Israel ma ja kondee ya'vi ja kûu ya ma.
10 Te ji'in xu'un yukan ni ka ndakuaan de ñu'ú tee sa'a kisi ma. Sa'a jin sa'a ñayii ñuu Israel ma, ni ka'an Iya Tátnuni ma nuu sa a”, sa'a ni ka'an tee kúu Jeremías ma.

Pilato ma, ni xndichi de Jesús ma
(Mr 15:2-5; Lc 23:3-5; Jn 18:33-38)

11 Te Jesús ma, ni ka sunkani de
ya nuu tee kúu gobiernu ma, te ni
jikan-tnu'u de ya:
—¿Ndijin kúu rey tátnuni nuu ñayii
judío a? —kúu de jiña'a de.
Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Maa ni ká'an —kúu ya jiña'a ya.
12 Ndaka tee ka tatnuni nuu sutu
ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma, kua'a
xeen ja ka xtekuechi de ya, kovaa
masu nawa ni ndakone'e ya.
13 Sani te Pilato ma, ni jikan-tnu'u de
ya in-ka jichi:
—¿Ñatuu jiniso'o ni ja kua'a xeen ja
ka xtekuechi ña'a i a? —kúu de jiña'a
de.
14 Kovaa ni-in tnu'u ñatuu ni
ndakone'e ya. Chukan kúu ja tee kúu
gobiernu ma, ni sa'vi xeen-nka ini
de.

Ni ka kundee maa ñayii ma, te ni tatnuni Pilato ma ja jin ka'ni i Jesús ma
(Mr 15:6-20; Lc 23:13-25; Jn 18:38–19:16)

15 Ne'un Viko Pascua ma, te
ndi-kuiya ndi-kuiya ma Pilato ma chi
ni yo kachi de ja kene'e de in ñayii
vekaa ma, ndeva'a-ni na in ka ka'an
maa ñayii judío ma.
16 Te in tee nani Barrabás ma, yinee
de vekaa ma, te ni ka yo jini ndaka
ñayii ma ndaka ja u'vi ni yo sa'a de
ma.
17 Te ni ka ndututu ñayii ma, te jiña'a
Pilato ma:
—¿Na in ka kuni ni ja xsiaa sa a
vitna a? ¿Tee kúu Barrabás ma, xi tee
kúu Jesús ma ja ka ka'an i ja Cristo
iya ni tetniñu Su'si ma kúu de ma?
—kúu de jiña'a de,
18 chi vaa ni jinitnuni Pilato ma ja
tee ka tatnuni nuu sutu ma chi ni
ka ndaxsia'a de Jesús ma nuu de ma
kuechi ja ka kukueñu ini de sukan
vivii káxtnu'u ya ma.
19 Te nani núkoo de nuu ja'nde de
tniñu ma, te ñasi'i de ma, ni tetniñu
ña in ñayii ni jan kuña'a i de: “Masu
nawa ko sa'a ro tee jiña, vaa masu na
kuechi ndiso de, vaa ja ni kuu jakuaa
a chi ni skoto ña'a Su'si ma ja kuu tee
jiña”, kúu ña jiña'a ña.
20 Kovaa tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka kuu ja'nu ma chi ni ka
jiña'a de ñayii ma ja jín kayu'u i jín
kakan i ja xsiaa Pilato ma Barrabás
ma te ka'ni de Jesús ma.
21 Te jiña'a Pilato ma nuu ñayii ka
kayu'u ma:
—¿Ja nduu de a, na nde de ka kuni
ni ja xsiaa sa? —kúu de jiña'a de.
Te ka jiña'a ñayii ma:
—Tee kúu Barrabás ma —ka kuu i
ka jiña'a i.
22 Te jiña'a tee kúu Pilato ma:
—¿Kovaa nawa ka kuni ni ja sa'a sa
ji'in tee kúu Jesús ma, ja ka ka'an i ja
Cristo iya ni tetniñu Su'si ma kúu de
ma? —kúu de jiña'a de.
Te ka jiña'a ndaka ñayii ma:
—¡Kata kaa ni de nuu krusi ma!
—ka kuu i ka kayu'u i nuu Pilato ma.
23 Te jiña'a Pilato ma:
—¿Nava'a? ¿Na kuechi de? ¿Na
nde a u'vi ni sa'a de? —kúu de jiña'a
de.
Kovaa ñayii yukan chi ndaka i ni ka
kayu'u nini'i-ka, ka jiña'a i de:
—¡Kata kaa ni de nuu krusi ma!
—ka kuu i ka jiña'a i.
24 Jâ ni jini Pilato ma ja ma kundee
de ma, vaa ñayii ma, su'va ni ka
ndakiti-ka ini i. Te chukan kúu ja ni
jikan de ndute ma, te ni ndanda'a de
nuu ndaka ñayii ñuu ma, te jiña'a de:
—Ñatuu na kuechi kuiti kondiso
saña ja jin ka'ni ni tee nda'vi ya'a.
Kuechi maa ni jin ko kuu —kúu de
jiña'a de.
25 Te ni ka ndakone'e ndaka ñayii
ñuu ma, te ka jiña'a i:
—Má ko ndi ini ni, niñi tee jiña jín
kuiso ndaka maa sa ji'in sa'ya tata sa
a —ka kuu de ka jiña'a de.
26 Te Pilato ma chi ni xsiaa de
Barrabás ma kua'an maa de. Te ni
jinu, te Jesús ma, ni ndaxsia'a de ya
nuu nda'a soldado ma, sukan-va'a jín
kani de ya te jín kata kaa de ya nuu
krusi ma, sukan ka jiña'a maa ñayii
ma.
27 Sani te tee ka kuu soldado
ma, ni jan koo de ji'in Jesús ma
nuke'e palaciu ma, te ni ka ndututu
ndaka-ka soldado ma.

28 Te ni ka xtandiyo de sa'ma ne'nu
ya ma, te ni ka skondii de ya in sa'ma
kua'a tnuu.
29 Te ni ka sa'a de in corona iñu, te
ni ka sonee de xini ya ma, te ni ka
chi'i de nda'a ya in tnu yoo. Te ka
jinkuiñi jiti de nuu ya kuenda tnu'u
ja ka iyo xeen respetu de nuu ya, te
ni ka kasiki ndee de ya, te ka ka'an
de:
—¡Suchi ya'a kúu rey tátnuni nuu
ñayii judío ma, vee! —ka kuu de ka
jiña'a de.
30 Te ka tusii de ya, te ni ka
ndake'en de tnu yoo ni ka chi'i de
nda'a ya ma, te ni ka kuun de tnu xini
ya ma.
31 Te nuu ni jinu ni ka kasiki ndee
de ya ma, te ni ka xtandiyo de sa'ma
kua'a tnuu ni ka skondii de ya ma, te
ni ka ndaskone'nu de ya sa'ma maa
ya ma, te ni ka kene'e de ya, ja jin koo
de jin kata kaa de ya nuu krusi ma.

Ni ka skuita kaa de Jesús ma nuu krusi ma

(Mr 15:21-32; Lc 23:26-43; Jn 19:17-27)

32 Te ichi kuan koo de ji'in ya ma,
ni ka ndani'i de in tee ñuu Cirene ma
te Simón nani de. Te ni ka xtetuu de
tee ma ja na kuiso de krusi Jesús ma.
33 Ni jan koo de ji'in Jesús ma in
nuu nani i Gólgota ja kúni ka'an "Yiki
Xini Ndiyi".
34 Te ni ka wa'a de ya vala ndute uva
ja ni jiya, te ni ka sakanuu de ji'in
ndute kava kiti, sukan-va'a ndajijin
yikikuñu ya ma. Te Jesús ma, yika ja
ni jitotnuni ya-ni, te ñatuu ni kuni ya
ja ko'o ya.
35 Sani te tee ka kuu soldado ma,
ni ka jata kaa de ya nuu krusi ma.
Te ni ka keja'a de ka chu'un de
suerte sa'ma Jesús ma, sukan-va'a
nde sa'ma ya ma jin ndani'i ndi-in
ndi-in de ma.
36 Te ni ka jinkoo de, sukan-va'a jin
ko koto de ya.
37 Te ichi xini ya ma ni ka tenee de in
tabla ja ká'an: "Tee ya'a kúu Jesús tee
kúu rey tátnuni nuu ñayii judío a", vaa
kuechi ja chukan kúu ja ni ka jata
kaa de ya ma.
38 Sani te ni ka jata kaa de uu kui'na
in in nuu krusi ma, in de xiñi kua'a
ya ma te in de xiñi satni ya ma.
39 Te ñayii ka ya'a ma, ka ka'an
ndeva'a i nuu ya, ka skuiko xini i,
40 te ka jiña'a i:
—Ndijin ja ká'an ni ja ndakana ni
veñu'u ka'nu ma te nuu uni kii ma te
ndajinu ndasa'a ni ma, nú ndija ni ja
Sa'ya Su'si ma kúu ni, te sa'a maa ni
ja kaku ni, te ki nuu ni nuu krusi a
—ka kuu i ka jiña'a i.
41 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma,
ka kasiki ndee de ya, te ka ka'an de:
42 —Siin-ka ñayii, ni sa'a de ja ni ka
kaku i nuu tnundo'o ma, te maa de
a, ñatuu kúu naxe sa'a de ja kaku de
nuu tnundo'o tnuneni a. Te nú tee
kúu rey tátnuni nuu ñayii ñuu Israel
ya kúu de, te kí nuu de nuu krusi a,
sukan-va'a jín kandija o ja ká'an de a.
43 Nú kúkanu ini de Su'si ma, te jín ko
koto o nuna kii ya ki koto ya de. Vaa
ni ka'an de ja Sa'ya Su'si ma kúu de
—ka kuu de ka ka'an de.
44 Te onde kui'na ka ndakaa nuu
krusi ma xiñi ya ma, suni ka ka'an
ndeva'a de nuu ya.

Sukan ni ji'i Jesús ma

(Mr 15:33-41; Lc 23:44-49; Jn 19:28-30)

45 Te nuu ve kusava nduu ma,
te ni-ka'nu ñuu ñayivi ma ni kunee,
onde nuu ni kuu ka uni jañini ma.
46 Te maa ora yukan kúu ora ni
kayu'u nini'i Jesús ma ni ka'an ya:
—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani?
Te tnu'u ya'a kúni ka'an, "Su'si maa
sa, Su'si maa sa, ¿nava'a ni xndoo
ña'a ni?"
47 Te sava ñayii ka iyo yukan, ni ka
jiniso'o i ja ni ka'an Jesús ma, te ka
ka'an i ja Elías ma kána ya.
48 Sani te in tee yukan, jinu de ni jan
nduku de vala kachi, te ni chunee de
nuu vinagre ma. Te ni chitnii de in
nuu tnu yoo, te ni tenee de yu'u Jesús
ma, xi ma ko'o ya.
49 Kovaa ndaka-ka ñayii ma, ka ka'an
i:

—Ni kuu na. Máko jin xtna'a-ka o de, te jín ko koto o nú kii Elías ma te sa'a de ja kaku tee ya'a —ka kuu i ka ka'an i.
50 Kovaa Jesús ma chi in-ka jichi ni kayu'u nini'i ya. Sani te ni ji'i ya.
51 Sani te sa'ma ndakaa nuu ii ini veñu'u ka'nu ma chi ni ndata sasava i, ni keja'a onde sukun ma, te ni kenda i onde ja'a sa'ma ma. Te ni jakondee tnaa, te ni ka ta'vi toto ma.
52 Te ni ka ndanune ndaka yavi ndiyi ma, te kua'a ñayii ni ka yo sa'a ja va'a ma te jâ ni ka ji'i i ma, ni ka ndateku i ora yukan.
53 Te ni ka nde koo ñayii ni ka ndateku ma nuu yavi ni ka yinee i ma, kovaa ni ka yo ndetu i onde nuu ni ndateku maa Jesús ma, te saa ni kuu ni ka ndivi koo i ini ñuu ii ma, te ni ka ndakuni tna'a ñayii ka teku ma ji'in ñayii ni ka ndateku ma.
54 Te tee tátnuni nuu ciento soldado ma, ji'in ndaka-ka tee ka iyo ji'in de ja ka jito de Jesús ma ndákaa ya nuu krusi ma, ni ka jini de ja ni tnaa xeen ma, ji'in ndaka-ka ja ni kuu ma, te ni ka yu'u xen-xeen de, te ni ka keja'a de ka ka'an de:
—Ja ndaa ndija kúu ja iya ya'a chi Sa'ya Su'si ma kúu ya —ka kuu de ka ka'an de.
55 Suni ka iyo kua'a ña'a ka nde'ya jika ma. Ña'a ya'a chi ni ka yo ndikin ña Jesús ma, te ni ka yo jinukuechi ña nuu ya nuu vee ya onde ñuu Galilea ma.
56 Ne'un ndaka ña'a ma iyo María Magdalena ma, ji'in María si'i Santiago ma ji'in José ma, ji'in si'i sa'ya tee kúu Zebedeo ma.

Sukan ni ka chu'u i Jesús ma
(Mr 15:42-47; Lc 23:50-56; Jn 19:38-42)

57 Nuu ve kunee ma, te ni kenda in tee xiku iyo ñuu Arimatea ma, nani de José, te suni ni yo ndikin de Jesús ma.
58 Te ni ja'an de nuu Pilato ma, te ni ndakan de ñunde'yu Jesús ma. Sani te Pilato ma chi ni wa'a de tnu'u ja nune'e de ñunde'yu Jesús ma.
59 Sani te ni nune'e José ma ñunde'yu Jesús ma, te ni ke'en de in sa'ma va'a xeen nani i lino, te ni chutuu de ya sa'ma ma.
60 Te ni jan chinee de ya in yavi jaa ndenee yika toto ma, ja jâ ni jate maa de ma, te ni jasi de ji'in in yuu ka'nu ka'nu, te kua'an de.
61 Te María Magdalena ma, ji'in in-ka ña'a nani María ma, ka nukoo ña ichi jiyo nuu iyo yavi yinee ñunde'yu ya ma, te ni ka jini ña.

Sukan ni ka yo jito va'a soldado ma nuu ni ka chu'u de Jesús ma

62 Te in-ka kii ma, kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma kúu, te ni ka ndututu tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu fariseo ma nuu iyo Pilato ma.
63 Te ka jiña'a de:

—Señor, ni ka ndaka'án sa ja tee xnda'vi ñayii ma, ni ka'an de kii nuu téku-ka de ma ja nuu uni kii ma, te ndateku de ma.
64 Chukan kúu ja ka kuni sa ja tetniñu ni soldado a ja jin ko koto va'a de nuu yinee Jesús ma uni kii. Chi vaa nasa ki koo tee ni ka yo ndikin de ma ora kunee ma, te jin ndene'e de ñunde'yu tee ma, te jin ka'an de nuu ñayii ka iyo ini ñuu ma ja ni ndateku de te masu ni kendoo de nuu ka iyo ñayii ni ka ji'i ma. Nú ña'a, te cha'a ko kuu in ja jin kandija xeen ñayii ma, te ka'vi-ka ko kuu sana ja ni ka'an de ja Sa'ya Su'si ma kúu de —ka kuu de ka jiña'a de.

65 Te jiña'a Pilato ma:

—Jiña ka iyo soldado a, te kuán koo ni ji'in de. Te jin kuña'a maa ni de ja jin ko koto va'a de, sukan ka kuni ni a —kúu de jiña'a de.

66 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma, kuan koo de ji'in soldado ma, te ni ka satu'va vava'a de sukan jin ko koto soldado ma yavi nuu yinee Jesús ma. Te ni ka tenee de in sellu yika yuu ma, te ni ka xndoo de soldado ma ja jin ko koto de ma.

28

Nuu ni ndateku Jesús ma
(Mr 16:1-8; Lc 24:1-12; Jn 20:1-10)

1 Te nuu jâ ni ya'a kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma,
te nuu ve ndii kivi kéja'a smana ma,
ni jan koo María Magdalena ma, ji'in
in-ka ña'a nani María ma, kuan koto
ña yavi yinee Jesús ma.
2 Te ni tnaa xeen, vaa in ángel ni tet-
niñu Iya Tátnuni ma, ni nuu i andivi
ma, te ni kenda i nuu yinee Jesús
ma, te ni xtandiyo i yuu ka'nu ka'nu
ndesi ma, te ni jinkoo i siki yuu ma.
3 Te ûni ye'e ni'ni i sukan kúu ora
jándute ma. Te sa'ma ne'nu i ma, ûni
yayaa.
4 Te soldado ma, ni ka yu'u xen-xeen
de ja ni kenda ángel ma, te ni ka
jakondee de ka ni'i ka ni'i-nka de, te
ni ka kuita de, kuenda tnu'u ja ni ka
ji'i de.
5 Sani te ángel ma, jiña'a i nuu ña'a
ka iyo ma:

—Máko jin koyu'u ndijin, vaa jini
sa ja ka ndanduku ni Jesús iya ni ka
jata kaa i nuu krusi ma.
6 Masu na iya yinee-ka ya'a, chi vaa
jâ ni ndateku ya, sukan ni ka'an ya
ma. Ne'e koo ni, te jin konde'ya ni
nuu ni ka tava'a i ya ma, ja ñatuu na
iya yinee-ka.
7 Ni kuu na, te kuán koo ni, te jin
kuña'a ni tee ni ka yo ndikin ya ma,
ja jâ ni ndateku ya ne'un ñayii ni ka
ji'i ma, te yoxtnuu ya kua'an ya ñuu
Galilea ma. Te yukan jin kuni ni ya.
Te vitna, te jâ ni kaxtnu'u sa nuu ni
a —kúu i jiña'a i.

8 Sani te ni ka nde koo kunu ña
ye'e yavi ma, te kuenda ni ka yu'u
ña, kovaa ka iyo sii ini xeen ña ja ni
ka jini ña ja jâ ni ndateku Jesús ma.
Te ka jinu ña kuan koo ña kuan nu
kaxtnu'u ña nuu ndaka ñayii ni ka yo
ndikin ya ma sukan ni jiña'a ángel
ma. Te nani kuan koo ña kuan nu
kaxtnu'u ña nuu ñayii ni ka yo ndikin
ya ma,
9 te ni jan tna'a ña'a Jesús ma, te
jiña'a ya:

—¡Vava'a ka kuu ni! —kúu ya jiña'a
ya.

Te maa ña, ni jan koo ña ni ka jan
tu'va ña ya, te ni ka kanuni'ni ña ja'a
ya ma, te ni ka chiñu'u ña ya.
10 Te maa Jesús ma, jiña'a ya ña:

—Máko jin koyu'u ni, su'va kuán
koo ni, te jin kaxtnu'u ni nuu ñani sa
ma ja jâ ni ndateku sa, te jín koo de
ñuu Galilea ma, te yukan jin ndakuni
tna'a sa ji'in de —kúu ya jiña'a ya.

Sukan ni ka sa'a soldado tee ni ka yo jito nuu ni ka chu'u i Jesús ma

11 Te kuan nu koo ña, te in jichi tee
ni ka yo jito nuu ni ka chu'u i ya ma,
ni jan nu koo de ini ñuu ma ja jin
ndakaxtnu'u de nuu tee ka tatnuni
nuu sutu ma ndaka sukan ni yo kuu
ma.
12 Te ni ka ndututu tna tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu
ma, te ni ka chutna'a tnu'u de ja jin
kua'a de kua'a xu'un nuu soldado
ma,
13 te ka jiña'a de nuu soldado ma:

—Kuán koo ni, te jin ka'an ni ja
maa tna'a tee ni ka yo ndikin de
ma, ja in jakuaa ni ki koo de ni ka
sakui'na de ñunde'yu ma ora ka kixi
ni ma.
14 Te nú tnu'u ka'an o ja cha'a na
kuniso'o tee kúu gobiernu ma, te
máko jin koyu'u ni, chi vaa maa sa
jin ka'an ji'in de, sukan-va'a jin kaku
ni nuu de —ka kuu de ka jiña'a de.

15 Te ni ka tnii soldado ma xu'un
ma, te ni ka sa'a de ndaka sukan
ka jiña'a tee ma. Te tnu'u ya'a, ni
jitenuu i ne'un ñayii judío ma, te
sukan ka jani ini i onde kivi vitna.

Ni tatnuni Jesús ma sukan jin sa'a tee ka ndikin ya ma
(Mr 16:14-18; Lc 24:36-49; Jn 20:19-23)

16 Kovaa ndi-uxi in tee ni ka yo
ndikin ya ma, ni jan koo de ñuu
Galilea ma, nuu yuku ni tatnuni maa
Jesús ma.
17 Te nuu ni ka jini de ya ma, ni ka
ndachiñu'u de ya, kovaa sava de ma,
ka jani uu ka jani uni ini de ma.

18 Te Jesús ma, ni jan tu'va ya de, te
jiña'a ya:
—Jâ ni taa Su'si ma ndaka tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ja tátnuni sa an-
divi ma ji'in nuu ñu'ú ya.
19 Chukan kúu ja jin koo ni ni-ka'nu
ni-tu'u ñuu ñayivi a, te jin kaxtnu'u
ni nuu ñayii ma ja na jin kandija i
tnu'u maa sa a te jín kondikin vii jín
kondikin va'a ña'a i maa sa, te jin
ndakune'e ni Yuva sa Iya Tátnuni ma,
ji'in maa sa ja kúu sa Sa'ya ya ma,
ji'in Xtumani Ndios ma, te sukan jin
skuandute ni i.
20 Te jin kaxtnu'u tna ni ja jin sa'a i
ndaka sukan ni tatnuni sa nuu ni a,
te maa sa koo ji'in ndaka ni ndi-kivi
ndi-ñuu onde kii naa ñuu ñayivi a, te
jin kona'a ni ja masu xndoo ña'a sa
—kúu ya jiña'a ya.
Sukan kó kuu.

Tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma sukan ni kaxtnu'u tee ni yo nani Marcos ma

Juan tee skuandute ñayii ma, ni kaxtnu'u de sukan kenda Jesucristo ma
(Mt 3:1-12; Lc 3:1-9, 15-17; Jn 1:19-28)

1 Sa'a kéja'a tnu'u vii tnu'u va'a
Jesucristo Sa'ya Su'si ma.
2 Vaa sa'a ndee tnu'u maa Su'si
ma nuu tutu Isaías ma, tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma:
Tetniñu ri in tee kaxtnu'u de nuu
ñayii ma,
te koxtnuu de ja satu'va de ichi ro
ma.
3 Te tee tetniñu ri ma chi kenda de
ichi nuu masu nawa iyo kuiti
ma,
te kayu'u de ka'an de:
"Jin satu'va ni ichi kenda Iya Tátnuni
ma,
jin ndakani jin ndaka'vi ini ni
te jin ndakaka ndaa ni ichi Su'si ma."
Sa'a ni ka'an Su'si ma ja ko kuu kivi
kenda Sa'ya ya Jesucristo ma, te ni
tee Isaías ma nuu tutu de ma.
4 Te sukan ni ka'an Su'si ma, sukan
ni kuu ja tee kúu Juan ma chi ni
kenda de ichi nuu masu nawa iyo
kuiti ma, te ni skuandute de ñayii
ni jan koo nuu de ma, te jiña'a de
nuu ñayii ma ja na jin ndakani jín
ndaka'vi ini i, te jín xndoo i ja u'vi ka
sa'a i ma, te jín ndandikin i Su'si ma,
te jín kuandute i, sukan-va'a xnaa
Su'si ma ndaka kuechi i ma.
5 Ndaka ñayii ka iyo ñuu Jerusalén
ma, ji'in ndaka ñayii ka iyo ni-ka'nu
ñuu Judea ma chi ni ka kenda koo i
nuu iyo Juan ma. Te yukan, te ni ka
yo ndaka'an, ni ka yo ndakachi i nuu
Su'si ma ndaka kuechi i ma. Te Juan
ma, ni yo skuandute de i yute nani
Jordán ma.
6 Te sa'ma Juan ma chi ni kuva'a i
ji'in ixi kiti kúu camellu ma, te in ñií
ni yo nu'ni chii de ma. Te ni yo jaa
de tika langosta ji'in nduxi ni yo ni'i
de yuku ma.
7 Te sa'a ni yo kaxtnu'u de:
—Xinañu'u-ka saña vee, te
ndandikin-ka maa ya ja neva'a-ka ya
tnu'u ndee tnu'u ndatnu sana saña,
va ni a ñií ndijan ya ma masu kaa
masu iyo sa ja ndaji sa.
8 Saña chi ni skuandute ña'a sa
ndaka ni a ji'in ndute, kovaa maa ya
chi taa ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu,
vaa jin koo ni ji'in Xtumani Ndios ma
—kúu de jiña'a de.

Jesús ma, ni jandute ya
(Mt 3:13-17; Lc 3:21-22)

9 Te ne'un kivi yukan, te Jesús ma,
ni kee ya in ñuu luluu nani i Nazaret
iyo i ñuu Galilea ma, te kua'an ya. Te
ja ni kenda ya yute Jordán ma, te ni
skuandute ña'a Juan ma.
10 Nuu ni nana Jesús ma nuu ndute
ma, te ni jini ya ja nune andivi ma, te
sukan kaa in sata kaa Xtumani Ndios
ma, ni nuu ya siki Jesús ma.
11 Te ni ka'an Su'si ma onde andivi
ma, te jiña'a ya:
—Ro'o kúu Sa'ya maa ri, te kútoo
ña'a ri, te játna ini ri ja sa'a ro a —kúu
ya jiña'a ya.

Jesús ma ni jitotnuni ña'a tachi ma
(Mt 4:1-11; Lc 4:1-13)

12 Nuu ni jinu ma, te Xtumani
Ndios ma, ni jan xsia'a ya Jesús ma
in nuu masu nawa iyo kuiti.
13 Yukan ni iyo Jesús ma uu xiko (40)
kivi, te ni yo iyo ya ne'un kiti xeen ka
iyo yukan. Te yukan ni kenda tachi
ma, ja ni jitotnuni ña'a i ma. Kovaa
sani te ni ka kenda koo ángel ma, ni
ka jinukuechi i nuu ya ma.

Jesús ma, ni keja'a ya tniñu ya ñuu Galilea ma
(Mt 4:12-17; Lc 4:14-15)

14 Nuu ni jinu ja ni ka chinee i Juan
ma vekaa ma, te ni ja'an Jesús ma
ñuu nani i Galilea ma, ja kaxtnu'u ya
tnu'u vii tnu'u va'a ká'an Su'si ma.
15 Te ni ka'an ya:
—Jâ ni kenda kivi, te jâ ni kuyatni
ja tatnuni maa Su'si ma. Jin ndakani

jin ndaka'vi ini ni, te jin xndoo ni ja u'vi ka sa'a ni ma, te jin ndandikin ni Su'si ma, te jin kandija ni tnu'u vii tnu'u va'a maa ya a —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kana ya kuun tee ka tava tiaka ja jin kondikin de ya
(Mt 4:18-22; Lc 5:1-11)

16 Jesús ma, jika ya kua'an ya yu'u mar ñuu Galilea ma. Te ni jini ya in tee nani Simón ma, ji'in tee kúu ñani de tee nani Andrés ma. Tee yukan chi tee ka tava tiaka ka kuu de, te ka yikuu de ka chunee de ñunu de ma nuu ndute ma.
17 Te jiña'a Jesús ma:
—Ne'e koo ni, te jin kondikin ña'a ni, te sa'a sa ja jin ko kuu ni tee jin nduku ñayii ja jin kondikin i maa sa —kúu ya jiña'a ya.
18 Te ora yukan-ni, te ni ka xndoo de ñunu de ma, te kuan koo de ji'in ya.
19 Te ni ka jika-ka de vala ji'in ya, te ni jini Jesús ma in tee nani Santiago, ji'in ñani de Juan ma, sa'ya tee kúu Zebedeo ma. Te ka ñunee de in nuu barcu, te ka yikuu de ka ndasa'a de ñunu de ma ja jin tava de tiaka.
20 Sani te ni kana ña'a ya, te ni ka xndoo de yuva de Zebedeo ma nuu barcu ma, ji'in tee ka jinukuechi nuu de ma, te maa de chi kuan koo de ji'in Jesús ma.

Ni ndasava'a Jesús ma in tee yinee ña'a in tachi
(Lc 4:31-37)

21 Te ni ka kenda koo Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma in ñuu nani i Capernaum, in kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma kúu, te ni kivi ya in veñu'u luluu, te ni jakondee ya káxtnu'u ya nuu ñayii ma.
22 Te ndaka ñayii ma, ni ka sa'vi-nka ini i sukan iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ja káxtnu'u ya ma, vaa Jesús ma chi jini ya nawa kúu ja ká'an ya ma, te masu sa'a ya sukan ka sa'a tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma.
23 Te veñu'u luluu kátuu ñuu yukan chi iyo in tee, te ini anua de ma yinee in tachi, te ñatuu wa'a i tnu'u ja kandija de tnu'u ká'an Jesús ma, te káyu'u i jiña'a i ya:
24 —¿Nava'a kivi nduu ni nuu ka iyo saña, Jesús tee ñuu Nazaret ma? ¿Vee ni ja xnaa ña'a ni? Saña chi jini ña'a sa, te jini sa ja iya ii vee nuu Su'si ma kúu ni —kúu i jiña'a i.
25 Te ni ndonda ya nuu tachi ma, jiña'a ya:
—Kasiyu'u, te xndoo tee ya'a —kúu ya jiña'a ya.
26 Te tachi ma chi ni skisi ni'ni i de, te ni xtuu ni xndii i de, te ni kayu'u nini'i de, te ni kee i ini anua de ma, te kua'an i.
27 Ndaka ñayii ma ni ka yu'u, te ni ka jakondee i ka jikan-tnu'u tna'a ndi-in ndi-in i:
—¿Nawa kúu ja ni ka jini o a? Tnu'u ya'a chi tnu'u jaa kúu, vaa tee káxtnu'u a chi iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu de, te jini ndija de ndaka tnu'u ká'an de a. Onde nuu tachi ma ni tatnuni de, te ni ka kandija i nuu de —ka kuu ñayii ma ka ka'an i.
28 Ñama xeen ni jitenuu tnu'u Jesús ma ni-ka'nu ñuu Galilea ma, ndaka tna'a ja sa'a ya ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya si'i-xiso Simón Pedro ma
(Mt 8:14-15; Lc 4:38-39)

29 Nuu ni ka nde koo de ji'in ya veñu'u luluu ma, te Jesús ma, kua'an ya ji'in Santiago ma ji'in Juan ma ve'e Simón ma ji'in Andrés ma.
30 Te si'i-xiso Simón ma, kátuu ña in nuu jito, yi'i xeen ña'a ka'ni. Te tee ka iyo ma, ni ka jiña'a de Jesús ma,
31 te ni jan tu'va ya ña, te ni tnii ya nda'a ña ma, te ni ndone'e ya ña, te ora yukan-ni, te ni ndee ña'a ka'ni ma. Te ni jakondee ña ñukuun ni wa'a ña ja kaa ya ji'in tee ka ndikin ya ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya kua'a ñayii ka ku'u
(Mt 8:16-17; Lc 4:40-41)

32 Nuu jâ ni kêe kandii ma te ve kunee ma, ni jan koo ñayii ni ka jan xsia'a i ndaka ñayii ka ku'u ma, ji'in ndaka ñayii ka yinee tachi ini anua

i ma, nuu Jesús ma, ja na ndasava'a
ña'a ya.
33 Te ndaka ñayii ka iyo ñuu Caper-
naum ma, ni ka ndatna'a i ye'e Pedro
ma.
34 Jesús ma, ni ndasava'a ya kua'a
ñayii ka ku'u ndeva'a-ni na kue'e ma.
Te ni ndene'e ya kua'a xeen tachi ini
anua ñayii ma. Kovaa ñatuu ni wa'a
ya tnu'u ja jin ka'an tachi ma, vaa ni
ka yo jini i na in kúu ya ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ini veñu'u lilikin ma
(Lc 4:42-44)

35 Te nuu ve ndii ma nuu ndati-
nee-ka ma, te ni ndakoo Jesús ma, te
ni kee ya yu'u ñuu ma, te kua'an ya in
nuu koo maa-ni ya ji'in Yuva ya Su'si
ma, sukan-va'a kuu ndatnu'u ya ji'in
Yuva ya Su'si ma.
36 Te Simón ma ji'in tee ka ndikin
tna'a ji'in de ma, kuan koo de ka
ndanduku de Jesús ma.
37 Te nuu ni ka ndani'i de ya ma, te
ka jiña'a de:
—Ndaka ñayii ma, ka ndanduku
ña'a i —ka kuu de ka jiña'a de.
38 Kovaa maa ya chi ni ndakone'e
ya:
—Jín koo o ndaka-ka ñuu yatni-ka
ma, jín kaxtnu'u o tnu'u vii tnu'u va'a
nuu ñayii ma, chi vaa chukan kúu ja
vee sa a —kúu ya jiña'a ya.
39 Chukan kúu ja ni yo ja'an Jesús
ma ni-ka'nu ñuu Galilea ma, te ni yo
kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a nuu
ñayii ma ini veñu'u lilikin ndaka ñuu
ma, te ni yo kene'e ya tachi ma ini
anua ñayii ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya in tee ku'u kue'e nani lepra
(Mt 8:1-4; Lc 5:12-16)

40 In tee ku'u lepra, ni jan tu'va
de Jesús ma, te ni jinkuiñi jiti de, te
jiña'a de:
—Nú kúni maa ni, te ndasavii ña'a
ni kue'e ndó'o sa ya —kúu de jiña'a
de ya.
41 Jesús ma chi ni kunda'vi ini ya
tee yukan, te ni sonee ya nda'a ya siki
de ma, te jiña'a ya:
—Kúu ini sa ja nduva'a ni. ¡Kendoo
vii ni! —kúu ya jiña'a ya.
42 Te ora yukan, te ni nduva'a tee
ku'u lepra ma, te ni nduvii ñií de ma.
43 Jesús ma, ni ndakuan-ta'vi ya nuu
de ora yukan, te ni sacargu xeen ya
de, te jiña'a ya:
44 —Másu ko kuña'a ni ni-in nuu
ñayii ma, su'va kua'an ni, te kaxtnu'u
ni ñií ni a nuu sutu ma, te kinda'a
ni ja ndakua'a ni nuu Su'si ma ja
ndakuan-ta'vi ni nuu ya ja jâ ni
nduvii ni a, sukan ni tatnuni Moisés
ma, sukan-va'a ndaka i jin kuni ja ni
nduvii ni nuu kue'e ni ndo'o ni ma
—kúu ya jiña'a ya.
45 Kovaa tee yukan chi kua'an de,
te ni keja'a de ndákani de nuu ndaka
ñayii ma sukan ni kuu ma. Te chukan
kúu ja Jesús ma chi ñatuu ni kuu kivi
ndeva'a ya ni-in ñuu ma, te chukan
kúu ja ni kendoo ya ichi nuu masu
nawa iyo kuiti ma, kovaa maa ñayii
ni-ka'nu ñuu ma chi ni ka yo jan koo
i nuu iyo ya ma.

2

Jesús ma, ni xnaa ya kuechi in tee ñatuu kúu kanda de, te ni nduva'a de
(Mt 9:1-8; Lc 5:17-26)

1 Te ni ya'a kivi ma, te ni ndivi tuku
Jesús ma ñuu Capernaum ma. Te ni
ka jiniso'o ñayii ma ja ni ndajaa ya
ma.
2 Te ni ka ndatna'a kua'a xeen ñayii
ma, te ûni ñatuu nde kánda-ka ye'e
ma ja jin koo ñayii ma. Te ni jakondee
ya káxtnu'u ya tnu'u maa ya ma.
3 Te ni ka kenda koo ñayii ma ji'in in
tee ñatuu kúu kanda de. Te kuun tee
ka ndiso tee ku'u ma.
4 Kovaa ka iyo kua'a xeen ñayii ma,
te ñatuu kúu jin kenda koo de ji'in tee
ku'u ma onde nuu iyo Jesús ma. Te
ni ka ka koo de onde xini ve'e ma, te
ni ka ndakana de vala xini ve'e ma,
sukan-va'a ndanune, te kuu jin skee
de nuu yoxtnee tee ku'u ma onde
nuu iyo Jesús ma.
5 Te nuu ni jini Jesús ma ja ka
kukanu ini xeen de ya ma, te jiña'a
ya nuu tee ku'u ma:

—Sa'ya sa, ndaka kuechi ni ma jâ
ni ka naa —kúu ya jiña'a ya.
6 Te tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ka iyo de yukan, ka
nukoo de, te ka jani ini de:
7 "¿Nava'a ká'an tee ya'a sa'a? Te
tnu'u ká'an de ya chi ñatuu játna ini
Su'si ma. Vaa maa in-ni Su'si ma
kuu xnaa kuechi o ma", ka kuu de ka
ka'an de.
8 Kovaa Jesús ma chi jâ ni jinitnuni
ya ndaka ja ka jani ini de ma, te ni
jikan-tnu'u ya de:
—¿Nava'a ka jani ini ni sukan?
9 ¿Nde a kúu ja yii-ka kuña'a o tee
ku'u a? ¿Yii-ka ja kuña'a o ja: "Kuechi
ni ma jâ ni ka naa", o xi yii-ka ja
kuña'a o: "Ndakoo ni, te ndake'en ni
nuu ni katuu ni a, te kuán no'o ni"?
10 Vitna te jin kuni ni ja saña ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, iyo sa ja
tatnuni sa ñuu ñayivi a, sukan-va'a jin
naa kuechi ñayii ma —kúu ya jiña'a
ya.
Sani te jiña'a ya tee ku'u ma:
11 —Nuu ndijin ká'an sa, ndakoo
ni, te ndake'en ni nuu ni katuu ni a,
te kuán no'o ni ve'e ni ma —kúu ya
jiña'a ya.
12 Sani te ni ndakoo de, te ni
ndake'en de nuu ni katuu de ma,
te ni ndee de ve'e Pedro ma me'ñu
ndaka ñayii ka iyo ma. Sani te ndaka
ñayii ka iyo ma, ni ka sa'vi-nka ini i ja
sukan ni kuu ma, te ni ka jakondee i
ka ndachiñu'u i Su'si ma, te ka ka'an
i:
—Ñatuu nama uun ni ka jini o sa'a
—ka kuu i ka ka'an i.

Jesús ma, ni ndatnu'u ya ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma
(Mt 9:9-13; Lc 5:27-32)

13 Sani te kua'an Jesús ma in-ka
jichi yu'u mar ma. Te ñayii ma chi ni
jan koo i ni ka jan tu'va ña'a i, te maa
ya chi ni kaxtnu'u ya tnu'u Su'si ma.
14 Te ichi nuu kua'an ya ma, te ni
jini ya tee kúu Leví ma sa'ya tee
kúu Alfeo ma, vaa núkoo de ndáke'en
ya'vi de xu'un no'o ñuu Roma ma
nuu ndaka ñayii ka kivi koo ini ñuu
ma, ja jin xiko i ndatniñu i nuya'vi
ma. Te jiña'a ya:
—Kondikin ña'a ni —kúu ya jiña'a
ya.
Te ni ndokuiñi tee kúu Leví ma, te
ni ndikin de ya.
15 Sani te ni kana Leví ma Jesús
ma ve'e de ma ja jin kaa de ji'in ya
xita, te kua'a tee ka ndake'en ya'vi
xu'un no'o ñuu Roma ma, ji'in kua'a
tna ñayii ñatuu ka sa'a ja va'a ma
ka nukoo tna nuu mesa nuu núkoo
Jesús ma ji'in tee ni kaji ya ja ka
ndikin de ya ma. Vaa kua'a xeen
ñayii ma ka ndikin ya.
16 Te jaku tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, tee ni ka yo kuu
fariseo ma, ni ka jini de Jesús ma,
ja núkoo ya ne'un ndaka ñayii yukan
ma, te ka jiña'a de nuu tee ka ndikin
ya ma:
—¿Nava'a teskua'a ni a, jaa de
ndeyu ji'in kui'na ka ndake'en ya'vi
xu'un a, ji'in ndaka-ka ñayii ñatuu ka
sa'a ja va'a a? —ka kuu de ka jiña'a
de.
17 Te ni jiniso'o Jesús ma, te jiña'a
ya:
—Ñayii ka iyo va'a ma chi ñatuu ka
jiniñu'u i tee tatna ma, chi yika-ni ja
ñayii ka ku'u ma. Saña chi masu vee
sa ja ndakana sa ñayii ka jani ini i ja
ñayii va'a-ka ka kuu i ma chi vee sa
ja ndakana sa ñayii ka ndakunitnuni
i ja ka ndiso kuechi i ma —kúu ya
jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ñatuu ka iyo ndite tee ka ndikin ya ma
(Mt 9:14-15; Lc 5:33-35)

18 In jichi, te tee ka ndikin Juan
ma, ji'in tee ka kuu fariseo ma, ka
iyo ndite de, sukan-va'a jin chiñu'u
de Su'si ma. Te jaku ñayii ni jan koo
nuu Jesús ma, ka jiña'a i:
—¿Nava'a tee ka ndikin Juan ma,
ji'in tee ka kuu fariseo ma, ka iyo
ndite de ka jikan-ta'vi de nuu Su'si
ma, te tee ka ndikin ña'a ndijin a chi
ñatuu ka sa'a de sukan? —ka kuu i ka
jiña'a i.
19 Te Jesús ma chi ni ndakone'e ya:
—¿Xi jin koo ndite ñayii ka iyo viko
tnánda'a ma, te vitna ja ka iyo-ka i
ji'in suchi yii tnánda'a ma? Nú iyo-ka

suchi yii tnánda'a ma chi masu kuu ja
jin koo ndite ñayii ma.
20 Kovaa kenda in kivi ja jin xtandiyo
i suchi tnánda'a ma. Nuna kenda kivi
yukan, sana jin koo ndite ñayii ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja in ja jaa ma chi masu ndaketna'a i ji'in in ja tu'u ma
(Mt 9:16-17; Lc 5:36-39)

21 'Ñatuu ni-in ñayii ndása'a in
sa'ma tu'u te ndachu'un i in sa'ma
jaa, chi vaa sa'ma jaa ma chi ndatiyi
i, te kachi i ja tu'u ma, te ka'vi-ka
te'nde i.
22 Ni masu tnaa o ndute uva yika ni
ju'ni o ma in nuu ñií kiti jâ ni kuu kii
iyo i ma, vaa ndute uva ma chi sa'a
de ja te'nde ñií ma, te skenaa o ndute
uva ma ji'in ñií ma. Chukan kúu ja
tnaa o ndute uva yika ni ju'ni o ma
in nuu ñií jaa ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya nde a kanuu-ka ja sa'a o kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma
(Mt 12:1-8; Lc 6:1-5)

23 In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma
jin satniñu ñayii ma, te kua'an Jesús
ma in ne'un itu triu, te tee ka ndikin
ya ma, ka tnu'u de yoko triu ma te ka
jaa de kuan koo de.
24 Te tee ka kuu fariseo ma, sa'a ka
jiña'a de Jesús ma:
—¡Konde'ya ni! ¿Nava'a ka sa'a tee
ka ndikin ña'a a sukan? ¿Xi ñatuu jini
ni ja masu kuu sa'a o sukan kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu o
ma? —ka kuu de ka jiña'a de.
25 Kovaa maa ya chi jiña'a ya:
—¿Ñatuu nama ni ka ka'vi ni sukan
ni ka sa'a David ma, ji'in tee ka
ndikin tna'a ji'in de ma, in jichi ma?
Vaa ñatuu ndenu jin ni'i de ja jin kaa
de ma, te ka kokon de ma.
26 Te kivi ni yo kuu Abiatar ma tee
tátnuni nuu sutu ma, te ni kenda
David ma ve'e Su'si ma, te ni jaa de
xtatila iyo nuu Su'si ma, te suni ni
wa'a tna de ni ka jaa ndaka tee kuan
koo ji'in de ma, te vitna ja maa-ni tee
ka kuu sutu ma kuu jin kaa ma —kúu
ya jiña'a ya.
27 Te suni jiña'a tna ya:
—Ni sa'a Su'si ma in kivi ni tatnuni
ya ja ma jin satniñu ñayii ma. Kovaa
masu ni kuni Su'si ma ja jin ndo'o jin
neni ñayii ma, ja kuechi kivi ma.
28 Chukan kúu ja saña ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a, iyo sa ja
tatnuni tna sa siki ja kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma
—kúu ya jiña'a ya.

3

In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni ndasava'a Jesús ma in tee ni yichi nda'a de
(Mt 12:9-14; Lc 6:6-11)

1 Ni kivi Jesús ma in-ka jichi ini
veñu'u luluu ma, te yinee in tee, te in
nda'a de ma chi ni yichi i.
2 Te tee ñatuu ka kunimani nuu Jesús
ma, ka jito yu'u de ya nú ndasava'a
ya tee yukan ma, sukan-va'a jin ni'i
ini de naxe jin xtekuechi de ya, vaa
kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu ñayii ma kúu kivi yukan.
3 Te jiña'a Jesús ma nuu tee ni yichi
nda'a ma:
—Ndokuiñi ni, te jinkuiñi ni me'ñu
a —kúu ya jiña'a ya.
4 Te ni jikan-tnu'u ya nuu tee ka iyo
ma:
—¿Nde a iyo ja kuu sa'a o kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu o
a? ¿Ja va'a ma xi ja u'vi ma? ¿Sa'a o
ja koteku in ñayii, xi sa'a o ja na kûu
i? —kúu ya jiña'a ya.
Kovaa tee yukan chi ñatuu ni ka
ka'an de.
5 Jesús ma chi nde'ya ya, te ni ndakiti
ini ya nuu tee ka iyo ma. Te ni
kuxii ini ya, ja ñatuu ka kuni de ja jin
jaku'ni ini de ma. Te jiña'a ya tee ni
yichi nda'a ma:
—Ndaskuili ni nda'a ni a —kúu ya
jiña'a ya.
Te tee yukan chi ni ndaskuili de
nda'a de ma, te ni nduva'a.
6 Kovaa nuu ni ka nde koo tee ka
kuu fariseo ma, te ni ka keja'a de ka
ndatnu'u tna'a de ji'in tee ka ndikin
tee kuu Herodes ma, naxe jin ka'ni
de Jesús ma.

Ni ka ndikin kua'a ñayii Jesús ma yu'u mar ma

7 Jesús ma chi kua'an ya ji'in tee
ka ndikin ya ma yu'u mar ma, te
ka ndikin kua'a ñayii ñuu Galilea ma
kuan koo i.
8 Nuu ni ka jiniso'o ñayii ma ndaka
milagru ni sa'a ya ma, te ni jan koo
tna kua'a ñayii ñuu Jerusalén ma, ji'in
ñayii ni-ka'nu ñuu Judea ma, ja jin
kuni i ya, suni ñayii ñuu Idumea ma,
ji'in ñayii in-ka yu'u yute Jordán ma,
ji'in ñayii ñuu Tiro ma, ji'in ñayii ñuu
Sidón ma.
9 Kovaa Jesús ma chi ni sacargu ya
tee ka ndikin ya ma ja na koo tu'va in
barcu, sukan-va'a máko jin kuexni'ni
xeen ña'a ñayii ma,
10 chi vaa ndaka ñayii ka ku'u ma,
ûni ka jakoxtna'a i siki ya ma ja na
jin kaki'i i ya, sukan-va'a jin nduva'a
i, sukan ni ndasava'a ya kua'a xeen
ñayii ka ku'u ma.
11 Te ni ka jini tachi ma, te ni ka
jinkuiñi jiti i nuu ya, te ka kayu'u i
ka jiña'a i:
—Ndijin chi Sa'ya Su'si ma kúu ni
—ka kuu i ka jiña'a i.
12 Kovaa Jesús ma chi ni ndonda
xeen ya nuu i, sukan-va'a máko jin
ka'an i na in kúu ya ma.

Ni kaji Jesús ma uxi uu tee tetniñu ya ja jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
(Mt 10:1-4; Lc 6:12-16)

13 Te ni kaa Jesús ma in yuku, te ni
kana ya ndaka ñayii kúni maa ya ma,
te ni ka ndututu i.
14 Te ni kaji ya ne'un ndaka ñayii ma
uxi uu tee jin kondikin ya ma. Te
ndaka tee yukan ni xnani ya apóstol,
(ja kúni ka'an "tee tetniñu maa ya ja
jin kaxtnu'u de tnu'u maa ya ma").
Te jin koo de ji'in ya, te kaxtnu'u
ya tnu'u maa ya ma, te sana jin
ndakaxtnu'u de nuu ñayii ma.
15 Te jin koneva'a de tnu'u ndee tnu'u
ndatnu, ja sukan jin ndene'e de tachi
ka yinee ini anua ñayii ma.
16 Ndaka tee ya'a ka kuu uxi uu tee
ni ndakaji Jesús ma: Simón ma kúu
in tee ni ndaxsama ya ja nani de, te
ni nukonani de Pedro.
17 Te Santiago ma ji'in ñani de Juan
ma sa'ya tee kúu Zebedeo ma, te ni
xnani ya de Boanerges, ja kúni ka'an
"sa'ya ja ka'ndi ma", vaa kuechi ja
inuyachi yu'u de ma.
18 Te Andrés ma, ji'in Felipe ma, ji'in
Bartolomé ma, ji'in Mateo ma, ji'in
Tomás ma, ji'in tee nani Santiago
ma sa'ya tee kúu Alfeo ma, suni tna
Tadeo ma, ji'in Simón tna'a tee ka
nani cananita tee ni ka yo kanaa ji'in
tee ñuu Roma ma,
19 ji'in Judas Iscariote tee ke'en-su'va
Jesús ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma naxe ndo'o ñayii ká'an ndeva'a ja kuu Xtumani Ndios ma
(Mt 12:22-32; Lc 11:14-23; 12:10)

20 Sani te ni kivi Jesús ma ini ve'e
ma, te in-ka jichi ni ka ndututu kua'a
xeen ñayii ma, te ni ñatuu kúu kaa
ñukuun ya xita ji'in tee ka ndikin ya
ma.
21 Te ni ka jini tna'a kuikin ya ma, te
ni ka kenda koo i, ja jin nu koo i ji'in
ya, chi vaa ka ka'an i ja jâ ni nduneé
ya.
22 Te suni tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ja ka iyo de ñuu
Jerusalén ma, te ni ka kenda koo de
nuu iyo Jesús ma, te sa'a ka ka'an
de: maa Beelzebú suchi tátnuni nuu
ndaka-ka tachi ma, yinee i ini anua
Jesús ya, te suu i wa'a tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ja kéne'e de tachi ma,
ka kuu de ka ka'an de.
23 Te Jesús ma chi ni kana ya ndaka
tee ka jani ini sukan ma, te ni ka'an
ya in tnu'u vijin, te jiña'a ya:
—¿Naxe kuu ndene'e tachi nani
Satanás ma tachi ji'in i ma?
24 Vaa nú in ñuu, te ka iyo nanimaa
ñayii ka ndakiti ini nuu tna'a i ma, te
¿naxe kuu jin koo ka'nu ndaka i ma?
25 Te suni maa i kúu ji'in ñayii ka iyo
in-ni ve'e ma, te nú jin ndakiti ini
nuu tna'a i ma, te ¿naxe kuu jin koo
ka'nu ndaka i?
26 Sukan tna tachi ma, nuna jin
ndakanaa maa i ma, masu kuu jin
koo ka'nu i, te masu jin kundee i

nawa jin sa'a i ñuu ñayivi a, su'va jin
xnaa i maa i ma.
27 'Ñatuu ni-in ñayii ja kuu kivi i
ini ve'e ka'nu neva'a in tee ndatnu
xeen te xtandee i nawa ni sakui'na
tee ndatnu xeen ma, nú masu ja
xinañu'u-ka ku'ni i de. Onde sukan,
sana kuu ndaxtandee i nawa ni
sakui'na de ma.
28 'Ja ndaa ká'an sa ja Su'si ma chi
sakanu ini ya ndaka kuechi ñayii ma,
ji'in ndaka ja u'vi ka ka'an i ma.
29 Kovaa ñayii ká'an ndeva'a ja kuu
Xtumani Ndios ma chi masu sakanu
ini ya i chi su'va ndakuiso kuechi-ka
maa i, te sukan koo i ni-kani ni-jika
—kúu ya jiña'a ya.
30 Sukan jiña'a Jesús ma, chi vaa
ndaka maa tee yukan chi ni ka ka'an
de ja yinee tachi ma ini anua ya ma.

Ni ka'an Jesús ma nde ñayii kúu si'i ya ji'in ñani ya ji'in ku'va ya
(Mt 12:46-50; Lc 8:19-21)

31 Te ni ka kenda koo si'i Jesús ma,
ji'in ñani ya ma, kovaa ni ka kendoo
ña ichi ke'e ma, te ni ka tetniñu ña in
ñayii ja na kana i ya.
32 Te ñayii ka nukoo xiñi Jesús ma ka
jiña'a nuu ya ma:
—Si'i ni ma, ji'in ñani ni ma, ka iyo
i ke'e ma, te ka ndanduku ña'a i —ka
kuu i ka jiña'a i.
33 Te ni ndakone'e ya:
—¿Na in kúu si'i sa ma, ji'in ñani sa
ma, ka jani ini ni? —kúu ya jiña'a ya.
34 Te nde'ya ya ndaka ñayii ka
nukoo xiñi ya ma, te jiña'a ya:
—Ndaka maa ñayii ya'a ka kuu si'i
sa a, ji'in ñani sa a,
35 chi vaa ndeva'a-ni ñayii ja sa'a i
sukan játna ini Su'si ma, ñayii yukan
kúu ñani sa ma, ji'in ku'va sa ma, ji'in
si'i sa ma —kúu ya jiña'a ya.

4

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin tee ni saka triu ma
(Mt 13:1-9; Lc 8:4-8)

1 In-ka jichi ni keja'a Jesús ma
káxtnu'u ya tnu'u ya ma nuu ñayii ma
yu'u mar ma. Te ni ka ndututu kua'a
xeen ñayii, te chukan kúu ja ni kaa
Jesús ma in nuu barcu iyo nuu ndute
ma, te ni jinkoo ya, te ka iyo ñayii ma
yu'u ndute ma.
2 Te ni keja'a ya ká'an ya kua'a tnu'u
vijin, te in tnu'u vijin ya'a ni ka'an ya,
te jiña'a ya:
3 —Jin koniniso'o ni ja ká'an sa a.
In tee, ni kee de kuan saka de triu.
4 Te ja ni saka de ma, jaku ni ka
jinkava ichi jika de ma, te ni ka
kenda koo lasaa ma, te ni ka jaa ti.
5 Te jaku-ka ni ka jinkava ne'un yuu
ma, nuu masu iyo kokon ñu'ú ma.
Triu yukan chi ni ka jite yachi i, chi
vaa masu ñu'ú kokon ni ka ni'i i ma,
6 kovaa nuu ni jinu kandii ma, te ni
ka kayu i, te ni ka yichi i, chi vaa
masu ni ka ni'i yo'o va'a i.
7 Te jaku-ka triu ma ni ka jinkava
ne'un iñu ma, te ni ka ja'nu iñu ma,
te ni ka skue'ne i triu ma. Te chukan
kúu ja ñatuu ni ka kuu triu ma.
8 Kovaa jaku tna'a ja ni ka jinkava
nuu ñu'ú va'a ñu'ú kokon ma, te triu
yukan chi ni ka ja'nu i, te na'nu na'nu
yoko ni ka kana koo i, te ni ka chitu
va'a i. Sava yoko i ma ni ka chitu oko
uxi (30) triu, ji'in uni xiko (60) triu, te
sava-ka yoko i ma chi cientu triu ni
ka chitu i —kúu ya jiña'a ya.
9 Sani te jiña'a tna Jesús ma:
—Nde ni iyo so'o ja jin koniniso'o
ni, te jin koniniso'o va'a ni —kúu ya
jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ni ka'an ya tnu'u vijin ma
(Mt 13:10-17; Lc 8:9-10)

10 Nuu ni kukuee-ka ma, te nuu ni
kendoo maa-nka Jesús ma ji'in ñayii
ka iyo yatni-ka ya ma ji'in ndi-uxi
uu tee ka ndikin ya ma, te ni ka
jikan-tnu'u i nawa kúni ka'an tnu'u
vijin ni ka'an ya ma.
11 Te ni ndakone'e ya:
—Su'si ma, jâ ni kaxtnu'u ya nuu
ndijin naxe tatnuni ya ma. Kovaa
nuu ñayii ñatuu ka kandija ma chi
kuña'a o ndaka kuenda tnu'u vijin,
12 sukan-va'a visi na jin konde'ya-ka
i, kovaa ma jin kuni i, te visi na jin
koniniso'o-ka i, kovaa ma jin jaku'ni
ini i, chi vaa ñatuu ka kuni i ja

jin ndakokuiñi i te jin ndakani jin ndaka'vi ini i te jin ndandikin i Su'si ma te sakanu ini ya kuechi i ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nawa kúni ka'an tnu'u vijin tee ni saka triu ja ni ka'an ya ma
(Mt 13:18-23; Lc 8:11-15)

13 Te jiña'a ya:

—¿Ñatuu ka jaku'ni ini ni tnu'u vijin ya'a? ¿Naxe jin jaku'ni ini ni ndaka-ka tnu'u vijin ja ká'an sa a?
14 Te tee sáka triu ma chi sukan kúu in tee káxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma kúu de.
15 Ka iyo ñayii ka kuu sukan ka kuu triu ni ka jinkava ichi ma, chi vaa ka jiniso'o i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, kovaa jínu ka jiniso'o i ma, te kénda tachi nani Satanás ma, te xtandiyo i tnu'u ni ka jakun-nee ini anua ñayii ma, te ñatuu ka kandija-ka i tnu'u Su'si ma.
16 Te jaku ñayii ma chi sukan ka kuu triu ni ka jinkava ne'un yuu ma ka kuu i. Ka jiniso'o i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te sii ini ka jan-ta'vi i,
17 kovaa ñatuu ka ni'i yo'o va'a i, te ñatuu kúu jin konukuiñi va'a i. Te nú ka ndo'o ka neni i, xi ka sondikin ña'a i ja kuechi tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, sani te ñatuu ka kandija-ka i tnu'u Su'si ma.
18 Jaku-ka ñayii ma chi sukan ka kuu triu ni ka jinkava ne'un iñu ma ka kuu i. Ka jiniso'o i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma,
19 kovaa ndaka tniñu iyo ñuu ñayivi ya'a, ka xndi ini xeen i, te ka ndi ini xeen i ja jin koo xu'un i, te ka ndiyo ini i ja jin koneva'a i ndaka ndatniñu ma, te ndaka cha'a, kívi ña'a i te xnda'vi ña'a i, te ka ndunaa i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te chukan kúu ja ñatuu kúu ja jin sa'a i sukan kúni Su'si ma.
20 Kovaa in jichi-ka ñayii ma chi ka jiniso'o i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te ka kandija i, te vivii ka sa'a i sukan kúni Su'si ma. Ñayii ya'a chi sukan ka kuu triu ni ka jinkava nuu ñu'ú va'a ma, sukan ka kuu i. Jaku i ma ka kuu sukan ka kuu yoko triu ja ni ka wa'a i oko uxi (30) triu ma, te jaku-ka i ma ka kuu sukan ka kuu yoko triu ja ni ka wa'a i uni xiko (60) triu ma, te jaku-ka i ma ka kuu sukan ka kuu yoko triu ja ni ka wa'a i cientu triu ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki in ja ndú'va ja xtnuu i nuu o
(Lc 8:16-18)

21 Suni jiña'a ya:

—¿Na in ñayii, ja xndu'va i in ñu'u, te ke'en i, te chinee i chii kajoo ma xi ichi chii jito i ma? Ña'a chi in ja ndú'va ñu'u ma chi koxtnee i in nuu sukun, sukan-va'a xtnuu va'a i.
22 Suni maa i kúu ja ndaka ja iyo yu'u ma chi ndatuu i, te ndaka ja iyo yu'u ja ñatuu ka jini o ma chi kenda kivi ja jin kuni ndaka o sukan kaa sukan iyo ma.
23 Nde ni iyo so'o ja koniniso'o ni, te koniniso'o va'a ni —kúu ya jiña'a ya.

24 Suni jiña'a ya:

—Jin koniniso'o va'a ni, te jin ndasa'a ni kuenda nawa ká'an sa a, vaa ndaka ja va'a ka sa'a ka kuu nuu tna'a o ma, te sukan ndataa Su'si ma, te su'va kua'a-ka ndataa ya nuu o.
25 Vaa ñayii neva'a kua'a-ka ja vii ja luu ni skuta'vi ña'a Su'si ma chi su'va ni'i kua'a-ka i. Kovaa ñayii ñatuu nawa neva'a i ma chi su'va xtandiyo ya onde jaku ja neva'a i ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin sukan ja'nu triu ma

26 Jesús ma chi ni ka'an tna ya:

—Suni nuu tatnuni Su'si ma chi sukan kúu in tee sáka triu nuu ñu'ú ma kúu.
27 Visi kixi de jakuaa ma te ndito de nduu ma, kovaa triu ma chi jite i, te ja'nu i, te ni masu jini maa de naxe kúu i,
28 chi vaa kúu maa i nuu ñu'ú ma, vaa xinañu'u jite i kuenda tnu'u ja yi'i kúu i, te ja'nu i, te saa kána yoko i. Sani te kuee-ka ma, te saa ka chitu yoko i ma ji'in triu ma.

29 Te saa nú ni jija i te ve kuaan i,
sani te ja'nde de, vaa jâ ni kenda kivi
ndututu i ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in ndikin tnu mostaza
(Mt 13:31-32; Lc 13:18-19)

30 Suni jiña'a Jesús ma:
—¿Na nde a kúu jin sketna'a o ja
inuu kúu i ji'in sukan tatnuni Su'si
ma, ka jani ini ni?
31 Sukan kúu in ndikin tnu mostaza
ja skee o nuu ñu'ú ma kúu ja tatnuni
Su'si ma, vaa in ja luluu ti'i-ni kúu
i ne'un ndaka-ka ndikin ja iyo ñuu
ñayivi a,
32 kovaa nuna skee o i, te jite i, te ve
kua'nu i, te kuu i in yutnu kui'i, te
ja'nu xeen-ka tnu sana ndaka-ka ja
ka saka ñayii ma nuu huerta i ma, te
na'nu xeen ka kuu nda'a tnu ma, ja
onde lasaa ma chi kuu jin sa'a ti taka
ti ne'un nda'a tnu ma —kúu ya jiña'a
ya.

Ni yo ka'an Jesús ma tnu'u vijin ma nuu ñayii ñatuu ka jan-ta'vi sii ini tnu'u ya ma
(Mt 13:34-35)

33 Te sukan kua'a tnu'u vijin ni
yo ka'an Jesús ma, ja káxtnu'u ya
tnu'u maa ya ma, vaa ñatuu ni ka yo
jan-ta'vi sii ini ñayii ma tnu'u ya ma.
34 Chukan kúu ja ñatuu nawa ni yo
kaxtnu'u ndijin ya ma, su'va ndimaa
tnu'u vijin ni yo ka'an ya. Te saa ni
yo ndakaxtnu'u ya nuu maa in-ni tee
ka ndikin ya ma nawa kúni ka'an ja
ni yo ka'an ya ma.

Jesús ma, ni ndasa'a nañii ya kajin yi'i ma ji'in ndute ma
(Mt 8:23-27; Lc 8:22-25)

35 Te nuu ve kunee kivi yukan, te
jiña'a Jesús ma tee ka ndikin ya ma:
—Jín koo o in-ka yu'u ndute ma
—kúu ya jiña'a ya.
36 Te ni ka xndoo de ñayii ma,
te kuan koo de ji'in Jesús ma nuu
barcu nuu ñunee ya ma. Te suni ka
ndikin-ka ña'a sava-ka barcu ma.
37 Te ni jakondee yi'i xeen kajin, te ni
jaku'un kua'a xeen ndute ini barcu
ma, ûni ve chitu de, te ve sa'vi tnu.
38 Kovaa Jesús ma chi ni chi'i ya in
sa'ma xini ya te ni kixi ya ichi yata
barcu ma. Te ni ka xndoto de ya, te
ka jiña'a de ya:
—Teskua'a, ¿ñatuu ndí ini ni ja ve
jin sa'vi o nuu ndute a? —ka kuu de
ka jiña'a de.
39 Te Jesús ma, ni ndakoo ya, te ni
tatnuni ya nuu kajin yi'i ma ji'in nuu
ndute ma, te jiña'a ya:
—Ndukuee. Koo nañii —kúu ya
jiña'a ya.
Te ni ndukuee kajin yi'i ma, te
nañii kuiti ni kuu.
40 Sani te jiña'a Jesús ma nuu tee
ka ndikin ya ma:
—¿Nava'a ka yu'u xeen ni? ¿Ni
ñatuu jin kukanu ini-ka ña'a ni?
—kúu ya jiña'a ya.
41 Kovaa ndaka tee ka ndikin ya
ma chi ni ka yu'u xeen de, te ni
ka jakondee de ka jikan-tnu'u tna'a
ndi-in ndi-in de:
—¿Na in kúu tee ya'a, ja onde kajin
yi'i a ji'in ndute ya, ni ka kandija i ja
ká'an de a? —ka kuu de ka ka'an de.

5

Ni ndasava'a Jesús ma in tee ja ka yinee ña'a tachi
(Mt 8:28-34; Lc 8:26-39)

1 Ni ka kenda koo de ji'in ya in-ka
yu'u mar ma, in ñuu nani i Gerasa.
2 Te nuu ni nuu Jesús ma nuu barcu
ma, te ni jan tu'va ña'a in tee ja yinee
ña'a tachi. Tee ya'a chi vee de ichi
nuu ka yinee ndiyi ma,
3 chi vaa yukan ni yo iyo de. Ni-in
ñayii ñatuu ni yo kundee ja ku'ni va'a
i de ji'in yo'o kaa ma.
4 Visi kua'a jichi ni ka yo ju'ni i nda'a
de ja'a de ji'in yo'o kaa ma, kovaa
ndimaa ni yo sa'a kuechi, ni yo sa'a
likin de. Te ni-in ñayii ñatuu ni yo
kundee nuu de.
5 Kua'an vee de nduu ma ji'in jakuaa
ma ichi yuku ma ji'in nuu ka yinee
ndiyi ma. Ni yo kayu'u de, ni yo ke'en
de yuu, te ni yo wa'a de maa de, ûni
ni yo xtnakue'e de maa de.

6 Nuu ni jini de onde jika-ka ja vee
Jesús ma, te jinu de kuan tna'a de ya,
te ni jinkuiñi jiti de nuu ya,
7 te kayu'u de jiña'a de:
—¡Máko kivi nduu ni ji'in sa, Jesús!
¡Te kuechi ja Sa'ya Su'si onde sukun
ma kúu ni, te jikan-ta'vi xen-xeen sa
nuu ni ja má xndo'o ña'a ni! —kúu
de jiña'a de.
8 Te ni ka'an de sukan, chi vaa
Jesús ma, jiña'a ya:
—Tachi, xndoo tee ya'a.
9 Te Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:
—¿Naxe nani ro? —kúu ya jiña'a
ya.
Te ni ndakone'e tachi ma:
—Legión nani sa, vaa kua'a xeen sa
kúu —kúu i jiña'a i.
10 Te jikan-ta'vi xeen i nuu Jesús
ma ja máko tetniñu ya ndaka tachi
ma ja jin ke koo i ñuu yukan.
11 Te yuku yukan ka iyo kua'a
chikini, ja ka yikuu ti ka jaa ti,
12 te ka jikan-ta'vi ndaka tachi ma ka
jiña'a i:
—Tetniñu ña'a ni nuu ka iyo
chikini ma, te kachi ni, te jin ndivi
koo sa ti —ka kuu i ka jiña'a i.
13 Te ni wa'a Jesús ma tnu'u, te
ndaka tachi ma, ni ka nde koo i ini
tee yukan, te ni ka ndivi koo i ini
chikini ma. Te visi uu mil chikini ma
ka kuu, te ka jinu ti ni ka nu koo ti
onde nuu ndute mar ma, te ni ka kê
koo ti nuu ndute ma, te ni ka kandee
ti, te ni ka ji'i ti.
14 Te ñayii ka jito ti ma, ni ka ke koo
kunu i, te kuan koo i ka ndakani i
ni-ka'nu ñuu ma sukan ni kuu ma. Te
ñayii ñuu ma, ni jan koo i ni jan koto
i nawa ni kuu ma.
15 Te nuu ni ka kenda koo i nuu iyo
Jesús ma, te ni ka jini i ja núkoo tee
ni ka yo yinee ña'a kua'a xeen tachi
ma, ja jâ ni ndinuu de sa'ma de ma,
te jâ ni ndukaji ini de. Te ñayii ma, ja
ni ka jini i sukan ni kuu ma, te ni ka
yu'u i.
16 Te ñayii ka iyo yukan, ja ni ka
jini i sukan ni kuu ji'in tee ni ka yo
yinee ña'a tachi ma, ji'in sukan ni ka
kuu chikini ma, ni ka ndakani i nuu
ndaka-ka ñayii ma.
17 Te ndaka ñayii ma, ni ka jakondee
i ka jikan-ta'vi i nuu Jesús ma ja na
kee ya ñuu yukan te kí'in ya.
18 Te nuu ni ndaa ya nuu barcu ma,
te tee ni ka yinee ña'a tachi ma, te
jikan-ta'vi de ja na kua'a Jesús ma
tnu'u ja na ki'in de ji'in ya.
19 Kovaa Jesús ma, ña ni wa'a ya
tnu'u, su'va jiña'a ya:
—Kuán no'o ni ve'e ni ma ji'in nuu
tna'a ni ma, te ndakani ni ndaka ja
ni sa'a ña'a Iya Tátnuni ma, sukan ni
ndakunda'vi ini ña'a ya a —kúu ya
jiña'a ya.
20 Te tee yukan chi kuan no'o
de, te ni keja'a de ndákani de nuu
ndaka ñayii ñuu Decápolis ma sukan
ni ndasava'a ña'a Jesús ma. Te ndaka
ñayii ma, ni ka sa'vi-nka ini i.

Ni ndaxteku Jesús ma sasi'i tee nani Jairo ma, te ni ndasava'a ya in ña'a

(Mt 9:18-26; Lc 8:40-56)

21 Nuu ni ndenda Jesús ma ji'in
barcu ma in-ka yu'u mar ma, te ni ka
ndututu kua'a ñayii, te ni kendoo ya
yukan.
22 Sani te ni kenda in tee tátnuni
veñu'u luluu ma nani de Jairo, te ja
ni jini de Jesús ma, te ni jinkoo jiti
de,
23 te jikan-ta'vi xeen de nuu Jesús ma
jiña'a de:
—Sasi'i sa ma chi yikuu i ji'i i, te
vee sa. Ne'e ni, te jín koo o, te sonee
ni nda'a ni a siki i ma, sukan-va'a
nduva'a i te koteku i —kúu de jiña'a
de.
24 Te kua'an Jesús ma ji'in yuva i
ma, te kua'a xeen ñayii ni ka ndikin
ña'a, te ûni ka jexni'ni i ya.
25 Ne'un ñayii ma iyo in ña'a. Iyo
uxi uu kuiya ja ku'u ña ja jati ña'a
niñi.
26 Te kúxii xeen ini ña ni ka sa'a tee
tatna ma, vaa ni ndi'i ndaka ja neva'a
ña ma, ni jatniñu ña nuu tee tatna
ma. Kovaa ni ñatuu ni nduva'a ña,
su'va ve saka'vi-ka ja ndó'o ña ma.
27 Nuu ni jiniso'o ña ja ka ka'an i ja
iyo Jesús ma, te ni jan tu'va ña ichi

yata ya ma ne'un ñayii ma, te ni kaki'i
ña sa'ma ndii ya ma,
28 chi vaa ni jani ini ña: “Visi yika
ja na kaki'i o sa'ma ndii ya ma, chi
nduva'a o”, jani ini ña.
29 Te nuu ni kaki'i ña sa'ma ya ma,
te ni jinkuiñi ja jati niñi ña ma, te ni
jini yikikuñu ña ma ja jâ ni nduva'a
ña ma.
30 Te Jesús ma, ni jini ya ja maa ya
ni sa'a ja ni nduva'a in ñayii ma, te
ni konenuu ya nde'ya ya ñayii ma, te
jikan-tnu'u ya:
—¿Na in kúu ja ni kaki'i sa'ma ndii
sa a? —kúu ya jiña'a ya.
31 Te ka jiña'a tee ka ndikin ya ma:
—Jini maa ni ja kua'a ñayii ka iyo
a, te ka jexni'ni tna'a i. ¿Te nava'a
jikan-tnu'u ni: “¿Na in kúu ja ni kaki'i
sa'ma ndii sa a?” —ka kuu de ka
jiña'a de.
32 Kovaa Jesús ma chi yikuu
yikuu-ni ya nde'ya ya ni-ka'nu nuu
ka iyo ñayii ma, sukan-va'a nde ñayii
ni kaki'i ña'a ma.
33 Te ña'a yukan chi ni'i ni'i-nka ña
ja yu'u ña, chi vaa na'a ña ja maa
ña ni nduva'a ma. Te ni ja'an ña, te
ni jinkuiñi jiti ña nuu ya ma, te ni
ndakani ndaa ña ndaka.
34 Te jiña'a Jesús ma:
—Sa'ya sa, ni nduva'a ni, kuechi ja
ni kukanu ini ña'a ni ma. Kuán no'o
sii ini ni chi jâ ni nduva'a ni kue'e ni
ndo'o ni ma —kúu ya jiña'a ya.
35 Te yikuu-ka Jesús ma ká'an ya,
te ni ka kenda koo tee ve koo ve'e tee
tátnuni veñu'u luluu ma, te ka jiña'a
de nuu tee ma:
—Sa'ya ni ma chi jâ ni ji'i i. Máko
xtna'a-ka ni teskua'a a —ka kuu de
ka jiña'a de.
36 Kovaa Jesús ma chi ñatuu ni
ke'en-kuenda ya ja ka ka'an tee
yukan, te jiña'a ya nuu tee tátnuni
veñu'u luluu ma:
—Má koyu'u ni; yika-ni ja kukanu
ini ña'a ni —kúu ya jiña'a ya.
37 Te ñatuu ni kachi ya ja jin
kondikin ña'a ñayii ma chi yika-ni ja
Santiago ma, ji'in ñani de Juan ma,
ji'in Pedro ma-ni kua'an ji'in ya.
38 Te nuu ni ka kenda koo de ji'in ya
ve'e tee tátnuni veñu'u luluu ma, te ni
jini ya ja ka kayu'u ji'in ja ka nda'yu
ñayii ma.
39 Te ni kivi ya, te jiña'a ya:
—¿Nava'a ka kayu'u ni te ka nda'yu
ni sukan? Suchi si'i a chi masu ni ji'i
i chi yika-ni ja kixi i —kúu ya jiña'a
ya.
40 Te ndaka ñayii ma chi ni ka
jakundee i Jesús ma. Kovaa Jesús ma
chi ni kene'e ya ñayii ma ke'e ma. Te
ni jeka ya yuva suchi ni ji'i ma, ji'in
si'i i ma, ji'in tee ka ndikin ya ma, te
ni kivi ya ji'in ndaka tee yukan ve'e
ma nuu kátuu suchi ni ji'i ma.
41 Sani te ni tnii ya nda'a i ma, te
jiña'a ya:
—Talita cum —kúu ya jiña'a ya.
Sa'a kúni ka'an tnu'u ya'a: “Ro'o ká'an
ri, ndakoo”.
42 Nuu ni jiña'a ya sukan ma, te
suchi yi'i uxi uu kuiya ma chi ni
ndakoo i, te ni jakondee i jika i. Te
ndaka ñayii ka iyo ma, ni ka sa'vi-nka
ini i ja ni ndateku suchi ma.
43 Kovaa Jesús ma chi sa'a ni tatnuni
ya:
—Máko jin ndakani ni nuu ni-in
ñayii ma ja ni kuu suchi si'i a —kúu
ya jiña'a ya.
Sani te ni tatnuni ya ja jin kua'a i
ja kaa suchi si'i ma.

6

Ñayii ka iyo ñuu maa Jesús ma chi masu nde ka kandija i ya
(Mt 13:53-58; Lc 4:16-30)

1 Te ni ndee Jesús ma ñuu yukan,
te kuan no'o ya ñuu nuu ni yo iyo ya
ma, te tee ka ndikin ya ma, kuan koo
de ji'in ya.
2 Nuu ni kenda kivi ni tatnuni Su'si
ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni
keja'a ya káxtnu'u ya ini veñu'u luluu
ma tnu'u ya ma nuu ñayii ma. Te ka
iyo kua'a xeen ñayii, te ka niniso'o
ndaka i tnu'u ká'an Jesús ma, te ni ka
sa'vi-nka ini i, te ka jikan-tnu'u tna'a
i:
—¿Ndenu ni kutu'va suchi ya'a
ndaka ja ká'an i a? ¿Ndenu ni kutu'va

i ndaka tnu'u ndichi ká'an i a ji'in
milagru sa'a i a?
3 ¿Masu suchi ya'a kúu carpinteru
sa'ya María ma? ¿Te masu ñani i ka
kuu Santiago ma, José ma, Judas ma,
ji'in Simón ma? ¿Te masu ya'a ka iyo
tna ku'va i a ne'un ndaka o a? —ka
kuu ñayii ma ka ka'an i.
Te ni ka ndakiti ini i ja ká'an ya ma.
4 Kovaa jiña'a Jesús ma:
—Ni-ka'nu ñuu ñayivi a chi ka
chiñu'u i in tee ndákaxtnu'u tnu'u ni
wa'a Su'si ma, kovaa ñuu maa de ma,
ji'in ne'un tna'a de ma, ji'in ne'un
ñayii ve'e de ma, masu na nde ka
chiñu'u i de, te sukan ka sa'a ña'a ni
vitna —kúu ya jiña'a ya.
5 Ñatuu ni kuu sa'a ya milagru,
yika-ni ja jaku-ni ñayii ka ku'u ma, ni
kuu ni sonee ya nda'a ya siki i ma, te
ni ka nduva'a i.
6 Te ni sa'vi-nka ini maa ya ja ñayii
yukan, masu nde ka kandija i ya ma.

Ni tetniñu Jesús ma tee ka ndikin ya ma, ja na jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
(Mt 10:5-15; Lc 9:1-6)

Jesús ma chi ni ndakonduu ya
ndaka ñuu kuechi ka iyo yatni ma,
káxtnu'u ya.
7 Ni kana ya ndi-uxi uu tee ka ndikin
ya ma, te ni tetniñu ya ndi-uu ndi-uu
de ja jin koo de jin kaxtnu'u de tnu'u
maa ya ma. Te ni wa'a ya tnu'u ndee
tnu'u ndatnu naxe jin tatnuni de nuu
tachi ma.
8 Te ni tatnuni ya ja masu nawa jin
kinda'a de jin koo de ma, yika-ni ja in
yutnu jin kituu de-ni. Má jin kinda'a
de in bolsa, ni a jin kaa de ma, ni a
xu'un,
9 yika-ni ja ndijan de ma jin ki'i de,
kovaa má jin kinda'a de sa'ma ja jin
ndaxsama de maa de ma.
10 Te jiña'a ya:
—Nú ni ka kivi koo ni in ve'e, te jin
kendoo ni yukan onde jin nde koo ni
ñuu yukan.
11 Te nú ñatuu ka kachi ñayii ka iyo
in ñuu ma ja jin koniniso'o i tnu'u ka
ka'an ni ma, te jin nde koo ni yukan,
te jin skoyo ni ñuyaka ja'a ni ma,
sukan-va'a ñayii yukan, jín kona'a i ja
jâ ni ka xtu'va ni i —kúu ya jiña'a ya.
12 Te ni ka ke koo tee ka ndikin ya
ma kuan koo de ka kaxtnu'u de nuu
ndaka ñayii ma ja na jin ndakani jín
ndaka'vi ini i, te jín xndoo i ja u'vi ka
sa'a i ma, te jín ndandikin i Su'si ma.
13 Suni ni ka kene'e kua'a de tachi ini
anua ñayii ma, te ni ka yo chi'i de
i aceite, te sukan ni ka yo nduva'a
kua'a ñayii ma.

Sukan ni ka ja'ni i Juan tee ni yo skuandute ñayii ma
(Mt 14:1-12; Lc 9:7-9)

14 Te tee kúu rey Herodes ma, ni
jiniso'o de ja ka ka'an ñayii ma ja kuu
Jesús ma, chi vaa ni-ka'nu ñuu ñayivi
ma ni ka jiniso'o ndaka i ja va'a ni yo
sa'a Jesús ma. Te ni jiniso'o de ja ka
ka'an i:
—Jesús ma chi Juan tee ni yo
skuandute ñayii ma kúu de, te jâ ni
ndateku de. Chukan kúu ja sa'a de
milagru.
15 Te in jichi-ka ñayii ma, ka ka'an
i:
—Tee nani Elías ma, tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma kúu de.
Suni in jichi-ka tna'a i ma, ka ka'an
i:
—Xi saa in tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma sukan ni ka yo kuu tee ni ki koo
xi'na-ka ma kúu de —ka kuu i ka
ka'an i.
16 Kovaa Herodes ma, nuu ni jin-
iso'o de sukan ka ka'an i ma, te ká'an
de:
—¡Nú tee ya'a kúu Juan ma! Te
vitna ja maa o ni tatnuni ja jin ka'nde
i xini de ma, te vitna, ¡nú ni ndateku
de! —kúu de ká'an de.
17 Vaa ja kuechi ña'a nani Herodías
ma, te ni tetniñu Herodes ma ja jin
tnii i Juan ma, te ni tatnuni de ja
jin ku'ni va'a i de te jín chinee i de
vekaa ma. Te ña'a nani Herodías ma
chi ñasi'i tee kúu Felipe ñani tee kúu
Herodes ma kúu ña, kovaa tee kúu
Herodes ma, ni ndakueka de ña.
18 Te Juan ma, ni yo jiña'a de Herodes
ma:

—Masu kuu kondeka ni ña'a jiña, chi vaa ñasi'i ñani ni ma kúu ña, vaa téku de ma —ni yo kuu de ni yo jiña'a de.
19 Te ña'a kúu Herodías ma, ni ndakiti xeen ini ña nuu Juan ma, te ni yo kuni ña ja na kûu Juan ma. Kovaa ñatuu nde kundee ña,
20 chi vaa Herodes ma, ni yo yu'u de, vaa ni yo jini de ja Juan ma chi in tee ñatuu na ja u'vi sa'a kúu de, te sa'a de ja va'a ja ndaa. Te ni yo jito de tee ma, te ni yo niniso'o de ja ni yo ka'an Juan ma. Kovaa ñatuu ni yo ni'i ini de nawa sa'a de, yika-ni ja ni yo kusii ini de ni yo niniso'o de ja ni yo ka'an Juan ma.
21 Te Herodes ma, ni sa'a de in viko ja ni ndi'i de kuiya, te ni wa'a de ja ni ka jaa ñayii ka satniñu ve'e de ma, ji'in ñayii ka ndanuu-ka ñuu Galilea ma. Te ni jani ini ña'a kúu Herodías ma ja kivi yukan ko kuu kivi kûu Juan ma.
22 Te sasi'i Herodías ma, ni kivi i nuu ka jaa de xita ma, te ni jitaja'a i, te ni ka jatna ini xeen Herodes ma ji'in ndaka ñayii ka nukoo ka jaa xita ji'in de ma sukan ni jitaja'a i ma. Te ni jiña'a rey ma nuu suchi si'i yukan:
—Kakan nawa kúni ro, te taa ri —kúu de jiña'a de.
23 Te ni ndaka'an de in uu jichi ja ma ndakani ini de ja kua'a de nawa na kakan i ma. Visi na kakan i sava ñuu nuu tátnuni de ma chi kua'a de i.
24 Te ni kee i ni jan kakan-tnu'u i si'i i ma:
—¿Nawa kakan sa? —kúu i jiña'a i.
Te ni ndakone'e ña:
—Kakan xini Juan tee skuandute ñayii ma —kúu ña jiña'a ña.
25 Te suchi si'i ma, jinu i ni ndivi i nuu iyo rey ma, te jiña'a i:
—Kúni sa vitnañu'ni ja taa ni xini Juan tee skuandute ñayii ma in nuu ko'o —kúu i jiña'a i.
26 Te rey ma chi ni kuxii xeen ini de, kovaa jâ ni ka'an de nuu ndaka ñayii ka nukoo ji'in de ma ja ma ndakani ini de, te ñatuu ni kuu kuña'a de i ja ma kua'a de ja jikan i ma.
27 Chukan kúu ja ni tetniñu yachi de in soldado, te ni tatnuni de nuu tee ma ja na ka'nde de xini Juan ma.
28 Te ni ja'an soldado ma vekaa ma, te ni ja'nde de xini Juan ma, te ñunee i in nuu ko'o kua'an ji'in de, te ni wa'a de suchi si'i ma. Te suchi yukan chi ni ndakua'a i si'i i ma.
29 Nuu ni ka jini tee ka ndikin Juan ma, te ni ka ndake'en de ñunde'yu Juan ma, te ni jan koo de ni ka chu'u de.

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda ja ni ka jaa u'un mil tee
(Mt 14:13-21; Lc 9:10-17; Jn 6:1-14)

30 Sani te tee ni tetniñu Jesús ma, ni ka ndatna'a de ji'in ya ma, te ni ka ndakani de ndaka ja ni ka sa'a de ji'in ja ni ka kaxtnu'u de nuu ñayii ma.
31 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ne'e koo ni, te jín koo o jín ndatatu o vala in nuu kuu jin koo-ni maa o —kúu ya jiña'a ya.
Chi vaa kuan koo ve koo ñayii ma ka kuu i, te ni ñatuu kúu jin ni'i de tiempu ja jin kaa de xita.
32 Chukan kúu ja Jesús ma ji'in tee ni tetniñu ya ma, kuan koo de ji'in ya in nuu barcu in nuu kuu jin koo-ni maa de ji'in ya.
33 Kovaa kua'a ñayii ni ka jini ja kuan koo de ji'in ya ma, te ni ka ndakuni i ja kuan koo de ji'in Jesús ma. Te sani te ndaka ñayii ndaka ñuu ma, ka jinu i kuan koo i ichi kua'an ya ma, te xinañu'u-ka i ni ka kenda koo.
34 Ja ni nuu Jesús ma nuu barcu ma, te ni jini ya kua'a xeen ñayii ma, te ni kunda'vi ini ya i, chi vaa sukan ka kuu ndikachi kiti ñatuu na tee jito ña'a, sukan ka kuu i. Te ni keja'a ya kua'a ja káxtnu'u ya.
35 Kovaa nuu ve kukuee-ka ma, te tee ka ndikin ya ma, ni ka jan tu'va de ya, te ka jiña'a de:
—Jâ ve kukuee, te nuu ka iyo o ya chi in nuu masu nawa iyo kuiti kúu.
36 Ndakuan-ta'vi ni nuu ñayii a, sukan-va'a jín koo i ichi yu'u ñuu a,

na jin kuaan i ja jin kaa i —ka kuu
de ka jiña'a de.
37 Kovaa Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Jin kua'a maa ni ja jin kaa i
—kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—¿Kúni ni ja jin koo sa jin kuaan sa
uu cientu denario xtatila, sukan-va'a
jin kua'a o ja jin kaa i? —ka kuu de
ka jiña'a de.
38 Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Na saa xtatila ka neva'a ni?
Kuán koo ni kuán koto ni —kúu ya
jiña'a ya.
Te nuu ni ka jini de ma, te ka jiña'a
de:
—U'un xtatila ji'in uu-ni tiaka iyo
—ka kuu de ka jiña'a de.
39 Sani te ni tatnuni ya ja jin
kunukoo tutu jaku jaku ñayii ma nuu
yi'i ma.
40 Te ni ka jinkoo tutu cientu cientu
ñayii ma ji'in uu xiko uxi (50), uu xiko
uxi (50) ñayii ma.
41 Sani te ni ke'en Jesús ma u'un
xtatila ma ji'in uu tiaka ma, te ni
ndonenuu ya ichi andivi ma, te ni
ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma ja iyo
ja jin kaa de ma, te ni ta'vi ya xtatila
ma. Sani te ni wa'a ya tee ka ndikin
ya ma, sukan-va'a jin kua'a de ja jin
kaa ñayii ma. Te ni sakuechi ya nduu
tiaka ma, te ni wa'a ya ja jin kaa
ndaka ñayii ma.
42 Ndaka ñayii ma, ni ka jaa i onde ni
ka ndutu chii i ma.
43 Te su'va ni ndoo-ka, te ni ka nda-
chitu uxi uu-ka chika ta'vi xtatila ma
ji'in tiaka ma.
44 Te ñayii ni ka jaa ma chi u'un mil
tee ma ni yo kuu.

Jesús ma, ni jika ya nuu ndute mar ma
(Mt 14:22-27; Jn 6:16-21)

45 Nuu ni jinu ma, te ni sa'a Jesús
ma ja tee ka ndikin ya ma, ja jin nda
koo de nuu barcu ma, sukan-va'a
xi'na-ka jin ya'a de nuu ndute ma
ichi ñuu Betsaida ma, sana ki'in ya
nani ndakuan-ta'vi ya nuu ñayii ma.
46 Te nuu ni jinu ni ndakuan-ta'vi ya
nuu ñayii ma, te kua'an ya ichi yuku
ma ja ndatnu'u ya ji'in Yuva ya Su'si
ma.
47 Te nuu ni kunee ma, te barcu ma
chi yika sava-ni nuu ndute ma kuan
no'o tnu. Te Jesús ma, ni kendoo maa
in-ni ya nuu ñu'ú ma.
48 Te ni jini ya ja ndendee tee ka
yinda'a yutnu ka xtanuu de ndute
ma, vaa yi'i kajin ma, te su'va vee i
ichi kuan nu koo de ma. Nuu ve ndii
ma, te Jesús ma, jika ya kua'an ya
nuu ndute ma ichi nuu ka iyo de ma,
te ni sa'a ya ja ni ya'a ndita ya.
49 Kovaa nuu ni ka jini de ya ja jika
ya nuu ndute ma, te ni ka jani ini de
ja in ñi'na kúu, te ni ka kayu'u de,
50 chi vaa ndaka de ni ka jini, te ni ka
yu'u de. Kovaa sani te ni ka'an ya te
jiña'a ya:
—Jin koneva'a ni tnu'u ndee tnu'u
ndatnu chi maa sa kúu, te má jin
koyu'u ni —kúu ya jiña'a ya.
51 Sani te ni kaa ya nuu barcu ma,
te ni ndukuee kajin yi'i ma, te ni ka
sa'vi-nka ini de,
52 chi vaa ñatuu jin jaku'ni-ka ini de
milagru ni sa'a ya ji'in xtatila ma, chi
vaa ka iyo nee-ka janitnuni de ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya ñayii ka ku'u ja ka iyo i ñuu Genesaret ma
(Mt 14:34-36)

53 Ni ka ya'a de ji'in ya nuu ndute
ma, te ni ka kenda koo de ñuu Gene-
saret ma, te ni ka ju'ni de barcu de
ma yu'u ndute ma.
54 Nuu ni ka nu koo de ji'in ya nuu
barcu ma, te ni ka ndakuni ñayii ma
Jesús ma.
55 Te ka jinu ndaka ñayii ñuu yukan
kuan koo i ndenu ni ka jiniso'o i ja
iyo Jesús ma, te ka yinda'a i jito nuu
ka yoxtnee ñayii ka ku'u ma.
56 Ndeva'a-ni nuu ni yo kivi ya ini
ñuu kuechi ma, xi ini ñuu na'nu ma,
xi yuku ma, ni ka yo jakin-tuu i ñayii
ka ku'u ma ichi kua'an ya ma. Te ni
ka yo jikan-ta'vi i nuu ya ja na kua'a
ya tnu'u ja na jin kaki'i ñayii ka ku'u
ma yu'u sa'ma ndii ya ma. Te ndaka
ñayii ni ka yo kaki'i yu'u sa'ma ndii
ya ma chi ni ka yo nduva'a i.

7

Ni kaxtnu'u Jesús ma nde a kúu ja sa'a ja ñatuu iyo vii iyo ndoo ini anua ñayii ma nuu Su'si ma
(Mt 15:1-20)

1 Te ni ka kenda koo tee ñuu Jerusalén ma, tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma. Te ni ka jan tu'va de ji'in tee ka kuu fariseo ma nuu iyo Jesús ma.
2 Tee ya'a chi ja ni ka jini de ja sava tee ka ndikin Jesús ma, ñatuu ni ka ndanda'a de sukan ka sa'a ñayii judío ma, te ni ka jaa de xita ma. Chukan kúu ja ni ka ka'an de tnu'u tee ma, ja naku ñatuu ka sa'a de sukan ka sa'a maa de ma.
3 (Chi vaa tee ka kuu fariseo ma, ji'in ndaka tee ka kuu judío ma, ka ndikin de ja ni ka yo sa'a tna'a o tee jana'a-ka ma, ja ma kuu jin kaa de xita, nú masu ja xi'na-ka jin ndanda'a de sukan ni ka yo kaxtnu'u tna'a o tee jana'a-ka ma.
4 Te nú ka ndenda koo de ja jan koo de nuya'vi ma, te ma kuu jin kaa de xita, nú masu ja xinañu'u-ka jin ndanda'a de, vaa ka jani ini de ja kuechi ja ni ka ndatna'a de ji'in ñayii ma, te ni ka ndutne'e de nuu Su'si ma. Chukan kúu in ja ka sa'a de ma, kovaa sukan ka iyo kua'a xeen-ka ja ka sa'a de ma, te suni sukan ka sa'a de ji'in ja ka jatniñu de ma, ja ka ndakate de vasu de ma, ji'in tindo'o de ma, ji'in kisi kaa de ma, ji'in jito nuu ka kixi de ma, te ka jani ini de ja sukan, te jin koo vii de nuu Su'si ma.)
5 Chukan kúu ja tee ka kuu fariseo ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ka jikan-tnu'u de Jesús ma:

—¿Nava'a tee ka ndikin ña'a ndijin a, ñatuu ka ndikin de sukan ni ka yo sa'a tna'a o tee jana'a-ka ma, vaa ñatuu ni ka ndanda'a de, te ni ka jaa de xita ma? —ka kuu de ka jiña'a de.

6 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Tee kúu Isaías ma tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma chi ja ndandaa-ni ni yo ndaka'an de ja masu ka sa'a ni sukan ka ka'an ni a, vaa sa'a ni tee de ma:

Ñayii ya'a chi ñií yu'u-ni i a ka chiñu'u ña'a i,
kovaa ini anua i a chi jika-ni ka iyo i nuu sa a.
7 Masu nde jiniñu'u ja ka chiñu'u ña'a i ma,
vaa ja ka kaxtnu'u i ma, ndimaa ja ka tatnuni ñayii ma-ni kúu.
8 Sukan ni ka'an de ja jin kuu ni, chi vaa ka xndoo ni ja ni tatnuni Su'si ma, te ka jatanuu ni ka ndikin ni sukan ka sa'a ñayii ma-ni, ja jin ndondoo tindo'o ni ma ji'in vasu ja jin ku'un ja jin ko'o ni ma, te kua'a-ka tna'a cha'a ka sa'a ni —kúu ya jiña'a ya.
9 Te jiña'a tna ya:

—¿Ka jani ini ni ja va'a-ni ja ka jatanuu ni sukan ka sa'a maa ni a, te ka xtandiyo ni ja ni tatnuni Su'si ma?
10 Te tee kúu Moisés ma, ni ka'an de: "Jin kava respetu ni nuu yuva ni ma ji'in nuu si'i ni ma", te "Ñayii ká'an u'vi ja kuu yuva i ma, xi ká'an u'vi i ja kuu si'i i ma, ñayii yukan chi uni kûu i."
11 Kovaa maa ni chi ka ka'an ni ja in ñayii chi kuu kuña'a i nuu yuva i ma, xi nuu si'i i ma: "Ma kuu chindee-ka ña'a sa, chi vaa ndaka ja neva'a sa ya chi corbán kúu i." Te tnu'u corbán ma chi kúni ka'an "ja jâ ni ndakua'a ndi'i sa nuu Su'si ma".
12 Te suni ka ka'an ni ja nú in ñayii ká'an sukan ma chi masu nawa kúu-ka ja chindee-ka i yuva i ma, xi si'i i ma. Te sukan, te ka ndaxsama ni ja ni tatnuni Su'si ma ja ko koto o yuva o ma ji'in si'i o ma.
13 Te ndaka tnu'u ya'a ni ka ndakaxtnu'u ni nuu ñayii ma. Te iyo kua'a xeen-ka tnu'u tna'a cha'a ja ka sa'a ni a. Te sukan, te ka xnaa ni ja ni tatnuni Su'si ma te ka jatanuu ni ja ka ka'an ñayii ma-ni —kúu ya jiña'a ya.
14 Sani te Jesús ma, ni kana ya ñayii ma, te jiña'a ya:

—Jin koniniso'o ndaka ni, te jin jaku'ni ini ni.
15 Ñatuu nawa kívi yu'u o a ja satne'e i ini anua o a, su'va ndaka ja u'vi ñu'u

ini ñayii ma ja sa'a i ma kúu ja sa'a ja
ñatuu iyo vii iyo ndoo ini anua ñayii
ma nuu Su'si ma.
16 Nde ni iyo so'o ja koniniso'o ni, te
koniniso'o va'a ni —kúu ya jiña'a ya.
17 Te nuu ni xndoo Jesús ma ñayii
ma te ni kivi ya ini ve'e ma, te ka
jikan-tnu'u tee ka ndikin ya ma:
—¿Nawa kúu ja ni kaxtnu'u ni ma?
—ka kuu de ka jiña'a de.
18 Te jiña'a ya:
—¿Te ni ndijin ñatuu ni ka jaku'ni
ini ni? ¿Te ñatuu ka jaku'ni ini ni ja
masu ja jaa o ma kúu ja sa'a siin ña'a
i nuu Su'si ma?
19 Chi vaa masu kívi i ini anua o a chi
chii o a kée i, te jínu, te ndée i —kúu
ya jiña'a ya.
Chukan kúu ja Jesús ma chi ká'an
ya ja ndaka ja jaa o ma chi ka ndaa
vii i.
20 Te ni jinu, te ni ka'an ya:
—Ndaka ja u'vi ñu'u ini anua ñayii
ma, chukan kúu ja satne'e ña'a i nuu
Su'si ma.
21 Vaa onde ini anua ñayii ma ka ñu'u
ndaka ja u'vi ma, te chukan kúu ja
kénda ja ka jani ini i ma, ja jin kivi
nduu i ji'in ndi-in ndi-in ñayii ñatuu
ni ka tnanda'a ji'in i ma, ji'in ja jin
sakui'na i ma, ji'in ja jin ka'ni tna'a i
ma,
22 ji'in ja ñayii ni tnanda'a ma, te ka
kivi nduu i ji'in in-ka ñayii ma, ji'in ja
ka ndiyo ini i ja jin koneva'a i ndaka
ndatniñu ma, ji'in ja ka sa'a i ndaka
ja u'vi ma, ji'in ja ka xnda'vi tna'a i
ma, ji'in ja ka ka'an kini i ma, ji'in ja
ka kukueñu ini i ma, ji'in ja ka ka'an
i tnu'u ñayii ma, ji'in ja ka jani ini i ja
maa in-ni i ka kuu ja ka ndanuu-ka
ma, ji'in ja ñatuu ka ndasa'a i kuenda
ja u'vi ka sa'a i ma.
23 Ndaka tnu'u ya'a ka kuu ja ka ñu'u
ini anua ñayii ma, te ndaka ja u'vi
yukan kúu ja ka sa'a ja kútne'e ini
anua ñayii ma nuu Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya.

In ña'a masu judía ma, ni kukanu ini ña ja Jesús ma chi kuu chindee ña'a ya

(Mt 15:21-28)

24 Sani te kua'an Jesús ma ichi ñuu
nani Tiro ma. Te ni kivi ya in ve'e,
vaa kúni ya ja ñatuu na in kuni ña'a,
kovaa ñatuu ni kuu chu'u ya.
25 Vaa ni jini yachi-ni si'i in suchi
yinee ña'a in tachi, te ni ja'an ña, te
ni jinkuiñi jiti ña nuu ja'a Jesús ma.
26 Te ña'a ya'a chi masu ña'a judía ma
kúu ña chi ña'a ñuu Sirofenicia ma
kúu ña. Te ni jikan-ta'vi ña nuu Jesús
ma ja na kene'e ya tachi yinee sasi'i
ña ma.
27 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Kua'a ni tnu'u ja xi'na-ka suchi
kuechi ma jín kaa, chi vaa masu va'a
ja xtandee o ja ka jaa suchi kuechi
ma te kua'a o ja jin kaa la-ina ma
—kúu ya jiña'a ya.
28 Te ni ndakone'e ña:
—Kovaa, Señor, onde la-ina ma ka
jaa ja ka ndaxtutu ti ja ka sunkava
suchi kuechi ma —kúu ña jiña'a ña.
29 Jesús ma, jiña'a ya:
—Va'a-ni ni ka'an ni. Kuán no'o ni
chi tachi ni yinee sasi'i ni ma, jâ ni
kee i —kúu ya jiña'a ya.
30 Te nuu ni ndenda ña'a yukan
ve'e ña ma, ni ndani'i ña sasi'i ña ma,
kátuu i nuu jito ma, kovaa tachi ma
chi jâ ni kee ña'a i, te ni nduva'a i.

Ni ndasava'a Jesús ma in tee so'o te ká'an titete de

31 Ni ndee Jesús ma ñuu Tiro ma, te
ni ndaya'a ya ichi ñuu Sidón ma ji'in
ichi ñuu Decápolis ma, kuan no'o ya
yu'u mar Galilea ma.
32 Te yukan ni ka jan xsia'a i in tee
so'o te ka'an titete de, te ka jikan-ta'vi
i ja na sonee ya nda'a ya siki de ma.
33 Te Jesús ma, ni ja'an ya ji'in de in
lado nuu ñatuu na ñayii ka iyo. Te ni
skivi ya xninda'a ya ma so'o de ma,
te ni chi'i ya ndute sii ya ma xninda'a
ya ma, te ni tenee ya yaa de ma.
34 Te nde'ya ya ichi andivi ma, te ni
jaka ini ya, te jiña'a ya tee yukan:
—Efata —kúu ya jiña'a ya. Te tnu'u
Efata ma kúni ka'an “Ndanune”.
35 Te ora yukan, te ni ka ndanune
so'o de ma, te ni ndatnana yaa de ma,
te ni kuu ni ndaka'an va'a de.

36 Jesús ma, ni tatnuni ya ja máko
jin kuña'a de ni-in ñayii ma. Kovaa
visi ni jiña'a, ni jiña'a ya ja máko jin
ndakani de ma, kovaa su'va ni ka yo
ndakani, ni ka yo ndakani de nuu
ñayii ma.
37 Ûni ni ka sa'vi-nka ini ndaka ñayii
ma, te ka ka'an i:
—Ndaka-ni kúu sa'a de. Onde
ñayii inuso'o ma, sa'a de ja kúu ka
ndakuniso'o i, te ñayii ñatuu kúu jin
ka'an ma, sa'a de ja kúu ka ndaka'an
i —ka kuu i ka ka'an i, vaa ñatuu ka
ndakunitnuni i ja Su'si ma kúu ya.

8

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda ja ni ka jaa kuun mil tee
(Mt 15:32-39)

1 In kivi yukan, kii ni ka ndututu
tuku kua'a xeen ñayii ma, te ñatuu
nawa jin kaa i, te ni kana Jesús ma
tee ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:
2 —Kúnda'vi ini sa ndaka ñayii ya'a,
vaa ni kuu uni kii ka iyo o ji'in i, te
ñatuu nawa ka neva'a i ja jin kaa i.
3 Te nuna ndatetniñu sa i jin nu koo i
ve'e i ma te ñatuu jin kaa-ka i ma chi
jin kuita i ichi jin nu koo i ma, chi vaa
kua'a i ve koo jika —kúu ya jiña'a ya.
4 Te tee ka ndikin ya ma, ni ka
ndakone'e de:
—¿Naxe kuu jin kua'a o ja jin kaa
ñayii a? Te vitna ja masu nawa iyo
kuiti nuu ka iyo o a —ka kuu de ka
jiña'a de.
5 Te Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:
—¿Na saa xtatila ka neva'a ni?
—kúu ya jiña'a ya.
—Uja —ka kuu de ka jiña'a de.
6 Te ni tatnuni ya nuu ñayii ma ja
na jin kunukoo i nuu ñu'ú ma. Te
ni tnii ya ndi-uja xtatila ma, te ni
ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma ja iyo
xtatila jin kaa ñayii ma, te ni ta'vi ya,
te ni wa'a ya tee ka ndikin ya ma. Te
tee yukan, ni ka wa'a de ja jin kaa
ñayii ma.
7 Suni ka neva'a de jaku tiaka. Te ni
ndakuan-ta'vi Jesús ma nuu Su'si ma
ja iyo tiaka jin kaa i ma. Sani te ni
tatnuni ya ja na jin kua'a de ja jin kaa
ñayii ma.
8 Te ni ka jaa ndaka ñayii ma, onde ni
ka ndutu chii i. Te ni ka ndaxtutu de
ja ni ka ndoo-ka ma, te ni ndachitu
uja-ka chika.
9 Tee ni ka jaa ma, visi kuun mil de
ka kuu. Te ni ndakuan-ta'vi ya nuu
ñayii ma.
10 Te ni ndaa ya in nuu barcu ji'in
tee ka ndikin ya ma, te kua'an ya ichi
ñuu nani Dalmanuta ma.

Tee ka kuu fariseo ma, ni ka jikan de ja sa'a Jesús ma in milagru
(Mt 16:1-4; Lc 12:54-56)

11 Ni ka kenda koo tee ka kuu
fariseo ma, te ni ka keja'a de ka
tetna'a de ji'in Jesús ma. Te ni ka
jitotnuni de ya nú vee ya nuu Su'si
ma, te ka jikan de ja na sa'a ya in
milagru kua'a Su'si ma, sukan-va'a
jin kuni de nú vee ndija ya nuu Su'si
ma.
12 Te ni jaka ini Jesús ma, te jiña'a ya:
—¿Nava'a jikan ñayii ya'a in mila-
gru? Kovaa ja ndaa ká'an sa ja ñatuu
ni-in milagru, ni ma kua'a Su'si ma
ja jin kuni i —kúu ya jiña'a ya.
13 Sani te ni xndoo ya de, te ni ndaa
ya nuu barcu ma, te kua'an ya in-ka
yu'u mar ma.

Ni xtu'va Jesús ma tee ka ndikin ya ma ja na jin konee de cuidado tnu'u ka kaxtnu'u tee ka kuu fariseo ma
(Mt 16:5-12)

14 Te tee ka ndikin Jesús ma, ni
ka ndunaa de ja jin kinda'a de ja jin
kaa de, te yika-ni ja in-ni xtatila ka
yinda'a de ka iyo de nuu barcu ma.
15 Te Jesús ma, sa'a ni jiña'a ya ja
ni xtu'va ya de:
—Jin ko koto va'a ni maa ni ja
ma jin kuatniñu ni levadura tee ka
kuu fariseo ma, ji'in levadura tee kúu
Herodes ma —kúu ya jiña'a ya.
16 Te tee ka ndikin ya ma, te ka
ndaxtekuechi tna'a de naku ñatuu na
xtatila ka yinda'a de ma, te chukan
kúu ja ká'an ya ma, ka jani ini de.
17 Te ni jinitnuni Jesús ma, te chukan
kúu ja jiña'a ya:

—¿Nava'a ka ka'an ni ja ñatuu
na xtatila ka yinda'a ni? ¿Ñatuu
jin jaku'ni-ka ini ni, ni ñatuu jin
ndasa'a-ka maa ni kuenda? ¿Ka
ndesi-ka janitnuni ka neva'a ni a?
18 ¿Ka neva'a ni nduchinuu ni a, te
ñatuu ka nde'ya ni? ¿Ka iyo so'o ni,
te ñatuu ka jiniso'o ni? ¿Ñatuu ka
ndaka'án ni?
19 Nuu ni ta'vi sa u'un xtatila ma, te
ni wa'a sa ja ni ka jaa u'un mil tee
ma, ¿na saa-ka chika xtatila ma ni ka
ndaxtutu ni? —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—Uxi uu-ka ma vi —ka kuu de ka
jiña'a de.
20 Te jiña'a ya:
—Nuu ni ta'vi sa uja xtatila ma, te
ni ka jaa kuun mil tee ma, ¿na saa-ka
chika ñu'u chitu ni ka ndaxtutu ni?
—kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—Uja-ka ma vi —ka kuu de ka
jiña'a de.
21 Te jiña'a ya:
—¿Te ñatuu jin jaku'ni-ka ini ni?
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasava'a ya in tee kuaa ñuu Betsaida ma

22 Sani te ni ka kenda koo de ji'in
ya ñuu Betsaida ma, te ni jan koo i
ji'in in tee kuaa nuu iyo Jesús ma.
Te ka jikan-ta'vi i nuu ya ja na tenee
ya nda'a ya ma nuu tee kuaa ma,
sukan-va'a na nduva'a de.
23 Jesús ma, ni tnii ya nda'a tee kuaa
ma, te ni kene'e ya de ini ñuu ma. Te
ni chi'i ya nde sii ya ma nduchinuu
de ma. Te ni sonee ya nda'a ya siki
de ma, te ni jikan-tnu'u ya de:
—¿Nde'ya ni jaku? —kúu ya jiña'a
ya.
24 Te tee kuaa ma, ni keja'a kúu
ndákonde'ya de, te jiña'a de:
—Nde'ya sa ñayii ma. Sukan ka
kuu yutnu ka kuu i kuan koo i —kúu
de jiña'a de.
25 Jesús ma, ni tenee ya in-ka jichi
nda'a ya ma nuu de, te tee kuaa ma
chi ûni ni yo nde'ya vava'a de, te ni
nduva'a de. Te ndaka ja nde'ya de
ma jini ndaa de.
26 Sani te Jesús ma, ni ndatetniñu ya
de ja na no'o de ve'e de ma, te jiña'a
ya:
—Má no'o ni ichi ini ñuu ma —kúu
ya jiña'a ya.

Pedro ma, ni ka'an de ja Jesús ma kúu Cristo iya ni tetniñu maa Su'si ma (Mt 16:13-20; Lc 9:18-21)

27 Sani te kua'an Jesús ma ji'in tee
ka ndikin ya ma ichi ñuu Cesarea ma
ja iyo i ñuu Filipo ma, te ichi kua'an
ya ji'in de ma, te ni jikan-tnu'u ya:
—¿Na in kúu sa, ka ka'an ñayii ma?
—kúu ya jiña'a ya.
28 Te ni ka ndakone'e de:
—Jaku ñayii ma, ka ka'an i ja Juan
tee skuandute ma kúu ni. Te jaku-ka
i ma ka ka'an ja Elías ma kúu ni.
Te jaku-ka tuku i ma ka ka'an ja in
tna'a tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma kúu ni —ka kuu de
ka jiña'a de.
29 Te ni jikan-tnu'u ya:
—Te ndijin, ¿na in kúu sa, ka ka'an
ni? —kúu ya jiña'a ya.
Te Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Ndijin kúu Cristo iya ni tetniñu
maa Su'si ma —kúu de jiña'a de.
30 Kovaa ni tatnuni Jesús ma ja
másu ko jin kuña'a de na in kúu ya
nuu ni-in ñayii ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya (Mt 16:21-28; Lc 9:22-27)

31 Jesús ma, ni keja'a ya káxtnu'u ya
ja iya vee ñayivi ñuu ñayivi a kúu ya,
te ndo'o neni ya, te jin saxiko ña'a
tee ka ndanuu ma, ji'in tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma. Te jiña'a ya
nuu tee ka ndikin ya ma:
—Jin ka'ni ña'a de, kovaa nuu uni
kivi ma, te ndateku sa —kúu ya jiña'a
ya.
32 Sa'a ni xtu'va ndi'i ya de. Sani
te Pedro ma, ni kene'e siin de ya in
lado, te ni keja'a de ndónda de nuu
ya.
33 Kovaa Jesús ma, ni ndakonenuu
ya, te nde'ya ya tee ka ndikin ya ma,
te ndónda ya nuu Pedro ma jiña'a ya:

—¡Kuán ndiyo ni nuu sa, tachi!
Masu nde'ya ni sukan nde'ya Su'si
ma chi ja ka nde'ya ñayii a nde'ya ni
—kúu ya jiña'a ya.
34 Sani te Jesús ma, ni kana ya tee
ka ndikin ya ma ji'in ñayii ma, te
jiña'a ya:
—Nú na in kúni ja kondikin ña'a
i, máko sa'a i sukan játna ini maa i
ma, su'va kóndikin ña'a i, visi na ndo'o
neni i sukan ndó'o néni ñayii ndiso
krusi i ma te kua'an i nuu kûu i ma.
35 Vaa ñayii kúni ja koo va'a i ñuu
ñayivi ya chi skenaa i anua i ma.
Kovaa nú na in na kûu i ñuu ñayivi
ya ja kuechi ja ndikin ña'a i maa sa,
te káxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a ká'an
sa a chi ndani'i ta'vi i.
36 ¿Na nde jiniñu'u ja in ñayii ma, te
koneva'a i ndaka ja iyo ñuu ñayivi a
te skenaa i anua i ma?
37 Va'a-ka ja na ndakua'a i ndaka ja
neva'a i ma te ko sa'a i sukan játna
ini Su'si ma, te ndani'i ta'vi i.
38 Te chukan kúu ja nú nde ni
na kukan-nuu ja ndikin ña'a ni te
kukan-nuu ni ja jini ni tnu'u ni
kaxtnu'u sa a, ne'un ñayii tiempu ya'a
ja ndimaa ka sa'a i ja u'vi ma te ka
ndiso kuechi i ma, te jin kona'a ni
ja saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a chi ndakukan-nuu ña'a sa
kivi ndii sa ji'in jayiñu'u Yuva sa ma,
ji'in ndaka ángel ka jinukuechi nuu
ya ma —kúu ya jiña'a ya.

9

1 Suni jiña'a tna ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja ka iyo jaku ni
ja ka iyo ni ya'a ja masu jin kûu ni
onde jin kuni ni sukan tatnuni Su'si
ma ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya
ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Su'si ma ja Sa'ya maa ya kúu Jesús ma
(Mt 17:1-13; Lc 9:28-36)

2 Te ni ya'a nuu iñu kii ma, te Jesús
ma chi ni jeka ya Pedro ma, ji'in
Santiago ma, ji'in Juan ma, te ni ka ka
koo de ji'in ya in yuku sukun sukun,
te ka iyo maa-ni de ji'in ya. Te yukan,
sani te ni ndasama ya nuu ndinuni
tee kuan koo ji'in ya ma.
3 Te sa'ma ya ma chi ûni kánda'a i ja
jándute i, te ûni ni ndukuijin kuijin i,
te ni-in ñayii, visi na ndakate ndakate
i sa'ma i ma, masu kuu ndasa'a kui-
jin i sukan kaa sa'ma ya ma.
4 Te ni ka jini de Elías ma ji'in Moisés
ma, ja ka ndatnu'u de ji'in ya.
5 Te Pedro ma, jiña'a de nuu Jesús
ma:
—Teskua'a, ¡va'a-ni ja ka iyo sa
ya'a! Jín sa'a sa uni ve'e nda'a yutnu,
in kuenda maa ni, te in-ka kuenda
Moisés ma, te in-ka kuenda Elías ma
—kúu de jiña'a de.
6 Sukan ni ka'an Pedro ma, chi vaa
ni ka yu'u xeen de, te ñatuu ni'i ini-ka
de nawa ká'an de.
7 Sani te in viko ni nukun-tuu ña'a.
Te onde ne'un viko ma, te ni ka
jiniso'o de ja sa'a ni ka'an Su'si ma:
—Sa'ya sa kúu iya ya'a, te kútoo sa
ya. Jin koniniso'o ni ja ká'an ya a
—kúu ya ká'an ya.
8 Sani te ni ka ndonenuu de, te ni
ka jini de ja maa in-ni-nka Jesús ma
iyo. Te ñatuu ni ka jini-ka de ni a
in-ka ñayii, nú masu ja maa in-ni-nka
ya.
9 Nani ni ka nu koo de yuku ma,
Jesús ma, ni sacargu ya de ja máko
jin ndakani de nuu ni-in ñayii ma ja
ni ka jini de ma, onde nú ni ndateku
maa ya ja kúu ya iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a.
10 Chukan kúu ja ni ka yo na'a vava'a
de tnu'u ni ka'an ya ma, visi ni ka yo
jikan-tnu'u tna'a de:
—¿Nawa kúni ka'an ja ndateku de
ma? —ka kuu de ka ka'an de.
11 Te ni ka jikan-tnu'u de nuu Jesús
ma:
—¿Nava'a ka ka'an tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma ja xi-
nañu'u-ka ndii Elías ma? —ka kuu de
ka jiña'a de.
12 Te ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa kúu ja ká'an tnu'u ndee
tnu'u Su'si ma ja Elías ma kii xi-
nañu'u-ka, te maa de ndakani ichi
va'a ndaka ñayii ma. Te ¿nava'a ká'an
tnu'u Su'si ma ja iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, iyo ja ndo'o neni ya ma ji'in

ja ñatuu na in kunimani nuu ya ma,
ka jani ini ni?
13 Kovaa maa sa chi ká'an sa ja jâ
ni kii Elías ma, te ñayii a, ni ka sa'a
i de ndaka sukan ni ka kuni maa i,
sukan ká'an tnu'u Su'si ma sukan iyo
ja ndo'o neni de ma —kúu ya jiña'a
ya.

Jesús ma, ni kene'e ya tachi ni yo saneé in suchi jaa, te ni nduva'a i
(Mt 17:14-21; Lc 9:37-43)

14 Nuu ni ka ndenda koo de ji'in ya
nuu ka iyo ndaka-ka tee ka ndikin
ya ma, ni jini ya ja ni ka ndakonduu
ña'a kua'a xeen ñayii nuu ka iyo de
ma. Te ka iyo jaku tee ka skua'a tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma, te ka tetna'a
de ji'in tee ka ndikin ya ma.
15 Te ndaka de ni ka jini Jesús ma, te
ni ka sa'vi-nka ini de, te ka jinu de
kuan koo de kuan kua'a de nchuxi
Jesús ma.
16 Te ni jikan-tnu'u ya:
—¿Nawa kúu ja ka tetna'a ni ji'in
tee jiña? —kúu ya jiña'a ya.
17 In tee iyo tna yukan, ni
ndakone'e de:
—Teskua'a, ya'a ni kijaa sa ji'in
sa'ya sa ya, chi vaa yinee ña'a in
tachi, te ni ndasa'a ñi'i ña'a i.
18 Ndeva'a-ni nuu iyo i ma, te tachi
ma chi skiki ña'a i, te jaa ti-iñu yu'u
i ma, te ndakandi'i i nu'u i ma, te
ndakiki kuiti i. Te ni jikan-ta'vi sa
nuu tee ka ndikin tna'a ji'in ni a ja
na jin kene'e de tachi yukan, kovaa
ñatuu ni kuu jin sa'a de —kúu de
jiña'a de.
19 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nava'a ñatuu ka kukanu ini ña'a
ni? ¿Na saa-ka kii koo sa ji'in ni? ¿Te
na saa-ka kii kanda sa ja sukan ka
kuu ni a? Ki koo ni ki xsia'a ni suchi
yukan —kúu ya jiña'a ya.
20 Sani te ni jan koo de ni ka jan
xsia'a de suchi yukan nuu Jesús ma.
Kovaa nuu ni jini tachi ma Jesús ma,
ni sa'a i ja ni ndaskiki tuku i suchi
yukan. Te ni kotuu i nuu ñu'ú ma,
kani nda'a kani si'in i, te jaa ti-iñu
yu'u i ma.
21 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya yuva i
ma:
—¿Ndende kii ni keja'a i ndó'o i
sa'a?
Te yuva i ma, ni ndakone'e de:
—Onde nuu luluu i ma.
22 Te tachi yukan, kua'a jichi chunee
ña'a i nuu ñu'u i'ni ma ji'in nuu ndute
ma, ja ka'ni ña'a i. Kovaa nú kuu
naxe sa'a ni vala, kunda'vi ini ña'a ni,
te chindee ña'a ni —kúu de jiña'a de.
23 Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Nava'a ká'an ni "nú kuu"? Ñayii
kúkanu ini ña'a ma chi ndaka kuu
sa'a sa ja kuu i —kúu ya jiña'a ya.
24 Sani te yuva suchi yukan, káyu'u
de jiña'a de:
—Kúkanu ini ña'a sa. Te
chindee-ka ña'a ni ja kukanu ini-ka
ña'a sa —kúu de jiña'a de.
25 Ja ni jini Jesús ma ja kua'a xeen
ñayii ka iyo ma, te ni ndonda ya nuu
tachi ma jiña'a ya:
—Tachi ñi'i tachi so'o, ru'u ya
tátnuni ja na kee ro ki'in ro, te máko
ndivi-ka ro ini anua suchi ya'a —kúu
ya jiña'a ya.
26 Te tachi ma, ni kayu'u i, te ni sa'a
i ja ni skiki-ka ña'a i in-ka jichi, te
ni kee i kua'an i. Te suchi yukan, ni
kendoo i kuenda tnu'u ja ni ji'i i. Te
chukan kúu ja ñayii ma, ka ka'an i ja
ni ji'i suchi yukan.
27 Kovaa Jesús ma, ni tnii ya nda'a
i ma, te ni ndone'e ya i. Te suchi
yukan chi ni ndokuiñi i.
28 Sani te Jesús ma, ni kivi ya
in ve'e, te maa in-ni ya ji'in tee
ka ndikin ya ma ka iyo, te ni ka
jikan-tnu'u de:
—¿Nava'a saña, ña ni kuu jin
kene'e sa tachi ma? —ka kuu de ka
jiña'a de.
29 Te ni ndakone'e Jesús ma:
—Tna'a tachi yukan ma, ma jin ke
koo i, nú masu ja onde jin kakan-ta'vi
jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma —kúu
ya jiña'a ya.

Cha'a kúu ja ku-uu jichi ja ni kaxtnu'u Jesús ma ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya
(Mt 17:22-23; Lc 9:43-45)

30 Te ni ka nde koo de ji'in ya
yukan, te kuan koo de ji'in ya ichi
ñuu Galilea ma, kovaa ñatuu kúni ya
ja ni-in ñayii kuni ja yukan iyo ya ji'in
tee ka ndikin ya ma,
31 chi vaa yikuu ya káxtnu'u ya nuu
de ma, te jiña'a ya:
—Saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a chi jin kunda'a ña'a ñayii ma,
te jin ka'ni ña'a i. Kovaa nuu uni kivi
ma, te ndateku sa —kúu ya jiña'a ya.
32 Kovaa tee ka ndikin ya ma, ñatuu
ka jaku'ni ini de ja ká'an ya ma, te ka
yu'u de ja jin kakan-tnu'u de ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma na in ko kuu ja kanuu-ka nuu Su'si ma
(Mt 18:1-5; Lc 9:46-48)

33 Te nuu ni ka kenda koo de ji'in ya
ñuu Capernaum ma, nuu jâ ka iyo de
ji'in ya ini ve'e ma, te ni jikan-tnu'u
Jesús ma:
—¿Nawa kúu ja ka tetna'a ni ichi ve
koo o ma? —kúu ya jiña'a ya.
34 Kovaa ndaka de ni ka jasiyu'u,
chi vaa ichi ve koo de ma, ka tetna'a
de na nde de ma, ko kuu ja kanuu-ka.
35 Sani te Jesús ma, ni jinkoo ya, te ni
kana ya ndi-uxi uu de ma, te jiña'a
ya:
—Nú na in kúni ja ko kuu i
ñayii kanuu-ka, te kúnukuechi i nuu
ndaka-ka ñayii ma, te káni ini i ja
masu ñayii kanuu kúu i ne'un ndaka
i ma —kúu ya jiña'a ya.
36 Sani te ni jani ya in suchi luluu
me'ñu ndaka de ma, te ni kanundee
ya i, te jiña'a ya:
37 —Nú na in, ja maa sa, te
kuan-ta'vi i in suchi luluu sukan lu-
luu suchi ya'a, te ja sukan sa'a i ma
chi jan-ta'vi ña'a i maa sa. Te nú na
in jan-ta'vi maa sa ma chi masu maa
in-ni sa jan-ta'vi i, suni jan-ta'vi i iya
ni tetniñu ña'a ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma ja ñayii ñatuu ndákiti ini nuu o ma chi kétna'a ini i ji'in o
(Lc 9:49-50; Mt 10:42)

38 Juan ma, jiña'a de:
—Teskua'a, ni ka jini sa in tee ja
ndákune'e ña'a de maa ni, te tátnuni
de nuu tachi ma, te ka nde koo i, te ka
xndoo i ñayii ma. Te ni ka ja'nu ndee
sa, te ka jiña'a sa ja má ko sa'a-ka de
sukan, vaa masu tee ka ndikin tna'a
ji'in o a kúu de —kúu Juan ma jiña'a
de.
39 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Máko jin ka'nu ndee ni ja ma
ka'an-ka de, chi vaa masu na in ja
ndákune'e i ja nani maa sa a te ko kuu
in milagru ma, te jinu te ndaka'an
u'vi i ja kuu sa.
40 Ñayii ñatuu ndákiti ini nuu o a chi
iyo i ji'in o.
41 Te onde ndeva'a-ni na in taa visi in
vasu ndute, kuechi ja ka ndikin ña'a
ni a, ja ndaa ká'an sa ja masu skenaa
i ta'vi i iyo nuu Su'si ma.

Ni ka'an Jesús ma sukan yika ja jin ndakuiso kuechi o ma
(Mt 18:6-9; Lc 17:1-2)

42 'Ndeva'a-ni na in sa'a ja
ndakuiso kuechi in ñayii yika ni
kandija tnu'u Su'si ma, va'a-ka kúu
nute jin ku'ni i in yoso ka'nu mulinu
ma sukun i te jin skee ña'a i nuu mar
ma, sana ja ndo'o neni i ja ni sa'a i ja
ni ndakuiso kuechi in-ka ñayii ma.
43 Te nú nda'a ni a sa'a ja kuiso
kuechi ni ma, ka'nde ni i, chi va'a-ka
ja ñatuu na nda'a ni a, te kivi ni te
koteku ni nuu Su'si ma, te sana ki'in
ni ji'in nduu nda'a ni a nuu andeya
ma, nuu masu nda'va kuiti ñu'u ma,
44 nuu masu ka ji'i tindaku ma, ji'in
nuu masu nda'va kuiti ñu'u i'ni ma.
45 Te nú ja'a ni a sa'a ja kuiso kuechi
ni ma, ka'nde ni i, chi vaa va'a-ka ja
kivi cojo ni te koteku ni nuu Su'si ma,
te sana ja skee ña'a ya ji'in nduu ja'a
ni a nuu andeya ma,
46 nuu masu ka ji'i tindaku ma, ji'in
nuu masu nda'va kuiti ñu'u i'ni ma.
47 Te nú nduchinuu ni a sa'a ja kuiso
kuechi ni ma, tava ni i, chi va'a-ka ja
kivi ni ji'in in-ni nduchinuu ni nuu
tátnuni Su'si ma, te sana ja skee ña'a
ya ji'in nduu nduchinuu ni a nuu
andeya ma,
48 nuu masu ka ji'i tindaku ma, ji'in
nuu masu nda'va kuiti ñu'u i'ni ma.

49 'Chi vaa jiniñu'u ja ndaka ñayii
ma, jin ko kuu i sukan kanuu ñii
ma, te jin ko kuu i sukan kanuu ñu'u
xtnuu nuu o ma. Te chukan kúu ja
ndaka ja ndakua'a o nuu Su'si ma ko
kuu ja jaxiko asi, sukan jaxiko ndeyu
ja'an va'a ñii ma.
50 Vaa ka jini o ja ñii ka jaa o ma chi
ja va'a kúu i. Kovaa nuna ndu-uun
i ma, masu kuu kuatniñu-ka o ja
ku-asi ndeyu o ma. Jin ko kuu ni
kuenda kuu ñii va'a ma, te jin koo
mani ni ji'in tna'a ni ma —kúu ya
jiña'a ya.

10

Jesús ma, ni tatnuni ya ja ñayii ni ka tnanda'a ma, máko jin xndoo tna'a i
(Mt 19:1-12; Lc 16:18)

1 Jesús ma, ni ndee ya ñuu Ca-
pernaum ma, te kua'an ya ichi ñuu
Judea ma, in-ka yu'u yute Jordán ma.
Yukan ni ka ndututu tuku ñayii ma,
te ni keja'a ya káxtnu'u ya, sukan
játna ini ya sa'a ya nuu ka ndatna'a
ñayii ma.
2 Jaku tee ka kuu fariseo ma, ni ka jan
tu'va de ya, sukan-va'a jin kototnuni
de ya, te ka jikan-tnu'u de ya nú
va'a-ni ja in tee, te xndoo de ñasi'i de
ma.
3 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—¿Naxe ni tatnuni Moisés ma nuu
ni? —kúu ya jiña'a ya.

4 Te ka jiña'a de:

—Moisés ma, ni yo kachi de ja
xndoo tee ma ñasi'i de ma, te kua'a
de in tutu ká'an ja jâ ni xndoo de ña
—ka kuu de ka jiña'a de.

5 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:

—Kuechi ja inuso'o ka ndaa ni a,
te Moisés ma, ni tatnuni de sukan ka
ka'an ni a.
6 Kovaa xinañu'u ma, nuu yika ni
kuva'a ñuu ñayivi a: "Su'si ma, ni sa'a
ya in tee ji'in in ña'a.
7 Chukan kúu ja tee ma, xndoo de
yuva de ma ji'in si'i de ma, te kueka
tna'a de ji'in ñasi'i de ma,
8 te nduu de ma jin ko kuu in-nka-ni
ñayii." Chukan kúu ja masu uu-ka
ñayii ka kuu i chi in-nka-ni i kúu.
9 Te chukan kúu ja ñayii ma, másu
ko ndasasiin i ja ni sketna'a Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.

10 Sani te tee ka ndikin ya ma, nuu
ni ka ndenda koo de ji'in ya ve'e ma,
ni ka ndakan-tnu'u tuku de siki ja ni
kaxtnu'u ya ma.
11 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Te tee xndoo ñasi'i de ma, te
ndiyo ini de in-ka ña'a ma, xi ndat-
nanda'a de ji'in in-ka ña'a ma, jâ
ni jiso kuechi de, vaa sukan ka sa'a
tee ka kivi nduu ji'in in-ka ña'a ma,
sukan sa'a de ma.
12 Te nú ña'a ma, xndoo ña yii ña
ma, te ndiyo ini ña in-ka tee, xi
ndatnanda'a ña ji'in in-ka tee ma, te
suni jâ ni jiso kuechi ña, vaa sukan
ka sa'a ña'a ka kivi nduu ji'in in-ka
tee ma, sukan sa'a ña ma —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya naxe ko kuu in ñayii sana kivi i nuu tatnuni Su'si ma
(Mt 19:13-15; Lc 18:15-17)

13 Ni jan koo i ji'in suchi kuechi ma
nuu Jesús ma, sukan-va'a sonee ya
nda'a ya siki suchi kuechi ma. Te tee
ka ndikin ya ma, ni ka keja'a de ka
ndonda de nuu ñayii ni jan koo ji'in
suchi kuechi ma.
14 Te ni jini Jesús ma sukan ka sa'a de
ma, te ni ndakiti ini ya, te jiña'a ya:

—Jin kua'a ni tnu'u, te kí koo maa
suchi kuechi a, te máko jin ka'nu
ndee ni, chi vaa sukan ka jani vii ka
jani va'a ini suchi kuechi a, sukan
jiniñu'u ja jin ko kuu ñayii jin kivi koo
nuu tatnuni Su'si ma.
15 Ja ndaa ká'an sa, nú in ñayii ma, ma
kuan-ta'vi i ja tatnuni Su'si ma nuu
i ma sukan jan-ta'vi in suchi luluu
a nawa tátnuni o nuu i ma, te masu
kuu kivi i nuu tatnuni ya ma —kúu
ya jiña'a ya.

16 Te ni kanundee ya suchi kuechi
ma, te ni sonee ya nda'a ya siki i ma,
te ni ka'an ya ja va'a ja vii ja jin ko
kuu i.

Sukan yii ja ndani'i ta'vi ñayii ndí ini xeen-ka xu'un i ma
(Mt 19:16-30; Lc 18:18-30)

17 Nuu ni kee ya ja ki'in tuku ya ma, te jinu in tee ni kenda de, te ni jinkuiñi jiti de nuu ya ma, te jikan-tnu'u de:

—Teskua'a va'a ini, ¿nawa sa'a sa, sukan-va'a ndani'i ta'vi sa, te koteku sa ni-kani ni-jika? —kúu de jiña'a de.

18 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—¿Nava'a xnani ña'a ni teskua'a va'a ini? Masu na in-ka va'a ini chi maa in-ni Su'si ma.

19 Jâ jini ni ndaka ja ni tatnuni ya ma: "Másu ko ka'ni ni ni-in ñayii. Másu ko kivi nduu ni ji'in in-ka ña'a. Másu ko sakui'na ni. Másu ko ka'an tnu'u ni siki in-ka ñayii ma. Másu ko xnda'vi tna'a ni ma. Kava respetu ni nuu yuva ni ma ji'in nuu si'i ni ma" —kúu ya jiña'a ya.

20 Te tee yukan, jiña'a de:

—Teskua'a, ndaka cha'a chi jâ sa'a ndi'i sa onde nuu jaa sa ma —kúu de jiña'a de.

21 Te Jesús ma, nde'ya ya tee yukan, te ni kutoo ya de, te jiña'a ya:

—Kúni-ka in-ka ja sa'a ni a. Kuá'an ni, te xiko ni ndaka ja neva'a ni ma, te kua'a ni ñayii ka kunda'vi ma. Te sukan, te xiku ko kuu ni andivi ma. Sani te kii ni, te kondikin ña'a ni —kúu ya jiña'a ya.

22 Te ni tna u'vi ini tee yukan, ja ni jiniso'o de sukan jiña'a ya ma. Te kuan no'o xixii-nka ini de, vaa xiku xeen kúu de.

23 Te Jesús ma, nde'ya ya ni-ka'nu xiñi ya ma nuu ka iyo tee ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:

—¡Naka yii kúu ja tee ka kuu xiku ma, te jin kivi koo de nuu tátnuni Su'si ma! —kúu ya jiña'a ya.

24 Te ni ka sa'vi-nka ini tee ka ndikin ya ma ja ni ka'an ya sukan ma, kovaa ni ndaka'an ya in-ka jichi:

—Sa'ya sa, ¡naka yii kúu ja in ñayii xiku ma, te kuu kivi i nuu tátnuni Su'si ma, kuechi ja kukanu ini i ndaka ja neva'a i ma!

25 Su'va yachi-ka kuu kivi in kiti kúu camellu ma in yavi xuu yiki tiku ma, sana in ñayii xiku ma, kivi i nuu tátnuni Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

26 Nuu ni ka jiniso'o de sukan ma, te ni ka sa'vi xeen-nka ini de, te ka jikan-tnu'u tna'a de:

—¿Na in kuu ndani'i ta'vi, ja sukan? —ka kuu de ka ka'an de.

27 Te nde'ya Jesús ma de, te jiña'a ya:

—Yii kúu jani ini ñayii ma. Kovaa nuu Su'si ma chi ñatuu nawa iyo ja yii kúu —kúu ya jiña'a ya.

28 Pedro ma, ni keja'a de jiña'a de:

—Saña chi ndaka ja ka neva'a sa ma ni ka xndoo sa, te ka ndikin ña'a sa —kúu de jiña'a de.

29 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ja ndaa ká'an sa ja ndeva'a-ni na in ni xndoo ve'e i ma, ñani i ma, ku'va i ma, ku'u i ma, ji'in si'i i ma, ji'in yuva i ma, sa'ya i ma, ji'in ñu'ú i ma, ja kuechi ja ndikin ña'a i a, ji'in kuechi ja káxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a ká'an sa a nuu ñayii ma,

30 te vitna chi nuu ñuu ñayivi a ndani'i i vi'i-ka cientu ve'e i ma, ji'in ñani i ma, ku'va i ma, ku'u i ma, si'i i ma, ji'in ñu'ú i ma, visi ka sondikin ña'a ñayii a. Te maa i chi kivi ki'in o ma, ndani'i ta'vi i, te koteku i ni-kani ni-jika.

31 Te ñayii ka ndanuu-ka ma te ka jani ini i ja xinañu'u-ka ka kuu i vitna ma, chi nuu Su'si ma chi sandi'i-nka jin ko kuu i, te ñayii ka jani ini ja masu ñayii ka ndanuu ka kuu i te sandi'i-nka ka kuu i vitna ma chi suu i jin ko kuu ñayii xinañu'u-ka nuu Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Cha'a kúu ja ku-uni jichi ja ni kaxtnu'u Jesús ma ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya
(Mt 20:17-19; Lc 18:31-34)

32 Kuan koo de ji'in ya ichi ñuu Jerusalén ma. Te yoxtnuu-ka Jesús ma nuu tee ka ndikin ya ma. Te ni ka sa'vi-nka ini de. Te tee kuan koo kuee-ka ma, ka yu'u de ka ndikin de ya. Sani te Jesús ma, ni ndaxtutu siin ya ndi-uxi uu tee ka ndikin ya ma, te ni keja'a ya jiña'a ya sukan ko kuu ma:

33 —Ka jini maa ni ja jin koo o
ñuu Jerusalén ma. Te yukan kúu nuu
saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, jin koo ñayii ma jin xsia'a
ña'a i nuu nda'a tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in nuu nda'a tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, te jin
ka'an i ja kûu sa, te jin ndaxsia'a ña'a
i nuu nda'a ñayii masu ñuu ya'a.
34 Te jin kosiki ndee ña'a i, te jin
tusii ña'a i, te jin kua'a ña'a i, te jin
ka'ni ña'a i, kovaa nuu uni kii ma, te
ndateku sa —kúu ya jiña'a ya.

Santiago ma ji'in Juan ma, ni ka jikan de ja jin kunukoo de xiñi Jesús ma
(Mt 20:20-28)

35 Santiago ma ji'in Juan sa'ya tee
kúu Zebedeo ma, ni ka jan tu'va de
Jesús ma, te ka jiña'a de:

—Teskua'a, ka kuni sa ja kunda'vi
ini ña'a ni in ja jin kakan-ta'vi sa nuu
ni —ka kuu de ka jiña'a de.

36 Te jiña'a maa Jesús ma:

—¿Nawa kúu ja ka kuni ni ja sa'a
sa? —kúu ya jiña'a ya.

37 Te ka jiña'a de:

—Taa ni tnu'u ja nuu tatnuni vivii
ni ma, jin kunukoo sa, in sa xiñi kua'a
ni ma te in-ka sa xiñi satni ni ma —ka
kuu de ka jiña'a de.

38 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Masu ka jini ni ja ka jikan ni a.
¿Xi kuu jin ko'o ni ja uwa ko'o sa
ma? ¿Xi kuu jin kuandute ni sukan
kuandute sa ma? —kúu ya jiña'a ya.
Te cha'a chi ja ndo'o neni ya ma kúu
ja ni jiña'a ya ma.

39 Te ka jiña'a de:

—Kuu.

Te jiña'a Jesús ma:

—Jin ko'o ni ja uwa ja ko'o sa ma,
te jin kuandute ni sukan kuandute sa
ma,
40 kovaa ja kunukoo in ni xiñi kua'a
sa ma te in-ka ni xiñi satni sa ma,
chukan chi masu saña iyo ja taa, nú
masu ja maa Su'si o ma kua'a nuu
ñayii jâ ka iyo tu'va i ja jin ni'i i ma
—kúu ya jiña'a ya.

41 Nuu ni ka jiniso'o uxi-ka tee ka
ndikin ya ma, te ni ka ndakiti ini de
nuu Santiago ma ji'in nuu Juan ma.
42 Kovaa Jesús ma chi ni kana ya de,
te jiña'a ya:

—Ka jini ni ja ne'un ñayii ñuu ñayivi
a, ka iyo ñayii ka jani ini maa i ja
kuu jin tatnuni i nuu ndaka ñayii
ma, te ñayii ka ndanuu-ka ma, ûni ka
tatnuni kuiti i nuu ñayii ma.
43 Kovaa ne'un ndijin, masu sukan ko
kuu, su'va nú na in kúni ja ko kuu i
in ñayii kanuu-ka ne'un ndaka ni a,
ja sa'a i kúu ja kunukuechi-ka i nuu
ndaka ni.
44 Te nú ne'un ndaka ni a, te kúni in ni
ja ko kuu ni xinañu'u-ka, te ja ko sa'a
ni ko kuu ja kunukuechi xeen-ka ni
nuu ndaka-ka ni a, te ko kuu ni ñayii
kanuu-ka nuu Su'si ma.
45 Chi vaa ni a saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a, masu vee sa ja
jin kunukuechi ñayii ma nuu sa a chi
su'va vee sa ja kunukuechi sa nuu
ñayii ma, te kua'a sa tnu'u ja jin ka'ni
ña'a i, te sukan ndachunaa sa kuechi
ka sa'a ñayii ma, te onde sukan, te
jin ndani'i ta'vi kua'a xeen ñayii ma
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasava'a ya tee kuaa nani Bartimeo ma
(Mt 20:29-34; Lc 18:35-43)

46 Te ni ka kenda koo de ji'in ya
ñuu Jericó ma, te nuu ni ndee ya ini
ñuu ma ji'in tee ka ndikin ya ma,
te ka ndikin kua'a ñayii. Te in tee
kuaa nani de Bartimeo sa'ya tee kúu
Timeo ma kúu de, te núkoo de yu'u
ichi ma, jikan de karidaa.
47 Ja ni jiniso'o tee kuaa ma ja Jesús
nazareno ma kúu iya ya'a kua'an ma,
te ni keja'a de káyu'u de jiña'a de ya:

—Jesús, Sa'ya David, kunda'vi ini
ña'a ni —kúu de jiña'a de.

48 Te kua'a ñayii ma ka jiña'a ja
kasiyu'u de. Kovaa su'va kayu'u
nini'i-ka de:

—Sa'ya David, kunda'vi ini ña'a ni
—kúu de jiña'a de.

49 Sani te ni jinkuiñi Jesús ma, te
jiña'a ya:

—Jin kana ni de kíi de —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka kana i tee kuaa ma, te ka jiña'a i:

—Koo sii ini ni, te kukanu ini ni Su'si ma, te ndokuiñi ni chi kána ña'a de —ka kuu i ka jiña'a i.

50 Te tee kuaa ma, ni ke'en de sa'ma ndii de ma, ni skana de, te kandava de ni jan tna'a de Jesús ma.
51 Te Jesús ma, jikan-tnu'u ya de:

—¿Nawa kúni ni ja sa'a sa ja kuu ni? —kúu ya jiña'a ya.

Te tee kuaa ma, ni ndakone'e de:

—Teskua'a, kúni sa ja kuu ndakonde'ya sa —kúu de jiña'a de.

52 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Jâ kuu no'o ni. Te kuechi ja ni kukanu ini ña'a ni a, te chukan kúu ja ni ndundijin nuu ni a —kúu ya jiña'a ya.

Te ora yukan-ni, te ni kuu ni ndakonde'ya de. Sani te ni ndikin de Jesús ma.

11

Jesús ma, yoso ya in burru ni kivi ya ñuu Jerusalén ma
(Mt 21:1-11; Lc 19:28-40; Jn 12:12-19)

1 Nuu ni ka iyo de ji'in ya ñuu Betfagé ma ji'in Betania ma, yatni ñuu Jerusalén ma ji'in yuku nani Yuku Tnu Olivo ma, Jesús ma, ni kana ya uu tee ka ndikin ya ma,
2 te jiña'a ya:

—Kuán koo ni yu'u ñuu ichi jiyo a, te ja jin kivi koo ni ñuu yukan, te jin ndani'i ni in burru nu'ni ti, te ni-in-ka ñayii ñatuu koso-ka ti. Te jin ndaji ni ti, te ki koo ni ji'in ti.
3 Te nú na in kakan-tnu'u naku ka sa'a ni sukan, te jin kuña'a ni: "Maa Señor ma jiniñu'u ti, te sana ndataa ya ti", jin kuña'a ni —kúu ya jiña'a ya.

4 Sani te kuan koo de, te ni ka ndani'i de burru ma nu'ni ti in ye'e yu'u ichi kuan koo de ma, te ni ka ndaji de ti.
5 Te ñayii ka iyo ma, ka jikan-tnu'u i:

—¿Nawa ka sa'a ni? ¿Nava'a ka ndaji ni burru a? —ka kuu i ka jiña'a i.

6 Te ni ka ndakone'e de sukan jiña'a Jesús ma. Te ni ka wa'a i tnu'u kuan koo de ji'in ti.
7 Te ni ka jan xsia'a de ti nuu iyo Jesús ma, te ni ka sonee de sa'ma de ma siki burru ma, te Jesús ma, ni kaa ya siki ti ma, te yoso ya ti kua'an ya.
8 Te kua'a ñayii, ka skuili i sa'ma ka ndii i ma, ji'in jaku-ka i, ka skuili i nda'a ñuu ni ka ja'nde i ichi yuku ma.
9 Te ñayii ka yoxtnuu kuan koo i ma, ji'in ñayii ka ndandikin ma, ka kayu'u i:

—¡Hosanna! ¡Jayiñu'u kúu rey vee nuu Iya Tátnuni ma!
10 ¡Jayiñu'u kúu ja sani te tatnuni tna'a yuva o David ma! ¡Hosanna! ¡Jayiñu'u kó kuu nuu tátnuni Su'si ma onde sukun ma! —ka kuu i ka kayu'u i.

11 Ni kivi Jesús ma ini ñuu Jerusalén ma, te kua'an ndita ya veñu'u ka'nu ma, te nde'ya ya ni-ka'nu. Sani te kua'an ya ñuu Betania ma ji'in uxi uu tee ka ndikin ya ma, chi vaa ve kukuee ma.

Jesús ma, ni ka'an u'vi ya ja kuu in tnu higo
(Mt 21:18-19)

12 Kivi yutnee ma, nuu ve ndee ya ñuu Betania ma, Jesús ma, ni keja'a kókon ya.
13 Jika-ka ni jini ya in tnu higo, te iyo kua'a nda'a tnu, te ni jan tu'va ya tnu, ja koto ya nú iñi higo. Kovaa ñatuu chi nanimaa nda'a tnu ma kúu, chi vaa masu tiempu higo ma kúu.
14 Sani te jiña'a ya tnu higo ma:

—¡Ñatuu na in ko kaa-ka higo ro a! —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka jiniso'o tee ka ndikin ya ma.

Jesús ma, ni ndasavii ya ini veñu'u ka'nu ma
(Mt 21:12-17; Lc 19:45-48; Jn 2:13-22)

15 Nuu ni ka ndenda koo de ji'in ya ñuu Jerusalén ma, te Jesús ma, ni kivi ya veñu'u ka'nu ma, te ni keja'a

ya kéne'e ya ndaka ñayii ka xiko ma
ji'in ñayii ka jaan ma. Te ni chindeyi
ya mesa ñayii ka sama xu'un ma, ji'in
nuu ka xiko i sata ma.
16 Te ñatuu ni wa'a ya tnu'u ja jin ya'a
ñayii ka ndiso ndatniñu i ma ichi ini
veñu'u ma.
17 Te ni keja'a ya káxtnu'u ya, te jiña'a
ya:
—Jâ ka jini ni ja nuu tutu ndee
tnu'u Su'si ma ká'an: "Ini ve'e sa a
chi ko kuu i ini ve'e nuu ki koo ñayii
ndaka ñuu ma ja jin kakan-ta'vi i nuu
Su'si ma." Vaa sukan ni jani ini ya.
Kovaa ndaka ndijin chi ni ka ndasa'a
ni in yavi nuu ka ñu'u kui'na —kúu
ya jiña'a ya.
18 Ja ni ka jiniso'o tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma, te ni ka keja'a
de ka nduku de naxe jin ka'ni de
Jesús ma, chi vaa ka yu'u de nú ña'a
te ndaka ñayii ma jin kandija ja ká'an
ya ma, vaa ndaka ñayii ma, ni ka
sa'vi-nka ini i ja káxtnu'u ya ma.
19 Kovaa ja ni kunee ma, te ni ndee
Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma ini
ñuu ma.

Ni yichi tnu higo ni ka'an u'vi Jesús ma ja kuu tnu ma
(Mt 21:20-22)

20 Nuu ne'e in-ka kii ma, ni ka ya'a
de ji'in ya yatni nuu núkoo tnu higo
ma, te ni ka jini de ja ni yichi onde
yo'o tnu ma.
21 Sani te Pedro ma, ni ndaka'án de
sukan ni jiña'a Jesús ma tnu higo ma,
te jiña'a de ya:
—Teskua'a, jini ni ja tnu higo ni
ka'an u'vi ni ma, jâ ni yichi tnu —kúu
de jiña'a de.
22 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Jin kukanu ini ni Su'si ma.
23 Te ja ndaa ká'an sa, nú na in na
kuña'a i yuku yukan: "Kuán ndiyo
jiña, te skee maa ro nuu mar ma", te
nú in-ni ja ni jani ini i ma, te ñatuu
jani uu jani uni ini i, su'va kukanu ini
i ja sa'a Su'si ma ja ko kuu ja ká'an i
ma, sani te ko kuu.
24 Chukan kúu ja ká'an sa, ndaka ja
jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma, te nú
ka kukanu ini ni ya ja taa ya ma chi
jin ni'i ni.
25 Te ora ka jikan-ta'vi ni ma, te nú
ni ka ndaka'án ni ja nawa ni ka sa'a
ndeva'a ña'a ñayii ma, te jin sakanu
ini ni i, sukan-va'a sakanu ini tna
ña'a Yuva o Su'si iyo andivi ma, te
ndaxnaa ya kuechi ni ma.
26 Kovaa nú ma jin sakanu ini ni, suni
Yuva o iyo andivi ma, masu sakanu
ini ya kuechi ni ma —kúu ya jiña'a
ya.

Ni ka jikan-tnu'u de na in ni tatnuni ja sa'a Jesús ma sukan
(Mt 21:23-27; Lc 20:1-8)

27 Sani te ni ka ndenda koo de ñuu
Jerusalén ma. Nuu kua'an ya ichi
veñu'u ka'nu ma, te ni ka jan tu'va
ña'a tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma.
28 Te ka jikan-tnu'u de ya:
—¿Na in ni tatnuni ja sa'a ni
sukan? ¿Xi na in ni ka'an ja kuu sa'a
ni sukan? —ka kuu de ka jiña'a de.
29 Jesús ma, ni ndakone'e ya, te
jiña'a ya:
—Xinañu'u maa sa kakan-tnu'u
ña'a, te jin ndakone'e ni. Sana ka'an
sa na in ni tatnuni ja sa'a sa sukan.
30 Ja ni yo skuandute Juan ma, ¿Su'si
ma ni tetniñu Juan ma ja sa'a de
sukan, xi ñayii ma ni tetniñu ña'a
ja sa'a de sukan? Jin ndakone'e ni
—kúu ya jiña'a ya.
31 Te ka ndatnu'u tna'a de:
—Nuna jin kuña'a o ja maa Su'si
ma ni tetniñu Juan ma, kovaa ka'an
de: "¿Nava'a ñatuu ni ka kandija ni ja
ni ka'an de ma?"
32 Te ni masu kuu jin kuña'a o ja
ñayii ma ni tetniñu Juan ma, vaa jin
ndakiti ini ñayii ma nuu o a —ka kuu
de ka ka'an de.
Chi vaa ka yu'u de ñayii ma, chi vaa
ndaka ñayii ma ka jani ini ja Juan ma,
ja ndaa ja in tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma kúu de.
33 Chukan kúu ja sa'a ni ka ndakone'e
de nuu Jesús ma:
—Ñatuu ka jini sa —ka kuu de ka
jiña'a de.

Sani te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Suni ni ma ka'an tna sa na in ni tatnuni ja sa'a sa a —kúu ya jiña'a ya.

12

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin ja jin kuu ñayii masu inuva'a ini, ja ka jito i itu tnu uva ma
(Mt 21:33-46; Lc 20:9-19)

1 Jesús ma, ni keja'a ya ká'an ya tnu'u vijin, te jiña'a ya:
—In tee, te ni sunkoo de ni-ka'nu itu de ma tnu uva, te ni jasi de yu'u itu de ma. Te ni satu'va de in nuu taxi uva ma kivi kuaan i ma, te ni sa'a de in ve'e sukun sukun, sukan-va'a kuu ko koto de ni-ka'nu itu de ma. Sani te ni nduku de jaku ñayii ja jin ko koto i itu de ma, te kivi kuaan uva ma, te sasava jin kuu de. Sani te kua'an jika de.
2 Te maa kivi kuaan i ma, te ni tetniñu de in tee jinukuechi nuu de ma, ja ki'in de jin nu ke'en de jaku uva ja ni kuaan ma nuu ñayii ka jito itu de ma.
3 Kovaa ñayii ka jito ma, ni ka tnii i tee ma, te ni ka kani i de. Te ni ka ndatetniñu i de su'va-ni kuan no'o de.
4 Kovaa tee xi-ñu'ú ma chi ni ndatetniñu tuku de in-ka tee jinukuechi nuu de ma. Kovaa tee ya'a chi ni ka ta'vi i xini de, te nde'e xeen ni ka jiña'a i de.
5 Te tee xi-ñu'ú ma, ni ndatetniñu de in-ka tee, te tee ya'a chi ni ka ja'ni i de. Kovaa tee xi-ñu'ú ma, suni ni ndatetniñu kua'a-ka de tee kuan koo kuan nu ndakan jaku uva ma. Kovaa masu ni ka ndi ini ñayii yukan chi jaku de ma ni ka kani i, te jaku de ma ni ka ja'ni i.
6 'Sani te maa-nka sa'ya de ma kéndoo, te kútoo xeen de tee ma. Kovaa ni tetniñu de tee ma. Vaa jani ini de: "Jin kava respetu i nuu sa'ya o a, nuna tetniñu o de, vaa sa'ya maa o kúu de."
7 Kovaa ñayii ka jito itu de ma, ni ka ndatnu'u tna'a i: "Suchi ya'a kúu suchi nduta'vi ñu'ú ya'a. Jin ka'ni o i, te jin ndani'i o ñu'ú i a", ka kuu i ka ka'an i.
8 Chukan kúu ja ni ka tnii i sa'ya de ma, te ni ka ja'ni i de, te ni ka skana i yikikuñu de ma yu'u itu ma.
9 '¿Nawa ka jani ini ndijin ja sa'a tee xi-ñu'ú ma? Kuiti ki'in de, te ka'ni de ñayii ka jito itu de ma, te kua'a de ñu'ú de ma siin-ka ñayii.
10 '¿Ñatuu nama uun ka ka'vi ni nuu tnu'u Su'si ma, nuu ká'an sa'a ma?:
Yuu ni ka saxiko ñayii ka sa'a ve'e ma, ni nduu i yuu kanuu-ka.
11 Sa'a ni sa'a maa Iya Tátnuni ma, te ni ka sa'vi-nka ini o a.
Sukan ká'an nuu tnu'u Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
12 Sani te ni ka kuni de ja jin tnii de Jesús ma, vaa ka jini de ja tnu'u vijin ni ka'an ya ma chi ja jin kuu maa de ma kúu. Kovaa ka yu'u de ñayii ma. Chukan kúu ja ni ka xndoo de ya, te kuan koo de.

Jesús ma, ni ka'an ya nawa jin kua'a o nuu gobiernu ma, ji'in nawa jin ndakua'a o nuu Su'si ma
(Mt 22:15-22; Lc 20:20-26)

13 Ni ka tetniñu i jaku tee ka kuu fariseo ma, ji'in tee ka ndikin Herodes ma nuu iyo Jesús ma, ja jin kototnuni de ya nawa ka'an ya ma, sukan-va'a jin ni'i ini de ja jin xtekuechi de ya.
14 Tee ya'a, ni jan koo de, te ka jiña'a de:
—Teskua'a, ka jini sa ja ja ndaa kúu ja ká'an ni a. Te masu ndí ini ni nawa ka jani ini ñayii ma ja ká'an ni a. Te ni masu ndí ini ni na nde ñayii ka niniso'o ma. Ndijin chi káxtnu'u ndaa ni sukan kúni Su'si ma ja jin ko kuu o nuu ya ma. ¿Te naxe ká'an ni? ¿Va'a-ni ja jin chuya'vi sa ja ka satniñu sa ma nuu tee nani César tátnuni ñuu Roma ma, xi ña'a? ¿Jin sa'a sa, xi má jin sa'a sa sukan ma? —ka kuu de ka jiña'a de.
15 Kovaa Jesús ma chi jini ya sukan ka jani ini de ma, ja masu ka sa'a de sukan ka ka'an de ma, te jiña'a ya:
—¿Nava'a ka jitotnuni ña'a ni? Jin tanuu ni in xu'un ka yinda'a ni a, sukan-va'a kuni sa —kúu ya jiña'a ya.

16 Te ni ka wa'a de, te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Na in xi-yunuu ndenee a, te na in nani sukan ndee a? —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—Yunuu tee nani César, tee tátnuni ñuu Roma ma, kúu —ka kuu de ka jiña'a de.
17 Sani te jiña'a Jesús ma:
—Te jin ndakua'a ni nuu César ma tna'a ja kúu kuenda maa de ma, te nuu Su'si ma jin ndakua'a ni tna'a ja kúu kuenda maa ya ma —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka sa'vi-nka ini de ja sukan ni ndakone'e ya ma.

Ni ka jikan-tnu'u tee ka kuu saduceo ma naxe ko kuu ñayii ndateku ma
(Mt 22:23-33; Lc 20:27-40)

18 Ni jan koo jaku tee ka kuu saduceo ma ni ka jan koto de Jesús ma. Tee ya'a chi ka ka'an de ja masu ka ndateku ñayii ni ka ji'i ma. Te chukan kúu ja ni ka jikan-tnu'u de ya:
19 —Teskua'a, Moisés ma, ni xndoo de tutu ká'an ja nú in tee ma, ni tnanda'a de te ni ji'i de te ñatuu na sa'ya de ji'in ñasi'i de ma ni iyo, te ñani tee ni ji'i ma ndakueka ñasi'i de ma, sukan-va'a koo sa'ya ña, te ko kuu i sa'ya tata tee ni ji'i ma.
20 Te sukan ni kuu ja uja tee ndi-tna'a ñani de ma. Tee xinañu'u ma, ni tnanda'a de, te ñatuu na sa'ya de ji'in ñasi'i de ma ni iyo, te ni ji'i de.
21 Sani te tee ku-uu ma, ni ndatnanda'a de ji'in ña'a ni ndoo ma. Suni ni ji'i tna de, te ñatuu na sa'ya de ji'in ña ni iyo. Suni maa i ni kuu ji'in tee ku-uni ma.
22 Te sukan ni kuu ji'in ndi-uja de ma ja ñatuu ni-in de ña ni iyo sa'ya de ji'in ña, te ni ka ji'i de. Sani te ni ji'i ña'a ma.
23 Va'a-ni, te nú jin ndateku ñayii ma, ¿na nde de xi-ñasi'i ko kuu ña'a yukan? Vaa ndi-uja de ma ni ka iyo ji'in ña ma —ka kuu de ka jiña'a de.
24 Te ni ndakone'e Jesús ma:
—Ndijin chi masu ka jini ni ja ka ka'an ni a. Masu ka jini ni sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma, ni a ndaka ja kúu sa'a Su'si ma masu ka jini ni.
25 Kivi jin ndateku ñayii ma, tee ma ji'in ña'a ma, masu jin ndatnanda'a-ka de, vaa sukan ka kuu ángel ka iyo andivi ma, sukan jin ko kuu de.
26 '¿Ñatuu nama ni ka ka'vi ni nuu libru Moisés ma, nuu ká'an ja núkoo in tnu iñu ma, te kánda'a kánda'a-nka tnu ma, kovaa masu nde ndí'i tnu kayu ma? Te ni ka'an Su'si ma nuu Moisés ma: "Maa sa kúu Su'si Abraham ma, ji'in Isaac ma, ji'in Jacob ma", kúu ya jiña'a ya. Te chukan kúu ja jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma.
27 Vaa Su'si ma, masu Su'si ñayii ni ka ji'i ma kúu ya chi Su'si ñayii ka teku ma kúu ya. Te chukan kúu ja ndijin, masu ka jini ni ja ka ka'an ni a —kúu ya jiña'a ya.

Uu tnu'u ya'a ni tatnuni Su'si ma ja ka ndanuu xeen-ka i
(Mt 22:34-40)

28 In tee skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ni jiniso'o de ja ka tetna'a Jesús ma ji'in tee ka kuu saduceo ma, te ni jini de ja va'a-ni ni ndakone'e Jesús ma, te ni jan tu'va de ya, te ni jikan-tnu'u de:
—¿Nde tnu'u ni tatnuni Su'si ma kúu ja kanuu xeen-ka ma? —kúu de jiña'a de.
29 Te ni ndakone'e Jesús ma:
—Tnu'u kanuu xeen-ka ma kúu tnu'u ya'a: "Ñayii ñuu Israel, jin koniniso'o ni chi Su'si ka kandija o ma kúu iya tátnuni nuu o a. Te ñatuu na in-ka ya iyo chi maa in-ni Su'si o ma kúu Su'si ndija.
30 Jín kutoo o Su'si o ma ji'in ndaka tu'u ini anua o a, ji'in ndaka ja ka jani ini o a, ji'in ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu o a."
31 Te in-ka tna tnu'u kanuu ni tatnuni Su'si ma kúu ja: "Jin kutoo ni tna'a ni ma sukan ka kutoo ni maa ni ma." Ñatuu na tnu'u kanuu xeen-ka, nú masu ja nduu-ni tnu'u ya'a —kúu ya jiña'a ya.
32 Te tee skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, jiña'a de:

—Va'a-ni, teskua'a. Ja ndaa kúu ja
ká'an ni a. In-ni Su'si iyo, te ñatuu na
in-ka ya iyo, chi vaa maa in-ni ya iyo.
33 Te ja jín kutoo o Su'si ma ji'in
ndaka tu'u ini anua o a, ji'in ndaka
ja ka jani ini o a, ji'in ndaka tnu'u
ndee tnu'u ndatnu o a, ji'in ja jín
kutoo tna'a o ma kuenda ka kutoo o
maa o ma, játna ini xeen-ka Su'si ma
ja jin sa'a o sukan, sana ndaka kiti
ndakua'a o nuu Su'si ma te ka'mi o ti
nuu ya ma —kúu de jiña'a de.
34 Te ja ni jini Jesús ma ja tee skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, va'a-ni
ni ndakone'e de ma, te jiña'a ya:

—Ndijin, iyo yatni ni nuu tátnuni
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Te ni-in-ka ñayii, ñatuu ni ka kusaa
ini i ja jin kakan-tnu'u-ka i ya.

Maa Su'si ma ni tetniñu Cristo ma (Mt 22:41-46; Lc 20:41-44)

35 Jesús ma, yikuu ya káxtnu'u ya
na in kúu ya ma ini veñu'u ka'nu ma,
te jikan-tnu'u ya nuu ñayii ma:

—¿Te nava'a ka ka'an tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma ja Sa'ya
tata David ma kúu Cristo iya ni tet-
niñu Su'si ma?
36 Te vitna ja maa David ma chi ni
ska'an ña'a Xtumani Ndios ma, te
sa'a ni ka'an de ma:
Su'si Iya Tátnuni ma jiña'a nuu iya
tátnuni nuu sa a:
“Kunukoo ro xiñi kua'a ri a,
te onde nú ni kundee ri skendoo ri
ndaka suchi ñatuu ka kunimani nuu
o a chii ja'a ro a”,
kúu ya jiña'a ya nuu iya tátnuni nuu
sa a.
37 Kovaa ¿naxe kuu ko kuu Sa'ya tata
David ma Cristo ma nú sukan, te
vitna ja maa David ma, ni xnani de
ya iya tátnuni nuu de ma? —kúu ya
jiña'a ya.

Te kua'a xeen ñayii ma ka iyo
yukan, te ka niniso'o sii ini i ja ká'an
Jesús ma.

Ni ka'an Jesús ma ja tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ñatuu ka sa'a ndaa ka sa'a ndija de (Mt 23:1-36; Lc 11:37-54; 20:45-47)

38 Jesús ma, ne'un ja káxtnu'u ya
ma, te jiña'a ya:

—Jin konee ni cuidado ja másu ko
jin ko sa'a ni sukan ka sa'a tee ka
skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma,
vaa tee yukan chi ka jatna ini de ja
jin kone'nu de sa'ma nani, te ka kuni
de ja jin kava respetu i nuu de ma te
jin kua'a i de nchuxi nuya'vi ma.
39 Ka nduku de nuu jin kunukoo de
nuu ka nukoo ñayii ka ndanuu-ka ma
ini veñu'u ma. Te nuu ka kuu viko
ma, ka kunuu maa de ja jin kunukoo
de nuu mesa ka ndanuu-ka ma.
40 Te ka xnda'vi de ña'a ni ka ji'i yii
ma, sukan-va'a jin ni'i de nawa ka
neva'a ña'a ma te jin kaa jin ko'o
de. Te ja ñatuu na in kunitnuni
ma, te ka sa'a de tnu'u ja na'a xeen
ka jikan-ta'vi de nuu Su'si ma. Tee
ya'a chi sa'a Su'si ma ja jin chunaa
xeen-ka de ja sukan ka sa'a de ma
—kúu ya jiña'a ya.

Sukan ni ndakua'a ña'a nda'vi ni ndoo ja ni ji'i yii ma xu'un nuu Su'si ma (Lc 21:1-4)

41 Jesús ma, núkoo ya in jichi yatni
nuu iyo ja ka chunee i xu'un ja ka
ndakua'a i nuu Su'si ma. Nde'ya ya
sukan ka chunee ñayii ma xu'un ka
ndakua'a i nuu Su'si ma. Te kua'a
xiku ma chi ni ka chunee kua'a de
xu'un.
42 Sani te ni kenda in ña'a ni ji'i yii
ma, te kúnda'vi xeen ña. Te ni jan
chunee ña uu xu'un lilikin, masu ka
ndee ya'vi xeen i.
43 Sani te Jesús ma, ni kana ya tee ka
ndikin ya ma, te jiña'a ya:

—Ja ndaa ká'an sa ja ña'a nda'vi ni
ji'i yii ma, ni ndakua'a kua'a-ka ña
nuu Su'si ma sana ndaka-ka ñayii ni
ka chunee xu'un i ma,
44 chi vaa ndaka i ni ka ndakua'a
nuu Su'si ma ja ni kendoo-nka ma-ni.
Kovaa ña'a ya'a, visi kúnda'vi ña te
jiniñu'u xeen-ka ña ma, kovaa ni
ndakua'a ña nuu Su'si ma ndaka ja
neva'a ña ja koteku ña ma —kúu ya
jiña'a ya.

13

Jesús ma, ni ka'an ya ja veñu'u ka'nu ma chi ndatnana i
(Mt 24:1-2; Lc 21:5-6)

1 Ja ni ndee Jesús ma ini veñu'u ka'nu ma, in tee ndikin ya ma, jiña'a de:
—¡Teskua'a, nde'ya ni ja vivii ka ndaa yuu ni ka kuva'a veñu'u a ji'in ja sukan sukun sukun veñu'u a! —kúu de jiña'a de.
2 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nde'ya ni ve'e na'nu ve'e sukun a? Kovaa ká'an sa ja ni-in-ka yuu masu kendoo siki in-ka yuu ja ndi'i kuiti i jin ndatnana —kúu ya jiña'a ya.

Na seña ko kuu kivi naa ñuu ñayivi a
(Mt 24:3-28; Lc 21:7-24; 17:22-24)

3 Sani te kuan koo de ji'in ya Yuku Tnu Olivo ma kuan ndaya'a nuu kátuu veñu'u ka'nu ma. Te Jesús ma, ni jinkoo ya. Sani te Pedro ma, Santiago ma, Juan ma, ji'in Andrés ma, ni ka kene'e siin de ya, te ka jikan-tnu'u de ya:
4 —Na nde kivi ko kuu sukan, te nde a ko kuu seña ja sani te ko kuu ndaka sukan ká'an ni a —ka kuu de ka jiña'a de.
5 Sani te Jesús ma, ni keja'a ya jiña'a ya:
—Jin konee ni cuidado ja ñatuu ni-in ñayii ko xnda'vi ña'a,
6 chi vaa ki koo kua'a xeen i ja jin sa'a i tnu'u ja maa sa ka kuu i, te sa'a jin ka'an i: "Maa sa kúu Cristo ma", te jin xnda'vi i kua'a xeen ñayii.
7 'Nú ni ka jini ni ja ka ka'an i ja ka kanaa ñayii in ñuu ji'in in-ka ñuu ya'a yukan ma, máko jin koyu'u ni, chi vaa sukan ko kuu, kovaa masu jâ ni jinu kúu.
8 Vaa in ñuu ka'nu kanaa ji'in in-ka ñuu ka'nu, te in ñayii tátnuni in ñuu ka'nu ma, kanaa i ji'in in-ka ñayii tátnuni in-ka ñuu ka'nu ma, te kua'a ñuu jin tnaa xeen, te jin ndatnana kua'a ve'e, te koo soko koo tnama. Te ndaka cha'a chi yika kéja'a tnundo'o tnuneni ma-ni kúu.
9 'Ndijin, jin ko koto va'a ni maa ni, chi vaa jin tnii ña'a i, te jin xsia'a ña'a i nuu tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu judío ma, te jin kani ña'a i ini veñu'u lilikin ma. Te jin sa'a i ja jin koo ni onde nuu tee ka tatnuni ma, ji'in nuu rey ma, ja kuechi ja ka ndikin ña'a ni maa sa a. Kovaa sukan, te kuu jin kaxtnu'u ni nuu tee yukan sukan sa'a sukan kúu Su'si ma ji'in ñayii ma.
10 Chi xi'na-ka jiniñu'u ja jin kaxtnu'u ni tnu'u vii tnu'u va'a ma nuu ndaka ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te sana ko kuu sukan.
11 Te nú ni ka jan xsia'a ña'a i nuu tee ka tatnuni ma, te máko jin ko ndi ini ni ja naxe jin ndakone'e ni ma chi ora yukan, te taa maa Su'si ma na tnu'u jin ka'an ni ma, chi vaa masu maa ni jin ka'an ma, su'va maa Xtumani Ndios ma ka'an ora yukan.
12 Te suni tee ndi-tna'a ñani de ma, jin ndaxtekuechi tna'a de, sukan-va'a jin ka'ni tna'a de. Te yuva i ma, xtekuechi de sa'ya de ma. Te maa i ja ka kuu i sa'ya de ma, jin ndakokuiñi i nuu de, te jin ka'ni i de.
13 Te ni-ka'nu ñuu ñayivi a jin ndakiti ini i nuu ni ja kuechi ja ka ndikin ña'a ni a, kovaa nde ni kanda ja kondikin ña'a ni ma onde kivi xnaa sa ñuu ñayivi a chi ndani'i ta'vi ni.
14 'Nú ni ka jini ni ja núkoo in ja masu kúnimani i nuu Su'si ma ini veñu'u ka'nu iyo Jerusalén ma nuu masu iyo ja koo i ma (na in ka'vi tnu'u ya'a, te skua'a ñukuun i, sukan-va'a jaku'ni ini i nawa kúni ka'an ma), sani te ñayii ka iyo ñuu Judea ma, te jín kunu i yuku ma,
15 te nú na in iyo xini ve'e i ma, máko nuu i te ndivi i ve'e i ma ja kene'e i nawa ni xndoo i ma.
16 Te nú na in iyo yuku ma, máko ndakokuiñi i ve'e i ma ja ki ndi ke'en i sa'ma i ma.
17 ¡Kivi yukan chi nda'vi-nka ña'a ka ñu'u sa'ya ma, ji'in ña'a ka neva'a suchi kuechi ka jaxi ma!
18 Chukan kúu ja jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma ja máko kuu sukan kivi vijin ma,

19 chi vaa kivi yukan chi kivi
tnundo'o tnuneni xeen ko kuu. Ûni
in tnundo'o ja masu nama ni yo kuu
sukan onde kivi ni sa'a Su'si ma ñuu
ñayivi a, te onde kenda kivi kenda
tnundo'o tnuneni ja ni jani ini Su'si
ma ja ko kuu ma ni-ka'nu ñuu ñayivi
a. Te nú ni jinu ma, ni masu sa'a-ka
ya sukan.
20 Te nú Iya Tátnuni ma, ma
ndaka'nde sava ya kivi yukan, kivi
tnundo'o ma, masu na in kaku.
Kovaa kuechi ja kútoo ya ndaka ñayii
ni ndakaji maa ya ma, chukan kúu ja
ndaka'nde sava ya kivi yukan.
21 'Te nú jin ka'an i nuu ni: "Jin
konde'ya ni ja ya'a iyo Cristo ma",
xi "Jin konde'ya ni ja yukan iyo ya",
másu ko jin kandija ni.
22 Vaa ki koo tee jin xnda'vi ña'a ja
Cristo ma ka kuu de, xi jin xnda'vi
ña'a de ja tee ka ndakaxtnu'u tnu'u
ni wa'a Su'si ma ka kuu de, te jin
sa'a kua'a de milagru, sukan-va'a jin
xnda'vi ña'a de, te jin ku'un ini de
ja onde ñayii ni ndakaji Su'si ma jin
ndaxnda'vi de.
23 ¡Chukan kúu ja jin konee ni
cuidado! Ndaka jâ ni xtu'va ña'a sa
a, sukan-va'a ma jin xnda'vi ña'a i.

Kivi ndii Jesucristo iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi a
(Mt 24:29-35, 42, 44; Lc 21:25-36)

24 'Kovaa ne'un kivi yukan, nú ni
jinu ni ka ndo'o ni ka neni ñayii ma,
te kandii ma chi masu kotnuu-ka i, te
masu ndii-ka, te yoo ma, suni masu
kotnuu-ka i,
25 te tiuxini ma chi jin kun-kava i
andivi ma, te ndaka ja ka iyo andivi
ma chi ndaskanda Su'si ma.
26 Sani te jin kuni ñayii ma ja saña
ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi
a, ja ndenda sa nuu viko ma ji'in
ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu sa
ji'in jayiñu'u sa ma.
27 Te tetniñu maa sa ángel ma
ni-ka'nu ñuu ñayivi a, onde nuu jak-
ituu andivi ma ji'in ñu'ú a, te jin
ndaxtutu i ndaka ñayii ni ndakaji sa
te ni ka kanda i ni ka yo ndikin ña'a
i ma.
28 'Jin kutu'va ni tna'a ja káxtnu'u sa
siki tnu higo ma. Nú ni ka ndaka'ndi
nda'a tnu ma ja ve jin nana koo i ma
te ni ka nduyute nda'a tnu ma, te ka
jini ni ja ve kuyatni kivi ndukuii ñuu
ñayivi a.
29 Suni sukan ko kuu nú ka jini ni ja
ka yikuu ndaka tna'a ja ni ka'an sa a,
te jin kona'a ni ja sani te saña ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi jâ ve
kuyatni sa ye'e ma.
30 Ja ndaa ká'an sa ja masu yanduu ja
ndaka ñayii tiempu ya'a, jin kuni i ja
sukan ko kuu.
31 Andivi ma ji'in ñuu ñayivi a chi jin
naa i, kovaa tnu'u ká'an sa a chi masu
yanduu ja sukan ko kuu.
32 'Kovaa ja kivi ma ji'in ora ma,
masu na in jini, ni a ángel Su'si ma ja
ka iyo i andivi ma, ni a saña ja kúu sa
Sa'ya ya a chi maa in-ni Yuva o Su'si
ma na'a na kivi ko kuu sukan.
33 'Chukan kúu ja jin konde'ya
va'a ni, te jin koo tu'va ni, te jin
kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma, vaa
masu na in jini na kivi ko kuu.
34 Cha'a chi sukan kúu in tee ja sani
te ki'in de in-ka ñuu, te sacargu de
ñayii ka jinukuechi nuu de ma ja jin
ko koto va'a i ve'e de ma. Te tátnuni
de nuu ndi-in ndi-in i nde tniñu jin
sa'a i ma, te ñayii jito ye'e ma, na ko
koto va'a i. Sukan ko kuu kivi ndii sa
ma.
35 Chukan kúu ja jin konde'ya va'a ni,
te jin koo tu'va ni, vaa masu ka jini ni
na ora ndenda sa ja kúu sa iya tátnuni
nuu ni ja ka kuu ni ñayii ve'e sa ma,
nú jâ ve kunee ma, xi sava ñuu ma,
xi ora jâ ka kana li'li ma xi ora jâ ve
ndii ma,
36 nasa sanaa-ni, te ndenda sa te
ndani'i ña'a sa ja ka kixi ni.
37 Sukan ká'an sa nuu ndaka ni a,
te suni sukan ká'an sa nuu ndaka-ka
ñayii ma: ¡Jin koo tu'va ni, te jin ko
koto va'a ni maa ni! —kúu ya jiña'a
ya.

14

Ni ka chutna'a tnu'u de naxe jin tnii de Jesús ma
(Mt 26:1-5; Lc 22:1-2; Jn 11:45-53)

1 Kúni-ka uu-ka kivi, te ko kuu Viko
Pascua ma, kivi ka jaa i xtatila ñatuu
na levadura yi'i ma. Tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma, ka ndatnu'u
tna'a de ka nduku de naxe jin xnda'vi
de Jesús ma te jin tnii de ya te jin
ka'ni de ya.
2 Kovaa jaku de ka ka'an:

—Masu kuu ne'un viko ma. Nú
ña'a, te ñayii ma, jin ndakiti ini i nuu
o, te jin kana jin kayu'u i nuu ka iyo
o a —ka kuu de ka ka'an de.

In ña'a, ni chiso ña ndute jáxiko asi xini Jesús ma
(Mt 26:6-13)

3 Te Jesús ma, ni ja'an ya ñuu
Betania ma, ve'e tee kúu Simón ma,
tee ni yo ndo'o kue'e lepra ma. Nani
núkoo ya nuu mesa ma, ni kenda in
ña'a, yinda'a ña in botella, te nani-
maa vidriu nani alabastru kúu i, te
yukan ñu'u ndute jáxiko asi nanimaa
ita nani nardo ma. In ja ndee ya'vi
xeen kúu i. Te ni ta'vi ña vidriu ma,
te ni chiso ña ndute jáxiko asi ma xini
Jesús ma.
4 Te jaku ñayii ka iyo ma, ni ka ndakiti
ini i, te ka ka'an nuu tna'a i:

—¿Nava'a ni skenaa ña ndute
jáxiko asi a?
5 Va'a-ka nute ni kuya'vi de, vaa
vi'i-ka uni cientu denariu kondee de,
te kuu jin chindee o ñayii nda'vi ma
—ka kuu i ka ka'an i, te ka ka'an i
tnu'u ña'a yukan.

6 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:

—Jin kua'a ni tnu'u. ¿Nava'a ka
xtna'a ni ña? Vaa ña'a ya'a chi tna'a
ja ni sa'a ña'a ña a chi in ja va'a kúu.
7 Vaa ñayii nda'vi ma chi jin koo i ji'in
ni ni-kani ni-jika, te kuu jin chindee
ni i ndeva'a-ni na kii ka kuni ni ma,
kovaa saña chi kenda kivi ja masu
koo-ka sa ñuu ñayivi ya ji'in ni.
8 Te ña'a ya'a chi ni sa'a ña'a ña
ndaka ja iyo ja kuu sa'a ña ma, te vaa
ja ni chi'i ña'a ña ndute jáxiko asi a, te
cha'a kúu ja ni satu'va ña yikikuñu sa
a, sukan-va'a koo tu'va i kivi jin chu'u
ña'a ni ma.
9 Te ja ndaa ká'an sa ja ndeva'a-ni
nuu jin kaxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a
káxtnu'u sa a, suni jin ndaka'an i tna'a
ja ni sa'a ña'a ña'a ya'a, te sukan, te
jin ndaka'án i ja vii ja va'a ni sa'a ña
ma —kúu ya jiña'a ya.

Judas ma, ni ke'en-su'va de Jesús ma
(Mt 26:14-16; Lc 22:3-6)

10 Judas Iscariote ma, in tee ni yo
kuu ndi-uxi uu tee ni ka yo ndikin
ya ma kúu de, te ni ja'an de ni jan
kuña'a de nuu tee ka tatnuni nuu
sutu ma sukan ke'en-su'va de Jesús
ma, te ndakua'a de ya nuu nda'a tee
yukan.
11 Ja ni ka jiniso'o tee yukan, te ni ka
kutachi xeen de, te ni ka skuiso de ja
jin kua'a de xu'un Judas ma. Te ni
keja'a Judas ma nduku de na ora ko
kuu ja ke'en-su'va de Jesús ma.

Kivi ni kuxini ñukuun Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma
(Mt 26:17-29; Lc 22:7-23; Jn 13:21-30; 1 Co 11:23-26)

12 Kivi ni keja'a viko ka jaa i xtatila
ñatuu na levadura yi'i ma, kivi ka
ja'ni i in ndikachi jaa ja ka ndakua'a
i nuu Su'si ma ja ka ndakune'e i kivi
ni ka ndayaa i nuu ñayii ñuu Egipto
ma ja kúu i Viko Pascua ma, te tee
ka ndikin Jesús ma, ka jikan-tnu'u de
ya:

—¿Ndenu kúni ni ja jin koo sa jin
satu'va sa ja jin kuxini o Viko Pascua
a? —ka kuu de ka jiña'a de.

13 Sani te ni tetniñu ya uu tee ka
ndikin ya ma, te jiña'a ya:

—Kuán koo ni ini ñuu ma. Yukan
jin ndatna'a ni ji'in in tee ndiso de in
kiyi ndute. Te jin kondikin ni de.
14 Te nuu ndivi de ma, te jin kuña'a
ni nuu tee xi-ve'e ma: "Teskua'a o
ma, sa'a ká'an de: ¿Nde a kúu ve'e
nuu jin kaa sa xita ji'in tee ka ndikin
tna'a ji'in sa a? Vaa jin kuxini sa Viko
Pascua a."
15 Te tee yukan, kaxtnu'u de onde
ve'e ichi sukun ma, in ve'e ka'nu nuu
jâ ni nduvii ma. Te yukan jin satu'va
ni ja jin kuxini o ma —kúu ya jiña'a
ya.

16 Nduu tee ni tetniñu ya ma, ni ka
ke koo de, te kuan koo de ini ñuu ma.
Te ni ka ndani'i de sukan ni jiña'a
Jesús ma, te ni ka satu'va de ja jin
kuxini de ji'in ya Viko Pascua ma.
17 Nuu ve kunee ma, ni kenda Jesús
ma ji'in ndi-uxi uu tee ka ndikin ya
ma.
18 Nani ka jaa de xita nuu mesa ma,
te Jesús ma, jiña'a ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja in ni ja ka
nukoo o ka jaa o xita a ke'en-su'va
ña'a —kúu ya jiña'a ya.
19 Te ni ka kuxii ini de, te ni ka
keja'a ndi-in ndi-in de ka jikan-tnu'u
de ya:
—¿Saña kúu? —ka kuu de ka
jiña'a de.
20 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—In ni ja ndi-uxi uu ni a kúu, te
nde ni xndoyo xtatila ni a ji'in sa nuu
ko'o a ko kuu.
21 Saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a chi ndo'o sa sukan ká'an tutu
ndee tnu'u Su'si ma ja ndo'o sa a,
kovaa ¡nda'vi maa na in ke'en-su'va
ña'a ma! Va'a-ka ko kuu i, nute ñatuu
ni kenda i ñuu ñayivi ya nkuu —kúu
ya jiña'a ya.
22 Nani ka kuxini de ji'in ya ma, te
Jesús ma, ni tnii ya xtatila ma, te ni
ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma, te ni
ta'vi ya, te ni wa'a ya tee ka ndikin
ya ma, te jiña'a ya:
—Jin tnii ni, te jin kaa ni. Cha'a kúu
yikikuñu sa a —kúu ya jiña'a ya.
23 Sani te ni tnii ya in nuu ñu'u
ndute uva ma, te ni ndakuan-ta'vi ya
nuu Su'si ma. Te ni xsia'a ya nuu tee
ka ndikin ya ma, te ndaka de ni ka
ji'i jaku jaku ndute uva ma.
24 Te jiña'a ya:
—Cha'a kúu niñi sa ja kati ma, sana
jin ndani'i ta'vi kua'a xeen ñayii ma.
Cha'a kúu in tnu'u jaa tátnuni Su'si ma
naxe jin koo va'a ni ji'in ya.
25 Ja ndaa ká'an sa ja masu ko'o-ka sa
ndute uva ya'a chi onde kivi jin koo
tutu o nuu tatnuni Su'si ma te jin ko'o
o ndute uva jaa ma —kúu ya jiña'a
ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja Pedro ma, uni jichi ka'an de ja masu jini de ya
(Mt 26:30-35; Lc 22:31-34; Jn 13:36-38)

26 Nuu ni jinu ni ka jita de ji'in ya
in yaa, te kuan koo de ji'in ya Yuku
Tnu Olivo ma.
27 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ndaka ndijin chi ma jin kukanu
ini-ka ña'a ni, te jin xndoo ña'a ni,
vaa sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si
ma: "Ka'ni sa tee jito ndikachi ma, te
ndaka ndikachi ma, jin kuitenuu ti."
28 Kovaa sani te ni ndateku sa ma, te
koxtnuu sa ki'in sa ñuu Galilea ma, te
sana jan koo maa ni —kúu ya jiña'a
ya.
29 Pedro ma, jiña'a de:
—Visi ndaka de na jin xndoo ña'a,
kovaa saña chi ña'a —kúu de jiña'a
de.
30 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja jakuaa vitna,
ni ñatuu kana-ka li'li ma ja ku-uu
jichi ma, te jâ ni ku-uni jichi ja ká'an
ni ja ñatuu jini ña'a ni —kúu ya jiña'a
ya.
31 Kovaa maa de chi jiña'a de:
—Visi na kûu sa ji'in ni, kovaa
masu ka'an sa ja ñatuu jini ña'a sa
—kúu de jiña'a de, te ndaka-ka de ka
jiña'a sukan.

Nuu nani Getsemaní ma, ni ja'an Jesús ma ni jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma
(Mt 26:36-46; Lc 22:39-46)

32 Sani te ni jan koo de ji'in ya in
nuu nani Getsemaní, te Jesús ma,
jiña'a ya nuu tee ka ndikin ya ma:
—Jin kunukoo ni ya'a, nani ki'in sa
jin kakan-ta'vi sa nuu Su'si ma —kúu
ya jiña'a ya.
33 Te ni jeka ya Pedro ma, ji'in
Santiago ma, ji'in Juan ma, te kuan
koo de ji'in ya, te ni keja'a ya kúxii
kúnda'vi ini ya,
34 te jiña'a ya de:
—Jini sa ja onde ini anua sa a, kúxii
xeen ini i, te ûni kuenda kûu sa kúni
sa. Jin kendoo ni ya'a. Másu ko jin
ko kusu ni —kúu ya jiña'a ya.
35 Sani te kua'an-ka Jesús ma, te ni
kujika-ka ya vala ma, te ni jinkoo jiti

ya, te ni jakindeyi ya onde nuu ñu'ú
ma, te jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma ja
nú kuu, te má kenda ora ndo'o neni
ya ma.
36 Te nani jikan-ta'vi ya ma, te sa'a
jiña'a ya:
—Yuva maa sa, ja maa ni chi kuu
sa'a ni ndaka, te nú kúni ni, te má
ndo'o neni sa. Kovaa má ko kuu
sukan kúni maa sa chi kó kuu sukan
kúni maa ni —kúu ya jiña'a ya.
37 Sani te ni ndakokuiñi ya nuu ka
iyo de ma, te ni ndani'i ya de ja ka
kixi de, te jiña'a ya Pedro ma:
—Simón, ¿kixi ni? ¿Ni ñatuu ni kuu
kondito ni visi ja in ora?
38 Jin kondito ni, te jin kakan-ta'vi ni
nuu Su'si ma, sukan-va'a má ska'an
ña'a tachi ma ja jin sa'a ni ja u'vi ma.
Ndaka ni chi ka jani va'a ini ni, kovaa
yikikuñu ni a chi vita xeen i —kúu ya
jiña'a ya.
39 Te kua'an ya in-ka jichi kuan
kakan-ta'vi ya nuu Su'si ma. Te suni
maa sukan-ni ni jiña'a ya ma, jiña'a
tuku ya.
40 Nuu ni ndakokuiñi ya nuu ka iyo
de ma, te ni ndani'i tuku ya de ja
ka kixi de. Te ñatuu ka ni'i ini de
naxe jin kuña'a de ya, vaa ûni ka
ndandesi-nka nduchinuu de ma, ja
jin kusu de ka kuni de.
41 Te nuu ni ndakokuiñi ya ja
ku-uni jichi ma, te jiña'a ya:
—¿Ka yikuu-ka ndijin ka kixi ni?
¿Ka ndatatu ni? Jâ ni kuu-ni chi jâ ni
kenda ora ja saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a chi jin ke'en-su'va
ña'a i, te jin kunda'a ña'a tee ka ndiso
kuechi ma.
42 Jin ndakoo ni, te jín koo o chi jâ
ve kuyatni tee ke'en-su'va ña'a ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka tnii de Jesús ma
(Mt 26:47-56; Lc 22:47-53; Jn 18:1-11)

43 Yikuu-ka Jesús ma ká'an ya, nuu
ni kenda Judas ma, in tee ni yo kuu
ndi-uxi uu tee ni ka yo ndikin ya ma.
Te ni kenda de, te ka ndikin tna'a
de ji'in kua'a ñayii ka ndiso xeen ma,
ka yinda'a i yuchi kúu espada ji'in
karroti. Ñayii ya'a ka kuu ñayii ni ka
tetniñu tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma.
44 Judas tee ni ke'en-su'va ya ma, ni
wa'a de in seña, te jiña'a de:
—Tna'a tee chitu sa yikinuu de ma,
tee yukan kúu de, te jin tnii ni de, te
jin ku'ni va'a ni de, te jin koo ni ji'in
de —kúu de jiña'a de.
45 Chukan kúu ja ni jan tu'va de
Jesús ma, te jiña'a de:
—Teskua'a —kúu de jiña'a de.
Te ni chitu de yikinuu ya ma.
46 Sani te ni ka tnii ñayii ma ya, te
kuan koo i ji'in ya.
47 Kovaa in tee ndikin ya ma, ni
tava de yuchi kúu espada ma, te ni
jan ka'nde de in so'o tee jinukuechi
nuu tee tátnuni nuu sutu ma.
48 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya ñayii
ma:
—¿Nava'a ve koo ndijin ji'in yuchi
kúu espada ji'in karroti, ja jin tnii
ña'a ni, kuenda tnu'u ja in kui'na kúu
sa?
49 Ndaka kii ni yo iyo sa ne'un ndaka
ni ma, ni yo kaxtnu'u sa tnu'u va'a
ma ini veñu'u ka'nu ma, te ñatuu ni
ka tnii ña'a ni, kovaa sa'a ko kuu,
sukan-va'a ko kuu sukan ká'an tutu
ndee tnu'u Su'si ma —kúu ya jiña'a
ya.
50 Ndaka tee ka ndikin ya ma, ni ka
jinu de, te ni ka xndoo de maa in-nka
Jesús ma.
51 Kovaa in suchi jaa, ndikin i ya
kua'an i, ñutuu i in sa'ma, te ni ka tnii
ña'a tee kuan koo ji'in ya ma.
52 Kovaa ni xsiaa i sa'ma i ma, te ni
jinu vichi i kua'an i.

Ni jan koo de ji'in Jesús ma nuu tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu judío ma
(Mt 26:57-68; Lc 22:54-55, 63-71; Jn 18:12-14, 19-24)

53 Ni jan koo de ji'in Jesús ma nuu
tee tátnuni nuu sutu ma, te ni ka
ndututu ndaka tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma.
54 Pedro ma, ndikin jika de ya onde
nuke'e ve'e tee tátnuni nuu sutu ma,

te ni jinkoo de nuu ka iyo tee ka
jito veñu'u ka'nu ma, te ni kendoo de
nduvixi de yu'u ñu'u ma.
55 Tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in
ndaka tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu
judío ma, ka nduku de in ja kuu
kuiso kuechi Jesús ma, te jin ka'ni de
ya. Kovaa ñatuu ni ka ndani'i de na
kuechi ya ma.
56 Visi kua'a de ma ka ka'an tnu'u
te ñatuu ka ka'an ndaa de sukan ni
yo sa'a ya ma, kovaa siin siin-ka ka
ka'an de.
57 Jaku de ni ka ndokuiñi, te ka
xtekuechi de ya, te ka jiña'a de:
58 —Saña chi ni ka jiniso'o sa ja ni
ka'an de: "Saña chi kuu ndakana sa
veñu'u ka'nu ni ka sa'a ñayii a, te nuu
uni kii ma te ndasa'a sa in-ka, kovaa
masu ñayii ma jin ndasa'a", ni ka'an
de —ka kuu de ka jiña'a de.
59 Kovaa ni a sukan ma, masu nde
ka ketna'a ja ka ka'an de ma.
60 Sani te maa tee tatnuni nuu sutu
ma, ni ndokuiñi de ne'un ndaka de
ma, te ni jikan-tnu'u de Jesús ma:
—¿Ñatuu nawa ndákone'e ni?
¿Nawa kúu ja ka ka'an ñayii a ja kuu
ni a? —kúu de jiña'a de.
61 Kovaa Jesús ma chi ni jasiyu'u
ya, ni ñatuu nawa ni ndakone'e ya
nuu tee tátnuni nuu sutu ma. Te
maa tee tátnuni nuu sutu ma, ni
ndakan-tnu'u tuku de ya:
—¿Ndijin kúu Cristo Sa'ya Su'si iya
iyo ja jin ndachiñu'u o ma? —kúu de
jiña'a de.
62 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Saña kúu. Te ndijin chi jin kuni
ni ja saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, kunukoo sa xiñi kua'a Su'si
iya kúu sa'a ndaka ma, te kenda kivi
ndii sa te jin kuni ni ja ndenda sa nuu
viko ka iyo andivi ma —kúu ya jiña'a
ya.
63 Sani te tee tátnuni nuu sutu ma,
ni kachi de sa'ma de ma, ja káxtnu'u
de ja ni ndakiti xeen ini de, te jiña'a
de:
—¿Naku jin nduku-ka o ñayii jin
ndaka'an nawa ni yo sa'a de a?
64 Jâ ni ka jiniso'o ndaka ni ja jâ ni
ka'an de tnu'u ja masu játna ini Su'si
ma. ¿Naxe ka ka'an ni? —kúu de
jiña'a de nuu ndaka tee ka iyo ma.
Ndaka de ni ka kendoo ini ja iyo
kuechi Jesús ma te kuiti kûu ya.
65 Jaku de, ni ka keja'a de ka tusii
de ya, te ni ka jasi de in sa'ma nuu
ya ma, te ka kani de ya, te ka jiña'a
de ya:
—¡Ka'an ni na in ni kani ña'a! —ka
kuu de ka jiña'a de.
Te tee ka jito veñu'u ma, ka wa'a de
tikatu yikinuu ya ma.

Ni ka'an Pedro ma ja masu jini de Jesús ma

(Mt 26:69-75; Lc 22:54-62; Jn 18:15-18, 25-29)

66 Pedro ma, iyo de ichi chii ma,
nuke'e tee tátnuni nuu sutu ma. Te
ni kenda in ña'a jinukuechi nuu tee
tátnuni nuu sutu ma.
67 Ja ni jini ña Pedro ma ja yikuu de
nduvixi de yu'u ñu'u ma, te nde'ya ña
de, te jiña'a ña:
—Ndijin tna chi ni yo ndikin ni
Jesús tee ñuu Nazaret ma vi —kúu ña
jiña'a ña.
68 Te Pedro ma, jiña'a de:
—Masu jini sa tee yukan, te masu
jini sa nawa kúu ja ká'an ni a —kúu
de jiña'a de.
Te ni kee de ye'e ke'e ma. Sani te
ni kana in li'li ma.
69 Te ña'a jinukuechi nuu tee
tátnuni nuu sutu ma, ni jini tuku ña
Pedro ma in-ka jichi, te ni keja'a ña
jiña'a ña nuu ndaka-ka ñayii ka iyo
ma:
—Tee ya'a chi in tna'a tee ni ka
yo ndikin Jesús ma kúu de —kúu ña
jiña'a ña.
70 Kovaa Pedro ma chi in-ka jichi
ni jiña'a de ja ñatuu jini de Jesús ma.
Te ni kukuee-ka ma, te ñayii ka iyo
yukan, ka jiña'a tuku i Pedro ma:
—Ja ndaa ndija ja ndijin kúu in
tna'a tee ni ka yo ndikin tna'a ji'in
Jesús ma, vaa in tee ñuu Galilea ma
kúu ni —ka kuu i ka jiña'a i.
71 Sani te Pedro ma, jiña'a de:
—Chúnaa maa sa, nú masu ndija
ja ká'an sa ja masu jini sa tee yukan
—kúu de jiña'a de.

72 Te ora yukan-ni, te ni kana li'li
ma ja ku-uu jichi, te ni ndaka'án
Pedro ma ja sa'a ni jiña'a Jesús ma:
“Ni ñatuu kana-ka li'li ma ja ku-uu
jichi ma, te jâ ni kuu uni jichi ja ká'an
ni ja ñatuu jini ña'a ni.” Sani te ni
keja'a de nda'yu de, ja ndákani ini de.

15

Ni ka ndaxsia'a i Jesús ma nuu nda'a Pilato ma
(Mt 27:1-2, 11-14; Lc 23:1-5; Jn 18:28-38)

1 Nuu jâ ve ndii ma, te ni ka
ndututu tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka kuu ja'nu ma, ji'in tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés
ma, ji'in ndaka-ka tee ka ja'nde tniñu
ñayii ñuu judío ma. Te ni ka ju'ni de
Jesús ma, te kuan koo de ji'in ya, te
ni ka ndaxsia'a de ya nuu nda'a tee
kúu Pilato ma.
2 Pilato ma, ni jikan-tnu'u de ya:
—¿Ndijin kúu rey tátnuni nuu ñayii
judío a? —kúu de jiña'a de.
Te ni ndakone'e Jesús ma:
—Maa ni ká'an —kúu ya jiña'a ya.
3 Ndaka tee ka tatnuni nuu sutu
ma, kua'a xeen ja ka xtekuechi de ya,
4 te Pilato ma, ni jikan-tnu'u de ya
in-ka jichi:
—¿Ñatuu nawa ká'an ni? Te kua'a
xeen ja ka xtekuechi ña'a i a —kúu
de jiña'a de ya.
5 Kovaa Jesús ma, masu ni
ndakone'e ya. Chukan kúu ja Pilato
ma, ni sa'vi-nka ini de.

Ni ka kundee maa ñayii ma, te ni tatnuni Pilato ma ja jin ka'ni i Jesús ma
(Mt 27:15-31; Lc 23:13-25; Jn 18:38–19:16)

6 Ne'un ndaka Viko Pascua ma, te
Pilato ma chi ni yo kachi de ja kene'e
de in ñayii vekaa ma, ndeva'a-ni na
in ka ka'an maa ñayii judío ma.
7 Te in tee nani Barrabás ma, ji'in
jaku-ka tee ni ka xtutu tna'a ji'in de
ma, ka yinee de vekaa ma kuechi ja
ni ka ja'ni de in ñayii ne'un kivi ni ka
kanaa de ji'in gobiernu ma.
8 Te ni ka kenda koo ñayii ñuu Israel
ma, te ni ka keja'a i ka jikan i nuu
Pilato ma ja sa'a de sukan sa'a de
ndaka kuiya ma, te ka jiña'a i ja na
kene'e de in ñayii yinee vekaa ma.
9 Te jiña'a Pilato ma:
—¿Ka kuni ni ja xsiaa sa rey tátnuni
nuu ñayii judío a? —kúu de jiña'a de.
10 Chi vaa ni jinitnuni de ja tee
ka tatnuni nuu sutu ma chi ni ka
ndaxsia'a de ya nuu Pilato ma kuechi
ja ka kukueñu ini de ma.
11 Kovaa tee ka tatnuni nuu sutu ma
chi ni ka jiña'a de ñayii ma ja jin
kayu'u i ja jin kakan i ja xsiaa Pilato
ma Barrabás ma.
12 Te jiña'a Pilato ma nuu ñayii ka
kayu'u ma:
—¿Kovaa nawa ka kuni ni ja sa'a sa
ji'in tee ka xnani ni rey tátnuni nuu
ñayii judío a? —kúu de jiña'a de.
13 Te ni ka kayu'u ndaka ñayii
yukan ma, te ka jiña'a i:
—Kata kaa ni de nuu krusi ma
—ka kuu i ka jiña'a i nuu Pilato ma.
14 Te jiña'a Pilato ma:
—¿Nava'a? ¿Na kuechi de? ¿Na
nde a u'vi ni sa'a de? —kúu de jiña'a
de.
Kovaa ñayii yukan chi ndaka i ni ka
kayu'u nini'i-ka, te ka jiña'a i nuu de:
—Kata kaa ni de nuu krusi ma
—ka kuu i ka jiña'a i.
15 Te Pilato ma chi ni kuni de ja
kendoo va'a de ji'in ñayii ma. Te
ni xsiaa de Barrabás ma, kua'an
maa de. Te ni jinu, te ni ndaxsia'a
de Jesús ma nuu nda'a soldado ma,
sukan-va'a jin kani de ya te jin kata
kaa de ya nuu krusi ma.
16 Tee ka kuu soldado ma, ni jan
koo de ji'in Jesús ma nuke'e palaciu
ma, te ni ka ndututu ndaka-ka sol-
dado ma.
17 Te ni ka skondii de ya in sa'ma
kua'a tnuu, te ni ka sa'a de in corona
iñu, te ni ka sonee de xini ya ma.
18 Sani te ni ka keja'a de ka kayu'u de
ka ka'an de:
—¡Suchi ya'a kúu rey tátnuni nuu
ñayii judío ma, vee! —ka kuu de ka
ka'an de.

19 Te ka kuun de yutnu xini ya ma.
Te ka tusii de ya, te ka jinkuiñi jiti de
nuu ya kuenda tnu'u ja ka iyo xeen
respetu de nuu ya.
20 Nuu ni jinu ni ka kasiki ndee de ya
ma, te ni ka xtandiyo de sa'ma kua'a
tnuu ni ka skondii de ya ma, te ni ka
ndaskone'nu de ya sa'ma maa ya ma,
te ni ka kene'e de ya ja jin koo de jin
kata kaa de ya nuu krusi ma.

Ni ka skuita kaa de Jesús ma nuu krusi ma
(Mt 27:32-44; Lc 23:26-43; Jn 19:17-27)

21 In tee ñuu Cirene ma, nani de
Simón. Yuva tee kúu Alejandro ma
ji'in Rufo ma kúu de. Ni ndenda de ja
ni ja'an de yuku ma. Te ja ni ndaya'a
de yukan, te ni ka xtetuu de tee ma
ja kuiso de krusi Jesús ma.

22 Ni jan koo de ji'in Jesús ma in
nuu nani i Gólgota ja kúni ka'an "Yiki
Xini Ndiyi".
23 Te ni ka wa'a de ya vala ndute
uva ni ka sakanuu de ji'in mirra,
sukan-va'a ndajijin yikikuñu ya ma,
kovaa Jesús ma chi ñatuu ni kuni ya
ja ko'o ya.
24 Sani te tee ka kuu soldado ma,
ni ka skuita kaa de ya nuu krusi
ma. Te ni ka keja'a de ka chu'un
de suerte sa'ma Jesús ma, sukan-va'a
nde sa'ma jin ndani'i in in de ma.

25 Ka iin xtnee kuu nuu ni ka skuita
kaa de ya nuu krusi ma.
26 Te ni ka tee de in nuu tabla kuechi
ni ka xtekuechi de ya ma, te sa'a
ká'an: "Tee ya'a kúu rey tátnuni nuu
ñayii judío a."
27 Te suni ni ka skuita kaa de uu
kui'na in in nuu krusi ma, in de xiñi
kua'a ya ma, te in de xiñi satni ya ma.
28 Vaa sa'a ká'an nuu tutu ndee tnu'u
Su'si ma: "Ni ka jani ini i ja in ñayii
sa'a ja u'vi kúu ya."

29 Te ñayii ka ya'a ma, ka ka'an
ndeva'a i nuu ya, ka skuiko xini i, te
ka jiña'a i:

—Ndijin ja ká'an ni ja ndakana ni
veñu'u ka'nu ma te nuu uni kii ma te
ndajinu ndasa'a ni ma,
30 te sa'a maa ni ja kaku ni, te ki nuu
ni nuu krusi a —ka kuu i ka jiña'a i.

31 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ka jakundee de ya, te ka
ka'an de:

—Siin ñayii, ni sa'a de ja ni ka kaku
i nuu tnundo'o ma, te maa de ma,
ñatuu kuu naxe sa'a de ja kaku de
nuu tnundo'o tnuneni a.
32 Te nú tee ya'a kúu Cristo tee kúu
rey tátnuni nuu ñayii Israel ya, te kí
nuu de nuu krusi a, sukan-va'a jín
kuni o te jín kandija o ja ká'an de ma
—ka kuu de ka ka'an de.

Onde tee ka ndenee nuu krusi ma
ji'in ya ma, ka ka'an ndeva'a de nuu
ya.

Sukan ni ji'i Jesús ma
(Mt 27:45-56; Lc 23:44-49; Jn 19:28-30)

33 Te nuu ve kuu sava nduu ma, te
ni-ka'nu ñuu ñayivi ma ni kunee onde
nuu ni kuu ka uni jañini ma.
34 Te maa ora yukan kuu ora ni
kayu'u nini'i Jesús ma ni ka'an ya:

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani?
Te tnu'u ya'a kúni ka'an, "Su'si maa
sa, Su'si maa sa, ¿nava'a ni xndoo
ña'a ni?"
35 Te sava ñayii ka iyo yukan, ni
ka jiniso'o i ja ká'an Jesús ma, te ka
ka'an i ja Elías ma kána ya.
36 Sani te in tee yukan, jinu de ni jan
nu nduku de vala kachi, te ni chunee
de nuu vinagre ma. Te ni chitnii de
in nuu tnu yoo, te ni tenee de yu'u
Jesús ma. Te ni ka'an de:

—Ni kuu na. Máko jin xtna'a-ka o
de, te jín ko koto o nú kii Elías ma ki
nune'e de tee ya'a nuu krusi a —kúu
de ká'an de.
37 Kovaa Jesús ma chi ni kayu'u
nini'i ya. Sani te ni ji'i ya.
38 Sani te sa'ma ndakaa nuu ii ini
veñu'u ka'nu ma chi ni te'nde sasava
i, te ni keja'a onde sukun ma, te ni
kenda i onde ja'a sa'ma ma.

39 Te tee tátnuni nuu soldado ma, ni
iyo de nuu Jesús ma, te ni jini de ja
sukan ni kayu'u Jesús ma te ni ji'i ya
ma, te ni ka'an de:

—Iya ya'a chi ja ndaa ndija ja Sa'ya Su'si ma kúu ya —kúu de ká'an de.

40 Suni ka iyo kua'a ña'a ka nde'ya jika ma. Ne'un ndaka ña ma iyo María Magdalena ma, ji'in Salomé ma, ji'in María ma ja kúu ña si'i tee kúu José ma ji'in Santiago tee lule-ka ma.
41 Ña'a ya'a chi ni ka yo ndikin ña Jesús ma, te ni ka yo jinukuechi ña nuu ya nuu ni yo iyo ya ñuu Galilea ma. Suni ka iyo kua'a-ka tna ña'a ni ka yo ndikin ya ja ni ja'an ya ñuu Jerusalén ma.

Sukan ni ka chu'u i Jesús ma
(Mt 27:57-61; Lc 23:50-56; Jn 19:38-42)

42 Nuu ve kunee ma, te vaa kivi ka satu'va ñayii ma ja kivi yutnee ma ko kuu kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma kúu,
43 te iyo in tee ñuu Arimatea ma nani de José, te in tee kanuu kúu de ne'un tee ka tatnuni nuu ñayii Israel ma. Te tee yukan chi ndetu de ja kenda kivi tatnuni Su'si ma. Te ni jani ini de naxe sa'a de ma, te ni ja'an de nuu Pilato ma, te ni ndakan de ñunde'yu Jesús ma.
44 Pilato ma chi ni kandava de ja ni jiniso'o de ja jâ ni ji'i ya ma, te ni kana de tee tátnuni nuu soldado ma, ja kakan-tnu'u de na nkuu saa tiempu ja ni ji'i ya ma.
45 Te nuu ni jiña'a tee tátnuni nuu soldado ma sukan ni iyo ma, te tee nani Pilato ma, ni wa'a de tnu'u ja nune'e tee kúu José ma ñunde'yu Jesús ma.
46 Sani te ni jan kuaan de in sa'ma va'a nani i lino, te ni nune'e de ñunde'yu Jesús ma, te ni chutuu de ya sa'ma ma. Te ni jinu, te ni jan chinee de ya in yavi ndenee yika toto ma, te ni jasi de ji'in in yuu ka'nu ka'nu.
47 Te María Magdalena ma, ji'in María si'i José ma, ka nde'ya ña ndenu ni ka chinee de ñunde'yu ya ma.

16

Nuu ni ndateku Jesús ma
(Mt 28:1-10; Lc 24:1-12; Jn 20:1-10)

1 Ni ya'a kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma. Te ña'a kúu María Magdalena ma, ji'in Salomé ma, ji'in María si'i Santiago ma, ni ka jaan ña in ndute jáxiko asi, ja jin koo ña jin chi'i ña ñunde'yu Jesús ma.
2 Sani te ne'e xtnee kivi keja'a smana ma, te nuu ve kana kandii ma, te kuan koo ña nuu yinee ñunde'yu Jesús ma.
3 Te ka ndatnu'u tna'a ña:
—¿Na in xtandiyo yuu ndesi ye'e yavi nuu yinee Jesús ma, ja jin kivi koo o ma? —ka kuu ña ka ndatnu'u ña.
4 Sani te ni ka ndonenuu ña, te ni ka jini ña ja yuu ka'nu ndesi ye'e yavi ma chi jâ ni kokoo i, te jâ nune ye'e yavi ma.
5 Te ni ka kivi koo ña yavi ma, te ni ka jini ña ja núkoo kuenda tnu'u ja in suchi jaa lado kua'a ma, ne'nu i in sa'ma kuijin kani kani, te ña'a yukan chi ni ka yu'u xeen ña.
6 Kovaa suchi yukan chi jiña'a i:
—Máko jin koyu'u ni chi jini sa ja ka ndanduku ni Jesús ni yo iyo ñuu Nazaret ma, iya ni ndakaa nuu krusi ma. Te jâ ni ndateku ya. Ñatuu na iya iyo ya'a. Jin konde'ya ni nuu ni yinee ya a, ja ñatuu ya.
7 Kuán koo ni, te jin kuña'a ni tee ni ka yo ndikin ya ma, te suni jin kuña'a ni Pedro ma ja maa ya chi jâ koxtnuu ya ki'in ya ñuu Galilea ma, sana jin koo ni. Te jin koo ni te yukan te jin kuni ni ya, vaa sukan ni ka'an ya ma —kúu i jiña'a i.
8 Sani te ni ka nde koo kunu ña, te ka jinu ña kuan nu koo ña, te ka ni'i ka ni'i-nka ña ja ka yu'u ña. Te ñatuu ni ka ka'an ña nuu ni-in ñayii ma, kuechi ja ka yu'u ña ma.

Jesús ma, ni kenda ya xinañu'u nuu María Magdalena ma
(Jn 20:11-18)

9 Te Jesús ma, ni ndateku ya nuu
ve ndii kivi keja'a smana ma, te ni
kenda ya xinañu'u nuu María Mag-
dalena ma, ña'a ni ndene'e ya uja
tachi ma.
10 Ni ja'an ña, te ni kaxtnu'u ña nuu
tee ni ka yo ndikin ya ma, vaa ka
kuxii xeen ini de, te ka nda'yu de.
11 Te ja ni ka jiniso'o de ja téku Jesús
ma, vaa ni jini María Magdalena ma
ya ma, kovaa masu nde ka kandija
de.

Jesús ma, ni kenda ya nuu uu ñayii ni ka yo ndikin ya ma
(Lc 24:13-35)

12 Te nuu ni kuu sukan ma, sani te
Jesús ma, tuku-ka ni kenda ya nuu
uu ñayii kuan koo ichi yuku ma.
13 Ñayii ya'a, ni jan koo i ni ka
kaxtnu'u i nuu ndaka-ka ñayii ni ka
yo ndikin ya ma, kovaa ni ñatuu ni
ka kandija tna i.

Ni tatnuni Jesús ma sukan jin sa'a tee ka ndikin ya ma
(Mt 28:16-20; Lc 24:36-49; Jn 20:19-23)

14 Te kuee-ka ma, Jesús ma, ni
kenda ya nuu ndi-uxi in tee ka
ndikin ya ma, nani ka nukoo de nuu
mesa ma. Te ni ndonda ya nuu de:
—¿Nava'a ñatuu ka kandija ni te
ñatuu ka jaku'ni ini ni? —kúu ya
jiña'a ya.
Chi vaa ñatuu ni ka kandija de ja
ka ka'an ñayii ma ja ni ka jini i ya ma,
vaa jâ ni ndateku ya ma.
15 Te ni tatnuni ya nuu tee ka
ndikin ya ma:
—Jin koo ni ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
te jin kaxtnu'u ni tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma nuu ndaka ñayii ma.
16 Te ñayii kandija tnu'u vii tnu'u va'a
ká'an sa a te kuandute i ma, ñayii
yukan chi ndani'i ta'vi i. Kovaa ñayii
masu kandija ma chi masu ndani'i
ta'vi i.
17 Te milagru ya'a jin kuni ñayii ka
kukanu ini ña'a i maa sa ma. Te jin
ndakune'e ña'a i maa sa, te kuu jin
ndene'e i tachi ka yinee ñayii ma. Te
kuu jin ka'an i sa'an ja ñatuu ka ka'an
i ma.
18 Te visi na jin tnii i koo ma, kovaa
masu nawa sa'a ña'a ti. Te visi na jin
ko'o i ja yi'i venenu ma, kovaa masu
nawa jin ndo'o i. Te jin sonee i nda'a
i siki ñayii ka ku'u ma, te jin nduva'a
ñayii ma, vaa iyo sa ji'in i ma —kúu
ya jiña'a ya.

Sukan ni ndaa Jesús ma kuan no'o ya andivi ma
(Lc 24:50-53)

19 Te ni jinu ja ni ka'an ya nuu de
ma, te ni ndaa ya kuan no'o ya andivi
ma, te ni nukoo ya xiñi kua'a Su'si
ma.
20 Te ndaka tee ka ndikin ya ma ni ka
ke koo kuan koo de, te ka kaxtnu'u
de tnu'u ni jiña'a ya ma ni-ka'nu ñuu
ñayivi a. Te maa Iya Tátnuni ma,
chíndee ya de ja jin sa'a kua'a de
milagru, sukan-va'a jin kandija ñayii
ma tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma
ja ka kaxtnu'u de ma. Te sukan kó
kuu.

Tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma sukan ni kaxtnu'u tee ni yo nani Lucas ma

Ni kaxtnu'u tee kúu Lucas ma naxe ni sa'a de, saa ni tee de tnu'u ya'a

1 Kua'a tee, ka kuni de ja jin tee de
sukan ni kuu ne'un ndaka sa a,
2 sukan ni ka kaxtnu'u tee ni ka jini
onde xinañu'u ma, tee ni ka kucargu
ja jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a
ma.
3 Saña tna, ja ni ndanduku vii, ni
ndanduku va'a sa sukan ni yo kuu
onde xinañu'u ma, te ni jani ini sa ja
va'a-ni ko kuu, nuna tee sa tnu'u ya'a
nuu ni, Teófilo, vaa in tee kanuu xeen
kúu ni. Te káxtnu'u sa sukan ni keja'a
sukan ni jinu ma,
4 sukan-va'a jaku'ni va'a ini ni ja
ndaa ma, tna'a ja ni ka kaxtnu'u i
nuu ni ma.

Ni kaxtnu'u in ángel ja kâku Juan tee skuandute ñayii ma

5 Onde kivi nuu ni yo kuu Herodes
ma rey ñuu Judea ma, ni iyo in tee
kúu sutu nani de Zacarías, sa'ya tata
tee kúu Abías ma. Te ñasi'i de ma,
nani ña Elisabet, sa'ya tata tee kúu
Aarón ma.
6 Te nduu de ka iyo va'a nuu Su'si ma,
te ni ka yo kandija de ja ni yo tatnuni
ya ma, te ñatuu na kuechi de iyo nuu
Su'si ma.
7 Kovaa ñatuu na sa'ya de, vaa Elis-
abet ma, ñatuu kúu koo sa'ya ña, te
vitna ja nduu ña ji'in de jâ ni ka kuu
nija'nu.

8 In kivi ja ndaka sutu ka ndikin
tna'a ji'in Zacarías ma, ni ndani'i ja
jin kunukuechi de nuu Su'si ma,
9 sukan ve koo sutu ma ka sa'a de ma,
te ni ndani'i ja maa Zacarías ma, ni
kivi ini veñu'u ka'nu Iya Tátnuni ma,
sukan-va'a ka'mi de ja jáxiko asi nuu
ya ma.
10 Nani kayu ja jáxiko asi ma, te
ndaka ñayii ka iyo ke'e ma, ka
jikan-ta'vi i nuu Su'si ma.
11 Sani te ni kenda in ángel ni tetniñu
Iya Tátnuni ma nuu Zacarías ma.
Núkuiñi i xiñi kua'a altar nuu kayu ja
jáxiko asi ma.
12 Te ja ni jini Zacarías ma ángel ma,
ñatuu ni'i ini de nawa sa'a de, te ni
yu'u xeen de.
13 Kovaa ángel ma, jiña'a i:

—Zacarías, má koyu'u ni, vaa Su'si
ma chi ni jiniso'o ya ja jikan-ta'vi ni
a. Koo in sa'ya ni ji'in ñasi'i ni ma, te
xnani ni i Juan.
14 Te koo sii ini xeen ni, te kua'a ñayii,
jin koo sii ini i ja kâku i ma,
15 vaa sa'ya ni ma, in tee kanuu ko
kuu de nuu Su'si ma. Másu ko ko'o
de ndixi, te onde nuu ñatuu kâku-ka
de ma, te jâ koo Xtumani Ndios ma
ji'in de.
16 Te sa'a de ja kua'a ñayii ñuu Israel
ya, jin ndakokuiñi i, te jin ndandikin
i Su'si Iya Tátnuni ma.
17 Te Juan ma koxtnuu nuu Iya
Tátnuni ma kenda de, te koneva'a
de tnu'u ndee tnu'u ndatnu. Sukan
ni yo kuu Elías ma, tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma, sukan ko kuu de, sukan-va'a jin
ndaka'an-mani tna'a ñayii ma ji'in
sa'ya i ma, te sukan-va'a ñayii ñatuu
ka kandija Su'si ma, jin kutu'va i ja
jin kandija i ya. Te satu'va de in ñuu
koo tu'va, sukan-va'a jin kuan-ta'vi i
Iya Tátnuni ma —kúu i jiña'a i.

18 Zacarías ma, ni jikan-tnu'u de
ángel ma:

—¿Naxe kukanu ini sa ja ká'an ni
a? Vaa saña chi in tee nija'nu kúu
sa, te suni ñasi'i tna sa ma —kúu de
jiña'a de.

19 Ángel ma, ni ndakone'e i:

—Saña kúu ángel Gabriel ma, ja iyo
sa nuu Su'si ma, te ni tetniñu ña'a ya
ja vee sa ka'an sa nuu ni a, te káxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a ya a.
20 Kovaa vitna ja ñatuu ni kandija ni
ja ká'an sa a, kendoo ñi'i ni, te ma
kuu-ka ka'an ni onde kenda kivi ko
kuu sukan —kúu i jiña'a i.

21 Nani ka iyo ñayii ma ke'e ma, ka
ndetu i Zacarías ma, te ka jikan-tnu'u
tna'a i nava'a kúkuee xeen de ja ndee
de veñu'u a.
22 Te nuu ni ndee de ma, masu nde
kuu-ka ka'an de. Saa ni ka jinitnuni
ñayii ma ja ni iyo ja ni jininuu de ini
veñu'u ma, vaa seña-nka ni sa'a de.
Te sukan-nka ni yo kuu de, ja ñatuu
ni yo kuu ka'an-ka de.
23 Sani te nuu ni jinu kivi ni
jinukuechi de ma, Zacarías ma, kuan
no'o de ve'e de ma.
24 Te ñasi'i de ma, ni ni'i sa'ya ña, te
u'un yoo masu ni yo kee-ka ña ve'e
ña ma. Te jani ini ña:
25 "Maa Iya Tátnuni ma ni sa'a sa'a
vitna, sukan-va'a ñayii ma, máko jin
saxiko-ka ña'a i."

Ni kaxtnu'u in ángel ja kâku Jesús ma

26 Nuu iñu yoo ma, Su'si ma, ni
tetniñu ya ángel Gabriel ma in ñuu
Galilea ma nani i Nazaret,
27 te ni ja'an i nuu iyo in suchi jaa
nani i María. Suchi ya'a, jâ ni ka
kendoo i ja jin tnanda'a i ji'in suchi
nani José ma, ja kúu i sa'ya tata tee
ni yo kuu rey David ma.
28 Te ángel ma, ni kivi i nuu iyo suchi
jaa ma, te jiña'a i:
—¡Chíndee ña'a Su'si ma, vaa ro'o,
ni sa'a ña'a Su'si ma ja va'a! Maa Iya
Tátnuni ma iyo ji'in ro —kúu i jiña'a i.
29 María ma, ñatuu ni'i ini i nawa
sa'a i, te ni jikan-tnu'u i nawa kúni
ka'an tnu'u ya'a.
30 Te ángel ma, jiña'a i:
—María, má koyu'u ro, vaa ro'o
sa'a ja kúsii ini Su'si ma.
31 Vitna te ni'i sa'ya ro, te koo in sa'ya
ro, te xnani ro i Jesús.
32 Ko kuu i in iya kanuu, te konani
ya Sa'ya Su'si onde sukun ma. Te
Su'si Iya Tátnuni ma, sa'a ya ja ko kuu
sa'ya ro ma in rey sukan ni yo kuu
tee jana'a ni yo nani David ma,
33 sukan-va'a ko tatnuni ya ni-kani
ni-jika ñuu Israel ya. Te ja tatnuni ya
ma masu naa —kúu i jiña'a i.
34 María ma, ni jikan-tnu'u i ángel
ma:
—¿Naxe ko kuu ja ká'an ni a, te
vitna ja masu na yii sa iyo? —kúu i
jiña'a i.
35 Te ángel ma, ni ndakone'e i:
—Maa Xtumani Ndios ma kii, te
kuatundi'ya ña'a ya, te tnu'u ndee
tnu'u ndatnu maa Su'si onde sukun
ma koo ji'in ro, te kasi ndee kasi
ndoso ña'a ya. Te chukan kúu ja
suchi kâku ma, konani i Iya Ii, Sa'ya
Su'si ma.
36 Suni tna'a ro Elisabet ma, koo in
sa'ya ña, visi ña'a nija'nu kúu ña, ña'a
ni ka yo ka'an i ja masu kuu koo sa'ya
ña ma. Jâ iyo iñu yoo ja ñu'u sa'ya ña
ma.
37 Vaa Su'si ma, masu nawa kúu ja
ma kuu sa'a ya —kúu i jiña'a i.
38 Sani te María ma, jiña'a i:
—Saña chi suchi iyo nuu nda'a
maa Iya Tátnuni ma kúu sa. Maa Su'si
ma sa'a sukan ká'an ni a —kúu i jiña'a
i.
Sani te ángel ma, kuan no'o i.

María ma, ni jan koto i Elisabet ma

39 Ne'un kivi yukan María ma,
kua'an i ñuu iyo ichi yuku ma, ñuu
Judea ma.
40 Te ni kivi i ve'e Zacarías ma, te ni
wa'a i nchuxi Elisabet ma.
41 Nuu ni jiniso'o Elisabet ma María
ma, lulu ñunee chii ña ma, ni kanda
i, te maa ña ni ka'an tnu'u ni wa'a
Xtumani Ndios ma.
42 Te ni ka'an nini'i ña, jiña'a ña:
—¡Ro'o, ni skuta'vi ña'a Su'si ma ja
va'a ja vii, sana ndaka ña'a ma! ¡Te
ja va'a ja vii kúu sa'ya ro a!
43 ¿Na in kúu ru'u ya, ja ki koto ña'a
si'i iya tátnuni nuu ri ma?
44 Vaa nuu ni jiniso'o kunu ri ja ni
ka'an ro ma, lulu ri a, ni kanda i ja
kusii ini i onde chii ri a.
45 ¡Ja vava'a ko kuu ro'o, vaa ni
kandija ro ja ni ka'an Iya Tátnuni ma
te ni kandija ro ja ko kuu sukan kúni
ya ma! —kúu ña jiña'a ña.
46 María ma, jiña'a i:
—Ini anua sa a ndáchiñu'u ja sa'a Iya
Tátnuni ma,
47 te ini anua sa a kúsii ini nuu iya
sa'a ja ndáni'i ta'vi sa a,

48 vaa Su'si ma, ni yo nde'ya ña'a
ya saña, in suchi nda'vi
jinukuechi nuu ya,
te onde vitna ndimaa jin ko xnani
ña'a i ja vava'a kúu sa nuu
Su'si ma,
49 vaa iya kuu sa'a ndaka ma, ni sa'a
ña'a ya ja vii ja va'a.
¡Iya ii kúu ya!
50 Su'si ma, ndimaa kúnda'vi ini ya
ñayii ka yu'u nasa yukan, te jin
ko sa'a i in ja ñatuu játna ini ya
ma.
51 Ni sa'a ya ji'in tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma ja jin kuitenuu
ndaka ñayii ka jani ini ja maa i
ka kuu-ka ma.
52 Ni xtandiyo ya nuu ka nukoo rey
ma,
te ni wa'a ya jayiñu'u ñayii ka ndaku-
nitnuni ja ka jiniñu'u i Su'si
ma.
53 Ñayii ni ka yo kokon, ni ka yo yichi
i ma,
ni ka ndani'i, ni ka ndatna'a i ja jin
ko kaa jin ko ko'o i ma,
te xiku ma, ni ndasanda'vi ya i.
54 Ni chindee ya ñayii ñuu Israel ma,
ja ka jinukuechi i nuu ya ma.
Ñatuu ni ndunaa ya ja kúnda'vi ini ya
i,
55 sukan ni skuiso ya nuu tna'a o tee
jana'a ma ja sukan ko kuu ji'in
Abraham ma ji'in sa'ya tata de
ki koo kuee-ka ma
—kúu i jiña'a i.
56 María ma, ni kendoo i ji'in Elis-
abet ma uni yoo, te saa kuan no'o i
ve'e i ma.

Sukan ni kuu ja ni kâku Juan tee skuandute ñayii ma

57 Nuu ni chitu kivi te ni kâku sa'ya
Elisabet ma, te in suchi yii kúu i.
58 Ndaka ñayii ka iyo yatni ji'in ña
ma, ji'in tna'a ña ma, ni jan koo i ni
ka jan koto i ña, vaa ni ka jini i ja Iya
Tátnuni ma, ni kunda'vi ini xeen ña'a
ya te ni sa'a ña'a ya ja vii ja va'a.
59 Nuu una kii ma, te ni jan koo ña
ji'in i veñu'u ma ja jin chitnuni de i, te
ka kuni de ja jin xnani de i Zacarías,
sukan nani yuva i ma.
60 Kovaa si'i i ma, jiña'a ña:
—Ña'a chi Juan konani i —kúu ña
jiña'a ña.
61 Sani te ni ka ndakone'e de:
—Masu na in tna'a ni ma nani
sukan —ka kuu de ka jiña'a de.
62 Sani te ka sa'a de seña nuu yuva
lulu ma, naxe kúni de ja konani i.
63 Te yuva i ma, ni jikan de in tutu,
sukan-va'a tee de, te ni tee de ja Juan
konani i. Te ndaka de ni ka sa'vi-nka
ini.
64 Te maa ora yukan-ni, sani te ni kuu
ni ndaka'an Zacarías ma, te ni keja'a
de ndachiñu'u de Su'si ma.
65 Te ndaka ñayii ka iyo yatni ma, ni
ka sa'vi-nka ini i, te ndaka ñuu ichi
yuku ñuu Judea ma, ka ndakaxtnu'u
nuu tna'a i sukan ni kuu ma.
66 Ndaka ñayii ka jiniso'o ma, ka
jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Naxe ko kuu lulu yukan? —ka
kuu i ka ka'an i.
Vaa ja ndaa ja tnu'u ndee tnu'u
ndatnu Iya Tátnuni ma iyo ji'in i.

Sukan ni ndachiñu'u Zacarías ma Su'si ma

67 Zacarías ma, yuva lulu ma, iyo
ndi'i iyo tu'u Xtumani Ndios ma ji'in
de. Ni ndakaxtnu'u de tnu'u ni wa'a
Su'si ma, te jiña'a de:
68 —¡Ja va'a kúu Iya Tátnuni ma, Su'si
ñuu Israel ya!
Vaa vee ya ja sa'a ya ja kaku ñuu ya
a nuu tnundo'o tnuneni ma.
69 Ni tetniñu ya in iya ndee iya
ndatnu ja sa'a ya ja jin kaku o.
Ne'un sa'ya tata David ma tee ni yo
jinukuechi nuu ya ma kenda
ya.
70 Sa'a ni skuiso ya onde xi'na-ka ma,
te ni ka yo ka'an tee ni ka iyo
vii ni ka iyo ndoo nuu Su'si ma
te ni ka yo ndakaxtnu'u de tnu'u ni
yo wa'a ya ma,
71 ja sa'a ya ja jin kaku o nuu ñayii ka
kuni u'vi nuu o ma
ji'in ndaka ñayii ka ndakiti ini nuu o
ma.
72 Ja kunda'vi ini ya tna'a o tee jana'a
ma,
te ma ndunaa ña'a ya, vaa sa'a ña'a
ya sukan ni skuiso ya ma.
73 Te cha'a kúu ja ni skuiso ya nuu
yuva o Abraham ma,

74 ja sa'a ya ja jin kaku o nuu ñayii ka
kuni u'vi nuu o ma,
sukan-va'a jin kunukuechi o nuu ya,
te masu nawa jin koyu'u o.
75 Te ja koo o nuu ya ma, koo ndaa
koo ndija o,
te sa'a o ja va'a ndaka kivi koteku o
ma.
76 Te ro'o, sa'ya maa ri, tee
ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si onde sukun ma konani
ro,
vaa koxtnuu ro nuu Iya Tátnuni ma,
satu'va ro ichi ya ma,
77 sukan-va'a kaxtnu'u ro nuu ñuu ya
a ja Su'si ma,
sakanu ini ya kuechi ñayii ma, te jin
ndani'i ta'vi i.
78 Vaa Su'si o ma, iya nda'vi xeen ini
kúu ya,
te onde sukun ma kii iya sa'a ja jin
keja'a jaa o naxe jin ko sa'a jin
ko kuu o,
79 sukan-va'a ndaxtnuu ya ñu'u nuu
ñayii ka iyo nuu nee-ka ma,
nuu ka yu'u ñayii ma ja jin kûu
i ma,
te skaka ña'a ya ichi ñatuu na in
kánaa ma
—kúu de ká'an de.
80 Te suchi luluu ma, ve kua'nu i,
te ve kundee ve kundatnu ini anua i
ma, te ni yo iyo i ichi nuu masu nawa
iyo kuiti ma onde kivi ni kenda i nuu
ñayii ñuu Israel ma.

2

Sa'a ni kuu kivi ni kâku Jesucristo ma

(Mt 1:18-25)

1 Te ni yo kuu ja kivi yukan, te tee
tátnuni ñuu Roma ma tee kúu Augusto
ma, ni tatnuni de ja jin ndakan i
kuenda nuu ndaka ñayii ñuu ñayivi a.
2 Te kivi ni yo kuu Cirenio ma tee
tátnuni nuu ñayii Siria ma kúu ja
xinañu'u ni ka ndakan de kuenda na
saa ñayii iyo ñuu ma.
3 Ndaka ñayii ma, jin nukoso tnuni
maa maa i ñuu i ma.
4 Chukan kúu ja José ma, ni kee i
ñuu Nazaret ma ja iyo i ñuu Galilea
ma, te kua'an i ñuu Belén ma ja iyo
tna i ñuu Judea ma, nuu ni kâku rey
David ma, vaa José ma chi sa'ya tata
David ma kúu i.
5 Ni ja'an i yukan ni jan nukoso tnuni
i ji'in María ma suchi tnanda'a ji'in i
ma, te jâ ñu'u sa'ya i ma.
6 Sani te nani ka iyo i ñuu Belén ma,
te ni keja'a María ma ja káku sa'ya i
ma.
7 Te yukan ni kâku lulu i suchi xi-
nañu'u ma, te ni chutuu i ya sa'ma.
Vaa ñatuu nde nune-ka ja jin ndoo i
ma, te chukan kúu ja ni jakin tuu i ya
in nuu ka ñu'u kiti ma.

Ni ka kenda koo ángel nuu tee ka jito ndikachi ma

8 Te jakuaa ma ka iyo tee ka jito
ndikachi de ma ichi yuku ma yatni
ñuu Belén ma.
9 Sani te ni kenda in ángel Su'si ma,
te jayiñu'u Su'si ma ni jandute nuu ka
iyo de ma, te ni ka yu'u xeen de.
10 Kovaa ángel ma, jiña'a i:
—Máko jin koyu'u ni. Vee sa
kaxtnu'u sa in tnu'u vii tnu'u va'a, te
sa'a i ja jin kusii ini ndaka ñayii ma:
11 Ñuu David ma, vitna ni kâku in iya
sa'a ja jin kaku ni nuu ja u'vi ma. Suu
ya kúu Cristo ma, Iya Tátnuni ma.
12 Te sa'a jin ndakuni ni ya: Vaa jin
ndani'i ni lulu ma, ja ñutuu ya sa'ma,
te kátuu ya nuu ka ñu'u kiti ma —kúu
i jiña'a i.
13 Te ora yukan ni ka kenda koo
kua'a-ka ángel ka iyo andivi ma nuu
iyo in ángel ma, te ka jita i nuu Su'si
ma:
14 ¡Jayiñu'u kóo nuu Su'si ma onde
sukun ma!
¡Te nuu ñu'ú a jín koo mani ñayii
kunimani maa Su'si ma!
15 Nuu ni ka nda koo ángel ma
andivi ma, te tee ka jito ndikachi ma,
ka ka'an ndi-in ndi-in de:
—Jín koo o onde ñuu Belén ma, te
jín kuni o nawa ni kuu ja ni kaxtnu'u
Su'si ma —ka kuu de ka ka'an de.
16 Te yachi yachi ni jan koo de, te ni
ka ndani'i de María ma ji'in José ma
ji'in lulu ma, kátuu ya nuu ka ñu'u kiti
ma.
17 Te nuu ni ka jini de ya ma, te ni
ka jakondee de ka ndakani de ja ni
jiña'a ángel ma siki suchi luluu ma.

18 Te ndaka ñayii ni ka jiniso'o ma, ni
ka sa'vi-nka ini i ja ka ka'an tee ka
jito ndikachi ma.
19 Kovaa María ma, ndaka ja yikuu
kúu ma táva'a i ini anua i ma, te jani
ká'vi ini i.
20 Te tee ka jito ndikachi de ma, ni
ka ndakokuiñi de, te ka ndachiñu'u
de Su'si ma ja ndaka ja ni ka jini de
ma te ni ka jiniso'o de ma, ndaka ni
yo kuu sukan ni ka'an ángel ma.

21 Nuu una kii ma, te ni ka chit-
nuni i lulu ma, te ni ka xnani i ya
Jesús, sukan ni jiña'a ángel ma onde
xi'na-ka sana jakun-nee ya chii si'i ya
ma.

Ni jan koo yuva Jesús ma ji'in si'i ya ma ini veñu'u ka'nu ma ja jin ndakua'a de ya nuu Iya Tátnuni ma

22 Nuu ni kenda kivi ja jin koo
María ma ji'in José ma ñuu Jerusalén
ma ja jin nduvii ña sukan ká'an tnu'u
ni tatnuni Su'si ma nuu Moisés ma,
te ni jan koo ña ji'in ya, sukan-va'a
jin ndakua'a ña in kiti nuu Iya
Tátnuni ma, te jin ndakua'a ña Jesús
ma nuu maa Iya Tátnuni ma.
23 Sukan ni ka sa'a ña ji'in de, vaa
sukan ká'an tutu ndee tnu'u ni tat-
nuni ya nuu Moisés ma: “Ndaka
suchi xinañu'u suchi yii ma, jin
ndakua'a yuva i ma i nuu Iya Tátnuni
ma, vaa kuenda maa ya ko kuu i.”
24 Ni jan koo ña ji'in de, te ni ka ja'mi
ña kiti nuu Su'si ma, sukan ká'an
tnu'u ni tatnuni ya nuu Moisés ma,
ja jin ka'mi i uu ndivi xi uu sata.

25 Te kivi yukan iyo in tee nani
Simeón ñuu Jerusalén ma, in tee ni
yo sa'a sukan játna ini Su'si ma, te
ni yo ndachiñu'u de ya. Ndetu de
ja ndaka'an-mani Su'si ma ñuu Israel
ma. Te ûni iyo ndija Xtumani Ndios
ma ji'in Simeón ma.
26 Vaa ni skuiso Xtumani Ndios ma ja
ma kûu de chi onde kuni de Cristo iya
tetniñu maa Iya Tátnuni ma.
27 Maa Xtumani Ndios ma ni sa'a ja
Simeón ma, ni ja'an de onde veñu'u
ka'nu ma. Te ni ka kivi koo José
ma ji'in María ma ji'in Jesús ma,
sukan-va'a jin sa'a de sukan tátnuni
tnu'u ni ka'an Moisés ma.
28 Te Simeón ma, ni kanundee de ya,
te ni ndachiñu'u de Su'si ma, jiña'a
de:
29 —Vitna vi, Iya Tátnuni, jâ kuu
ndakuan-ta'vi ni nuu sa
ja jâ ni yo jinukuechi sa nuu ni, te
ndatatu sa,
te kúsii ini sa, sukan ni skuiso ni nuu
sa a.
30 Vaa jâ ni jini sa naxe jin ndani'i
ta'vi ñayii ñuu ñayivi a,
31 vaa ya'a iyo iya ni satu'va ni ja jin
kuni ndaka ñayii ñuu ñayivi a.
32 Te suu ya kúu ñu'u ndaxtnuu nuu
ndaka-ka ñayii ñuu ñayivi a, ja
jin jaku'ni ini i.
Te ja maa ya, te jayiñu'u ko kuu ñuu
Israel ya
—kúu de jiña'a de.

33 Te José ma ji'in si'i ya María ma,
ni ka sa'vi-nka ini de ja ni ka jiniso'o
de ja ká'an Simeón ma ja kuu ya ma.
34 Te Simeón ma, ni ka'an de ja va'a
ja jin kuu ña, te jiña'a de si'i ya María
ma:
—Te iya ya'a, iyo ya ja sa'a ya ja
kua'a ñayii Israel ya, jin kotuu i xi jin
ndakoo i. Te maa ya ko kuu seña, te
kua'a ñayii, jin saxiko i ya,
35 sukan-va'a jin ndatuu ja ka jani ini
anua ndaka ñayii a. Te kuenda tnu'u
ja in yuchi xen-xeen yanduu ini anua
maa ni a —kúu de jiña'a de.

36 Te suni iyo in ña'a nani Ana.
Ña'a ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma kúu ña, te sasi'i Fanuel
ma sa'ya tata Aser ma kúu ña. Te in
ña'a nija'nu kúu ña. Nuu ni tnanda'a
ña ma, te ni iyo ña ji'in yii ña ma
uja-ni kuiya,
37 te ja iyo kuun xiko kuun (84) kuiya
ja ni ji'i yii ña ma. Te ni ndoo ña, te
ñatuu nama ni yo kee ña ini veñu'u
ma, su'va ni yo jinukuechi ña nduu
ñuu nuu Iya Tátnuni ma, te ndimaa ni
yo jikan-ta'vi ña, te ni yo iyo ndite ña.
38 Te maa ora yukan, te ni kenda Ana
ma, te ni ndakuan-ta'vi ña nuu Su'si
ma, te ni ka'an ña na in kúu lulu ma
nuu ndaka ñayii ñuu Jerusalén ma

ja ka ndetu i ja sa'a Su'si ma ja jin
ndayaa i nuu ja u'vi ma.

Nuu ni ka ndakokuiñi de ji'in Jesús ma ñuu Nazaret ma

39 Nuu ni jinu ni ka ndakuan-ta'vi
José ma ji'in María ma nuu Su'si ma
te ni ka sa'a de sukan ká'an tnu'u
ni tatnuni Iya Tátnuni ma, te ni ka
ndakokuiñi de ji'in Jesús ma ñuu
Galilea ma onde ñuu Nazaret ma,
ñuu maa de ma.
40 Te ve kua'nu ya, te ve kundee ve
kundatnu ya, te ve kundichi ya, te
tnu'u vii tnu'u mani Su'si ma iyo ji'in
ya.

Luluu-ni Jesús ma, te ni kivi ya ini veñu'u ka'nu ma

41 Te José ma ji'in María ma, ni yo
jan koo de ndaka kuiya Viko Pascua
ñuu Jerusalén ma.
42 Te nuu yi'i Jesús ma uxi uu kuiya
ma, ni jan koo de ji'in ya ñuu
Jerusalén ma, sukan ka sa'a i viko
yukan ma.
43 Kivi nuu ni jinu ma, te ni ka
ndakokuiñi de ve'e de ma, te Jesús
ma, ni kendoo ya ñuu Jerusalén ma,
te ñatuu ni ka jini yuva ya ma,
44 te ka jani ini de ja Jesús ma, kuan
no'o ya ne'un ñayii ma. Nuu jâ ni kuu
in kivi ja ka jika de ma, sani te ni ka
ndanduku de ya ne'un tna'a de ma,
ji'in ñayii ka jini de ma.
45 Te ñatuu ni ka ndani'i de ya, te
ni ka ndakokuiñi de ñuu Jerusalén
ma, sukan-va'a jin ndanduku de ya
yukan.
46 Te nuu uni kivi ma, saa ni ka
ndani'i de ya, núkoo ya ne'un tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés
ma, niniso'o ya ja ka ka'an de ma, te
jikan-tnu'u ya de.
47 Te ndaka ñayii ka niniso'o ma, ni
ka sa'vi-nka ini i ja jini xeen ya ma
te ndaka ndákone'e ya.
48 Nuu ni ka jini yuva ya ma sukan
sa'a ya ma, te ni ka sa'vi-nka ini de,
te si'i ya ma, jiña'a ña:
—Sa'ya maa ri, ¿nava'a ni sa'a ro
sa'a? Yuva ro a ji'in ru'u ya, ka
ndanduku ña'a ri, te ka ndi ini xeen
ri —kúu ña jiña'a ña.
49 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nava'a ka ndanduku ña'a ni?
¿Ñatuu ka jini ni ja jiniñu'u ja satniñu
sa tniñu iyo nuu Yuva sa ma? —kúu
ya jiña'a ya.
50 Kovaa masu ni ka jaku'ni ini de
ja ni ka'an ya ma.
51 Sani te kuan no'o ya ji'in de ñuu
Nazaret ma, te ni yo kandija ya
ndaka nuu yuva ya ma. Te si'i ya ma,
ni yo tava'a ña ini anua ña ma ndaka
nawa kúu ma.
52 Te Jesús ma, ve kundichi-ka ya, te
ve kua'nu-ka ya, te ja sa'a ya ma játna
ini Su'si ma te ka jatnu'u ini ña'a ñayii
ma.

3

Juan tee skuandute ñayii ma, ni kaxtnu'u de sukan kenda Jesucristo ma

(Mt 3:1-12; Mr 1:1-8; Jn 1:19-28)

1 Te kuiya ku-ja'un ja tátnuni tee
kúu emperador nani Tiberio ma ñuu
Roma ma, te Poncio Pilato ma tátnuni
ñuu Judea ma, te Herodes tetrarca
ma tátnuni ñuu Galilea ma, te ñani de
Felipe tetrarca ma tátnuni ñuu Iturea
ma ji'in Traconite ma, te tee nani
Lisanias ma tátnuni ñuu Abilinia ma,
2 te Anás ma ji'in Caifás ma ka kuu
tee ka tatnuni nuu sutu ma. Te kivi
yukan ni ka'an Su'si ma nuu Juan
sa'ya Zacarías ma, onde nuu masu
nawa iyo kuiti ma.
3 Te Juan ma, kua'an de ndaka ichi
yu'u yute Jordán ma, jiña'a de ñayii
ma ja na jin ndakani jín ndaka'vi
ini i nuu Su'si ma, te jín kuandute i,
sukan-va'a Su'si ma, ndasakanu ini
ya kuechi i ma.
4 Te ja sukan ni yo sa'a de ma, te ni
kuu sukan ni tee Isaías ma tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma, ja ká'an sa'a ma:
"In tee káyu'u onde nuu masu nawa
iyo kuiti ma:
Jin satu'va ni ichi Iya Tátnuni ma,
jin ndakune ni in ichi ndaa.
5 Ndaka ndu'va kunu ma, jin nda-
chitu i,
te ndaka yuku ma ji'in tinduu ma, jin
ndundaa i,

te ichi kua'an yakua kua'an yo'o ma,
jin ndundaa i,
6 te ndaka ñayii ñuu ñayivi a jin kuni
naxe sa'a Su'si ma ja jin kaku i
ma."
7 Nuu ni ka kenda koo ñayii ma
sukan-va'a skuandute ña'a Juan ma,
te jiña'a de:
—¡Sukan ka kuu koo ma ka kuu ni!
¿Na in ni kaxtnu'u nuu ni ja jin kaku
ni ja ma xndo'o xneni ña'a Su'si ma?
8 Jin ko sa'a ni ja va'a, sukan-va'a
kona'a ndija ja ni ka ndakani, ni ka
ndaka'vi ini ni te ni ka ndakokuiñi ni
nuu Su'si ma. Te másu ko jin ka'an
ni: "¡Yo'o chi jin ndani'i ta'vi o, vaa
sa'ya tata Abraham ma ka kuu o!"
Vaa ja ndaa ká'an sa ja visi yuu ya'a
chi kuu ndasa'a Su'si ma sa'ya tata
Abraham ma.
9 Te ká'an sa ja jâ iyo kaa ma xuu
yutnu ma, ja ka'nde i onde yo'o tnu
ma. Ndaka yutnu masu kúun javixi
va'a ma, jin te'nde tnu, te jin koo tnu
nuu ñu'u ma, te jin kayu jin koko tnu
—kúu de jiña'a de.
10 Sani te ñayii ma, ni ka jikan-tnu'u
i:
—¿Te nú sukan, nawa jin sa'a sa?
—ka kuu i ka jiña'a i.
11 Juan ma, ni ndakone'e de:
—Nú nde ni neva'a uu muda sa'ma
ni, jin kua'a ni in ñayii ñatuu nawa
neva'a i ma, te nde ni neva'a ja jin
kaa ni, jin kua'a ni vala ñayii ñatuu
nawa ka neva'a i ja jin kaa i ma —kúu
de jiña'a de.
12 Suni ni ka jan tu'va ña'a tee ka
ndake'en ya'vi ja ka xiko ñayii ma,
sukan-va'a skuandute ña'a Juan ma,
te ni ka jikan-tnu'u de:
—Teskua'a, ¿nawa jin sa'a saña?
—ka kuu de ka jiña'a de.
13 Juan ma, jiña'a de:
—Máko jin ndake'en ya'vi kua'a-ka
ni ja sukan iyo ja jin ndake'en ya'vi ni
ma —kúu de jiña'a de.
14 Suni jaku tee ka kuu soldado ma,
ni ka jikan-tnu'u de:
—Te saña, ¿nawa jin sa'a sa? —ka
kuu de ka jiña'a de.
Te ni ndakone'e de:
—Máko jin xtandee ni nuu ni-in
ñayii ma nawa ka neva'a i ma, ni a
jin xsiu'u ni i, ni a jin xtekuechi ni i
tna'a ja masu nawa ni ka sa'a i ma.
Jin koo sii ini ni ji'in ja ka ke'en ya'vi
ni ma-ni —kúu de jiña'a de.
15 Te ñayii ka iyo ma, ka ndi ini i, te
ka jikan-tnu'u tna'a i xi saa Juan ma
kúu Cristo iya tetniñu Su'si ma.
16 Kovaa Juan ma, jiña'a de nuu
ndaka ñayii ma:
—Saña chi ja ndaa kúu ja skuan-
dute ña'a sa ji'in ndute, kovaa
kenda iya neva'a-ka tnu'u ndee tnu'u
ndatnu sana saña, kovaa ni a ñií
ndijan ya ma masu kaa masu iyo sa
ja ndaji sa. Te maa ya chi skuandute
ña'a ya ji'in Xtumani Ndios ma, nuna
jin kachi ni. Te nú ña'a, iyo ya ja
chunee ña'a ya nuu ñu'u i'ni ndú'va
ma.
17 Vaa yinda'a ya ja ndasavii ya triu
ma, te sa'a siin ya paja ma, te tava'a
ya triu ma nuu ku'un i ma. Te
ka'mi ya paja ma in nuu ñu'u ja masu
nda'va kuiti i —kúu de jiña'a de.
18 Te sa'a ji'in kua'a-ka ja ni
ka'an-so'o Juan ma, te ni kaxtnu'u de
tnu'u vii tnu'u va'a nuu ñayii ma.
19 Te suni ni ndonda de nuu Herodes
tee tátnuni ma, vaa Herodes ma, ni
ndakueka de ña'a kúu Herodías ma,
ñasi'i ñani de Felipe ma, te suni
kua'a-ka ja u'vi ni yo sa'a de ma.
20 Te Herodes ma, ndaka ja u'vi ni yo
sa'a de ma, te ni sa'a-ka de in-ka ja
u'vi, vaa ni chinee de Juan ma vekaa
ma.

Jesús ma, ni jandute ya
(Mt 3:13-17; Mr 1:9-11)

21 Kivi yikuu Juan ma skuandute
de ndaka ñayii ma, suni ni kenda
tna Jesús ma, te ni jandute ya. Te
nani jikan-ta'vi ya ma, te ni ndanune
andivi ma,
22 te sukan kaa in sata kaa Xtumani
Ndios ma, ni nuu ya, te ni jakoxtnee
ya siki Jesús ma. Te ni ka jiniso'o
ñayii ma ja sa'a ká'an Su'si ma onde
andivi ma:
—Ro'o kúu Sa'ya maa ri, te kútoo
ña'a ri, te játna ini ri ja sa'a ro a —kúu
ya jiña'a ya.

Tee ka kuu tna'a Jesucristo ma tee jana'a-ka ma
(Mt 1:1-17)

23 Jesús ma yi'i ya oko uxi (30) kuiya nuu ni keja'a ya satniñu ya ja ni tatnuni Su'si ma. Te ñayii ma, ka ka'án i ja sa'ya José ma kúu ya, vaa ni yo jito de ya ja ni ja'nu ya ma. Te José ma ni yo kuu sa'ya Elí ma,
24 sa'ya tee ni yo kuu Matat ma, sa'ya tee ni yo kuu Leví ma, sa'ya tee ni yo kuu Melqui ma, sa'ya tee ni yo kuu Jana ma, sa'ya tee ni yo kuu José ma,
25 sa'ya tee ni yo kuu Matatías ma, sa'ya tee ni yo kuu Amós ma, sa'ya tee ni yo kuu Nahúm ma, sa'ya tee ni yo kuu Esli ma, sa'ya tee ni yo kuu Nagai ma,
26 sa'ya tee ni yo kuu Maat ma, sa'ya tee ni yo kuu Matatías ma, sa'ya tee ni yo kuu Semei ma, sa'ya tee ni yo kuu Josec ma, sa'ya tee ni yo kuu Judá ma,
27 sa'ya tee ni yo kuu Joanán ma, sa'ya tee ni yo kuu Resa ma, sa'ya tee ni yo kuu Zorobabel ma, sa'ya tee ni yo kuu Salatiel ma, sa'ya tee ni yo kuu Neri ma,
28 sa'ya tee ni yo kuu Melqui ma, sa'ya tee ni yo kuu Adi ma, sa'ya tee ni yo kuu Cosam ma, sa'ya tee ni yo kuu Elmadam ma, sa'ya tee ni yo kuu Er ma,
29 sa'ya tee ni yo kuu Josué ma, sa'ya tee ni yo kuu Eliezer ma, sa'ya tee ni yo kuu Jorim ma, sa'ya tee ni yo kuu Matat ma,
30 sa'ya tee ni yo kuu Leví ma, sa'ya tee ni yo kuu Simeón ma, sa'ya tee ni yo kuu Judá ma, sa'ya tee ni yo kuu José ma, sa'ya tee ni yo kuu Jonam ma, sa'ya tee ni yo kuu Eliaquim ma,
31 sa'ya tee ni yo kuu Melea ma, sa'ya tee ni yo kuu Mena ma, sa'ya tee ni yo kuu Matata ma, sa'ya tee ni yo kuu Natán ma,
32 sa'ya tee ni yo kuu David ma, sa'ya tee ni yo kuu Isaí ma, sa'ya tee ni yo kuu Obed ma, sa'ya tee ni yo kuu Booz ma, sa'ya tee ni yo kuu Sala ma, sa'ya tee ni yo kuu Naasón ma,
33 sa'ya tee ni yo kuu Aminadab ma, sa'ya tee ni yo kuu Admín ma, sa'ya tee ni yo kuu Arní ma, sa'ya tee ni yo kuu Esrom ma, sa'ya tee ni yo kuu Fares ma, sa'ya tee ni yo kuu Judá ma,
34 sa'ya tee ni yo kuu Jacob ma, sa'ya tee ni yo kuu Isaac ma, sa'ya tee ni yo kuu Abraham ma, sa'ya tee ni yo kuu Taré ma, sa'ya tee ni yo kuu Nacor ma,
35 sa'ya tee ni yo kuu Serug ma, sa'ya tee ni yo kuu Ragau ma, sa'ya tee ni yo kuu Peleg ma, sa'ya tee ni yo kuu Heber ma, sa'ya tee ni yo kuu Sala ma,
36 sa'ya tee ni yo kuu Cainán ma, sa'ya tee ni yo kuu Arfaxad ma, sa'ya tee ni yo kuu Sem ma, sa'ya tee ni yo kuu Noé ma, sa'ya tee ni yo kuu Lamec ma,
37 sa'ya tee ni yo kuu Matusalén ma, sa'ya tee ni yo kuu Enoc ma, sa'ya tee ni yo kuu Jared ma, sa'ya tee ni yo kuu Mahalaleel ma, sa'ya tee ni yo kuu Cainán ma,
38 sa'ya tee ni yo kuu Enós ma, sa'ya tee ni yo kuu Set ma, sa'ya tee ni yo kuu Adán ma, sa'ya maa Su'si ma.

4

Jesús ma, ni jitotnuni ña'a tachi ma
(Mt 4:1-11; Mr 1:12-13)

1 Jesús ma, ûni iyo ndija ya ji'in Xtumani Ndios ma, te nuu ni ndakokuiñi ya ja ni ja'an ya yute Jordán ma, te Xtumani Ndios ma, ni jan xsia'a ya ya ichi nuu masu nawa iyo kuiti ma.
2 Te yukan ni iyo ya uu xiko (40) kivi. Te tachi ma, ni kenda i ja ni jitotnuni i ya, te ñatuu nawa ni jaa ya ndaka kivi yukan. Chukan kúu ja ni keja'a kókon ya.
3 Sani te tachi ma, jiña'a i:

—Nu ndija ja Sa'ya Su'si kúu ni, te tatnuni ni ja yuu ya'a, nduu i xtatila ja kaa ni —kúu i jiña'a i.

4 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Tnu'u Su'si a ká'an: “Masu maa in-ni ja kaa ja ko'o o ma sa'a ja koteku o chi su'va ja kandija o ndaka tnu'u

ká'an káchi Su'si ma” —kúu ya jiña'a ya.

5 Sani te tachi ma, ni ja'an i ji'in ya in nuu sukun-ka, te ni kaxtnu'u i ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
6 te jiña'a i:

—Saña ni ndani'i ndaka ja iyo ñuu ñayivi a ji'in jayiñu'u iyo a, vaa maa sa tátnuni, te kua'a sa na in kúni sa ja kua'a sa, te kuu taa sa.
7 Nuna jinkuiñi jiti ni nuu sa ja ndachiñu'u ña'a ni, te ndaka ko kuu kuenda maa ni —kúu i jiña'a i.

8 Jesús ma, ni ndonda ya nuu tachi ma, te sa'a jiña'a ya:

—Kuán ndiyo ki'in ro, vaa tnu'u Su'si a ká'an: “Maa in-ni Su'si Iya Tátnuni ma ndachiñu'u ro, te kunukuechi ro nuu maa in-ni ya” —kúu ya jiña'a ya.

9 Sani te tachi ma, ni jan xsia'a i ya ñuu Jerusalén ma, te ni skaa i ya in nuu sukun xini veñu'u ka'nu ma, te jiña'a i:

—Nu ndija ja Sa'ya Su'si kúu ni, onde ya'a, te skee ni maa ni onde kunu ma,
10 vaa tnu'u Su'si ma ká'an:
Su'si ma, tatnuni ya nuu ángel ya ma
ja jin ko koto ña'a i,
te jin ndachituu ña'a i
11 ji'in nda'a i ma,
sukan-va'a ma jinu ni nuu in yuu
—kúu i jiña'a i.

12 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Suni tnu'u Su'si a ká'an: “Masu kototnuni ro Su'si ro Iya Tátnuni ma” —kúu ya jiña'a ya.

13 Nuu ña ni ni'i-ka tachi ma naxe kototnuni-ka i Jesús ma, te ni kujika i nuu ya, te ndetu tuku i in-ka jichi ja xtna'a i ya.

Jesús ma, ni keja'a ya tniñu ya ñuu Galilea ma
(Mt 4:12-17; Mr 1:14-15)

14 Jesús ma, ni ndenda ya ñuu Galilea ma. Te ûni iyo ndija ya ji'in Xtumani Ndios ma ji'in ya, te ni-ka'nu yu'u ñuu ma ka ka'an vii i ja kuu ya.
15 Te káxtnu'u ya ini veñu'u lilikin ndaka ñuu ma, te ndaka i ni ka ndachiñu'u ya.

Jesús ma, sa'a ni sa'a ya ñuu Nazaret ma
(Mt 13:53-58; Mr 6:1-6)

16 Jesús ma, kua'an ya ñuu Nazaret ma, ñuu nuu ni ja'nu ya ma. Te in kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni kivi ya veñu'u luluu ma, sukan ni yo jatna ini ya ja ko sa'a ya ma. Te ni ndokuiñi ya, sukan-va'a ka'vi ya tnu'u Su'si ma.
17 Te ni ka wa'a i tutu ja ni tee tee kúu Isaías ma. Ja ni ndakune ya ma, te ni ndani'i ya nuu sa'a ká'an ma:
18 Maa Xtumani Iya Tátnuni ma iyo
siki sa a,
vaa ni sa'a siin ña'a ya,
sukan-va'a ki'in sa jin kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a
nuu ñayii ka ndo'o ka neni nuu
ja u'vi ma,
te ni tetniñu ña'a ya ja kaxtnu'u sa
naxe jin ndayaa ñayii ka ndesi
va'a ma,
te sa'a sa ja jin ndundijin nuu ñayii
inukuaa ma,
te ndaxsiaa sa ndaka ñayii ka ndo'o
ka neni ja sa'a ña'a in-ka ñayii
ma,
19 ji'in ja kaxtnu'u sa ja jâ ni kenda
kuiya vava'a,
ja sa'a Iya Tátnuni ma ja jin ndani'i
ta'vi i.

20 Sani te Jesús ma, ni ndakasi ya tutu ma, te ni ndakua'a ya nuu tee kúcargu veñu'u ma, te ni nukoo ya. Ndaka ñayii ka iyo yukan, ka nde'ya i ya.
21 Te ni keja'a ya ká'an ya, te jiña'a ya:

—Vitna jâ ni kenda nuu ni a ja ko kuu sukan ndee tnu'u Su'si a —kúu ya jiña'a ya.

22 Ndaka ñayii ma ka ka'an ja va'a ja kuu Jesús ma, te ni ka sa'vi-nka ini i ndaka ja vii sa'a ya ma, te ka jikan-tnu'u tna'a i:

—¿Masu tee ya'a kúu sa'ya José ma? —ka kuu i ka ka'an i.

23 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ja ndaa kúu ja jin ka'an ni nuu sa: “Tee tatna, satatna ni maa ni.” Te

suni jin ka'an ni: “Tna'a ja ni ka jin-
iso'o sa ja ni sa'a ni ñuu Capernaum
ma, te suni sa'a tna ni ñuu ni a” —kúu
ya jiña'a ya.
24 Te ni ka'an-ka ya:
—Ja ndaa kúu ja ni-in tee
ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si a, te
jin ndakuan-ta'vi i de ñuu de ma.
25 Ja ndaa kúu ja ka iyo kua'a ña'a ñuu
Israel ya ja ni ka ji'i yii ña ma, te kivi
ni iyo Elías ma tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, nuu ñatuu
ni kuun savi uni kuiya yo sava ma,
te ni ka yo kokon xeen ñayii ni-ka'nu
ñuu ñayivi a.
26 Kovaa Elías ma, ñatuu ni ja'an de
nuu ni-in ña'a ñuu Israel ya ja ni ka
ji'i yii ña ma sukan-va'a sa'a Su'si ma
ja koo ja jin kaa ña ma, yika-ni ja
nuu in ña'a ñuu Sarepta ma, yatni
ñuu Sidón ma.
27 Suni ka iyo ñayii ñuu Israel ma ja
ka ku'u i lepra kivi nuu ni iyo Eliseo
ma, kovaa masu na in ni nduva'a,
yika-ni ja Naamán ma, tee ñuu Siria
ma —kúu ya jiña'a ya.
28 Ja ni ka jiniso'o i sukan ma,
ndaka ñayii ka iyo ini veñu'u luluu
ma, ni ka ndakiti xeen ini i.
29 Ni ka ndokuiñi i, te ni ka kene'e i ya
ini ñuu ma, ni jan koo i ji'in ya onde
nuu yuku sukun-ka ma, yuku nde-
nee ñuu ma, sukan-va'a onde sukun
ma te jin skee i ya.
30 Kovaa Jesús ma, ni ndee ya me'ñu
ñayii ma, te kua'an ya.

Ni ndasava'a Jesús ma in tee yinee ña'a in tachi
(Mr 1:21-28)

31 Jesús ma, kua'an ya ñuu Caper-
naum ma in ñuu maa Galilea ma. Te
in kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu ñayii ma kúu, te káxtnu'u ya
nuu ñayii ma.
32 Te ñayii ma, ka sa'vi-nka ini i sukan
káxtnu'u ya ma, vaa ká'an ya sukan
ká'an in ñayii tátnuni.
33 Ini veñu'u luluu ma iyo in tee yinee
ña'a in tachi, te tachi ma, káyu'u nini'i
i jiña'a i ya:
34 —¡Kuá'an ni! ¿Nava'a kívi nduu
ni nuu ka iyo saña, Jesús iya vee ñuu
Nazaret ma? ¿Vee ni ja xnaa ña'a ni?
Saña chi jini ña'a sa, te jini sa ja iya ii
vee nuu Su'si ma kúu ni —kúu i jiña'a
i.
35 Te ni ndonda ya nuu tachi ma, te
jiña'a ya:
—Kasiyu'u, te xndoo tee ya'a —kúu
ya jiña'a ya.
Sani te tachi ma, ni skana i tee
yukan nuu ñu'ú ma nuu ka iyo ndaka
ñayii ma, te ni kee i de, te ñatuu na ja
u'vi ni sa'a i de.
36 Ndaka ñayii ma ni ka yu'u, te ka
ka'an ndi-in ndi-in i:
—¿Na tnu'u kúu cha'a? Vaa tee ya'a
chi ûni tátnuni de nuu tachi ma ja na
jin ke koo i, te ka ke koo i —ka kuu
ñayii ma ka ka'an i.
37 Te ni ka yo ka'an va'a, ni ka yo
ka'an vii ñayii ma ja kuu Jesús ma
ni-ka'nu ñuu ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya si'i xiso Simón Pedro ma
(Mt 8:14-15; Mr 1:29-31)

38 Jesús ma, ni ndee ya ini veñu'u
luluu ma, te ni kivi ya ini ve'e Simón
Pedro ma. Te si'i xiso Simón Pedro
ma, ku'u ña. Yi'i xeen ña'a ka'ni, te
ka jikan-ta'vi i nuu Jesús ma ja na
ndasava'a ya ña.
39 Jesús ma, ni jinkoo jiti ya nuu
kátuu ña ma, te ni ndonda ya nuu
ka'ni ma, te ka'ni ma, ni ndee ña'a
i. Sani te ni ndakoo ña, te ni satu'va
ñukuun ña nawa kaa ya ji'in ñayii ka
iyo ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya kua'a ñayii ka ku'u
(Mt 8:16-17; Mr 1:32-34)

40 Nuu ve ñini ma ndaka ñayii ka
neva'a ñayii ka ku'u ndi-in ndi-in
kue'e ma, ni jan koo i nuu Jesús ma,
te ni sonee ya nda'a ya siki ndi-in
ndi-in ñayii ma, te ni ndasava'a ya i.
41 Te kua'a ñayii ka ku'u ma, ni ka ke
koo tna ña'a tachi ma, te ka kayu'u
tachi ma ka ka'an i:
—¡Ndijin kúu Sa'ya Su'si ma! —ka
kuu i ka jiña'a i.
Kovaa Jesús ma, ni ndonda ya nuu
tachi ma, te ñatuu ni wa'a ya tnu'u ja

jin ka'an i, vaa ka jini i ja suu ya kúu Cristo iya ni tetniñu Su'si ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ini veñu'u lilikin
(Mr 1:35-39)

42 Ja ve ndii ma Jesús ma, ni kee ya ini ñuu ma, te kua'an ya in nuu masu nawa iyo kuiti. Kovaa ñayii ma chi ka ndanduku i ya, te ni jan koo i nuu iyo ya ma. Ka kuni i ja jin sunkani i ya, sukan-va'a ma ki'in-ka ya.
43 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Suni ki'in sa in-ka ñuu kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma siki ja sukan tatnuni ya ma, vaa chukan kúu ja ni tetniñu ña'a Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
44 Te chukan kúu ja kua'an Jesús ma káxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a ma ini veñu'u lilikin ñuu Judea ma.

5

Jesús ma, ni sa'a ya milagru, te ni kuu ni ka tava kua'a de tiaka
(Mt 4:18-22; Mr 1:16-20)

1 In kivi iyo Jesús ma yu'u mar nani Genesaret ma, te ñayii ma, ûni ka jexni'ni i ya, vaa ka kuni i ja jin koniniso'o i tnu'u Su'si ma.
2 Jesús ma, ni jini ya uu barcu yu'u mar ma. Ñatuu na in ka ñunee, vaa tee ka tava tiaka ma, ni ka nu koo de ka ndakate de ñunu de ma.
3 Jesús ma, ni kaa ya in nuu barcu ma, te kuenda Simón ma kúu tnu, te ni ka'an yu'u ya nuu Simón Pedro ma ja na skaka-ka de tnu jaku nuu ndute ma. Sani te ni jinkoo ya nuu barcu ma, te onde yukan ni keja'a ya káxtnu'u ya nuu ñayii ma.
4 Nuu ni jinu ni ka'an ya ma, te jiña'a ya Simón ma:
—Kuá'an ni ji'in barcu ni a nuu ñu'u kunu-ka ndute a, te skee ni ñunu ni a, sukan-va'a tava ni tiaka ma —kúu ya jiña'a ya.
5 Simón ma, ni ndakone'e de:
—Teskua'a, niñu ka yikuu sa ka satniñu sa, te ñatuu na tiaka ni ka tava sa, kovaa maa ni tátnuni, te skee sa ñunu sa a —kúu de jiña'a de.
6 Te nuu ni ka sa'a de sukan ma, te ni ka jaku'un kua'a xeen tiaka, te onde ñunu ma ve te'nde, ja kua'a ti kúu ma.
7 Sani te ni ka sa'a seña nuu tna'a de, nuu tee ka ñunee nuu in-ka barcu ma, sukan-va'a ki koo de ki chindee de tee ma. Ni jan koo de, te ni ka ndaxchitu kuiti de ndunduu barcu ma, te vala-nka ja jin sa'vi tna tnu nuu ndute ma kuechi ja kua'a xeen tiaka ma kúu.
8 Ja ni jini Simón ma sukan ma, te ni jinkoo jiti de nuu Jesús ma, te jiña'a de ya:
—¡Iya Tátnuni, má ki tu'va ña'a ni, vaa saña chi in tee ndiso kuechi kúu sa! —kúu de jiña'a de.
9 Vaa Simón ma ji'in ndaka-ka tee ma, ni ka yu'u de, ja kua'a xeen tiaka ni ka tava de ma.
10 Suni ka iyo tna Santiago ma ji'in Juan ma, sa'ya Zebedeo ma, tee ka ndikin tna'a ji'in Simón ma. Kovaa Jesús ma, jiña'a ya Simón ma:
—Má koyu'u ni. Onde vitna, te ko kuu ni in tee ndaxtutu ñayii ja jin kondikin i maa sa —kúu ya jiña'a ya.
11 Sani te ni jan koo de ji'in barcu ma, ni ka jani de tnu onde yatni nuu ñu'ú ma, te ni ka xndoo de ndaka, te kuan koo de ji'in Jesús ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya in tee ku'u kue'e nani lepra
(Mt 8:1-4; Mr 1:40-45)

12 In kivi iyo Jesús ma in ñuu iyo yukan, te ni kenda in tee ndo'o kue'e lepra. Ja ni jini de Jesús ma, ni jakindeyi de onde nuu ñu'ú ma, te jikan-ta'vi de:
—Iya Tátnuni, nú kúni maa ni, ndasavii ña'a ni kue'e ndó'o sa ya —kúu de jiña'a de ya.
13 Jesús ma, ni sonee ya nda'a ya siki de, te jiña'a ya:
—Kúu ini sa ja nduva'a ni. ¡Kendoo vii ni! —kúu ya jiña'a ya.
Te ora yukan, te ni nduva'a tee ku'u lepra ma.
14 Te Jesús ma, ni tatnuni ya:
—Másu ko kuña'a ni ni-in nuu ñayii ma, su'va kuá'an ni, te kaxtnu'u ni ñií ni a nuu sutu ma, te kinda'a ni ja ndakua'a ni nuu Su'si ma ja ndakuan-ta'vi ni nuu ya ja jâ ni

nduvii ni a, sukan ni tatnuni Moisés
ma, sukan-va'a ndaka i jin kuni ja ni
nduvii ni kue'e ndo'o ni a —kúu ya
jiña'a ya.
15 Kovaa su'va kua'a xeen-ka ñayii
ma ka ndaka'an milagru sa'a Jesús
ma. Te ni ka ndututu kua'a ñayii
ma yukan, sukan-va'a jin koniniso'o
i ja ká'an ya ma, te sukan-va'a jin
nduva'a i kue'e ka ndo'o ka tna'a i
ma.
16 Kovaa Jesús ma, ni yo kesiin ya, te
ni yo ja'an ya ichi nuu masu nawa
iyo kuiti ma, te ni yo jikan-ta'vi ya
nuu Yuva ya Su'si ma.

Jesús ma, ni xnaa ya kuechi in tee ñatuu kúu kanda de, te ni nduva'a de
(Mt 9:1-8; Mr 2:1-12)

17 In kivi ja yikuu Jesús ma káxtnu'u
ya nuu ñayii ma tnu'u ya ma, te suni
ka nukoo tna tee ka kuu fariseo ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ja ve koo de ndaka yu'u
ñuu Galilea ma, ji'in Judea ma, ji'in
Jerusalén ma. Te tnu'u ndee tnu'u
ndatnu Su'si ma iyo ji'in Jesús ma, te
ndásava'a ya ñayii ka ku'u ma.
18 Sani te ni ka kenda koo tee ka
ndiso in tee ñatuu kúu kanda de. Ka
kuni de ja jin chinee de tee ma ini
ve'e ma, te jin kakin tuu de tee ma
nuu Jesús ma,
19 kovaa ñatuu ka jini de nde ichi jin
kivi koo de, vaa iyo kua'a xeen ñayii
ma. Te chukan kúu ja ni ka ka koo de
onde xini ve'e ma, te ni ka ndakana
de jaku teja ma, sukan-va'a ndanune.
Te ni ka nune'e de nuu yoxtnee tee
ku'u ma me'ñu ndaka ñayii ma nuu
iyo Jesús ma.
20 Te nuu ni jini Jesús ma ja ka
kukanu ini xeen de ya ma, te jiña'a
ya nuu tee ku'u ma:

—Ndijin, ndaka kuechi ni ma jâ ni
ka naa —kúu ya jiña'a ya.

21 Sani te tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee ka kuu
fariseo ma, ka jani ini de: "¿Na in
kúu tee ya'a ja ká'an de tnu'u ya'a ja
masu játna ini Su'si ma? Vaa maa
in-ni Su'si ma kuu xnaa kuechi o ma",
ka kuu de ka ka'an de.
22 Kovaa Jesús ma chi ni jinitnuni
ya ndaka ja ka jani ini de ma, te ni
jikan-tnu'u ya:

—¿Nava'a ka jani ini ni sukan?
23 ¿Nde a kúu ja yii-ka ja kuña'a o tee
ku'u a? ¿Yii-ka ja kuña'a o ja: "Kuechi
ni ma jâ ni ka naa", o xi yii-ka ja
kuña'a o: "Ndakoo ni, te ndakaka ni"?
24 Te káxtnu'u sa ja saña ja kúu sa
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, iyo sa ja
tatnuni sa ñuu ñayivi a, sukan-va'a jin
naa kuechi ñayii ma —kúu ya jiña'a
ya.

Sani te jiña'a ya tee ku'u ma:

—Nuu ndijin ká'an sa, ndakoo ni,
te ndake'en ni nuu ni katuu ni a,
te kuán no'o ni ve'e ni ma —kúu ya
jiña'a ya.

25 Te ora yukan ni ndakoo tee ñatuu
kúu kanda ma nuu ka iyo ndaka ñayii
ma, te ni ndake'en de nuu ni katuu
de ma, te ndáchiñu'u de Su'si ma,
kuan no'o de ve'e de ma.
26 Ndaka ñayii ma, ni ka sa'vi-nka ini i
ja sukan ni kuu ma, te ka ndachiñu'u
i Su'si ma, kovaa ni ka yu'u xeen i, te
ka ka'an i:

—Vitna, te ni ka jini o tna'a ja masu
nama uun kúu ma —ka kuu i ka
ka'an i.

Jesús ma, ni ndatnu'u ya ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma
(Mt 9:9-13; Mr 2:13-17)

27 Ja ni jinu sukan ma, Jesús ma, ni
kee ya, te ni jini ya in tee ndáke'en
ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma nuu
ñayii ka kivi koo ini ñuu ma ja jin xiko
i ndatniñu i nuya'vi ma, te nani de
Leví. Te núkoo de nuu ka ndake'en
ya'vi de ma. Jesús ma, jiña'a ya:

—Kondikin ña'a ni —kúu ya jiña'a
ya.

28 Sani te Leví ma, ni ndokuiñi de,
te ni xndoo de ndaka, te ni ndikin de
Jesús ma.
29 In kivi Leví ma, ni sa'a de ve'e
de ma in viko jayiñu'u maa Jesús ma,
te kua'a tee ka ndake'en ya'vi xu'un
no'o ñuu Roma ma ji'in kua'a-ka ñayii
ma ka nukoo nuu mesa ma.
30 Kovaa tee ka kuu fariseo tee ka
skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma,
ji'in jaku-ka tee ka kuu fariseo ma, ni

ka keja'a de ka ka'an de tnu'u tee ka ndikin Jesús ma. Te ka jiña'a de:

—¿Nava'a ka jaa ka ji'i ni ji'in kui'na ka ndake'en ya'vi ja ka xiko ñayii ma, ji'in ñayii ka ndiso kuechi a? —ka kuu de ka jiña'a de.

31 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ñayii ka iyo va'a ma chi ñatuu ka jiniñu'u i tee tatna ma chi yika-ni ja ñayii ka ku'u ma.
32 Saña chi masu vee sa ja ndakana sa ñayii ka jani ini ja ñayii va'a ka kuu i ma chi vee sa ja ndakana sa ñayii ka ndakunitnuni ja ka ndiso kuechi i ma, sukan-va'a jin ndakani jin ndaka'vi ini i te jin ndakokuiñi i nuu Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ñatuu ka iyo ndite tee ka ndikin ya ma
(Mt 9:14-15; Mr 2:18-19)

33 Te ka jiña'a de Jesús ma:

—Tee ka ndikin Juan ma ji'in tee ka ndikin tee ka kuu fariseo a, kua'a jichi ka iyo ndite de ka jikan-ta'vi de nuu Su'si ma, kovaa tee ka ndikin ña'a ndijin a chi ndimaa ka jaa ka ji'i de —ka kuu de ka jiña'a de.

34 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ndijin, ¿xi kuu jin sa'a ni ja jin koo ndite ñayii ka iyo viko tnánda'a ma, te vitna ja ka iyo-ka i ji'in suchi yii tnánda'a ma?
35 Kovaa kenda in kivi ja jin xtandiyo i suchi tnanda'a ma. Nuna kenda kivi yukan, sana jin koo ndite ñayii ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja in ja jaa ma chi masu ndáketna'a i ji'in ja tu'u ma
(Mt 9:16-17; Mr 2:21-22)

36 Sani te ni ka'an ya in tnu'u vijin:

—Masu na in ka'nde vala sa'ma jaa i te ndachu'un i in nuu sa'ma tu'u ma, te nuna sa'a i sukan, skenaa i sa'ma jaa ma. Suni ja vala sa'ma jaa ma, masu kendoo va'a i nuu sa'ma tu'u ma.
37 Ni masu tnaa o ndute uva yika ni kuva'a ma nuu ñií kiti jâ ni kuu kii iyo ma, vaa ndute uva ma chi sa'a de ja te'nde ñií ma, te skenaa o ndute ma ji'in ñií ma.
38 Chukan kúu ja tnaa o ndute uva yika ni kuva'a ma in nuu ñií jaa ma.
39 Ñatuu ni-in ñayii ja ji'i i ndute uva jâ ni kuu kii-ka ma, te kúni i ja ko'o i ndute yika ni kuva'a ma, vaa ká'an i: “Ndute ni kuu kii-ka ma, ji'i asi-ka de” —kúu ya jiña'a ya.

6

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya nde a kanuu-ka ja sa'a o kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma
(Mt 12:1-8; Mr 2:23-28)

1 In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma kúu, te kua'an Jesús ma ne'un itu ma, te tee ka ndikin ya ma, ka tnu'u de yoko triu ma, te ka skoyo de nuu nda'a de ma, te ka jaa de triu ma.
2 Sani te jaku tee ka kuu fariseo ma, ni ka jikan-tnu'u de nuu Jesús ma:

—¿Nava'a ka sa'a ni in ja masu kuu sa'a o kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu o a? —ka kuu de ka jiña'a de.

3 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—¿Ñatuu nama ni ka ka'vi ni ja ni sa'a David ma in jichi nuu ka kokon de ji'in tee ka ndikin tna'a ji'in de ma?
4 Te ni kenda de ve'e Su'si ma, te ni ke'en de xtatila ii Su'si ma, te ni ka jaa de ji'in tee ka ndikin tna'a ji'in de ma, te vitna ja maa-ni sutu ma kuu jin kaa xtatila yukan —kúu ya jiña'a ya.

5 Te jiña'a tna ya:

—Saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, iyo sa ja tatnuni sa siki ja kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma —kúu ya jiña'a ya.

In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni ndasava'a Jesús ma in tee ni yichi nda'a de
(Mt 12:9-14; Mr 3:1-6)

6 In-ka kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, Jesús ma, ni kivi ya ini veñu'u luluu ma, te ni keja'a ya káxtnu'u ya. Yinee in tee ni yichi nda'a kua'a de ma.

7 Te tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in tee ka kuu fariseo
ma, ka jito yu'u de Jesús ma,
sukan-va'a na jin kuni de nú
ndasava'a ya nda'a tee ma kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma, te sukan-va'a kuu jin
xtekuechi de ya.
8 Kovaa maa ya chi jini ya nawa ka
jani ini de ma, te jiña'a ya tee ni yichi
nda'a ma:
—Ndokuiñi ni, te jinkuiñi ni me'ñu
a —kúu ya jiña'a ya.
Te tee ma, ni ndokuiñi de.
9 Te Jesús ma, jiña'a ya nuu tee ka
kuu fariseo ma:
—In ja kakan-tnu'u ña'a sa: ¿Nde a
iyo ja kuu sa'a o kivi ni tatnuni Su'si
ma ja ma jin satniñu o a? ¿Ja va'a
ma, xi ja u'vi ma? ¿Sa'a o ja koteku
in ñayii, xi xnaa o i? —kúu ya jiña'a
ya.
10 Sani te nde'ya ya ndaka ñayii ka
nukoo xiñi ya ma, te jiña'a ya tee
ñatuu kúu kanda nda'a ma:
—Ndaskuili ni nda'a ni a —kúu ya
jiña'a ya.
Te ni sa'a de sukan, te ni nduva'a
nda'a de ma.
11 Kovaa jaku ñayii ma, ni ka ndak-
iti xeen ini i, te ni ka keja'a i ka
ndatnu'u tna'a i naxe jin sa'a i Jesús
ma.

Ni kaji Jesús ma uxi uu tee tetniñu ya ja jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
(Mt 10:1-4; Mr 3:13-19)

12 Ne'un kivi yukan Jesús ma,
ni ja'an ya in yuku, sukan-va'a
kakan-ta'vi ya, te niñu yikuu ya
jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma.
13 Te nuu ni ndii ma, te ni kana ya
tee ka ndikin ya ma, te ni ndakaji
ya uxi uu de, te tee yukan ni xnani
ya apóstol, (ja kúni ka'an “tee tetniñu
maa ya ja jin kaxtnu'u de tnu'u maa
ya ma”).
14 Te tee ya'a ni ka yo kuu Simón
tee ni ndaxnani ya Pedro ma, ji'in
Andrés ma ñani Simón ma, ji'in San-
tiago ma, ji'in Juan ma, ji'in Felipe
ma, ji'in Bartolomé ma,
15 ji'in Mateo ma, ji'in Tomás ma,
ji'in Santiago sa'ya Alfeo ma, suni tna
Simón tee kúu Celote ma,
16 ji'in Judas ma sa'ya Santiago
ma, ji'in Judas Iscariote ma tee
ke'en-su'va Jesús ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu kua'a ñayii
(Mt 4:23-25)

17 Jesús ma, ni nuu ya ji'in tee ka
ndikin ya ma, te ni jinkuiñi ya in nuu
ndaa. Ka iyo kua'a ñayii ka ndikin
ya ma, ji'in kua'a ñayii ñuu Judea
ma, ji'in ñayii ñuu Jerusalén ma, ji'in
ñayii ichi yu'u mar ñuu Tiro ma ji'in
Sidón ma. Ni ka kenda koo i ja jin
koniniso'o i ja ká'an Jesús ma, ji'in ja
jin nduva'a i kue'e ka ndo'o i ma.
18 Te ñayii ka yinee ña'a tachi ma,
suni ni ka nduva'a i.
19 Chukan kúu ja ndaka ñayii ma,
ka kuni i ja jin kaki'i i Jesús ma,
sukan-va'a jin nduva'a i na kue'e ka
ndo'o i ma, vaa Jesús ma, iyo tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ma.

Ñayii jin koo vii jin koo va'a ma ji'in ñayii jin kuxii ini ma
(Mt 5:1-12)

20 Jesús ma, nde'ya ya ñayii ka
ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—Ja vava'a ka kuu ndijin ja ka
kunda'vi ni a, vaa jin koo ni ji'in Su'si
ma nuu tatnuni ya ma.
21 'Ja vava'a ka kuu ndijin ja vitna
ka kokon ka yichi ni a, vaa jin ndani'i
jin ndatna'a ni.
'Ja vava'a ka kuu ndijin ja vitna ka
nda'yu ni a chi jin ndusii ini ni.
22 'Ja vava'a ka kuu ndijin kivi jin
ndakiti ini ñayii ma nuu ni ma, kivi
jin taji ña'a i nuu ka iyo i ma, kivi jin
tee ña'a i tnu'u ma, te jin saxiko ña'a
i kuenda tnu'u ja in ñayii sa'a ja u'vi
ka kuu ni, kuechi ja ka kandija ña'a
ni saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a.
23 Jin kutachi xeen ni kivi yukan, vaa
ndijin chi kua'a xeen ja va'a ja vii
jin nduta'vi ni ja ka iyo onde andivi
ma, te jin kona'a ni ja sukan ka sa'a
ndeva'a ña'a ñayii a, sukan ni ka yo

sa'a ndeva'a yuva i ma tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma —kúu ya jiña'a ya.
24 Sani te ni jiña'a tna ya:
—Kovaa nda'vi maa ndijin ñayii ka
kuu xiku, vaa jâ ni ka iyo sii ini ni
ñuu ñayivi ya.
25 'Nda'vi maa ndijin ja vitna ka ni'i
ka tna'a ni a, vaa jin ndakokon jin
ndayichi ni.
'Nda'vi maa ndijin ja vitna ka kusii
ini ni, kovaa jin ndanda'yu ni ja jin
kuxii ini ni.
26 'Nda'vi maa ndijin ja ndaka ñayii
ñuu ñayivi a, ka chiñu'u ña'a i a, vaa
sukan ni ka yo sa'a yuva i ñayii jana'a
ma ja ni ka yo chiñu'u de tee ni
ka yo xnda'vi ña'a ja tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma ka kuu de ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin kutoo o ñayii ñatuu ka kunimani nuu o ma
(Mt 5:38-48; 7:12)

27 'Kovaa ndijin ja ka niniso'o ni ja
ká'an sa a: Jin kutoo ni ñayii ñatuu ka
kunimani nuu ni ma. Jin sa'a ni ja
va'a nuu ñayii ka kiti ini nuu ni ma.
28 Jin ka'an va'a ni ja jin kuu ñayii
ka ka'an u'vi ja jin kuu ni ma. Jin
kakan-ta'vi ni ja jin kuu ñayii ka tee
ña'a tnu'u ma.
29 Nú na in kani in yikinuu ni a, kua'a
ni tnu'u, te kani i in-ka yikinuu ni
ma. Te nú na in xtandee sa'ma ndii
ni a, kua'a ni tnu'u te ki'in i ji'in su'nu
ni a.
30 Nú na in nawa jikan i, te kua'a ni,
te nú na in xtandee ja neva'a ni ma,
te máko ndakan-ka ni.
31 Jin sa'a ni ja va'a nuu ñayii ma
sukan ka kuni ni ja jin sa'a ña'a i maa
ni.
32 'Nú ndijin, ka kutoo ni yika-ni
ja ñayii ka kutoo ña'a ma, ¿nawa
ka sa'a-ka ni ja ñatuu ka sa'a ñayii
ñatuu ka kandija ja ká'an Su'si ma?
Vaa onde ñayii ka ndiso kuechi ma,
sukan-ni ka sa'a tna i.
33 Te nú ka sa'a ni ja va'a nani nuu
ñayii ka sa'a ña'a ja va'a ma, ¿nawa
ka sa'a-ka ni ja ñatuu ka sa'a ñayii ka
ndiso kuechi ma? Suni ñayii ka ndiso
kuechi ma, sukan-ni ka sa'a tna i.
34 Te nú ka wanuu ni nani ñayii ka
ndetu ni ja nawa jin taa i ma, ¿nawa
ka sa'a-ka ni ja ñatuu ka sa'a ñayii ka
ndiso kuechi ma? Vaa suni ñayii ka
ndiso kuechi ma, ka wanuu tna'a i,
te ka ndetu i ja kua'a-ka jin ndakua'a
ñayii ma.
35 Ndijin, jin kutoo ni ñayii ñatuu ka
kunimani nuu ni ma, te jin sa'a ni ja
va'a ma, te jin kuanuu ni, kovaa má
jin kondetu ni ja nawa jin ndachu-
naa i. Te sukan kua'a-ka ndataa Su'si
ma. Te nú sukan ka sa'a ni, jin ko
kuu ni sa'ya Su'si onde sukun ma,
vaa Su'si ma chi suni kúnda'vi ini ya
ñayii ndee ini ma, visi ñatuu sa'a i ja
va'a ma, kovaa ndetu ya ja ndasa'a i
kuenda.
36 Jin kava va'a ini ni sukan va'a ini
Yuva o Su'si ma.

Máko jin ndanduku o naxe sa'a naxe kúu in-ka ñayii ma
(Mt 7:1-5)

37 'Máko jin ndanduku ni kuenda
naxe ka sa'a ka kuu in-ka ñayii ma,
sukan-va'a máko ndanduku Su'si ma
kuenda naxe ka sa'a ka kuu ni a.
Máko jin xtekuechi ni in-ka ñayii
ma, sukan-va'a Su'si ma, masu ndax-
tekuechi ña'a ya ndijin. Jin sakanu
ini ni nawa ka sa'a ña'a in-ka ñayii
ma, sukan-va'a Su'si ma, sakanu ini
ña'a ya.
38 Jin kua'a ni nawa kúu ja ka jiniñu'u
ñayii ma, te Su'si ma, taa ya nawa ka
jiniñu'u ni, te ûni kua'a-ka ndataa ya.
Su'si ma chi sukan jin sa'a jin kuu ni
in-ka ñayii ma, te sukan ndasa'a ña'a
ya —kúu ya jiña'a ya.
39 Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u
vijin ya'a:
—¿Naku xi kuu in tee kuaa ma, te
skaka de in-ka tee kuaa ma? Vaa ka
jini o ja nú iyo in kava chi nduu de
jin kê koo.
40 Ñatuu ni-in tee yika yikuu skua'a
nawa káxtnu'u teskua'a de ma, jini-ka
de sana teskua'a de ma. Kovaa nuna
skua'a ñukuun de chi kenda de sukan
kúu teskua'a de ma.

41 '¿Te nava'a nde'ya ni in mi'i
ñunee nuu tna'a ni a, te ñatuu
nukonde'ya ni in vitu ka'nu ñunee
nuu maa ni a?
42 Te nú ñatuu jini ni vitu ka'nu ñunee
nuu ni a, ¿nava'a kusaa ini ni jiña'a
ni nuu tna'a ni a: "Taa ni tnu'u,
te tava sa in mi'i ñunee nuu ni a"?
Masu ndásaʼa ni kuenda tnu'u ká'an
ni a, vaa ká'an ni, te masu sa'a ni.
Xinañu'u-ka tava ni vitu ka'nu ñunee
nuu maa ni a, te sukan saa konde'ya
va'a ni, sukan-va'a ndatava ni mi'i
ñunee nuu tna'a ni ma.

Ja sukan ka sa'a ka kuu ñayii ma, te ndakuni o nawa ñu'u ini anua i ma
(Mt 7:17-20; 12:34-35)

43 'Nú in yutnu kui'i te kúun nde'ya
iya, te masu kuu ka'an o ja in yutnu
kui'i va'a kúu tnu, ni a in yutnu kui'i
kúun nde'ya va'a ma, te ndakuun
nde'ya iya ma.
44 Ndi-in ndi-in yutnu kui'i ma, ka
kuun nde'ya tnu, te ka jini o na yutnu
kui'i ka kuu tnu. Masu kuu kuun
higo nuu tnu iñu ma, ni a ndaxtutu
o uva nuu tnu iñu yiki ma.
45 Ñayii va'a ma, ká'an i tnu'u va'a,
vaa tnu'u va'a ñu'u ini anua i ma, te
ñayii ká'an ja u'vi ma, sukan ká'an i,
vaa ja u'vi ma ñu'u ini anua i ma. Vaa
ja ñu'u ini anua ñayii ma kúu ja ká'an
yu'u i ma.

Ñayii niniso'o te sa'a i sukan ká'an Jesús ma chi koo va'a i
(Mt 7:24-25)

46 '¿Nava'a ka xnani ña'a ni "Señor,
Señor", te ñatuu ka sa'a ni ja ká'an sa
a?
47 Vaa in ñayii kénda nuu sa a te
koniniso'o i ja ká'an sa a te sa'a i
sukan ká'an sa a,
48 sukan kúu in tee ni sa'a in ve'e
de, sukan kúu i. Vaa xinañu'u ni jate
kunu de, te ni jani va'a de ja jin kituu
ve'e sa'a de nuu toto ma. Nuu ni kee
ndeñu'u ma te ni chitu yute ma, te
ndute ma, ni jan kani ndee ni'i de
ve'e ma, kovaa ñatuu ni kundee de
skanda de i, vaa ni kuva'a va'a i.
49 Kovaa nú na in jiniso'o ja ká'an sa
a te ñatuu sa'a i ja ká'an sa a, sukan
kúu in tee ni sa'a ve'e de nuu ñu'ú
ma-ni kúu i, vaa ñatuu ni skee kunu
de ja kituu ve'e de ma. Te nuu ni kee
ndute ñu'u ma te ni chitu yute ma te
ni jan kani ndee ni'i de ve'e ma, te ni
ndatnana ndi'i kuiti i —kúu ya jiña'a
ya.

7

Jesús ma, ni ndasava'a ya in suchi jinukuechi nuu tee tátnuni nuu cientu soldado ma
(Mt 8:5-13)

1 Nuu ni jinu ni kaxtnu'u Jesús ma
tnu'u ya ma nuu ñayii ma, te kua'an
ya ñuu Capernaum ma.
2 Te yukan iyo in tee tátnuni nuu
cientu soldado. Te iyo in suchi
jinukuechi nuu de, te kútoo xeen de
i. Te ku'u ka'vi xeen i, te kuenda kûu
i kúni i.
3 Nuu ni jiniso'o tee tátnuni nuu
cientu soldado ma ja ka ka'an i ja
sa'a Jesús ma, te ni tetniñu de tee ka
kuu ja'nu ñuu judío ma, ja na jin koo
de jin kakan-ta'vi de nuu ya te na
kii ya ve'e de ma, ndasava'a ya suchi
jinukuechi nuu de ma.
4 Te ni jan koo tee yukan nuu Jesús
ma, te ka jiña'a de:
—Tee tátnuni nuu cientu soldado
ma, ká'an de ja sa'a ni tnu'u mani,
vaa iyo tna de ja chindee ni de,
5 vaa kútoo de ñuu o a, te maa de ni
sa'a ja ni ka sa'a i veñu'u luluu ya
—ka kuu de ka jiña'a de.
6 Jesús ma, kua'an ya ji'in de. Ko-
vaa nuu jâ ni kuyatni ya ve'e tee
tátnuni nuu cientu soldado ma, te
maa de chi ni tatnuni de nuu tna'a
de ma ja jin koo i jin kuña'a i Jesús
ma sa'a:
—Señor, má ko ndi ini ni ja kii ni
onde ve'e sa a, vaa masu kaa masu
iyo sa ja kivi ni ini ve'e sa a.
7 Chukan kúu ja ñatuu ni kusaa ini
maa sa ja jan nu nduku ña'a sa.
Yika-ni ja tatnuni ni nuu kue'e a ja
jín ndiyo i, sukan-va'a nduva'a suchi
jinukuechi nuu sa a.
8 Vaa saña tna chi ka iyo tee ka
tatnuni nuu sa, te ka iyo soldado ja
tátnuni sa nuu de ma. Te nuna kuña'a
sa in de ma: "Kuá'an ni", te kua'an

de, te nuna kuña'a sa in-ka de ma:
“Ne'e ni”, te kíi de. Te nuna tatnuni sa
nuu suchi jinukuechi nuu sa a: “Sa'a
cha'a”, te sa'a i, kúu de ká'an de —ka
kuu i ka jiña'a i.
9 Te Jesús ma, ni sa'vi-nka ini ya ja
ni jiniso'o ya sukan ma, te nde'ya ya
ñayii ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—Ja ndaa kúu ja ni a ñuu Israel ya
ñatuu ni ndani'i sa ñayii ka kukanu
ini xeen ña'a sukan kúkanu ini ña'a
tee ya'a —kúu ya jiña'a ya.
10 Ja ni ka ndakokuiñi i ve'e ma, te
ni ka ndani'i i suchi jinukuechi ma ja
jâ ni nduva'a i.

Jesús ma, ni ndaxteku ya sa'ya in ña'a ni ndoo ja ni ji'i yii ña ma

11 Nuu ni jinu sukan ma, Jesús ma,
kua'an ya ñuu nani Naín ma. Kua'an
ya ji'in tee ka ndikin ya ma ji'in
kua'a-ka ñayii.
12 Ja ni kenda ya yatni ñuu ma, ni jini
ya ja kuan koo i kuan chu'u i in ndiyi.
Te sa'ya in ña'a ni ji'i yii kúu i, te maa
in maa tnu'u-ni i iyo nuu si'i i ma.
Te kua'a xeen ñayii ñuu ma ka ndikin
kuan koo i.
13 Ja ni jini Jesús ma, ni kunda'vi ini
ya ña'a ma, te jiña'a ya:
—Má konda'yu ni —kúu ya jiña'a
ya.
14 Te ni jan tu'va ya, te ni tnii ya
nuu ka ndiso i suchi ni ji'i ma, te ni ka
jinkuiñi i. Jesús ma, jiña'a ya suchi ni
ji'i ma:
—Ro'o ká'an ri: ¡Ndakoo! —kúu ya
jiña'a ya.
15 Sani te suchi ni ji'i ma, ni ndakoo
i, te ni keja'a i ká'an i. Te jiña'a Jesús
ma nuu si'i i ma:
—Ya'a ni sa'ya ni a —kúu ya jiña'a
ya.
16 Ja ni ka jini ñayii ma sukan,
ndaka i ni ka yu'u, te ni ka keja'a i
ka ndachiñu'u i Su'si ma, te ka ka'an
i:
—In tee kanuu-ka ndákaxtnu'u
tnu'u ni wa'a Su'si ma, ni kijaa de
ne'un o ya —ka kuu i ka ka'an i.
Te ka ka'an tna i:
—Maa Su'si ma ni kenda, chíndee
ya ñayii ñuu maa ya a —ka kuu i ka
ka'an i.
17 Te ni-ka'nu ñuu Judea ma ji'in
yu'u ñuu ma, ni ka jini i sukan ni sa'a
Jesús ma.

Juan tee skuandute ma, ni tetniñu de tee ni ka jikan-tnu'u Jesús ma (Mt 11:1-19)

18 Juan ma, ni jiniso'o de ndaka
sukan ma, vaa tee ka ndikin tna'a
ji'in de ma, ni ka ndakani de sukan.
Ni kana de uu tee ma,
19 te ni tetniñu de ja jin kakan-tnu'u
de nuu Jesús ma nú suu ya kúu iya
kii ma xi jin kondetu-ka de.
20 Te tee ni tetniñu Juan ma, ni ka jan
tu'va de nuu Jesús ma, te ka jiña'a de:
—Juan tee skuandute ma, ni tet-
niñu ña'a de ja jin kakan-tnu'u ña'a
sa, nú ndijin kúu iya kii ma xi jin
kondetu-ka sa —ka kuu de ka jiña'a
de.
21 Te maa ora yukan-ni, Jesús ma,
ni ndasava'a ya kua'a ñayii ka ndo'o
ka neni ja ka ku'u i ma, ji'in ñayii
xndo'o xneni ña'a tachi ma, te ni
ndasava'a ya nuu ñayii inukuaa ma.
22 Sani te ni ndakone'e ya:
—Kuán koo ni, te jin kuña'a ni Juan
ma ja ni ka jini ni a ji'in ja ni ka
jiniso'o ni a. Jin ndakani ni ja ñayii
kuaa ma, jâ ni ka ndundijin nuu i ma,
te ñayii ñatuu kúu jin kaka i ma, jâ ni
ka ndakaka i, te ñayii ka ndo'o lepra
ma, jâ ni ka nduvii i, te ñayii inuso'o
ma, jâ ni ka ndakuniso'o i, te ñayii
ni ka ji'i ma, ni ka ndateku i, te nuu
ñayii nda'vi ma káxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a naxe jin ndani'i ta'vi i ma.
23 ¡Ja vava'a ka kuu ñayii ka kukanu
ini ña'a i maa sa a! —kúu ya jiña'a
ya.
24 Nuu kuan nu koo tee ni tetniñu
Juan ma, Jesús ma, ni keja'a ya ká'an
ya siki Juan ma nuu ñayii ma, te jiña'a
ya:
—¿Naxe kaa tee ni ka ke koo ni, ka
nde'ya ni nuu masu nawa iyo kuiti
ma? ¿Sukan kúu in tnuyoo ja skanda
kajin yi'i ma?
25 ¿Xi in tee ne'nu sa'ma va'a xeen?
¿Naxe kaa tee ni ka ke koo ni, ka
nde'ya ni ma? Ndijin chi ka jini ni
ja ñayii ka ne'nu sa'ma va'a xeen ma

te ka sa'a i sukan ka jatna ini maa i
ma, te ka iyo i ve'e tee ka kuu rey ma.
26 ¿Kovaa naxe kaa tee ni ka ke koo
ni ka nde'ya ni ma? ¿Xi ka jani ini
ni ja in tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma kúu de? Ja ndaa kúu ja suu
de, te in tee kanuu-ka sana in tee
ndákaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma
kúu Juan ma.
27 Te ja kuu Juan ma kúu ja ká'an
tnu'u Su'si ma sa'a:

Tetniñu ri in tee koxtnuu nuu ro,
sukan-va'a satu'va de ichi ki'in
ro ma.

28 'Te ká'an sa ja ne'un ndaka ñayii
a, ñatuu ni-in ñayii kanuu-ka sana
Juan ma, kovaa nuu tatnuni Su'si
ma, te ñayii jani ini ja masu ñayii
kanuu-ka kúu i ne'un ndaka i ma
ko kuu ñayii kanuu-ka sana Juan ma
—kúu ya jiña'a ya.

29 Ndaka ñayii ka jiniso'o ja ká'an
Juan ma, onde tee ka ndake'en ya'vi
xu'un no'o ñuu Roma ma, ni ka sa'a
de ja ni skuandute ña'a Juan ma, te
sukan saa ni ka ndakunitnuni de ja
Su'si ma kúu iya sa'a ja ndaa ma.
30 Kovaa tee ka kuu fariseo ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ñatuu ni ka wa'a de tnu'u
ja skuandute ña'a Juan ma. Sukan ni
ka saxiko de ja kúni Su'si ma ja jin ko
kuu de ma.

31 Te jiña'a ya:

—¿Naxe ka kuu ñayii ya'a, ka jani
ini ni?
32 Sukan ka kuu suchi jaa ka jinkoo i
nuya'vi ma, te ka kayu'u i ka jiña'a
nuu tna'a i sa'a: "Ka tivi ri flauta,
kovaa ñatuu ka jitaja'a ro. Ka jita ri
yaa xii ini, kovaa ñatuu ka nda'yu ro",
ka kuu i ka ka'an i,
33 te sukan kuiti ka kuu tna ni. Vaa ni
kenda Juan tee skuandute ñayii ma,
te ñatuu jaa de xtatila ni ñatuu ji'i de
ndute uva, te ndijin, ka ka'an ni ja
yinee ña'a tachi ma.
34 Sani te ni kenda sa ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a, te jaa sa xtatila te
ji'i sa ndute uva ma, te ka ka'an ni
ja tee jaa te ji'i xeen kúu sa te kétna'a
ini sa ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma ji'in
kui'na ka ndake'en ya'vi xu'un no'o
ñuu Roma ma, ka ka'an ni.
35 Kovaa ñayii ka kandija tnu'u ndichi
Su'si ma chi ni ka nduu i ñayii ka sa'a
ja va'a ja ndaa. Te sukan, te ka jini
o ja vava'a kúu tnu'u ya ma —kúu ya
jiña'a ya.

Sukan ni ka'an Jesús ma ve'e tee kúu Simón tee kúu fariseo ma

36 In tee kúu fariseo ma, ni kana de
Jesús ma ja jin kaa de xita ji'in ya. Te
Jesús ma, ni ja'an ya ve'e de ma, te
núkoo ya nuu mesa ma.
37 Te ni kenda in ña'a ni yo kuneé ni
yo ku-uun ña, iyo ña ñuu yukan, vaa
ni jini ña ja Jesús ma, jaa ya xita ji'in
tee kúu fariseo ma. Te ni kenda ña
ji'in in nuu ñu'u ndute jáxiko asi ma,
te nanimaa vidriu alabastru kúu i.
38 Te ni jinkoo ña nuu ja'a ya ma,
te nda'yu ña, te ni keja'a ña ndákate
ña ja'a ya ma ji'in ndute nuu ña ma.
Sani te ni ndaxsichi ña ji'in ixi ña ma,
te chítu chítu-nka ña nuu ja'a ya ma,
te chíso ña ndute jáxiko asi ma.
39 Te tee kúu fariseo ma tee ni kana
Jesús ma ve'e de ma, ja ni jini de
sukan ma, ni jani ini de: "Nute tee
ya'a, in tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ndija ma kúu de chi kunitnuni
de na in kúu ña'a ke'e ña'a a, vaa in
ña'a ndiso kuechi kúu ña", jani ini de.
40 Sani te Jesús ma, jiña'a ya fariseo
ma:

—Simón, iyo in ja ká'an sa nuu ni
—kúu ya jiña'a ya.

Te tee kúu fariseo ma, ni ndakone'e
de:

—Ka'an ni, teskua'a —kúu de jiña'a
de.
41 Sani te Jesús ma, ni keja'a ya
ndákani ya sa'a:

—Uu tee, ka tavi de xu'un nuu in
tee ni wanuu. In de tavi u'un cientu
(500) denario, te in-ka de ma uu xiko
uxi (50).
42 Kovaa ñatuu kúu jin ndakua'a de
ma, te chukan kúu ja tee ni wanuu
ma, ni sakanu ini de ja ka tavi nduu
de ma. Vitna ka'an ni, ¿ja nduu de
ma, na nde de kunimani-ka nuu tee
ni wanuu xu'un ma te kutoo-ka de
tee ma? —kúu ya jiña'a ya.

43 Simón ma, ni ndakone'e de:
—Jani ini sa ja tee tavi kua'a-ka ma —kúu de jiña'a de.
Jesús ma, jiña'a ya:
—Va'a-ni jani ini ni —kúu ya jiña'a ya.
44 Sani te nde'ya Jesús ma ña'a ma, te jiña'a ya nuu Simón ma:
—¿Nde'ya ni ña'a ya'a? Ni kivi sa ve'e ni a, te ñatuu ni taa ni ndute ndondoo ja'a sa a. Kovaa ña'a ya'a, ni ndakate ña ja'a sa a ji'in ndute nuu ña a, te ni ndaxsichi ña ji'in ixi ña a.
45 Ñatuu ni chitu ni yikinuu sa a, kovaa ña'a ya'a chi onde nuu ni kijaa sa ma, ñatuu sunkani ña ja chitu ña ja'a sa a.
46 Ñatuu ni chiso ni aceite xini sa a, kovaa ña'a ya'a chi ni chiso ña ndute jáxiko asi a siki ja'a sa a.
47 Te chukan kúu ja ká'an sa ja visi kua'a xeen kuechi ni yo ndiso ña'a ya'a, kovaa sa'a, te ka jini o ja jâ ni ka naa ndaka kuechi ña ma, vaa ja ni sa'a ña'a ña sukan a, chi ja káxtnu'u ña kúu ja kútoo xeen-ka ña'a ña. Kovaa ñayii vala-ni kuechi i náa ma, vala-ni kútoo ña'a i —kúu ya jiña'a ya.
48 Sani te jiña'a ya ña'a ma:
—Ndaka kuechi ni a jâ ni ka naa —kúu ya jiña'a ya.
49 Te ñayii ka iyo tna yukan, ni ka keja'a i ka jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Na in kúu tee ya'a, ja onde kuechi ñayii ma xnaa de? —ka kuu i ka ka'an i.
50 Kovaa Jesús ma, sa'a ni jiña'a ya nuu ña'a ma:
—Ja ni kukanu ini ña'a ni a, te ni ndani'i ta'vi ni. Kuán no'o sii ini ni —kúu ya jiña'a ya ña.

8

Ña'a ni ndasava'a Jesús ma kue'e ni ka yo ndo'o ña ma, ka chindee ña ya

1 Ja ni jinu sukan ma, Jesús ma, kua'an ya ndaka ñuu ma, te káxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a sukan tatnuni Su'si ma. Te ndi-uxi uu apóstol ma ka ndikin ya,
2 te suni ka ndikin ña'a jaku ña'a ni ndene'e ya tachi ni ka yo ñunee ini anua ña ma, ji'in ña'a ni ndasava'a ya ma. Te ne'un ña'a yukan kua'an María ña'a ka xnani i Magdalena ma ña'a ni ka nde koo uja tachi ma.
3 Suni Juana ñasi'i tee kúu Cuza ma tee ni yo tnii kuenda ve'e Herodes ma, ji'in Susana ma, ji'in kua'a-ka ña'a ni ka yo ndi ini nawa jin kaa de ji'in ya ma.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin tee ni saka triu ma
(Mt 13:1-9; Mr 4:1-9)

4 Kua'a ñayii ñuu ma ni ka ke koo, ka nde'ya i Jesús ma. Te ni ka ndututu kua'a ñayii. Sani te ni ka'an ya in tnu'u vijin:
5 —In tee, ni kee de kuan saka de triu. Te ja ni saka de ma, jaku ni ka jinkava ichi jika de ma, te jaku ni ka jiñu ñayii ma, te jaku ni ka jaa lasaa ma.
6 Jaku-ka i ni ka jinkava ne'un yuu ma, te nuu ni ka jite i ma, ni ka yichi i, vaa ñatuu na ko'yo iyo.
7 Te jaku-ka ni ka jinkava ne'un iñu ma. Suni ni ka jite tna i, te iñu ma, ni ka ja'ni ña'a i.
8 Kovaa jaku tna'a ja ni ka jinkava nuu ñu'ú va'a ma, te ni ka ja'nu i, te na'nu na'nu yoko ni ka kana koo i, te ni ka chitu va'a i. Onde cientu triu ma ni ka nduu ja in triu ma.
—Sa'a jiña'a Jesús ma, te ni ka'an nini'i ya:
—Nde ni iyo so'o ja koniniso'o ni, te koniniso'o va'a ni —kúu ya ká'an ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ni ka'an ya tnu'u vijin ma
(Mt 13:10-17; Mr 4:10-12)

9 Te tee ka ndikin ya ma, ni ka jikan-tnu'u de Jesús ma nawa kúni ka'an tnu'u vijin yukan.
10 Te jiña'a ya:
—Ndijin chi Su'si ma, káxtnu'u ya naxe tatnuni ya ma. Kovaa nuu ndaka-ka ñayii ma chi ká'an sa tnu'u vijin, sukan-va'a visi na jin konde'ya-ka i, kovaa ma jin kuni i, te

visi na jin koniniso'o-ka i, kovaa ma
jin jaku'ni ini i.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nawa kúni ka'an tnu'u vijin tee ni saka triu ja ni ka'an ya ma
(Mt 13:18-23; Mr 4:13-20)

11 'Sa'a kúni ka'an tnu'u vijin ni
ka'an sa a: Triu ma kúu tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma,
12 te jaku ja ni ka jinkava ichi ma
ka kuu ñayii ka jiniso'o tnu'u vii
tnu'u va'a ma, kovaa kénda tachi ma,
te xtandiyo i tnu'u ni jakun-nee ini
anua ñayii ma, sukan-va'a ma jin
kandija i te ma jin ndani'i ta'vi i.
13 Te triu ni ka jinkava ne'un yuu ma
ka kuu ñayii ni ka jiniso'o tnu'u vii
tnu'u va'a ma, te sii ini ni ka jiniso'o
i, kovaa ñatuu ni ka ni'i yo'o va'a i. Ka
kandija i jaku-ni kivi, kovaa kénda
kivi ja jitotnuni ña'a tachi ma, te ka
ndakakayata i, te ka xndoo i ichi Su'si
a.
14 Te triu ni ka jinkava ne'un iñu ma
ka kuu ñayii ka jiniso'o ma, kovaa ka
wa'a i tnu'u ja ka ndi ini xeen i siki ja
na jin kuxiku i ma, ji'in ja na jin koo
sii ini i ma. Te sukan, te ñatuu na ja
vii ja va'a ka sa'a i.
15 Kovaa triu ni ka jinkava nuu ñu'ú
va'a ma ka kuu ñayii inuva'a ini ma,
te ni-yu'u ni-anua i ka niniso'o i tnu'u
Su'si ma, te ka sa'a i sukan ká'an
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te ñatuu
ka xndoo i ichi ya a, te ndimaa ja vii
ja va'a ka sa'a i.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki in ja ndú'va ja xtnuu i nuu o
(Mr 4:21-25)

16 'Masu na in xndu'va in ñu'u te
chísa'vi va'a i xi chínee i chii jito i
ma chi ña'a. Su'va sónee sukun i,
sukan-va'a xtnuu i nuu ñayii jin kivi
koo ma.
17 Suni maa i kúu ja ndaka ja iyo yu'u
ma chi ndatuu i, te ndaka ja iyo yu'u
ja ñatuu ka jini o ma chi kenda kivi
ja jin kuni ndaka o sukan kaa sukan
iyo i ma.
18 'Chukan kúu ja jin koniniso'o
va'a ni, vaa ñayii neva'a kua'a-ka ja
vii ja luu ni skuta'vi ña'a Su'si ma chi
su'va ni'i kua'a-ka i, kovaa ñayii ñatuu
nawa neva'a i ma chi su'va xtandiyo
ya onde ja jani ini i ja neva'a i ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma nde ñayii kúu si'i ya ma ji'in ñani ya
(Mt 12:46-50; Mr 3:31-35)

19 Si'i Jesús ma ji'in ñani ya ma
ni ka kenda koo nuu iyo Jesús ma,
kovaa ñatuu kúu jin kivi koo i jin
tu'va i ya, chi vaa ka iyo kua'a ñayii
ma.
20 Te in ñayii ma jiña'a nuu ya ma:
—Si'i ni ma ji'in ñani ni ma ka iyo i
ke'e ma, te ka kuni i ja jin kuni ña'a i
—kúu i jiña'a i.
21 Te ni ndakone'e ya:
—Nú na in koniniso'o tnu'u ká'an
Su'si ma te sa'a i sukan ká'an ya ma,
ñayii yukan ko kuu si'i sa ma ji'in ñani
sa ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasa'a nañii ya kajin yi'i ma ji'in ndute ma
(Mt 8:23-27; Mr 4:35-41)

22 In kivi ni kaa Jesús ma in nuu
barcu ji'in tee ka ndikin ya ma, te
jiña'a ya:
—Jín koo o in-ka yu'u mar ma
—kúu ya jiña'a ya.
Te kuan koo de ji'in ya.
23 Nani ka ya'a de nuu ndute ma,
Jesús ma, ni kixi ya. Sani te ni
keja'a yi'i xeen kajin nuu ndute ma,
te barcu ma ve jaku'un ndute, te
vala-nka ja sa'vi tnu nuu ndute ma.
24 Sani te ni ka xndoto de Jesús ma,
te ka jiña'a de:
—¡Teskua'a! ¡Teskua'a! ¡Jin sa'vi o
nuu ndute a! —ka kuu de ka jiña'a
de.
Jesús ma, ni ndakoo ya, te ni tat-
nuni ya nuu kajin yi'i ma ji'in nuu
ndute ma ja na jin ndunañii i. Te
ndaka ni ndukuee, te nañii kuiti ni
kuu.
25 Sani te jiña'a ya nuu tee ka ndikin
ya ma:
—¿Ñatuu jin kukanu ini-ka ña'a ni?
—kúu ya jiña'a ya.
Kovaa maa de chi ni ka yu'u de,
te ni ka sa'vi-nka ini de, te ka
jikan-tnu'u tna'a ndi-in ndi-in de:

—¿Na in kúu tee ya'a, ja tátnuni de nuu kajin yi'i a ji'in nuu ndute a, te ka kandija i a? —ka kuu de ka ka'an de.

Ni ndasava'a Jesús ma in tee ja ka yinee ña'a tachi
(Mt 8:28-34; Mr 5:1-20)

26 Sani te ni ka kenda koo de ñuu Gerasa ma ja iyo i in-ka yu'u mar ñuu Galilea ma.
27 Ja ni nuu Jesús ma nuu ñu'ú ma, te ni kenda in tee ñuu yukan ja ka yinee ña'a tachi, te ni jan tu'va de ya. Jâ ni kuu kii ja ñatuu na sa'ma ne'nu-ka de ni a koo de in ve'e-ka, su'va ne'un nuu ka yinee ndiyi ma ni yo iyo de.
28 Nuu ni jini de Jesús ma, ni jinkoo jiti de nuu ya, te káyu'u de jiña'a de:

—¡Máko kivi nduu ni ji'in sa, Jesús, Sa'ya Su'si onde sukun ma! ¡Jikan-ta'vi sa ja má xndo'o ña'a ni! —kúu de jiña'a de.

29 Sa'a ni jiña'a de, vaa Jesús ma, tátnuni ya nuu tachi ma ja na xndoo i de, vaa kua'a jichi ni yo sa'a ndeva'a i tee yukan. Te visi ñayii ma, ni ka yo ju'ni i nda'a de ja'a de ma ji'in yo'o kaa, sukan-va'a konu'ni va'a de, kovaa ni yo ja'nde de. Te tachi ma, ni yo sa'a i ja na ki'in de nuu masu nawa iyo kuiti ma, koo de.

30 Te Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:

—¿Naxe nani ro? —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ndakone'e tachi ma:

—Legión nani sa —kúu i jiña'a i. Sa'a jiña'a i, vaa kuechi ja kua'a i ka kuu ja ka yinee ini de ma.

31 Ndaka tachi ma ni ka jikan-ta'vi nuu Jesús ma ja má tetniñu ya i nuu kunu nuu nee ma.
32 Te yuku yukan ka iyo kua'a chikini ja ka jaa ti, te chukan kúu ja ka jiña'a tachi ma ja kua'a ya tnu'u, te jín ndivi koo i chikini ma. Te Jesús ma, ni wa'a ya tnu'u.
33 Sani te tachi ma, ni ka nde koo i ini tee yukan, te ni ka ndivi koo i ini chikini ma. Te chikini ma, ka jinu ti ni ka nu koo ti nuu ndute mar ma, te ni ka kê koo ti nuu ndute ma, te ni ka kandee ti, te ni ka ji'i ti.
34 Te tee ka jito chikini ma, ni ka jini de ja ni kuu ma, te ka jinu de ni jan koo de nuu ñayii ñuu ma ji'in ñayii ka iyo ichi yuku ma, te ni ka ndakani de.
35 Te ñayii ma, ni ka ke koo i ka nde'ya i sukan ni kuu ma. Te ni ka kenda koo i nuu iyo Jesús ma, te ni ka ndani'i i tee ni ka yo yinee ña'a tachi ma ja núkoo de nuu ja'a Jesús ma. Ne'nu de sa'ma de ma, te jâ ni ndukaji ini de. Te ja ni ka jini i sukan ni kuu ma, te ni ka yu'u i.
36 Te ñayii ka iyo yukan ja ni ka jini i sukan ni kuu ma, ni ka ndakani i sukan ni nduva'a tee ni ka yo yinee ña'a tachi ma.
37 Ndaka ñayii ñuu Gerasa ma, ni ka keja'a i ka jikan-ta'vi i nuu Jesús ma ja na ki'in ya, te máko koo-ka ya ñuu yukan, vaa ka yu'u xeen i ja sukan ni kuu ma. Chukan kúu ja Jesús ma, ni ndaa ya nuu barcu ma, te kuan no'o ya.
38 Te tee ni ka yinee ña'a tachi ma, ni jikan-ta'vi de ja na kua'a ya tnu'u ja na kondikin de ya. Kovaa Jesús ma, ni tatnuni ya ja na ndoo de, te jiña'a ya:

39 —Kuán no'o ni ve'e ni ma, te ndakani ni ja ni sa'a Su'si ma ji'in ni a —kúu ya jiña'a ya.

Te tee yukan, kuan no'o de, te ni ndakani de nuu ndaka ñayii ñuu ma ja ni ndasava'a ña'a Jesús ma.

Ni ndaxteku Jesús ma sasi'i tee nani Jairo ma, te ni ndasava'a ya in ña'a
(Mt 9:18-26; Mr 5:21-43)

40 Nuu ni ndenda Jesús ma in-ka yu'u ndute ma, ñayii ma, ni ka ndusii ini xeen i, vaa ndaka i ka ndetu ya.
41 Sani te ni kenda in tee nani de Jairo, tee jito veñu'u luluu ma kúu de. Te tee ya'a chi ni jinkoo jiti de nuu ja'a Jesús ma, te ni jikan-ta'vi de ja na ki'in ya ve'e de ma,
42 vaa iyo in sasi'i de, te maa in maa tnu'u-ni i kúu, te uxi uu kuiya yi'i i, te ku'u ka'vi i, te ûni kûu i kúni i.

Nani Jesús ma, kua'an ya, te ka
jexni'ni tna'a ñayii ma, vaa kua'a
xeen i ka ndikin ya ma.
43 Te ne'un ñayii ma kua'an in ña'a ja
iyo uxi uu kuiya ja ku'u ña, vaa jati
ña'a niñi, te ni ndi'i ndaka ja neva'a
ña ma ni jatniñu ña nuu tee tatna ma,
te ñatuu ni kuu nduva'a ña.
44 Te ña'a ya'a, ni jan tu'va ña Jesús
ma ichi yata ya ma, te ni tnii ña
yu'u sa'ma ndii ya ma. Te maa ora
yukan-ni ni jinkuiñi ja jati ña'a niñi
ña ma.
45 Sani te Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:
—¿Na in kúu ja ni kaki'i ña'a ma?
—kúu ya jiña'a ya.
Ndaka ñayii ma ka jiña'a ja ñatuu
na in ni kaki'i ya, te chukan kúu ja
Pedro ma, jiña'a de:
—Teskua'a, ñayii a chi ka tunda'a
tna'a i, te ka jexni'ni tna'a i —kúu de
jiña'a de.
46 Kovaa Jesús ma, jiña'a jiña'a ya:
—Iyo in ñayii ni tnii yu'u sa'ma sa
a, vaa jâ ni jinitnuni sa ja ini anua
sa a ni kee tnu'u ndee tnu'u ndatnu
—kúu ya jiña'a ya.
47 Ña'a ma, ja ni jini ña ja masu
kuu naxe chu'u ña ma, te nini'i-nka
ña ni jinkoo jiti ña nuu ja'a Jesús
ma, te ni ndaka'an ña nuu ndaka
ñayii ma nava'a ni tnii ña yu'u sa'ma
ya ma ji'in sukan ni nduva'a ña ora
yukan-ni ma.
48 Jesús ma, jiña'a ya:
—Sa'ya sa, ja ni kukanu ini ña'a ni
a, te ni nduva'a ni. Kuá'an sii ini ni
—kúu ya jiña'a ya.
49 Yikuu-ka Jesús ma ká'an ya, nuu
ni kenda in tee iyo ve'e tee tátnuni
veñu'u luluu ma, te jiña'a de nuu tee
ma:
—Sa'ya ni ma, jâ ni ji'i i. Má
xtna'a-ka ni teskua'a a —kúu de
jiña'a de.
50 Kovaa Jesús ma, ni jiniso'o ya, te
jiña'a ya:
—Má koyu'u ni. Yika-ni ja kukanu
ini ña'a ni, te sa'ya ni ma chi kaku i
—kúu ya jiña'a ya.
51 Ja ni ka kenda koo de ji'in ya ve'e
de ma, ñatuu ni wa'a ya tnu'u ja na
in kivi-ka, yika-ni ja Pedro ma, ji'in
Juan ma, ji'in Santiago ma, ji'in yuva
suchi ni ji'i ma, ji'in si'i i ma.
52 Ndaka ñayii ma, ka nda'yu i ja
ka kuxii ini i ja ni ji'i suchi si'i ma.
Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Máko jin konda'yu-ka ni. Suchi
si'i a, masu ni ji'i i chi kixi i —kúu ya
jiña'a ya.
53 Sani te ndaka ñayii ma, ni ka
jakundee i ya, vaa jâ ka jini i ja jâ ni
ji'i suchi yukan ma.
54 Sani te Jesús ma, ni tnii ya nda'a i
ma, te ûni nini'i ni ka'an ya sa'a:
—¡Suchi jaa, ndakoo! —kúu ya
jiña'a ya.
55 Sani te ni ndateku i, te ni ndakoo
kunu i. Te Jesús ma, ni tatnuni ya ja
na jin kua'a de ja kaa i.
56 Te yuva i ma, ni ka sa'vi-nka ini
de. Kovaa Jesús ma, ni tatnuni ya ja
má jin ndakani de nuu ni-in ñayii ja
sukan ni kuu ma.

9

Ni tetniñu Jesús ma tee ka ndikin ya ma, ja na jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
(Mt 10:5-15; Mr 6:7-13)

1 Jesús ma, ni ndaxtutu ya ndi-uxi
uu tee ka ndikin ya ma, te ni wa'a ya
tnu'u ndee tnu'u ndatnu, sukan-va'a
jin tatnuni de nuu tachi ma, te jin
xndoo i ñayii ka yinee i ma, te jin
kakan-ta'vi de nuu Su'si ma, te jin
nduva'a ñayii ka ku'u ma.
2 Te ni tetniñu ya de ja jin kaxtnu'u
de tnu'u vii tnu'u va'a sukan tatnuni
Su'si ma, te jin kakan-ta'vi de nuu
Su'si ma, te jin nduva'a ñayii ka ku'u
ma.
3 Te jiña'a ya:
—Máko jin kinda'a ni ndatniñu jin
koo ni. Ni a karroti ni, ni a bolsa ni,
ni a xita jin kaa ni, ni a xu'un, ni a
sa'ma jin ndaxsama ni maa ni.
4 Ndeva'a-ni ve'e kenda koo ni ma, te
jin kendoo ni onde kivi jin nde koo
ni ñuu yukan.
5 Te ndeva'a-ni ñuu ñatuu ka kuni i ja
jin kuan-ta'vi ña'a i ma, te jin nde koo
ni ñuu yukan, te jin skoyo ni ñuyaka
ja'a ni ma, sukan-va'a ñayii yukan, jín

kona'a i ja jâ ni ka xtu'va ni i —kúu
ya jiña'a ya.
6 Ni ka ke koo de, te kuan koo de
ni-ka'nu yu'u ñuu ma, ka kaxtnu'u
de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te
ka jikan-ta'vi de nuu Su'si ma, te ka
nduva'a ñayii ka ku'u ma.

Ndí ini tee kúu Herodes ma
(Mt 14:1-12; Mr 6:14-29)

7 Te tee kúu rey Herodes ma, ni
jiniso'o de ja ka ka'an i ndaka sukan
kúu ma, te ñatuu ní'i ini de naxe kani
ini de. Vaa jaku i ka ka'an ja Juan ma
ni ndateku,
8 te jaku-ka i ka ka'an ja ni ndenda
Elías ma, te jaku-ka i ka ka'an ja in
tee jana'a ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma ni ndateku.
9 Kovaa Herodes ma, ká'an de:
—Vitna ja maa o ni tetniñu ja jin
ka'nde i xini Juan ma, ¿na in kúu tee
ya'a ja jiniso'o o ja kua'a xeen ja ka
ndakani i ja kuu de ma? —kúu de
ká'an de.
Chukan kúu ja Herodes ma, ni yo
nduku de naxe kuni de Jesús ma.

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda ja ni ka jaa u'un mil tee
(Mt 14:13-21; Mr 6:30-44; Jn 6:1-14)

10 Nuu ni ka ndenda koo tee ka kuu
apóstol ma, ni ka ndakani de nuu
Jesús ma ja ni ka sa'a de ma. Sani
te ni jeka ya de, te kua'an ya ji'in
maa-ni de in ñuu nani Betsaida.
11 Kovaa nuu ni ka jini ñayii ma
ja kua'an ya ma, te ni ka ndikin
i ya, te Jesús ma, ni jan-ta'vi ya
i, te ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u
va'a sukan tatnuni Su'si ma, te ni
ndasava'a ya ñayii ka ku'u ma.
12 Nuu ve kukuee ma, ni ka jan
tu'va ña'a ndi-uxi uu tee ka ndikin ya
ma, te ka jiña'a de:
—Ndakuan-ta'vi ni nuu ñayii a,
sukan-va'a jín koo i jín ndatatu i, te
jín nduku i nawa jin kaa i ichi yu'u
ñuu ma ji'in ichi yuku ma, vaa nuu
ka iyo o a chi masu nawa iyo kuiti
—ka kuu de ka jiña'a de.
13 Jesús ma, jiña'a ya:
—Jin kua'a maa ni ja jin kaa i
—kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—Masu nawa ka neva'a sa, yika-ni
ja u'un-ni xtatila te uu-ni tiaka, te nú
sukan te jín koo sa jin kuaan sa ja jin
kaa ndaka ñayii ya'a —ka kuu de ka
jiña'a de.
14 Te visi u'un mil tee ka iyo. Kovaa
Jesús ma, jiña'a ya tee ka ndikin ya
ma:
—Jin sa'a ni ja jin kunukoo uu xiko
uxi (50), uu xiko uxi (50) ñayii a —kúu
ya jiña'a ya.
15 Sukan ni ka sa'a de, te ni ka
jinkoo ndaka ñayii ma.
16 Sani te Jesús ma, ni tnii ya ndi-u'un
xtatila ma ji'in nduu tiaka ma, te
ni ndonenuu ya ichi andivi ma, te
ni ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma ja
ndaka ja ni wa'a ya ja jin kaa de ma,
te ni ta'vi ya. Sani te ni wa'a ya tee ka
ndikin ya ma, sukan-va'a jin kua'a de
ja jin kaa ndaka ñayii ma.
17 Ndaka ñayii ma, ni ka jaa i onde ni
ka ndutu chii i ma, te ni ka ndaxtutu
de ndaka-ka ja ni kendoo ma, te ni
ka ndachitu uxi uu-ka chika.

Pedro ma, ni ka'an de ja Jesús ma kúu Cristo iya ni tetniñu maa Su'si ma
(Mt 16:13-20; Mr 8:27-30)

18 In kivi, te yikuu maa in-ni Jesús
ma jikan-ta'vi ya, te ka iyo tna tee ka
ndikin ya ma, te ni jikan-tnu'u ya de:
—¿Na in kúu sa, ka ka'an ñayii ma?
—kúu ya jiña'a ya.
19 Te ni ka ndakone'e de:
—Jaku ñayii ma, ka ka'an i ja Juan
tee skuandute ma kúu ni, te jaku-ka
i ma ka ka'an ja Elías ma kúu ni, te
jaku-ka tuku i ma ka ka'an ja in tee
jana'a ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma ni ndateku —ka kuu de
ka jiña'a de.
20 Te ni jikan-tnu'u ya:
—Te ndijin, ¿na in kúu sa, ka ka'an
ni? —kúu ya jiña'a ya.
Te Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Ndijin kúu Cristo iya vee nuu
Su'si ma —kúu de jiña'a de.

21 Kovaa Jesús ma, ni sacargu xeen
ya de ja máko jin kuña'a de sukan
nuu ni-in ñayii ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya
(Mt 16:21-28; Mr 8:31–9:1)

22 Te jiña'a ya:
—Saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a chi iyo sa ja ndo'o neni
sa, te jin saxiko ña'a tee ka ndanuu
ma, ji'in tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, te jin ka'ni ña'a de. Ko-
vaa nuu uni kii ma, te ndateku sa
—kúu ya jiña'a ya.
23 Sani te jiña'a ya nuu ndaka de
ma:
—Nú na in kúni ja kondikin ña'a i,
máko sa'a i sukan játna ini maa i ma,
su'va kondikin vava'a ña'a i ndaka
kivi, visi ndó'o néni i sukan ndó'o néni
ñayii jiso krusi i ma te kua'an i nuu
kûu i ma.
24 Vaa ñayii kúni ja koo va'a i ñuu
ñayivi ya chi skenaa i anua i ma.
Kovaa nú na in, visi na kûu i ñuu
ñayivi ya ja kuechi ja káxtnu'u i tnu'u
maa sa a chi ndani'i ta'vi i.
25 ¿Na nde jiniñu'u ja in ñayii, te
koneva'a i ndaka ja iyo ñuu ñayivi a
te skenaa i anua i ma?
26 Te nú nde ni na kukan-nuu ja maa
sa iyo ji'in ni te kukan-nuu ni ja jini
ni tnu'u ni kaxtnu'u sa a, ne'un ñayii
tiempu ya'a ja ndimaa ka sa'a i ja u'vi
ma te ka ndiso kuechi i ma, te jin
kona'a ni ja saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a chi ndakukan-nuu
ña'a sa kivi ndii sa ji'in jayiñu'u maa
sa ma, ji'in jayiñu'u Yuva sa ma, ji'in
jayiñu'u ndaka ángel ka jinukuechi
nuu ya ma.
27 Ja ndaa ká'an sa ja ka iyo jaku ni
ja ka iyo ni ya'a ja masu jin kûu ni
onde jin kuni ni sukan tatnuni Su'si
ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Su'si ma ja Sa'ya maa ya kúu Jesús ma
(Mt 17:1-13; Mr 9:2-13)

28 Nuu una kii ja ni ka'an ya sukan
ma, Jesús ma, ni ja'an ya in yuku,
ja kakan-ta'vi ya nuu Su'si ma, te ka
ndikin ña'a Pedro ma, ji'in Santiago
ma, ji'in Juan ma.
29 Nani jikan-ta'vi ya ma, ni ndasama
nuu ya ma, te sa'ma ya ma, ni
ndukuijin kuijin i, te jándute i.
30 Te ni kenda koo uu tee ka ndatnu'u
ji'in ya. Te Moisés ma ji'in Elías ma
ka kuu de.
31 Te vivii yé'e ni'ni nuu ka iyo de
ji'in ya ma, sukan kaa nuu iyo maa
Su'si ma. Te ka ndatnu'u de ji'in
ya sukan ndo'o ya ñuu Jerusalén ma,
ji'in sukan ndaa ya no'o ya andivi
ma.
32 Visi Pedro ma ji'in tee ka ndikin
tna'a ji'in de ma, jin kusu xeen de ka
kuni de, kovaa ni ka yo ndito de, te ni
ka jini de jayiñu'u Jesús ma ji'in nduu
tee ka iyo ji'in ya ma.
33 Nuu ni ka ndusiin tee yukan ji'in
Jesús ma, Pedro ma, jiña'a de:
—Teskua'a, ¡va'a-ni ja ka iyo sa
ya'a! Jín sa'a sa uni ve'e nda'a yutnu,
in kuenda maa ni, te in-ka kuenda
Moisés ma, te in-ka kuenda Elías ma
—kúu de jiña'a de.
Kovaa Pedro ma, masu ni ndasa'a
de kuenda nawa kúu ja ká'an de ma.
34 Nani ká'an de ma, te ni kenda in
viko, ni nukun-tuu i de. Te ja ka iyo
de me'ñu viko ma, ni ka yu'u xeen de.
35 Sani te onde ne'un viko ma, te ni ka
jiniso'o de ja sa'a ni ka'an Su'si ma:
—Sa'ya sa kúu iya ya'a, iya ni kaji
maa sa kúu ya: Te jin koniniso'o ni ja
ká'an ya a —kúu ya ká'an ya.
36 Te ora nuu ni ka jiniso'o de ja
ká'an ya ma, Jesús ma, ni kendoo
maa in-nka ya. Te ne'un kivi yukan,
tee ka ndikin ya ma, ñatuu ni ka
ka'an de nuu ni-in ñayii ja ni ka jini
de ma.

Jesús ma, ni kene'e ya tachi ni yo saneé in suchi jaa, te ni nduva'a i
(Mt 17:14-21; Mr 9:14-29)

37 Kivi xtnee ma nuu ni ka nu koo
de yuku ma, kua'a xeen ñayii ni ka ke
koo ja jin ndatna'a i ji'in Jesús ma.
38 Te ne'un ñayii yukan iyo in tee,
káyu'u de jiña'a de:
—Teskua'a, jikan-ta'vi sa nuu ni ja
kii ni te kuni ni sukan ndó'o sa'ya

sa a, vaa kútoo sa i, te maa in maa
tnu'u-ni i neva'a sa.
39 Te tachi ma, iyo naxe, te sa'a i
ja káyu'u neé káyu'u uun suchi a, te
skiki ña'a i, te jáa ti-iñu yu'u i a. Te
sa'a ndeva'a i suchi a, te ñatuu kúni i
ja xndoo i suchi a.
40 Ni ka jikan-ta'vi sa nuu tee ka
ndikin tna'a ji'in ni a, ja na jin kene'e
de tachi ma, kovaa ñatuu ni kuu jin
sa'a de —kúu de jiña'a de.
41 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nava'a ñatuu ka kukanu ini ña'a
ni, te so'o xeen ka ndaa ni? ¿Na
saa-ka kii jiniñu'u ja koo sa ji'in
ni? ¿Te na saa-ka kii kanda sa ja
sukan-ni ka kuu ni a? Ki xsia'a ni
sa'ya ni a ya'a —kúu ya jiña'a ya.
42 Nuu ni kenda yatni suchi ma, te
tachi ma, ni skana ña'a i nuu ñu'ú
ma, te ni skiki tuku ña'a i. Kovaa
Jesús ma, ni ndonda ya nuu tachi
ma, te ni xndoo i suchi ma. Te sukan
te ni ndasava'a ya i, te ni ndakua'a ya
i nuu yuva i ma.
43 Te ndaka ñayii ma, ni ka sa'vi-nka
ini i ja ndaka kúu sa'a Su'si ma.

Cha'a kúu ja ku-uu jichi ja ni kaxtnu'u Jesús ma ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya
(Mt 17:22-23; Mr 9:30-32)

Nani ka sa'vi-nka ini ndaka ñayii
ma ja ni sa'a Jesús ma, te jiña'a ya tee
ka ndikin ya ma:
44 —Jin koniniso'o va'a ni ja ká'an
sa a. Máko jin ndunaa ni. Vaa saña ja
kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi
jin ndaxsia'a ña'a i nuu nda'a tee ka
tatnuni ñuu ñayivi a —kúu ya jiña'a
ya.
45 Kovaa ñatuu ni ka jaku'ni ini de
ja ká'an ya ma, vaa Su'si ma, ñatuu ni
wa'a ya tnu'u ja jin jaku'ni-ni ini de.
Suni ka yu'u de ja jin ndakan-tnu'u
tuku de Jesús ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma na in ko kuu ja kanuu-ka nuu Su'si ma
(Mt 18:1-5; Mr 9:33-37)

46 Sani te tee ka ndikin ya ma, ni
ka keja'a de ka jikan-tnu'u tna'a de
na nde de ko kuu tee kanuu-ka.
47 Jesús ma, ja ni jinitnuni ya ja ka
ka'an de ma, ni tnii ya nda'a in suchi
luluu, te ni jani ya i xiñi ya ma,
48 te jiña'a ya:
—Nú na in kuan-ta'vi suchi luluu
ya'a ja maa sa ma, te jan-ta'vi ña'a
i maa sa. Te nú na in jan-ta'vi ña'a
maa sa a, te jan-ta'vi i iya ni tetniñu
ña'a ma. Chukan kúu ja nú nde ni
jani ini ja masu in ñayii kanuu-ka kúu
ni sana ndaka-ka ni a, te suu ni ko
kuu tee kanuu-ka nuu Su'si ma —kúu
ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma ja ñayii ñatuu ndákiti ini nuu o ma chi kétna'a ini i ji'in o
(Mr 9:38-40)

49 Juan ma, jiña'a de:
—Teskua'a, ni ka jini sa in tee ja
ndákune'e ña'a de maa ni, te ndónda
de nuu tachi ma, te ka nde koo i, te ka
nduva'a ñayii ma. Te ni ka ja'nu ndee
sa, te ka jiña'a sa ja máko sa'a-ka de
sukan, vaa masu tee ka ndikin tna'a
ji'in o a kúu de —kúu Juan ma jiña'a
de.
50 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Máko jin sunkani ni ja ma
ka'an-ka de, vaa nú na in ñatuu
ndákiti ini nuu o a chi iyo i ji'in o
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ndónda ya nuu Santiago ma ji'in Juan ma

51 Nuu ve kuyatni ja kenda kivi ja
no'o Jesús ma andivi ma, ûni ni jani
ini ya ja ki'in ya ñuu Jerusalén ma.
52 Te ni tetniñu ya tee jin koxtnuu jin
koo de ñuu Samaria ma, sukan-va'a
jin nduku de ndenu koo ya ja kenda
ya ma.
53 Kovaa ñayii ñuu Samaria ma, ñatuu
ni ka kuni i ja jin kuan-ta'vi i ya, vaa
ni ka jinitnuni i ja ichi ñuu Jerusalén
ma kua'an ya ma.
54 Nuu ni ka jini tee ka ndikin ya ma
ja ñatuu ni ka jan-ta'vi i ya ma, te ka
jiña'a Santiago ma ji'in Juan ma:
—Señor, ¿kúni ni ja jin tatnuni sa
ja kuun ñu'u i'ni andivi ma, te xnaa i
ñayii ya'a? —ka kuu de ka jiña'a de.
55 Kovaa Jesús ma, ni ndakokuiñi
ya, te ni ndonda ya nuu de.

56 Sani te kuan koo de ji'in ya in-ka
ñuu.

Ñayii ka kuni ja jin kondikin i Jesús ma
(Mt 8:19-22)

57 Nani kuan koo de ji'in ya ichi ma,
te in tee, jiña'a de Jesús ma:
—Señor, kúni sa ja kondikin ña'a sa
ndeva'a-ni ndenu ki'in maa ni —kúu
de jiña'a de.
58 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ñukuii ma, ka iyo yavi ti, te lasaa
ma, ka iyo taka ti, kovaa saña ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, ñatuu
ndenu iyo nuu ndatatu sa —kúu ya
jiña'a ya.
59 Jesús ma, jiña'a ya in-ka de:
—Kondikin ña'a ni —kúu ya jiña'a
ya.
Kovaa ni ndakone'e de:
—Señor, kachi ni, te xinañu'u chu'u
sa yuva sa ma, sana kondikin ña'a sa
—kúu de jiña'a de.
60 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Xndoo ni ñayii ñatuu ka kachi ja
sa'a Su'si ma ja jin koteku i ma, te jín
chu'u i ñayii ni ka ji'i ma. Te ndijin,
kuá'an ni, te kaxtnu'u ni sukan tat-
nuni Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
61 In-ka tuku de jiña'a nuu ya sa'a:
—Señor, kúni sa ja kondikin ña'a sa,
kovaa xinañu'u, kachi ni, te ki'in sa
jin nu kuan-ta'vi sa nuu ñayii ve'e sa
ma —kúu de jiña'a de.
62 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nú na in tníi nda'a arado i ma,
masu kuu ndakonenuu yata i, vaa
ñayii jani uu jani uni-ni ini i ma,
masu kuu i koo i ji'in Su'si ma nuu
tatnuni ya ma —kúu ya jiña'a ya.

10

Jesús ma, ni tetniñu ya uni xiko uxi uu (72) tee ja jin kaxtnu'u de sukan tatnuni Su'si ma

1 Ja ni jinu sukan ma, Iya Tátnuni
ma, ni kaji ya uni xiko uxi uu-ka (72)
tee, te ni tetniñu ya ndi-uu ndi-uu
de ja jin koxtnuu de jin koo de nuu
ndaka ñayii ñuu nuu ki'in ya ma.
2 Te jiña'a ya:
—Ja ndaa kúu ja ka iyo kua'a xeen
ñayii ja jin ndaxtutu o sukan-va'a
jin ndani'i ta'vi i, kovaa ñayii jin
kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a Su'si a
nuu ñayii yukan, masu kua'a i ka
kuu. Chukan kúu ja jin kakan-ta'vi
ni nuu Iya Tátnuni ma, sukan-va'a
tétniñu ya ñayii jin satniñu ja jin
kaxtnu'u i tnu'u ya ma nuu ñayii ma.
3 Kuán koo ni. Te jin kona'a ni ja saña
tétniñu ña'a, te sukan ka iyo ndikachi
ma ne'un ndiva'u ma, sukan jin koo
ni ne'un ñayii ñuu ñayivi a.
4 Má jin kinda'a ni bolsa, ni a nuu
ñu'u xu'un ni, ni a ndijan ni, te má jin
kuiñi ni ichi ma ja jin kua'a ni nchuxi
ni-in ñayii ma.
5 Nú ni ka kenda koo ni in ve'e,
xinañu'u jin kua'a ni nchuxi, te jin
kuña'a ni: “Ja va'a jín ko kuu ñayii ka
iyo ve'e ya'a.”
6 Te nú yukan ka iyo ñayii inuva'a
ini, te jin koo va'a i, kovaa nú ñatuu
inuva'a ini i, te masu ko kuu sukan.
7 Jin kendoo ni maa ve'e yukan, te má
jin saxiko ni te jin kaa ni ndeva'a-ni
nawa jin taa i ma, vaa ñayii satniñu
ma, iyo i ja ke'en ya'vi i. Má jin koo
ni ndi-ve'e ndi-ve'e.
8 Nú ni ka kenda koo ni in ñuu nuu
jin kuan-ta'vi ña'a i ma, te jin kaa ni
ndeva'a-ni nawa jin taa i ma.
9 Te jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma,
te jin nduva'a ñayii ka ku'u ka iyo
yukan, te jin kuña'a ni: “Jâ ni kenda
ja tátnuni maa Su'si ma nuu ñayii ñuu
ya'a.”
10 Kovaa nuna kenda koo ni in ñuu
nuu ma jin kuan-ta'vi ña'a i ma, te jin
nde koo ni ichi ma, te jin kuña'a ni:
11 “¡Onde ñuyaka ñuu ni a ja ni ka tnii
ja'a sa a, jin skoyo sa, vaa saña chi jâ
ni ka ka'an sa tnu'u Su'si ma, te jin ko
kuu kuechi maa ni! Kovaa jin kona'a
ni ja kivi nukoo Su'si ma ja tatnuni
ya ma jâ iyo yatni.”
12 Te ká'an sa ja kivi yukan chi
ka'vi-ka jin ndo'o jin neni ñayii ñuu
yukan sana ñayii ñuu Sodoma ma
ji'in Gomorra ma —kúu ya jiña'a ya.

Sukan jin ndo'o ñayii ñuu ñatuu ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini i nuu

Su'si ma
(Mt 11:20-24)

13 Sani te ká'an tuku ya:

—¡Nda'vi ni, ñayii ñuu Corazín! ¡Nda'vi ni, ñayii ñuu Betsaida! Vaa nute ñuu Tiro ma ji'in ñuu Sidón ma ni ka iyo milagru tna'a ja ni ka iyo nuu ni a, onde ndende kii ma jâ ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini i, te jin ndakokuiñi i, te jin ndandikin i Su'si iya téku ma, te jin nukone'nu i sa'ma tindayi, te jin kunukoo i nuu yaa nuu ñu'u i ma, ja ka kaxtnu'u i sukan ka ndakani ka ndaka'vi ini i ja u'vi ka sa'a i ma.
14 Kovaa ndijin, kivi ndakan Su'si ma kuenda ma, te ka'vi-ka xndo'o xneni ña'a ya sana ñayii ñuu Tiro ma ji'in ñuu Sidón ma.
15 Te ndijin, ñayii ñuu Capernaum ma, ¿ka jani ini ni ja ki ndone'e ña'a Su'si ma te jin nu koo ni onde andivi ma? ¡Ña'a chi onde nuu kunu-ka ma skee ña'a ya! —kúu ya jiña'a ya.

16 Te jiña'a ya nuu tee ka ndikin ya ma:

—Nú na in, na koniniso'o ña'a i ndijin, kuenda tnu'u ja niniso'o ña'a i maa sa. Nú na in, saxiko ña'a i ndijin, suni saxiko ña'a i saña. Nú na in, saxiko ña'a i saña, suni saxiko tna i iya ni tetniñu ña'a ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka ndakokuiñi uni xiko uxi uu (72) tee ni tetniñu ya ma

17 Ni ka ndakokuiñi sii ini xeen uni xiko uxi uu (72) tee ni tetniñu Jesús ma, te ka jiña'a de ya:

—¡Señor, ni ka ndakune'e sa ja nani maa ni a, te onde tachi ma, ni ka kundee sa ni ka ndene'e sa i ini anua ñayii ma! —ka kuu de ka jiña'a de ya.

18 Jesús ma, jiña'a ya:

—Saa vi, vaa ni jini sa ja tachi ma, ni jinkava i andivi ma sukan kúu ora káni tajan ma.
19 Te jin kona'a ni ja maa sa ni taa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma, te jin kuiñu ni koo ma ji'in tisu'ma ma, kovaa maa ni chi masu nawa jin ndo'o kuiti ni, vaa jin kundee ni nuu ndaka ja u'vi kúni tachi ma ja sa'a ña'a i ma.
20 Kovaa máko jin kutachi ni ja ni ka kundee ni nuu tachi ma, su'va jin kutachi ni ja jâ ni ka jakoxtnee ja ka nani ni a nuu tutu Su'si ma andivi ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kutachi ya
(Mt 11:25-27; 13:16-17)

21 Te ora yukan Jesús ma, ni kutachi xeen ya ni sa'a Xtumani Ndios ma, te sa'a ni ndachiñu'u ya Yuva ya ma:

—Ndáchiñu'u ña'a sa, Yuva sa, iya tátnuni andivi a ji'in nuu ñu'ú a, vaa ni kaxtnu'u ni nuu ñayii ka kuu sukan ka kuu suchi kuechi ma ja ka ndakunitnuni i ja ka jiniñu'u ña'a i maa ni ma, ndaka ja ñatuu ni kaxtnu'u ni nuu ñayii ka jani ini ja ka jini-ka i te ka jaku'ni-ka ini i ma te ñatuu ka ndanduku ña'a i maa ni ma. Saa vi, Yuva sa, vaa sukan ni kuni maa ni ja ko kuu.

22 'Yuva sa ma, ni taa ya ndaka. Ñatuu na in jini ña'a ja kúu sa Sa'ya ya a, yika-ni ja maa ya ja kúu ya Yuva sa ma. Ñatuu na in jini Yuva sa ma, yika-ni ja maa sa ja kúu sa Sa'ya ya a, ji'in ñayii kúni sa ja kaxtnu'u sa na in kúu Yuva sa ma —kúu ya jiña'a ya.

23 Ni ndakonenuu ya nuu tee ka ndikin ya ma, te nuu maa-ni de jiña'a ya:

—Ja vava'a ka kuu ñayii ka nde'ya ja ka nde'ya ni a.
24 Vaa ká'an sa ja kua'a tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ji'in rey ma, ni ka yo kuni de ja jin konde'ya de ja ka nde'ya ni a, kovaa ñatuu ni ka jini de. Te ni ka yo kuni de ja jin koniniso'o de ja ka niniso'o ni a, kovaa ñatuu ni ka jiniso'o de —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin sukan jiniñu'u ja jin kutoo tna'a o ma

25 In tee skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, kúni de ja kototnuni de Jesús ma, te ni ndokuiñi de, te jiña'a de:

—Teskua'a, ¿nawa kúu ja sa'a sa, sukan-va'a koteku sa ni-kani ni-jika? —kúu de jiña'a de.

26 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—¿Nawa ndee nuu tutu ndee tnu'u ni tatnuni Su'si ma? ¿Nawa ká'an ja ká'vi ni ma? —kúu ya jiña'a ya.

27 Te tee skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ni ndakone'e de:

—"Ni-yu'u ni-ini o kutoo o Su'si ma, ji'in ndaka tu'u tnu'u ndee tnu'u ndatnu o a, ji'in ndaka ja jani ini o a, te kutoo o in-ka ñayii ma sukan kútoo o maa o ma" —kúu de jiña'a de.

28 Jesús ma, jiña'a ya:

—Va'a-ni ni ndakone'e ni. Sa'a ni sukan, sukan-va'a koteku ni ni-kani ni-jika —kúu ya jiña'a ya.

29 Kovaa tee skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, sa'a de tnu'u ja tee sa'a ja va'a kúu de, te jiña'a de nuu Jesús ma:

—¿Naxe sa'a sa ja kuni sa ja kútoo sa ñayii ma? —kúu de jiña'a de.

30 Sani te ni keja'a Jesús ma jiña'a ya sa'a:

—In tee, ni kee de ñuu Jerusalén ma kua'an de ichi ñuu Jericó ma, te ni ka tnii ña'a kui'na, te ni ka sakui'na i ndatniñu de ma, te ni ka xtandee i onde sa'ma de ma, te ni ka kani i de. Sani te kuan koo i, te ni ka xndoo i de, kuenda ndiyi-nka kúu de.

31 Sani te ni ya'a in sutu ichi yukan. Kovaa ja ni jini de tee ni tnakue'e ma, te ni sa'a de tnu'u ja ñatuu ni jini de tee ma, te ni ya'a ndita de, kua'an de.

32 Sani te ni ya'a tna in sa'ya tata Leví ma nuu kátuu tee yukan. Te nuu ni jini de ma, suni ni sa'a de tnu'u ja ñatuu ni jini de tee ni tnakue'e ma, te ni ya'a ndita tna de, kua'an de.

33 Kovaa in tee ñuu Samaria ma, kua'an de ichi yukan. Ja ni jini de tee kátuu ma, ni kunda'vi ini de tee ma.

34 Te ni jan tu'va de tee ma, te ni ndakate de nuu ni tnakue'e tee ma ji'in aceite ji'in ndute uva, te ni chutuu de in sa'ma nuu ni tnakue'e tee ma. Sani te ni skaa de tee ma siki kiti kua'an ji'in de ma, te ni jan xsia'a de tee ma in ve'e nuu ka ndatatu ñayii ma, te ni jito de tee ma.

35 Te kii xtnee ma, tee ñuu Samaria ma, ni tava de uu xu'un denario, te ni wa'a de tee xi-ve'e ma, te jiña'a de: "Ko koto ni tee ya'a, te ndaka ja kuatniñu ni ja kuu de ma ndataa maa sa kivi ndakokuiñi sa ma", kúu de jiña'a de.

36 Va'a-ni, ¿te naxe jani ini ni, ja ndinuni tee ya'a, nde de ni kutoo in-ka ñayii ma, ja sukan ni ka sa'a de ji'in tee ni ka sa'a ndeva'a ña'a kui'na ma? —kúu ya jiña'a ya.

37 Te tee skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ni ndakone'e de:

—Tee ni kunda'vi ini ña'a ma —kúu de jiña'a de.

Sani te Jesús ma, jiña'a ya:

—Kuá'an ni, te sa'a tna ni sukan —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ja'an ya ve'e María ma ji'in Marta ma

38 Jesús ma, nuu kua'an ya ichi ma ji'in tee ka ndikin ya ma, te ni kenda ya in ñuu luluu, te ña'a nani Marta ma, ni kana ña Jesús ma ve'e ña ma.

39 Marta ma, iyo in ku'u ña nani María. Ña'a yukan, ni jinkoo ña nuu ja'a Jesús ma, sukan-va'a koniniso'o ña ja ká'an ya ma.

40 Kovaa Marta ma, ndí ini xeen ña ndaka tniñu sa'a ña ma, te ni jan tu'va ña Jesús ma, te jiña'a ña:

—Señor, ¿nava'a ñatuu jiña'a ni ku'u sa a ja na chindee ña'a ña, te vitna ja ndaka tniñu a ni xndoo ña nuu sa a? —kúu ña jiña'a ña.

41 Te ni ndakone'e ya:

—Marta, Marta, ndí ini xeen ni ndaka tniñu sa'a ni a, te ndó'o néni ni.

42 Kovaa María a, ja jatanuu ña ja ká'an sa a chi ja va'a-ka kúu, vaa ni kaji ña ja kanuu xeen-ka ma, te ñatuu na in xtandiyo nuu ña —kúu ya jiña'a ya.

11

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin kakan-ta'vi o nuu Su'si ma
(Mt 6:9-15; 7:7-11)

1 Sani te in-ka kivi ma, te yikuu Jesús ma jikan-ta'vi ya. Te nuu ni

jinu ma, te in tee ndikin ya ma, jiña'a de:
—Señor, kaxtnu'u ni naxe jin kakan-ta'vi sa nuu Su'si ma, sukan ni kaxtnu'u Juan ma nuu tee ni ka yo ndikin maa Juan ma —kúu de jiña'a de.
2 Te ni ndakone'e ya:
—Ora jin kakan-ta'vi ni ma, te sa'a jin kuña'a ni:
Yuva sa ja iyo ni andivi a,
jayiñu'u kóo nuu maa ni a.
Ka kuni sa ja kenda kivi ja tatnuni ni ñuu ñayivi a,
te sukan ka sa'a i ja kúu ini maa ni andivi a,
te sa'a ni ja sukan jín sa'a tna sa ñuu ñayivi a.
3 Chindee ña'a ni ja na koo ja jin kaa sa vitna,
te sukan sa'a tna ni ndi-kivi ndi-kivi.
4 Te sakanu ini ni ndaka kuechi sa nuu ni ma,
vaa saña chi sukan ka sa'a tna sa,
vaa ka sakanu ini sa ñayii ka sa'a ña'a ja u'vi ma.
Te máko kua'a ni tnu'u ja ska'an ña'a tachi ma ja jin sa'a sa ja u'vi ma,
su'va chindee ña'a ni ja na jin kaku sa nuu ja u'vi ma.
Sa'a jin kakan-ta'vi ni —kúu ya jiña'a ya.
5 Sani te jiña'a tuku Jesús ma:
—Na ko ka'an o ja nde ni, te iyo in ñayii ka ketna'a ini ji'in ni, te sava ñuu ma, te ki'in ni ve'e i ma, te kuña'a ni: "Ndijin, tanuu ni uni xtatila,
6 vaa in tee kétna'a ini ji'in sa ma, ni kijaa de ve'e sa ma, te jika vee de, te ñatuu nawa neva'a sa ja kua'a sa ja kaa de."
7 Te ndakone'e i onde ini ve'e i ma: "Máko xtna'a ña'a ni. Jâ ndesi ye'e a, te jâ ka ndatatu ndaka sa ji'in sa'ya sa a. Masu kuu ndakoo sa ja taa sa", ka'an i.
8 Te visi na ndakoo i ja taa i ma, kovaa masu kuechi ja kúu i in ñayii kétna'a ini ji'in ni ma kúu chi kuechi ja jikan jikan ni nuu i ma, te chukan kúu ja ndakoo i ja taa i ndaka ja jiniñu'u ni ma.
9 Chukan kúu ja saña chi ká'an sa ja jin kakan jin kakan ni nuu Su'si ma, te maa ya chi taa ya. Jin nduku jin nduku ni, te sa'a Su'si ma ja jin ni'i ni. Jin skajan jin skajan ni ye'e ma, te maa ya chi ndakune ya, te jin ni'i ni ja ka jikan ni ma.
10 Vaa nú na in jikan chi ni'i i. Te ñayii ndúku ma chi ni'i i. Te ñayii skajan ye'e ma chi ndanune, te ni'i i ja kúni i ma.
11 'Nde ndijin ja kúu ni yuva in suchi luluu, te kakan i in xtatila, te ¿chi'i ni in yuu nda'a i? Xi kakan i in tiaka, te ¿kua'a ni in koo?
12 Xi kakan i in ndivi chuun, te ¿kua'a ni in tisu'ma?
13 Vaa nú ndijin ja masu inuva'a ini ni ma, te ka jini ni jin kua'a ni ja va'a sa'ya ni ma, ¡nde-ka tu ja Yuva o iya va'a ini ma iya iyo onde andivi ma chi skuta'vi ña'a ya Xtumani Ndios ma ndaka ñayii kakan Xtumani Ndios ma! —kúu ya jiña'a ya.

Ñayii ñatuu ka kandija ja káxtnu'u Jesús ma, ka ka'an i ja tachi ma wa'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma
(Mt 12:22-32; Mr 3:20-27)

14 Jesús ma, ni tatnuni ya nuu in tachi ni ndasañi'i in tee ja na xndoo i de. Te nuu ni kee tachi ma, te tee ñi'i ma, ni keja'a de ká'an de. Te ñayii ma, ni ka sa'vi-nka ini i ja sukan ni kuu ma.
15 Kovaa jaku-ka i ka ka'an:
—Beelzebú suchi tátnuni nuu ndaka-ka tachi ma ni wa'a tee ya'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja kéne'e de tachi ma —ka kuu i ka ka'an i.
16 Jaku-ka i, ja jin ke'en-su'va i ya ka kuni i, te ni ka jikan i ja sa'a ya in milagru, sukan-va'a jin kuni i, te nú vee ndija ya andivi ma nuu iyo Su'si ma.
17 Kovaa maa ya, jâ jini ya ja ka jani ini i ma, te jiña'a ya:
—Ka jini ni ja ndaka ñuu ñatuu ka ketna'a ini ñayii ma chi jin xnaa i maa i. Te in ve'e nuu ñatuu ka ketna'a ini ñayii ka iyo ma, masu kuu jin koo ka'nu ndaka i.

18 Suni maa i kúu ji'in tachi ma. Vaa
nú masu jin ketna'a ini ndaka i ma,
masu jin kundee i jin tatnuni i nuu
ñayii ma. Cha'a kúu ja ká'an sa, vaa
ndijin chi ûni ka ka'an ni ja maa tachi
Beelzebú ma, ni taa i tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ja kéne'e sa tachi ma.
19 Kovaa nú sukan, ¿te tee ka ndikin
ña'a ndijin a, na in wa'a tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ja ka kene'e de tachi
ma? Chukan kúu ja maa de ka
kaxtnu'u ja ndijin, masu ka jini ni ja
ka ka'an ni a.
20 Kovaa saña chi maa Su'si ma ni taa
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja kéne'e sa
tachi ma. Te sa'a, te jin kuni ni ja jâ
ni kenda ja tátnuni Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya.

21 Sani te sa'a jiña'a ya:

—Nú in tee ndatnu xeen te ndiso
xeen de, te jito de ve'e ka'nu neva'a
de ma, te ndaka ja jani ini de ja
kuenda maa de kúu ma, ka iyo va'a
i, jani ini de.
22 Kovaa nuna kenda in-ka tee
ndatnu xeen-ka, te kundee de
xtandee de ja xeen kukanu ini tee
ma, te ndake'en de ndaka ja ni
sakui'na tee ma, te ndakua'a de nuu
tna'a de ma. Sukan sa'a sa ja ni
kenda sa a, vaa maa sa ndaxtandee
ndi'i ja ni sakui'na tachi ma.

23 'Chukan kúu ja nú na in ñatuu iyo
ji'in sa chi ñatuu kúnimani i nuu sa.
Te nú na in ñatuu ndáxtutu ji'in sa, te
su'va jatenuu i.

Sukan sa'a tachi ma nuna ndakokuiñi i ini anua ñayii nuu ni kee i ma
(Mt 12:43-45)

24 'Kovaa ñayii kándija ña'a te
kúkanu ini ña'a i maa sa ma, chi
tachi ni yo ñunee ini anua i ma chi
kée i, te kua'an vee i nuu yichi ma
kúu i, te ndánduku i ndenu ndatatu i.
Kovaa nú ñatuu ní'i i ma, te jani ini i:
"Ndákokuiñi o ve'e nuu ni kee o ma."
25 Te nú ni ndenda i, te ni ndani'i
i ini anua ñayii ma ja sukan kaa in
ve'e nuu jâ ni ndaxtaa jâ ni nduvivii,
sukan kaa, kovaa nune, vaa ñatuu
ndí ini i ja sa'a i sukan kúni Su'si ma.
26 Sani te tachi ma, ki'in i jin nu xtutu
i uja-ka tachi ka'vi-ka ka sa'a i sana
maa i ma, te jin ndivi koo tutu ndaka
i ja jin koo i ini anua ñayii yukan, te
su'va ka'vi-ka nduu ñayii yukan sana
sukan ni yo kuu i onde xinañu'u ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma nde ñayii jin koo sii ini xeen

27 Nani ká'an Jesús ma sukan, in
ña'a ni kayu'u ne'un ñayii ma:

—¡Ja vava'a kúu ña'a ja ni ñunee
ni chii ña ma te ni skaxi ña'a ña ma!
—kúu ña jiña'a ña.
28 Te ni ndakone'e ya:

—¡Ja vava'a-ka ka kuu ñayii ka nin-
iso'o ja ká'an Su'si ma te ka kandija i
ma! —kúu ya jiña'a ya.

Ñayii masu ka sa'a ja va'a ma, ni ka jikan i in milagru nuu Jesús ma
(Mt 12:38-42; Mr 8:12)

29 Te ve kukua'a-ka ñayii ka ndu-
tutu xiñi Jesús ma, te ni keja'a ya
ká'an ya:

—Ñayii tiempu ya'a, masu ka sa'a i
ja va'a. Ka jikan i in milagru, kovaa
masu kua'a Su'si ma milagru ka jikan
i ma, yika-ni ja milagru ni sa'a ya ji'in
Jonás ma.
30 Vaa sukan ni sa'a Su'si ma milagru
ji'in Jonás ma nuu ñayii ñuu Nínive
ma, te sukan sa'a tna ya ji'in saña ja
kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, te
jin kuni ñayii tiempu ya'a.
31 Te kivi ndakan Su'si ma kuenda
ma, te ña'a ni yo kuu reina ni yo
tatnuni in ñuu jika ichi nuu vee ma,
ndokuiñi ña nuu ñayii tiempu ya'a, te
ndaxtekuechi ña i. Vaa ña'a ya'a chi
jika xen-xeen onde nuu ni kee ña ni
kii ña ma, sukan-va'a koniniso'o ña
tnu'u ndichi ni yo ka'an Salomón ma
te sa'a ña ja va'a ma. Te vitna chi
ya'a iyo iya kanuu-ka sana tee kúu
Salomón ma, te masu na in ndí ini ja
koniniso'o i ja ká'an ya a.
32 Suni maa i ko kuu ji'in ñayii ñuu
Nínive ma. Jin ndokuiñi i kivi ndakan
ya kuenda nuu ñayii tiempu ya'a, te
jin ndaxtekuechi i ñayii tiempu ya'a,
chi vaa kivi ni kaxtnu'u Jonás ma

tnu'u Su'si ma, ni ka ndakani, ni ka
ndaka'vi ini i, te ni ka ndakokuiñi
i, te ni ka ndandikin i Su'si iya téku
ma, nuu ni ka jiniso'o i ja ni kaxtnu'u
Jonás ma. Te vitna chi ya'a iyo
iya kanuu-ka sana Jonás ma, kovaa
masu na in ndí ini ja koniniso'o i ja
ká'an ya a —kúu ya jiña'a ya.

Sukan kúu ñu'u ndú'va ja xtnuu i nuu o ma, kúu nduchinuu o a nuu yikikuñu o a
(Mt 5:15; 6:22-23)

33 Sani te jiña'a tna ya:
—Ñatuu na in xndu'va in ja ndú'va
ñu'u te chinee i in nuu yiyu'u, ni a
chii kajoo ma. Su'va sónee i in nuu
sukun, sukan-va'a nú na in na kivi
ve'e ma, te kotnuu nuu i.
34 Nduchinuu ni a, sukan kúu in ja
ndú'va ñu'u ja xtnuu i nuu o ma
ka kuu i ne'un yikikuñu ni a. Nú
nduchinuu ni ma, ja va'a ka kuu i,
te ni-ka'nu yikikuñu ni ma kotnuu,
te masu nawa ko kuyu'u. Kovaa nú
nduchinuu ni ma, ja u'vi ka kuu i, te
ni-ka'nu yikikuñu ni ma, iyo nuu nee
ma.
35 Konee ni cuidado ja máko nda'va
ñu'u tnuu nuu ni a. Nú ña'a, te koo ni
nuu nee ma.
36 Vaa nú ni-ka'nu yikikuñu ni a tnuu
ñu'u ma, chi konde'ya kaji kaji ni
ndaka ja iyo ja kúu ma, vaa ni a
vala-ka ja nee ma iyo nuu ni a —kúu
ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma ja tee ka kuu fariseo ma ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ñatuu ka sa'a ndaa ka sa'a ndija de
(Mt 23:1-36; Mr 12:38-40; Lc 20:45-47)

37 Nuu ni jinu ni ka'an Jesús ma, in
tee kúu fariseo ma, ni kana de Jesús
ma ja kaa ya xita ji'in de ve'e de ma.
Te Jesús ma, ni kivi ya, te ni jinkoo
ya nuu mesa ma.
38 Te tee kúu fariseo ma, ni sa'vi-nka
ini de ja ni jini de ja ñatuu ni sa'a ya
sukan ka sa'a de ja ka ndanda'a de
ma, vaa sukan ka sa'a ñayii judío ma
xinañu'u-ka sana ka jaa i xita ma.
39 Kovaa Iya Tátnuni ma, jiña'a ya:
—Ndijin tee ka kuu fariseo, ka
ndasavii ni yika vasu ni ma, ji'in ko'o
ni ma. Kovaa ichi ini anua ni a chi
ka ñu'u chitu ja u'vi, vaa ndimaa ka
sakui'na ni.
40 ¡Ni masu ka ndasa'a ni kuenda ja
ka sa'a ni a! ¿Ñatuu ka jini ni ja iya
ni sa'a yikikuñu ni a, ni sa'a tna ya
ini anua ni a?
41 Jin ndakua'a ni ja ka neva'a ni a
nuu ñayii nda'vi ma, te ni-ka'nu ni jin
nduvii.
42 '¡Nda'vi maa ni, ndijin, tee ka kuu
fariseo! Ka sasiin ni minu xtila ma,
ji'in ruda ma, ji'in ndaka yuku kuii
ma, ja jin ndakua'a ni diezmo ni ma
nuu Su'si ma, sukan ká'an tutu ndee
tnu'u Su'si ma. Te ñatuu ka sanuu ni
ja jin sa'a ni ja va'a ma, ni a jin kutoo
ni Su'si ma. Te vitna ja ndaka cha'a
jiniñu'u ja jin sa'a ni, te suni jin sa'a
ni ndaka tna'a ja ka sa'a ni a.
43 '¡Nda'vi maa ni, tee ka kuu
fariseo!, ja ka kuni ni ja jin kunukoo
ni onde nuu ka ndanuu-ka ini veñu'u
lilikin ma, te ka kuni ni ja jin koo
respetu ñayii ma nuu ni te jin taa i
nchuxi ichi ma.
44 '¡Nda'vi ndaka ni! Sukan ka kuu
nuu ka yinee ndiyi ma ja vivii ka na'a
i ichi ke'e ma, kovaa ichi ini i ma
nanimaa ja kini ja tne'e ka ñu'u, te
sukan ka kuu ni. Vaa vivii ka ka'an
ni, te ka kandija ñayii ma, vaa ñatuu
ka jini i naxe ka kuu ni ma —kúu ya
jiña'a ya.
45 Te ni ndakone'e in tee skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma:
—Teskua'a, ja ká'an ni sukan, suni
ká'an ni ja jin kuu tna sa, te ñatuu ka
jatna ini sa —kúu de jiña'a de.
46 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—¡Nda'vi tna ndijin, tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma! Vaa ka
skuiso ni ñayii a ja ma jin kundee i
jin sa'a i ma. Kovaa maa ni, ni a in
xninda'a ni a masu ka skanda ni ja
jin chindee ni i.
47 '¡Nda'vi ni!, ja ka sa'a ni nuu ka
yinee tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma, tee ni ka ja'ni
tna'a ni ñayii jana'a ma.
48 Ja ka sa'a ni a, te jaku'ni ini sa ja
inuu-ni ka ketna'a ini ni ji'in tna'a ni

ñayii jana'a ma. Vaa ni ka ja'ni i tee
ma, te ndijin, ka sa'a ni nuu ka yinee
de ma.
49 'Ndaa ndaa-ni ni ka'an tnu'u
ndichi Su'si ma ja ká'an sa'a ma:
"Tetniñu o tee jin ndakaxtnu'u tnu'u
maa o a nuu ñayii ma, te tetniñu o
in-ka jichi apóstol, te jaku de jin ka'ni
i, te jaku de jin sondikin i." Sa'a ni
ka'an tnu'u ndichi Su'si ma.
50 Te nuu ndijin ja ka iyo ni tiempu
ya'a ndakan Su'si ma kuenda niñi
tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma, tee ni ka ja'ni i ma,
onde kii ni keja'a ñuu ñayivi a,
51 onde niñi Abel ma te onde niñi
Zacarías ma, tee ni ka ja'ni i me'ñu
altar ma ji'in veñu'u ka'nu ma. Ja
ndaa ká'an sa ja Su'si ma, ndakan ya
kuenda nuu ñayii ka iyo vitna ja ni ka
ji'i tee yukan.
52 '¡Nda'vi maa ni, tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ja ka
sa'a ni tnu'u ja ka jini-ka ni sana
ndaka-ka ñayii ma! Kovaa ñatuu ni
ka kutu'va va'a maa ni tnu'u Su'si
ma, te ñayii ka kuni ja jin kutu'va i
tnu'u Su'si ma chi ñatuu ni ka yo wa'a
ni tnu'u ja jin kutu'va i ma —kúu ya
jiña'a ya.
53 Nuu ni jiña'a Jesús ma sukan,
te tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in tee ka kuu fariseo
ma, ni ka ndakiti xeen ini de, te ni
ka keja'a de kua'a ja ka jikan-tnu'u
de ya, te ka xtna'a de ya.
54 Ka nduku de naxe jin ni'i ichi de ja
jin xtekuechi de ya tna'a ja ká'an ya
ma.

12

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya siki ja ká'an o ma te ñatuu sa'a o ma
(Mt 10:26-27)

1 Sani te ni ka ndututu kua'a mil
ñayii, vaa ûni kua'a xeen i kúu ma, te
ka jexni'ni tna'a ndi-in ndi-in i. Jesús
ma, ni keja'a ya ká'an ya nuu tee ka
ndikin ya ma:
—Jin ko koto va'a ni maa ni nuu
levadura tee ka kuu fariseo ma.
Másu ko jin kuikin ni xiko de ma, chi
vaa ka ka'an de ja ka jini de ja va'a
ma te masu ka sa'a de ma.
2 Vaa ñatuu ni-in ja iyo yu'u ma ja ma
ndatuu i. Ñatuu ni-in ja yinee yu'u
ma ja ma jin kuni o.
3 Chukan kúu ja ndaka nawa jin
ka'an yu'u ni ma, visi ka jani ini
ni ja masu na in jini, kovaa ndijin
ndandaa kona'a kuenda kuu nduu
ma, te ja ni ka ka'an yu'u ni ichi ini
ve'e ma chi jin kayu'u i onde xini ve'e
ma.

Na in jin koyu'u o
(Mt 10:28-31)

4 'Ndijin ñayii ka ketna'a ini ji'in sa
a, ja ká'an sa kúu ja má jin koyu'u
ni ñayii ka kuni ja jin ka'ni ña'a i
ma. Vaa jinu, te masu nawa kuu jin
sa'a-ka i.
5 Ká'an sa na in jin koyu'u ni a: Jin
koyu'u ni iya kuu chunee ña'a nuu
andeya ma kivi jin kûu ni ma, nú ma
jin kandija ni sukan ká'an ya ma. Saa
vi, ¡jin koyu'u ni iya yukan!
6 '¿Masu ka kuya'vi u'un lasaa ja uu
xu'un lilikin? Kovaa Su'si ma, masu
ndunaa ya ni-in ti.
7 Te ja jin kuu maa ni, onde ixi xini ni
a na'a ya na saa kúu. Chukan kúu ja
masu jin koyu'u ni chi ndijin chi ka
ndee ya'vi xeen-ka ni sana in lasaa
ma.

Máko jin ndakukan-nuu o ja ka ndikin o Jesucristo ma
(Mt 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 'Ja ká'an sa kúu ja, ndeva'a-ni na
in na ka'an nuu ñayii ma ja ndikin
ña'a i maa sa, suni saña ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a, ndaka'an sa
nuu ángel Su'si ma ja iyo sa ji'in i.
9 Kovaa ndeva'a-ni na in na ka'an
nuu ñayii ma ja masu ndikin ña'a i
ma, suni ndaka'an sa nuu ángel Su'si
ma ja masu iyo sa ji'in i.
10 Su'si ma, sakanu ini ya nuu ñayii
ka ka'an ndeva'a siki sa ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a, kovaa masu
sakanu ini ya ñayii ka ka'an ndeva'a
ja kuu Xtumani Ndios ma.
11 Ndijin ja ka ndikin ña'a ni maa sa
a, nuna jin koo i jin xsia'a ña'a i ini
veñu'u lilikin ma, xi nuu tee ka ja'nde

tniñu ma, xi nuu tee ka netniñu ma,
máko jin ko ndi ini ni nawa jin sa'a
jin kuu ni, xi nawa jin ka'an jin kachi
ni.
12 Vaa maa Xtumani Ndios ma
kaxtnu'u naxe jin ka'an ni ora yukan
—kúu ya jiña'a ya.

Yika iyo ja ko ndiyo ini o ja kua'a ja koneva'a o ma

13 Iyo in tee ne'un ñayii ma, jiña'a
de Jesús ma:
—Teskua'a, kuña'a ni ñani sa ma, te
ndaka'nde de ja ni xndoo yuva sa ma
ja jin kuta'vi sa ma —kúu de jiña'a de.
14 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ndijin, ¿na in ká'an ja saña kúu
in tee ja'nde tniñu, xi in tee ja'nde
ñu'ú? —kúu ya jiña'a ya.
15 Suni jiña'a tna ya:
—Jin kani va'a ini ni nasa yukan, te
jin ndiyo xeen ini ni ja jin koneva'a
ni kua'a xeen ndatniñu, vaa masu ja
koneva'a kua'a o ndatniñu ma, te sa'a
i ja ndani'i ta'vi o ja koteku o ni-kani
ni-jika chi ña'a —kúu ya jiña'a ya.
16 Sani te ni ka'an ya in tnu'u vijin:
—Iyo in tee xiku, te itu de ma, ni
kuu xeen ndaka ja ni chi'i de ma.
17 Te tee xiku ma, ni keja'a de jani
ini de: "¿Nawa sa'a o? Masu ndenu
tnaa-ka o ndaka ja ni ni'i o a."
18 Te ka'án de: "Jâ jini o naxe sa'a
o. Ndákana o ndaka yaka nuu ka
ñu'u triu o a, te ndása'a o ja na'nu-ka,
sukan-va'a tava'a o ndaka ja neva'a o
a ji'in ja ni ni'i-ka o a.
19 Sani te ka'an o: Neva'a o kua'a
xeen ndatniñu ni tava'a o a, jâ kanda
i kua'a xeen kuiya. Ndátatu o, káa o,
kó'o o, kóo sii ini o", kúu de ká'an de.
20 Kovaa Su'si ma, jiña'a ya: "Ñatuu
jani va'a ini ni ja jani ini ni sukan.
Vaa jakuaa vitna, te kûu ni, te ja ni
tava'a ni a, ¿na in xi-kuenda ko kuu?"
21 Sukan kúu ndaka ñayii xtutu kua'a
i ja koneva'a i ma, kovaa kúnda'vi i
nuu Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Iyo Yuva o Su'si ma ja jito ña'a ya (Mt 6.25-34)

22 Ni jinu, te jiña'a Jesús ma nuu tee
ka ndikin ya ma:
—Sa'a-ni ká'an sa: Máko jin ko ndi
ini ni nawa jin kaa ni ja jin koteku ni,
ni a nawa jin kondii jin konama ni.
23 Ka jini ni ja maa Su'si ma ni sa'a ja
ka teku ni a, te kuu sa'a ya ja jin ni'i
ni ja jin kaa ni ma. Te ka jini ni ja
maa Su'si ma ni sa'a yikikuñu ni a, te
kuu sa'a ya ja jin ni'i ni ja jin kondii
jin konama ni.
24 Jin konde'ya ni lakaka ma, ja masu
ka chi'i ti itu, ni a jin ndaxtutu ti
nawa jin kaa ti, ni a jin ko ndi ini ti ja
jin tava'a ti in nuu yaka. Kovaa Su'si
ma chi wa'a ya ja jin kaa ti. ¡Nde-ka
tu ka kuu ndijin chi ko ndi ini Su'si
ma ja jin kaa ni, vaa ka ndanuu-ka
ni sana lasaa ma!
25 Te visi na jin ko ndi ini xeen ni,
masu kuu jin sa'a ni ja jin kua'nu-ka
ni nú jâ ni ka ja'nu ni sukan-ni kúni
maa Su'si ma.
26 Te chukan kúu ja, nú masu kuu jin
sa'a ni ni-in ja luluu-ka ma, ¿nava'a
ka ndi ini ni ndaka ja na'nu-ka ma?
27 'Jin konde'ya ni naxe ka ja'nu ita
a. Ni masu ka satniñu i, ni masu ka
kene'e i yu'va ja jin kuu sa'ma i ma.
Kovaa ká'an sa ja ni a rey Salomón
ma, ja ndaka ja va'a ni yo neva'a de
ma, masu ni yo ne'nu de sukan vivii
ka ndaa ita a.
28 Vaa Su'si ma, sa'a ya ja vivii ka
ndaa ita ja ka iyo ichi yuku ma,
kovaa in-ka kii ma, te jin kayu i nuu
ñu'u ma-ni. ¡Te nú sukan vivii jito
ya ita ma, naka tu ndijin, suni vivii
skondii skonama ña'a ya! ¿Nava'a
vala-ni ka kukanu ini ni ya?
29 Te chukan kúu ja má jin ko ndi ini
ni te jin ko kuxii ini ni ja ma jin ni'i
ni nawa jin kaa ni nawa jin ko'o ni.
30 Vaa ndaka cha'a ka ndi ini ñayii
ñuu ñayivi a. Kovaa ndijin, ka neva'a
ni in Yuva o ja jini ya nawa ka
jiniñu'u ni a.
31 Ndijin, jin ndanduku ni xinañu'u
kuiti-ka sukan tátnuni Su'si ma ja jin
sa'a ni ma, te ndaka cha'a, te kenda
koo kuee-ka ndi-tna'a ka jiniñu'u ni
ma.

Jín sa'a o ja va'a ja ndaa vaa

chukan chi masu ja naa kúu
(Mt 6:19-21)

32 'Máko jin koyu'u ni, ndijin ja ka
kuu ni ndikachi sa a. Masu kua'a ni
kúu, kovaa Yuva o Su'si ma, jâ ni jani
va'a ini ya ja jin koo ni nuu koo ya ja
tatnuni ya ma.
33 Jin xiko ni ja ka neva'a ni a, te
jin kua'a ni ñayii ka jiniñu'u ma. Te
ndaka ja vii ja va'a ka sa'a ni ma, te
jin koo va'a i in nuu bolsa ja masu
naa masu te'nde onde andivi ma.
Vaa yukan masu na kui'na kivi koo,
ni a tikixin ja jin xnaa ti.
34 Vaa nuu iyo ndaka ja va'a ka
neva'a ni ma, te yukan tna jin ku'un
ini ini anua ni a.

Jín koo tu'va o ja ndenda iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi a

35 'Jin ndaku'ni va'a ni chii ni a, te
jin koo tu'va ni, ji'in ñu'u kotnuu nuu
ni ma.
36 Jin ko kuu ni sukan ka kuu ñayii
ka jinukuechi, ja ka ndetu i jito'o i
ma, ja ndenda de ja ni ja'an de in
viko tnánda'a ma, sukan-va'a nú ni
ndenda de te skajan de ye'e ma, te
ñama ñama jin ndakune i.
37 Vava'a jin kendoo ñayii ka
jinukuechi ma, nú jito'o i ma, ndenda
de te ndani'i ña'a de ja ka ndito i ma.
Ja ndaa ká'an sa ja maa tee kúu jito'o
i ma, satu'va de, te ndasunkoo ña'a
de nuu mesa ma, te maa de kani ko'o
nuu i ma.
38 Vava'a jin kendoo i, nuna ndani'i
ña'a jito'o i ma ja ka ndito-ka i, visi
na ndenda de sava ñuu xi nuu ve
ndii-nka ma.
39 Ka jini ni sa'a: Vaa nú in tee xi-ve'e
ma, te jini de na ora kenda kui'na
ve'e de ma, masu kua'a de tnu'u ja
kivi i ve'e de ma ja sakui'na i.
40 Ndijin tna, jin koo tu'va ni, vaa
saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, ndii sa ora masu ka jani ini
ni ja ndenda sa ma —kúu ya jiña'a ya.

Tee jinukuechi va'a ma ji'in tee ñatuu jinukuechi va'a ma
(Mt 24:45-51)

41 Pedro ma, ni jikan-tnu'u de:
—Señor, ¿ni ndakani ni tnu'u vijin
ya'a ja jin kuu maa sa, xi ja jin kuu
ndaka ñayii a? —kúu de jiña'a de.
42 Iya Tátnuni ma, jiña'a ya:
—Jin ndasa'a ni kuenda te jin ko
kuu ni sukan kúu tee ñukuun ñukuun
jinukuechi va'a nuu jito'o de ma.
Chukan kúu ja ni sacargu ña'a jito'o
de ma ja na katanuu de kuá'a de ja
jin kaa ndaka ñayii ve'e jito'o de ma
maa ora jiniñu'u ja jin kaa i ma.
43 Ja vava'a kúu tee jinukuechi nuu
jito'o de ma, nuna ndenda jito'o de
ma te ndani'i ña'a de ja yikuu de sa'a
de sukan ni tatnuni tee ma.
44 Ja ndaa ká'an sa ja jito'o de
ma, ndasacargu ña'a de ndaka-ka ja
neva'a de ma.
45 Kovaa nú tee yukan, te jani ini
de ja kukuee-ka jito'o de ma sana
ndenda de, te keja'a de sa'a ndeva'a
de ñayii ka jinukuechi ma, te keja'a
de kaa de ko'o de, te ndajini de,
46 te kivi ñatuu jani ini de ja ndenda
jito'o de ma te ora ñatuu jini de ma,
te ndenda jito'o de ma. Te jito'o de
ma, taji ña'a de, te chunee ña'a de
ichi nuu ndo'o neni de ma. Sukan jin
ndo'o ndaka ñayii ñatuu ka kandija ja
ká'an Su'si ma.
47 'Tee jinukuechi ma, nú jini de
nawa kúni jito'o de ma ja sa'a de ma,
kovaa nú ñatuu iyo tu'va de, ni a
ñatuu kándija de ma, xndo'o xneni-ka
ña'a jito'o de ma.
48 Kovaa tee jinukuechi ma, te ñatuu
jini de te sa'a de ja ñatuu játna ini
jito'o de ma, tee yukan, suni ndo'o
tna de, kovaa jaku-ni. Nú na in
kua'a-ka ni kunda'a i, suni kua'a-ka
ndakan Su'si ma kuenda nuu i. Te
ñayii kua'a-ka sacargu ya i ma, kua'a
xeen-ka ndakan ya kuenda nuu i.

Ñayii ñatuu ka kandija Jesús ma chi masu jin ketna'a-ka ini i ji'in ñayii ka kandija ya ma
(Mt 10:34-36)

49 'Saña chi vee sa ja xndu'va sa
ñu'u ñuu ñayivi a, te nawa kuu vâa jâ
ndu'va ndu'va-nka ñu'u ma kúni sa.
50 Iyo ja ndo'o neni sa, te ¡kúxii xeen
ini sa onde kivi ko kuu ma!

51 ¿Ka jani ini ndijin ja ni kijaa sa
ñuu ñayivi a, te jin koo sii ini ñayii a?
Ká'an sa ja ña'a, su'va ni kijaa sa ja jin
ndusiin ñayii jin kondikin ña'a maa
sa a ji'in ñayii masu jin kondikin ña'a
ma.
52 Vaa onde vitna te kivi ki'in o a,
u'un ñayii ka iyo in ve'e ma, te jin
ndusiin uu tna'a i ja ma jin ketna'a
ini i, te jin ndakiti ini i nuu uni-ka
tna'a i ma.
53 Su'va su'va jin ndakiti ini nuu tna'a
tee ma ji'in sayii de ma, te ña'a ma
ji'in sasi'i ña ma, te suni sukan jin ko
kuu tna ña'a kúu si'i xiso ma ji'in janu
ña ma —kúu ya jiña'a ya.

Jiniñu'u ja ndasa'a o kuenda na tiempo kúu ja ka iyo o a
(Mt 16:1-4; Mr 8:11-13)

54 Jesús ma, jiña'a tna ya nuu ñayii
ma:
—Ndijin chi nú ka jini ni viko ma ja
ndenda koo i ichi nuu kée kandii ma,
te ka ka'an ni ja kuun savi, te sukan
kúu.
55 Te nú yi'i kajin ichi nuu vee ma, te
ka ka'an ni ja i'ni xeen ko kuu, te suni
sukan kúu.
56 ¡Sanda'vi-nka ja ka jini ni te masu
ka ndasa'a ni kuenda nawa sa'a Su'si
ma in kivi in kivi a! Nú ka jini ni
sukan kúu andivi ma ji'in nuu ñu'ú
a, ¿nava'a ñatuu ka ndasa'a ni kuenda
na tiempu kúu ja ka iyo ni a?

Jin ndaka'an mani tna'a ni ji'in ñayii ñatuu ka iyo mani ji'in ni ma
(Mt 5:25-26)

57 '¿Nava'a ñatuu ka ndasa'a ni
kuenda nú ja va'a kúu ja ka sa'a ka
kuu ni a te jin kendoo va'a ni?
58 Te nú na in na kua'a kuenda nuu
tee ka netniñu ma ja ni kanaa ni ji'in
i, te ora kua'an ni ji'in i ichi ma, te
ko ndi ini ni ja jin ndatnu'u-mani ni
ji'in i, te jin sakanu ini nuu tna'a ni,
te jin ndumani ni, sukan-va'a ma jin
xsia'a ña'a i nuu tee ja'nde tniñu ma.
Vaa nú ña'a, te tee ja'nde tniñu ma,
tatnuni de nuu tee kúu soldado ma,
te jin chinee va'a ña'a de vekaa ma.
59 Te ká'an sa ja jâ ni skenaa ni maa
ni kúu, vaa masu ndee ni vekaa ma,
onde ndachunaa ndi'i kuiti ni —kúu
ya jiña'a ya.

13

Ñayii ma ndandikin ichi Su'si ma chi skenaa i maa i

1 Maa tiempu yukan-ni ni jan koo
jaku ñayii ni ka jan koto i Jesús ma.
Te ni ka ndakani i ja tee kúu Pilato
ma, ni ja'ni de jaku tee ñuu Galilea
ma, te ni sakanuu de niñi tee ma ji'in
niñi kiti ni ka ja'mi de nuu Su'si ma.
2 Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Ka jani ini ndijin ja sukan ni
ka kuu tee ñuu Galilea ma kuechi ja
ka ndiso kuechi-ka de sana ndaka-ka
ñayii ñuu de ma?
3 Ká'an sa ja ña'a. Te nuu ndijin
ká'an sa a, nú ma jin ndakani jin
ndaka'vi ini ni te jin ndakokuiñi ni te
jin ndandikin ni Su'si a chi jin skenaa
ni maa ni ni-kani ni-jika.
4 ¿Xi ka jani ini ni ja ja'un uni (18) tee
ni ka ji'i nuu ni jinkava ve'e sukun
ichi Siloé ma siki de ma, ka ndiso
kuechi-ka de sana ndaka-ka ñayii ka
iyo ñuu Jerusalén ma?
5 Ká'an sa ja ña'a. Kovaa nuu ndijin
ká'an sa a, nú ma jin ndakani jin
ndaka'vi ini ni te jin ndakokuiñi ni te
jin ndandikin ni Su'si a chi jin skenaa
tna ni maa ni ni-kani ni-jika —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin ja kuu in tnu higo ñatuu ni kuun higo

6 Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u
vijin:
—In tee, neva'a de in tnu higo,
núkoo tnu ne'un itu tnu uva de ma.
Te ni ja'an de ni jan koto de nú ni
kuun higo ma, kovaa ni-in ñatuu ni
ndani'i de.
7 Chukan kúu ja ni jiña'a de tee jito
itu tnu uva de ma: "Jini ni ja jâ ni
kuu uni kuiya kíi sa kí koto sa tnu
higo a nú ni kuun higo. Kovaa ni a
in ñatuu ni ndani'i sa. Ka'nde ni tnu,
vaa ¿nava'a ko satneñu tnu itu a, te
masu nawa kúun?", kúu de jiña'a de.
8 Kovaa tee jito itu ma, ni ndakone'e
de: "Señor, xndoo ni tnu kuiya

ya'a-ka. Te ndaxtaya sa ñu'ú xuu tnu
a, te ndatnaa sa ja'an xuu tnu a.
9 Xi saa sukan, te kuun higo, te nú
ña'a, te ka'nde ni tnu", kúu de jiña'a
de.
—Sa'a ni ndakani ya.

In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, Jesús ma, ni ndasava'a ya in ña'a ni iyo titoso

10 In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma
jin satniñu ñayii ma, ni kenda Jesús
ma ini veñu'u luluu ma, te káxtnu'u
ya sukan kúni Su'si ma ja jin ko kuu
ñayii ma.
11 Te iyo in ña'a ku'u, te jâ iyo ja'un
uni (18) kuiya ja ku'u ña. Te in tachi,
ni ndasa'a titoso i ña, te ñatuu kúu
ndundaa-ka yata ña ma.
12 Nuu ni jini Jesús ma ña, ni kana ya
ña, te jiña'a ya:
—Ndijin, jâ ni nduva'a ni kue'e
ndó'o ni a —kúu ya jiña'a ya.
13 Sani te ni sonee ya nda'a ya yata
ña ma, te ora yukan, te ni ndundaa
yata ña ma, te ni keja'a ña ndáchiñu'u
ña Su'si ma.
14 Kovaa tee tátnuni veñu'u yukan,
ni ndakiti ini de, vaa Jesús ma, ni
ndasava'a ya ña'a yukan in kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma, te jiña'a de ñayii ma:
—Iyo iñu kivi ja satniñu o a. Ki koo
ni kivi yukan ja jin nduva'a ni, te kivi
ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu
o ma, má ki koo ni —kúu de jiña'a de.
15 Te Iya Tátnuni ma, ni ndakone'e
ya:
—Masu ka sa'a ni ja ka ka'an ni a.
¿Ñatuu ka ndaji ndijin xndiki ni ma
xi burru ni ma kivi ni tatnuni Su'si
ma ja ma jin satniñu o a, ja jin ko'o ti
ndute?
16 Vaa ña'a ya'a, tna'a Abraham ma
kúu ña, te tachi ma, ni ju'ni i ña, te jâ
iyo ja'un uni (18) kuiya ja ku'u ña. ¿Xi
ma kuu jin ndaxsiaa o ña nuu nda'a
tachi ma kivi ni tatnuni Su'si ma ja
ma jin satniñu o a? —kúu ya jiña'a
ya.
17 Nuu ni ka'an Jesús ma sukan,
ndaka tee ñatuu ka kunimani nuu
ya ma, ni ka kukan-nuu de. Kovaa
ndaka ñayii ma, ka kutachi i ja ni ka
jini i ja va'a ja vii sa'a ya ma.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in ndikin tnu mostaza
(Mt 13:31-32; Mr 4:30-32)

18 Jesús ma, jiña'a tna ya:
—¿Na nde a kuu jin sketna'a o ja
inuu kúu i ji'in sukan tatnuni Su'si
ma, ka jani ini ni?
19 Sukan kúu in ndikin tnu mostaza
ma ja luluu ti'i-ni i ma te skee ñayii
ma ini itu i ma, te jite i, te ja'nu in
yutnu kui'i, te sukun sukun kúu tnu,
te onde lasaa ma, ka sa'a ti taka ti
nuu nda'a tnu ma, sukan ko kuu ja
tatnuni Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin levadura ma
(Mt 13:33)

20 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Na nde a kuu sketna'a ji'in sa
sukan tatnuni Su'si ma, ka jani ini
ni?
21 Ká'an sa sa'a, ja sukan kúu
levadura ma, sukan ko kuu ja
tatnuni Su'si ma. Vaa nú in ña'a,
ni sakanuu ña levadura ma ji'in uni
jichi ñujan triu ma, te levadura ma
ni-ka'nu kivi i, onde kundee i xsjaa i
ni-ka'nu ñujan ña ma. Sukan ko kuu
ja tatnuni Su'si ma —kúu ya jiña'a
ya.

Jín tnuñu o ja jin kivi koo o ye'e tuu ma
(Mt 7:13-14, 21-23)

22 Ichi kua'an Jesús ma ñuu
Jerusalén ma, te káxtnu'u ya ndaka
ñuu ichi kua'an ya ma.
23 Te in tee, ni jikan-tnu'u de ya:
—Señor, ¿jaku-ni ñayii jin ndani'i
ta'vi? —kúu de jiña'a de.
Te ni ndakone'e ya:
24 —Jin tnuñu ni ja jin kivi koo ni
ye'e tuu ma, vaa ká'an sa ja kua'a
ñayii jin kuni i ja jin kivi koo i, te ma
kuu jin kivi koo i.
25 Vaa nuna ndokuiñi iya xi-ve'e ma,
ja ndakasi ya ye'e ma, nde ni ja ni
ka kendoo ichi ke'e ma, jin skajan
jin skajan ni, te jin kuña'a ni: "Señor,
ndakune ni ye'e a." Kovaa ndakone'e
ya: "Masu jini sa ndenu ve koo ni."

26 Sani te jin keja'a ni jin kuña'a ni:
"¿Te masu kaa ni ka yo jaa, ni ka yo
ji'i o ma, te ni yo kaxtnu'u ni tnu'u
vii tnu'u va'a nuu sa ichi nuu ka
ndatna'a sa ñuu sa ma?"
27 Kovaa ndakone'e ya: "Masu jini sa
ndenu ve koo ni. ¡Kuán koo ni kuán
koto ni nde ichi jin koo ni! ¡Ñayii ka
sa'a ja u'vi ma ka kuu ni!"
28 Sani te kene'e ña'a ya ichi ke'e
ma, te yukan jin ndanda'yu jin
ndanda'yu ni, te jin ndakandi'i jin
ndakandi'i ni nu'u ni, ja jin ndakani
ini ni ja ñatuu ni ka kandija ni ya ma,
te jin kuni ni in-ka nuu iyo Abraham
ma ji'in Isaac ma ji'in Jacob ma ji'in
ndaka tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma, ja ka iyo de ji'in
Su'si ma nuu tátnuni ya ma.
29 Vaa ki koo ñayii ichi ninu ma,
ichi nuu vee ma, ichi nuu kána
kandii ma, ichi nuu kée kandii ma,
sukan-va'a jin kunukoo i nuu mesa ja
jin kaa jin ko'o i ji'in ya nuu tatnuni
ya ma.
30 Sani te jaku ñayii ka jani ini i
ja masu ka ndanuu i vitna ma, te
suu i jin ko kuu ñayii ka ndanuu-ka
yukan, te jaku ñayii ja ka kuni i ja
xinañu'u-ka jin ko kuu i vitna ma, te
sandi'i-nka jin ko kuu i kivi yukan
—kúu ya jiña'a ya.

Ni kuxii ini Jesús ma ja kuu ñuu Jerusalén ma
(Mt 23:37-39)

31 Sani te suni ni ka kenda koo tee
ka kuu fariseo ma, te ka jiña'a de
Jesús ma:

—Kuá'an ni in-ka ñuu, vaa tee kúu
Herodes ma chi kúni de ja ka'ni ña'a
de —ka kuu de ka jiña'a de.

32 Te ni ndakone'e ya:

—Kuán koo ni, te jin kuña'a ni nuu
ñukuii yukan ja: "Vitna ji'in yutnee
ma kene'e sa ini anua ñayii ma tachi
ma te ndasava'a sa ñayii ka ku'u ma,
te isa, te jinu ja satniñu sa a."
33 Kovaa vitna, yutnee ma, isa ma chi
iyo-ka ja sa'a sa sukan sa'a sa ma,
vaa masu kuu ja in tee ndakaxtnu'u
tnu'u ni wa'a Su'si ma, te masu kûu
de ñuu Jerusalén ma.

34 '¡Ñayii ñuu Jerusalén, ja ka
wa'a-yuu ni tee ka ndakaxtnu'u
tnu'u ni wa'a Su'si ma onde ka ja'ni
ni de ma! ¡Te suni sukan ka sa'a
ni ji'in ñayii ni tetniñu ya nuu ni
ma! ¡Na saa-ka jichi ni kuni sa ja
ndaxtutu ña'a sa, sukan ndaxtutu
tila ma chili ti ma chii ndijin ti ma!
Kovaa ñatuu ni ka kuni ni.
35 Jin kuni ni ja ve'e ni ma chi jin
kendoo nda'vi jin kendoo kee i. Te
ká'an sa ja masu nde jin kuni-ka ña'a
ni onde kenda kivi ja jin ka'an maa
ni: "¡Ja va'a kúu iya vee nuu Iya
Tátnuni ma!" —kúu ya jiña'a ya.

14

In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni ndasava'a Jesús ma in ñayii yi'i ña'a kueñu

1 Sani te in kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu ñayii ma, ni ja'an
Jesús ma ja kaa ya xita ve'e tee kúu
fariseo ma ja kúu de tee tátnuni ñuu
yukan. Te jaku-ka tee ka kuu fariseo
ma, ka jito yu'u de ya.
2 Suni iyo in tee ku'u, te yi'i ña'a
kueñu.
3 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya nuu tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés
ma ji'in nuu tee ka kuu fariseo ma:

—¿Kuu ndasava'a o in ñayii ku'u
a kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu o ma, xi ña'a? —kúu ya jiña'a
ya.

4 Kovaa ndaka de ni ka jasiyu'u
kuiti. Sani te ni tnii ya tee ku'u ma,
te ni ndasava'a ya de, te jiña'a ya ja
na no'o de.
5 Te nuu tee ka kuu fariseo ma jiña'a
ya:

—Nde ndijin, nú ni kêe in sa'ya ni
ma in soko kivi ni tatnuni Su'si ma ja
ma jin satniñu o ma, ¿te ma ndatava
yachi-ni ni i? Xi in xndiki ni ma,
¿te ma ndatava yachi-ni ni ti kuechi
ja kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu o ma kúu? —kúu ya jiña'a ya.

6 Te ñatuu ka ni'i ini de nawa jin
ndakone'e de.

Ndenu jin kunukoo o in viko ma, te na in jin kana o viko jin sa'a maa o ma

7 Ja ni jini Jesús ma ja tee ni jan koo
viko ma, ni ka kaji de nuu ka nukoo
ñayii ka ndanuu-ka ma ni ka jinkoo
de, te sa'a ni ndaka'an-so'o ya nuu
de:
8 —Nú na in na kana ña'a in viko
tnánda'a ma, máko jinkoo ni nuu
jin kunukoo ñayii ka ndanuu-ka ma,
vaa kenda in-ka ñayii kanuu-ka sana
ndijin ma,
9 te tee ni kana ña'a nduu ni ma,
nasa kii de te ka'an de: "Kua'a ni
nuu núkoo ni a kunukoo ñayii ya'a."
Sani te ndokuiñi ni, te kukan-nuu ni,
te ki'in ni kunukoo ni nuu ka nukoo
ñayii sandi'i-nka ma.
10 Su'va nú na in na kana ña'a i
ja ki'in ni in viko ma, te jinkoo ni
onde sandi'i-nka ma, sukan-va'a nú
ni kenda ñayii ni kana ña'a ma, te
kuu ka'an i: "Ndijin, ki ya'a ni, te
kunukoo ni nuu ka nukoo ñayii ka
ndanuu-ka ma." Te sukan, te vivii jin
ka'an i ja kuu ni, te jin kuni ñayii ka
nukoo ji'in ni nuu mesa ma.
11 Vaa nú na in sa'a tnu'u ja kanuu-ka
i ma, suni kendoo nda'vi i, te
kukan-nuu i. Te ñayii sa'a tnu'u ja
masu ñayii kanuu-ka kúu i ma, te
ñayii yukan, nduu i in ñayii kanuu-ka
—kúu ya jiña'a ya.

12 Jiña'a tna ya nuu tee ni kana ña'a
ve'e de ma:

—Ndijin, nuna sa'a ni in viko te
kua'a ni ja jin kuxe'ñu ñayii ma xi jin
kuxini i, kovaa máko kana ni ñayii ka
ketna'a ini ji'in ni ma, ni a ñani ni ma,
ni a tna'a ni ma, ni a ñayii xiku ka iyo
yatni ji'in ni ma. Vaa ñayii yukan chi
kuu jin ndakana ña'a i, te sukan, te
jin kendoo inuu ni ji'in i.
13 Kovaa nuna sa'a ni in viko, te kana
ni ñayii nda'vi ma, ñayii ñatuu kúu
jin satniñu i ma, ñayii cojo ma, ñayii
inukuaa ma,
14 te koo sii ini ni, vaa ñayii yukan,
masu kuu jin ndachunaa i. Te ja sa'a
ni sukan ma chi ndataa Su'si ma nuu
ni kivi jin ndateku ñayii ka sa'a ja va'a
ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki in viko ni satu'va in tee ja jin kuxini ñayii ma

(Mt 22:1-10)

15 Ja ni jiniso'o in tee núkoo nuu
mesa ma, te jiña'a de Jesús ma:

—¡Ja va'a-ka jin ko kuu ñayii jin
koo viko kivi tatnuni Su'si ma! —kúu
de jiña'a de.

16 Jesús ma, jiña'a ya:

—In tee, ni sa'a de in viko, te kua'a
de ja jin kuxini ñayii ma, te ni tatnuni
de nuu tee jinukuechi nuu de ma ja
na jin kana de kua'a xeen ñayii ma.
17 Te nuu ni kenda ora ja jin kuxini i
ma, ni tatnuni de nuu tee jinukuechi
nuu de ma, ja na ki'in de jín kuña'a de
sa'a nuu ñayii ni kana de ma: "¡Ne'e
koo ni! ¡Jâ iyo tu'va ndaka!"
18 Kovaa ndaka ñayii ni kana de ma,
ni ka keja'a i ka nduku i nawa jin
xtekuechi i ja ma jin koo i viko ma.
Tee xinañu'u ma, jiña'a de: "Yika ni
jaan sa in ñu'ú, te jiniñu'u ja ki'in sa
jin koto sa. Jikan-ta'vi sa ja sakanu
ini ni", kúu de jiña'a de.
19 In-ka de jiña'a: "Ni jaan sa u'un
yunta xndiki sa, te kúni sa ja kotot-
nuni sa ti nú kuu jin kutu ti. Te
jikan-ta'vi sa ja sakanu ini ni", kúu de
jiña'a de.
20 Te in-ka de jiña'a: "Yika ni tnanda'a
sa, te masu kuu ki'in sa", kúu de jiña'a
de.
21 Te ni ndenda tee jinukuechi ma,
te ni ndakani de ndaka nuu jito'o de
ma. Sani te jito'o de ma, ni ndakiti
ini de, te jiña'a de nuu tee jinukuechi
ma: "Kuá'an kunu ni nuya'vi ma ji'in
ichi ka iyo ini ñuu ma, te kii ni ji'in
ñayii nda'vi ma, ji'in ñayii ñatuu kúu
jin satniñu i ma, ji'in ñayii kuaa ma,
ji'in ñayii cojo ma."
22 Te nuu ni jinu ma, te jiña'a tee
jinukuechi ma nuu jito'o de ma:
"Señor, jâ ni sa'a sa sukan ni tatnuni
ni ma, te iyo-ka nuu jin kunukoo i",
kúu de jiña'a de.
23 Sani te tee kúu jito'o de ma, jiña'a
de nuu tee jinukuechi ma: "Kuá'an
ni ichi ka'nu ma ji'in ichi kuechi ma,
te xtetuu ni jaku-ka ñayii ma ja na

ki koo i, sukan-va'a na chitu nuu iyo
tu'va ja jin kunukoo i ini ve'e sa a.
24 Vaa ká'an sa ja ndaka ñayii ni kana
sa xinañu'u ma, ni-in i masu kua'a sa
tnu'u ja kii i ki kuxini i ve'e sa a", kúu
de jiña'a de. —Sa'a ni ndakani ya.

Sukan tnundo'o ja kondikin o Cristo ma
(Mt 10:37-38)

25 Kua'a ñayii ka ndikin Jesús ma,
te ni konenuu ya, te jiña'a ya:
26 —Nú na in vee nuu sa te
kútoo-ka i yuva i ma, xi si'i i ma, xi
ñasi'i i ma, xi ñani i ma, xi ku'va i ma
sana saña, te nú ndí ini-ka i ja koo
va'a maa i ñuu ñayivi a, te masu kuu
ko kuu i ñayii kondikin ña'a i maa sa.
27 Nú ma kachi i ja ndo'o neni i,
sukan ndó'o ñayii jiso krusi i ma te
kua'an i nuu kûu i ma, masu kuu ko
kuu i ñayii kondikin ña'a.
28 Xi nde ni kúni ja sa'a ni in ve'e
sukun, ¿masu xinañu'u jinkoo ni te
tava ni kuenda na saa kuatniñu ni,
sukan-va'a kuni ni nú iyo ja jinu ve'e
ni ma?
29 Vaa nú ña'a, visi na keja'a ni, te
ma kuu jinu, te ndaka ñayii ka nde'ya
ma, te jin jakundee ña'a i,
30 te jin ka'an i: "Tee ya'a, ni keja'a
de sa'a de ve'e de a, kovaa ñatuu ni
kundee de sinu de."
31 Xi nde in rey iyo ja ki'in de jin
kanaa de ji'in in-ka rey, ¿masu xi-
ñañu'u jinkoo de te ndakani vava'a
ini de nú kuu ja uxi-ni mil soldado de
ma ki'in ji'in de ja jin kanaa de nuu
ka iyo oko mil soldado ma?
32 Te nú jini de ja ma kundee de ma,
te nú jika-ka vee in-ka rey ma, te
tetniñu de in tee jin kuña'a de ja jin
ndumani de.
33 Chukan kúu ja, ndeva'a-ni nde ni,
nú ma xndoo ni ndaka ja neva'a ni
ma, masu kuu ko kuu ni in ñayii
kondikin ña'a.

Nuna ndu-uun ñii ma masu jiniñu'u-ka i
(Mt 5:13; Mr 9:50)

34 'Vaa ka jini o ja ñii ka jaa o ma chi
ja va'a kúu i, kovaa nuna ndu-uun i,
¿naxe kuu kuatniñu-ka ña'a ñayii ma?
35 Masu nde jiniñu'u-ka i, ni a nuu
ñu'ú a, ni a nduu i ja'an. Su'va siin
nuu jin skuita i ñii ma, vaa masu
nde jiniñu'u-ka i. Nde ni iyo so'o ja
koniniso'o ni, te koniniso'o va'a ni
—kúu ya jiña'a ya.

15

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in tee ni ndani'i ndikachi ni ski'in de ma
(Mt 18:10-14)

1 Ndaka tee ni ka yo ndake'en
ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma, ji'in
ñayii masu ka sa'a ja va'a ma, ni ka
jan tu'va i Jesús ma, sukan-va'a jin
koniniso'o i ja ká'an ya ma.
2 Te tee ka kuu fariseo ma, ji'in tee ka
skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma,
ka ka'an de tnu'u ya, te sa'a ka ka'an
de:
—Tee ya'a, jan-ta'vi de ñayii ka
ndiso kuechi a, te jaa de xita ji'in i
—ka kuu de ka ka'an de.
3 Sani te Jesús ma, ni ka'an ya in
tnu'u vijin:
4 —Nde in tna'a ni ma ja neva'a
de cientu ndikachi de ma te ni ski'in
de in ti, ká'an sa ja xndoo de kuun
xiko ja'un kuun (99) ti ma yuku ma,
te ki'in de jin nu nduku de in kiti ni
ski'in de ma onde ndani'i de ti.
5 Te nú ni ndani'i de ti, sii ini-ni
ndasonee de ti siki chiyo de ma.
6 Te ja ndenda de ve'e de ma, ndax-
tutu de ñayii ka ketna'a ini ji'in de ma
ji'in ñayii ka iyo yatni ji'in de ma, te
kuña'a de: "Jín koo sii ini o, vaa ni
ndani'i sa ndikachi kiti jâ ni ski'in sa
nkuu ma."
7 Te ká'an sa ja sa'a ka kusii ini
xeen i andivi ma ja in ñayii ndiso
kuechi ma, te ndákani ndáka'vi ini i te
ndákokuiñi i te ndándikin i Su'si ma te
sakanu ini ya kuechi i ma, sana kuun
xiko ja'un kuun-ka (99) ñayii ja ka
jani ini i ja ñayii ka sa'a ja va'a ka kuu
i ma te ñatuu jiniñu'u ja jin ndakani
jin ndaka'vi ini i te jin ndakokuiñi i
te jin ndandikin i Su'si ma te sakanu
ini ya kuechi i ma.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in ña'a ni ndani'i xu'un ni ski'in ña ma

8 'Xi nde in ña'a ja neva'a ña uxi
xu'un te ski'in ña in xu'un ña ma,
ká'an sa ja xndu'va ña in ñu'u, te
ndaxtaa ña ve'e ña ma, te ndanduku
vivii ña onde ndani'i ña.
9 Te nú ni ndani'i ña ma, ndaxtutu
ña ña'a ka ketna'a ini ji'in ña ma, te
kuña'a ña: "Jín koo sii ini o, vaa ni
ndani'i sa xu'un jâ ni ski'in sa nkuu
ma."
10 Te ká'an sa ja suni sa'a ka kusii
ini ángel Su'si ma ja in ñayii ndiso
kuechi ma, te ndákani ndáka'vi ini i,
te ndákokuiñi i, te ndándikin i Su'si
ma, te sakanu ini ya kuechi i ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in tee ni ndakokuiñi sa'ya de suchi ni kee te kua'an i ma

11 Jesús ma, sa'a ni ndakani tna ya:
—In tee, iyo uu sayii de.
12 Te suchi lule-ka ma, jiña'a i yuva
i ma: "Taa, taa ni ja ko kuu ta'vi sa
ma", kúu i jiña'a i. Sani te yuva i ma,
ni ja'nde de ja neva'a de ma, te ni
wa'a de nduu i.
13 Sani te jaku-ni kii ma, sa'ya de
suchi lule-ka ma, ni xiko i ja ni wa'a
yuva i ma, te ni ni'i i xu'un ma, te
kua'an jika i onde in-ka ñuu. Te
ndeva'a ndekuu-ni ni yo jatniñu i, te
ni xndi'i i ndaka ja ni ni'i i ma.
14 Kovaa nuu jâ ni ndi'i kuiti ni jat-
niñu i ma, te ni kenda in tnama xeen
ñuu yukan, te ñatuu ni yo ni'i-ka i ja
kaa i.
15 Ni ja'an i ni jan kakan-tniñu i nuu
in tee ñuu yukan. Te ni tetniñu de i
yuku ma, ja ko koto i chikini de ma.
16 Te kúni i ja kaa i visi tna'a ja ka
jaa chikini ma te ndutu chii i, kovaa
ñatuu na in ni yo wa'a ja kaa i.
17 Sani te ni ndiku'ni ini i, te jani ini
i: "¡Kua'a ñayii ka satniñu ve'e yuva
o ma, te iyo kua'a ja ka jaa i, te yo'o
ya'a, kûu o ja kókon yíchi o a!
18 Ndakokuiñi o ve'e yuva o ma, te
kuña'a o de sa'a: Yuva maa sa, ni jiso
kuechi sa nuu Su'si ma ji'in nuu maa
ni.
19 Masu kaa masu iyo-ka sa ja xnani
ña'a ni sa'ya ni. Sa'a ña'a ni sukan
kúu in ñayii jinukuechi nuu ni a,
kuña'a o", jani ini i.
20 Sani te ni ndake'en i ichi, te kuan
no'o i ve'e yuva i ma.

'Te onde jika-ka kuan no'o i ma, te
yuva i ma, ni jini de i. Te ni kunda'vi
ini de i, te jinu de ni jan nu tna'a de
i, te ni ndakanuni'ni de i, te ni chitu
de yikinuu i ma.
21 Te jiña'a i de: "Yuva maa sa, ni jiso
kuechi sa nuu Su'si ma ji'in nuu maa
ni. Masu kaa masu iyo-ka sa ja xnani
ña'a ni sa'ya ni", kúu i jiña'a i.
22 Kovaa yuva i ma, ni tatnuni de
nuu ñayii ka jinukuechi nuu de ma,
te jiña'a de: "Jin kene'e kunu ni sa'ma
va'a-ka ma, te jin xndinuu ni i, te jin
chunee ni in xe'e xninda'a i a, te jin
chi'i ni ndijan ja'a i a.
23 Sani te jin ko kunu ni jin kene'e ni
serru va'a-ka ma, te jin ka'ni ni ti, te
jin kaa o ti, vaa jin sa'a o in viko.
24 Vaa sa'ya sa ya'a, kuenda tnu'u ja
jâ ni ji'i i te ni ndateku i. Jâ ni skenaa
sa i nkuu, te ni ka ndani'i o i", kúu de
jiña'a de. Te ni ka keja'a de viko ma.

25 'Te sa'ya de suchi java'a-ka ma,
nuu ve ndii i ja ni ja'an i yuku ma,
te nuu ve nduyatni i ve'e i ma, ni
jiniso'o i ja kúu yaa te ka jitaja'a ñayii
ve'e i ma.
26 Sani te ni kana i in tee jinukuechi
ma, te ni jikan-tnu'u i nawa kúu.
27 Te tee jinukuechi ma, jiña'a de:
"Vaa ñani ni ma, ni ndenda i, te yuva
ni ma, ni tatnuni de ja jin ka'ni sa
in serru kiti vava'a-ka ma, vaa ni
ndenda va'a ni ndenda teku i", kúu
de jiña'a de.
28 Sani te ni ndakiti xeen ini suchi
java'a-ka ma, te ñatuu kúni i ndivi i
ve'e i ma. Chukan kúu ja ni kee yuva
i ma, te xtetuu de i ja na ndivi i.
29 Te jiña'a i nuu yuva i ma: "Jini ni
ja ni kuu kua'a kuiya jinukuechi sa
nuu ni, te ndimaa kándija ña'a sa, te
ñatuu nama táa ni in ndixi'yu luluu
ma, sukan-va'a sa'a sa in viko ji'in
ñayii ka ketna'a ini ji'in sa a.
30 Kovaa vitna ni ndenda sa'ya ni a,
ja ni jatniñu ndeva'a ndekuu i xu'un
ni ma ji'in ña'a ka kuneé ka ku-uun

ma, te ni ja'ni ni serru kiti vava'a-ka
ma", kúu i jiña'a i.
31 Te yuva i ma, ni ndakone'e de:
"Sa'ya maa ri, ro'o chi ndimaa iyo ro
ji'in ri, te ndaka ja neva'a ri a chi
kuenda maa ro kúu.
32 Kovaa vitna jiniñu'u ja jin sa'a o
in viko, te jín koo sii ini o. Vaa ñani
ro a, kuenda tnu'u ja jâ ni ji'i i te ni
ndateku i. Jâ ni skenaa ri i nkuu, te
ni ka ndani'i o i", kúu yuva i ma jiña'a
de.

16

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in tee jito ve'e jito'o de ma te jini va'a de naxe sa'a de

1 Jesús ma, ni ndakani tna ya sa'a
nuu tee ka ndikin ya ma:

—Iyo in tee xiku, te neva'a de in tee
jito ndaka ja neva'a de ma. Te ni jan
koo i ni jan kuña'a i nuu tee kúu jito'o
ma ja yikuu tee jinukuechi ma sa'a
ndeva'a de ja ni kucargu de ma.
2 Te jito'o de ma, ni kana de tee
jinukuechi nuu de ma, te jiña'a de:
"¿Nawa kúu ja ka ka'an i ja sa'a ni a?
Ndataa ni kuenda siki tniñu ni a, vaa
masu ko kuu-ka ni tee jito ve'e sa a."
3 Te tee jito ve'e ma, ni keja'a de jani
ini de: "¿Nawa sa'a o vitna? Vaa
jito'o o ya, kene'e ña'a de, te masu
na tniñu-ka o koo. Te vitna ja masu
kúndee-ka o ja satniñu o nuu ñu'ú
ma. Te kúkan-nuu o ja kakan o
karidaa.
4 Aan, jâ jini o ja sa'a o, sukan-va'a
jin kuan-ta'vi ña'a ñayii ma ve'e i ma,
nuna kendoo o ja ñatuu na tniñu-ka
sa'a o", jani ini de.
5 Sani te, ni kana de ndi-in ndi-in
ñayii ka tavi nuu jito'o de ma. Te ni
jikan-tnu'u de tee xinañu'u ma: "¿Na
saa tavi ni nuu jito'o sa ma?", kúu de
jiña'a de.
6 Te ni ndakone'e tee ma: "Tavi sa
cientu kisi na'nu aceite." Te jiña'a tee
jito ve'e jito'o de ma: "Ya'a ni tutu
ndee ja tavi ni a. Jinkoo yachi ni,
te ndasa'a ni nuu tutu a ja uu xiko
uxi-ni (50) kúu."
7 Sani te ni jikan-tnu'u de in-ka de
ma: "Te ndijin, ¿na saa tavi ni?", kúu
de jiña'a de. Te tee ya'a, jiña'a de:
"Cientu jichi triu", kúu de jiña'a de.
Te jiña'a de tee ma: "Ya'a ni tutu
yoxtnee ja tavi ni ma. Te ndatee ni
ja kuun xiko-ni (80) tavi ni", kúu de
jiña'a de.
8 Te tee kúu jito'o de ma, ni ndakunit-
nuni de ja tee ñatuu ni jito va'a ve'e
de ma, ni jini va'a de naxe ni sa'a
de ji'in ja neva'a jito'o de ma. Ñayii
ñuu ñayivi a, ka jini va'a-ka i naxe jin
kuatniñu i ja ka ni'i ka tna'a i ñuu
ñayivi a, sukan-va'a masu nawa jin
skenaa kuiti i, kovaa ñayii ka iyo nuu
tnuu ñu'u Su'si ma, ñatuu. Vaa ñatuu
ka jini i naxe jin kuatniñu i ja ka ni'i
ka tna'a i ma ja wa'a Su'si ma.
9 'Ká'an sa ja ndaka ja ka ni'i ka
tna'a ñayii ma ñuu ñayivi a masu ja
va'a ka kuu, su'va sa'a i ja jin skenaa
o maa o. Chukan kúu ja jin kuatniñu
va'a ni ja ka ni'i ka tna'a ni ñuu
ñayivi a, sukan-va'a jin koo ñayii jin
ketna'a ini ji'in ni. Te kivi ndi'i ja iyo
ñuu ñayivi a, te jin ndakuan-ta'vi ña'a
ñayii ma nuu jin koo ni ni-kani ni-jika
ma, nuu masu naa ma.
10 'Ñayii sa'a ja va'a ji'in jaku-ni ja
neva'a i ma, suni sukan sa'a tna i ji'in
ja kua'a-ka ja koneva'a i ma. Te ñayii
ñatuu sa'a ja va'a ma ji'in jaku-ni ja
neva'a i ma, suni sukan tna sa'a i ji'in
ja kua'a-ka ja koneva'a i ma.
11 Te chukan kúu ja nú ñatuu jito va'a
ni tna'a ja ni'i ja tna'a ni ñuu ñayivi a
tna'a ja sa'a ja skenaa ñayii ma maa i
ma, ¿na in kusaa ini ja taa i nuu iyo
nanimaa ja va'a ja vii ndija ma?
12 Te nú ñatuu ni jatniñu va'a ni tna'a
ja masu koo ji'in ni ni-kani ni-jika
ma, ¿na in ndataa ja ko kuu kuenda
maa ni ni-kani ni-jika ma?
13 'Ni a in ñayii, masu kuu
kunukuechi i nuu uu jito'o i ma
chi kuni u'vi i nuu in jito'o i ma
te kutoo-ka i in-ka jito'o i ma, xi
katanuu i ja ká'an in jito'o i ma te
saxiko i ja ká'an in-ka de ma. Te
chukan kúu ja masu kuu kunukuechi
o nuu Su'si ma te ko kunukuechi o

nuu ndaka ja iyo ñuu ñayivi ya —kúu
ya jiña'a ya.
14 Tee ka kuu fariseo ma, ka jatna
ini de xu'un ma, te ni ka jiniso'o
de sukan ni ka'an Jesús ma, te ka
jakundee de ya.
15 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ndijin, ka sa'a ni tnu'u ja ñayii
va'a-ka ka kuu ni sana in-ka ñayii ma,
kovaa Su'si ma, jini ya naxe ka iyo ini
anua ni a. Vaa iyo ja ka jani ini ñayii
ma ja ja va'a-ka kúu, kovaa Su'si ma,
saxiko ya ndaka chukan.

Tnu'u ni yo kaxtnu'u Moisés ma ji'in tnu'u vii tnu'u va'a sukan tatnuni Su'si ma

16 'Tnu'u tátnuni Su'si ma, ji'in ja ni
ka ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ni ka
yo kaxtnu'u de onde ni kenda tee
kúu Juan ma tee ni skuandute ñayii
ma. Te onde kivi yukan, sani te ka
kaxtnu'u i naxe tatnuni maa Su'si ma
ini anua ñayii ma. Te ndaka i ka
tnuñu, sukan-va'a kuu jin jaku'ni ini
i sukan tatnuni Su'si ma ini anua i
ma.
17 Yachi-ka jin naa andivi ma ji'in ñuu
ñayivi a sana naa in tnu'u ni tatnuni
Su'si ma, vaa ndaka tnu'u ni tatnuni
Su'si ma onde ko kuu sukan ni ka'an
ya ma.

Jesús ma, ni tatnuni ya ja ñayii ni ka tnanda'a ma, máko jin xndoo tna'a i

(Mt 19:1-12; Mr 10:1-12)

18 'Nú in tee, xndoo de ñasi'i de
ma te ndakueka de in-ka ña'a ma,
kuiso kuechi de, vaa ni kivi nduu de
ji'in in-ka ña'a ma. Te tee ndakueka
ña'a ni xndoo tee yukan, suni kuiso
kuechi de, vaa ni kivi nduu de ji'in
ñasi'i in-ka tee ma.

Tee kúu Lázaro ma ji'in tee kúu xiku ma

19 'Iyo in tee xiku, te ni yo ne'nu
de sa'ma vii sa'ma va'a, te ndaka kivi
ni yo sa'a de viko, te ni yo sa'a ka'nu
xeen de.
20 Ni iyo tna in tee nda'vi xeen ni yo
nani de Lázaro, te ni ka yo ndee kua'a
ndi'yi te'yu ñií de ma, te ni yo nukoo
de ye'e tee kúu xiku ma.
21 Tee nda'vi ya'a, ni yo kuni de ja
ndutu chii de ji'in ja ni ka yo jinkava
chii mesa xiku ma. Te onde la-ina
ma, ni yo jan koo ni ka yo yundee ti
ndi'yi te'yu ndee de ma.

22 'In kivi, te ni ji'i tee nda'vi nani
Lázaro ma, te ángel Su'si ma, ni ka
ndakueka i de, te kuan nu koo i ji'in
de onde nuu iyo Abraham ma. Sani
te ni ji'i tna tee kúu xiku ma, te ni jan
koo ñayii ma ni ka chu'u i de.
23 Tee xiku ma, ndó'o néni de iyo de
nuu ka iyo ñayii ñatuu ni ka kandija
Su'si ma te ni ka ji'i i ma. Te ni ndo-
nenuu de, te ni jini de in nuu vivii
onde jika xeen-ka nuu iyo Abraham
ma, ñundee de Lázaro ma.
24 Sani te káyu'u de jiña'a de: "¡Yuva
sa Abraham, kunda'vi ini ña'a ni!
Tetniñu ni Lázaro a, xndoyo de xini
nda'a de a, te kii de ndaxndoyo de
yaa sa a. Vaa ndó'o néni sa nuu ñu'u
i'ni a", kúu de jiña'a de.
25 Kovaa Abraham ma, ni ndakone'e
de: "Sa'ya sa, ndaka'án ni sukan va'a
sukan vii ni iyo ni ñuu ñayivi ma, te
Lázaro a, nda'vi xeen ni yo kuu de
ma. Te vitna chi ni ndusii ini de ya'a,
te ndijin ndó'o néni.
26 Te in-ka kúu ja iyo in kava ka'nu
xen-xeen me'ñu nduu o a. Te chukan
kúu ja nú na in kúni ja ya'a i ichi ya'a,
masu kuu kii i, ni a ñayii ka iyo ya'a,
suni masu kuu ya'a i onde jiña", kúu
de jiña'a de.

27 'Te tee kúu xiku ma, jiña'a de:
"Jikan-ta'vi sa nuu ni, yuva sa Abra-
ham, ja tetniñu ni Lázaro a ve'e yuva
sa ma
28 nuu ka iyo u'un-ka ñani sa ma, te
xtu'va de i, sukan-va'a má ki koo tna
i ya'a nuu ndó'o néni sa a", kúu de
jiña'a de.
29 Abraham ma, jiña'a de: "Jâ ka
neva'a i tnu'u Su'si ma ja ni tatnuni
Moisés ma, ji'in ja ni ka ka'an tee ni
ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma. Te na jin kandija maa i
tnu'u yukan", kúu de jiña'a de.
30 Te tee ni yo kuu xiku ma, ni

ndakone'e de: “Saa vi, yuva sa Abraham, kovaa nuna ndateku in ñayii ni ji'i ma te ndenda i chi jin kandija-ka ña'a i”, kúu de jiña'a de.
31 Kovaa Abraham ma, jiña'a de: “Nú ma jin kandija i tnu'u Su'si ma ja ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in ja ka ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, suni masu jin kandija i, visi in ñayii ni ji'i ma, te ndateku i te ndenda i ja kaxtnu'u i nuu ñayii ma sukan kúni Su'si ma ja jin sa'a i ma”, kúu de jiña'a de. Sa'a ni ndakani Jesús ma.

17

Ni ka'an Jesús ma sukan yika ja jin ndakuiso kuechi o ma
(Mt 18:6-7; 21-22; Mr 9:42)

1 Jesús ma, jiña'a ya tee ka ndikin ya ma:

—Ndimaa jin koo ja jin sa'a ja jin kuiso kuechi ni, kovaa ¡nda'vi-nka maa ñayii sa'a ja jin kuiso kuechi ñayii ma!
2 Va'a-ka kúu ja nute jin ku'ni i in yoso ka'nu mulinu ma sukun i, te jin skee ña'a i nuu mar ma, sana ja sa'a i ja kuiso kuechi in ñayii yika ni kandija tnu'u Su'si ma.
3 ¡Jin ko koto va'a ni maa ni!

’Nú in tna'a ni ma, ndasa'a i ja u'vi, ndonda ni nuu i. Te nuna ndakunitnuni i te ndakani ndaka'vi ini i nuu Su'si ma, sakanu ini ni i.
4 Visi uja jichi na sa'a ña'a i ja u'vi in kivi ma te ndakunitnuni i te ndaka'an i ja masu sa'a-ka i, te sakanu ini ni i —kúu ya jiña'a ya.

Sukan kuu jin sa'a o nuna jin kukanu ini o Iya Tátnuni ma

5 Tee ka kuu apóstol ma, ka jikan-ta'vi de nuu Iya Tátnuni ma:

—Sa'a ni ja jin kukanu ini xeen ña'a sa —ka kuu de ka jiña'a de.

6 Te Iya Tátnuni ma, ni ndakone'e ya:

—Nute ndijin, ka kukanu ini ña'a ni, visi sukan kaa in ndikin tnu mostaza ma-ni, kuu jin kuña'a ni tnu neñu ya'a: “Kana, te ki'in ro kunukoo ro nuu mar ma”, te tnu neñu a, kandija tnu ja jin kuña'a ni ma.

Sukan ko kuu in ñayii jinukuechi nuu Su'si ma

7 ’Nde in tna'a ni ja neva'a de in suchi jinukuechi nuu de, te ndenda i ja ni ja'an i yuku ma ni jan kutu i xi ni yo jito i kiti de ma, masu kuña'a de i: “Ne'e, te kunukoo ro, te kaa ro xita.”
8 Su'va kuña'a de i: “Satu'va ja kuxini ri, te ko ndi ini ja katanuu ña'a ro, nani jaa ji'i ri, sana nú ni jinu ni jatanuu ña'a ro, te kaa maa ro”, kuña'a de i.
9 Te masu ndakuan-ta'vi de nuu suchi jinukuechi ma ja ni sa'a i sukan ni tatnuni de ma, kuenda tnu'u ja masu in ja kanuu xeen kúu ja ni sa'a i ma.
10 Te suni sukan jin ku'un tna ini ni nú ni ka kundee ni, ni ka sa'a ni ndaka ja ni tatnuni Su'si ma, te jin ka'an ni: “Ñayii masu nde ka jiniñu'u ka kuu o, vaa yika-ni ja iyo ja jin sa'a o ma-ni ni ka sa'a o.” Sa'a-ni jin ka'an ni —kúu ya jiña'a ya.

In-ni tee ni nduva'a ma, ni ndakokuiñi de, te ni ndachiñu'u de Su'si ma

11 Ichi kua'an Jesús ma ñuu Jerusalén ma, ni ya'a ya ñuu Samaria ma ji'in ñuu Galilea ma.
12 Ni kenda ya yu'u in ñuu ma, te ni ka kenda koo uxi tee ka ku'u kue'e lepra, te jika-ka ni ka jinkuiñi de,
13 te ni ka kayu'u de:

—¡Jesús, teskua'a, kunda'vi ini ña'a ni! —ka kuu de ka jiña'a de.

14 Nuu ni jini Jesús ma, te jiña'a ya:

—Kuán koo ni, te jin kaxtnu'u ni maa ni nuu sutu ma —kúu ya jiña'a ya.

Te nani kuan koo de ma, te ni ka nduvii de kue'e ka ndo'o de ma.
15 In de ma, ja ni jini de ja ni nduvii de ma, ni ndakokuiñi de, káyu'u de ndáchiñu'u de Su'si ma.
16 Nuu ni ndenda de nuu iyo Jesús ma, ni jinkoo jiti de, te ni jakindeyi de onde nuu ñu'ú ma. Ndákuan-ta'vi de nuu ya. Te tee ya'a chi tee ñuu Samaria ma kúu de.

17 Te ni jikan-tnu'u Jesús ma:
—¿Te masu uxi tee ni ka nduvii
kue'e lepra ka ndo'o de ma? ¿Ndenu
ka iyo-ka iin-ka de ma?
18 ¿In vaa in tnu'u-ni de ni
ndakokuiñi ndáchiñu'u de Su'si a, te
vitna ja masu ñayii ñuu Israel ya kúu
de? —kúu ya jiña'a ya.
19 Te jiña'a ya tee yukan:
—Ndokuiñi ni, te kuán no'o ni. Ja
ni kukanu ini ña'a ni a, te chukan
kúu ja ni nduva'a ni —kúu ya jiña'a
ya.

Tee ka kuu fariseo ma, ka jikan-tnu'u de nuu Jesús ma naxe kenda kivi tatnuni Su'si ma ñuu ñayivi ya

(Mt 24:23-28, 36-41)

20 Te tee ka kuu fariseo ma, ni
ka jikan-tnu'u de Jesús ma na kivi
kenda kivi tatnuni Su'si ma ñuu
ñayivi ya. Te ni ndakone'e ya:
—Kivi tatnuni Su'si ma ñuu ñayivi
ya, masu kenda ndijin i.
21 Masu jin ka'an i: "Ya'a iyo, xi yukan
iyo." Vaa ja tátnuni Su'si ma jâ iyo
ne'un ni a —kúu ya jiña'a ya.
22 Te jiña'a ya nuu tee ka ndikin ya
ma:
—Kovaa kenda kivi ja jin kuu ini ni
ja visi ja in kivi jin kuni ñayivi ña'a ni
te koo sa ñuu ñayivi a ji'in ni, ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi ya, kovaa
masu kuu jin kuni ñayivi-ka ña'a ni.
23 Visi jaku i jin ka'an: "Ya'a iyo ya,
xi yukan iyo ya", kovaa másu ko jin
kandija ni i te jin kondikin ni i.
24 Vaa sukan kúu ora jándute ma ja
ndijin andivi ma in lado ma onde
in-ka lado ma, sukan ko kuu kivi
ndenda sa ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a.
25 Kovaa xinañu'u jin ndo'o xeen ni,
te jin saxiko ña'a ñayii tiempu ya'a.
26 Sukan ni kuu kivi ni iyo Noé ma,
sukan ko kuu tna kivi ndii sa ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a.
27 Ñayii ma chi ni ka yo jaa, ni ka
yo ji'i i, ni ka yo xtnanda'a tna'a i,
te ñatuu ni ka yo ndasa'a i kuenda,
onde ni kenda kivi ni kivi Noé ma
nuu arca ma, te ni kuun xeen savi
ma, te ni chitu ndute ñuu ñayivi a, te
ni ka ji'i ndaka ñayii ma.
28 Te suni sukan ni kuu kivi ni iyo Lot
ma. Ñayii ma, ka jaa i ka ji'i i, ka jaan
i ka xiko i, ka chi'i i itu i ma, ka sa'a i
ve'e i ma.
29 Kovaa Lot ma, ni kee de ñuu
Sodoma ma, te onde andivi ma ni
kuun ñu'u ji'in azufre, te ni ka kayu
i, te ni ka ji'i ndaka i.
30 Sukan ko kuu kivi ndenda sa ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a.
31 'Kivi yukan, nú ka iyo ni xini ve'e
ma te ka iyo ndatniñu ni ini ve'e ma,
má jin nu koo ni ja jin kene'e ni. Nú
na in iyo yuku ma, má ndakokuiñi i
ve'e i ma.
32 Jin ndaka'án ni sukan ni kuu ñasi'i
Lot ma.
33 Nú na in kúni ja kaku i te koteku i
chi skenaa i maa i. Kovaa nú na in
kúkanu ini ña'a chi visi na kûu i chi
ndani'i ta'vi i.
34 'Ka'an sa ja jakuaa yukan, uu
ñayii ka kixi in-ni nuu jito, in i
ndakueka ya, te in i ndoo.
35 Uu ña'a ka ndiko kaa ña, in ña ma
no'o ji'in ya, te in ña ma ndoo.
36 Uu ñayii ka iyo yuku ma, in i
ndakueka ya, te in i kendoo —kúu ya
jiña'a ya.
37 Sani te ni ka jikan-tnu'u de:
—¿Señor, ndenu ko kuu sukan?
—ka kuu de ka jiña'a de.
Te ni ndakone'e ya:
—Ndeva'a-ni nuu kátuu in kiti ni
ji'i ma, te yukan ka ndatna'a loti ma
—kúu ya jiña'a ya.

18

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in ña'a ni ndoo ja ni ji'i yii ña ma ji'in in tee ja'nde tniñu ñayii ma

1 Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u
vijin, sukan-va'a jin kutu'va de ja
ndimaa jin kakan-ta'vi de, te máko
jin kuñaña de,
2 te jiña'a ya:
—Iyo in tee ni yo ja'nde tniñu, te
ni masu ni yo kandija de Su'si ma, ni
a ñatuu na respetu de nuu ñayii ñuu
yukan.

3 Te maa ñuu yukan iyo in ña'a ni ji'i
yii, te iyo in ñayii ni kanaa ji'in ña.
Te ni ja'an ña ni jan kakan ña ja na
ka'nde de tniñu ña ma ji'in ñayii ni
kanaa ji'in ña ma.
4 Kua'a xeen kivi ñatuu ni kuni tee
ja'nde tniñu ma katanuu de ña. Ko-
vaa ni jani ini de: “Visi ñatuu kándija
o Su'si ma te ñatuu na respetu o nuu
ñayii ya'a,
5 kovaa ña'a ya'a kii kii-ni ña ki
xtna'a ña'a ña. Ká'nde o tniñu ña,
sukan-va'a máko kii-ka ña. Nú ña'a,
te ma kanda o”, kúu de ká'an de.
—Sa'a ni ndakani Jesús ma.

6 Te jiña'a tna Iya Tátnuni ma:

—Jin ndasa'a ni kuenda sukan ni
jani ini tee ja'nde tniñu ma, visi tee
sa'a ja u'vi kúu de.
7 Va'a-ni, suni sukan sa'a tna Su'si
ma, te chindee ya ñayii ni ndakaji ya
ma ja ka ndakune'e i ya nduu ñuu
ma. ¡Masu kukuee ya ja chindee ña'a
ya!
8 Ká'an sa ja yachi yachi chindee ña'a
ya. Kovaa nuna kenda kivi ndii sa
ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a,
¿kuiti ja ndani'i-ka sa ñayii ñuu ñayivi
ya ja ka kukanu ini ña'a i? —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin tee kúu fariseo ma, ji'in tee ndáke'en ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma

9 Jesús ma, ni ka'an ya in-ka tnu'u
vijin, ja kaxtnu'u ya nuu ñayii ka jani
ini ja ñayii va'a-ka ka kuu i te ka
saxiko i jaku-ka ñayii ma, te sa'a ni
ka'an ya:

10 —Uu tee, ni jan koo de veñu'u
ka'nu ma, ka jikan-ta'vi de. In de kúu
fariseo, te in-ka de kúu tee ndáke'en
ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma.
11 Tee kúu fariseo ma, núkuiñi de, te
sa'a jikan-ta'vi de: “Su'si, kuta'vi sa
nuu ni, vaa masu kúu sa sukan ka
kuu-ka ñayii ma, ja ka sakui'na i ma,
ja ka sa'a i ja u'vi ma, ja ka kivi nduu
i ji'in in-ka ña'a ma, te masu kúu sa
sukan kúu tee yukan tee ndáke'en
ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma.
12 Ndaka smana iyo ndite sa uu jichi,
te táa sa diezmo ndaka ja ní'i sa ma”,
kúu de jiña'a de.
13 ’Kovaa tee ndáke'en ya'vi xu'un
no'o ñuu Roma ma, jika-ni ni jinkoo
jiti de. Te ni ñatuu ndonenuu de ichi
andivi ma, su'va wa'a de pechu de
ma, te ká'an de: “¡Su'si, kunda'vi ini
ña'a ni! ¡In tee ndiso kuechi kúu sa!”,
kúu de jiña'a de.
14 Ká'an sa ja tee ndáke'en ya'vi xu'un
no'o ñuu Roma ma, nuu kuan no'o
de ve'e de ma, te jâ ni sakanu ini
ña'a Su'si ma, kovaa tee kúu fariseo
ma, ñatuu. Vaa nú na in sa'a tnu'u ja
maa i ma kúu ja kuu-ka vaa va'a-ni
sa'a va'a-ni kúu i, jani ini i, chi suni
kendoo nda'vi-ka i te ndatna'a i ja
kan-nuu. Te ñayii jani ini ja masu
nde jiniñu'u i ma vaa ja sa'a ja kúu
i ma masu ja va'a kúu, ñayii yukan
nduu in ñayii kanuu-ka —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya naxe ko kuu in ñayii sana kivi i nuu tatnuni Su'si ma
(Mt 19:13-15; Mr 10:13-16)

15 Suni ni jan koo i ji'in suchi
kuechi ma nuu Jesús ma, sukan-va'a
sonee ya nda'a ya siki suchi kuechi
ma. Kovaa tee ka ndikin ya ma, ni
ka jini de, te ka ndonda de nuu ñayii
ni jan koo ji'in suchi kuechi ma.
16 Sani te Jesús ma, ni kana ya tee ka
ndikin ya ma, te jiña'a ya:

—Jin kua'a ni tnu'u, te kí koo maa
suchi kuechi a, te máko jin ka'nu
ndee ni, chi vaa sukan ka kuu suchi
kuechi a sukan jin ko kuu ñayii jin
koo ji'in Su'si ma nuu tatnuni ya ma.
17 Ja ndaa ká'an sa, nú ma kachi in
ñayii ma ja tatnuni ya nuu i sukan
jan-ta'vi in suchi luluu a nawa tátnuni
o nuu i ma, te masu kuu koo i ji'in
Su'si ma nuu tatnuni ya ma —kúu ya
jiña'a ya.

Sukan yii ja ndani'i ta'vi ñayii ndí ini xeen-ka xu'un i ma
(Mt 19:16-30; Mr 10:17-31)

18 In tee netniñu ma, ni jikan-tnu'u
de nuu Jesús ma:

—Teskua'a va'a ini, ¿nawa sa'a sa, sukan-va'a ndani'i ta'vi sa, te koteku sa ni-kani ni-jika? —kúu de jiña'a de.
19 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nava'a xnani ña'a ni teskua'a va'a ini? Masu na in va'a ini, nú masu ja maa in-ni Su'si ma.
20 Jâ jini ni ndaka ja ni tatnuni ya ma: "Másu ko kivi nduu ni ji'in in-ka ña'a ma. Másu ko ka'ni ni in-ka ñayii ma. Másu ko sakui'na ni. Másu ko ka'an tnu'u ni siki in-ka ñayii ma. Kava respetu ni nuu yuva ni ma ji'in nuu si'i ni ma" —kúu ya jiña'a ya.
21 Te tee yukan, jiña'a de:
—Ndaka cha'a chi jâ sa'a ndi'i sa onde nuu jaa sa ma —kúu de jiña'a de.
22 Ja ni jiniso'o Jesús ma sukan, te ni ndakone'e ya:
—Kúni-ka in-ka ja sa'a ni a. Ndaxiko ni ndaka ja neva'a ni ma, te kua'a ni ñayii ka kunda'vi ma. Te sukan, te xiku ko kuu ni andivi ma. Sani te kii ni, te kondikin ña'a ni —kúu ya jiña'a ya.
23 Kovaa ja ni jiniso'o tee yukan sukan jiña'a ya ma, te ni kuxii xeen ini de, vaa in tee xiku xeen kúu de.
24 Ja ni jini Jesús ma sukan, te jiña'a ya:
—¡Naka yii kúu ja in ñayii xiku ma, kenda i ja koo i ji'in Su'si ma nuu tatnuni ya ma!
25 Su'va yachi-ka kuu kivi in kiti kúu camellu ma in yavi xuu yiki tiku ma sana ja in ñayii xiku ma, kenda i ja koo i ji'in Su'si ma nuu tatnuni ya ma —kúu ya jiña'a ya.
26 Te ñayii ni ka jiniso'o ma, ka jikan-tnu'u i:
—¿Na in kuu ndani'i ta'vi ja sukan? —ka kuu i ka jiña'a i.
27 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Tna'a ja masu kuu ka jani ini ñayii ma, Su'si ma chi kuu sa'a ya —kúu ya jiña'a ya.
28 Pedro ma, jiña'a de:
—Señor, saña chi ndaka ja ka neva'a sa ma ni ka xndoo sa, te ni ka ndikin ña'a sa —kúu de jiña'a de.
29 Te ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja ndeva'a-ni na in xndoo ve'e i ma, ñasi'i i ma, ñani i ma, yuva i ma, ji'in sa'ya i ma, ja kuechi ja káxtnu'u i sukan tátnuni Su'si ma ini anua ñayii ma,
30 ndani'i kua'a xeen-ka i ja koneva'a i ñuu ñayivi a, te kivi ki'in o ma ndani'i ta'vi i, te koteku i ni-kani ni-jika —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja ku-uni jichi ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya (Mt 20:17-19; Mr 10:32-34)

31 Jesús ma, ni kana siin ya ndi-uxi uu tee ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—Vitna jín koo o ñuu Jerusalén ma, nuu ko kuu sukan ni ka tee tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma siki sa ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a.
32 Vaa jin koo i jin ndaxsia'a ña'a i nuu nda'a ñayii masu ñuu ya'a, te jin kosiki ndee ña'a i, te jin sa'a ndeva'a ña'a i, te jin tusii ña'a i,
33 te jin kani ña'a i, te jin ka'ni ña'a i. Te nuu uni kivi ma, te ndateku sa —kúu ya jiña'a ya.
34 Kovaa masu ni ka jaku'ni kuiti ini de, ni masu ni ka jini de nawa kúu ja ká'an ya ma, vaa masu ni ka jakun-tnuni ini de ja jiña'a ya ma.

Ñuu Jericó ma, ni ndasava'a Jesús ma in tee kuaa (Mt 20:29-34; Mr 10:46-52)

35 Nuu jâ ve kuyatni Jesús ma ñuu Jericó ma, in tee kuaa núkoo yu'u ichi ma, jikan de karidaa.
36 Ja ni jiniso'o de ja ka ya'a kua'a ñayii ma, te ni jikan-tnu'u de nawa kúu.
37 Te ka jiña'a i ja Jesús ñuu Nazaret ma ni ya'a kua'an ya.
38 Te ni kayu'u de jiña'a de ya:
—¡Jesús, Sa'ya David, kunda'vi ini ña'a ni! —kúu de jiña'a de.
39 Te ñayii ka yoxtnuu kuan koo i ma, ka ndonda i nuu de, sukan-va'a na kasiyu'u de. Kovaa nini'i-ka ni kayu'u de:
—¡Sa'ya David, kunda'vi ini ña'a ni! —kúu de jiña'a de.

40 Jesús ma, ni jinkuiñi ya, te ni
tatnuni ya:
—Kuán koo ni kuán kueka ni de
—kúu ya jiña'a ya.
Te nuu ni jan tna'a de ya ma, te ni
jikan-tnu'u ya:
41 —¿Nawa kúni ni ja sa'a sa ja kuu
ni? —kúu ya jiña'a ya.
Tee kuaa ma, ni ndakone'e de:
—Señor, kúni sa ja ndundijin nuu
sa a —kúu de jiña'a de.
42 Jesús ma, jiña'a ya:
—¡Ndundijin nuu ni a! Te kuechi ja
ni kukanu ini ña'a ni a, te chukan
kúu ja ni ndundijin nuu ni a, te ni
nduva'a ni —kúu ya jiña'a ya.
43 Te maa ora yukan-ni, te ni
ndundijin nuu de, te ni ndikin de
Jesús ma, te ndáchiñu'u de Su'si ma.
Te ndaka ñayii ni ka jini sukan ma,
suni ka ndachiñu'u i Su'si ma.

19

Jesús ma, ni ndatna'a ya ji'in Zaqueo ma

1 Jesús ma, ni kivi ya ñuu Jericó ma,
te ni chu'un ya kua'an ya ini ñuu ma.
2 Te yukan iyo in tee xiku nani de
Zaqueo. Tee tátnuni nuu tee ka
ndake'en ya'vi xu'un no'o ñuu Roma
ma kúu de.
3 Tee ya'a, kúu ini de ja kuni de Jesús
ma. Kovaa ñatuu kúu kuni de ya, vaa
ka iyo kua'a ñayii, te Zaqueo ma chi
in tee ndi'i ndi'i-ni kúu de.
4 Chukan kúu ja jinu de ni jakoxtnuu
de, te ni jan kaa de in tnu sicómoro
yatni nuu ya'a Jesús ma, sukan-va'a
kuu kuni de ya.
5 Nuu ni ya'a Jesús ma ichi yukan,
nde'ya ya ichi sukun ma, te ni jini ya
Zaqueo ma, te jiña'a ya:
—Zaqueo, ki nuu kunu ni kii ni, chi
vaa kanuu ja ki'in sa ve'e ni ma —kúu
ya jiña'a ya.
6 Zaqueo ma, ni nuu kunu de, te sii
ini ni jan-ta'vi de ya ve'e de ma.
7 Ja ni ka jini ñayii ma sukan, ndaka i
ni ka keja'a ka ka'an i tnu'u Jesús ma.
Ka ka'an i:
—¿Nava'a ni kivi de ve'e in tee
ndiso kuechi a? —ka kuu i ka ka'an
i.
8 Zaqueo ma, ni ndokuiñi de, te
jiña'a de nuu Iya Tátnuni ma:
—Jini ni, Señor, ndakua'a sa ñayii
nda'vi ma sava ja neva'a sa a. Te
nú na in xi-nuu ni sakui'na sa, te
ndakua'a sa kuun jichi-ka —kúu de
jiña'a de.
9 Jesús ma, jiña'a ya:
—Vitna jin ndani'i ta'vi ñayii ve'e
ya'a, vaa tee ya'a tna chi in sa'ya tata
Abraham ma kúu de.
10 Vaa saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a, vee sa ve ndi nduku
sa ñayii jâ ni ka skenaa i maa i ma,
sukan-va'a jin ndani'i ta'vi i —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki ñayii ni ka kunda'a xu'un ja jin satniñu ji'in i ma

11 Ka niniso'o i tna'a ja ká'an Jesús
ma, te Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u
vijin, vaa yatni iyo ya ñuu Jerusalén
ma, te ni ka jani ini i ja sani te kenda
kivi tatnuni Su'si ma ñuu ñayivi ya.
12 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Iyo in tee kanuu xeen, te ni kee
de kua'an de in ñuu jika, sukan-va'a
ni'i de tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja ko
kuu de rey ma. Te sana ndii de ja
tatnuni de ñuu de ma.
13 Te ni kana de uxi tee ka jinukuechi
nuu de ma, te ni wa'a de kua'a xu'un
nuu ndi-in ndi-in de, te jiña'a de: “Jin
satniñu ni ji'in xu'un ya'a onde kivi
ndenda sa ma”, kúu de jiña'a de.
14 Kovaa ñayii ñuu de ma, ka kiti ini
i nuu de, te nani kua'an de ma, te ni
ka tetniñu i in jichi ñayii kuan koo i,
te ka jiña'a i: “Masu ka kuni sa ja tee
ya'a ko kuu rey tatnuni nuu sa ma”,
ka kuu i ka jiña'a i.
15 ’Kovaa maa de ni kana ja ko kuu
de rey ma, te ni ndenda de ñuu de
ma. Nuu ni ndenda de ma, te ni
ndakana de ndaka tee ni wa'a de
xu'un ma, tee ka jinukuechi nuu de
ma, sukan-va'a kuni de na saa ni ka
ni'i ndi-in ndi-in de ma.
16 Tee xinañu'u ma, ni kenda de, te
jiña'a de: “Señor, xu'un ni a chi ni ni'i
i uxi-ka jichi sukan ni taa ni ma”, kúu
de jiña'a de.

17 Te rey ma, ni ndakone'e de:
“Va'a-ni, vaa ñayii jinukuechi va'a
kúu ni. Ja ni jito va'a ni jaku ja ni taa
sa ma, te vitna, te tatnuni ni nuu uxi
ñuu a”, kúu de jiña'a de.
18 Sani te ni kenda in-ka de, te
jiña'a de: “Señor, xu'un ni a ni nduu
u'un-ka jichi ja ni taa ni ma”, kúu de
jiña'a de.
19 Te jiña'a tna rey ma: “Ndijin ko kuu
ñayii tatnuni nuu u'un ñuu a”, kúu de
jiña'a de.
20 ’Kovaa ni kenda in-ka de ma, te
jiña'a de: “Señor, ya'a iyo xu'un ni a.
Ni tava'a sa i in nuu pañu,
21 vaa yu'u ña'a sa, vaa ndijin chi in
tee ndákan-ndoo kuenda kúu ni, vaa
ndáke'en ni ja masu ni sonee ni ma,
te ndáxtutu ni itu nuu masu ni chi'i ni
ma”, kúu de jiña'a de.
22 Sani te jiña'a rey ma: “Tee masu
jinukuechi va'a kúu ni. Maa tnu'u
ni ka'an ni a, te ndáka'an sa nuu
ni. Nú jini ni ja in tee ndákan-ndoo
kuenda kúu sa ja ndáke'en sa ja masu
ni sonee sa ma te ndáxtutu sa itu nuu
masu ni chi'i sa ma,
23 ¿nava'a ñatuu ni jan xsia'a ni xu'un
sa a nuu ñayii jin taa sa'ya xu'un ma,
sukan-va'a ja ndenda sa ma, ndataa
ni xu'un sa ma ji'in sa'ya xu'un sa
ma?”, kúu de jiña'a de.
24 Te jiña'a de ñayii ka iyo yukan:
“Jin ndaxtandee ni xu'un sa a, te jin
ndakua'a ni tee ni ni'i uxi-ka jichi
ma”, kúu de jiña'a de.
25 Te ka jiña'a i: “¡Señor, kovaa jâ
neva'a de uxi-ka jichi ma!”, ka kuu i
ka jiña'a i.
26 Kovaa rey ma, ni ndakone'e de:
“Ká'an sa nuu ni ja nú na in neva'a
kua'a-ka, su'va kua'a-ka skuta'vi ña'a
Su'si ma. Kovaa nú na in ñatuu nawa
neva'a i ma, onde ja vala neva'a i ma
ndake'en Su'si ma.
27 Te ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa
ma ja ñatuu ka kuni i ja ko kuu sa rey
nuu i ma, kuán koo ni kuán kueka ni
i, te konde'ya sa, te jin ka'ni ni i”, kúu
de jiña'a de. —Sa'a ni ndakani Jesús
ma.

Jesús ma, yoso ya in burru ni kivi ya ñuu Jerusalén ma
(Mt 21:1-11; Mr 11:1-11; Jn 12:12-19)

28 Ja ni jinu ni ka'an Jesús ma
sukan, kua'an ya ñuu Jerusalén ma.
29 Nuu sani te kenda ya ñuu Betfagé
ma ji'in ñuu Betania ma yatni yuku
nani Yuku Tnu Olivo ma, ni tetniñu
ya uu tee ka ndikin ya ma,
30 te jiña'a ya:
—Kuán koo ni yu'u ñuu iyo jiyo ma,
te nú ni ka kenda koo ni ma, te jin
ndani'i ni in burru nu'ni ti ja ñatuu
na in kakoso-ka ti. Te jin ndaji ni ti,
te ki koo ni ji'in ti.
31 Te nú na in kakan-tnu'u nava'a ka
ndaji ni ti, te jin kuña'a ni: “Maa
Señor ma jiniñu'u ti”, jin kuña'a ni
—kúu ya jiña'a ya.
32 Te tee ka ndikin Jesús ma, kuan
koo de, te ni ka ndani'i de ndaka
sukan jiña'a ya ma.
33 Nani ka ndaji de burru ma, te ñayii
xi-burru ma, ni ka jikan-tnu'u i:
—¿Nava'a ka ndaji ni burru a?
—ka kuu i ka jiña'a i.
34 Te ni ka ndakone'e de:
—Vaa Señor ma jiniñu'u ti —ka kuu
de ka jiña'a de.
35 Te ni ka sonee de sa'ma siki
burru ma, te ni jan koo de ji'in ti nuu
iyo Jesús ma, te ni ka chindee de ya
ni kakoso ya ti.
36 Sukan-ni kua'an Jesús ma ji'in ti
ichi ma, ñayii ma, ka skuili i sa'ma ka
ndii i ma.
37 Te nuu ni kuyatni ya ja nuu ya
Yuku Tnu Olivo ma, ndaka ñayii ka
ndikin ya ma, ni ka keja'a i ka kusii
ini i, te ka chiñu'u i Su'si ma ja ndaka
milagru ni ka jini i ma,
38 te ka ka'an i:
—¡Jayiñu'u kúu rey vee nuu Iya
Tátnuni ma! ¡Ka kusii ini i andivi ma,
te jayiñu'u kúu onde sukun ma! —ka
kuu i ka ka'an i.
39 Sani te jaku tee ka kuu fariseo
ma ja ka iyo de ne'un ñayii ma, ka
jiña'a de:
—Teskua'a, ka'an ni nuu ñayii ka
ndikin ña'a a, te má jin kayu'u-yu'u
i —ka kuu de ka jiña'a de.
40 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:

—Ká'an sa ja nú ñayii ya'a, jin
kasiyu'u i, yuu a jin kayu'u —kúu ya
jiña'a ya.
41 Nuu ni kenda yatni ya ñuu
Jerusalén ma, ja ni jini ya ñuu ma,
Jesús ma, nda'yu ya ja kuu ñuu ma,
42 te ká'an ya:
—¡Nute ni ka jaku'ni ini ni, visi ja
vitna, sukan sa'a sa ja jin koo va'a
ni ma! Kovaa vitna chi iyo yu'u, te
masu kuu jin kuni ni.
43 Vaa ki koo kivi u'vi siki ni a, ja ñayii
ñatuu ka kunimani nuu ni a, jin sa'a i
ja jin ndesi va'a ni, te ni-ka'nu ñuu a,
jin ndakonduu ña'a i, te jin ka'ni ña'a
i,
44 te jin xnaa ndi'i kuiti i ñuu ni a.
Jin ka'ni ña'a i, te ni ma jin xndoo-ka
i ni-in-ka yuu siki in-ka yuu ja jin
koxtna'a i, vaa ñatuu ni ka ndasa'a ni
kuenda ora nuu ni kii Su'si ma ja sa'a
ya ja jin kaku ni ma —kúu ya ká'an
ya.

Jesús ma, ni ndasavii ya ini veñu'u ka'nu ma
(Mt 21:12-17; Mr 11:15-19; Jn 2:13-22)

45 Ja ni jinu sukan ma, Jesús ma, ni
kivi ya veñu'u ka'nu ma, te ni keja'a
ya kéne'e ya ñayii ka xiko ma,
46 te jiña'a ya:
—Nuu tutu ndee tnu'u Su'si ma
ká'an: "Ve'e sa a chi ko kuu i ve'e
kakan-ta'vi ñayii ma nuu Su'si ma."
Sukan ndee nuu tutu Su'si ma. Ko-
vaa ndijin chi ni ka ndasa'a ni in yavi
nuu ka ñu'u kui'na —kúu ya jiña'a ya.
47 Ni jinu ni ndasavii ya ma, te
ndaka kivi Jesús ma, káxtnu'u ya
tnu'u maa ya ma ini veñu'u ma, te
tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés
ma, ji'in tee ka netniñu ñuu yukan,
ka nduku de naxe jin ka'ni de ya.
48 Kovaa ñatuu ka ni'i ini de naxe
jin sa'a de, vaa ndaka ñayii ma, ka
niniso'o ñukuun i ja ká'an ya ma.

20

Ni ka jikan-tnu'u de na in ni tat-nuni ja sa'a Jesús ma sukan
(Mt 21:23-27; Mr 11:27-33)

1 In kivi nani káxtnu'u Jesús ma
nuu ñayii ma ini veñu'u ka'nu ma, te
káxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a naxe
jin ndani'i ta'vi o ma, te ni ka kenda
koo tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma,
2 te ka jiña'a de:
—¿Na in tátnuni ja sa'a ni sukan?
¿Xi na in ni tatnuni sa'a? —ka kuu
de ka jiña'a de.
3 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Saña tna kakan-tnu'u ña'a sa, te
jin ndakone'e ni:
4 ¿Na in ni tetniñu Juan ma ja skuan-
dute de ma? ¿Su'si ma, xi ñayii
ma-ni? —kúu ya jiña'a ya.
5 Ni ka keja'a de ka ndatnu'u tna'a
ndi-in ndi-in de:
—Nuna jin kuña'a o ja Su'si ma
ni tetniñu Juan ma, kovaa ka'an de:
"¿Nava'a ñatuu ni ka kandija ni ja
ká'an de ma?"
6 Te ni masu kuu jin kuña'a o ja ñayii
ma ni tetniñu Juan ma, vaa ñayii ma
chi jin kua'a-yuu ña'a i, te jin ka'ni
ña'a i, vaa ndaka i ka jani ini ja Juan
ma, in tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma kúu de —ka kuu de
ka ka'an de.
7 Chukan kúu ja ni ka ndakone'e de
ja masu ka jini de na in ni tetniñu
Juan ma ja skuandute de ma.
8 Sani te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Suni ma ka'an tna sa na in ni
tatnuni ja sa'a sa sa'a —kúu ya jiña'a
ya.

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin ñayii masu inuva'a ini, ja ka jito i itu tnu uva ma
(Mt 21:33-46; Mr 12:1-11)

9 Sani te ni keja'a Jesús ma ká'an
ya nuu ñayii ma, te ni ka'an ya tnu'u
vijin ya'a:
—In tee, ni sunkoo de tnu uva ini
itu de ma, te ni sacargu de jaku ñayii
ja jin satniñu i, te kua'an jika xeen de.
10 Te kivi jâ ni kuaan uva ma, te ni
tetniñu de in tee jinukuechi nuu de
ma, ja na jin nu ndakan de jaku uva
ma ja kúu kuenda de ma nuu ñayii ka
jito itu de ma. Kovaa ñayii yukan, ni

ka kani i tee ma, te ni ka ndatetniñu
i de su'va-ni kuan no'o de.
11 Kovaa tee xi-ñu'u ma chi ni ndatet-
niñu tuku de in-ka tee jinukuechi
nuu de ma. Kovaa suni tee ya'a, ni ka
ka'an ndeva'a i nuu de, te ni ka kani
i de, te ni ka ndatetniñu i de su'va-ni
tna kuan no'o de.
12 Te ni tetniñu tuku de in-ka de,
kovaa ñayii ka jito itu de ma, suni ni
ka xtnakue'e i tee ma, te ni ka kene'e
i de yu-itu ma.

13 'Saa ni jani ini tee xi-ñu'u ma, te
ká'án de: "¿Nawa sa'a o? Va'a-ka ja
tetniñu o sa'ya o suchi kútoo o a, xi
saa jin kandija ña'a i", ká'án de.
14 Kovaa ni ka jini ña'a ñayii ka jito
itu ma, te ni ka ka'an ndi-in ndi-in
i: "Suchi ya'a ko kuu suchi nduta'vi
ñu'ú ya'a. Jín ka'ni o i, sukan-va'a jin
nduu kuenda maa o ñu'ú a", ka kuu i
ka ka'an i.
15 Chukan kúu ja ni ka kene'e i sa'ya
de ma yu'u itu ma, te ni ka ja'ni ña'a
i.

'¿Te nawa ka jani ini ndijin ja sa'a
tee xi-ñu'u ma?
16 Ki'in de, te ka'ni de ñayii ka jito itu
de ma, te kua'a de ñu'ú de ma in-ka
ñayii —kúu ya jiña'a ya.

Ja ni ka jiniso'o i sukan ma, te ka
jiña'a i:

—¡Chukan chi ña'a kuiti! —ka kuu
i ka jiña'a i.

17 Kovaa Jesús ma, nde'ya ya, te
jiña'a ya:

—¿Nawa kúni ka'an ja ndee tnu'u
Su'si ma sa'a?:
Yuu ni ka saxiko ñayii ka sa'a ve'e ma,
ni nduu i yuu kanuu-ka.
18 Ndeva'a-ni ñayii nduva siki yuu
ma, kukuechi kulikin ñayii ma. Te
nú yuu ma jinu siki in ñayii ma,
ñuyaka-nka-ni nduu ñayii ma —kúu
ya jiña'a ya.

19 Tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ni ka jinitnuni de ja ni
ka'an ya tnu'u vijin ya'a ja jin kuu
maa de, te chukan kúu ja ka kuni
de ja jin tnii de Jesús ma maa ora
yukan-ni, kovaa ka yu'u de ñayii ma.

Jesús ma, ni ka'an ya nawa jin kua'a o nuu gobiernu ma, ji'in nawa jin ndakua'a o nuu Su'si ma
(Mt 22:15-22; Mr 12:13-17)

20 Ni ka tetniñu de ñayii ja jin kotot-
nuni i Jesús ma, te ni ka sa'a i tnu'u
ja ñayii ka sa'a ja va'a ka kuu i. Te
ka nduku i naxe jin ni'i ichi i ja jin
xtekuechi i Jesús ma, sukan-va'a jin
koo i jin xsia'a i ya nuu tee ka tatnuni
ñuu ma.
21 Te ka jikan-tnu'u i ya:

—Teskua'a, ka jini sa ja ja ká'an
ni a ji'in ja káxtnu'u ni a chi ja ndaa
kúu, te masu ndí ini ni nde ñayii ka
niniso'o. Ndijin chi káxtnu'u ndaa ni
sukan kúni Su'si ma ja jin ko kuu o
nuu ya ma.
22 ¿Te naxe ká'an ni? ¿Va'a-ni ja jin
ndachuya'vi sa xu'un no'o ñuu Roma
ma nuu tee tátnuni nani César ma, xi
ña'a? —ka kuu i ka jiña'a i.

23 Jesús ma, ni jinitnuni ya ja u'vi
ka jani ini i ma, te jiña'a ya:

24 —Jin kaxtnu'u ni xu'un a. ¿Na
in xi-yunuu ndenee, te na in nani
sukan ndenee a? —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka ndakone'e i:

—Yunuu tee nani César ma —ka
kuu i ka jiña'a i.

25 Jesús ma, jiña'a ya:

—Te jin ndakua'a ni nuu César ma
tna'a ja kúu kuenda maa de ma, te
nuu Su'si ma jin ndakua'a ni tna'a
ja kúu kuenda maa ya ma —kúu ya
jiña'a ya.

26 Te ñatuu ni-in ja ni ka'an ya
nuu ñayii ma ni ka ndani'i ñayii kuan
koo kuan kototnuni ya ma ja jin
xtekuechi i ya, sukan-va'a jin tnii i
ya ma. Chukan kúu ja ni ka sa'vi-nka
ini i ja ni ndakone'e ya ma, te ni ka
jasiyu'u i.

Ni ka jikan-tnu'u tee ka kuu saduceo ma naxe ko kuu ñayii ndateku ma
(Mt 22:23-33; Mr 12:18-27)

27 Ni jan koo jaku tee saduceo ma
ni ka jan koto de Jesús ma. Tee ya'a
chi ka ka'an de ja masu jin ndateku
ñayii ni ka ji'i ma. Te chukan kúu ja
ni ka jikan-tnu'u de ya:

28 —Teskua'a, Moisés ma, ni xndoo
de nuu tutu ká'an, nú in tee ma, ni
tnánda'a de te ni ji'i de te ñatuu na
sa'ya de ji'in ñasi'i de ma ni iyo, te
ñani tee ni ji'i ma ndakueka ñasi'i de
ma, sukan-va'a koo sa'ya ña, te ko
kuu i sa'ya tata tee ni ji'i ma.
29 Ni iyo in jichi ja uja de ndi-tna'a
ñani de ma. Tee xinañu'u ma, ni
tnanda'a de, kovaa ni ji'i de, te ñatuu
na sa'ya de ji'in ñasi'i de ma ni iyo.
30 Tee ku-uu, tee ku-uni ma, ni ka
ndakueka de ña, te suni maa i ni ka
sa'a-ka ñani de ma.
31 Sukan ni kuu ji'in ndi-uja de ma.
Te ni-in de ñatuu ni iyo sa'ya de ji'in
ña. Te ni ka ji'i de.
32 Saa ni ji'i maa ña'a ma.
33 Te kivi jin ndateku ñayii ma, ¿nde
de xi-ñasi'i ko kuu ña'a ya'a, nú
ndi-uja de ni iyo ji'in ña ma? —ka
kuu de ka jiña'a de.

34 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ñuu ñayivi a ka tnanda'a tee ma
ji'in ña'a ma,
35 kovaa ñayii jin ndani'i ta'vi ma, te
ja jin ndateku i ma te jin kenda koo
i ñuu ñayivi jaa ma, kúu tee kúu ña'a,
masu jin ndatnanda'a-ka i,
36 vaa masu jin kûu-ka i. Vaa sukan
ka kuu ángel Su'si ma, sukan jin ko
kuu i, te sa'ya Su'si ma jin ko kuu i,
vaa ñayii ni ka ndateku ka kuu i.
37 Te onde maa tee kúu Moisés ma
ni kaxtnu'u sukan ni jiña'a Su'si ma
nuu ni ka'an ya ji'in de nuu iyo tnu
iñu káyu káyu-nka ma, te yukan ni
ka'an maa Iya Tátnuni ma ja maa ya
kúu Su'si Abraham ma, Su'si Isaac
ma, Su'si Jacob ma. Visi ni ka ji'i tee
ya'a, kovaa ka teku de nuu Su'si ma.
38 ¡Vaa Su'si ma, masu Su'si ñayii ni ka
ji'i ma kúu ya, chi Su'si ñayii ka teku
ma kúu ya, vaa ja maa ya, te ndaka i
ka teku! —kúu ya jiña'a ya.

39 Jaku tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ka jiña'a de:

—Va'a-ni ká'an ni, teskua'a —ka
kuu de ka jiña'a de.

40 Sani te ñatuu ni ka kusaa-ka ini
de ja jin kakan-tnu'u-ka de ya.

Maa Su'si ma ni tetniñu Cristo ma
(Mt 22:41-46; Mr 12:35-37)

41 Jesús ma, jikan-tnu'u ya:

—¿Te nava'a ka ka'an i ja Sa'ya tata
David ma kúu Cristo iya ni tetniñu
Su'si ma?
42 Te vitna ja David ma, nuu tutu ni
tee de salmo ma ni ka'an de:
Iya Tátnuni ma jiña'a nuu iya tátnuni
nuu sa a:
"Kunukoo ro xiñi kua'a ri a,
43 te onde nú ni kundee ri skendoo ri
ndaka suchi ñatuu ka kunimani nuu
o a chii ja'a ro a",
sa'a ni jiña'a ya ma.
44 Kovaa ¿naxe ko kuu Sa'ya tata
David ma Cristo ma, te vitna ja maa
David ma, ni xnani de ya iya tátnuni
nuu de ma? —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma ja tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ñatuu ka sa'a ndaa ka sa'a ndija de
(Mt 23:1-36; Mr 12:38-40; Lc 11:37-54)

45 Ndaka ñayii ma ka niniso'o, te
Jesús ma, jiña'a ya nuu tee ka ndikin
ya ma:
46 —Jin konee ni cuidado nuu tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés
ma chi ka jatna ini de ja jin kone'nu
de sa'ma nani, te ka kuni de ja jin
kava respetu i nuu de ma te jin kua'a
i de nchuxi nuya'vi ma. Ka nduku
de nuu jin kunukoo de nuu ka nukoo
ñayii ka ndanuu-ka ini veñu'u ma. Te
nuu ka kuu viko ma, ka kunuu maa
de ja jin kunukoo de nuu mesa ka
ndanuu-ka ma.
47 Te ka xnda'vi de ña'a ni ka ji'i
yii ma, sukan-va'a jin ni'i de nawa
ka neva'a ña ma, te jin kaa jin ko'o
de. Te ja ñatuu na in kunitnuni, te
ka sa'a de tnu'u ja na'a xeen-ka ka
jikan-ta'vi de nuu Su'si ma. Tee ya'a
chi jin chunaa xeen-ka de nuu Su'si
ma —kúu ya jiña'a ya.

21

Sukan ni ndakua'a ña'a nda'vi ni ndoo ja ni ji'i yii ma xu'un nuu Su'si ma
(Mr 12:41-44)

1 Jesús ma, nde'ya ya tee ka kuu
xiku ma, ja ni jan koo de ni ka

chunee de xu'un ka ndakua'a de nuu
Su'si ma,
2 te ni jini tna ya in ña'a nda'vi ni
ji'i yii ña ma, ja ni jan chunee ña uu
xu'un lilikin.
3 Sani te jiña'a ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja ña'a nda'vi ni
ji'i yii ma, ni wa'a kua'a-ka ña sana
ndaka-ka ñayii ma,
4 chi vaa ndaka i, ni ka wa'a i ja ni
kendoo-nka ma, kovaa ña'a ya'a, visi
kunda'vi ña te jiniñu'u xeen-ka ña
ma, kovaa ni wa'a ña ndaka ja neva'a
ña ja koteku ña ma —kúu ya jiña'a
ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja veñu'u ka'nu ma chi ndatnana i
(Mt 24:1-2; Mr 13:1-2)

5 Jaku ñayii ka ndatnu'u ja vivii
ka ndaa yuu ka yinee yika veñu'u
ma, ji'in ndaka ja ka ndakua'a ñayii
ma nuu Su'si ma ja ka ndasavii-ka i
veñu'u ma. Jesús ma, jiña'a ya:
6 —Kenda kivi ja ndaka cha'a ja
ka nde'ya ni vitna ya, ma kendoo
ni-in-ka yuu siki in-ka yuu a, su'va
ndi'i i ndatnana —kúu ya jiña'a ya.

Na seña ko kuu kivi naa ñuu ñayivi a
(Mt 24:3-28; Mr 13:3-23)

7 Sani te ni ka jikan-tnu'u tee ka
ndikin ya ma:
—Teskua'a, ¿na kivi ko kuu sukan?
¿Na nde a ko kuu seña ja sani te ko
kuu? —ka kuu de ka jiña'a de.
8 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Jin konee ni cuidado, sukan-va'a
ma jin xnda'vi ña'a ñayii ma. Vaa
ki koo kua'a i, te jin sa'a i tnu'u ja
maa sa ka kuu i. Jin ka'an i: "Saña
kúu Cristo ma", te jin ka'an i: "Jâ
ve kuyatni tiempu ma", jin ka'an i.
Kovaa ndijin, má jin kondikin ni i.
9 Te nú ni ka jiniso'o ni ja ka kanaa
ñayii in ñuu ji'in in-ka ñuu ma, te
ka kanaa ñayii ka iyo in ñuu ma
ji'in ñayii ka tatnuni maa ñuu i ma,
máko jin koyu'u ni, vaa sa'a ko kuu
xinañu'u-ka, kovaa masu jâ ni jinu
kúu —kúu ya jiña'a ya.
10 Jiña'a tna ya:
—Vaa in ñuu ka'nu, kanaa i ji'in
in-ka ñuu ka'nu, te in ñayii tátnuni
in ñuu ka'nu ma, kanaa i ji'in ñayii
tátnuni in-ka ñuu ka'nu ma.
11 Te kua'a ñuu jin tnaa xeen, te jin
ndatnana kua'a ve'e ma. Te koo soko
koo tnama, te kenda kue'e xeen ya'a
yukan ñuu ñayivi a. Te andivi a jin
kuni i ja masu nama ka jini i, te jin
koyu'u i.
12 Kovaa xi'na-ka ja ko kuu sa'a, ndi-
jin chi jin tnii ña'a i, te jin sondikin
ña'a i. Te jin koo i jin xsia'a ña'a i nuu
tee ka kuu rey ma, ji'in nuu gobiernu
ma, ja kuechi ja ka kandija ña'a ni
maa sa,
13 sukan-va'a kuu jin ka'an ni na in
kúu sa nuu ñayii yukan.
14 Máko jin ko ndi ini ni ja jin satu'va
ni nawa jin kuña'a ni sana jin kaku
ni ma,
15 vaa maa sa taa tnu'u va'a tnu'u
ndichi jin ka'an ni, sukan-va'a ni-in
ñayii ñatuu kunimani nuu ni ma,
masu jin kundee i nuu ni, su'va jin
ndasa'a i kuenda ja ja ka ka'an ni ma
ja ndaa kúu.
16 Kovaa ndijin, onde yuva ni ma, jin
ke'en-su'va ña'a de, ji'in ñani ni ma,
ji'in tna'a ni ma, ji'in ñayii ka ketna'a
ini ji'in ni ma. Jaku ni chi jin ka'ni
ña'a i,
17 te ndaka ñayii ñuu ñayivi a, jin
ndakiti ini i nuu ni ja kuechi maa sa.
18 Kovaa ni a in ixi xini ni a jin skenaa
ni.
19 ¡Jin kanda ni, má jin koyu'u ni, te
jin konukuiñi va'a ni, sukan-va'a jin
kaku ni nuu ja u'vi kenda ma!

20 'Nú ni ka jini ni ñuu Jerusalén ma
ja ni ka konduu soldado ma, suni jin
kuni ni ja sani te jin xnaa de ñuu ma.
21 Sani te ñayii ka iyo ñuu Judea ma,
jín kunu i ichi yuku ma. Ñayii ka
iyo ñuu Jerusalén ma, jín kunu i jín
koo i, te ñayii ka iyo yuku ma, má jin
ndakokuiñi-ka i ini ñuu a.
22 Vaa jâ ni kenda kivi ja maa Su'si
ma xndo'o xneni ñayii ñatuu ni ka
kandija ya ma, te ko kuu ndaka
sukan ká'an nuu tutu ndee tnu'u Su'si
ma.

23 ¡Nda'vi-nka ña'a ka ñu'u lulu ma
ji'in ña'a ka skaxi lulu ma! Vaa kivi
yukan jin ndo'o jin neni xeen ñayii
ñuu ya'a.
24 Jaku ñayii ma, jin ka'ni ña'a i ji'in
yuchi kúu espada, te jaku ñayii ma,
jin koo i jin chinee ña'a i vekaa
ni-ka'nu ñuu ñayivi a. Te ñayii masu
ñuu ya'a ma, jin sa'a ndeva'a i ñuu
Jerusalén ya onde jinu kivi ja ni
kachi Su'si ma ja jin sa'a i sukan ma.

Kivi ndii Jesucristo iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi a
(Mt 24:29-35, 42-44; Mr 13:24-37)

25 'Koo seña kandii ma ji'in yoo
ma ji'in tiuxini ma. Te ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, jin koyu'u i ja îyo xeen kúu
yu'u ndute ñu'u nuu mar ma, te ni ma
jin ni'i ini i nawa jin sa'a i.
26 Te ndaka ñayii ma, ñatuu na tnu'u
ndee tnu'u ndatnu-ka i jin koo, ja
kuechi ja jin koyu'u i ja ka ndi ini i
naxe ko kuu ñuu ñayivi a. Te ndaka
tnu'u ndee tnu'u ndatnu iyo andivi
ma, jin ndakanda i.
27 Sani te jin kuni ñayii ma ja saña ja
kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, ja
ndenda sa nuu viko ma ji'in ndaka
tnu'u ndee tnu'u ndatnu sa ma, ji'in
jayiñu'u sa ma.
28 Nú ni keja'a kúu sukan, te in-ni ja
jin kani ini ni, te jin kukanu ini ni
Su'si ma, te jin ndonenuu ni, vaa sani
te sa'a Su'si ma ja jin kaku ni nuu
ndaka ja u'vi ma —kúu ya jiña'a ya.
29 Suni ni ka'an ya tnu'u vijin ya'a:
—Jin konde'ya ni tnu higo ma ji'in
ndaka yutnu kui'i ka nukoo a.
30 Nú ka jini ni ja ve jin nana koo
nda'a tnu ma, te ka jini ni ja ve
kuyatni kivi ndukuii ñuu ñayivi a.
31 Suni sukan ko kuu nú ka jini ni ja
jâ yikuu ndaka ja ká'an sa a, te jin
kona'a ni ja jâ ve kuyatni ja tatnuni
Su'si ma.
32 'Ja ndaa ká'an sa ja masu yanduu
ja ndaka ñayii tiempu ya'a, jin kuni i
ja sukan ko kuu.
33 Vaa andivi a ji'in ñu'ú a chi jin naa
i, kovaa tnu'u ká'an sa a chi masu ja
yanduu ko kuu.
34 'Jin ko koto va'a ni maa ni. Má
jin kua'a ni tnu'u ja jin nduso'o jin
ndundee ini ni ja kuechi ndaka ja
u'vi iyo ñuu ñayivi a, tna'a ja ka
ndajini ñayii ma, ji'in ja ka ndi ini
ñayii ma ja jin ko ni'i jin ko tna'a i
ñuu ñayivi a. Jin ko koto va'a ni maa
ni, nasa yukan, te kenda yachi kivi
yukan nuu ka iyo ni a.
35 Sukan sanaa sanaa ka tnii i in kiti
ma, sukan sanaa sanaa-ni ndenda
Su'si ma nuu ndaka ñayii ni-ka'nu
ñuu ñayivi a.
36 Chukan kúu ja jin koo tu'va
maa ni ndi-kivi ndi-ñuu. Te jin
kakan-ta'vi jin kakan-ta'vi ni nuu
Su'si ma, sukan-va'a kuu jin kaku
ni nuu ndaka ja iyo ja ko kuu ma,
sukan-va'a kuu jin kenda koo ni nuu
iyo sa ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a te jin ndatna'a o —kúu ya
jiña'a ya.
37 Jesús ma, káxtnu'u ya nduu ma
ini veñu'u ka'nu ma, te jakuaa ma ni
yo ndoo ya yuku nani i Yuku Tnu
Olivo ma.
38 Te ndaka ñayii ma, ni ka yo jan koo
ne'e i veñu'u ma, ja jin koniniso'o i ja
ká'an ya ma.

22

Ni ka chutna'a tnu'u de naxe jin tnii de Jesús ma
(Mt 26:1-5, 14-16; Mr 14:1-2, 10-11; Jn 11:45-53)

1 Jâ iyo yatni kivi ja ko kuu viko ka
jaa i xtatila ñatuu na levadura yi'i ma,
te viko ya'a kúu ja nani Viko Pascua
ma.
2 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ka nduku de naxe jin
ka'ni de Jesús ma, kovaa ka yu'u de
ñayii ma.
3 Sani te ni kivi tachi ma ini anua
Judas tee ni ka yo xnani i Iscariote
ma. Te tee ya'a chi in tee ndi-uxi uu
tee ka ndikin ya ma kúu de.
4 Te Judas ma ni ja'an de ni jan koto
de tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in
tee ka jinukuechi veñu'u ka'nu ma,
te ni jiña'a de naxe ke'en su'va de ya

ma te ndakua'a de ya nuu nda'a tee
yukan.
5 Te ni ka kusii ini xeen de, te ni ka
skuiso de ja jin kua'a de xu'un Judas
ma.
6 Te ni jan-ta'vi Judas ma, te ni keja'a
de ndúku de ora ñatuu na ñayii ñuu
ma ka iyo, sukan-va'a ke'en su'va de
ya ma.

Kivi ni kuxini ñukuun Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma
(Mt 26:17-29; Mr 14:12-25; Jn 13:21-30; 1 Co 11:23-26)

7 Ni kenda kivi viko ja ka jaa i
xtatila ñatuu na levadura yi'i ma, kivi
iyo ja jin ka'mi i in ndikachi jaa ja ka
ndakua'a i nuu Su'si ma.
8 Jesús ma, ni tetniñu ya Pedro ma
ji'in Juan ma, te jiña'a ya:
—Kuán koo ni kuán satu'va ni ja
jin kuxini o Viko Pascua a —kúu ya
jiña'a ya.
9 Te ni ka jikan-tnu'u de:
—¿Ndenu kúni ni ja jin satu'va sa?
—ka kuu de ka jiña'a de.
10 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nuu jin kivi koo ni ini ñuu ma,
jin ndatna'a ni ji'in in tee ndiso de in
kiyi ñu'u ndute. Te jin kondikin ni de
onde ve'e ndivi de ma,
11 te jin kuña'a ni tee xi-ve'e ma:
“Teskua'a o ma, sa'a ká'an ya: ¿Ndenu
iyo ve'e nuu kuxini sa Viko Pascua a
ji'in ndaka tee ka ndikin tna'a ji'in sa
a?”
12 Te kaxtnu'u de in ve'e ka'nu nuu jâ
ni nduvii iyo ichi sukun ma. Yukan
jin satu'va ni ja jin kuxini o —kúu ya
jiña'a ya.
13 Ni jan koo de, te ni ka ndani'i
de ndaka sukan jiña'a Jesús ma, te
ni ka satu'va de ja jin kuxini de Viko
Pascua ma.
14 Nuu ni kenda ora ma, Jesús ma
ji'in tee ka ndikin ya ma, ni jinkoo ya
ji'in de nuu mesa ma.
15 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¡Naka kúni sa ja jin kuxini o Viko
Pascua a xi'na-ka sana kûu sa!
16 Vaa ká'an sa ja masu jin ndakux-
ini-ka o viko ya'a, nú masu ja onde
nuu tatnuni Su'si ma nuu ko kuu
ndi'i ko kuu tu'u sukan kúni ka'an
viko ya'a —kúu ya jiña'a ya.
17 Sani te ni tnii ya nuu ñu'u ndute
uva ma, te ni ndakuan-ta'vi ya nuu
Su'si ma, te jiña'a ya nuu de:
—Jin tnii ni, te jin ko'o ni vala vala,
18 vaa ká'an sa ja masu ko'o-ka sa
ndute uva ya'a onde nuu tatnuni
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
19 Sani te ni tnii ya xtatila ma, te ni
ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma, te ni
ta'vi ya, te ni wa'a ya tee ka ndikin
ya ma, te jiña'a ya nuu de:
—Cha'a kúu yikikuñu sa a ja jin
kunda'a ñayii ma te jin ka'ni ña'a
i nuu tniñu ni ma sukan-va'a jin
ndani'i-ta'vi ni. Jin ko sa'a ni sa'a, te
jin ndaka'án ni sukan ndo'o neni sa
nuu tniñu ni ma —kúu ya jiña'a ya.
20 Nuu ni jinu ni ka kuxini de ji'in
ya ma, te suni sukan ni sa'a ya ji'in
nuu ñu'u ndute uva ma, te jiña'a ya:
—Ndute uva ya'a kúu niñi sa ja
kati ma, sana jin ndani'i ta'vi ni ma,
sukan ni skuiso Su'si ma ja sa'a ya,
sana jin nduu ni ñayii ñuu ya ma.
21 Te tee ke'en su'va ña'a ma, yoxtnee
nda'a de ji'in nda'a sa a nuu mesa a.
22 Ja ndaa ja saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a, vee sa ja ndo'o
neni sa sukan ni jani ini maa Su'si
ma, kovaa ¡nda'vi maa tee ke'en su'va
ña'a ma! —kúu ya jiña'a ya.
23 Sani te ni ka keja'a ndi-in ndi-in
de ka jikan-tnu'u tna'a de nde de ko
kuu ja ke'en su'va ya ma, vaa ka ndi
ini tna de ma.

Nde in ko kuu ja kanuu-ka nuu tatnuni Su'si ma

24 Sani te kuee-ka ma, tee ka ndikin
ya ma, ni ka keja'a de ka tetna'a de
na nde in ko kuu ja kanuu-ka ma.
25 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ñayii ñatuu ka kandija Su'si ma,
ka tatnuni xeen rey ma nuu i, te ñayii
ñuu ma, ka ndachiñu'u i de ja tee ka
sa'a ja va'a ka kuu rey ma.
26 Kovaa ndijin, masu sukan jin ko
kuu ni. Su'va nde ni kanuu-ka ma,
kani ini ni ja in ñayii masu kanuu
xeen kúu ni. Te nde ni tatnuni-ka

ma, ko kuu ni sukan kúu in ñayii
jinukuechi ma.
27 Vaa ¿na in kúu ja kanuu-ka? ¿Ñayii
jinkoo nuu mesa ma ja kaa i xita
ma, xi ñayii jinukuechi nuu ñayii ni
jinkoo ma? ¿Xi masu ka jani ini
ni ja ñayii jinkoo nuu mesa ma kúu
ñayii kanuu-ka? Kovaa saña chi iyo
sa ne'un ni a sukan kúu in ñayii
jinukuechi.
28 'Ndijin chi ndimaa ka iyo ni ji'in
sa nuu ndó'o néni sa ma.
29 Chukan kúu ja taa sa tnu'u sukan
jin tatnuni ni, sukan ni taa Yuva sa
ma nuu maa sa.
30 Te ndaka ni, jin kaa jin ko'o ni nuu
mesa sa ma kivi tatnuni sa ma. Te
jin kunukoo ni nuu ka nukoo ñayii ka
tatnuni ma, te maa ni jin ko kuu ñayii
jin ka'nde tniñu ndi-uxi uu jichi ñayii
ñuu Israel ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja Pedro ma, uni jichi ka'an de ja masu jini de ya
(Mt 26:30-35; Mr 14:27-31; Jn 13:36-38)

31 Jiña'a tna Iya Tátnuni ma:
—Simón, Simón, káxtnu'u sa nuu ni
ja koto va'a ni maa ni, vaa tachi ma,
ni jikan ña'a i ndaka ni, sukan-va'a
kototnuni ña'a i sukan ka xndechi de
triu ma.
32 Kovaa jâ ni jikan-ta'vi sa nuu Su'si
ma ja kuu ni, sukan-va'a ñatuu nawa
kasi ja ma kukanu ini-ka ña'a ni
ma. Te ndijin, nuna ndakokuiñi ni te
ndandikin ña'a ni, te chindee ni ñani
ni a ja jin koo va'a de nuu Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.
33 Simón ma, jiña'a de:
—Señor, iyo sa ja ki'in sa ji'in ni
onde vekaa ma te visi na kûu sa ji'in
ni —kúu Simón ma jiña'a de.
34 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Pedro, ká'an sa ja xtnee ne'e ma,
ni ñatuu kana-ka li'li ma, te jâ ni kuu
uni jichi ka'an ni ja ñatuu jini ña'a ni
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma sukan ndo'o ya ma

35 Sani te Jesús ma, jikan-tnu'u ya:
—Nuu ni tetniñu ña'a sa ma te ni
tatnuni sa ja ma jin kinda'a ni bolsa
ni ma, ni a xu'un, ni a ndijan ni ma,
¿ni iyo nawa ni ja'ni ña'a i? —kúu ya
jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—Ñatuu nawa ni ja'ni ña'a i —ka
kuu de ka jiña'a de.
36 Sani te jiña'a ya:
—¿Kovaa vitna naxe ka jani ini ni?
¿Nú na in neva'a in bolsa, te kínda'a
i, te suni kínda'a i nuu ñu'u xu'un i
ma? ¿Te nú na in ñatuu na yuchi
kúu espada ma neva'a i, te ndáxiko i
sa'ma ndii i ma, te kuáan i in, ka jani
ini ni?
37 Kovaa jin kona'a ni ja sa'a ká'an
tutu ndee tnu'u Su'si ma: "Jin sa'a
ñayii ma tnu'u ja in ñayii sa'a ja u'vi
kúu sa." Te ká'an sa ja sukan ko
kuu ja ndo'o sa ma. Vaa ndaka ja
ndee nuu tnu'u Su'si ma ja kuu sa
ma jiniñu'u ja ko kuu sukan —kúu ya
jiña'a ya.
38 Te ka jiña'a de:
—Señor, ya'a iyo uu yuchi kúu es-
pada —ka kuu de ka jiña'a de.
Te ni ndakone'e ya:
—Jâ ni kuu na. Má jin ko kuu-ka
ni sukan ka ka'an ni a —kúu ya jiña'a
ya.

Nuu nani Getsemaní ma, ni ja'an Jesús ma ni jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma
(Mt 26:36-46; Mr 14:32-42)

39 Sani te ni kee Jesús ma, te kua'an
ya Yuku Tnu Olivo ma, sukan játna
ini ya sa'a ya ma. Te tee ka ndikin ya
ma, ni ka ndikin tna de ya.
40 Nuu ni kenda koo de ji'in ya ma, te
jiña'a ya:
—Jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma,
sukan-va'a ma ska'an ña'a tachi ma
ja jin sa'a ni ja u'vi ma —kúu ya jiña'a
ya.
41 Te kua'an-ka ya, te ni kujika-ka
ya vala sukan kenda in yuu ja kani o
ji'in nda'a o a, te ni jinkoo jiti ya, te
jikan-ta'vi ya,
42 te sa'a jiña'a ya:
—Yuva sa, nú kúni ni, te sa'a ni ja
kaku sa nuu tnundo'o tnuneni ya'a.
Kovaa máko sa'a ni sukan kúni maa
sa, su'va kó kuu sukan kúni maa ni
—kúu ya jiña'a ya.

43 Sani te ni kenda in ángel Su'si
ma, sukan-va'a ndakua'a i tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya.
44 Te yikuu ya kuxii kunda'vi xeen
ini ya, te jikan-ta'vi jikan-ta'vi-nka
ya nuu Yuva ya Su'si ma, te kuun
kuun-nka ña'a tnaa ya ma, te kuenda
niñi kúu i, jinkoo i nuu ñu'ú ma.
45 Nuu ni ndokuiñi ya ja ni
jikan-ta'vi ya ma, te kuan no'o ya
nuu ka iyo tee ka ndikin ya ma. Te ni
ndani'i ya de ja ka kixi de, vaa ni ka
kuita de ja ka kuxii xeen ini de ma.
46 Te jiña'a ya:
—¿Nava'a ka kixi ni? Jin ndakoo ni,
te jin kakan-ta'vi ni, sukan-va'a ma
ska'an ña'a tachi ma ja jin sa'a ni ja
u'vi ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka tnii de Jesús ma
(Mt 26:47-56; Mr 14:43-50; Jn 18:1-11)

47 Yikuu-ka Jesús ma ká'an ya, te
ni ka kenda koo kua'a ñayii ma. Te
tee ni yo nani Judas ma, in tee ni yo
kuu ndi-uxi uu tee ni ka yo ndikin ya
ma, kúu tee yoxtnuu nuu ñayii ma, te
ni jan tu'va de Jesús ma ja chitu de
yikinuu ya ma.
48 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Sa'a-ni chítu ni yikinuu sa a,
sukan-va'a ke'en-su'va ña'a ni saña
ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a?
—kúu ya jiña'a ya.
49 Te ja ni ka jini tee ka ndikin ya
ma sukan kúu ma, te ka jikan-tnu'u
de ya:
—Señor, ¿jin kene'e sa yuchi kúu
espada ma, te jin kanaa o? —ka kuu
de ka jiña'a de.
50 Te in de ma, ni xtnakue'e de in
tee jinukuechi nuu tee tátnuni nuu
sutu ma, vaa ni ja'nde de so'o kua'a
tee ma.
51 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ni kuu na. Má jin sa'a-ka ni de
sukan —kúu ya jiña'a ya.
Te ni tenee ya nda'a ya ma so'o
tee jinukuechi nuu sutu ma, te ni
nduva'a.
52 Sani te jiña'a ya tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee ka jito veñu'u
ka'nu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma,
vaa ndaka tee ya'a ka kuu tee ni jan
koo ja jin koo de ji'in ya ma:
—¿Nava'a ve koo ni ji'in yuchi kúu
espada ji'in yutnu, kuenda tnu'u ja in
kui'na kúu sa?
53 Ndaka kivi ni yo iyo sa ji'in ndaka
ni veñu'u ka'nu ma, te ni ñatuu ni ka
tnii ña'a ni, kovaa vitna kúu ora ka
sa'a ni ja ka kuni maa ni a, vaa ni
kundee maa ja u'vi iyo nuu nee ma
nuu ni a —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Pedro ma ja masu jini de Jesús ma
(Mt 26:57-58, 69-75; Mr 14:53-54, 66-72; Jn 18:12-18, 25-27)

54 Sani te ni ka tnii de Jesús ma, te
ni jan koo de ji'in ya ve'e tee tátnuni
nuu sutu ma. Te Pedro ma, ndikin
jika de.
55 Te sasava nuke'e ma ni ka xndu'va
ñayii ma ñu'u, te ni ka jinkoo i yu'u
ñu'u ma. Te Pedro ma, ni jinkoo tna
de ne'un ñayii ma.
56 Sani te ni jini in suchi si'i
jinukuechi ma ja núkoo Pedro ma
yu'u ñu'u ma, te nde'ya vava'a i de,
te jiña'a i:
—Suni tee ya'a ni yo iyo ji'in Jesús
ma —kúu i jiña'a i.
57 Kovaa Pedro ma, jiña'a de:
—Ro'o, masu jini ri na in kúu de
—kúu de jiña'a de.
58 Nuu ni kunuu-ka ma in-ka ñayii
jiña'a nuu Pedro ma sa'a:
—Ndijin tna chi tee ka ndikin tna'a
ji'in tee yukan kúu ni —kúu i jiña'a i.
Kovaa Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Ña'a, masu nama ka ndikin tna'a
sa ji'in de —kúu de jiña'a de.
59 Te ni ya'a visi in ora, te in-ka
ñayii ni jiña'a:
—Koo tee ya'a chi ni yo ndijin de
Jesús ma vi, vaa in tee ñuu Galilea ma
kúu de —kúu i jiña'a i.
60 Pedro ma, jiña'a de:
—Ndijin, masu jini sa nawa kúu ja
ká'an ni a —kúu de jiña'a de.
Te maa ora yukan-ni, nani
yikuu-ka Pedro ma ká'an de ma, te
ni kana in li'li ma.
61 Sani te Iya Tátnuni ma, ni konenuu
ya, te nde'ya ya Pedro ma, te Pedro

ma, ni ndaka'án de ja sa'a ni jiña'a
Iya Tátnuni ma: “Ni ñatuu kana-ka li'li
ma, te jâ ni ku-uni jichi ja ka'an ni ja
ñatuu jini ña'a ni.”
62 Sani te ni ndee Pedro ma yukan, te
ni nda'yu nda'vi, ni nda'yu kee de, ja
ni ndakani ini de ma.

Ka sa'a ndeva'a i Jesús ma
(Mt 26:67-68; Mr 14:65)

63 Te tee ka jito Jesús ma, ka
jakundee de ya, te ka kani de ya.
64 Ni ka jasi de nuu ya ma, te ka jiña'a
de:
—¡Ndaka'an ni na in ni kani ña'a!
—ka kuu de ka jiña'a de.
65 Te ndeva'a xeen ka jiña'a de ya.

Ni jan koo de ji'in Jesús ma nuu tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu judío ma
(Mt 26:59-66; Mr 14:55-64; Jn 18:19-24)

66 Nuu ni ndii ma, ni ka ndututu
tee judío ka kuu ja'nu ma, ji'in tee
ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka
skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma,
te ni jan koo de ji'in Jesús ma nuu tee
ka ja'nde tniñu ñayii ñuu judío ma. Te
ka jikan-tnu'u de ya:
67 —Ka'an ni nú ndijin kúu Cristo
iya ni tetniñu Su'si ma —ka kuu de
ka jiña'a de.
Te ni ndakone'e ya:
—Nuna ka'an sa ja suu sa kúu,
masu jin kandija ni,
68 te nuna kakan-tnu'u tna ña'a sa na
in ni tetniñu ña'a ja vee sa a, masu
jin ndakone'e ni.
69 Kovaa ká'an sa ja onde vitna saña
ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a,
kunukoo sa xiñi kua'a Su'si iya kúu
sa'a ndaka ma —kúu ya jiña'a ya.
70 Sani te ni ka jikan-tnu'u ndaka
de:
—¿Nú sukan, ndijin, Sa'ya Su'si ma
kúu ni? —ka kuu de ka jiña'a de.
Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Maa ni ka ka'an ja suu sa —kúu
ya jiña'a ya.
71 Sani te ka ka'an de:
—Masu jiniñu'u ja jin nduku-ka o
ñayii jin ndaka'an nawa ni yo sa'a de
ma, vaa maa o ni ka jiniso'o ja yu'u
maa de ká'an de in ja masu játna ini
Su'si ma —ka kuu de ka ka'an de.

23

Ni ka ndaxsia'a i Jesús ma nuu nda'a Pilato ma
(Mt 27:1-2, 11-14; Mr 15:1-5; Jn 18:28-38)

1 Ndaka i ni jan koo ni ka jan xsia'a
i Jesús ma
2 nuu núkoo tee kúu Pilato ma, te ni
ka keja'a i ni ka xtekuechi i ya, te ka
jiña'a i:
—Ni ka ndani'i sa tee ya'a ja ska'an
de ni-ka'nu ñuu o a. Ká'an de ja masu
jin ndachuya'vi sa nuu tee tátnuni
ñuu Roma ma, te suni ká'an de ja suu
de kúu Cristo ma te suu de kúu rey
—ka kuu i ka jiña'a i.
3 Te Pilato ma, jikan-tnu'u de ya:
—¿Ndijin kúu rey nuu ñayii judío a?
—kúu de jiña'a de.
—Maa ni ká'an —kúu ya jiña'a ya.
4 Sani te Pilato ma, jiña'a de nuu
tee ka tatnuni nuu sutu ma ji'in nuu
ñayii ma:
—Masu na ja u'vi ndáni'i sa ja sa'a
tee ya'a —kúu de jiña'a de.
5 Kovaa ñayii ma, ndendee i ka
jiña'a i:
—Ja káxtnu'u de ma, yikuu de
ska'an de ndaka ñayii a. Ni keja'a de
ñuu Galilea ma, te vitna yikuu de ñuu
Judea a —ka kuu i ka jiña'a i.

Ni jan koo i ni ka jan xsia'a i Jesús ma nuu Herodes ma

6 Ja ni jiniso'o Pilato ma sukan, te
jikan-tnu'u de nú tee ya'a, tee ñuu
Galilea ma kúu de.
7 Te nuu ni ka jiña'a de ja suu ya ma,
ni tetniñu de ya nuu Herodes ma, vaa
suu de kúu tee tátnuni ñuu Galilea ma.
Te suni iyo tna de kivi yukan ñuu
Jerusalén ma.
8 Ja ni jini Herodes ma Jesús ma, ni
kutachi xeen de, vaa ni kuu ini xeen
de ja kuni de ya, vaa ni jiniso'o de ja
ka ka'an i ja kuu ya ma, te ndetu de
ja kuni de ja sa'a ya in milagru.
9 Te kua'a ja ni jikan-tnu'u de ya,
kovaa Jesús ma, masu ni ndakone'e
ya.

10 Suni ka iyo tna tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, te ka xtekuechi
ka xtekuechi de ya.
11 Sani te Herodes ma ji'in soldado de
ma, ni ka ka'an ndeva'a de nuu ya, te
ni ka skondii de ya sa'ma va'a xeen
sukan ndii rey ma ja ni ka kasiki
ndee de ya. Sani te Herodes ma, ni
ndatetniñu tuku de ya nuu Pilato ma.
12 Kivi yukan ni ka ndumani Pilato
ma ji'in Herodes ma, vaa xi'na-ka ma
chi ñatuu ni ka iyo mani de.

Ni ka kundee maa ñayii ma, te ni tatnuni Pilato ma ja jin ka'ni i Jesús ma
(Mt 27:15-26; Mr 15:6-15; Jn 18:39–19:16)

13 Pilato ma, ni ndaxtutu de tee
ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka
netniñu ma, ji'in ñayii ñuu ma,
14 te jiña'a de:
—Ndijin, ni ki koo ni ni ki xsia'a
ni tee ya'a, te ka ka'an ni ja ska'an
de ñayii ñuu ya'a. Kovaa saña, jâ
ni xndichi sa de nuu ndaka ni a, te
ñatuu ni ndani'i sa ni-in kuechi de ja
ka xtekuechi ni de a.
15 Ni a Herodes ma, ñatuu nawa ni
ndani'i de. Chukan kúu ja ni ndatet-
niñu tuku de tee a nuu sa a, te ni ka
jini maa ni ja masu ni ndani'i sa ni-in
kuechi de ja sa'a ja kûu de.
16 Xndo'o sa de, te sana xsiaa sa de
—kúu de jiña'a de.
17 Vaa iyo ja xsiaa de in ñayii yinee
vekaa ma kivi Viko Pascua ma.
18 Kovaa ndaka ñayii ma, ka kayu'u
i ka jiña'a i:
—¡Xnaa ni tee jiña! ¡Te xsiaa ni
Barrabás ma! —ka kuu i ka jiña'a i.
19 Tee kúu Barrabás ma, ni ka
chinee de tee ma vekaa ma, kuechi
ja ni ka kanaa de ji'in gobiernu ñuu
yukan ji'in kuechi ja ni ja'ni de ñayii
ma.
20 Pilato ma, kúni de ja xsiaa de Jesús
ma, te jiña'a de in-ka jichi.
21 Kovaa ndaka ñayii ma, ka kayu'u
xeen-ka i ka jiña'a i:
—¡Skuita kaa ni de nuu krusi ma!
¡Skuita kaa ni de nuu krusi ma! —ka
kuu i ka jiña'a i.
22 Ja ku-uni jichi ni jiña'a Pilato ma:
—¿Na in ja u'vi ni sa'a de? Saña,
masu ni ndani'i sa ni-in kuechi ja sa'a
ja kûu de. Xndo'o sa de, te jinu, te
xsiaa sa de —kúu de jiña'a de.
23 Kovaa vi'i-ka ka kayu'u i, ka
jikan i ja na skuita kaa de ya nuu
krusi ma. Te ja ka kayu'u xeen i ma,
ni ka kundee i ja ka kúni i ma.
24 Sani te Pilato ma, ni wa'a de tnu'u
ja ko kuu sukan ka jikan maa i ma.
25 Chukan kúu ja ni xsiaa de tee ni ka
kaji i ma, tee yinee vekaa ma kuechi
ja ni kanaa de ji'in gobiernu ma ji'in
kuechi ja ni ja'ni de ñayii ma, te ni
ndaxsia'a Pilato ma Jesús ma nuu
nda'a soldado ma, te jin xndo'o de ya
sukan ka kuni maa ñayii ma.

Ni ka skuita kaa de Jesús ma nuu krusi ma
(Mt 27:32-44; Mr 15:21-32; Jn 19:17-27)

26 Nuu kuan koo de ji'in Jesús ma ja
jin skuita kaa de ya nuu krusi ma, ni
ka tnii de in tee ñuu Cirene ma nani
de Simón ja ve ndii de ja ni ja'an de
yuku, te ni ka skuiso de tee ma krusi
ndiso Jesús ma, te kondikin de yata
Jesús ma.
27 Te ka ndikin kua'a ñayii ñuu ma,
ji'in kua'a ña'a ja ka nda'yu te ka
kayu'u ña ja ka kuxii ini ña ja kuu
ya ma.
28 Kovaa Jesús ma, nde'ya ya, te
jiña'a ya:
—Ña'a ñuu Jerusalén, má jin
konda'yu ni ja kuu sa, su'va jin
konda'yu ni ja jin kuu maa ni ji'in
sa'ya ni ma.
29 Vaa kenda kivi ja jin ka'an ni ja
va'a-ka ka kuu ña'a masu ni kuu jin
koo sa'ya ña ma te ni masu na suchi
ni ka skaxi ña ma.
30 Sani te jin keja'a ñayii ma jin
kuña'a i yuku ma: “Jin kun-kava siki
ri a, sukan-va'a jín kûu ri.” Te jin
kuña'a i tinduu ma: “Jin chisa'vi ña'a,
sukan-va'a jín kaku ri.”
31 Vaa nú sukan ka sa'a ña'a i saña
ja kúu sa kuenda tnu'u ja in yutnu
kui'i iyo kuii a, ¿nde-ka tu jin sa'a
ña'a i ndijin ja ka kuu ni sukan ka

kuu yutnu ni ka yichi ma? —kúu ya
jiña'a ya.
32 Suni kuan koo i ji'in uu tee ni ka
sa'a ja u'vi, sukan-va'a jin skuita kaa
i de ji'in Jesús ma nuu krusi ma.
33 Nuu ni ka kenda koo i nuu nani
Yiki Xini Ndiyi ma, ni ka skuita kaa
i Jesús ma ji'in tee ni ka sa'a ja u'vi
ma nuu krusi ma, in de xiñi kua'a ya
ma, te in-ka de xiñi satni ya ma.
34 Jesús ma, sa'a ni ka'an ya nuu Yuva
ya ma:
—Yuva sa, sakanu ini ni ñayii a,
vaa ñatuu ka jini i nawa ka sa'a i a
—kúu ya jiña'a ya.
Te soldado ma, ka chu'un de
suerte, sukan-va'a jin ndaka'nde de
sa'ma Jesús ma.
35 Te ñayii ka iyo ma, ka nde'ya i, te
onde tee ka netniñu ma, ka jakundee
de ya, te ka ka'an de:
—Ni sa'a de ja ni ka kaku in-ka
ñayii, te na sa'a de ja kaku maa de
vitna, nú ndija de ja Cristo iya ni kaji
Su'si ma kúu de —ka kuu de ka ka'an
de.
36 Te tee ka kuu soldado ma, ka
jakundee tna de Jesús ma. Ni ka jan
tu'va de ya, te ni ka wa'a de ja ko'o
ya ndute uva ni jiya,
37 te ni ka jiña'a de:
—¡Nú ndijin kúu rey nuu ñayii
judío a, sa'a ni ja kaku maa ni! —ka
kuu de ka jiña'a de.
38 Te iyo in tabla xini krusi ya ma,
te ká'an i: "Tee ya'a kúu rey tátnuni
nuu ñayii judío a."
39 In tee ni yo sa'a ja u'vi ndenee
nuu krusi ma xiñi ya ma, jiña'a de ya:
—¡Nú ndijin kúu Cristo ma, sa'a ni
ja kaku maa ni, te sa'a tna ni ja jin
kaku tna sa a! —kúu de jiña'a de.
40 Kovaa in-ka de ma, ndonda de
nuu tna'a de ma, te jiña'a de:
—Ndijin, ¿masu yu'u ni Su'si ma?
Te vitna ja ka iyo o ja jin kûu o a.
41 Yo'o chi ka ndo'o ka neni o, kovaa
va'a-ni, vaa yo'o chi ka ndachunaa o
ja u'vi ni ka sa'a maa o ma, kovaa tee
ya'a chi masu na ja u'vi sa'a de —kúu
de jiña'a de.
42 Sani te jiña'a tuku de nuu Jesús
ma:
—Ndaka'án ña'a ni kivi keja'a ni
tatnuni ni ma —kúu de jiña'a de.
43 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja vitna koo ni
ji'in sa nuu vava'a nani paraíso ma
—kúu ya jiña'a ya.

Sukan ni ji'i Jesús ma
(Mt 27:45-56; Mr 15:33-41; Jn 19:28-30)

44 Onde sava nduu ma te onde ka
uni nuu ve kukuee ma, te ni-ka'nu
ñuu ñayivi ma ni kunee,
45 te ñatuu ndíi-ka kandii ma. Te
sa'ma ndakaa ini veñu'u ka'nu ma
chi ni te'nde sasava i.
46 Sani te ni kayu'u nini'i Jesús ma, te
ká'an ya:
—Yuva sa, nuu nda'a maa ni xn-
doo sa anua sa ya —kúu ya jiña'a ya.
Te nuu ni jinu ni ka'an ya sukan
ma, sani te ni ji'i ya.
47 Nuu ni jini tee tátnuni nuu sol-
dado Roma ma sukan ni kuu ma, ni
ndachiñu'u de Su'si ma, te ká'an de:
—Ja ndaa kúu ja tee ya'a chi masu
na kuechi de —kúu de ká'an de.
48 Te ndaka ñayii ka iyo ma, ja ni ka
jini i ja ni kuu ma, ni ka ndakokuiñi i,
te ka kani ka kani i pechu i ma kuan
nu koo i, vaa ka ndakunitnuni i ja
masu va'a-ni ni ka sa'a i ma.
49 Kovaa ña'a ñuu Galilea ma ja ni ka
yo ndikin ña ya ma, ji'in ndaka-ka
ñayii ka jini Jesús ma, ni ka kendoo
ndaka i yukan, ka nde'ya jika i ja
sukan ni kuu ma.

Sukan ni ka chu'u i Jesús ma
(Mt 27:57-61; Mr 15:42-47; Jn 19:38-42)

50-51 Iyo in tee va'a tee vii ini, nani
de José, te in tee ñuu Arimatea ma
ja iyo i ñuu Judea ma kúu de. Te
in tna tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu
judío ma kúu de. Tee kúu José ma,
ndetu de kivi tatnuni Su'si ma ñuu
ñayivi ya, te ñatuu ni jatna ini de ja ni
ka ndatnu'u tna'a tee ka ja'nde tniñu
ñayii ñuu judío ma ja jin sa'a de Jesús
ma.
52 Tee ya'a, ni ja'an de nuu Pilato ma,
ni jan nu ndakan de ñunde'yu Jesús
ma.

53 Te ni nune'e de ya nuu krusi ma,
te ni chutuu de ya in sa'ma kuijin
vava'a, te ni jan chinee de ya in yavi
ndenee chii toto ma, nuu ñatuu na in
kinee-ka ma.
54 Kivi ka satu'va i ja ko kuu kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma kúu kivi yukan, te ve kuy-
atni ja kenda ora keja'a kivi ñatuu ka
satniñu ñayii ma.
55 Te ña'a ni ka ndikin ya onde ñuu
Galilea ma, ni jan koo tna ña, te ni
ka jini ña yavi nuu ni ka chinee de
ya ma, te ka nde'ya ña sukan ni ka
chinee de ñunde'yu ya ma.
56 Nuu ni ka ndenda koo ña ve'e ña
ma, ni ka satu'va ña ndute jáxiko asi,
ja jin koo ña jin chi'i ña ñunde'yu
ya ma. Te ni ka ndatatu ña kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma.

24

Nuu ni ndateku Jesús ma
(Mt 28:1-10; Mr 16:1-8; Jn 20:1-10)

1 Sani te kivi xinañu'u kivi kéja'a
smana ma, suni maa ña'a ni ka yo
ndikin ya ma, ne'e xeen ni jan koo
ña yavi nuu yinee Jesús ma, te ka
yinda'a ña ndute jáxiko asi ja ni ka
satu'va ña ma.
2 Nuu ni ka kenda koo ña ma, te ni ka
jini ña ja masu iyo-ka yuu ndesi ye'e
yavi ma nuu iyo i ma.
3 Te ni ka kivi koo ña yavi ma, kovaa
ñatuu ni ka ndani'i ña ñunde'yu Jesús
Iya Tátnuni ma.
4 Te ni ka yu'u xeen ña, te ñatuu ka
ni'i ini ña nawa jin sa'a ña. Sani te ni
ka jini ña kuenda tnu'u ja uu tee ka
nukuiñi te ka ne'nu de sa'ma kuijin
kuijin te jándute xeen.
5 Te ka yu'u xeen ña, te ni ka
jakindeyi ña onde nuu ñu'ú ma, ko-
vaa tee yukan, ka jiña'a de:

—¿Nava'a ka ndanduku ni iya téku
ma ne'un ñayii ni ka ji'i ma?

6 Ñatuu na iya iyo ya'a chi ja ni
ndateku ya. Jin ndaka'án ni ja sa'a
ni ka'an ya nuu iyo-ka ya ji'in ni ñuu
Galilea ma:
7 "Saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, jin ndaxsia'a ña'a i nuu
nda'a tee ka ndiso kuechi ma, te jin
skuita kaa ña'a de nuu krusi ma, te
nuu uni kivi ma, te ndateku sa." Sa'a
ni ka'an ya ma —ka kuu de ka jiña'a
de ña.
8 Sani te ni ka ndaka'án ña sukan
ni ka'an ya ma.
9 Ja ni ka ndakokuiñi ña ma, ni ka
ndakani ndi'i ña nuu ndi-uxi in tee
ni ka yo ndikin ya ma, ji'in nuu
ndaka-ka ñayii ma.
10 Ña'a ni jan koo ni ka ndakani
nuu tee ni ka yo ndikin ya ma ka
kuu María Magdalena ma, ji'in Juana
ma, ji'in María si'i Santiago ma, ji'in
jaku-ka ña'a ma.
11 Kovaa tee ni ka yo ndikin ya ma,
ka jani ini de ja ka ku'u ña, te ñatuu
ni ka kandija de ja ka ka'an ña ma.
12 Kovaa Pedro ma, jinu de kua'an
de yavi nuu ni yinee ya ma, te ni jito
ni'ni de, te ni jini de yika-nka-ni ja
sa'ma ni ñutuu ya ma. Sani te kuan
no'o de ve'e de ma, te kua'an-nka ini
de ja ni jini de sukan ni kuu ma.

Ni kenda Jesús ma nuu uu ñayii
ichi kuan koo i ñuu Emaús ma
(Mr 16:12-13)

13 Maa kivi yukan uu ñayii ni ka yo
ndikin ya ma, kuan nu koo i in ñuu
nani Emaús visi uxi in mil metro jika
ja onde ñuu Jerusalén ma.
14 Kuan koo i ka ndatnu'u i ndaka
sukan ni kuu ma.
15 Nani ka ndatnu'u ka ndatnu'u i
kuan koo i ma, Jesús ma, ni jan tu'va
ya i, te kua'an ya ji'in i.
16 Kovaa visi ka nde'ya i ya ma, iyo in
ja jasi nuu i ma, te ñatuu ka ndakuni
i ya.
17 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:

—¿Nawa ka ndatnu'u ni ichi ve koo
ni a? —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka kuxii ini i.
18 Te tee nani Cleofas ma, ni
ndakone'e de:

—¿Maa in-ni ndijin kúu ñayii ni
ya'a ñuu Jerusalén ya ja ñatuu jini ni
ja ni kuu ne'un kivi ya'a? —kúu de
jiña'a de.

19 Te ni jikan-tnu'u ya:

—¿Nawa ni kuu? —kúu ya jiña'a ya.

Te ka jiña'a i:

—Ja ni ndo'o Jesús tee ñuu Nazaret ma, vaa in tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma kúu de, te ja ni yo sa'a de ma ji'in tnu'u ká'an de ma ja va'a kúu nuu Su'si ma ji'in nuu ndaka ñayii ma.
20 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka netniñu ñuu o ma, ni ka ndakua'a de tee ma nuu Pilato ma, sukan-va'a tatnuni de ja jin ka'ni i de. Te ni ka skuita kaa i de nuu krusi ma.
21 Saña chi ni ka jani ini sa ja suu de ko kuu tee sa'a ja kaku ñuu Israel ya, te ka ndetu sa, te vitna kúu kii ku-uni ja ni kuu ndaka sa'a.
22 Kovaa jaku ña'a ka ndikin tna'a ji'in sa ma, ni ka xsiu'u ña'a ña, vaa ne'e xeen ni jan koo ña yavi nuu ni ka chu'u i de ma,
23 kovaa ñatuu ni ka ndani'i ña ñunde'yu de ma. Te ni ka ndakokuiñi ña ve'e ma, te ka ndakani ña ja ni ka jini ña uu ángel, te ka jiña'a i ja téku de, ka ka'an ña.
24 Ni jan koo jaku tna'a sa ma sukan ni ka yo ndikin sa de ma, te ni ka ndani'i de sukan ni ka jiña'a ña ma, kovaa ñatuu ni ka ndani'i de Jesús ma —ka kuu i ka jiña'a i.

25 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:

—¡Ndijin ja ñatuu ka jaku'ni ini ni te kuee ka kandija ni ndaka ja ni ka ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma!
26 ¿Xi masu onde sa'a ndo'o neni Cristo ma xi'na-ka, te sana ndani'i ya jayiñu'u ya ma? —kúu ya jiña'a ya.

27 Te ni keja'a ya onde tnu'u ni tee Moisés ma ji'in tnu'u ni ka tee ndaka tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ndáka'an ya ndaka sukan ká'an ja kuu maa ya ma.

28 Nuu ni ka kenda koo i yu'u ñuu i ma, Jesús ma, ni sa'a ya tnu'u ja jika-ka nuu ki'in ya.
29 Kovaa ka xtetuu i ya ja kendoo ya, te ka jiña'a i:

—Kendoo ni, vaa jâ ni kukuee, sani te kunee —ka kuu i ka jiña'a i.

Jesús ma, ni kivi ya, sukan-va'a kendoo ya ji'in i.

30 Nuu ka nukoo i ji'in ya nuu mesa ma, ni ke'en ya xtatila ma, te ni jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma, te ni ta'vi ya, te ni wa'a ya i.

31 Sani te ni ka ndanune nuu i ma, te ni ka ndakuni i ya, kovaa sani te ñatuu ni ka jini-ka i ya.
32 Te ka jikan-tnu'u tna'a i:

—¿Masu ja ndaa kúu ja ñatuu ka ni'i ini o naxe jin kani ini o ma, nani yikuu ya ká'an ya ichi nuu ve koo o ma te káxtnu'u ya sukan ká'an tnu'u ndee tutu Su'si ma? —ka kuu i ka ka'an i.

33 Te maa ora yukan-ni sani te ni ka ndakokuiñi i ñuu Jerusalén ma, te ni ka ndani'i i ndi-uxi in tee ni ka yo ndikin ya ma, ka iyo tutu de ji'in ndaka-ka ñayii ka iyo ji'in de ma.
34 Te ka ka'an de:

—Ja ndaa kúu ja ni ndateku Iya Tátnuni ma, te ni jini ña'a Simón a —ka kuu de ka ka'an de.

35 Sani te ni ka ndakani nduu i sukan ni ka ndo'o i ichi kuan nu koo i ñuu Emaús ma te onde nuu ni ta'vi ya xtatila ma saa ni ka ndakuni i ya ma.

Jesús ma, ni kenda ya nuu tee ni ka yo ndikin ya ma

(Mt 28:16-20; Mr 16:14-18; Jn 20:19-23)

36 Nani ka yikuu-ka de ka ndatnu'u de sukan ni kuu ma, te ni kenda-ni Jesús ma, ni jakun-nee ya me'ñu ndaka de ma, te jiña'a ya:

—Jin koo sii ini ndaka ni, te má jin ko ndi ini-ka ni —kúu ya jiña'a ya.

37 Sani te ni ka yu'u xeen de, te ka jani ini de: “Kuiti ja suu ya, ¿xi anua ya kúu ja ka nde'ya o ya?”
38 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Nava'a ka yu'u ni? ¿Nava'a ka jani uu ka jani uni ini ni?
39 Jin konde'ya ni nda'a sa a ji'in ja'a sa a. Te jin ke'e ña'a ni, te jin kuni ni ja maa sa kúu. Vaa nute anua sa ma kúu chi masu na yikikuñu sa ya koo, sukan ka nde'ya ña'a ni a —kúu ya jiña'a ya.

40 Sukan jiña'a ya ma, te ni
kaxtnu'u ya nda'a ya ma ji'in ja'a ya
ma.
41 Kovaa maa de ma, ja ka iyo sii ini
xeen de te ni ka sa'vi-nka ini de, te
kuenda ñatuu ka kandija de ja suu ya
kúu. Te chukan kúu ja jiña'a ya:
—¿Ka neva'a ni jaku ja jin kaa o?
—kúu ya jiña'a ya.
42 Sani te ni ka wa'a de in ta'vi tiaka
ni tavi ji'in vala ña'ma nduxi ñuñu.
43 Te ni tnii ya, te ni jaa ya nuu ndaka
de ma.
44 Sani te jiña'a ya:
—Cha'a ka kuu tnu'u ni kaxtnu'u
sa nuu ni ma, nuu ni ka yo iyo o
ma, ja jiniñu'u ja ko kuu ndaka sukan
ká'an tnu'u ni tatnuni Su'si ma ja ni
kaxtnu'u Moisés ma ja kuu sa ma,
ji'in sukan ndee nuu tutu tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma, ji'in sukan ndee nuu tutu salmo
ma —kúu ya jiña'a ya.
45 Sani te ni sa'a ya ja ni ka jaku'ni
ini de sukan ndee tnu'u Su'si ma.
46 Te jiña'a ya:
—Sukan ndee nuu tutu Su'si ma ja
Cristo a, jiniñu'u ja kûu ya, te nuu uni
kivi ma te ndateku ya,
47 te ja maa sa, te jin kaxtnu'u ni
nuu ndaka ñayii ñuu ñayivi a, te jin
kuña'a ni ja nuna jin ndakani jin
ndaka'vi ini i te jin xndoo i ja u'vi ni
ka yo sa'a i ma, te jin ndakokuiñi i,
te jin ndandikin i Su'si ma, te jin naa
kuechi i ma. Te jin keja'a ni onde ñuu
Jerusalén ya.
48 Te ndijin jin ko kuu ñayii jin
ndakani sukan ni ka jini ni ja ni yo
kuu ma.
49 Te maa sa tetniñu Xtumani Ndios
ma siki ndaka ni sukan ni skuiso
Yuva sa Su'si ma, kovaa jin kendoo
ndaka ni ini ñuu Jerusalén ya onde
nú ni ka ni'i ni tnu'u ndee tnu'u
ndatnu kuun onde sukan ma —kúu
ya jiña'a ya.

Sukan ni ndaa Jesús ma kuan no'o ya andivi ma
(Mr 16:19-20)

50 Te ni kene'e ya de onde ñuu
Betania ma, te ni ndone'e ya nda'a ya
ma, te ni jikan-ta'vi ya ja jin ni'i de ja
vii ja va'a.
51 Sani te ni jinu ja ni ka'an ya ma, te
ni ndaa ya kuan no'o ya onde sukun
ma.
52 Te ni jinu ja ni ka ndachiñu'u de ya
ma, te ni ka ndakokuiñi sii ini xeen
de ñuu Jerusalén ma.
53 Te ndi-kivi ndi-ñuu ni ka yo yinee
de veñu'u ka'nu ma, ni ka yo jita de
ka ndachiñu'u de Su'si ma. Te sukan
kó kuu.

Tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma sukan ni kaxtnu'u tee ni yo nani Juan ma

Tnu'u Su'si ma ni kii ñayivi

1 Onde xinañu'u ma, iyo Tnu'u Su'si
ma, te onde kivi yukan jâ iyo Tnu'u
Su'si ma ji'in Su'si ma, te Tnu'u Su'si
ma chi Su'si ma kúu.
2 Te Tnu'u Su'si ma iyo ji'in Su'si ma
onde xinañu'u ma.
3 Te ja maa Tnu'u Su'si ma, te ni ka
kuva'a ndaka ja ka iyo a, te ñatuu
nawa ni kuva'a nú masu ja maa
Tnu'u Su'si ma.
4 Te ja maa Tnu'u Su'si ma te jin
koteku ñayii ma, te maa Tnu'u Su'si
ma xtnuu nuu ñayii ma.
5 Te ñu'u ya'a ndú'va jajaa nuu nee
ma, te ñatuu nawa kúndee ja ndá'va i
ñu'u ma.
6 Ni kenda in tee ni yo nani Juan.
In tee ni tetniñu Su'si ma kúu de.
7 Tee ya'a, ni kenda de ja ko kuu de
testigu, sukan-va'a ka'an de siki iya
kúu ñu'u xtnuu vivii ma, te ndaka
ñayii ma jin kandija ja iya ya'a sa'a
ja jin ndani'i ta'vi o ma.
8 Juan ma, masu ñu'u xtnuu nuu ñayii
ma kúu de, su'va ni tetniñu Su'si ma
de ja ka'an de siki ñu'u xtnuu vivii
ma.
9 Chi vaa maa Tnu'u Su'si ma kúu
ñu'u xtnuu ndija nuu ñayii ma, te vee
ya ñuu ñayivi a.
10 Te maa Tnu'u Su'si ma ni kii ñuu
ñayivi a, ñuu ñayivi ni kuva'a ja maa
ya ma, kovaa ñayii ñuu ñayivi a, masu
ni ka ndakuni i ya.
11 Ni kenda ya ñuu ya ma, kovaa ñayii
ñuu ya ma, masu ni ka jan-ta'vi i ya.
12 Kovaa ndaka ñayii ni ka jan-ta'vi ya
ma te ni ka kandija i ya ma, ni wa'a
ya tnu'u ja jin ko kuu i sa'ya Su'si ma.
13 Te ñayii ya'a chi masu sukan ni kuu
kii ni kâku o ma, ni a masu sukan
kúu ini maa ñayii ma, ni a masu
sukan ka kuu ini tee ma kúu ja ni ka
ndakâku jaa i nuu Su'si ma, nú masu
ja sukan kúu ini maa Su'si ma, te ni
ka ndakâku jaa i, te ni ka nduu i sa'ya
ya ma.
14 Te Tnu'u Su'si ma ja kúu maa
Jesucristo ma, ni kii ñayivi ya, te ni
iyo ya ne'un ndaka o, te ni ka jini o
jayiñu'u ya ma, jayiñu'u maa in maa
tnu'u-ni Sa'ya Su'si ma, te ndimaa
tnu'u vii tnu'u mani ji'in ja ndaa ni
yo ka'an, ni yo kachi ya.
15 Juan ma, ni ka'an de na in kúu
Jesús ma, nuu ni kenda ya nuu ka iyo
de ma, te káyu'u de ká'an de:
—Iya ya'a kúu iya ni ka'an sa ja
kii kuee-ka ya sana saña ma, te
kanuu-ka ya sana saña, vaa xi'na-ka
ya iyo sana saña —kúu de jiña'a de.
16 Ndaka ja va'a xeen neva'a ya ma
ni ka ndani'i o, te sukan ni ka ni'i o
kua'a xeen tnu'u vii tnu'u mani Su'si
ma.
17 Tnu'u ni tatnuni Su'si ma chi ni
wa'a ya nuu tee kúu Moisés ma, te
ni yo ndakaxtnu'u de nuu ñayii ma.
Kovaa tnu'u vii tnu'u mani ma ji'in ja
ndaa ma ni kenda ja maa Jesucristo
ma.
18 Ñatuu na in ni jini Su'si ma, nú
masu ja Sa'ya maa in maa tnu'u-ni
ya ma, vaa Su'si kúu maa ya, te iyo
ya ji'in Yuva ya ma. Suu ya kúu iya
ni kaxtnu'u sukan iyo Su'si ma.

Juan ma káxtnu'u na in kúu Jesucristo ma
(Mt 3:11-12; Mr 1:7-8; Lc 3:15-17)

19 Te cha'a kúu ja ni ndaka'an tee
kúu Juan ma. Te tee judío ñuu
Jerusalén ma, ni ka tetniñu de sutu
ma ji'in sa'ya tata Leví ma ja jin
kakan-tnu'u de na in kúu Juan ma.
20 Te ni ka'an ndaa Juan ma:
—Masu saña kúu Cristo iya tetniñu
Su'si ma —kúu de jiña'a de.
21 Ni ka ndakan-tnu'u de in-ka
jichi:
—¿Na in kúu ni? ¿Tee kúu Elías ma
kúu ni? —ka kuu de ka jiña'a de.
Juan ma, ni ndakone'e de:
—Ña'a. Masu suu sa.
—¿Tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma ja ka ndetu sa ja kenda de
ma kúu ni? —ka kuu de ka jiña'a
tuku de.

—Ña'a —kúu Juan ma jiña'a de.
22 Te ka jiña'a tuku de:
—¿Na in kúu ni vi? Sukan-va'a jin kuña'a sa tee ni ka tetniñu ña'a ma. ¿Naxe ká'an ni? ¿Na in kúu ni? —ka kuu de ka jiña'a de.
23 Juan ma, ni ndakone'e de:
—Saña kúu in ja káyu'u nuu masu nawa kuiti iyo a: "Jin ndasandaa ni ichi kii Iya Tátnuni ma", sukan ni ka'an Isaías ma tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma —kúu de jiña'a de.
24 Te tee yukan chi tee ni ka tetniñu tee ka kuu fariseo ma ka kuu de.
25 Te ni ka jikan-tnu'u de:
—Nú masu maa Cristo ma kúu ni, ni a Elías ma, ni a tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma kúu ni, ¿nava'a skuandute ni ñayii ma? —ka kuu de ka jiña'a de.
26 Juan ma, ni ndakone'e de:
—Saña chi skuandute sa ñayii ma nuu ndute a. Kovaa ne'un ndaka ni a iyo iya masu ka jini ni,
27 te iya ya'a kúu iya kenda, te jin kuni o ya. Te jâ iyo ya xi'na-ka sana ni kâku sa ma, te ni a ñií ndijan ya ma masu kaa masu iyo sa ja ndaji sa —kúu de jiña'a de.
28 Ndaka cha'a ni ka jini, ni ka jito ñayii ñuu Betania ma, ichi in-ka yu'u yute nani Jordán ma, nuu yikuu Juan ma skuandute de ñayii ma.

Jesús ma, sukan kúu ndikachi jaa ma, sukan kúu ya nuu Su'si ma

29 Kivi xtnee ma Juan ma, ni jini de Jesús ma, ja kuan tu'va ya de, te jiña'a de:
—¡Jin konde'ya ni! Ya'a iyo iya kúu Ndikachi Jaa nuu Su'si ma, vaa suu ya xtandiyo kuechi ñayii ñuu ñayivi a.
30 Iya ya'a kúu iya ni ka'an sa ja kenda ya ma, te jin kuni ñayivi ni ya, te kanuu-ka ya sana saña, vaa jâ iyo ya, saa ni kenda sa ma.
31 Maa sa, masu jini sa na in kúu ya nkuu, kovaa vee sa ja skuandute sa ñayii ma, te sukan-va'a ñayii ñuu Israel ya, jin koo tu'va i te jin ndakuni i ya —kúu de jiña'a de.
32 Sani te Juan ma, ni ndaka'an de sukan ni jini de ma:
—Ni jini sa Xtumani Ndios ma, ja ni nuu ya andivi ma sukan kaa in sata, te ni jinkuiñi ya siki Jesús ma.
33 Saña chi ñatuu kuni-ka sa nkuu ja Jesús ma kúu iya tetniñu maa Su'si ma, kovaa Su'si iya ni tetniñu ña'a ja skuandute sa ñayii ma ji'in ndute ma, ni ka'an ya nuu sa: "Na in kuni ni ja nuu Xtumani Ndios ma siki i te koo ya ji'in i ma chi iya yukan kúu iya skuandute ñayii ma ji'in Xtumani Ndios ma."
34 Te maa sa ni jini, te kúu sa testigu ja Sa'ya Su'si ma kúu Jesús ya —kúu de jiña'a de.

Tee ka kuu xinañu'u ja ni ka ndikin de Jesús ma

35 Kii xtnee ma Juan ma, iyo de ji'in uu tee ka ndikin ña'a ma.
36 Nuu ni jini de ja ni ya'a Jesús ma, Juan ma, jiña'a de:
—¡Jin konde'ya ni! Iya ya'a kúu Ndikachi Jaa nuu Su'si ma —kúu de jiña'a de.
37 Nduu tee ka ndikin Juan ma, ni ka jiniso'o de, te ni ka ndikin de Jesús ma.
38 Jesús ma, ni ndakonenuu ya, te ni jini ya ja ka ndikin de ya ma, te ni jikan-tnu'u ya:
—¿Nawa ka nduku ni? —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—Rabí, ¿ndenu iyo ni? —ka kuu de ka jiña'a de. Te tnu'u rabí ma kúni ka'an "teskua'a".
39 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ne'e koo ni, te jin kuni ni —kúu ya jiña'a ya.
Ni jan koo de, te ni ka jini de ndenu iyo ya ma, te ni ka iyo de ji'in ya onde ni kunee ma, vaa jâ ve ñini ma.
40 Te in de ma chi Andrés ñani Simón Pedro ma kúu de, te ja ni jiniso'o de sukan ká'an Juan ma, te ni ndandikin de Jesús ma.
41 Andrés ma, sani te ni ndanduku de ñani de Simón ma, te jiña'a de:

—Ni ka ndani'i ri Mesías ma —kúu de jiña'a de. Te tnu'u Mesías ma kúni ka'an “Cristo iya ni tetniñu Su'si ma”.
42 Sani te Andrés ma, kuan koo de ji'in ñani de Simón ma nuu iyo Jesús ma. Nuu ni jini Jesús ma de, te jiña'a ya:
—Ndijin kúu Simón sa'ya Jonás ma, kovaa konani ni Cefas —kúu ya jiña'a ya. Te tnu'u Cefas ma kúni ka'an “Pedro”.

Jesús ma, ni kana ya Felipe ma ji'in tee kúu Natanael ma

43 Kivi xtnee ma Jesús ma, ni jani ini ya ja ki'in ya ñuu Galilea ma. Ni ndani'i ya Felipe ma, te jiña'a ya:
—Kondikin ña'a ni —kúu ya jiña'a ya.
44 Te ñuu Betsaida ma kúu ñuu Felipe ma ji'in Andrés ma ji'in Pedro ma.
45 Felipe ma, ni ka ndatna'a de ji'in Natanael ma, te jiña'a de:
—Ni ka ndani'i sa tee ni tee Moisés ma nuu tutu ndee tnu'u Su'si ma, suni ni ka tee tna tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma. Te suu de kúu Jesús sa'ya José ma, te tee ñuu Nazaret ma kúu de —kúu de jiña'a de.
46 Jiña'a Natanael ma:
—¿Xi kuu kee in ja va'a ñuu Nazaret ma? —kúu de jiña'a de.
Felipe ma, ni ndakone'e de:
—Ne'e ni, te kuni ni —kúu de jiña'a de.
47 Nuu ni jini Jesús ma ja kuan tu'va tee kúu Natanael ma, te jiña'a ya:
—Ya'a vee in tee ndija ñuu Israel ya, in tee masu xnda'vi ñayii ma kúu de —kúu ya jiña'a ya.
48 Natanael ma, ni jikan-tnu'u de:
—¿Naxe jini ña'a ni? —kúu de jiña'a de.
Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Jâ ni jini ña'a sa xi'na-ka sana ni kana ña'a Felipe a, nuu iyo ni kati tnu higo ma —kúu ya jiña'a ya.
49 Natanael ma, jiña'a de:
—Rabí, ¡ndijin kúu Sa'ya Su'si ma! ¡Ndijin kúu rey ñuu Israel ya! —kúu de jiña'a de.
50 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Ni kandija ni kuechi ja ni ka'an sa ja ni jini ña'a sa kati tnu higo ma? Su'va kua'a-ka ja kuni ni sana cha'a —kúu ya jiña'a ya.
51 Suni jiña'a Jesús ma:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja onde vitna, te jin kuni ni andivi ma ja ndanune, te ángel Su'si ma jin nda koo jin nu koo siki sa ja kúu sa iya ni kenda ñayivi ñuu ñayivi a —kúu ya jiña'a ya.

2

Jesús ma, ni sa'a ya ja ndute ma, te ni nduu de ndute uva

1 Nuu uni kii ma ni iyo in viko tnánda'a ñuu nani Caná ñuu Galilea ma. Te yukan iyo tna si'i Jesús ma.
2 Te ni ka kana tna ñayii ma Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma. Ni jan koo de ji'in ya viko tnánda'a ma.
3 Te ni ndi'i ndute uva ma, te si'i Jesús ma, jiña'a ña ya:
—Ñatuu-ka na ndute uva ka neva'a i —kúu ña jiña'a ña.
4 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nawa kúni ni ja sa'a sa? ¿Nava'a ká'an ni sa'a? Ñatuu kenda-ka ora ja satniñu sa —kúu ya jiña'a ya.
5 Te jiña'a ña tee ka skanduu ndute uva ma:
—Jin sa'a ni ndaka ja ká'an i ma —kúu ña jiña'a ña.
6 Ka nukuiñi iñu yuu ka kuu tinaja ja jin ku'un ndute ka jatniñu ñayii judío ma sukan ka sa'a i kivi ka kuni i ja jin nduvii i nuu Su'si ma. Te in tinaja ma chi kanda uu xi uni kiyi ndute.
7 Jesús ma, jiña'a ya tee ka skanduu ndute uva ma:
—Jin xchitu ni ndute nuu tinaja a —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka xchitu de.
8 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Vitna te jin tava ni jaku ndute a, te jin xsia'a ni de nuu tee kúcargu viko a —kúu ya jiña'a ya.
Sukan ni ka sa'a de.
9 Te tee kúcargu viko ma, ni jitotnuni de ndute ni nduu ndute uva ma. Ni masu jini de ndenu ni kee ndute uva

ma chi maa in-ni tee ka skanduu ma
ka jini, chi vaa maa de ni ka tava
ndute ma. Chukan kúu ja tee kúcargu
viko ma, ni kana de suchi tnánda'a
ma,
10 te jiña'a de:
—Ndaka ñayii ma, xinañu'u ndute
uva va'a-ka ma ka skanduu i, te nuu
jâ ni kukua'a ka ji'i ñayii ka iyo viko
ma, sani te ka kene'e i ja nda'vi-ka
ma. Kovaa ro'o chi ni tava'a ro ndute
uva va'a-ka a, te onde vitnañu'ni,
sana ni kene'e ro de —kúu de jiña'a
de.
11 Cha'a kúu ja ni sa'a Jesús ma ñuu
nani Caná ñuu Galilea ma, te cha'a
kúu xinañu'u milagru ni sa'a ya ma,
ja ni kaxtnu'u ya jayiñu'u maa ya ma.
Te tee ka ndikin ya ma, ni ka kukanu
ini-ka de ya.
12 Te ni jinu sukan, te kua'an ya
ñuu Capernaum ma. Te ndikin si'i
ya ma, ji'in ñani ya ma, ji'in tee ka
ndikin ya ma, kuan koo de ji'in ya.
Te yukan ni iyo ya ji'in de jaku kii.

Jesús ma, ni ndasavii ya ini veñu'u ka'nu ma

(Mt 21:12-13; Mr 11:15-18; Lc 19:45-46)

13 Jesús ma, kua'an ya ñuu
Jerusalén ma, vaa jâ ve kuyatni Viko
Pascua ja ka sa'a ñayii judío ma.
14 Te ini veñu'u ma chi ni ndani'i ya
tee ka xiko xndiki, ji'in tee ka xiko
ndikachi, ji'in tee ka xiko sata, ji'in
tee ka nukoo ka sama de xu'un ñayii
ma.
15 Ja ni jini Jesús ma sukan, ni ke'en
ya in yo'o, te ni sa'a ya in yutnu xii,
te ni kene'e ya ndaka kiti ka ñu'u ma,
ji'in ndaka ñayii ma. Te ñayii ka sama
xu'un ma, ni jatenuu ya xu'un i ma,
te ni kondakin ya mesa i ma.
16 Suni tee ka xiko sata ma jiña'a ya:
—¡Jin xtandiyo ni kiti ya'a! ¡Má jin
sa'a ni nuya'vi ve'e Yuva sa ya! —kúu
ya jiña'a ya.
17 Sani te ni ka ndaka'án tee ka
ndikin ya ma sukan ká'an tutu ndee
tnu'u Su'si ma: "Kúkueñu sa ve'e
Yuva sa a, te chukan kúu ja sa'a sa
ndaka cha'a."
18 Te ni ka jikan-tnu'u tee judío ma
nuu Jesús ma:
—¿Nde a kúu ja kaxtnu'u ni, ja sa'a
ni sa'a? —ka kuu de ka jiña'a de.
19 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Jin ndakana ni veñu'u ya'a, te
nuu uni kii te ndasa'a sa —kúu ya
jiña'a ya.
20 Te tee judío ma, ka jiña'a de:
—Uu xiko iñu (46) kuiya ni ka
satniñu i ja ni kuva'a veñu'u a, te
¿ndijin, nuu uni-ni kii te ndasa'a ni,
ká'an ni a? —ka kuu de ka jiña'a de.
21 Kovaa veñu'u ká'an Jesús ma chi
maa yikikuñu ya ma kúu ja ká'an ya
ma.
22 Chukan kúu ja nuu ni ndateku
ya ma, te tee ka ndikin ya ma, ni
ka ndaka'án de sukan ni ka'an ya
ma, te ni ka kandija de sukan ká'an
tutu ndee tnu'u Su'si ma ji'in ja ká'an
Jesús ma.

Jesús ma, jini ya nawa ñunee ini anua ñayii ma

23 Nani iyo Jesús ma Viko Pascua
ñuu Jerusalén ma, kua'a ñayii ma, ni
ka kandija i ja ká'an ya ma, ja ni ka
jini i milagru ni sa'a ya ma.
24 Kovaa Jesús ma, masu ni yo
kukanu ini ya ñayii yukan, vaa jini ya
sukan inu-ini ndaka i ma.
25 Ñatuu ni yo jiniñu'u ya ja na in
kuña'a ja naxe ka kuu ñayii ma, vaa
maa ya chi jâ jini ya onde ini anua
ñayii ma nawa ñu'u ini i.

3

Ni ka ndatnu'u Jesús ma ji'in tee nani Nicodemo ma

1 Iyo in tee fariseo ma ja nani
de Nicodemo, te in tee kanuu xeen
ne'un ñayii judío ma kúu de.
2 Tee ya'a, ni kii de nuu iyo Jesús ma
in jakuaa, te jiña'a de:
—Teskua'a, ka jini sa ja nuu Su'si
ma vee ni ja kaxtnu'u ni nuu ñayii
a, vaa masu na in kúu sa'a milagru
sa'a ni a, nú masu iyo i ji'in Su'si ma
—kúu de jiña'a de.
3 Te ni ndakone'e Jesús ma, te jiña'a
ya:

—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa, nú na in ma ndakâku jaa i, masu kuu kuni i nuu tatnuni Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

4 Te jiña'a Nicodemo ma:

—¿Xi kuu ja in ñayii nija'nu ma, te ndakâku jaa i in-ka jichi? ¿Kuu ndivi i chii si'i i ma te ndakâku jaa i in-ka jichi? —kúu de jiña'a de.

5 Te ni ndakone'e Jesús ma:

—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa, nú na in ma kâku ji'in ndute ji'in Xtumani Ndios ma, masu kuu kuni i nuu tatnuni Su'si ma.
6 Ñayii ni kâku nuu si'i i ma chi yikikuñu-ni kúu i. Kovaa ñayii ni ndakâku jaa ja sa'a Xtumani Ndios ma, ni ndujaa anua i ma nuu Su'si ma.
7 Máko kun-nenu ini ni ja ká'an sa ja jiniñu'u ja jin ndakâku jaa ni.
8 Vaa jini ni ja yi'i kajin ma nuu kúni maa i ma, te jiniso'o o ja kúu yu'u i ma, kovaa masu jini o nde ichi vee i nde ichi kua'an i. Sukan kúu ñayii ndákâku jaa ja sa'a Xtumani Ndios ma —kúu ya jiña'a ya.

9 Nicodemo ma, ni ndakakan-tnu'u de in-ka jichi:

—¿Naxe kúu ja ká'an ni a? —kúu de jiña'a de.

10 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ndijin ja in teskua'a ñuu Israel ya kúu ni, te ¿ñatuu jini ni ja ká'an sa a?
11 Ja ndaa ja ndaa ká'an sa, ja ja ka jini sa a ka ka'an sa, ji'in ja ka nde'ya sa a, te ka ndaka'an sa a, kovaa masu ka kandija ni ja ka ndaka'an sa a.
12 Nú ma jin kandija ni tna'a ja ká'an sa a sukan kúu ñuu ñayivi a, ¿naxe jin kandija ni nuna ka'an sa sukan kúu andivi ma?
13 Masu na in ni kaa andivi ma, nú masu ja maa iya ni kenda ñayivi ñuu ñayivi a, ja iyo ya andivi ma.
14 Sukan ni sa'a Moisés ma, ja ni ndone'e sukun de in koo nani-maa kaa kúu ti nuu masu nawa kuiti iyo ma, sukan jiniñu'u ja iya ni kenda ñayivi ñuu ñayivi a, jin ndone'e sukun i ya,
15 sukan-va'a nú na in na kandija i ya ma, masu skenaa i maa i, su'va koteku i ni-kani ni-jika —kúu ya jiña'a ya.

Ûni kútoo xeen Su'si ma ndaka ñayii ñuu ñayivi a

16 Su'si ma, ni kutoo xeen ya ñayii ka iyo ñuu ñayivi a, te ni tetniñu ya Sa'ya maa in maa tnu'u-ni ya ma, sukan-va'a nú na in na kandija ya ma, te masu skenaa i maa i, su'va ndani'i ta'vi i te koteku i ni-kani ni-jika.
17 Vaa Su'si ma, masu ni tetniñu ya Sa'ya ya ma ñuu ñayivi ya'a ja xndo'o xneni ya ñayii ma.
18 Su'va ñayii kandija ya ma, masu ki'in i andeya ma ja chunaa i. Kovaa ñayii ñatuu kándija ya ma, jâ iyo i ja chunaa maa i, vaa masu kándija i Sa'ya maa in maa tnu'u-ni Su'si ma.

19 Chukan kúu ja jin chunaa maa ñayii ma, vaa ni kii Jesús ma, te sukan tnuu ñu'u ma sukan kúu ya, káxtnu'u ya ichi va'a nuu o a. Kovaa maa ñayii ma chi ni ka jatna ini-ka i ichi nuu nee ma sana ichi nuu xtnuu ya ñu'u maa ya ma, vaa ja ka sa'a i ma chi ja u'vi kúu.
20 Vaa ndaka ñayii ka sa'a ja u'vi ma, ñatuu ka jatna ini i nuu xtnuu ya ñu'u maa ya ma, te ñatuu kí koo i nuu xtnuu ya ñu'u maa ya ma, sukan-va'a ñatuu na in ko ndakuña'a ja ja u'vi kúu ja ka sa'a i ma.
21 Kovaa ñayii ka sa'a ja ndaa ma chi kí koo i kí tu'va i nuu tnuu ñu'u ya ma, sukan-va'a jin kuni ñayii ma ja ka sa'a i sukan tátnuni Su'si ma.

Ni ka'an Juan ma sukan kanuu-ka tniñu sa'a Jesús ma sana tniñu sa'a maa de ma

22 Ni jinu, sani te Jesús ma, kua'an ya ji'in tee ka ndikin ya ma ñuu Judea ma. Nuu ni iyo ya ji'in de ma, te ni yo skuandute ya ñayii ma.
23 Suni Juan ma, iyo de ichi ñuu Enón ma yatni ñuu Salim ma, te ni yo jan koo ñayii ma, te ni yo skuandute de i, vaa iyo kua'a ndute yukan.

24 Sa'a ni yo kuu, nuu ñatuu kivi-ka
Juan ma vekaa ma.
25 Kovaa jaku ñayii ka ndikin Juan
ma, ni ka keja'a i ka tetna'a i ji'in
in tee judío ma siki ja sukan nduvii
ndundoo ñayii ma nuu Su'si ma,
26 te ni jan koo i ka jiña'a i Juan ma:
—Teskua'a, jini ni ja tee ni iyo ji'in
ni ichi in-ka yu'u yute Jordán ma, tee
ni ka'an ni na in kúu de ma, te vitna
chi yikuu de skuandute de ñayii ma,
te ndaka i ka ndikin de —ka kuu i ka
jiña'a i.
27 Te Juan ma, jiña'a de:
—Masu nawa kuu koneva'a o, nú
masu taa maa Su'si ma.
28 Ndaka maa ni ni ka jiniso'o ja ká'an
ndaa sa ja masu Cristo iya tetniñu
Su'si ma kúu sa chi yika-ni ja in
ñayivi-ni kúu sa, te ni tetniñu ña'a
Su'si ma ja satu'va sa ichi vee Cristo
ma.
29 Vaa in viko tnánda'a ma chi suchi
tnánda'a ma, kúsii ini xeen i ja iyo
i ji'in suchi si'i ma, te suni sukan
kúu tna suchi kétna'a ini ji'in suchi
tnánda'a ma, ja iyo tna i yukan, te
jiniso'o i ja ká'an suchi tnánda'a ma,
te kútachi xeen i. Te vitna sukan kúsii
ini tna sa.
30 Chukan kúu ja saña chi nduu lu-
luu-ka tniñu sa'a sa a, te maa ya chi
su'va kuka'nu-ka tniñu sa'a ya ma,
vaa iya kanuu-ka kúu ya sana saña
—kúu de jiña'a de.

Jiniñu'u ja jin kandija o ja ká'an Jesús ma

31 Iya vee onde sukun ma iyo siki
ndaka o. Ñayii iyo nuu ñu'ú ya'a, ñayii
nuu ñu'ú ya'a kúu i, te ká'an i sukan
kúu nuu ñu'ú ya. Kovaa iya vee onde
andivi ma, iyo ya siki ndaka ja iyo
ñuu ñayivi a,
32 te ká'an ya ja jiniso'o ya ma ji'in ja
jini ya ma. Kovaa ñatuu na in kándija
ja ká'an ya ma.
33 Kovaa nú na in na kandija ya ma,
ñayii yukan, ká'an ndaa i ja Su'si
ndija kúu Su'si ma,
34 vaa maa Su'si ma ni tetniñu Sa'ya
ya ma. Vaa iya ni tetniñu Su'si
ma, ká'an ya ndaka ja tátnuni Su'si
ma, vaa Su'si ma chi masu jaku-ni
Xtumani maa ya ma ni wa'a ya Sa'ya
ya ma chi ni wa'a ndi'i ni wa'a tu'u
ya.
35 Vaa Yuva ya ma chi kútoo ya Sa'ya
ya ma, te wa'a ya tnu'u ja tátnuni
Sa'ya ya ma siki ndaka ja iyo ñuu
ñayivi a.
36 Nú na in kandija Sa'ya ya ma, te
koteku i ni-kani ni-jika, kovaa nú na
in ñatuu kúni kandija i Sa'ya ya ma,
masu koteku i, su'va ndetu ña'a nuu
ndo'o neni i ma.

4

Jesús ma, ni ndatnu'u ya ji'in in ña'a ñuu Samaria ma

1 Tee ka kuu fariseo ma, ni ka jini
de ja ka kandija kua'a-ka ñayii ja
ká'an Jesús ma te ni yo skuandute
kua'a-ka ya ñayii sana Juan ma.
2 (Kovaa masu maa Jesús ma ni yo
skuandute ñayii ma chi tee ka ndikin
ya ma ni ka yo skuandute ñayii ma.)
3 Nuu ni jini Jesús ma ja sukan ka
jani ini tee ka kuu fariseo ma, te ni
ndee ya ñuu Judea ma, te kuan no'o
ya ñuu Galilea ma.
4 Te ichi kuan no'o ya ma, jiniñu'u
ja ndaya'a ya ñuu Samaria ma.
5 Chukan kúu ja ni kenda ya ñuu
Samaria ma ichi nuu nani Sicar ma
6 yatni ñu'ú tee ni yo kuu Jacob ma
ja ni wa'a de sayii de José ma. Yukan
iyo in soko ndute ni ka yo xnani ñayii
ma soko Jacob ma. Te Jesús ma,
ni ku-u'vi ya ja ni jika ya ma, te ni
jinkoo ya yu'u soko ma nuu sani te
kuu sava nduu.
7 Sani te ni kenda in ña'a ñuu
Samaria ma kuan tava ña ndute soko
ma, te Jesús ma, jiña'a ya:
—Taa ni vala ndute ko'o sa —kúu
ya jiña'a ya.
8 Te tee ka ndikin ya ma chi jâ kuan
koo de ini ñuu ma kuan kuaan de ja
jin kaa de ji'in ya ma.
9 Kovaa ñayii judío ma, masu ni
ka yo jatniñu i ndatniñu ñayii ñuu
Samaria ma. Te chukan kúu ja ña'a
ma, ni ndakone'e ña:
—¿Naxe kúu ja ndijin, ja tee judío
ma kúu ni, te jikan ni ndute nuu saña

ja kúu sa ña'a ñuu Samaria a? —kúu
ña jiña'a ña.
10 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nute kuni ni nawa kúu ja taa
Su'si ma, te nute kuni ni na in kúu
ja jikan ndute nuu ni a chi maa
ni kakan ndute ko'o ni, te taa ya
ndute sa'a ja koteku ñayii ma —kúu
ya jiña'a ya.
11 Te ña'a ma, jiña'a ña:
—Ndijin, masu nawa yinda'a ni ja
tava ni de, te vaa kunu soko a, te
¿ndenu yinda'a ni ndute taa ni ja
koteku sa ma?
12 Tee jana'a ni yo kuu Jacob ma, ni
ka yo ji'i de ndute soko ya'a, ji'in
sa'ya de ma, ji'in kiti de ma. Te ni
xndoo de soko ya'a ja jin nduta'vi o
a. ¿Te naku ká'an ni sukan? ¿Xi ja
va'a-ka ni sana Jacob ma? —kúu ña
jiña'a ña.
13 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ndaka ñayii jin ko'o ndute ya'a
chi jin ko yichi-ka i,
14 kovaa ñayii jin ko'o ndute kua'a sa
ma, masu jin ko yichi-ka i, vaa onde
ini anua ñayii jin kuan-ta'vi ndute
kua'a sa ma ko kuu sukan kúu nuu
tóo ndute ja masu nde ndi'i de ma, te
jin koteku i ni-kani ni-jika —kúu ya
jiña'a ya.
15 Te jiña'a ña'a ma:
—Ndijin, taa ni ndute yukan,
sukan-va'a máko ko yichi-ka sa, te
máko kii-ka sa ki tava sa ndute a
—kúu ña jiña'a ña.
16 Jesús ma, jiña'a ya:
—Kuá'an ni, te kana ni yii ni ma, te
kii ni ji'in de —kúu ya jiña'a ya.
17 Te jiña'a ña'a ma:
—Masu na yii sa iyo —kúu ña jiña'a
ña.
Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Va'a-ni ni ka'an ni ja masu na yii
ni iyo,
18 vaa u'un tee ni iyo ji'in ni ma, te
tee iyo ji'in ni vitna a chi masu yii ni
kúu de. Te ja ndaa kúu ja ká'an ni a
—kúu ya jiña'a ya.
19 Ja ni jiniso'o ña sukan ma, te
jiña'a ña:
—Ndijin chi in tee ndákaxtnu'u
tnu'u wa'a Su'si ma kúu ni.
20 Tna'a sa ñayii jana'a ñuu Samaria
ya chi ni ka yo chiñu'u i Su'si ma nuu
yuku ya'a. Te ndijin tee judío ma, ka
ka'an ni ja Jerusalén ma kúu nuu jin
chiñu'u o Su'si ma —kúu ña jiña'a ña.
21 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ndijin, kandija ni ja ká'an sa
a, vaa sani te kenda kivi, te masu
jiniñu'u-ka ja jin koo ni yuku ya'a ni
a ñuu Jerusalén ma ja jin chiñu'u ni
Yuva o ma.
22 Ndijin, masu ka jini ni na in ka
chiñu'u ni, kovaa saña chi ka jini sa
na in ka chiñu'u sa, vaa ne'un ñayii
judío ma kenda iya sa'a ja jin ndani'i
ta'vi ñayii ma.
23 Kovaa kenda ora ma, te vitna kúu
ora ja jin chiñu'u ndija ñayii ma Yuva
o Su'si ma, te jin sa'a ndaa jin sa'a
ndija i ndaka sukan kúni maa Xtu-
mani Ndios ma. Vaa suni Yuva o ma
chi ndánduku ya ñayii ni-yu'u ni-ini i
jin ndachiñu'u ndija i ya ma.
24 Vaa Su'si ma chi masu kuni ndijin
o ya, vaa Xtumani Ndios ma kúu ya.
Te ñayii jin chiñu'u ya ma, jiniñu'u ja
ni-yu'u ni-ini i jin chiñu'u i ya sukan
kúni maa Xtumani Ndios ma —kúu
ya jiña'a ya.
25 Te ña'a ma, jiña'a ña:
—Saña chi jini sa ja kii Mesías ma,
te kivi kii ya ma kaxtnu'u ndi'i kuiti
ya ndaka —kúu ña jiña'a ña. Te
tnu'u Mesías ma kúni ka'an “Cristo
iya tetniñu Su'si ma”.
26 Jesús ma, jiña'a ya:
—Maa sa kúu iya yukan, iya ká'an
ji'in ni a —kúu ya jiña'a ya.
27 Sani te ni ka ndenda koo tee ka
ndikin ya ma, te ni ka sa'vi-nka ini
de ja Jesús ma, yikuu ya ká'an ya ji'in
ña'a ma. Kovaa ni-in de ñatuu ni ka
kusaa ini ja jin kakan-tnu'u de nawa
kúni ya xi nawa ka ndatnu'u ya ji'in
ña'a ma.
28 Te ña'a ma chi ni xndoo ña kiyi
ña ma, te kuan no'o ña ini ñuu ma, te
ni jiña'a ña nuu ñayii ma:
29 —Ne'e koo ni, te jín koo o, te jin
kuni ni in tee ja ni ka'an de ndaka ja
ni yo sa'a, ni yo kuu sa ma. ¿Te kuiti

masu tee ya'a kúu Cristo ma? —kúu
ña jiña'a ña.
30 Sani te ni ka ke koo ñayii ñuu
yukan, te kuan koo i nuu iyo Jesús
ma.
31 Kovaa nani ve koo ñayii ñuu ma, te
ka ka'an nda'vi tee ka ndikin ya ma
ja kaa ya xita, te ka jiña'a de:
—Teskua'a, kaa ni vala —ka kuu de
ka jiña'a de.
32 Kovaa jiña'a ya:
—Saña chi iyo in ja kaa sa ja masu
ka jini ni —kúu ya jiña'a ya.
33 Te tee ka ndikin ya ma, ni ka
keja'a de ka jikan-tnu'u tna'a de:
—¿Kuiti masu na in ni ki xsia'a ja ni
jaa de? —ka kuu de ka ka'an de.
34 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Ndeyu sa kúu ja sa'a sa sukan
kúni iya ni tetniñu ña'a ma, te xsinu
sa tniñu ni tatnuni ya ja sa'a sa a.
35 Ndijin, ka ka'an ni: "Kúni-ka
kuun-ka yoo sana ndaxtutu o itu
ma", kovaa saña chi ká'an sa, jin
ndonenuu ni te jin konde'ya ni nuu
ni ka saka i triu ma, vaa jâ ni ka
kuaan ja sani te ndututu i.
36 Ñayii satniñu nuu ndútutu ma chi
ké'en ya'vi i, te ñayii ndáxtutu ma,
ndáxtutu i ja jin koteku i ni-kani
ni-jika, vaa suni ñayii sáka ma ji'in
ñayii ndáxtutu ma, ka kusii ini ndun-
duu i.
37 Vaa sa'a, te kúu ja ndaa ja ndija
tnu'u ndichi ka ka'an i ma: "In ñayii
sáka, te in-ka i ndáxtutu."
38 Saña ni tetniñu ndaka ni ja jin
ndaxtutu ni tna'a ja masu nawa ni ka
satniñu ni ja kuite i ma. Siin-ka ñayii
ni ka yo satniñu. Te ndijin jin ko kuu
ñayii jin ndaxtutu kuenda ñayii ni ka
satniñu ma —kúu ya jiña'a ya.
39 Kua'a ñayii ñuu Samaria ma ni
ka kandija Jesús ma, vaa ni ka jini
i ja ndaa ni ndakani ña'a ma, ja ni
ndakuña'a ya ndaka sukan ni yo sa'a,
ni yo kuu ña ma.
40 Chukan kúu ja nuu ni kenda koo
ñayii Samaria ma nuu iyo Jesús ma,
te ka ka'an nda'vi i Jesús ma ja na
kendoo ya ñuu yukan. Te ni kendoo
ya yukan uu kii.
41 Te kua'a xeen-ka ñayii ni ka
kandija ja ká'an ya ma,
42 te ka jiña'a de nuu ña'a ma:
—Vitna, te ka kandija sa. Masu
nani ja ni ka'an ni ma, chi vaa maa
sa ni ka jiniso'o ja ni ka'an ya ma, te
ni ka ndasa'a sa kuenda ja iya ya'a
kúu iya sa'a ja jin ndani'i ta'vi ñayii
ñuu ñayivi a —ka kuu de ka jiña'a de.

Jesús ma, ni ndasava'a ya sayii in tee kanuu satniñu nuu rey ma

43 Ni ya'a uu kii ma, te ni ndee
Jesús ma ñuu Samaria ma, te kuan
no'o ya ñuu Galilea ma.
44 Te sa'a ni yo ka'an maa ya: In
tee ndákaxtnu'u tnu'u wa'a Su'si ma,
ñatuu ka ndachiñu'u ña'a ñayii ñuu de
ma, kovaa ñayii in-ka ñuu ma chi ka
ndachiñu'u i de.
45 Nuu ni ndenda ya ñuu Galilea ma,
te ñayii ñuu yukan, ni ka ndatnu'u
mani i ji'in ya, vaa suni ni jan koo
tna i Viko Pascua ñuu Jerusalén ma,
te suni ni ka jini i ndaka ja ni sa'a ya
yukan ma.
46 Jesús ma, kuan no'o ya Caná ñuu
Galilea ma nuu ni sa'a ya ja ndute
ma, te ni nduu de ndute uva ma. Te
iyo in tee kanuu satniñu nuu rey ma,
te iyo in sayii de ñuu Capernaum ma,
te ku'u i.
47 Nuu ni jini tee kanuu satniñu nuu
rey ma, ja ni ndenda Jesús ma ñuu
Galilea ma ja ni ja'an ya ñuu Judea
ma, te ni ja'an de ni jan koto de ya, te
ni ka'an nda'vi de ya ja ki'in ya ve'e
de ma te ndasava'a ya sa'ya de ma,
vaa ku'u ka'vi i, te kûu i kúni i.
48 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ndijin, masu ka kandija ni, nú
masu jin kuni ni seña ji'in milagru
—kúu ya jiña'a ya.
49 Kovaa tee kanuu satniñu nuu
rey ma, jiña'a de:
—Tee tatnuni, kachi ni, te kí'on. Nú
ña'a, te kûu sa'ya sa ma —kúu de
jiña'a de.
50 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Kuán no'o ni ve'e ni ma chi téku
sa'ya ni ma —kúu ya jiña'a ya.
Te tee ma chi ni kandija de ja ni
ka'an Jesús ma, te kuan no'o de.

51 Nani kuan no'o de ve'e de ma, te
tee ka jinukuechi nuu de ma, ni ki
koo de ni ka ki ndi tna'a de tee ma,
te ka jiña'a de:
—Téku sa'ya ni ma —ka kuu de ka
jiña'a de.
52 Te ni jakondee de jikan-tnu'u de
na ora ni ndusii ini i ma, te ni ka
ndakone'e tee ma:
—Iku ma nuu ka in nuu ve kukuee
ma ni nuu ña'a ka'ni i ma —ka kuu
de ka jiña'a de.
53 Te yuva i ma, ni ndasa'a de
kuenda ja maa ora yukan ni jiña'a
Jesús ma: "Téku sa'ya ni ma", te
ndaka de ve'e de ma ni ka kandija
Jesús ma.
54 Cha'a kúu ja ku-uu seña ji'in mi-
lagru ni sa'a Jesús ma nuu ni ndenda
ya ñuu Galilea ma ja ni ja'an ya ñuu
Judea ma.

5

Jesús ma, ni ndasava'a ya in tee ñatuu kúu kanda de

1 Ja ni ya'a jaku kii ma, te ñayii
judío ma, ni ka sa'a i in viko, te Jesús
ma, kua'an tuku ya ñuu Jerusalén
ma.
2 Ñuu Jerusalén ma nuu nani Ye'e
Ndikachi ma iyo in nuu ñu'u ndute, te
sa'an hebreo ma nani i Betzata. Iyo
u'un corredor,
3 te yukan ka iyo kua'a ñayii ka ku'u,
ji'in ñayii inukuaa ma, ji'in ñayii cojo
ma, ji'in ñayii ñatuu kúu jin kanda i
ma. Ka ndetu ndaka i ja kanda ndute
ma.
4 Vaa in ángel Su'si ma, na'nu-ni
na'nu-ni ni yo kenda i, te ni yo
skanda i ndute ma, te jínu kánda
ndute ma, te ñayii kúñama ma, te
xinañu'u i jan kêe nuu ndute ma, te
ni yo nduva'a i ndeva'a-ni na kue'e
ni yo ndo'o i ma.
5 Ne'un ndaka ñayii ma iyo in tee
jâ iyo oko ja'un uni (38) kuiya ja ku'u
de ma.
6 Nuu ni jini ña'a Jesús ma ja kátuu de
ma te ni jini ya ja ni kukua'a kuiya
ku'u de ma, te ni jikan-tnu'u ya:
—¿Kúni ni ja nduva'a ni? —kúu ya
jiña'a ya.
7 Te tee ku'u ma, ni ndakone'e de:
—Señor, masu na in neva'a sa ja
skee ña'a i nuu ndute a ora kánda de
ma. Ndaka jichi kúni sa ja kêe sa ma,
te in-ka ñayii kée xinañu'u-ka —kúu
de jiña'a de.
8 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ndakoo ni, te ndake'en ni nuu ni
katuu ni a, te kuán no'o ni —kúu ya
jiña'a ya.
9 Te ora yukan-ni ni nduva'a tee
ku'u ma, te ni ndake'en de nuu ni
katuu de ma, te ni keja'a de jika de.
Kovaa kivi ni tatnuni Su'si ma ja
ma jin satniñu ñayii ma kúu,
10 te tee judío ma, ka jiña'a de nuu tee
ni nduva'a ma:
—Vitna kivi ni tatnuni Su'si ma ja
ma jin satniñu o kúu. Masu jatna ini
Su'si ma ja ndakuiso ni nuu ni katuu
ni a —ka kuu de ka jiña'a de.
11 Te tee yukan, ni ndakone'e de:
—Vaa maa tee ni ndasava'a ña'a
ma ká'an: "Ndake'en ni nuu ni katuu
ni a, te kuán no'o ni" —kúu de ká'an
de.
12 Te ni ka jikan-tnu'u de tee ma:
—¿Na in kúu ja ni ka'an: "Ndake'en
ni nuu ni katuu ni a, te kuán no'o ni"?
—ka kuu de ka jiña'a de.
13 Kovaa tee ma, masu jini de na in
ni ndasava'a ña'a ma, vaa Jesús ma
chi ni nduyu'u ya ne'un kua'a ñayii
ka iyo ma.
14 Sani te Jesús ma, ni ndani'i ya
tee ma ini veñu'u ka'nu ma, te jiña'a
ya:
—Vitna ja ni jini ni ja ni nduva'a ni
a, máko ndakuiso kuechi-ka ni, nasa
ka'vi-ka ndando'o ni —kúu ya jiña'a
ya.
15 Te kua'an tee ma, te ni jiña'a
de nuu tee judío ma ja Jesús ma ni
ndasava'a ña'a ma.
16 Chukan kúu ja tee judío ma, ñatuu
ni ka yo jini ndee de ya, vaa ka kuni
de ja jin ka'ni de ya, kuechi ja ni yo
sa'a ya ja va'a ma kivi ni tatnuni Su'si
ma ja ma jin satniñu ñayii ma.
17 Kovaa Jesús ma, ni jiña'a ya:
—Yuva sa ma, onde vitna satniñu
ya, te saña tna chi suni satniñu sa
—kúu ya jiña'a ya.

18 Chukan kúu ja tee judío ma, ûni
ni ka yo kuu ini xeen de ja jin ka'ni
de ya, vaa masu yika-ni ja ni ka yo
jini de ja ñatuu ni yo chiñu'u ya kivi
ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma, suni ja ni yo ka'an ya ja
inuu-ni kúu ya ji'in Su'si ma, vaa ni
yo ka'an ya ja Su'si ma kúu Yuva ya
ma.

Sukan tátnuni Jesús Sa'ya Su'si ma

19 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja saña
ja kúu sa Sa'ya Su'si a, masu kuu
nawa sa'a sa ja kúni maa sa ma, su'va
ja jini sa ja sa'a Yuva sa ma, sukan
sa'a sa. Vaa ndaka ja sa'a Yuva sa ma
suni sa'a sa ja kúu sa Sa'ya ya a.
20 Vaa Yuva sa ma, kútoo ña'a ya, te
káxtnu'u ya ndaka ja sa'a maa ya ma
nuu sa a. Te kua'a-ka ja kaxtnu'u ya,
sukan-va'a jin kuni ni, te jin sa'vi-nka
ini ni.
21 Vaa Yuva sa ma chi ni ndaxteku
ya ñayii ni ka ji'i ma, te sa'a ya ja jin
koteku i. Sukan tna saña ja kúu sa
Sa'ya ya a, sa'a sa ja jin koteku na in
kúni maa sa ma.
22 Te Yuva sa ma, masu ndakan ya
kuenda nuu ni-in ñayii ma, su'va nuu
nda'a maa sa ni xndoo ya ja ndakan
sa kuenda nuu ñayii ma,
23 sukan-va'a ndaka ñayii ma, na jin
chiñu'u ña'a i ja kúu sa Sa'ya Su'si ma,
sukan ka chiñu'u i Yuva sa ma. Nú na
in ñatuu chiñu'u ña'a i saña ma, suni
masu nde chiñu'u i Yuva sa ma iya ni
tetniñu ña'a ma.
24 'Ja ndaa ja ndaa ká'an sa, nú na
in niniso'o ja ká'an sa a chi kándija i
sukan ká'an maa iya ni tetniñu ña'a
ma, te iyo i ja koteku i ni-kani ni-jika,
vaa masu ki'in-ka i nuu iyo ja chunaa
i nkuu ma, su'va jâ ni kaku i ja masu
kûu-ka i, te koteku i ni-kani ni-jika.
25 Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja kenda
ora, te vitna chi ñayii ni ka ji'i ma,
jin koniniso'o i ja ká'an sa ja kúu sa
Sa'ya Su'si a, te ñayii jin kuniso'o ma,
jin koteku i.
26 Sukan kúu Yuva sa ma ja téku maa
ya ma, sukan sa'a ya ja koteku maa
sa,
27 te ni xndoo ya nuu nda'a sa ja kúu
sa Sa'ya ya a ja na ndakan sa kuenda
nuu ñayii ma, vaa kuechi ja saña ni
kii ñayivi ñuu ñayivi a.
28 Te máko jin ko ndaa jin ko ndivi ini
ni ja ká'an sa sa'a, vaa kenda ora ja
ndaka ñayii ni ka ji'i ma, jin kuniso'o
i ja ká'an sa a,
29 te jin nana koo i yavi nuu ka ñunee
i ma. Ñayii ni ka sa'a ja va'a ma,
jin ndateku i, te jin koteku i ni-kani
ni-jika, kovaa ñayii ni ka sa'a ja u'vi
ma, jin ndateku i ja jin ndachunaa i
na kuechi ni ka sa'a maa i ma.
30 'Saña, masu nawa kúu sa'a sa ja
kúu ini maa sa. Su'va maa Yuva sa
ma ni tatnuni ja ndakan sa kuenda
nuu ñayii ma, te ndákan ndaa sa
kuenda, vaa ñatuu kúni sa ja sa'a sa
sukan kúu ini maa sa ma chi su'va
sa'a sa sukan kúu ini maa Yuva sa iya
ni tetniñu ña'a ma.
31 Nuna ka'an sa ja kuu maa sa ma,
ja ka'an sa ma masu ja ndaa ko kuu.
32 Kovaa iyo Yuva sa ma ja ká'an ya
ja kuu sa, te ja ká'an ya ma ja ndaa
kúu.
33 Ndaka ni ni ka tetniñu tee ni
ka jikan-tnu'u Juan ma, te ja ni
ndakone'e Juan ma ja ndaa kúu.
34 Kovaa saña, masu kúkanu ini sa
ni-in ja ka ka'an ñayii ma. Kovaa
jiniñu'u ja ka'an sa ndaka tnu'u ya'a
nuu ni, sana jin ndani'i ta'vi ni.
35 Juan ma, sukan kúu in ñu'u ndú'va
va'a te ûni tnuu va'a ma, sukan ni yo
kuu de nuu ni, te ndaka ni ni ka kuu
ini ja jin koo sii ini ni nunuu-ni ja ni
kaxtnu'u de nuu ni ma.
36 Kovaa iyo ja saña jin kandija-ka
ni sana Juan ma. Vaa maa sa chi
sa'a sa ja ni tatnuni Yuva sa ma ja
sa'a sa ma, sukan-va'a jin kuni ni te
jin kandija ni ja maa Yuva sa ma ni
tetniñu ña'a ma.
37 Te suni Yuva sa ma iya ni tetniñu
ña'a ma, ni kaxtnu'u ya na in kúu sa,
visi ndaka ni, ñatuu nama ni ka yo
jiniso'o ni ya, ni a jin kuni ni naxe
kaa ya ma,
38 te ni a tnu'u ká'an ya ma masu ka
ñu'u ini ni, vaa ñatuu ka kandija ni ja
Yuva sa ma ni tetniñu ña'a.

39 Ndijin chi jiniñu'u ja jin skua'a
va'a-ka ni tutu ndee tnu'u Su'si ma,
vaa yukan jin ndani'i ni naxe jin
koteku ni ni-kani ni-jika. Vaa yukan
ká'an na in kúu sa,
40 kovaa ndijin, masu nde ka kuni ni
ja jin kondikin ña'a ni sukan-va'a jin
koteku ni ni-kani ni-jika.
41 'Saña, masu kuan-ta'vi sa ja jin
chiñu'u ña'a ñayii masu ka kandija
Su'si ma.
42 Vaa saña chi jini sa ndaka ni, te jini
sa ja masu ka kutoo ni Su'si ma.
43 Saña chi vee sa ja maa Yuva sa ma,
te ndaka ni, masu nde ka jan-ta'vi
ña'a ni, kovaa nute kenda in-ka ñayii
ja masu Su'si ma ni tetniñu ña'a chi
jin kuan-ta'vi ni i.
44 Ndijin, ¿naxe jin kandija ni ja ká'an
Su'si ma? Vaa ka jan-ta'vi ni jayiñu'u
ka ndakua'a tna'a ndi-in ndi-in maa
ni ma, te masu ka ndanduku ni
jayiñu'u taa maa in-ni Su'si ma.
45 Másu ko jin kani ini ni ja saña,
te ndaxtekuechi ña'a sa nuu Yuva sa
ma. Tee ndaxtekuechi ña'a kúu maa
Moisés ma, tee ni ka kukanu ini ni
ma.
46 Nute ni ka kandija ni tnu'u ni ka'an
Moisés ma, suni jin kandija ña'a ni,
vaa Moisés ma, ni tee de na in kúu
saña.
47 Kovaa ni masu ni ka kandija ni ja
ni tee de ma. ¿Naxe kuu jin kandija
ni ja ká'an sa ya? —kúu ya jiña'a ya.

6

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda ja ni ka jaa u'un mil tee

(Mt 14:13-21; Mr 6:30-44; Lc 9:10-17)

1 Nuu ni jinu sukan, te kua'an Jesús
ma in-ka yu'u mar Galilea ma, te suni
maa i kúu mar Tiberias ma.
2 Kua'a xeen ñayii ka ndikin ya, vaa
ni ka jini i seña ji'in milagru ni yo
sa'a ya ma ja ni ka yo nduva'a ñayii
ka ku'u ma.
3 Sani te ni kaa Jesús ma in yuku, te
ni jinkoo ya ji'in tee ka ndikin ya ma.
4 Jâ ve kuyatni Viko Pascua ma ja ka
sa'a ñayii judío ma.
5 Te nde'ya Jesús ma, te ni jini ya ja
kua'a ñayii ka ndikin ya ma, te jiña'a
ya tee kúu Felipe ma:
—¿Ndenu jin kuaan o ndeyu jin
kaa ndaka ñayii a? —kúu ya jiña'a ya.
6 Kovaa ni jiña'a ya sukan-ni,
sukan-va'a naxe ndakone'e Felipe
ma, vaa Jesús ma, jâ jini ya naxe sa'a
ya ma.
7 Te Felipe ma, ni ndakone'e de:
—Ni a uu cientu denario xtatila ma
masu kanda ja jin kaa i vala vala
—kúu de jiña'a de.
8 Te in-ka tee ndikin ya ma, nani de
Andrés ma, te ñani Simón Pedro ma
kúu de. Sani te jiña'a de:
9 —Ya'a iyo in suchi luluu, te neva'a
i u'un xtatila cebada ji'in uu tiaka,
kovaa masu jakuu ya'a, vaa kua'a
xeen ñayii kúu a —kúu de jiña'a de.
10 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Jin kuña'a ni ndaka ñayii a jin
kunukoo i —kúu ya jiña'a ya, vaa in
nuu iyo kua'a kuii kúu.
Te ni ka jinkoo i. Visi u'un mil ja
nani-maa tee ma kúu.
11 Jesús ma, ni tnii ya xtatila ma, te
ni ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma, te
ni wa'a ya ñayii ka nukoo ma. Suni
sukan ni sa'a ya ji'in tiaka ma, ni
wa'a ya, te ni ka jaa maa ñayii ma
naxe ka kuni maa i ja jin kaa i ma.
12 Nuu jâ ni ka ndutu chii ñayii ma,
Jesús ma, jiña'a ya nuu tee ka ndikin
ya ma:
—Jin ndaxtutu ni ndaka ta'vi
kuechi ni ka ndoo ma, sukan-va'a
masu jin xtivi o —kúu ya jiña'a ya.
13 Te ni ka ndaxtutu de, te ni nda-
chitu uxi uu-ka chika ta'vi kuechi ja
ni ka ndoo ja u'un xtatila cebada ma.
14 Ja ni ka jini ñayii ma milagru ni sa'a
Jesús ma, te ka ka'an i:
—Ja ndaa kúu ja tee ya'a chi tee
ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma
kúu de. Tee ka ndetu o ja kii de ñuu
ñayivi a kúu de —ka kuu i ka ka'an i.
15 Kovaa Jesús ma chi ni jinitnuni
ya ja ka kuni i ja jin kueka i ya te jin
koo i ji'in ya te jin sa'a i ja ko kuu ya
rey, kovaa sani te ni ke'en ya ichi, te
kua'an ya ichi yuku ma, sukan-va'a
koo maa in-ni ya ma.

Jesús ma, ni jika ya nuu ndute mar ma
(Mt 14:22-27; Mr 6:45-52)

16 Nuu ni kunee ma, te tee ka
ndikin Jesús ma, ni ka nu koo de
kuan koo de yu'u mar ma,
17 te ni ka ka koo de in nuu barcu,
sukan-va'a jin koo de ñuu Caper-
naum ma. Te nani ka ndaya'a de nuu
mar ma, te ni kunee xeen ma. Te
ñatuu ndenda-ka Jesús ma.
18 Sani te ni ndakanda ndute ma,
kuechi ja yi'i xeen kajin ma.
19 Nuu jâ ni kuu u'un iñu mil metro
kuan koo de ma, te ni ka jini de Jesús
ma ja jika jika ya siki ndute ma kuan
tu'va ya nuu barcu ma, te ni ka yu'u
xeen de.
20 Te jiña'a ya:
—¡Má jin koyu'u ni! ¡Maa sa kúu!
—kúu ya jiña'a ya.
21 Ni ka kutachi de, te ni ka xndaa
de ya ini barcu ma. Sani te nunuu-ni,
te ni ka kenda koo de ñuu nuu jin koo
de ma.

Ñayii ma, ka ndanduku i Jesús ma

22 Kii xtnee ma, te ñayii ka iyo
in-ka yu'u ndute ma, ni ka jini i ja
in-nka-ni barcu ma iyo, te yukan
kuan nu koo tee ka ndikin Jesús ma,
kovaa Jesús ma, masu kuan no'o ya
ji'in de ma.
23 Kovaa ni ka kenda koo-ka barcu
ñayii ñuu Tiberias ma yatni nuu ni
ndakuan-ta'vi Jesús ma nuu Su'si ma
te ni wa'a ya xtatila ni ka jaa ñayii
ma.
24 Ja ni ka jini ñayii ma ja ñatuu-ka na
Jesús ma ni a tee ka ndikin ya ma ka
iyo ma, te suni ni ka ka koo ñayii ma
nuu barcu ma, te kuan koo i ichi ñuu
Capernaum ma ka ndanduku i ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja sukan kúu xtatila ma kúu ya vaa sa'a ya ja koteku o

25 Nuu ni ka kenda koo ñayii ma
in-ka yu'u mar ma, te ni ka ndani'i
i Jesús ma, te ni ka jikan-tnu'u i ya:
—Teskua'a, ¿na ora ve ndii ni ya'a?
—ka kuu i ka jiña'a i.
26 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ja ndaa ja ndaa kúu ja ka ndan-
duku ña'a ni, masu kuechi ja ni ka
jini ni milagru ni sa'a sa ma kúu chi
kuechi ja ni ka jaa ni onde ni ka
ndutu chii ni ma kúu.
27 Má jin satniñu ni siki ja ndeyu ndí'i
ma, su'va jin satniñu ni siki ja ndeyu
masu ndi'i ma, tna'a ja sa'a ja jin
koteku ni ni-kani ni-jika ma, tna'a ja
taa iya ni kenda ñayivi ñuu ñayivi a,
iya ni kaxtnu'u Yuva o Su'si ma ja jin
kandija ni ya ma —kúu ya jiña'a ya.
28 Te ni ka jikan-tnu'u i:
—¿Nawa jin sa'a sa, sukan-va'a jin
sa'a sa ja kúni Su'si ma? —ka kuu i
ka jiña'a i.
29 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ja kúni Su'si ma ja jin sa'a ni kúu
ja jin kandija ni maa sa ja kúu sa iya
ni tetniñu ya ma —kúu ya jiña'a ya.
30 Te ni ka jikan-tnu'u i:
—¿Na seña kaxtnu'u ni, sukan-va'a
jin kuni sa te jin kandija ña'a sa?
¿Nde a ka kuu ja sa'a ni?
31 Tna'a o ñayii jana'a ma, ni ka jaa i
ja nani maná ma nuu masu nawa iyo
kuiti ma, sukan ká'an tutu ndee tnu'u
Su'si ma: “Su'si ma, ni wa'a ya xtatila
andivi ma ja ni ka jaa i ma” —ka kuu
i ka jiña'a i.
32 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja masu
Moisés ma kúu tee ni taa xtatila ni
kuun andivi ma ja jin kaa ni ma,
kovaa vitna maa Yuva sa ma kúu iya
táa xtatila ndija ni nuu andivi ma.
33 Te saña kúu xtatila ni nuu andivi
ma ja táa Su'si ma nuu ni a, te sa'a sa
ja koteku ñayii ñuu ñayivi a —kúu ya
jiña'a ya.
34 Te ka jiña'a i:
—Señor, taa taa-ni ni xtatila yukan
ma —ka kuu i ka jiña'a i.
35 Jesús ma, jiña'a ya:
—Saña kúu xtatila ja sa'a ja jin
koteku ni. Nú na in ki tna'a ña'a
te kandija ña'a i, masu ko kokon ko
yichi kuiti i.
36 Kovaa sukan-ni ni ka'an sa, vaa
ndijin, visi jâ ni ka jini ña'a ni, kovaa
masu ka kandija ña'a ni.

37 Ndaka ñayii taa maa Yuva sa ma,
ki koo i nuu maa sa, te ndaka ñayii ki
koo nuu sa ma, masu saxiko sa i.
38 Vaa saña chi ni nuu sa andivi ma,
kovaa masu vee sa ja sa'a sa ja kúu
ini maa sa ma chi vee sa ja sa'a sa
ja kúu ini maa Yuva sa ma, iya ni
tetniñu ña'a ma.
39 Te ja kúu ini iya ni tetniñu ña'a ma
kúu ja másu ko skenaa sa ni-in ñayii
ja ni taa ya ma, su'va ndaxteku sa i
kivi ndi'i kivi a.
40 Vaa ja kúu ini Yuva sa ma kúu ja
ndaka ñayii ka ndakunitnuni ña'a i ja
Sa'ya Su'si ma kúu sa te Su'si kúu sa
te ka kandija ña'a i ma, jin koteku i
ni-kani ni-jika. Te ndaxteku sa i kivi
ndi'i kivi a —kúu ya jiña'a ya.

41 Te chukan kúu ja tee judío ma,
ni ka keja'a de ka ka'an ndeva'a de
ja kuu ya ma, kuechi ja ni ka'an ya
ja xtatila ni nuu onde andivi ma kúu
ya.
42 Te ka jiña'a de:

—¿Te masu tee ya'a kúu Jesús sa'ya
José ma? Ndaka o ka jini yuva de ma
ji'in si'i de ma. ¿Naxe kúu ja ká'an de
ja ni nuu de vee de onde andivi ma?
—ka kuu de ka ka'an de.

43 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Nava'a ka ka'an yu'u ka ka'an
yu'u nuu tna'a ni?
44 Kovaa ñatuu ni-in ñayii kuu kii nuu
sa a, nú masu ja ki xsia'a ña'a maa
Yuva sa ma iya ni tetniñu ña'a ma, te
ndaxteku sa i kivi ndi'i kivi ma.
45 Nuu tutu ndee tnu'u tee ka
ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si
ma ká'an: "Su'si ma kaxtnu'u nuu
ndaka i." Chukan kúu ja ndaka
ñayii kuniso'o ja ká'an Yuva sa ma
te kutu'va i ja ká'an ya ma, te kii i ki
tu'va ña'a i.

46 'Masu na in ni jini Yuva sa ma
chi maa in-ni sa ja vee sa nuu Su'si
ma jini ya.
47 Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja nú na in
kándija ña'a ma chi koteku i ni-kani
ni-jika.
48 Saña kúu xtatila sa'a ja jin koteku
ni.
49 Tna'a ni ñayii jana'a ma, ni ka jaa i
ja nani maná ma, kovaa ni ka ji'i i,
50 te saña chi ká'an sa siki maa sa ja
kúu sa xtatila ni nuu onde andivi ma.
Nú na in na kaa chi masu kûu i.
51 Saña kúu xtatila téku ma ja ni nuu
sa onde andivi ma. Nú na in na
kaa xtatila ya'a chi koteku i ni-kani
ni-jika. Te xtatila kua'a sa a chi kuñu
maa sa kúu, te sa'a sa ja jin koteku
ndaka ñayii ñuu ñayivi a —kúu ya
jiña'a ya.

52 Te tee judío ma, ni ka keja'a de
ka tetna'a ndi-in ndi-in de:

—¿Naxe kúu ja taa tee ya'a ja jin
kaa o kuñu de a? —ka kuu de ka
ka'an de.

53 Jesús ma, jiña'a ya:

—Ja ndaa ká'an sa ja jiniñu'u ja
kuenda tnu'u ja jin kaa ni kuñu sa a
ja kúu sa iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi
ya te kuenda tnu'u ja jin ko'o ni niñi
sa a, sana kuu jin koteku ni.
54 Nú na in jaa kuñu sa a te ji'i i niñi
sa a, koteku i ni-kani ni-jika, te saña
chi ndaxteku sa i onde kivi ndi'i kivi
ma.
55 Sukan kúu ndeyu ndija ma ji'in
ndute ma ja sa'a ja ka ndutu chii ñayii
ma te ñatuu ka yichi-ka i ma, sukan
sa'a yikikuñu sa ya ji'in niñi sa a ini
anua ñayii ma, vaa ndúva'a kuiti i te
iyo sii ini i.
56 Nú na in jaa kuñu sa a te ji'i i niñi
sa a, téku i ji'in sa, te iyo sa ji'in i.
57 Yuva sa ma ni tetniñu ña'a, te téku
ya, te ja maa ya ma, te téku sa. Te
suni maa i kúu ja nú na in jaa kuñu
sa a, te ja maa sa, te koteku i.
58 Ja ká'an sa ya chi ja kuu maa sa
kúu, ja kúu sa xtatila ni nuu onde
andivi ma. Tna'a xtatila ya'a chi
masu inuu kúu i ji'in tna'a ja nani
maná ma ja ni ka jaa tna'a ni ñayii
jana'a ma. Ni ka jaa i, kovaa ni ka ji'i
i. Kovaa nú na in kaa xtatila ká'an sa
ya chi koteku i ni-kani ni-jika —kúu
ya jiña'a ya.

59 Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u
ya'a nuu ni ka ndututu i veñu'u Ca-
pernaum ma.

Tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma sa'a ja jin koteku o ni-kani ni-jika

60 Ja ni ka jiniso'o i sukan ni
kaxtnu'u ya ma, kua'a ñayii ka ndikin
Jesús ma, ka ka'an i:
—Tna'a ja ká'an de a chi yii xeen ja
kandija o. ¿Na in kuu koniniso'o ja
ká'an de a? —ka kuu i ka ka'an i.
61 Jesús ma, ni jinitnuni ya ja ka
ka'an ndeva'a i tnu'u ni ka'an ya ma,
te ni jikan-tnu'u ya:
—¿Ja ni ka'an sa ma ñatuu ka jatna
ini ni?
62 ¿Naxe ko kuu nuna jin kuni ni
ja saña ja kúu sa iya ni kii ñayivi
ñuu ñayivi a, ndaa sa nuu ni iyo sa
xi'na-ka ma?
63 Vaa anua ñayii ma kúu ja sa'a ja
téku i ma, te yikikuñu i ma chi masu
ja kuatniñu kúu. Te tna'a tnu'u ká'an
sa a chi ja ka jiniñu'u ini anua ni a
kúu, vaa sa'a i ja jin koteku ni.
64 Kovaa ka iyo nde ni ja ñatuu ka
kandija ni —kúu ya jiña'a ya.
Vaa Jesús ma, jâ jini ya onde xi-
nañu'u ma nde in ka kuu ja ñatuu ka
kandija i ya ma, ji'in nde-in kúu ja
ke'en-su'va i ya ma.
65 Te ni ka'an tuku ya:
—Masu na-in kuu kii nuu sa a, nú
masu ja maa Yuva sa ma ki xsia'a
ña'a —kúu ya ká'an ya.
66 Sani te ora yukan kua'a ñayii ka
ndikin Jesús ma, ni ka xndoo i ya, te
kuan koo i.
67 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya nuu
ndi-uxi uu tee ka ndikin ya ma:
—¿Suni ndijin, jin koo tna ni ka
kuni ni? —kúu ya jiña'a ya.
68 Simón Pedro ma, ni ndakone'e
de:
—Señor, ¿nde in xi-nuu jin koo sa?
Vaa tnu'u ká'an ni a, tnu'u sa'a ja jin
koteku sa ni-kani ni-jika kúu.
69 Saña ya chi jâ ni ka kandija ña'a sa,
te ka jini sa ja ndijin kúu iya ii nuu
Su'si ma —kúu de jiña'a de.
70 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Maa sa ni ndakaji ndi-uxi uu ni
a, kovaa in ni chi tachi ma kúu ni
—kúu ya jiña'a ya.
71 Ja ni ka'an Jesús ma sukan chi
ni ka'an ya siki ja Judas sa'ya tee kúu
Simón Iscariote ma, vaa Judas ma
ke'en-su'va ya ma, visi in ndi-uxi uu
tee ni ka yo ndikin ya ma kúu de ma.

7

Ñani Jesús ma, ñatuu ka kandija i ya

1 Nuu ni jinu sukan ma, Jesús ma,
kua'an ya ichi ñuu Galilea ma, vaa
ñatuu kúni ya ja koo ya ñuu Judea ma,
vaa yukan ka nduku tee judío ma ja
jin ka'ni de ya ma.
2 Kovaa ve kuyatni Viko Ve'e Nda'a
Yutnu ma, in viko ka sa'a ñayii judío
ma.
3 Te ñani ya ja si'i ya ma, ka jiña'a i:
—Máko ndoo ro ya'a. Kuá'an ñuu
Judea ma, sukan-va'a ñayii ka iyo
yukan ja ka ndikin ña'a i ma, suni jin
kuni i ja sa'a ro a.
4 Vaa nú na in kúu ini ja jin kuni ña'a
ñayii ma, masu sa'a yu'u i. Chukan
kúu ja ndaka ja sa'a ro a, te sa'a nuu
ndaka ñayii ñuu ñayivi a —ka kuu i ka
jiña'a i,
5 vaa ni a ñani ya ja si'i ya ma, masu
ka kandija i ya ma.
6 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ñatuu kenda-ka ora ri, kovaa
ro'o chi ndeva'a-ni na ora chi va'a-ni
kúu, ka jani ini ro.
7 Ñayii ñuu ñayivi a chi ka kunimani
i nuu ndaka ro, kovaa ru'u ya chi
ñatuu ka kunimani i nuu ri, vaa ru'u
ya chi káxtnu'u ndaa ri nuu i ja ja ka
sa'a i ma chi ja u'vi kúu.
8 Kuán koo maa ro viko ma. Ru'u ya
chi ma ki'in ri, vaa ñatuu kenda-ka
ora ri ma.
9 Sukan ni jiña'a ya, sani te ni
kendoo ya ñuu Galilea ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu ñayii ma ne'un kivi ka sa'a i Viko Ve'e Nda'a Yutnu ma

10 Kovaa nuu jâ kuan koo ñani ya
ma, sani te Jesús ma ni ja'an tna ya
viko ma. Kovaa ni ja'an yu'u ya,
masu na in ni jini ña'a ma.
11 Te tee judío ma, ka ndanduku de
ya viko ma, te ka ka'an de:
—¿Ndenu iyo tee yukan? —ka kuu
de ka ka'an de.

12 Ndaka ñayii ma, ka ka'an ka
ka'an i ja kuu ya. Jaku i ka ka'an:
“In tee va'a kúu de.” Kovaa jaku-ka
i ka ka'an: “Masu tee va'a kúu de
chi xnda'vi de ñayii ma”, ka kuu i ka
ka'an i.
13 Kovaa ñatuu kúu jin ka'an ni'i i,
vaa ka yu'u i tee judío ma.
14 Nuu ve kusava viko ma, Jesús
ma, ni kivi ya ini veñu'u ka'nu ma,
te ni keja'a ya káxtnu'u ya,
15 te tee judío ma, ni ka sa'vi ini de,
te ka ka'an de:
—¿Naxe jini xeen tee ya'a ndaka ja
ká'an tutu a, te vitna ja masu nde ni
skua'a de? —ka kuu de ka ka'an de.
16 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Masu kuenda maa sa kúu ja
káxtnu'u sa a chi kuenda iya ni tet-
niñu ña'a ma kúu.
17 Nú na in kúni ja sa'a i sukan
kúni Su'si ma, kuu ndakuni i tnu'u
káxtnu'u sa a, nú tnu'u vee nuu Su'si
ma kúu, xi ká'an maa sa sukan jani
ini maa sa.
18 Ñayii ká'an ja jani ini maa i ma
chi ká'an i sukan-va'a jin chiñu'u ña'a
ñayii ma, kovaa nú na in ndí ini ja jin
ndachiñu'u i na in ni tetniñu ña'a ma,
ñayii yukan chi ká'an ndaa i, te masu
na ja u'vi iyo ini anua i ma.
19 ¿Masu ja ndaa kúu ja Moisés ma,
ni kaxtnu'u de tnu'u ni tatnuni Su'si
ma nuu ndaka ni? Kovaa ni-in ni
ñatuu ka sa'a sukan ni kaxtnu'u de
ma. ¿Nava'a ka kuni ni ja jin ka'ni
ña'a ni? —kúu ya jiña'a ya.
20 Ni ka ndakone'e ñayii ma:
—¡Vâa yinee ña'a tachi! ¿Na in
kúni ja ka'ni ña'a i? —ka kuu i ka
jiña'a i ya.
21 Jesús ma, jiña'a ya:
—In-ni ja ni sa'a sa, te ndaka ni ni
ka sa'vi ini.
22 Kovaa Moisés ma, ni tatnuni de ja
jin chitnuni ni suchi yii ma. (Masu ja
jani ini maa Moisés ma kúu, chi vaa
kuenda ñayii jana'a-ka ma kúu.) Te
ndijin chi ka chitnuni ni suchi luluu
ma, visi kivi masu satniñu o kúu ma.
23 Ja ma jin kejiyo ni ja ni tatnuni
Moisés ma kúu ja ka chitnuni ni
suchi kuechi ma, visi kivi masu sat-
niñu o ma kúu. ¿Nava'a ka ndakiti
ini ni nuu sa ja ni ndasava'a ni
ndasandija sa in tee ma kivi masu ka
satniñu o ma?
24 Má jin ka'an ni tnu'u ñayii ma
sukan-ni ka nde'ya ni ja ka kuu i ma.
Su'va jin ka'an ndaa ni sukan iyo ma,
vaa sukan kúni Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ká'an ya ja maa Su'si ma ni tetniñu ña'a

25 Jaku ñayii ñuu Jerusalén ma, ni
ka keja'a i ka jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Masu tee ya'a kúu tee ka ndan-
duku i ja jin ka'ni i ma?
26 ¿Nava'a iyo de yukan, te káxtnu'u
de nuu ndaka ñayii ma, te ñatuu na
in nawa jiña'a i ma? ¿Xi saa ka jani
ini tee ka netniñu ma ja tee ya'a kúu
Cristo iya ni tetniñu Su'si ma?
27 Kovaa yo'o chi ka jini o nde in
xi-sa'ya kúu tee ya'a. Te kivi kii Cristo
ma, masu na in kuni nde in xi-sa'ya
tata ko kuu ya —ka kuu i ka ka'an i.
28 Te nuu ni jiniso'o Jesús ma
sukan, vaa yikuu ya káxtnu'u ya ini
veñu'u ka'nu ma, te ni ka'an nini'i ya:
—Nú ndijin, ka jini ña'a ni, te ka
jini ni ndenu vee sa. Kovaa masu vee
sa ja kúni maa sa chi vee sa vaa ni
tetniñu ña'a Su'si ndija ma iya kuu
jin kukanu ini ni ma, kovaa ñatuu ka
jini ni ya.
29 Te maa sa chi jini sa ya, vaa ja maa
ya ma, te vee sa, te maa ya ni tetniñu
ña'a —kúu ya jiña'a ya.
30 Sani te ni ka kuni de ja jin tnii
de ya, kovaa ni-in de ñatuu ni tnii ya,
vaa ñatuu kenda-ka ora ya ma.
31 Te kua'a ñayii ni ka kandija ya,
kovaa ka jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Kivi kenda Cristo ma kuiti ja sa'a
kua'a-ka ya seña ji'in milagru sana
tee ya'a? —Ka kuu i ka ka'an i.

Tee ka kuu fariseo ma, ka kuni de ja jin tnii de Jesús ma

32 Te tee ka kuu fariseo ma, ni ka
jiniso'o de ja ka ka'an ñayii ja kuu
Jesús ma. Te maa de ji'in tee ka
tatnuni nuu sutu ma ni ka tetniñu tee
ka jito veñu'u ka'nu ma ja jin tnii de
ya.

33 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Koo sa ji'in ni jaku-ka kivi, sani
te no'o sa nuu iya ni tetniñu ña'a ma.
34 Ndijin, jin ndanduku ña'a ni, ko-
vaa masu jin ndani'i ña'a ni, vaa
masu kuu jan koo ni nuu no'o sa ma
—kúu ya jiña'a ya.
35 Sani te ni ka keja'a tee judío ma
ka jikan-tnu'u tna'a de:
—¿Ndenu ki'in tee ya'a ja ma kuu
jin ndani'i o de? ¿Xi ki'in de nuu ka
iyo ñayii judío ni ka jitenuu ni-ka'nu
ñuu ñayivi a, te kaxtnu'u de nuu ñayii
ka ka'an sa'an griego ma?
36 ¿Nawa kúni ka'an ja ká'an de ma ja:
"Jin ndanduku ña'a ni, kovaa masu
jin ndani'i ña'a ni, vaa masu kuu jan
koo ni nuu no'o sa ma"? —ka kuu de
ka ka'an de.

Jesús ma, kuenda kúu ndute ko'o o te masu ko yichi-ka o ma, sukan kúu ya

37 Kivi ve jinu viko ma, kivi ka'nu
xeen-ka ma kúu, te Jesús ma, ni
ndokuiñi ya, te ni ka'an nini'i ya:
—Nú na in yíchi, na kii i nuu sa a,
te kó'o i ndute kua'a sa a.
38 Sukan ká'an nuu tutu Su'si ma,
ñayii kandija ña'a ma chi onde ini
anua i ma vivii ko too ndute sa'a ja
koteku i, sukan vivii tóo ndute jika
yute ma —kúu ya jiña'a ya.
39 Te sa'a ni ka'an Jesús ma siki
Xtumani Ndios ma iya jin ni'i ñayii
ka kandija Jesús ma, vaa Jesús ma,
ñatuu ndaa-ka ya ja jin ndachiñu'u i
ya ma. Chukan kúu ja ñatuu kii-ka
Xtumani Ndios ma.

Ni ka ndusiin ñayii ma kuechi ja jaku i ka kandija Jesús ma te jaku i ñatuu

40 Ka iyo jaku ñayii ne'un ñayii
kua'a ma, te nuu ni ka jiniso'o i tnu'u
ya'a, te ka ka'an i:
—Ja ndaa ndija kúu ja tee ya'a chi
tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si
ma kúu de —ka kuu i ka ka'an i.
41 Jaku-ka i ka ka'an:
—Iya ya'a chi Cristo iya ni tetniñu
Su'si ma kúu ya —ka kuu i ka ka'an i.
Kovaa jaku-ka i ma chi ka ka'an i:
—¿Naku xi ñuu Galilea ma kee
Cristo ma?
42 ¿Masu ká'an nuu tutu ndee tnu'u
Su'si ma ja tna'a-ka tee ni yo kuu rey
David ma kúu Cristo ma, te kee ya
ñuu Belén ma maa ñuu tee ni yo kuu
David ma? —ka kuu i ka ka'an i.
43 Chukan kúu ja ni ka ndusiin ñayii
ma, vaa kuechi ja siin siin ja ka jani
ini i ja kuu Jesús ma.
44 Jaku ñayii ma, ka kuni i ja jin tnii
i ya te jin koo i jin chinee i ya vekaa
ma, kovaa ni-in i ñatuu ni tnii ya.

Tee ka netniñu ma, masu ka kandija de Jesús ma

45 Tee ka jito veñu'u ka'nu ma, ni ka
ndenda koo de nuu ka iyo tee ka kuu
fariseo ma, ji'in tee ka tatnuni nuu
sutu ma, te ni ka jikan-tnu'u tee ka
tatnuni nuu sutu ma:
—¿Nava'a ñatuu ni ka tnii ni de te ki
koo ni ji'in de? —ka kuu de ka jiña'a
de.
46 Te tee ka jito veñu'u ma, ni ka
ndakone'e de:
—¡Ñatuu nama uun ni ka jini o
in tee ká'an sukan ká'an tee yukan!
—ka kuu de ka jiña'a de.
47 Sani te tee ka kuu fariseo ma, ka
jiña'a de:
—¿Suni ndijin tna, ni xnda'vi ña'a
de?
48 ¿Xi nde ka kandija tu in tee ka
netniñu ma xi in tee ka kuu fariseo
ma ja ká'an tee yukan?
49 Kovaa ñayii ya'a ja ñatuu ka jini
i tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, te
masu jin ndani'i ta'vi i —ka kuu de
ka jiña'a de.
50 Te Nicodemo ma, tee ni ja'an in
jakuaa ni jan nu nduku de Jesús ma,
jiña'a de:
51 —Tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma
nuu o ma ká'an ja masu kuu jin
xtekuechi o in tee nú ñatuu ku-
niso'o-ka o ja ká'an de ma, sukan-va'a
kuni o nawa ni sa'a de ma —kúu de
jiña'a de.
52 Te ni ka ndakone'e de:
—¿Xi ndijin tna, tee ñuu Galilea ma
kúu ni? Te skua'a vava'a-ka ni tutu
ndee tnu'u Su'si ma, te kuni ni ja ñuu
Galilea ma masu nama ni kee in tee

ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma
—ka kuu de ka jiña'a de.

Ña'a ni ndatuu ji'in in tee ma

53 Sani te kuan nu koo maa maa de
ve'e de ma.

8

1 Kovaa Jesús ma, kua'an ya ichi
Yuku Tnu Olivo ma,
2 te kii xtnee ma, ora ve ndii ma, te
kuan no'o ya veñu'u ka'nu ma. Te ni
ka jan tu'va ña'a ñayii ma, te ni jinkoo
ya, te ni keja'a ya káxtnu'u ya tnu'u ya
ma.
3 Te tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in tee ka kuu fariseo
ma, ni ka kenda koo de ji'in in ña'a.
Ni ka ndani'i de ña ja ni ndatuu ña
ji'in in-ka tee. Te ni ka jani de ña
me'ñu ñayii ma,
4 te ka jiña'a de Jesús ma:
—Teskua'a, ña'a ya'a chi ni ka
ndani'i sa ña maa nuu kuechi ña ma.
5 Te sukan ni tatnuni Moisés ma
ja ndaka ña'a ka sa'a sa'a chi jin
kua'a-yuu o ña, te jin kûu ña. Te
ndijin, ¿naxe ka'an ni? —ka kuu de
ka jiña'a de.
6 Tee ya'a chi ni ka jikan-tnu'u
de ya ja jin kototnuni de ya naxe
ka'an ya ma, sukan-va'a kuu jin
xtekuechi de ya. Kovaa Jesús ma chi
ni jakindeyi ya, te ni keja'a ya tée ya
nuu ñu'ú ma ji'in xninda'a ya ma.
7 Kovaa ka yikuu ka yikuu de ka
jikan-tnu'u de ya. Sani te ni ndo-
nenuu ya, te jiña'a ya:
—Nde ni ñatuu na kuechi ndiso,
te suu ni ko kuu ñayii xinañu'u ja
kua'a-yuu ni ña'a ya'a —kúu ya jiña'a
ya.
8 Sani te ni ndakindeyi tuku ya, te
yikuu ya tée ya nuu ñu'ú ma.
9 Ja ni ka jiniso'o de sukan ma, te
ni ka ndakunitnuni de naxe ka iyo
ka kuu de nuu Su'si ma, te ndi-in
ndi-in de kuan nu koo. Te xinañu'u
tee nija'nu ma kuan nu koo. Sani
te ni ka ndandikin-ka tee kuechi-ka
ma. Te maa in-nka Jesús ma ji'in ña'a
ma ni ka kendoo yukan.
10 Te ni ndonenuu Jesús ma, te
jikan-tnu'u ya ña'a ma:
—Ndijin, ¿ndenu ka iyo ñayii ka
xtekuechi ña'a ma? ¿Ni-in i ñatuu ni
wa'a yuu ña'a? —kúu ya jiña'a ya.
11 Te ni ndakone'e ña:
—Ñatuu ni-in i, vi Señor —kúu ña
jiña'a ña.
Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Ni saña, masu kua'a-yuu ña'a sa.
Vitna te kuán no'o ni, te máko sa'a-ka
ni sukan ni sa'a ni ma, sukan-va'a
máko ndakuiso kuechi-ka ni —kúu
ya jiña'a ya.

Jesús ma kúu ñu'u xtnuu nuu ñayii ñuu ñayivi a

12 Jesús ma, ni ka'an tuku ya in-ka
jichi nuu ñayii ma, te jiña'a ya:
—Saña kúu ñu'u ndú'va ja xtnuu sa
nuu ñayii ñuu ñayivi a. Nú na in na
kondikin ña'a, te koo sa ji'in i ja kúu
sa ñu'u xtnuu ini anua i ma, te sa'a sa
ja koteku i te masu ko kaka-ka i nuu
nee ma —kúu ya jiña'a ya.
13 Te tee ka kuu fariseo ma, ka
jiña'a de:
—Ndijin chi ká'an ni ja kuu maa
ni, te ja ká'an ni ja kuu maa ni a chi
masu jiniñu'u —ka kuu de ka jiña'a
de.
14 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Visi ká'an sa ja kuu maa sa, ko-
vaa tna'a ja ká'an sa ya chi ja ndaa
kúu, vaa jini sa ndenu vee sa ma
te jini sa ndenu no'o sa ma. Kovaa
ndijin, masu ka jini ni ndenu vee sa
ma, ndenu no'o sa ma.
15 Ndijin chi ka ka'an ni ja kuu in
ñayii ma ndoo-nka ja ka nde'ya ni
ma-ni. Kovaa saña chi masu sukan
sa'a sa ji'in ni-in ñayii ma.
16 Vaa nuna ndaka'an sa sukan ka
kuu ñayii ma chi ndaka'an ndaa sa,
vaa masu maa in-ni sa ndaka'an chi
nduu sa ji'in Yuva sa iya ni tetniñu
ña'a ma jin ndaka'an.
17 Ja ni kaxtnu'u Moisés ma nuu maa
ni ma chi ká'an: Nú inuu ka ka'an
uu testigu chi ja ka ka'an i ma chi ja
ndaa kúu.
18 Te maa sa kúu iya ká'an na in kúu
sa ma, te Yuva sa iya ni tetniñu ña'a
ma, ká'an tna ya na in kúu sa —kúu
ya jiña'a ya.
19 Te ni ka jikan-tnu'u de:

—¿Ndenu iyo Yuva ni ma? —ka kuu de ka jiña'a de.

Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ndijin chi masu ka jini ña'a ni, te ni masu ka jini ni Yuva sa ma. Nute jin kuni ña'a ni saña chi suni jin kuni tna ni Yuva sa ma —kúu ya jiña'a ya.

20 Sa'a ni ka'an Jesús ma nuu ni kaxtnu'u ya ini veñu'u ka'nu ma nuu ka iyo ja ka ndatnaa i xu'un ka ndakua'a i Su'si ma. Kovaa ni-in de ñatuu ni tnii ya, vaa ñatuu kenda-ka ora ya ma.

Ni ka'an Jesús ma ja nuu no'o ya ma masu kuu jin koo ñayii ñatuu ka kandija sukan káxtnu'u ya ma

21 Jesús ma, jiña'a tuku ya:

—Saña chi no'o sa nuu vee sa ma, te ndijin chi jin ndanduku ña'a ni, kovaa ja ñatuu ka kandija ña'a ni a, te jin kondiso kuechi maa ni, te jin kûu ni. Te nuu no'o sa ma masu kuu jan koo ni —kúu ya jiña'a ya.

22 Tee judío ma, ka ka'an de:

—¿Xi ka'ni de maa de kúni de? ¿Chukan kúu ja ká'an de ja: “Ma kuu jan koo ni nuu no'o sa ma”? —ka kuu de ka ka'an de.

23 Jesús ma, jiña'a ya:

—Ndijin chi ñayii nuu ñu'ú ya'a ka kuu ni, kovaa saña chi iya onde sukun ma kúu sa. Ndijin chi ñayii ñuu ñayivi ya'a ka kuu ni, te saña chi masu ñayii ñuu ñayivi ya'a kúu sa.

24 Chukan kúu ja ká'an sa ja jin kondiso kuechi maa ni, te jin kûu ni, vaa nú ñatuu ka kandija ña'a ni ja saña kúu iya vee ja sa'a ja jin ndani'i ta'vi ni ma, te jin kondiso kuechi maa ni, te jin kûu maa ni —kúu ya jiña'a ya.

25 Sani te ka jikan-tnu'u de:

—¿Ndijin, na in kúu ni? —ka kuu de ka jiña'a de.

Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Sukan ni ka'an sa onde xinañu'u ma.

26 Iyo kua'a xeen ja ka'an sa nuu ni a ji'in ja ndaka'an sa ndaka ja u'vi ka sa'a ni ma, te jin kona'a ni ja maa iya ni tetniñu ña'a ma, iya ndaa iya ndija kúu ya, te tna'a ja ká'an ya ma kúu ja káxtnu'u sa nuu ñayii ñuu ñayivi a —kúu ya jiña'a ya.

27 Kovaa maa de, ñatuu ni ka jaku'ni ini de ja ká'an ya siki ja Yuva ya ma.

28 Chukan kúu ja ni jiña'a ya:

—Nú jâ ni ka ndone'e sukun ña'a ni saña ja kuu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, sana jin ndakuni ña'a ni nde in kúu sa te jin kuni ni ja ñatuu nawa sa'a sa ja kúu ini maa sa, su'va ká'an sa sukan ni kaxtnu'u Yuva sa ma.

29 Vaa iya ni tetniñu ña'a ma, iyo ya ji'in sa. Te suu ya kúu Yuva sa ma, te masu nde xndoo ña'a ya, vaa ndimaa sa'a sa ja játna ini ya ma —kúu ya jiña'a ya.

30 Nuu ni ka'an Jesús ma sukan, kua'a ñayii ni ka kandija ja ká'an ya ma.

Ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma ji'in ñayii ka kuu sa'ya tachi ma

31 Jesús ma, jiña'a ya nuu ñayii judío ni ka kandija ya ma:

—Ndijin, nuna jin ko sa'a ndija ni tnu'u ká'an sa a, te jin ko kuu ndija ni ñayii jin kondikin ña'a.

32 Te jin kuni ni ja ndaa ma, te ja ndaa ma kúu ja sa'a ja jin ndayaa ni nuu ja u'vi ma —kúu ya jiña'a ya.

33 Te ni ka ndakone'e de:

—Saña chi sa'ya tata Abraham ma ka kuu sa, te ñatuu nama ka satniñu sa nuu ñayii ma ja jin tatnuni i nuu sa. ¿Naxe kúu ja jin ndayaa sa? —ka kuu de ka jiña'a de.

34 Jesús ma, jiña'a ya:

—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja ndaka ñayii ka ndiso kuechi ma chi tátnuni kuechi i ma nuu i.

35 In ñayii jinukuechi ma, masu ñayii maa ve'e ma kúu i. Kovaa sa'ya ñayii xi-ve'e ma chi ñayii maa ve'e ma kúu i ni-kani ni-jika.

36 Chukan kúu ja nú saña ja kúu sa Sa'ya Su'si a, sa'a sa ja jin ndayaa ni nuu ja u'vi ma chi jin ndayaa ndija ni.

37 Ja jini sa ja sa'ya tata Abraham ma ka kuu ni, kovaa ka kuni ni ja jin ka'ni ña'a ni, vaa ñatuu ka jatna ini ni ja ká'an sa a.

38 Saña chi ká'an sa ja ni kaxtnu'u
Yuva sa ma, te ndijin chi ka sa'a ni ja
ni ka'an yuva ni ma —kúu ya jiña'a
ya.
39 Te ka jiña'a de:
—Yuva sa kúu Abraham ma —ka
kuu de ka jiña'a de.
Kovaa Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nute ndijin sa'ya tata ndija
Abraham ma ka kuu ni chi jin sa'a
ni ja ni yo sa'a de ma.
40 Kovaa vitna ja ni ka'an sa ja ndaa
ni kaxtnu'u Su'si ma, te ndijin chi jin
ka'ni ña'a ni ka kuni ni. Abraham
ma, ñatuu nama ni sa'a de sukan.
41 Ndijin chi ka sa'a ni sukan sa'a
yuva ni ma —kúu ya jiña'a ya.
Te ka jiña'a de:
—Saña masu sa'ya ndeva'a-ni ñayii
ka kuu sa chi ka neva'a sa in-ni Yuva
sa, te Su'si ma kúu Yuva sa —ka kuu
de ka jiña'a de.
42 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nute Yuva ndija ni kúu Su'si ma
chi jin kutoo ña'a ni, vaa saña chi
vee sa nuu Su'si ma. Masu vee sa ja
kúu ini maa sa, vaa maa Su'si ma ni
tetniñu ña'a.
43 ¿Nava'a ñatuu ka jaku'ni ini ni ja
káxtnu'u sa a? Vaa ñatuu ka niniso'o
ni ja ká'an sa a, vaa iyo in ja jasi ndee
jasi ndoso.
44 Te chukan kúu ja tna'a ja sa'a yuva
ni tachi ma ka kuni ni ja jin sa'a ni.
Te tachi ma chi onde xinañu'u ma
suchi ja'ni ñayii ma kúu i. Te ñatuu na
ja ndaa ñu'u ini i ma, vaa masu nde
ká'an ndaa i. Nú ká'an i ja xnda'vi i
ñayii ma, ká'an i sukan kúu maa i ma,
vaa suchi xnda'vi ñayii kúu i, te suu i
kúu yuva ñayii ka xnda'vi ñayii ma.
45 Kovaa saña chi ká'an sa ja ndaa,
te chukan kúu ja ndijin, masu ka
kandija ni.
46 ¿Nde ni kuu kaxtnu'u ja saña, te
ndiso kuechi sa? Te nú ká'an sa ja
ndaa, ¿nava'a ñatuu ka kandija ña'a
ni?
47 Nú na in niniso'o i ja ká'an Su'si ma
chi sa'ya Su'si ma kúu i. Kovaa ndijin
chi masu sa'ya Su'si ma ka kuu ni.
Chukan kúu ja ñatuu ka kuni ni jin
koniniso'o ni ja ká'an sa a —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja xinañu'u-ka ya iyo sana ni kenda Abraham ma

48 Te tee judío ma, ka jiña'a de:
—Va'a-ni ni ka ka'an sa ja in tee
ñuu Samaria ma kúu ni te yinee ña'a
tachi ma —ka kuu de ka jiña'a de.
49 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Saña, ñatuu na tachi yinee ña'a.
Vaa saña chi ndáchiñu'u sa Yuva sa
ma, kovaa ndijin chi masu ka chiñu'u
ña'a ni.
50 Kovaa saña, masu ndúku sa ja
jin chiñu'u ña'a ñayii ma, kovaa iyo
iya kúni ja jin chiñu'u ña'a ñayii ma
saña, te maa ya kúu iya ndakan ndaa
kuenda nuu ñayii ma.
51 Ja ndaa kúu ja nú na in na kandija
ja ká'an sa a chi masu kûu i, su'va
koteku i ni-kani ni-jika —kúu ya
jiña'a ya.
52 Te tee judío ma, ni ka ndakone'e
de:
—Vitna chi ka jini ndaa sa ja ndi-
jin chi yinee ña'a tachi ma. Vaa
Abraham ma ji'in tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma chi ni ka ji'i de, te ndijin chi ká'an
ni ja nú na in kándija ña'a ma chi
masu kûu i.
53 ¿Naku xi tee kanuu-ka kúu ni sana
yuva sa Abraham ma? Tee yukan
chi ni ji'i de. Suni tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma, ni ka ji'i tna de. ¿Na in kúu
ndijin, ja sa'a ni ja masu jin kûu-ka
ñayii ma, jani ini ni? —ka kuu de ka
jiña'a de.
54 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nú maa sa ndáchiñu'u maa sa,
masu nde jiniñu'u. Kovaa maa Su'si
ma iya kúu Yuva sa ma ndátaa
jayiñu'u nuu sa. Te maa ya kúu iya ka
sa'a ni tnu'u ja ka ndikin ni ya ma.
55 Kovaa ndijin, masu ka jini ni ya.
Saña chi jini sa ya. Nute ka'an sa ja
masu jini sa ya chi xnda'vi sa ñayii
ma, sukan ka sa'a ni ma. Kovaa ja
ndaa kúu ja jini sa ya, te kándija sa
tnu'u ká'an ya ma.

56 Abraham ma tna'a ni tee jana'a
ma, ni kusii ini de ja kuni de kivi
tatnuni sa nuu ñayii ma. Te nuu ni
jini de ma, te ni kusii ini xeen de
—kúu ya jiña'a ya.
57 Te tee judío ma, ka jiña'a de
Jesús ma:
—Ñatuu ki'i-ka ni uu xiko uxi (50)
kuiya, te ¿ká'an ni ja ni jini ni Abra-
ham ma? —ka kuu de ka jiña'a de.
58 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja xi-
nañu'u-ka saña iyo, saa ni kenda
Abraham ma —kúu ya jiña'a ya.
59 Sani te ni ka ndone'e de yuu
ja jin kua'a-yuu de ya. Kovaa Jesús
ma, ni ndaya'a ya me'ñu ñayii ma, te
ñatuu ni ka ndani'i-ka de ya. Sani te
ni kee ya veñu'u ka'nu ma, te kua'an
ya.

9

Jesús ma, ni ndasava'a ya nuu in tee kuaa onde kii ni kâku de ma

1 Ichi kua'an Jesús ma, ni jini ya in
tee kuaa, te onde kii ni kâku de ma
kuaa de.
2 Tee ka ndikin Jesús ma, ni ka
jikan-tnu'u de ya:
—Teskua'a, ¿na-in ndiso kuechi ja
ni kâku kuaa tee ya'a? ¿Ja ka ndiso
kuechi yuva de ma ji'in si'i de ma, xi
ja ndiso kuechi maa de kúu? —ka
kuu de ka jiña'a de.
3 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ni a ndiso kuechi maa de ni a
ka ndiso kuechi yuva de ma ji'in si'i
de ma kúu. Sa'a ni kuu, sukan-va'a
jin kuni ni sukan sa'a Su'si ma te
nduva'a de.
4 Nani tuu ndii-ka a chi kuu jin sat-
niñu o sukan kúni iya ni tetniñu ña'a
ma. Vaa nuna kunee, te masu na in
kuu satniñu-ka.
5 Nani iyo sa ñuu ñayivi a, ñu'u xtnuu
nuu ñayii ñuu ñayivi a kúu sa —kúu
ya jiña'a ya.
6 Nuu ni jinu ni ka'an Jesús ma
sukan, ni tusii ya nuu ñu'ú ma, te
ni sa'a ya ji'in ndute sii ya ma vala
nde'yu, te ni chi'i ya nuu tee kuaa
ma.
7 Sani te jiña'a ya:
—Kuá'an ni, te ndakate ni nuu ni
a nuu ñu'u ndute ma, nuu nani Siloé
ma —kúu ya jiña'a ya. Te tnu'u Siloé
ma kúni ka'an "ja ni tetniñu ña'a ya".
Te tee kuaa ma, ni ja'an de, te ni
ndakate de nuu de ma, te nuu ni
ndakokuiñi de ma, jâ ni kuu nde'ya
de.
8 Te ñayii ka iyo yatni ma ji'in ñayii
ni ka yo jini de xi'na-ka ma ja
ni yo jikan de karidaa ma, te ka
jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Masu tee ya'a kúu tee ni yo
nukoo ni yo jikan de karidaa ma?
—ka kuu i ka ka'an i.
9 Te jaku i ka ka'an:
—Suu ndija de kúu —ka kuu i ka
ka'an i.
Jaku-ka i ka ka'an:
—Sukan kaa de, kovaa masu suu
de kúu —ka kuu i ka ka'an i.
Kovaa maa de jiña'a:
—Saña kúu.
10 Sani te ka jikan-tnu'u i de:
—¿Naxe kúu ja vitna te kúu nde'ya
ni a? —ka kuu i ka jiña'a i.
11 Te ni ndakone'e de:
—Tee nani Jesús ma, ni sa'a de
nde'yu, te ni chi'i de nuu sa a, te ká'an
de: "Kuá'an ni, te ndakate ni nuu ni a
nuu ñu'u ndute, nuu nani Siloé ma",
te ni ja'an sa, te nuu ni ndakate sa
nuu sa ma, sani te ni ndatnuu nuu
sa a —kúu de jiña'a de.
12 Sani te ka jikan-tnu'u i de:
—¿Ndenu iyo tee yukan? —ka kuu
i ka jiña'a i.
—Masu jini sa —kúu de jiña'a de.

Tee ka kuu fariseo ma, ni ka jikan-tnu'u de tee kuaa ma naxe ni nduva'a nuu de ma

13 Te ni jan koo i ji'in tee ni iyo kuaa
ma nuu tee ka kuu fariseo ma.
14 Te kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma
jin satniñu ñayii ma kúu kivi ni sa'a
Jesús ma nde'yu te ni ndanune nuu
de ma.
15 Te ni ka jikan-tnu'u tuku ña'a tee
ka kuu fariseo ma:
—¿Naxe ni kuu ja ni ndatnuu nuu
ni a? —ka kuu de ka jiña'a de.
Te jiña'a de:

—Ni chi'i de nde'yu nuu sa a, te ni ndakate sa, te ni ndundijin nuu sa a —kúu de jiña'a de.

16 Jaku tee fariseo ma ka ka'an:

—Tee ni sa'a sa'a chi masu tee ni tetniñu Su'si ma kúu de, vaa ñatuu chiñu'u de kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu o a —ka kuu de ka ka'an de.

Kovaa jaku-ka de ka ka'an:

—¿Nú tee ndiso kuechi kúu de, te naxe kúu sa'a de milagru ya'a? —ka kuu de ka ka'an de.

Chukan kúu ja ni ka kusiin jaku de,
17 te ni ka ndakakan-tnu'u tuku de tee ni iyo kuaa ma:

—¿Te naxe ká'an ni ja kuu tee ni ndasava'a nuu ni a? —ka kuu de ka jiña'a de.

Te ni ndakone'e tee yukan:

—Saña chi ká'an sa ja in tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma kúu de —kúu de jiña'a de.

18 Kovaa tee judío ma, ñatuu ni ka kandija de ja ni iyo kuaa de ma te ni ndundijin nuu de ma. Onde ni ka kana de yuva tee ma,
19 te ka jikan-tnu'u de:

—¿Tee ya'a kúu sa'ya ni ma? ¿Ka ka'an ni ja ni kâku kuaa de? ¿Naxe kúu ja vitna, te kúu nde'ya de a? —ka kuu de ka jiña'a de.

20 Te ni ka ndakone'e yuva de ma:

—Ka na'a sa ja tee ya'a kúu sa'ya sa, te ni kâku kuaa de.
21 Kovaa ñatuu ka jini sa naxe kúu ja vitna te kúu nde'ya de a. Suni ñatuu ka jini sa na in ni ndasava'a de. Jin kakan-tnu'u maa ni de; jâ tee nija'nu kúu de, te maa de kuu ka'an naxe ni kuu ja ni nduva'a de a —ka kuu de ka jiña'a de.

22 Yuva de ma ka jiña'a sukan, kuechi ja ka yu'u de tee judío ma, vaa jâ ni ka ndatnu'u tna'a de ja nú na in ká'an ja Jesús ma kúu Cristo iya ni tetniñu Su'si ma, te jin taji de i ini veñu'u luluu nuu ka ndatna'a de ma.
23 Chukan kúu ja ni ka jiña'a yuva de ma: “Jin kakan-tnu'u maa ni de; jâ tee nija'nu kúu de.”

24 Tee judío ma, ni ka ndakana tuku de tee ni iyo kuaa ma, te ka jiña'a de:

—Ka'an ndaa ni nuu Su'si a. Saña chi ka jini sa ja tee ndiso kuechi kúu tee yukan —ka kuu de ka jiña'a de.

25 Te ni ndakone'e tee ma:

—Masu jini sa nú tee ndiso kuechi kúu de xi ña'a. Kovaa ja jini sa kúu ja ni iyo kuaa sa, te vitna chi kúu nde'ya sa —kúu de jiña'a de.

26 Te ni ka ndakan-tnu'u-ka tuku de tee ma:

—¿Nawa ni sa'a de ja ni kuu ni ka ndanune nuu ni a te kúu nde'ya ni a? —ka kuu de ka jiña'a de.

27 Te ni ndakone'e de:

—Jâ ni ka'an sa ndaka ja jini sa ma, kovaa ñatuu ka kandija ña'a ni. ¿Nava'a ka kuni ni ja ndaka'an-ka sa in-ka jichi? ¿Suni ndijin, ka kuni ni ja jin kondikin ni de? —kúu de jiña'a de.

28 Sani te ni ka ka'an ndeva'a de nuu tee ni iyo kuaa ma, te ka jiña'a de:

—Maa ni ndikin tee yukan, kovaa saña chi Moisés ma ka ndikin sa.
29 Saña chi ka jini sa ja ni ka'an Su'si ma nuu Moisés ma. Kovaa tee yukan, ni masu ka jini sa ndenu vee de —ka kuu de ka jiña'a de.

30 Te ni ndakone'e tee ma:

—¡Jincho'o! Ñatuu ka jini ndijin ndenu vee de. Kovaa saña chi ni ndasava'a de nuu sa a.
31 Vaa ka jini o ja Su'si ma, masu jiniso'o ya ja ka ka'an ñayii ka ndiso kuechi ma. Yika-ni ja jiniso'o ya ñayii ka chiñu'u ya ma ji'in ñayii ka sa'a sukan játna ini ya ma.
32 Ñatuu nama ka jiniso'o o ja ndasava'a in ñayii nuu in-nka ñayii ni kâku kuaa ma.
33 Nute tee ya'a masu nuu Su'si ma vee de, masu nawa kuu sa'a de —kúu de jiña'a de.

34 Sani te ka jiña'a de:

—Ndijin, jâ ndiso kua'a ni kuechi nuu ni kâku ni ma. ¿Te kúni ni ja kaxtnu'u ni nuu saña? —ka kuu de ka jiña'a de.

Te ni ka kene'e de tee ma ini veñu'u luluu ma.

Tee ka kuu fariseo ma, ñatuu ka ndakunitnuni de ja masu va'a-ni ka iyo de nuu Su'si ma

35 Jesús ma, ni jiniso'o ya ja ni ka kene'e de tee ni iyo kuaa ma, te nuu ni ndani'i ya de ma, te ni jikan-tnu'u ya de:

—¿Kandija ni iya ni kenda ñayivi ñuu ñayivi a? —kúu ya jiña'a ya.

36 Te jiña'a de:

—Señor, ka'an ni na in kúu, sukan-va'a kandija sa ya —kúu de jiña'a de.

37 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Jâ ni jini ni ya. Saña kúu, iya ká'an ji'in ni a —kúu ya jiña'a ya.

38 Sani te tee yukan, jiña'a de:

—Kándija ña'a sa, Señor —kúu de jiña'a de.

Te ni jinkoo jiti de nuu Jesús ma.

39 Sani te jiña'a Jesús ma:

—Saña chi vee sa ñuu ñayivi ya ja sa'a ndaa sa, sukan-va'a ñayii inukuaa ma, te kuu jin ndakonde'ya i, te ñayii ka nde'ya ma, jin ndukuaa i —kúu ya jiña'a ya.

40 Jaku tee fariseo ma ja ka iyo de ji'in ya ma, te ni ka jiniso'o de, te ka jikan-tnu'u de:

—¿Nú sukan, saña tna, suni inukuaa sa? —ka kuu de ka jiña'a de.

41 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Nute ndijin inukuaa ni chi masu jin kondiso kuechi ni. Kovaa ka ka'an ni ja ka kundijin nuu ni a te ka nde'ya ni. Chukan kúu ja jâ ka ndiso kuechi ni —kúu ya jiña'a ya.

10

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja maa ya chi sukan kúu in tee jito ndikachi de ma, sukan kúu ya

1 Te jiña'a Jesús ma:

—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa, nú na in ñatuu kívi ichi ye'e nuu ka ñu'u ndikachi ma te su'va jiso i ichi xiñi nuu ka ñu'u ti ma, ñayii yukan chi kui'na kúu i, te sakui'na i ti kúni i.
2 Kovaa tee kívi ichi ye'e ma chi tee jito ndikachi ma kúu de.
3 Te tee jito ye'e ma, ndákune de ye'e ma, te tee jito ndikachi ma, kána de ndi-in ndi-in ti sukan ka nani ti ma. Te ndikachi de ma chi ka ndakuni ti ja ká'an de ma, te kéne'e de ti nuu ka ñu'u ti ma.
4 Te nú ni jinu ni kene'e de ndaka ti ma, te jákoxtnuu de nuu ti ma, te ka ndikin ña'a ti, vaa ka ndakuni ti sukan ñu'u tachi de ja ká'an de ma.
5 Kovaa masu ka ndikin ti ñayii masu ka jini ti ma chi su'va ka yu'u ti te ka jinu ti kuan koo ti, vaa ñatuu ka jini ti ja ká'an ñayii ndeva'a-ni ma, vaa masu jito'o ti ma kúu i —kúu ya jiña'a ya.

6 Jesús ma, ni ka'an ya tnu'u vijin ya'a, kovaa ñatuu ni ka jaku'ni ini de nawa kúni ka'an.

Jesús ma, sukan kúu in tee va'a ini te jito va'a de ndikachi de ma, sukan kúu ya

7 Jesús ma, jiña'a ya in-ka jichi:

—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa, saña kúu ye'e nuu ka ndivi koo ndikachi ma.
8 Ndaka ñayii ni ki koo xi'na-ka ma chi kui'na ni ka yo kuu i, kovaa ndikachi ma, masu ni ka yo jiniso'o ti ja ka ka'an i ma.
9 Saña kúu ye'e ma. Nú na in kivi nuu iyo sa a chi ndani'i ta'vi i. Ko kuu i sukan kúu in ndikachi, ja ndée ti ndívi ti ma te ní'i ti kuii ja kaa ti ma.

10 'Kui'na ma chi vee i ja sakui'na ña'a i, ji'in ja ka'ni ña'a i, ji'in ja xnaa ña'a i. Kovaa saña chi vee sa, sukan-va'a jin koteku ñayii ma, te jin koo va'a xeen i.
11 Saña kúu sukan kúu in tee jito ñukuun ndikachi de ma. Vaa tee jito va'a ndikachi de ma chi maa de chunaa te jin kaku ti.
12 Kovaa ñayii jito ti ja ké'en ya'vi i ma chi masu jito ñukuun i ti, vaa ora kénda kiti xeen ma chi xndoo i kiti jito i ma, te jinu i, vaa masu tee kúu ko koto ndikachi ma kúu i, vaa masu ndikachi maa i ka kuu ti ma. Te kiti xeen ma, kenda ti, te tnii ti kiti ma, te xsiu'u ti kiti ma, te katenuu kateni'ni ti ndikachi ma.

13 Te ñayii yukan chi kunu i, vaa
yika-ni ja ndí ini i kúu ja na ke'en
ya'vi i ma, kovaa masu ndí ini i ja jin
kuu ndikachi ma.
14 'Saña kúu iya va'a ini jito
ndikachi ma. Jini sa ndikachi sa ma,
te maa ti chi ka jini ña'a ti,
15 sukan jini ña'a Yuva sa ma te jini
tna sa ya ma. Te maa sa chunaa sa
na jin kaku ndikachi sa ma te jin koo
va'a ti.
16 Suni neva'a sa in-ka jichi ndikachi
kiti masu korraa ya'a ka yi'i ti, te suni
ndaxtutu sa ti te jin kandija ti ja ká'an
sa a, te in jichi-nka-ni ndikachi jin ko
kuu ndaka ti, te maa in-ni sa ko koto
ti.
17 'Yuva sa ma, kútoo ña'a ya,
kuechi ja kua'a sa tnu'u ja jin ka'ni
ña'a i ma, te sana ndateku sa ma.
18 Ñatuu na in kuu ka'ni ña'a i, su'va
maa sa kua'a tnu'u ja jin ka'ni ña'a
i. Vaa iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu
sa, te chukan kúu ja kua'a sa tnu'u te
jin ka'ni ña'a i. Kovaa suni iyo tnu'u
ndee tnu'u ndatnu sa ja ndateku sa.
Cha'a kúu ja ni tatnuni Yuva sa ma
nuu sa —kúu ya jiña'a ya.
19 Nuu ni ka jiniso'o tee judío ma ja
ká'an ya sukan, te ni ka ndusiin tuku
de.
20 Kua'a de ka jiña'a:
—¿Nava'a ka niniso'o ni ja ká'an de
a? Vaa yinee ña'a in tachi, te iyo ku'u
de —ka kuu de ka jiña'a de.
21 Kovaa jaku-ka de ka ka'an:
—Ñatuu ni-in ñayii yinee ña'a tachi,
te kuu ka'an i sukan. ¿Xi in tachi, te
ndasava'a i nuu in tee kuaa? —ka
kuu de ka ka'an de.

Tee judío ma, ñatuu ka kandija de ja maa Su'si ma ni tetniñu Jesús ma

22 Kivi kuvijin ñuu Jerusalén ma,
ka sa'a i viko ka ndakune'e i kivi ni
ndu-ii veñu'u ka'nu ma.
23 Jesús ma, iyo ya ini veñu'u ma,
kua'an ya ichi corredor nani i Sa-
lomón ma.
24 Sani te tee judío ma, ni ka jan tu'va
de ya, te ka jikan-tnu'u de:
—¿Nde kii sana jin kuni sa na in
kúu ni? ¿Xi ndijin kúu Cristo iya ni
tetniñu Su'si ma? Ka'an ndaa ni, te
jin kuni sa —ka kuu de ka jiña'a de.
25 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Jâ ni ka'an sa nuu ni, te ñatuu ni
ka kandija ni ja ká'an sa a. Te tna'a ja
sa'a sa a, ja maa Yuva sa ma, te sa'a
sa. Te maa ja sa'a sa a, te káxtnu'u i
na in kúu sa.
26 Kovaa ndijin, ñatuu ka kandija ni,
vaa masu tna'a ndikachi sa ma ka
kuu ni.
27 Ndikachi sa ma chi ka ndakuni ti
ja ká'an sa a, te jini sa ti, te ka ndikin
ña'a ti.
28 Sa'a sa ja jin koteku ti ni-kani
ni-jika, te ma jin naa ti, te ñatuu na
in ndaxtandee ti nuu nda'a sa a.
29 Yuva sa iya ni taa ti ma chi iyo-ka
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya sana
ndaka ja iyo ñuu ñayivi a, te masu na
in ndaxtandee ti nuu nda'a Yuva sa
ma.
30 Vaa Yuva sa ma ji'in saña chi in-ni
ka kuu sa —kúu ya jiña'a ya.
31 Te tee judío ma, ni ka ndone'e
tuku de yuu ja jin kua'a-yuu de ya.
32 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Te ja maa Yuva sa ma, te kua'a
ja va'a ni sa'a sa nuu ndijin. ¿Te
nde a va'a ni sa'a sa ma kúu ja jin
kua'a-yuu ña'a ni a? —kúu ya jiña'a
ya.
33 Te tee judío ma, ni ka ndakone'e
de:
—Masu jin kua'a-yuu ña'a sa
kuechi ja ni sa'a ni ma, su'va kuechi
ja ká'an ni a sa'a ja ndákiti ini Su'si
ma, vaa ndijin chi in tee-ni kúu ni,
kovaa sa'a ni tnu'u ja Su'si ma kúu ni
—ka kuu de ka jiña'a de.
34 Jesús ma, jiña'a ya:
—Nuu tutu ndee tnu'u ni tatnuni
Su'si ma nuu ni ma ká'an: "Saña,
ká'an sa ja su'si ka kuu ndijin."
35 Ka jini o ja masu kuu xnda'vi ña'a
tutu ndee tnu'u Su'si ma. Te Su'si ma,
ni xnani ya su'si ñayii ni ka'an ya nuu
i ma.
36 Te nú Su'si ma ni sa'a siin ña'a
saña te ni tetniñu ña'a ya ñuu ñayivi
a, ¿naxe kúu ja ka ka'an ndijin ja ni
ka'an sa a chi sa'a i ja ndákiti ini Su'si
ma, kuechi ja ni ka'an sa ja Sa'ya
Su'si ma kúu sa?

37 Te nú saña, ñatuu sa'a sa sukan sa'a
Yuva sa ma, te máko jin kandija ña'a
ni.
38 Kovaa sa'a sa sukan. Visi ñatuu ka
kandija ni ja ká'an sa ya, kovaa jin
kandija ni ja sa'a sa ma, sukan-va'a
jin kuni ni, te jin kandija ni ja Yuva
sa ma iyo ji'in sa, te maa sa iyo ji'in
Yuva sa ma —kúu ya jiña'a ya.
39 In-ka jichi ni ka kuni de ja jin tnii
de ya, kovaa Jesús ma chi kua'an ya.
40 Jesús ma, ni ndenda ya in-ka
yu'u yute Jordán ma. Te ni kendoo ya
yukan, nuu ni iyo Juan ma xi'na-ka
ma te ni yo skuandute de ñayii ma.
41 Kua'a ñayii ni jan koo ni jan koto i
ya, te ka ka'an i:
—Ja ndaa, visi Juan ma, ñatuu ni yo
sa'a de milagru, kovaa ndaka ja ni yo
ka'an de ja kuu tee ya'a chi ja ndaa
kúu —ka kuu i ka ka'an i.
42 Te kua'a ñayii ni ka kandija Jesús
ma yukan.

11

Ni ji'i tee nani Lázaro ma

1 Iyo in tee ku'u nani de Lázaro, te
tee ñuu Betania ma kúu de, te iyo de
ji'in ku'va de María ma ji'in Marta
ma.
2 Te María ma kúu ña'a ni chi'i ndute
jaxiko asi ja'a Iya Tátnuni ma kivi
ve kuyatni Viko Pascua ma, te ni
ndaxsichi ña ji'in ixi ña ma.
3 Chukan kúu ja nduu ña ndi-tna'a
ku'u ña ma, ni ka tetniñu ña ñayii ja
jin kaxtnu'u i nuu Jesús ma, te sa'a
jin kuña'a i:
—Señor, tee ka ketna'a ini ji'in ni
ma, ku'u de.
4 Jesús ma, ja ni jiniso'o ya ma, te
jiña'a ya:
—Ku'u de, kovaa masu kûu de,
su'va jayiñu'u Su'si ma ko kuu, ji'in
suni jayiñu'u Sa'ya Su'si a ko kuu
—kúu ya jiña'a ya.
5 Visi Jesús ma, kútoo xeen ya
Marta ma ji'in ku'u ña ma ji'in ku'va
ña Lázaro ma,
6 kovaa nuu ni ka jiña'a i ja Lázaro
ma, ku'u de ma, te ni kendoo-ka ya
uu-ka kivi nuu iyo ya ma.
7 Sani te jiña'a ya nuu tee ka ndikin
ya ma:
—Jín koo o in-ka jichi ñuu Judea ma
—kúu ya jiña'a ya.
8 Te tee ka ndikin ya ma, ka jiña'a
de:
—Teskua'a, nde-ni kii ma, maa
ñayii judío ma, ka kuni i ja jin
kua'a-yuu ña'a i te jin ka'ni ña'a i,
¿te in-ka jichi kúni ni ja ki'in ni ñuu
yukan? —ka kuu de ka jiña'a de.
9 Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Xi masu uxi uu ora kúu ja in
nduu ma? Nduu ma chi masu nduva
o, vaa nde'ya o ja ndíi ñuu ñayivi a,
10 kovaa ñayii jika jakuaa ma chi
nduva i, vaa ñatuu na ñu'u xtnuu nuu
i ichi kaka i ma —kúu ya jiña'a ya.
11 Sani te jiña'a ya:
—Lázaro tee ka ketna'a ini ji'in o
ma chi ni kixi de, kovaa ki'in sa ja
xndoto sa de —kúu ya jiña'a ya.
12 Te tee ka ndikin ya ma, ka jiña'a
de:
—Señor, nú ni kixi de chi nduva'a
maa de —ka kuu de ka jiña'a de.
13 Kovaa sukan-ni ni jiña'a Jesús
ma, kuechi ja ni ji'i Lázaro ma. Kovaa
tee ka ndikin ya ma, ka jani ini de ja
ni kixi de ja ndatatu de kúu.
14 Sani te Jesús ma, jiña'a ndaa ya:
—Lázaro ma, jâ ni ji'i de.
15 Te kútachi sa ja ñatuu sa ni iyo
yukan, vaa sukan chi va'a-ka ja jin
kuu maa ni, sukan-va'a jin kandija
ni. Kovaa jín koo o jín koto o de —kúu
ya jiña'a ya.
16 Sani te Tomás tee nani Kuati ma,
jiña'a de nuu tee ka ndikin ya ma:
—Jín koo tna o, sukan-va'a jin kûu
tna o ji'in de —kúu de jiña'a de.

Jesús ma, chi visi jâ ni ji'i ñayii ma chi kuu ndaxteku ya i te koteku i

17 Ja ni kenda Jesús ma, te ni jini ya
ja jâ ni kuu kuun kii ja ni ka chu'u i
Lázaro ma.
18 Betania ma kéndoo yatni ñuu
Jerusalén ma visi uni mil metro,
19 te kua'a tee judío ma, ni jan koo de
ni jan koto de Marta ma ji'in María
ma, ja jin ndakua'a de ña tnu'u ka'nu
ini ja ni ji'i ku'va ña ma.

20 Nuu ni jini Marta ma ja ni kenda
Jesús ma, sani te ni kee ña ni jan
tna'a ña ya. Kovaa María ma chi ni
kendoo ña ve'e ma.
21 Marta ma, jiña'a ña Jesús ma:
—Señor, nute ni iyo ni ya'a chi
masu kûu ku'va sa ma.
22 Kovaa jini sa ja vitna chi taa Su'si
ma nawa na kakan ni ma —kúu ña
jiña'a ña.
23 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ku'va ni a chi ndateku de —kúu
ya jiña'a ya.
24 Marta ma, jiña'a ña:
—Jâ jini sa ja ndateku de kivi jin
ndateku ñayii ni ka ji'i ma, kovaa
onde kivi ndi'i kivi ma —kúu ña
jiña'a ña.
25 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Saña kúu iya sa'a ja jin ndateku
ñayii ma, te jin koteku i. Nú na in na
kandija ña'a ma, visi jâ ni ji'i i chi ja
maa sa te koteku i.
26 Te ndaka ñayii ka teku ma, nuna
jin kandija ña'a i maa sa ma, masu
jin kûu i, su'va jin koteku i ni-kani
ni-jika. ¿Kándija ni ja ká'an sa sa'a?
—kúu ya jiña'a ya.
27 Te Marta ma, jiña'a ña:
—Señor, saña chi kándija sa ja
Cristo iya ni tetniñu Su'si ma kúu ni,
te Sa'ya Su'si ma kúu ni. Iya iyo ja kii
ñuu ñayivi a kúu ni —kúu ña jiña'a ña.

Jesús ma, ni nda'yu ya yatni nuu yinee ñunde'yu Lázaro ma

28 Nuu ni jinu ni ka'an Marta ma
sukan, ni kana ña ku'u ña María ma,
te yuyu'u-ni ni jiña'a ña:
—Teskua'a ma, iyo ya ya'a, te kána
ña'a ya —kúu ña jiña'a ña.
29 Ja ni jiniso'o María ma, ni
ndokuiñi ña, te kua'an ña kuan koto
ña Jesús ma.
30 Jesús ma, ñatuu kivi-ka ya ini ñuu
ma. Iyo ya nuu ni ka ndatna'a ya ji'in
Marta ma.
31 Ja ni ka jini tee judío ka iyo ve'e
María ma ja ni ndokuiñi ña te jinu ña
ni kee ña ma, te ni ka ndikin de ña.
Ka jani ini de ja kua'an ña nuu yinee
ku'va ña ma kuan konda'yu ña.
32 Nuu ni kenda María ma nuu iyo
Jesús ma, te ni jinkoo jiti ña nuu ja'a
ya ma, te jiña'a ña:
—Señor, nute ni iyo ni ya'a chi
masu kûu ku'va sa ma —kúu ña jiña'a
ña.
33 Jesús ma, ja ni jini ya ja nda'yu
María ma te ka nda'yu tee ka kuu
judío ka ndikin ña ma, te ni kuxii ini
ya, te ni kunda'vi ini ya ña ji'in de.
34 Te ni jikan-tnu'u ya:
—¿Ndenu ni ka chu'u ni de? —kúu
ya jiña'a ya.
Te ka jiña'a de:
—Ne'e ni, te kuni ni, Señor —ka
kuu de ka jiña'a de.
35 Jesús ma, ni nda'yu ya.
36 Te ñayii judío ma, ka ka'an i:
—¡Jin konde'ya ni ja ni yo kutoo
xeen de tee ma! —ka kuu i ka ka'an
i.
37 Kovaa jaku-ka i ka ka'an:
—Tee ya'a kúu tee ni ndasava'a
nuu tee kuaa ma. ¿Masu ma kuu
naxe sa'a tna de, sukan-va'a ma kûu
Lázaro a nkuu? —ka kuu i ka ka'an i.

Nuu ni ndateku Lázaro ma

38 Jesús ma, in-ka tuku jichi ni
kuxii ini ya ja ka kuu ñayii ma, te ni
jan tu'va ya nuu yinee Lázaro ma. Te
in yavi kúu, te ndesi in yuu ka'nu ichi
nuu kivi o ma.
39 Jesús ma, ni tatnuni ya:
—Jin xtandiyo ni yuu a —kúu ya
jiña'a ya.
Marta ma ku'va tee ni ji'i ma, jiña'a
ña:
—Señor, jâ jáxiko kini de, vaa jâ iyo
kuun kii a ja ni ka chu'u sa de a —kúu
ña jiña'a ña.
40 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Masu ni ka'an sa ja nuna
kandija ña'a ni chi kuni ni jayiñu'u
Su'si ma? —kúu ya jiña'a ya.
41 Te ni ka xtandiyo de yuu ma, te
Jesús ma, ni ndonenuu ya ichi andivi
ma, te ni ka'an ya:
—Yuva sa, ndákuan-ta'vi sa nuu ni,
42 vaa jini sa ja ndimaa jiniso'o ña'a
ni, kovaa kuechi ñayii ya'a te ká'an sa
sa'a, sukan-va'a jín kandija ña'a i ja
maa ni ni tetniñu ña'a —kúu ya jiña'a
ya.

43 Nuu ni jinu ni ka'an ya sukan, te
ni kayu'u nini'i ya jiña'a ya:
—¡Lázaro, ki ndee ni ke'e a! —kúu
ya jiña'a ya.
44 Te tee ni ji'i ma, ni ndee de, te
ka ñutuu vava'a nda'a de ma ja'a de
ma sa'ma, te nuu de ma ñutuu in-ka
sa'ma. Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Jin ndakana ni sa'ma ñutuu de a,
sukan-va'a na kuu kaka de —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ka chutna'a tnu'u de naxe jin tnii de Jesús ma

(Mt 26:1-5; Mr 14:1-2; Lc 22:1-2)

45 Chukan kúu ja kua'a ñayii judío
ma, ñayii ni jan koo ni ka iyo i ji'in
María ma, ja ni ka jini i sukan ni sa'a
Jesús ma, te ni ka kandija i ya.
46 Kovaa jaku i ni jan koo nuu ka
iyo tee ka kuu fariseo ma, te ni ka
ndakani i ja sukan ni sa'a Jesús ma.
47 Sani te tee ka kuu fariseo ma, ji'in
tee ka tatnuni nuu sutu ma, ni ka
ndaxtutu tna'a ndaka de, te sa'a ka
ndatnu'u tna'a de:
—¿Naxe jin sa'a o ji'in tee ya'a? Vaa
tee ya'a chi sa'a kua'a de milagru.
48 Nuna jin kua'a o tnu'u ja sukan-ni
ko sa'a de chi ndaka ñayii ma jin
kandija ja ká'an de ma, te tee ka
netniñu ñuu Roma ma chi ki koo de,
te jin xnaa de veñu'u o a ji'in ñuu o a
—ka kuu de ka ka'an de.
49 Kovaa in tee yukan, nani de
Caifás, te tee tátnuni nuu sutu ma
kuiya yukan kúu de, te jiña'a de:
—Ndijin, masu ka jini kuiti ni,
50 ni ñatuu ka ndasa'a ni kuenda ja
ja va'a-ka kúu nuna kûu in tee ja jin
kuu ñayii ñuu o ya, sukan-va'a ma
naa ndi'i ñuu o ya —kúu de jiña'a de.
51 Kovaa Caifás ma, masu ni ka'an
de sukan ja kúu ini maa de ma, chi
vaa kuechi ja tee tátnuni nuu sutu ma
kuiya yukan kúu de, te Su'si ma ni
ska'an ña'a sukan ni ka'an de ma, vaa
Jesús ma chi kûu ya ja jin kuu ndaka
ñayii ñuu judío ma.
52 Ni masu yika-ni a ñuu ya'a-ni chi
su'va ndaxtutu ya ndaka ñayii ka
kuu sa'ya Su'si ma ja ni ka jitenuu i
ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te in-nka-ni ñuu
jin ko kuu i.
53 Te onde kii yukan, tee ka netniñu
ñuu judío ma, ni ka ndatnu'u tna'a de
ja jin ka'ni de Jesús ma.
54 Chukan kúu ja Jesús ma, ñatuu ni
yo konuu ndijin-ka ya ne'un ñayii
judío ma, su'va ni kee ya ñuu Judea
ma, te kua'an ya ichi nuu masu nawa
iyo kuiti yatni in ñuu nani i Efraín
ma. Yukan ni kendoo ya ji'in tee ka
ndikin ya ma.
55 Ja ve kuyatni Viko Pascua ka sa'a
ñayii judío ma, te kua'a xeen ñayii
ñuu Jerusalén ma, kuan koo i kuan
nu ndasavii i maa i nuu Su'si ma
xi'na-ka sana ko kuu Viko Pascua
ma.
56 Ka ndanduku i Jesús ma, te ka
jikan-tnu'u tna'a i ini veñu'u ka'nu
ma:
—¿Naxe ka ka'án ni? ¿Kii de viko
ya'a o xi ña'a? —ka kuu i ka ka'an i.
57 Te tee ka kuu fariseo ma, ji'in
tee ka tatnuni nuu sutu ma, ni ka
tatnuni de ja nú na in na kuni ndenu
iyo Jesús ma, te kúña'a i, sukan-va'a
jin koo de jin tnii de ya.

12

In ña'a, ni chi'i ña ja'a Jesús ma ndute jáxiko asi

1 Iñu kivi xi'na-ka sana ko kuu Viko
Pascua ma, Jesús ma, kua'an ya ñuu
Betania ma, ñuu nuu iyo Lázaro tee
ni ndaxteku ya ma.
2 Yukan ni ka satu'va i ja jin kuxini i
ji'in ya. Marta ma ni tnaa ndeyu ma.
Te Lázaro ma kúu in tee núkoo nuu
mesa ma, jaa de xita ji'in Jesús ma.
3 María ma, yinda'a ña in botella
te ya'a-ka in marrazu ndute jáxiko
asi nani-maa ita nardo ja ndee ya'vi
xeen ma, te ni chi'i ña ja'a Jesús ma.
Sani te ni ndaxsichi ña ji'in ixi ña ma.
Te ni-ka'nu ve'e ma ni chitu xiko asi
ma.
4 Sani te Judas Iscariote ma, tee
ndikin ya ma, tee ke'en-su'va ya ma
jiña'a:
5 —¿Nava'a ñatuu ni kuu kuya'vi
ndute jáxiko asi a uni cientu denario,

sukan-va'a jin chindee o ñayii ka
kunda'vi ma? —kúu de jiña'a de.
6 Kovaa Judas ma, masu ni ka'an
de sukan kuechi ja ndí ini de ja jin
kuu ñayii ka kunda'vi ma chi su'va
kuechi ja kui'na de ma, chi vaa suu
de kúcargu bolsa ñu'u xu'un ma, te ni
yo sakui'na de ja ñu'u nuu bolsa ma.
7 Jesús ma, jiña'a ya:
—Máko ka'nu ndee ni, vaa ni
tava'a ña ndute jáxiko asi ya, ja chi'i
ña'a ña kivi kuyu'u sa ma nkuu.
8 Ñayii ka kunda'vi ma chi ndimaa jin
koo i ji'in ni, te kuu jin chindee-ka ni
i, kovaa saña chi masu kua'a-nka kivi
jin koo o —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka jani ini tee judío ma ja jin ka'ni de Lázaro ma

9 Kua'a ñayii judío ma, ni ka jini i
ja iyo Jesús ma ñuu Betania ma, te
ni jan koo i yukan, masu yika-ni ja
jin kuni i Jesús ma, nú masu ja jin
kuni tna i Lázaro ma, tee ni ndaxteku
Jesús ma.
10 Sani te tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ni ka ndatnu'u tna'a de ja jin ka'ni
tna de Lázaro ma,
11 vaa kuechi Lázaro ma, te kua'a
ñayii judío ma, ni ka kusiin i nuu tee
ka tatnuni ma, te ni ka kandija i Jesús
ma.

Jesús ma, ni kivi ya ñuu Jerusalén ma

(Mt 21:1-11; Mr 11:1-11; Lc 19:28-40)

12 Kua'a ñayii ni jan koo ñuu
Jerusalén ma, ja ko kuu Viko Pascua
ma. Kii xtnee ma, ni ka jini i ja vee
Jesús ma ja ki'in ya ñuu Jerusalén ma.
13 Sani te ni ka ja'nde i nda'a ñuu
ma, te ni ka ke koo i ka kayu'u i ka
ndachiñu'u i ya:
—¡Hosanna! ¡Ja vava'a kúu iya vee
nuu Iya Tátnuni ma! ¡Ja vava'a kúu
rey Israel ya! —ka kuu i ka kayu'u i.
14 Jesús ma, ni ni'i ya in burru, te
yoso ya ti kua'an ya, sukan ká'an tutu
ndee tnu'u Su'si ma:
15 “Máko koyu'u ro, ñuu nani Sion.
Konde'ya ja vee rey ro ma, yoso ya
in burru vee ya.”
16 Xi'na-ka ma, masu ni ka jaku'ni
ini tee ka ndikin ya ma. Kovaa nuu
ni jinu ja ni ka jini ñayii ma jayiñu'u
Jesús ma, te ni ka ndaka'án tee ka
ndikin ya ma ndaka ja ni kuu ma,
vaa sukan jâ ndee nuu tutu Su'si ma
ja sukan ko kuu ma.
17 Ñayii ka iyo ji'in Jesús ma nuu
ni ndaxteku ya Lázaro ma, ni ka
ndaka'an i ndaka sukan ni sa'a ya
ma, vaa ni kana ya Lázaro ma, te ni
ndee de yavi nuu ni ka chu'u i de ma
nuu ka yinee-ka ndiyi ma.
18 Chukan kúu ja ñayii ñuu ma, ni ka
ke koo i ja jin ndakua'a i nchuxi Jesús
ma, vaa ni ka jini i milagru ni sa'a ya
ma.
19 Kovaa tee ka kuu fariseo ma, ka
ka'an nuu tna'a de:
—Ni ka jini ni ja masu nawa kuu
jin sa'a o a, vaa ndaka ñayii a, kuan
koo i nuu de a —ka kuu de ka ka'an
de.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya nde in koteku ni-kani ni-jika

20 Ne'un ñayii kuan koo ñuu
Jerusalén ma ja jin ndachiñu'u i Su'si
ma ne'un kivi viko ma, ka iyo jaku
ñayii griego ma.
21 Te ñayii ya'a, ni ka jan tu'va i Felipe
ma, vaa tee Betsaida ma ñuu Galilea
ma kúu de. Te sa'a ka jiña'a ka jiña'a
i nuu de:
—Señor, ka kuni sa ja jin kuni sa
Jesús ma —ka kuu i ka jiña'a i.
22 Felipe ma, ni ja'an de, te jiña'a de
Andrés ma, te nduu de ni jan koo ni
ka ndakani nuu Jesús ma.
23 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Jâ ni kenda ora ja saña ja kuu sa
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, jin kuni
ndaka ñayii ma jayiñu'u sa ma.
24 Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja nú in
triu ma, te ma chinee va'a o i chii
ñu'ú ma te ma kûu i, chi in-ni triu
ko kuu i. Kovaa nuna kûu i ma, chi
ndukua'a-ka i.
25 Nú na in ndí ini xeen ja kendoo
vii kendoo va'a i ñuu ñayivi ya'a chi
skenaa i maa i. Kovaa nú na in ñatuu
ndí ini visi na ndo'o na neni i ñuu
ñayivi ya'a kuechi ja ndikin ña'a i

maa sa, chi sa'a Su'si ma ja koteku i
ni-kani ni-jika.
26 Nú na in kúni ja kunukuechi i nuu
sa, kóndikin ña'a i, te nuu koo sa ma,
yukan koo tna ñayii jinukuechi nuu
sa ma. Nú na in jinukuechi nuu
sa ma, chi sa'a Yuva sa ma ja koo
jayiñu'u i —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya sukan kûu ya ma

27 Sani te ni jiña'a tuku ya:

—Kúxii xeen ini sa. ¿Naxe ka'an sa?
¿Kuña'a sa Yuva sa ma: "Sa'a ni ja na
kaku sa nuu tnundo'o ya'a"? Kovaa
ña'a, vaa ja chukan kúu ja vee sa a
—kúu ya jiña'a ya.

28 Sani te sa'a ni ka'an ya:

—Yuva sa, sa'a ni ja koo jayiñu'u ja
nani maa ni a —kúu ya jiña'a ya.

Sani te ni ka'an Su'si ma onde
andivi ma:

—Jâ ni ndachiñu'u ri maa ri, te
ndachiñu'u tuku ri maa ri in-ka jichi
—kúu ya ká'an ya.

29 Ñayii ka iyo yukan, ni ka jiniso'o
i, te ka ka'an i:

—Ni kana savi —ka kuu i ka ka'an
i.

Kovaa jaku-ka i ka ka'an:

—In ángel ni ka'an nuu de —ka
kuu i ka ka'an i.

30 Jesús ma, jiña'a ya:

—Masu ja kuu maa sa kúu ja ni ka
jiniso'o o sukan, su'va ja jin kuu maa
ni kúu.
31 Vitna kúu ja ndundaa ñuu ñayivi a,
te suchi ni yo tatnuni ñuu ñayivi a,
kee i ke'e ma.
32 Vaa saña, kivi na jin ndone'e sukun
i krusi nuu jin kata kaa ña'a i ma chi
ndaka ñayii ñuu ñayivi a jin ndasa'a
kuenda, te ki koo i nuu sa a —kúu ya
jiña'a ya.

33 Te sukan ni kaxtnu'u ya naxe
kûu ya ma.
34 Te ñayii ma, ni ka ndakone'e i:

—Kovaa ka jini sa ja ká'an tnu'u
ni tatnuni Su'si ma ja Cristo iya tet-
niñu Su'si ma chi koteku ya ni-kani
ni-jika. ¿Naxe kúu ja ka'an ni ja iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a chi jin ndone'e
sukun i ya? ¿Na in kúu iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a? —ka kuu i ka jiña'a i.

35 Jesús ma, jiña'a ya:

—Kuenda kúu ñu'u ndú'va te xtnuu
vivii i ma, kúu sa ne'un ndaka ni a,
kovaa yika ja jaku-nka-ni kivi koo sa
ji'in ndaka ni. Nani iyo-ka sa ja kúu
sa ñu'u ndú'va te xtnuu vivii sa nuu
ni a, kuán koo ve koo-ka ni jin ko
kuu ni, nasa yukan, te ki tna'a ña'a ja
kunee ma. Vaa nú na in kua'an nuu
nee ma, ñatuu jini i ndenu kua'an i.
36 Jin kandija ni sukan ká'an sa ja kúu
sa ñu'u ndú'va te xtnuu vivii sa nuu
ni a nani iyo-ka sa ji'in ni, sukan-va'a
xtnuu sa nuu ni a —kúu ya jiña'a ya.

Ni jinu ni ka'an Jesús ma sukan,
te kua'an ya, te ni nduyu'u ya
sukan-va'a ñatuu na in kuni ña'a.

Nava'a ñatuu ka kandija ñayii judío ma Jesús ma

37 Kovaa visi ni sa'a ya kua'a mi-
lagru nuu ñayii ma, kovaa ñatuu ka
kandija i ya,
38 vaa jiniñu'u ja ko kuu sukan ni tee
Isaías tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma, ja sa'a ká'an
ma: "Iya Tátnuni, ¿na in kándija tnu'u
ni kaxtnu'u sa a? ¿Nuu nde in ni
kaxtnu'u Iya Tátnuni ma tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya ma?"

39 Chukan kúu ja ñatuu kúu jin
kandija i ma, vaa suni sa'a ni tee tna
de ma:
40 "Ni jasi ya nuu ñayii ma, te ni sa'a
ndee ya ini anua i ma, sukan-va'a
ma kuu jin kuni i ji'in nuu i ma, ni
masu kuu jin jaku'ni ini i, vaa masu
ka kuni i ja jin ndakokuiñi i te jin
ndandikin i Su'si ma te ndasava'a ya
i."

41 Isaías ma ni ka'an sukan, vaa
kuechi ja ni jini de ndaka jayiñu'u
Jesús ma, te ni ka'an de sukan sa'a
maa ya ma kivi kenda ya ma.

42 Kovaa kua'a ñayii judío ma, ni ka
kandija i ja ká'an Jesús ma, ji'in jaku
ñayii ka ndanuu-ka ma. Kovaa ñatuu
ni ka yo ka'an ndijin i, vaa kuechi ja
ka yu'u i tee ka kuu fariseo ma, ja jin
kene'e ña'a de veñu'u lilikin nuu ka
ndatna'a i ma.

43 Ni ka yo ndi ini-ka i ja jin chiñu'u
ña'a ñayii ma sana ja ndachiñu'u ña'a
Su'si ma.

Ñayii ñatuu ka kándija tnu'u ká'an Jesús ma chi ndakan Su'si ma kuenda nuu i

44 Jesús ma, ni ka'an nini'i ya:
—Nú na in na kandija ña'a, masu
yika-ni ja saña kándija ña'a i, chi jâ
kándija i onde Yuva sa ma iya ni
tetniñu ña'a ma.
45 Nú na in nde'ya ña'a saña, suni
nde'ya i iya ni tetniñu ña'a ma.
46 Saña kúu ñu'u ndú'va te xtnuu
vivii, te vee sa ñuu ñayivi a ja xtnuu
vivii sa nuu ñayii a, sukan-va'a nú na
in na kandija ña'a, ma koo-ka i nuu
nee ma.
47 Kovaa nú na in jiniso'o tnu'u ká'an
sa a te ñatuu kándija i ma, masu saña
sa'a ja chunaa i, vaa masu vee sa ja
sa'a sa ja jin chunaa ñayii ñuu ñayivi
a, su'va sa'a sa ja jin kaku i nuu ja
u'vi ma.
48 Kovaa nú na in saxiko ña'a te ñatuu
ndí ini i tnu'u ká'an sa a, jâ iyo in ja
sa'a ja chunaa i, te tnu'u ká'an sa ya
kúu ja sa'a ja chunaa i kivi ndi'i kivi
ma, vaa ni jiniso'o i ma.
49 Vaa saña, masu ká'an sa ja kúu ini
maa sa. Maa Yuva sa iya ni tetniñu
ña'a ma tátnuni nde a ká'an sa ji'in
nde a káxtnu'u sa a.
50 Vaa jini sa ja ja tátnuni Yuva sa ma
kúu ja sa'a ja jin koteku ni ni-kani
ni-jika. Chukan kúu ja tna'a ja ká'an
sa a, ká'an sa sukan tátnuni Yuva sa
ma —kúu ya jiña'a ya.

13

Jesús ma, ni ndakate ya ja'a tee ka ndikin ya ma

1 Kivi iku ma sana ko koo Viko
Pascua ma, Jesús ma, jâ jini ya ja ni
kenda ora ja xndoo ya ñuu ñayivi a te
no'o ya nuu iyo Yuva ya ma. Ndimaa
ni yo kutoo ya ndaka ñayii ni iyo ji'in
ya ñuu ñayivi a, te sukan ni kutoo
xeen ya i onde ni ji'i ya ma.
2 Te tachi ma, jâ ni chunee i ini
anua Judas Iscariote ma sa'ya Simón
ma sukan ke'en-su'va de Jesús ma.
3 Jesús ma chi jini ya ja nuu Su'si ma
vee ya te no'o ya nuu Su'si ma, te jini
ya ja Yuva ya ma, ni wa'a ya tnu'u ja
tatnuni ya nuu ndaka ma.
4 Chukan kúu ja nuu ni kuxini ya
ji'in tee ka ndikin ya ma, ni ndokuiñi
ya nuu mesa ma, te ni xtandiyo ya
sa'ma ndii ya ma, te ni ju'ni ya chii
ya ma in sa'ma ndaxsichi ya ja'a de
ma.
5 Sani te ni tnaa ya ndute in nuu
ñajin ka'nu, te ni jakondee ya ndákate
ya ja'a tee ka ndikin ya ma, te ni
ndaxsichi ya ji'in sa'ma ni ju'ni ya
chii ya ma.
6 Nuu sani te ndakate ya ja'a Simón
Pedro ma, te tee ya'a, jiña'a de:
—Señor, ¿ndijin, te ndakate ni ja'a
saña? —kúu de jiña'a de.
7 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Vitna masu jáku'ni ini ni tna'a ja
sa'a sa a, kovaa kuee-ka, te jaku'ni ini
ni —kúu ya jiña'a ya.
8 Pedro ma, jiña'a de:
—¡Masu taa kuiti sa tnu'u ja
ndakate ni ja'a sa a! —kúu de jiña'a
de.
Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nú ma ndakate sa ja'a ni a, masu
kuu ko kuu ni in tee kondikin ña'a
—kúu ya jiña'a ya.
9 Simón Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Nú sukan, Señor, má ndakate ni
yika-ni ja ja'a sa a, su'va ndakate ni
nda'a sa a ji'in xini sa a —kúu de
jiña'a de.
10 Kovaa Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Nú na in yika ni nduvii i, masu
jiniñu'u ja ndondoo-ka i, nú masu
ja ja'a i ma-ni, vaa ni-ka'nu i jâ iyo
ndoo. Te chukan kúu ja jâ ka iyo
ndoo ni, visi masu ndaka ni —kúu ya
jiña'a ya.
11 Ni ka'an ya: “Masu ndaka ni ka
iyo ndoo”, chi vaa jâ jini ya na in
ke'en su'va ña'a ma.
12 Ja ni jinu ni ndakate ya ja'a de
ma, Jesús ma, ni nukondii ya sa'ma
ndii ya ma, te ni nukoo ya in-ka jichi
nuu mesa ma, te jiña'a ya:
—¿Ka jaku'ni ini ndijin ja ni sa'a sa
a?

13 Ndijin, ka xnani ña'a ni teskua'a
ji'in Señor, te va'a-ni ka jani ini ni,
vaa saña kúu.
14 Te nú saña kúu teskua'a ma ji'in
Señor ma te ni ndakate sa ja'a ni a,
suni ndijin jin ndakate tna ni ja'a
ndi-in ndi-in ni.
15 Saña ni kaxtnu'u sukan,
sukan-va'a ndijin, jin sa'a tna ni
sukan ni sa'a sa a.
16 Ja ndaa kúu ja ni-in ñayii
jinukuechi ma, tátnuni-ka i sana ñayii
xi-nuu jinukuechi i ma, te ni-in
ñayii ni tetniñu ña'a jito'o i ma, kuu
tatnuni-ka i sana ñayii kúu jito'o i ma.
17 Nú ka jaku'ni ini ni ja ká'an sa a, te
nú jin sa'a ni sukan, te vava'a-ni jin
ko kuu ni.
18 'Masu ká'an sa ja jin kuu ndaka
ndijin, vaa jini sa na in ni kaji sa.
Kovaa ja na ko kuu sukan ká'an tutu
ndee tnu'u Su'si ma: "Ñayii ni jaa ji'in
sa xita ma, sani te ni sa'a u'vi ña'a i
ma."
19 Onde vitna ká'an sa sukan,
sukan-va'a nuna ko kuu ma, te jin
kandija ni ja saña kúu.
20 Ja ndaa ká'an sa ja nú na in
kuan-ta'vi na in ni tetniñu sa ma,
jan-ta'vi i maa sa. Te nú na in
kuan-ta'vi ña'a saña, te jan-ta'vi i iya
ni tetniñu ña'a ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja Judas ma ke'en-su'va ña'a

(Mt 26:20-25; Mr 14:17-21; Lc 22:21-23)

21 Ja ni jinu ni ka'an ya sukan,
Jesús ma, ni kuxii ini ya, te ni ka'an
kaji kaji ya:
—Ja ndaa ja ndaa kúu ja in ndijin
ke'en-su'va ña'a —kúu ya jiña'a ya.
22 Sani te tee ka ndikin ya ma, ni ka
keja'a de ka ndakonde'ya tna'a ndi-in
ndi-in de. Ni masu ka jini de nde in
ni ka'an ya ma.
23 In tee ndikin ya ma, tee ni yo kutoo
xeen ña'a Jesús ma, iyo yatni de ji'in
ya, nani ka kuxini de ji'in ya ma.
24 Te Simón Pedro ma, ni sa'a de seña
ja na kakan-tnu'u de na in kúu ja
ká'an ya ma.
25 Te tee yukan, ni jan tu'va-ka de
Jesús ma, te ni jikan-tnu'u de ya:
—Señor, ¿na in kúu ja ni ka'an ni a?
—kúu de jiña'a de.
26 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Na in kua'a sa xtatila xndoyo sa
ma, tee yukan kúu de —kúu ya jiña'a
ya.
Sani te ni xndoyo ya xtatila ma, te
ni wa'a ya Judas Iscariote ma, sa'ya
Simón ma.
27 Ja ni tnii Judas ma xtatila ma, te
ni kivi tachi ma ini anua de ma. Te
Jesús ma, jiña'a ya:
—Tna'a ja sa'a ni ma, sa'a yachi-ni
ni —kúu ya jiña'a ya.
28 Kovaa tee ka nukoo ka kuxini
de nuu mesa ma, ni-in de ñatuu ni
jaku'ni ini nava'a ni ka'an ya sukan
ma,
29 vaa Judas ma kúu tee kúcargu nuu
ñu'u xu'un ma. Te jaku de ka jani ini
ja Jesús ma, jiña'a ya ja jín kuaan de
jaku ja jin kuatniñu de ja ko kuu viko
ma, xi ja kua'a de jaku nuu ñayii ka
kunda'vi ma.
30 Ja ni jinu ni tnii Judas ma xtatila
ma, te ni kee de, te jâ ni kunee ma.

In tnu'u jaa ni tatnuni Jesús ma

31 Nuu ni jinu ni kee Judas ma,
Jesús ma, jiña'a ya:
—Vitna te koo jayiñu'u sa ja jin
kuni ñayii a ndaka ja sa'a ja kúu sa a
te vivii jin ndachiñu'u i Yuva o Su'si
ma.
32 Te nú saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a sa'a sa ja ndani'i Yuva o
Su'si ma jayiñu'u, suni Yuva o Su'si
ma jâ iyo tu'va kuiti ja sa'a ya ja
ndani'i tna sa jayiñu'u.
33 Sa'ya maa sa, masu koo-ka sa ji'in
ndijin kua'a-ka kii. Ndijin chi jin
ndanduku ña'a ni, kovaa suni maa
tna'a ja ni jiña'a sa tee judío ma, te
ká'an sa vitna nuu ndijin: Masu kuu
jin koo ni nuu no'o sa ma.
34 In ja tátnuni jaa sa nuu ni vitna
kúu, jin kutoo tna'a ndi-in ndi-in
ni. Sukan kútoo ña'a sa a, sukan jin
kutoo tna'a ndi-in ndi-in ni.
35 Nuna jin kutoo tna'a ndi-in ndi-in
ni, ndaka ñayii ñuu ñayivi a jin kuni ja
maa sa ka ndikin ni —kúu ya jiña'a
ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja Pedro ma, uni jichi ka'an de ja masu jini de ya
(Mt 26:31-35; Mr 14:27-31; Lc 22:31-34)

36 Simón Pedro ma, ni jikan-tnu'u
de Jesús ma:
—Señor, ¿ndenu no'o ni? —kúu de
jiña'a de.
Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nuu no'o sa ma masu kuu
kondikin ña'a ni vitna, kovaa
kuee-ka, te jaan ni nuu no'o sa ma
—kúu ya jiña'a ya.
37 Pedro ma, jiña'a de:
—Señor, ¿nava'a ma kuu ki'in o
vitna? ¡Ûni iyo sa ja chunaa sa nuu
tniñu ni! —kúu de jiña'a de.
38 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Te ndija ni ja iyo ni ja chunaa ni
nuu tniñu sa? Ja ndaa ja ndaa kúu ja
ni ñatuu kana-ka li'li ma, te jâ ni kuu
uni jichi ja ká'an ni ja ñatuu jini ña'a
ni —kúu ya jiña'a ya.

14

Jesús ma kúu iya kandija o te ndani'i ta'vi o te koo o ji'in Su'si ma

1 Sani te jiña'a ya:
—Máko jin kuxii ini ni. Jin kukanu
ini ni nuu Su'si ma, te jin kukanu ini
ña'a ni.
2 Ve'e Yuva sa ma chi ka iyo kua'a
nuu kuu jin koo o. Nute masu sukan
iyo chi masu kaxtnu'u sa sa'a. Kovaa
ki'in sa te ndasatu'va sa nuu jin koo
o ma.
3 Te nuna no'o sa ma, te ndasatu'va
sa in nuu jin koo ni, te ndii sa in-ka
jichi, te jin nu koo o, sukan-va'a nuu
koo sa ma jin koo tna ni.
4 Ndijin chi ka jini ni ndenu no'o sa
ma, te ka jini ni ichi ma —kúu ya
jiña'a ya.
5 Tomás ma, jiña'a de Jesús ma:
—Señor, masu ka jini sa ndenu
no'o ni ma, te ¿naxe jin kuni sa ichi
ma? —kúu de jiña'a de.
6 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Saña kúu ichi va'a ma, te ká'an
sa ja ndaa ma, te sa'a sa ja jin koteku
ni ma. Te masu na in kuu kenda nuu
Yuva sa ma, nú masu ja onde kandija
ña'a i maa sa.
7 Nú ndijin ka jini ña'a ni saña, suni
jin kuni ni Yuva sa ma. Te jâ ka jini
ni ya onde vitna, vaa jâ ka nde'ya ni
ya a —kúu ya jiña'a ya.
8 Sani te Felipe ma, jiña'a de:
—Señor, kaxtnu'u ni Yuva ni ma, te
chukan-nka-ni ka kuni sa —kúu de
jiña'a de.
9 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Felipe, jâ ni kuu kua'a kivi iyo
sa ji'in ndijin, te ¿ñatuu kuni-ka ña'a
ni? Nú na in jini ña'a saña, chi jâ
jini i Yuva sa ma. ¿Nava'a ká'an ni ja
kaxtnu'u sa Yuva sa ma?
10 ¿Ñatuu kándija ni ja saña chi iyo sa
ji'in Yuva sa ma te Yuva sa ma iyo
ji'in sa? Te tna'a ja ká'an sa a, masu
ká'an sa ja kúu ini maa sa, su'va maa
Yuva sa iya iyo ji'in sa ma kúu iya
sa'a sukan kúu ini maa ya ma.
11 Jin kandija ña'a ni ja iyo sa ji'in
Yuva sa ma, te iyo Yuva sa ma ji'in
sa. Te nú ña'a, jin kandija ni visi ja
sa'a sa a.
12 Ja ndaa ja ndaa kúu ja nú na in
kándija ña'a, sa'a tna i sukan sa'a sa
a, te su'va ka'nu-ka ja sa'a i, vaa saña
chi no'o sa nuu iyo Yuva sa ma.
13 Te ndaka ja jin kakan ni ja maa
sa nuu Yuva sa ma, te sa'a sa,
sukan-va'a koo jayiñu'u Yuva sa ma,
ja sa'a Sa'ya ya ma.
14 Saña chi ndeva'a-ni ja jin kakan ni
ja maa sa ma chi sa'a sa.

Jesús ma, ni skuiso ya ja tetniñu ya Xtumani Ndios ma

15 'Nú ndijin, ka kutoo ña'a ni, jin
kandija ni ja tátnuni sa a.
16 Te saña, kakan-ta'vi sa nuu Yuva
sa ma ja na tetniñu ya in-ka iya
ndaka'an-mani ña'a, sukan-va'a koo
ya ji'in ni ni-kani ni-jika.
17 Te iya ya'a kúu Xtumani Ndios ma,
te ká'an ya ja ndaa. Ñayii ñuu ñayivi
a, masu kuu jin kuan-ta'vi i ya, vaa
ñatuu ka jini i ya. Kovaa ndijin chi
ka jini ni ya, vaa maa ya chi iyo ya
ji'in ni, te koo ya ini anua ni a.
18 'Masu xndoo nda'vi ña'a sa. Ndii
sa, sukan-va'a koo sa ji'in ni.

19 Jaku-nka-ni kivi, te ñayii ñuu ñayivi
a, ma jin kuni-ka ña'a i, kovaa ndijin
chi jin kuni ña'a ni, te jin koteku ni,
vaa saña chi téku sa.
20 Te kivi yukan, te jin kuni ni ja iyo
sa ji'in Yuva sa ma, te ndijin, ka iyo
ni ji'in sa, te saña, iyo sa ji'in ni.
21 Nú na in kuan-ta'vi tnu'u tátnuni
sa a te kandija i ma, te ñayii yukan
kúu ñayii kútoo ña'a. Te Yuva sa ma,
kutoo ya na in kútoo ña'a ma, te saña
tna kutoo sa i, te kaxtnu'u sa ja iyo sa
ji'in i —kúu ya jiña'a ya.

22 Judas masu Iscariote ma, ni
jikan-tnu'u de:

—Señor, ¿nava'a káxtnu'u ni nuu
saña na in kúu ni te masu sukan
káxtnu'u ni nuu ñayii ñuu ñayivi a?
—kúu de jiña'a de.

23 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Nú na in kútoo ña'a ma te kándija
i tnu'u ká'an sa a, te Yuva sa ma,
kutoo ya i, te Yuva sa ma ji'in saña,
ki koo sa, te jin koo sa ji'in i.
24 Tnu'u ka jiniso'o ni a, masu ja ká'an
maa sa kúu, chi vaa tnu'u ká'an maa
Yuva sa ma iya ni tetniñu ña'a ma
kúu. Kovaa nú na in ñatuu kútoo ña'a
ma, chi masu kandija i tnu'u ká'an sa
a.

25 'Yikuu sa ká'an sa ndaka cha'a
nani iyo sa ji'in ni a.
26 Kovaa Xtumani Ndios ma, iya
chindee ña'a ma, iya tetniñu Yuva
sa ma nuu tniñu sa ma, kaxtnu'u
ya ndaka te ndaxndaku ini ña'a ya
ndaka ja ni ka'an sa a.

27 'Vaa no'o sa a, te xndoo vii xndoo
mani ña'a sa. Te skuta'vi ña'a sa
tnu'u vii tnu'u mani iyo ini anua sa a,
te sa'a sa ja vivii jin koo sii ini ndija
ni, masu yika-ni ja sukan ka ka'an
ñayii ñuu ñayivi ya ja ka iyo sii ini i
ma. Máko jin kuxii ini ni, ni máko jin
koyu'u ni.
28 Jâ ni ka jiniso'o ni ja ká'an sa ja no'o
sa te ndii sa in-ka jichi. Nú ka kutoo
ndija ña'a ni, te jin kutachi ni ja no'o
sa nuu iyo Yuva sa ma, vaa maa ya
tátnuni-ka sana saña.

29 'Jâ ká'an sa sa'a xi'na-ka sana ko
kuu, sukan-va'a kivi ko kuu ma, te jin
kandija ni.
30 Masu kua'a-nka-ni jin ndatnu'u o,
vaa jâ vee suchi tátnuni ñuu ñayivi a.
Visi masu iyo i ja tatnuni i nuu sa,
31 kovaa sukan ko kuu, sukan-va'a
ñayii ñuu ñayivi a, jin kuni i ja kútoo
sa Yuva sa ma te sa'a sa ja ni tatnuni
Yuva sa ma nuu sa a.

'Jin ndokuiñi ni, te jín koo o —kúu
ya jiña'a ya.

15

Jesús ma, sukan kúu tnu uva ndija ma, sukan kúu ya

1 Sani te jiña'a tuku ya:

—Maa sa kúu tnu uva ndija, te
Yuva sa ma kúu iya jitu ma.
2 Nú in nda'a tnu ma ñatuu kúun uva
ma chi ka'nde ya, te xtandiyo ya. Ko-
vaa nú kúun uva ma chi ndaka'nde
vivii ya nda'a tnu ma, sukan-va'a
kuun kua'a-ka uva.
3 Ndijin chi jâ ni ka nduvii ni vaa ka
kandija ni tnu'u ká'an sa a.
4 Jin koo ni ji'in sa, te koo sa ji'in
ni, sukan kúu in nda'a tnu uva ma,
vaa masu kuun uva ma ja maa in-ni
nda'a tnu ma chi onde kondenee i
yika ndu'u tnu ma. Te suni maa i
kúu ji'in ndijin, masu kuu jin sa'a ni
ja va'a, nú ma jin ko tnii tna'a o.

5 'Saña kúu tnu uva ma, te ndijin ka
kuu nda'a tnu ma. Nú na in tníi tna'a
ji'in sa ma, sa'a i ja vii ja va'a. Kovaa
nú ma jin ko tnii tna'a o ma chi masu
nawa kuu jin sa'a ni.
6 Nú na in xndoo ña'a te ma koo-ka
i ji'in sa, te kene'e siin ya i, te yichi
i sukan yichi nda'a tnu ma. Te
ndaxtutu ya i, te ka'mi ya i nuu ñu'u
ma, te kayu koko i.

7 'Nú ndijin, te jin koo jin koo-ni ni
ji'in sa, te nú jin ku'un jin ku'un-ni
ini ni tnu'u ká'an sa a, te jin kakan ni
nawa ka kuni ni ma chi jin ni'i ni.
8 Maa Yuva sa ma ni'i jayiñu'u, nú
ndijin, te ka sa'a ni ja vii ja va'a ma,
te ka ndikin ndija ña'a ni.
9 Saña chi kútoo ña'a sa, sukan kútoo
ña'a Yuva sa ma. Jin kutoo tna'a jin
kutoo tna'a ni, sukan kútoo ña'a sa a.
10 Nuna jin kandija ni tnu'u ká'an sa
a chi sa'a i ja jin kutoo tna'a jin kutoo
tna'a ni sukan kútoo ña'a sa a, sukan

kándija sa ja tátnuni Yuva sa ma, te
kútoo ña'a sa sukan kútoo ña'a ya
maa sa ma.
11 'Te ndaka tnu'u ya'a ni ka'an sa,
sukan-va'a jin koo sii ini ni sukan iyo
sii ini maa sa a, te ko kuu ja ndaa ja
ka iyo sii ini ndija ni.
12 Ja tátnuni sa kúu cha'a: Jin kutoo
tna'a ni, sukan kútoo ña'a sa a.
13 Ja kútoo xeen tna'a o kúu ja kua'a
o tnu'u ja kûu o nuu tniñu ñayii
kétna'a ini ji'in o ma. Masu naxe kuu
kaxtnu'u o ja kútoo tna'a xeen o.
14 Vaa ndijin ka kuu ñayii kétna'a ini
ji'in sa, nuna jin sa'a ni sukan tátnuni
sa a.
15 Masu xnani-ka ña'a sa ñayii ka
jinukuechi, vaa ñayii ka jinukuechi
ma, masu ka jini i nawa sa'a ñayii
tátnuni nuu i ma. Xnani ña'a sa ñayii
kétna'a ini ji'in sa, vaa jâ ni kaxtnu'u
sa nuu ni ndaka ja ká'an Yuva sa ma.
16 Ndijin, masu ni ka kaji ña'a ni ja
jin kondikin ña'a ni, su'va maa sa ni
kaji ña'a. Te ni sacargu ña'a sa ja jin
koo ni te jin kaxtnu'u ni tnu'u tátnuni
sa a, te jin ko sa'a ni ja vii ja va'a,
sukan-va'a ja vii ja va'a yukan koo
ni-kani ni-jika. Chukan, te Yuva sa
ma chi taa ya ndaka ja jin ko kakan
ni ja maa sa ma.
17 Cha'a kúu ja ni tatnuni sa, te jin
kutoo tna'a ndija ndi-in ndi-in ni
—kúu ya jiña'a ya.

Ka kiti ini ñayii ñuu ñayivi a nuu Jesús ma ji'in nuu ñayii ka ndikin ya ma

18 Sani te jiña'a tuku ya:
—Nú ñayii ñuu ñayivi a, ka kiti ini i
nuu ni, jin kona'a ni ja xinañu'u saña,
ni ka kiti ini i nuu sa.
19 Nute ndijin, ñayii ñuu ñayivi a jin ko
kuu ni chi ñayii ñuu ñayivi a, jin kutoo
ña'a i, sukan ka kutoo tna'a maa i ma.
Kovaa saña, ni ndakaji ña'a sa ne'un
ñayii ñuu ñayivi a, te chukan kúu ja
ñayii ñuu ñayivi a, ka kiti ini i nuu ni,
vaa masu ñayii ñuu ñayivi a ka kuu-ka
ni.
20 Jin ndaka'án ni sukan ni ka'an sa
ma: "Ñatuu ni-in ñayii jinukuechi ma
kanuu-ka sana ñayii kúu jito'o i ma."
Nú saña, ni ka sondikin ña'a i, suni
jin sondikin tna ña'a i ndijin. Nute ni
ka kandija i te ni ka sa'a i sukan ká'an
sa a chi suni sukan tna jin kandija i
te jin sa'a i tnu'u jin ka'an ni ma.
21 Ndaka cha'a jin sa'a ña'a i ja kuechi
ja ka ndikin ña'a ni a, vaa ñatuu ka
jini i iya ni tetniñu ña'a ma.
22 'Nute ñatuu ni kii sa ki ka'an sa
nuu i ma chi masu na kuechi i jin
koo. Kovaa vitna, te masu kuu jin
ka'an i ja ñatuu na kuechi ka ndiso
i ma.
23 Ñayii ndákiti ini nuu sa ma, suni
ndákiti ini i nuu Yuva sa ma.
24 Nute ñatuu ni kaxtnu'u sa nuu i ma
ja vii ja va'a ni sa'a sa ma, tna'a ja
ni-in ñayii, ñatuu nama ni sa'a i ma,
masu jin kuni i, te ñatuu na kuechi
jin kondiso i nkuu. Kovaa visi ni ka
jini i ja ni sa'a sa ma, te ka ndakiti ini
i nuu sa a, te suni ka ndakiti ini i nuu
Yuva sa ma.
25 Kovaa sa'a ko kuu, vaa sukan ndee
nuu tnu'u ni tatnuni Su'si ma ja jin
ko kuu i ma, sukan ko kuu, te sa'a
ká'an: "Ni ka ndakiti ini i nuu sa,
kovaa masu na kuechi sa."
26 'Kovaa tetniñu sa Xtumani Ndios
ma, te maa ya ndaka'an-mani ña'a
ndijin ja ka kandija ni Su'si ma, te
ka'an ndaa ya, vaa vee ya nuu iyo
Yuva sa ma. Te kivi kenda ya ma, te
maa ya ndaka'an ndaka ja sa'a ja kúu
sa ya.
27 Te ndijin, suni jin ndaka'an ni
ndaka ja sa'a ja kúu sa ya, vaa onde
nuu ni keja'a sa káxtnu'u sa nuu ñayii
ma, ka iyo ni ji'in sa.

16

1 'Ká'an sa sa'a, sukan-va'a ñatuu na
in ka'nu ndee ja jin kandija ña'a ni.
2 Jin kene'e ña'a i ndijin ini veñu'u
lilikin ma, te kenda ora ja ndeva'a-ni
nde ni jin ka'ni ña'a i, jin kani ini i ja
sukan jin sa'a i ma, te ka jinukuechi
i nuu Su'si ma.
3 Sa'a jin sa'a ña'a i ndijin, vaa masu
ka jini i ni a Yuva sa ma ni a maa sa.
4 Ká'an sa sa'a, sukan-va'a nú ni
kenda ora ma, te jin ndaka'án ni
tna'a ja ni ka'an sa a —kúu ya jiña'a
ya.

Tna'a ja sa'a Xtumani Ndios ma

Sani te jiña'a tuku ya:

—Ñatuu ni ka'an sa sa'a onde xi'na-ka ma, vaa iyo-ka sa ji'in ni ma.
5 Kovaa vitna ja no'o sa te koo sa ji'in iya ni tetniñu ña'a ma, te ni-in ndijin ñatuu jikan-tnu'u ndenu no'o sa.
6 Su'va ka kuxii xeen ini ni, vaa ni ka'an sa sa'a.
7 Kovaa ja ndaa ká'an sa, ja va'a maa ni jin ko kuu ja no'o sa ma. Vaa nú ma no'o sa ma, masu kii Xtumani Ndios iya chindee ña'a ma ja koo ya ji'in ni. Kovaa nuna no'o sa chi tetniñu sa ya.
8 Kivi kii ya ma chi kundee ya ja jin ndasa'a ñayii ñuu ñayivi a kuenda ja ka ndiso kuechi i ma, te jin kuni i ja ndaa ma, ji'in ja sukan ndakan ndaa Su'si ma kuenda nuu i ma.
9 Te ja ka ndiso kuechi ñayii ma kúu kuechi ja ñatuu ni ka kandija i ja ni ka'an sa ma.
10 Te jin ndasa'a i kuenda ja ndimaa ja va'a ja ndaa kúu ja ká'an sa ma, chi vaa saña chi no'o sa nuu iyo Yuva sa ma, te ma jin kuni-ka ña'a i.
11 Te ja ndakan ndaa Su'si ma kuenda kúu ja jâ iyo ja ndachunaa suchi tátnuni ñuu ñayivi a.

12 'Neva'a kua'a-ka sa ja ka'an sa, kovaa vitnañu'ni masu jin kanda-ka ni ja jin koniniso'o ni.
13 Kovaa kivi kenda Xtumani Ndios ma, ka'an ndaa ya, te maa ya kaxtnu'u ndaka ja ndaa ma, te skaka ña'a ya ichi ndaa ma, vaa masu ka'an ya sukan kúu ini maa ya ma, su'va ka'an ya ndaka ja jiniso'o ya ja ká'an Yuva sa ma. Te sa'a ya ja jin kuni ni ndaka ja ko kuu ma.
14 Te maa ya ndachiñu'u ña'a saña, vaa ndunda'a ya ja kúu kuenda sa a, te ndakaxtnu'u ya nuu ndaka ni.
15 Ndaka ja neva'a Yuva sa ma suni kuenda tna sa kúu. Chukan kúu ja ni ka'an sa ja Xtumani Ndios ma ndunda'a ja kúu kuenda sa ma, te ndakaxtnu'u ya nuu ndaka ni.

16 'Jaku-nka-ni kivi, te ma jin kuni-ka ña'a ni. Kovaa kenda kivi ja jin ndakuni tna'a o, vaa no'o sa nuu iyo Yuva sa ma —kúu ya jiña'a ya.

Tnu'u kúxii ini ma, chi nduu i tnu'u sii ini

17 Sani te jaku tee ka ndikin ya ma, ka jikan-tnu'u tna'a de:

—¿Nawa kúni ka'an sukan ni ka'an de ma, ja jaku-nka-ni, te ma jin kuni-ka o de, te kuee-ka, te jin ndakuni o de? ¿Nawa kúni ka'an ja no'o de nuu iyo Yuva de ma?
18 ¿Nawa kúni ka'an sukan ma ja jaku-nka-ni kivi? Masu ka jaku'ni ini o ja ká'an de a —ka kuu de ka ka'an de.
19 Jesús ma, ni jinitnuni ya ja jin kakan-tnu'u de ya ka kuni de ma, te jiña'a ya:

—Saña chi ká'an sa ja jaku-nka-ni kivi, te ma jin kuni-ka ña'a ni, te kuee-ka, te jin ndakuni ña'a ni. ¿Cha'a kúu ja ka jikan-tnu'u tna'a ni a?
20 Ja ndaa ja ndaa kúu ja ndijin chi jin konda'yu ni te jin kuxii ini ni, nani ñayii ñuu ñayivi a, jin kutachi i. Kovaa visi ndijin, jin kuxii ini ni, kovaa ja ka kuxii ini ni ma, nduu i tnu'u sii ini.
21 Sukan ndó'o in ña'a kâku lulu ña ma, ja ndó'o néni ña, vaa jâ ni kenda ora ma, kovaa nuu ni jinu ni kâku lulu ña ma, te ndúnaa ña ja u'vi ña ma, kuechi ja kúsii ini ña, vaa jâ ni kenda in lulu ma ñuu ñayivi a.
22 Suni sukan ka ndo'o tna ni vitna, kovaa kii sa ki ndi koto ña'a sa, te sani te jin ndusii ini ini anua ni a, te tnu'u sii ini yukan masu na in kuu xtandiyo.

23 'Te kivi yukan chi masu jin kakan-tnu'u-ka ña'a ni. Ja ndaa kúu ja maa Yuva sa ma, taa ya ndaka ja jin kakan ni ja maa sa ma.
24 Onde vitna, masu nawa ka jikan ni ja maa sa. Jin kakan ni, te jin ni'i ni, sukan-va'a jin ndusii ini ndija ni.

Jâ ni kundee Jesús ma nuu ndaka ja iyo ñuu ñayivi a

25 'Vitna, ká'an sa tnu'u vijin ja káxtnu'u sa nuu ni, kovaa kenda ora ja masu ka'an-ka sa tnu'u vijin, su'va ka'an kaji sa na in kúu Yuva sa ma.

26 Kivi yukan, ndijin chi jin kakan ni
ja maa sa, te masu ka'an sa ja maa sa
kakan-ta'vi ja jin kuu ni nuu Yuva sa
ma,
27 vaa Yuva sa ma chi kútoo ña'a ya
ndijin, vaa ka kutoo ña'a ni, te vaa jâ
ni ka kandija ni ja saña chi nuu Su'si
ma vee sa.
28 Nuu iyo Yuva sa ma ni kee sa,
te vee sa ñuu ñayivi a, te vitna chi
skendoo sa ñuu ñayivi a, te no'o sa
nuu iyo Yuva sa ma —kúu ya jiña'a
ya.
29 Sani te ka jiña'a tee ka ndikin ya
ma:
—Vitna chi ká'an kaji kaji ni. Masu
ká'an-ka ni tnu'u vijin.
30 Vitna, te ka jini sa ja jini ni
ndaka ja ka jani ini sa a, te masu
jiniñu'u ja na in ko kakan-tnu'u-ka
ña'a. Chukan kúu ja ka kandija sa ja
vee ni nuu Su'si ma —ka kuu de ka
jiña'a de.
31 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nú sukan, vitna ka kandija ña'a
ni?
32 Vaa jâ ni kenda ora, te vitna kúu
kivi, te ndaka ni, jin kuitenuu maa
maa ni, te maa in-nka sa jin xndoo
ni. Kovaa masu maa in-ni sa iyo, vaa
iyo Yuva sa ma ji'in sa.
33 Sa'a ká'an sa ndaka, sukan-va'a ja
maa sa, te jin koo va'a ni. Ñuu ñayivi
a chi jin ndo'o jin neni ni, kovaa jin
kukanu ini ña'a ni, vaa saña chi jâ ni
kundee sa nuu ndaka ja u'vi iyo ñuu
ñayivi a —kúu ya jiña'a ya.

17

Jesús ma, ni jikan-ta'vi ya ja jin kuu ñayii ka ndikin ya ma

1 Sa'a ni ka'an Jesús ma, sani te
ni ndonenuu ya ichi andivi ma, te
jikan-ta'vi ya:
—Yuva sa, jâ ni kenda ora.
Ndachiñu'u ña'a ni ja kúu sa Sa'ya ni
a, te maa sa na ndachiñu'u tna ña'a.
2 Vaa maa ni ni taa tnu'u ja tátnuni sa
nuu ndaka ñayii a, sukan-va'a ndaka
ñayii ni taa ni a, sa'a sa ja jin koteku
i ni-kani ni-jika.
3 Te ja jin koteku i ni-kani ni-jika ma
kúu ja jin kuni ña'a i maa ni, ja maa
in-ni ni kúu Su'si ndija ma, te jin kuni
ña'a i ja saña kúu Jesucristo iya ni
tetniñu ña'a ni a.
4 'Saña chi jâ ni ndachiñu'u ña'a sa
ñuu ñayivi a, vaa jâ ni jinu ni sa'a sa
ndaka ja ni tatnuni ni ja sa'a sa ma.
5 Yuva sa, vitna nukoo sa xiñi ni a te
ndachiñu'u ña'a ni sukan ni ka iyo
jayiñu'u o nuu ñatuu kuva'a-ka ñuu
ñayivi a.
6 'Ni kaxtnu'u sa nuu ñayii ni
ndakaji ni ñuu ñayivi te ni ndataa ni
i nuu nda'a sa a, te ni sa'a sa ja jin
kuni i na in kúu ni. Te kuenda maa
ni ni ka yo kuu i, te maa ni ni ndataa
i nuu nda'a sa a, te ni ka kandija i
tnu'u maa ni a.
7 Te vitna ka jini i ja ndaka ja ni taa
ni ma nuu nda'a maa ni ni ka iyo, te
ni ndataa ni,
8 vaa saña chi jâ ni kaxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a ja ni kaxtnu'u ni ma, te
ni ka jan-ta'vi i. Te ni ka ndasa'a i
kuenda ja ja ndaa kúu ja maa ni ni
tetniñu ña'a, te ka kandija i.
9 'Te jikan-ta'vi sa ja jin kuu i. Masu
jikan-ta'vi sa ja jin kuu ñayii ñuu
ñayivi a, nú masu ja jin kuu ñayii ni
taa ni a, vaa kuenda maa ni ka kuu i.
10 Ndaka ja kúu kuenda maa sa
kuenda maa ni kúu. Te ja kúu
kuenda maa ni ma kuenda maa sa
kúu. Te ñayii ñatuu ka kandija ña'a
ma, ja ni ka jini i sukan ka sa'a ka
kuu ñayii ka kandija ña'a ma te ka
ndakuni tnuni i ja iya sa'a ja va'a kúu
sa.
11 'Saña, masu koo-ka sa ñuu ñayivi
a, kovaa maa i chi jin koo i ñuu ñayivi
a, nani kuan ndajaa sa, ja jin koo o
nuu iyo ni a. Yuva sa iya ii, iya iyo
tnu'u ndee tnu'u ndatnu, ko koto va'a
ni ndaka ñayii ni taa ni ma, te sa'a ni
ja jin ketna'a ini i, kuenda tnu'u ja
in-ni ñayii jin ko kuu i, sukan ka kuu
nduu maa o a.
12 Nuu ni iyo sa ji'in i ñuu ñayivi a, ja
maa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni taa
ni ma, te ni yo jito va'a sa i. Te ndaka
ñayii ni taa ni ma, ni-in i ñatuu ni
skenaa maa i, yika-ni ja tee ni skenaa
maa de ma, sukan-va'a ko kuu sukan
ndee nuu tutu maa ni a.

13 'Vitna te ndajaa sa nuu iyo ni
a, kovaa ká'an sa sa'a nani iyo-ka sa
ñuu ñayivi a, sukan-va'a jin koo sii ini
ndija i sukan iyo sii ini sa a.
14 Saña, jâ ni kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a ni a, kovaa ñayii ñuu ñayivi
a, jin ndakiti ini i nuu ñayii ka
kandija ja ká'an sa a, vaa kuechi ja
masu ñayii ñuu ñayivi a ka kuu-ka i,
vaa saña tna, masu ñayii ñuu ñayivi a
kúu sa.
15 Masu jikan sa ja kene'e ni i ñuu
ñayivi a, su'va ja ko koto va'a ni i ja
máko xtna'a ña'a ja u'vi ma.
16 Saña, masu ñayii ñuu ñayivi a kúu
sa, te ñayii ka kandija ña'a a, masu
ñayii ñuu ñayivi a ka kuu-ka i.
17 Kaxtnu'u ni tnu'u ndaa ni nuu i, te
ndasasiin ni i nuu ja u'vi ma, te jin
koo i nuu maa ni. Tnu'u maa ni a kúu
tnu'u ndaa.
18 Sukan ni tetniñu ña'a ni ne'un ñayii
ñuu ñayivi a, sukan tetniñu tna sa i
ne'un ñayii ñuu ñayivi a.
19 Te ni yo jatanuu ñukuun sa i, vaa ni
yo ndi ini sa ja jin kuu i, te kútoo sa
i, sukan-va'a suni maa tna i, te jin ko
ndi ini i ja jin xndoo i ja u'vi ma, vaa
jâ ni ka jini i ja ndaa ma.

20 'Masu jikan-ta'vi sa yika-ni ja jin
kuu ñayii ya'a, su'va jikan-ta'vi sa ja
jin kuu ndaka-ka ñayii jin kandija tna
ña'a ma, ja jin kuniso'o i tnu'u vii
tnu'u va'a jin kaxtnu'u ñayii ya'a.
21 Te jikan-ta'vi sa ja ndaka i, in-ni
ja jin kani ini i ji'in o, te inuu-ni jin
kani ini i ji'in o, Yuva sa, sukan iyo ni
ji'in sa a te iyo sa ji'in ni a. Te sukan
in-ni ja jin kani ini i, sukan-va'a ñayii
ñuu ñayivi a, jin kandija i ja maa ni ni
tetniñu ña'a ma.
22 Ni wa'a sa suni maa jayiñu'u ni taa
ni ma, sukan-va'a in-nka-ni ñayii jin
ko kuu i, sukan ka kuu maa o a, ja
in-ni ka kuu o,
23 saña ji'in i, te maa ni ji'in sa,
sukan-va'a jin ko kuu ndija i in-ni
ñayii, sukan-va'a ñayii ñuu ñayivi a, jin
ndasa'a i kuenda i ma ja maa ni ni
tetniñu ña'a saña, te kútoo ni ñayii ka
kandija ña'a ma, sukan kútoo ña'a ni
saña.

24 'Yuva sa, ndaka ñayii ni taa ni a,
kúni sa ja jin koo i ji'in sa nuu koo sa
ma, sukan-va'a jin kuni i jayiñu'u sa
ja ni taa ni ma, vaa jâ kútoo ña'a ni
onde xi'na-ka sana kuva'a ñuu ñayivi
a.
25 Yuva sa iya sa'a ndaa, ñayii ka kuu
ñayii ñuu ñayivi a, masu ka jini ña'a i
ndijin. Kovaa saña chi jini ña'a sa, te
ñayii ka kandija ja ká'an sa ma, suni
ka jini i ja maa ni ni tetniñu ña'a.
26 Te ni kaxtnu'u sa na in kúu ni,
te su'va kaxtnu'u-ka sa, sukan-va'a
sukan kútoo ña'a ni saña ma, te
sukan jin ko kutoo tna'a tna i, te maa
sa koo ji'in i —kúu ya jiña'a ya.

18

Ni ka tnii de Jesús ma
(Mt 26:47-56; Mr 14:43-50; Lc 22:47-53)

1 Nuu ni jinu ni jikan-ta'vi ya
sukan, Jesús ma, ni kee ya ji'in tee
ka ndikin ya ma, sukan-va'a ki'in ya
in-ka yu'u yuu nani Cedrón ma ichi
nuu iyo in huerta ma, te ni kivi Jesús
ma ji'in tee ka ndikin ya ma.
2 Te Judas ma, tee yikuu ke'en-su'va
ya ma, jini de yukan, vaa kua'a jichi
ni ka yo ndatna'a de ji'in ya yukan
ma.
3 Sani te ni kenda Judas ma, ji'in in
yukun soldado, ji'in jaku tee ka jito
veñu'u ma. Ñayii ya'a ni ka tetniñu
tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee
ka kuu fariseo ma. Te jaku de ka
yinda'a ja ndú'va ñu'u ja jin kundijin
nuu de ma, te jaku de ka yinda'a iti
suja ka ndu'va ñu'u, te ka ndiso xeen
de.
4 Kovaa Jesús ma, jâ jini ya ndaka
nde a ko kuu ja ndo'o ya ma, te ni
kee ya, te ni jikan-tnu'u ya:
—¿Na in ka ndanduku ni? —kúu
ya jiña'a ya.
5 Te ni ka ndakone'e de:
—Tee kúu Jesús ñuu Nazaret ma
—ka kuu de ka jiña'a de.
Jesús ma, jiña'a ya:
—Saña kúu —kúu ya jiña'a ya.
Te Judas tee yikuu ke'en-su'va ña'a
ma, suni ni iyo de yukan ne'un ñayii
ma.

6 Nuu ni jiña'a Jesús ma: “Saña
kúu”, kua'a ni ka ndakaka yata de, te
ni ka kotuu de nuu ñu'ú ma.
7 Jesús ma, ni ndakan-tnu'u tuku ña'a
ya:
—¿Na in ka ndanduku ni? —kúu
ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e tuku de:
—Tee kúu Jesús ñuu Nazaret ma
—ka kuu de ka jiña'a de.
8 Jesús ma, jiña'a tuku ya:
—Jâ ni ka'an sa ja saña kúu. Nú ka
ndanduku ni saña, jin kua'a ni tnu'u
jin koo maa tee ya'a —kúu ya jiña'a
ya.
9 Sa'a ni kuu, sukan-va'a ko kuu
sukan ni jiña'a maa Jesús ma: “Yuva
sa, ñayii ni taa ni a, ñatuu ni skenaa
sa ni-in i.”
10 Te Simón Pedro ma, neva'a de in
yuchi kúu espada. Sani te ni kene'e
de, te ni jan ka'nde-ni de so'o kua'a
in tee nani Malco tee jinukuechi nuu
tee tatnuni nuu sutu ma.
11 Jesús ma, jiña'a ya Pedro ma:
—Ndachunee va'a ni yuchi kúu
espada ni a nuu ñunee i ma. Nú Yuva
sa ma, kúni ya ja ndo'o neni sa a,
¿naku xi ma ndo'o sa? —kúu ya jiña'a
ya.

Ni ka jan xsia'a i Jesús ma nuu tee kúu Anás ma

(Mt 26:57-58; Mr 14:53-54; Lc 22:54)

12 Te tee ka kuu soldado ma, ji'in
tee tatnuni nuu de ma, ji'in tee ka jito
veñu'u ma, ni ka tnii de Jesús ma, te
ni ka ju'ni de ya.
13 Te ni jan koo de ji'in ya xinañu'u
ve'e tee kúu Anás ma, vaa yuva xiso
tee kúu Caifás ma kúu de, te Caifás
ma kúu tee tátnuni nuu sutu ma kuiya
yukan.
14 Maa tee kúu Caifás ma kúu tee
jiña'a nuu ñayii judío ma ja va'a-ka
maa ñayii ma jin ko kuu, nuna kûu
in tee nuu tniñu ndaka ñayii ñuu ma.

Ni ka'an Pedro ma ja masu jini de Jesús ma

(Mt 26:69-70; Mr 14:66-68; Lc 22:55-57)

15 Simón Pedro ma ji'in in-ka tee ni
ka yo ndikin Jesús ma, kuan koo de.
In-ka tee ni yo ndikin Jesús ma, jini
tna'a de ji'in tee tátnuni nuu sutu ma,
te chukan kúu ja ni kivi de ji'in Jesús
ma ini ve'e ma.
16 Kovaa Pedro ma, ni kendoo de ye'e
ke'e ma. Te chukan kúu ja ni kee tee
ndikin Jesús ma, tee jini tna'a ji'in tee
tatnuni nuu sutu ma, te ni jiña'a de
nuu ña'a jito ye'e ma, te saa ni kuu
ni kivi Pedro ma.
17 Ña'a jito ye'e ma, ni jikan-tnu'u ña
Pedro ma:
—¿Masu ndijin tna kúu tee ka
ndikin tna'a ji'in tee kúu Jesús ya?
—kúu ña jiña'a ña.
Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Ña'a, masu saña kúu —kúu de
jiña'a de.
18 Kovaa vijin xeen ma, te tee ka
jinukuechi ma, ji'in tee ka jito veñu'u
ma, ni ka xndu'va de ñu'u, te ka
yikuu de ka nduvixi de. Suni Pedro
ma, yituu tna de yukan ne'un tee ma,
ndúvixi de yu'u ñu'u ma.

Tee kúu Anás ma, ni xndichi de Jesús ma

(Mt 26:59-66; Mr 14:55-64; Lc 22:66-71)

19 Tee tátnuni nuu sutu ma, ni keja'a
de jikan-tnu'u de Jesús ma siki tee ka
ndikin ya ma ji'in siki tnu'u káxtnu'u
ya ma.
20 Jesús ma, jiña'a ya:
—Saña chi ni yo ka'an ndijin sa
nuu ndaka ñayii ñuu ñayivi a. Ndimaa
ni yo kaxtnu'u sa ini veñu'u lilikin
ma ji'in ini veñu'u ka'nu ma nuu ka
ndututu ndaka ñayii judío a. Te masu
nawa ni yo ka'an yu'u sa.
21 ¿Nava'a ka jikan-tnu'u ña'a ni? Jin
kakan-tnu'u ni nuu ñayii ni ka jin-
iso'o ja ni ka'an sa ma, te ñayii yukan,
jin ka'an i nde a ni yo kaxtnu'u sa
nuu i ma. Vaa ñayii ma chi ka jini
i nawa ni yo ka'an sa ma —kúu ya
jiña'a ya.
22 Nuu ni ka'an Jesús ma sukan,
in tee jito veñu'u ma, ni wa'a de in
yikinuu ya ma, te jiña'a de:
—¿Sukan ndákone'e ni nuu tee
tátnuni nuu sutu a? —kúu de jiña'a
de.

23 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nú ni ka'an sa in ja u'vi, ka'an ni nde a kúu. Te nú ni ka'an sa ja va'a, ¿nava'a káni ña'a ni? —kúu ya jiña'a ya.
24 Sani te Anás ma, ni tetniñu de ya nuu tee kúu Caifás tee tátnuni nuu sutu ma.

Pedro ma, ni ka'an de in-ka jichi ja masu jini de Jesús ma
(Mt 26:71-75; Mr 14:69-72; Lc 22:58-62)

25 Te Pedro ma, yikuu-ka de ndúvixi de yu'u ñu'u ma. Te ni ka jikan-tnu'u i de:
—¿Masu ndijin kúu in tee ni ka yo ndikin tee kúu Jesús ma? —ka kuu i ka jiña'a i.
Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Ña'a, masu saña kúu —kúu de jiña'a de.
26 Sani te in tee jinukuechi nuu sutu ma, tna'a tee ni ja'nde Pedro ma so'o de ma, ni jikan-tnu'u de:
—¿Te masu ni jini ña'a sa huerta ma ji'in de ma? —kúu de jiña'a de.
27 Pedro ma, jiña'a de in-ka jichi ja masu jini de Jesús ma. Te maa ora yukan-ni ni kana li'li ma.

Ni ka jan ndaxsia'a i Jesús ma nuu nda'a Pilato ma
(Mt 27:1-2, 11-14; Mr 15:1-5; Lc 23:1-5)

28 Ni ka nde koo tee judío ma ji'in Jesús ma ve'e tee kúu Caifás ma, te kuan koo de ji'in ya palaciu nuu yinee tee ñuu Roma ma ja tátnuni de ma. Vaa jâ ve ndii ma, te tee judío ma, masu kuu-ka jin kivi koo de ini palaciu ma, vaa nú ña'a te masu jin koo vii de nuu Su'si ma, te masu kuu jin kuxini de kivi Viko Pascua ma.
29 Chukan kúu ja Pilato ma, ni kee de ja ka'an de, te jiña'a de:
—¿Na nde a ka xtekuechi ni tee ya'a? —kúu de jiña'a de.
30 Ni ka ndakone'e de:
—Nute masu in tee sa'a ja u'vi kúu de, masu ki koo sa ki xsia'a sa de nuu nda'a ni a —ka kuu de ka jiña'a de.
31 Pilato ma, jiña'a de:
—Jin ndakueka maa ni de, te jin ka'nde ni tniñu de sukan ka sa'a maa ni a —kúu de jiña'a de.
Te tee ka kuu judío ma, ni ka ndakone'e de:
—Kovaa saña ja ka kuu sa ñayii judío a, masu kuu jin ka'ni sa ni-in ñayii —ka kuu de ka jiña'a de.
32 Chukan kúu ja ni kuu sukan ni ka'an Jesús ma siki ja naxe kûu ya ma.
33 Pilato ma, ni ndivi tuku de ini palaciu ma, te ni kana de Jesús ma, te jikan-tnu'u de ya:
—¿Ndijin kúu rey ñayii judío ma? —kúu de jiña'a de.
34 Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Maa ni jani ini ja ká'an ni a, xi nde in ni ska'an ña'a? —kúu ya jiña'a ya.
35 Te ni ndakone'e Pilato ma:
—¿Xi ñayii judío ma kúu saña? Maa ñayii ñuu ni a, ji'in tee ka tatnuni nuu sutu ma ka kuu tee ni ka ki ndi xsia'a ña'a nuu saña. ¿Nawa ni sa'a ni? —kúu de jiña'a de.
36 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nuu tátnuni sa ma masu ñuu ñayivi a kúu. Nute ya'a kúu, koneva'a sa ñayii jin kunukuechi nuu sa, te jin kanaa i, sukan-va'a saña, ma jin tnii ña'a ñayii judío ma. Kovaa nuu tatnuni sa ma masu ñuu ñayivi a kúu —kúu ya jiña'a ya.
37 Sani te ni jikan-tnu'u tuku ña'a Pilato ma:
—¿Nú sukan, te rey kúu ni? —kúu de jiña'a de.
Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Maa ni ni ka'an ja rey kúu sa. Vee sa, te ni kâku sa ñuu ñayivi a, sukan-va'a ka'an sa nde a kúu ja ndaa. Te ndaka ñayii ka sa'a ja ndaa ma, ka niniso'o i ja ká'an sa ma —kúu ya jiña'a ya.
38 Te Pilato ma, jiña'a de:
—¿Nde a kúu ja ndaa ma?

Ni ka kundee maa ñayii ma, te ni tatnuni Pilato ma ja jin ka'ni i Jesús ma
(Mt 27:15-31; Mr 15:6-20; Lc 23:13-25)

Ja ni jinu ni jikan-tnu'u de ya sa'a,
ni kee de in-ka jichi, te ni ka'an de
ji'in tee judío ma, te jiña'a de:
—Saña, ñatuu ni ndani'i sa ni-in
kuechi tee ya'a.
39 Kovaa ka neva'a maa ni costumbre
ja saña ndaxsiaa in tee yinee vekaa
ma ne'un kivi Viko Pascua a. ¿Ka
kuni ni ja ndaxsiaa sa tee kúu rey
nuu ñayii judío a? —kúu de jiña'a de.
40 Ndaka ñayii ma, ûni ka kayu'u i
ka jiña'a i:
—¡Tee jiña chi ña'a! ¡Ndaxsiaa ni
tee kúu Barrabás ma! —ka kuu i ka
jiña'a i.
Te tee kúu Barrabás ma chi in
kui'na kúu de.

19

1 Pilato ma, ni tnii de Jesús ma, te
ni tatnuni de ja jin kani i ya.
2 Te tee ka kuu soldado ma, ni ka sa'a
de in corona iñu, te ni ka sonee de
xini Jesús ma, te ni ka skondii de ya
in sa'ma kua'a tnuu.
3 Sani te ni ka jan tu'va de ya, te ka
jiña'a de:
—¡Ja va'a kúu rey tátnuni nuu ñayii
judío ma! —ka kuu de ka jiña'a de.
Te ka wa'a de tikatu yikinuu ya ma.
4 Pilato ma, ni kee de in-ka jichi, te
jiña'a de:
—¡Jin konde'ya ni! Ni kene'e sa
de, sukan-va'a jin kuni ni ja masu ni
ndani'i sa ni-in kuechi de —kúu de
jiña'a de.
5 Ni kee Jesús ma. Yoxtnee in
corona iñu xini ya, te ndii ya in sa'ma
kua'a tnuu. Pilato ma, jiña'a de nuu
ñayii ma:
—¡Ya'a iyo tee ya'a! —kúu de jiña'a
de.
6 Nuu ni ka jini tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in tee ka jito veñu'u ma,
ni ka keja'a de ka kayu'u de ka jiña'a
de:
—¡Kata kaa ni de nuu krusi ma!
—ka kuu de ka jiña'a de.
Pilato ma, jiña'a de:
—Kuán koo ni ji'in de, te jin kata
kaa maa ni de nuu krusi ma, vaa
saña, masu ni ndani'i sa ni-in kuechi
de —kúu de jiña'a de.
7 Te tee judío ma, ni ka ndakone'e
de:
—Saña, ka neva'a sa in ley, te ja
sukan ká'an ley sa ma, tee ya'a chi
iyo de ja kûu de, vaa sa'a de tnu'u ja
Sa'ya Su'si ma kúu de —ka kuu de ka
jiña'a de.
8 Ja ni jiniso'o Pilato ma sukan, ni
yu'u xeen-ka de.
9 Ni ndivi tuku de in-ka jichi palaciu
de ma, te ni ndakan-tnu'u tuku de
Jesús ma:
—¿Ndenu kúu ñuu ni? —kúu de
jiña'a de.
Kovaa Jesús ma, ñatuu ni
ndakone'e kuiti ya.
10 Pilato ma, jiña'a de:
—¿Te ma ndakone'e ni? ¿Ñatuu jini
ni ja iyo sa ja tatnuni sa te jin kata
kaa ña'a i nuu krusi ma, te iyo sa
ja kuu ndaxsiaa ña'a sa? —kúu de
jiña'a de.
11 Sani te Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Masu kuu tatnuni ni siki saña,
nú ma taa Su'si ma tnu'u. Chukan
kúu ja tee ni ki ndi xsia'a ña'a nuu
nda'a ni a, ndiso kuechi xeen-ka de
sana ndijin —kúu ya jiña'a ya.
12 Onde ora yukan, Pilato ma,
ndúku de naxe ndaxsiaa de Jesús ma.
Kovaa ñayii judío ma, ka kayu'u i ka
jiña'a i:
—Nuna ndaxsiaa ni de, masu tee
ka ketna'a ini ji'in tee kúu César tee
tátnuni ñuu Roma ma kúu ni. Vaa jini
maa ni ja ndeva'a-ni na in sa'a tnu'u
ja rey kúu i, masu kétna'a ini i ji'in
César tee tátnuni ma —ka kayu'u i ka
jiña'a i.
13 Pilato ma, ja ni jiniso'o de sukan,
ni tatnuni de ja jin kene'e i Jesús ma,
te ni jinkoo de nuu ja'nde de tniñu
ma, nuu ka xnani i sa'an hebreo ma
Gabata, ja kúni ka'an “nuu vivii ni ka
sama de ichi ma ji'in yuu”.
14 Te kivi yukan chi in kivi xi'na-ka
sana ko kuu Viko Pascua ma kúu,
te visi sava nduu ma kúu, te jiña'a
Pilato ma nuu ñayii judío ma:
—¡Ya'a iyo rey ni a! —kúu de jiña'a
de.
15 Kovaa maa ñayii ma, ka kayu'u i:

—¡Kúu de! ¡Kúu de! ¡Kata kaa ni de nuu krusi ma! —ka kuu i ka kayu'u i.

Pilato ma, ni jikan-tnu'u de:

—¿Te kata kaa sa rey ni a nuu krusi ma ka kuni ni? —kúu de jiña'a de.

Te tee ka tatnuni nuu sutu ma, ni ka ndakone'e de:

—¡Saña, masu na in-ka rey ka neva'a sa, nú masu ja César tee tátnuni ñuu Roma ma! —ka kuu de ka jiña'a de.

16 Sani te Pilato ma, ni xndoo de Jesús ma nuu nda'a maa ñayii judío ma, sukan-va'a jin kata kaa maa i ya nuu krusi ma, te kuan koo maa i ji'in ya.

Ni ka skuita kaa de Jesús ma nuu krusi ma

(Mt 27:32-44; Mr 15:21-32; Lc 23:26-43)

17 Ni kee Jesús ma ndiso ya in krusi, te kua'an ya ichi nuu nani Gólgota sa'an hebreo ma, ja kúni ka'an "Tinduu Yiki Xini Ndiyi".
18 Te yukan ni ka skuita kaa de ya nuu krusi ma ji'in uu-ka tee, in de ma xiñi kua'a ya ma te in-ka de ma xiñi satni ya ma.
19 Pilato ma, ni tatnuni de ja jin tenee i xini krusi nuu ndakaa Jesús ma in ja kondee tnu'u ká'an: "Jesús tee ñuu Nazaret ma, rey ñayii judío a".
20 Te kua'a ñayii judío ma, ni ka ka'vi i tnu'u ndenee xini krusi ma, vaa nuu ni ka skuita kaa i Jesús ma nuu krusi ma chi iyo yatni ñuu ma, te tnu'u ndenee xini krusi ma ndee sa'an hebreo, ji'in sa'an latín, ji'in sa'an griego.
21 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma, ka jiña'a de nuu Pilato ma:

—Máko tee ni: "Rey ñayii judío a", su'va tee ni: "Tee sa'a tnu'u ja rey ñayii judío a kúu de" —ka kuu de ka jiña'a de.

22 Kovaa Pilato ma, ni ndakone'e de:

—Ja ni tee sa a, ñatuu na in ko ndaxsama —kúu de jiña'a de.

23 Sani te tee ka kuu soldado ma, nuu ni jinu ni ka skuita kaa de Jesús ma nuu krusi ma, te ni ka ndaxtutu de sa'ma ya ma, te ndi-kuun soldado ma ni ka ndake'en jaku jaku. Te ni ka jito de sa'ma ndii ya ma, ja masu nde ni kiku chi in-ni ni kenii sa'ma ma.
24 Te soldado ma, ka ka'an ndi-in ndi-in de:

—Má jin kachi o, su'va jín chu'un o suerte, te jín koto o nde o ndani'i i —ka kuu de ka ka'an de.

Sukan, te ni kuu sukan ndee tnu'u Su'si ma: "Ni ka ndaka'nde i sa'ma sa a, te ni ka chu'un i suerte siki sa'ma ndii sa a, kóto na nde i ndake'en." Te sukan ndija ni ka sa'a tee ka kuu soldado ma.

25 Yatni nuu iyo krusi nuu ndakaa Jesús ma iyo si'i ya ma, ji'in ku'u ña ma, ji'in María ñasi'i Cleofas ma, ji'in María Magdalena ma.
26 Nuu ni jini Jesús ma si'i ya ma te yatni nuu iyo ña ma iyo tee ni yo ndikin ya ma tee ni yo kutoo ya ma, te jiña'a ya si'i ya ma:

—Ndijin, jiña iyo sa'ya ni a —kúu ya jiña'a ya.

27 Sani te jiña'a ya tee ni yo ndikin ya ma:

—Ndijin, jiña iyo si'i ni a —kúu ya jiña'a ya.

Sani te tee ni yo ndikin ya ma, ni nducargu de ña onde kivi yukan ja ko koto de ña.

Sukan ni ji'i Jesús ma

(Mt 27:45-56; Mr 15:33-41; Lc 23:44-49)

28 Ja ni jinu sukan ma, vaa Jesús ma chi jâ jini ya ja ni ndi'i ndaka ja iyo ja ndo'o neni ya ma, te jiña'a ya:

—Yíchi sa.

Sukan jiña'a ya, sukan-va'a na ko kuu sukan ká'an tnu'u ndee nuu tutu Su'si ma.

29 Te núkuiñi in tindo'o nuu ñu'u chitu ndute uva ni jiya. Te ni ka chunee de in sa'ma vita nuu ndute uva ni jiya ma, te ni ka ju'ni de in yutnu tnu hisopo, te ni ka xtu'va de yu'u ya ma.
30 Te Jesús ma, nuu ni jitotnuni ya ndute uva ni jiya ma, te ni ka'an ya:

—Ndaka jâ ni kuu kuiti —kúu ya ká'an ya.

Sani te ni nune'e ya xini ya ma, sani te kuan no'o anua ya ma nuu Su'si ma.

In soldado ma, ni tuu ni'ni de in lanza yika Jesús ma

31 Vaa in kivi xi'na-ka sana ko kuu Viko Pascua ma kúu ma, te ñayii judío ma, ñatuu ka kuni i ja jin kuita kaa ñunde'yu ma nuu krusi ma, vaa kivi yutnee ma kúu kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, te kivi yukan chi in kivi ii kúu. Chukan kúu ja ni ka jikan i nuu Pilato ma ja tatnuni de nuu soldado ma, ja na jin ka'nu de yiki ja'a tee ka ndakaa nuu krusi ma, te jin xtandiyo de ñunde'yu tee ma.
32 Te tee ka kuu soldado ma, ni jan koo de. Sani te ni ka ja'nu de yiki ja'a tee ndakaa nuu krusi xinañu'u ma, ji'in tee ndakaa nuu krusi in-ka xiñi Jesús ma.
33 Kovaa nuu ni ka jan tu'va de Jesús ma, te ni ka jini de ja jâ ni ji'i ya. Chukan kúu ja ñatuu ni ka ja'nu de yiki ja'a ya ma.
34 Kovaa in soldado ma, ni jan tuu ni'ni de in kaa nani lanza yika ya ma. Sani te ora yukan ni kee niñi ji'in ndute.
35 Tee ndákani sa'a kúu in tee ni jini, te ndáka'an ndaa de, te jini maa de ja ja ndaa ká'an de, sukan-va'a jin kandija tna ni.
36 Vaa sukan ni yo kuu, sukan-va'a ko kuu sukan ká'an tnu'u ndee nuu tutu Su'si ma: "Masu jin ka'nu i ni-in yiki ya ma."
37 Te in-ka nuu ndee tnu'u Su'si ma ká'an: "Jin konde'ya i iya ni ka kaan i yika ya ma."

Sukan ni ka chu'u i Jesús ma (Mt 27:57-61; Mr 15:42-47; Lc 23:50-56)

38 Ja ni jinu sukan ma, José tee ñuu Arimatea ma, ni jiña'a de ja na kua'a Pilato ma tnu'u, sukan-va'a no'o de ji'in ñunde'yu Jesús ma. José ma kúu in tee ni yo ndikin Jesús ma, kovaa ni yo ndikin yu'u de ya, vaa ni yo yu'u de tee judío ma. Pilato ma, ni wa'a de tnu'u, te José ma, ni jan nune'e de ñunde'yu ya ma.
39 Suni Nicodemo ma, tee ni ja'an in jakuaa ni ndatnu'u de ji'in Jesús ma, yinda'a de kua'a xeen ja jáxiko asi sakanuu ji'in mirra ji'in áloe.
40 Te José ma ji'in Nicodemo ma, ni ka ndake'en de ñunde'yu Jesús ma, te ni ka chutuu de ya sa'ma ni ka chi'i de ja jáxiko asi ma, vaa sukan ka sa'a ñayii judío ma nú jin chu'u i in ndiyi ma.
41 Te nuu ni ndakaa Jesús ma iyo in huerta, te yukan iyo in yavi jaa nuu ñatuu na in kinee-ka.
42 Yukan ni ka chinee de ñunde'yu Jesús ma, vaa yavi ma, iyo yatni i, te vaa sani te keja'a kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii judío ma.

20

Sukan ni ndateku Jesús ma (Mt 28:1-10; Mr 16:1-8; Lc 24:1-12)

1 Te kivi ni keja'a smana ma, te María Magdalena ma, ne'e xeen kua'an ña yavi nuu yinee ñunde'yu Jesús ma. Ûni ndatinee-ka. Te ni jini ña ja ni jan ndiyo yuu ndesi ye'e yavi ma.
2 Sani te jinu ña ni ja'an ña nuu ka iyo Simón Pedro ma, ji'in in-ka tee ni yo ndikin ya ma, tee ni yo kutoo xeen Jesús ma, te jiña'a ña:

—Masu chi kuan koo i ji'in ñunde'yu Señor ma, te ñatuu ka jini sa ndenu ni ka jan xsia'a i ñunde'yu ma —kúu ña jiña'a ña.

3 Pedro ma ji'in in-ka tee ni yo ndikin ya ma, kuan koo de nuu yinee ñunde'yu ma.
4 Te nduu de ka jinu kuan koo de, kovaa in-ka de ma chi ni kuñama-ka de sana Pedro ma, te xinañu'u-ka de ni kenda yavi ma.
5 Te ni jakindeyi de, te nde'ya de, te ni jini de sa'ma ni ñutuu ya ma, kovaa ñatuu ni kivi de.
6 Sani te ni kenda Simón Pedro ma, te ni kivi de ini yavi ma. Te ni jini de sa'ma ni ñutuu Jesús ma.
7 Suni ni jini de sa'ma ni ñutuu xini ya ma. Te ñatuu iyo i yatni nuu

kátuu sa'ma ni ñutuu ya ma, su'va ni
nukitna'nu i, te kátuu siin i.
8 Sani te ni kivi tna in-ka tee ni
yo ndikin ya ma, tee ni kenda xi-
ñu'u-ka yavi ya ma, te ni jini de
sukan ni kuu ma, te ni kandija de.
9 Vaa ñatuu jin jaku'ni-ka ini de
sukan ká'an tnu'u ndee tnu'u Su'si
ma ja sukan ndateku ya ma.
10 Sani te ni ka ndakokuiñi de ve'e de
ma.

Jesús ma, ni kenda ya nuu María Magdalena ma
(Mr 16:9-11)

11 María ma, ni kendoo ña ichi ke'e
ma ye'e yavi nuu ni yinee Jesús ma,
te nda'yu ña, te ni jakindeyi ña ja
konde'ya ña ini yavi ma.
12 Te ni jini ña uu ángel ka ne'nu
sa'ma kuijin, ka nukoo i nuu ni iyo
ñunde'yu Jesús ma, in i ichi nuu ni iyo
xini ya ma, te in-ka i ma ichi nuu ni
ka iyo ja'a ya ma.
13 Te ángel ma, ni ka jikan-tnu'u i ña:
—Ndijin, ¿nava'a nda'yu ni? —ka
kuu i ka jiña'a i.
Te ni ndakone'e ña:
—Vaa kuan koo i ji'in ñunde'yu
Señor sa ma, te ñatuu jini sa ndenu
ni ka jan xsia'a i —kúu ña jiña'a ña.
14 Yika ni ka'an ña sukan, te ni
ndonenuu ña, te ni jini ña Jesús ma,
kovaa ñatuu ni ndakuni maa ña ya.
15 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:
—Ndijin, ¿nava'a nda'yu ni? ¿Nde
in ndanduku ni? —kúu ya jiña'a ya.
Maa ña chi jani ini ña ja tee jito
huerta ma kúu de, te jiña'a ña:
—Señor, nú ndijin ni ndake'en
ñunde'yu teskua'a sa ma, ka'an ni
ndenu ni jan xsia'a ni, sukan-va'a
ki'in sa jin nu ke'en sa —kúu ña jiña'a
ña.
16 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—¡María! —kúu ya jiña'a ya.
Sani te ni ndonenuu ña, te nde'ya
vava'a ña ya, te jiña'a ña sa'an he-
breo:
—¡Raboni! —kúu ña jiña'a ña.
Te tnu'u raboni ma kúni ka'an
“teskua'a”.
17 Jesús ma, jiña'a ya:
—Máko tnii ña'a ni, vaa ñatuu
ndaa-ka sa nuu iyo Yuva sa ma.
Kovaa kuá'an ni, te kuña'a ni ñani sa
tee ka ndikin ña'a ma, ja ndaa sa nuu
iya kúu Yuva sa ma, iya kúu Yuva
ndaka ni ma, iya kúu Su'si sa ma, iya
kúu Su'si ndaka tna ni ma —kúu ya
jiña'a ya.
18 Sani te María Magdalena ma,
kua'an ña nuu ka iyo de ma, te ni
ndakani ña nuu ndaka tee ka ndikin
ya ma ja ni jini ña Iya Tátnuni ma, te
suni ndakani ña sukan jiña'a ya ma.

Jesús ma, ni kenda ya nuu ñayii ka ndikin ya ma
(Mt 28:16-20; Mr 16:14-18; Lc 24:36-49)

19 Te nuu ni kunee ma kivi yukan
kivi keja'a smana ma, te ñayii ka
ndikin ya ma, ni ka ndututu i ini ve'e
ma, te ndesi ye'e ma, vaa ka yu'u i
tee judío ma. Te Jesús ma, ni kivi ya,
te ni jinkuiñi ya me'ñu ndaka ñayii ka
ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—¡Jin koo mani ni! —kúu ya jiña'a
ya.
20 Ja ni ka'an ya sukan, sani te ni
kaxtnu'u ya nda'a ya ma ji'in yika ya
ma, te ni ka kutachi ndaka ñayii ka
ndikin ya ma, ja ni ka ndakuni i Iya
Tátnuni ma.
21 Sani te Jesús ma, jiña'a ya in-ka
jichi:
—¡Jin koo mani ni! Sukan ni tet-
niñu ña'a Yuva sa ma, sukan tétniñu
tna ña'a sa ndijin —kúu ya jiña'a ya.
22 Te ni tutachi ya siki ñayii ma, te
jiña'a ya:
—Jin kuta'vi ni Xtumani Ndios a.
23 Te ja maa ya ma, te nú na in jin
kuña'a ni ja ni ka naa kuechi i ma, te
jin naa kuechi i ma nuu Su'si ma. Te
nú na in masu jin kuña'a ni ja jin naa
kuechi i ma, te masu jin naa kuechi i
ma —kúu ya jiña'a ya.

Tomás ma, ni jini de ji'in nuu de Jesús ma, ja jâ ni ndateku ya ma

24 Tomás ma kúu in tee ndi-uxi uu
tee ni ka yo ndikin ya ma, te tee ni ka
yo xnani i Kuati ma kúu de. Ñatuu de
iyo nuu ni kenda Jesús ma.

25 Sani te ñayii ka ndikin ya ma, ka
jiña'a i:
—Ni ka jini sa Iya Tátnuni ma —ka
kuu i ka jiña'a i.
Kovaa Tomás ma chi ni ndakone'e
de:
—Nú ma kuni sa nuu ni kaan
nda'a de ma ji'in nduyu kaa ma, te
nú ma chinee sa xninda'a sa a nuu
ni tnakue'e ma, te nú ma chinee
sa nda'a sa a yika de ma, te masu
kandija sa —kúu de jiña'a de.
26 Nuu una kii ma, te ñayii ka
ndikin ya ma, ni ka ndututu tuku i
in-ka jichi ini ve'e ma. Tomás ma, iyo
tna de. Te ndesi va'a ye'e ma. Kovaa
Jesús ma chi ni kuu ni kivi ya, te ni
jinkuiñi ya me'ñu ndaka ñayii ma, te
jiña'a ya:
—¡Jin koo mani ni! —kúu ya jiña'a
ya.
27 Sani te jiña'a ya Tomás ma:
—Chinee ni xninda'a ni a ya'a, te
konde'ya ni nda'a sa ya. Te chinee ni
nda'a ni a yika sa a, te máko ku'un
ini ni ja onde kuni ni sana kandija ni
—kúu ya jiña'a ya.
28 Sani te Tomás ma, ni ndakone'e
de, te jiña'a de:
—¡Iya tátnuni nuu maa sa kúu ni!
¡Su'si maa sa kúu ni! —kúu de jiña'a
de.
29 Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Ni kandija ni vaa ni jini ña'a ni
a? ¡Va'a xeen-ka ka kuu ñayii ni ka
kandija ña'a ma, visi ñatuu ni ka jini
ña'a i! —kúu ya jiña'a ya.

Nava'a ni tee Juan ma libru ya'a

30 Jesús ma, ni sa'a ya kua'a xeen
milagru nuu ñayii ka ndikin ya ma,
tna'a ja masu ka ka'an nuu tutu ya'a.
31 Kovaa tnu'u ya'a chi ka ndenee i
nuu tutu ya'a, sukan-va'a jin kandija
ni ja Jesús ma kúu Cristo ma, te Sa'ya
Su'si ma kúu ya, te ja maa ya, te jin
koteku ni ni-kani ni-jika.

21

Jesús ma, ni kenda ya nuu uja tee ka ndikin ya ma

1 Nuu ni jinu sukan ma, Jesús ma,
ni kenda ya in-ka jichi nuu ka iyo
tee ka ndikin ya ma yu'u mar nani
Tiberias ma. Te sa'a ni kenda ya:
2 Ka iyo tutu Simón Pedro ma, Tomás
tee ni ka yo xnani i Kuati ma,
Natanael tee ñuu Caná ja iyo i ñuu
Galilea ma, sa'ya tee kúu Zebedeo
ma, ji'in uu-ka tee ka ndikin ya ma.
3 Te Simón Pedro ma, jiña'a de:
—Kí'in sa jin tava sa tiaka —kúu de
jiña'a de.
Te ni ka ndakone'e tee ka iyo ji'in
de ma:
—Saña tna, suni jin koo tna o —ka
kuu de ka jiña'a de.
Te kuan koo de, te ni ka ka koo
de nuu barcu de ma, kovaa jakuaa
yukan ñatuu kuiti na tiaka ni ka tava
de.
4 Nuu jâ ve ndii ma, Jesús ma,
ni kenda ya yu'u ndute ma, kovaa
tee ka ndikin ya ma, masu nde ka
ndakuni de ya ja maa ya kúu.
5 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:
—Ndijin, ¿ñatuu kuiti na tiaka ka
tava ni? —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—Ñatuu kuiti —ka kuu de ka jiña'a
de.
6 Jesús ma, jiña'a ya:
—Jin skee ni ñunu ni a xiñi barcu a
ichi kua'a a, te jin tava kua'a ni tiaka
—kúu ya jiña'a ya.
Te sukan ni ka sa'a de. Sani te
ñatuu ka kundee-ka de jin ndatava de
ñunu de ma, vaa kua'a xeen tiaka ni
jaku'un.
7 Sani te in tee ni yo ndikin ya ma, tee
ni yo kutoo xeen Jesús ma, jiña'a de
Pedro ma:
—¡Iya Tátnuni ma kúu ya! —kúu de
jiña'a de.
Yika ni jiniso'o Simón Pedro ma
ja maa Iya Tátnuni ma kúu ya, te ni
ndinuu kunu de su'nu de ma, vaa iyo
vichi de nkuu, sani te ni kêe de nuu
ndute ma.
8 Te jaku-ka tee ka ndikin ya ma,
ni ka ndenda koo de yu'u ndute ma
ji'in barcu de ma ka ñu'u ka ñu'u-nka
de ñunu de ma, vaa ñu'u chitu kuiti
tiaka, te visi cientu-ka metro sana jin
nde koo de yu'u ndute ma.

9 Te nuu ni ka nde koo de nuu ñu'ú
ma, te ni ka jini de ja jâ ni tna'a ñu'u,
te yoxtnee in tiaka ji'in xtatila.
10 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ki xsia'a ni jaku tiaka yika ni ka
tava ni a —kúu ya jiña'a ya.
11 Simón Pedro ma, ni kaa de nuu
barcu de ma, te ni tnii de ñunu ñu'u
tiaka na'nu ma, te ni ñu'u de onde
yu'u mar ma. Te cientu uu xiko uxi
uni (153) ti kúu. Te visi kua'a xeen ti
kúu, kovaa ñatuu ni te'nde ñunu ma.
12 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ne'e koo ni, te jín kasi ini o —kúu
ya jiña'a ya.
Ni-in tee ka ndikin ya ma, ñatuu ka
kusaa ini de ja jin kakan-tnu'u de na
in kúu ya, vaa jâ ka jini de ja maa Iya
Tátnuni ma kúu ya.
13 Sani te Jesús ma, ni jan tu'va ya, te
ni tnii ya xtatila ma, te ni wa'a ya de,
te suni sukan ni tnii ya tiaka ma, te
ni wa'a ya de.
14 Cha'a kúu ja ku-uni jichi ja ni
kenda ya nuu tee ka ndikin ya ma,
ja ni ndateku ya ma.

Jesús ma, ni ndatnu'u ya ji'in Simón Pedro ma

15 Nuu ni jinu ni ka jasi ini de ma,
Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya Simón
Pedro ma:
—Simón sa'ya Juan, ¿kútoo xeen-ka
ña'a ni sana tna'a cha'a? —kúu ya
jiña'a ya.
Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Saa vi, Señor, maa ni jini ja kútoo
xeen ña'a sa —kúu de jiña'a de.
Jesús ma, jiña'a ya:
—Ko koto va'a ni ñayii ka kuu lelu
sa a —kúu ya jiña'a ya.
16 Ni ndakan-tnu'u tuku ya de ja
ku-uu jichi:
—Simón sa'ya Juan, ¿kútoo ña'a ni?
—kúu ya jiña'a ya.
Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Saa vi, Señor, jâ jini maa ni ja
kútoo ña'a sa —kúu de jiña'a de.
Jesús ma, jiña'a ya:
—Ko koto va'a ni ñayii ka kuu
ndikachi sa a —kúu ya jiña'a ya.
17 Ja ku-uni jichi ni jikan-tnu'u ya
de:
—Simón sa'ya Juan, ¿kútoo ña'a ni?
—kúu ya jiña'a ya.
Pedro ma, ni kuxii ini de, vaa ja
ku-uni jichi kúu ja ni jikan-tnu'u ya
de nú kútoo de ya, te ni ndakone'e de:
—Señor, maa ni jini ndaka, te jini
ni ja kútoo ña'a sa —kúu de jiña'a de.
Jesús ma, jiña'a ya:
—Ko koto va'a ni ñayii ka kuu
ndikachi sa a.
18 Ja ndaa ja ndaa ká'an sa, nuu ni
iyo jaa-ka ni ma, ni yo nukone'nu
maa ni sa'ma ni ma, sukan-va'a ki'in
ni ndenu kúni ni ma. Kovaa nuna
kuu nija'nu ni, skuili ni nda'a ni a, te
in-ka ñayii ndaku'ni chii ni a, te jin
xsia'a ña'a i nuu ñatuu kúni ni ja ki'in
ni ma —kúu ya jiña'a ya.
19 Ja ni ka'an ya sukan ma, Jesús
ma, yikuu ya káxtnu'u ya naxe jin sa'a
ñayii ma Pedro ma kivi kûu de ma, te
ja sukan ndo'o de ma, te koo jayiñu'u
nuu Su'si ma. Sani te jiña'a ya:
—¡Kondikin ña'a ni! —kúu ya jiña'a
ya.

Ni jiña'a Jesús ma nuu Pedro ma ja má ko ndi ini de sukan ndo'o in-ka ñayii ma

20 Ja ni konenuu Pedro ma, ni jini
de ja ndandikin in-ka tee ka ndikin
ya ma, tee ni yo kutoo xeen Jesús
ma. Te tee yukan chi maa tee ni iyo
xiñi Jesús ma kivi ni ka kuxini ya ji'in
ndaka de ma kúu de, te maa de kúu
tee ni jikan-tnu'u sa'a: "Señor, ¿na in
kúu tee ke'en-su'va ña'a ma?"
21 Nuu ni jini Pedro ma de, ni
jikan-tnu'u de Jesús ma:
—Señor, te tee ya'a, ¿naxe ko kuu
de? —kúu de jiña'a de.
22 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nú kúni sa ja koteku de onde kivi
ndii sa ma, te ndijin, ¿naku ndí ini
ni? Ndijin, kondikin ña'a ni —kúu ya
jiña'a ya.
23 Chukan kúu ja ni jitenuu tnu'u
ma ne'un ndaka ñayii ka ndikin ya
ma ja tee yukan tee ni yo ndikin ya
ma, masu kûu de. Kovaa Jesús ma,
masu ni ka'an ya ja masu kûu de. Ja
ni ka'an ya ma kúu: "Nú kúni sa ja

koteku de onde kivi ndii sa ma, má
ko ndi ini ni.”
24 Te tee ya'a kúu maa tee ni yo
ndikin ya ma, te ndáka'an de sukan
ni kuu ma, te ni tee de sa'a, te ka jini
o ja tnu'u ndáka'an de ya chi tnu'u
ndaa tnu'u ndija kúu.
25 Kua'a-ka ja ni sa'a Jesús ma.
Nute ni ka tee sa ndaka sukan ni
sa'a Jesús ma chi jani ini sa ja masu
kanda ni-ka'nu ñuu ñayivi a jin ku'un
libru jin kuva'a ma.
Te sukan kó kuu.

Sukan ni ka yo sa'a tee ni tetniñu Jesucristo ma

Sukan ni skuiso Su'si ma ja kii Xtumani Ndios ma

1 Teófilo, libru xinañu'u ja ni tee sa
nuu ni ma, ni tee sa ndaka sukan ja
ni yo sa'a Jesús ma, ji'in sukan ni yo
kaxtnu'u ya ma, onde nuu ni keja'a
ma,
2 nuu sani te ndaa ya andivi ma. Te ja
maa Xtumani Ndios ma, te ni tatnuni
ya nuu tee ni kaji maa ya ja jin ko
kuu de tee tetniñu ya ja jin kaxtnu'u
de tnu'u maa ya ma, te ni kaxtnu'u
ya ndaka ja jin sa'a de ma.
3 Vaa nuu ni ji'i ya ma te ni ndateku
ya ma, te ni yo kenda ya nuu ka iyo
de ma. Te sukan, te ni kaxtnu'u ndaa,
ni kaxtnu'u ndija ya ja téku ya ma, te
ni iyo-ka ya uu xiko-ka (40) kivi ji'in
de, te ni yo kaxtnu'u ya sukan ko kuu
kivi tatnuni Su'si ma.
4 Te nuu iyo-ka ya ji'in tee ni tetniñu
ya ma, te ni tatnuni ya ja na jin
kendoo de ñuu Jerusalén ma, ja má
jin kanda-ni de, te jiña'a ya:

—Jin kondetu ni ja ko kuu sukan ni
skuiso Yuva sa Su'si ma ja jin kuta'vi
ni Xtumani Ndios ma, sukan ni ka'an
sa ma.
5 Ja ndaa kúu ja Juan ma, ni skuan-
dute de ji'in ndute, kovaa ndijin chi
masu kua'a-ka-ni kii, te jin kuandute
ni ji'in Xtumani Ndios ma —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ndaa Jesús ma kuan no'o ya andivi ma

6 Ñayii ka iyo tutu ji'in Jesús ma, ka
jikan-tnu'u i:

—Iya Tátnuni, ¿ndasa'a ni ja kuu
tatnuni ñuu Israel ya ñuu ñayivi a
tiempu ya'a? —ka kuu i ka jiña'a i.

7 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Masu ndijin ka kucargu ja jin
kuni ni na kivi ji'in na tiempu sa'a
maa Yuva sa Su'si ma, vaa maa in-ni
ya tátnuni nuu ndaka.
8 Kovaa ja kanuu-ka kúu ja jin koo
tu'va ni kivi kenda Xtumani Ndios
ma nuu ka iyo ni a, te jin kuta'vi
ni ya, te jin ni'i ni tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ma, te jin koo ni ñuu
Jerusalén ma, ji'in ni-ka'nu ñuu Judea
ma, ji'in ñuu Samaria ma, te onde
ni-ka'nu ñuu ñayivi a jin kenda koo
ni, te jin kaxtnu'u ni tnu'u vii tnu'u
va'a sa a —kúu ya jiña'a ya.

9 Ni jinu ni ka'an ya ma, te nani ka
nde'ya de ma, te Jesús ma, ni ndaa
ya, te in nuu viko ni ndasa'vi ya, te
ñatuu ni ka jini-ka de ya.
10 Te nani ka nde'ya de andivi ma
sukan ni ndaa ya ma, sani te ni ka
kenda koo uu ángel nuu ka iyo tee
ni tetniñu ya ma, te kuenda tnu'u ja
tee-ni ka kuu i, te ka ne'nu i sa'ma
kuijin kuijin,
11 te ka jiña'a i:

—Ndijin tee ñuu Galilea, ¿nava'a ka
nde'ya ni andivi a? Maa Jesús iya ni
yo iyo ji'in ndaka ni ma, iya ni ndaa
kuan no'o andivi ma, sukan ni ka jini
ni ja kuan no'o ya andivi ma, sukan
ndii ya in-ka tuku jichi —ka kuu i ka
jiña'a i.

Ni ka ndakaji de in tee nukuiñi nuu tniñu Judas ma

12 Onde nuu yuku nani Yuku Tnu
Olivo ma ka iyo tee ni tetniñu ya
ma. Sani te kuan nu koo de onde
ñuu Jerusalén ma, te ni ka jika de
jaku-ni, sukan ká'an tnu'u ni tatnuni
Moisés ma ja kuu kaka ñayii ma kivi
ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu
i ma, te chukan kúu ja yika-ni ni ka
ndenda koo de ñuu Jerusalén ma.
13 Nuu ni ka ndenda koo de ini ñuu
ma, te ni ka nda koo de onde sukun
maa ve'e ku-uu ma nuu ni ka yo
ndatna'a de ma. Te ndaka tee ya'a ka
kuu de: Pedro ma, Juan ma, Santiago
ma, Andrés ma, Felipe ma, Tomás
ma, Bartolomé ma, Mateo ma, San-
tiago sa'ya Alfeo ma, Simón tee kúu
Celote ma, ji'in Judas sa'ya Santiago
ma.
14 Ndimaa ni ka yo ndututu ndaka de
ji'in ñani Jesús ma, ji'in María si'i ya
ma, ji'in jaku-ka ña'a ma, te ni-yu'u

ni-ini de ni ka yo jikan-ta'vi de nuu
Su'si ma.
15 Te kivi yukan ni ka ndututu visi
cientu oko ñayii. Te ni ndokuiñi
Pedro ma me'ñu ndaka ñayii ma, te
ni ka'an de:
16 —Ñani, ku'va, jiniñu'u ja ko kuu
sukan ni jiña'a Xtumani Ndios ma
nuu David ma, sukan ndee nuu tutu
Su'si ma, sukan ko kuu siki Judas
ma tee ni ke'en-su'va Jesús ma, te ni
ndaxiko de ya, te ni chindee de tee ni
jan koo ni jan tnii de ya ma.
17 Vaa Judas ma chi in tee ni ka
iyo ji'in o ma kúu de, te suni ni yo
satniñu de ji'in o.
18 Kovaa xu'un ja ni ka chuya'vi i
de ja ni ndaxiko de Jesús ma, te ni
ndakuaan de in ñu'ú, te maa yukan
ni ndakata kaa de maa de. Sani te ni
jinkava de, te ni kuun de xini de, te
ni ndata sasava de, te ni ndi'i kuiti jiti
de ma ni ka jitenuu.
19 Nuu ni ka jini ñayii ñuu Jerusalén
ma, te ni ka xnani i ñu'ú yukan
Aceldama sa'an hebreo ma, te kúni
ka'an "Ñu'ú Niñi".
20 Vaa nuu tutu ndee Salmo ma ká'an:
Ve'e de ma chi nduu i in nuu masu
na in koo-ka,
ve'e nuu masu na ñayii koo-ka,
ká'an, te ka'an tna:
in-ka ñayii nukuiñi nuu tniñu de ma,
ká'an.
21 'Te chukan kúu ja vitna ja ka iyo
o ji'in tna'a tee ni ka yo ndikin ña'a
ma, te ni ka iyo o ji'in de ji'in Jesús
Iya Tátnuni ma
22 onde kivi ni skuandute Juan ma
Jesús Iya Tátnuni ma, te onde kivi ni
ndaa ya andivi ma ka ndikin tna'a
o. Te chukan kúu ja jiniñu'u ja in
maa tee ka ndikin tna'a ji'in o a ndivi
ne'un o a, sukan-va'a ndaka o ji'in
de jin ka'an nuu ñayii ma ja ndija
ja ndaa kúu ja ni ndateku Jesús ma
—kúu de jiña'a de.
23 Sani te ni ka ndakaji de uu tee
ma. In tee nani José Barsabás ma tee
ni ka yo xnani i Justo ma, te in tee
nani Matías ma.
24 Te ni ka jikan-ta'vi de sa'a nuu Iya
Tátnuni ma:
—Su'si, ndijin ja jini ni onde ini
anua ndaka ñayii ma, kaxtnu'u ni
nde tee ja nduu de a ni kaji ni,
25 sukan-va'a núkuiñi de nuu tniñu
ni yo jinukuechi Judas tee ni skenaa
maa de ma. Vaa Judas ma, ni jiso
kuechi de ma, te jâ kua'an maa de
nuu koo de ma. —Sa'a ka jiña'a de
nuu Su'si ma.
26 Sani te ni ka chu'un de suerte
siki nduu tee yukan, te ni kani ja
Matías ma ko kuu de. Te onde ora
yukan, te ni ndivi de nuu ndi-uxi in
tee ni tetniñu ya ma.

2

Kivi ni ka kuta'vi ñayii ma Xtumani Ndios ma

1 Nuu ni kenda Viko Pentecostés
ma, ndaka tee ni tetniñu ya ma, te
in-ni nuu ka iyo tutu de.
2 Sani te sanaa sanaa-ni, te onde ichi
andivi ma ni kuu nini'i yu'u kuenda
tnu'u ja yi'i xeen kajin, te ni wa'a
sonda'a ni-ka'nu ini ve'e nuu ka iyo
de ma.
3 Te sani te kuenda tnu'u ja ita ñu'u
ndú'va ni ka jakona'a xini ndi-in
ndi-in de ma.
4 Te ndaka de ni ka kuta'vi Xtumani
Ndios ma. Sani te siin siin-nka sa'an
ni ka keja'a de ka ka'an de, sukan ni
wa'a maa Xtumani Ndios ma ja jin
ka'an de ma.
5 Te maa kivi yukan ni ka ndenda
koo ndaka tee judío ka iyo ni-ka'nu
ñuu ñayivi a tee ka ñu'u ini de ja jin
ko sa'a tna de sukan kúni Su'si ma.
6 Te nuu ni ka jiniso'o de sukan ni
kuu yu'u ma, te kua'a xeen de ni jan
koo ni ka ndututu, te ñatuu ka ni'i
ini-ka de naxe jin kani ini de ja ni ka
jini de ma, vaa ndi-in ndi-in de ma
ka jiniso'o sa'an maa maa ñuu nuu ve
koo de ma ja ka ka'an tee ni tetniñu
ya ma.
7 Te ûni ni ka sa'vi kuiti-nka ini de, te
ka ka'an ndi-in ndi-in de ma:
—¿Masu tee ñuu Galilea ma ka kuu
ndaka tee ka ka'an a?
8 ¿Naxe kúu ja ka jaku'ni ini ndi-in
ndi-in o ja ka ka'an de sa'an maa maa
ñuu nuu ve koo o a?

9 Te vitna ja yo'o chi ve ndi koo o ñuu
Partia ma, ñuu Media ma, ñuu Elam
ma, ñuu Mesopotamia ma, ñuu Judea
ma, ñuu Capadocia ma, ñuu Ponto
ma, ñuu Asia ma,
10 ñuu Frigia ma, ñuu Panfilia ma,
ñuu Egipto ma, ji'in ñuu kuechi Libia
ma yatni Cirene ma. Suni ka iyo tna
jaku ñayii ve koo ñuu Roma ma.
11 Te jaku o ka kuu ñayii judío ya, te
jaku-ka o ka kuu ñayii in-ka ñuu te
ni ka nduu o ñayii ñuu judío a. Suni
ñayii ve koo ñuu Creta ma ji'in ñuu
Arabia ma. Te ja ka ka'an tee ya'a chi
ndaka o ka jaku'ni ini, vaa sa'an maa
maa o a ka ka'an de, ja ka kaxtnu'u
de ndaka ja va'a ni sa'a Su'si ma —ka
kuu de ka ka'an de.
12 Ndaka ñayii ma, ni ka sa'vi-nka
ini i, te ñatuu ka ni'i ini i naxe jin kani
ini i, te ka jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Nawa kúu ndaka cha'a? —ka
kuu i ka ka'an i.
13 Kovaa jaku i, ka jakundee i de, te
ka ka'an i:
—Vâa ka ndajini de —ka kuu i ka
ka'an i.

Sukan ni kaxtnu'u Pedro ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

14 Sani te Pedro ma, ni ndokuiñi de
ji'in ndi-uxi in-ka tee ni tetniñu Jesús
ma, te ni ka'an nini'i de jiña'a de:
—Ndaka ni ja ka kuu ni ñayii judío
a ji'in ndaka-ka ni ja ka kuu ni ñayii
ka iyo ñuu Jerusalén a, jin koniniso'o
va'a ni, te jin koniniso'o ndaka ni
tna'a ja ká'an sa a.
15 Tee ya'a chi masu ka ndajini de
sukan ka jani ini ni a, vaa yika ka
iin-ni xtnee kúu.
16 Su'va cha'a kúu ja ká'an nuu ni tee
tee nani Joel tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma:
17 Ká'an Su'si ma:
Sa'a ko kuu ja kivi ve ndi'i kii ma,
te tetniñu sa Xtumani maa sa a siki
ndaka ñayii ma.
Sayii ni ma ji'in sasi'i ni ma,
jin ndakaxtnu'u i tnu'u maa sa
ma.
Suchi jaa ma, jin kuninuu i nawa
kúni Su'si ma ja kaxtnu'u ya,
te tee nija'nu ma, sa'a Su'si ma ja
jin jani de nawa kúni Su'si ma
ja kaxtnu'u ya ma.
18 Suni siki tee ji'in ña'a ka
jinukuechi nuu sa ma tetniñu
sa Xtumani maa sa a kivi
yukan,
te jin ndakaxtnu'u i tnu'u sa a.
19 Te onde andivi ma sa'a sa ja jin
kuni ñayii ma seña kaxtnu'u sa
ma,
te nuu ñu'ú a jin kuni i ja ndute
ma, te nduu de niñi,
te jin kuni i nuu kayu koko ñu'u ma,
te kana yoko kuenda tnu'u ja
ñu'ma.
20 Te kandii ma, ndutnuu i te kunee,
te yoo ma ndukua'a sukan kaa
niñi ma.
Sa'a ko kuu xi'na-ka sana kenda kivi
ndenda Iya Tátnuni ma.
In kivi jayiñu'u, in kivi ka'nu ko
kuu kivi yukan.
21 Kovaa ndaka ñayii ka kandija te ka
ndakune'e i Iya Tátnuni ma,
jin kaku i te jin ndani'i ta'vi i kivi
yukan.
Sa'a ni ndaka'an tee kúu Joel ma.
22 'Jin koniniso'o ni ñayii Israel
tna'a ja ká'an sa a: Ni ka jini va'a,
ni ka jini vii maa ni ja Jesús iya ni
iyo ñuu Nazaret ma kúu iya ni yo
sa'a kua'a milagru nuu ka iyo ni a,
te sukan ni kaxtnu'u Su'si ma nuu o
ja maa ya ni tetniñu Jesús ma.
23 Te maa ya kúu iya ni ndataa tee
nani Judas ma nuu nda'a ni ma, te
maa ni chi ni ka ja'ni ni ya, vaa ni
ka sa'a ni ja tee ka ndiso kuechi ma,
ni ka skuita kaa de ya nuu krusi ma.
Te ndaka cha'a ni jani ini Su'si ma ja
ndo'o neni Jesús ma, vaa kúni ya ja
jin ndani'i ta'vi o a.
24 Visi ni ndo'o, ni neni ya te ni ji'i ya
ma, kovaa ni ndaxteku ña'a Su'si ma,
vaa masu nawa kundee nuu ya ma.
25 Vaa sa'a ni ka'an David ma ja sa'a
Jesús ma:
Saña chi ni yo jini sa ja ndimaa
yoxtnuu kua'an yoxtnuu vee
Iya Tátnuni ma nuu sa a.
Vaa maa ya iyo ichi xiñi kua'a sa ya,
te ûni konukuiñi vava'a sa,

te masu nawa sa'a ja kotuu sa.
26 Te chukan kúu ja ni ndusii ini xeen ini anua sa ya,
te jita sii ini xeen yu'u sa a,
te ndátatu ni-ka'nu ni-tu'u sa,
vaa kúkanu ini xeen ña'a sa,
te koteku sa ni-kani ni-jika, vi Su'si.
27 Vaa masu xndoo ña'a ni ini yavi kinee ñunde'yu sa ja tivi i ma,
ni masu kua'a ni tnu'u ja ñayii jâ ni nduvii jâ ni ndundoo ini i ma, te ndutne'e-ka tuku i in-ka jichi.
28 Vaa maa ni ni kaxtnu'u ichi va'a ja sa'a ja koteku sa a,
te maa ni ni sa'a ja koo sii ini xen-xeen sa,
vaa iyo ni ji'in sa a,
kúu de ká'an de.
29 'Ñani, ndaka maa ni chi ni ka jini ni ja ká'an sa a. Ja ndaa kúu ja tee jana'a tna'a o David ma chi ni ji'i de, te ni kuyu'u de, te ka jini o ndenu yinee de ma.
30 Kovaa David ma chi in tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma ni yo kuu de, te ni yo jini de ja ni skuiso Su'si ma ja ndokani ya in rey, te in tee ne'un sa'ya tata David ma ko kuu de.
31 Kuenda tnu'u ja nde'ya David ma kúu ja ni ka'an de ma, ja ndateku Jesús ma. Suni ni ka'an de ja masu kendoo ya yavi ni yinee ya ma, ni a yikikuñu ya ma, masu tivi i.
32 Te vaa jâ ni ndaxteku Su'si ma Jesús ma, te chukan chi ndaka sa ni ka jini ji'in nuu sa a ja sukan ni kuu ma.
33 Te jâ ni ndaa ya kuan no'o ya andivi ma, te ni nukoo ya xiñi kua'a Su'si ma, te ni nduta'vi ya Xtumani maa Su'si ma, te ni tetniñu ya ya nuu ka iyo o a sukan ni skuiso ya ma. Te cha'a kúu ja ni ka jiniso'o ni a, ji'in ja ni ka jini ni a.
34 Vaa masu ni kaa David ma andivi ma, kovaa sa'a ni ka'an de:
Iya Tátnuni ma, ni jiña'a ya nuu iya tátnuni nuu sa a:
"Xiñi kua'a sa ya kunukoo ni,
35 onde nú ni ndi'i ñayii ñatuu ka kunimani nuu ni ma,
ni chinee sa i chii ja'a ni ma",
kúu ya jiña'a ya.
Sukan ni ka'an David ma.
36 'Jin kona'a ndaka ni ja ka kuu ni ñayii ñuu Israel ya ja maa Jesús iya ni ka skuita kaa ni nuu krusi ma, ni sa'a Su'si ma ja maa ya kúu Iya Tátnuni ma, te suni maa ya kúu Cristo iya ni tetniñu maa Su'si ma —kúu Pedro ma jiña'a de.
37 Te tee ni ka ndututu ma, nuu ni ka jiniso'o de ja ká'an Pedro ma chi ni ka kuxii xeen ini de, te ni ka jikan-tnu'u de Pedro ma, ji'in nuu ndaka-ka tee ni tetniñu ya ma:
—Ñani, ¿nawa jin sa'a, nawa jin kuu sa, sukan-va'a ndasakanu ini ña'a Su'si ma? —ka kuu de ka jiña'a de.
38 Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Jin ndakokuiñi ni nuu Su'si ya, te jin kandija ni ya, te jin kuandute ndi-in ndi-in ni ja maa Jesucristo ma, sukan-va'a ndaka kuechi ni ma ndasakanu ini Su'si ma. Sani te jin ni'i ni Xtumani Ndios ma ja skuta'vi ña'a ya ma.
39 Vaa tna'a ja ni skuiso ya ma chi ndaka ni jin ni'i, ji'in sa'ya ni ma, ji'in ndaka ñayii ka iyo jika-ka ma, ndaka i ja kúni maa Su'si iya tátnuni nuu o ma ja ndakana ya i —kúu de jiña'a de.
40 Tnu'u ya'a ji'in jaku-ka tnu'u ni ka'an Pedro ma, te káxtnu'u de naxe jin sa'a ñayii ma. Te ni jiña'a de:
—Má jin kondikin-ka ni sukan ka sa'a ñayii ka kuneé ka ku-uun ma ja ñatuu ka kandija i Su'si ma —kúu de jiña'a de.
41 Te kua'a xeen ñayii ni ka kandija Su'si ma ja sukan ni ka'an de ma, sani te ni ka jandute i, te visi uni mil ñayii ni ka kandija ma kúu, te ni ka ndandikin i tee ni tetniñu ya ma.
42 Te ndaka i ûni ni-yu'u ni-ini i ni ka yo sa'a i ndaka ja ni ka yo kaxtnu'u tee ni tetniñu Jesús ma, te vivii ni ka yo ketna'a ini i, te ni ka yo chindee tna'a i nawa ka jiniñu'u in in i ma, te vivii ni ka yo ndututu i ja jin kaa i

xita ma, te suni ni ka yo ta'vi i xita tila ma sukan ni tatnuni ya ja jin ko sa'a i ma te jin ndaka'án i sukan ni ndo'o ni neni ya ja jin kuu i ma, te ni ka yo jikan-ta'vi, ni ka yo jikan-ta'vi i nuu ya.

Sukan ni ka yo kuu ñayii ni ka kandija Su'si ma xinañu'u kuiti ma

43 Te ndaka ñayii ma, ja ni ka yo jini i kua'a milagru ji'in seña ja ni ka yo sa'a tee ni tetniñu Jesús ma ja maa Su'si ma, te ni ka yo yu'u i Su'si ma, te ñatuu na ja u'vi ni ka yo sa'a-ka i.
44 Ñayii ka kandija ya ma, ni ka yo iyo tutu i, te ni ka yo chindee tna'a i nawa ni ka yo jiniñu'u in in i ma.
45 Te ni ka yo xiko i nawa ni ka yo neva'a i ma, te ni ka yo ndachindee tna'a i nawa ka jiniñu'u ndi-in ndi-in i ma.
46 Ndaka kii ni ka yo ndututu i ini veñu'u ka'nu ma, te suni sii ini ni ka yo ndututu i ve'e ndi-in ndi-in i ma, ja jin kaa i xita te jin ta'vi i xita tila ma sukan ni tatnuni ya ja jin ko sa'a i ma, te inuu-ni ni ka yo jani ini ndaka i te vivii ni ka yo ketna'a ini i.
47 Te vivii ni ka yo chiñu'u i Su'si ma, te ni ka yo ka'an va'a ndaka ñayii ñuu ma ja jin kuu i ma, te ndi-kivi ndi-kivi ni yo sa'a Su'si ma ja kénda koo ñayii jin ndani'i ta'vi ma.

3

Ni nduva'a in tee ñatuu kúu kaka

1 In kivi, te Pedro ma ji'in Juan ma, kuan koo de veñu'u ka'nu ma visi nuu ka uni jañini ma, vaa ora yukan kúu ora ka jikan-ta'vi ñayii ma nuu Su'si ma.
2 Te ye'e veñu'u ma iyo in tee, te onde nuu ni kâku de ma, ñatuu ka kanda ja'a de ma. Te ndaka kii, te ni yo jan koo i ni ka yo jan xsia'a i de, te ni ka yo sunkoo i de ye'e veñu'u ma ja nani i "Ye'e Vivii" ma, sukan-va'a kakan de karidaa nuu ñayii ka kivi koo ini veñu'u ma.
3 Te tee ñatuu kúu kaka ma, nuu ni jini de Pedro ma ji'in Juan ma, ja sani te jin kivi koo de ini veñu'u ma, te ni jakondee de jikan de karidaa nuu tee ma.
4 Te ka nde'ya de tee ma, te Pedro ma, jiña'a de:

—Konde'ya ña'a ni —kúu de jiña'a de.

5 Te tee ñatuu kúu kaka ma, nde'ya vava'a de tee ma. Ndetu de ja nawa jin kua'a tee ma.
6 Kovaa Pedro ma, jiña'a de:

—Masu na plata ni oro neva'a sa, kovaa ja neva'a sa a chi kuu taa sa. Ja maa Jesucristo iya ni iyo ñuu Nazaret ma, te ndokuiñi ni, te kaka ni —kúu de jiña'a de.

7 Ja ni ka'an Pedro ma sukan, te ni tnii de nda'a kua'a tee ma, te ni ndone'e de tee ma. Sani te ni ka ndani'i ndee ja'a de ma ji'in sukun ja'a de ma.
8 Te tee ñatuu kúu kaka ma, kándava de ni ndokuiñi de, te ni keja'a de jika de. Sani te ni ndikin de Pedro ma ji'in Juan ma, te ni ka kivi koo de ini veñu'u ma. Kándava kándita de, te ndáchiñu'u de Su'si ma.
9 Te nuu ni ka jini ndaka ñayii ma ja jika de ma ji'in ja sukan ndáchiñu'u de Su'si ma,
10 te ni ka ndakuni i de ja maa de kúu tee ni yo nukoo ni yo jikan de karidaa ye'e veñu'u ja nani i "Ye'e Vivii" ma. Te ni ka sa'vi xeen ini i, te kuenda ni ka yu'u i ja sukan ni nduva'a de ma.

Sukan ni ndaka'an Pedro ma Nuke'e Salomón ma

11 Te tee ñatuu ni yo kuu kaka ma, ja ni nduva'a de ma, te ndikin kua'an ndikin vee de Pedro ma ji'in Juan ma, te ndaka maa ñayii ni ka sa'vi-nka ini ma, te ka kutneñu i kuan koo i ichi corredor veñu'u ka'nu ma ja nani i "Nuke'e Salomón", vaa yukan ka iyo de ma.
12 Ja ni jini Pedro ma, te jiña'a de:

—¿Nava'a ni ka sa'vi-nka ini ndijin, tee ñuu Israel? ¿Nava'a ka nde'ya ña'a ni, kuenda tnu'u ja saña ka kuu tee ni ka sa'a, ni ka kuu ja ni nduva'a tee ya'a te ni ndakaka de a?
13 Ña'a chi maa Su'si ni ka yo kukanu ini tee kúu Abraham ma, ji'in tee kúu

Isaac ma, ji'in tee kúu Jacob ma, te
suni maa Su'si ni ka yo kukanu ini
tna'a o ñayii jana'a-ka ma, kúu iya ni
wa'a jayiñu'u xeen nuu Sa'ya ya Jesús
ma. Kovaa ndijin chi ni ka jan xsia'a
ni ya nuu tee ka netniñu ma. Te nuu
ni kuni Pilato ma ja xsiaa de ya ma,
te ñatuu ni ka wa'a ni tnu'u ma.
14 Te visi iya ii iya masu ndiso kuechi
kúu ya, kovaa ñatuu ni ka jikan ni ja
xsiaa de ya ma, su'va ndijin chi ni ka
jikan ni ja xsiaa de in tee ni ja'ni ñayii
ma.
15 Te sukan ni ka ja'ni ndijin iya sa'a
ja koteku ini anua o ma. Kovaa
saña chi ni ka jini sa ja Su'si ma, ni
ndaxteku ya Jesús ma, te chukan kúu
ja ka ndakaxtnu'u sa a.
16 Te ja ni ka kukanu ini sa maa
Jesús ma, te maa Jesús ma ni sa'a ja
tee ya'a, ni nduva'a de, sukan ni ka
jini ni a, ji'in sukan ni ka jiniso'o ni
a. Te ni ndani'i de tnu'u ndee tnu'u
ndatnu. Vaa kuechi ja ka kukanu ini
sa Jesús ma, te maa ya ni ndasava'a
tee ya'a, sukan ka nde'ya ndaka ni a.

17 'Ñani, jâ jini sa ja maa ni ji'in tee
ka tatnuni nuu ni ma, nuu ni ka ja'ni
ni Jesús ma, te masu ni ka jini maa
ni nawa kúu ja ni ka sa'a ni ma.
18 Kovaa ja maa Su'si ma, te ni kuu
sukan ni ka yo ka'an ndaka tee ni
ka yo ndakaxtnu'u tnu'u maa ya ma
ja Cristo iya tetniñu ya ma chi ndo'o
neni ya.
19 Chukan kúu ja jin ndakani jin
ndaka'vi ini ni, te jin xndoo ni ja
u'vi ka sa'a ni ma, te jin ndandikin
ni Su'si ma, te jin kandija ni ya,
sukan-va'a maa ya na xnaa kuechi ni
ma. Sani te maa Iya Tátnuni ma sa'a
ja kenda kivi ja jin ndusii ini ini anua
ni a.
20 Vaa tetniñu ya Jesús iya ni kaji ya
onde xinañu'u ma ja ko kuu ya Cristo
iya tetniñu ya nuu ndaka o ma.
21 Kovaa vitna chi jiniñu'u ja koo
Jesús ma andivi ma onde kenda kivi
ndasajaa Su'si ma ndaka ja iyo ñuu
ñayivi a, sukan ká'an tnu'u ni yo wa'a
ya xinañu'u-ka ma nuu tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u maa ya ma.
22 Moisés ma, ni kaxtnu'u de nuu
tee jana'a ma: "Su'si Iya Tátnuni ma,
sa'a ya ja kenda ne'un ni a in iya
ndakaxtnu'u tnu'u maa ya ma sukan
kúu saña, te jin kandija ni ndaka ja
ka'an ya ma.
23 Vaa nú na in ma kandija ja ka'an
iya ndakaxtnu'u tnu'u Su'si ma chi
koo siin i ne'un ñayii ka kuu sa'ya
Su'si ma." Sa'a ni ndaka'an de.
24 'Te ndaka tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma onde tee kúu Samuel ma te vee
ma, te ni ka yo ka'an tna de siki kivi
ya'a.
25 Ndijin ka kuu ñayii jin ndani'i ta'vi,
sukan ni ka yo ka'an tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma, ji'in sukan ni tatnuni Su'si ma
nuu tna'a o tee jana'a ma naxe jin
koo va'a de ji'in ya ma. Vaa Su'si ma,
ni jiña'a ya Abraham ma: "Ja maa
Sa'ya tata ni a, te jin koo vii jin koo
va'a ndaka ñayii ka iyo ñuu ñayivi a",
kúu ya jiña'a ya.
26 Nuu ni ndaxteku Su'si ma iya
kúu Sa'ya ya ma, te ni tetniñu ña'a
ya xinañu'u-ka nuu ndaka ni a,
sukan-va'a ndi-in ndi-in ni jin xndoo
ndaka ja u'vi ni ka yo sa'a ni ma, te
sukan na skuta'vi ña'a Su'si ma ja vii
ja va'a —kúu Pedro ma jiña'a de.

4

Sukan ni ka ka'an Pedro ma ji'in Juan ma nuu tee ka netniñu ma

1 Ka yikuu-ka Pedro ma ji'in Juan
ma ka ka'an de nuu ñayii ma, te ni
ka kenda koo sutu ma, ji'in tee tátnuni
nuu tee ka jito veñu'u ma, ji'in tee ka
kuu saduceo ma.
2 Ka ndakiti ini de, vaa Pedro ma ji'in
Juan ma, ka kaxtnu'u de nuu ñayii
ma, te ka ka'an de ja jin ndateku ñayii
ni ka ji'i ma, vaa sukan ni kuu Jesús
ma.
3 Ni ka tnii de tee ma. Te kuechi ja ve
kukuee ma, te ni ka chinee de tee ma
vekaa ma, sukan-va'a onde in-ka kii
ma, te jin ka'nde de tniñu tee ma.
4 Kovaa kua'a ñayii ni ka jiniso'o
tnu'u ni ka ka'an Pedro ma ji'in Juan

ma, te ni ka kandija i tnu'u Su'si ma,
te ja nanimaa tee ma chi visi u'un mil
de kúu.
5 Kii xtnee ma, te ni ka ndaxtutu
tna'a tee ka netniñu nuu ñayii judío
ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma, ji'in
tee ka skua'a tnu'u Moisés ma, ñuu
Jerusalén ma.
6 Yukan ka iyo tna Anás tee kúu tee
tátnuni nuu sutu ma, ji'in Caifás ma,
ji'in Juan ma, ji'in Alejandro ma, ji'in
ndaka tee ka kuu tna'a tee ka tatnuni
nuu sutu ma.
7 Ni ka tatnuni de ja na ki koo i
ji'in Pedro ma ji'in Juan ma, te na
jin konukuiñi de me'ñu ndaka ñayii
ma. Sani te ni ka jakondee de ka
jikan-tnu'u de nuu Pedro ma ji'in
Juan ma:
—¿Na nde in ni tatnuni xi na in
xi-nuu ka kuu ni ja ve koo ni ja ka
sa'a ni sa'a? —ka kuu de ka jiña'a de.
8 Kovaa Pedro ma chi ûni iyo ndija
de ji'in Xtumani Ndios ma, te ni
ndakone'e de:
—Ndijin, ja ka kuu ni tee ka net-
niñu ñuu ya'a ji'in ndijin tee ka kuu
ja'nu ñuu ya'a,
9 ka jikan-tnu'u ña'a ni siki ja va'a ni
kuu ji'in tee ni yo ku'u ya, naxe ni
kuu ja ni nduva'a de ma.
10 Te va'a-ni, te káxtnu'u sa nuu ni,
sukan-va'a jín kuni ndaka ñayii ñuu
Israel ya. Te tee ya'a tee iyo nuu
ndaka ni a, ni nduva'a de ja maa
Jesucristo iya ñuu Nazaret ma maa
iya ni ka skuita kaa ni nuu krusi ma.
Te iya ni ndaxteku Su'si ma kúu ya.
11 Maa Jesús ma kúu iya ni ka saxiko
ni ma, sukan ka saxiko ni in yuu ja
masu jin kuatniñu ni nuu ka sa'a ni
ve'e ma. Kovaa vitna suu ya ni nduu
yuu kanuu-ka.
12 Vaa maa in-ni Jesús ma kúu iya
kuu sa'a ja jin ndani'i ta'vi o ma, te
ñatuu ni a in-ka ja iyo ñuu ñayivi a ja
ka xnani ñayii ma su'si i ma sa'a ja
kuu jin ndani'i ta'vi o —kúu de jiña'a
de.
13 Ni ka jini tee ka netniñu ma ja
Pedro ma ji'in Juan ma chi ûni masu
ka yu'u de te ka ka'an de ma, te vitna
ja masu tee ni ka skua'a ka kuu de.
Chukan kúu ja ni ka sa'vi-nka ini de,
te ni ka ndakunitnuni de ja tee ni ka
iyo ji'in Jesús ma ka kuu de.
14 Te vaa suni iyo tna tee ni nduva'a
ma. Chukan kúu ja masu nde kúu
naxe jin ka'an de ja masu ja ndaa kúu
ja ká'an Pedro ma.
15 Sani te ni ka tatnuni de ja na jin
nde koo tee ma nuu ka ndatna'a de
ma, te ni ka kendoo maa de. Sani te
ka jikan-tnu'u tna'a de,
16 te ka ka'an de:
—¿Naxe jin sa'a o tee ya'a? Ndaka
ñayii ñuu Jerusalén a, ka jini i ja in
milagru kúu ja ni nduva'a tee yukan.
Masu kuu jin ka'an o ja masu ndija
ja sukan ni yo kuu.
17 Kovaa ja ma jin ko kuu-ka yu'u
ñayii ma tnu'u ya'a te kuitenuu-ka i,
jín tatnuni o nuu de ja onde vitna te
kii ki'in-ka o a, máko jin ka'an-ka de
tnu'u Jesús ma nuu ni-in-ka ñayii ma
—ka kuu de ka ka'an de.
18 Chukan kúu ja ni ka kana de tee
ma, te ni ka tatnuni de ja máko jin
ka'an-ka de ni a jin kaxtnu'u-ka de
na in ni yo kuu Jesús ma.
19 Kovaa Pedro ma ji'in Juan ma, ni
ka ndakone'e de:
—Jin ndasa'a maa ni kuenda, te nú
játna ini Su'si ma ja jin kandija sa ja
ka ka'an ndijin, te ma jin kandija-ka
sa ja ká'an maa Su'si ma.
20 Saña chi masu kuu jin xndoo sa ja
jin ka'an sa tna'a ja ni ka jini sa a ji'in
ja ni ka jiniso'o sa a —ka kuu de ka
jiña'a de.
21 Te tee ka netniñu ma, visi ni ka
ndonda de, kovaa ni ka xsiaa de tee
ma kuan koo de. Masu ni ka ni'i ini
de naxe jin skuiso kuechi de tee ma,
vaa ndaka ñayii ma, ka chiñu'u i Su'si
ma ja ni kuu ma.
22 Te tee ni nduva'a ma ja ni kuu
milagru ni sa'a Su'si ma chi yi'i de
vi'i-ka uu xiko (40) kuiya.

Ñayii ka kandija Su'si ma, ni ka jikan i tnu'u ndee tnu'u ndatnu nuu ya ja na kuu jin kaxtnu'u de tnu'u ya ma

23 Pedro ma ji'in Juan ma, nuu ni
ka yaa de ma, sani te kuan nu koo
de nuu ka ndatna'a de ji'in ñayii ni ka

nduu sa'ya Su'si ma, te ni ka ndakani
de ndaka ja ni ka jiña'a tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu
ma.
24 Ja ni jinu ni ka jiniso'o i ma, te
ndaka i ni ka jikan-ta'vi nuu Su'si ma,
te sa'a ka jikan-ta'vi i:
—Iya Tátnuni, ndijin ja ni sa'a ni
andivi a, ji'in nuu ñu'ú ya, ji'in mar
ma, ji'in ndaka ja ka iyo ñuu ñayivi a,
25 te ja maa Xtumani Ndios ma, te
ni ska'an ni tna'a sa tee jana'a David
ma, tee ni jinukuechi nuu ni ma, te
sa'a ni ka'an de:
¿Nava'a ni ka ndakanda ñayii ndaka
ñuu a?
¿Nava'a ka ñu'u ini i te ka
ndatnu'u tna'a i ja masu kuat-
niñu?
26 Tee ka kuu rey ma, ji'in tee ka
tatnuni ñuu ñayivi a, in-ni ja ka
jani ini de,
te ka chutna'a tnu'u de ja ma jin
kandija de ja ká'an Iya Tátnuni
ma,
te ka kuni u'vi de nuu ya,
ji'in nuu iya ni kaji Iya Tátnuni
ma ja ko kuu ya Cristo iya ni
tetniñu Su'si ma.
Sa'a ni ka'an David ma.
27 'Ja ndaa kúu ja Herodes ma ji'in
Poncio Pilato ma, ni ka ndatna'a de
ini ñuu ya'a ji'in ñayii ka iyo in-ka ñuu
ma, ji'in ñayii Israel ya, te ñatuu ni ka
kunimani i nuu Sa'ya ni Jesús iya ii
jinukuechi nuu ni a, iya ni kaji ni ja
ko kuu ya Cristo ma.
28 Te sukan, te ni ka sa'a de ndaka ja
jâ ni jani ini ni ja sukan ko kuu ma.
29 Iya Tátnuni, vitna konde'ya ni
sukan ka xsiu'u ña'a de a, te chindee
ña'a ni ja ka jinukuechi sa nuu ni
a, sukan-va'a má jin koyu'u sa te jín
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ni
ka'an ni ma.
30 Te ja maa Jesús iya ii jinukuechi
nuu ni a, te sa'a ni kua'a seña ji'in
milagru, sukan-va'a jín nduva'a ñayii
ka ku'u ma te jín kandija i ja maa ni
ka iyo ji'in sa —ka kuu de ka jiña'a
de.
31 Nuu ni jinu ni ka jikan-ta'vi de
ma, nuu ka iyo tutu de ma ni tnaa,
te ndaka de ma ni ka ndani'i tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ni wa'a maa Xtu-
mani Ndios ma. Sani te ni ka keja'a
tuku de ka kaxtnu'u de tnu'u Su'si
ma ni-ka'nu ñuu ma, te ñatuu ni ka
yu'u-ka de.

Ndaka ja ka neva'a in in ñayii ka kandija Su'si ma chi kuenda ndaka i kúu

32 Ndaka ñayii ka kandija Su'si ma,
kua'a xeen i kúu, te in-ni ja ka jani ini
i. Ni-in i ñatuu ka ka'an ja ndatniñu
i ma te kuenda ma in-ni i ko kuu, nú
masu ja kuenda ndaka i kúu.
33 Te tee ni tetniñu ya ma, ka yikuu
de ka ndakani de ja sukan ni ndateku
Jesús iya tátnuni ma nuu ndaka ñayii
ma. Te Su'si ma, kua'a xeen ja vii ja
va'a ni yo skuta'vi ya ndaka de ma.
34 Ñatuu na in ni iyo ne'un de ma ja
ko ka'ni ña'a nawa kuatniñu i, vaa nú
na in neva'a ñu'ú i xi ve'e i, te ni yo
xiko i, te xu'un ma,
35 te ni ka yo wa'a i nuu nda'a
tee ni tetniñu ya ma, sukan-va'a jin
ndaka'nde de nuu ndaka ñayii ka
kunda'vi-ka ma naxe ka jiniñu'u i
ma.
36 Sukan ni sa'a in sa'ya tata tee nani
Leví ma nani de José in tee ni kâku
ñuu Chipre ma, te ni ka ndaxnani
ña'a tee ni tetniñu ya ma Bernabé.
Te tnu'u Bernabé ma kúni ka'an "Tee
Ndáka'an Mani".
37 Te tee ya'a, ni yo neva'a de in ñu'ú,
te ni xiko de, te xu'un ni ni'i de ma ni
wa'a de nuu nda'a tee ni tetniñu ya
ma.

5

Sukan ni ka jiso kuechi Ananías ma ji'in ñasi'i de Safira ma

1 Kovaa ni iyo in tee nani Ananías
ji'in ñasi'i de ña'a nani Safira ma. Ni
ka xiko de in ñu'ú de ma.
2 Te tee ya'a, ni ka chutna'a tnu'u de
ji'in ñasi'i de ma, te ni ka ndake'en de
jaku xu'un ma. Te jaku-ni ni ka jani
ini de ja jin kua'a de tee ni tetniñu
Jesús ma.
3 Kovaa Pedro ma, jiña'a de:
—Ananías, ¿nava'a ni wa'a ni tnu'u
ja ni kivi tachi ma ini anua ni a te
xnda'vi ni Xtumani Ndios ma kúni ni,

ja ni ndachu'u ni jaku xu'un ni ka
chuya'vi ña'a i ja ñu'ú ni ma?
4 ¿Masu ñu'ú maa ni ni yo kuu ma?
Te ja ni xiko ni ma, ¿masu xu'un maa
ni kúu? ¿Nava'a ni jani ini ni sa'a?
Masu ñayii a ni xnda'vi ni chi Su'si
ma —kúu de jiña'a de.
5 Ja ni jiniso'o Ananías ma sukan,
te ni kotuu de, te ni ji'i de. Te ndaka
ñayii ni ka jini ma chi ni ka yu'u xeen
i.
6 Sani te ni jan koo uni kuun suchi
jaa, te ni ka chutuu i ñunde'yu de ma
in sa'ma, te ni jan koo i ni ka chu'u i
de.
7 Visi nuu uni ora ja ni kuu sukan
ma, te ni kivi ñasi'i Ananías ma. Ni
masu jini ña sukan ni kuu ma.
8 Pedro ma, jikan-tnu'u de ña:
—Ka'an ni, ¿ndija yii ni ma ja
sukan-ni ni jinu ya'vi ñu'ú ni ka xiko
ni ma? —kúu de jiña'a de.
Te ni ndakone'e ña:
—Sukan-ni ni jinu —kúu ña jiña'a
ña.
9 Pedro ma, jiña'a de:
—¿Nava'a ni ka chutna'a tnu'u ni ja
jin kototnuni ni Xtumani Ndios iya
tátnuni nuu o a? Yukan ve ndi koo
suchi ni jan koo ni ka chu'u i yii ni
ma. Te vitna, te jin koo i jin chu'u
tna ña'a i ndijin —kúu de jiña'a de.
10 Te ora yukan, te ni kotuu Safira
ma, te ni ji'i ña nuu ja'a Pedro ma.
Nuu ni ka ndivi koo suchi jaa ma, te
ni ka ndani'i i ña ja ni ji'i ña. Te ni
jan koo i ni ka chu'u i ña xiñi yii ña
ma.
11 Te ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma, ji'in ndaka ñayii ni ka jin-
iso'o sukan ni kuu ma, ni ka yu'u
xeen i, te ka ndi ini i nasa yukan, te
jin ko sa'a tna i sukan te jin ndo'o i
sukan.

Kua'a seña ji'in milagru ni ka yo sa'a tee ni tetniñu Jesús ma

12 Ja maa Su'si ma, te ni ka yo
sa'a tee ni tetniñu Jesús ma kua'a
seña ji'in milagru ne'un ñayii ma. Te
ndaka i ni ka yo ndututu ini corredor
nani Salomón ma, te in-ni ni ka yo
jani ini ndaka i.
13 Ni-in-ka ñayii ñuu ma, ñatuu ni ka
yo kusaa ini i ja jin tu'va i ñayii ka
kandija Su'si ma, kovaa ndaka tuku
maa i chi ni ka yo ka'an vii, ni ka yo
ka'an va'a i ja jin kuu ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma.
14 Te su'va ni kukua'a-ka ñayii ka
kandija Iya Tátnuni ma kúu ña'a kúu
tee.
15 Te ni ka yo kene'e i ñayii ka ku'u
ma yu'u ichi ma, te ni ka yo sonee
i ñayii ma siki jito, sukan-va'a nuna
ya'a Pedro ma, te visi ja kuanda'vi
de ma na kuiso siki ñayii ku'u ma, te
nduva'a i.
16 Suni ñayii ñuu yatni ma, ni yo jan
koo kua'a i ñuu Jerusalén ma, ka
ndiso i ñayii ka ku'u ma ji'in ñayii ni
yo xndo'o ña'a tachi ma, te ndaka i ni
ka yo nduva'a.

Sukan ni ka ndo'o tee ni tetniñu Jesús ma kuechi ja ka kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma

17 Te tee tátnuni nuu sutu ma, ji'in
in-ka jichi tee ka kuu saduceo ka iyo
ji'in de ma, ka kukueñu ini de.
18 Te chukan kúu ja ni ka tnii de
ndaka tee ni tetniñu Jesús ma, te ni
ka chinee de tee ma vekaa ma.
19 Kovaa jakuaa ma, in ángel
jinukuechi nuu Iya Tátnuni ma ni jan
nu kune ye'e vekaa ma, te ni ndene'e
i de, te jiña'a i:
20 —Kuán koo ni, te jin kivi koo ni
veñu'u ka'nu ma, te jin ndakani ni
nuu ñayii ma ndaka ja vii ja va'a ka
sa'a ka kuu ñayii ni ka kandija tnu'u
Jesús ma —kúu i jiña'a i.
21 Te sukan ni ka jiniso'o de ma, te
xtnee ne'e ma, te ni ka kivi koo de
veñu'u ka'nu ma, te ni ka keja'a de ka
kaxtnu'u de. Te tee tátnuni nuu sutu
ma ji'in tee ka iyo ji'in de ma chi ni
ka kana de ndaka tee ka ja'nde tniñu
ñuu judío ma, ja jin ndututu de ja jin
ndatnu'u tna'a de, te ni ka tetniñu de
soldado ma ja jin koo de jin kueka
de tee ni ka chinee de vekaa ma ja
kuechi ja ka kaxtnu'u de tnu'u vii
tnu'u va'a ya ma.
22 Kovaa nuu ni ka kenda koo sol-
dado ma vekaa ma, te ñatuu ni ka

ndani'i de tee ma, sani te ni ka
ndakokuiñi de, te ni ka ndakani de,
23 te ka jiña'a de:
—Ni ka ndani'i sa vekaa ma ja
ndesi vava'a, te ka jito soldado ma
ye'e vekaa ma. Kovaa nuu ni ka
ndakune sa ma, masu na in ni ka
ndani'i sa ini vekaa ma —ka kuu de
ka jiña'a de.
24 Ja ni ka jiniso'o tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee tátnuni nuu
tee ka jito veñu'u ka'nu ma, te ka
jikan-tnu'u tna'a de ndende kenda
ndaka ja yikuu ya.
25 Te ora yukan ni kenda in tee, te
jiña'a de:
—Tee ni ka chinee ni vekaa ma chi
ka iyo de ini veñu'u ka'nu ma, te ka
yikuu de ka kaxtnu'u de nuu ñayii ma
—kúu de jiña'a de.
26 Te tee ka jito veñu'u ka'nu ma
ji'in tee tátnuni nuu de ma, kuan koo
de kuan nu nduku de tee ni tetniñu
Jesús ma. Kovaa ñatuu ni ka sa'a
ndeva'a de tee ma, vaa ka yu'u de,
nasa jin kua'a yuu ña'a ñayii ma.
27 Nuu ni ka kenda koo de ma, ni
ka jeka de tee ma, te kuan koo de
ji'in tee ma nuu ni ka ndatna'a tee ka
ja'nde tniñu ma. Te tee tátnuni nuu
sutu ma, ni jikan-tnu'u de:
28 —Saña chi jâ ni ka ka'an-so'o sa
nuu ni ja másu ko jin ka'an-ka ni ni a
vala-ka ja kuu tee yukan, te ¿nawa ka
sa'a ndijin? Jâ ni ka kaxtnu'u ni tnu'u
Jesús ma ni-ka'nu ñuu Jerusalén a, te
ka kuni ni ja jin xtekuechi ña'a ni ja
saña ni ka ja'ni tee yukan —kúu de
jiña'a de.
29 Pedro ma ji'in jaku-ka tee ni
tetniñu Jesús ma, ni ka ndakone'e de:
—Jiniñu'u ja kandija o xinañu'u-ka
ja ká'an Su'si ma sana ja ká'an ñayii
ñuu ñayivi a.
30 Suni maa ya kúu Su'si tna'a o tee
jana'a ma, te maa ya ni ndaxteku
Jesús iya ni ka skuita kaa ni nuu
krusi ma, iya ni ka ja'ni ni ma.
31 Te Su'si ma, ni ndone'e ya ya, te
ni ndasunkoo ya ya xiñi kua'a ya
ma. Te suu ya kúu iya jin kondikin
o, te skaku ña'a ya nuu ja u'vi ma,
sukan-va'a yo'o ja ka kuu o ñayii ñuu
Israel ya, jín ndakani jín ndaka'vi ini
o, te jín xndoo o ja u'vi ka sa'a o
ma, te jín ndandikin o Su'si ma, te jín
kandija o ya, te sukan, te sakanu ini
ya kuechi o ma.
32 Ja sukan ni kuu ma, te testigu ka
kuu sa ji'in Xtumani Ndios ma iya ni
tetniñu Su'si ma nuu ndaka ñayii ka
kandija tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
—ka kuu de ka jiña'a de.
33 Nuu ni ka jiniso'o de sukan ma,
ni ka ndakiti xeen ini de, te ni ka
kuni de ja jin ka'ni de tee ma.
34 Kovaa ne'un tee ka ja'nde tniñu
ma iyo in tee kúu fariseo nani de
Gamaliel. In tee skua'a tnu'u Moisés
ma kúu de, te ka iyo respetu ñayii ñuu
ma nuu de. Te tee ya'a, ni ndokuiñi
de, te ni tatnuni de ja jin kene'e de
tee ni tetniñu Jesús ma nunuu-ni.
35 Sani te jiña'a de nuu tee ka ja'nde
tniñu ma:
—Tee ñuu Israel, jin kani va'a ini ni
naxe jin sa'a ni ji'in tee ya'a.
36 Jin ndaka'án ni ja iyo kivi ja ni
kenda tee nani Teudas ma, ká'an de
ja in tee kanuu kúu de, te ni ka ndikin
ña'a kuun cientu ñayii. Kovaa ni ka
ja'ni i tee yukan, te ñayii ni ka yo
ndikin ña'a ma, ni ka jitenuu i, te
yukan ni jinu ndaka.
37 Te kuee-ka ma, ne'un kivi ka
ndakan de kuiya ñayii ma, ni kenda
tuku tee nani Judas ma tee ñuu
Galilea ma, te ni kundee de ja ni ka
ndikin ña'a jaku ñayii. Kovaa suni
ni ka ja'ni tna i de, te ndaka ñayii ka
ndikin de ma, ni ka jitenuu i.
38 Chukan kúu ja ká'an-so'o sa nuu ni
ja jin xsiaa ni tee ya'a, te má jin kivi
nduu ni ji'in de. Nú ja tátnuni ñayii
kúu ja ka sa'a de a chi naa maa i.
39 Kovaa nú Su'si ma tátnuni, masu
jin kundee ni jin sunkani ni. Jin
konee ni cuidado, nasa ka yikuu ni
ka kanaa ni ji'in Su'si ma —kúu de
jiña'a de.
Te ni ka kendoo ini de ja sukan ni
ka'an Gamaliel ma.
40 Chukan kúu ja ni ka ndakana de
tee ni tetniñu Jesús ma, te ni ka kani

de tee ma, te ni ka jiña'a de ja máko
jin ko kaxtnu'u-ka de siki ja Jesús ma.
Sani te ni ka xsiaa de tee ma.
41 Te ni ka nde koo sii ini xeen tee
ni tetniñu Jesús ma, vaa jâ ni jani ini
Su'si ma ja tee ka jinukuechi vava'a
nuu ya ka kuu de, te chukan kúu ja ni
wa'a ya tnu'u ja ni ka ka'an ndeva'a i
ja jin kuu de ma te ni ka sa'a ndeva'a
ña'a tee ka ja'nde tniñu ma kuechi ja
ka kaxtnu'u de tnu'u maa Jesús ma.
42 Kovaa maa de chi masu ni ka yo
kuita de ja ndaka kivi ka ka'an de ka
kaxtnu'u de nuu ñayii ma ini veñu'u
ka'nu ma ji'in ve'e ñayii ma tnu'u vii
tnu'u va'a Jesús ma ja suu ya kúu
Cristo iya ni tetniñu Su'si ma.

6

Ni ka ndakaji de uja tee ni ka yo tnii kuenda

1 Te kivi yukan ve kukua'a ñayii
ka kandija Su'si ma. Te ñayii ka
ka'an sa'an griego ma, ni ka keja'a i
ka kuyika i nuu ñayii ka ka'an sa'an
hebreo ma, te ka jiña'a i: "¿Nava'a
ñatuu ka jatanuu va'a de naxe jin kaa
ña'a ni ka ji'i yii ma ja ka ka'an ña
sa'an griego ma?"
2 Ndi-uxi uu tee ni tetniñu ya ma, ni
ka ndututu de ji'in ñayii ka kandija ya
ma, te ka jiña'a de:

—Masu va'a-ni ja jin xndoo saña ja
ka kaxtnu'u sa tnu'u Su'si ma, te jin
katanuu sa ja jin kua'a sa ja jin kaa
ñayii ma.
3 Chukan kúu ja jin nduku ni uja tee
ka kukanu ini ni ma, tee ka kuu tee
ndichi, te ûni ka iyo ndija de ji'in
Xtumani Ndios ma, te jín kucargu de
tniñu ya'a.
4 Te saña chi jin katanuu sa ja jin
kakan-ta'vi sa, te jin kaxtnu'u sa
tnu'u Su'si ma nuu ñayii ma —ka kuu
de ka jiña'a de.

5 Te ndaka de ni ka kendoo ini ja
sukan ni ka ka'an de ma, te ni ka kaji
de Esteban ma tee ni-yu'u ni-anua de
kándija de Su'si ma te ûni iyo ndija de
ji'in Xtumani Ndios ma, ji'in Felipe
ma, ji'in Prócoro ma, ji'in Nicanor
ma, ji'in Timón ma, ji'in Parmenas
ma, ji'in Nicolás in tee ñuu Antioquía
ma ja onde xi'na-ka ma jâ ni nduu de
in tee judío ma.
6 Sani te ni jan koo de ji'in tee ma nuu
ka iyo tee ni tetniñu Jesús ma. Te tee
yukan, ni ka jikan-ta'vi de nuu Su'si
ma, te ni ka sonee de nda'a de ma siki
tee ni ka ndakaji de ma.

7 Te ni-ka'nu ñuu ma ni ka jiniso'o
i tnu'u Su'si ma, te ve kukua'a ñayii
ñuu Jerusalén ma ka kandija ya ma.
Suni kua'a tna'a sutu judío ma, ka
kandija de tnu'u Su'si ma.

Ni ka tnii de Esteban ma

8 Esteban ma, vii luu kúu de, vaa
iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma
ini anua de ma, te ja maa Su'si ma, te
ni yo sa'a de milagru ne'un ñayii ma.
9 Jaku ñayii veñu'u luluu nuu ka
ndatna'a ñayii judío ma ja ni ka
ndayaa i ja ni ka jinukuechi i nuu
in-ka ñayii ma, ji'in jaku ñayii ñuu
Cirene ma, ji'in ñuu Alejandría ma,
ji'in ñuu Cilicia ma, ji'in ñuu Asia ma,
ni ka keja'a i ka tee i Esteban ma
tnu'u.
10 Kovaa ñatuu kúu nawa jin ka'an
i nuu de, vaa vivii ká'an de ndimaa
tnu'u ndichi ma.
11 Te ni ka chuya'vi i ñayii, sukan-va'a
jin ka'an i ja ni ka jiniso'o i ja ká'an de
tnu'u ndeva'a ja kuu Moisés ma ji'in
ja kuu Su'si ma.
12 Sa'a ni ka ndaskanda i ñayii ñuu
ma, te tee ka kuu ja'nu ma, ji'in tee ka
skua'a tnu'u ni yo kaxtnu'u Moisés
ma, ni ka tnii de Esteban ma, te ni
jan koo de ji'in tee ma nuu ka ja'nde
de tniñu ma.
13 Te suni ni ka nduku de jaku
ñayii ja jin xtekuechi i Esteban ma,
sukan-va'a jin ka'an tnu'u i, te sa'a jin
kuña'a i:

—Tee ya'a chi ká'an ká'an-ni de ja
u'vi siki veñu'u ii a ji'in siki ja ni
tatnuni Moisés ma.
14 Ni ka jiniso'o sa ja ká'an de ja
Jesús tee ñuu Nazaret ma, ndakana
de veñu'u a, te suni ndaxsama de
sukan ni tatnuni Moisés ma ja jin ko
sa'a o ma —ka kuu i ka jiña'a i.

15 Te tee ka tatnuni ma, ji'in ndaka
tee ka nukoo ma, ka nde'ya de Este-
ban ma, te ni ka jini de nuu tee ma,
ja kaa sukan kaa in nuu ángel ma.

7

Sukan ni ndaka'an Esteban ma

1 Te tee tatnuni nuu sutu ma, ni
jikan-tnu'u de Esteban ma nú ndija
tnu'u ka ka'an i ma.
2 Te Esteban ma, ni ndakone'e de:
—Ñani sa ji'in yuva sa, jin konin-
iso'o ni ja ká'an sa a. Su'si o iya
iyo jayiñu'u ma, ni kenda ya nuu
tna'a o Abraham ma nuu iyo de ñuu
Mesopotamia ma xi'na-ka sana ki'in
de ja koo de ñuu Harán ma.
3 Te jiña'a ya: "Xndoo ni ñu'ú ni a ji'in
tna'a ni a, te kuá'an ni ñu'ú kaxtnu'u
sa nuu ni ma", kúu ya jiña'a ya.
4 Sani te Abraham ma, ni kee de ñuu
ñayii caldeo ma, te kua'an de ja koo
de ñuu Harán ma. Sani te ni ji'i yuva
de ma yukan, sani te maa Su'si ma ni
ki xsia'a Abraham ma ja koo de ñu'ú
ya'a nuu ka iyo o vitna a.
5 Kovaa ñatuu ni wa'a ya ñu'ú ma,
ni a nuu konukuiñi de ma, kovaa
ni skuiso ya ja kuee-ka, sana kua'a
ya sa'ya tata de ma, visi kivi yukan
ñatuu koo-ka sa'ya de ma.
6 Suni ni jiña'a Su'si ma ja sa'ya
tata de ma, jin koo i in-ka ñuu jin
kunukuechi i, te jin ndo'o jin neni i,
te jin sa'a ndeva'a ña'a ñayii ma kuun
cientu kuiya.
7 Kovaa suni jiña'a Su'si ma: "Saña
chi suni xndo'o xneni sa ñuu nuu jin
kunukuechi i ma. Sana jin nde koo
i, te jin ndakatanuu ña'a i", kúu ya
jiña'a ya.
8 Nuu ni skuiso Su'si ma sukan sa'a
ya ja jin kuu sa'ya tata Abraham ma,
te ni tatnuni ya ja jin chitnuni de tee
ma. Chukan kúu ja nuu una kivi ja ni
kâku sa'ya de Isaac ma, te Abraham
ma, ni chitnuni de i, te suni sukan ni
sa'a Isaac ma sa'ya de Jacob ma, te
suni sukan ni sa'a Jacob ma ndaka
sa'ya de ma, tee ni ka yo kuu yuva
uxi uu jichi ñayii ñuu Israel ma.

9 'Tna'a o tee ni ka yo kuu sa'ya
Jacob ma, ni ka kukueñu ini de nuu
ñani de José ma, te ni ka xiko de i ma,
te tee ni ka jaan i ma chi ni jan koo
de ni ka jan xsia'a de i ñuu Egipto ma.
Kovaa maa Su'si ma ni iyo ji'in José
ma.
10 Te ni chindee ni chituu ya de
ndaka tnundo'o tnuneni ni yo ndo'o
de ma, te ni wa'a ya tnu'u ndichi
naxe ka'an de ma, te ni sa'a ya ja ni
yo jatna ini faraón rey ñuu Egipto ma
sukan sa'a sukan kúu de ma, te ni
kukanu ini ña'a rey ma ja maa José
ma ni yo kuu tee tátnuni nuu ñayii ñuu
Egipto ma ji'in ni-ka'nu ve'e de ma.

11 'Ni iyo soko ni iyo tnama ji'in
tnundo'o tnuneni ni ka yo ndo'o ñayii
ñuu Egipto ma ji'in ñayii ñuu Canaán
ma. Te tna'a o tee jana'a ma, te ñatuu
nawa ka ni'i-ka de ja jin kaa de.
12 Nuu ni jiniso'o Jacob ma ja ñuu
Egipto ma chi jin ni'i de ja jin kaa de
ma, te ni tetniñu de sa'ya de ma tna'a
o tee jana'a ma ja na jin koo de jín
kuaan de ja jin kaa de ma. Cha'a ni
yo kuu xinañu'u ja ni jan koo de ñuu
Egipto ma.
13 Te ja ku-uu jichi ja ni jan koo
de ma, te ni kaxtnu'u José ma ja
ndi-tna'a ñani de, te sukan, te ni jini
faraón ma nde in ka kuu tna'a José
ma.
14 Te ni tatnuni José ma nuu ñani de
ma ja jin koo de jin kueka de yuva de
ma ji'in ndaka tna'a de ma, te ndaka
tna'a José ma chi uni xiko ja'un (75)
de kúu.
15 Sukan ni ka kivi koo Jacob ma
ñuu Egipto ma, te yukan ni ji'i de, te
yukan ni ka ji'i tna tna'a o ñayii jana'a
ma.
16 Te ni ndi koo ji'in i yiki de ma
ñuu Siquem ma, te ni ka chu'u i de
nuu ñu'ú ni jaan Abraham ma, ja
ni chuya'vi de sukan ndee i ma nuu
sa'ya tee nani Hamor ma ñuu Siquem
ma.

17 'Nuu ve kuyatni kivi ja ko kuu
sukan ni skuiso Su'si ma nuu Abra-
ham ma, te ñayii ñuu Israel ma, ni ka
kukua'a xeen i ñuu Egipto ma.

18 Sani te ñuu Egipto ma ni iyo in-ka
rey ja ñatuu ni yo jini de José ma.
19 Te rey ya'a, ni xnda'vi de ñayii ñuu
Israel ma, te ni sa'a ndeva'a de ndaka
tna'a o ma, te ni xtetuu de ñayii ma ja
jin xndoo i sa'ya i suchi yii yika ni ka
kâku ma, sukan-va'a na jin kûu i te
ma jin ndukua'a-ka i.
20 Ne'un kivi yukan ni kâku Moisés
ma, te ni jatna ini Su'si ma lulu
yukan. Ni ka yo jito ña'a yuva i ma
uni yoo ve'e de ma.
21 Kovaa nuu ni ka xndoo de i ja kûu
i ma, sasi'i faraón ma ni ndani'i ña'a,
te ni skua'nu ña'a i kuenda tnu'u ja
sa'ya maa i kúu suchi ma.
22 Te ni ka kaxtnu'u de nuu Moisés
ma ndaka tnu'u ndichi sukan kúu
ñayii ñuu Egipto ma, te ni kuu de in
tee ndee tee ndatnu ja ni yo sa'a de
ma ji'in ja ni yo ka'an de ma.

23 'Nuu ni ndi'i Moisés ma uu xiko
(40) kuiya ma, te ni jani ini de ja jin
koto de tna'a de ñayii ñuu Israel ma.
24 Kovaa ja ni jini de ja in tee ñuu
Egipto ma, sa'a ndeva'a de in tna'a
de ma, te Moisés ma, ni jan chindee
de tna'a de ma, te ni ja'ni de tee ñuu
Egipto ma.
25 Kovaa Moisés ma, jani ini de ja
tna'a de ma, jin kunitnuni i ja maa
de ko kuu tee kuatniñu Su'si ma ja
ndene'e ya ñayii Israel ma, kovaa
ñatuu ni ka jinitnuni i.
26 Te kivi yutnee ma ni ndani'i de
uu tee Israel ma ja ka kanaa de, te
jiña'a de: "Má jin kanaa-ka ni, vaa
ndi-tna'a ñani ni. ¿Nava'a ka sa'a
ndeva'a tna'a ni?", kúu de jiña'a de.
27 Sani te tee sa'a ndeva'a ñani de ma,
jiña'a de nuu Moisés ma: "¿Na in ni
tetniñu ña'a ja tatnuni ni xi ja ka'nde
ni tniñu siki saña?
28 ¿Xi kúni ni ja ka'ni ña'a ni, sukan
ni ja'ni ni iku ma tee ñuu Egipto a?",
kúu de jiña'a de.
29 Ja ni jiniso'o Moisés ma sukan ma,
ni jinu de kua'an de, te ni iyo de ñuu
Madián ma nuu masu ñuu de kúu ma,
te yukan ni tnanda'a de, te ni ka iyo
uu sa'ya de.

30 'Ja ni ya'a uu xiko (40) kuiya ma,
te yatni yuku nani i Sinaí ma nuu
ñatuu nawa iyo kuiti ma, ni kenda
in ángel me'ñu in tnu iñu kánda'a
kánda'a-nka tnu ma.
31 Moisés ma, ni sa'vi-nka ini de ja ni
jininuu de sukan ma, te nuu ni jan
tu'va de ja kuni va'a-ka de ma, te ni
jiniso'o de ja ká'an Iya Tátnuni ma,
32 te jiña'a ya: "Saña kúu Su'si tna'a
ni tee ni ka yo kuu Abraham ma,
ji'in Isaac ma, ji'in Jacob ma", kúu
ya jiña'a ya. Te Moisés ma, ni keja'a
ni'i ni'i-nka de ja yu'u de, te ni ñatuu
kúsaa ini de ja konde'ya de.
33 Sani te jiña'a Iya Tátnuni ma:
"Kene'e ni ndijan ni a, vaa nuu ii kúu
nuu iyo ni a.
34 Ja ndaa kúu ja jini sa sukan ka
ndo'o ñayii ñuu sa a ja ka iyo i ñuu
Egipto ma, te jiniso'o sa sukan ka
tnana u'vi i ja ka ndo'o i ma, te ni
kuun sa vee sa ja ndene'e sa i. Te
chukan kúu ja ne'e ni, te tetniñu ña'a
sa ñuu Egipto ma", kúu ya jiña'a ya.

35 'Ñayii israelita ma, ni ka saxiko
maa i tee kúu Moisés ma, te ni ka
jiña'a i de: "¿Na in ni tatnuni ja ko
kuu ni tee ja'nde tniñu ji'in tee tátnuni
nuu sa a?", ka kuu i ka jiña'a i. Kovaa
visi ni ka ka'an i sukan ma, te Su'si
ma chi ni tetniñu ya de ja ko kuu de
tee tatnuni ji'in tee ndene'e ñayii kúu
ñuu ya ma, te maa ángel ni kenda
nuu núkoo tnu iñu ma ni chindee
ña'a.
36 Te Moisés ma ni yo kuu tee ni
ndene'e tna'a o ñayii jana'a ma, te ja
maa Su'si ma, te ni sa'a de milagru
ñuu Egipto ma, ji'in nuu Mar Rojo
ma, ji'in nuu ñatuu nawa iyo kuiti ma
uu xiko (40) kuiya.
37 Te Moisés ma ni yo kuu tee ni jiña'a
nuu ñayii ñuu Israel ya: "Sa'a Su'si
ma ja ne'un ni a kenda iya kaxtnu'u
tnu'u ya ma sukan káxtnu'u sa tnu'u
maa ya a nuu ni a, te jin koniniso'o
ni ja ka'an ya ma", kúu de jiña'a de.
38 Te maa Moisés ma ni yo kuu tee
ni iyo me'ñu ndaka ñayii ñuu Israel
ma ja ni ka yo ndatna'a i ma nuu
ñatuu nawa iyo kuiti ma. Te ni iyo
de ji'in Su'si ma iya ni ka'an nuu de

xini yuku nani Sinaí ma. Te ni iyo
de ji'in ndaka tna'a o ñayii jana'a ma.
Te nuu maa de ni wa'a ya tnu'u sa'a
ja koteku o ma, te ni ndakaxtnu'u de
nuu o ma.
39 Kovaa tna'a o ñayii jana'a ma,
ñatuu ni ka kandija i ja ni ka'an
Moisés ma, su'va ni ka saxiko i, te ni
ka kuu ini i ja jin ndakokuiñi i ñuu
Egipto ma.
40 Te ni ka jiña'a i Aarón ma: "Sa'a
ni in su'si iya kóxtnuu nuu o a, vaa
Moisés tee ni kene'e ña'a ñuu Egipto
ma, masu ka jini o nawa ni kuu de",
ka kuu i ka jiña'a i.
41 Sani te ni ka ndane'e i in serru ja
ko kuu su'si i, te ni ka sa'a i in viko,
te ni ka ja'ni i kiti ja jin ndakua'a i
nuu su'si i ma, te sukan ni ka kusii
ini xeen i nuu su'si i ja ni ka sa'a maa
i ma.
42 Te chukan kúu ja ni xndoo ña'a
Su'si ndija ma, te ni ka keja'a maa i ni
ka chiñu'u i tiuxini ma ji'in ndaka ja
ka iyo andivi ma, vaa sa'a ndee nuu
tutu tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma:

Ñayii israelita, masu ni ka ja'ni ni kiti
nuu sa,
ni masu ni ka ndataa ni ja kúu
kuenda sa ma ndi-uu xiko (40)
kuiya ni ka iyo ni nuu ñatuu
nawa iyo kuiti ma.
43 Saa su'va ni ka jiso ni ve'e Moloc
ma
ji'in tiuxini ni yo kuu su'si ni
Renfán ja jin chiñu'u ni ma.
Te kuechi ja sukan ni ka sa'a ni ma,
chukan kúu ja tetniñu jika-ka
ña'a sa jin koo ni sana ñuu
Babilonia ma,
kúu ya jiña'a ya.

44 'Tna'a o ñayii jana'a ma, nuu ni
ka iyo i nuu ñatuu nawa iyo kuiti ma,
te ni ka yo neva'a ñukuun i in ve'e
sa'ma nuu ni yo ka'an Su'si ma, tna'a
ja ni ka sa'a de sukan ni tatnuni Su'si
ma nuu Moisés ma, nuu ni jiña'a ya
ja jin sa'a de in ve'e sa'ma sukan kaa
tna'a ja ni kaxtnu'u ya nuu de ma.
45 Tna'a o ñayii jana'a ma, nuu ni ka
kunda'a i ve'e sa'ma ma, te ka ndiso i
ve koo i ji'in Josué ma nuu ni ka kivi
koo i ñu'ú ñayii in-ka ñuu ma. Te maa
Su'si ma ni kene'e ñayii ñuu yukan, te
ni ka kivi koo tna'a o ñayii jana'a ma,
sukan ni yo kuu onde kivi yukan te
onde kivi ni iyo David ma.
46 Te ni jatna ini Su'si ma sukan sa'a
David ma, te ni jikan-ta'vi de ja sa'a
de in veñu'u ka'nu nuu ko jin chiñu'u
de Su'si ni yo chiñu'u Jacob ma.
47 Kovaa Salomón ma kúu tee ni sa'a
veñu'u ka'nu ma.
48 Kovaa Su'si onde sukun ma, masu
iyo ya veñu'u ni ka sa'a nda'a ñayii
ma, vaa sa'a ni ka'an ya te ni
ndaka'an in tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma:

49 Onde andivi ma kúu nuu núkoo sa
ma,
te onde nuu ñu'ú ya ka iyo ja'a sa
ya.
¿Na ve'e sa kúu ja jin sa'a ni a?, ká'an
Iya Tátnuni ma.
¿Ndenu kúu nuu ndatatu sa ma?
50 ¿Xi masu maa sa ni sa'a ndaka a?
kúu ya ká'an ya.

51 'Kovaa ndijin chi inundee xeen
ini ni, te ñatuu ka kandija ni Su'si ma,
te inuso'o ka ndaa ni. Ndimaa ñatuu
ka kandija ni ja ká'an Xtumani Ndios
ma. Sukan ni ka yo kuu tna'a o ñayii
jana'a ma, sukan ka kuu ni.
52 Vaa tna'a o tee jana'a ma, ûni ni
ka yo sondikin de ndaka tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma. Te ûni ni ka yo ja'ni de tee ni
ka yo ndakaxtnu'u sukan kii iya va'a
ini ma. Te iya va'a ini ma, jâ ni
kii ya, kovaa ndijin chi su'va ni ka
ke'en-su'va ni ya, te ni ka ja'ni ni ya
ma.

53 'Ndijin ja ni ka jini ni tnu'u ni
tatnuni Su'si ma nuu Moisés ma ja ni
ka kaxtnu'u ángel ma, te ñatuu ni ka
sa'a ni sukan ká'an ja jin ko sa'a o ma
—kúu de jiña'a de.

Sukan ni ka ja'ni i tee kúu Esteban ma

54 Nuu ni ka jiniso'o de sukan ma,
te ka ndakandi'i ka ndakandi'i-nka
de nu'u de ma, ja ni ka ndakiti xeen
ini de nuu Esteban ma.
55 Kovaa Esteban ma, ûni iyo ndija de
ji'in Xtumani Ndios ma, te nde'ya de

andivi ma, te ni jini de ja vivii iyo
nuu iyo Su'si ma, te núkuiñi Jesús ma
xiñi kua'a Su'si ma.
56 Sani te jiña'a de:
—Vitnañu'ni te ûni nde'ya sa ja
nune andivi ma, te iya ni kii ñayivi
ñuu ñayivi a, iyo ya xiñi kua'a Su'si ma
—kúu de jiña'a de.
57 Sani te ka kayu'u nini'i de, te ni
ka jasi nda'a de so'o de ma, te ka jinu
ndaka de ni jan koo de, te ni ka tnii
de Esteban ma,
58 te ni ka kene'e de tee ma onde
yuñuu ma, te ni ka wa'a yuu de tee
ma. Te tee ka wa'a yuu ma, ni ka tava
de su'nu de ma, te ni ka xndoo de ja
ko koto in suchi nani Saulo.
59 Te nani ka wa'a yuu de Este-
ban ma, te jikan-ta'vi Esteban ma, te
jiña'a de:
—Jesús Iya Tátnuni, ndunda'a ni
anua sa ya —kúu de jiña'a de.
60 Te núkoo jiti de, te ni kayu'u
nini'i de:
—Iya Tátnuni, máko ke'en kuenda
ni kuechi ñayii ya'a —kúu de ká'an de.
Te nuu ni ka'an de sukan ma, sani
te ni ji'i de.

8

1 Te Saulo ma, iyo tna i yukan, suni
ni kendoo ini i sukan-ni ni ka ja'ni de
Esteban ma.

Suchi kúu Saulo ma, sondikin i ñayii ka kandija Jesús ma

Te maa kivi yukan ni ka keja'a
de ni ka sa'a ndeva'a de ñayii ka
kandija tnu'u Jesús ma ja ka iyo i
ñuu Jerusalén ma. Sani te ni ka
jitenuu ndaka ñayii ni ka kandija
tnu'u Su'si ma ni-ka'nu ñuu Judea ma
ji'in Samaria ma. Kovaa apóstol tee
ni tetniñu Jesús ma chi ni ka kendoo
de ñuu Jerusalén ma.
2 Te jaku tee inuva'a ini ma, ni jan
koo de ni ka chu'u de Esteban ma, te
ni ka nda'yu xeen de, ja ni ka kuxii
xeen ini de, ja ni ji'i tee ma.
3 Nani suchi kúu Saulo ma, yikuu
i sondikin i ñayii ka kandija tnu'u
Jesús ma, te ni yo kivi i ve'e ve'e
ñayii ma, te ni yo kene'e nda'a i ñayii
ma, ka kuu tee ka kuu ña'a, te ni yo
chinee i ñayii ma vekaa ma.

Sukan ni sa'a Felipe ma ñuu Samaria ma

4 Ndaka ñayii ni ka yo kandija tnu'u
Su'si ma, ni ka jitenuu i kuan koo
i, te ka kaxtnu'u i tnu'u maa ya ma
ndeva'a-ni nuu kuan koo i ma.
5 Felipe ma kúu in tee kua'an de ichi
ñuu Samaria ma, te káxtnu'u de ja
Jesús ma kúu Cristo iya ni tetniñu
Su'si ma.
6 Te ñayii ma, ni ka ndututu i ka
niniso'o i ja ká'an Felipe ma, te ni
ka jini i kua'a milagru ni sa'a de ja
maa Su'si ma, te ndaka i ka niniso'o
ñukuun ndaka tnu'u káxtnu'u de ma.
7 Te kua'a ñayii ka yinee ña'a tachi
ma, ni ka nduva'a i, te ka kayu'u
tachi ma ka nde koo i ini anua ñayii
ma, te kuan koo i. Suni kua'a tna'a
ñayii ñatuu kúu jin kanda ma, ji'in
ñayii ka jika u'vi ma, ni ka nduva'a
i.
8 Chukan kúu ja ni ka kusii ini xeen
ñayii ñuu yukan.

Simón tee tasi ma

9 Kovaa ni kuu kii iyo in tee nani
Simón, ja ni yo jani ini de ja maa
in-ni de kúu ja jini-ka, te ni yo sa'a
tasi de, te ni yo xnda'vi de ñayii ñuu
Samaria ma.
10 Ndaka ñayii ma, onde suchi kuechi
ma ji'in ñayii nija'nu ma, ni ka yo
niniso'o ñukuun i ja ká'an de ma. Te
ni ka yo ka'an i:
—¡Tee ya'a kúu tnu'u ndee tnu'u
ndatnu Su'si ma! —ka kuu i ka ka'an
i.
11 Ni ka yo ndikin ña'a ñayii ma,
vaa kua'a kivi ni yo xnda'vi de i, vaa
tasi de ma.
12 Kovaa nuu ni ka kandija ñayii ma
ja káxtnu'u Felipe ma tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma ja jâ ni kenda ja tatnuni
maa ya nuu ñayii jin kuan-ta'vi tnu'u
vii tnu'u va'a ya ma, ji'in ja maa
Jesucristo ma sana kuu jin ndani'i
ta'vi o ma, te kua'a tee ji'in ña'a ni ka
jan-ta'vi te ni ka jandute i.
13 Suni ni kandija tna Simón ma, te
nuu ni jinu ni jandute de ma, ndikin
de Felipe ma ndaka nuu kua'an de

ma, te ni sa'vi-nka ini de ndaka mi-
lagru ni jini de ma.
14 Te tee ni tetniñu ya ma ja ka
iyo de ñuu Jerusalén ma, nuu ni ka
jiniso'o de ja ñuu Samaria ma jâ ni
ka kandija i tnu'u Su'si ma, te ni ka
tetniñu de Pedro ma ji'in Juan ma.
15 Ja ni ka kenda koo de ma,
ni ka jikan-ta'vi de nuu Su'si ma,
sukan-va'a jín kuta'vi ñayii ma Xtu-
mani Ndios ma, te kóo ya ini anua i
ma.
16 Vaa ñatuu jin kuta'vi-ka ni a in ñayii
yukan Xtumani Ndios ma nkuu, vaa
yika-ni ja ni ka jandute i ja maa Jesús
ma ja kúu ya Iya Tátnuni ma.
17 Chukan kúu ja ni ka sonee Pedro
ma ji'in Juan ma nda'a de siki ñayii
ma, te ni ka kuta'vi i Xtumani Ndios
ma sukan-va'a koo ya ini anua in in
i ma.
18 Ja ni jini tee kúu Simón ma ja ka
sonee tee ni tetniñu ya ma nda'a de
siki ñayii ma te ka kuta'vi i Xtumani
Ndios ma, te jiña'a Simón ma ja kua'a
de xu'un,
19 te ni jikan-ta'vi de nuu tee ma:

—Jin taa tna ni tnu'u ndee tnu'u
ndatnu jiña, sukan-va'a ndaka ñayii
sonee sa nda'a sa siki i ma, te jín
kuta'vi i Xtumani Ndios ma —kúu de
jiña'a de.

20 Te ni ndakone'e Pedro ma:

—¡Kuán naa maa ni ji'in xu'un ni a,
vaa jani ini ni ja xu'un ni a, te ni'i ni
ja skuta'vi ña'a Su'si ma!
21 Masu nawa ni'i ni, ni masu nawa
koneva'a ni siki ja jikan ni a, vaa ini
anua ni a chi masu iyo ndaa nuu
Su'si a.
22 Chukan kúu ja va'a-ka ndakani
ndaka'vi ini ni ja u'vi sa'a ni a, te
ndakan-ta'vi ni nuu Iya Tátnuni ma
saa kuu-ni-nka ndasakanu ini ña'a
ya ja u'vi ni jani ini ni a.
23 Jini sa ja kua'an ni ichi u'vi ma, te
jinukuechi ni nuu tachi ma.

24 Te ni ndakone'e Simón ma:

—Jin kakan-ta'vi ni ja kuu sa nuu
Iya Tátnuni ma, sukan-va'a ma ndo'o
kuiti sa sukan ka ka'an ni a —kúu de
jiña'a de.

25 Nuu ni jinu ni ka ndaka'an,
ni ka ndakachi Pedro ma ji'in Juan
ma sukan ni sa'a Su'si ma te ni ka
kaxtnu'u-ka de tnu'u Iya Tátnuni ma,
sani te ni ka ndakokuiñi de ichi ñuu
Jerusalén ma, te ichi kuan nu koo
de ma ka kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma nuu ñayii kua'a ka iyo
ñuu Samaria ma.

Sukan ni kaxtnu'u Felipe ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu in tee ñuu Etiopía ma

26 In ángel Iya Tátnuni ma jiña'a
nuu Felipe ma:

—Kee ni ñuu Jerusalén a, te kuá'an
ni ichi nuu vee ma, ichi nuu ñatuu
nawa iyo kuiti ma, ichi ñuu Gaza ma
—kúu i jiña'a i.
27 Felipe ma, ni ke'en de ichi, te
kua'an de, te ni ka ndatna'a de ji'in
in tee ñuu Etiopía ma. In tee kanuu
jinukuechi kúu de. Te ni kucargu de
ndaka ja neva'a ña'a kúu reina ñuu
Etiopía ma. Tee ya'a, ni ja'an de ñuu
Jerusalén ma ni jan chiñu'u de Su'si
ma.
28 Te nuu ni ndakokuiñi de ma, núkoo
de nuu carreta de ma, te yikuu de
ká'vi de libru Isaías ma tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma.
29 Te Xtumani Ndios ma, jiña'a ya
Felipe ma:

—Kuán tu'va ni carreta yukan
—kúu ya jiña'a ya.
30 Te Felipe ma, ni jan tu'va yachi
de carreta yukan, te ni jiniso'o de ja
ká'vi tee yukan libru ni tee Isaías ma,
te ni jikan-tnu'u de:

—¿Te jáku'ni ini ni ja yikuu ni ká'vi
ni a? —kúu de jiña'a de.
31 Te ni ndakone'e tee ma:

—¿Naxe jaku'ni ini sa, nú ñatuu
na in ndakaxtnu'u nawa kúni ka'an?
—kúu de jiña'a de.

Chukan kúu ja ni kana de Felipe
ma ja na jin kaa de nuu carreta ma
te kunukoo de ji'in tee ma.
32 Te tna'a ja ká'vi de nuu ndee tnu'u
Su'si ma kúu cha'a:
Sukan kúu in ndikachi kua'an nuu
tee ka'ni ña'a ma,
te sukan kúu in kolelu ñatuu
nda'yu ti nuu tee séte ña'a ma,

sukan ñatuu ni ndakune ya yu'u
ya ma.
33 Ni ka sa'a ndeva'a i ya,
te ñatuu na in ni ndi ini ja sa'a
ndaa i ja sukan ni ndo'o ni
neni ya ma.
¿Na in jin ko kuu sa'ya tata ya ma ja
jin ndaka'an jin ndakachi i?,
te vitna ja ni ka ja'ni i ya nuu
ñu'ú ya.
34 Sani te tee kanuu jinukuechi
nuu ña'a kúu reina ma, ni jikan-tnu'u
de nuu Felipe ma:
—Jikan-ta'vi sa nuu ni ja kaxtnu'u
ni na in kúu ja ká'an tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma. ¿Ja kuu maa de? ¿Xi ja kuu in-ka
ñayii? —kúu de jiña'a de.
35 Sani te Felipe ma, ni keja'a de
maa nuu ndee tnu'u Su'si ma nuu
yikuu tee kanuu ma ká'vi de ma, te ni
kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Jesús
ma nuu de.
36 Nani kuan koo de ichi ma, te ni ka
kenda koo de in nuu ñu'u ndute, te
jiña'a tee kanuu jinukuechi nuu ña'a
kúu reina ma:
—Ya'a chi ñu'u ndute. ¿Na in ka'nu
ndee ja ma kuu kuandute sa ya'a
vitnañu'ni? —kúu de jiña'a de.
37 Te Felipe ma, jiña'a de:
—Nú ni-yu'u ni-anua ni kándija ni
Jesucristo ma, te kuu kuandute ni
vitnañu'ni-ni —kúu de jiña'a de.
Te ni ndakone'e tee ma:
—Kándija sa ja Jesucristo ma kúu
Sa'ya Su'si ma —kúu de jiña'a de.
38 Sani te ni tatnuni de ja jin
sunkani i carreta de ma, te ni ka nu
koo de, te ni jan koo de nuu ndute
ma. Te Felipe ma, ni skuandute de
tee ma.
39 Te nuu ni ka nana koo de nuu
ndute ma, sani te Xtumani Ndios ma,
ni xtandiyo yachi ya Felipe ma. Te
tee kanuu jinukuechi ma, ñatuu ni
jini-ka de Felipe ma, kovaa sii ini
xeen kuan no'o de.
40 Te Felipe ma, ni ndenda de
ñuu Azoto ma. Ndaka ñuu ma
ndákaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma, kua'an de onde ni ndenda
de ñuu Cesarea ma.

9

Nuu ni kandija Saulo ma Su'si ma

1 Nani Saulo ma chi jani ini de ja
ka'ni de ñayii ka ndikin Iya Tátnuni
ma, ni ja'an de nuu tee tátnuni nuu
sutu ma,
2 te ni jikan de tutu jin koo nuu in
in veñu'u lilikin ka iyo ñuu Damasco
ma, sukan-va'a nuna ndani'i de ñayii
ka jika ichi Iya Tátnuni ma, ña'a xi tee,
te chinee de i vekaa ñuu Jerusalén
ma.
3 Kovaa ichi kua'an de ma, nuu sani
te kenda de ñuu Damasco ma, sani te
ni jakun-tuu ña'a in nduva ñu'u vee
ichi andivi ma.
4 Te ni kotuu de onde nuu ñu'ú ma, te
ni jiniso'o de ja ká'an:
—Saulo, Saulo, ¿nava'a sóndikin
ña'a ni? —kúu ká'an.
5 Te ni ndakone'e de:
—¿Na in kúu ni, Señor? —kúu de
jiña'a de.
Te jiña'a ya:
—Saña kúu Jesús iya sóndikin ni
a. ¿Ñatuu jani ini ni ja xtnakue'e
ni maa ni, ja kuu ni sukan kúu in
xndiki ndee ini ja skachi ja'a ti nuu
garrocha ma? —kúu ya jiña'a ya.
6 Te nini'i-nka de ja ni yu'u de, te
jiña'a de:
—Señor, ¿nawa kúni ni ja sa'a sa?
—kúu de jiña'a de.
Te jiña'a Iya Tátnuni ma:
—Ndakoo ni, te kuá'an ni ini ñuu
ma. Te yukan, te jin ka'an i nawa sa'a
ni —kúu ya jiña'a ya.
7 Te tee kuan koo ji'in Saulo ma, ni
ka jinkuiñi de, te ni ka sa'vi-nka ini
de. Ka niniso'o de ja ká'an ya ma,
kovaa masu na in ni ka jini de.
8 Saulo ma, ni ndakoo de, te ni
ndakune de nuu de ma. Kovaa masu
nde kúu konde'ya-ka de. Chukan kúu
ja ni ka tnii de nda'a Saulo ma, te
ni ka jan xsia'a de tee ma ini ñuu
Damasco ma.
9 Te uni kii ni iyo kuaa de, ni a kaa de
ni a ko'o de vala ndute.
10 Iyo in tee ndikin Jesús ma ñuu
Damasco ma nani de Ananías. Tee
ya'a, ni jiniso'o de ja ni kana ña'a Iya
Tátnuni ma:

—¡Ananías! —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ndakone'e de:
—Ya'a iyo sa, Señor —kúu de jiña'a de.
11 Te jiña'a Iya Tátnuni ma:
—Ndokuiñi ni, te kuá'an ni ichi nani "Ichi Ndaa" ma, te ve'e tee nani Judas ma ndanduku ni in tee nani Saulo tee ñuu Tarso ma. Vaa yikuu de jikan-ta'vi de,
12 te ni jininuu ña'a de maa ni ja nani ni Ananías a, ja ni kivi ni te ni sonee ni nda'a ni a siki de ma, sukan-va'a kuu ndakonde'ya de —kúu ya jiña'a ya.
13 Sani te tee kúu Ananías ma, ni ndakone'e de:
—Señor, jâ ni kuu jiniso'o sa kua'a xeen ja ka ka'an i ja kuu tee yukan. Kua'a xeen ja u'vi sa'a de ñayii ka kandija ña'a i maa ni ja ka iyo i ñuu Jerusalén ma.
14 Te vitna, nú jâ ni kijaa de ya'a, te tee ka tatnuni nuu sutu ma, ni ka tatnuni de ja tnii de ndaka ñayii ka ndakune'e ña'a maa ni a —kúu de jiña'a de.
15 Te Iya Tátnuni ma, jiña'a ya:
—Kuá'an ni, vaa in tee ni kaji sa ja kunukuechi de nuu sa kúu tee ya'a, vaa suu de ko kuu tee ki'in ja jin kaxtnu'u na in kúu sa nuu ñayii masu ñuu Israel ya ka kuu i ma, ji'in nuu tee ka kuu rey ma, ji'in nuu ñayii ñuu Israel ya.
16 Te kaxtnu'u sa nuu de naxe ndo'o neni de ja kuechi ja kaxtnu'u de nuu ñayii ma na in kúu sa a —kúu ya jiña'a ya.
17 Sani te ni ja'an Ananías ma, te ni kivi de ini ve'e ma, te ni sonee de nda'a de siki Saulo ma, te jiña'a de:
—Ñani, Saulo, Jesús Iya Tátnuni ma, iya ni kenda ichi vee ni ma, ni tetniñu ña'a ya ja vee sa, sukan-va'a kuu ndakonde'ya ni, te kuta'vi ni Xtumani Ndios ma te ûni koo ndija ni ji'in ya —kúu de jiña'a de.
18 Sani te nduchinuu de ma kuenda tnu'u ja in ñií yaxin ni ka jinkava, sani te ni kuu ni nukonde'ya de. Te ni ndokuiñi de, sani te ni jandute de.
19 Sani te ni jaa de xita, te ni ndani'i de tnu'u ndee tnu'u ndatnu-ka. Te ni iyo Saulo ma jaku kii ji'in tee ni ka kandija te ka ndikin de tnu'u Jesucristo ma ja ka iyo de ñuu Damasco ma.

Sukan ni ndo'o Saulo ma ñuu Damasco ma ji'in ñuu Jerusalén ma

20 Sani te ni keja'a Saulo ma káxtnu'u de ini veñu'u lilikin ma, ja Jesús ma kúu Sa'ya Su'si ma.
21 Te ndaka ñayii ka niniso'o ja ká'an de ma, ni ka sa'vi-nka ini i, te ka jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Masu tee ya'a kúu tee ni yo sondikin ñayii ka ndakune'e Jesús ma ñuu Jerusalén ma, ja ka'ni de i ma? ¿Te masu chukan kúu ja vee de ya'a, ja ki'in de ji'in ñayii ma nuu tee ka tatnuni nuu sutu ma, te jin chinee de i vekaa ma? —ka kuu i ka ka'an i.
22 Kovaa Saulo ma chi ve ni'i-ka de tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja ká'an de tnu'u Su'si ma, te ñatuu ka ni'i ini-ka ñayii judío ka iyo ñuu Damasco ma naxe jin kani ini i, vaa káxtnu'u de ja Jesús ma chi iya ni tetniñu Su'si ma kúu ya.
23 Ni ya'a kua'a kii ma, te ñayii judío ma, ni ka ndatnu'u tna'a i ja jin ka'ni i de.
24 Kovaa Saulo ma, ni jini de ja ka jani ini i ma. Te nduu ñuu ka jito ñayii judío ma ye'e ñuu Damasco ma, sukan-va'a nuna kee de, te jin ka'ni i de.
25 Kovaa tee ka ndikin tna'a ji'in Pablo ma, in jakuaa te ni ka chunee de tee ma in nuu chika, te ni ka nune'e yu'u de tee ma ichi ke'e ma.
26 Nuu ni kenda Pablo ma Jerusalén ma, kúni de ja jin ndatna'a de ji'in ñayii ka ndikin Jesús ma. Kovaa ndaka tee yukan, ka yu'u ña'a de, vaa ñatuu ka kandija de ja in tee ndikin Jesús ma ni nduu Saulo ma.
27 Sani te Bernabé ma, ni jeka de Saulo ma, te ni jan xsia'a de tee ma nuu ka iyo tee ni tetniñu Jesús ma, te ni ndakani de sukan ni jini Saulo ma Iya Tátnuni ma ichi kua'an de ma, ji'in sukan ni jiña'a ya ma, ji'in sukan ni kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si

ma nuu ñayii ñuu Damasco ma te
masu nde ni yu'u de. Sa'a ni ndakani
Bernabé ma.
28 Sani te ni kendoo Saulo ma ji'in
tee ni tetniñu ya ma ja ka iyo de ñuu
Jerusalén ma, te kua'an vee de kúu
de ni-ka'nu ñuu Jerusalén ma.
29 Ni yo ka'an, ni yo kachi de nuu
ñayii judío ma ja ka ka'an i sa'an
griego ma, kovaa maa i chi ka
ndatnu'u tna'a i ja jin ka'ni i de.
30 Nuu ni ka jini ñayii ni ka kandija
tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma ja
sukan ka jani ini i ma, te kuan koo i
ji'in Saulo ma onde ñuu Cesarea ma,
te ni ka tetniñu i de kua'an de ñuu
Tarso ma.
31 Sani te ni ka ndusii ini ñayii ka
kandija Su'si ma ñuu Judea ma, ji'in
ñuu Galilea ma, ji'in ñuu Samaria ma,
te ve jin jakuiñi va'a-ka i nuu Su'si
ma, te ka ndi ini i naxe jin koo va'a
i ji'in ya, vaa ka jini i ja iya ndákan
kuenda kúu ya, te ve jin kukua'a-ka i,
te Xtumani Ndios ma, chíndee chítuu
ña'a ya.

Ni nduva'a tee kúu Eneas ma

32 Pedro ma, kua'an de ndaka ñuu
ma kuan koto de ñayii ka kandija
Su'si ma ja jâ ni ka xndoo i ja u'vi ma.
Suni ni jan koto de ñayii ka kandija
Su'si ma ja ka iyo i ñuu Lida ma.
33 Yukan ni ndani'i de in tee nani
Eneas, te ñatuu kúu kanda de, te jâ
ni kuu una kuiya ja kátuu de.
34 Te Pedro ma, jiña'a de:
—Eneas, vitna te maa Jesucristo
ma na ndasava'a ña'a. Ndakoo ni, te
ndaxtutu ni nuu ni katuu ni a —kúu
de jiña'a de.
Te sani te ni ndakoo de.
35 Te ndaka ñayii ka iyo ñuu Lida ma,
ji'in ñuu Sarón ma, ni ka jini i sukan
ni kuu ma, te ni ka kandija i Su'si Iya
Tátnuni ma, te ni ka ndandikin i ya.

Ni ndateku ña'a nani Isu Vivii ma

36 Iyo in ña'a ñuu Jope ma ja ndikin
ña sa'a ña sukan ni kaxtnu'u Jesu-
cristo ma, te nani ña Tabita, ja kúni
ka'an "Isu Vivii". Ña'a ya'a, ndimaa
ja va'a ni yo sa'a ña, te ni yo chindee
ña ñayii nda'vi ma.
37 Te ni kuu ja ne'un kii yukan ni ku'u
ña, te ni ji'i ña. Nuu ni jinu ni ka
ndakate i ñunde'yu ña ma, te ni ka
ndakin tuu i ña in ve'e ichi sukun ma.
38 Te ñuu Lida ma iyo yatni i ji'in
ñuu Jope ma, te ja ni ka jini ñayii ka
kandija tnu'u ni kaxtnu'u Jesús ma,
ja Pedro ma, iyo de ñuu Lida ma, te
ni ka tetniñu de uu tee ni jan koo de
ka jiña'a de nuu Pedro ma:
—Kava va'a ini ni, te jin koo yachi
o ñuu Jope ma —ka kuu de ka jiña'a
de.
39 Sani te Pedro ma, kua'an de ji'in
tee ni jan koo ma. Te nuu ni kenda
de ma, ni ka jan xsia'a i de ve'e ichi
sukun ma, te ni jan koo ndaka ña'a
ni ka ji'i yii ma, ka nda'yu ña, te ka
kaxtnu'u ña sa'ma ka ndii ka nama
ñayii ma ja ni yo sa'a ña'a nani Isu
Vivii ma nuu ni yo teku ña ma.
40 Pedro ma, ni jiña'a de ñayii ma ja
jin ke koo i ke'e ma. Sani te ni jinkoo
jiti de, te ni jikan-ta'vi de nuu Su'si
ma. Sani te ni ndonenuu de nde'ya
de ña, te jiña'a de:
—Tabita, ndakoo ni —kúu de jiña'a
de.
Te ni ndakune ña nuu ña ma. Ja ni
jini ña Pedro ma, te ni ndakoo ña.
41 Ni tnii de nda'a ña ma, te ni
ndokani de ña. Sani te ni kana de
ñayii ka kandija Su'si ma ji'in ña'a ni
ka ji'i yii ma, te ni kaxtnu'u de ja ni
ndateku ña ma.
42 Ni-ka'nu ñuu Jope ma ni ka jini i ja
sukan ni kuu ma, te kua'a xeen ñayii
ni ka kandija Iya Tátnuni ma te ni ka
xndoo i ja u'vi ma, te ka sa'a i sukan
játna ini ya ma.
43 Te Pedro ma, ni kendoo de kua'a
kivi ñuu Jope ma ve'e tee nani Simón
ma tee ni yo ndasavita ñií kiti ma.

10

Ni kaxtnu'u Pedro ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ve'e tee kúu Cornelio ma

1 Ñuu Cesarea ma iyo in tee nani
Cornelio, te tátnuni de nuu in jichi
soldado ka xnani i Italiano.
2 Maa de ji'in ndaka ñayii ve'e de ma,
ni-yu'u ni-ini de ka kandija de Su'si

ma, te ni ka yo ndi ini de ja jin koo
va'a de ji'in ya. Te ni yo sa'a de ja va'a
ja jin kuu ñayii ñuu Israel ma, te ni yo
jikan-ta'vi, ni yo jikan-ta'vi-ni de nuu
Su'si ma.
3 In kivi visi nuu ka uni-ka jañini ma
kúu, te ni jininuu de ja in ángel Su'si
ma, kuan tu'va ña'a i, te jiña'a i:
—¡Cornelio! —kúu i jiña'a i.
4 Te ni jikan-tnu'u Cornelio ma:
—¿Nawa kúni ni, Señor? —kúu de
jiña'a de.
Te ni ndakone'e ángel ma:
—Su'si ma, ni jiniso'o ya ja
jikan-ta'vi ni ma, te ni jini ya ndaka
ja va'a sa'a ni ma.
5 Tetniñu ni jaku tee jín koo ñuu
Jope ma, sukan-va'a kí koo de ji'in
tee nani Simón ma tee ni nukonani
Pedro ma.
6 Tee ya'a chi iyo de ve'e Simón tee
ndásavita ñií kiti ma, ja iyo ve'e de ma
yatni yu'u mar ma —kúu i jiña'a i.
7 Nuu ni jinu ni ka'an ángel ma te
kuan no'o i ma, sani te Cornelio ma,
ni kana de uu tee ka jinukuechi nuu
de ma ji'in in soldado tee kándija tna
Su'si ma tee jinukuechi nuu de ma.
8 Te ni ndakani de sukan ni ndo'o de
ma, te ni tetniñu de tee ma ñuu Jope
ma.
9 Kivi yutnee ma nani kuan koo de
ichi ma te ve jin kuyatni de ñuu ma,
Pedro ma ni jan kaa de onde xini ve'e
iyo de ma, sukan-va'a kakan-ta'vi de
nuu Su'si ma. Ja ve kuu sava nduu
ma,
10 kókon de, te kúni de ja kaa de.
Nani ka satu'va i ja kaa de ma, te ni
jininuu de.
11 Te ja ni jini de ma kúu in
sa'ma ka'nu ka'nu, te ka nu'ni tna'a
ndi-kuun nuu i ma, te ichi andivi ma
ni kuun i vee i ichi nuu ñu'ú ya.
12 Te ndi-tuku yu'u ndi-tuku nuu kiti
ka ñu'u.
13 Te ni jiniso'o de ja ká'an ya:
—Pedro, ndokuiñi ni, te ka'ni ni ti,
te kaa ni ti —kúu ya jiña'a ya.
14 Te Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Masu kuu kaa sa, Señor, vaa
masu nama uun jaa sa ja masu kaa
vii masu kaa ndoo nuu ni ma —kúu
de jiña'a de.
15 Ja ku-uu jichi ni jiniso'o de ja
ká'an ya:
—Ja ni ndasavii Su'si ma, máko
xnani ni ja masu kaa vii masu kaa
ndoo kúu —kúu ya jiña'a ya.
16 Sa'a ni kuu uni jichi, sani te
sa'ma ma, ni ndaa i kuan no'o i
andivi ma.
17 Te Pedro ma, ñatuu ni'i ini de nawa
kúni ka'an ja ni jini de ma. Nani jani
ini de ma, te tee ni tetniñu Cornelio
ma, ka jikan-tnu'u de ve koo de,
ndenu kúu ve'e tee kúu Simón ma.
Sani te ni ka kenda koo de maa ye'e
nuu iyo de ma.
18 Ka kayu'u de ka kana de nú yukan
iyo tee nani Simón tee ni nukonani
Pedro ma.
19 Nani yikuu Pedro ma ndása'a de
kuenda nawa kúni ka'an ja ni jini de
ma, te Xtumani Ndios ma, ni jiña'a
ya:
—Simón, jini ni ja ni ka kenda koo
uni tee ka ndanduku ña'a ja ki'in ni
ji'in de.
20 Ndokuiñi ni, te kuá'an ni ji'in de.
Máko ko kani uu ko kani uni ini ni,
vaa maa sa ni tetniñu de —kúu ya
jiña'a ya.
21 Pedro ma, ni nuu de, te jiña'a de
nuu tee ka ndanduku ña'a ma:
—Ya'a iyo sa. Saña kúu tee ka
ndanduku ni a. ¿Nava'a ni kija koo
ni ya'a? —kúu de jiña'a de.
22 Te ni ka ndakone'e de:
—Ve koo sa, vaa ni tetniñu ña'a tee
nani Cornelio ma. Tee va'a ini, tee
ndí ini naxe koo va'a de nuu Su'si ma
kúu de, te ñayii judío ma chi ka ndaa
respetu i nuu de. Te in ángel Su'si
ma ni tatnuni nuu de ja kana ña'a
de ja ki'in ni ve'e de ma, sukan-va'a
koniniso'o de ja kaxtnu'u ni ma —ka
kuu de ka jiña'a de.
23 Sani te ni kana de tee ma ja jin
ya'a de ini ve'e ma, te ni wa'a de
nuu jin ndoo tee ma. Te kivi yutnee
ma Pedro ma, kuan koo de ji'in tee
ma, te ni ka ndikin ña'a jaku ñayii ka
kandija tnu'u vii tnu'u va'a Jesús ma
ja ka iyo i ñuu Jope ma.
24 Kivi yutnee ma ni ka kenda koo
de ñuu Cesarea ma, te Cornelio ma,

ji'in tna'a de ma, ji'in ñayii ka ketna'a
ini ji'in de ma, ka iyo tutu de ka
ndetu de ja kenda Pedro ma.
25 Ja ni kenda Pedro ma ve'e Cornelio
ma, te Cornelio ma, ni kee de ja kua'a
de nchuxi Pedro ma, te ni jinkoo jiti
de, te chíñu'u de tee ma.
26 Kovaa Pedro ma, ni ndone'e de tee
ma, te jiña'a de:
—Ndokuiñi ni, vaa ndi-tna'a ñayivi
o —kúu de jiña'a de.
27 Pedro ma ji'in Cornelio ma, ka
ndatnu'u de ni ka kivi koo de ini ve'e
ma, te ni ndani'i de ja ka iyo tutu
kua'a-ka ñayii.
28 Sani te sa'a ni jiña'a de:
—Ka jini maa ni ja saña ja ka
kuu sa ñayii judío ma, masu kuu jin
ndatna'a sa ji'in ni ja masu ñayii judío
ka kuu ni ma. Kovaa Su'si ma ni
kaxtnu'u nuu sa ja masu kuu xnani
sa ni-in ñayii in-ka ñuu ma ja masu
kaa vii kaa ndoo i nuu Su'si ma.
29 Chukan kúu ja nuu ni ka tetniñu
ni tee ya'a ni jan koo de ni jan kueka
ña'a de ma, te vee sa ji'in de, te ñatuu
nawa ni xtekuechi sa ja ma kuu kii
sa. Vitna, te kakan-tnu'u ña'a sa
nava'a ni ka kana ña'a ni ja vee sa
a —kúu de jiña'a de.
30 Te Cornelio ma, ni ndakone'e de:
—Vitna kúu kuun kii ja maa ora
ya'a visi ka uni-ka jañini ma yikuu
sa jikan-ta'vi sa ini ve'e a. Sani te ni
jini sa ja ni kenda in tee ne'nu sa'ma
jandute nuu sa ma,
31 te ká'an de: “Cornelio, Su'si ma, ni
jiniso'o ya ja jikan-ta'vi ni ma, te ni
ndaka'án ya sukan chíndee ni ñayii
ma.
32 Chukan kúu ja tetniñu ni na in ki'in
ñuu Jope ma, sukan-va'a kí'in i jin
kueka i Simón tee ni nukonani Pedro
ma, tee iyo ve'e tee kúu Simón tee
ndásavita ñií kiti ma, ja kátuu ve'e de
yatni yu'u mar ma.” Sa'a ni ka'an tee
yukan.
33 Chukan kúu ja sani te ni tetniñu sa
tee ni jan koo ni ka jan kueka ña'a
a, te ndijin, ni jani va'a ini ni, te vee
ni a. Te vitna chi ka iyo ndaka sa
ya'a nuu maa Su'si o a, sukan-va'a
jin koniniso'o sa nawa kúu ja ni taa
Iya Tátnuni ma nuu ni ja kaxtnu'u ni
—kúu de jiña'a de.
34 Sani te Pedro ma, ni ka'an de, te
jiña'a de:
—Vitna, te jáku'ni ini sa ja ja ndaa
ja Su'si ma, masu kuji'in-ka ya ji'in in
jichi ñayii ma sana in-ka jichi i ma,
35 nú masu ja ni-ka'nu ñuu ñayivi ya
jan-ta'vi ya ñayii ka ndi ini naxe jin
koo va'a i ji'in ya ma te ka sa'a ndaa
ka sa'a ndija i sukan játna ini Su'si
ma.
36 Te maa Su'si ma, ni tetniñu ya
tee ja jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u
va'a maa ya ma nuu ñayii Israel ma,
sukan-va'a jin kuni i ja maa Jesu-
cristo ma kúu iya tátnuni nuu ndaka
o a, te ni sa'a ya ja jin koo va'a jin koo
mani ndaka o nuu Su'si ma.
37 Ndijin, jâ ka jini ni tnu'u ya'a ja ni
keja'a i ñuu Galilea ma nuu ni jinu
ni kaxtnu'u Juan ma ja jin kuandute
ñayii ma, te ni jitenuu i ni-ka'nu ñuu
Judea ma.
38 Ja ká'an sa ya kúu ja Jesús
nazareno ma, ni wa'a Su'si ma Xtu-
mani Ndios ma ji'in tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma. Te maa ya chi ni yo
sa'a ya ja vii ja va'a ma, te ni yo sa'a
ya ja kua'a ñayii ni ka ndayaa nuu
nda'a tachi ma, vaa Su'si ma ni yo iyo
ji'in ya.
39 Te ndaka sa ni ka jini sukan ni sa'a
ya nuu ka iyo ñayii ñuu Judea ma, ji'in
ñayii ka iyo ini ñuu Jerusalén ma. Te
ndaka sa ni ka jini sukan ni ka jata
kaa i ya nuu krusi ma, te ni ka ja'ni i
ya ma.
40 Kovaa Su'si ma, ni ndaxteku ya
Jesús ma nuu uni kii ma, te ni sa'a
ya ja ni ka jini ñayivi sa ya.
41 Kovaa masu ni ka jini ndaka-ka
ñayii ma ya, nú masu ja yika-ni ja
saña ja onde xinañu'u ma ni kaji ña'a
maa Su'si ma ja jin ko kuu sa tee jin
kuni te jin ndaka'an jin ndakachi sa
nuu ndaka ñayii a, te ka ndaka'an sa
nuu ni ja ni ka jaa, ni ka ji'i-ka sa ji'in
ya nuu ni ndateku ya ma.
42 Te maa ya ni tatnuni ja jin
kaxtnu'u sa nuu ñayii ma, te jin
ndakani sa ja maa Su'si ma ni xndoo

nuu nda'a ya ma ja ndakan ndaa ya
kuenda nuu ñayii ka teku ma ji'in
nuu ñayii ni ka ji'i ma.
43 Ja kuu maa ya ma ka ndakani
ndaka tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma, te ka ka'an de ja
nú na in na kandija ya ma te xndoo
i ja u'vi ma te sa'a i ja va'a ma chi
ndasakanu ini ya ndaka kuechi ni
sa'a i ma —kúu de jiña'a de.
44 Nani yikuu-ka Pedro ma ká'an
de ma, te ni ka kuta'vi ndaka ñayii
ka niniso'o tnu'u vii tnu'u va'a ma
Xtumani Ndios ma.
45 Te ndaka tee ka ka'an ja jiniñu'u ja
kitnuni tee ma, ja ka ndikin de Pedro
ma ve koo de ma, ni ka sa'vi-nka ini
de ja ni ka jini de ja ni wa'a Su'si ma
Xtumani Ndios ma nuu ñayii masu
ñuu Israel ma ka kuu i ma,
46 vaa ni ka jiniso'o de ja ñayii ma, ka
ka'an i in-ka sa'an ja masu nde ka jini
i ma, te sukan ka ndachiñu'u i Su'si
ma. Sani te Pedro ma, jiña'a de:
47 —Masu na in kuu ka'nu ndee ja
jin kuandute ñayii ya'a. Vaa jâ ni ka
kuta'vi tna i Xtumani Ndios a, sukan
ni ka kuta'vi tna o ya ma —kúu de
jiña'a de.
48 Te ni tatnuni de ja ja maa Jesu-
cristo ma, te jín kuandute i. Sani te
ka jiña'a i ja na kendoo de jaku-ka kii
ji'in i.

11

Ndákani Pedro ma nuu ñayii Jerusalén ma sukan ni ndo'o de ma

1 Tee ni tetniñu Su'si ma ji'in ndaka
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka
iyo i ñuu Judea ma, ni ka jiniso'o i ja
suni ñayii masu ñuu Israel ma, jâ ni
ka jan-ta'vi tna i tnu'u Su'si ma.
2 Chukan kúu ja nuu ni ndenda Pe-
dro ma ñuu Jerusalén ma, te tee ka
kaxtnu'u ja jiniñu'u ja jin jakitnuni
tee ma, ni ka xtekuechi de Pedro ma
ja masu va'a ni sa'a de,
3 te ka jiña'a de:
—Ni wa'a ni tnu'u ja ni kivi ni ve'e
ñayii ñatuu ka yitnuni ma, te ni ka jaa
ni ji'in i xita, te masu játna ini Su'si
ma ja sukan jin sa'a o —ka kuu de ka
jiña'a de.
4 Sani te Pedro ma, ni keja'a de
ndákani de ndaka sukan ni kuu ma:
5 —Yikuu sa jikan-ta'vi sa nuu Su'si
ma nuu iyo sa ñuu Jope ma, te ni
jininuu sa sa'a, ja onde andivi ma ve
nuu in sa'ma ka'nu ka'nu, te nu'ni
ndi-kuun nuu i ma, te ni nuu i nuu
iyo sa ma.
6 Te ni jini sa ja ka ñu'u ndi-tuku yu'u
ndi-tuku nuu kiti: kiti xeen ma, ji'in
koo ma, ji'in lasaa ma.
7 Sani te ni jiniso'o sa ja ká'an ya:
“Pedro, ndokuiñi ni, te ka'ni ni ti, te
kaa ni ti”, kúu ya ká'an ya.
8 Te ni ndakone'e sa: “¡Masu kuu,
Señor! Masu nama uun jaa sa in ja
masu iyo vii masu iyo ndoo”, kúu sa
jiña'a sa.
9 Ja ku-uu jichi ma ni ndaka'an tuku
onde andivi ma: “Ja jâ ni ndasavii
Su'si ma máko xnani ni ja masu kaa
vii masu kaa ndoo”, kúu ya ká'an ya.
10 Sa'a ni kuu uni jichi, sani te ni ndaa
sa'ma ma onde andivi ma.
11 ’Te maa ora yukan, sani te ni ka
kenda koo uni tee ve'e nuu iyo sa ma,
te onde ñuu Cesarea ma ve koo de ve
kueka ña'a de.
12 Te Xtumani Ndios ma, ni ka'an ya
ja na ki'in sa ji'in de, te má ko kani
uu ko kani uni ini sa. Suni ni ka
yo ndikin tna ña'a iñu ñani o a ja ni
jan koo sa. Te ni ka kivi koo sa ve'e
Cornelio ma,
13 te ni ndakani de sukan ni jini
de in ángel ve'e de ma, ja jiña'a i:
“Tetniñu ni ñayii ki'in ñuu Jope ma, na
jin kueka i tee nani Simón ma ja ni
nukonani de Pedro ma.
14 Tee yukan kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u
va'a ja sa'a ja jin ndani'i ta'vi ni ji'in
ndaka tna'a ni a.” Sa'a ni jiña'a i,
ká'an de.
15 ’Sani te nuu ni keja'a sa káxtnu'u
sa tnu'u Su'si o ma, te ni kenda
Xtumani Ndios ma, te ni ka kuta'vi
tna de ya, sukan ni ka kuta'vi ndaka
o ya ma onde xinañu'u ma.
16 Sani te ni ndaka'án sa sukan ni
ka'an Iya Tátnuni ma nuu ni yo iyo
ñayivi ya ji'in o ma: “Juan ma, ni

skuandute de ji'in ndute, kovaa ndi-
jin chi jin kuandute ni ji'in Xtumani
Ndios ma."
17 Chukan kúu ja nú Su'si ma, ni
tetniñu tna ya Xtumani maa ya ma
nuu ka iyo de ma, sukan ni tetniñu ya
ya nuu yo'o ma nuu jâ ni ka kandija
o Jesucristo iya tátnuni nuu o a, te
¿na in kúu saña ja ka'nu ndee sa nuu
Su'si ma ja sa'a ya ma? —kúu de
jiña'a de.
18 Nuu ni ka jiniso'o de sukan ni
ndakani Pedro ma, te ni ka ndukuee
de. Sani te ni ka ndachiñu'u de Su'si
ma, te ka ka'an de:
—¡Nú sukan, suni ñayii masu ñuu
Israel ya, ni wa'a Su'si ma tnu'u ja jin
ndakani jin ndaka'vi ini i, te sakanu
ini ya na kuechi i ma, te jin ndani'i
ta'vi i ja jin koteku i ni-kani ni-jika!
—ka kuu de ka ka'an de.

Ñayii ka kandija Su'si ma ñuu Antioquía ma

19 Nuu ni ya'a ja ni ka ja'ni tee
ka tatnuni ñuu Jerusalén ma Esteban
ma, te ni ka sondikin de ñayii ka
kandija Su'si ma, te ni ka jitenuu i
kuan koo i, te ni ka kenda koo i onde
ñuu Fenicia ma, ji'in ñuu Chipre ma,
ji'in ñuu Antioquía ma. Te ñatuu ni ka
ka'an i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
nuu in-ka ñayii, nú masu ja nanimaa
nuu ñayii judío ma.
20 Kovaa ne'un ñayii ni ka jitenuu
ma ka iyo jaku ñayii ñuu Chipre ma
ji'in ñuu Cirene ma, te nuu ni ka jan
koo i ñuu Antioquía ma, ni ka keja'a
i ka kaxtnu'u tna i tnu'u vii tnu'u
va'a Jesús Iya Tátnuni ma nuu ñayii ka
ka'an sa'an griego ma.
21 Te tnu'u ndee tnu'u ndatnu Iya
Tátnuni ma ka iyo ji'in i, te kua'a
xeen ñayii ma ni ka kandija, te ni ka
ndandikin i ichi Iya Tátnuni ma.
22 Ja sukan ni kuu ma, ni ka jiniso'o
ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i
ñuu Jerusalén ma, te ni ka tetniñu i
Bernabé ma kua'an de ñuu Antioquía
ma.
23 Nuu ni kenda de ma te nuu ni jini
de ja vii ja va'a ni sa'a Su'si ma, ni
kutachi de, te ni ka'an-so'o de nuu
ndaka i ja ni-yu'u ni-ini i jín kondikin
i Iya Tátnuni ma, sukan-va'a jin koo
va'a i nuu ya.
24 Vaa Bernabé ma, in tee va'a ini kúu
de, te ûni iyo ndija de ji'in Xtumani
Ndios ma, te kúkanu ini xeen de Su'si
ma. Te kua'a xeen ñayii ni ka kandija
Iya Tátnuni ma ja sukan ni ka'an de
ma.
25 Ni jinu, te kua'an Bernabé ma
ñuu Tarso ma kuan nu nduku de
Saulo ma.
26 Te nuu ni ka ndatna'a de ma, ni
jan koo de ñuu Antioquía ma. In
kuiya kuiti ni ka iyo nduu de ji'in
ñayii ka kandija Su'si ma, te ni ka
kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
ma nuu kua'a ñayii ka iyo yukan. Te
yukan kúu xinañu'u nuu ni ka xnani
i cristianu ñayii ka ndikin Jesucristo
ma.
27 Te ne'un kii yukan ni ka ke koo
tee ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma ñuu Jerusalén ma, te kuan
koo de ñuu Antioquía ma.
28 In de nani Ágabo, ni ndokuiñi
de, te ni kaxtnu'u de in tnu'u ni
ka'an maa Xtumani Ndios ma, ja koo
tnama xeen ni-ka'nu ñuu ñayivi a. Te
sukan ni kuu ndija kivi ni yo tatnuni
tee nani Claudio ma.
29 Sani te ni ka ndatnu'u tna'a i
ja ndi-in ndi-in ñayii ka ndikin Je-
sucristo ma, jín tetniñu i nawa ka
neva'a i ma, sukan-va'a na jin koo ja
jin kaa ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma ja ka iyo i ñuu Judea ma.
30 Te sukan ni ka sa'a i, te ni ka
tetniñu i nawa ka neva'a i ma ni
ka yinda'a Bernabé ma ji'in Saulo
ma te ni ka ndakua'a de nuu tee ka
nukuiñi ja ka jini ka jito de ñayii ka
kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Judea
ma, sukan-va'a na jin ndasaja de nuu
ndaka tna'a o ma.

12

Sukan ni ndee Pedro ma vekaa ma

1 Te kivi yukan, te tee kúu rey
Herodes ma, ni tatnuni de ja jín tnii
i jaku ñayii ka kandija Su'si ma, te jín
sa'a ndeva'a i ñayii ma.
2 Herodes ma, ni tatnuni de ja jin
ka'ni i Jacobo ñani Juan ma ji'in yuchi
kúu espada ma.

3 Ja ni jini de ja ka jatna ini ñayii
judío ma sukan sa'a de ma, sani te ni
tatnuni de ja jin tnii tna i Pedro ma.
Sa'a ni kuu kivi viko ka jaa i xtatila
ja ñatuu na levadura yi'i ma.
4 Te nuu ni ka tnii i Pedro ma, te
ni ka chinee i de vekaa ma. Te ni
ka xndoo i kuun jichi soldado, te
ndi-kuun ndi-kuun soldado ma ni ka
yo jito ña'a. Jani ini Herodes ma ja
na ya'a Viko Pascua ma, te kene'e de
Pedro ma nuu ndaka ñayii ma.
5 Kovaa nani yinee Pedro ma vekaa
ma, te ñayii ka kandija Su'si ma, ka
jikan-ta'vi, ka jikan-ta'vi-nka i nuu
Su'si ma ja na chindee ña'a ya ja na
ndee de vekaa ma.
6 Kivi yutnee ma, te kene'e
Herodes ma Pedro ma nuu ñayii ma
nkuu. Kovaa maa jakuaa yukan,
Pedro ma jâ kixi de, te nu'ni de
uu yo'o kaa, te ka ndeñu'u ña'a uu
soldado. Te ka iyo tee ka jito ye'e
vekaa ma.
7 Sani te ni kenda in ángel Iya Tátnuni
ma, te ni ye'e ni'ni ini nuu yinee de
ma. Te ni skaki'i ángel ma yika Pedro
ma ja na ndoto de, te jiña'a i:

—¡Ñama ni, ndakoo ni! —kúu i
jiña'a i.

Te yo'o kaa ma, ni ka kun-kava i
nda'a de ma.
8 Te suni jiña'a ángel ma:

—Ndinuu ni sa'ma ni a, te ndachi'i
ni ndijan ni a —kúu i jiña'a i.

Te sukan ni sa'a de. Sani te jiña'a i:

—Ndakondii ni sa'ma ndii ni a, te
kondikin ña'a ni —kúu i jiña'a i.

9 Pedro ma, ndikin de yata ángel
ma ni ndee de, kovaa masu jini de nú
ja ndija kúu ja yikuu ángel ma sa'a i
ma xi in ja jininuu de kúu.
10 Ni ka ya'a de nuu tee xinañu'u ma
ji'in nuu tee ku-uu ja ka jito ña'a ma,
te ni ka kenda koo de ye'e kaa iyo
sandi'i-nka ma ja sani te ndee o ma.
Te ni ndanune-ni maa ye'e ma, te ni
ka nde koo de. Te ni ka jika de jana'a.
Sani te ni xndoo ña'a ángel ma.
11 Sani te Pedro ma, ni ndoto
vava'a de, te ka'án de: “Vitna chi jini
o ja ja ndaa kúu ja maa Su'si ma, ni
tetniñu ya ángel ya ma, sukan-va'a
skaku ña'a i nuu nda'a Herodes ma,
ji'in nuu ñayii judío ma ja ka kuni i ja
jin xndo'o jin xneni ña'a i ma.”
12 Te nuu ni ndasa'a de kuenda
ma, te kua'an de ve'e ña'a kúu María
ma si'i tee nani Juan ma, tee ni ka
ndaxnani i Marcos ma, nuu ka iyo
kua'a-ka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
ma te ka jikan-ta'vi i nuu ya ma.
13 Te ni skajan de ye'e ma, sani te ni
kee in suchi si'i jinukuechi i yukan,
ja ndakune i ye'e ma, te nani i Rode.
14 Ja ni ndakuni i sukan ká'an Pedro
ma, te ni kutachi xeen i. Jinu i ni
ndivi i kua'an i, te ni ña ni ndakune
i ye'e ma. Te jiña'a i:

—Pedro ma, ye'e ma iyo de —kúu i
jiña'a i.

15 —Iyo ku'u ro —ka kuu ñayii ka
iyo ma ka jiña'a i.

Te maa i chi ûni suu de kúu, jiña'a
i, kovaa jaku i ka ka'an:

—Xi saa in ángel de kúu —ka kuu i
ka ka'an i.

16 Kovaa Pedro ma, yikuu de ska-
jan skajan-nka de ye'e ma. Nuu ni
ka ndakune i ma te nuu ni ka jini i
de ma, ñatuu ka ni'i ini-ka i naxe jin
ka'an i.
17 Ji'in nda'a Pedro ma ni sa'a de seña
ja na jin kasiyu'u i, te ni ndakani de
sukan ni ndene'e ña'a Iya Tátnuni ma
ini vekaa ma, te jiña'a de:

—Jin ndakani ni nuu Jacobo ma
ji'in nuu ñayii ni ka nduu ji'in o sa'ya
Su'si ma —kúu de jiña'a de.

Sani te kua'an de in-ka nuu koo de.
18 Kivi xtnee ma ka kuvaa soldado
ma, ka jikan-tnu'u tna'a de na nde
ichi kua'an Pedro ma.
19 Te Herodes ma, ni sa'a de ja jin
ndanduku i Pedro ma, kovaa ñatuu
ni ka ndani'i i de. Te ni jinu ni
ndakan Herodes ma kuenda nuu tee
ni ka yo jito Pedro ma, sani te ni
xtekuechi de tee ma te ni tatnuni de
ja jin ka'ni i tee ni ka yo jito Pedro
ma. Te ni ya'a ja sukan ni kuu ma,
te ni kee Pedro ma ñuu Judea ma,
te kua'an de ñuu Cesarea ma, te ni
kendoo de yukan.
20 Te Herodes ma, ni ndakiti xeen
ini de nuu ñayii ñuu Tiro ma ji'in

ñuu Sidón ma, kovaa ni ka ndatnu'u
tna'a i, te ni ki koo ñayii ka iyo
nduu ñuu ma nuu iyo de ma, vaa
ja ni ka yo jaa ñayii ñuu yukan
chi ñuu rey Herodes ma ni yo kee.
Chukan kúu ja ni ka chuya'vi ñayii
ñuu Tiro ma ji'in ñuu Sidón ma in
maa tee jinukuechi nuu rey ma nani
de Blasto, sukan-va'a na ka'an vivii
de nuu rey ma, sukan-va'a kóo mani
rey ma ji'in ñayii ñuu yukan.
21 In kivi ñukuun, te ni ndinuu
Herodes ma sa'ma vava'a-ka de ma,
te ni nukoo de nuu núkoo kutu de
ma, te ni ka'an de nuu ñayii ñuu ma.
22 Te ñayii ma, ka kayu'u i ka ka'an i:

—Masu in tee-ni kúu tee ká'an a,
nú masu ja in su'si kúu de —ka kuu i
ka ka'an i.

23 Sani te in ángel Iya Tátnuni ma,
ni xtnakue'e i de, sani te ni ka ta'vi
ña'a tindaku te ni ji'i de, vaa kuechi
ja ñatuu ni ndakua'a de jayiñu'u nuu
Su'si ndija ma.

24 Kovaa tnu'u Su'si ma chi ve
kuitenuu-ka, te kua'a-ka ñayii ni ka
jiniso'o ndaka ñuu ma.

25 Nuu ni jinu tniñu ni jan koo
Bernabé ma ji'in Saulo ma, sani te
kuan nu koo de ñuu Jerusalén ma,
te kuan koo de ji'in Juan ma, tee ka
xnani i Marcos ma.

13

Cha'a kúu xinañu'u kuiti jichi ja ni ka ke koo Bernabé ma ji'in Saulo ma ka kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

1 Ne'un ñayii ka kandija Su'si ma ja
ka iyo i ñuu Antioquía ma ka iyo tee
ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si
ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u Su'si ma,
te tee ya'a ka kuu de: Bernabé ma,
Simón tee ka xnani i Negro ma, Lucio
tee ñuu Cirene ma, Manaén tee ni ka
ja'nu kaa ji'in Herodes tee ni tatnuni
ñuu Judea ma, ji'in Saulo ma.
2 In kivi ka iyo ndite de te ka
ndachiñu'u de Su'si ma, te ni ka'an
Xtumani Ndios ma:

—Jin sa'a siin ni Bernabé a ji'in
Saulo a, sukan-va'a jín satniñu de
tniñu ni kana sa de a —kúu ya jiña'a
ya.

3 Chukan kúu ja ni jinu ni ka iyo
ndite de ma, te ni ka ndakuan-ta'vi
de nuu Su'si ma, sani te ni ka
jikan-ta'vi de nuu ya, te ni ka sonee
de nda'a de ma siki Bernabé ma ji'in
siki Saulo ma, te ni ka ndakuan-ta'vi
de nuu tee ma, te kuan koo de.

Bernabé ma ji'in Saulo ma, ni ka kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu ñayii ñuu Chipre ma

4 Bernabé ma ji'in Saulo ma, ni
tetniñu ña'a Xtumani Ndios ma kuan
koo de ñuu Seleucia ma, te yukan, te
ni ka ka koo de in nuu barcu, te kuan
koo de onde ñuu Chipre ma.
5 Nuu ni kenda koo de ñuu Salamina
ma, ni ka kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma
veñu'u lilikin nuu ka ndatna'a ñayii
judío ka iyo yukan ma. Te chíndee
tna ña'a Juan ma.
6 Ni-ka'nu ñuu luluu iyo nuu mar ma
ni ka ya'a de, onde ni ka kenda koo
de ñuu Pafos ma. Yukan ni ka ndani'i
de in tee tasi ñuu judío ma nani de
Barjesús, ja xnda'vi de ñayii ma, te
ká'an de ja in tee ndákaxtnu'u tnu'u
ni wa'a Su'si ma kúu de.
7 Te iyo de ji'in tee kúu gobiernu ma,
te nani de Sergio Paulo. Tee ya'a
chi in tee ndichi xeen kúu de. Te ni
tatnuni de ja jin kana i Bernabé ma
ji'in Saulo ma, vaa kúu ini xeen de ja
koniniso'o de tnu'u Su'si ma.
8 Kovaa tee kúu Barjesús ma tee tasi
ma, te sa'an griego ma chi “Elimas”
kúni ka'an ja nani de ma, te ja'nu
ndee de, vaa kúni de ja ma kandija
tee kúu gobiernu ma tnu'u Su'si ma.

9 Sani te Pablo ma, tee ni yo nani
Saulo ma, ûni iyo ndija de ji'in Xtu-
mani Ndios ma, te nde'ya vava'a de
Elimas ma,
10 te jiña'a de:

—Sa'ya tachi kúu ni. Ndimaa ja
u'vi kúni ni ja sa'a ni. Ndimaa ja
xnda'vi ni ñayii ma kúni ni. ¿Ñatuu
jinu ja sakanuu ni ichi va'a Iya
Tátnuni ma?
11 Vitna chi nda'a Iya Tátnuni ma koo
siki ni a, te ndukuaa ni jaku kivi, te

ma kuu kuni-ka ni kandii ma —kúu de jiña'a de.

Sani te ni kunee tnuu ni jini tee kúu Elimas ma. Sani te ni jakondee de skaka nda'a de ndúku de na in tnii nda'a de ja skaka ña'a i.

12 Ja ni jini tee kúu gobiernu ma ja ni kuu sukan ma, ni kandija de Su'si ma, te ni kusii ini xeen de ja ni ka kaxtnu'u Pablo ma ji'in Bernabé ma na in kúu Iya Tátnuni ma.

Sukan ni ka sa'a Pablo ma ji'in Bernabé ma ñuu Antioquía ma ja iyo i ñuu Pisidia ma

13 Pablo ma ji'in tee ka ndikin tna'a ji'in de ma, ni ka nde koo de ñuu Pafos ma, te ni ka ka koo de in nuu barcu, te kuan koo de ñuu Perge ma ja iyo i ñuu Panfilia ma. Kovaa Juan ma, ni xndoo ña'a de, te ni ndakokuiñi de, te kuan no'o de ñuu Jerusalén ma.
14 Sani te Bernabé ma ji'in Pablo ma, ni ka ke koo de ñuu Perge ma, te kuan koo tuku de onde ñuu Antioquía ma ja iyo i ñuu Pisidia ma. In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni ka kivi koo de veñu'u luluu iyo yukan nuu ka ndatna'a ñayii judío ma, te ni ka jinkoo de.
15 Ja ni jinu ni ka ka'vi i tnu'u ni wa'a Su'si ma nuu Moisés ma, ji'in tnu'u ni ka yo ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, te tee ka tatnuni ini veñu'u luluu ma, ni ka tetniñu de ja jin kuña'a i Pablo ma ji'in Bernabé ma:

—Ñani, nú iyo in tnu'u vii tnu'u va'a ja ni taa Su'si ma nuu ni ja jin ndani'i tna'a o ya in tnu'u kanu ini, te kuu jin ka'an ni —ka kuu de ka jiña'a de.

16 Pablo ma, ni ndokuiñi de, te ni sa'a de in seña ji'in nda'a de ma, te jiña'a de:

—Jin koniniso'o ni, ñayii ñuu Israel ya, ji'in ndijin tna ja masu ñayii ñuu Israel ma ka kuu ni te ka ndi ini ni naxe jin koo va'a ni nuu Su'si o a, vaa jâ ka jini ni ja iya ndakan kuenda nuu o kúu ya.
17 Su'si ñuu Israel ma, ni kaji ya tna'a o ñayii jana'a ma, te ni sa'a ya ja ni ka kukua'a xeen i, nani ni ka iyo i ñuu Egipto ma. Kovaa ni ndene'e ya i ñuu yukan ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma.
18 Te ni kanda ya sukan ni ka yo kuu i ma uu xiko (40) kuiya nuu ñatuu nawa iyo kuiti ma.
19 Sani te ni xnaa ya uja ñuu ja ka iyo nii ñuu Canaán ma, te ni ndakua'a ya tna'a o ñayii jana'a ma ñuu yukan.
20 Sukan kuun cientu uu xiko uxi (450) kuiya ni yo kuu ndaka sukan ndáka'an sa a.

'Sani te Su'si ma, ni sa'a ya ja ni ka iyo tee ni ka yo ndaka'an, ni ka yo ndakachi nuu ñayii ma te ni ka yo ja'nde de tniñu i ma, te sa'a ni yo kuu onde ni kenda tee ni yo nani Samuel, tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma.
21 Sani te nuu ni ka jini ñayii ma ja ka iyo rey sava-ka ñuu ma, te ni ka jikan tna tna'a o ma in rey, te Su'si ma, ni wa'a ya tnu'u te ni kaji ya Saúl sa'ya tee kúu Cis ma tee kúu sa'ya tata Benjamín ma ja ko kuu de rey ñuu Israel ma, te ni yo tatnuni de uu xiko (40) kuiya.
22 Kovaa sani te ni xtandiyo ya tee ya'a, te ni nukuiñi David ma ja ko kuu de rey. Te sa'a ni ndaka'an ya ja kuu de: "Ni ndani'i sa David a sa'ya tee kúu Isaí ma, in tee sa'a sukan kúu ini maa sa. Suu de sa'a ndaka ja kúni sa ma", kúu ya ká'an ya.

23 'Ne'un sa'ya tata tee ya'a, ni sa'a Su'si ma ja ni kee iya sa'a ja jin kaku o ma, sukan ni skuiso ya ma. Iya ya'a kúu Jesús ma,
24 kovaa xi'na-ka sana kenda Jesús ma, jâ ni kenda Juan ma ja ni yo kaxtnu'u de nuu ñayii ñuu Israel ma ja na jin ndakani jín ndaka'vi ini i te jín xndoo i ja u'vi ka sa'a i ma te jín kuandute i.
25 Nuu sani te jinu tniñu vee Juan ma, te jiña'a de: "¿Na in ka jani ini ni ja kúu sa? Masu saña kúu Cristo, iya ka ndetu ni ma. Kovaa jâ vee maa iya masu kaa masu iyo sa ja kuu ndaji

sa ni a ñií ndijan ya ma", kúu de jiña'a de.

26 'Ñani, ja ka kuu ni sa'ya tata Abraham ma, ji'in ndijin ja masu ñayii ñuu Israel ma ka kuu ni kovaa ka ndi ini ni naxe jin koo va'a ni nuu Su'si o a, vaa ka jini ni ja iya ndakan kuenda nuu o kúu ya, te nuu ndaka o ya ni kaxtnu'u Su'si ma tnu'u vii tnu'u va'a ya ma ja sa'a ja jin ndani'i ta'vi o a.
27 Ñayii ñuu Jerusalén ma, ji'in tee ka kuu gobiernu ka tatnuni nuu i ma, ñatuu ni ka ndakuni i ji'in de na in kúu Jesús ma, te visi ndaka kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu o ma ni ka yo ndaka'vi i tnu'u ni ka yo ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, kovaa ni ñatuu ni ka jaku'ni ini i sukan ká'an ma. Chukan kúu ja ni ka ka'an i ja na kûu ya ma, te ja sukan ni ka sa'a i ma, te ni yo kuu sukan jâ ni ka'an ya ja iyo ja ko kuu ma.
28 Visi ñatuu ni-in kuechi ya ni ka ndani'i ñayii ma ja sa'a ja kûu ya, kovaa maa i chi ûni ni ka jikan i nuu Pilato ma ja na kua'a de tnu'u ja na jin ka'ni de ya.
29 Ni jinu ja ni ndo'o ni neni ya sukan ndee nuu tutu Su'si ma, te ni ji'i ya. Sani te ni ka nune'e i ya nuu krusi ma, te ni ka chu'u i ya.
30 Kovaa Su'si ma, ni ndaxteku ya Jesús ma, te masu ni kendoo ya ne'un ñayii ni ka ji'i ma.
31 Te ñayii ni ke koo ji'in ya ñuu Galilea ma te kuan koo i ji'in ya ñuu Jerusalén ma, kua'a kivi ni ka yo jini-ka i ya, te suu i ka kuu testigu nuu ñayii ñuu a vitna.

32 'Saña tna, ka kaxtnu'u sa nuu ni tnu'u vii tnu'u va'a siki ja ni skuiso ya nuu tna'a o ñayii jana'a ma.
33 Te vitna te ni kenda nuu yo'o ja ka kuu o sa'ya tata tna'a o ñayii jana'a ma vaa ni ka jini o ja ni ndaxteku ya Sa'ya ya Jesús ma, vaa sa'a ká'an Salmo ku-uu ma: "Ro'o kúu Sa'ya ri, te vitna te maa ri kúu Yuva ro." Sa'a ni ka'an ya nuu Jesús ma.
34 Te Su'si ma chi ni ndaxteku ya Jesús ma, sukan-va'a ma tivi ñunde'yu ya ma, sukan ká'an tnu'u ya'a: "Maa sa kunda'vi ini ña'a, sukan ni skuiso sa nuu David ma." Sa'a ni ka'an ya.
35 Chukan kúu ja sa'a ká'an in-ka nuu ndee tnu'u maa ya a: "Masu kua'a ni tnu'u ja tivi ñunde'yu sa'ya ni a, vaa masu nama ni sa'a i ja u'vi."
36 Ja ndaa kúu ja David ma, ni jinu ni jinukuechi de nuu tna'a de ma, sukan ni jani ini Su'si ma, te ni ji'i de, te ni kuyu'u de nuu ka yinee tna'a de ma, te ni tivi ñunde'yu de ma.
37 Kovaa Jesús ma, masu nde ni tivi ñunde'yu ya ma, vaa ni ndaxteku ña'a Su'si ma.
38 'Ñani. Chukan kúu ja jin kona'a ni ja ka kaxtnu'u sa nuu ni a ja ja maa Jesús ma, te sakanu ini Su'si ma kuechi o ma ja ka kuu o ñayii ka kukanu ini ya ma.
39 Visi na jin sa'a ni ndaka sukan ká'an tnu'u ni tatnuni Moisés ma, kovaa nú ma jin kukanu ini ni Jesús ma, masu kuu jin naa kuechi ka sa'a ni a. Kovaa nú na in kandija Jesús ma chi maa ya sa'a ja naa kuechi i ma te kuu koo va'a i nuu Su'si ma.
40 'Jin ko koto va'a ni maa ni nasa yukan, te jin ndo'o ni sukan ni ka ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma:
41 Jin konde'ya ni, ndijin ja ka saxiko ña'a ni a.
Xinañu'u jin sa'vi-nka ini ni, sani te jin naa ni.
Vaa sani te iyo in ja sa'a sa ne'un kii ya'a.
Kovaa masu jin kandija ni, visi na in na kaxtnu'u nuu ni,
kúu ya jiña'a ya.
—Sa'a ni jiña'a Pablo ma.
42 Ja ni ka nde koo de veñu'u yukan, ñayii judío ma ji'in ñayii masu judío ka kuu i ma, ni ka jikan-ta'vi xeen i nuu de ja in-ka kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, te jin ka'an-ka de siki tna'a ja ni ka ka'an de ma.
43 Nuu ni jinu ja ni ka ndatnu'u de ma, kua'a ñayii judío ma, ji'in ñayii ja

ni ka nduu i judío ja ka sa'a i sukan
kúni Su'si ma, ni ka ndikin i Pablo
ma ji'in Bernabé ma. Te nani ka
ndatnu'u i ji'in de ma, ni ka ka'an, ni
ka kachi de nuu i ja máko jin xndoo i
ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a Su'si ma.
44 In-ka kivi ni tatnuni Su'si ma ja
ma jin satniñu ñayii ma, te jâ yatni
ndaka ñayii ñuu ma ni ka ndatna'a,
sukan-va'a jin koniniso'o i tnu'u Su'si
ma.
45 Kovaa nuu ni ka jini ñayii judío
ma ja kua'a xeen ñayii ma kúu, ni ka
kukueñu ini xeen i, te ka jiña'a i ja
masu ja ndaa kúu ja ká'an Pablo ma,
te ka ka'an ndeva'a i ja kuu de.
46 Pablo ma ji'in Bernabé ma, masu
ni ka yu'u de, te ni ka ndakone'e de:
—Ja kúni Su'si ma nkuu ja xi-
nañu'u-ka nuu ndijin ja ka kuu ni
judío ma jin kaxtnu'u sa tnu'u Su'si
ma nkuu. Kovaa maa ni, ñatuu ka
jan-ta'vi ni ja suu ni jin ko kuu ñayii
jin koteku ni-kani ni-jika nuu Su'si
ma. Te chukan kúu ja vitna chi jin
koo sa nuu ñayii masu judío ka kuu i
ma,
47 vaa sukan ni tatnuni Iya Tátnuni
ma nuu ni ka'an ya sa'a ma:
Ni sunkani ña'a sa ja ko kuu ni ñu'u
jin kundijin nuu ñayii ni-ka'nu
ñuu ñayivi a,
sukan-va'a kaxtnu'u ni ni-ka'nu
ñuu ñayivi a naxe jin ndani'i
ta'vi i,
kúu ya ká'an ya.
—Sa'a ni ka ndaka'an de.
48 Ja ni ka jiniso'o ñayii masu judío
ka kuu i ma, ni ka nduu sii ini xeen
i te ka ka'an i ja tnu'u vii tnu'u va'a
kúu tnu'u ká'an Iya Tátnuni ma, te
ndaka ñayii ka iyo ja jin ndani'i ta'vi
i ma, ni ka kandija i.
49 Te tnu'u ká'an Iya Tátnuni ma ja ka
kaxtnu'u de ma, ni jitenuu i ni-ka'nu
ñuu yukan.
50 Kovaa ñayii judío ma ja ñatuu ni ka
kandija i Su'si ma, ni ka ska'an i ña'a
ka sa'a tnu'u ja ka jinindija ña Su'si
ma te ka iyo respetu ñayii ma nuu
ña ma, ji'in tee ka ndanuu-ka ka iyo
ñuu yukan, ja na jin ndene'e nda'a de
Pablo ma ji'in Bernabé ma. Te ni ka
ndene'e nda'a de tee ma ñuu yukan.
51 Sani te Pablo ma ji'in Bernabé ma,
ni ka kaja ni'ni de ñuyaka ja'a de ma,
ja kúni ka'an ja ñatuu ni ka jan-ta'vi
ñayii ñuu yukan tnu'u Su'si o a ja ka
kaxtnu'u de ma. Sani te kuan koo de
ñuu Iconio ma.
52 Te ñayii ka ndikin Jesucristo ma, ka
iyo sii ini xeen ndaka i, vaa ka iyo
ndija i ji'in Xtumani Ndios ma.

14

Sukan ni ka kaxtnu'u Pablo ma ji'in Bernabé ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ñuu Iconio ma

1 Ni ka kenda koo Pablo ma ji'in
Bernabé ma ñuu Iconio ma, te ni
ka kivi koo de ini veñu'u luluu iyo
yukan, te ni ka ka'an de tnu'u Su'si
ma. Sani te ni ka kandija kua'a ñayii
judío ma ji'in ñayii griego ma.
2 Kovaa ñayii judío ma ñayii ñatuu
ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu
yukan, ni ka ska'an i ñayii masu judío
ka kuu i ma, te ni ka sa'a i ja ñatuu ni
ka kunimani i nuu ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma.
3 Chukan kúu ja Pablo ma ji'in Bern-
abé ma, ni ka kendoo de kua'a-ka kii
ñuu yukan, te ni ka yo kukanu ini
de nuu maa Iya Tátnuni ma, te ni ka
kaxtnu'u de tnu'u maa ya ma sukan
skuta'vi ya ñayii ma ja vii ja va'a ma,
te maa ya ni wa'a tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ja jin sa'a de milagru ma, te
sukan ni kaxtnu'u ya nuu ñayii ma ja
ja ndaa ndija kúu tnu'u ka ka'an de
ma.
4 Te ñayii ñuu yukan, uu jichi i iyo.
In jichi i ka kandija ja ka ka'an
ñayii judío ma, te in jichi-ka i ma
ka kandija ja ka ka'an tee ni tetniñu
Jesús ma.
5 Kovaa ñayii judío ma ji'in ñayii masu
judío ma ja ñatuu ka kandija i Su'si
ma, ni ka ndatnu'u tna'a i ji'in tee
netniñu ñuu yukan, sukan-va'a jin
sa'a ndeva'a i Pablo ma ji'in Bernabé
ma te jin kua'a yuu i de.
6 Ja ni ka jiniso'o tee ni tetniñu Jesús
ma ja sukan ka ka'an i ma, te ni ka

xsiyo de kuan koo de ichi ñuu Listra
ma ji'in ñuu Derbe ma ja ka iyo i ñuu
Licaonia ma, ji'in ni-ka'nu ñuu ka iyo
yatni yukan ma.
7 Pablo ma ji'in Bernabé ma, ka
kaxtnu'u tuku de tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma yukan.

Sukan ni kuu ja ni kenda koo Pablo ma ji'in Bernabé ma ñuu Listra ma ji'in ñuu Derbe ma

8 Ñuu Listra ma iyo in tee ñatuu kúu
jin kanda ja'a de ma, te ñatuu nama
ni kuu kaka de onde nuu ni kâku de
ma. Te núkoo de.
9 Ja ni jiniso'o de ja ká'an Pablo ma, te
nde'ya vava'a Pablo ma de, te ni jini
Pablo ma ja kúkanu ini de ja ja maa
Pablo ma, te ndasava'a ña'a Su'si ma.
10 Te ni ka'an ni'i Pablo ma, te ni
tatnuni de:
—Kani va'a ni ja'a ni a, te ndokuiñi
ni —kúu de jiña'a de.
Te ni kandava de, sani te ni kuu ni
jika de.
11 Ja ni ka jini ñayii ma sukan ni sa'a
Pablo ma, te ni ka keja'a i ka kayu'u
i ka ka'an i sa'an maa ñuu Licaonia
ma:
—Su'si o ma, ni ka kenda koo ñayivi
ya nuu ka iyo o ya —ka kuu i ka ka'an
i.
12 Bernabé ma ni ka xnani i Júpiter,
te Pablo ma, ni ka xnani i de Mercu-
rio, vaa tee ya'a kúu tee ká'an-ka ma.
13 Tee kúu sutu Júpiter ma ja iyo de
veñu'u kátuu nuu kivi o ini ñuu ma,
ni jan xsia'a de xndiki ji'in ita ye'e
veñu'u yukan, te kua'a xeen ñayii ka
iyo, te ka kuni i ja jin ka'mi i xndiki
ma nuu Bernabé ma ji'in Pablo ma.
14 Ja ni ka jiniso'o Bernabé ma ji'in
Pablo ma, ni ka ndata de sa'ma ka
ndii de ma, te ni ka ke koo de nuu ka
iyo ñayii kua'a xeen ma, te ka kayu'u
de,
15 ka jiña'a de:
—Ndijin, ¿nava'a ka sa'a ni sa'a?
Saña tna chi ndi-tna'a ñayivi o. Tnu'u
vii tnu'u va'a ka kaxtnu'u sa nuu ni
a, ja na jin xndoo ni cha'a ja masu
jiniñu'u a, te jin ndakokuiñi ni nuu
Su'si iya téku ma, iya ni sa'a andivi
ma ji'in nuu ñu'ú a ji'in mar ma ji'in
ndaka ja iyo a, te jin kandija ni ya, te
jin sa'a ni sukan kúni ya ma.
16 Onde xi'na-ka ma ni wa'a ya tnu'u,
te ni ka yo sa'a maa ñayii ma sukan
ka kuni maa i ma.
17 Visi ni ka yo sa'a maa i sukan ma,
kovaa Su'si ma chi ni yo sa'a ya ja ni
yo kuun savi ma, ni yo sa'a ya ja ni
ka yo kuu itu ñayii ma, te ni iyo kua'a
ja jin kaa ñayii ma te jin koo sii ini i,
sukan-va'a jin ndasa'a maa i kuenda
sukan va'a ini Su'si ma —ka kuu de
ka jiña'a de.
18 Visi ni ka ka'an de ndaka tnu'u
ya'a, yika-ni ni ka kundee de ja ñatuu
ni ka ja'mi ñayii ma xndiki ma nuu de
ma.
19 Sani te ni ka kenda koo tee judío
ma ja ka iyo de ñuu Antioquía ma
ji'in ñuu Iconio ma, te ni ka kundee
de ni ka ndaxsama de ja ka jani ini
ñayii kua'a ma. Sani te ni ka wa'a yuu
de Pablo ma, te ka ñu'u de tee ma, ni
ka kene'e de tee ma ini ñuu ma. Ni
ka jani ini de ja ni ji'i tee ma.
20 Kovaa nuu ni ka konduu ña'a ñayii
ka ndikin Jesucristo ma, ni ndakoo
de, te ni ndivi de ini ñuu ma. Kivi yut-
nee ma ni ndee de ñuu ma, te kua'an
de ji'in Bernabé ma ñuu Derbe ma.

Kuan nu koo Pablo ma ji'in Bernabé ma ñuu Antioquía ma ja iyo i ñuu Siria ma

21 Te ni ka kaxtnu'u tna de tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si ma ñuu yukan,
te kua'a xeen ñayii ni ka kandija
Jesucristo ma, te ni ka xndoo i ja u'vi
ni ka yo sa'a i ma, te ni ka keja'a
i ka sa'a i sukan játna ini Jesucristo
ma. Nuu ni jinu ma, Pablo ma ji'in
Bernabé ma, ni ka ndakokuiñi tuku
de ñuu Listra ma ji'in ñuu Iconio ma
ji'in ñuu Antioquía ma,
22 sukan-va'a jin chindee de ñayii ni
ka kandija tnu'u vii tnu'u va'a maa
Jesucristo ma, te jin ndaka'an-so'o de
nuu ñayii ma ja jin kukanu ini va'a i
Su'si ma. Te ka jiña'a de:
—Jin kona'a ni ja yo'o ja ka ndikin
o Su'si o a chi kua'a xeen ja jin
ndo'o jin neni o, sana kenda koo o
nuu tatnuni Su'si ma —ka kuu de ka
jiña'a de.

23 Ndi-in ndi-in veñu'u nuu ka
ndatna'a ñayii ka ndikin Jesucristo
ma ni ka sunkani de tee ka iyo va'a
nuu Su'si ma ja jin ko koto de i te jin
kaxtnu'u de naxe jin ko sa'a jin ko
kuu de ma. Te ka iyo ndite de, te ka
jikan-ta'vi de nuu Iya Tátnuni ma ja
jin kuu ñayii ka kandija ya ma.
24 Ni ka ndaya'a de ñuu Pisidia ma, te
ni ka kenda koo de ñuu Panfilia ma.
25 Nuu ni jinu ni ka kaxtnu'u de tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si ma ñuu Perge ma,
te kuan koo de ñuu Atalia ma.
26 Yukan, sani te ni ka nda koo de in
nuu barcu, te kuan nu koo tuku de
ñuu Antioquía ma. Vaa ñuu yukan
kúu nuu ni ka jikan-ta'vi tna'a o ma
nuu Su'si ma ja na skuta'vi ya de ja
vii ja va'a, sukan-va'a ja maa Su'si
ma, te kuu jin sa'a de ja ni ka kucargu
de ma, te vitna chi ja ni kuu ni ka sa'a
de ja iyo ja jin sa'a de ma.
27 Nuu ni ka ndenda koo de ma, ni ka
ndaxtutu de ndaka ñayii ka kandija
Su'si ma, te ni ka ndakani de ndaka
ja vii ja va'a ni sa'a Su'si ma nuu ni
jan koo de ma, ji'in sukan ni sa'a Su'si
ma ja ni ka kandija ñayii masu judío
ka kuu i ma tnu'u vii tnu'u va'a maa
ya ma.
28 Ni ka kendoo de ñuu yukan ji'in
ñayii ka ndikin Jesucristo ma kua'a
kivi.

15

Sukan ni ka ndatnu'u tna'a de siki tnu'u Su'si ma ñuu Jerusalén ma

1 Ni ka kenda koo tna jaku ñayii
Judea ma ñuu Antioquía ma, te ni ka
jakondee i ka kaxtnu'u i nuu ñayii jâ
ni ka nduu sa'ya Su'si ma, te sa'a ka
jiña'a i:

—Jiniñu'u ja tee ma chi jakitnuni
de sukan tátnuni Moisés ma, sana
kuu ndani'i ta'vi de nuu Su'si ma
—ka kuu i ka jiña'a i.

2 Chukan kúu ja Pablo ma ji'in
Bernabé ma, ka jiña'a de ja masu
sukan iyo, kovaa tee yukan chi masu
ka kendoo ini de, te su'va su'va ka
kuu de siki ja ka kaxtnu'u tee yukan
ma. Sani te ni ka ndatnu'u tna'a de
ja na jin koo Pablo ma ji'in Bernabé
ma ji'in jaku-ka ñayii ka kandija Su'si
ma ñuu Jerusalén ma, sukan-va'a jin
ndatnu'u tna'a de ji'in tee ni tetniñu
Jesucristo ma, ji'in tee ka nukuiñi ja
ka jini ka jito de ñayii ka kandija Su'si
ma ja ka iyo i ñuu yukan ma, siki ja
nú kanuu ja jin jakitnuni tee ma, xi
masu kanuu.
3 Te ñayii ka kandija Su'si ma ja ka
iyo i yukan, ni ka ndachu'un ichi i
ndaka tee jin koo ñuu Jerusalén ma,
te ni ka ya'a de ñuu Fenicia ma ji'in
ñuu Samaria ma, te ni ka ndakani de
sukan ni ka kandija ñayii masu judío
ka kuu i ma tnu'u Su'si ma. Ja ni
ka jiniso'o ñayii ka kandija tnu'u Su'si
ma, ni ka kutachi xeen i.
4 Te nuu ni ka kenda koo de ñuu
Jerusalén ma, vii va'a ni ka jan-ta'vi
ña'a ndaka ñayii ka kandija Su'si ma,
ji'in tee ni tetniñu Jesús ma, ji'in tee
ka jito ñayii ka kandija Su'si ma ja ka
iyo i ñuu yukan, te nuu ndaka ñayii
ya'a ni ka ndakani de ndaka ja ni ka
sa'a de ja maa Su'si ma.

5 Sani te ni ka kivi nduu-ni jaku tee
ka kuu fariseo ma ja jâ ni ka kandija
de Jesús ma, te ka jiña'a de:

—Jiniñu'u ja jin jakitnuni tee ma,
te jín tatnuni o ja jín kandija de tnu'u
ni wa'a Su'si ma ja ni ndakaxtnu'u
Moisés ma —ka kuu de ka jiña'a de.

6 Tee ni tetniñu Jesús ma, ji'in tee
ka jito ñayii ka kandija Su'si ma, ni
ka ndatna'a de, sukan-va'a jin skua'a
vava'a de siki tnu'u ya'a.
7 Ni kuna'a xeen ni ka ndatnu'u tna'a
de. Sani te Pedro ma, ni ndokuiñi de,
te ni ka'an de:

—Ñani, onde xinañu'u ma, Su'si
ma, ni kaji ña'a ya ne'un ni a,
sukan-va'a ka'an sa tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma, te jin kuniso'o ñayii
masu ñayii judío ka kuu i ma, te jin
kandija i Su'si ma te jin ndani'i ta'vi
i.
8 Su'si ma, jini ya nawa ka jani ini
ñayii ma, te jâ ni kaxtnu'u ya nuu
ndaka o a ja ni jan-ta'vi ya ñayii
yukan, vaa ni skuta'vi tna ya i Xtu-
mani Ndios ma, sukan ni sa'a ya ji'in
yo'o ja ka kuu o judío a.

9 Masu ni sa'a siin ya ñayii yukan ji'in
yo'o, su'va ni sa'a ya ja ni ka kandija i
ma, te sukan ni ndasavii ya ini anua
i ma.
10 Te vitna, ¿nava'a ka kuni ni ja jin
kototnuni ni Su'si ma, ja jin skuiso ni
ñayii ya'a tna'a ja ni maa o ji'in tna'a
o ñayii jana'a ma, masu ni ka kundee
o ja jin sa'a o sukan ni tatnuni ya nuu
tna'a o ñayii jana'a ma?
11 ¡Másu sukan ko kuu! Vaa vitna chi
ja jin kukanu ini o kúu ja va'a ini
Jesucristo iya tátnuni nuu o ma kúu
ja ni kunda'vi ini ña'a ya ma, te ni
chunaa ndi'i kuiti maa ya ja jin kuu
yo'o ja ka kuu o judío a ji'in ja jin
kuu ñayii masu judío ka kuu i ma,
sukan-va'a jin ndani'i ta'vi ndaka o
—kúu de jiña'a de.

12 Ndaka ñayii ni ka ndatna'a ma,
ni ka jasiyu'u kuiti i, te ni ka yo nin-
iso'o ñukuun i ja ka ndakani Bernabé
ma ji'in Pablo ma sukan ni sa'a Su'si
ma kua'a milagru nuu ni jan koo de
nuu ka iyo ñayii masu judío ka kuu i
ma.
13 Nuu ni jinu ni ka ka'an de ma,
Jacobo ma, ni ka'an tna de, te jiña'a
de:

—Ñani, jin koniniso'o ni ja ka'an sa
a.
14 Simón a, ni ndakani de naxe ni sa'a
Su'si ma nuu ni ndakaji ya xinañu'u
in jichi ñayii masu judío ka kuu i ma,
sukan-va'a jin nduu tna i ñuu maa ya
ma, te ndaka o ji'in i jin ndachiñu'u
Su'si ma.
15 Sa'a, te ketna'a tnu'u ni ka yo ka'an
tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma, vaa sa'a ndee nuu tutu
Su'si ma:
16 Jinu ko kuu sa'a, te ndenda sa,
te ndasa'a sa ve'e David ma ja ni
kotuu ma.
Te ndokani va'a sa,
vaa ni ndi'i ni ndatnana ma,
te ñatuu na in ka iyo-ka,
te ndasa'a sa sukan ni iyo xinañu'u
ma,
17 sukan-va'a jin ndanduku ña'a
ndaka-ka ñayii ni-ka'nu ñuu
ñayivi a,
ja masu judío ka kuu i ma,
te jin ko kuu i ñuu maa sa ja kúu
sa Iya Tátnuni a.
18 Sa'a ká'an Iya Tátnuni ma iya sa'a
ndaka cha'a,
te jâ ni kaxtnu'u ya onde xi'na
xeen-ka ma ja sa'a ko kuu.

19 'Chukan kúu ja jani ini sa ja má
jin ka'nu ndee-ka o nuu ñayii masu
judío ka kuu i ma, ja jin nduu i sa'ya
Su'si ma.
20 Su'va jín tee o tutu kí'in nuu i, ja
máko jin kaa i ja ni ka yoxtnee nuu
ja masu Su'si ka kuu ma, ji'in máko
jin kivi nduu tee ma ji'in ña'a ma,
nú ñatuu jin tnanda'a-ka de ji'in ña
ma, ni a niñi kiti ma má jin kaa i,
ni a jin kaa i kuñu kiti ni ji'i-ni maa
ma te ñatuu ni kee niñi ti ma. Vaa
ndaka cha'a jâ ni tatnuni Su'si ma
nuu Moisés ma ja másu ko jin sa'a o
ma.
21 Chukan kúu ja onde xi'na xeen-ka
ma, in in ñuu ma ni ka yo iyo in
in ñayii ni ka yo ndaka'vi tnu'u ni
yo kaxtnu'u Moisés ma, te ni ka yo
ndakaxtnu'u i nuu ñayii ma sukan
ká'an ma ndaka kivi ni tatnuni Su'si
ma ja ma jin satniñu o ma te ni ka yo
ndatna'a o ini veñu'u lilikin ma nkuu
—kúu de jiña'a de.

22 Sani te tee ni tetniñu Jesús ma,
ji'in tee ka nukuiñi ja ka jini ka jito
de ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i
ñuu Jerusalén ma, ji'in ndaka ñayii ka
ndikin Su'si ma, ni ka kaji i jaku tee
jin koo ji'in Pablo ma ji'in Bernabé
ma ñuu Antioquía ma. Ni ka kaji de
tee nani Silas ma, ji'in Judas ma tee
ka xnani i Barsabás ma, vaa suu de
ka kuu tee jâ ni kuu kii-ka ka jini de
tnu'u Su'si ma te ka iyo va'a de nuu
ya ma, ja ka iyo de ne'un ndaka ñayii
ka ndikin Su'si ma.
23 Te ni ka tetniñu de tutu ni ka tee de
ma ji'in maa tee ya'a. Te tnu'u ya'a ka
kuu tnu'u ni ka tee de ma:

"Saña ja ka kuu sa tee ni tetniñu
maa Jesús ma, ji'in tee ka nukuiñi ja
ka jini ka jito de ñayii ka kandija Su'si
ma ja ka iyo i ñuu Jerusalén ya, ka tee
sa tnu'u ya'a nuu ni ja ni ka nduu ni
sa'ya Su'si o a ja masu ñayii judío ka
kuu ni a ja ka iyo ni ñuu Antioquía

a, ji'in ñuu Siria a, ji'in ñuu Cilicia a.
Ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña sa, te na
chindee ña'a Su'si ma.
24 Ni ka jini sa ja ni jan koo jaku tna'a
sa ma nuu ka iyo ni a, kovaa masu
saña ni ka tetniñu de, te ni ka sa'a de
ja ni ka ndi ini ni ja sukan ka ka'an
de naxe jin kondikin o Su'si ma.
25 Chukan kúu ja ni ka ndatnu'u tna'a
sa, te ni ka kaji sa uu tee ya'a, te ni ka
tetniñu sa de ji'in ñani o Pablo a, ji'in
Bernabé a, tee ka kutoo tna'a ji'in o
a.
26 Te tee ya'a chi ka kukanu ini de
Su'si ma, te masu ka ndi ini de visi na
jin ndo'o jin neni de ja ka kaxtnu'u de
tnu'u Jesucristo Iya Tátnuni ma.
27 Chukan kúu ja ni ka tetniñu sa
Judas a, ji'in Silas a, sukan-va'a jin
ndaka'an maa de ndaka sukan ni ka
ndatnu'u sa te ni ka tee sa tutu kuan
koo ji'in de a.
28 Vaa sukan kúni maa Xtumani
Ndios ma, te sukan ka jani tna ini
sa, te ñatuu nawa ka xtetuu-ka ña'a
sa ja jin sa'a ni, nú masu ja ndaka-ka
cha'a-ni,
29 ja máko jin kaa ni ja ka yoxtnee
nuu ja masu Su'si ka kuu ma, ni
a niñi kiti ma, ni a kuñu kiti ni
ji'i-ni maa ma te ñatuu ni kee niñi
ti ma, ji'in ja nú nde ni ñatuu jin
tnanda'a-ka ma te jin ko koto va'a ni
maa ni ja máko jin kivi nduu ni ji'in
in-ka ñayii, vaa ñatuu tnanda'a-ka
ni ji'in i ma. Nuna jin sa'a ni
sa'a, va'a-ni jin koo ni nuu Su'si ma.
Chíndee ña'a Su'si ma ndaka ni." Sa'a
ká'an tnu'u ni ka tee de ma.

30 Nuu ni ka ndakuan-ta'vi nuu
tna'a de ma, te kuan koo de ñuu
Antioquía ma, te nuu ni ka ndatna'a
de ji'in ñayii ka kandija Su'si ma ja
ka iyo i yukan ma, ni ka ndakua'a de
tutu ma.
31 Te ni ka ka'vi ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma tutu ma, te ni ka ndusii ini i
ja ni ka ndaka'an-so'o de nuu i ma.
32 Te Judas ma, ji'in Silas ma, tee
ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si
ma ka kuu de, te kua'a xeen ja ni
ka ka'an de nuu ñayii ma, ja ni ka
ndakua'a de tnu'u kanu ini, sani te ni
ka ndatnii i tnu'u ndee tnu'u ndatnu
sukan jin koo va'a i nuu Su'si ma.
33 Te ni ya'a jaku kivi ni ka iyo de ñuu
yukan, sani te jin nu koo de ma, te
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka
iyo i yukan, vivii ni ka ndakuan-ta'vi
nuu tna'a i ji'in de, te kuan nu koo
sii ini de nuu ka iyo tee ni ka tetniñu
ña'a ma.
34 Kovaa Silas ma chi ni jani ini de ja
va'a-ka ja kendoo tna de yukan.
35 Te Pablo ma ji'in Bernabé ma, ni ka
kendoo de ñuu Antioquía ma, te ka
ndikin ña'a kua'a ñayii ma, te ndaka
i ji'in de ka kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u
va'a Iya Tátnuni ma.

Ni kee Pablo ma ja ku-uu jichi kua'an de kuan kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

36 Ni ya'a jaku kii ma, te Pablo ma,
jiña'a de Bernabé ma:

—Jín koo o jín koto o ñayii ni ka
kandija Su'si ma ndaka ñuu nuu ni
jan koo o ni ka kaxtnu'u o tnu'u vii
tnu'u va'a Iya Tátnuni ma, sukan-va'a
jin kuni o naxe ka iyo i —kúu de
jiña'a de.

37 Te Bernabé ma, kúni de ja jin koo
de ji'in Juan tee ka xnani i Marcos
ma.
38 Kovaa Pablo ma ñatuu ni jatna ini
de ja jin koo de ji'in tee ma, vaa nuu
ni jan koo de ñuu Panfilia ma chi ni
xndoo ña'a tee ma, te ñatuu ni yo
ndikin de nuu tniñu kuan koo de ma.
39 Te ni-in de ñatuu ni kendoo ini
sukan ka jani ini in in de ma. Chukan
kúu ja ni ka ndusiin tna'a de. Bern-
abé ma, kua'an de ji'in Marcos ma in
nuu barcu ichi ñuu Chipre ma.
40 Te Pablo ma, ni jeka de Silas ma,
sukan-va'a jin kondikin tna'a de jin
koo de ma, te ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma, ni ka jikan-ta'vi i nuu Iya
Tátnuni ma ja jin kuu de ma, ja na
skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a. Sani te
kuan koo de.
41 Ni ka ya'a de ñuu Siria ma, ji'in ñuu
Cilicia ma, ka ndaka'an ka ndakachi
de nuu ñayii ka kandija tnu'u Su'si
ma ja jin kondikin va'a i ya ma.

16

Pablo ma ji'in Silas ma, ni ka jeka de tee kúu Timoteo ma te kuan koo de ja jin kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma

1 Sani te ni ka kenda koo de ñuu Derbe ma ji'in ñuu Listra ma, te yukan ni ka ndatna'a de ji'in in tee jaa ndikin Jesús ma nani de Timoteo. Te si'i de ma, kándija ña Su'si ma, te ña'a ñuu judío ma kúu ña, te yuva de ma, in tee ñuu griego ma kúu de.
2 Te ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i ñuu Listra ma, ji'in ñuu Iconio ma, ka ka'an vii ka ka'an va'a i ja kuu Timoteo ma.
3 Pablo ma, ni kuu ini de ja jin koo de ji'in Timoteo ma, te ni chitnuni de tee ma, ja kuechi ñayii judío ka iyo ñuu yukan, vaa ndaka i ka jini ja yuva de ma chi tee griego ma kúu de.
4 Te kuan koo de ndi-in ndi-in ñuu ma, te ka kaxtnu'u de sukan ni ka ndatnu'u tna'a tee ni tetniñu Jesús ma, ji'in tee ka nukuiñi ja ka jini ka jito de ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Jerusalén ma, sukan-va'a ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma, jín ko sa'a i sukan ka kaxtnu'u de ma.
5 Te sukan, te ndaka ñuu nuu ka iyo ñayii ka kandija tnu'u Su'si ma, ve jinkuiñi va'a-ka i nuu Su'si ma, te ve jin kukua'a-ka i ndi-kivi ndi-kivi.

Ni jininuu Pablo ma in tee ñuu Macedonia ma

6 Ni ka ya'a ndita de onde ñuu Frigia ma, ji'in ñuu Galacia ma, vaa Xtumani Ndios ma, ni ja'nu ndee ya ja jin kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma ñuu Asia ma.
7 Nuu ni ka kenda koo de yatni ñuu Misia ma, ni ka kuni de ja jin ya'a de ñuu Bitinia ma, kovaa Xtumani Ndios ma, ñatuu ni wa'a ya tnu'u.
8 Sani te ni ka ya'a ndita de ñuu Misia ma, te ni ka kenda koo de ñuu Troas ma.
9 Te jakuaa ma, Pablo ma, ni jininuu de ja in tee ñuu Macedonia ma, núkuiñi de, te jikan-ta'vi xeen de, te jiña'a de:

—Ya'a tna ni ñuu Macedonia ma, te chindee ña'a ni —kúu de jiña'a de.
10 Sani te Pablo ma, nuu ni jinu ja ni jininuu de ma, sani te ni ka satu'va ndaka sa, te kuan koo sa ñuu Macedonia ma, vaa ni ka kukanu ini va'a sa ja maa Su'si ma ni kana ña'a ja jin kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a maa ya ma nuu ñayii ñuu Macedonia ma.

Ni kandija in ña'a ñuu Filipos ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

11 Ni ka ka koo sa in nuu barcu ñuu Troas ma, te kuan koo ndita ndita sa onde ñuu Samotracia ma, te kivi yutnee ma ni ka kenda koo sa onde ñuu Neápolis ma.
12 Yukan, sani te kuan koo sa ñuu Filipos ma. Yukan ka iyo nanimaa ñayii ñuu Roma ma, te jâ ni ka ndasa'a ñuu i yukan. In ñuu kanuu kúu i ne'un ñuu Macedonia ma. Te ñuu yukan ni ka kendoo sa kua'a kivi.
13 Te in kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni ka ke koo sa kuan koo sa yu'u ñuu ma, te ni jan koo sa in yu'u yute, nuu ka ndatna'a ñayii ja jin kakan-ta'vi i ma. Te ni ka jinkoo sa, te ni ka keja'a sa ka ndatnu'u sa ji'in ña'a ni ka ndututu yukan.
14 In ña ma, nani ña Lidia, te in ña'a ndachiñu'u Su'si ma kúu ña. Ña'a ñuu Tiatira ma kúu ña, te ni yo xiko ña manta vivii manta va'a xeen. Nani niniso'o ña tnu'u Su'si ma, ni ndakune ya ini anua ña ma, sukan-va'a koniniso'o ñukuun ña ja ká'an Pablo ma.
15 Sani te ni ka jandute ña ji'in tna'a ña ma, vaa ni ka kandija ña tnu'u Su'si ma, te sa'a ni ka'an ña nuu sa:

—Nú ka jani va'a ini ni ja in ña'a kondikin va'a Iya Tátnuni ma kúu sa, jin ya'a ni ve'e sa a, te jin ndoo ni —kúu ña ká'an ña.

Te ni xtetuu ña'a ña ja jin ndoo sa.

Pablo ma ji'in Silas ma, ni ka yinee de vekaa ñuu Filipos

16 Te ora nuu kuan koo sa nuu jin ndatna'a sa ja jin kakan-ta'vi sa nuu Su'si ma, te ni kenda in suchi si'i ja yinee ña'a in tachi, te chukan kúu ja

ndaka jinitnuni i nawa ko kuu ma, te
káxtnu'u i nuu ñayii ma. Chukan kúu
ja kua'a xeen xu'un ni ka yo ni'i tee
xi-nuu ni yo jinukuechi i ma.
17 Suchi ya'a, ni ndikin ña'a i ja kuan
koo sa ji'in Pablo ma, te káyu'u i ká'an
i:
—Tee ya'a chi tee ka jinukuechi
nuu Su'si iya iyo onde sukun ma ka
kuu de, te ka kaxtnu'u de nuu ni ichi
naxe jin ndani'i ta'vi o ma —kúu i
ká'an i.
18 Sukan ni yo kuu i kua'a kivi, te ni
kuñaña Pablo ma, te ni ndakokuiñi
de, te ni ndonda de nuu tachi yinee i
ma, te jiña'a de:
—Ja maa Jesucristo ma, te tátnuni ri
ja xndoo ro suchi ya'a —kúu de jiña'a
de.
Te maa ora yukan-ni, te ni xndoo
tachi ma suchi si'i yukan ma.
19 Nuu ni ka jini tee xi-nuu
jinukuechi i ma ja masu na xu'un
kene'e-ka i ja jin ni'i de ma, sani te ni
ka tnii de Pablo ma ji'in Silas ma, te
ka ñu'u de tee ma ichi nuu ke'e ve'e
tniñu ma nuu ka iyo tee ka netniñu
ma.
20 Ni ka jan xsia'a de tee ma nuu tee
ka ja'nde tniñu ma, te ka jiña'a de:
—Tee ya'a chi tee judío ma ka kuu
de, te ve koo de ka ska'an de ñayii ñuu
o ya,
21 te ka kaxtnu'u de ja jin sa'a o sukan
ka sa'a de ma, tna'a ja masu iyo ja jin
sa'a yo'o ja ka kuu o ñayii ñuu Roma
a —ka kuu de ka jiña'a de.
22 Sani te ñayii ma, ni ka ndakiti ini
i nuu Pablo ma ji'in nuu Silas ma, te
tee ka ja'nde tniñu ma, ni ka tatnuni
de ja jin tava i sa'ma Pablo ma ji'in
Silas ma te jin kani i de.
23 Ni jinu ni ka kani xeen i de ma,
sani te ni ka chinee i de vekaa ma, te
ni ka tatnuni i nuu tee jito ye'e vekaa
ma ja ko koto vava'a de nasa ke koo
tee ma.
24 Ja ni jiniso'o de sukan ni ka tatnuni
de ma, ni jan xsia'a de Pablo ma ji'in
Silas ma onde kuan kivi-ka ini vekaa
ma, te ni chinee de ja'a tee ma sasava
in vitu, te ni ndachutna'a va'a de tnu,
sukan-va'a jin kinee va'a ja'a de ma,
te ma kuu jin ke koo de.
25 Nuu ve kuu sava ñuu ma, Pablo
ma ji'in Silas ma, ka jikan-ta'vi de
nuu Su'si ma, te ka jita de ja ka
ndachiñu'u de ya, te tee ka yinee
vekaa ma, ka niniso'o de.
26 Sani te ni keja'a tnaa xen-xeen,
te ni-ka'nu vekaa ma ni jaja ni'ni
xen-xeen. Sani te ni ka ndanune
ndaka ye'e vekaa ma, te ndaka yo'o
kaa ka nu'ni ñayii ka yinee vekaa ma
chi ni ka kun-ne'ne i.
27 Sani te ni ndoto tee jito vekaa ma,
te ja ni jini de ja ndaka ye'e vekaa
ma ni ka ndanune ma, te ni tava de
yuchi kúu espada ndiso de ma, ja
ka'ni de maa de nkuu, vaa jani ini de
ja ndaka ñayii ka yinee vekaa ma, jâ
ni ka jinu i kuan koo i.
28 Sani te Pablo ma, ni kayu'u nini'i
de, te jiña'a de:
—Máko sa'a ni maa ni ja u'vi, vaa
ndaka sa ka iyo ya'a —kúu de jiña'a
de.
29 Sani te tee jito ye'e vekaa ma, ni
jikan de ja jin xndu'va i in ñu'u. Sani
te ni kivi kunu de nuu ka iyo tee ma,
te ni'i ni'i-nka de ni jinkoo jiti de nuu
ja'a Pablo ma ji'in Silas ma.
30 Sani te ni ndene'e de tee ma, te ni
jikan-tnu'u de tee ma, te jiña'a de:
—Ndijin, ¿nawa sa'a sa ja kuu kaku
sa nuu tnundo'o tnuneni ya'a? —kúu
de jiña'a de.
31 Sani te ka jiña'a Pablo ma ji'in
Silas ma:
—Kandija ni ja Jesucristo ma kúu
Su'si Iya Tátnuni ma, te jin kaku ni
ji'in ñayii ve'e ni ma, te jin ndani'i
ta'vi ni —ka kuu de ka jiña'a de.
32 Sani te ni ka kaxtnu'u Pablo ma
ji'in Silas ma tnu'u Iya Tátnuni ma
nuu de, ji'in nuu ndaka-ka ñayii ve'e
de ma.
33 Te maa ora yukan, maa jakuaa
yukan, te tee jito vekaa ma, ni jeka
de Pablo ma ji'in Silas ma, sukan-va'a
ndakate de nuu ni ka tnakue'e tee
ma. Sani te maa jakuaa yukan, te ni
ka jandute ndaka de ve'e de ma.
34 Te tee jito vekaa ma, ni chi'i de
Pablo ma ji'in Silas ma ve'e de ma, te
ni sunkoo de tee ma nuu mesa ma,
vaa iyo sii ini xeen de ja ndaka de

ve'e de ma ni ka kandija Su'si ma,
te ni ka jaa ni ka ji'i ndaka de ja iyo
tu'va ma.
35 Nuu jâ ni ndii ma, ni ka tetniñu
tee ka ja'nde tniñu ma tee ka kuu
ndaja'a ma ja jin koo de jin kuña'a
de tee jito ye'e vekaa ma ja kene'e de
Pablo ma ji'in Silas ma.
36 Te tee jito ye'e vekaa ma, ni
ndakuña'a de Pablo ma sa'a:
—Tee ka ja'nde tniñu ma, ni ka
tatnuni de ja xsiaa ña'a sa. Te vitna,
te ke koo ni, te kuán koo sii ini ni
—kúu de jiña'a de.
37 Kovaa Pablo ma, jiña'a de nuu
tee ka kuu ndaja'a ma:
—Ni ka kani ña'a de nuu ndaka
ñayii ma, te ni ka chinee va'a ña'a de
vekaa a, te ñatuu ni ka sa'a ndaa de
ja jin ka'nde de tniñu sa a, te vitna ja
tee ñuu Roma a ka kuu tna sa. ¿Te
ka kuni de ja jin kene'e yu'u ña'a de?
Masu kuu, nú masu ja onde ki koo
maa de ja jin kene'e ña'a de vekaa a
—kúu de jiña'a de.
38 Sani te tee ka kuu ndaja'a ma, ni
jan koo de ni ka ndakuña'a de nuu
tee ka ja'nde tniñu ma, te tee ya'a chi
ni ka yu'u de ja ni ka jiniso'o de ja
Pablo ma ji'in Silas ma, tee ñuu Roma
ma ka kuu de ma.
39 Te ni ki koo de, te ni ka kene'e de
tee ma vekaa ma, te vivii ka jiña'a de
nuu tee ma ja na jin ke koo de ñuu
yukan.
40 Sani te ni ka ke koo de vekaa ma,
te ni jan koo de ve'e ña'a kúu Lidia
ma ni ka jan koto de ndaka-ka ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si ma. Te ni ka
ndaka'an-so'o-ka de nuu ndaka i ma
sukan jin ko sa'a jin ko kuu i nuu
Su'si ma. Sani te kuan koo de-ni.

17

Sukan ni kuu ja ni kenda koo Pablo ma ji'in Silas ma ñuu Tesalónica ma

1 Ni ka ya'a de ñuu Anfípolis ma
ji'in ñuu Apolonia ma, te ni ka kenda
koo de ñuu Tesalónica ma, nuu iyo in
veñu'u luluu ñayii judío ma.
2 Te Pablo ma, ni kivi de ini veñu'u
ma, sukan játna ini de sa'a de ndaka
ñuu nuu ja'an de ma. Te ni kuu uni
jichi ndaka'an-so'o de nuu ñayii ma
kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu i ma, kovaa ñatuu ni ka jatna
ini i ja ká'an de ma,
3 vaa ndákaxtnu'u de sukan ká'an tutu
ndee tnu'u Su'si ma, ja jiniñu'u ja
Cristo ma ndo'o neni ya te kûu ya,
kovaa sani te ndateku ya ma:
—Te Jesús iya ká'an sa ma, maa
ya kúu Cristo iya ni tetniñu Su'si ma
—kúu de jiña'a de.
4 Te jaku ñayii ma, ni ka kandija
i tnu'u Su'si ma, te ni ka ndandikin
tna'a i ji'in Pablo ma ji'in Silas ma.
Te sukan ni ka sa'a tna kua'a ña'a ka
ndanuu-ka, ji'in tee ka kuu griego ma
ja jâ ka ndachiñu'u tna de Su'si ma
nkuu.
5 Te ñayii judío ma ja ñatuu ka
kandija i ma, ni ka kukueñu ini i, te
ni ka nduku i jaku tee inukuxi ma
tee ka sa'a ja u'vi ma, te nuu ni ka
kukua'a i ma, ni ka ska'an i ñayii ñuu
ma, te ni jan koo i ve'e tee kúu Jasón
ma, te ni ka kivi koo ni'i, ni ka kivi
koo îyo i, ka ndanduku i Pablo ma
ji'in Silas ma. Ka kuni i ja jin kene'e
nda'a i de te jin koo i ji'in de nuu ka
ndatna'a ndaka ñayii ñuu ma.
6 Kovaa ñatuu ni ka ndani'i i de, te
chukan kúu ja kuan koo i ji'in tee
kúu Jasón ma, ji'in jaku-ka ñayii ka
kandija Su'si ma, nuu tee ka netniñu
ñuu yukan, te ka kayu'u i, ka jiña'a i:
—Pablo ma ji'in Silas ma chi ka
skanaa de ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
te ni ka kenda koo de ñuu o ya.
7 Te tee kúu Jasón a, ni jan-ta'vi de
tee ma ve'e de ma. Ndaka tee ya'a
ka ka'an ja iyo in-ka rey nani Jesús,
te chukan kúu ja masu ka kandija
de ja tátnuni tee kúu César tee kúu
emperador ma —ka kuu i ka jiña'a
i.
8 Ja ni ka jiniso'o ñayii ma, ji'in
tee ka netniñu ñuu yukan ma, ni ka
ndakiti ini i.
9 Kovaa ni chuya'vi Jasón ma xu'un
nuu tee ka netniñu ma, sukan-va'a
jin ke koo de ji'in tna'a de ma, sani
te ni ka xsiaa de tee ma.

Sukan ni kuu ja ni ka kenda koo Pablo ma ji'in Silas ma ñuu Berea ma

10 Sani te ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma, ni ka tetniñu i Pablo ma
ji'in Silas ma jakuaa yukan onde ñuu
Berea ma. Te nuu ni ka kenda koo
de ñuu yukan, te ni ka kivi koo de in
veñu'u luluu ñayii judío ma.
11 Ñayii ya'a chi inuva'a-ka ini i sana
ñayii ka iyo ñuu Tesalónica ma, vaa
ni ka jan-ta'vi vivii i tnu'u Su'si ma,
te ndi-kivi ndi-kivi ka skua'a vivii i
tnu'u Su'si ma, sukan-va'a jin kuni i
nú ja ndaa kúu ja ka ka'an Pablo ma
ji'in Silas ma.
12 Te sukan, te kua'a ñayii ñuu yukan,
ji'in kua'a ña'a ñuu griego ña'a ka
ndanuu-ka ma, ji'in kua'a tee ma, ni
ka kandija tnu'u Su'si ma.
13 Nuu ni ka jini ñayii judío ka iyo
ñuu Tesalónica ma ja Pablo ma, suni
ni jan kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma ñuu
Berea ma, sani te ni jan koo i yukan,
te suni ni ka ska'an i kua'a ñayii ñuu
yukan ma.
14 Sani te ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
ma, ni ka tetniñu i Pablo ma kua'an
de ichi yu'u mar ma. Te Silas ma ji'in
Timoteo ma, ni ka kendoo de yukan.
15 Te tee kuan koo ji'in Pablo ma,
ni jan koo de ji'in tee ma onde ñuu
Atenas ma, sani te ni ka ndakokuiñi
de ñuu Berea ma ja jin kuña'a de Silas
ma ji'in Timoteo ma ja jin nu koo
yachi de nuu iyo Pablo ma.

Sukan ni ndo'o Pablo ma ñuu Atenas ma

16 Nani Pablo ma, ndetu de tee
ma ñuu Atenas ma, kúxii ini de ja
kúnda'vi ini de ja ñayii ñuu yukan, vaa
nde'ya de ja ka chiñu'u xeen i ja masu
Su'si ka kuu ma.
17 Chukan kúu ja Pablo ma, ni yo
ja'an de veñu'u luluu ñuu yukan, nuu
ka ndatna'a ñayii judío ma ji'in ñayii
griego ma ja jâ ka chiñu'u i Su'si ma,
te ûni ñukuun káxtnu'u va'a-ka de siki
tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma. Te
suni ndi-kivi ndi-kivi ni yo ja'an de
nuya'vi ma, te suni sukan ñukuun ni
yo kaxtnu'u tna de nuu ñayii griego
ka ndatna'a yukan ma.
18 Te jaku tee ka sa'a tnu'u ja tee
ndichi ka kuu de ma, ja ka skua'a de
naxe ko kuu ñayii ma, ñatuu ka jatna
ini de ja ká'an Pablo ma, te su'va
su'va ka kuu de, vaa in jichi tee ka
kuu epicúreos ma, ka ndi ini de naxe
jin koo sii ini de ñuu ñayivi ya, te in
jichi-ka tee ka kuu estoicos ma ka
ka'an kuiti kanda o naxe ndo'o neni
o ma. Chukan kúu ja ka ka'an de:

—¿Nawa kúni ka'an ndaka tnu'u
ká'an tee ya'a? —ka kuu de ka ka'an
de.

Te in jichi de ma ka ka'an:

—In tee káxtnu'u tnu'u in-ka su'si
jaa kúu de —ka ka'an de.

Vaa ni kaxtnu'u Pablo ma tnu'u vii
tnu'u va'a Jesús ma, ji'in sukan ni
ndateku ya ma.
19 Te ni ka jeka de Pablo ma, te ni
jan koo de in nuu nani Areópago nuu
ka ndatna'a kua'a ñayii ma, te ni ka
jakondee de ka jikan-tnu'u de:

—Ka'an ni nawa kúni ka'an tnu'u
jaa ja káxtnu'u ni a.
20 Vaa vee ni kaxtnu'u ni tnu'u ja
masu ka jini sa, te ka kuni sa ja jin
kuni sa nawa kúni ka'an —ka kuu de
ka jiña'a de.
21 Vaa ñayii ñuu Atenas ma, ji'in
ñayii masu ñuu yukan ka kuu i ja
ka iyo i yukan ma, masu nawa ka
sa'a-ka i, nú masu ja ka ndetu i in-ka
ja jaa ja jin koniniso'o i, te saa kuu jin
ndatnu'u tna'a i ma.
22 Sani te Pablo ma, ni jinkuiñi de
sasava nuu nani Areópago ma, te
jiña'a de:

—Ndijin tee ka iyo ñuu Atenas a,
jini sa ja ndijin chi ka jatanuu xeen
ni ja ka kuu su'si ni ma.
23 Vaa ni ya'a sa, te ni jini sa altar
nuu ka yinee su'si ni ma, te suni ni
jini sa in altar ja ñatuu nawa yinee,
te sa'a ká'an tnu'u ndee ma: “Altar
in su'si ñatuu jin kuni-ka o ma kúu
cha'a.” Chukan kúu ja tna'a Su'si ka
chiñu'u ni ma iya ñatuu jin kuni-ka ni
ma, kúu iya káxtnu'u sa nuu ni a.
24 ’Su'si ya'a kúu iya ni sa'a ni-ka'nu
ñuu ñayivi a ji'in ndaka ja ka iyo a, te
suu ya kúu iya tátnuni andivi ma ji'in
nuu ñu'ú ya. Iya ya'a, masu iyo ya
veñu'u nuu ka sa'a ñayii ma.

25 Ni a masu jiniñu'u ya ja na in kua'a
nawa kuatniñu ya, su'va maa ya kúu
iya sa'a ja kúu ka xtatachi o a te ka
teku o a, te táa ya ndaka nawa ka
jiniñu'u o ma.
26 Te maa ya ni sa'a in-ni ñayii ma, te
ni kukua'a xeen o ja ka iyo o ni-ka'nu
ñuu ñayivi a. Te maa ya ni jani ini
na saa tiempu ko kuu in kivi ma in
yoo ma in kuiya ma, te ni jani ini ya
ndenu jin ko kuu xe'ñu in in ñuu ma.
27 Sa'a ni sa'a ya, sukan-va'a jín
ndasa'a ñayii ma kuenda te jín ndan-
duku i ya. Vaa vala ti'i-ni ja sa'a o, te
kuu ndani'i o ya. Te ja ndaa kúu ja
masu jika kuiti iyo ya nuu ka iyo in
in o a.
28 Vaa ja maa ya ma, te ka teku o te
ka kanda o te ka iyo o, vaa maa ya
jito ña'a, te jâ yatni sukan ka ka'an
tna jaku tee ndichi ka iyo ne'un ni a:
"Vaa sa'ya tata maa ya ka kuu o", ka
ka'an de.

29 'Te nú sa'ya tata maa Su'si iya
ká'an sa a ka kuu o, te máko jin kani
ini o ja tna'a ja ka jani ini maa ñayii
ma te vivii ka ndane'e i ji'in oro ma,
xi ji'in plata ma, xi ji'in yuu ma, kúu
Su'si ma, chi ña'a.
30 Ja ndaa kúu ja Su'si ndija ma chi
ñatuu ni ke'en kuenda ya ndaka ja
u'vi ni ka yo sa'a o onde xi'na-ka
ma, nuu ñatuu jin kuni-ka o naxe
jin kondikin o ya ma, kovaa vitna
tátnuni ya nuu ndaka ñayii ni-ka'nu
ñuu ñayivi a ja na jin ndakani jín
ndaka'vi ini i te jín xndoo i ja u'vi ka
sa'a i ma te jín ndakokuiñi i nuu maa
ya ma, sukan-va'a jin kaku i nuu ja
u'vi ma.
31 Vaa maa Su'si ma, ni kaji ya in kivi
ja sa'a ndaa ya, te maa Sa'ya ya iya ni
tetniñu ñayivi ya ni kii ya ñuu ñayivi
ya kúu iya ndakan ndaa kuenda nuu
ndaka ñayii a. Te chukan kúu ja ni
kaxtnu'u ya ja sukan ko kuu, vaa ni
ndaxteku ya Sa'ya ya ma —kúu de
jiña'a de.

32 Kovaa nuu ni ka jiniso'o i siki ja
ni ndateku ya ma, sani te jaku i ni
ka jakundee Pablo ma, te jaku-ka i ka
jiña'a:

—Ka kuni sa ja ndaka'an ni tnu'u
ya'a in-ka tuku kivi, te jin koniniso'o
sa —ka kuu i ka jiña'a i.

33 Te ni jinu ni ka'an de ma, te ni
ndee de ne'un ndaka ñayii ma.
34 Kovaa jaku i chi ni ka kandija i, te
ni ka ndandikin tna'a i ji'in Pablo ma.
Ne'un ñayii yukan iyo tna tee nani
Dionisio tee ja'an kutu nuu Areópago
ma. Suni iyo tna ña'a nani Dámaris
ma. Te suni ka iyo tna jaku-ka ñayii.

18

Sukan ni kuu ja ni kenda Pablo ma ñuu Corinto ma

1 Nuu ni jinu sukan ma, Pablo ma,
nuu ni ndee de ñuu Atenas ma, sani
te kua'an de ñuu Corinto ma.
2 Yukan ni ndani'i de in tee judío
nani de Aquila. Te tee ñuu Ponto ma
kúu de. Jaku-ni kivi iyo ja ni kenda
tee kúu Aquila ma ji'in ñasi'i de ña'a
nani Priscila ma ñuu Corinto ma, vaa
ni ka ke koo de ñuu Italia ma, kuechi
ja tee kúu emperador nani Claudio
ma, ni tatnuni de ja ndaka ñayii judío
ma, na jin nde koo i ñuu Roma ma. Te
sukan ni ka ndatna'a Pablo ma ji'in
Aquila ma.
3 Te ni jini Pablo ma ja in-ni tniñu ka
sa'a de ji'in tee ma. Chukan kúu ja
ni kendoo de nuu ka iyo tee ma, vaa
ve'e sa'ma ka sa'a de, sukan-va'a kuu
satniñu tna de ji'in tee ma.
4 Ndaka una kii, kivi ni tatnuni Su'si
ma ja ma jin satniñu ñayii ma, Pablo
ma ká'an ká'an de tnu'u Su'si ma
ini veñu'u luluu ma, vaa kúni de ja
jin kandija ñayii judío ma ji'in ñayii
griego ma sukan ni sa'a Su'si ma ja
jin ndani'i ta'vi o ma.

5 Te Silas ma ji'in Timoteo ma, ni
ka nde koo de ñuu Macedonia ma, te
kuan koo de ñuu Corinto ma. Te nuu
ni ka kenda koo de ma, Pablo ma, ûni
jatanuu xeen de káxtnu'u de nuu ñayii
judío ka iyo ñuu yukan ma, ja Jesús
ma kúu Cristo iya ni tetniñu Su'si ma.
6 Kovaa ñayii judío ma, ni ka keja'a ka
ndakiti ini i, te ni ka ka'an ndeva'a
i nuu de ma. Sani te Pablo ma, ni
kaja ni'ni de sa'ma de ma, ja ko kuu i

in seña ja masu kuechi-ka de kúu, te jiña'a de:

—Kuechi maa ni jin ko kuu nawa jin ndo'o jin tna'a ni. Masu na kuechi saña. Vitna, te ki'in sa kaxtnu'u sa tnu'u Su'si ma nuu ñayii masu judío ka kuu i ma —kúu de jiña'a de.

7 Sani te Pablo ma, ni kee de veñu'u ma, te kua'an de ve'e in tee nani Justo ma. In tee jinindija Su'si ma kúu de, te iyo yatni de nuu kátuu veñu'u luluu ma.
8 Te tee nani Crispo ma, tee tátnuni veñu'u luluu ma kúu de, te ni kandija de ja Jesús ma kúu Su'si Iya Tátnuni ma, te ni ka kandija ndaka ñayii ve'e de ma, te suni kua'a xeen tna ñayii ñuu Corinto ma ni ka kandija ja ni ka jiniso'o i tnu'u Su'si ma ja ni kaxtnu'u Pablo ma, te ni ka jandute i.

9 Sani te jakuaa yukan ni jininuu Pablo ma ja jiña'a Iya Tátnuni ma:

—Má koyu'u ni, te kaxtnu'u-ka ni tnu'u maa sa a. Máko kasiyu'u ni.
10 Vaa maa sa iyo ji'in ni, te ni-in ñayii masu kuu kaki'i nda'a ña'a i ja sa'a ndeva'a ña'a i, vaa ñuu ya'a ka iyo kua'a ñayii ja jin kandija ña'a i ja maa sa kúu Su'si, te jin nduu i ñayii ñuu maa sa —kúu ya jiña'a ya.

11 Chukan kúu ja ni kendoo Pablo ma in kuiya yo sava ñuu yukan, ni yo kaxtnu'u de nuu ñayii ma tnu'u Su'si ma.
12 Kovaa ni kuu ja kivi tátnuni tee kúu Galión ma ñuu Acaya ma, ñayii judío ma, ni ka ndatnu'u tna'a i, te ni ka tnii i Pablo ma te ni jan koo i ni ka jan xsia'a i de nuu tee kúu Galión ma nuu ja'nde de tniñu ñayii ma.
13 Te ka jiña'a i:

—Tee ya'a, sa'a de ja jin chiñu'u ñayii a Su'si ma sukan kúni maa de, te masu sukan ni tatnuni Moisés ma —ka kuu i ka jiña'a i.

14 Te iyo Pablo ma ja ka'an de, kovaa xi'na-ka ni ka'an tee kúu Galión ma, te jiña'a de:

—Ndijin ñayii judío a, nute ni kija koo ni ji'in in ñayii ja ni ja'ni i in ndiyi xi ni sa'a ndeva'a i, iyo sa ja koniniso'o sa.
15 Kovaa nú siki ja tnu'u ka ka'an ni a xi siki ja na sa'ya na tata ka kuu ni ma xi siki ja ni ka tatnuni i ja jin sa'a ni ma, masu kuu ka'nde sa tniñu yukan. Jin koto maa ni naxe jin sa'a ni chi saña chi masu kúni sa ja ka'nde sa tniñu siki ja ka ka'an ni a —kúu de jiña'a de.

16 Chukan kúu ja ni tatnuni de ja jin kene'e de ñayii ma nuu ja'nde de tniñu ma.
17 Sani te ndaka ñayii ma, ni ka tnii i tee kúu Sóstenes ma tee tátnuni veñu'u luluu ma, te ni ka kani i de nuke'e nuu ja'nde tee kúu Galión ma tniñu ma. Kovaa tee kúu Galión ma masu ni ndi ini de ja ka kuu maa i ma.
18 Te Pablo ma ni iyo-ka de kua'a-ka kivi ñuu Corinto ma, saa ni ndakuan-ta'vi de nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma, te ni ndee de, te kua'an de in nuu barcu ichi ñuu Siria ma, te ni ka ndikin ña'a Priscila ma ji'in Aquila ma. Nuu ka iyo de ñuu Cencrea ma, ni sa'a de ja jin sete yanda i xini de ma, ja kuechi ja in ja ni skuiso de nuu Su'si ma ja sa'a de.
19 Nuu ni kenda koo de ñuu Éfeso ma, Pablo ma, ni xndoo de ñayii kuan koo ji'in de ma ke'e ma, te ni kivi de ini veñu'u luluu ma, te ka ndaa ka nuu de ka ndatnu'u de siki tnu'u Su'si ma ji'in tee judío ma.
20 Te tee judío ka iyo ñuu yukan, ka xtetuu de Pablo ma ja na kendoo de jaku-ka kivi ji'in de yukan. Kovaa ñatuu ni kuni de.
21 Te nuu ni ndakuan-ta'vi de ma, ni jiña'a de:

—Jiniñu'u ja no'o sa ja koo sa viko ve kuyatni ñuu Jerusalén ma, kovaa ndii sa in-ka jichi, nú Su'si ma kúni ja sukan ko kuu —kúu de jiña'a de.

Te ni ndaa de in nuu barcu ñuu Éfeso ma, te kua'an de.

Pablo ma, ni ndeja'a de ja ku-uni jichi kuan kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma

22 Nuu ni ndenda de ñuu Cesarea ma, ni kaa de ni ja'an de ñuu Jerusalén ma ni jan nu kua'a de nchuxi ñayii ka kandija Su'si ma ja

ka iyo i yukan, te sani te ni ndêe de
kuan no'o de ñuu Antioquía ma.
23 Ni jinu ni iyo de jaku kivi yukan,
te ni kee de, te kua'an de kuan koto
de ñayii ka ndikin Jesús ma ja ka iyo
i ni-ka'nu ñuu Galacia ma ji'in ñuu
Frigia ma, te ndáka'an-so'o de ja na
jin konukuiñi va'a i nuu Su'si ma.

Tee kúu Apolos ma, káxtnu'u de tnu'u Su'si ma ñuu Éfeso ma

24 Sani te ni kenda in tee judío nani
de Apolos ñuu Éfeso ma. Te tee ya'a,
tee ñuu Alejandría ma kúu de, te in
tee vivii ká'an kúu de, te jini xeen de
nawa ká'an tnu'u Su'si ma.
25 Jâ ni jaku'ni va'a ini de ichi Iya
Tátnuni ma, te ká'an ndaa ká'an ndija
de siki Jesús ma. Yika-ni ja jini de
kúu sukan ni skuandute Juan ma,
kovaa ni-yu'u ni-ini de ká'an de tnu'u
Su'si ma.
26 Te ñatuu ni yu'u de, te ni keja'a de
ká'an de ini veñu'u luluu ma. Te ni ka
jiniso'o Priscila ma ji'in Aquila ma, te
ni ka kene'e siin de tee ma, te vivii ni
ka ndakaxtnu'u ndaa-ka de siki ichi
Su'si ma.
27 Vaa Apolos ma chi kúni de ja ki'in
de ñuu Acaya ma. Te ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma, ka jiña'a i ja va'a-ni
kúu ja sa'a de sukan, te ni ka tee i
tutu kua'an nuu tee ka ndikin Jesús
ma ja ka iyo de yukan, sukan-va'a jín
kuan-ta'vi de tee ma nuu ka iyo de
ma. Nuu ni kenda de ñuu yukan, te
ni chindee xeen de ñayii ni skuta'vi
Su'si ma i ja vii ja va'a ma ja jâ ni ka
kandija i ya ma.
28 Vaa ni-yu'u ni-ini de ni yo kaxtnu'u
de nuu ka iyo kua'a ñayii ma ja
sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si
ma ja Jesús ma kúu Cristo iya ni
tetniñu maa Su'si ma, te jiña'a de ja
sukan-ni ka kaxtnu'u tee judío ma,
masu va'a-ni iyo.

19

Sukan ni kúu ja ni kenda Pablo ma ñuu Éfeso ma

1 Nani Apolos ma, iyo de ñuu
Corinto ma, Pablo ma, ni ja'an de
ndaka-ka ñuu ka iyo onde yuku
sukun-ka ma, sani te kuan no'o tuku
de ñuu Éfeso ma. Te ni ndani'i de
jaku ñayii ka ndikin ka sa'a i sukan
ká'an tnu'u Jesús ma ja ka iyo i ñuu
yukan.
2 Te jiña'a de:
—¿Ni ka kuta'vi ni Xtumani Ndios
ma, kii nuu ni ka kandija ni tnu'u
Su'si ma? —kúu de jiña'a de.
Te ni ka ndakone'e i:
—¡Ñatuu vi! Vaa ni masu nama ka
jiniso'o sa ja iyo Xtumani Ndios ma
—ka kuu i ka jiña'a i.
3 Sani te ni jiña'a Pablo ma:
—¿Naxe ni ka jandute ni? —kúu de
jiña'a de.
Te ka jiña'a i:
—Sukan ni skuandute Juan ma
—ka kuu i ka jiña'a i.
4 Te jiña'a Pablo ma:
—Sukan ni skuandute Juan ma chi
ja jin ndakani jin ndaka'vi ini ñayii
ma kúu. Te jin xndoo i ja u'vi ka sa'a
i ma, te jin ndakokuiñi i nuu Su'si ma.
Te Juan ma suni ni yo jiña'a de nuu
ñayii ma ja jin kandija i iya kenda
kuee-ka ma sana maa de ma. Iya
ya'a kúu Jesús iya ni tetniñu Su'si ma
—kúu de jiña'a de.
5 Ja ni ka jiniso'o i sukan ma, sani
te ni ka jandute i ja maa Jesús ma ja
kúu ya Iya Tátnuni ma.
6 Te nuu ni sonee Pablo ma nda'a de
siki ñayii ya'a ma, sani te ni ka kuta'vi
i Xtumani Ndios ma, sani te ni ka
keja'a i ka ka'an i in in sa'an, te ka
ndakaxtnu'u i tnu'u ni wa'a Su'si ma
nuu in in i ma.
7 Te ja ndaka-ni tee ma chi uxi uu de
kúu ne'un ndaka i ma.
8 Te Pablo ma, ni kivi de ini veñu'u
luluu nuu ka ndatna'a ñayii judío ma,
te ni masu ni yu'u de, su'va ni-yu'u
ni-ini de ni yo ka'an de siki ja sukan
tátnuni Su'si ma. Te sa'a ni yo sa'a
de uni yoo, vaa kúni de ja jin kandija
ñayii ma tnu'u Su'si ma.
9 Kovaa jaku i ma, masu ni ka
kandija i, su'va ni ka ndundee-ka
ini i, te ka ka'an ndeva'a i ja kuu
ichi Su'si ma nuu ndaka-ka ñayii
ka iyo ma. Chukan kúu ja Pablo
ma, ni sa'a siin de ndaka ñayii ni

ka kandija tnu'u Su'si ma, te ni
ka yo ndatna'a de ini skuela tee
nani Tirano ma, te ndi-kivi ndi-kivi
ñukuun kuiti káxtnu'u de tnu'u Su'si
ma nuu ñayii ma, sukan-va'a jin
jaku'ni ini i.
10 Sukan ni yo sa'a, ni yo sa'a de
uu kuiya, te onde ndaka ñayii ka iyo
ni-ka'nu ñuu Asia ma, ja ka kuu i
judío ma ji'in griego ma, ni ka jiniso'o
i tnu'u vii tnu'u va'a Jesús Iya Tátnuni
ma.
11 Te ja maa Su'si ma, te ni yo sa'a
Pablo ma milagru ja masu nama ni
ka yo jini i ma,
12 ja onde pañu Pablo ma xi sa'ma
ne'nu de ma, ndeva'a-ni na in ku'u
ma te na kaki'i i ma chi ni ka yo
nduva'a i ndeva'a-ni na kue'e ka
ndo'o i ma, te onde tachi ka yinee
ñayii ma, ni ka yo nde koo i te kuan
koo maa i. Te sa'a ni yo kuu, vaa
tnu'u ndee tnu'u ndatnu maa Su'si
ma ni yo iyo ji'in Pablo ma.
13 Kovaa jaku tna tee ka kuu judío
ma, ni ka nduku ini tna de ja jin
kene'e de tachi ma, te ka ndakune'e
tna de Jesús Iya Tátnuni ma, te sa'a ka
jiña'a tna de:
—¡Ja maa Jesús iya káxtnu'u Pablo
ma, te tátnuni ri ja kee ro te má
koo-ka ro ini anua ñayii jiña! —ka
kuu de ka jiña'a de.
14 Sa'a ni ka yo sa'a ndi-uja sa'ya
tee kúu Esceva ma in tee tátnuni nuu
sutu ñayii judío ma.
15 Kovaa ni ndakone'e tachi ma, te
jiña'a i:
—Jesús ma chi jini sa ya, te jini sa
na in kúu Pablo ma, kovaa ndijin, ¿na
in ka kuu ni? —kúu i jiña'a i.
16 Te tee yinee ña'a tachi ma, ni
kandava de siki ndaka suchi ya'a, te
ni kundee de ni kani de i, te ni sa'a
ndeva'a xeen de i, te ni xtavichi de i,
te ni xtnakue'e de i, te ka jinu yakua
ndaka sa'ya tee kúu Esceva ma, ni ka
nde koo i ve'e ma.
17 Te ndaka ñayii judío ma ji'in ñayii
griego ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma,
nuu ni ka jini i ja sukan ni kuu ma ja
masu ndeva'a-ni ñayii kuu sa'a sukan
ma, te ni ka yu'u xeen i, te ni ka
ndakunitnuni i ja Jesús Iya Tátnuni
ma, Su'si ndija kúu ya.
18 Te kua'a ñayii ni ka kandija tnu'u
Su'si ma, te ni ka kenda koo i nuu
ka ndatna'a Pablo ma ji'in ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si ma, te ni ka
ndaka'an, ni ka ndakachi i ja u'vi ni
ka yo sa'a, ni ka yo kuu i ma.
19 Te kua'a xeen ñayii tasi ma, ka
yinda'a i libru ni ka yo jatniñu i ma,
te ni ka ja'mi i nuu ndaka ñayii ka iyo
ma. Te ni ka ndatava i kuenda na saa
xu'un ni ka chiya'vi i libru ni ka yo
jatniñu i ma, te uu xiko uxi (50) mil
xu'un plata kúu.
20 Te ja sukan ka jini ñayii ma ja iyo
tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma, te
ve jin kukua'a-ka i ka kandija, te ve
kuitenuu-ka tnu'u Su'si ma.
21 Ja ni ya'a ndaka cha'a ma, sani
te Pablo ma, ni jani ini de ja no'o de
ñuu Jerusalén ma, te ichi kuan no'o
de ma, te ki'in de jin koto de ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i ñuu
Macedonia ma ji'in ñuu Acaya ma. Te
jinu koo de ñuu Jerusalén ma, te ki'in
de ñuu Roma ma.
22 Sani te ni tetniñu de uu tee ka
chindee ña'a ma, ja jin jakoxtnuu de
jin koo de ñuu Macedonia ma. Tee
ya'a ka kuu Timoteo ma, ji'in Erasto
ma. Te ni kendoo-ka maa de jaku
kivi ñuu Asia ma.

Sukan ni ka ndaskanda tna'a ñayii ñuu Éfeso ma

23 Ne'un kii yukan ni ka ndakiti
xeen ini ñayii ma kuechi ja sukan ni
kaxtnu'u Pablo ma naxe kondikin o
ichi Su'si ma.
24 Te tee nani Demetrio tee satniñu
ji'in kaa kúu plata ma, te ni yo
ndane'e de veñu'u lilikin sukan kaa
veñu'u nuu yinee ja nani Diana ma,
te ndaka tee ni ka yo satniñu tniñu
yukan ma, ni ka yo ni'i kua'a de
xu'un.
25 Chukan kúu ja tee kúu Demetrio
ma, ni ndaxtutu de ndaka tee ka
satniñu tniñu yukan ma, te sa'a jiña'a
de:
—Ka jini maa ni ja ja tniñu ka sa'a
o a, te ka ni'i kua'a o xu'un.

26 Kovaa ka jini o te ka jiniso'o o ja tee
kúu Pablo ma, masu yika-ni ja ñuu
Éfeso a, nú masu ja ni-ka'nu ñuu Asia
a, káxtnu'u de ja masu nawa ka kuu ja
ka sa'a ñayii ma ji'in nda'a i ma, te ni
kundee de ni ndaxsama de ja ka jani
ini kua'a ñayii ma.
27 Masu yika-ni ja tniñu ka sa'a o a
ma koo-ka, nú masu ja suni veñu'u
nuu yinee su'si nani Diana ma, masu
na in-ka ndachiñu'u-ka, te keja'a naa
jayiñu'u su'si yukan ja ka ndachiñu'u
ndaka ñayii ñuu Asia a ji'in ni-ka'nu
ñuu ñayivi a —kúu de jiña'a de.

28 Nuu ni ka jiniso'o de sukan ká'an
tee kúu Demetrio ma ja sukan sa'a
Pablo ma, te ni ka ndakiti xeen ini
de, te ka kayu'u de ka ka'an de:

—¡Ka'nu xeen-ka Diana iya ka
chiñu'u ñayii ñuu Éfeso a! —ka kuu
de ka ka'an de.

29 Te ndaka ñayii ñuu ma, ñatuu ka
ni'i ini i nawa jin sa'a i. Te ndaka
i, ûni ka jinu i ka jexni'ni tna'a i ni
ka kivi koo i nuu ka ndatna'a ñayii
ñuu ma ja nú iyo nawa ka ndatnu'u
tna'a i ma. Ni ka ndaxtandee i tee
kúu Gayo ma, ji'in Aristarco ma, te
tee ya'a chi tee ñuu Macedonia ma
ka kuu de, te ka ndikin tna'a de ji'in
Pablo ma.
30 Pablo ma, ni kuu ini de ja kee de
ki'in de nuu ka iyo ñayii ma. Kovaa
ñatuu ni ka wa'a tee ka ndikin Jesús
ma tnu'u.
31 Onde jaku tee ka netniñu ñuu Asia
ma tee ka ketna'a ini ji'in Pablo ma,
ni ka tetniñu de tutu ká'an ja máko
ki'in de nuu ka iyo ñayii ma, nasa jin
sa'a ndeva'a ña'a i.

32 Jaku ñayii ma, in ja ka kayu'u i
ka ka'an i, te jaku-ka ñayii ma, in-ka
ja ka kayu'u i ka ka'an i, te ndaka-ka
i ma, ni masu ka jini i nava'a ni ka
ndatna'a i ma.
33 Te ñayii judío ma, ni ka tunda'a
i in tee nani Alejandro ma, ja na
kee de ka'an de nuu ñayii ma. Te ni
sa'a de ji'in nda'a de ma seña ja na
jin kasiyu'u ñayii ma, sukan-va'a kuu
ka'an de nava'a ka iyo de yukan.

34 Kovaa nuu ni ka jini i ja in tee judío
ma kúu de, te ndaka i ni ka kayu'u
inuu kuiti jâ yatni uu ora:

—¡Ka'nu xeen-ka Diana iya ka
chiñu'u ñayii ñuu Éfeso a! —ka kuu
i ka ka'an i.

35 In tee tee tutu ñuu yukan, ni
kundee de ja ni ka ndunañii ñayii ma,
te jiña'a de:

—Ndijin ja ka kuu ni ñayii ñuu
Éfeso a, ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a, ka
jini i ja ñuu Éfeso a ka jito o veñu'u
Diana su'si ka chiñu'u o ma, ja ka
ka'an i ja onde sukun ma ni kuun vee
ma.
36 Masu kuu na in ka'an ja masu ja
ndaa kúu. Jiniñu'u ja jin ndunañii ni.
Má jin ko kuyachi ni ja jin sa'a ni in
ja masu ka jini ni.
37 Vaa ni ka tnii ni tee ya'a, te vitna ja
masu nawa ka sa'a ndeva'a ña'a de a,
ni masu nawa ka ka'an ndeva'a de ja
kuu su'si ka chiñu'u o a.
38 Te tee kúu Demetrio a ji'in jaku-ka
tee ka satniñu ji'in kaa kúu plata a,
nú iyo in ja ñatuu ka jatna ini ni ji'in
de, ka iyo tee ka ja'nde tniñu ma, te
jin koo ni nuu de, te jin kuña'a ni
nawa kúu ja ñatuu ka jatna ini ni ma.
39 Te nú iyo in-ka ja ñatuu ka jatna ini
ni, jin ndaka'an ni kivi ka ndatna'a
ñukuun o ma.
40 Vaa ja sukan ka sa'a o vitna a, iyo
yika ja jin ndaxtekuechi ña'a i ja maa
o ni ka ndaskanda tna'a ja sa'a ka
sa'a ka kuu o a, te masu jin ni'i ini
o naxe jin kuña'a o ja nava'a ni ka
ndututu o ya'a —kúu de jiña'a de.

41 Nuu ni ka'an de sa'a, sani te ni
jiña'a de nuu ñayii ni ka ndututu ma
ja na jin ndakuitenuu i.

20

Ni ja'an Pablo ma ñuu Macedonia ma, ji'in ñuu Grecia ma

1 Nuu ni jinu ni ka kuu ñayii ma
sukan ma, Pablo ma, ni ndakana
de ñayii ka ndikin ka sa'a i sukan
ni tatnuni Jesús ma, te ni ndaka'an,
ni ndakachi de nuu i ja na jin
konukuiñi va'a i nuu Su'si ma, te ni

ndakuan-ta'vi de nuu ndaka i ma, te
kua'an de ichi ñuu Macedonia ma.
2 Ni ja'an de ndaka ñuu yukan, te
ni ndaka'an-so'o, ni ndaka'an-so'o de
nuu ndaka ñayii ka kandija tnu'u
Su'si ma ja máko jin xtaya kuiti i.
Sani te ni kenda de ñuu Grecia ma.
3 Te ni iyo de uni yoo yukan ma. Te
nuu iyo tu'va de ja kaa de nuu barcu
ma te ki'in de ñuu Siria ma, te tee ka
kuu judío ma, ni ka ndatnu'u tna'a de
ja jin ka'ni de tee ma. Chukan kúu
ja va'a-ka ni ndakokuiñi de ichi ñuu
Macedonia ma.
4 Te ni ka ndikin ña'a Sópater ma
sa'ya tee kúu Pirro tee ñuu Berea
ma, ji'in Aristarco ma, ji'in Segundo
tee ñuu Tesalónica ma, ji'in Gayo tee
ñuu Derbe ma, ji'in Timoteo ma, ji'in
Tíquico ma, ji'in Trófimo tee ñuu Asia
ma.
5 Tee ya'a, ni ka jakoxtnuu de, te ni
ka yo ndetu ña'a de ñuu Troas ma.
6 Nuu ni jinu viko ka jaa i xtatila
ñatuu na levadura yi'i ma, te ni ka
nde koo sa ñuu Filipos ma, te kuan
koo sa nuu barcu ma, te nuu u'un
kivi ma, te ni ka ndatna'a sa ji'in de
ñuu Troas ma, te uja kivi ni ka iyo sa
yukan.

Ni ndakuan-ta'vi Pablo ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Troas ma

7 Te kivi kéja'a smana ma, ni ka
ndatna'a sa ji'in ñayii ma, ja jin kaa
sa xtatila ma te jin ndaka'án sa sukan
ni ndo'o ni neni Jesús iya tátnuni nuu
o a. Te Pablo ma, ndáka'an-so'o,
ndáka'an-so'o de nuu ñayii ka kandija
tnu'u Su'si ma, vaa kivi xtnee ma, kee
de ki'in de in-ka ñuu. Te na'a xeen ni
ka'an de, sani te ni kuu sava ñuu ma.
8 Te ka iyo sa onde ve'e ichi sukun
ma, te ka iyo kua'a ñu'u ka ndu'va.
9 Te iyo tna in suchi jaa nani Eutico
ma nuu ka iyo sa onde sukun ma
onde ve'e ku-uni ma, te núkoo i nuu
ventana ma, te kusu xeen i kúni i vaa
ni kuna'a ká'an ká'an-ni Pablo ma.
Sani te ni kixi i, te ni kun-kava i onde
nuu ñu'ú ma, te ja kuan koo de kuan
ndone'e de i ma, te jâ ni ji'i i.
10 Pablo ma, ni nuu kunu de, te ni
jakoxtnee de siki i, te ni kanuni'ni de
i, te jiña'a de nuu ñayii ka iyo ma:
—Má jin koyu'u ni chi téku i —kúu
de jiña'a de.
11 Sani te ni ka nda koo de ve'e
onde sukun ma, te ni ka jaa de
xtatila ma, ja ka ndakune'e de sukan
ni ndo'o ni neni Jesús ma. Nuu
ni jinu ma, te ni ndaka'an-so'o, ni
ndaka'an-so'o-ka de nuu ñayii ma
onde nuu ni ndii ma. Sani te kua'an
de.
12 Te ni ka ndusii ini xeen ndaka ñayii
ma, vaa suchi jaa ni jinkava ma chi
téku i, te kuan nu koo ñayii ma ji'in i.

Sukan ni ndakuan-ta'vi Pablo ma nuu tee ka jito ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma

13 Saña chi ni ka jakoxtnuu sa in
nuu barcu ma, te kuan koo sa ichi
ñuu Asón ma, nuu jin ndatna'a sa ji'in
Pablo ma te jin koo sa ji'in de, vaa
sukan ni ka ndatnu'u tna'a sa, vaa
maa de chi jika ja'a de kua'an de.
14 Nuu ni ka ndatna'a sa ji'in de ñuu
Asón ma, te ni ka jeka sa de, te kuan
koo sa ji'in de nuu barcu ma ichi ñuu
Mitilene ma.
15 Onde yukan, te kuan koo kuan koo
sa nuu barcu ma, te kivi yutnee ma,
te ni ka kenda koo sa kuan ndaya'a
ñuu Quío ma. Te in-ka kii ma, ni ka
ya'a sa ichi ñuu Samos ma, te in-ka
kivi yutnee ma, ni ka kenda koo sa
ñuu Mileto ma.
16 Pablo ma, ni jani ini de ja ya'a
ndita de ñuu Éfeso ma, sukan-va'a
ma jinkuiñi de ñuu Asia ma, vaa nuu
xeen de ja ndenda de ñuu Jerusalén
ma kivi Viko Pentecostés ma, nuna
kuu.
17 Onde ñuu Mileto ma, Pablo ma,
ni kana de tee ka nukuiñi ja ka jini
ka jito de ñayii ka kandija Su'si ma ja
ka iyo i ñuu Éfeso ma.
18 Te nuu ni ka kenda koo tee ma, te
jiña'a de:
—Ka jini maa ni sukan ni yo kuu sa
ndaka kivi ni iyo sa ji'in ni ma, onde
kivi xinañu'u ni kivi sa ñuu Asia a.
19 Jinukuechi sa nuu Iya Tátnuni ma,
kovaa ñatuu ni kuni sa ja tatnuni sa

nuu ni, te kua'a jichi ni yo nda'yu sa,
ja ni yo ndo'o, ni yo neni sa, ja ni ka
yo sa'a ndeva'a ña'a ñayii judío ma.
20 Kovaa ni a sukan, masu nde yu'u
sa, su'va ndimaa káxtnu'u sa ndaka
tnu'u va'a ja sa'a ja jin koo va'a ni
a. Sukan ni yo kaxtnu'u sa nuu ka
ndatna'a ni ma ji'in ve'e ni ma.
21 Nuu ñayii judío a ji'in nuu ñayii
griego ma ni kaxtnu'u sa sukan jin
ndakani jin ndaka'vi ini i te jin xn-
doo i ja u'vi ka sa'a i ma te jin
ndakokuiñi i nuu Su'si ma te jin
kandija i Jesucristo iya tátnuni nuu o
a.
22 'Te vitna jin kona'a ni ja no'o sa
ñuu Jerusalén ma, vaa maa Xtumani
Ndios ma ká'an, te masu jini sa nawa
ndetu ña'a ja ko kuu sa.
23 In-ni ja jini sa kúu ja ndaka ñuu
nuu ja'an sa ma, ndimaa káxtnu'u
Xtumani Ndios ma ja ndo'o neni sa
te ki'in sa vekaa ma.
24 Kovaa ni-in chukan ñatuu ndí ini
kuiti sa, te ni a ko ndi ini xeen sa
naxe koto va'a sa maa sa sukan-va'a
koteku sa ñuu ñayivi ya, su'va ja ndí
ini-ka sa kúu ja sinu sii ini sa tniñu
ni taa Jesús iya tátnuni nuu o a, te sa'a
sa sukan ni tatnuni ya ja kunukuechi
sa nuu ya ma, te kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a ya ma sukan-va'a jin kuni
ndaka ñayii ma ja skuta'vi ña'a ya ma.
25 'Jâ ni kaxtnu'u sa nuu ndaka ni
sukan tátnuni Su'si ma ñuu ñayivi a,
te vitna jinitnuni sa ja masu jin kuni
tna'a-ka o ñuu ñayivi ya'a.
26 Chukan kúu ja vitna, te jin kona'a
ni ja saña, masu na kuechi kondiso
sa nuu Su'si ma ja jin kuu ni,
27 vaa ni kaxtnu'u sa ndaka sukan
kúni maa Su'si ma nuu ni a.
28 Te jin ko koto vava'a ni maa ni,
te jin ko koto vava'a ni ndaka ñayii
a sukan jito va'a o ndikachi maa o
ma, vaa maa Xtumani Ndios ma ni
sunkani ña'a ndijin ja jin ko kuu ni
tee jin tatnuni te jin ko koto vava'a
ni ñayii ni ka kandija Su'si a. Vaa jin
kona'a ni ja maa niñi Sa'ya ya ma ja
ni jati ya nuu krusi ma, te ni kundee
ya ja ni ka nduu ñayii ni ka kandija
ya ma sa'ya maa ya ma.
29 Te jâ jinitnuni sa ja nuna ya'a sa
ki'in sa, sani te kivi koo tee jin ko
kuu sukan ka kuu ndiva'u xen-xeen
ma ne'un ni a, te jin ku'un ini de ja
jin ndaskakayata de ndaka ñayii ka
kandija Su'si ma te jin xndoo i ya.
30 Te onde ne'un maa ni a, jin ke koo
tee ja jin kaxtnu'u saneé sañuu-ni de,
te masu jin kaxtnu'u ndaa-ka de, te
jin kundee de ja jin ndandikin ña'a
ñayii ka ndikin ichi ni kaxtnu'u Jesús
ma.
31 Chukan kúu ja jin konde'ya vava'a
ni te jin konee xeen ni cuidado, te jin
ndaka'án ni ja uni kuiya nduu ñuu ni
yo ka'an, ni yo kachi sa nuu ni sukan
jin kondikin ndaa ni Su'si o ma, te
ni yo nda'yu sa ja ni yo ndakani ichi
va'a ña'a sa in in ni.
32 'Te vitna, te jin kendoo ni nuu
nda'a maa Su'si ma, te jin kandija ni
tnu'u vii tnu'u va'a ni skuta'vi ña'a
ya ma, te maa tnu'u Su'si ma sa'a
ja jin konukuiñi va'a ni nuu ya, te
jin ndani'i ta'vi ni, te ndaka ja taa
Su'si ma jin ni'i ni ji'in ndaka-ka ñayii
ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma.
33 Masu ni yo ndiyo ini sa ja ni'i sa
xu'un oro xi xu'un plata, ni a sa'ma
ni-in ni ja kone'nu sa.
34 Ka jini maa ni ja ni yo satniñu sa
ji'in nda'a sa a ja ni'i sa nawa ka
jiniñu'u sa ji'in tna'a sa ma.
35 Ja ni yo sa'a sa ma, te ni kaxtnu'u
sa ja jiniñu'u ja satniñu o te chindee
o ñayii ka jiniñu'u ma. Jín ndaka'án o
tnu'u ni ka'an Jesús Iya Tátnuni ma, ja
ja vava'a-ka kúu ja kua'a o ja kuta'vi
ñayii ma sana ja jin skuta'vi ña'a i ma
—kúu de jiña'a de.
36 Nuu ni jinu ni ka'an Pablo ma
sa'a, ni ka jinkoo jiti ndaka de ma, te
ni ka jikan-ta'vi de nuu Su'si ma.
37 Ndaka de ni ka nda'yu xeen, nani
ni ka ñuni'ni de Pablo ma, te ni ka
chitu de yikinuu de ma.
38 Te ni ka kuxii xeen ini de, ja ni
jiña'a Pablo ma ja masu jin kuni
tna'a-ka de ñuu ñayivi ya'a ma. Sani
te ni jan koo de ji'in Pablo ma onde
nuu ni ndaa de nuu barcu ma te
kuan no'o de.

21

Kua'an Pablo ma ichi ñuu Jerusalén ma

1 Sani te ni ka kendoo tna'a o ni
ka nduu sa'ya Su'si ma ñuu yukan, te
saña chi kuan koo ndita ndita sa in
nuu barcu ñuu Cos ma. Te kivi xtnee
ma ni jan koo sa ñuu Rodas ma, te
yukan, te kuan nu koo sa ñuu Pátara
ma.
2 Te ni ka ni'i sa in barcu kua'an ñuu
Fenicia ma, te ni ka ka koo sa, te
kuan koo sa.
3 Te nuu ni ka kuyatni sa ñuu Chipre
ma, sani te kuan koo sa ichi nuu vee
ñuu yukan. Sani te ni ka tnii sa ichi
kua'an ñuu yukan, te kuan koo sa
ichi ñuu Siria ma, te ni ka kenda koo
sa onde ñuu Tiro ma, vaa yukan jin
nune'e de ndaka ja ndiso barcu ma.
4 Te yukan ni ka ndani'i tna'a sa ji'in
tee ka kandija tna tnu'u ni kaxtnu'u
Jesús ma, te ni ka ndoo sa ji'in de
uja kivi. Te nuu ni ka jini tee
ya'a ja ni kaxtnu'u Xtumani Ndios
ma sukan ndo'o Pablo ma, te ni ka
ndaka'an-so'o de nuu Pablo ma ja
máko ki'in de ñuu Jerusalén ma.
5 Ni jinu kii ni ka iyo sa yukan, te
kuan koo sa, te ndaka tee yukan, ji'in
onde ñasi'i de ma, ji'in ndaka sa'ya
de ma ni jan koo ni ka jan nu xsia'a
ña'a de onde yu'u ndute ma, te onde
yukan ni ka jinkoo jiti ndaka sa, te ni
ka jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma.
6 Nuu ni jinu ma, te ni ka kanuni'ni
tna'a sa ja ni ka ndakuan-ta'vi nuu
tna'a sa, te ni ka nda koo sa nuu
barcu ma, sani te kuan nu koo de ve'e
de ma.
7 Saña chi kuan koo sa onde ñuu
Tiro ma, te yukan, te kuan koo sa
ñuu Tolemaida ma, ni ka jan kua'a sa
nchuxi ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o
a ja ka iyo i yukan, te ni ka iyo sa ji'in
i in kivi.
8 Te kivi xtnee ma, ni ka ke koo sa,
te kuan koo sa ñuu Cesarea ma, te ni
ka kenda koo sa ve'e tee kúu Felipe
tee káxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
ma. Te tee ya'a kúu in de ja ndi-uja
tee ni ka kaji i ja jin chindee de tee
ka kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
ma, te ni ka ndoo sa ve'e de ma.
9 Tee ya'a chi ka iyo kuun sasi'i de
suchi jaa, te ka ndakaxtnu'u i tnu'u
ni wa'a Su'si ma.
10 Jâ ni kuu jaku kivi ka iyo sa
yukan, te ni kenda in tee ndákaxtnu'u
tnu'u wa'a Su'si ma, ja vee de ñuu
Judea ma, te nani de Ágabo.
11 Tee ya'a, ni kii de ni ki koto ña'a de,
te ni ke'en de kanchii Pablo ma, te ni
ju'ni de nda'a de ma ji'in ja'a de ma,
te ni ka'an de:
—Sa'a ká'an Xtumani Ndios ma, ja
ñuu Jerusalén ma, sa'a jin ku'ni ñayii
judío ma tee xi-kuenda kúu cha'a,
te jin ndakua'a i de nuu nda'a ñayii
masu judío ka kuu i ma —kúu de
jiña'a de.
12 Ja ni ka jiniso'o sa sukan ma, ni
ka keja'a sa ji'in ndaka tna'a o ni ka
nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i ñuu
yukan ka ka'an nda'vi sa Pablo ma
ja máko ki'in de ñuu Jerusalén ma.
13 Te ni ndakone'e Pablo ma:
—¿Nava'a ka nda'yu ni te ka sa'a ni
ja kuxii tna ini sa? Saña chi iyo sa
masu yika-ni ja konu'ni sa, nú masu
ja visi na kûu sa ñuu Jerusalén ma,
kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Jesús iya tátnuni nuu o a —kúu
de ká'an de.
14 Kovaa ñatuu ni ka kundee sa ja
kandija de sukan ka jiña'a sa ma, te
ñatuu ni ka jiña'a-ka sa de naxe sa'a
de ma. Yika-ni ja ka jiña'a sa ja ko
kuu sukan kúni maa Iya Tátnuni ma.
15 Sani te nuu ni jinu ma, te ni
ka satu'va sa, te kuan koo sa ñuu
Jerusalén ma.
16 Jaku tee ñuu Cesarea ma ja ka
kandija de tnu'u vii tnu'u va'a Jesús
ma, ni jan koo de ni ka jan xsia'a
ña'a de ve'e tee kúu Mnasón ma, nuu
jin ndoo sa ma. Tee ya'a chi tee ñuu
Chipre ma kúu de. Te tee ya'a, tna'a
tee ni ka kandija tnu'u vii tnu'u va'a
Jesús ma onde xinañu'u-ka ma kúu
de.

Ni kenda Pablo ma ñuu Jerusalén ma

17 Nuu ni kenda koo sa ñuu
Jerusalén ma, ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si o a, ni ka jan-ta'vi sii ini ña'a i.

18 Te kivi xtnee ma, ni jan koo sa ji'in
Pablo ma ve'e tee kúu Jacobo ma, te
yukan ka iyo ndaka tee ka nukuiñi ja
ka jini ka jito de ñayii ka kandija Su'si
ma.
19 Te Pablo ma, ni wa'a de nchuxi.
Sani te ni ndakani de ndi-in ndi-in
ja vii ja va'a ni sa'a Su'si ma ji'in
ja sukan ni chindee ña'a ya ja ni
kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a ya
ma nuu ñayii masu judío ka kuu i ma.

20 Ja ni ka jiniso'o de ma, ni ka
ndachiñu'u de Su'si o a, te ka jiña'a
de Pablo ma:

—Ñani, jâ jini maa ni ja ka iyo
kua'a mil ñayii judío a ja jâ ni ka
kandija i tnu'u Su'si a, te ndaka i, ka
sa'a-ka i sukan ni tatnuni Moisés ma.
21 Te naxe jin sa'a o, te vitna ja jâ ni
ka jiniso'o i ja káxtnu'u ni nuu ndaka
ñayii judío ka iyo ne'un ñayii masu
judío ka kuu i ma, ja jín xndoo i tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma, te káxtnu'u ni
ja má jin chitnuni-ka i sa'ya i ma, ni
a má jin ko sa'a-ka i sukan ka sa'a o
ve koo o ma.
22 ¿Naxe ko kuu-nka ya? Kuiti jin
kuni ñayii a ja ni kijaa ni ya'a.
23 Va'a-ka ja sa'a ni sukan jin ka'an
sa a. Ka iyo kuun tee ja ka kuni de ja
jin sa'a de sukan ni ka skuiso de nuu
Su'si ma.
24 Kuá'an ni ji'in de, te sa'a ni sukan
ka sa'a de ma, ja jin nduvii jin ndun-
doo de nuu Su'si ma, te chuya'vi ni
ja jin sete i xini ni ji'in de ma. Te
ndaka ñayii ma jin ka'an ja masu
ndija sukan ka ka'an i ja káxtnu'u
ni ma, nú masu ja sa'a ni sukan ni
tatnuni Moisés ma.
25 Kovaa ja ñayii masu judío ka kuu
i ma ja jâ ni ka kandija i ma, jâ ni
ka tee sa tutu kua'an nuu i ja ni ka
jani ini sa, te sa'a ká'an: ja máko jin
kaa i ja ka ndakua'a ñayii ma nuu ja
masu Su'si ka kuu ma, ji'in ja ma jin
kaa i niñi kiti ma ji'in kuñu kiti ñatuu
ni kee niñi ti ma, ji'in ja ma jin kivi
nduu i ji'in ndi-in ndi-in ñayii ñatuu
ni ka tnanda'a ji'in i ma —ka kuu de
ka jiña'a de.

26 Sani te Pablo ma, kuan koo de
ji'in tee yukan ma, te kivi yutnee ma
ni jinu ni ka sa'a de sukan jin nduvii
jin ndundoo de nuu Su'si ma, sani te
ni kivi Pablo ma ini veñu'u ka'nu ma,
sukan-va'a kaxtnu'u de kivi jinu kivi
ja jâ ni ka nduvii ni ka ndundoo de
nuu Su'si ma te ndakua'a de ja iyo
ja ndukua'a de nuu Su'si ma ja ni ka
nduvii ni ka ndundoo ndi-in ndi-in
de ma.

Ni ka tnii i Pablo ma ini veñu'u ka'nu ma

27 Kovaa nuu sani te chitu uja kii
ma, te ni ka jini ña'a jaku tee judío
tee ñuu Asia ma, ja yinee Pablo ma
veñu'u ka'nu ma, te ni ka ska'an de
ndaka tee ka iyo ma, te ni ka tnii de
Pablo ma,
28 te sa'a ka kayu'u tee judío tee ñuu
Asia ma:

—Ndijin, tee ñuu Israel ya, ¡jin
chindee ña'a ni, jín tnii o tee ya'a!
Vaa ni-ka'nu ñuu ñayivi a káxtnu'u de
nuu ñayii ma ja má jin sa'a i sukan ka
sa'a o ve koo o ma, ji'in ja má jin sa'a
i sukan ni tatnuni Moisés ma, ji'in
ja má jin kava respetu i veñu'u ya'a.
Te suni jâ ni chi'i de ñayii griego ma
ini veñu'u ya'a, te sukan ni satne'e de
nuu ii a, vaa masu iyo ja jin kivi koo
ñayii yukan ma —ka kuu i ka ka'an i.

29 Vaa xi'na-ka ma, jâ ni ka jini de
tee ma ji'in tee ñuu Éfeso ma tee nani
Trófimo ma, te ka jani ini de ja ni kivi
Pablo ma ji'in de ini veñu'u ma.

30 Te ndaka ñayii ñuu ma, ni ka
ndakanda i. Te ka kandava ka kan-
dita i kuan koo i, te ni ka tnii i Pablo
ma, te ka ñu'u i de ni ka kene'e i de
ini veñu'u ma. Sani te ni ka ndakasi
kunu i ye'e ma.
31 Ni ka jani ini de ja jin ka'ni de tee
ma, kovaa sani te ni kenda tnu'u nuu
tee tátnuni nuu mil soldado ñuu Roma
ma, ja ndaka ñayii ñuu Jerusalén ma,
ni ka ndututu i ja jin ka'ni i Pablo ma.
32 Sani te ni jeka de tee ka tatnuni
nuu cientu soldado ma ji'in soldado
ma, te kuan koo de nuu ka iyo tee
ma. Nuu ni ka jini ñayii ma tee ka
tatnuni nuu mil soldado ma ji'in sol-
dado ma, sani te ñatuu ni ka kani-ka
i Pablo ma.

33 Tee tátnuni nuu mil soldado ma,
ni tnii de Pablo ma, te ni tatnuni de
ja jin ku'ni de Pablo ma ji'in uu yo'o
kaa. Sani te ni jikan-tnu'u de na in
kúu Pablo ma te nawa ni sa'a de.
34 Kovaa ndaka ñayii ma, ka kayu'u i,
te ndi-in ndi-in ja ka ka'an i, chukan
kúu ja tee tátnuni nuu mil soldado
ma, masu ni jaku'ni ini de nawa ni
sa'a ndija Pablo ma, ja kuechi ja ka
kayu'u ka kayu'u-ni ñayii ma. Te ni
tatnuni de nuu soldado ma ja jín koo
de jín xsia'a de Pablo ma nuu ka ñu'u
soldado ma.
35 Nuu ni ka kenda koo de nuu ka
iyo xkueyi ma, ni ka jiso soldado ma
Pablo ma, ja kuechi ja nde'e xeen ka
kuu ñayii ma,
36 vaa ndaka i ka kayu'u, ka ndikin i
de kuan koo i, te ka jiña'a i:

—Jin ka'ni ni de —ka kuu i ka jiña'a
i.

Ni ka'an Pablo ma nuu ñayii ma

37 Nuu sani te jin chinee soldado
ma Pablo ma nuu ka yinee de ma,
Pablo ma, ni jikan-ta'vi de nuu tee
tátnuni nuu mil soldado ma:

—¿Kachi ni ja ka'an sa in ja ka'an
sa? —kúu de jiña'a de.

Te tee tátnuni nuu mil soldado ma,
jiña'a de:

—¿Kúu ká'an ni sa'an griego?
—kúu de jiña'a de—.
38 ¿Masu ndijin kúu tee ñuu Egipto
ma ja jâ iyo kii ma ni xtutu ni ñayii
ja jin kanaa i ma, te ni jeka ni kuun
mil tee kúu ka kanaa ma, te kua'an
ni ji'in de nuu ñatuu nawa iyo kuiti
ma? —kúu de jiña'a de.

39 Te jiña'a Pablo ma:

—Ña'a chi saña kúu Pablo tee judío
ni kâku ñuu Tarso ma in ñuu kanuu
xeen iyo ñuu Cilicia ma. Kachi ni, te
ka'an sa nuu ñayii a —kúu de jiña'a
de.

40 Sani te ni wa'a de tnu'u. Te Pablo
ma, núkuiñi de onde nuu xkueyi ma,
te ni sa'a de seña ji'in nda'a de ma ja
na jin kasiyu'u ñayii ma, te ni ka'an
de maa sa'an hebreo ma, te jiña'a de:

22

1 —Ndijin ja ka kuu ni ñani sa ji'in
yuva sa a, ká'an sa nuu ndaka ni ja
masu na kuechi sa —kúu de jiña'a de.

2 Te ja ni ka jiniso'o ñayii ma ja
sa'an hebreo ma ká'an de, te ni ka
jasiyu'u-ka i. Te jiña'a de:

3 —Saña chi ja ndaa kúu ja ñayii
judío kúu sa, te ni kâku sa ñuu Tarso
ma ja iyo i ñuu Cilicia ma, te ni ja'nu
sa ñuu ya'a, te ni kutu'va sa ja ni
skua'a ña'a tee nani Gamaliel ma,
te ni yo sa'a ndi'i kuiti sa sukan ni
ka yo sa'a tna'a o tee jana'a-ka ma,
te ni-yu'u ni-ini sa ni yo sa'a ndi'i,
ni yo sa'a tu'u sa sukan ká'an tnu'u
Su'si ma ja ni yo kaxtnu'u Moisés ma,
sukan ka sa'a maa ni vitna a.
4 Te ni yo sondikin sa ñayii ka ndikin
ichi ni kaxtnu'u Jesús ma, te ni yo tnii
sa i, te jaku i ni yo chinee sa vekaa
ma, te jaku-ka i ma, ûni ni yo ja'ni sa
i, ka kuu tee ka kuu ña'a.
5 Te tee tátnuni nuu sutu ma ji'in
ndaka tee ka kuu ja'nu ma ka na'a ja
sukan ni yo sa'a sa, vaa maa de ni ka
sa'a tutu ja jin xsia'a sa nuu ñani o
ka iyo ñuu Damasco ma, sukan-va'a
kuu tnii sa ñayii ka ndikin ichi ni
kaxtnu'u Jesús ma, te ki xsia'a sa i
ñuu Jerusalén ya, ja jin xndo'o jin
xneni de i.
6 Kovaa sa'a ni kuu nuu sani te kenda
sa ñuu Damasco ma, nuu ve kuu sava
nduu ma, sani te ni kenda in nduva
ñu'u vee andivi ma, te ni ye'e ni'ni
ni-ka'nu nuu kua'an sa ma.
7 Te ni kun-kava sa nuu kiti yoso sa
ma onde nuu ñu'ú ma, te ni jiniso'o
sa ja ká'an: "Saulo, Saulo, ¿nava'a
sóndikin ña'a ni?"
8 Sani te ni ndakone'e sa: "¿Na in kúu
ni, Señor?" Te ni ndakone'e ya: "Saña
kúu Jesús iya ni iyo ñuu Nazaret ma
iya sóndikin ni a", kúu ya ká'an ya.
9 Te ñayii kuan koo ji'in sa ma, ni ka
jini ndija i sukan ni ye'e ni'ni yukan,
te ni ka yu'u i, kovaa ñatuu ni ka
jaku'ni ini i nawa ká'an Jesús ma nuu
sa ma.
10 Te jiña'a sa: "¿Nawa sa'a sa, Señor?"
Te Iya Tátnuni ma, ni ka'an ya:
"Ndakoo ni, te kivi ni ñuu Damasco a.

Te yukan, te jin ka'an i ndaka nawa
iyo ja sa'a ni", kúu ya ká'an ya.
11 Kovaa ñatuu kundijin-ka nuu sa
ma, ja kuechi ja ni ye'e ni'ni ma. Te
tee ka iyo ji'in sa ma, ni ka tnii de
nda'a sa ma, te ni jan koo de ni ka
jan xsia'a ña'a de onde ñuu Damasco
ma.
12 'Te ñuu yukan iyo in tee nani
Ananías, te in tee sa'a sukan játna
ini Su'si ma kúu de, te sa'a de sukan
ká'an tnu'u ni ndakaxtnu'u Moisés
ma, te ka ka'an va'a ndaka ñayii judío
ka iyo yukan ja kuu de.
13 Te ni kenda de nuu iyo sa ma, te ni
jan tu'va ña'a de, te ká'an de: "Ñani
Saulo, vitnañu'ni, sani te ndundijin
nuu ni a", kúu de ká'an de, te ora
yukan ni ndundijin nuu sa ma, te
nde'ya sa de.
14 Te sa'a ni ka'an maa de: "Su'si ni
ka yo ndachiñu'u yuva o tee jana'a
ma, ni kaji ña'a ya, sukan-va'a kuni
ni nde a kúu ja játna ini ya ma, te
kuni ni iya sa'a ndaa ma, te kuniso'o
ni sukan ká'an ya ma.
15 Te ndijin ko kuu tee ndaka'an nuu
ndaka ñayii ma ja ni jini ni ma ji'in ja
ni jiniso'o ni ma.
16 Chukan kúu ja, ¿nawa ndetu ni?
Ndokuiñi ni, te kuandute ni, te
ndakune'e ni maa ya, te sukan-va'a
nduvii ndundoo ni ndaka kuechi ni
ma", kúu de ká'an de.
17 'Te nuu ni ndakokuiñi sa ñuu
Jerusalén ya, te yikuu sa jikan-ta'vi sa
ini veñu'u ka'nu ma, te ni jininuu sa
maa Jesús ma.
18 Te sa'a ká'an ya: "Ñama ni, kee
yachi ni ñuu Jerusalén ya, vaa masu
jin kandija i ja kaxtnu'u ni na in kúu
sa", kúu ya ká'an ya.
19 Te jiña'a sa ya: "Iya Tátnuni, kovaa
ñayii a chi ka jini i ja ni yo chinee sa
vekaa ma ndaka ñayii ka kandija ña'a
maa ni ma, te ni yo kani xeen sa i
veñu'u lilikin ma.
20 Te nuu ni ka jati i niñi Esteban
ma tee ni yo kaxtnu'u tnu'u maa ni
ma, suni ni iyo tna sa yukan, te ni
ka ketna'a ini sa ji'in tee ni ka ja'ni
Esteban ma, te ni yo jito sa sa'ma
ndaka de ma", kúu sa jiña'a sa.
21 Kovaa ká'an ya: "Kuá'an ni, vaa
tetniñu jika ña'a sa nuu ka iyo ñayii
masu judío ka kuu i ma", kúu ya ká'an
ya. —Sa'a ni jiña'a Pablo ma.

Ni ka ndatnu'u Pablo ma ji'in tee netniñu ma

22 Te ndaka ñayii ma, ni ka yo
niniso'o i ja ni ka'an Pablo ma onde
nuu ni keja'a de ká'an de ma te onde
ni ka'an de tnu'u ya'a. Sani te ni ka
kayu'u i ka jiña'a i:
—Xnaa ni tee ya'a. Masu kuu ja
koo-ka de ñuu ñayivi a —ka kuu i ka
jiña'a i.
23 Te ka kayu'u ka kayu'u i, te ka
skana i sa'ma i ma, te ka xsiava i
ñuyaka ma.
24 Te tee tátnuni nuu mil soldado ma,
ni tatnuni de ja na jin chinee va'a de
Pablo ma nuu ka iyo soldado ma, te
ni tatnuni de ja na jin ke'en de Pablo
ma, sukan-va'a xi ma ndaka'an de
nava'a ka kayu'u ñayii ma sukan ja
kuu de ma.
25 Kovaa nuu ni ka ju'ni i Pablo ma
ji'in yo'o kaa ma, ni jiña'a de tee
tátnuni nuu cientu soldado ma:
—¿Va'a-ni ja kua'a o in ñayii ñuu
Roma ma, nú ñatuu kuni-ka o na
kuechi i ma? —kúu de jiña'a de.
26 Nuu ni jiniso'o tee tátnuni nuu
cientu soldado ma sukan, ni ja'an de,
te ni jiña'a de nuu tee tátnuni nuu mil
soldado ma:
—¿Naxe sa'a ni, te vitna ja tee ya'a
chi tee ñuu Roma ma kúu de? —kúu
de jiña'a de.
27 Tee kúu tee tátnuni nuu mil sol-
dado ma, ni jan tu'va de Pablo ma, te
jiña'a de:
—Ka'an ni: ¿Tee ñuu Roma ma kúu
ndija ni? —kúu de jiña'a de.
—Tee yukan kúu sa —kúu Pablo
ma jiña'a de.
28 Sani te jiña'a tee tátnuni nuu mil
soldado ma:
—Saña chi kua'a xeen xu'un ni
jaku'un sana ni nduu sa ñayii ñuu
Roma ma —kúu de jiña'a de.
Kovaa Pablo ma, jiña'a de:
—Saña chi onde kii ni kâku sa ma
kúu sa ñayii ñuu Roma ma —kúu de
jiña'a de.

29 Chukan kúu ja ni ka ndakakay-
ata ñayii kuan koo ja jin sa'a ndeva'a
i de ma, te tee tátnuni nuu mil soldado
ma, ni yu'u de ja ni ju'ni de tee ma,
chi vaa ni ka jini de ja tee ñuu Roma
ma kúu Pablo ma.

Ni kenda Pablo ma nuu tee ka ja'nde tniñu ma

30 Te tee tátnuni nuu mil soldado
ma, kúni de ja kuni ndaa de nawa
kúu ja ka xtekuechi ñayii judío ma
Pablo ma. Chukan kúu ja kivi yutnee
ma, ni kana de tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in tee ka ja'nde tniñu ñayii
judío ma, te ni tatnuni de ja jín ndaji
i yo'o kaa ni yo nu'ni Pablo ma, sani
te ni kene'e de tee ma nuu ka iyo tee
yukan.

23

1 Pablo ma, nde'ya vava'a de ndaka
tee ka iyo ma, te jiña'a de:

—Ñani, onde vitna chi iyo sa nuu
Su'si ma, te sa'a sa sukan játna ini ya
ma —kúu de jiña'a de.

2 Sani te Ananías tee tátnuni nuu
sutu ma, ni tatnuni de nuu tee ka
iyo yatni nuu iyo Pablo ma ja na jin
kua'a de in yu'u tee ma naku ka'an
de sukan.
3 Sani te Pablo ma, jiña'a de:

—Su'si ma, kua'a tna ña'a ndijin
ja sukan ká'an ni a, vaa núkoo ni
jiña ja ka'nde ni tniñu sa a, sukan
ká'an tnu'u ni ndakaxtnu'u Moisés
ma. Kovaa masu sa'a ni sukan ká'an
ma, su'va ni tetniñu ni ñayii ma ja jin
kani ña'a i —kúu de jiña'a de.

4 Te ñayii ka iyo ma, ka jiña'a i:

—¿Sukan ká'an ndeva'a ni nuu tee
tátnuni nuu sutu Su'si ma? —ka kuu
i ka jiña'a i.

5 Pablo ma, jiña'a de:

—Ñani, masu jini sa ja nú tee
tátnuni nuu sutu ma kúu de, nava'a
sa'a de sa'a. Vaa ká'an tnu'u ndee
tutu Su'si ma: "Másu ko ka'an
ndeva'a ni ja kuu tee tátnuni ñuu ni
ma" —kúu Pablo ma jiña'a de.

6 Sani te ni jini Pablo ma ja jaku de
ka kuu saduceo ma, te jaku-ka de ka
kuu fariseo ma, te Pablo ma, ni ka'an
nini'i de, te jiña'a de:

—Ñani, saña chi fariseo tna kúu sa,
vaa tna'a sa ma chi fariseo ka kuu
i. Kuechi ja kándija sa ja jin ndateku
ñayii ni ka ji'i ma, chukan kúu ja ka
ndakan ni kuenda nuu sa a —kúu de
jiña'a de.

7 Ja ni ka'an de sukan ma, tee
ka kuu fariseo ma ji'in tee ka kuu
saduceo ma, ni ka jakondee de ka
tetna'a de, te ni nduu uu jichi de nuu
ni ka ndatna'a de ma.
8 Vaa tee ka kuu saduceo ma, masu
ka kandija de ja jin ndateku ñayii ni
ka ji'i ma, ni a masu ka kandija de
ja ka iyo ángel ma, te ñayii ma, ñatuu
na anua i ma, ka ka'an de. Kovaa tee
ka kuu fariseo ma chi ka kandija de
ja jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma, ji'in
ja ka iyo ángel ma, ji'in ja ñayii ma,
masu yikikuñu-ni ka kuu i ma chi ka
iyo anua i ma.
9 Te ndaka de ka kayu'u. Sani te
ni ndokuiñi in tee skua'a tnu'u ni
tatnuni Moisés ma, te tna'a tee ka
kuu fariseo ma kúu de, te jiña'a de:

—Masu nde ka ndani'i o in ja u'vi
ja sa'a tee ya'a, kuiti masu saa in
ángel xi maa Xtumani Ndios ma ni
ka'an nuu de —kúu de jiña'a de.

10 Te ni ka jakondee de ka tetna'a
xeen-ka de, te ni yu'u tee tátnuni
nuu soldado ma nasa jin sakuechi jin
salikin de Pablo ma. Chukan kúu ja
ni tatnuni de nuu soldado ma ja jín
koo de jín nu kueka nda'a de Pablo
ma, te jín ndachinee de tee ma nuu
ka iyo soldado ma.
11 In-ka jakuaa ma, ni kenda Iya
Tátnuni ma nuu iyo Pablo ma, te
jiña'a ya:

—Pablo, chi'i ni fuerza. Te sukan
ni ka'an ni nuu ñayii Jerusalén a na
in kúu sa ma, suni sukan jiniñu'u ja
ka'an tna ni nuu ñayii ñuu Roma ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka kuni de ja jin ka'ni de Pablo ma

12 Nuu ve ndii ma, te ni ka
ndatnu'u tna'a tee judío ma, te ûni ni
ka skuiso de ja ma jin kaa de, ma jin
ko'o de, onde nuu ni ka kundee de ni
ka ja'ni de Pablo ma. Nú ña'a, te jin

ndatna'a maa de ja u'vi, ni ka ka'an
de ma.
13 Vi'i-ka uu xiko (40) de kúu tee ka
iyo nuu ni ka ndatnu'u tna'a de ma.
14 Te ni jan koo de nuu tee ka tatnuni
nuu sutu ma ji'in tee ka kuu ja'nu
ma, te ka jiña'a de:
—Saña chi ûni ni ka skuiso sa in ja
u'vi ja jin kuu sa, te ma jin kaa sa,
ma jin ko'o sa, nú masu ja onde jin
kundee sa jin ka'ni sa Pablo ma.
15 Te vitna, te kuán koo ni ji'in tee ka
ja'nde tniñu ma, te jin kuña'a ni tee
tátnuni nuu mil soldado ma ja yutnee,
te kí xsia'a de tee ma nuu ka iyo ni a,
sukan-va'a jin kakan-tnu'u vava'a-ka
ni de, jin kuña'a ni, te saña chi jin koo
tu'va sa ichi vee de ma, te jin ka'ni sa
de —ka kuu de ka jiña'a de.
16 Kovaa sayii ku'va Pablo ma, ni
jiniso'o i sukan ni ka ndatnu'u tna'a
de ma, te ni ja'an i nuu ka iyo soldado
ma, te ni kaxtnu'u i nuu Pablo ma.
17 Te Pablo ma, ni kana de in tee
tátnuni nuu cientu soldado ma, te
jiña'a de:
—Kuán xsia'a ni suchi ya'a nuu tee
tátnuni nuu mil soldado ma chi iyo in
ja kaxtnu'u i nuu de —kúu de jiña'a
de.
18 Sani te ni jan xsia'a de i nuu tee
tátnuni nuu mil soldado ma, te jiña'a
de:
—Pablo tee yinee va'a ma, ni kana
ña'a de, te ni jikan-ta'vi de nuu sa ja
ki xsia'a sa suchi ya'a, vaa iyo in ja
ka'an i nuu ni —kúu de jiña'a de.
19 Te tee tátnuni nuu mil soldado
ma, ni tnii de nda'a i, te ni kene'e siin
de i, te ni jikan-tnu'u de i:
—¿Nawa kúu ja iyo ja kaxtnu'u ro?
—kúu de jiña'a de.
20 Te jiña'a i:
—Tee judío ma, ni ka ndatnu'u
tna'a de ja ki koo de ki kakan-ta'vi de
nuu ni, te sa'a-ni jin ka'an de: Yutnee
ne'e ma, te jin xsia'a ni Pablo ma
nuu ka iyo tee ka ja'nde tniñu ma,
sukan-va'a jin kakan-tnu'u vava'a de
tee ma.
21 Kovaa máko kandija ni, vaa vi'i-ka
uu xiko (40) de jin chu'u ichi ma,
te jin kondetu ña'a de, vaa ja ni ka
skuiso de in ja u'vi ja jin kuu maa de,
ja ma jin kaa de, ma jin ko'o de, nú
masu ja onde jin ka'ni de Pablo ma,
te vitna chi ka iyo tu'va de ka ndetu
de ja sa'a ni sukan ka kuni de ma
—kúu i jiña'a i.
22 Sani te tee tátnuni nuu mil sol-
dado ma, ni ndakuan-ta'vi de nuu i,
te jiña'a de i ja máko kuña'a i ni-in
ñayii ja sukan ni kaxtnu'u i nuu de
ma.

Ni ka jan xsia'a de Pablo ma ñuu Cesarea ma

23 Te ni kana de uu tee ka tatnuni
nuu cientu soldado ma, te ni tatnuni
de:
—Jin koo tu'va ni ka iin jakuaa ma,
te jin satu'va ni uu cientu soldado,
ji'in uni xiko uxi (70) tee ka yoso
caballu ma, ji'in uu cientu tee ka
skuita kaa nani lanza ma, sukan-va'a
jin koo ni onde ñuu Cesarea ma.
24 Te jin satu'va ni caballu kiti koso
Pablo ma, te jin koo ni jin xsia'a ni
de nuu tee nani Félix ma tee kúu
gobernador ma, sukan-va'a kenda
va'a de —kúu de jiña'a de.
25 Te ni tee de in carta, te sa'a ká'an:
26 “Claudio Lisias kúu sa, te tee
sa tutu ya'a nuu ni ja kúu ni Félix
tee netniñu vava'a: Ndakan-tnu'u
ñaña'a ña sa.
27 Pablo a, tee ni tetniñu sa a chi ni
ka tnii ña'a tee judío ma, te jin ka'ni
de tee a ka kuni de, kovaa ni ja'an sa
ji'in soldado a, te ni kaku de, vaa ni
jini sa ja in romano kúu de.
28 Te kúni sa ja kuni sa nawa kúu ja ka
xtekuechi i de ma, te ni jan xsia'a sa
de nuu tee ka ja'nde tniñu maa ñayii
judío ma.
29 Te ni jini sa ja ka xtekuechi de
Pablo a ja ñatuu sa'a de sukan ka sa'a
ndaka maa de ma. Kovaa ni-in ja
ka xtekuechi de tee a sa'a ja kuu jin
ka'ni i de xi kinee de vekaa ma.
30 Nuu ni ka kaxtnu'u i nuu sa ja
sukan ni ka ndatnu'u tna'a de ja jin
ka'ni de Pablo a, sani te ni jani ini sa
ja tetniñu sa de nuu iyo ni a, suni ni
jiña'a sa nuu tee ka xtekuechi Pablo a
ja na jin ka'an de nuu ni nawa kúu ja
ka kuni u'vi de nuu tee a. Chukan-ni

kúu ja ká'an sa a. Te koo vii koo va'a
ni.” Sa'a ni tee de.
31 Te soldado ma, ni ka jeka de
Pablo ma sukan ni tatnuni de ma,
te jakuaa ma kuan koo de onde ñuu
Antípatris ma.
32 Te kivi yutnee ma, ni ka xndoo
de tee kuan koo ji'in caballu ma
ja jin koo de ji'in tee ma, te ni
ka ndakokuiñi maa de nuu ka iyo
ndaka-ka soldado ma.
33 Nuu ni ka kenda koo tee ka yoso
caballu ma ñuu Cesarea ma, te ni ka
wa'a de carta ma nuu gobernador
ma, te ni ka ndakua'a de Pablo ma
nuu nda'a de.
34 Te tee kúu gobernador ma, ni ka'vi
de carta ma, te ni jikan-tnu'u de
ndenu kúu ñuu Pablo ma. Te nuu ni
jini de ja tee ñuu Cilicia ma kúu de,
35 te jiña'a de:
—Nuna kenda koo tee ka
xtekuechi ña'a ma, te ka'nde sa tniñu
ni a —kúu de jiña'a de, te ni tatnuni
de ja jín koo de jín xsia'a de tee ma
vekaa iyo palaciu Herodes ma.

24

Sukan ni ka'an Pablo ma nuu tee kúu Félix ma

1 Ni ya'a u'un kivi, te ni nuu
Ananías tee tátnuni nuu sutu ma ni
ja'an de ñuu Cesarea ma, ji'in jaku tee
ka kuu ja'nu ma, ji'in tee nani Tértulo
ma tee ko kuu nuu de ma, te ni jiña'a
de nuu gobernador ma na nde a kúu
kuechi Pablo ma.
2 Te ni ka kana de Pablo ma. Sani
te Tértulo ma, ni keja'a de xtekuechi
de Pablo ma, te jiña'a de nuu tee kúu
gobernador ma:
—Félix, ja maa ni vi, te ka iyo sii ini
sa, te ka iyo mani sa, te kua'a ja va'a
ni ka kuva'a ñuu sa ya, vaa jini ni ja
sa'a ni a, te ka iyo va'a sa ndeva'a-ni
nuu ka iyo sa ma.
3 Te ndaka ora ndaka kivi ka ni'i sa
ndaka ja va'a ja maa ni vi, Félix, te ka
ndakuan-ta'vi xeen sa nuu ni.
4 Kovaa ja ma jin xtna'a xeen-ka ña'a
sa, jikan-ta'vi sa ja sukan vii sukan
va'a ini ni a, te koniniso'o ni jaku-ni
tnu'u ká'an sa a.
5 Ni ka ndani'i sa tee ya'a ja in tee
sákanuu sákani'ni kúu de, te ni-ka'nu
ñuu ñayivi ya ska'an de ñayii judío
ma, te tátnuni de nuu in jichi ñayii ka
nani nazarenos ma.
6 Te ni kuni de ja sa'a de tna'a ja masu
játna ini Su'si ma onde ini veñu'u
ka'nu ma. Chukan kúu ja ni ka tnii
sa de, te ni ka kuni sa ja jin sa'a ndaa
sa sukan ka sa'a maa sa ma,
7 kovaa ni kivi nduu tee nani Lisias
ma tee tátnuni nuu mil soldado ma,
te nde'e xeen ni sa'a de, te ni ndax-
tandee de tee ma nuu nda'a sa ma.
8 Te ni tatnuni de nuu ñayii ka
xtekuechi Pablo ma ja ki koo i nuu
ni a. Te vitna, te kakan-tnu'u ni de,
te kuni maa ni ja ja ndaa kúu ja ka
ká'an sa a, ja sukan sa'a de —kúu de
jiña'a de.
9 Te ñayii judío ma, ûni ka jiña'a i ja
ndija ndaka ja jiña'a de ma.
10 Te ni sa'a gobernador ma in seña
nuu Pablo ma, sukan-va'a na ka'an
de. Sani te ni ka'an Pablo ma:
—Jini sa ja jâ ni kuu kuiya ja
ndijin kúu tee ja'nde tniñu ñuu ya'a.
Chukan kúu ja sii ini ndáka'an sa ja
masu na kuechi sa ma.
11 Ndasa'a maa ni kuenda, te kuni ni
ja jâ iyo vi'i-ka uxi uu kivi ja ni ja'an
sa ñuu Jerusalén ma, ja ni ndachiñu'u
sa Su'si ma.
12 Te tee ka xtekuechi ña'a a chi nuu
ni ka ndani'i ña'a de ma chi masu na
nde ka tetna'a sa ji'in ni-in ñayii, ni
a masu nde ska'an sa ñayii ma, ni a
ini veñu'u ka'nu ma, ni a ini veñu'u
lilikin ma, ni a ini ñuu ma.
13 Ni masu kuu jin ka'an de ja ja ndaa
kúu ja ka xtekuechi ña'a de vitna a.
14 Kovaa ndáka'an sa nuu ni ja
kándija sa ndaka tnu'u ni yo
ndakaxtnu'u Moisés ma ji'in tnu'u
ni ka yo ndakaxtnu'u tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u Su'si ma, te
jinukuechi sa nuu maa Su'si ni ka
yo jinukuechi yuva sa tee jana'a-ka
ma. Te saña chi ndikin sa Ichi Jaa
Ichi Jesús ma, tna'a ja ka ka'an ñayii
ka xtekuechi ña'a a ja masu ichi ndaa
kúu a.
15 Vaa kúkanu ini sa nuu Su'si ma ja
ndaxteku ya ñayii ni ka ji'i ma, ka kuu

i ñayii ni ka sa'a ja va'a xi ni ka sa'a
i ja u'vi ma. Te sukan ka kukanu ini
tna de.
16 Te chukan kúu ja ndimaa ndí ini sa
ja koo va'a sa nuu Su'si ma ji'in nuu
ñayii a.
17 Kovaa ni ya'a jaku kuiya, te ni no'o
sa ñuu Jerusalén ma ni jan nu xsia'a
sa xu'un ja kuu ñuu sa ma ji'in ja
ndakua'a sa nuu Su'si ma.
18 Te yikuu sa sa'a sa sukan, te ni ka
kenda koo jaku tee judío ve koo ñuu
Asia ma, te ni ka ndani'i ña'a de ini
veñu'u ka'nu ma, te jâ ni nduvii ni
ndundoo sa nuu Su'si ma, te ni masu
kua'a ñayii ka iyo ji'in sa, te ni masu
nawa ka sa'a ndeva'a sa ini veñu'u
ma.
19 Iyo ja maa tee yukan kí koo nuu ni
a, te jín ndaka'an de na kuechi sa, na
ja u'vi ni sa'a sa ja ñatuu ka jatna ini
de.
20 Nú ma ki koo tee yukan ma, te jín
ka'an maa tee ya'a nuu ni, nú ni ka
ndani'i de in ja u'vi ni sa'a sa, nuu
ni ka kana ña'a de nuu tee ka ja'nde
tniñu ma,
21 nú masu kuechi ja sa'a ni ka'an
nini'i sa ma: "Kándija sa ja jin
ndateku ñayii ni ka ji'i ma, te xi saa
chukan kúu ja iyo sa nuu ni a, ja
ka'nde ni tniñu sa a" —kúu de jiña'a
de.
22 Sani te tee nani Félix ma, ni jini
vava'a de naxe iyo ichi Jesús ma, te
chukan kúu ja nuu ni jiniso'o de sa'a,
ni sunkani de, te jiña'a de:
—Onde nú ni kenda Lisias tee
tátnuni nuu mil soldado ma, sana jin
sinu o tniñu ya'a —kúu de jiña'a de.
23 Sani te ni tatnuni de nuu tee
tátnuni nuu cientu soldado ma ja na
ki'in de jín chinee va'a de Pablo ma,
kovaa na kua'a de tnu'u ja na ki'in kii
Pablo ma ko kuu de ini vekaa ma, te
máko ka'nu ndee de ja ki koo tee ka
ketna'a ini ji'in Pablo ma nuu iyo de
ma.
24 Ni ya'a jaku kii, te ni ki koo tee
kúu Félix ma, ji'in Drusila ma ña'a
kúu ñasi'i de ma, vaa in ña'a judía
kúu ña. Te ni kana de Pablo ma, te
ni yo niniso'o de naxe iyo ja kandija
o Jesucristo ma.
25 Kovaa nuu ni ka'an Pablo ma siki
ja sa'a ndaa sa'a ndija o ma, ji'in naxe
tatnuni o nuu maa o ma, ji'in ja kivi
ndakan Su'si ma kuenda nuu ndaka
o ma, sani te ni yu'u tee kúu Félix ma,
te jiña'a de:
—Kuá'an ni vitna, te kivi nune sa
ma, te kana tuku ña'a sa —kúu de
jiña'a de.
26 Ni kuu ini de ja kua'a Pablo ma
xu'un te xsiaa de tee ma, te chukan
kúu ja kua'a jichi ni yo kana de tee
ma, te ni yo ka'an de ji'in tee ma.
27 Kovaa ni ya'a uu kuiya, te ni kee
tee kúu Félix ma, te ni ndivi tee nani
Porcio Festo ma. Te kúni Félix ma ja
kendoo va'a de ji'in ñayii judío ma, te
chukan kúu ja ni xndoo de Pablo ma
ini vekaa ma.

25

Sukan ni ka'an Pablo ma ji'in tee kúu Festo ma

1 Te tee kúu Festo ma, ni jinkoo de
ja ko kuu de gobernador ñuu ma, te
ni ya'a uni kii, sani te kua'an de ñuu
Jerusalén ma.
2 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in
tee ka ndanuu-ka ñuu judío ma, ni
jan koo de nuu Festo ma, te ni ka
ndakuña'a de kuechi Pablo ma, te ni
ka jikan-ta'vi de nuu tee ma,
3 te va vii va luu ka jiña'a de ja na
tetniñu de Pablo ma ñuu Jerusalén
ma, vaa ka jani ini de ja jin chu'u de
te jin ka'ni de Pablo ma ichi vee de
ma.
4 Kovaa Festo ma, jiña'a de:
—Vaa Pablo ma chi yinee va'a de
vekaa ñuu Cesarea ma, te maa sa chi
sani te no'o sa onde ñuu yukan,
5 te chukan kúu ja nú ndee ni kúni
ja ki'in ni ji'in sa, te jín koo o, te
yukan, te jin ndaka'an ni na kuechi
tee yukan —kúu de jiña'a de.
6 Te ni kukuee-ka de una uxi-ka
kii, te kuan no'o de ñuu Cesarea ma.
Te kivi yutnee ma ni nukoo de nuu
ja'nde de tniñu ma, te ni tatnuni de
ja na jin koo i jín kueka i Pablo ma.
7 Te nuu ni kenda Pablo ma, te ni
ka ndakonduu ña'a tee ve koo ñuu
Jerusalén ma, te ka jiña'a de kua'a

kuechi ka'nu ni sa'a Pablo ma, kovaa
ñatuu ni kuu jin sa'a de ja kandija
Festo ma.
8 Te sa'a ni ka'an Pablo ma ja masu
na kuechi de:
—Masu na ja u'vi sa'a sa, ja kuu
tnu'u ni tatnuni Moisés ma nuu ñayii
judío a, ni a ini veñu'u ma, ni a nuu
tee kúu César ma masu na ja u'vi sa'a
sa —kúu de jiña'a de.
9 Kovaa tee kúu Festo ma, kúni de
ja kendoo va'a de ji'in ñayii judío ma,
te chukan kúu ja jiña'a de Pablo ma:
—¿Kúni ni ja no'o ni ñuu Jerusalén
ma, te yukan jin ka'nde i tniñu ni a,
te koo sa yukan? —kúu de jiña'a de.
10 Sani te Pablo ma, jiña'a de:
—Ña'a, vaa ya'a iyo sa nuu tátnuni
César ma, te ya'a te'nde tniñu sa a.
Jini maa ni ja ni-in ja u'vi ni sa'a sa
nuu ñayii judío a.
11 Kovaa nú iyo in ja u'vi ni sa'a sa ja
sa'a i ja kuu kûu sa, masu yu'u sa ja
kûu sa. Kovaa nú masu ja ndaa kúu
ja ka xtekuechi ña'a de a, masu kuu
ndaxsia'a ña'a ni nuu nda'a de a, te
jikan sa ja maa tee kúu emperador
César ma na ka'nde tniñu sa a —kúu
de jiña'a de.
12 Sani te ni jinu ni jikan-tnu'u
Festo ma nuu tee ka netniñu ji'in de
ma, te jiña'a de nuu Pablo ma:
—Ni jikan ni ja César ma ka'nde
tniñu ni a, te ki'in ni nuu de nusaa
—kúu de jiña'a de.

Ni kenda Pablo ma nuu rey nani Agripa ma, ji'in ña'a kúu Berenice ma

13 Ni ya'a jaku kivi, te tee kúu
rey nani Agripa ma, ji'in ña'a kúu
Berenice ma, ni ki koo de ñuu Ce-
sarea ma ni ki kua'a de nchuxi Festo
ma.
14 Te ni ka iyo de kua'a kivi, te
chukan kúu ja Festo ma, ni kaxtnu'u
de nava'a yinee Pablo ma vekaa ma,
te jiña'a de:
—Tee kúu Félix ma, ni xndoo de in
tee ini vekaa ma.
15 Te nuu ni ja'an sa ñuu Jerusalén
ma, ni ka kenda koo tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu
ñuu Jerusalén ma, te ka jikan de ja
ka'ni sa Pablo ma.
16 Te ni ndakone'e sa ja yo'o ja ka kuu
o ñayii ñuu Roma ma, masu kuu ja jin
ka'ni o de, nú masu ja onde koo de
xinañu'u-ka nuu ñayii ka xtekuechi
ña'a ma, te ndaka'an maa de nú ndija
xi ña'a.
17 Te chukan kúu ja nuu ni kenda koo
de nuu iyo sa ya, te ñatuu ni yo ndetu
sa, nú masu ja kivi yutnee ma, te ni
jinkoo sa nuu ja'nde sa tniñu a, te ni
tatnuni sa ja jin koo de jin kueka de
Pablo ma.
18 Te ka iyo tee ka xtekuechi ña'a ma,
kovaa ñatuu ni ka xtekuechi de tee
ma ni-in ja ni jani ini sa ma,
19 nú masu ja ka xtekuechi de tee ma
ja masu sa'a de sukan ka sa'a maa de
ja ka kandija de Su'si ma, te ka ka'an
de siki in tee ni ji'i nani de Jesús, te
Pablo ma, ká'an de ja téku tee ma.
20 Te ñatuu ni'i ini sa naxe sa'a sa siki
ja ka ka'an de ma, te ni jikan-tnu'u sa
Pablo ma ja nú kúni de ja no'o de ñuu
Jerusalén ma, te yukan jin ka'nde de
tniñu de ma.
21 Kovaa Pablo ma chi ni jikan de ja
ka'nde maa César ma tniñu de ma. Te
ni tatnuni sa ja jín chinee va'a de tee
ma onde tetniñu sa de nuu César ma
—kúu de jiña'a de.
22 Sani te tee kúu Agripa ma, jiña'a
de nuu Festo ma:
—Saña tna, kúni sa ja koniniso'o sa
ja ká'an tee yukan —kúu de jiña'a de.
Te jiña'a Festo ma:
—Yutnee, te koniniso'o ni ja ká'an
de ma —kúu de jiña'a de.
23 Te in-ka kii ma, te ni ka
nukone'nu va'a, ni ka nukone'nu vii
Agripa ma ji'in ña'a kúu Berenice ma,
te kuan koo de, te ni ka kivi koo de
ji'in tee ka tatnuni nuu mil soldado
ma, ji'in tee ka ndanuu-ka ñuu ma ini
ve'e nuu ka ndatnu'u tna'a ñayii ma.
Sani te maa Festo ma, ni tatnuni de
ja jín koo i jín kueka i Pablo ma.
24 Sani te Festo ma, jiña'a de:
—Rey Agripa ji'in ndaka ni ja ka
iyo o ya'a, ya'a iyo tee ya'a, vaa
kua'a ñayii judío ma ja ka iyo i ñuu
Jerusalén ma, ji'in ñayii ka iyo ya'a,
ka ka'an i ja masu kuu koteku-ka tee
ya'a.

25 Kovaa maa sa, masu nde ndani'i
sa na kuechi de ja sa'a i ja kûu
de. Te vaa maa de jikan ja tee kúu
emperador ma ka'nde tniñu de a, te
jâ ni jani ini sa ja tetniñu sa de nuu
César ma.
26 Kovaa ñatuu na kuechi Pablo a iyo
ja tee sa nuu tutu ki'in nuu tee kúu
César tee tátnuni nuu o a, te chukan
kúu ja ni kijaa de nuu ndaka ni ji'in
nuu ndijin rey Agripa, sukan-va'a
jin ndakan-tnu'u ni de, te ni'i ini sa
nawa tee sa.
27 Vaa nuna tetniñu sa in ñayii yinee
vekaa a, te nú ma kaxtnu'u sa nawa
kúu ja ka xtekuechi i de ma, te masu
va'a-ni, vaa masu kendoo va'a sa
nuu tee kúu emperador ma —kúu de
jiña'a de.

26

1 Sani te Agripa ma, jiña'a de nuu
Pablo ma:

—Kuu ka'an maa ni ja kuu maa ni
—kúu de jiña'a de.

Sani te Pablo ma, ni ndone'e de
nda'a de ma, te ni keja'a de ká'an de
ja masu na kuechi de ma:

2 —Kúsii ini sa nuu ni, vi rey
Agripa, ja ndáka'an sa nuu ni ja masu
na kuechi sa, te ni masu nawa ni sa'a
sa ndaka ja ka xtekuechi ña'a ñayii
judío ma.
3 Vaa maa ni chi jini va'a ni ndaka
sukan ka sa'a i ma sukan ka jani ini
i ma. Chukan kúu ja jikan-ta'vi sa ja
kava kuee ini ni, te koniniso'o ni ja
ka'an sa a.

4 'Ndaka ñayii judío ma chi ka jini i
sukan ni yo kuu sa onde nuu jaa sa
ma, nuu ni iyo sa ñuu sa ma ji'in ñuu
Jerusalén ma.
5 Te suni ka jini i, te kuu jin ndaka'an
i, ja onde xinañu'u ma ni yo sa'a sa
sukan ka sa'a tee ka kuu fariseo ma,
vaa ûni ka sa'a ndi'i, ka sa'a tu'u de
sukan ka kuni de ja kondikin o Su'si
ma.
6 Te vitna, ja kuechi ja kúkanu ini sa
ja ni skuiso Su'si ma nuu yuva o ñayii
jana'a ma, chukan kúu ja iyo sa ya'a,
ja te'nde tniñu sa a.
7 Te ndi-uxi uu jichi tna'a o ma ka
ndetu ja ko kuu ja ni skuiso Su'si ma,
te chukan kúu ja ka chiñu'u i Su'si
ma nduu ñuu, vaa ka kukanu ini i ya
ja sa'a ya sukan. Te chukan kúu ja
ka xtekuechi ña'a ñayii judío a, vi rey
Agripa.
8 ¿Xi ka jani ini ni ja Su'si ma, masu
kuu ndaxteku ya ñayii ni ka ji'i ma?

9 'Ja ndaa kúu ja saña chi ni yo jani
ini sa ja tniñu sa kúu ja sa'a sa ja u'vi
ja jin kuu ñayii ka kandija Jesús ñuu
Nazaret ma.
10 Te sukan ni sa'a sa ñuu Jerusalén
ma. Nuu ni ka taa tee ka tatnuni nuu
sutu ma tnu'u ja kuu sa'a ndeva'a sa
ndaka ñayii ka ndikin ka sa'a i sukan
ni tatnuni Jesús ma, te ni chinee sa i
ini vekaa ma. Te nuu ni ka ja'ni de
ñayii ma, te ni yo chindee sa de ja jin
sa'a de sukan.
11 Te kua'a xeen jichi ni yo sa'a
ndeva'a sa i ini veñu'u lilikin ma, te
ni yo xtetuu sa i ja jin ka'an ndeva'a
i ja kuu Jesús ma. Te ni yo ndakiti
xeen ini sa nuu i, te ni yo sondikin
sa i onde in-ka ñuu ma.

12 'Sa'a sa'a sa, te kua'an sa ñuu
Damasco ma, vaa yinda'a sa tutu ni
ka taa tee ka tatnuni nuu sutu ma,
vaa ni ka tatnuni de ja sa'a sa sukan.
13 Te nuu ve kuu sava nduu ma, vi
rey Agripa, nuu kua'an sa ichi ma,
te ni jini sa in nduva ñu'u vee ichi
andivi ma, te ûni kánda'a xeen-ka
i sana kandii ma, te ni ndakonduu
ña'a i saña ji'in tee kuan koo ji'in sa
ma.
14 Te nuu ni ka kun-kava ndaka sa
nuu ñu'ú ma, ni jiniso'o sa ja ká'an,
te sa'an hebreo ká'an: "Saulo, Saulo,
¿nava'a sóndikin ña'a ni? ¿Ñatuu jani
ini ni ja xtnakue'e ni maa ni, ja kúu
ni sukan kúu in xndiki ndee ini ja
skachi ja'a ti nuu garrocha ma?", kúu
ya ká'an ya.
15 Sani te jiña'a sa: "¿Na in kúu
ni, Señor?" Te Iya Tátnuni ma, ni
ndakone'e ya: "Saña kúu Jesús iya
sóndikin ni a.
16 Ndokuiñi ni, vaa ni kenda sa nuu
ni, te kunukuechi ni nuu sa, te
kaxtnu'u ni ja ni jini ni vitna ji'in ja
kaxtnu'u-ka sa nuu ni ma.

17 Chukan kúu ja masu nawa kuu ja
jin sa'a ña'a ñayii judío a ni a ñayii
masu judío ka kuu i ma, vaa nuu
ñayii masu judío ka kuu i ma tetniñu
ña'a sa ki'in ni,
18 sukan-va'a sa'a ni ja jín ndanune
nuu i, te jín xndoo i ichi nee ma, te
jín kaka i ichi nuu ndú'va ñu'u ma, te
máko jin kandija-ka i ja tátnuni tachi
ma, nú masu ja jin kandija i ja ká'an
Su'si ma. Vaa nuna jin kandija ña'a i
maa sa, te sakanu ini Su'si ma kuechi
i ma, te jin ndani'i ta'vi i sukan ni ka
ndani'i ta'vi ñayii ñatuu-ka na ja u'vi
ka sa'a i ma", kúu ya ká'an ya.
19 Te chukan kúu ja masu ni sa'a so'o
sa ja ni jininuu sa ja vee onde sukun
ma, vi rey.
20 Te ni keja'a sa xinañu'u-ka ñuu
Damasco ma, sani te ñuu Jerusalén
ma ji'in ni-ka'nu ñuu Judea ma. Sani
te ni ja'an sa nuu ñayii masu judío
ka kuu i ma, ni jan kaxtnu'u sa ja
jín ndakani jín ndaka'vi ini i, te jín
ndakokuiñi i nuu Su'si ma, te jín sa'a
i ja va'a ja ndaa ma, te sukan jín
kaxtnu'u i ja jâ ni ka ndakani, ni ka
ndaka'vi ini ndija i.
21 Te chukan kúu ja ñayii judío ma, ni
ka tnii ña'a i ini veñu'u ka'nu ma, te
ni ka kuni i ja jin ka'ni ña'a i.
22 Kovaa ni chindee ña'a Su'si ma
ja ni kaku sa, te ñatuu ni xndoo sa
ja ká'an sa tnu'u Su'si ma nuu ñayii
java'a-ka ma ji'in nuu ñayii kuechi-ka
ma onde vitna, te ndimaa ndáka'an
sa sukan ni ka yo ka'an tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma, ji'in sukan ni yo ka'an maa tee
kúu Moisés ma, ja iyo ja ko kuu ma,
23 ja Cristo ma, ndo'o neni ya, te jin
ka'ni i ya, kovaa ndateku ya. Te
sukan ni kaxtnu'u ya ja suu ya kúu
ñu'u ndú'va, te sa'a ya ja jin ndani'i
ta'vi ndaka tna'a o ñayii judío a, ji'in
ndaka ñayii masu judío ka kuu i ma
—kúu de jiña'a de.

24 Nuu ni jinu ni ka'an de sukan, ja
masu na ja u'vi sa'a de ma, sani te tee
kúu Festo ma, ni ka'an nini'i de:

—Pablo, iyo ku'u ni. Ja skua'a xeen
ni tutu a, ni sa'a neé ña'a i —kúu de
jiña'a de.

25 Kovaa Pablo ma, jiña'a de:

—Masu iyo ku'u sa, vi Festo, nú
masu ja tnu'u ká'an sa a, ja ndaa kúu,
tnu'u va'a tnu'u ndija kúu.
26 Chukan kúu ja masu yu'u sa ja
ká'an sa nuu rey Agripa a, vaa jani
ini sa ja jâ jini de ndaka tnu'u ya'a,
vaa masu in nuu iyo yu'u ni yo kuu
ndaka ja ká'an sa a.
27 Rey Agripa, ¿kándija ni ja ni ka yo
ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma? Jini sa ja kándija
ni —kúu de jiña'a de.

28 Sani te rey Agripa ma, jiña'a de
nuu Pablo ma:

—Vala-nka, te kundee ni ja nduu
sa cristianu —kúu de jiña'a de.

29 Te Pablo ma, jiña'a de:

—Vala-nka xi kua'a-ka, kovaa
jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja masu
maa in-ni ni, nú masu ja ndaka tna
ñayii ni ka jiniso'o vitna a, jin kenda
koo i jin kandija i sukan kándija sa
Su'si ma, ¡kovaa máko jin kenda koo
i ja jin konu'ni i yo'o kaa sukan nu'ni
sa a! —kúu de jiña'a de.

30 Nuu ni jinu ni ka'an de sa'a,
sani te ni ka ndokuiñi rey ma, ji'in
tee kúu gobernador ma, ji'in ña'a
kúu Berenice ma, ji'in ñayii ni ka yo
nukoo ji'in de ma.
31 Nuu ni ka ndusiin de ma, te ka
ndatnu'u tna'a de, te ka ka'an de:

—Ni-in ja ni sa'a tee ya'a sa'a i ja
kûu de xi ja kinee de vekaa ma —ka
kuu de ka ka'an de.

32 Te tee kúu rey Agripa ma, jiña'a
de nuu Festo ma:

—Iyo tee ya'a ja kuu xsiaa ni de,
nute ñatuu ni jikan maa de ja ki'in de
nuu César ma ja te'nde tniñu de ma
—kúu de jiña'a de.

27

Ni ka tetniñu de Pablo ma kua'an de ñuu Roma ma

1 Nuu jâ ni jani ini tee kúu Festo ma
ja jin koo sa ñuu Italia ma, te soldado
nani Julio ma ja kúu de tee tátnuni
nuu cientu soldado ka jinukuechi
nuu emperador ma, ni ndunda'a de

Pablo ma ji'in jaku-ka tee ka yinee
vekaa ma.
2 Ni ka ka koo sa in nuu barcu ni ka
sa'a i ñuu Adramitio ma, te ki'in tnu
jaku ñuu ka iyo ichi ñuu Asia ma, te
kuan koo sa ji'in tee nani Aristarco
tee ñuu Macedonia ma ja iyo de ñuu
Tesalónica ma.
3 Te kivi yutnee ma ni jan koo sa ñuu
Sidón ma. Te tee nani Julio ma, vivii
kúu de ji'in Pablo ma, te ni wa'a de
tnu'u ja ki'in Pablo nuu ka iyo tee
ka ketna'a ini ji'in de ñuu yukan ma,
sukan-va'a ñukuun jin katanuu ña'a
tee ma nani ka iyo sa yukan.
4 Sani te onde ñuu Sidón ma, te ni
ka konduu sa ichi ñuu Chipre ma,
sukan-va'a jin kaku sa nuu kajin yi'i
xen-xeen vee ichi nuu kuan koo sa
ma.
5 Nuu ni ka ya'a sa ichi kuan ndaya'a
ñuu Cilicia ma ji'in ñuu Panfilia ma,
te ni jan koo sa ichi ñuu Mira ma ja
iyo ñuu Licia ma.
6 Te yukan, te tee tátnuni nuu cientu
soldado ma, ni ndani'i de in barcu
ñuu Alejandría ma ja ki'in tnu ñuu
Italia ma, te ni ka nda koo sa nuu tnu
ma,
7 te kua'a kivi ni ka ñunee sa nuu tnu
ma, vaa kueni kueni kua'an tnu, te
ni ka ndo'o xeen sa, saa ni ka kenda
koo sa kuan ndaya'a ñuu Gnido ma,
vaa ñatuu wa'a kajin yi'i ma tnu'u ja
jin koo ñama-ka sa. Te ni jan koo
sa ichi ñuu Creta ma kuan ndaya'a
ñuu Salmón ma, ja na jin kaku sa nuu
kajin yi'i ma.
8 Sukan ni ka yo kuu sa ni ka ndo'o
xeen sa ni-kani ichi costa ma, te
ni jan koo sa in nuu nani Buenos
Puertos, yatni ñuu Lasea ma.
9 Te ni ka kukuee sa kua'a xeen kivi,
te iyo yika xeen ja jin koo-ka sa ma,
vaa jâ ni ya'a kivi ka iyo ndite ñayii
judío ma, te jâ ni kuyatni kivi kuvijin
xen-xeen ma. Te chukan kúu ja
Pablo ma, ni xtu'va ña'a de, te ká'an
de:
10 —Ndaka ndijin, jini sa ja ka'vi-ka
ko kuu ichi jin koo o a. Kua'a ja
jin skenaa o, masu yika-ni ja ñu'u ini
barcu a, nú masu ja onde maa tnu
ji'in maa o —kúu de jiña'a de.
11 Kovaa tee tátnuni nuu cientu sol-
dado ma, jatanuu-ka de ja ka ka'an
tee skaka tnu ma ji'in tee xi-kuenda
kúu tnu ma sana ja ká'an Pablo ma.
12 Vaa masu ni ka jatna ini de ja jin
kendoo de ñuu yukan kivi vijin ma,
te kua'a-ka de ka ka'an ja jin koo-ka
de onde jin kenda koo de ñuu Fenice
ma, vaa nuu ka kenda koo barcu ma
chi iyo va'a i te kuu jin kendoo de
yukan.
13 Te nuu ni keja'a yi'i kueni kueni
kajin, te su'va kana nuu i ma, te ni
ka jani ini de ja sukan-ni ko kuu,
te ni ka ndone'e de kaa nani ancla
ma ja ñunee ka'a ndute ma, te kuan
koo xiñi kuan koo xiñi-ni de ichi ñuu
Creta ma.
14 Kovaa masu ni kuna'a xeen, sani
te ni keja'a yi'i xen-xeen-ka kajin ichi
nuu kua'an barcu ma, te kajin yi'i
ma, nani i Euroclidón.
15 Te ñatuu wa'a-ka kajin yi'i ma tnu'u
nde ichi ki'in barcu ma. Chukan kúu
ja sani te kuan koo sa nde ichi ni kuni
maa kajin yi'i ma.
16 Nani kuan koo sa nuu iyo vala ñu'ú
nani Clauda ma, ja kasi ña'a i vala, te
ni ka yo kuu xeen sa, saa ni kuu ni
ka ndone'e sa barcu luluu ma.
17 Te nuu ni kuu ni ka ndone'e
sa barcu luluu ma, sani te ni
ka ndaku'ni sa barcu ka'nu ma,
sukan-va'a ma ndatnana tnu, vaa ka
yu'u sa ja kenda koo sa nuu iyo ñuti
nani Sirte ma te jakituu barcu ma. Te
chukan kúu ja ni ka nune'e de sa'ma
iyo onde sukun ma ja kani kajin ma
ora yi'i i ma, te sukan-ni kuan koo
ya'a kuan koo yukan-nka sa.
18 Te kivi yutnee ma, te ni kuni'i-ka
kajin ma, te ni ka keja'a de ka skana
de ndatniñu ndiso barcu ma nuu
ndute ma.
19 Te kivi ku-uni ma ni ka skee sa
ji'in nda'a maa sa a ndaka ja jatniñu
barcu ma nuu ndute ma.
20 Te sukan ni yo kuu kua'a kivi ja
ñatuu ni ka jini-ka sa kandii ma ji'in
tiuxini ma, vaa yi'i xen-xeen kajin
ma, te masu na tnu'u kanu ini-ka ja
jin kaku sa nkuu.
21 Te jâ ni kukua'a kivi ja ñatuu nawa
ka jaa-ka sa. Chukan kúu ja Pablo

ma, ni jinkuiñi de me'ñu ndaka tee
kuan koo ji'in sa ma, te jiña'a de:
—Ndaka ni, va'a-ka nute ni ka
kandija ni ja ni ka'an sa ma te ma ki
koo o onde ñuu Creta ma nkuu, chi
ma jin ndo'o jin neni o te ñatuu nawa
jin skenaa o nkuu.
22 Kovaa vitna ndáka'an-so'o sa nuu
ni, te má jin kuxii ini ni, vaa masu jin
kûu ni-in tna'a o a, yika-ni ja maa-ni
barcu a jin skenaa o.
23 Vaa ja ni yo kuu jakuaa a, te ni
kenda in ángel Su'si iya tátnuni nuu
sa a, iya xi-nuu jinukuechi sa a,
24 te ni ka'an i: "Pablo, máko koyu'u
ni. Jiniñu'u ja kenda ni nuu iyo César
ma. Te maa Su'si ma ni kunda'vi ini
ña'a te sa'a ya ja jin kaku ndaka ñayii
ve koo ji'in ni a", kúu i ká'an i.
25 Chukan kúu ja jin ku'un ndee
vava'a ini ni, vaa saña chi kúkanu ini
sa Su'si ma ja ko kuu sukan ni ka'an
ángel ma,
26 kovaa jiniñu'u ja jin ndani'i o vala
ñu'ú yichi nuu kuu jin kaku o —kúu
de jiña'a de.
27 Nuu ni ya'a uxi kuun jakuaa ma,
ni ka kenda koo sa nuu mar nani
Adriático ma, te nuu ni kuu sava ñuu
ma, te tee ka jito barcu ma, ni ka
jinitnuni de ja ve jin kuyatni sa nuu
iyo ñu'ú ma.
28 Te ni ka skee de in ja jin kuni de
na saa kunu ñu'u ndute ma, te ni ka
jini de ja oko ja'un uu-nka (37) metro
ñu'u kunu de. Te kuan koo-ka sa, te
ni ka skee-ka tuku de, te ni ka jini
de ja oko uja-nka-ni (27) metro ñu'u
kunu ndute ma.
29 Te ka yu'u sa, nasa jin koo sa
jin kani sa maa sa ji'in toto kátuu
yukan, te ni ka skee de kuun kaa
ka kuu ancla ma ichi xuu tnu ma,
ja jin chindee ña'a i sukan-va'a ma
kaka-ka tnu, te ka ndetu ka ndetu de
ja na ndii ma.
30 Sani te tee ka jito barcu ma, ni
ka nduku ini de ja jin kunu de te
jin xndoo de barcu ma. Chukan kúu
ja ka sa'a de tnu'u ja jin koo de jin
skee-ka de uu-ka kaa ka kuu ancla
ma ichi xiñi barcu ma, te ni ka nune'e
de barcu luluu ma nuu ndute ma,
sukan-va'a jin ka koo de yukan te jin
kunu de.
31 Kovaa Pablo ma, ni xtu'va de tee
tátnuni nuu cientu soldado ma, ji'in
soldado ma, te jiña'a de:
—Nú tee ya'a, ma jin kendoo de
nuu barcu ya'a, masu jin kaku ni
—kúu de jiña'a de.
32 Chukan kúu ja ni ka ja'nde sol-
dado ma yo'o nu'ni barcu luluu ma,
te kua'an maa tnu.
33 Nuu ve ndii ma, Pablo ma, ni
ndaka'an-so'o de nuu tee ma ja jin
kaa de xita, te jiña'a de:
—Vitna jâ ni kuu uxi kuun kivi ja
ka ndi ini ni te ñatuu ka jaa ni ni a
vala xita.
34 Chukan kúu ja jikan-ta'vi sa nuu ni
ja jin kaa ni, sukan-va'a jin koo va'a
ni, vaa masu kua'a Su'si ma tnu'u ja
jin skenaa o va ni a in ixi xini o a
—kúu de jiña'a de.
35 Te ni jinu ni ka'an de sa'a,
sani te ni tnii de xtatila ma, te ni
ndakuan-ta'vi de nuu Su'si ma, nuu
ka iyo ndaka tee ma. Sani te ni ta'vi
de, te ni keja'a de jaa de.
36 Te ndaka de ni ka ndusii ini-ka, te
ni ka jaa tna de xtatila ma.
37 Te ja ndaka sa ma chi uu cientu uni
xiko ja'un in (276) sa kúu.
38 Te nuu jâ ni ka ndutu chii de ma, te
ni ka skana de triu ma nuu ndute ma,
sukan-va'a nduñama-ka barcu ma.
39 Nuu ni ndii ma, masu nde ka
ndakuni de ñu'ú nuu ka iyo de ma,
kovaa ni ka jini de in nuu ñu'u
kuee-ka ndute ma, te kaa ñuti yu'u
ndute ma. Chukan kúu ja ni ka
jani ini de ja jin xndoo de barcu ma
yatni-ka yu'u ndute ma.
40 Ni ka ja'nde de yo'o ka nu'ni kaa
ka kuu ancla ma ja ka ñunee nuu
ndute ma, te ni ka ndasa'a kani-ka de
yo'o nu'ni yutnu sa'a ja nde ichi ki'in
barcu ma yutnu nani timón ma, te ni
ka ndone'e-ka de sa'ma iyo ichi nuu
tnu ma, te ni ka skoto de tnu ichi yu'u
ndute ma.
41 Kovaa barcu ma, ni ja'an tnu in
nuu kaa kua'a ñuti ka'a ndute ma, te
yukan ni jakituu tnu, te ñatuu ni kuu
kanda-ka tnu, te ichi xuu tnu ma ve

ndatnana ja ni'i kí kani nuu ndute
ma.
42 Sani te tee ka kuu soldado ma, ni
ka ndatnu'u tna'a de ja jin ka'ni de
tee jin koo vekaa ma, sukan-va'a ma
kuu jin kaku de, vaa kuu jin xtanuu
de ndute ma, te kuu jin kunu de.
43 Kovaa tee tátnuni nuu cientu sol-
dado ma, kúni de ja ma jin ka'ni
de Pablo ma, te ni ja'nu ndee de ja
ma jin sa'a de sukan ka jani ini de
ma. Te ni tatnuni de ja nú nde de
kúu xtanuu ndute ma, te kée de nuu
ndute ma, te kí'in de nuu iyo ñu'ú ma,
44 te ndaka-ka de ma, kuan koo de
nuu ndute ma ji'in in tabla maa
barcu ma. Te sukan ni ka kenda koo
ndaka de nuu ñu'ú ma, te ndaka de
ni ka kaku.

28

Sukan ni ndo'o Pablo ma nuu ni kenda koo de ñu'ú luluu nani Malta ma

1 Nuu jâ ni ka kaku sa ma, te ni ka
jini sa ja jaku ñu'ú nuu ni ka kenda
koo sa ma, nani i Malta.
2 Te ñayii ka iyo yukan, vivii ka kuu
i ji'in sa, te ni ka xndu'va i ñu'u ja ka
nduvixi i, te ni ka kana ña'a i ni jan
koo sa ni ka jan tu'va sa, vaa kuun
savi ma, te vijin xeen.
3 Te ni kuu ja Pablo ma, ni ndaxtutu
de tutnu kaa ma, te tnáa de tnu nuu
ñu'u ma. Sani te ni ndee in koo ja jinu
ti ja i'ni ma, te ni tnii ti nda'a de ma,
te ni tuu ti.
4 Te nuu ni ka jini ñayii ka iyo yukan
ja ndakaa koo ma nda'a Pablo ma, te
ka ka'an nuu tna'a i:
—Ja ndaa kúu ja tee ya'a chi tee ni
ja'ni ndiyi kúu de. Visi ni kaku de
nuu ndute ma, kovaa ja ni sa'a de
ma chi ndikin ña'a i, te chukan kúu
ja masu kua'a i tnu'u ja koteku-ka de
—ka kuu i ka ka'an i.
5 Kovaa Pablo ma, ni kaja ni'ni de
nda'a de ma, te ni kêe koo ma nuu
ñu'u ndú'va ma, te ñatuu nawa ni
ndo'o de.
6 Kovaa ka ndetu i ja kaa kueñu Pablo
ma, xi kotuu de te kûu de, te visi ka
ndetu ka ndetu maa i ja sukan ko kuu
ma, kovaa masu nawa ni ndo'o Pablo
ma. Sani te ni ndasama ja ka jani ini
i, te ka ka'an tuku i ja in su'si kúu
Pablo ma.
7 Te yukan iyo in ranchu in tee
kanuu ñuu yukan nani de Publio, te
ni jan-ta'vi sii ini ña'a de ve'e de ma,
te yukan ni ka kendoo sa uni kivi.
8 Te yuva Publio ma, kátuu de ja ku'u
de, ndó'o de sajin, te wa'a xeen ña'a
in ka'ni. Te ni kivi Pablo ma, kuan
koto de tee ma. Sani te ni jikan-ta'vi
Pablo ma nuu Su'si ma ja kuu tee ma,
te ni sonee de nda'a de siki tee ma,
sani te ni nduva'a de-ni.
9 Nuu ni kuu sa'a ma, te ni ka jini
ñayii ka ku'u ka iyo ñuu yukan, te ni
jan koo tna i nuu iyo Pablo ma, te ni
yo jikan-ta'vi Pablo ma nuu Su'si ma
ja jin kuu i ma, te ni ka yo nduva'a
tna i.
10 Te ni ka jatanuu xeen ña'a i, te ka
ka'an vii ka ka'an va'a i nuu sa, te
nuu ni kenda kivi ja jin koo sa nuu
in-ka barcu ma, ni ka taa i ndaka ja
ka jiniñu'u sa ichi jin koo sa ma.

Ni ka kenda koo Pablo ma ñuu Roma ma

11 Ni ya'a uni yoo ni ka iyo sa
yukan, te ni ka nda koo sa in nuu
barcu ni kee ñuu Alejandría ma, te ni
kenda tnu ni kendoo tnu yukan nani
ni ya'a tiempu vijin xeen ma, te nuu
tnu ma ndenee sukan kaa ja ka ka'an
i ja su'si i kúu ma.
12 Te ni ka kenda koo sa ñuu Siracusa
ma, te ni ka iyo sa uni kivi yukan.
13 Te yukan, te kuan koo sa ichi yu'u
ndute ma, te ni ka kenda koo sa ñuu
Regio ma. Te in-ka kivi ma, te ni
keja'a yi'i kajin, te su'va kana nuu i
vee i, te kivi ku-uu ma ni ka kenda
koo sa ñuu Puteoli ma.
14 Te yukan ni ka ndani'i tna'a sa ji'in
jaku ñayii ka kandija Su'si ma, te ni
ka jikan-ta'vi i nuu sa ja jin kendoo
sa ji'in i uja-ka kii. Sukan ni ka sa'a
sa, te saa kuan koo sa ñuu Roma ma.
15 Te ñayii ka kuu sa'ya Su'si o a ja ka
iyo i ñuu Roma ma, nuu ni ka jini i
ja sani te kenda koo sa ma, ni ki koo
i ni ki tna'a ña'a i onde ñuu Foro de
Apio ma ji'in ñuu nani Tres Tabernas
ma. Te nuu ni jini Pablo ma ñayii ka

kuu sa'ya Su'si ma, ni ndakuan-ta'vi
de nuu Su'si ma, te ni ndusii ini de.
16 Te nuu ni ka kenda koo sa ñuu
Roma ma, te tee tátnuni nuu cientu
soldado ma, ni ndakua'a de tee jin
koo vekaa ma nuu nda'a tee tátnuni
nuu soldado ka iyo Roma ma. Kovaa
Pablo ma chi ni wa'a tee tátnuni nuu
soldado ma tnu'u ja koo siin de te ko
koto ña'a in-ni soldado.

Pablo ma, ni kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma nuu ñayii ñuu Roma ma

17 Ni ya'a uni kii ma, te ni kana
Pablo ma tee ka kuu judío ka
ndanuu-ka ma, te nuu ni ka ndatna'a
de ma, jiña'a Pablo ma:

—Ñani, saña, masu nawa ni sa'a sa
ja u'vi ja jin kuu ndaka tna'a o judío
ma, ni a ndakiti ini sa siki ja sukan
ni ka yo sa'a tna'a o ñayii jana'a ma.
Kovaa ni ka tnii ña'a i ñuu Jerusalén
ma, te ni ka jan xsia'a ña'a i nuu
nda'a tee ka kuu romano a.
18 Te tee ka kuu romano a chi ni ka
sa'a ndaa de, te ka kuni de ja jin xsiaa
ña'a de nkuu, vaa masu na kuechi sa
iyo ja sa'a i ja jin ka'ni ña'a de ma.
19 Te nuu ñatuu ka kachi ñayii judío
ma ja jin xsiaa ña'a de ma, te ni jani
ini sa ja jiniñu'u ja kakan sa ja maa
tee kúu César ma ka'nde tniñu sa a.
Kovaa masu nawa xtekuechi sa ñayii
ñuu o ma.
20 Chukan kúu ja ni jikan sa ja ki koo
ni, te jin kuni tna'a o, te jin ndatnu'u
tna'a o, vaa kuechi ja káxtnu'u sa
tnu'u ndaa iya sa'a ja jin ndani'i ta'vi
o ma kúu ja nu'ni sa yo'o kaa ya
—kúu de jiña'a de.

21 Sani te ka jiña'a de:

—Ni-in carta ñatuu ni ka tetniñu
ñayii ñuu Judea ma ja ká'an ja kuu ni,
ni a in ñani o ma ja kii de ki kaxtnu'u
de na kuechi ni, ni a in ñayii ko ka'an
u'vi ja kuu ni.
22 Kovaa ka kuni sa ja jin koniniso'o
sa naxe jani ini ni, vaa ja káxtnu'u ni
a chi ka jini o ja ni-ka'nu ñuu ñayivi
a masu ka ka'an va'a i ja kuu tnu'u
ká'an ni a —ka kuu de ka jiña'a de.

23 Te ni ka ndatnu'u tna'a de ja jin
ndatna'a de in kii, te kivi yukan chi
ni ki koo kua'a de nuu iyo Pablo ma,
te ni kaxtnu'u Pablo ma nuu ndaka
de ma sukan tatnuni Su'si ma, te ni
keja'a de káxtnu'u de onde ne'e ma te
onde ni kukuee ma, te ndákaxtnu'u de
sukan ká'an ja ni yo kaxtnu'u Moisés
ma, ji'in sukan ka ka'an tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma siki iya kúu Jesús ma.

24 Jaku de ni ka kandija ja ká'an
Pablo ma, te jaku de ñatuu ni ka
kandija.
25 Te ñatuu ni kuu jin ketna'a ini de,
te chukan kúu ja nuu ni nde koo de
ma, jiña'a Pablo ma:

—Sa'a, te ka jini o ja ja ndaa kúu
tnu'u ni wa'a Xtumani Ndios ma ja ni
ka'an Isaías ma nuu yuva o tee jana'a
ma. Sa'a ni jiña'a ya de ma:
26 Kuá'an ni nuu ñayii ya'a, te kuña'a
ni:
Jin koniniso'o ni, kovaa masu jin
jaku'ni ini ni,
te jin konde'ya ni, kovaa masu
jin kuni ni.
27 Vaa ini anua ñayii ya'a chi ni ka
ndukaji,
te so'o i a ni ka nduvee,
te nduchinuu i ma chi ni ka
ndandesi i,
sukan-va'a ma jin kuni i ji'in nduch-
inuu i ma,
te ma jin kuniso'o i ji'in so'o i ma,
te ma jin jaku'ni ini i ma,
te ma jin ndasama ja ka jani ini i ma,
te ma ndasava'a sa i,
kúu ya jiña'a ya de ma.

28 'Te chukan kúu ja vitna, te jin
kuni ni ja Su'si ma, ni tetniñu ya
tnu'u maa ya a nuu ñayii masu judío
ka kuu i ma, sukan-va'a kuu jin
ndani'i ta'vi i. Te ñayii yukan chi jin
koniniso'o ndija i vi —kúu de jiña'a
de.
29 Te nuu ni jinu ni ka'an Pablo ma
sa'a, sani te kuan nu koo tee judío
ma, te ka tetna'a ka tetna'a-nka de
kuan nu koo de.
30 Te Pablo ma, ni iyo de uu kuiya
ve'e nuu ni kenuu de ja koo de ma, te
yukan ni yo jan-ta'vi de ndaka ñayii
ni yo jan koo ma.
31 Te ni-yu'u ni-ini de káxtnu'u de
sukan tatnuni Su'si ma, te káxtnu'u

de siki Jesucristo Iya Tátnuni ma nuu
ndaka ñayii ka ndatna'a ma, te ñatuu
na in ni ja'nu ndee.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Roma ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Roma ma

1 Saña chi Pablo kúu sa, te jinukuechi sa nuu Jesucristo ma, te maa ya, ni kana ña'a ya ja ko kuu sa apóstol, te ni tetniñu ña'a ya ja kaxtnu'u sa tnu'u maa ya ma, te ni sa'a siin ña'a ya ja na kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ká'an ya ma.
2 Te tnu'u ya'a kúu tnu'u ni skuiso Su'si ma onde xi'na-ka ma, te sukan ni ka tee tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a maa ya ma nuu tutu ndee tnu'u Su'si ma.
3 Te tnu'u ya'a ká'an siki Sa'ya Su'si ma, te maa ya chi ni kenda ñayivi ya, te ne'un sa'ya tata David ma ni kâku ya ñuu ñayivi ya, te Jesucristo iya tátnuni nuu o ma kúu ya.
4 Te ni kaxtnu'u Xtumani Ndios ma ja Sa'ya Su'si ma kúu ya, te iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma, vaa ni ji'i ya te ni ndateku ya ne'un ñayii ni ka ji'i ma.
5 Te Jesucristo ma chi ni skuta'vi ña'a ya tnu'u vii tnu'u mani ja ko kuu sa apóstol tee tetniñu maa ya ma, sukan-va'a ja maa ya ma, te kaxtnu'u sa nuu ndaka ñayii masu ñayii judío ka kuu i ma ja na jin kandija i Su'si ma te jin ko sa'a i sukan ká'an ya ma.
6 Te ne'un ñayii ya'a ka iyo maa ni, ja ni ndakana ña'a Jesucristo ma ja jin kondikin ni ya.

7 Te tée sa tutu ya'a, te tétniñu sa nuu ni ja ka iyo ni ñuu Roma a, ja ka kuu ni ñayii kútoo ña'a Su'si ma, te ni ndakana ña'a ya ja jin xndoo ni ndaka ja u'vi ma.

Te kúni sa ja Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo Iya Tátnuni ma, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a te na sa'a tna ya ja jin koo mani ni.

Kúni Pablo ma ja ki'in de jin koto de ñayii ka iyo ñuu Roma ma

8 Xinañu'u kuiti, te ja maa Jesucristo ma, te ndakuan-ta'vi sa nuu Su'si o a ja jin kuu ndaka ni, vaa ni-ka'nu ni-tu'u ñuu ñayivi a ka jini i sukan vivii ka kuu ni ja ni ka kandija ni Su'si o a.
9 Te maa Su'si iya xi-nuu jinukuechi sa ja ni-yu'u ni-ini sa káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Sa'ya ya Jesús ma na'a ja ñatuu ndúnaa ña'a sa vaa ndimaa ndákune'e ña'a sa ora jikan-ta'vi sa nuu maa ya ma.
10 Te ndimaa jikan-ta'vi xeen sa nuu Su'si ma ja na taa ya tnu'u, te na chindee chituu ña'a ya ja na kuu jaan sa jan koto ña'a sa nuu ka iyo ni a.
11 Vaa kúu ini xeen sa ja kuni ña'a sa te ka'an sa sukan kúni Xtumani Ndios ma ja jin ko sa'a jin ko kuu ni, te jin ni'i-ka ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu.
12 Vaa na ka'an o ja sa'a jiniñu'u ja jin ndaka'an-so'o nuu tna'a ndaka o sukan-va'a jin kukanu ini-ka o Su'si ma.

13 Jin kona'a ndaka ni ja jâ ni kuu kua'a jichi kúni sa ja jan koto ña'a sa, kovaa onde vitna chi ndimaa iyo in ja ja'nu ndee nuu sa, te ñatuu nde kúu jaan sa. Chi vaa ja kúni sa kúu ja chindee ña'a sa, sukan-va'a kuu jin sa'a ni sukan játna ini Su'si ma, te koo jayiñu'u ya, sukan chíndee sa ndaka ñayii masu judío ka kuu i ma te ka sa'a i sukan játna ini Su'si ma.
14 Vaa nee yika sa nuu ñayii ka ka'an sa'an griego ma ji'in nuu ñayii ñatuu ka ka'an i sa'an griego ma, ji'in nuu ñayii ndichi ma ji'in nuu ñayii ñatuu na tnu'u ndichi ka neva'a i ma, ja ka iyo i ni-ka'nu ñuu ñayivi a.
15 Te chukan kúu ja ñu'u xeen ini sa ja jaan sa ñuu Roma a nuu ka iyo ni a, te kuu ka'an kachi sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu ndaka ni.

Tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma chi iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu i ja chindee ña'a i ja jin nduu o ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa

16 Vaa masu kúkan-nuu sa ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, vaa tnu'u vii tnu'u va'a ya ma

chi iyo i ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu
maa ya ma, te ndaka ñayii ka kandija
tnu'u vii tnu'u va'a ya ma chi jin
ndani'i ta'vi i. Te kúni Su'si ma ja
xinañu'u jin koniniso'o ñayii judío
ma, sani te jin koniniso'o ñayii masu
judío ka kuu i ma.
17 Vaa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
sa'a ja jin nduu o ñayii ka sa'a ja va'a
ja ndaa ma, te káxtnu'u i sukan jin
kandija o Su'si ma te jin kukanu ini o
ya ni-kani ni-jika. Te suni sa'a ká'an
tutu ndee tnu'u Su'si ma: "Ñayii sa'a
ja va'a ja ndaa ma chi suu i koteku
ni-kani ni-jika, vaa kúkanu ini i Su'si
ma." Sa'a ká'an.

Sukan ka ndiso kuechi ndaka ñayii ñuu ñayivi a

18 Vaa maa Su'si ma, onde andivi
ma iyo ya, te káxtnu'u ya sukan
ndákiti ini ya ja ñatuu játna ini ya
sukan ka sa'a ñayii ma ja u'vi ma
ji'in ja ka sa'a u'vi tna'a i ma, vaa
ñayii yukan chi ka ja'nu ndee i ja jin
kandija jaku-ka ñayii ma tnu'u ndaa
tnu'u ndija ya ma.
19 Vaa sukan ka jini yo'o ja iyo in Su'si
ma, te ka jini o sukan sa'a sukan kúu
ya ma, te suni ka jini tna ndaka ñayii
ka sa'a ja u'vi ma ndaka ja va'a sa'a
Su'si ma, vaa maa ya káxtnu'u ja iyo
ya.
20 Vaa yo'o chi ñatuu ka kundee maa
o jin kuni o sukan kaa sukan iyo
ya ma. Kovaa nuna jin ndasa'a o
kuenda ndaka ja ni sa'a ya ji'in tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ma onde nuu
ni kuva'a ñuu ñayivi a, te jin kuni o
ja iyo ya ja kúu ya Su'si o ma ni-kani
ni-jika. Te chukan kúu ja ñayii ka sa'a
ja u'vi ma, masu kuu jin ka'an i ja
ñatuu na Su'si iyo.

21 Te visi jâ ka jini ñayii ma ja iyo
Su'si o a, kovaa ñatuu ka ndachiñu'u
i maa ya ja kúu ya Su'si ma, te ñatuu
ni ka ndakuan-ta'vi i nuu ya, su'va ni
ka sa'a ndee i ini anua i ma, te ni ka
ndandesi ini anua i ma.
22 Vaa ka ka'an i ja ka jini xeen i,
kovaa masu ka jini kuiti i, su'va ka
kuneé ka ku-uun i, te su'va vi'i-ka ni
ka sa'a ndee i ini anua i ma nuu Su'si
ma.
23 Te ni ka xndoo i jayiñu'u Su'si
iya téku ni-kani ni-jika ma, te ni ka
ndasa'a i in yunuu ñayii, te vitna ja
ñayii a chi ñayii naa-ni kúu i, te ni
ka sa'a i yunuu lasaa ma, ji'in yunuu
koo ma, ji'in yunuu ndeva'a-ni kiti
ma, te ka chiñu'u i.
24 Chukan kúu ja Su'si ma chi ni
xndoo ya i, te ka sa'a maa i ndaka ja
u'vi ma, sukan ka jani ini anua maa
i ma. Te ka xtivi i maa i ma.
25 Te sukan ni ka ndaxsama i tnu'u
ndaa tnu'u ndija Su'si ma, te ni ka
jan-ta'vi i tnu'u xnda'vi tna'a ma, vaa
ka chiñu'u i ndaka ja iyo ñuu ñayivi a
ja ni sa'a Su'si ma, kovaa ka ndunaa
i ja jin ndachiñu'u i maa iya ni sa'a
ndaka ja iyo ñuu ñayivi a. Kovaa yo'o
chi ka jini o ja Su'si ma, iyo jayiñu'u
ya ni-kani ni-jika ma. Te sukan kó
kuu.
26 Chukan kúu ja Su'si ma, ni xndoo
ya i ja jin sa'a maa i ja u'vi ma te
jin tna'a maa i ja kan-nuu. Vaa ka
iyo ña'a chi ka jatna ini tna'a ña ja
ndi-tna'a ña'a ña, te jin ko kusu ña,
te ka sa'a ña ja kayu'u ja kan-nuu, te
masu sukan ni jani, ni ka'vi ini Su'si
ma.
27 Suni tna tee ma, ni ka xndoo de
ja jin ko kusu de ji'in ñasi'i de ma,
te ni ka jatna ini-ka de ja ndi-tna'a
tee de ma jin ko kusu, te ka sa'a de
ja kayu'u ja kan-nuu. Te ja sukan ka
sa'a ka kuu de ma, te sa'a Su'si ma ja
jin ndo'o jin neni de.
28 Te kuechi ja ñatuu ka kandija i
Su'si ma, te ni sa'a ya ja janitnuni i
ma ni ka nduneé, ni ka ndu-uun-nka,
te ñatuu nde ka ndasa'a i kuenda ja
masu nde jiniñu'u ndaka ja ka sa'a i
ma.
29 Te ndimaa ja u'vi kúu ndaka ja ka
sa'a i ma, vaa ka kivi nduu i ji'in ñayii
ni masu ni ka tnanda'a ji'in i ma, te
ka iyo i ja ka skiti ini i in-ka ñayii ma,
inundiyo ini i ma, ka sa'a i ja u'vi ma,
ka kukueñu ini i ma, ka ja'ni tna'a i
ma, ka kanaa i ma, ka xnda'vi tna'a i
ma, ka ka'an neé ka ka'an ñuu i ma,
30 ka skanduu yu'u i ma, ka ka'an i
tnu'u tna'a i ma, ñatuu ka kuni sii i

nuu Su'si ma, ñatuu na respetu i ma,
inuvixi xeen ka ndaa i ma, ndimaa ja
u'vi ka jani ini i ja jin sa'a i ma, masu
ka kandija i nuu yuva nuu si'i i ma,
31 inundee ini i ma, masu inundija i
ja inuva'a ini i ma, ka sa'a ndeva'a
i ñayii nda'vi ma, masu kuu jin koo
mani i ma, ni a jin kunda'vi ini i ñayii
ma.
32 Visi jâ ka jini i sukan jani ini Su'si
ma ja ñayii ka sa'a sukan ma ka kuu
ñayii jin kûu ma, kovaa sukan-ka ka
sa'a i. Te masu ka iyo sii ini i ja
maa-ni i ka sa'a sukan ma, chi su'va
ka kuni i ja ndaka-ka ñayii ma na jin
ko sa'a sukan ka sa'a i ma.

2

Sukan ndakan ndandaa Su'si ma kuenda nuu in in o

1 Vaa masu kuu yanduu ja sa'a ja
kúu ni a, ndeva'a-ni na in kúu ni.
Ndijin ja xtekuechi ni tna'a ni ma,
te maa ni, ndáxtekuechi ni maa ni,
te jiso kuechi maa ni, vaa tna'a ja
xtekuechi ni tna'a ni ma, chukan
kuiti kúu ja sa'a maa ni a.
2 Vaa ka jini o ja maa Su'si ma ka'nde
tniñu ñayii ka sa'a ndaka ja u'vi ma,
te sukan, te jin ndachunaa ndi'i jin
ndachunaa tu'u maa i ja ka sa'a i ma.
3 Te ndijin ja xtekuechi ni tna'a ni ma
te sa'a ni ja ka sa'a i ma, ¿jani ini ni ja
kaku ni nuu Su'si ma kivi ndakan ya
kuenda nuu ni ma?
4 ¿Xi saxiko ni ja vii ja va'a sukan
kuee ini ya ma vaa kútoo ña'a ya ma?
¿Te ñatuu ndása'a ni kuenda ja va'a
ini ya kúu, chukan kúu ja káxtnu'u ya
ichi ndaa ko kaka ni ma, sukan-va'a
ndakani ndaka'vi ini ni te kondikin
ni Su'si ma?
5 Kovaa ja sukan ndee ini ni a te
ñatuu ndákani ndáka'vi ini ni a, sa'a
ni ja ndákiti xeen ini Su'si ma nuu
ni, kivi kenda ja ndakan ndi'i ndakan
tu'u ya kuenda nawa ni yo sa'a, ni yo
kuu ni ma.
6 Te ndi-in ndi-in o jin ndani'i jin
ndatna'a nde a kúu ja ni ka sa'a, ni
ka kuu o nuu ya ma.
7 Nde o ka ndi ini ja jin ndani'i ta'vi
o te jin koteku o ni-kani ni-jika ma,
te jin ni'i o jayiñu'u nuu Su'si ma te
ka'an ya ja ja vava'a kúu ja ni ka sa'a,
ni ka kuu o ma, nuna jin ku'un ini o
ja jin ko sa'a o ja va'a ja ndaa ndija
nuu ya ma, te jin ni'i o ndaka cha'a
te jin koteku o ni-kani ni-jika ma.
8 Kovaa ndákiti xeen ini ya nuu ñayii
inuso'o ka ndaa i ma, ja ñatuu ka
kandija i ja ndaa ká'an nuu tnu'u
maa ya ma, su'va ka sa'a-ka i tna'a
ja ñatuu játna ini Su'si ma.
9 Te tnundo'o tnuneni ji'in tnu'u xii
ini kua'a ya nuu ñayii ka sa'a ja u'vi
ma. Cha'a chi xinañu'u ñayii judío ma
jin ndo'o. Sani te ñayii masu judío ka
kuu i ma, jin ndo'o tna i.
10 ¡Kovaa naka jayiñu'u ji'in tnu'u sii
ini koo nuu ndaka ñayii ka sa'a ja va'a
ma! Cha'a chi xinañu'u ñayii judío
ma, jin ni'i. Sani te ñayii masu judío
ka kuu i ma, jin ni'i tna i.

11 Vaa nuu Su'si ma chi inuu-ni ka
kuu ndaka o, visi ndeva'a-ni ñuu o.
12 Vaa ndaka ni ja ñatuu ka jini
ni tnu'u ni wa'a Su'si ma ja ni
ndakaxtnu'u Moisés ma te ni ka
yo sa'a ni ja u'vi ma, te suni jin
skenaa ni maa ni nkuu, visi ñatuu
ka jini ni sukan ni ndakaxtnu'u
Moisés ma. Te ndaka ndijin ja ka
jini ni tnu'u ni wa'a Su'si ma ja ni
ndakaxtnu'u Moisés ma te ni ka yo
sa'a ni ja u'vi ma, te sukan ká'an
tnu'u ni ndakaxtnu'u Moisés ma,
sukan ndakan ndaa Su'si ma kuenda
nuu ni.
13 Vaa masu ñayii yika-ni ja nin-
iso'o-ni i tnu'u ni kaxtnu'u Su'si ma
nuu Moisés ma ka kuu ñayii ka sa'a ja
va'a ja ndaa nuu Su'si ma. Chi ña'a.
Su'va ká'an Su'si ma ja ñayii ka sa'a
ka kuu sukan ndee tnu'u ni tatnuni
Su'si ma nuu Moisés ma ka kuu ñayii
ka sa'a ja va'a ja ndaa nuu Su'si ma.
14 Vaa ñayii masu judío ka kuu i ma
te ñatuu na tnu'u ni yo ndakaxtnu'u
Moisés ma ka jini i, kovaa ka jini i
nde a kúu ja va'a ma ji'in ja u'vi ma,
te maa i ka ndasa'a kuenda nawa jin
sa'a i ma.
15 Te sa'a, te ka kaxtnu'u i ja iyo in
tnu'u tátnuni ini anua i ma, te ka
kaxtnu'u i sukan ka jani ka ka'vi ini

i ma, te ka ndakunitnuni i naxe ka
sa'a ka kuu i ma nú ja va'a xi ja u'vi
kúu.
16 Sa'a ko kuu kivi sunkoo Yuva o
Su'si ma Sa'ya ya Jesucristo ma, ja
ndakan ndaa ya kuenda nuu in in o
ja ka kuu o ñayii a nawa ni ka yo sa'a
yu'u o ma, sukan ká'an tnu'u vii tnu'u
va'a káxtnu'u sa a.

Ñayii judío ma chi masu ka sa'a kuiti i sukan ká'an tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma

17 Ndijin ja ká'an ni ja kúu ni judío,
te kúkanu ini ni tnu'u ni ndakaxtnu'u
Moisés ma, te ká'an ni ja sa'ya Su'si
ma kúu ni,
18 te ká'an ni ja jini ni sukan kúni Su'si
ma ja jin sa'a o ma, te jâ ni kutu'va
ni tnu'u ni ndakaxtnu'u Moisés ma,
te jini ni ndakaji ni ja va'a ma.
19 Te jani ini ni ja kúu ni ñayii káxtnu'u
tnu'u Su'si ma nuu ñayii ñatuu ka jini
ma te kuan koo neé kuan koo uun
maa i ma, te ñu'u ndú'va kúu ni nuu
ñayii ka iyo nuu nee ma sa'a ni tnu'u.
20 Te jani ini ni ja teskua'a kúu ni nuu
ñayii ñatuu ka jini ma, ji'in nuu ñayii
yika ni ka keja'a i ka ndanduku i Su'si
ma, vaa maa ni chi jâ jini ni tnu'u
ndaa tnu'u ndichi ni ndakaxtnu'u
Moisés ma.
21 Ndijin ja káxtnu'u ni nuu in-ka ñayii
a, ¿naku ñatuu ndákaxtnu'u ni nuu
maa ni a naxe kúni Su'si ma ja ko sa'a
ko kuu ni? Ndijin ja káxtnu'u ni nuu
in-ka ñayii ja máko jin sakui'na i ma,
¿te sakui'na maa ni?
22 Ndijin ja ká'an ni ja ma kuu ndatuu
tee ma ji'in in-ka ña'a ma, ¿te maa ni
ndátuu ji'in in-ka ña'a ma? Ndijin ja
saxiko ni ja masu Su'si ka kuu ma, ¿te
kivi ni nuu ka ñu'u i ma, te sakui'na
ni?
23 Ndijin ja kúvixi maa ni ja jini ni
tnu'u ndaa ni ndakaxtnu'u Moisés
ma, kovaa sa'a ni ja ka saxiko ñayii
a Su'si o ma, vaa ñatuu sa'a ni sukan
ká'an ya ma.
24 Sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si
o a: "Ja kuechi ndijin a, te ñayii masu
judío ka kuu i ma, ka ka'an ndeva'a i
ja kuu Su'si o a." Sa'a ká'an tnu'u ya
a.
25 Ja ndaa kúu ja nuna kitnuni
o chi chindee ña'a i, nuna sa'a o
sukan ká'an tnu'u ni tatnuni Moisés
ma. Kovaa nú ma sa'a o, te ko kuu
o sukan-ni ka kuu ñayii ñatuu ka
yitnuni i ma.
26 Chukan kúu ja in ñayii ñatuu yit-
nuni ma te sa'a i sukan ká'an tnu'u
ni ndakaxtnu'u Moisés ma, kuenda
tnu'u ja yitnuni i kúu, ká'an Su'si ma.
27 Vaa ñayii ñatuu yitnuni yikikuñu i
ma kovaa kándija i ndaka tnu'u Su'si
ma ja ni ndakaxtnu'u Moisés ma,
kuu ndaka'an i kuechi ni a, vaa visi
neva'a ni tutu ndee tnu'u ni tatnuni
Su'si o a, te visi yitnuni ni a, kovaa
ñatuu sa'a ni sukan ká'an tnu'u Su'si
ma ja ni ka'an Moisés ma.
28 Vaa ja ko kuu o ñayii judío ma
chi masu yika-ni ja sa'a o sukan ka
sa'a ñayii judío ma ja ka chitnuni i
yikikuñu i ma kúu. Chi ña'a.
29 Su'va ja jin ko kuu o ñayii judío
ndija ma kúu ja nú ni nduvii ni ndun-
doo ini anua o a, te sukan, te ini anua
o a ni nukitnuni ndija i nuu Su'si ma.
Vaa masu yika-ni ja kúu ká'vi o sukan
ndee tnu'u ni ka'an Moisés ma kúu ja
ko kuu o ñayii judío ma chi su'va nú
maa Xtumani Ndios ma ni ndaxsama
ña'a. Te ja ñu'u ini o kúu ja Su'si ma
ndaka'an va'a ndaka'an vii ja sa'a o
ma, te masu ñu'u ini o ja ñayii ma, jin
ka'an vii ja sa'a ja kuu o ma.

3

1 Chukan kúu ja, ¿nawa ka ni'i o ja
ka kuu o judío ma? ¿Xi nawa chíndee
ña'a ja jákitnuni o ma?
2 Kua'a xeen ja jin ni'i o ja ka kuu o
ñayii judío a, nuna jin jaku'ni ndaa
ini o tnu'u Su'si o a. In kúu ja ni
kukanu ini ña'a Su'si ma ja nuu nda'a
yo'o ni xndoo ya tnu'u ni tatnuni ya
ja jin ko sa'a o ma.
3 Chukan kúu ja, ¿naxe ka'an o? Nú
in nde ni ñatuu kándija, te ¿ja ñatuu
kándija ni ma, sa'a i ja ma sa'a-ka
Su'si ma ja ni skuiso ya ma?
4 Ña'a, vaa Su'si ma chi in ja ni ka'an
ya ja sa'a ya ma, chi ûni sa'a ya, visi
sukan-ni kúu maa ñayii a ja ñatuu sa'a

i ja ndaa ma. Vaa sa'a ká'an tutu ndee
tnu'u Su'si o ma:
Sukan-va'a jin ndakunitnuni ñayii
ma ja tnu'u ndaa tnu'u ndija
kúu tnu'u ká'an ni a, vi Su'si,
te ñatuu na in ká'an ja masu
ja'nde ndaa ni tniñu ñayii ma.
Sa'a ni jiña'a David ma Su'si ma.
5 Kovaa ka iyo jaku ñayii ma ja ka
ka'an i ja kuechi ja u'vi ka sa'a i ma,
te iyo-ka jayiñu'u Su'si ma. Te ka jani
ini i ja chukan kúu ja masu va'a ini
Su'si ma ja xndo'o xneni ya i ma. Sa'a
ndáka'an sa sukan ka ká'an jaku ñayii
ma. Te yo'o, ¿naxe jin ka'an tna o?
6 ¡Masu kuu ja jin ka'an o sukan! Vaa
nú ma xndo'o xneni ya ñayii ka ndiso
kuechi ma, ¿naxe ka'nde ya tniñu
ñayii ka iyo ñuu ñayivi a?
7 Te in-ka tnu'u ja ka ka'an ñayii
yukan kúu ja ndaka tnu'u ka ka'an i
ja masu ja ndaa kúu ma, kovaa sa'a
tnu'u ka ka'an i ma ja ka ndasa'a
jaku-ka ñayii ma kuenda ja maa in-ni
Su'si ma ká'an tnu'u ndaa tnu'u ndija
ma, te ka ndachiñu'u xeen-ka ñayii
ma Su'si ma. Te ka ka'an ñayii tnu'u
ma: "¿Te naku ka ka'an i ja ka ndiso
kuechi o?", ka kuu i ka ka'an i.
8 Kovaa nuna jin kandija o ja ka ka'an
ñayii tnu'u ma, te ¿xi jin ka'an tna o ja
jin sa'a o ja u'vi ma, sukan-va'a nduu
i ja va'a ma? ¡Masu kuu ja jin ka'an
o sukan! Kovaa maa ñayii yukan,
ka ka'an i tnu'u sa ja sa'a káxtnu'u
sa. Kovaa maa Su'si ma chi jini
ya ja sukan ka ka'an i tnu'u sa ma,
te kenda kivi ja ndakan ya kuenda
nuu i ja sukan ka ka'an i ma, te jin
ndachunaa maa i.

Ni-in ñayii ñatuu sa'a ja va'a nuu Su'si ma

9 ¿Te naxe jin ka'an o? ¿Yo'o ja ka
kuu o judío a, ñayii va'a-ka ka kuu o
sana ñayii masu judío ka kuu i ma?
Ña'a, vaa ndaka o ji'in ñayii masu
judío ka kuu i ma, jâ ka ndiso kuechi
o nkuu.
10 Sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si
ma:
Ni a in ñayii sa'a ja va'a.
11 Ni a in ñayii jáku'ni ini.
Ñatuu na in ndánduku Su'si ma.
12 Ndaka i ni ka ski'in maa i.
Ndaka i, masu ñayii jin kuu-ka ka kuu
i.
Ñatuu na in sa'a-ka ja va'a, ni a
in-nka i.
13 Sukan kini kaa nuu ka yinee ndiyi
ma nuna ndanune i ma,
sukan ka kuu tnu'u ka kana koo
sukun ñayii ma.
Te ja ka ka'an i ji'in yaa i ma,
ja ka xnda'vi i ñayii ma kúu.
Te sukan kúu venenu koo ma,
sukan kúu ja ka ka'an i ji'in ñii
yu'u i ma.
14 Te ka ñu'u chitu yu'u i ma ja u'vi ja
kini ja ka ka'an i ma.
15 Te ja'a i ma ka jika ñama-ka kuan
koo i ja jin ka'ni i ñayii ma.
16 Ka xndoo nda'vi ka xndoo kee i
ichi ka jika i ma,
17 vaa ñatuu ka jini i naxe jin koo
mani i ji'in ñayii ma.
18 Te ñatuu ka yu'u i ja Su'si ma chi
nde'ya ña'a ya.
19 Kovaa ka jini o ja ndaka sukan
ndee tnu'u Su'si ma, ká'an i ja jin
kuu maa ñayii ka jani ini i ja nuna
jin sa'a i ndaka sukan ká'an tnu'u ni
tatnuni Moisés ma, te jin ndani'i ta'vi
i. Kovaa ña'a. Vaa maa Su'si ma
ndakan kuenda nuu ndaka ñayii ka
iyo ñuu ñayivi a, te jin ndachunaa i
ndaka nawa ni ka yo sa'a, ni ka yo
kuu i ma. Te kivi yukan masu na in
kuu ka'an-ka.
20 Vaa visi tnuñu maa ñayii ma ja sa'a
i ndaka sukan ndee tnu'u ja ni wa'a
Su'si ma nuu Moisés ma, kovaa ni
a in ñayii ma, masu kundee i sa'a
i ja va'a nuu ya ma te ndani'i ta'vi
i. Vaa tnu'u ni wa'a Su'si ma nuu
Moisés ma, yika-ni ja sa'a i kúu ja
ndákunitnuni ñayii ma ja ja u'vi ni sa'a
i ma te ni jiso kuechi i nuu Su'si ma.

Ja ni ka kukanu ini o Jesucristo ma ja suu ya ni chunaa nuu tniñu o ma te ni ka kaku o nuu ja u'vi ma

21 Kovaa vitna, te Su'si ma, ni
kaxtnu'u ya in-ka tnu'u jaa sukan jin
ndayaa o nuu ja u'vi ma te jin ko
kuu o ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndija
nuu ya ma. Vaa onde Moisés ma ji'in

tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma, ni ka yo kaxtnu'u de
ja sukan ko kuu ma.
22 Chukan kúu ja ndeva'a-ni na in
kukanu ini Jesucristo ma ja maa ya
ni chunaa nuu tniñu i ma nuu ni ji'i
ya nuu krusi ma chi sakanu ini Su'si
ma kuechi i ma. Vaa ndaka ñayii ka
kukanu ini i Jesucristo ma, kuu jin
sa'a i ja vii ja va'a ma. Vaa Su'si ma
chi masu nde sa'a siin ya ni-in jichi
ñayii ma,
23 vaa ndaka ñayii ma, ni ka sa'a i ja
u'vi ma te ni ka jiso kuechi i nuu Su'si
ma, chukan kúu ja ni ka kujika i nuu
iyo jayiñu'u ya ma.
24 Kovaa Su'si ma chi ni kunda'vi ini
ña'a ya, te ni skuta'vi ña'a ya tnu'u
vii tnu'u mani ya ma, te ni sa'a ya
ja maa Jesucristo ma ni ndachunaa
nuu tniñu o ma, te sukan, te ni ka
kaku o nuu ja u'vi ma.
25 Vaa ni tetniñu Su'si ma Jesucristo
ma ja kûu ya, te ni jati niñi ya ma ja
jin kuu o ma. Te nuna jin kukanu ini
o ja sukan ni ndo'o Jesucristo ma nuu
tniñu o ma, chi ndasavii ndasandoo
ña'a Su'si ma nuu ndaka ja u'vi ni ka
yo sa'a o ma. Te Su'si ma, ni kaa kuee
ini ya, vaa ñatuu ni xndo'o xneni ya
ñayii ma ja kuechi ndaka ja u'vi ni ka
yo sa'a i ma.
26 Kovaa onde vitna, te jâ ni kaxtnu'u
ya ja iya sa'a ndimaa ja va'a ja ndaa
kûu ya, vaa ni ndachunaa maa ya
ndaka kuechi ni ka yo sa'a o onde
xi'na-ka ma. Te suni sukan káxtnu'u
ya ja maa ya sa'a ja ndaka o ja
ka kukanu ini o Jesús ma te ni ka
jan-ta'vi o ya ma, te ñatuu-ka na
kuechi ka ndiso o nuu Su'si ma, te jin
nduu o ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa
nuu Su'si ma.

27 Chukan kúu ja, ¿ndenu iyo ja
ká'an ñayii ma ja maa i kúu sa'a
ndaka ma? Masu na in kuu sa'a kuiti
ja va'a, ja maa in-ni i ma. Nú masu
ja onde kukanu ini i Jesucristo ma,
sana kuu sa'a i ndaka ja va'a ma.
28 Te chukan kúu ja ka ndasa'a o
kuenda ja masu kuechi ja ni ka yo
sa'a o ndaka ja ni kaxtnu'u Moisés
ma, te ni ka nduu o ñayii ka sa'a ja
va'a, chi ña'a. Vaa onde ni ka kukanu
ini o Jesucristo ma, saa ni chindee
ña'a ya ja ni ka nduu o ñayii ka sa'a
ja va'a ja ndaa.
29 ¿Te Su'si ma, Su'si maa in-ni ñayii
judío ma kúu ya? Te ñayii masu judío
ka kuu i ma, te ¿masu Su'si tna i kúu
ya? Ñatuu na in ko kani ini sukan,
vaa Su'si ma chi suni Su'si tna i kúu
ya.
30 Vaa Su'si ma chi maa in-ni ya kúu
Su'si ndaka o a. Te nú ñayii judío ma,
jin kukanu ini i ya, te sa'a ya ja jin
nduu i ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa
ma. Te suni sukan sa'a tna ya ja jin
kuu ñayii masu ñayii judío ka kuu i
ma, nuna jin kukanu ini i ya.
31 Chukan kúu ja, yo'o ja ka kukanu
ini o Jesucristo ma, te masu kuu
jin ka'an o ja masu jiniñu'u tnu'u ni
wa'a Su'si ma nuu Moisés ma. Su'va
yo'o ja ka kukanu ini o Jesucristo
ma, ka ka'an o ja kanuu xeen-ka tna
kúu tnu'u ni kaxtnu'u Su'si ma nuu
Moisés ma.

4

Sukan ni kandija Abraham ma ja ni jiña'a Su'si ma, sukan jín kondikin tna o jin sa'a o

1 ¿Te naxe jin ka'an o ja kuu tna'a o
tee ni yo nani Abraham ma? ¿Nawa
ni ni'i maa de ja kuu maa de?
2 Nute kuechi ja ni yo sa'a de ma te
jin kuña'a i ja in tee sa'a ja va'a kúu
de chi savixi de maa de. Kovaa nuu
Su'si ma masu kuu jin savixi o maa
o.
3 Vaa ¿nawa ká'an tutu ndee tnu'u
Su'si ma? Ká'an i ja: “Abraham ma
chi ni kukanu ini de Su'si ma, te ni
ndaka'an ni ndakachi ya ja in tee sa'a
ja va'a ja ndaa kúu de.”
4 Va'a-ni, vaa ñayii satniñu ma chi
masu kuu ka'an o ja ja skuta'vi ña'a
jito'o i ma kúu ja ni chuya'vi de i ma
chi ja ni satniñu i ma kúu.
5 Kovaa Su'si ma kúu iya sa'a ja onde
ñayii ka sa'a ja u'vi ma te ka ndiso
kuechi i ma chi kuu jin ko kuu i ñayii
jin ko sa'a ja va'a ja ndaa. Nuna jin
kukanu ini i Su'si ma, te ka'an Su'si

ma ja kuechi ja ni ka kukanu ini i ya
ma, te ñayii va'a ni ka nduu i.
6 Suni sukan ká'an David ma ja va'a
xeen kúu ñayii ja visi ñatuu na ja va'a
ni yo sa'a i ma kovaa ni kukanu ini i
Su'si ma, te ni kuatundi'ya ña'a ya, te
ni nduu i in ñayii sa'a ja va'a ja ndaa.
Vaa sa'a ká'an David ma:
7 ¡Naka vii naka va'a ka kuu ñayii ja
ni sakanu ini Iya Tátnuni ma
kuechi i ma
te ni ka naa ndaka ja u'vi ni ka
yo sa'a i ma!
8 ¡Naka vii naka va'a kúu ñayii ja
ñatuu ndánduku Iya Tátnuni ma
kuenda ndaka ja u'vi ni yo sa'a
i ma!,
kúu de ká'an de.
9 Te tnu'u mani ja ni ka'an David
ma, ¿nawa ka jani ini ni? ¿Ja jin kuu
maa in-ni ñayii judío ma kúu, xi suni
ni ka'an de ja jin kuu ñayii masu ñayii
judío ka kuu i ma? Ja jin kuu ndaka
o kúu, vaa ká'an sa ja Abraham ma
chi ni kukanu ini de Su'si ma, te ni
ndaka'an ni ndakachi ya ja in tee sa'a
ja va'a ja ndaa kúu de.
10 ¿Te naxe ni iyo de nuu ni ká'an
Su'si ma sukan? ¿In tee yitnuni
sukan ka yitnuni tee judío ma kúu de
nuu ni ka'an Su'si ma sukan, xi in tee
ñatuu kitnuni-ka kúu de? Masu in tee
yitnuni kúu de. Ña'a chi in tee ñatuu
kitnuni-ka kúu de nuu ni ka'an Su'si
ma sukan.
11 Kovaa jâ ni kukanu ini de Su'si ma
visi ñatuu kitnuni-ka de ma, sani te
ni jakitnuni de, sukan-va'a ko kuu i
in seña ja kaxtnu'u i ja jâ ni kukanu
ini de Su'si ma te ni kandija de ja
ká'an Su'si ma te jâ ni nduu de in tee
sa'a ja va'a ja ndaa. Te chukan kúu ja
iyo de ja ko kuu de yuva ndaka ñayii
ka kukanu ini Su'si ma visi ñatuu ka
yitnuni tee ma, vaa ká'an Su'si ma ja
jâ ni ka nduu i ñayii ka sa'a ja va'a ja
ndaa sukan játna ini maa ya ma.
12 Te suni Abraham ma, kúu de yuva
ndaka ñayii judío ja ka yitnuni i ma.
Kovaa masu yuva ndaka ñayii judío
ma kúu yuva o Abraham ma, nú
masu ja kúu de yuva nanimaa ñayii
judío ka sa'a sukan ni yo sa'a maa
de ma. Na ko ka'an o ja kúu de
yuva ndaka ñayii ka kukanu ini Su'si
ma-ni, sukan ni yo kukanu ini maa
de Su'si ma nuu ñatuu kitnuni-ka de
ma.
13 Te ni skuiso Su'si ma nuu Abra-
ham ma ja maa de ji'in sa'ya tata de
ma, jin kuta'vi de ji'in i ni-ka'nu ñuu
ñayivi a. Kovaa masu kuechi ja ni sa'a
de ndaka ja ni kaxtnu'u Moisés ma
kúu ja ni skuiso Su'si ma sukan ma.
Nú masu ja kuechi ja ni kukanu ini
de Su'si ma kúu, te ni nduu de tee sa'a
ja va'a ja ndaa.
14 Vaa nute ñayii ka sa'a ndaka ja
ni kaxtnu'u Moisés ma, jin ko kuu
i ñayii jin kuta'vi ni-ka'nu ñuu ñayivi
a chi ñatuu jiniñu'u ja jin kukanu
ini o maa Su'si ma, te masu nde
jiniñu'u tnu'u ni skuiso Su'si ma nuu
Abraham ma.
15 Vaa tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma,
sa'a i ja ndákiti ini Su'si ma nuu o
a, nú ñatuu kándija o te ñatuu sa'a
o sukan ká'an ma. Kovaa nú ñatuu
kuni-ka o tnu'u ni ka'an ni kachi
Moisés ma chi masu sa'a o ja ndakiti
ini Su'si ma nuu o nawa ni sa'a maa
o ma, vaa ñatuu kuni-ka o ma.
16 Chukan kúu ja ka jini o ja kuechi
ja ka kukanu ini o Su'si ma, te
jin ndani'i o ja ni skuiso ya ma ja
skuta'vi ña'a ya ma. Te ja ndaa ndija
ja jin nduta'vi sa'ya tata Abraham
ma sukan ni skuiso Su'si ma. Kovaa
masu maa in-ni ñayii ka sa'a sukan
ni kaxtnu'u Moisés ma, jin nduta'vi
sukan ni skuiso Su'si ma, chi suni
ñayii ka kukanu ini Su'si ma te ka kuu
i sukan ni yo kuu Abraham ma, jin
ndani'i ta'vi tna i. Vaa yuva ndaka o
kúu de.
17 Suni sukan ká'an tutu ndee tnu'u
Su'si ma, ja ni jiña'a ya nuu Abraham
ma: “Jâ ni sunkani ña'a sa ja ko kuu
ni yuva kua'a ñuu.” Sukan ni jiña'a
Su'si ma, vaa ni kukanu ini de ya ja
kuu ndaxteku ya ñayii ni ka ji'i ma
te kuu ka'an ya ja ndaka ja ñatuu ka
nde'ya o a ñuu ñayivi a, kuenda tnu'u
ja jâ ka iyo i kúu.
18 Te Abraham ma chi ni kukanu
ini de Su'si ma, visi ñatuu kuni-ka de
naxe ko kuu ja sa'a ya ja ni skuiso ya

nuu de ma, vaa suu de ko kuu yuva
ñayii ndaka ñuu ma. Vaa sa'a ni jiña'a
Su'si ma: “Sukan kua'a tiuxini ka iyo
andivi ma, sukan kua'a sa'ya tata ni
ko kuu”, kúu ya jiña'a ya.
19 Te visi jâ ni kuu nija'nu de te
ñatuu-ka na tnu'u ndee tnu'u ndatnu
yikikuñu de ma vaa jâ yi'i de cientu
kuiya, te Sara ma chi in ña'a masu
kuu koo sa'ya kúu ña, kovaa ñatuu ni
sanuu de chi ni kukanu ini de Su'si
ma.
20 Te ñatuu ni jani uu ni jani uni ini
de chi ni kandija de sukan ni skuiso
Su'si ma, te ûni ni kukanu ini-ka de
ya, te ni ndachiñu'u de ya.
21 Vaa ni kandija de ja ni ka'an Su'si
iya kúu sa'a ndaka ma, te ni kukanu
ini de ya ja sa'a ya ndaka sukan ni
skuiso ya ma.
22 Chukan kúu ja: “Ni ndaka'an ni
ndakachi Su'si ma ja in tee sa'a ja
va'a ja ndaa kúu de.”
23 Te masu ja kuu maa in-ni de kúu ja
ndee tnu'u ni ka'an Su'si ma.
24 Suni ja jin kuu tna o kúu ja ká'an
tnu'u Su'si ma, nú ka kukanu ini o
Su'si iya ni sa'a ja ni ndateku Jesu-
cristo ma ne'un ñayii ni ka ji'i ma.
25 Te Jesucristo ma chi ni ji'i ya
kuechi ja u'vi ni ka yo sa'a o ma, te
ni ndateku ya, sukan-va'a yo'o, te jin
kukanu ini o ya, te jin ko kuu o ñayii
ka sa'a ja va'a ja ndaa sukan játna ini
Su'si ma.

5

Ja ni ka kukanu ini o Jesucristo ma te ni ka ndumani o ji'in Su'si ma

1 Ja ni ka kukanu ini o Su'si ma, te
ni ndasandaa ni ndasandija ña'a ya,
te ja maa Jesucristo iya tátnuni nuu o
a, te ni sa'a ya ja jin koo mani o ji'in
Su'si ma.
2 Te ja ni ka kukanu ini o ya a, te ja
maa tna ya a, te ni kuu ni ka ndani'i
o ja va'a ja vii ni skuta'vi ña'a Su'si
ma, te suu kúu ja jin konukuiñi va'a
o nuu ya. Te ûni ka kutachi xeen o ja
ka ndetu o ja jin ni'i o jayiñu'u Su'si
ma.
3 Te masu cha'a-ni chi suni ka ku-
tachi xeen o ora ka ndo'o ka neni o
ma. Vaa ka jini o ja nuna jin ndo'o
jin neni o ma chi sa'a i ja ko kuu o
ñayii kava kuee ini.
4 Te nuna kava kuee ini o ma, te
sa'a i ja teku-ka ini o nuu tnundo'o
tnuneni ma, te nuna teku-ka ini o ma
chi kukanu ini o ja ni'i o ja ni skuiso
Su'si ma.
5 Te ja ndetu o ja ni'i o ma chi masu
ja kan-yu'u ja kan-nuu kúu, vaa onde
ini anua o a ka jini o sukan kútoo
ña'a Su'si ma, vaa skuta'vi ña'a ya
Xtumani maa ya ma.
6 Vaa ka jini ni ja sukan ni kenda kivi
ni kaji Su'si ma, te ni ji'i Cristo ma
nuu tniñu o ja ka ndiso kuechi o ma,
kivi nuu masu nde ka jiniñu'u-ka o
ma nkuu.
7 Ja ndaa kúu ja masu na in kachi i
ja kûu i nuu tniñu in ñayii sa'a ja va'a
ja ndaa, xi saa iyo-nka in ñayii kachi
kûu i nuu tniñu ñayii va'a xeen ini i
ma kuechi ja va'a ini i ma.
8 Kovaa maa Su'si ma, ni kaxtnu'u ya
sukan kútoo ña'a ya ma, vaa nuu ka
kuu-ka o ñayii ka sa'a ja u'vi ma, te ni
ji'i Cristo ma nuu tniñu o ma.
9 Te ja maa niñi Cristo ma, te ni
ndasavii ni ndasava'a ña'a Su'si ma,
te chukan kúu ja ja maa ya te jin
kaku o te ma xndo'o ma xneni ña'a
Su'si ma.
10 Vaa ñayii masu ni ka yo ketna'a ini
ji'in Su'si ma ni ka yo kuu o, te ja
ni ji'i Sa'ya ya ma, te ni ka ndumani
o ji'in Su'si ma. Te chukan kúu ja
vi'i-ka jín kukanu ini o Su'si ma ja
jin kaku o, vaa téku Cristo Iya Tátnuni
ma.
11 Te masu yika-ni ja cha'a-ni chi suni
ka kutachi o ja ka iyo o nuu Su'si ma
ja maa Jesucristo iya tátnuni nuu o
ma, vaa ja maa Jesucristo ma, te ni
ka ndumani o ji'in Su'si ma vitna.

Sukan ni sa'a Adán ma, ji'in sukan ni sa'a Cristo ma

12 Vaa kuechi ja in ñayii ma, te ni
kivi ja u'vi ma nuu ndaka ñayii ñuu
ñayivi a, te kuechi ja ndaka ñayii ma
ni ka sa'a ja u'vi ma, te chukan kúu ja
jin kûu ndaka o ma nkuu, vaa kuechi
ja ndaka ñayii ma ni ka sa'a ja u'vi
ma.

13 Nuu ñatuu tatnuni-ka Su'si ma nde
a jin sa'a ñayii ma, te jâ ni ka yo sa'a
i ja u'vi ni-ka'nu ñuu ñayivi a. Kovaa
nú ñatuu jin kuni-ka i nde a kúu ja
tátnuni Su'si ma, masu kuu xtekuechi
tna'a o nawa ni ka sa'a i ma.
14 Kovaa onde Adán ma te onde
Moisés ma ni ka ji'i ñayii ma, visi
masu inuu ni ka jiso kuechi i ji'in
Adán ma. Te sukan ni kuu ja kuechi
Adán ma, te sukan ko kuu ji'in iya iyo
ja kii ma.

15 Kovaa ja ni skuta'vi ña'a Su'si
ma, masu kuu ka'an o ja inuu kúu
ji'in ja ni sa'a Adán ma. Vaa kuechi ja
ni sa'a Adán ma, te ndaka ñayii ma jin
kûu. Kovaa tna'a ja ni skuta'vi ña'a
Su'si ma ja maa Jesucristo iya ni kii
ñayivi ma chi in ja ka'nu xeen-ka kúu
ja ni sa'a ya ma.
16 Kovaa in-ni ja u'vi ni sa'a Adán ma,
te ni sa'a de ja ndaka ñayii ma ni
ka jiso kuechi ma, te jin ndachunaa
ndaka i nuu Su'si ma nkuu. Vaa
kuechi ja kua'a ja u'vi ni ka yo sa'a
ñayii ma, te ni kunda'vi ini ña'a Su'si
ma, te ni skuta'vi ña'a ya ja va'a ja vii,
sukan-va'a jin nduu o ñayii ka sa'a ja
va'a ja ndaa.
17 Vaa ja kuechi ja ni sa'a in-ni ñayii
ma, te ni kundee i ja ndaka o ma
jin kûu, kovaa masu ja va'a kúu.
Kovaa ja ni sa'a Jesucristo ma ja va'a
xeen-ka kúu, vaa ni kundee ya ja jin
koteku o ni-kani ni-jika. Te sa'a ko
kuu ji'in ndaka o ja ni ka kuta'vi o ja
va'a ja vii ni skuta'vi ña'a Su'si ma te
jâ ni ka nduu o ñayii ka sa'a ja va'a ja
ndaa.
18 Vaa kuechi ja in ja u'vi ni sa'a
in ñayii ma, te ndaka ñayii ma jin
ndachunaa. Te suni sukan tna ni kuu
ja ni ji'i maa in-ni Jesucristo ma, te ni
kenda ja ndaka ñayii ma, jin nduu i
ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa, te jin
koteku i, nuna jin kandija i ya ma.
19 Vaa ja in-ni ñayii ma, ñatuu ni
kandija i ja ni tatnuni Su'si ma, te
ni sa'a i ja ni ka nduu kua'a-ka ñayii
ka sa'a ja u'vi ma. Te kuenda tnu'u
ja sukan tna ni kuu ja maa in-ni
Jesucristo ma ni kandija ja ni sa'a ya
sukan iyo ja sa'a ya ma, te chukan
kúu ja kua'a ñayii jin nduu ñayii jin
ko sa'a ja va'a ja ndaa.
20 Kovaa nuu ni kenda tnu'u ni tat-
nuni Su'si ma nuu Moisés ma, ni sa'a
i ja ni ndatuu kua'a-ka ja u'vi ka
sa'a ñayii ma. Kovaa nuu ni kukua'a
xeen-ka ja u'vi ka sa'a ñayii ma te jin
skenaa i maa i nuu ja u'vi ka sa'a i
ma nkuu, te ni kunda'vi ini xeen-ka
ña'a Su'si ma, te ni skuta'vi ña'a ya ja
vii ja va'a.
21 Visi ni kundee ja u'vi ma ja jin
kûu ñayii ma, kovaa maa Su'si ma, ni
kundee ya, vaa ni kunda'vi ini ña'a
ya ma, te ja maa Jesucristo iya tátnuni
nuu o a, te ni skuta'vi ña'a ya ja vii ja
va'a, sukan-va'a jin ko kuu o ñayii jin
ko sa'a ja va'a ja ndaa te jin koteku o
ni-kani ni-jika.

6

Má jin ko sa'a-ka o ja u'vi ma

1 ¿Te naxe jin ka'an o? ¿Jin ko sa'a
jin ko sa'a-ni o ja u'vi ma, sukan-va'a
kukua'a-ka ja skuta'vi ña'a Su'si ma?
2 ¡Ña'a kuiti! Vaa jâ ni ka nduu
o sukan ka kuu ñayii ni ka ji'i ma
ja masu nawa ka sa'a-ka i ma, te
chukan kúu ja masu kuu jin ko
sa'a-ka o ja u'vi ma, te ni masu jin ko
ku'un-ka ini o.
3 ¿Xi ñatuu ka jini ni ja ndaka o ja ni
ka jandute o ja maa Cristo Jesús ma
chi jâ ni ka ji'i o sukan ni ji'i maa ya
ma?
4 Vaa nuu ni ka kê koo o ka'a ndute
ma, te kuenda tnu'u ja ni ka ji'i o, te
ni ka kuyu'u o, sukan ni ji'i ya te ni
kuyu'u ya ma. Te nuu ni ka nana koo
o nuu ndute ma, te kuenda tnu'u ja ni
ka ndateku jaa o, sukan ni ndateku
Cristo ma ne'un ñayii ni ka ji'i ma, te
ni ka jini o ja jayiñu'u Yuva ya ma. Te
chukan kúu ja yo'o, jín ko kuu o ñayii
jin ko sa'a ja va'a ja ndaa.

5 Vaa kuenda tnu'u ja ni ka ji'i o
sukan ni ji'i Cristo ma, te jâ ni ndatnii
ya nda'a o a. Te ni ka ndateku o
sukan ni ndateku ya ma, te ni ka
nduu o ñayii jaa. Chukan kúu ja masu
jin ko sa'a-ka o ja u'vi.

6 Te jín kona'a o ja ndaka ja ni yo
jatna ini yikikuñu o ma ja ko sa'a i
ma onde xi'na-ka ma, kuenda tnu'u
ja ni ndakaa i nuu krusi ma ji'in
Cristo ma, sukan-va'a naa ja u'vi
ni ka yo jatna ini o ja jin ko sa'a
o ma, te chukan kúu ja máko jin
kunukuechi-ka o nuu ja u'vi ma.
7 Vaa ñayii jâ ni xndoo ndaka ja u'vi
ma, kuenda tnu'u ja jâ ni ji'i i te masu
na ja u'vi ko sa'a-ka i, vaa ni ka'an
Su'si ma ja jâ ni nduu i ñayii sa'a ndaa
sa'a ndija.

8 Te nú jâ ni ka xndoo o ja u'vi
ma, te visi ni ka ji'i o sukan ni ji'i
Cristo ma, kovaa ka kukanu ini o ja
jin koteku o ji'in ya.
9 Vaa ka jini o ja Cristo ma, jâ ni
ndateku ya ne'un ñayii ni ka ji'i ma,
te masu kûu-ka ya, vaa masu na in
kundee ja ka'ni i ya.
10 Vaa nuu ni ji'i ya ma, in-ni jichi ni
ji'i ya nuu tniñu o ja kuechi ja u'vi
ni ka yo sa'a o ma, sukan-va'a ma jin
ko sa'a-ka o. Te ni ndateku ya, te ni
nukoo ya xiñi kua'a Su'si ma.

11 Te chukan kúu ja yo'o chi jín kani
ini o ja jâ ni ka ji'i o te masu jin ko
sa'a-ka o ja u'vi ma, te su'va jín ku'un
ini o ja maa Cristo Jesús iya tátnuni
nuu o ma, te ka teku o a, ja jin ko sa'a
o sukan játna ini Su'si ma.
12 Máko tatnuni-ka ja u'vi ma nuu
yikikuñu o a, tna'a ja kuu sa'a ja jin
kûu o ma, te máko jin kandija-ka o
nú kuu ini yikikuñu o a ja sa'a i ja
u'vi ma.
13 Ni a koo jin ndakua'a o tnu'u ja ko
kuu yikikuñu o a in ja ko sa'a ja u'vi
te jin ndakuiso kuechi o nuu Su'si
ma. Su'va jín kaxtnu'u o nuu Su'si
ma ja ñayii ni ndateku ne'un ñayii ni
ka ji'i ma ka kuu o, te jín ndakua'a
o yikikuñu o a nuu Su'si ma ja jin
kunukuechi o nuu ya, te jín ko sa'a
o ja va'a ja ndaa.
14 Vaa masu ko tatnuni ja u'vi ma nuu
o. Vaa vitna chi masu jin kukanu
ini-ka o sukan ni tatnuni Moisés ma,
su'va jín kukanu ini o sukan ká'an
tnu'u vii tnu'u va'a ni skuta'vi ña'a
Su'si ma, sukan-va'a jin ndani'i ta'vi
o.

Ni ka nduu o ñayii jin kunukuechi nuu Su'si ma te jin sa'a o ja va'a ja ndaa ma

15 ¿Naxe jin ka'an o? ¿Xi
kuu-ni-nka ja masu jin kukanu ini o
sukan ni tatnuni Moisés ma te vitna
ya ja ni ka jini o tnu'u vii tnu'u va'a
ni skuta'vi ña'a Su'si ma, te jin ko
sa'a-ka o ja u'vi ma? ¡Ña'a kuiti!
16 Vaa jin kona'a ni ja nuna koo in ja
tatnuni nuu o, jiniñu'u ja kandija o
te tatnuni i nuu o nawa sa'a o ma. Te
chukan kúu ja nú ka kuni maa o ja
jin sa'a o ja u'vi ma te ka'ni ña'a i ma,
xi jin kandija o nuu Su'si ma te jin ko
kuu o ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa.
17 Kovaa yo'o chi visi ni ka yo kandija
o te ni ka yo jinukuechi o nuu ja
u'vi ma, kovaa vitna ka kuta'vi o
nuu Su'si ma ja ni-yu'u ni-anua o ka
kandija o sukan ni ka kaxtnu'u i nuu
o a.
18 Vaa ni ka ndayaa o nuu ja u'vi ma,
te ni ka nduu o ñayii ka sa'a ja va'a ja
ndaa, te jin kunukuechi o nuu Su'si
ma.
19 Ká'an sa sa'a, sukan-va'a jin jaku'ni
ini ni, vaa ñayii-ni ka kuu o. Te
sukan ni ka yo wa'a ni tnu'u ja jin
kunukuechi yikikuñu ni a nuu ja u'vi
ma, te ni ka yo sa'a neé ni ka yo
sa'a uun ni ma, te vitna, te jin kua'a
ni tnu'u, te jin nduvii jin ndundoo
ni, sukan-va'a ni-ka'nu ni-tu'u ni, jin
kunukuechi ni nuu Su'si ma, te jin ko
sa'a ni ja va'a ja ndaa.
20 Vaa kivi ni ka yo kuu ni ñayii ni
ka yo jinukuechi nuu ja u'vi ma, te
ñatuu ni ka yo ndi ini ni ja jin ko sa'a
ni ja va'a ja ndaa ma.
21 ¿Te nawa kúu ja ni ka ni'i ni ja ni
ka yo sa'a ni sukan ma? Yika-ni ja
ka ndakukan-nuu ni vitna ja ni ka
yo sa'a, ni ka yo kuu ni ma. Vaa ichi
jin skenaa ni maa ni kuan koo ni ma
nkuu.
22 Kovaa vitna jâ ni ka nde koo ni nuu
ja u'vi ma, te ni ka nduu ni ñayii jin
kunukuechi nuu Su'si a. Te vitna jin
ku'un ini ni ja másu ko jin ko sa'a-ka

ni ja u'vi, te jin ndani'i ta'vi ni, te jin
koteku ni ni-kani ni-jika.
23 Vaa nuna jin sa'a o ja u'vi ma, te ja
jin ni'i o kúu ja jin skenaa o maa o,
kovaa nuna jin ko sa'a o sukan ká'an
tnu'u ni skuta'vi ña'a Su'si ma chi jin
koteku o ni-kani ni-jika ja maa Cristo
Jesús iya tátnuni nuu o a.

7

Jâ ni ka ji'i o nuu tnu'u ni tatnuni Moisés ma

1 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
ma, ká'an sa nuu ni ja ka jini ni sukan
ká'an tnu'u ni tatnuni Su'si ma nuu
Moisés ma. Jin kona'a ni ja nuu ñatuu
kenda-ka Cristo ma, ni ka yo kukanu
ini o sukan ká'an tnu'u ni tatnuni
Moisés ma naxe jin ko sa'a jin ko kuu
o ma, vaa maa in-ni i iyo ma nkuu.
2 Vaa sukan kúu ña'a ni tnanda'a
ma, sukan ka kuu o nuu tnu'u ni
tatnuni Moisés ma nkuu. Vaa ña'a ni
tnanda'a ma chi kándija ña ja ká'an
yii ña ma nuu téku-ka de ma. Kovaa
nú jâ ni ji'i de ma, masu tatnuni-ka
de nuu ña.
3 Chukan kúu ja nú téku-ka yii ña ma
te ndakueka tna'a ña ji'in in-ka tee
ma, jâ ni jiso kuechi ña nuu Su'si ma
ja kuechi ja u'vi ni sa'a ña ji'in in-ka
tee ma. Kovaa nú jâ ni ji'i yii ña
ma te ndatnanda'a ña ji'in in-ka tee
ñatuu na ñasi'i de ma chi masu in ja
u'vi kúu, sukan ká'an tnu'u ni tatnuni
Moisés ma.
4 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
ma, suni sukan ka kuu tna o nuu
tnu'u ja ni tatnuni Moisés ma, vaa
nuu ni ji'i Cristo ma, te kuenda tnu'u
ja ni ji'i tna tnu'u ni tatnuni Moisés
ma nuu ñayii ma. Kovaa nuu ni
ndateku Cristo ma, te ni ndasama
ndi'i kuiti, vaa ni ka jini o ja onde
kukanu ini o ya ma, sana kuu jin ko
sa'a o ja vii ja va'a sukan játna ini
Su'si ma.
5 Vaa kivi nuu ni ka yo tnuñu o
sukan-va'a jin sa'a maa o ja jin
ndani'i ta'vi o nkuu ma, te tna'a ja
ni tatnuni Moisés ma ja másu ko jin
ko sa'a o ma, su'va chukan ni ka yo
sa'a-ka o, te tna'a ja jin ni'i o ma kúu
ja jin skenaa o maa o ma nkuu.
6 Kovaa vitna, kuenda kúu ñayii ni
ji'i ma, sukan jín ko kuu o nuu tnu'u
ni tatnuni Moisés ma tnu'u ni ka
yo tnii tna'a ji'in o ma nuu ni ka
yo kandija o sukan ká'an i ma. Te
chukan kúu ja jin katanuu o sukan
káxtnu'u maa Xtumani Ndios ma, te
sukan jín kunukuechi o nuu Su'si
ma, te masu jin kondikin-ka o sukan
ká'an tutu ndee tnu'u jana'a-ka ma.

Ñayii ñatuu ka iyo ji'in Jesucristo ma, masu jin kundee i nuu ja u'vi kúni yikikuñu i ma ja jin sa'a i ma

7 ¿Te naxe jin ka'an o ja sukan?
¿Tnu'u ni tatnuni Moisés ma, ja kuiso
kuechi o kúu? ¡Ña'a kuiti! Kovaa
nute ñatuu ni jini sa tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, masu kuni sa nawa ni
jiso kuechi sa ma nkuu. Vaa ñatuu
jini sa nawa kúu ja ndiyo ini o ma
nkuu, nute ñatuu nawa ká'an nuu
tnu'u ni tatnuni Moisés ma: “Máko
ndiyo ini ro.”
8 Kovaa nuu ni jini sa sukan ká'an
tnu'u ni tatnuni Moisés ma, te
su'va vi'i-ka ni ndiyo-ka ini sa nuu
ndaka-ka ja iyo ñuu ñayivi a, vaa
kuechi ja kua'a xeen ja u'vi ja ñu'u
ini anua sa ma nkuu. Chukan kúu ja
nute ñatuu ni kenda tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, masu na in kuni nawa
kúu ja u'vi ma.
9 Te saña, ni iyo va'a-ka sa nuu ñatuu
kuni-ka sa tnu'u ni tatnuni Moisés
ma nkuu. Kovaa nuu ni kenda tnu'u
ni tatnuni Moisés ma nuu sa a, ni
ka ndakanda tna'a ja u'vi ka ñu'u ini
anua sa a, te ni ka kundee i, te ni
ka xtandiyo ña'a i nuu Su'si ma, te
kuenda tnu'u ja ni ji'i sa nkuu.
10 Te ni ndani'i sa ja ká'an tnu'u ni
tatnuni Su'si ma ja koteku sa nuna
kandija sa ndaka sukan ká'an ma te
ko sa'a sa ndaka ma, kovaa ni nduu i
tna'a ja ni ja'ni ña'a kuechi ja u'vi ka
ñu'u ini anua sa ma.
11 Vaa tna'a ja u'vi ka ñu'u ini anua
sa ma, ja ni ka jini i tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, te ni ka ndaxnda'vi ña'a i
ja na sa'a-ka sa ja u'vi ma, te chukan
kúu ja ni iyo jika-ka sa nuu Su'si ma,

vaa ñatuu ni kandija sa ja ko sa'a sa
sukan ni tatnuni Moisés ma, te ni
kundee maa ja u'vi ma ni ja'ni ña'a
i.

12 Jâ ka jini o ja tnu'u ni tatnuni
Moisés ma chi ja ndaa ja ii ja va'a kúu
i.
13 Te nú sukan, ¿tna'a ja va'a ma, ni
nduu i tna'a ja ni ja'ni ña'a? ¡Ña'a
kuiti! Su'va maa tna'a ja u'vi ka ñu'u
ini anua sa ma, ni ka kundee i nuu
sa, te kuenda tnu'u ja ni ji'i sa te ni
kujika sa nuu Su'si ma, kivi nuu ni
jini sa tnu'u va'a ni tatnuni Moisés
ma. Te sukan, te ni jaku'ni ini sa ja
ndaka ja u'vi yikuu sa sa'a sa ma ja
u'vi xeen kúu, te ni ka sa'a i ja ni jiso
kuechi sa nuu Su'si ma.

14 Ka jini o ja tnu'u ni tatnuni
Moisés ma chi ja va'a ja kun-nee ini
anua o a kúu. Kovaa yikikuñu sa
a, kuenda tnu'u ja ni kundee maa
ja u'vi ma ni jaan ña'a i ja ni yo
jinukuechi sa nuu i ma.
15 Vaa tna'a ja ni yo sa'a sa ma, ñatuu
jáku'ni ini sa naku ni yo sa'a sa sukan,
vaa masu ni yo sa'a sa tna'a ja va'a ja
ñu'u ini sa ja sa'a sa ma, su'va tna'a
ja saxiko sa ma kúu tna'a ja yachi-ka
ni yo sa'a sa ma.
16 Te nú sa'a jáku'ni ini sa, te chukan
kúu ja ndákani ndáka'vi ini sa, te
ndása'a sa kuenda ja tnu'u ni tatnuni
Moisés ma chi ja va'a ja ndaa kúu,
vaa ni sa'a i ja ndakunitnuni sa ja
tna'a ja yachi-ka ni yo sa'a sa ma
masu ja va'a kúu.
17 Te sa'a, te jini o ja kuechi ja u'vi
ja játna ini maa yikikuñu o ja sa'a i
ma kúu ja sa'a o ndaka ja u'vi ma,
vaa visi ñu'u ini o ja sa'a o ja va'a ma,
kovaa kundee maa ja u'vi ma.
18 Te sa'a, te ndása'a sa kuenda ja
masu ja va'a kúu ja játna ini yikikuñu
sa a, vaa visi ni yo ñu'u ini sa ja sa'a sa
ja va'a ma, kovaa ñatuu ni yo kundee
sa nuu ja u'vi ma.
19 Vaa ñatuu ni yo kundee sa ja sa'a
sa ja va'a ja ñu'u ini sa ma chi su'va
ja u'vi ja ñatuu kúu ini sa ja sa'a sa
ma, chukan ni yo sa'a sa.
20 Te ja ni yo sa'a sa tna'a ja ñatuu
kúu ini sa ma, kuechi ja u'vi ni ka yo
ñu'u ini anua sa ma te ni yo jatna ini
yikikuñu sa ma kúu.
21 Te chukan kúu ja saña chi visi ni
yo ñu'u ini sa ja sa'a sa ja va'a ma,
kovaa vitna, te ndása'a sa kuenda ja
kuechi ja u'vi ni ka yo ñu'u ini anua
sa a kúu ja ñatuu ni yo kundee sa ja
sa'a sa ja va'a ma,
22 visi onde ini anua sa a chi ni yo
játna ini xeen i sukan ká'an tnu'u
tátnuni Su'si ma.
23 Kovaa ni yo iyo in-ka ja ni yo
tatnuni nuu yikikuñu sa a, te ni yo
kanaa i ji'in janitnuni sa a, te ni yo
kundee i ja ni yo sa'a sa ja u'vi sukan
ni yo jatna ini yikikuñu sa a ja sa'a i
ma.
24 ¡Nda'vi maa sa! ¿Na in kasi ndee
kasi ndoso ja masu kundee yikikuñu
sa a ja kûu sa te koo jika sa nuu Su'si
ma nkuu ma?
25 Kovaa vitna ndákuan-ta'vi sa nuu
Su'si ma ja maa Jesucristo iya tátnuni
nuu o a ja ni kundee ya ja ñatuu ni
skenaa sa maa sa ma.
Te chukan kúu ja maa sa, ji'in janit-
nuni sa a jinukuechi sa sukan tátnuni
Su'si ma, kovaa onde xi'na-ka ma chi
ni yo jinukuechi sa ji'in yikikuñu sa
a nuu ja u'vi ma nkuu.

8

Yo'o ja ka iyo o ji'in Cristo Jesús ma, ka sa'a o sukan kúni Xtumani Ndios ma

1 Kovaa vitna, yo'o ja ka iyo o ji'in
Cristo Jesús ma, ñatuu nawa iyo ja
jin ndachunaa o, vaa ñatuu ka sa'a-ka
o sukan kúni yikikuñu o ma, su'va
ka sa'a o sukan ká'an Xtumani Ndios
ma.
2 Vaa ja maa Cristo Jesús ma, te sa'a
Xtumani maa ya ma ja jin koteku o,
te ni ndaxsiaa ña'a ya nuu ja u'vi ja
sa'a ja jin kûu o ma te jin skenaa o
maa o ma nkuu.
3 Vaa tna'a ja ni tatnuni Moisés ma
chi ñatuu nawa ni kuu sa'a i ja jin
kuu ñayii ma, kuechi ja ni yo kundee
yikikuñu ñayii ma nuu i ja jin ko sa'a
i ja u'vi ma. Chukan kúu ja Su'si ma,

ni tetniñu ya Sa'ya maa ya ma sukan
kaa yikikuñu ñayii ma, sukan-va'a
kundee ya nuu ja u'vi ja játna ini
yikikuñu ñayii ma ja sa'a i ma,
4 sukan-va'a yo'o ja ka kukanu ini o
ya ma, jin ko sa'a ndi'i jin ko sa'a
tu'u o sukan ká'an tnu'u ndaa tnu'u
ndija ni tatnuni Su'si ma. Vaa ñatuu
ka sa'a-ka o sukan kúni yikikuñu o
a, su'va ka sa'a o sukan kúni maa
Xtumani Ndios ma.
5 Vaa ñayii ka kandija ja ká'an
yikikuñu i ma chi ka jani ini i tna'a
ja játna ini yikikuñu i ma ja sa'a i
ma. Kovaa ñayii ka iyo ji'in Xtumani
Ndios ma chi ja játna ini Xtumani
Ndios ma ka jani ini i.
6 Vaa nuna katanuu o ja ká'an
yikikuñu o ma chi sa'a i ja kûu o te
koo jika o nuu Su'si ma, kovaa nuna
katanuu o ja ká'an Xtumani Ndios
ma chi sa'a ya ja koteku o ni-kani
ni-jika te koo sii ini o.
7 Kovaa ja sukan játna ini yikikuñu o
ma chi ñatuu játna ini Su'si ma, vaa
ñatuu kándija i ja sa'a i sukan tátnuni
Su'si ma, te ni masu kuu sa'a i, vaa
ñatuu iyo i ji'in Su'si ma.
8 Te ñayii sa'a sukan játna ini
yikikuñu i ma, masu kuu sa'a i sukan
játna ini Su'si ma.

9 Kovaa yo'o, masu ka sa'a o sukan
kúni maa yikikuñu o a, su'va sukan
kúni maa Xtumani Ndios ma, nú
tnu'u ká'an o ja Xtumani Ndios ma,
iyo ya ini anua o a. Te nú na in ñatuu
na Xtumani Cristo ma iyo ji'in i chi
masu nuu nda'a Cristo ma iyo i.
10 Kovaa nú Cristo ma, iyo ya ji'in o
chi ja ndaa kúu ja yikikuñu o a chi
kuenda tnu'u ja ni ji'i i ja kuechi ja
u'vi ni yo sa'a i ma, kovaa anua o a
chi téku i ja kuechi tnu'u ndaa tnu'u
ndija kándija o ma.
11 Te nú Xtumani maa Su'si ma iya
ni ndaxteku Jesús ma ne'un ñayii ni
ka ji'i ma, iyo ya ini anua o a, te
suni maa tna ya sa'a ja ndateku onde
yikikuñu o a ja iyo ja kûu i ma.

12 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu o sa'ya Su'si o a, iyo ja ka
tavi o nuu Su'si ma. Chukan kúu ja
jin kandija o ja ká'an ya ma. Ko-
vaa máko jin kandija o nawa kúni
yikikuñu o a ja jin ko sa'a o ja masu
nawa chindee ña'a i.
13 Vaa nú ka sa'a o sukan játna ini
yikikuñu o a chi jin kûu o, kovaa nú
ja maa Xtumani Ndios ma te jâ ni ka
xndoo o sukan játna ini yikikuñu o a
chi jin koteku o.
14 Vaa ndaka ñayii ka sa'a sukan
káxtnu'u Xtumani Su'si ma, ñayii ya'a
chi sa'ya Su'si ma ka kuu i.
15 Vaa masu ni taa Su'si ma ini anua o
a ja jin kunukuechi o nuu ja u'vi ma
te ko jin koyu'u o nuu ndaka ja u'vi
ma, chi ña'a. Su'va ni taa Su'si ma
Xtumani maa ya ma iya ni sa'a ja ni
ka nduu o sa'ya Su'si ma, te maa ya
chíndee chítuu ña'a ja ka ndakune'e
o Yuva o Su'si ma, te ka jiña'a o ya:
“Abba, Taa.”
16 Te maa Xtumani Ndios ma káxtnu'u
onde ini anua o a ja sa'ya Su'si ma ka
kuu o.
17 Te nú sa'ya Su'si ma ka kuu o te
ka ndo'o ka neni o sukan ni ndo'o,
ni neni Cristo ma, te jin ni'i o ja
jin kuta'vi o ji'in ya ma, te jin koo
jayiñu'u o ji'in ya ma.

18 Ja ndaa kúu ja visi ka ndo'o ka
neni o vitna, kovaa masu nawa kúu,
vaa jayiñu'u ja jin ni'i o ma chi ka'nu
xen-xeen-ka ko kuu i.
19 Vaa ndaka ja ni sa'a Su'si ma ja ka
iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a, ka ndetu
tu'va kuiti i ja jin kuni i naxe jin kava
sa'ya Su'si ma.
20 Vaa ni-ka'nu ñuu ñayivi a, ni
kundee maa ja masu jiniñu'u ma nuu
i. Masu ja kúu ini maa ja ka iyo ñuu
ñayivi a kúu chi sukan ni tatnuni Su'si
ma ja sukan ko kuu, kuechi ja u'vi ni
ka sa'a ñayii ma. Te ni skuiso ya ja
kenda in kivi ja nduva'a ñuu ñayivi a.
21 Vaa suni tna ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
ndayaa i nuu ja u'vi jinukuechi i ja
sa'a ja ni tivi i ma. Te ndayaa i ja koo
jayiñu'u i ji'in ndaka ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma.

22 Vaa ka jini o ja ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, tnana u'vi i onde vitna, ja
ndetu i ja ndayaa i nuu ja u'vi ma,

kuenda tnu'u ja in ña'a u'vi ja kâku
lulu ña ma.
23 Te masu maa in-ni ja ni sa'a Su'si
ma ja ka iyo ñuu ñayivi a chi onde
yo'o tna ja ni ka kuta'vi o Xtumani
Ndios ma, te ka jini o ja iyo kua'a-ka
ja jin ni'i o. Suni ka tnana u'vi tna o
a ja ka ndetu o ja kenda kivi yukan,
sukan-va'a jin ko kuu ndija o sa'ya
Su'si ma te jin nduvii jin nduva'a
onde yikikuñu o a.
24 Vaa ni ka kukanu ini o Su'si ma ja
jin ndani'i ta'vi o ma. Te masu nde
vaa ka nde'ya o a chi yika-ni ja ka
kukanu ini o ja kenda kivi ja sukan
ko kuu ma.
25 Kovaa nú ka kukanu ini o ja jin
ni'i o ja masu ka nde'ya o ma, te jín
kanda o te jín kondetu o.
26 Te máko jin koyu'u o, vaa maa
Xtumani Ndios ma chíndee ña'a ora
ka ndo'o ka neni o ma. Vaa yo'o chi
masu ka jini o nawa jin kakan-ta'vi o
nuu Su'si ma, te ni masu ka ni'i ini o
naxe jin ka'an o nuu ya ma. Kovaa
maa Xtumani Ndios ma, ûni tnana
u'vi ya, te jikan-ta'vi ya ja jin kuu o,
te yo'o chi masu kuu jin jaku'ni ini o
sukan sa'a sukan kúu ya ja jikan-ta'vi
ya ja jin kuu o ma.
27 Te maa Su'si ma iya jinitnuni nawa
ka jani ini o ma, jini ya nde a
kúu ja jikan-ta'vi Xtumani Ndios ma,
vaa sukan kúni maa ya ma sukan
jikan-ta'vi Xtumani Ndios ma ja jin
kuu yo'o ja ka kuu o ñayii ñatuu-ka
na ja u'vi ka sa'a ma.
28 Te ka jini o ja ñayii ka kutoo Su'si
ma, ndaka ja ka ndo'o ka tna'a i ma
chi chíndee ña'a i, te jin koo va'a-ka
i nuu Su'si ma. Sa'a ko kuu ji'in ñayii
ni kuu ini maa ya ma te ni ndakana
ya i ma ja jin ko kuu i sa'ya ya ma.
29 Vaa ñayii ni jini ya onde xi'na-ka
ma, suni ni jani ini ya ja jin ko
kuu i sukan kaa Sa'ya maa ya ma,
sukan-va'a ko kuu ya iya koxtnuu
kua'an koxtnuu vee nuu kua'a ñayii
jin ko kuu ñani ya ma ji'in ku'va ya
ma.
30 Te ñayii ni ka'an ya sukan jin ko
kuu i ma, te suni ni kana tna ya i. Te
ñayii ni kana ya ma, te ñayii ya'a suni
ni sa'a ya ja ni ka nduu i ñayii ka sa'a
ja va'a ja ndaa. Te ñayii ni sa'a ya ja
ka sa'a i ja va'a ja ndaa ma, ñayii ya'a
ni wa'a ya jayiñu'u ma.
31 Nú ndaka sukan sa'a ya ma,
¿naxe jin kani ini o? Nú Su'si ma ka
iyo ji'in o, masu na in kundee nuu o
a ja xnda'vi ña'a i.
32 Vaa Su'si ma ka iyo ji'in o, te kútoo
xeen ña'a ya. Chukan kúu ja masu
nde ni kunda'vi ini ya Sa'ya ya ma,
su'va ni wa'a ya Sa'ya ya ma ja kûu
ya nuu tniñu ndaka o, te chukan
kúu ja ka kukanu ini o ja taa tna ya
ndaka-ka ja va'a ma.
33 Te kivi ndakan Su'si ma kuenda
nuu ñayii ma, ¿na in xtekuechi ñayii
ni ndakaji Su'si ma? Masu na in
xtekuechi ña'a, vaa maa Su'si ma kúu
iya ni sa'a ja ni ka nduu i ñayii ka sa'a
ja va'a ja ndaa ma.
34 ¿Na in sa'a ja ki'in o andeya ma
ja ndo'o neni o? Masu na in kuu
sa'a sukan, vaa Cristo ma kúu iya ni
ji'i nuu tniñu o ma, sukan-va'a jin
ndani'i ta'vi o, te suni maa ya kúu iya
ni ndateku ma. Te suni maa ya kúu
iya ni nukoo xiñi kua'a Su'si ma. Te
suni maa ya kúu iya jikan-ta'vi nuu
Su'si ma ja jin kaku o nuu ja u'vi ma.
35 ¿Nawa kúu ja kundee ja ma ku-
too-ka ña'a Cristo ma? ¿Ja ndo'o neni
o ma, xi ja kuxii ini o ma, xi ja jin
sondikin ña'a i ma, xi ja kuni o tnama
ma, xi ja ñatuu na sa'ma-ka o ma, xi
ja yika xeen iyo nuu koo o ma, xi ja
jin ka'ni ña'a i ji'in yuchi kúu espada
ma? ¡Masu nawa kundee!
36 Vaa sa'a ndee nuu tutu Su'si ma:
Ja kuechi maa ni, te ka nduku ña'a i
ndaka kivi ndaka ora
ja jin ka'ni ña'a i.
Sukan ka iyo tu'va ndikachi nuu jin
kûu ti ma,
sukan ka kuu sa nuu ñayii a.
37 Visi ndaka cha'a ka ndo'o ka
neni o, kovaa ja maa iya kútoo ña'a
ma, te jâ ni ka kundee o nuu ndaka.
38 Chukan kúu ja kukanu ini sa ja visi
na jin kûu o xi jin koteku o, te ni a
ángel ma, ni a ndaka ja ka ndanuu-ka
ma, ni a iyo vitna a, ni a kii kivi ki'in
o ma,

39 ni a ka iyo onde sukun ma, ni a ka
iyo onde kunu-ka ma, ni a in tna'a
ja ni sa'a Su'si ma, masu kundee i
ja masu kutoo-ka ña'a Su'si ma, vaa
sukan ni kaxtnu'u ya nuu ni tetniñu
ya Cristo Jesús iya tátnuni nuu o a.

9

Nava'a ñatuu ka kukanu ini ñayii judío ma Jesucristo ma

1 Ja maa Cristo ma, te ká'an ndaa
sa, te masu xnda'vi ña'a sa, vaa maa
Xtumani Ndios ma káxtnu'u onde ini
anua sa ya, te ndása'a sa kuenda,
2 te kúxii xeen ini sa, te tná-u'vi ini
anua sa a.
3 Vaa nute ja kuu chi maa sa ndachu-
naa nuu tniñu tna'a sa ma ñayii ñuu
sa ma, sukan-va'a jin ndani'i ta'vi i,
te visi na koo jika sa nuu Cristo ma,
4 ja ka kuu i ñayii ñuu israelita ma,
ñayii ni ndakuan-sa'ya ña'a Su'si ma,
ñayii ni wa'a ya jayiñu'u ya ma. Suu
i ka kuu ñayii ni jani ini ya ja jin
koo va'a i nuu ya ma, te nuu maa i
ni wa'a ya tnu'u ni tatnuni ya nuu
Moisés ma, te ni kaxtnu'u ya sukan
jin ndachiñu'u i ya ma. Te ni skuiso
ya ja skuta'vi ya i ja vii ja va'a ma.
5 Te tna'a i ma ka kuu sayii Jacob ma,
vaa sa'ya tata de ka kuu i. Te ne'un
ñayii yukan ni kenda Cristo ma, iya
kúu Su'si tátnuni nuu ndaka ja iyo a,
te kóo jayiñu'u ya ni-kani ni-jika. Te
sukan kó kuu.
6 Másu jin kani ini o ja sukan ni
skuiso Su'si ma nuu Abraham ma, te
masu ni yo kuu sukan ni ka'an ya
ma. Vaa na ka'an o ja masu ndaka
sa'ya tata tee ni yo kuu Israel ma ka
kuu ñayii ñuu israelita a.
7 Te ni a jin kani ini o ja ndaka sa'ya
tata Abraham ma ka kuu ñayii ni kaji
maa Su'si ma. Nú masu ja ni jiña'a ya
ja maa in-ni Isaac ma ji'in sa'ya tata
de ma jin ko kuu ñayii ni kaji ya ma.
8 Chukan kúu ja ka jini o ja masu
ndaka sa'ya tata Abraham ma jin ko
kuu ndija sa'ya Su'si ma, nú masu ja
ndaka-ni ñayii ni skuiso ya ja jin ko
kuu i sa'ya ya ma.
9 Vaa sa'a ni skuiso Su'si ma nuu
Abraham ma nuu ni jiña'a ya sa'a
ma: “Te kuiya ki'in o ma, te kii tuku
sa, te jâ iyo in sayii ni ji'in Sara a”,
kúu ya jiña'a ya.
10 Te suni sa'a tna ni kuu ji'in
Rebeca ma nuu ni ñu'u sa'ya ña ma
ji'in yii ña ma yuva o Isaac ma.
11 Te nuu ñatuu jin kâku-ka i ma, te ni
a ñatuu jin kuni-ka i ja jin ko sa'a i ja
va'a ma xi ja u'vi ma, kovaa jâ ni kaji
Su'si ma in i ma, te masu kuechi ja
ja va'a sa'a i ma kúu chi su'va sukan
ni jani ini maa ya ma, te ni kana ya i
ma.
12 Te ni jiña'a ya si'i i ma: “Suchi
java'a-ka ma kunukuechi nuu suchi
luluu-ka ma”, kúu ya jiña'a ya.
13 Sa'a ká'an tnu'u Su'si ma ja ko
kuu Jacob ma: “Jacob ma ni kutoo
xeen-ka sa, te Esaú ma, ni saxiko sa
i”, kúu ya jiña'a ya.
14 ¿Te naxe jin ka'an o? ¿Ja Su'si
ma, ñatuu sa'a ndaa ya? ¡Ña'a kuiti!
15 Vaa nuu tnu'u ni kaxtnu'u Moisés
ma ká'an: “Kunda'vi ini sa ñayii iyo ja
kunda'vi ini sa i ma, te chukan kúu
ja ñayii iyo ja kunda'vi ini sa i ma, te
kunda'vi ini sa i”, kúu ya ká'an ya.
16 Chukan kúu ja masu sukan kúu
ini maa ñayii ma ko kuu xi sukan
kúu ñayii tnúñu xeen ma ja ní'i i ma
kúu. Ña'a chi su'va sukan kúu ini
maa Su'si iya nda'vi ini ma, sukan ko
kuu.
17 Vaa sa'a ká'an tnu'u Su'si ma nuu ni
jiña'a ya tee kúu Faraón ma ja sukan
ko kuu ma: “Ni sunkoo ña'a sa ya'a,
sukan-va'a kaxtnu'u sa ja iyo tnu'u
ndee tnu'u ndatnu sa, te sukan-va'a
ni-ka'nu ñuu ñayivi a jin kuni i na in
kúu sa”, kúu ya jiña'a ya.
18 Chukan kúu ja nú na in kúni ya ja
kunda'vi ini ya i ma chi kunda'vi ini
ya i, te nú nde in kúni ya ja sa'a ndee
ini ya i ma chi sa'a ndee ya ini i.
19 Te sa'a ka ka'an jaku ñayii ma:
“Nusaa, te ¿naku xtekuechi ña'a ya?
Vaa nú sukan kúni maa Su'si ma,
masu na in ma kachi ma”, ka kuu i
ka ka'an i.
20 Kovaa ndijin, ¿na in kúu ni ja
ndakuña'a ni nuu Su'si ma ja masu

ni sa'a ya ja va'a ma? ¿Xi vasu ñu'u
ma, te kuña'a i nuu tee ni sa'a ña'a
ma: “¿Nava'a ni sa'a ña'a ni sa'a?”
21 Kovaa nda'a maa tee sa'a vasu ma
kúu ja sa'a de ma, te ¿masu iyo de ja
kuu sa'a de uu vasu ji'in suni maa
nde'yu ma, in ja va'a xeen te in ja
nda'vi xeen-ka?
22 Te Su'si ma, ni jani ini ya
sukan xndo'o xneni ya ñayii ñatuu ka
kandija ya ma, sukan-va'a jin kuni
i tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma.
Kovaa ni kanda xeen ya nuu ñayii
yukan ma, visi vaa jâ iyo tu'va sukan
xndo'o xneni ya i ma, te xnaa ya i ma
nkuu. Te ni sa'a ya sa'a, te ka jini o ja
va'a ini ya ma.
23 Vaa sukan ni sa'a ya, sukan-va'a
kaxtnu'u tna ya ja iyo kua'a xeen
jayiñu'u ya ma ja kua'a ya ñayii
kunda'vi ini ya ma. Te ñayii yukan,
ni satu'va ya i ja jin ni'i i jayiñu'u ma.
24 Te ñayii yukan, ni ndakana tna ya
i. Te yo'o ka kuu ñayii yukan, te masu
yika-ni ja yo'o ja ka kuu o judío a chi
suni ñayii masu judío ka kuu tna i
ma.
25 Sa'a ká'an tna nuu tutu Oseas ma:
Ñuu nuu masu ñuu sa ma, te ni xnani
sa i ñuu maa sa,
te ñayii masu ni kutoo sa ma, te
ni ndakutoo sa i.
26 Te ñuu nuu ni jiña'a sa ja masu
ñayii ñuu sa ka kuu i ma,
te ñayii ñuu yukan chi ni xnani
sa i sa'ya Su'si iya téku ma,
kúu ya ká'an ya.
27 Suni tna nuu tutu ni tee Isaías
ma ká'an siki Israel ma: “Visi sukan
kua'a ñuti yu'u mar ma, sukan kua'a
ñayii ñuu Israel ya ka kuu, kovaa
yika-ni ja jaku-ni i jin ndani'i ta'vi.
28 Vaa Iya Tátnuni ma chi yachi-ni sa'a
ndaa sa'a ndija ya, te jin ndachunaa
ñayii ñatuu ka sa'a sukan játna ini ya
ma, ja ka iyo i ni-ka'nu ñuu ñayivi a”,
ká'an.
29 Sa'a ká'an nuu tutu ni tee Isaías ma
onde xi'na-ka ma:
Nute Iya Tátnuni iya kúndee nuu
ndaka ma,
nute ñatuu ni xndoo-ka ya sa'ya
tata tna'a tee jana'a-ka ma
chi jin ko kuu o sukan ni kuu ñuu
Sodoma ma,
te jin ndo'o o sukan ni kuu ñuu
Gomorra ma.
Sa'a ká'an de.

Ñayii judío ma chi ñatuu ni ka kukanu ini i Jesucristo ma

30 ¿Te naxe jin ka'an o? Te ñayii
masu judío ka kuu i ma ja masu ni
ka yo ndi ini i ja jin ndanduku i naxe
jin ko sa'a i ja va'a ja ndaa ma, kovaa
vitna jâ ni ka ndani'i i. Na ko ka'an
o ja jâ ni ka nduu i ñayii ka kukanu
ini Su'si ma, te chukan kúu ja ni ka
nduu i ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa.
31 Kovaa ñayii ñuu Israel ma ja ka
ndikin i in tnu'u va'a tnu'u ndaa
sukan ni tatnuni Moisés ma, te ñatuu
ni ka kundee i ja jin nduu i ñayii ka
sa'a ja va'a ja ndaa ma.
32 ¿Nava'a? Kuechi ja yika-ni ja ka
kuni i ja jin ko sa'a i sukan ká'an
ma-ni, kovaa masu ka kandija i Su'si
ma, te ni ka nduva i siki yuu ni
jakun-ndijin ma. (Te suu kúu maa
Jesucristo ma.)
33 Sa'a ndee tutu Su'si ma:
Ñuu Sion ma sunkani sa in yuu,
in toto ja sa'a ja jin kotuu ñayii
ma,
(ja kúni ka'an ja maa Jesucristo ma
kúu,)
te ñayii kukanu ini ya ma, masu
ndakukan-nuu i.

10

1 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
a, ja ndaa ndija kúu ja kúu ini xeen
sa ja jin ndani'i ta'vi ñayii ñuu Israel
ma, te sukan jikan-ta'vi sa nuu Su'si
ma.
2 Vaa jini sa sukan ka kuu i ma, te
chukan kúu ja sa'a ndáka'an sa. Ka
kuu ini xeen i ja jin ndanduku i Su'si
ma, kovaa masu ka sa'a i sukan kúu
ini maa Su'si ma.
3 Vaa masu ka jini i sukan sa'a Su'si
ma, sukan-va'a jin nduu i ñayii jin ko
sa'a ja va'a ja ndaa ma. Te chukan
kúu ja ka nduku ini maa i sukan jin
ko sa'a jin ko kuu maa i ma. Te ni
ñatuu ka sa'a ndaa ka sa'a ndija i
sukan tátnuni Su'si ma.

4 Kovaa Su'si ma, ja ni kuu ini ya
kúu ja xinañu'u ni kaxtnu'u ya tnu'u
ni tatnuni Moisés ma nuu ñayii ma,
sukan-va'a kivi kenda Cristo ma, te
jin kukanu ini o ya ma, te ndaka ñayii
jin kukanu ini ya ma, jin ko kuu i
ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa.

5 Vaa Moisés ma, ni tee de sukan
jin ko kuu ñayii ka ndi ini ja jin
kondikin i ndaka sukan ni tatnuni
Su'si ma ja káxtnu'u de nuu i ma,
sukan-va'a jin ko kuu i ñayii jin ko
sa'a ja va'a ja ndaa nuu Su'si ma.
Te sa'a ni tee de: "Te nú na in kuu
sa'a ndaka sukan ká'an tnu'u ya'a chi
koteku i, vaa sa'a i sukan ká'an ma."
Sa'a ni kaxtnu'u de.

6 Kovaa sama-ka ká'an ja jin ko kuu
yo'o, vaa onde jin kukanu ini o Su'si
ma, sana sa'a ya ja jin ko kuu o ñayii
jin ko sa'a ja va'a ja ndaa. Te chukan
kúu ja sa'a ká'an: "Másu ko kani ini
ro te ko ka'an ro: ¿Na in kaa onde
andivi ma, sukan-va'a nune'e i Cristo
ma ñuu ñayivi a?,
7 ni a koo ka'án ro: ¿Na in kêe ki'in
onde nuu ka iyo ñayii ni ka ji'i ma,
sukan-va'a ndatava i Cristo ma ne'un
ñayii ni ka ji'i ma, sana jin kukanu ini
o ya?"
8 Ña'a. Vaa ká'an tnu'u Su'si a:
"Yatni-ni iyo ro ji'in tnu'u Su'si ma.
Ini yu'u ro a ji'in ini anua ro a iyo."
Sa'a ká'an tnu'u ya ma. Te tnu'u iyo
yatni ji'in ni a kúu ja ka kaxtnu'u sa
a sukan-va'a jin kandija ni.
9 Vaa nú yu'u ni a na ndaka'an
ndakachi ja Jesús ma kúu iya tátnuni
nuu o a, te nú ini anua ni a kandija
ni ja Su'si Iya Tátnuni ma ni ndaxteku
Jesús ma ne'un ñayii ni ka ji'i ma chi
ndani'i ta'vi ni.
10 Vaa ini anua o a kándija o ja ni
ndateku ya, sukan-va'a nduu o ñayii
ko sa'a ja va'a ja ndaa. Kovaa yu'u
o a ndáka'an ndákachi ja kándija o ya
ma, sukan-va'a ndani'i ta'vi o.

11 Vaa ká'an tutu ndee tnu'u Su'si
a: "Ndaka ñayii jin kukanu ini ya ma,
masu jin ndakukan-nuu i."
12 Vaa Su'si ma, masu sa'a siin ya
ñayii judío ma ji'in ñayii masu judío
ka kuu i ma, vaa suu ya kúu iya
tátnuni nuu ndaka o, te neva'a ya
ndaka ja skuta'vi ya ñayii ka kukanu
ini i ya te ka ndakune'e i ya ma,
13 vaa iyo ja: "Ndaka ñayii jin
ndakune'e Iya Tátnuni ma, jin ndani'i
ta'vi i."

14 ¿Te naxe jin ndakune'e i ya, nú
ñatuu jin kukanu ini-ka i ya? ¿Te
naxe jin kukanu ini i ya, nú ñatuu
jin kuniso'o-ka i na in kúu ya? ¿Te
naxe jin kuniso'o i, nú ñatuu na in
káxtnu'u?
15 ¿Te naxe jin kaxtnu'u ñayii ma, nú
ñatuu na in tétniñu ña'a? Vaa sa'a
ndee nuu tnu'u Su'si a: "¡Naka vii
naka va'a ka kuu ñayii ka jika kuan
koo i ka kaxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a
tnu'u mani Su'si ma!"

16 Kovaa masu ndaka i ka kandija
tnu'u vii tnu'u va'a ma. Vaa Isaías
ma, sa'a ni ndaka'an de nuu Su'si
ma: "Iya Tátnuni, masu na in kándija
sukan ka ka'an sa a."

17 Chukan kúu ja onde kuniso'o o
tnu'u Su'si ma, te kandija o.

18 Ja ká'an sa kúu: ¿Ñatuu nama ni
ka jiniso'o ñayii judío ma tnu'u Su'si
ma? ¡Kuiti ni ka jiniso'o i! Vaa sa'a
ká'an tnu'u maa ya ma:
Ni-ka'nu ni-tu'u ñuu ñayivi a ka kuu
yu'u ja ni sa'a Su'si ma.
Te ka jiniso'o o ja maa ya ni sa'a ma.
Sa'a ká'an tnu'u maa ya ma.

19 Suni ká'an tna sa sa'a: ¿Ñatuu
ni ka jiniso'o ñayii judío ma sa'a?
¡Kuiti ni ka jiniso'o i vi! Vaa xinañu'u
maa Moisés ma ni ndaka'an sukan ni
ka'an Su'si ma:
Ndakana ri ñayii ja ni masu in ñuu ka
kuu i,
te xtna'a ña'a ri, te jin kukueñu
ini ro.
Ndakana ri ñuu ñayii ndee xeen ini
ma,
te xtna'a ña'a ri, te jin ndakiti ini
ro.
Sa'a ká'an ya.

20 Isaías ma, ni ndaka'an ndaa de
sukan ni ka'an Su'si ma:
Ni ka ndani'i ña'a ñayii masu ni ka yo
ndanduku ña'a i ma,
te ni kaxtnu'u ri na in kúu ri nuu
ñayii masu ni ka yo jikan-tnu'u
i na in kúu ri ma.
Sa'a ká'an ya.

21 Kovaa ja siki ja ñuu Israel ma ni
ndaka'an de sukan ni ka'an Su'si ma:
“Ndi-kivi ndi-ñuu ni yo skuili ri nda'a
ri a nuu ñuu so'o ñuu ndee ini a, te
ñatuu ni ka yo kunimani i nuu ri.”
Sa'a ká'an ya.

11

Su'si ma, neva'a siin ya jaku ñayii ñuu Israel ma ja jin kandija i tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma

1 Te nú sukan, ¿ni saxiko Su'si ma
ñuu ya ma? ¡Ña'a kuiti! Vaa saña tna
chi ñayii ñuu Israel ma kúu sa, sa'ya
tata Abraham ma kúu sa, tna'a tee
kúu Benjamín ma kúu sa.
2 Masu nde ni saxiko Su'si ma ñuu ya
ma, ñuu ni jini ya onde xinañu'u kuiti
ma. Vaa ndijin chi kuiti masu ka jini
ni naxe ká'an tnu'u Su'si o a sukan ni
ndo'o Elías ma, nuu ni ndakune'e de
Su'si ma te ni xtekuechi de ñuu Israel
ma. Vaa ni ka'an de:
3 “Iya Tátnuni, tee ka ndakaxtnu'u
tnu'u ni wa'a ni ma, ni ka ja'ni i de.
Te ni ka xnaa i nuu altar nuu ni ka
yo ndachiñu'u ña'a sa ma. Te maa
in-nka sa ni kendoo, te ka ndanduku
ña'a i ja jin ka'ni ña'a i”, kúu de jiña'a
de.
4 ¿Te naxe ni ndakone'e ya sukan ni
jikan-tnu'u de ma? “¡Má ko ndi ini
ni! Neva'a siin sa uja mil tee ñatuu
jinkuiñi jiti-ka nuu Baal ma ja masu
Su'si kúu ma”, kúu ya jiña'a ya.
5 Te suni sukan tna kúu kivi ya'a, ja
neva'a siin ya jaku ñayii ni kaji ya ja
skuta'vi ya i ja vii ja va'a ma.
6 Te nú in ja skuta'vi ya i kúu, te masu
kuechi ja ka sa'a i ja va'a ma kúu chi
ja kúnda'vi ini ña'a ya kúu ja taa ya
ma. Vaa nute kuechi ja vivii ka sa'a
ka kuu o ma kúu ja ni kaji ña'a ya a
chi masu ja skuta'vi ña'a ya ko kuu.

7 ¿Te naxe jin ka'an o? Ñayii ñuu
Israel ma ñatuu ni kuu jin ndani'i i
nawa ka ndanduku i ma, kovaa ñayii
ni ndakaji ya ma chi ni ka ndani'i i.
Te ndaka-ka ñayii ñatuu ni ndakaji ya
ma, su'va ni ka ndundee-ka ini i.
8 Sa'a ndee nuu tutu Su'si ma: “Su'si
ma, ni wa'a ya tnu'u ja jin ko kuneé
jin ko ku-uun-nka i. Visi ka nde'ya
i, kovaa masu jin kuni i. Te visi ka
niniso'o i, kovaa masu jin jaku'ni ini
i onde vitna.”
9 Te David ma, sa'a ni jiña'a de nuu
Su'si ma:
Sa'a ni ja viko ka sa'a i ma,
te nduu nuu jin ndake'en su'va
tna'a i, nuu jin nduva i,
te jin ndani'i jin ndatna'a maa i
sukan ni ka yo sa'a i ma.
10 Te má jin kundijin-ka nuu i ma,
sukan-va'a má jin konde'ya-ka i,
te jín ndatoso yata i ma ni-kani
ni-jika.

11 ¿Te naxe ka'an sa ja sukan?
¿Ñayii ñuu Israel ma, ni ka jaku'un i
in yuu, sukan-va'a jin nduva i te ma
jin ndakoo-ka i? ¡Ña'a kuiti! Kovaa
kuechi ja ñatuu ka kukanu ini i Su'si
ma, te chukan kúu ja ni ndanune ja
jin ndani'i ta'vi ñayii masu judío ka
kuu i ma, sukan-va'a jin kukueñu ini
ñayii ñuu Israel ma.
12 Te kuechi ja ñatuu ni ka kukanu
ini i Su'si ma te ni ka skenaa i maa
i ma, te ni ka nduxiku-ka ñayii masu
ñuu Israel ka kuu i ma ja ka iyo i ñuu
ñayivi a. ¡Kovaa naka va'a-ka jin ko
kuu o, nuna jin ndakandija ñayii ñuu
Israel ma sukan kúni Su'si ma!
13 Kovaa ká'an sa nuu ndijin ja ka
kuu ni ñayii masu ñuu Israel ma, vaa
kuechi ja saña kúu tee ni tetniñu Su'si
ma nuu ndijin. Te chukan kúu ja sii
ini xeen jinukuechi sa nuu tniñu ni
tetniñu ña'a Su'si ma,
14 sukan-va'a xi ma sa'a sa ja jin
kukueñu ini ñayii ñuu sa ma, te
jin ndanduku tna i Su'si ma, te jin
ndani'i ta'vi jaku i.
15 Vaa nú kuechi ja ni ka skenaa i
maa i ma, te ni ndumani Su'si ma
ji'in ñayii ñuu ñayivi a, ¿te naxe ko
kuu-ka kivi ndakuan-ta'vi ña'a Su'si
ma? ¡Kuiti jin ndateku i ja ka kuu i
ñayii kuenda tnu'u ja ni ka ji'i i ma!
16 Vaa nú yo'o ja ka kuu o xinañu'u
ma nuu Su'si ma, in ja va'a ja vii
kúu, suni sukan jin ko kuu ñayii
sandi'i-nka ma. Vaa nú ja vii ja va'a
kuu yo'o yutnu ma, suni sukan ka
kuu tna nda'a tnu ma.

17 Vaa jaku nda'a tnu ma ni
xtandiyo Su'si ma, te ndijin ja ka
kuu ni nda'a tnu olivo yuku ma,
te ni ndatenee ña'a ya nuu ni ka
yo ndenee nda'a maa tnu ma, te ni
ndachindee ña'a yo'o tnu ma ji'in
xikui ja too yika tnu ma.
18 Chukan kúu ja másu ko kani ini ni
ja maa ni kanuu-ka sana nda'a maa
tnu ja ni xtandiyo Su'si ma. Vaa jini
ni ja masu maa nda'a tnu ma chíndee
yo'o tnu ma, vaa ko kani ini ni sukan.
Su'va yo'o tnu ma chíndee nda'a tnu
ma, te sukan-ni ka kuu nda'a tnu ma
ka kuu ni.
19 Te chukan kúu ja máko kani ini ni
sa'a: “Ni xtandiyo Su'si ma nda'a maa
tnu ma, sukan-va'a ndatenee ña'a ya
yo'o.”
20 Chi vaa kuechi ja ñatuu ni ka
kukanu ini i Su'si ma, te ni xtandiyo
ya i. Kovaa ndijin chi jâ ka ndenee
va'a ni, kuechi ja ka kukanu ini ni
ya a. Chukan kúu ja máko jin ko sa'a
vixi ni maa ni, su'va jin koyu'u ni, te
máko jin ko sa'a ni in ja ñatuu játna
ini Su'si ma.
21 Vaa nú Su'si ma, ñatuu ni sakanu
ini ya nda'a maa yutnu ma, te suni
ndijin tna, masu sakanu ini ña'a ya,
nú ma jin ko sa'a ni sukan kúni ya
ma.
22 Jin konde'ya ni ja Su'si o a, iya
va'a ini kúu ya, te suni ndakan ya
kuenda nuu o, te sa'a ndija ya ja jin
ndachunaa ñayii ni ka xndoo ya ma.
Kovaa va'a ini ya ji'in ndijin, nuna jin
ko sa'a jin ko kuu ni ja va'a nuu ya.
Kovaa nú ña'a, te suni xtandiyo tna
ña'a ya.
23 Te suni tna ñayii yukan, nuna
jin ndakani jin ndaka'vi ini i te jin
ndakukanu ini i ya chi ndatenee ya
i yika tnu ma. Vaa Su'si ma chi kuu
ndatenee ya i yika tnu ma.
24 Vaa ndijin ma chi nda'a tnu olivo
yuku ma-ni ka kuu ni, te ni ndatenee
ña'a Su'si ma yika tnu olivo va'a ma.
Kovaa nute ñayii ma chi masu sa'a i
sukan. Te nú sukan, ¡kuiti nda'a maa
tnu olivo ma, su'va ka iyo i ja kuu jin
nukondenee i yika yutnu ni ka te'nde
i ma!
25 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
o a, kúni sa ja jin kuni ni tna'a ja
ni ka iyo yu'u te ñatuu ni ka yo jini
o ma, sukan-va'a vitna, te máko jin
kani ini ni ja maa ni ka kuu ñayii
ka ndanuu-ka. Vaa sa'a ni ka ndo'o
jaku ñayii ñuu Israel ma ja ñatuu ni
ka kukanu ini i Su'si ma, te ni ka sa'a
ndee-ka i ini anua i ma. Te sukan-ni
jin ko kuu i onde ndi'i ñayii ka iyo ja
jin kukanu ini i Su'si ma jin kandija
sukan kúni ya ma, ja ka kuu i ñayii
masu ñuu Israel ma.
26 Sani te ndaka ñayii ñuu Israel ma,
jin ndani'i ta'vi i sukan ndee nuu
tutu Su'si a:

Ñuu nani Sion ma kenda iya sa'a ja
jin kaku ñayii ma,
te xtandiyo ya ndaka ja u'vi ni ka
yo sa'a, ni ka yo kuu sa'ya tata
Jacob ma.

27 Sa'a skuiso sa ja jin ko kuu sa ji'in
i, kivi kenda ja xnaa sa kuechi
i ma,
kúu ya ká'an ya.

28 Te vitna, te ka kaxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a nuu ni a, te ñatuu ka
kunimani i nuu Su'si ma, vaa ka
kukueñu ini i ja ni sa'a Su'si ma ja
jin ndani'i ta'vi ndijin ma. Kovaa
Su'si ma, ni ndakaji ya i, te kútoo ya
i, kuechi ja sukan ni skuiso ya nuu
tna'a i tee jana'a ma.
29 Vaa ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma
masu ndakan-ka ya. Vaa maa ya ni
ndakana i ja jin ko kuu i ñayii ñuu
ya ma, te chukan kúu ja koo ya ji'in i
ni-kani ni-jika.
30 Vaa sukan tna ndijin, onde
xi'na-ka ma, ñatuu ni ka yo kandija ni
sukan tátnuni Su'si ma, kovaa vitna ni
ndakunda'vi ini ña'a Su'si ma kuechi
ja ñatuu ni ka kandija maa ñayii ñuu
Israel ma sukan tátnuni Su'si ma.
31 Te sukan tna ko kuu ñayii ya'a
vitna ja ñatuu ka kandija i Su'si
ma, sukan-va'a sukan ni kunda'vi ini
ña'a Su'si ma ndijin, te sukan tna
ndunda'vi ini ya i.
32 Vaa Su'si ma, ni wa'a ya tnu'u ja
ndaka ni ji'in i, ñatuu ni ka yo kandija
ni sukan ká'an ya ma te ni ka jiso

kuechi ndaka o ma. Vaa sukan, sana
ni ndunda'vi ini ña'a ya ndaka o.
33 Ka'nu xeen kúu tnu'u ndichi jini
Su'si ma.
Kua'a xeen tnu'u ndaa tnu'u
ndija neva'a ya.
Ûni masu kuu jin jaku'ni ini o
te jin ndaka'an o sukan jani ini
ya ja sa'a ya kivi ka'nde ya
tniñu in in ñayii ma,
te ni masu kuu jin jaku'ni ini o
te jin ndaka'an o sukan sa'a
sukan kúu ya ja kúu ya Su'si
ma.
34 Vaa: "¿Na in jáku'ni ini sukan jani
ini Iya Tátnuni ma?"
Xi: "¿Na in ni ka'an-so'o nuu ya
sukan sa'a sukan kúu ya ma?"
35 Xi: "¿Na in nawa ni skuta'vi i Su'si
ma xinañu'u-ka,
sukan-va'a kondetu i nawa
ndani'i i?"
36 Vaa maa ya ni jani ini,
te maa ya ni sa'a,
te kuenda maa ya kúu ndaka ja
iyo a.
Te nuu maa ya kóo jayiñu'u ni-kani
ni-jika.
Te sukan kó kuu.

12

Sukan jin ko sa'a jin ko kuu o ja ni ka kandija o Jesucristo ma

1 Chukan kúu ja ndijin ja jâ ni ka
nduu ni sa'ya Su'si o a, jin kona'a
ni ja sukan kúnda'vi ini ña'a ya ma,
te jikan-ta'vi sa nuu ni ja ni-yu'u
ni-ini ni jin ndakua'a ni maa ni nuu
Su'si o ma, te ni-yu'u ni-ini ni jin
kunukuechi ni nuu ya, visi ka ndo'o
ka neni ni, te máko jin ko sa'a-ka ni
ni-in-ka ja u'vi, su'va jin ku'un ini ni
ja jin ko sa'a ni sukan játna ini Su'si
ma. Vaa sukan jin ko sa'a jin ko kuu
ñayii ka ndasa'a kuenda ma.
2 Máko jin kondikin ni ja jin ko sa'a
ni sukan ka sa'a ñayii ñuu ñayivi a.
Su'va jin ndaxsama ni ja ka jani ini
ni a, sukan-va'a jin nduu ni ñayii jin
ko sa'a ja va'a ja ndaa, sukan-va'a jin
kuni ni nde a kúu ja kúni Su'si ma,
nde a kúu ja játna ini ya ma, nde a
kúu ja ndaa ndija ma.
3 Vaa ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma
saña kúu ja ká'an sa nuu ndi-in ndi-in
ni ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma:
Máko jin kani ini ni ja maa ni ka
kuu-ka, su'va vivii jin ndasa'a ni
kuenda naxe ka iyo ka kuu ni a, ji'in
nde a kúu ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma
ndi-in ndi-in ni ja jin ko sa'a ni. Te
sukan jin kukanu ini ni Su'si ma, te
sukan jin ko sa'a ni.
4 Vaa yikikuñu o a chi ka ndenee ja'a
o, nda'a o, ji'in ndaka-ka ja ka neva'a
o a, te ndi-in ndi-in chi siin siin ja ka
sa'a i.
5 Te sukan ka kuu tna o, vaa kua'a
xeen o kúu, te yikikuñu maa Cristo
ma ka kuu ndaka o, te ndaka o chi
in-ni yikikuñu ka kuu ndi-in ndi-in o
ji'in tna'a o a.
6 Te sukan siin siin ja ni skuta'vi ña'a
Su'si ma, te maa maa o ka neva'a.
Nú nde o ni skuta'vi ña'a Su'si ma
ja ndakaxtnu'u o tnu'u ni taa ya ma,
te sukan kúkanu ini o Su'si ma, te kó
sa'a o.
7 Te nú nde o kunukuechi, te
kúnukuechi o. Xi nde o kaxtnu'u, te
káxtnu'u o.
8 Xi nde o ndaka'an-so'o nuu tna'a, te
ndáka'an-so'o nuu tna'a o. Xi nde o
skuta'vi ñayii ma nawa neva'a o ma,
te má ndakani ini o. Xi nde o tatnuni,
te kátanuu o. Xi nde o kunda'vi ini
tna'a, te kóo sii ini o ja sa'a o sukan.

9 Ja kutoo tna'a o ma kúu ja ûni
kutoo tna'a ndija o, te másu ko
sa'a-ni-nka o. Jín saxiko o ja u'vi ma,
te jín kondikin o ja va'a ma.
10 Jín kutoo tna'a ndi-in ndi-in o
sukan kútoo o ñayii ve'e o ma. Jín
kava respetu o nuu tna'a o ma.
11 Ora jiniñu'u ja jin satniñu o ma,
te máko jin sa'a kuxi o maa o, su'va
ni-yu'u ni-ini o jin kunukuechi o nuu
Iya Tátnuni ma.
12 Jín koo sii ini o ja ka ndetu o ja jin
ni'i o ma, te jín kanda o ora ka ndo'o
ka neni o ma, te jín kakan-ta'vi jín
kakan-ta'vi o nuu Su'si ma.
13 Jín kua'a o nawa ka neva'a o ma
nuu tna'a o ñayii ka jiniñu'u ma. Jín
kuanuu o ve'e o ma ñayii ka jiniñu'u
ja jin ndoo i ma.

14 Jín ka'an o ja va'a ja jin kuu
ñayii ka sondikin ña'a ma ja ñatuu ka
kunimani i nuu o ma, te má jin ka'an
o ja u'vi ja jin kuu i.
15 Jín koo sii ini o ji'in ñayii ka kusii
ini ma, te jín konda'yu o ji'in ñayii ka
nda'yu ma.
16 In-ni ja jin kani ini o, te má jin
sa'a vixi o maa o, su'va jín nduku o
ja jín ketna'a ini o ji'in ñayii nda'vi ka
saxiko ña'a in-ka ñayii. Má jin kani
ini o ja in ñayii ndichi-ka ka kuu o.

17 Máko jin ndasa'a o ja u'vi nuu
ñayii ka sa'a ña'a ja u'vi ma. Ndimaa
jín ko sa'a o ja va'a nuu ndaka ñayii
ma.
18 Jin nduku ni naxe jin sa'a ni,
sukan-va'a jin koo mani ni ji'in
ndaka ñayii ma.
19 Máko jin ndachunaa maa ni ja u'vi
ni ka sa'a ña'a ñayii ma, ndijin ja
ka kutoo tna'a o a, su'va jin xndoo
ni nuu nda'a maa Su'si ma. Vaa
sa'a ká'an tnu'u maa ya a: "Maa sa
ndachunaa, ká'an Iya Tátnuni ma."
20 "Te ñayii ñatuu kúnimani nuu ni
ma, nú kókon i, te kua'a ni ja kaa
i. Te nú yíchi i, kua'a ni ndute ko'o
i. Vaa nú sa'a ni sa'a, te sa'a ni ja
ndakukan-nuu maa i."
21 Máko kua'a ni tnu'u ja kundee ja
u'vi ma nuu ni, su'va ja ko sa'a ni ja
va'a ma, te kundee ni nuu ja u'vi ma.

13

1 Jin kandija ndaka ni ja ka tatnuni
ñayii ka netniñu ñuu ni a, vaa maa
Su'si ma ni jani ini ja jin koo ñayii jin
konetniñu in in ñuu ma, te ñayii ka
netniñu ma, maa Su'si ma ni sunkoo
i ja jin konetniñu i.
2 Te chukan kúu ja, nú na in ñatuu
kándija ja ka ka'an ñayii ka netniñu
ma chi ñatuu kándija i sukan ni jani
ini Su'si ma. Te ñayii yukan chi iyo
maa i ja ndachunaa i ja ñatuu kándija
i ma.
3 Vaa ñayii ka netniñu ma, masu ka
iyo i ja jin ko sa'a i ja jin koyu'u ñayii
ka sa'a ja va'a ma, su'va ja jin koyu'u
maa ñayii ka sa'a ja u'vi ma. ¿Kúni ni
ja ma koyu'u ni ñayii ka netniñu ma?
Sa'a ni ja va'a ma vi, te koo jayiñu'u
ni ja sa'a ni ma.
4 Vaa ñayii ka netniñu ma, ñayii ka
jinukuechi nuu Su'si ma ka kuu i,
sukan-va'a jin koo va'a ni. Kovaa nú
na in sa'a ja u'vi ma, te kóyu'u i. Vaa
masu saneé sañuu-ni kúu ja ka iyo
ñayii ka netniñu ma, vaa ka iyo i ja
kuu jin xndo'o jin xneni i ñayii ka sa'a
ja u'vi ma. Vaa ñayii ka jinukuechi
nuu Su'si ma ka kuu i, te kuu jin sa'a
i ja jin ndachunaa ñayii ka sa'a ja u'vi
ma, te jin ndo'o jin neni i kuechi ja
u'vi ni ka sa'a i ma.
5 Te chukan kúu ja va'a-ka na jin
kandija o ja ka ka'an ñayii ka netniñu
ma. Masu yika-ni ja kuechi ja kuu jin
xndo'o jin xneni ña'a i ma chi kuechi
ja jâ ka jini o sukan kúni Su'si ma ja
jin ko sa'a o ma.

6 Te chukan kúu ja ka chuya'vi ni
na tniñu ka sa'a ka kuu ni ma nuu
tee ka netniñu ñuu ni ma. Vaa ñayii
ka jinukuechi nuu Su'si ma ka kuu
de, te ka jatanuu de ñuu ni ma.
7 Jin ndachunaa ni nuu ndaka ñayii
xi-nuu ka tavi ni ma. Nú iyo ja jin
chuya'vi ni nuu tee ka netniñu ma ja
na tniñu ka sa'a ni ma, te jin chuya'vi
ni. Ja ka xiko ni nuya'vi ma, te nú
ka jikan de ja jin chuya'vi ni, te jin
chuya'vi ni. Te jin kava respetu ni
nuu de, vaa tee ka netniñu ka kuu de,
te jin ka'an vii jin ka'an va'a ni ja jin
kuu de.

8 Jin ku'un ini ni ja ni a vala máko
jin kotavi ni nuu ni-in ñayii ma, te
suni jin kona'a ni ja ka ndee yika ni
ja vivii jin kutoo tna'a ndi-in ndi-in
ni. Vaa nú kútoo tna'a o ma chi sa'a
ndi'i o sukan ká'an tnu'u ni tatnuni
Moisés ma.
9 Vaa sa'a ká'an ma: "Másu ko kivi
nduu ni ji'in in-ka ñayii masu ni
tnanda'a ji'in ni ma, másu ko ka'ni
ni in-ka ñayii ma, másu ko sakui'na
ni, másu ko ka'an ni tnu'u in-ka
ñayii ma, másu ko ndiyo ini ni." Te
ndaka-ka ja ni tatnuni Su'si ma ja
ko sa'a o ma, te ni nduu i in-nka-ni
sukan ká'an tnu'u ya'a: "Kutoo ni
in-ka ñayii ma sukan kútoo ni maa
ni."

10 Ja kútoo o in-ka ñayii ma kúu ja
ni-in ja u'vi sa'a o in-ka ñayii ma. Te
nú kúndee o sa'a o sukan chi yikuu o
sa'a ndi'i o sukan ni tatnuni Moisés
ma.
11 Te sa'a, te ka jini o sukan ka kuu
ñayii a tiempu ya'a, te chukan kúu
ja ni kenda ora ja jin ndoto o, vaa
kuenda tnu'u ja ka kixi o. Vaa vitna
jâ ni kuyatni-ka kivi jin ndani'i ta'vi o
ma sana kivi ni ka keja'a o ka kandija
o Su'si ma.
12 Vaa kuenda tnu'u ja ni ndukuiti-ka
jakuaa ma, te ve kuyatni-ka ja ve ndii
ma. Jín ko sa'a ndaa jín ko sa'a ndija o
sukan ka kuu ñayii ka jika nduu ma,
sukan-va'a jin kundee o nuu ja u'vi
ma.
13 Másu jin ko kuu o ñayii jin ko kaa
jin ko ko'o, te jin ko ndajini o. Ni a jin
yaa o te jin ko kuneé jin ko ku-uun
o. Ni a jin ko kanaa o xi ja jin ko
kukueñu ini nuu tna'a o.
14 Su'va jín ku'un ini o ja maa Jesu-
cristo iya tátnuni nuu o a, te jin ko sa'a
o sukan ni yo sa'a ya ma. Te máko jin
katanuu o nawa kúu ini yikikuñu o a
ja sa'a o ma.

14

Sukan jin kuan-ta'vi o ñayii ñatuu jin kukanu ini va'a-ka Su'si ma

1 Jin jaku'ni ini ni, te jin kanda
ni nuu ñayii ñatuu jin kukanu ini
va'a-ka i Su'si ma. Te máko jin skiti
tna'a ini ni naxe ka jani ini i ma.
2 Ka iyo jaku i ja ka kukanu ini i ja
kuu jin kaa i ndaka. Kovaa ka iyo
jaku i ja ñatuu ka kusaa ini i ja kuu
jin kaa i kuñu ma.
3 Nú nde o jaa ndaka ma, te má
saxiko o nde i ñatuu jaa ndaka ma, te
nú nde i ñatuu jaa ma, te máko ka'an
i tnu'u ñayii jaa ma. Vaa Su'si ma chi
jan-ta'vi ña'a ya ndaka o.
4 Ndijin, ¿nde in kúu ni ja ká'an ni
tnu'u in-ka ñayii jinukuechi nuu Su'si
ma? Nú nukuiñi i xi ni kotuu i, kovaa
nuu nda'a maa Iya Tátnuni ma iyo i.
Kovaa kuiti konukuiñi va'a i, vaa kuu
sa'a Iya Tátnuni ma ja kuu konukuiñi
va'a i.
5 Te jaku ñayii ma chi ka jani ini
i ja ka iyo kivi kanuu-ka te ka iyo
kivi ndeva'a-ni. Kovaa jaku ñayii ma
chi inuu-ni ka kuu ndaka kivi ma, ka
jani ini i. Ndi-in ndi-in ñayii ma, na
jin kukanu ini i sukan ka jani ini i
ma, te jín sa'a i sukan.
6 Ñayii kándija sukan kúu in kii ma,
kándija i nuu Iya Tátnuni ma. Te
ñayii ñatuu kándija sukan kúu in kii
ma, kándija tna i nuu Iya Tátnuni ma,
te ñatuu sanuu i kivi ma. Te ñayii
jaa ndaka ma, kúkanu ini i nuu Iya
Tátnuni ma, vaa ndákuan-ta'vi i nuu
Su'si ma, te jaa i. Kovaa ñayii ñatuu
jaa ndaka ma, kúkanu ini tna i nuu
Iya Tátnuni ma, te ñatuu jaa i, te
ndákuan-ta'vi i nuu Su'si ma.
7 Vaa ni-in o ja ka ndito ka teku o a,
ka ndito ka teku o sukan kúu ini maa
o, te ni-in o kûu ja kúu ini maa o.
8 Vaa nú ka ndito ka teku o, nuu maa
Iya Tátnuni ma ka ndito ka teku o. Te
nuna jin kûu o, nuu nda'a maa Iya
Tátnuni ma ndenda koo o. Te chukan
kúu ja nuna jin kondito jin koteku o
xi nuna jin kûu o, kovaa nuu nda'a
Iya Tátnuni ma ka iyo o.
9 Vaa Cristo ma, ni ji'i ya, te ni
ndateku ya, te téku ya, sukan-va'a ko
kuu ya iya tátnuni nuu ñayii ni ka ji'i
ma ji'in nuu ñayii ka teku ma.
10 Kovaa ndijin, ¿nava'a ká'an ni tnu'u
tna'a ni ma? ¿Te nava'a saxiko ni
tna'a ni ma? Jin kona'a ni ja ndaka o
jin ndenda koo nuu núkoo Cristo ma
ja ndakan ya kuenda nuu o ma.
11 Vaa sukan ndee tnu'u ká'an ya ma:
Ja ndaa kúu ja téku sa,
ká'an Iya Tátnuni ma,
te ja ndaa kúu ja ndaka ñayii ma,
jinkuiñi jiti i nuu sa,
te ndaka ñayii ma, jin ndaka'an jin
ndakachi i na in kúu sa a,
kúu ya ká'an ya.
12 Te sukan ndi-in ndi-in o jin
ndakua'a kuenda nuu Su'si ma nawa
ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu o ma.
13 Te chukan kúu ja máko jin ko
ka'an tnu'u tna'a ndi-in ndi-in-ka o.
Jín ndasa'a o kuenda, te máko jin sa'a
o ja jin ndakakayata tna'a o ma nuu
Su'si ma.

14 Saña chi jini sa, te kúkanu ini sa
Jesús Iya Tátnuni ma ja ni-in ja jaa
o ma iyo tne'e. Kovaa nú maa ñayii
ma, jani ini i ja iyo tne'e ja jaa i ma
chi sukan iyo, kuechi ja sukan jani
ini maa i ma.
15 Kovaa nú kuechi tna'a ja jaa o ma
te sa'a o ja kuxii ini tna'a o ma chi
masu nde sa'a o sukan ka sa'a ñayii
ka kutoo tna'a ma. Máko sa'a ni ja
kuechi ja ndeyu ma-ni, te skenaa in
ñayii ma maa i, te vitna ja jâ ni ji'i
Cristo ma nuu tniñu tna i ma.
16 Nú ña'a, te jin ka'an i tnu'u ni, visi
ja va'a kúu ja sa'a ni ma.
17 Vaa nuu tátnuni Su'si ma, masu ja
nawa kaa o xi nawa ko'o o kúu chi
ña'a. Su'va ja jin ko sa'a ndaa jin ko
sa'a ndija o te jin koo mani o te jin
koo sii ini o kúu, vaa ka iyo o ji'in
Xtumani Ndios ma, te sukan kúni ya
ja jin ko sa'a o.
18 Vaa nuna sa'a o sa'a nuu Cristo ma
chi sa'a o ja játna ini Su'si ma, te onde
ñayii ma chi jin ka'an va'a jin ka'an
vii i ja kuu o.

19 Te chukan kúu ja jín ko sa'a o
tna'a ja sa'a ja jin koo mani o ma, te
sukan, te jín chindee o tna'a o ma, te
jín jaku'ni-ka ini ndaka o, te jín koo
va'a-ka o nuu Su'si ma.
20 Vaa ja ndaa kúu ja ndaka ja kaa o
ma chi ka iyo vii ka iyo va'a i nuu
Su'si ma, kovaa ja u'vi kúu nú na
in na sa'a ja ndakakayata tna'a i ma
nuu Su'si ma ja kuechi ja ndeyu jaa i
ma. Te chukan kúu ja máko sa'a ni ja
kuxii ini tna'a ni ma te ndakakayata
i nuu Su'si ma ja kuechi ja jaa o ma.
21 Va'a-ka kúu ja máko kaa o kuñu
ma, te máko ko'o o ndixi ma,
sukan-va'a máko sa'a o ja xtaya tna'a
o ma te ndakiti ini i te kakayata i nuu
Su'si ma.
22 ¿Kúkanu ini ni nuu Su'si ma ja kuu
kaa ni? Sukan kani ini maa ni nuu
Su'si ma. Vaa ja va'a kúu ñayii ñatuu
nawa ndaxtekuechi ña'a ja jani ini i
ja kuu sa'a i ma.
23 Kovaa ñayii jani in jani uu ini te
ñatuu kúkanu ini i nuu Su'si ma tna'a
ja jaa i ma chi jiso kuechi i, vaa ñatuu
kúkanu ini i nuu Su'si ma ja sa'a i ma.
Te ndaka ja sa'a o ma, te nú ñatuu
kúkanu ini o nuu Su'si ma chi jiso
kuechi o nuu ya.

15

1 Chukan kúu ja yo'o ja ni ka
jaku'ni-ka ini o nawa kúni Su'si ma
ja jin sa'a o ma, te jín kanda o nuu
ñayii ñatuu jin jaku'ni-ka ini naxe jin
ko sa'a i nuu Su'si ma, te jín chindee
o i, te máko jin sa'a o sukan ka jatna
ini maa o ma.
2 Su'va ndi-in ndi-in o sa'a ja va'a ja
kuu tna'a o ma tna'a ja chindee ña'a
ja jin koo va'a i nuu Su'si ma.
3 Vaa ni a Cristo ma, masu ni sa'a ya
ja játna ini maa ya ma, su'va maa ya
ni ndo'o sukan ndee nuu tutu Su'si
ma: “Tnu'u ndeva'a ni ka yo ka'an i
nuu ni ma, kuenda tnu'u ja nuu maa
sa ni ka yo ka'an i.” Sa'a ká'an.
4 Vaa ndaka ja ndee nuu tutu Su'si
ma onde xi'na-ka ma, jâ ka ndee i
sukan-va'a jin skua'a o, te jin ndani'i
o tnu'u kanu ini nuu tutu ya ma, te
kava kuee ini o, te kukanu ini o ja ni'i
o ja vii ja va'a taa Su'si ma.

5 Vaa Su'si ma kúu iya sa'a ja kava
kuee ini o, te maa ya, na taa tnu'u
kanu ini, te na sa'a ya ja inuu jin kani
ini ndaka o sukan kúu maa Cristo
Jesús ma,
6 sukan-va'a in-ni ja jin kani ini o,
te inuu jin kata o te jin ndachiñu'u
o Su'si o Yuva Jesucristo iya tátnuni
nuu o a.

7 Te chukan kúu ja jín kuan-ta'vi
nuu tna'a ndi-in ndi-in o, sukan
ni jan-ta'vi tna ña'a Cristo ma,
sukan-va'a kóo jayiñu'u Su'si ma.
8 Vaa ká'an sa ja Cristo ma, ni kii ya ja
ni jinukuechi ya nuu ñayii judío ma,
sukan-va'a kaxtnu'u ya tnu'u ndaa
tnu'u ndija Su'si ma te sa'a ya sukan
ni skuiso Su'si ma nuu tna'a o ñayii
jana'a ma,
9 te sukan-va'a ñayii masu judío ka
kuu i ma, te jin ndachiñu'u i Su'si ma
iya nda'vi ini ma. Vaa sa'a ndee nuu
tutu ya ma:
Te chukan kúu ja ndaka'an ndakachi
sa nuu ñayii masu judío ka kuu
i ma ja sa'a ja kúu ni a,

te kata sa nuu maa ni.
10 In-ka nuu ká'an sa'a:
Ndijin ja masu ñayii judío ka kuu ni,
jin ndusii ini ni ji'in ñayii kúu ñuu ya ma.
11 Te in-ka nuu ká'an sa'a:
Ndaka ñuu ma, jín ndachiñu'u i Iya Tátnuni ma,
te ndaka ñuu ma jín kata nuu ya.
12 Te sa'a ni ndaka'an tna Isaías ma:
Koo in Sa'ya tata Isaí ma,
te ndokuiñi ya ja tatnuni ya nuu ñayii ñuu ñayivi a,
te nuu maa ya jin kukanu ini ndaka ñuu ma,
kúu de ká'an de.
13 Te maa Su'si ma na sa'a ja jin kukanu ini o ya ma, te maa ya na sa'a ja jin koo sii ini xeen o te jin koo mani o, ja ka kandija o ya ma, sukan-va'a ja maa tnu'u ndee tnu'u ndatnu Xtumani Ndios ma, te sa'a ya ja jin kukanu ini xeen-ka o ja jin ni'i o ja taa ya ma.
14 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o ma, kúkanu ini sa ja ka kunda'vi ini tna'a xeen o, te jâ ka jini ni ndaka tnu'u ndaa tnu'u ndija ma, sukan-va'a kuu jin ndaka'an-so'o nuu tna'a ndi-in ndi-in ni te jin ndakani ichi tna'a ni.
15 Kovaa ja maa ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a Su'si ma, te ni kusaa ini sa ja tee sa jaku-ni tnu'u ya'a nuu ni, sukan-va'a jin kona'a ni,
16 vaa maa Su'si ma ni sacargu ña'a ja kunukuechi vii kunukuechi va'a sa nuu Jesucristo ma ja kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ya ma nuu ñayii masu judío ka kuu i ma, sukan-va'a jin ko kuu i ñayii jin ko sa'a ja játna ini Su'si ma, te ja maa Xtumani Ndios ma, te jin xndoo i ja u'vi ma.
17 Chukan kúu ja kútachi xeen sa ja káxtnu'u sa tnu'u Cristo Jesús ma, vaa sukan, te jinukuechi sa nuu Su'si ma.
18 Masu nawa kúsaa ini sa ja ká'an sa, nú masu ja tna'a ja ni sa'a maa Cristo ma, vaa maa ya ni jatniñu ña'a ya ja ni ka'an sa nuu ñayii masu judío ka kuu i ma, sukan-va'a jin kandija i nuu Su'si ma, te maa ya ni taa ndaka tnu'u ni ka'an sa ma ji'in ndaka ja ni sa'a sa ma.
19 Te onde Jerusalén ma ji'in yuñuu ma, te onde ñuu Ilírico ma, ni-ka'nu ni ja'an sa, te ja maa Xtumani Ndios ma, te ni kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma, te maa ya ni kaxtnu'u tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma, vaa kua'a milagru ni sa'a ya ñuu nuu ni ja'an sa ma.
20 Te sukan ni tnuñu sa ja ni kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a nuu ñayii ñatuu jin kuni-ka Cristo ma, nuu ñatuu ki'in-ka ñayii jin kaxtnu'u i tnu'u Su'si o a, sukan-va'a ma ndatnii sa tniñu ni skeja'a in-ka ñayii ma.
21 Vaa sa'a ndee nuu tnu'u Su'si a:
Ñayii ñatuu nama uun ni kenda in ñayii ja káxtnu'u i na in kúu Su'si ma, te jin kuni i,
te ñayii ñatuu nama uun ni ka jiniso'o i na in kúu ya ma, te jin jaku'ni ini i.
22 Te sa'a ni jatanuu sa, chukan kúu ja kua'a jichi ñatuu ni kuu ja jaan sa jan koto ña'a sa.

Kúni Pablo ma ja ki'in de ñuu Roma ma

23 Kovaa vitna, ñuu ya'a, masu ndenu iyo-ka ñuu nuu kaxtnu'u sa tnu'u Su'si a, te jâ iyo kua'a kuiya ja kúu ini sa ja jaan sa nuu ka iyo ni a.
24 Chukan kúu ja kivi ki'in sa ñuu España ma, te jaan sa nuu ka iyo ni a, vaa kúni sa ja kuni ña'a sa kivi ya'a sa yukan. Te nú ni jinu ni ka ndatnu'u sii ini o ma, te jin koo ni jin ndachu'un ichi ña'a ni ichi nuu ki'in sa ma.
25 Kovaa vitna ki'in sa ñuu Jerusalén ma, sukan-va'a chindee sa ñayii jâ ni ka kandija Su'si ma te ni ka xndoo i ja u'vi ma.
26 Vaa ñuu Macedonia ya ji'in ñuu Acaya ya, ni ka xtutu tna'a o ya jaku xu'un ja ki'in nuu tna'a o ñayii ka kunda'vi ka iyo ñuu Jerusalén ma, ja ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma.
27 Ni ka jani ini i ja va'a-ni kúu, vaa iyo ja ka tavi i nuu ñayii judío ma, vaa ja maa ñayii yukan, te ni ka kuta'vi tna'a i ja ka jiniñu'u ini anua i ma, te

chukan kúu ja iyo ja jin ndachindee
tna i ñayii yukan nawa ka jiniñu'u i ja
jin kaa jin ko'o i ma.
28 Chukan kúu ja nú ni kuu ni sa'a sa
sukan, te nú ni jinu ni ndakua'a sa ja
jin tetniñu i ma, sani te jaan sa nuu
ka iyo ni a ichi ki'in sa ñuu España
ma.
29 Vaa jini sa ja nuna jaan sa nuu ka
iyo ni a chi jaan sa ji'in kua'a xeen ja
vii ja va'a, sukan ká'an tnu'u Cristo
ma.
30 Te ja maa Jesucristo iya tátnuni
nuu o a, ji'in ja sukan sa'a Xtumani
maa ya ma ja jin kutoo tna'a o ma, te
jikan-ta'vi sa nuu ni ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a ja jin chindee ña'a ni
ja jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma ja
kuu sa,
31 sukan-va'a na kaku sa nuu ñayii
ñatuu ka kuni ja jin kandija i Cristo
ma ja ka iyo i ñuu Judea ma, ji'in ja na
jin kuan-ta'vi tna'a o ñatuu ka sa'a-ka
ja u'vi ma ja ka iyo i ñuu Jerusalén ma
ja jin tetniñu ñayii ya'a,
32 sukan-va'a ja maa Su'si ma, te sii
ini kenda sa nuu ka iyo ni a, te jin
ndatatu ini anua ndaka o jaku kivi
jin koo kaa o ma.
33 Te maa Su'si iya sa'a ja ka iyo mani
o a, na koo ya ji'in ndaka o. Te sukan
kó kuu.

16

Ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Roma ma

1 Te suni káxtnu'u sa ja kenda ku'va
o Febe a, ña'a jinukuechi nuu ñayii
ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu
Cencrea ma.
2 Te ja maa Iya Tátnuni ma, te jin
kuan-ta'vi ni ña, sukan iyo ja jin ko
sa'a o ja ka kuu o ñayii ñatuu ka
sa'a-ka ja u'vi ma. Te jin chindee ni
ña ndeva'a-ni nawa jiniñu'u ña, vaa
maa ña chi chíndee ña kua'a xeen
ñayii, te ni chindee tna ña'a ña saña.
3 Te jin ndakua'a tna ni nchuxi ña'a
kúu Priscila ma ji'in yii ña Aquila
ma, vaa ka jinukuechi de ji'in ña ja
ka kaxtnu'u de tnu'u Cristo Jesús ma
nuu ñayii ma, sukan sa'a tna sa a.
4 Vaa ñatuu ni ka ndi ini de ji'in ña,
visi na jin kûu de nuu tniñu sa. Te
masu maa in-ni sa ndákuan-ta'vi nuu
de ji'in ña chi ndaka ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si o a ja masu judío ka kuu i
ma ja ka iyo i ndaka ñuu ma.
5 Jin ndakua'a tna ni nchuxi ndaka
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si a ja ka
ndatna'a i ve'e de ma. Te suni jin
ndakua'a tna ni nchuxi tee ka kutoo
xeen o a, tee nani Epeneto a tee
xinañu'u ni kandija tnu'u Cristo ma
ja ni ka iyo de ñuu Acaya ma.
6 Jin ndakua'a tna ni nchuxi ña'a
nani María a, ña'a satniñu xeen ja jin
kuu maa ni a.
7 Jin ndakua'a tna ni nchuxi tee kúu
Andrónico a ji'in tee kúu Junias a, tee
ni ka yinee ji'in sa vekaa ma, vaa
vivii ka ka'an tee ni tetniñu Cristo ma
ja jin kuu de, te xi'na-ka maa de ni ka
kukanu ini Cristo ma sana saña.
8 Suni jin ndakua'a ni nchuxi tee kúu
Amplias a tee ka kutoo xeen o ja ka
iyo o nuu maa Iya Tátnuni ma.
9 Jin ndakua'a ni nchuxi tee nani
Urbano a, tee ka jinukuechi ji'in sa
ja ka kaxtnu'u sa tnu'u Cristo Jesús
a nuu ñayii ma. Te jin ndakua'a tna
ni nchuxi tee kúu Estaquis a, tee ka
kutoo xeen o ma.
10 Jin ndakua'a tna ni nchuxi tee kúu
Apeles a, tee ni kundee nuu tnundo'o
tnuneni ma, te vitna núkuiñi va'a
de nuu Su'si o a. Jin ndakua'a tna
ni nchuxi ñayii ka iyo ve'e tee kúu
Aristóbulo a.
11 Jin ndakua'a ni nchuxi tee kúu
Herodión a, ja kúu de tna'a sa ma. Jin
ndakua'a ni nchuxi ñayii ka iyo ve'e
Narciso a, ñayii ka iyo nuu nda'a Iya
Tátnuni a.
12 Jin ndakua'a ni nchuxi nuu Trifena
a ji'in Trifosa a, ña'a ka satniñu nuu
Iya Tátnuni a. Jin ndakua'a ni nchuxi
ña'a nani Pérsida a, ña'a satniñu xeen
nuu Iya Tátnuni a, ña'a ka kutoo o a.
13 Jin ndakua'a ni nchuxi tee nani
Rufo a, tee ni ndakaji ña'a Iya Tátnuni
ma, ji'in si'i de a ña'a kuenda tnu'u ja
si'i sa kúu ña ma.
14 Jin ndakua'a ni nchuxi tee nani
Asíncrito a, ji'in tee nani Flegonte a,

ji'in tee nani Hermas a, ji'in tee nani
Patrobas a, ji'in tee nani Hermes a,
ji'in tna'a o ni ka nduu sa'ya Su'si o a
ja ka iyo i ji'in de a.
15 Jin ndakua'a ni nchuxi tee nani
Filólogo a, ji'in ña'a kúu Julia a, ji'in
tee nani Nereo a, ji'in ku'va de a, ji'in
tee nani Olimpas a, ji'in ndaka ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si o a ja ka iyo i
ji'in de a.

16 Ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña
ndaka ñayii ni ka kandija Cristo
a ja ka iyo i ndaka ñuu ya. Te
jin ndakua'a tna'a ndi-in ndi-in ni
nchuxi, te kó kuu in tnu'u mani.

17 Kovaa jikan-ta'vi sa nuu ni ja
ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, te jin
konde'ya va'a ni nde ñayii ka sa'a
ja ka kusiin jaku ñayii ma te ñatuu
ka kandija-ka i sukan ni ka kutu'va
i onde xinañu'u ma. Te máko jin
ketna'a ini ni ji'in ñayii yukan.
18 Vaa ñayii yukan chi masu ka
jinukuechi i nuu Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, nú masu ja ka ndi
ini i kúu ja jin ni'i i ja jin ku'un
chii i ma-ni. Te vivii ka ka'an i, te
ka xnda'vi i ñayii ñatuu ka ndasa'a
kuenda ma.
19 Kovaa ja ka kuu ndijin, nuu ndaka
ñayii ma ni kenda tnu'u ja sukan ka
kandija ni a, te chukan kúu ja kúsii
ini xeen sa ja sukan ka kuu ni a.
Kovaa kúni sa ja jin ko kuu ni ñayii
ndichi, sukan-va'a jin sa'a ni ja va'a
ma, te máko jin ko kuu ni ñayii jin ko
sa'a ja u'vi ma.

20 Te maa Su'si iya sa'a ja ka iyo
mani o a, masu kua'a-nka kivi, te sa'a
ya ja chii ja'a ni a kendoo tachi ma,
te ûni jin kuiñu ni i.

Te ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a
Jesucristo iya tátnuni nuu o a ndimaa
kóo nuu ka iyo ndaka ni a.

21 Ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña Tim-
oteo a, tee ka kaxtnu'u ji'in sa tnu'u
Su'si a, ji'in tee nani Lucio a, ji'in tee
nani Jasón ya, ji'in tee nani Sosípater
ya, tee ka kuu tna'a sa ya.

22 Maa sa nani Tercio, tee ni tee
carta ya'a ja ni tatu ña'a Pablo a,
te ja maa iya tátnuni nuu o a, te
ndákan-tnu'u ñaña'a tna ña'a sa.
23 Te ndákan-tnu'u ñaña'a ña tee
nani Gayo a, tee tánuu ve'e de ya ja
ndóo saña ja kúu sa Pablo a. Te tánuu
de ve'e de ya ja ka ndatna'a ndaka sa
ja ka kuu sa ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si o a. Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a
ña Erasto a tee tnii xu'un ñuu a, ji'in
ñani o tee nani Cuarto a.
24 Te ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a
Jesucristo iya tátnuni nuu o a na koo
ji'in ndaka ni, te sukan kó kuu.
25 Jayiñu'u kóo nuu Su'si iya kuu
sa'a ja jin konukuiñi va'a ni ma,
sukan ká'an tnu'u vii tnu'u va'a Jesu-
cristo ma ja ni kaxtnu'u sa ma, tna'a
ja ni yo iyo yu'u onde kivi vee o ma.
26 Te ni sa'a ya ja vitna, te ni ka jini
o, vaa maa Su'si ma iya iyo ni-kani
ni-jika ma ni tatnuni ja jin tee tee ni
ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
ya ma, kovaa ñatuu na in ni jaku'ni
ini. Te suni maa i ndákaxtnu'u ya nuu
ndaka ñayii a onde vitna, sukan-va'a
jín kandija i sukan kúni Su'si ma te jín
kukanu ini i ya.
27 Ja maa Jesucristo ma, te nuu maa
in-ni Su'si iya ndichi ma na koo
jayiñu'u ni-kani ni-jika. Te sukan kó
kuu.

Carta xinañu'u ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Corinto ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Corinto ma

1 Saña kúu Pablo tee ni ndakana ña'a Jesucristo ma, ja sukan kúu ini maa Su'si ma, te ni tetniñu ña'a ya, te ka iyo sa ji'in ñani o Sóstenes ya.

2 Te ka tee sa tutu ya'a nuu ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a ja ka iyo ni ñuu Corinto a, ja jâ ni ka ndusiin ni nuu ja u'vi ma, vaa ka iyo ni ji'in Cristo Jesús ma, te ni ndakana ña'a ya ja jin ko kuu ni ñayii ñatuu na ja u'vi-ka jin ko sa'a. Te ka tee tna sa nuu ndaka ñayii ka ndakune'e Jesucristo iya tátnuni nuu o a ja ka iyo i ndeva'a-ni ñuu ma. Iya tátnuni nuu i ji'in nuu o a kúu ya.

3 Ka kuni sa ja Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, te jin koo mani ni.

Ndákuan-ta'vi Pablo ma nuu Su'si ma ja ni skuta'vi ya ja vii ja va'a nuu ñayii ni ka nduu sa'ya ya ma

4 Ndimaa ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja jin kuu ni, vaa ja maa Cristo Jesús ma, te ni skuta'vi ña'a Su'si ma ja vii ja va'a.
5 Vaa ja maa ya te ni ka ndani'i ni ndaka ja va'a ma, na ko ka'an o ja ndaka tnu'u va'a ma, ji'in ndaka tnu'u ndichi ma,
6 ji'in ndaka tnu'u va'a ni ka kaxtnu'u sa sukan ni ndo'o ni neni Cristo ma ja jin kuu o ma.
7 Te sa'a ni skuta'vi ña'a Su'si ma ndaka, sukan-va'a ñatuu nawa ko ka'ni-ka ña'a i, nani ka ndetu o ja ndenda Jesucristo iya tátnuni nuu o a.
8 Te maa ya chindee ña'a ja jin konukuiñi va'a ni nuu ya ma sukan-va'a ni-in ja u'vi jin konee jin kondiso ni onde kivi ndenda ya ma.
9 Vaa Su'si ma chi ja ká'an ya ma chi ûni sa'a ya, te maa ya kúu iya ni ndakana ña'a ja jin ketna'a ini ni ji'in Sa'ya ya Jesucristo iya tátnuni nuu o a.

Má jin sa'a siin tna'a o, vaa suni maa Cristo ma kúu iya ka kandija o a

10 Ja maa Jesucristo iya tátnuni nuu o a, te ja jikan-ta'vi sa nuu ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a kúu ja in-ni ja jin ko ka'an ndaka ni, te ñatuu koo jin ko sa'a siin tna'a ni, su'va inuu kuiti jin kani ini ni te inuu jin ketna'a ini ni.
11 Ká'an sa sa'a nuu ndaka ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, vaa ni ka kaxtnu'u ñayii ka iyo ve'e Cloé ma nuu sa ja su'va su'va ka kuu ni te ka skiti ini tna'a ni.
12 Chi vaa sa'a ka ka'an in jichi in jichi ni: “Saña chi ka sa'a sa sukan ni kaxtnu'u Pablo ma”, te “saña chi ka sa'a sa sukan ni kaxtnu'u Apolos ma”, te “saña chi ka sa'a sa sukan ni ka'an Cefas ma”, te “saña chi ka sa'a sa sukan ni ka'an Cristo ma.”
13 ¿Xi uu jichi Cristo ma kúu? ¿Xi saña ja kúu sa Pablo a, ni ndakaa sa nuu krusi ma ja jin kuu ni? ¿Xi ja nani maa sa ja kúu sa Pablo a ni ka jandute ni, ja jin ko ka'an ni sukan?
14 Ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja ni-in ndijin ñatuu ni skuandute sa, nú masu ja tee kúu Crispo ma ji'in tee kúu Gayo ma-ni,
15 sukan-va'a ñatuu na nde ni ko ka'an ja ni jandute ni ja maa sa.
16 Suni ni skuandute sa ñayii ve'e tee nani Estéfanas ma, te ja ndaka-ka ñayii ma, ñatuu na'a sa nú ni skuandute sa in-ka i.
17 Vaa masu ni tetniñu ña'a Cristo ma ja skuandute sa ñayii ma chi ni tetniñu ña'a ya ja kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ya ma. Te masu tnu'u ndichi maa sa kúu ja kaxtnu'u sa a, vaa jin ko katanuu ña'a ñayii ma. Su'va ja kúni saña kúu ja jin kona'a ñayii ma sukan ni ndo'o ni neni Cristo ma nuu krusi ma ja jin ndani'i ta'vi i ma.

Jesucristo ma chi tnu'u ndichi Su'si ma ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma kúu ya

18 Kovaa ñayii ka skenaa maa i ma chi tnu'u ká'an sukan ni ji'i Cristo ma nuu krusi ma chi tnu'u neé tnu'u uun-ni kúu, ka jani ini i. Kovaa nuu yo'o ja ni ka kandija o sukan ni ji'i ya ma chi tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma kúu, te sa'a i ja jin ndani'i ta'vi o.
19 Vaa sa'a ndee nuu tnu'u Su'si ma:
Xnaa ri tnu'u ndichi nuu ñayii in-
undichi ma,
te xnaa ri tnu'u sa'a ja jáku'ni ini
ñayii jani ini ja jáku'ni ini i ma.
20 ¿Ndenu iyo ñayii ndichi ma? ¿Te ndenu iyo tee skua'a tutu ma te jini xeen de ma? ¿Te ndenu iyo ñayii ndanduku kuenda tnu'u ndichi tiempu ya'a? ¿Masu ni sa'a Su'si ma ja ni nduneé, ni nduku'u tnu'u ndichi iyo ñuu ñayivi a?
21 Vaa masu ni wa'a Su'si ma tnu'u ja ñayii jani ini ja ndichi xeen i iyo i ñuu ñayivi a, te kundee tnu'u ndichi jini i ma ja kuni i ja iyo Su'si ndija ma. Su'va ja ni jatna ini Su'si ma kúu ja jin koniniso'o ñayii ma tnu'u vii tnu'u va'a ya ma, te jin jaku'ni ini i naxe jin ndani'i ta'vi i ma, visi ka ká'an maa ñayii ñatuu ka kandija tnu'u Su'si ma ja tnu'u neé tnu'u ku'u-ni kúu ma.
22 Vaa ñayii judío a, ka jikan i seña nuu Su'si ma, sana jin kandija i ya ma. Te ñayii ñuu griego a, ka ndan-duku i tnu'u ndichi ma, te ka jani ini i ja sukan, te jin ndani'i i Su'si ma.
23 Kovaa saña chi ka kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma iya ni ka skuita kaa i nuu krusi ma. Kovaa nuu ñayii judío ma chi in ja xtna'a ña'a kúu ja ka kaxtnu'u sa sukan ma, te nuu ñayii masu judío ka kuu i ma chi tnu'u neé tnu'u ku'u kúu tnu'u ka kaxtnu'u sa a, ka ka'an i.
24 Kovaa nuu ñayii ka kuu judío ma ji'in griego ma ja ni ndakana ya i te ni ka nduu i sa'ya Su'si ma chi tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma kúu Cristo ma, ji'in tnu'u ndichi Su'si ma kúu ya nuu i, ka ka'an i.
25 Vaa tnu'u Su'si ma ja ka jani ini ñayii ma ja masu nde jiniñu'u ma, su'va tnu'u ndichi-ka ka kuu i sana tnu'u ndichi ñayii ñuu ñayivi a. Te tna'a ja sa'a Su'si ma ja ka jani ini ñayii ma ja masu na tnu'u ndee tnu'u ndatnu i ma, kovaa iyo-ka tnu'u ndee tnu'u ndatnu i sana ja ka sa'a maa ñayii ma.
26 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o ma, jin ndasa'a maa ni kuenda, ja masu kua'a ni ni ka yo kuu ñayii ndichi ma, te ni masu kua'a ni ni ka yo kuu ñayii ka tatnuni-ka, te ni masu kua'a ni ni ka yo kuu ñayii ka kuu xiku-ka ma ne'un ñayii ñuu ñayivi a, nuu ni ndakana ña'a ya ma.
27 Su'va ñayii ka jani ini ñayii ñuu ñayivi a ja masu ka jaku'ni ini i ma, ka kuu ñayii ni ndakaji Su'si ma, sukan-va'a sa'a ya ja jin ndakukan-nuu ñayii ka jani ini ja inundichi-ka i ma. Te ñayii ñatuu ka iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu i ma ni ndakaji Su'si ma, sukan-va'a sa'a ya ja jin ndakukan-nuu ñayii ka jani ini ja ka iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu i ma.
28 Te ñayii ka saxiko ña'a ñayii ñuu ñayivi a, ñayii yukan ni ndakaji Su'si ma, te ñayii masu kuu-ka ka ka'an ñayii ñuu ñayivi a ni ndakaji tna ya, sukan-va'a jin kendoo nda'vi maa ñayii ka jani ini ja maa i ka kuu-ka ma,
29 sukan-va'a ñatuu na in ko ka'an ja maa i kúu-ka nuu Su'si ma.
30 Vaa ja maa Su'si ma, te ka iyo o ji'in Cristo Jesús ma. Te ja maa Cristo Jesús ma, te ni ka nduu o ñayii ndichi, te ja maa ya, te ni ka nduu o ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa, te ñatuu na ja u'vi-ka jin ko sa'a o nuu Su'si a, vaa ni ndatava ña'a ya nuu ja u'vi ma.
31 Te ja sukan ndaka chíndee ña'a ya ma, te jín ko kuu o sukan ndee nuu tutu Su'si ma: “Nú na in kúni ja kani ini i ja maa i kúu-ka, su'va Su'si ma na ndachiñu'u i vaa maa ya kúu iya sa'a ndaka.”

2

Pablo ma chi nanimaa tnu'u ja ni ndakaa Jesucristo ma te ni ji'i ya nuu krusi ma kúu tnu'u ni kaxtnu'u de ma

1 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu ni sa'ya Su'si ma, nuu ni jaan sa
ni jan kaxtnu'u sa tnu'u Su'si a, masu
ni ka'an sa tnu'u yii tnu'u ndichi nuu
ni ma.
2 Ûni ni ñu'u ini sa ja masu ka'an
sa in-ka tnu'u, nú masu ja nanimaa
tnu'u sukan ni ndakaa Jesucristo ma
nuu krusi ma ndaka'an sa nuu ni,
sukan-va'a jin kuni tna ni.
3 Ñatuu na tnu'u ndee tnu'u ndatnu
maa sa, nuu ni iyo sa ne'un ni ma,
su'va ni'i ndeyu sa ja yu'u sa ma.
4 Te ni a tnu'u ni yo kaxtnu'u sa
ma, masu nde ni yo ka'an sa tnu'u
vii tnu'u luu ni a tnu'u ndichi ka
ka'an ñayii ñuu ñayivi a, sukan-va'a
jin kandija ni ma. Su'va nani yikuu
sa ká'an sa ma, te maa tnu'u ndee
tnu'u ndatnu Xtumani Ndios ma ni
sa'a ja ni ka kandija ni ma,
5 sukan-va'a jin ndasa'a maa ni
kuenda ja masu kuechi tnu'u ndichi
ka ka'an ñayii ma te ni ka kandija ni
tnu'u Su'si ma, chi ña'a, vaa ja maa
tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma te
ni ka kandija ni tnu'u maa ya ma.

Xtumani Ndios ma kúu iya káxtnu'u tnu'u ndichi Su'si ma nuu o

6 Kovaa ka ka'an sa tnu'u ndichi
maa Su'si ma nuu tna'a o ñayii ni ka
teku-ka ini i nuu maa Su'si ma, te
tnu'u ndichi ya'a, masu tnu'u ndichi
ja ka ka'an ñayii tiempu ya'a kúu,
ni a tnu'u ndichi tee ka tatnuni-ka
tiempu ya'a kúu, vaa tnu'u ndichi ka
ka'an ñayii maa-ni chi ka naa i.
7 Kovaa ja ka ka'an sa a chi tnu'u
ndichi maa Su'si ma kúu, te masu ka
jini ñayii ma, vaa tnu'u ndichi ya'a
chi ni iyo yu'u i. Kovaa sa'a jâ ni jani
ini maa Su'si ma onde xi'na-ka ma ja
jin kuu o, te jin koo jayiñu'u o.
8 Te ndaka tnu'u ndichi ya'a, ni-in
tee ka tatnuni-ka tiempu ya'a, ñatuu
ni ka jaku'ni ini de. Vaa nute ni ka
jaku'ni ini de ma chi masu jin skuita
kaa de iya iyo jayiñu'u ma nuu krusi
ma, ja kúu ya Iya Tátnuni ma.
9 Kovaa ni yo kuu sa'a, sukan-va'a ko
kuu sukan ndee nuu tutu Su'si ma ja
ká'an sa'a ma:
Tna'a ja masu ni ka jini ni-in ñayii ma
ni a jin kuniso'o i ma ni a jin
jaku'ni ini ini anua i ma,
tna'a cha'a kúu ja ni satu'va Su'si
ma ja jin kuu o ja ka kutoo o
ya ma.
10 Kovaa ja maa Xtumani Ndios
ma, te ni kaxtnu'u Su'si ma nuu o.
Vaa Xtumani Ndios ma kúu iya jini
va'a jini vii ndaka ja jani ini Su'si ma.
11 Vaa sukan ka kuu tna o, vaa ni-in
ñayii ma ñatuu jini i nawa jani ini
in-ka ñayii ma, nú masu ja maa-ni ini
anua ñayii ma jini nawa jani ini i ma.
Te suni sukan kúu ja ñatuu na in jini
nawa jani ini Su'si ma, nú masu ja
maa in-ni Xtumani Ndios ma jini.
12 Te yo'o, ñatuu ka jan-ta'vi o sukan
ka jani ini ñayii ñuu ñayivi ya'a, chi
su'va maa Su'si ma ni skuta'vi ña'a
Xtumani maa ya ma, sukan-va'a sa'a
ya ja jin jaku'ni ini o ndaka ja ni
skuta'vi ña'a Su'si ma.
13 Te ora ka ka'an o tnu'u vii tnu'u
va'a maa Su'si ma chi masu tnu'u
ndichi ka kaxtnu'u ñayii ñuu ñayivi a
kúu ja ka ka'an o a, su'va ka ka'an
o sukan káxtnu'u maa Xtumani Ndios
ma, te ka kaxtnu'u o, te ndaka cha'a
chi yika-ni ja ñayii ka iyo ji'in Xtu-
mani Ndios ma ka jaku'ni ini.
14 Kovaa ñayii ñatuu ka iyo ji'in Xtu-
mani Ndios ma, masu ka jakun-tnuni
ini i sukan ká'an Xtumani Ndios ma,
vaa tnu'u neé tnu'u ku'u kúu, ka jani
ini i, te ñatuu ka jaku'ni ini i, vaa
tnu'u ká'an Xtumani Ndios ma chi ja
maa ya ma, sana kuu jin ndasa'a o
kuenda ma.
15 Chukan kúu ja ñayii ka iyo ji'in Xtu-
mani Ndios ma chi kuu jin ndasa'a
i kuenda ndaka naxe ka iyo ndaka
ja ka iyo ñuu ñayivi a, kovaa maa i,
masu na in ndaka'an naxe kúu i.
16 Vaa: "¿Na in ni jini naxe jani ini
Iya Tátnuni ma? ¿Na in ni kaxtnu'u
nuu ya naxe sa'a naxe kúu ya?" Ko-
vaa yo'o chi ka neva'a o janitnuni
maa Cristo ma, te chukan kúu ja ka
ndása'a o kuenda.

3

Pablo ma ji'in Apolos ma, tee ka

jinukuechi nuu Su'si ma ka kuu de

1 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu ni sa'ya Su'si o a, masu ni kuu
ka'an sa tnu'u yii-ka ja ká'an tnu'u
Su'si o a, sukan iyo ja ka'an o nuu
ñayii jâ ni ka teku-ka ini i nuu Su'si
ma, su'va ni ka'an sa nuu ni kuenda
tnu'u ja nuu ñayii ka iyo ñuu ñayivi
a-ni, kuenda tnu'u ja suchi kuechi ka
kuu ni nuu Cristo ma.
2 Vaa ni ka'an sa tnu'u Su'si a nuu
ni kuenda tnu'u ja ni taa sa lechi-ni,
vaa masu ja kaji kúu, te sukan-ni ni
ka'an sa, vaa ñatuu jin teku-ka ini ni
kivi yukan ja jin jaku'ni ini ni, te ni a
onde vitna ñatuu jin teku-ka ini ni.
3 Vaa sukan ka kuu ñayii ñuu ñayivi a
ka kuu-ka ni, vaa iyo-ka tnu'u kueñu
tna'a ma, tnu'u kanaa ma, tnu'u sa'a
siin tna'a ñayii ma, nuu ka iyo ni a. Te
nú sukan, sukan ka sa'a ka kuu ñayii
ñuu ñayivi a, sukan-ni ka sa'a ni, te
masu ka sa'a ni sukan kúni Su'si ma.
4 Vaa in ni ká'an: “Ja ndaa ndija ja
saña chi sa'a sa sukan sa'a Pablo ma”,
te in-ka ni ká'an: “Te saña chi sa'a sa
sukan sa'a Apolos ma.” ¿Te masu ka
kuu ni sukan ka kuu ñayii ñuu ñayivi
a, ja sukan ka ka'an ni a?
5 Te ¿na in kúu Pablo a, te na in kúu
Apolos ma, ka jani ini ni? Jin ndasa'a
ni kuenda ja tee ka jinukuechi nuu
Su'si ma-ni ka kuu sa, te ni ka
kaxtnu'u sa tnu'u Su'si a ja ni ka
kandija ni a, te maa Iya Tátnuni ma
ni taa in in tniñu ja jin satniñu sa nuu
ya.
6 Saña ni sunkoo tnu'u Su'si a kuenda
tnu'u ja in ndikin, te Apolos ma, nuu
ni yo kaxtnu'u-ka de tnu'u Su'si ma,
kuenda tnu'u ja ni yo yoso de i, te ni
ka jite i, te maa Su'si ma sa'a ja ve jin
kua'nu ni nuu ya ma.
7 Chukan kúu ja ni a ñayii sunkoo ma
ni a ñayii yoso ma ka ndanuu-ka, nú
masu ja maa in-ni Su'si ma kúu iya
kanuu-ka, vaa maa ya sa'a ja ja'nu i
ma.
8 Te inuu ka kuu ñayii ni sunkoo ma
ji'in ñayii yoso ma, kovaa maa maa i
jin ndani'i sukan ni ka satniñu i nuu
Su'si ma.
9 Vaa saña chi ñayii ka satniñu nuu
Su'si ma ka kuu sa, te ndijin ka kuu
nuu ñu'ú nuu satniñu maa Su'si ma,
te ndijin ka kuu ve'e sa'a Su'si ma.

10 Sukan ni skuta'vi ña'a Su'si ma
ja satniñu sa nuu ya ma, ja ko kuu
sa sukan kúu in tee jini xeen sa'a
de ve'e, te ni tetna'a sa ve'e ma, te
in-ka ñayii ni ka skaa yika ve'e ma.
Te sukan ka kuu o ja ka kaxtnu'u o
tnu'u Su'si ma. Chukan kúu ja ndi-in
ndi-in o, jín konde'ya va'a o ja sukan
ni keja'a ve'e ma, te sukan jín skaa-ka
o yika ve'e ma.
11 Vaa nuu jâ ni keja'a in ve'e ma,
masu na in kuu ndaxsama-ka ja'a
ve'e ma. Te kuenda tnu'u ja ja'a ve'e
ni keja'a ma kúu maa Jesucristo ma.
12 Te ñayii ka kaxtnu'u tnu'u ya ma,
nuna jin kaxtnu'u ndaa i ma chi
tnu'u ka ka'an i ma chi kuenda tnu'u
ja oro xi plata xi yuu vivii jin ko
kuu. Kovaa nú ma jin kaxtnu'u ndaa
i tnu'u Su'si ma chi kuenda tnu'u
ja yutnu-ni xi tnu ndoo-ni xi nda'a
yutnu-ni jin ko kuu tnu'u ka ka'an i
ma.
13 Te kenda kivi ja ndaka ja ka sa'a o
ma chi jin ya'a i nuu ñu'u i'ni ma, te
jin ndakuni o tniñu ni ka sa'a o ma
nú ja va'a ni yo kuu i xi ña'a.
14 Te nú ja va'a ni yo kuu tniñu ni sa'a
o ma chi koo i nuu Su'si ma, te Su'si
ma, taa ya ja iyo ja skuta'vi ña'a ya
ma.
15 Kovaa nú tniñu ni sa'a in ñayii ma,
te ni kayu i te ni naa i, chi visi maa
ñayii ma na jin kaku ma, kovaa jin
kendoo nda'vi jin kendoo kee i, vaa
ndaka ja ni ka sa'a, ni ka kuu i ma ni
ka kayu te ni ka naa ma.

16 Vaa jin kona'a ni ja ndaka o, te
ka kuu o ve'e Su'si ma. Te Xtumani
Ndios ma iyo me'ñu ndaka o a.
17 Te nú na in ma konukuiñi va'a nuu
Su'si ma chi yikuu i ndákana i ve'e ii
Su'si ma, te Su'si ma chi xnaa tna ya
i, vaa masu kuu i kituu i ve'e ya ma
ja sukan kúu i ma.
18 Máko jin xnda'vi ni maa ni, te
máko jin kani ini ni ja in ñayii ndichi
ka kuu ni tiempu ya'a. Va'a-ka ja jin
kani ini ni ja in ñayii masu jini kuiti
ka kuu ni, sukan-va'a jin kenda koo
ni ja jin ko kuu ni ñayii ndichi ndija.

19 Vaa tnu'u ndichi iyo ñuu ñayivi
ya'a, in ja masu jiniñu'u kúu i nuu
Su'si ma. Vaa sa'a ndee nuu tnu'u
Su'si ma: “Sa'a Su'si ma ja maa
tnu'u ndichi ka ka'an ñayii ma, te jin
nukun-tuu maa i, te jin ndando'o jin
ndaneni maa i.”
20 Te suni sa'a ká'an nuu tnu'u Su'si
ma: “Iya Tátnuni ma chi jini ya ja
ka jani ini ñayii inundichi ñuu ñayivi
ya'a, te nuu ya ma masu jiniñu'u ja
ka jani ini i ma.”
21 Chukan kúu ja ni-in ni, másu jin
kutachi ni ja ka sa'a ni sukan ka
kaxtnu'u in ñayii ma-ni, vaa ndijin
chi ka iyo ni ja jin kutu'va ni ndaka
tnu'u Su'si o a,
22 visi Pablo ma xi Apolos ma xi Cefas
ma ka ka'an tnu'u Su'si ma, kovaa
nuu maa ni vee. Te kuenda maa ni
ka kuu ndaka ja iyo ñuu ñayivi ya
vitna ja ka teku o a ji'in ja iyo ja kii-ka
ma, te suni ja iyo ja skuta'vi ña'a Su'si
ma kivi jin kûu o ma, kuenda maa ni
ka kuu ndaka.
23 Vaa ndaka o ka iyo nuu nda'a maa
Cristo ma, te nuu nda'a Su'si ma iyo
Cristo ma.

4

Sukan ka satniñu Pablo ma ji'in jaku-ka tee ka jinukuechi nuu Su'si ma

1 Chukan kúu ja jin kani ini ni ja
tee ka jinukuechi nuu Cristo ma ka
kuu sa, te ka satniñu sa, ka kaxtnu'u
sa tnu'u ni kaxtnu'u Su'si ma.
2 Te vitna jiniñu'u ja ndi-in ndi-in
ñayii satniñu nuu ya ma, na sa'a i
sukan ni tatnuni ya ma.
3 Masu nde ndí ini xeen sa nawa jin
ka'an ni ja kuu sa, xi nawa jin ka'an
tee ka ja'nde tniñu ma, ja nú va'a-ni
ja sa'a sa a xi ñatuu. Ni a maa sa, te
ndaka'an sa ja ja va'a xeen kúu ja sa'a
sa a, chi ñatuu.
4 Vaa visi maa sa jani ini ja ñatuu na
ja u'vi sa'a sa ma, kovaa maa Su'si
Iya Tátnuni ma kúu iya jini ndaa jini
ndija nawa sa'a nawa kúu ndija sa
ma.
5 Chukan kúu ja máko jin ka'an
yachi-ni ni nawa kúu. Va'a-ka ja
na jin kondetu o ja kenda kivi
ndenda Iya Tátnuni ma, vaa maa
ya ndakaxtnu'u tna'a ja ka iyo yu'u
nuu nee ma, te maa ya ndakaxtnu'u
nawa ni jani ini anua o ma ja sa'a o
ma, te sani te ndi-in ndi-in o ja ni ka
sa'a o ja va'a ma jin ndani'i jayiñu'u
nuu Su'si ma.
6 Te cha'a kúu ja káxtnu'u sa nuu ni
ja sukan jin ko kuu ni, vaa sukan ka
kuu maa sa ji'in tee nani Apolos ya,
vaa ka kutoo ña'a sa ndijin ja ni ka
nduu ni sa'ya Su'si o a, te ja ka kuni
sa kúu ja jin kutu'va ni ja jin ka'an ni
sukan-ni ká'an nuu tnu'u Su'si a, te
másu ko jin skaa-ka ni jin ka'an ni,
nasa yukan te jin kani ini ni ja maa
ni ka kuu-ka sana jaku-ka ñayii ma.
7 Vaa masu kuu ka'an maa o ja ka
iyo va'a-ka o nuu Su'si ma sana in-ka
ñayii ma. Vaa ndaka nawa ka neva'a
ndi-in ndi-in o ma, maa Su'si ma táa.
Te nú ja ni kuta'vi ni kúu ja ka neva'a
ni ma, te masu ja va'a kúu ja ko
kuvixi ni ja ja maa ni, te ni ni'i ni ma.
8 Ka jani ini ni ja ka neva'a ni ndaka.
Te ka jani ni ja ni ka kuxiku ni. Te ka
jani ini ni ja ka kuu ni sukan ka kuu
rey ma, te ñatuu ka jiniñu'u-ka ni ja
ká'an sa a. ¡Naka va'a, nute ja ndaa ja
rey ka kuu ni, sukan-va'a jin ko kuu
tna sa rey ji'in ni!
9 Vaa jani ini sa ja saña ja ka kuu
sa tee ni tetniñu Su'si ma, ni jani ini
ya ja sandi'i-nka jin ko kuu sa, te
kuenda tnu'u ja jâ ni kutnuni ja jin
kûu sa. Te ndaka ñayii ñuu ñayivi a
ji'in ángel ma, ka ndaa ka nuu ña'a i,
te ka kusii ini i, te ka kutachi i, tee ka
jakundee ña'a i ja sukan ka ndo'o ka
neni sa a.
10 Saña chi ka jani ini ni ja ñayii ka
kuneé ka ku-uun ka kuu sa, ja ka
kutoo sa Cristo ma. Te ka jani ini ni ja
ñayii ka jini-ka ka kuu ni nuu Cristo
ma. Saña chi ka jani ini ni ja ka
xtaya sa, te maa ni chi ka iyo-ka tnu'u
ndee tnu'u ndatnu-ka ni, ka jani ini
ni. Ndijin chi ka iyo jayiñu'u ni ñuu
ñayivi a, te saña chi ka saxiko ña'a i.
11 Te onde vitna ka kokon ka yichi
sa, te kuenda tnu'u ja ka iyo vichi

sa. Te ka wa'a i tikatu yikinuu sa a.
Te ñatuu na ve'e sa, te kuan koo ve
koo-ni sa ka kuu sa.
12 Te ni ka kuita sa ja ka satniñu sa
ji'in nda'a sa a sana ka teku sa. Te ka
ka'an u'vi ñayii a ja jin kuu sa, kovaa
maa sa chi ka ka'an va'a sa ja jin kuu
i. Te visi ka sondikin ña'a i, kovaa ka
kanda sa.
13 Ka ka'an i ja masu ja va'a ka sa'a sa,
kovaa saña chi ka ka'an vii ka ka'an
va'a sa nuu i. Te kuenda tnu'u ja mi'i
ma-ni ka kuu sa nuu i, te ka saxiko
ña'a i.

14 Masu kuechi ja kúni sa ja jin
kukan-nuu ni kúu ja tée sa sa'a nuu
ni, su'va ndáka'an-so'o sa nuu ni ja ka
kuu ni sa'ya too sa a.
15 Vaa visi ka neva'a ni uxi mil ñayii
ka skua'a ña'a naxe jin sa'a ni ja jin
kondikin ni Cristo ma, kovaa masu
yuva ni ka kuu ñayii yukan. Vaa ka
jini maa ni ja ja maa Cristo Jesús ma
te ni kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
ma, te chukan kúu ja kuenda tnu'u ja
yuva ni kúu sa.
16 Te chukan kúu ja jikan-ta'vi sa nuu
ni ja ka kuu ni sa'ya sa nuu Su'si ma
ja jin sa'a ni sukan sa'a sa a.
17 Te vitna ni tetniñu sa tee kúu
Timoteo sa'ya too sa a, vaa tee
ya'a chi sa'a de sukan tátnuni Iya
Tátnuni ma, te suu de ndaska'án ña'a
ndaka ni sukan sa'a sukan kúu sa ja
jinukuechi sa nuu Cristo ma, sukan
káxtnu'u sa nuu ndaka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si o a ja ka iyo i ndaka
ñuu ma.
18 Kovaa jaku ni chi ka jani ini ni ja
maa ni ka kuu-ka, te ka jani ini ni ja
masu kenda-ka kivi ja jaan-ka sa nuu
ka iyo ni a.
19 Kovaa nú Su'si ma kúni chi jaan
yachi sa nuu ka iyo ni a, te kuni sa
ñayii ka ka'an ja maa i ka kuu-ka ma,
te kuni sa nú ka iyo ndija i ji'in tnu'u
ndee tnu'u ndatnu Su'si ma xi yika-ni
ja ka ka'an i ma-ni.
20 Vaa nú ka iyo o nuu tátnuni
maa Su'si ma, masu yika-ni ja tnu'u
ká'an-ni o kúu chi ûni ká'an te sa'a
o, vaa iyo o ji'in tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma.
21 ¿Te naxe ka kuni ni? ¿Xi kinda'a
sa in yutnu xii jaan sa, xi jaan sa ji'in
tnu'u kuee tnu'u mani, sana kuu jin
ndakaka ndaa ni nuu Su'si ma?

5

Sukan jin sa'a i ji'in in tee ni kivi nduu ji'in ñasi'i yuva de ma

1 Ja ndaa kúu ja jiniso'o sa ja nuu
ka iyo ni a iyo in tee ni kivi nduu ji'in
ñasi'i yuva de ma, te tna'a chukan chi
ni a ñayii ñatuu nde ka kandija Su'si
ma, masu nde ka sa'a i sukan sa'a de
a.
2 Te ndaka sukan kúu a, kovaa ndijin,
ka jani ini ni ja va'a-ni ka kuu ni.
¿Nava'a ñatuu ka ndasa'a ni kuenda
ja masu va'a-ni ka sa'a ka kuu ni a, te
jin xtandiyo ni tee ni sa'a sukan nuu
ka iyo ni a?
3 Ja ndaa ndija ja masu iyo sa nuu ka
iyo ni a, kovaa kuenda tnu'u ja iyo sa
jiña kúu ja jani ini sa a, te jâ ni ka'an
sa sukan jin sa'a ni tee ni sa'a sukan
a.
4 Nú ni ka ndututu ni a, te jin kani ini
ni ja kuenda tnu'u ja iyo tna sa jiña,
te ja maa Jesucristo iya tátnuni nuu o
a ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya a,
5 te jin ndakua'a ni tee yukan
te ndúnda'a ña'a maa tachi ma,
sukan-va'a na xndo'o xneni i de, te
xi ma ndasa'a de kuenda te xndoo
de ja u'vi sa'a de ma te ndakokuiñi
de nuu Su'si ma, te kaku anua de ma
kivi ndenda Jesús iya tátnuni nuu o a.
6 Masu va'a-ni ja ka jani ini ni ja maa
ni ka kuu-ka te ka wa'a ni tnu'u ja
sukan sa'a tee jiña. ¿Ñatuu ka jini
ni ja vala-ni levadura ma, te sa'a i
ja xsjaa i ndaka ñujan triu ma? Te
sukan kúu nú iyo in ñayii sa'a ja u'vi
ma ne'un o a chi sa'a i ja ndi-in ndi-in
ñayii ma ndakuikin xiko i ma.
7 Jin ndasa'a ni kuenda, te jin
ndasavii ni maa ni, te jin xtandiyo
ni levadura ja ka iyo ji'in ni a,
sukan-va'a jin nduu ni ñujan jaa,
te máko kinee-ka ña'a levadura ma,
sukan ka iyo ka kuu ni onde vitna
a. Jin ndaka'án ni sukan ni ndo'o ni
neni Cristo ma ja jin kuu ni, vaa ni
ka ja'ni i ya sukan ni ka yo ja'ni i

in ndikachi ni ka yo jatniñu i Viko
Pascua ma.
8 Chukan kúu ja jín koo vii jín koo va'a
o, te jin kani ini o ja kuenda tnu'u
ja ndi-kivi ndi-kivi ka sa'a o Viko
Pascua ma, te jín xndoo o ndaka ja
u'vi ja kini ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu
o ma, ja sa'a i sukan sa'a levadura
ma. Su'va jín sa'a o ja va'a ja ndaa
ma, te yo'o chi sukan kúu xtatila
ñatuu na levadura yi'i ma, sukan jín
ko kuu o.
9 Te ja ni tee sa nuu ni ma kúu
ja másu ko jin ndatna'a ni ji'in ñayii
ka kivi nduu ji'in ñayii masu ni ka
tnanda'a ji'in i ma.
10 Kovaa masu ja ká'an sa sukan ma,
te ûni másu ko jin ndatna'a kuiti ni
ji'in ñayii ka iyo ñuu ñayivi a ja ñatuu
jin kuni-ka i Su'si ma te ka kivi nduu
i ji'in in-ka ñayii ñatuu ni ka tnanda'a
ji'in i ma, xi inundiyo ini i ma, xi ka
sakui'na i ma, xi ka ndachiñu'u i tna'a
ja masu Su'si ka kuu ma, vaa nute
sukan ma kuu jin ndatna'a-ka o ji'in
ñayii ka sa'a ja u'vi ma ja ñatuu jin
kuni-ka i tnu'u Su'si ma, chi jiniñu'u
ja ma jin koo-ka o nuu ñuu ñayivi a.
11 Su'va ja ni tee sa nuu ni ma,
ká'an sa ja másu ko jin ndatna'a ni
ji'in ni-in ñayii ja ká'an i ja jâ ni
nduu i sa'ya Su'si ma, te kívi nduu
i ji'in in-ka ñayii masu ni tnanda'a
ji'in i ma, xi ja ndíyo ini i ma, xi ja
ndáchiñu'u i tna'a ja masu Su'si ka
kuu ma, ni a ñayii ká'an u'vi nuu tna'a
ma, xi ndájini i ma, xi ñayii kui'na ma,
másu ko jin ndatna'a ni ji'in i ja koo
jin kaa ni ji'in i xita, vaa jâ ka jini i ja
va'a ma te ka kuu-ka i sukan.
12-13 Vaa masu saña iyo ja ndakan
sa kuenda nuu ñayii ñatuu jin kuni-ka
tnu'u Su'si a chi maa Su'si ma
ndakan kuenda nuu i. Kovaa ndijin
chi ka iyo ni ja jin ndaka'an jin
ndakachi ni nuu ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si a ja na jin koo va'a i nuu
ya. Te nú ñatuu ka ndikin ndaa i Su'si
ma, te jin kene'e ni ñayii so'o yukan
nuu ka iyo ni a.

6

Ñayii sa'a ja u'vi ma chi ma ndani'i ta'vi i

1 ¿Te nava'a ka sa'a ni ja nú nde
ni iyo in ja sa'a ja skiti tna'a ini ni
ji'in in tna'a o ni nduu sa'ya Su'si
ma, te ka wa'a ni kuenda nuu ñayii
ñatuu ka kandija Su'si ma, te ñatuu ka
kaxtnu'u ni nuu ñayii jâ ni ka nduu
sa'ya Su'si ma ja ñatuu na ja u'vi-ka
ka sa'a i ma?
2 ¿Te ñatuu ka ndasa'a ni kuenda ja
yo'o ja ñatuu ka sa'a-ka o ja u'vi ma ka
kuu ñayii kuu jin ka'nde ndaa tniñu
ñayii ñuu ñayivi a? Te nú nuu nda'a
o a ka iyo ja kuu jin sa'a o ja yii-ka
ma, te ¿nava'a ñatuu ka ja'nde maa ni
tniñu tna'a o ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si a, te vitna ja masu ja ka'nu xeen
kúu a?
3 ¿Te xi ñatuu ka jini ni ja yo'o jin
ndakan tna kuenda nuu ángel ka iyo
andivi ma? Te nú sukan ká'an Su'si
ma ja jin sa'a o ma, te kuiti kuu jin
ka'nde ndaa o tniñu ñayii ka iyo ñuu
ñayivi a.
4 Te nú yo'o ka iyo ja jin ka'nde tniñu
siki ja kuu ñuu ñayivi a, te ¿naku jan
koo ni nuu ñayii ñatuu ka jaku'ni ini
tnu'u Su'si a ja ka ja'nde i tniñu ni a?
5 Ká'an sa sa'a, sukan-va'a jin
kukan-nuu ni, vaa ¿xi ñatuu na tee
ndichi ka iyo nuu ka iyo ni a ja kuu
jin ka'nde de tniñu nde ni ka xtaya
nuu ka iyo ni ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si o a?
6 Sukan iyo ja jin ko kuu ni, kovaa
su'va nú nde in ka skiti tna'a ini
ne'un ni a, ¿te kuan koo i nuu tee
ka netniñu ma ja ñatuu ka kandija
de Su'si o a, sukan-va'a jin ka'nde
de tniñu tna'a o ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si o a? Chukan kúu ja masu
va'a-ni ka sa'a ni.

7 Vaa ka iyo nde ni ka kanaa ji'in
tna'a o a. Te ja sukan ka sa'a ni a
chi jâ ka ndiso kuechi ni. ¿Xi masu
va'a-ka ja jin kanda nuu tna'a ndi-in
ndi-in ni? Vaa va'a-ka kúu ja ndo'o
neni o ja jin xnda'vi ña'a i ma sana ja
kanaa o ji'in i ma.
8 Kovaa su'va maa ni ka sa'a ja u'vi
ma, te ka sa'a ni ja ka ndakiti ini tna'a

o ni ka nduu sa'ya Su'si ma, te ka
kuni ni ja jin kundee ni nuu i ma.
9 ¿Xi ñatuu ka jini ni ja ñayii ñatuu ka
sa'a ja va'a ma, masu kuu jin ndani'i
ta'vi i nuu tatnuni Su'si ma? Másu
ko jin kani ini ni ja masu ja ndaa
kúu ja ká'an sa a. Vaa ni a ñayii
ñatuu tnanda'a-ka ma te kívi nduu
kívi nduu i ji'in in-ka ñayii ma, ni a
ñayii ndáchiñu'u tna'a ja masu Su'si
ka kuu ma, ni a ñayii ni kivi nduu
ji'in in-ka ñayii ñatuu ni tnanda'a ji'in
i ma, masu kuu jin ndani'i ta'vi i
nuu tatnuni Su'si ma. Ni a tee ka
sa'a tnu'u ja ña'a ka kuu de ma te
ka kivi nduu de ji'in tee ji'in de ma,
masu kuu jin ndani'i ta'vi tna de nuu
tatnuni Su'si ma.
10 Te ni a ñayii sakui'na ma, ni a ñayii
inundiyo ini ma, ni a ñayii ka ndajini
ma, ni a ñayii ka ka'an ja u'vi ma, ni
a ñayii ka xnda'vi tna'a te ka sakui'na
tna'a i ma, te ndaka ñayii ka sa'a sa'a
ma, masu kuu jin ndani'i ta'vi i nuu
tatnuni Su'si ma.
11 Te visi sa'a ni ka yo sa'a jaku ni,
kovaa jâ ni ka ndundoo ni, vaa jâ ni
ka xndoo ni ndaka ja u'vi yukan ma,
te ja maa Jesús Iya Tátnuni ma ji'in ja
maa Xtumani Su'si o a, te ni ka nduu
ni ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa.

Jín ko koto va'a o maa o, sukan-va'a kóo jayiñu'u Su'si ma

12 Ndaka ja kúni yikikuñu o a
chi kuu sa'a o, kovaa masu ndaka
chindee ña'a ja ndani'i ta'vi o. Te
ndaka chi kuu sa'a o, kovaa masu
kua'a kuiti o tnu'u ja ni-in tatnuni
nuu o a.
13 Ndeyu kaa o ma chi chii o ma kée,
te chii o ma chi iyo i ja kêe ndeyu
ma. Kovaa kenda kivi ja ndeyu ma
ji'in chii o ma chi xnaa Su'si ma. Te
yikikuñu o a, masu ja kivi nduu kivi
ni'ni i ji'in ndeva'a-ni ñayii kúu chi ja
na kunukuechi i nuu Iya Tátnuni ma
kúu, vaa maa Iya Tátnuni ma tátnuni
nuu yikikuñu tna o a.
14 Te Su'si ma, ja sukan ni ndaxteku
ya Jesús Iya Tátnuni ma, te suni sukan
ndaxteku tna ña'a ya yo'o ji'in tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ma.
15 ¿Xi ñatuu ka jini ni ja ni ka kandija
o Su'si ma, te yikikuñu o a chi sukan
kúu yikikuñu maa Cristo ma kúu i?
¿Xi ka jani ini ni ja kuu sketna'a o
yikikuñu o a ja ni nduu i yikikuñu
Cristo ma ji'in yikikuñu ña'a kuneé
ku-uun ma? ¡Ña'a kuiti!
16 ¿Xi ñatuu ka jini ni ja in tee kívi
nduu ji'in ña'a kuneé ku-uun ma chi
in-nka-ni yikikuñu ka kuu de ji'in
ña? Vaa sa'a ká'an tnu'u Su'si a:
"Tee ma ji'in ña'a ma chi in-nka-ni
yikikuñu jin ko kuu de ji'in ña."
17 Chi vaa ñayii ndikin tna'a ji'in Iya
Tátnuni ma chi in-nka-ni ini anua i
ji'in ya.
18 Jin kaka jiyo ni nuu ja u'vi
ma, tna'a ja kívi nduu ñayii ñatuu
tnanda'a-ka ma ji'in ndeva'a-ni ñayii
ma. Ndeva'a-ni na in-ka kuechi
sa'a ñayii ma chi iyo siin i nuu
yikikuñu ñayii ma, kovaa ñayii ñatuu
tnanda'a-ka ma te kívi nduu i ji'in
ndeva'a-ni ñayii ma chi sa'a i ja u'vi
ja kuu yikikuñu i ma.
19 ¿Xi ñatuu ka jini ni ja yikikuñu o a
chi nuu koo Xtumani Ndios ma kúu?
Te suu ya kúu iya ni skuta'vi ña'a
Su'si ma, te iyo ya ji'in o a, te masu
maa o tátnuni-ka nuu maa o a.
20 Vaa ni ndakuaan ña'a ya, te kua'a
xeen ja ni ndo'o, ni neni ya ja jin kuu
o. Chukan kúu ja jin ndachiñu'u ni
Su'si ma ji'in yikikuñu ni a ji'in ini
anua ni a, vaa kuenda maa Su'si ma
ka kuu o.

7

Sukan jin ko sa'a jin ko kuu ñayii ni ka tnanda'a ma

1 Siki tna'a ja ni ka tee ni nuu sa a ja
ni ka jikan-tnu'u ña'a ni a, te ja ká'an
sa kúu ja in ja va'a xeen kúu ja in tee
ma, te ma kivi nduu de ji'in ni-in ña'a
ma.
2 Kovaa ja kuechi ja u'vi ñu'u ini tee
ma, te nasa kivi nduu de ji'in ndi-in
ndi-in ña'a ma, te chukan kúu ja
va'a-ka ja na tnanda'a de, te koo ñasi'i
de ma, te ña'a ma, te koo yii ña ma.
3 Te tee ma, kátanuu de ñasi'i de ma,
te kó sa'a de sukan iyo ja ko kuu tee
ma ji'in ñasi'i de ma, te suni sukan kó

kuu tna ña'a ma ji'in yii ña ma, te kó
sa'a ña sukan iyo ja ko kuu ña ji'in yii
ña ma.
4 Vaa ña'a ma, masu maa ña tátnuni
nuu yikikuñu ña ma, nú masu ja
kona'a ña ja iyo yii ña ma. Te ni
a tee tna ma, masu tátnuni de nuu
yikikuñu de ma, nú masu ja kona'a
de ja iyo ñasi'i de ma.
5 Ndijin ja ni ka tnanda'a ni ma, ndi-
maa jin koo kaa ni, xi nú jin kusiin ni
jaku-ni kivi ja kuechi ja jin katanuu
ni ja jin kakan-ta'vi, jin kakan-ta'vi ni
nuu Su'si ma, kovaa sa'a jin ndatnu'u
tna'a ni, sani te jin ndatna'a ni, nasa
yukan, te ko ska'an ña'a tachi ma te
jin ko kivi nduu ni ji'in in-ka ñayii, te
jin kuiso kuechi ni nuu Su'si ma.
6 Kovaa sa'a ndáka'an-so'o sa nuu ni
a, kovaa masu ja tátnuni sa kúu.
7 Su'va ja kúni saña kúu ja nute kuu ja
ndaka tee ma, te jin ko kuu de sukan
kúu sa a, ja ñatuu na ñasi'i sa iyo, te
jatanuu ñukuun sa káxtnu'u sa tnu'u
Su'si a. Kovaa maa maa o chi ni taa
Su'si ma sukan kúni ya ja jin ko sa'a
jin ko kuu o.

8 Ká'an sa nuu ña'a ni ka ji'i yii ma
ji'in nuu suchi ñatuu jin tnanda'a-ka
ma ja va'a-ka kuu, nute jin koo maa
in-ni i te jin ko kuu i sukan kúu sa a.
9 Kovaa nú ñatuu ka kundee i ja jin
tatnuni i nuu yikikuñu i ma, va'a-ka
ja na jin tnanda'a i, nú sukan ka ñu'u
ini i ma, nasa yukan, te jin skenaa i
maa i.

10 Te suni ndátatnuni sa nuu ñayii
ni ka tnanda'a ma sukan ni tatnuni
maa Iya Tátnuni ma ja jin ko kuu i ma,
ja ña'a ma, máko xndoo ña yii ña ma.
11 Kovaa nuna xndoo ña de, te
kéndoo ña sukan-ni, te máko ndat-
nanda'a-ka ña, xi nú ña'a, te va'a-ka
ja na ndaka'an-mani tna ña ji'in yii
ña ma. Te tee ma, máko xndoo tna
de ñasi'i de ma.

12 Te nuu ndaka ni a ká'an maa sa,
te jani ini sa ja sukan kúni Iya Tátnuni
ma, ja nú in ñani o a, iyo ñasi'i de
ma ja ñatuu kándija maa ña Su'si ma,
kovaa nú játna ini maa ña ja koo ña
ji'in de, máko xndoo de ña.
13 Te nú in ña'a ma, te iyo yii ña ma
ja ñatuu kándija de Su'si ma, kovaa nú
játna ini de ja koo de ji'in ña, te máko
xndoo ña de.
14 Vaa tee ñatuu kándija Su'si ma chi
ja maa ña ja kándija ña Su'si ma, te
kenda kii ja xndoo tna de ja u'vi ma.
Te suni sukan kúu ji'in ña'a ñatuu
kándija Su'si ma, vaa ja maa yii ña
ma ja kándija de Su'si ma, te kenda
kii ja xndoo tna ña ja u'vi ma. Vaa
nú ña'a, te sa'ya ña ji'in de ma, jin ko
kuu i sukan ka kuu sa'ya ñayii ka iyo
ñuu ñayivi a ja ñatuu ka kandija i Su'si
ma. Kovaa ja in de kándija Su'si ma,
te suchi kuechi ma chi jin xndoo tna
i ja u'vi ma te jin sa'a i ja va'a ma.
15 Kovaa ñayii ñatuu kándija Su'si ma,
te nú xndoo i ñayii kándija Su'si ma, te
máko jin ka'nu ndee ni, vaa masu ka
iyo ñani o a xi ku'va o a ja jin ndo'o
jin neni i, vaa su'va ni ndakana ña'a
Su'si a ja jin koo sii ini o.
16 Vaa ¿nawa jini tu ndijin ña'a nú
kundee ni sa'a ni ja kandija yii ni ma
Su'si ma te ndani'i ta'vi de ma? Xi
¿nawa jini tu ndijin tee ja nú kundee
ni sa'a ni ja kandija ñasi'i ni ma Su'si
ma te ndani'i ta'vi ña ma?

17 Chukan kúu ja tátnuni sa nuu
ndaka ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si
ma ja ka iyo ni ndaka ñuu ma, ja naxe
ka iyo ni nuu ni ndakana ña'a ya ma,
te sukan jin kendoo ni.
18 Nú ka kuu ni tee jâ ni ka jakitnuni
nuu ni ndakana ña'a ya ma, te jin
kendoo ni sukan-ni. Xi nú ka kuu
ni tee ñatuu ni ka jakitnuni, te ni
ndakana ña'a ya ma, te sukan-ni jin
kendoo tna ni.
19 Vaa ja jákitnuni o ma ji'in ja masu
jákitnuni o ma, masu nawa ka kuu
nuu Su'si ma, su'va ja jiniñu'u kúu ja
kandija o sukan tátnuni Su'si ma te
sa'a o.

20 Sukan ni ndakana ña'a ya ndi-in
ndi-in o a, te sukan-ni jín kendoo o.
21 Xi nú jâ ni ka jaan ña'a i ja
kunukuechi ni nuu i ma, sana ni
ndakana ña'a Su'si ma, má ko ndi ini
ni. Su'va katanuu ni ja sa'a ni sukan
kúni ya ma. Kovaa nú kuu tna sa'a

ni ja ndayaa ni, te ko ndi ini ni ja
ndayaa ni.
22 Vaa visi ñayii ka jinukuechi nuu
in-ka ñayii ka kuu ni nuu ni ndakana
ña'a Iya Tátnuni ma, kovaa vitna ja ni
ka kandija ni ya ma, te ñayii jâ ni ka
ndayaa nuu ja u'vi ma ni ka nduu ni
nuu Iya Tátnuni ma. Te suni sukan
kúu ji'in ñayii ñatuu nde jinukuechi
nuu in-ka ñayii ma te ni ndakana ya i
ma, kovaa vitna, te ni nduu i in ñayii
kunukuechi nuu Cristo ma.
23 Vaa kua'a ja ni ndo'o ni neni Cristo
ma saa ni ka ndani'i ta'vi o ma, te
chukan kúu ja jin kunukuechi o nuu
maa ya, te máko jin sa'a o ni-in ja u'vi
ja jin ska'an ña'a ñayii ma ja jin sa'a
o ma.
24 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
o a, ndi-in ndi-in ni, sukan ka iyo
ni nuu ni ndakana ña'a Su'si ma, te
sukan jin kendoo ni nuu ya, te jin ko
ndi ini ni ja jin kunukuechi ni nuu
Su'si ma.
25 Te ja jin kuu ña'a ñatuu jin
tnanda'a-ka ma, ñatuu nawa ni tat-
nuni Iya Tátnuni ma nuu sa a. Kovaa
saña ja ni kunda'vi ini ña'a Su'si ma
te núkuiñi va'a sa nuu ya a, te ká'an
sa sukan jani ini sa a ja va'a-ni kúu
ja nute ma jin tnanda'a ña.
26 Vaa kuechi ja ka ndo'o ka neni
ñayii ma tiempu ya'a, te va'a-ka ja jin
kendoo ña sukan-ni ka iyo ña a.
27 Kovaa nú nde ni jâ ni tnanda'a
ji'in in ña'a, máko xndoo ni ña.
Nú nde ni ñatuu tnanda'a-ka, máko
nduku ni ñasi'i ni, su'va katanuu ni
ja kunukuechi ni nuu Su'si ma.
28 Kovaa nú kúni ni ja tnanda'a ni,
masu kuiso kuechi ni. Te suni ña'a
jaa ma te nú kúni ña ja tnanda'a ña,
masu kuiso kuechi tna ña. Kovaa
ndijin ja ka kuni ni ja jin tnanda'a
ni ma, jin kona'a ni ja jin kuni ni
tnundo'o tnuneni ñuu ñayivi a, tna'a
ja masu kúni sa ja jin ndo'o jin neni
ni ma.
29 Kovaa nuu ndijin ñani, ká'an sa
ja kuechi ja ve kutuu tiempu ya, te
jiniñu'u ja nde ni ka iyo ñasi'i ni
ma, te jin ndatnu'u tna'a ni, te jin
katanuu-ka ni ja jin kunukuechi ni
nuu Su'si ma, te má jin katanuu ni
ja jin kuu maa ni.
30 Te nde ni ka kuxii ini te ka nda'yu
ni ma, su'va jin koo sii ini ni kuenda
tnu'u ja masu nawa kúu. Te nde ni ka
kusii ini xen-xeen ma, má jin kani ini
ni ja va'a xeen ka kuu ni ñuu ñayivi
ya. Te nde ni ka jaan ndatniñu ja jin
koneva'a ni ma, te máko jin kani ini
ni ja ja va'a xeen kúu ja ni ni'i ni ma.
31 Te nde ni ka ni'i ka tna'a ka iyo ni
ñuu ñayivi a, te jin kani ini ni ja masu
nawa kúu ja ka neva'a ni a. Vaa tna'a
ja ka nde'ya o ñuu ñayivi a chi ndaka
jin naa.

32 Ja kúni sa kúu ja ñatuu nawa ko
sa'a ja jin ko ndi ini ni, sukan-va'a
jin ko kuu ni sukan kúu tee ñatuu
tnanda'a-ka ma, vaa tee ñatuu
tnanda'a-ka ma chi ndí ini de ja
kunukuechi va'a-ka de nuu Iya
Tátnuni ma, te sukan-va'a jatna ini
ya ja sa'a de ma.
33 Kovaa tee jâ ni tnanda'a ma chi
ndí ini-ka de tna'a ja iyo ja kúu ñuu
ñayivi ya, sukan-va'a sa'a de ja játna
ini ñasi'i de ma.
34 Te sukan kuiti kúu ji'in ña'a
ni tnanda'a ma ji'in ña'a ñatuu
tnanda'a-ka ma. Vaa ña'a ñatuu
tnanda'a-ka ma chi ndí ini ña naxe
kunukuechi va'a-ka ña nuu Iya
Tátnuni ma, te ni-yu'u ni-ini ña
jatanuu ña ja kuu maa ya ma, te ni-in
ja u'vi ñatuu sa'a ña. Kovaa ña'a ni
tnanda'a ma chi ndí ini ña nawa iyo
nawa kúu ñuu ñayivi a, sukan-va'a
sa'a ña ja játna ini yii ña ma ja sa'a
ña ma.
35 Te ndaka cha'a ká'an sa, kovaa
másu ko jin kani ini ni ja ja'nu ndee
sa ja ma jin tnanda'a ni kúu, chi ña'a,
su'va ja jin koo va'a jin koo vii ni, te
jin ko sa'a ndaa jin ko sa'a ndija ni, te
ñatuu nawa ko ka'nu ndee ja jin koo
ni jin tu'va ni nuu Iya Tátnuni ma.

36 Kovaa nú nde ni jani ini ja sasi'i
ni ma, te masu va'a-ni kúu ja java'a
i ma te ñatuu tnanda'a-ka i ma, te
jiniñu'u ja tnanda'a i, kua'a ni tnu'u
ja tnanda'a maa i chi masu kuiso
kuechi ni ja sukan ni wa'a ni tnu'u

ja tnanda'a i ma.
37 Kovaa nú nde ni, in-ni ja jani
ini anua ni ma, te ñatuu jiniñu'u ja
tnanda'a sasi'i ni ma, te kuu tatnuni
ni nuu i sukan jani ini ni ja sa'a
ni ma, te ja ni jani ini ni ja masu
tnanda'a sasi'i ni ma chi va'a-ni sa'a
ni.
38 Te chukan kúu ja nú nde ni kua'a
tnu'u ja tnanda'a sa'ya ni ma, va'a-ni
sa'a ni, kovaa nú nde ni ma kua'a
tnu'u ja tnanda'a sa'ya ni ma, va'a-ka
sa'a ni.
39 Te ña'a ni tnanda'a ma chi ni
kukutu, ni kunu'ni ña ji'in yii ña ma
nani téku de ma, kovaa ká'an tnu'u
ni tatnuni Moisés ma, nú ni ji'i yii
ña ma chi kuu ndatnanda'a ña ji'in
in-ka tee, kovaa nú in tee kándija Iya
Tátnuni ma kúu de.
40 Kovaa ja sukan jani ini maa sa a
ja iyo sa ji'in Xtumani Su'si ma chi
ja va'a xen-xeen-ka kúu ja kendoo ña
sukan-ni.

8

Máko sa'a o ja ndakakayata ni-in tna'a o ma

1 Te siki ja ka ndakua'a i nuu ja
masu Su'si ka kuu ma, ja ndaa kúu ja
ka jini ndaka o naxe jin sa'a o. Kovaa
jín konee o cuidado, nasa yukan, te
ja ka jani ini o ja ka jini-ka o ma, te
sa'a i ja jin kani ini o ja maa o ka
kuu-ka, te masu nawa chíndee ña'a
ndaka chukan. Su'va na jin kutoo
tna'a ndija o chi chindee ña'a i ja jin
koo vii jin koo va'a-ka o ndeva'a-ni
nawa jin sa'a jin kuu o ma.
2 Nú na in jani ini ja jini i jaku, kovaa
ni ñatuu kuni kuiti-ka i ja iyo ja kuni
i ma.
3 Kovaa nú nde in kútoo Su'si ma, te
maa ya chi jini ya nde in kúu i.
4 Te siki ja ndaka ja kaa o ka
ndakua'a i nuu tna'a ja ka xnani i
su'si i ma, tna'a ja masu nde jiniñu'u
ma, ka jini o ja masu Su'si ka kuu ma
te ni masu nawa ka kuu i ñuu ñayivi
a, vaa maa in-ni Su'si ndija ma iyo, te
ñatuu na in-ka Su'si iyo.
5 Chi visi ka ka'an ñayii ma ja ka iyo
kua'a su'si andivi ma xi nuu ñu'ú ya,
te sukan ka iyo kua'a su'si i ma te ka
iyo kua'a iya ka tatnuni ka jani ini i.
6 Kovaa yo'o chi ka jini o ja in-ni Su'si
iyo, iya kúu Yuva o ma, te maa ya ni
sa'a ndaka ja iyo ñuu ñayivi a, te yo'o
chi ka iyo o ja jin kunukuechi o nuu
ya. Te maa Jesucristo ma kúu Iya
Tátnuni, te ja maa ya te ka iyo ndaka
ja ka iyo a, te ja maa ya te ka iyo tna
o a.
7 Kovaa masu ndaka ñayii ma ka
jaku'ni ndaa ini i sukan ka jaku'ni ini
o a, vaa jaku i, ka na'a i sukan ni ka
yo ndachiñu'u i tna'a ja masu Su'si
ka kuu ma, te nuna jin kaa i ja ka
ndakua'a ñayii ma nuu ja masu Su'si
ka kuu ma, te janitnuni i ma chi vita
xeen, te kúndee i ja jin kani ini i ja
ka jiso kuechi i nuu Su'si ma, nuna
jin sa'a i sukan ma.
8 Kovaa jin kona'a ni ja masu ja jaa o
ma kúu ja sa'a ja koo yatni-ka o nuu
Su'si ma chi ña'a. Vaa masu kuechi
ja jaa o ma te ko kuu o ñayii va'a-ka,
xi kuechi ja masu kaa o ma te ko kuu
o ñayii masu kanuu-ka nuu Su'si ma.
9 Te chukan kúu ja jin konde'ya va'a
ni nasa yukan, te kuechi ja kaa o ja
ka ndakua'a i nuu tna'a ja masu Su'si
ka kuu ma, te sa'a i ja ndakakayata
in tna'a o ñatuu jinkuiñi va'a-ka nuu
Su'si ndija o a.
10 Vaa nasa yukan, te kuni ña'a i ja
ndijin ja jáku'ni va'a ini ni ma, te
núkoo ni nuu ka iyo ja masu Su'si
ka kuu ma, te janitnuni ñayii yukan,
ja ñatuu jaku'ni va'a-ka ini i ma, te
kani ini i ja kuu kaa i tna'a ja ni ka
ndakua'a ñayii ma nuu ja masu Su'si
ka kuu ma. Kovaa sani te ndakuxii
ini i ja sukan ni sa'a i ma.
11 Te kuechi ja jáku'ni-ka ini ni te ni
jaa ni ma, te skenaa tna'a o ñayii ni
nduu sa'ya Su'si ma maa i, te vitna ja
suni ni ji'i Cristo ma nuu tniñu i ma
sukan-va'a ndani'i ta'vi i ma.
12 Te ja sukan ni sa'a ni nuu tna'a o ni
nduu sa'ya Su'si o a, te kuiso kuechi
ni nuu Su'si o a, vaa ni sa'a ni ja ni tna
u'vi ini i ma, te ndáa ndívi ini i ja ni
sa'a i ma, te sukan, te chukan kúu ja
ni jiso kuechi ni nuu maa Cristo ma.

13 Te chukan kúu ja nú kuechi ja kaa
o ma te sa'a i ja ñayii ni nduu sa'ya
Su'si ma, te ndakakayata i nuu ya
ma, kuu-ka ja ma kaa o ja sa'a ja
ndakakayata ñayii ni nduu sa'ya Su'si
ma.

9

Sukan iyo ja jin sa'a ñayii ñuu Corinto ma ja kuu Pablo ma vaa káxtnu'u de tnu'u Su'si ma nuu i ma

1 ¿Te ka jani ini ni ja masu in tee
ni tetniñu Su'si ma kúu sa? ¿Xi ka
jani ini ni ja in tee jinukuechi-ni kúu
sa? ¿Te ka jani ini ni ja masu ni jini
sa ji'in nuu sa Jesús iya tátnuni nuu o
a? Te vitna ja ndaka maa ni ka kuu
ñayii ni ka kandija tnu'u Su'si o a ja ni
keja'a sa satniñu sa nuu Iya Tátnuni
ma.
2 Kovaa visi jaku-ka ñayii ma, ka jani
ini i ja masu tee ni tetniñu ña'a Cristo
ma kúu sa, kovaa ja ndaa ndija ja ka
jini ndaka maa ni ja maa ya ni tet-
niñu ña'a. Vaa ndijin, ja ni ka kandija
ni tnu'u Su'si ma ja ni kaxtnu'u sa
ma, te ka iyo ni nuu nda'a iya tátnuni
nuu o a, te chukan kúu ja na'a ja tee
ni tetniñu ña'a Cristo ma kúu sa.
3 Nú nde ni ká'an tnu'u sa ja masu
sa'a sa ja va'a, te jin ndasa'a maa ni
kuenda:
4 ¿Xi ka jani ini ni ja ñatuu nawa jin
kaa sa te jin koteku sa?
5 ¿Xi ka jani ini ni ja masu ka iyo
tna sa ja kuu jin tnanda'a sa ji'in in
ku'va o a ja ko kuu ña ñasi'i sa, sukan
ni ka tnanda'a jaku-ka tee ni tetniñu
ña'a Su'si ma, xi sukan ni ka tnanda'a
ñani Jesús Iya Tátnuni ma, xi sukan ni
tnanda'a Cefas ma?
6 ¿Xi ka jani ini ni ja maa in-ni saña
ji'in Bernabé a onde jin satniñu sa
saa jin koteku sa nani ka kaxtnu'u sa
tnu'u Su'si ma?
7 ¿Xi na in ja kúu de soldado te
ndáchuya'vi de maa de? ¿Xi na in
sunkoo tnu uva ma ja masu kaa i ja
kuun ma? ¿Xi na in jito kiti i ma ja
masu ko'o i lechi ti ma?
8 ¿Sa'a-ni ká'an sa kuechi ja in
ñayii-ni kúu sa? ¿Masu sukan ká'an
tna tnu'u ni tatnuni Moisés ma?
9 Vaa sa'a ndee nuu tnu'u ni tatnuni
Moisés ma: “Másu ko chu'un o ñunu
yu'u kiti jaxi triu ma.” Sa'a ni tatnuni
Su'si ma, vaa ndí ini tna ya ja jin kuu
kiti ma.
10 Te vi'i-ka ndí ini ya ja jin kuu yo'o.
Te chukan kúu ja ni tatnuni ya ja ni
tee Moisés ma ja jin kuu o. Vaa nú
na in jitu itu i ma chi kúkanu ini i ja
kuu triu ma te ni'i i, te nú na in jaxi
triu i ma chi kúkanu ini i ja ndaxtutu
i triu ni kuu ma.
11 Te nú saña, te ka kaxtnu'u sa tnu'u
Su'si a naxe jin ndani'i ta'vi ni ma,
kuiti ka iyo tna ni ja jin ndachindee
ña'a ni nawa ka jiniñu'u sa a.
12 Nú jaku-ka de ma, ka wa'a ni ja
ka jiniñu'u de ma, te kuiti ka iyo tna
sa ja jin taa ni. Kovaa ñatuu nde ka
ka'an sa ja ka iyo ni ja jin taa ni nawa
ka jiniñu'u sa ma chi ka satniñu maa
sa sukan-va'a jin ni'i sa. Vaa ñatuu
ka kuni sa ja kuechi ja chukan, te
nasa yukan te jin xtaya ni te masu
jin kandija-ka ni tnu'u vii tnu'u va'a
Cristo o a.

13 ¿Xi ñatuu ka ndaka'án ni ja ñayii
ni ka yo satniñu nuu Su'si ma ini
veñu'u ka'nu ma, ni ka yo jaa i ja ni yo
jan koo ñayii ma ni ka yo jan xsia'a i
ma? Te ñayii ni ka yo jinukuechi nuu
altar nuu ka ndakua'a ñayii ma kiti
nuu Su'si ma, ni ka yo jaa i vala ja ni
ka yo wa'a ñayii ma.
14 Te suni sukan ni tatnuni tna Iya
Tátnuni ma ja ñayii ka káxtnu'u tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si ma, ka iyo i ja jin
ko ndi ini jaku-ka ñayii ni ka nduu
tna sa'ya Su'si ma naxe jin koteku i
ma.
15 Kovaa visi sukan ká'an tnu'u Su'si
ma ja sukan ko kuu ma, kovaa saña
chi masu nde ni'i sa ndaka chukan.
Te másu ko jin kani ini ni ja ni tee sa
sa'a, sukan-va'a jin ko sa'a ni sukan
ja kuu sa. Va'a-ka ja na kûu sa sana ja
jin kani ini ni ja ndiyo ini sa ja ni'i sa
ja nawa jin taa ni ma, te nasa yukan,
te ja vala ñii ja chukan, te skenaa sa
jayiñu'u sa iyo ja ni'i sa nuu Su'si ma.
16 Chukan kúu ja saña chi ja káxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si a chi
masu nawa kúu ja ko sa'a vixi sa ja in

ja vii ja luu kúu ja sa'a sa a, vaa maa
Iya Tátnuni ma ni tatnuni ja jiniñu'u
kuiti ja kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a maa ya a, te nda'vi maa sa nú
ma sa'a sa sukan ni tatnuni ya ma.
17 Chukan kúu ja nú ni-yu'u ni-ini sa
káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
o a chi iyo ja ndani'i ta'vi sa. Kovaa
visi ñatuu kúu ini sa ja sa'a sa, kovaa
ndása'a sa kuenda ja jiniñu'u ja sa'a
sa, vaa sukan jâ ni tatnuni Su'si ma
ja sa'a sa.
18 ¿Te nde a kúu ja ni'i sa ja káxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma, ka
jani ini ni? Saña chi in ja sa'a ja kúsii
ini xeen sa kúu ja káxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a Cristo ma, te ñatuu nawa
ka ndataa ni nuu sa, visi iyo sa ja jin
kondetuu ni ja kaa sa.
19 Chukan kúu ja nune nda'a nuu sa,
vaa ñatuu na in ñayii tátnuni i nde a
kúni i ja sa'a sa ma. Kovaa saña chi
ja ndaka ja sa'a sa a, te ni nduu sa in
ñayii jinukuechi nuu ndaka maa ni a,
vaa ja kúu ini sa kúu ja kua'a-ka ñayii
jin kandija tnu'u Su'si o a.
20 Vaa ka jini maa ni ja nú iyo sa nuu
ka iyo ñayii judío ma, te sa'a-nka sa
sukan ka sa'a i ma, vaa ka jani ini
maa i ja sukan kúni Su'si ma. Te nú
iyo sa nuu ka iyo ñayii ka sa'a sukan
ni tatnuni Moisés ma, te sa'a-nka sa
sukan ka sa'a i ma, visi masu jiniñu'u
ja sa'a sa sukan. Kovaa sukan sa'a
sa, sukan-va'a jin kandija ñayii yukan
sukan ká'an tnu'u vii tnu'u va'a Jesu-
cristo ma.
21 Te nú iyo sa nuu ka iyo ñayii ñatuu
ka sa'a sukan ni tatnuni Moisés ma,
te sa'a sa tnu'u ja ñatuu jini sa sukan
ni tatnuni Moisés ma, sukan-va'a jin
kandija ñayii ya'a Su'si ma. Kovaa
masu ja ñatuu kándija sa sukan ni
tatnuni Su'si ma nuu Moisés ma kúu,
vaa saña chi ûni kándija sa sukan ni
tatnuni Cristo ma ja jin sa'a o ma.
22 Te nú iyo sa ne'un ñayii ñatuu ka
nukuiñi va'a nuu Su'si ma, te sa'a
tna sa tnu'u ja kuee-ni kua'an tna
sa tnu'u Su'si o a, sukan-va'a xi ma
jin kandija va'a-ka i Su'si ma te jin
nukuiñi va'a-ka i nuu ya. Kua'a xeen
modo ni nduku sa, sukan-va'a kuu
jin ndani'i ta'vi jaku ñayii ma.
23 Te sa'a sa'a sa, vaa kúni sa ja ko
kuu sa in ñayii kaxtnu'u va'a tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si o a.
24 Vaa ka jini maa ni ja ñayii ka jinu
in nuu ka jinu i ma chi ndaka i ka
jinu, kovaa in-ni i kundee te ni'i i ja
kuta'vi i ma. Te sukan jín kani tna ini
o naxe jin kunukuechi o nuu Su'si o
a, sukan-va'a jin ni'i o ja iyo ja taa ya
ma, nuna jin kundee o ma.
25 Ndaka ñayii ka jinu ma chi ka
nduku i ndaka naxe jin sa'a i ma,
sukan-va'a jin kundee i ma, kovaa
ja ndaa ká'an sa ja nú ni ka kundee
i ma chi jin ni'i i in corona, kovaa
chukan chi ja naa-ni kúu. Kovaa yo'o
chi nuna jin kundee o ja jin sa'a o
sukan kúni Su'si ma chi jin ni'i o in
corona ja masu naa kuiti.
26 Te chukan kúu ja saña chi kuenda
tnu'u ja jinu tna sa kúu ja tnúñu
sa ja sa'a sa sukan kúni Su'si ma,
kovaa masu jinu sa sukan ka kuu
ñayii ka jinu ndeva'a-ni, kóto nuna jin
kundee i xi ña'a ma. Xi sukan ka kuu
tee ka skua'a ja jin kanaa de, te kóto
nuna jin kundee de xi ña'a ma.
27 Chukan kúu ja masu ndí ini sa, visi
na ndo'o neni yikikuñu sa a. Kovaa ja
ndí ini sa kúu ja na kunukuechi va'a
i nuu Su'si ma, nasa yukan, te skenaa
sa maa sa, te vitna ja maa sa káxtnu'u
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si a nuu in-ka
ñayii ma.

10

Máko jin chiñu'u o tna'a ja masu Su'si ka kuu ma

1 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si
o a, kúni sa ja jin kuni ni sukan ni sa'a
Su'si ma ja in viko ma te kati kati-ni
ni ka iyo ndaka tna'a o ñayii jana'a
ma, ji'in sukan ni ka ya'a ndaka i
nuu mar ma, nuu ni ndene'e ya i ñuu
Egipto ma.
2 Te ja maa Moisés ma, te kuenda
tnu'u ja ni ka jandute tna i kúu ja ni
ka yinee i kati viko ma, ji'in ja ni ka
ya'a yichi i nuu mar ma.
3 Te ni ka jaa ndaka tna'a i xtatila ni
tetniñu Su'si ma onde andivi ma.

4 Te ni ka ji'i tna ndaka i ndute ni xtoo
Su'si ma nuu toto ma, vaa maa Cristo
ma ndikin ña'a kuan koo i ma, te ni
wa'a ya ndute ni too toto ma ni ka ji'i
i, vaa maa ya kúu iya sa'a ja koteku
o ma.
5 Kovaa kua'a xeen-ka ñayii ya'a,
ñatuu ni jatna ini Su'si ma sukan ni
ka sa'a ka kuu i ma, te chukan kúu ja
ni ka ji'i i ichi kuan koo i nuu ñatuu
nawa iyo kuiti ma, te yukan-ni ni ka
kendoo i.
6 Kovaa sa'a ni sa'a Su'si ma ji'in
ñayii yukan, sukan-va'a yo'o ja ka
iyo o vitna a, te na jin ndakani jin
ndaka'vi ini o, te máko jin ndiyo ini
o ja jin ko sa'a o ja u'vi ma, sukan ni
ka yo ndiyo ini ñayii yukan, te ni ka
yo sa'a i ja u'vi ja ñatuu játna ini Su'si
ma.
7 Te máko jin ndachiñu'u ni ja masu
Su'si ka kuu ma, sukan ni ka sa'a jaku
i ma ja ni ka ndachiñu'u i tna'a ja
masu Su'si kúu ma. Vaa sa'a ndee
nuu tutu Su'si a: “Ni ka jinkoo ñayii
ma, te ni ka jaa, ni ka ji'i i ma, te ni ka
ndokuiñi i, te ni ka jakondee i ka sa'a
i ja u'vi ma, te ûni ka kuu-nka maa
i nuu ja masu Su'si kúu ma, te ni ka
jiso kuechi i nuu Su'si ndija ma.”
8 Ni a jin kivi nduu ni ji'in ndi-in
ndi-in ñayii masu ni tnanda'a ji'in ni
ma, sukan ni ka sa'a jaku i kivi yukan
ma, te in kivi-ni, ni ka ji'i oko uni mil
ñayii ma, kuechi ja ni ka sa'a maa i ja
u'vi ma.
9 Ni a jin kototnuni ni Iya Tátnuni ma
sukan ni ka sa'a jaku ñayii ma, te ni
ka ji'i i ja ni ka tuu ña'a koo ma.
10 Ni a koo jin ka'an yika ni nuu Su'si
ma ja ñatuu taa ya ja ka jiniñu'u ni
ma, sukan ni ka sa'a jaku ñayii ma, te
ni ja'ni ña'a ángel iyo ja xnaa ña'a i
ma. Sukan sa'a ña'a Su'si ma, nú ma
sa'a o sukan játna ini ya ma.

11 Te ndaka cha'a ni ka ndo'o ñayii
yukan, te ndee i nuu tutu Su'si o a,
sukan-va'a yo'o ja ka iyo o tiempu
ya'a ja ve ndi'i ñuu ñayivi ya, jin kuni
o te jin ndasa'a o kuenda, te na jin ko
koto va'a o maa o.
12 Chukan kúu ja nú na in jani ini
ja núkuiñi va'a i nuu Su'si ma, te
konde'ya va'a i, nasa yukan, te kotuu
i.
13 Jin kona'a ni ja tachi ma chi
iyo ñukuun kuiti i ja kototnuni ña'a
i, te ska'an ña'a i, sukan ska'an i
ndaka-ka ñayii ma ja jin sa'a i ja u'vi
ma. Kovaa yo'o chi jin kukanu ini o
Su'si ma, vaa masu kua'a ya tnu'u ja
kototnuni ña'a tachi ma in ja masu
jin kundee o nuu i. Vaa jâ ni skuiso
maa Su'si ma ja maa ya chindee ña'a,
te vivii jin yanduu o, te jin kaku o
nuu ja u'vi ma.

14 Chukan kúu ja ndijin ja kútoo
ña'a sa, jin xndoo ni ja masu Su'si ka
kuu ma, te máko jin ndachiñu'u-ka ni
i.
15 Ká'an sa nuu ni, vaa jani ini sa ja
ñayii ka jaku'ni va'a ini ka kuu ni. Te
jin ndasa'a maa ni kuenda ja ká'an sa
a.
16 Ora ka ji'i ndaka o ndute uva ma
te ka ni'i o ja va'a ja vii ma te ka
ndakuan-ta'vi o nuu Su'si ma, te ka
ndaka'án o sukan ni jati niñi Cristo
ma saa ni ka ndani'i ta'vi ndi-in
ndi-in o a, te in-ni ja ka ñu'u ini ndaka
o. Te xtatila ka jaa o in in ta'vi ma, te
ka ndaka'án o sukan ni ndo'o ni neni
yikikuñu Cristo ma nuu tniñu o ma,
te in-ni ja ka ñu'u ini ndaka o.
17 Vaa in-ni xtatila ma kúu, te visi
kua'a o ka kuu, kovaa in-ni yikikuñu
ka kuu o ji'in ya, vaa in-ni xtatila ma,
te ka jaa ndaka o.

18 Jin ndasa'a ni kuenda ja ñayii
ñuu Israel ma, ora ka jaa i ja ka
ndakua'a ñayii ma nuu Su'si ma, chi
ja ka ketna'a ini i ji'in Su'si ma ji'in
ñayii ni ka ndakua'a in kiti nuu altar
Su'si ma kúu ja ka sa'a i sukan ma.
19 Kovaa ja ka ndakua'a ñayii ma nuu
tna'a ja masu Su'si ka kuu ma, masu
nde jiniñu'u ja ka sa'a i ma, vaa masu
nawa ka kuu ma.
20 Te ja ká'an sa kúu ja tna'a ja ka
ndakua'a ñayii ñatuu ka kandija Su'si
ma nuu tna'a ja masu Su'si ka kuu
ma chi nuu tachi ma ka ndakua'a i,
te masu nuu Su'si ma. Te ñatuu kúni
sa ja koo jin kaa ni ta'vi tachi ma.
21 Yo'o ja ka ndachiñu'u o Cristo Iya
Tátnuni ma te ka iyo o nuu mesa ya

ma, ja ka ji'i o ndute uva ma te ka
ndaka'án o sukan ni ndo'o ni neni
ya ma saa jin ndani'i ta'vi o ma,
masu va'a-ni ja sani te jin nukoo jin
nuku'un o ja jin kaa jin ko'o o tna'a
ja ka ndakua'a i nuu ja masu Su'si
ka kuu ma, vaa nuu tachi ma ka
ndakua'a i ma.
22 Másu ko jin sa'a o sukan, vaa nú
ña'a, te jin sa'a o ja ndakiti ini Cristo
iya tátnuni nuu o ma. ¿Xi kuu jin
kundee yo'o nuu ya ma, ka jani ini
ni?
23 "Ndaka chi kuu sa'a o", ko-
vaa masu ndaka chíndee ña'a ja
konukuiñi va'a-ka o nuu Su'si ma.
"Ndaka chi kuu sa'a o", kovaa masu
ndaka kuu sa'a ja jin koo va'a-ka o
nuu Su'si ma.
24 Ni-in jin ko nduku ja jin koo
va'a-ka maa o chi su'va ja jin nduku
o ja jin sa'a o kúu ja jin koo va'a-ka
in-ka ñayii ma.
25 Te ndaka kuñu ka xiko i ma, te
kuu jin kaa ni. Te másu ko jin
kakan-tnu'u ni ndenu vee kuñu ma,
kuechi ja janitnuni o a chi xtna'a ña'a
i nuna kuni o ndenu vee ma.
26 Vaa kuenda maa Su'si ma kúu ñu'ú
ya ji'in ndaka ja iyo ñuu ñayivi a.
27 Chukan kúu ja nú in ñayii ñatuu
kándija Su'si ma, te kana ña'a i ja kaa
ni xita ve'e i ma, te nú kúni ni ja ki'in
ni, te ndaka ja kani i nuu ni ma, te
kaa ni. Máko kakan-tnu'u kuiti ni
ndenu vee ja jin kaa ni ma, kuechi ja
janitnuni ni ma chi xtna'a ña'a i nuna
kuni ni ma.
28 Kovaa nú na in na ka'an: "Cha'a
kúu ja ni ka ndakua'a i nuu ja masu
Su'si ma ka kuu ma", te máko kaa ni,
kuechi ja ñayii yukan jâ ni kaxtnu'u
i ma, te maa ñayii yukan chi xtna'a
ña'a janitnuni i ma nuna kuni i ja kaa
ni ma. Kovaa jin kona'a ni ja kuenda
maa Iya Tátnuni ma kúu ñu'ú ya ji'in
ndaka ja iyo ñuu ñayivi ya, te ni sa'a
vii, ni sa'a ndoo ya ja kuu jin kaa o
ndaka.
29 Kovaa nú sukan jani ini ñayii
yukan, te visi iyo ja kuu kaa sa, kovaa
masu kaa sa, vaa ñatuu kúni sa ja
ndaxtekuechi ña'a ñayii yukan sukan
jani ini i ma.
30 Visi na ndakuan-ta'vi o nuu Su'si
ma te kaa o ja jani ini o ja kuu kaa o
ma, kovaa nú iyo in ñayii ja jani ini
i ja masu kuu kaa o ma, masu játna
ini Su'si ma ja sa'a o ja kúxii ini in-ka
ñayii ma ja jani ini i ja masu va'a-ni
sa'a o ma.
31 Ndeva'a-ni nawa kaa o nawa
ko'o o ma xi nawa sa'a o ma, te kú'un
ini o ja sa'a o ma, te sa'a i ja jin
ndachiñu'u ñayii ma Su'si ma.
32 Máko jin sa'a o in ja kasi ndee
ja ñayii ka kuu judío ma, xi ñayii
ñatuu ka kandija Su'si ma, xi ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si ma, te jin
ndakakayata i nuu Su'si ma ja kuechi
o ma.
33 Su'va jin ku'un ini ni ja jin sa'a
ni sukan sa'a maa sa a, ja ndúku
sa ja ndaka ñayii ma, na jin koo vii
jin koo va'a i. Te masu ndúku sa
ja koo vava'a maa sa, su'va ja kúni
sa kúu ja jin koo vii jin koo va'a-ka
kua'a xeen-ka ñayii ma nuu Su'si o
ma, sukan-va'a jin ndani'i ta'vi tna i
ma.

11

1 Jin ko kuu ni sukan sa'a sukan
kúu sa a, vaa saña chi sukan sa'a
sukan kúu maa Cristo o ma, sukan
sa'a sa, vaa maa ya chi masu ni jani
ini ya ja kuu maa-ni ya ma chi ni jani
ini ya ja jin kuu ndaka o.

Sukan jin kondesi xini ña'a ma ora ka ndachiñu'u ña Su'si ma

2 Kútachi xeen sa ja va'a-ni ka sa'a
ni, vaa ka ndaka'án ña'a ni ndaka
jichi, te ka sa'a ni ndaka sukan ni
kaxtnu'u sa ja jin ko sa'a jin ko kuu
ni ma.
3 Kovaa kúni sa ja jin jaku'ni ini ni ja
Cristo ma kúu iya táa ndaka nawa ka
jiniñu'u o ma, te maa ya tátnuni nuu
o a, te chukan kúu ja kuenda tnu'u ja
xini ndaka tee ma kúu Cristo ma. Te
sukan kúu ji'in tee ma, vaa maa de
ndí ini ndaka nawa jiniñu'u ñasi'i de
ma, te chukan kúu ja kuenda tnu'u
ja xini ña'a ma kúu tee ma. Te ja sa'a
Cristo ma ndaka sukan tátnuni Su'si
ma, te chukan kúu ja kuenda tnu'u
ja xini Cristo ma kúu Su'si ma.

4 Chukan kúu ja ndaka tee ma, nú
ndesi xini de ma ora jikan-ta'vi de
ma xi ora ndákaxtnu'u de tnu'u ni
wa'a Su'si ma, ñatuu jandetu de nuu
Cristo iya kúu xini de ma.
5 Suni ndaka ña'a ñatuu ndesi xini
ña ma ora jikan-ta'vi ña xi ora
ndákaxtnu'u ña tnu'u ni wa'a Su'si
ma, ñatuu jandetu ña nuu tee kúu
xini ña ma, te in ja kan-nuu kúu, vaa
kuenda tnu'u ja ni sete yanda xini ña
ma kúu.
6 Vaa nú ña'a ma, ma kasi ña xini
ña ma, saa-nka nuna sete yanda xini
ña ma. Kovaa nú kukan-nuu ña ja
ka'nde ña ixi ña ma xi sete yanda
xini ña ma, va'a-ka na kasi ña xini
ña ma.
7 Kovaa tee ma, másu ko kasi de xini
de ma, vaa Su'si ma chi ni sa'a ya
tee ma sukan kaa maa ya ma, te
jayiñu'u Su'si ma jini o nuna sa'a de
sa'a. Kovaa ña'a ma, jayiñu'u tee ma
jini o nuna sa'a ña sa'a, vaa jandetu
ña nuu yii ña ma ji'in nuu Su'si ma.
8 Vaa tee ma chi masu yika ña'a ma
ni kee de, chi su'va maa ña'a ma ni
kee yika tee ma.
9 Suni masu ni sa'a Su'si ma tee ma
ja kuechi ña'a ma, nú masu ja ña'a
ma ni sa'a ya, sukan-va'a jin chindee
tna'a de ji'in ña.
10 Chukan kúu ja ña'a ma chi jiniñu'u
ja kondesi xini ña ma, sukan-va'a
kona'a ja iyo in tee tátnuni nuu ña,
vaa ka nde'ya ña'a ángel ma.

11 Kovaa yo'o ja ka kandija o Iya
Tátnuni a, ka jini o ja masu kuu koo
tee ma nú masu ja onde ña'a ma, te
ni masu kuu koo ña'a ma nú masu ja
onde tee ma.
12 Vaa sukan ni sa'a Su'si ma ña'a ma
ja yiki yika tee ma te ni kuva'a ña ma,
te suni ja ña'a ma sana ni kâku tee
ma. Kovaa ndaka o chi nuu Su'si ma
ve koo o.

13 Chukan kúu ja jin ndasa'a maa
ni kuenda nú va'a-ni ja ña'a ma,
te konune xini ña xi kondesi ora
jikan-ta'vi ña nuu Su'si ma.
14 Sa'a, te ka jini o ja in ja kan-nuu
kúu nuna kua'a tee ma tnu'u ja ku-
nani ixi de ma,
15 kovaa in jayiñu'u kúu ja kua'a ña'a
ma tnu'u ja kunani ixi ña ma. Vaa
ña'a ma, ni wa'a Su'si ma ixi ña ma,
sukan-va'a kondesi xini ña ma nde
kua'an nde vee ña ma.
16 Nú na in ñatuu jaku'ni ini sa'a
te kúni i ja sa'a ndaa i, kóna'a i ja
yo'o ji'in ndaka ñayii ka kandija Su'si
ma, ñatuu ka neva'a o in-ka ja jin
kondikin o ja jin sa'a o.

Jaku ñayii ma, ñatuu ka sa'a i sukan játna ini Su'si ma ora ka ndatna'a o ja ka ndakune'e o sukan ni ji'i Jesucristo ma nuu tniñu o ma

17 Ja káxtnu'u sa nuu ni a kúu
te ndáka'an-so'o-ka sa nuu ni. Vaa
masu kúu ka'an sa ja va'a-ni ka sa'a
ni ora ka ndatna'a ni ja ka ndakune'e
ni sukan ni ji'i Jesucristo ma, te masu
nawa chindee ña'a i, su'va ja u'vi kúu
nuu ni a, vaa ñatuu ka sa'a ni sukan
kúni Su'si ma.
18 In ja ni jiniso'o sa ja ka ka'an i kúu
ja ora ka ndatna'a ni ja jin chiñu'u ni
Su'si ma, ñatuu ka ketna'a ini ni, te
jaku chi kándija sa ja sukan ka kuu
ni.
19 ¡Vaa jiniñu'u ja sukan ma jin
ketna'a ini ni, sukan-va'a jin kuni o
na in ndija sa'a sukan játna ini Su'si
ma!
20 Chukan kúu ja ora ka ndatna'a ni
ma, masu ka ndaka'án-ka ni sukan ni
tatnuni Iya Tátnuni ma kii ni kuxini
ñukuun ya ji'in tee ni ka yo ndikin ya
ma.
21 Vaa ora ka jaa ni ma, ñatuu ka
ndetu tna'a ni, nú masu ja maa
maa ni, ka kuxini ni sukan ka kuni
maa ni, nani jaku ni ka kokon-ka te
jaku-ka ni ka ndajini.
22 ¿Masu ka iyo ve'e ni ma nuu kuu
jin kaa jin ko'o ni? ¿Xi ka saxiko ni
ñayii ka kandija Su'si o a? ¿Te ka
kuni ni ja jin kukan-nuu ñayii ñatuu
ka yinda'a nawa jin kaa i ma? ¿Naxe
ka'an-nka sa, ka jani ini ni? ¿Ka'an sa
ja naka va'a ka sa'a ni a? ¡Ña'a!

Ni tatnuni Jesucristo Iya Tátnuni ma sukan jin sa'a o ora ka ndatna'a o ja ka ndakune'e o ja ni ji'i ya nuu tniñu o ma

23 Vaa maa Iya Tátnuni ma ni
kaxtnu'u nuu sa ja ndakaxtnu'u sa
sa'a nuu ni a: Ja Jesús Iya Tátnuni ma,
maa jakuaa kivi jin ke'en-su'va i ya
ma, ni tnii ya xtatila ma,
24 te ni jinu ja ni ndakuan-ta'vi ya
ma, te ni ta'vi ya, te jiña'a ya: “Cha'a
kúu in ja kúni ka'an sukan ndo'o neni
yikikuñu sa a ja kuechi ndaka ni ma.
Sa'a jin ko sa'a ni, te jin ndaka'an ni
sukan ni ndo'o ni neni sa ja jin kuu
ni ma”, kuu ya jiña'a ya.
25 Nuu ni jinu ni jaa ya xtatila ji'in
de ma, ni tnii ya nuu ñu'u ndute uva
ma, te jiña'a ya: “Cha'a kúu in ja jaa
ni tatnuni Su'si ma, te ni skuiso ya,
ja maa niñi sa ja kati ma, te sana jin
kaku ni nuu ja u'vi ma. Ndaka jichi
ka ndatna'a ni ja jin ko'o ni ndute
uva a, te jin ndaka'án ni sukan ni
ndo'o ni neni sa ma te ni jati niñi sa
ma ja jin kuu ni ma”, kúu ya jiña'a ya.
26 Chukan kúu ja ndáka'an-so'o sa
nuu ni ja ndaka jichi jin kaa ni xtatila
ma te jin ko'o ni ndute uva ma,
te jin ndaka'án ni sukan ni ji'i Iya
Tátnuni ma nuu krusi ma. Te sa'a
jin ndakaxtnu'u nuu tna'a ni onde
kenda kivi ndii ya ma.

Naxe jin sa'a o ora ka ndatna'a o ja jin kaa o xtatila ma te jin ko'o o ndute uva ma sukan ni tatnuni Iya Tátnuni ma

27 Chukan kúu ja nú nde o ñatuu
jika ndaa sukan kúni Su'si ma te kaa
o xtatila ma te ko'o o ndute uva
ma sukan ni tatnuni Jesucristo Iya
Tátnuni ma chi kuiso kuechi o, vaa
ka'án yichi ka'án uun-ni o sukan ni
ndo'o yikikuñu Iya Tátnuni ma ji'in
sukan ni jati niñi ya ma.
28 Chukan kúu ja xi'na-ka jín ndasa'a
maa maa o kuenda naxe ka iyo o
nuu Su'si ma, te sana jin kaa o xtatila
ma te jin ko'o o ndute uva ma, ja ka
ndakune'e o sukan ni ndo'o ni neni
ya ma.
29 Chukan kúu ja nú nde o sa'a neé
sa'a ñuu-ni nuu Su'si ma, te jaa o
xtatila ma te ji'i o ndute uva ma
te ñatuu ndása'a o kuenda sukan
ni ndo'o ni neni yikikuñu Jesucristo
Iya Tátnuni ma chi ndachunaa o nuu
maa Iya Tátnuni ma, vaa ñatuu sa'a o
sukan ni tatnuni ya ma.
30 Chukan kúu ja ka iyo kua'a ñayii ka
ku'u ne'un ni a, te kua'a i ni ka kuita,
te jaku i, jâ ni ka ji'i i, vaa ni ka kujika
i nuu Su'si ma.
31 Nute jin ndasa'a vava'a o kuenda
naxe ka iyo o nuu Su'si ma chi masu
jiniñu'u ja ndakan ya kuenda nuu o
te xndo'o xneni ña'a ya.
32 Jín kona'a o ja nú xndo'o xneni ña'a
ya vitna ja ka iyo-ka o ñuu ñayivi a
chi ja kúni ya kúu ja jin ndasa'a o
kuenda te jin kutu'va o naxe jin ko
sa'a jin ko kuu o nuu ya, sukan-va'a
ma jin chunaa o sukan jin chunaa
ñayii ñatuu ka kandija sukan ká'an
Su'si ma kivi jin ndenda koo o nuu
ya ma.
33 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka nduu
o sa'ya Su'si o a, nú ka ndatna'a ni
ja jin kaa ni xtatila ma te jin ko'o
ni ndute uva ma sukan ni tatnuni
Jesús Iya Tátnuni ma, jin kondetu
tna'a ndi-in ndi-in ni, sana jin kaa ni
te jin ko'o ni ndute uva ma.
34 Nú nde ni kókon, va'a-ka ja na
kaa ni xita ve'e ni ma sana ki'in
ni, sukan-va'a máko ko kanduu ko
kani'ni ni ja kaa ni te kuiso kuechi
ni te chunaa ni ja u'vi sa'a ni ma.
Ndaka-ka ma ndakin tna'a maa sa
kivi jaan sa ma.

12

Tna'a ja skuta'vi ña'a Xtumani Ndios ma ini anua o a

1 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si
o a, kúni sa ja jin kuni ni siki ja ni
skuta'vi ña'a Xtumani Ndios ma in in
o ja kuu jin sa'a o ja jin kunukuechi
o nuu Su'si ma.
2 Vaa kivi ñatuu jin kuni-ka ni Su'si
ndija o a chi ni ka yo xnda'vi ña'a i, te
kuan koo ni nuu ka iyo ja masu Su'si
ka kuu ma ja masu ka ka'an ma, te
ñukuun ni ka yo jinukuechi ni nuu i.
3 Chukan kúu ja káxtnu'u sa nuu ni
ja ndeva'a-ni ñayii, te ka'an u'vi i ja
kuu Jesús ma chi ñatuu na Xtumani
Ndios ma iyo ji'in i. Te ñatuu na in
kuu ka'an ja Jesús ma kúu iya tátnuni

nuu i ma, nú ñatuu na Xtumani Ndios
ma iyo ji'in i.

4 Vaa ka iyo kua'a ja skuta'vi ña'a
Xtumani Ndios ma ndi-in ndi-in o,
kovaa maa in-ni ya kúu iya táa nuu
ndaka o.
5 Te kua'a xeen ja ka iyo ja kuu jin
sa'a o ja jin kunukuechi o nuu Iya
Tátnuni ma, kovaa jín kona'a o ja nuu
maa in-ni ya ka jinukuechi o.

6 Te ndi-in ndi-in o chi siin siin ja
kuu jin sa'a o ja jin kunukuechi o nuu
Su'si ma, kovaa maa in-ni ya kúu iya
táa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma ja
kuu jin sa'a o ndaka ma.
7 Te maa Xtumani Ndios ka iyo ji'in
o ma, táa ya maa maa o sukan jin
ko sa'a jin ko kuu o, sukan-va'a jin
chindee tna'a ndi-in ndi-in o.
8 Vaa ka iyo yo'o chi táa Xtumani
Ndios ma tnu'u ndichi. Te ka iyo
yo'o chi sa'a ya ja jin jaku'ni-ka ini o,
sukan kúni maa Xtumani Ndios ma.
9 Te ka iyo yo'o chi maa Xtumani
Ndios ma sa'a ja masu nawa ko kasi
ndee ko kasi ndoso ja ni-yu'u ni-ini o
kukanu ini o maa ya ma, te sa'a ya
nawa kakan-ta'vi o nuu ya ma. Te
ka iyo yo'o chi maa Xtumani Ndios
ma sa'a ja nuna jin kakan-ta'vi o nuu
Su'si ma ja na nduva'a in ñayii ku'u
ma chi nduva'a i.
10 Te jaku-ka o, sa'a ya ja kuu jin
sa'a o milagru. Te jaku-ka o ma
chi maa Xtumani Ndios ma kaxtnu'u
nuu o nawa iyo ja ko kuu ma, te
ndakaxtnu'u o nuu ñayii ma. Te
jaku-ka o ma chi maa Xtumani Ndios
ma sa'a ja jin ndakunitnuni o ja nú
ka iyo ñayii ma ji'in Xtumani Su'si ma
xi ka iyo i ji'in tachi ma. Te jaku-ka o
ma chi sa'a Xtumani Ndios ma ja kuu
jin ka'an o kua'a sa'an. Te jaku-ka o
chi maa Xtumani Ndios ma chindee
ña'a te jaku'ni ini o te ndaka'an o
nawa kúni ka'an sa'an ka ka'an i ma.
11 Kovaa ndaka cha'a chi maa in-ni
Xtumani Ndios ma skuta'vi ña'a nuu
ndi-in ndi-in o ma sukan kúni maa ya
ma.

12 Vaa yikikuñu o a chi ka iyo nda'a
o, ja'a o, xninda'a o, nduchinuu o, te
sukan kua'a-ka ja ka iyo, kovaa in-ni
yikikuñu o kúu. Te sukan tna kúu
Cristo ma.
13 Vaa ja maa in-ni Xtumani Ndios
ma, te ni ka jandute o ja jin nduu o
in-ni ñayii, ka kuu o ñayii judío, ka
kuu o ñayii griego, ka kuu o ñayii ka
jinukuechi, ka kuu o ñayii ka nune.
Te ndaka o, ni skuta'vi ña'a Su'si ma
Xtumani maa ya ma ini anua o a, te
koo ya ini anua ndi-in ndi-in o, te
maa in-ni ya kúu.

14 Te sukan kúu yikikuñu o a,
sukan ka kuu tna ndaka o nuu Su'si
ma, vaa ka iyo nda'a o ja'a o nduch-
inuu o, te ndaka i ka jiniñu'u tna'a
sana kuu nawa sa'a o.
15 Chukan kúu ja nuna kuña'a ja'a o a
nuu nda'a o a: “Vaa masu kúu sa'a ri
sukan sa'a ro ja kúu ro nda'a, te ma
jin kituu tna'a-ka o”, kovaa masu kuu
sa'a ja'a o a sukan, vaa in-ni yikikuñu
ka kuu nduu i, te ka jiniñu'u tna'a i.
16 Te ni a so'o o a, nuna kuña'a i nuu
nduchinuu o a: “Vaa masu kúu sa'a
ri sukan sa'a ro ja kúu ro nduchinuu
a, te chukan kúu ja masu jin koo
kaa-ka o”, kovaa masu kuu sa'a tna
i sukan, vaa in-ni yikikuñu ka kuu i
te ka jiniñu'u tna'a tna i.
17 Te chukan kúu ja jín ndasa'a maa
o kuenda ja nú ni-ka'nu yikikuñu o
a, nanimaa nduchinuu ko kuu i, te
¿naxe kuniso'o o? Te nú ni-ka'nu
yikikuñu o a, nanimaa so'o ko kuu
i, te ¿naxe xtatachi o xi ni'i o xiko
sukan sa'a xitni o a?
18 Kovaa sukan ni sa'a ña'a maa Su'si
ma, ja ni tenee ya so'o o a, xitni o
a, nduchinuu o a, ji'in ndaka-ka ja
ni taa maa Su'si ma, sukan-va'a koo
va'a yikikuñu o a, vaa sukan ni kuu
ini maa ya.
19 Vaa nú inuu jin ko kuu ndaka,
¿naxe-nka kava yikikuñu o a?
20 Kovaa vitna, te ka jini o ja kua'a ja
ni skuta'vi ña'a Su'si ma, sukan-va'a
koo va'a o, kovaa ndaka chi in-ni
yikikuñu kúu o a.
21 Ni a nduchinuu o a, masu kuu
kuña'a i nda'a o a: “Masu nde jiniñu'u
ña'a ri”, te ni a xini o a, masu kuu
kuña'a i ja'a o a: “Kuán ndiyo, ki'in
ro, vaa masu nde jiniñu'u ña'a ri.”

22 Su'va tna'a ja jani ini o ja kuechi-ka
i ma te masu nawa ka sa'a xeen i ma,
kovaa suu i ka ndanuu-ka.
23 Te tna'a ja jani ini o ja masu
nawa ka kuu ma, te skone'nu o sa'ma
va'a-ka. Te tna'a ja jani ini o ja masu
ja vivii ka kuu ma, te suu i ndása'a
vivii-ka o.
24 Kovaa tna'a ja vivii-ka ka ndaa
ma, masu ka jiniñu'u-ka i ja ndasa'a
vivii-ka o i, vaa jâ vivii jâ ni sa'a ña'a
maa Su'si ma. Kovaa maa Su'si ma ni
tatnuni ja koo kua'a-ka jayiñu'u nuu
ja ñatuu na jayiñu'u neva'a i ma.
25 Sukan-va'a ni-ka'nu yikikuñu o a,
jin ko ndi ini nuu tna'a i, te ñatuu jin
ko kusiin jin ko kusu'va i.
26 Te nú ndenu u'vi o ma chi ni-ka'nu
yikikuñu o a u'vi, te nú nde a ka ka'an
ñayii ma ja vivii-ka kaa i ma, te sii ini
xeen kúu ni-ka'nu yikikuñu o a.

27 Te sukan ka kuu ndaka tna'a o
ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma, te
nú vivii ka ketna'a ini ndi-in ndi-in
o ma, te yikikuñu Cristo ma ka kuu
ndaka o.
28 Te chukan kúu ja sa'a ni sa'a Su'si
ma ne'un ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
ma, te xinañu'u-ka ni sunkani ya tee
ka kuu apóstol ma, ja kúni ka'an "tee
ni tetniñu maa Jesucristo Iya Tátnuni
ma." Sani te ni sunkani ya ñayii ka
ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a maa Su'si
ma ja jin ndakaxtnu'u i nuu ñayii ma.
Sani te ni sunkani ya ñayii ka sa'a
milagru ma. Sani te ni sunkani ya
ñayii jin kakan-ta'vi nuu Su'si ma te
jin nduva'a ñayii ka ku'u ma. Sani te
ni sunkani ya ñayii ka chindee ñayii
ka jiniñu'u ma. Sani te ni sunkani
ya ñayii ka jito ndaka-ka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma, ja vivii na jin
kaka i nuu Su'si ma. Sani te ni
sunkani ya ñayii ja kuu jin ka'an i
in-ka sa'an ja jin ndachiñu'u i Su'si
ma.
29 ¿Te naxe ka jani ini ni? ¿Ndaka
ñayii ma ka kuu apóstol ni tetniñu Je-
sucristo ma? ¿Xi ndaka i ka kuu ñayii
ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si
ma? ¿Xi ndaka i ka kuu teskua'a ja
ka kaxtnu'u nuu in-ka ñayii ma? ¿Xi
ndaka i ka kuu ñayii ka sa'a milagru?
30 ¿Xi ndaka i ka kuu ñayii ka
jikan-ta'vi nuu Su'si ma te ka nduva'a
ñayii ka ku'u ma? ¿Xi ndaka i ka
ka'an in-ka sa'an ja ka ndachiñu'u i
Su'si ma? ¿Xi ndaka i ka ndaka'an
nawa kúni ka'an sa'an ka ka'an ñayii
yukan ma? Ña'a.
31 Te chukan kúu ja jin ndanduku ni
na nde a ni skuta'vi ña'a Su'si ma ja
kuu jin ko sa'a ni ja jin kunukuechi
ni nuu ya ma, te sukan jin ko sa'a
ni. Te vitna, te káxtnu'u sa in ja va'a
xeen-ka, te sukan jin ko sa'a ni, vaa
in ichi va'a xeen-ka kúu.

13

Ja kanuu-ka kúu ja kútoo tna'a o ma

1 Nú saña, te visi kúu ká'an sa kua'a
sa'an ka ka'an ñayii ñuu ñayivi a xi
sa'an ka ka'an ángel ma, kovaa nú
ñatuu kútoo sa ñayii ma chi sukan-ni
kúu in kaa káxin xi sukan-ni kúu in
kaa kíxin, sukan-ni kúu sa.
2 Te visi na kuu ndakaxtnu'u sa nuu
ñayii ma ja ni kaxtnu'u Su'si ma, te
visi na kuu jaku'ni ini sa ndaka ja
iyo yu'u nuu tnu'u Su'si a ji'in ndaka
ja iyo yu'u ñuu ñayivi a, te visi ûni
kúkanu ini xeen sa Su'si o a ja kuu
kuña'a sa yuku ma ja ndaya'a i in-ka
nuu koo i ma te ko kuu sukan ma,
kovaa nú ñatuu kútoo sa ñayii ma,
masu nawa kúu sa nuu Su'si ma.
3 Te visi na ndaxiko sa ndaka ja
neva'a sa a te ni'i sa ja kua'a sa ja jin
kaa ñayii nda'vi ma, te visi na kanda
sa ja jin ka'mi teku ña'a ñayii ma
kuechi ja ndikin sa Su'si o a, kovaa
nú ñatuu kútoo sa ñayii ma chi nuu
Su'si ma masu nde jiniñu'u ja sa'a sa
ma.

4 Ja kutoo tna'a o ma kúu ja kanda
o visi na ndo'o neni o nuu ñayii ma,
te kunda'vi ini ndija o i. Ja kutoo
tna'a o ma chi ñatuu na tnu'u kueñu
ini iyo ini anua o ma. Ja kutoo tna'a
o ma chi másu ko kani ini o ja maa o
kúu-ka te kanuu-ka o sana in-ka ñayii
ma.
5 Ja kutoo tna'a o ma chi másu ko
ka'an jatu ko ka'an su'va o nuu in-ka
ñayii ma, ni a másu ko nduku o ja koo
va'a-ka maa o ma sana in-ka ñayii
ma, ni a másu ko ndakiti ini o nuu

in-ka ñayii ma, ni a másu ko chu'un
ini o nawa ni ka'an in-ka ñayii ma
nuu o ma.
6 Ni a kutachi o ja u'vi ka ndo'o ka
tna'a in-ka ñayii ma, su'va jin kutachi
o nú ndimaa ja vii ja va'a ka ni'i i ma.
7 Ja kutoo tna'a o ma kúu ja kanda
o visi na ndo'o neni o ma, te vivii
kukanu ini o Su'si ma, te kondetu o
ja maa ya chindee ña'a, te kanda o
ndeva'a-ni nawa na kénda nuu o ma.
8 Su'va jín kutu'va o ja jin kutoo
tna'a ndija ndi-in ndi-in o ni-kani
ni-jika, vaa sukan kútoo ña'a Su'si
ma. Kovaa tnu'u ka ndakaxtnu'u
o nuu tna'a o a chi kenda kivi ja
ko kuu sukan ká'an tnu'u Su'si ma,
sani te masu na in ndakaxtnu'u-ka
tnu'u yukan, vaa maa ya jin koo
ji'in o ma. Te ndaka sa'an ka ka'an
ñayii ñuu ñayivi a chi masu nde jin
kuatniñu-ka, te ndaka tnu'u ndichi
ka jini ñayii ñuu ñayivi a masu na in
kuatniñu-ka.
9 Vitna chi jaku-ni ka jaku'ni ini o te
ka ndakaxtnu'u nuu tna'a o a.
10 Kovaa kivi jin koo o nuu Su'si ma,
ja ka jini o vitna a chi ni ka ya'a maa
i, te masu chukan jin kukanu ini-ka
o, vaa yukan, te jin kuni ndi'i jin kuni
tu'u o ja ndaa ká'an ya ma.
11 Vaa sukan kúu ja ve kua'nu o te
ve jakun-tnuni-ka ini o ma, sukan ko
kuu. Vaa kivi suchi luluu-ni kúu sa
ma chi ni yo ka'an sa sukan ká'an in
suchi luluu, te ni yo jani ini sa sukan
jani ini in suchi luluu ma, te ni yo
ndasa'a sa kuenda sukan-ni ndása'a
i kuenda ma. Kovaa nuu ni kuu
java'a-ka sa ma, te ni xndoo sa sukan
ni yo kuu sa nuu luluu-ka sa ma.
12 Chukan kúu ja vitna a, ja ka jaku'ni
ini o a chi kuenda tnu'u ja yata in
espeju ma-ni ka nde'ya o, te masu
ndijin va'a ndaka ja ká'an ya ja ko
kuu ma. Kovaa kivi yukan chi nuu
nuu o jin kuni o ya. Vitna chi jaku-ni
jáku'ni ini sa sukan sa'a Su'si ma,
kovaa kivi yukan chi jaku'ni ndi'i ini
sa sukan sa'a Su'si ma vitna, vaa jini
ndi'i jini tu'u ya ndaka sukan sa'a
sukan kúu sa ya.
13 Chukan kúu ja vitna iyo ja ûni jín
kukanu ini ndija o Su'si ma, te ûni jín
kondetu o ja ko kuu sukan ni skuiso
Su'si ma, te ûni jín ku'un ini o ja jin
kutoo tna'a ndija o. Te ndinuni cha'a
chi ka ndanuu i ja jin sa'a o, kovaa ja
kanuu xeen-ka kuu ja kutoo tna'a o
ma.

14

Tna'a ja skuta'vi ña'a Xtumani Ndios ma

1 Jin ko ndi ini ni ja jin kutoo tna'a
ni, te jin ndanduku ni nde a kúu ja
ni skuta'vi ña'a Xtumani Ndios ma ja
jin sa'a ni ja jin kunukuechi ni nuu
Su'si ma. Kovaa ja jin ko ndi ini-ka
ni kúu ja jin ndakaxtnu'u ni sukan
ká'an tnu'u ni taa Su'si ma ja ko kuu
ma sukan-va'a jin jaku'ni ini o te jin
koo tu'va o ma.
2 Chi vaa ñayii ká'an sa'an ni wa'a
Xtumani Ndios ma chi nuu Su'si
ma-ni ká'an i, te masu jin jaku'ni ini
ndaka-ka ñayii ka ndatna'a ma. Vaa
maa Xtumani Ndios ma ni wa'a ma,
te maa i-ni jini nawa jiña'a i Su'si ma,
te ni a in-ka ñayii ñatuu jáku'ni ini.
3 Kovaa ñayii ndákaxtnu'u tnu'u ni
wa'a Su'si ma chi nuu ñayii ma
ndákaxtnu'u i, vaa ndáka'an-so'o i,
te ndáka'an-mani i nuu ñayii ma,
sukan-va'a jin konukuiñi va'a i nuu
Su'si ma.
4 Kovaa ñayii ká'an sa'an ñatuu ka
jaku'ni ini ñayii ma, masu nawa
chíndee ña'a i, vaa maa in-ni i jáku'ni
ini ja ká'an i ma. Kovaa ñayii
ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma
chi chíndee i ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma ja jin konukuiñi va'a i nuu
ya ma.
5 Chukan kúu ja visi kúni sa ja ndaka
ni jin ka'an sa'an taa Xtumani Ndios
ma, kovaa ja kúu ini xeen-ka sa kúu
ja jin ndakaxtnu'u ni tnu'u ni taa
Su'si ma. Vaa ja kanuu-ka kúu ja
ndákaxtnu'u o tnu'u ni taa Su'si ma
sana ja ká'an o sa'an ni taa Xtumani
Ndios ma. Xi nú kuu ndaka'an o
nawa kúni ka'an sa'an ni taa Xtu-
mani Ndios ma, te na ndaka'an o,
sukan-va'a jin jaku'ni ini ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma te chindee ña'a i
ja jin koo va'a tna i nuu Su'si ma.

6 Va'a-ni. Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si o a, nuna jaan sa nuu ka iyo
ni a te ka'an sa in sa'an taa Xtumani
Ndios ma, te nú ma jin jaku'ni ini
ni ma, ¿te naxe jin konukuiñi va'a
ni nuu Su'si ma? Chukan kúu ja
va'a-ka ja na kaxtnu'u sa in tnu'u
ndichi xi ndakaxtnu'u sa sukan ni
skuiso Su'si ma ja ko kuu kivi ki'in o
ma xi ja kaxtnu'u sa naxe jin ko sa'a
jin ko kuu ni nani ka ndetu o Su'si
ma, sukan-va'a chindee ña'a i ja jin
konukuiñi va'a-ka ni nuu ya.
7 Vaa ka jini tu maa ni ja yutnu ka
tava i yaa ja kúu flauta ma xi guitarra
ma, te nú jin sa'a neé jin sa'a ñuu-ni
i yu'u tnu ma, masu jaku'ni ini o na
yaa ka tava i ma.
8 Te sukan kúu tna ji'in ñayii ka ndetu
ja jin koo i jin kanaa i ma. Nú ma
kukaji yu'u trompeta ma ja kaxtnu'u
tnu ma, masu na in satu'va ja ki'in i
jin kanaa i ma.
9 Te suni sukan ka kuu tna o. Nuna
jin ka'an o in sa'an ja masu na in
jáku'ni ini ma, kuenda tnu'u ja ka
ka'an neé ka ka'an ñuu-ni o kúu, vaa
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma, masu
ka jaku'ni ini i ja ká'an o ma.
10 Kua'a xeen sa'an ka ka'an ñayii
ni-ka'nu ñuu ñayivi a, kovaa ni-in, te
ko ka'an o ja ñatuu na in ma ndaka'an
nawa kúni ka'an.
11 Kovaa nú saña, te ñatuu jáku'ni ini
sa sa'an ká'an in-ka ñayii ma chi in
ñayii masu ñuu yukan kúu sa nuu
ñayii ká'an ma, te ñayii ká'an ma chi
ñayii in-ka ñuu kúu i nuu sa.
12 Sukan tna yo'o ja ka ñu'u ini o ja jin
ni'i kua'a o ja skuta'vi ña'a Xtumani
Ndios ma ja jin kunukuechi o nuu
Su'si ma. Te jín nduku o kua'a-ka
naxe jin sa'a o ja jin chindee o ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si o a ja jin
konukuiñi va'a-ka i nuu ya.
13 Chukan kúu ja nú na in ká'an sa'an
ja masu ka jini o a, te na kakan-ta'vi
i nuu Su'si ma ja na kuu ndaka'an i
nawa kúni ka'an ma.
14 Vaa nú saña, te jikan-ta'vi sa nuu
Su'si ma ji'in sa'an ja ñatuu jaku'ni
ini sa nawa ká'an ma, ini anua sa ma
jikan-ta'vi, kovaa masu jáku'ni ini sa
te masu chíndee ña'a i ja koo va'a-ka
sa nuu Su'si ma.
15 Te nú sukan, ¿nawa sa'a sa?
Va'a-ka ja kakan-ta'vi sa nuu Su'si ma
ji'in ini anua sa a, kovaa na jaku'ni
tna ini sa. Kata sa ji'in ini anua sa a
nuu Su'si ma, kovaa na jaku'ni ini sa
ja jita sa ma.
16 Vaa nú ndáchiñu'u ni Su'si ma ji'in
ini anua ni ma, te nú iyo in ñayii
ñatuu jaku'ni-ka ini tnu'u Su'si o a,
te ja ndákuan-ta'vi ni nuu Su'si ma,
masu kuu ndaskuiso i te ka'an i ja
sukan ko kuu ja ni ka'an ni ma. Vaa
ñatuu jáku'ni ini i nawa ni ka'an ni
ma.
17 Vaa ndijin chi ja va'a kúu ja sa'a ni
ja ndákuan-ta'vi ni nuu Su'si ma, ko-
vaa nuu in-ka ñayii ma, masu nawa
chíndee ña'a i ja koo va'a-ka i nuu
Su'si ma.
18 Ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja
saña ká'an kua'a-ka sa'an sana ndaka
ni.
19 Kovaa nuu ka ndatna'a o ja ni ka
nduu o sa'ya Su'si o a chi va'a-ka ja
uni kuun u'un-ni tnu'u ja jin jaku'ni
ini ñayii ma ka'an sa ja káxtnu'u sa
nuu i ma, sana ja ka'an sa uxi mil
tnu'u sa'an ja masu jin jaku'ni ini i
ma.
20 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si
o a, máko jin ko kani ini ni sukan ka
jani ini suchi kuechi ma, vaa ñatuu
ka jini i nawa jin sa'a i ma. Su'va jin
kani ini ni sukan ka kuu ñayii java'a
ma ja jâ ni ka teku-ka ini i ma te ka
jini i nawa ka sa'a i ma. Kovaa nuu
ja u'vi ma, te jin ko kuu ni sukan kúu
in suchi luluu ma ja ñatuu na ja u'vi
ñu'u ini anua i ma.
21 Vaa nuu tnu'u ni kaxtnu'u Moisés
ma sa'a ká'an i: “Kuatniñu sa ñayii
in-ka ñuu in-ka sa'an ma ja jin ka'an
i nuu ñayii ñuu ya'a, kovaa ni masu
jin koniniso'o i, sa'a ká'an Iya Tátnuni
ma.”
22 Chukan kúu ja ñayii ka ka'an
ndeva'a-ni in-ka sa'an ni wa'a Su'si
ma chi iyo ja nuu ñayii ñatuu ka
kandija tnu'u Su'si o a jin ka'an i,
sukan-va'a jin kuni ñayii yukan ja
ñayii ka ka'an ma, ka iyo i ji'in Su'si
ma. Kovaa tnu'u káxtnu'u Su'si ma

chi yo'o chi iyo ja jin ndakaxtnu'u
o nuu ñayii ka kandija Su'si ma,
sukan-va'a jin kuni i nawa iyo ja sa'a
ya ja jin kuu o ma.
23 Chukan kúu ja jin ndasa'a maa o
kuenda ja nú nuu ka ndatna'a o a
ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma, te
ndi-in ndi-in sa'an jin ka'an ni, te jin
kivi koo ñayii ñatuu jin kuni-ka tnu'u
Su'si a, xi ñayii ñatuu kandija-ka Su'si
o a chi jin ka'an i ja ni ka nduneé
janitnuni o a ja sukan ka kuu o ma.
24 Kovaa nú ndaka o ka ndakaxtnu'u
tnu'u ni taa Su'si ma, te nuna kivi in
ñayii ñatuu jini tnu'u Su'si a, xi ñatuu
kándija i ya ma, te kuniso'o i ndaka
tnu'u ka ka'an o ma, te ndasa'a i
kuenda, te kandija i Su'si ma.
25 Te ja ni ndakunitnuni i naxe iyo
ini anua i ma nuu Su'si ma, te
ndachindeyi i nuu i te ndachiñu'u i
Su'si ma, te ndaka'an i ja ja ndaa
ndija kúu ja iyo Su'si ma nuu ka iyo
o ma.
26 Te sa'a jín sa'a o nuu ka ndatna'a
o ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a,
iyo ja jin koo tu'va ndi-in ndi-in o
nú nde o kata xi ka'vi o in salmo,
xi kaxtnu'u o nawa kúni ka'an tnu'u
Su'si o a, xi ka'an o in-ka sa'an, xi
jin ndakaxtnu'u o tnu'u ni kaxtnu'u
Su'si ma, xi jin ndaka'an o nawa
kúni ka'an tnu'u ni kaxtnu'u Su'si
ma. Kovaa ndaka jin sa'a vii jin sa'a
va'a o, máko jin kanduu jin kani'ni
o, sukan-va'a na chindee ña'a i ja jin
konukuiñi va'a ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma.
27 Te nú ka iyo ñayii jin ka'an in-ka
sa'an, in uu-ni i na jin ka'an, kovaa
maa maa i na ka'an, te koo in ñayii
ndaka'an nawa kúni ka'an ja ka ka'an
in in i ma.
28 Kovaa nú ñatuu na in kuu
ndaka'an nawa kúni ka'an sa'an kúni
i ja ka'an i ma chi va'a-ka ja na
kasiyu'u i, te ka'an yu'u i ja kuu maa
i ji'in Su'si ma.
29 Te suni sukan jín sa'a tna tee
ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si
ma. In uu-ni de ndákaxtnu'u, te jín
ndasa'a maa ñayii ma kuenda.
30 Te nú na in núkoo ma te ni
kaxtnu'u Su'si ma tnu'u ndakaxtnu'u
i ma, te kua'a ñayii xinañu'u ma tnu'u
ja na ka'an i.
31 Vaa kuu ndi-in ndi-in ni
jin ndakaxtnu'u tnu'u Su'si ma,
sukan-va'a ndaka o jin kutu'va, te
sukan-va'a ndaka o jin koniniso'o ja
jin ndaka'an-so'o nuu tna'a o ma.
32 Vaa tee ka ndakaxtnu'u tnu'u ni
wa'a Su'si ma chi jâ na'a de nawa ni
kaxtnu'u Su'si ma, te kuu jin kondetu
de.
33 Vaa Su'si ma, masu in Su'si
sakanuu sakani'ni kúu ya, su'va ja
kúni Su'si ma kúu ja jin koo mani o.

Sukan sa'a ya nuu ka ndatna'a
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya ya ma,
ja ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a i ma,
34 te chukan kúu ja vivii jin sa'a
ni nuu ka ndatna'a ni ma, te jín
kasiyu'u ña'a ma, vaa masu na'a vii
ja jin ko kukuu yu'u ña. Su'va jín
kuandetu ña sukan ka jandetu ña
nuu yii ña ma, sukan ká'an tna tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma.
35 Nú iyo nawa jin kakan-tnu'u ña
sukan-va'a jin kutu'va ña, va'a-ka
ve'e ña ma, te jin kakan-tnu'u ña nuu
yii ña ma. Vaa masu na'a vii ja ká'an
ká'an ña nuu ka ndatna'a o ma.
36 Jin kona'a ni ja masu nuu ka iyo
maa ni a ni kee tnu'u Su'si ma. Te
ni masu nuu maa in-ni ni ni kenda
tnu'u Su'si o a, vaa jin ko sa'a ni
sukan ka jani ini maa ni.
37 Nú na in jani ini ja in ñayii
ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma
kúu i, xi in ñayii jâ ni teku-ka ini nuu
Su'si ma kúu i chi iyo ja ndakunit-
nuni ndandaa i ja ndimaa ja tátnuni
maa Iya Tátnuni ma kúu ja tée sa a.
38 Kovaa nú na in ñatuu jan-ta'vi tna'a
ja ká'an sa a, masu iyo i ji'in Su'si ma.
39 Chukan kúu ja jin ko ndi ini-ka ni
ja jin ndakaxtnu'u ni tnu'u táa Su'si
ma, te máko jin ka'nu ndee ni ja jin
ka'an i in-ka sa'an ma, kovaa máko
jin sakanuu jin sakani'ni-ni ni.
40 Te ndaka jin sa'a vii jin sa'a va'a ni.

15

Ja ndaa ndija kúu ja jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma

1 Vitna ndáka'an ndaa ndáka'an
ndija sa tnu'u va'a tnu'u vii ni
kaxtnu'u sa nuu ni ja ni ka nduu ni
sa'ya Su'si o a, vaa jâ ni ka jan-ta'vi
ni tnu'u Su'si o a te ka kandija ni,
te chukan kúu ja ka nukuiñi va'a ni
onde vitna.
2 Te nú ndimaa jin ko kandija ni te
ma jin xndoo ni tnu'u Su'si o a ja ni
kaxtnu'u sa ma, te jin ndani'i ta'vi
ni, te nuna jin xndoo ni, masu nde
jiniñu'u ja ni ka sa'a ni tnu'u ja ni ka
kandija ni ma.
3 Vaa saña chi ni kaxtnu'u ndi'i kuiti
sa nuu ni sukan ni kaxtnu'u ya
nuu sa onde xinañu'u ma, te ja ni
kaxtnu'u ya ma kúu ja Cristo ma, ni
ji'i ya ja na xnaa ya kuechi o ma,
sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma.
4 Te ni ka chu'u i ya, te nuu uni kivi
ma, te ni ndateku ya, sukan ká'an
tutu ndee tnu'u Su'si ma.
5 Te ni kenda ya nuu iyo Cefas ma, te
saa ni kenda ya nuu ndi-uxi uu tee ni
ka yo ndikin ya ma.
6 Te sani te ni kenda ya nuu ka iyo
vi'i-ka u'un cientu ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma, te kua'a i ka teku-ka,
te jaku i, jâ ni ka ji'i.
7 Sani te ni kenda ya nuu iyo Jacobo
ma. Sani te ni kenda ya nuu ndaka
tee ni tetniñu ya ma.
8 Te sandi'i-nka ja ndaka de ma, te
ni kenda ya nuu sa ma, te ni ndo'o
sa sukan kúu in lulu ja kuee xeen ni
kaku i te ni ji'i nuu i ma, vaa onde
yukan, saa ni ndakâku jaa sa nuu ya
ma te ni xndoo sa ja u'vi ma.
9 Chukan kúu ja ndaka-ka tee ni
tetniñu ya ma, ka ndanuu-ka de sana
saña, te saña chi masu kaa masu iyo
sa ja konani sa tee ni tetniñu ya ma,
vaa ni yo sondikin sa ndaka ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si o a nkuu.
10 Kovaa ja ni kunda'vi ini ña'a Su'si
ma kúu ja ni nduu sa sukan kúu sa
vitna a. Te masu in ja kuan naa
kúu ja ni skuta'vi ña'a ya a chi ja
maa ya, te suu sa ni satniñu-ka sana
ndaka-ka de ma. Kovaa masu ja
tnu'u ndee tnu'u ndatnu maa sa kúu
ja ni satniñu sa ma, nú masu ja sukan
nda'vi ini maa ya ma, te ni taa ya
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma ja
kuu sa'a sa sukan kúni ya ma.
11 Vaa visi saña xi maa de ni ka
kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a Su'si a
nuu ni a, te ni ka kandija ni a.
12 Te nú ni ka kaxtnu'u sa ja Cristo
ma, ni ndateku ya ne'un ñayii ni ka
ji'i ma, ¿naxe kúu ja ka ka'an jaku ni
ja ñatuu na in ndateku nuu ni ji'i i
ma?
13 Vaa nú ñayii ni ji'i ma, ma ndateku
i, suni ñatuu ni ndateku Cristo ma.
14 Kovaa nú ñatuu ni ndateku Cristo
ma sukan ka ka'an jaku ni a, masu
nde jiniñu'u ja ka káxtnu'u sa a, te
masu nde jiniñu'u ja ka kukanu ini
o Su'si ma, nú sukan.
15 Te nú sukan, te saña chi ni ka nduu
sa tee ñatuu ka kaxtnu'u ndaa tnu'u
Su'si ma, nú sukan, vaa saña chi ka
kaxtnu'u sa sukan ni sa'a Su'si ma
ja ni ndaxteku ya Cristo ma, te naku
ka jani ini ni ja masu jin ndateku
ñayii ma, te vitna ja Cristo ma chi
ni ndateku ya ma, te nú ñatuu ka
ndateku ndija ñayii ma, kuiti ñatuu ni
ndateku Cristo ma.
16 Vaa nute ndija ja ma kuu jin
ndateku ni-in ñayii ni ka ji'i ma, suni
ñatuu ni ndateku Cristo ma.
17 Nú ka jani ini o ja ñatuu ni ndateku
Cristo ma, te masu nde jiniñu'u ja ka
ka'an o ja ka kukanu ini o Su'si ma ja
sa'a ya ja jin kaku o nuu ja u'vi ma.
Nú sukan chi ñatuu jin naa-ka kuechi
o ma nuu Su'si ma.
18 Te nú sukan chi ñayii ka kukanu ini
i Cristo ma te ni ka ji'i i ma chi, ¿ni ka
skenaa i maa i, ka jani ini ni?
19 Te nú ka kukanu ini o Cristo ma
ja yika-ni ja jin koo va'a o ñuu ñayivi
ya'a chi masu na tnu'u kanu ini ja
jin ndateku o, te ñayii ka kunda'vi
ka kukee-ni ka kuu o sana ndaka-ka
ñayii ma.
20 Kovaa ja ndaa ndija ka ka'an sa
a ja Cristo ma ni ji'i ya, te suu ya ni
ndateku xinañu'u ne'un ñayii ni ka ji'i
ma, te sana kenda kivi ja jin ndateku
tna i sukan ni ndateku ya ma.
21 Vaa kuechi in tee ni sa'a so'o nuu
Su'si ma, te chukan kúu ja ndaka
ñayii ma jin kûu. Te vitna ja ni
ndateku Cristo iya ni kii ñayivi ñuu

ñayivi a kúu ja ñayii ka kukanu ini i
ya ma chi jin ndateku tna i nuna jin
kûu i ma.
22 Vaa kuechi Adán ma, te ndaka ñayii
ma ni ka jiso kuechi, te jin kûu i. Te
suni ja maa Cristo ma, te ndaka ñayii
jin kukanu ini ya ma chi sa'a ya ja jin
ndani'i ta'vi i te jin koteku i.
23 Te vivii ni jakin tna'a ya. Vaa
xinañu'u Cristo ma ni ndateku. Sana
kenda kivi ja ndii Cristo ma, te jin
ndateku yo'o ja ka kukanu ini o ya
ma.
24 Sani te jinu ndaka ma. Te ndakua'a
Cristo ma ndaka ja tátnuni ya ma nuu
nda'a Yuva o Su'si ma, vaa ni kundee
ya ni xnaa ya ndaka ja iyo ñuu ñayivi
a ja tátnuni i ma nkuu.
25 Vaa jiniñu'u ja tatnuni Cristo ma
ñuu ñayivi ya, onde kundee ya nuu ja
ñatuu kúnimani nuu ya ma te skendoo
ya i chii ja'a ya ma.
26 Sani te nú ni jinu, te xnaa ya tna'a
ja ni yo sa'a ja jin kûu ñayii ma, te
ñatuu na in kûu-ka.
27 Vaa ndaka ja iyo ñuu ñayivi a chi ni
tatnuni Su'si ma ja Cristo ma tatnuni
nuu ndaka, te jin kandija i ja ká'an
ya ma. Kovaa masu ká'an ja onde
maa Su'si ma, Cristo ma tatnuni nuu
ya. Vaa su'va maa Su'si ma ni sa'a ja
ndaka ja iyo ñuu ñayivi a, jin kandija
i nuu Cristo ma.
28 Te nú ni kuu ja ndaka ja iyo
ñuu ñayivi a ka kandija nuu Cristo
ma, sani te maa Su'si ma ndatnii
ja ndatatnuni ya nuu ndaka ja iyo
ñuu ñayivi a, te maa Cristo ma chi
skendoo ya ndaka nuu nda'a Su'si
ma, te kandija ya, sukan-va'a maa
Su'si ma ko kuu iya tatnuni nuu
ndaka ma.
29 ¿Te nava'a ka ka'án ni ja ma jin
ndateku ñayii ni ka ji'i ma, te vitna ja
maa ni chi ka jandute ñayii ma nuu
tniñu ñayii ni ka ji'i ma, sukan-va'a
kuu jin ndateku i, ka ka'án ni?
30 ¿Te nava'a ndi-kivi ndi-ñuu ka iyo
yika sa ja jin ndo'o jin neni sa, nú
ñatuu na tnu'u kanu ini ja ndateku o
te koo o ji'in Su'si ma?
31 Vaa ká'an sa nuu ni ja ndi-kivi
ndi-ñuu ka iyo yika sa ja jin ka'ni ña'a
i. Kovaa ka iyo sii ini sa, vaa vitna chi
vivii ka kuu ni nuu Cristo ma.
32 ¿Te nava'a saña, te ni kanaa xeen
sa ji'in kiti xeen ka iyo ñuu Éfeso
ma, nú ñatuu na tnu'u kanu ini ja jin
ndateku ñayii ni ka ji'i ma? Te nú
sukan, te va'a-ka: “Na jin kaa o te na
jin ko'o o, vaa yutnee te jin kûu o”,
sukan ka ka'an jaku ñayii ma.
33 Kovaa máko jin kua'a ni tnu'u ja jin
ko xnda'vi ña'a i ja sukan ka ka'an
i ma. Vaa ñayii ka ndikin tna'a ji'in
ñayii ka sa'a ja u'vi ma chi jaku-ni, te
jin ndasa'a tna i ja u'vi sukan ka sa'a
ñayii yukan ma.
34 Su'va jin konde'ya va'a ni nawa jin
sa'a ni, sukan-va'a ma jin ndakuiso
kuechi-ka ni. Vaa ka iyo jaku ni ja
ñatuu ka jaku'ni ini ni sukan kúni
Su'si ma ja jin ko sa'a ni, te sa'a ká'an
sa sukan-va'a jin ndakukan-nuu ni.

35 Te kuiti ka iyo jaku ni ja jin
kakan-tnu'u ni: “¿Naxe jin ndateku
ñayii ni ka ji'i ma? ¿Te naxe jin kava
yikikuñu ñayii ma, nuna jin ndateku
i ma?”
36 ¡Masu ka ndasa'a ni kuenda nawa
ka ka'an ni a! Chi vaa onde ja ka saka
ni nuu ñu'ú ma chi xinañu'u kûu i,
sana kuite i ma. ¿Te nava'a ñatuu ka
ndasa'a ni kuenda?
37 Vaa masu viyu ma kúu ja saka
ni ma, nú masu ja in nuni-ni kúu,
xi ndeva'a-ni na ndikin saka o ma,
kovaa nini ja onde kûu i, sana kuite
i.
38 Vaa maa Su'si ma sa'a ja kuite i
te kua'nu i sukan kúni maa ya ma.
Te maa maa i jin kuite. Nuni ma, te
kuite in viyu, te triu ma, te kuite in
triu, te vivii koo i.

39 Vaa masu ndaka yikikuñu i ma,
inuu-ni ka kuu i. Vaa yikikuñu
ñayii ma, ji'in yikikuñu kiti ma, ji'in
yikikuñu tiaka ma, ji'in yikikuñu kiti
ka ndava ma, masu inuu-ni ka kuu.
40 Te sukan tna kúu vaa ka iyo ja ka
iyo andivi ma, te ka iyo ja ka iyo nuu
ñu'ú ya. Kovaa ja ka iyo andivi ma,
vivii ka na'a i yukan, te ja ka iyo nuu
ñu'ú ya, vivii ka na'a i ja ka iyo i nuu
ñu'ú ya.

41 Te ja ndii kandii ma, masu inuu
kuu ji'in ja ndii yoo ma, ni a tiuxini
ma masu inuu ka tnuu ndaka i ma.
42 Te suni sukan ko kuu ja jin
ndateku ñayii ni ka ji'i ma. Vaa jin
chu'u o in yikikuñu ja tivi ma, te
ndateku in yikikuñu ja masu naa
masu tivi-ka.
43 Te jin chu'u o in yikikuñu ja masu
jiniñu'u-ka, te ndateku in yikikuñu
ñayii ja vivii kava i. Te chu'u o in
yikikuñu ja masu nawa kuu-ka sa'a
i, te ndateku in yikikuñu ñayii ja koo
tnu'u ndee tnu'u ndatnu i.
44 Te ja chu'u o ma, in yikikuñu
ja tivi-ni kúu i, kovaa ja ndateku i
ma, te nduu i in yikikuñu ñayii koo
ji'in Su'si ma. Vaa yo'o chi, sukan
kúu yikikuñu kiti ma, sukan kúu
yikikuñu o a ja ka iyo o nuu ñu'ú o ya.
Te iyo in-ka yikikuñu o ja koo andivi
ma ji'in Su'si ma.
45 Vaa sukan tna ndee tnu'u Su'si
ma: "Adán ma kúu tee xinañu'u ni
sa'a Su'si ma, te ni iyo de ñuu ñayivi
a, te kuechi ja u'vi ni sa'a de ma kúu
ja iyo ja jin kûu ndaka ñayii ma." Te
Jesucristo ma, andivi ma iyo ya, te ni
kii ñayivi ya ñuu ñayivi a, te ni ndo'o,
ni neni ya, sukan-va'a kuu jin koteku
ñayii ma.
46 Te chukan kúu ja ka jini o ja xi-
ñañu'u-ka yikikuñu o a kûu i te naa i,
sukan ka kuu yikikuñu kiti ma, sana
ndataa Su'si ma in yikikuñu jaa, ja
no'o i te koo i andivi ma.
47 Vaa Adán ma kúu tee xinañu'u ni
sa'a Su'si ma, te ni iyo de ñuu ñayivi a,
te Jesucristo Iya Tátnuni ma, visi ni kii
ñayivi ya ñuu ñayivi a, kovaa andivi
ma kúu nuu iyo ya.
48 Te jín kona'a o ja sukan-ni ni ndo'o
yikikuñu Adán ma ja ni iyo de ñuu
ñayivi a, sukan-ni jin ndo'o yikikuñu
ñayii ka iyo ñuu ñayivi a vitna a. Te
jín kona'a o ja sukan kaa yikikuñu
iya iyo andivi ma, sukan jin nduu
yikikuñu ñayii jin nu koo andivi ma
te jin koo i ji'in ya ma.
49 Te chukan kúu ja sukan kaa tee ni
iyo ñuu ñayivi a, sukan-ni ka ndaa tna
o vitna. Te suni kenda kivi ja jin kava
o sukan kaa iya iyo andivi ma.
50 Ja ndaa ndija ká'an sa ja yikikuñu
o a, sukan kaa i ja iyo i ñuu ñayivi ya
chi ja tivi-ni ja naa-ni kúu i, te masu
kuu ndenda i nuu tatnuni Su'si ma,
vaa masu iyo i ja nduta'vi i nuu ka
iyo ja masu jin tivi masu jin naa ma.
51 Kovaa kúni sa ja jin kuni ni
in tnu'u jaa ni kaxtnu'u Su'si ma,
ja masu ndaka o jin kûu, kovaa
kenda kivi ja ndaka o, jin ndasama
yikikuñu ka neva'a o vitna a.
52 Te in ja nunuu-ni ko kuu, sukan-ni
ndakueni o ma te ndakoto o ma-ni,
nú ni jinu ja tivi trompeta ma. Vaa
tivi trompeta ma. Sani te ñayii ni ka
ji'i ma, te jin ndateku i, te masu kuu
jin naa-ka i, te yo'o ja ka teku-ka o a
chi jin ndasama yikikuñu ka neva'a
o vitna a.
53 Vaa jiniñu'u ja yikikuñu o ja naa ja
tivi a, nduu i in yikikuñu ja masu naa
ja masu tivi-ka, te masu kûu-ka i, vaa
koteku i ni-kani ni-jika.
54 Te nú ni kuu ja yikikuñu o a ja kûu
ja tivi ja naa, te ni nduu i in ja masu
ja kûu-ka ja masu ja tivi-ka ja masu
ja naa-ka, sani te ko kuu sukan ndee
nuu tnu'u Su'si ma ja ká'an sa'a ma:
"Ni kundee ja koteku o ma, ni xnaa i
ja kûu o ma.
55 ¿Ndenu iyo ja xtna'a ña'a i te
kundee i ja'ni i ñayii ma? ¿Ndenu iyo
yavi yinee ndiyi ma ja kundee i nuu
o a?" Sa'a ká'an ma.
56 Kovaa kuechi ja jâ ni ka jini o tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma, te ja u'vi ma,
xtna'a xtna'a ña'a i, xi ma kundee i ja
kuiso kuechi o, te kûu o.
57 Kovaa ja maa Jesucristo iya tátnuni
nuu o a, te ni sa'a Su'si ma ja
jin kundee o nuu ja u'vi ma, te
chukan kúu ja jin ndakuan-ta'vi jin
ndakuan-ta'vi-ni o nuu ya ma.
58 Chukan kúu ja ndijin ja kútoo
ña'a sa a, ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si
o a, ni-yu'u ni-ini ni jin konukuiñi
va'a ni nuu Su'si a, te jin satniñu jin
satniñu-ka ni nuu Iya Tátnuni ma, vaa
ka jini o ja masu ka satniñu ka'a o
nuu Iya Tátnuni ma.

16

Sa'a jín sa'a o ora jin ndakua'a o nuu Su'si ma ja jin kuatniñu ñayii ni ka nduu sa'ya ya ma

1 Te ja jin ndakua'a ni nuu Su'si ma,
jin sa'a ni sukan ni tatnuni sa nuu
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a ja ka
iyo i ñuu Galacia ma, sukan-va'a jín
kuatniñu ñayii ni ka ndusiin nuu ja
u'vi ma te ka jinukuechi ñukuun i nuu
Su'si o a.
2 Te ndi-in ndi-in ni, kivi xinañu'u ja
kéja'a smana ma jin sa'a siin ni jaku
ja sukan ni ka ni'i ni ma sukan-va'a
jin ndakua'a ni nuu Su'si ma. Te jin
tava'a ni sukan-va'a kivi jaan sa ma,
te masu jiniñu'u ja jin ndaxtutu-ka ni
ja jin ndakua'a ni nuu Su'si ma.
3 Te nuna jaan sa, te tetniñu sa ñayii
jin kaji maa ni ma, te jin koo i ñuu
Jerusalén ma jin xsia'a i xu'un jin
ndaxtutu ni ma, te jin kinda'a i in
carta nuu ká'an ja maa ni ni ka
tetniñu ja jin kuu ñayii yukan.
4 Te nú jiniñu'u ja ki'in maa sa, te ki'in
sa ji'in ñayii ma.

Ká'an Pablo ma ndaka tniñu jani ini de ja sa'a-ka de nuu Su'si ma

5 Ki'in sa ñuu Macedonia ma, sana
jaan sa nuu ka iyo ni a.
6 Te xi saa kuu-nka, te kendoo sa ji'in
ni, te jin koo o nani ya'a kivi vijin ma.
Te sana jin ndaskaka ichi ña'a ni nuu
ki'in sa ma.
7 Vaa ñatuu kúni sa ja yika-ni ja ya'a
kunu sa ja kuni ña'a sa chi kúni sa ja
jin koo o jaku kivi, nuna kachi maa
iya tátnuni nuu o a.
8 Kovaa koo sa ñuu Éfeso a onde Viko
Pentecostés ma.
9 Vaa ni ndakune maa Su'si ma ye'e
a ja kuu satniñu sa, visi ñatuu ka
kunimani ñayii a nuu sa.
10 Te nú ni kenda Timoteo a nuu ka
iyo ni a, te jin ko ndi ini ni ja na koo
sii ini de ji'in ni, vaa tee satniñu nuu
iya tátnuni nuu o a sukan satniñu sa
a kúu de.
11 Chukan kúu ja ni-in ni, másu ko jin
saxiko ni de, su'va jin chindee ni de
ja na ki'in sii ini de nuu ki'in de ma,
sukan-va'a na ndii sii ini de nuu iyo
sa ya, vaa ka ndetu sa de ji'in jaku-ka
tna'a o ni ka nduu sa'ya Su'si o a.
12 Te siki ja ñani o Apolos ma, ni
jiña'a, ni jiña'a sa de ja jaan de ji'in
ñani o a jan koto ña'a de ndijin, kovaa
ñatuu ni kuni de ja jaan-ni de vitna,
kovaa jaan de nuna ndanune de.

Sukan ka ndakan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka iyo ñuu Corinto ma

13 Jin ko koto va'a ni maa ni, te jin
konukuiñi vava'a ni, te másu ko jin
xndoo ni Su'si iya ka kukanu ini o a,
te in-ni ja jin kani ini ni, te máko jin
koyu'u ni.
14 Te ndaka ja ka sa'a ni ma, te jin
sa'a vii jin sa'a va'a ni, te sukan, te
ka kaxtnu'u ni ja ka kutoo nuu tna'a
ni ma.
15 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o
a, jâ ka jini ni ja ndaka tna'a tee kúu
Estéfanas ma, ka kuu i xinañu'u ja ni
ka kandija i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
o a, sana ndaka-ka ñayii ñuu Acaya
ma. Te ndaka maa de ji'in tna'a de
ma ka jinukuechi nuu ñayii ni ka
ndusiin nuu ja u'vi ma te ka jatanuu
de ka jinukuechi de nuu Su'si ma.
16 Te chukan kúu ja jikan-ta'vi sa nuu
ni ja jin chindee ni ndaka ñayii ka
jinukuechi nuu Su'si ma sukan ka
sa'a tna o a.
17 Ni kusii ini xeen sa ja ni ka
kenda koo tee kúu Estéfanas ma, ji'in
tee kúu Fortunato ma, ji'in tee kúu
Acaico ma. Vaa suu de ni ka chindee
ña'a tna'a ja ñatuu ni kuu jin chindee
ña'a ni ma.
18 Te ja ni ka sa'a de sa'a, te ni ka
ndani'i sa tnu'u kanu ini, te sukan
ni ka ndani'i tna ni tnu'u kanu ini.
Chukan kúu ja jiniñu'u ja jin ndakuni
ni ndaka ñayii ka sa'a sukan ka sa'a
de a te jin chindee tna ni i.
19 Ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña ndaka
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a ja ka
iyo i ñuu Asia a, ji'in tee kúu Aquila
a, ji'in ña'a kúu Priscila a, ji'in ndaka
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o ma ja
ka ndatna'a i ve'e de ma. Ja maa iya
tátnuni nuu o a, te ka ndakan-tnu'u
ñaña'a ña ndaka de.
20 Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a

ja ka iyo i ya'a, te jin ndakua'a tna'a
ni nchuxi ndi-in ndi-in ni.
21 Te maa sa ja kúu sa Pablo a, tee
sa ji'in nda'a maa sa nchuxi ya'a, vaa
ka kutoo tna'a o a.
22 Kovaa nú nde in ñatuu kútoo Je-
sucristo iya tátnuni nuu o a, ko kuu
i in ñayii skenaa maa i nuu ja u'vi
ma, sukan ká'an maa ya ma. Vaa Iya
Tátnuni ma, jâ vee ya.
23 Te ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a
Jesucristo iya tátnuni nuu o a na jin
koo ji'in ni ni-kani ni-jika.
24 Ja maa Cristo Jesús ma kúu ja kútoo
xeen ña'a sa ndaka ni. Te sukan kó
kuu.

Carta ku-uu ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Corinto ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ni ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Corinto ma

1 Saña, kúu sa Pablo tee ni tetniñu
Jesucristo ma ja sukan ni kuu ini
maa Su'si ma, te ka ndakan-tnu'u
ñaña'a ña sa ji'in ñani o Timoteo a
ndaka ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si
o a ja ka iyo ni ñuu Corinto ma ji'in
ndaka ni ja jâ ni ka ndusiin ni nuu ja
u'vi ma ja ka iyo ni ñuu Acaya ma.
2 Te maa Yuva o Su'si ma ji'in Jesu-
cristo iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi
ña'a ya ja vii ja va'a, te jin koo mani
ni.

Sukan ni ndo'o ni neni Pablo ma

3 Ja vii ja va'a kúu Su'si o, Yuva
Jesucristo iya tátnuni nuu o a, ja kúu
ya Yuva o iya nda'vi ini xeen ma. Te
maa ya kúu Su'si o, iya ndátaa tnu'u
kanu ini ma.
4 Vaa ora ka iyo o nuu tnundo'o
tnuneni ma chi maa ya ndátaa tnu'u
kanu ini nuu o a, sukan-va'a suni
maa tna'a tnu'u kanu ini ni taa ya
ma, te jin ndakua'a tna o nuu tna'a
o ñayii ka iyo nuu tnundo'o tnuneni
ma.
5 Vaa visi kua'a jichi ka ndo'o ka
neni o ja kuechi ja ka ndikin o
Cristo ma, kovaa sukan kua'a jichi
ndáka'an-mani tna ña'a maa Cristo
ma.
6 Chukan kúu ja nú ka ndo'o ka neni
sa ma chi ja va'a maa ni kúu, vaa
jin ni'i ini sa naxe jin ndaka'an-mani
ña'a sa te jin ndani'i ta'vi ni. Te
nú Su'si ma, ndáka'an-mani ña'a ya
saña ma chi suni ja va'a maa ni
kúu chi suni kuu jin ndaka'an-mani
tna ña'a sa, sukan-va'a jin kundee
ni nuu tnundo'o tnuneni ma te jin
ndani'i ta'vi ni, vaa maa Cristo ma
ndaka'an-mani ña'a nú ka ndo'o ka
neni ni sukan ka ndo'o ka neni sa a.
7 Te ka kukanu ini sa ja sukan ko kuu
ji'in ni, vaa ka jini sa ja sukan ka
ndo'o ka neni ni ji'in sa a, te chukan
kúu ja jin ndani'i ni tnu'u kanu ini
ji'in sa.
8 Vaa ka kuni sa ja jin kuni ni sukan
ni ka ndo'o, ni ka neni sa ñuu Asia
ma, vaa ûni jâ ni ka skenaa ndi'i sa
tnu'u kanu ini ja jin koteku sa nkuu.
9 Vaa jâ ka iyo yika sa ja jin kûu sa
nkuu, te ni ka jani ini sa ja kuiti jâ ni
ka skenaa sa maa sa ma nkuu. Kovaa
sa'a ni kuu, sukan-va'a jin kutu'va-ka
sa ja jin kukanu ini sa Su'si ma te
masu jin kukanu ini sa maa sa ma,
vaa visi na jin kûu sa ma, kovaa Su'si
ma kúu iya ndáxteku ñayii ni ka ji'i
ma.
10 Te suu ya ni sa'a ja ni ka kaku sa, te
suu ya sa'a ja ka kaku sa onde vitna
a, te ka kukanu ini sa ja maa ya sa'a
ja jin kaku sa ja ma jin ka'ni ña'a i.
11 Vaa ka chindee ña'a ni, ka
jikan-ta'vi ni nuu Su'si ma ja jin kuu
sa, te tna'a ja vii ja va'a táa Su'si ma
te kua'a ñayii jin ndakuan-ta'vi nuu
ya.

Nava'a ni ndaxsama Pablo ma kivi ki'in de ñuu Corinto ma

12 Te ka kutachi xeen sa, vaa maa
Su'si ma kúu iya chíndee ña'a ja in
jayiñu'u kúu ja sukan ka sa'a sa, te
onde maa Su'si ma na'a ja ka ka'an
ndaa ka ka'an ndija sa ka iyo sa ñuu
ñayivi a, te ñukuun-ka ka kuu sa ji'in
ni, te cha'a chi masu ja sukan jani
ini ñayii ñuu ñayivi a kúu chi ja ni
skuta'vi ña'a maa Su'si ma kúu ja ka
sa'a sa sa'a.
13 Vaa ñatuu ka tee sa nuu carta sa
a in-ka tnu'u ja masu kuu jin ka'vi
ni te masu kuu jin jaku'ni ini ni,
su'va ni ka nduku sa naxe jin tee sa
sukan-va'a kuu jin jaku'ni ini ni te jin
koo va'a-ni nuu Su'si o a.
14 Vaa jâ ni ka jaku'ni ini ni jaku
nawa ka kuu sa nuu ni a, te chukan
kúu ja kivi ndii Jesús iya tátnuni nuu
o a, te jin kuni ni ja in jayiñu'u ka kuu
sa nuu ni a, te sukan ka kuu ni nuu
maa sa a.
15 Te kúkanu ini sa ja sa'a ka jani
ini tna ni, te chukan kúu ja ni jani

ini sa ja jaan sa xinañu'u-ka nuu ka
iyo ni a, sukan-va'a kuu jan koto ña'a
sa, sana ki'in sa ñuu Macedonia ma,
te ora ndii tuku sa ma, te ndaya'a sa
jaan sa nuu ka iyo ni a, sukan-va'a
jin ndakuni tna'a tuku o in-ka jichi.
16 Vaa jani ini sa ja xinañu'u kivi ki'in
sa ñuu Macedonia ma, te jaan sa, te
kivi ndakokuiñi sa ma, te jaan tuku
sa in-ka jichi, sukan-va'a maa ni jin
ko kuu ñayii jin ndaskaka ichi ña'a,
te no'o sa ñuu Judea ma.
17 Ja ni jani ini sa sa'a ma, ¿ka jani
ini ni ja ñatuu ni jani va'a ini sa? ¿Ka
jani ini ni ja jani uu jani uni-ni ini sa,
sukan ka jani ini ñayii ma ja nú kuu
xi ña'a?
18 Vaa Su'si ma chi in-ni ja ká'an ya te
sa'a ya. Chukan kúu ja ja ka kaxtnu'u
sa a chi masu yika-ni ja nú saa xi ña'a
kúu.
19 Saña ji'in Silvano a ji'in Timoteo
a, ja ka kaxtnu'u sa tnu'u Jesucristo
Sa'ya Su'si ma nuu ni a chi masu ja
nú saa xi ña'a kúu chi in ja ndaa ndija
kúu.
20 Vaa ndaka ja ni skuiso Su'si ma
chi sa'a ya, te chukan kúu ja ora ka
ndachiñu'u o Su'si ma, te ka ka'an o
ja ja maa Jesucristo ma, te sukan ko
kuu, vaa ka kendoo ini o ja ká'an ya
ma.
21 Te maa Su'si ma kúu iya sa'a ja ka
nukuiñi va'a o nuu Cristo ma, te maa
ya kúu iya chíndee ña'a, te jin xndoo
o ja u'vi ma.
22 Te ni chitnuni ña'a ya ja kuenda
maa ya ka kuu o, vaa ni chunee ya
Xtumani maa ya ma ini anua o a,
sukan-va'a jin kona'a o ja ndimaa
jin koo o ji'in ya, te ko koto ña'a ya
ni-kani ni-jika.

23 Kovaa ñatuu jaan-ka sa ñuu Cor-
into a, te maa Su'si ma na'a sukan
jani ini anua sa a vaa kuechi ja
kúnda'vi ini ña'a sa kúu.
24 Vaa ñatuu ka kuni sa ja jin kani ini
ni ja ûni ka tatnuni sa nuu ni ja jin
kondikin ni Su'si ma sukan ka kuni
maa sa, chi ña'a. Su'va ja ka kuni sa
kúu ja jin chindee tna'a o, sukan-va'a
jin koo sii ini ni, vaa jâ ni ka kandija
ni Su'si ma, te jin konukuiñi va'a ni
nuu ya.

2

1 Chukan kúu ja sa'a ni jani ini sa,
ja nuna jaan sa in-ka jichi nuu ka iyo
ni a chi masu sa'a sa ja jin kuxii ini
ni.
2 Vaa nuna sa'a sa ja jin kuxii ini ni,
te vitna ja maa ni ka kuu ñayii ka sa'a
ja iyo sii ini maa sa a.
3 Te sa'a ni tee sa nuu carta sa ma,
sukan-va'a nuna jaan sa ma, te ni a
maa ni, ni a maa sa, másu jin kuxii
ini o, vaa ja maa Su'si ma, te ndimaa
ka iyo sii ini o a, te kúkanu ini sa ja
sukan kúu sii ini sa a te ka kusii ini
tna ni.
4 Vaa ndákani ndáka'vi ini sa, te kúxii
xeen ini anua sa a, te nda'yu sa ji'in
ndenuu sa, nuu ni tee sa carta ni
tetniñu sa nuu ni ma. Kovaa masu
ja jin kuxii ini ni kúu ja ndáka'an sa a
chi ja na jin kuni ni sukan kútoo ña'a
sa kúu.

Pablo ma, ni sakanu ini de ñayii ni sa'a ja ni kuxii ini de ma

5 Kovaa ñayii ni sa'a ja ni kuxii ini
sa ma chi masu nuu maa in-ni sa ni
sa'a i chi onde nuu ndaka maa ni,
kovaa masu ja skaa-ka sa ká'an sa
kúu ja ndáka'an-so'o sa nuu ni a.
6 Vaa ja sukan ni ka ndaka'an-so'o
ndaka ni ma nuu tee yukan kuechi
ni sa'a de ma chi chukan-ni kó kuu,
te ndása'a maa de kuenda.
7 Te chukan kúu ja ndijin chi su'va jin
sakanu ini ni de te jin ndaka'an-mani
ni de, sukan-va'a má kundee tnu'u
xii ini ma nuu de ma te skenaa de
maa de.
8 Te ja jikan-ta'vi sa nuu ni kúu ja
sukan jin sa'a ni de ma, te kuni de
ja ka kutoo ndija ni de.
9 Vaa suni chukan kúu ja ni tee sa
nuu ni a, te kunitnuni sa nú ka
kandija ni ndaka ja ká'an káchi sa a.
10 Te nú ni ka sakanu ini ni tee yukan,
te suni sakanu ini tna sa de. Te maa
Cristo ma jini ja jâ ni sakanu ini sa
de, vaa ja kúni sa kúu ja jin koo va'a
maa ni,
11 sukan-va'a ni a vala ma kundee
tachi ma nuu o, vaa jâ ka jini o

sukan sa'a i ja kúni i ja xnda'vi ña'a
i sukan-va'a kundee i nuu o ma.

Sukan ndí ini Pablo ma nuu iyo de ñuu Troas ma

12 Te nuu jâ ni kenda sa ñuu Troas
ma ja kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
Cristo ma nuu ñayii ñuu yukan, te visi
vivii ni ndakune Iya Tátnuni ma ichi
ja kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ya
ma,
13 kovaa ñatuu ni ndatatu ini anua
sa a, vaa ñatuu ni ndani'i sa ñani
o Tito ma. Te chukan kúu ja ni
ndakuan-ta'vi sa nuu tna'a o ñayii
yukan, te kuan no'o sa ñuu Macedo-
nia ma.

Ja maa Cristo Jesús ma, te ndimaa ka kundee o nuu ja u'vi ma

14 Kovaa ka ndakuan-ta'vi o nuu
Su'si ma, ja sa'a ya ja yo'o ja ka iyo
o nuu Cristo Jesús ma, ka kundee o
nuu ja u'vi ma, te ja sukan ka sa'a
ka kuu o ja vii ja va'a ma vaa ka
jini o Su'si ma, te kénda tnu'u yukan
ni-ka'nu ñuu ñayivi a, sukan kénda in
ja jáxiko asi.
15 Vaa ndaka ja vii ja va'a ka sa'a ka
kuu o ma ndákua'a Cristo ma nuu
Su'si ma, te kénda i nuu ya ma sukan
kúu in ja jáxiko asi, te sukan kúu tna
i nuu ñayii jin ndani'i ta'vi ma, kovaa
masu sukan kúu nuu ñayii ka skenaa
maa i ma.
16 Vaa nuu ñayii jin skenaa maa i ma
chi ja vii ja va'a sa'a tnu'u Su'si a
ini anua o a chi ñatuu ka jatna ini i,
vaa kuenda tnu'u ja sukan jáxiko in
ñayii jâ ni ji'i ma kúu ka jani ini i.
Kovaa nuu ñayii jin ndani'i ta'vi ma
chi kénda vivii tnu'u Su'si ma kuenda
tnu'u ja jáxiko asi, te sa'a i ja koteku
o. Te chukan kúu ja masu ndeva'a-ni
ñayii kuu kaxtnu'u tnu'u Su'si o a.
17 Vaa ka iyo kua'a ñayii ja ka jatniñu
i tnu'u Su'si ma ja jin ni'i kua'a i
xu'un, kovaa saña chi masu ka sa'a
sa sukan ka sa'a i ma. Vaa ka na'a sa
ja Su'si ma ni tetniñu ña'a, te ja maa
Jesucristo ma, te ka kaxtnu'u ndaa ka
kaxtnu'u ndija sa, te nde'ya ña'a maa
Su'si ma nú ndija sa ja ka ka'an sa a
xi ña'a.

3

Sukan ni jinukuechi Pablo ma ja ni kaxtnu'u de tnu'u jaa ni skuiso Su'si ma

1 Te nú ka ka'an sa sa'a ja masu
ndeva'a-ni ñayii kuu kaxtnu'u tnu'u
Su'si o a, ¿te ka jani ini ni ja ka kuvixi
sa kúu ja ka ka'an sa sukan kúni Su'si
ma ja jin ko sa'a o a? ¿Xi ka jani ini ni
ja ka xnda'vi ña'a sa? ¿Xi jiniñu'u ja
jin taa sa in carta, te jin kuni ni sukan
ka sa'a ka kuu sa a? ¿Xi jin kakan sa
ja jin tee ni in carta ja jin ndaka'an
ni naxe ka sa'a ka kuu sa, sukan ka
sa'a jaku-ka ñayii ma?
2 Kovaa masu nde jiniñu'u ndaka
chukan, vaa maa ni, ja ka sa'a ni ja
vii ja va'a ma chukan kúu carta ja
ndákaxtnu'u naxe ka sa'a ka kuu tna
sa a, te ndaka ja vii ja va'a ka sa'a o
a chi onde ini anua o a ka ke koo, te
ka jini ndaka ñayii ma ja ka sa'a ka
kuu o a, te kuenda tnu'u ja ka ka'vi i
in carta ma kúu.
3 Sukan, te ndandaa na'a ja maa ni
ka kuu carta ni tee Cristo ma te ni ka
tetniñu maa sa, vaa ka sa'a o sukan
kúni ya ma. Kovaa masu ji'in tinta
ndee nuu carta ma chi maa Xtumani
Su'si iya téku ma ni tee, te masu
in nuu yuu ndee i chi in nuu kuñu
vita, vaa ini anua o a ndee, vaa maa
Xtumani Ndios ma sa'a ja ka sa'a o ja
vii ja va'a a.

4 Te ja maa Cristo ma, te ka kukanu
ini sa Su'si ma ja sukan ni sa'a ya ini
anua o a.
5 Te masu ja ka jini xeen sa kúu ja ka
jani ini sa sukan ka ka'an ka kachi sa
a chi ka ndakunitnuni sa ja nuu maa
Su'si ma vee ja ka ka'an ka kachi sa
a.
6 Te maa ya ni sa'a ja kuu jin
kunukuechi sa ja jin kaxtnu'u sa
tnu'u jaa ja ni skuiso Su'si ma. Te
masu sukan-ni ndee nuu tutu ma-ni
chi sukan sa'a Xtumani Ndios ma ini
anua o a kúu ja ka kaxtnu'u sa a. Vaa
nuu tutu ma chi ndee ja nú ma sa'a o
sukan kúni Su'si ma chi kûu o, kovaa
Xtumani Ndios ma chi chíndee ña'a
ya ja sa'a o ja vii ja va'a te koteku o
ni-kani ni-jika.

7 Vaa tnu'u ni yo ndakaxtnu'u
Moisés ma, ja ndee nuu yuu ma nuu
ká'an ja ñayii masu sa'a sukan kúni
Su'si ma chi kûu i ma, te ni sa'a
i ja vivii ni ye'e ni'ni nuu de ma
ja iyo jayiñu'u Su'si ma nuu de ma,
te ûni ñatuu ni ka kundee ñayii ñuu
Israel ma jin konde'ya i nuu de ma
ja iyo jayiñu'u Su'si ma, te vitna ja
nunuu-ni, te ni yo naa ma.
8 Te nú sukan ni yo kuu ji'in tnu'u
ni yo ndakaxtnu'u Moisés ma, kuiti
kua'a-ka jayiñu'u Su'si ma koo ja
sukan sa'a Xtumani Ndios ma ini
anua o a vitna.
9 Vaa nú ni iyo jayiñu'u tnu'u ni yo
ndakaxtnu'u Moisés ma ja ká'an ja
nú ma sa'a o sukan kúni Su'si ma
chi kûu o ma, te kuiti koo kua'a-ka
jayiñu'u tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
ja káxtnu'u sukan ni chunaa ya nuu
tniñu o ja jin ndani'i-ta'vi o te jin
koteku o ni-kani ni-jika ma.
10 Vaa in ja ni iyo jayiñu'u ma, te ni
kenda in-ka ja iyo kua'a xen-xeen-ka
jayiñu'u ma chi ni sa'a i ja ni nuu-ka
jayiñu'u ja iyo onde xinañu'u ma.
11 Vaa nú tnu'u ka'an ja nú ma sa'a o
sukan kúni Su'si ma chi kûu o ma, ni
iyo jayiñu'u i, te kuiti kua'a xeen-ka
jayiñu'u koo nuu tnu'u ka'an sukan
chíndee ña'a Xtumani Ndios ma ja jin
ko sa'a o ja vii ja va'a ma te jin koteku
o ni-kani ni-jika ma.

12 Chukan kúu ja vitna ja ka neva'a
o tnu'u kanu ini yukan te saña chi ûni
ka ka'an ndi'i ka ka'an tu'u sa sukan
kúni Su'si ma ja jin ko kuu o ma.
13 Te másu ko jin sa'a sa sukan ni yo
sa'a Moisés ma ja ni yo jasi de nuu
de ma ji'in in sa'ma, sukan-va'a másu
jin kuni ñayii ñuu israelita ma sukan
naa jayiñu'u iyo ja ndi'i ma, vaa ja
ka ka'an sa vitna a chi koo i ni-kani
ni-jika.
14 Kovaa maa ñayii yukan, ñatuu ni
ka kuni i ja jin jaku'ni ini i, te onde
vitna, te ora ka ka'vi i tnu'u ni skuiso
Su'si ma onde xi'na-ka ma, te maa
sa'ma yukan jasi nuu i ma, te ñatuu
ka jaku'ni ini i ja ká'an ma. Te
masu na in kuu xtandiyo sa'ma ma,
nú masu ja onde maa Cristo ma
xtandiyo.
15 Te onde vitna ora ka ka'vi i tnu'u
ni tee Moisés ma ja ni tatnuni Su'si
ma, te kuenda tnu'u ja in sa'ma ndesi
janitnuni i ma, te ñatuu ka jaku'ni ini
i.
16 Kovaa kivi jin kandija i te jin
kuan-ta'vi i Cristo Iya Tátnuni ma, te
xtandiyo ya sa'ma ka ndesi janitnuni
i ma, te jin jaku'ni ini i.
17 Vaa Iya Tátnuni ma, suni maa ya
kúu Xtumani Ndios ma, te ñayii iyo
ji'in Xtumani Iya Tátnuni ma chi nune
nda'a nuu i ma, te kuu sa'a i ndaka ja
vii ja va'a ma.
18 Chukan kúu ja yo'o chi ñatuu-ka na
sa'ma ka ndesi nuu o a, te sukan kúu
espeju ma, sukan ka kuu o, ja ka sa'a
o ja vii ja va'a ma, sukan-va'a jin kuni
ñayii ma jayiñu'u Iya Tátnuni ma. Te
ndi-kivi ndi-kivi ve ndaxsama ña'a
ya sukan-va'a jin ko kuu o sukan sa'a
sukan kúu maa ya ma, te ndi-kivi
ndi-kivi, te ka ni'i-ka o jayiñu'u ya
ma, vaa sukan sa'a maa Xtumani Iya
Tátnuni ma iya ka iyo ji'in o a.

4

1 Vaa sukan kúnda'vi ini ña'a Su'si
o a, te chukan kúu ja jâ ni kenda nuu
nda'a sa a ja sukan jin kunukuechi sa
nuu ya, te masu jin kuita sa.
2 Te chukan kúu ja saña chi ñatuu ka
jatna ini sa ja jin sa'a sa in ja u'vi ja
sa'a ja jin ndakukan-nuu sa, ni a koo
jin nduku sa naxe jin sa'a sa ja jin
xnda'vi sa ñayii ma ji'in tnu'u Su'si a.
Su'va ja ka kuni sa kúu ja na jin kuni
ñayii ma tnu'u ndaa Su'si ma, te jin
ndakunitnuni ndaka i ja vii ja va'a
kúni Su'si ma ja jin ko sa'a i ma.
3 Kovaa nú ka iyo-ka ñayii ja ñatuu
ka jaku'ni ini i tnu'u vii tnu'u va'a ka
kaxtnu'u sa a, te kuechi maa i ka kuu
ja ñatuu ka jaku'ni ini i te jin skenaa
i maa i.
4 Vaa tachi iyo ñuu ñayivi a, ni jasi i
janitnuni ñayii ñatuu ka kandija Su'si
ma, sukan-va'a masu jin jaku'ni ini
ñayii ma tnu'u vii tnu'u va'a maa
Cristo ma, iya iyo jayiñu'u ma, iya
kaa sukan kaa maa Su'si ma.

5 Vaa ja ka kaxtnu'u sa a, masu ka
kaxtnu'u sa naxe ka kuu maa sa,
su'va ja ka kaxtnu'u sa a kúu ja
Jesucristo ma kúu iya tátnuni nuu o
a, te saña chi tee ni tetniñu ña'a maa
Iya Tátnuni ma ja jin kunukuechi sa
nuu maa ni ka kuu sa, vaa ka kutoo
sa Jesús ma te ka sa'a sa sukan kúni
ya ma.
6 Vaa Su'si ma, ni tatnuni ya ja ndat-
nuu ñu'u ya ma nuu nee xeen ma,
te ni ndaxtnuu ya ñu'u ya ma ini
anua o a, te onde sukan saa ni ka
jini o jayiñu'u Su'si ma, ja ni ka jini
o Jesucristo ma.

Jín kukanu ini o ja téku Jesús ma te chíndee ña'a ya

7 Kovaa ka neva'a sa in ja va'a xeen
ja jin kaxtnu'u sa nuu ñayii ma, visi
sukan-ni kúu in vasu ñu'ú-ni ka kuu
sa. Kovaa sukan, te jin kuni ñayii
ma ja maa Su'si ma kúu iya táa tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ka neva'a sa a ja
kúu ka ka'an ka kachi sa tnu'u vii
tnu'u va'a maa ya a, te masu ja ka
kuu xeen maa sa kúu ja kúu ka ka'an
sa a.
8 Chukan kúu ja masu nde ka kuxii
ini sa, visi ka ndo'o ka neni sa a. Xi
visi ka jakoxtna'a ka jakoxtnii ja ka
sa'a sa a, kovaa Su'si ma sa'a ja ka iyo
kuee ini sa te vivii ka ke koo ndaka.
9 Visi ka sondikin ña'a i, kovaa masu
nde xndoo ña'a Su'si ma. Visi ka sa'a
ndeva'a ña'a i, kovaa masu nde ka
kundee i ja jin xnaa ña'a i.
10 Chukan kúu ja ndaka nuu kuan
koo sa ma chi ndimaa ka iyo sa ja
jin ndo'o sa sukan ni ndo'o ni neni
Jesús ma nuu ni ji'i ya ma, sukan-va'a
jin kuni ñayii ma ja téku Jesús ma, ja
sukan ka kanda sa ma.
11 Vaa saña chi nani ka teku sa a chi
ka iyo yika sa ja jin kûu sa, kuechi
ja ka kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
Jesús ma, sukan-va'a jin kuni ñayii
ma ja téku Jesús ma te chíndee ña'a
ya ja jin koteku sa ni-kani ni-jika, visi
na jin kûu sa ñuu ñayivi a.
12 Te visi na jin ka'ni ña'a i saña,
kovaa ndijin chi jâ ni ka ndani'i ta'vi
ni te jin koteku tna ni ni-kani ni-jika.
13 Vaa sukan ndee tnu'u Su'si ma:
“Ni kukanu ini sa Su'si ma, te ni ka'an
sa”, sa'a ká'an. Te sukan tna ni ka sa'a
sa, vaa ni ka kukanu ini sa Su'si ma,
te ni ka ka'an tna sa tnu'u vii tnu'u
va'a Cristo ma nuu ni a.
14 Vaa ka jini sa ja maa Su'si iya
ni ndaxteku Jesús Iya Tátnuni ma,
te ndaxteku tna ña'a ya, sukan ni
ndaxteku ya Jesús ma, te sa'a ya ja
jin ndenda koo ndaka o nuu ya ma.
15 Vaa ndaka cha'a ka ndo'o ka neni
sa, vaa kuechi ja ka kutoo ña'a sa.
Sa'a ka sa'a sa, sukan-va'a kua'a
xeen-ka ni jin ndani'i ja vii ja va'a
ja skuta'vi ña'a Su'si ma, sukan-va'a
kukua'a-ka o ja jin ndakuan-ta'vi o
nuu Su'si ma, te kukua'a-ka jayiñu'u
nuu ya ma.
16 Te chukan kúu ja masu nde ka
xtaya sa a. Visi yikikuñu sa a,
ve jinyavi i, kovaa ini anua sa chi
ndi-kivi ndi-kivi ve ndujaa-ka i.
17 Vaa ja ka ndo'o ka neni o ñuu
ñayivi a chi vala-ni kúu chi sani te
ya'a-ni. Kovaa ja jin ndani'i o ma
chi in jayiñu'u ka'nu xen-xeen-ka ko
kuu, te masu ndi'i masu naa i, vaa
ni-kani ni-jika ko kuu.
18 Chukan kúu ja máko jin ko ndi ini
o ja jin ni'i o ja ka nde'ya o ñuu ñayivi
a, su'va jin ko ndi ini o ja jin ni'i o ja
taa Su'si ma tna'a ja masu ka nde'ya
o vitna a. Vaa ja ka nde'ya o ma chi
ja jin ya'a-ni ka kuu, te ja masu ka
nde'ya o ma chi ja koo ni-kani ni-jika
ko kuu.

5

1 Vaa jâ ka jini o ja yikikuñu o a chi
kuenda tnu'u ja in ve'e nda'vi in ve'e
kee-ni kúu i. Te chukan kúu ja visi na
naa i, kovaa ja ka neva'a tu'va o in
yikikuñu jaa kuenda tnu'u ja in ve'e
vava'a kúu i, ja ni satu'va Su'si ma
onde andivi ma ja nduta'vi ini anua o
a, te koo o ni-kani ni-jika, vaa sukan
ni jani ini ya te ni satu'va ya ma.
2 Chukan kúu ja ûni ka ndiyo ini sa ja
jin nduu yikikuñu sa a in ve'e vava'a
nuu koo anua sa a onde andivi ma.
3 Vaa chukan kúu ja nuna koo tu'va
in yikikuñu jaa nuu koo ini anua o

a chi kuenda tnu'u ja ni ndinuu o in
sa'ma te masu koo vichi o kúu.
4 Chukan kúu ja yo'o ja kuenda tnu'u
ja ka iyo o in ve'e nda'vi in ve'e kee
ma chi ka ndiyo nda'vi kuiti ini o ja
jin nduta'vi anua o in yikikuñu jaa ja
ni satu'va Su'si ma, vaa ñatuu ka kuni
o ja jin koo vichi anua o a chi su'va
na koo in nuu koo i ma, sukan-va'a
yikikuñu o a ja iyo ja kûu i ma, te
nduu i ja koteku ni-kani ni-jika ma.
5 Te maa Su'si ma kúu iya satu'va
ña'a ja sa'a ko kuu, vaa ja ni taa
ya Xtumani Ndios ma, sukan-va'a jin
kona'a o ja iyo tu'va ja jin ni'i o ja
skuta'vi ña'a Su'si ma.
6 Chukan kúu ja ndimaa jín kukanu
ini o nuu Su'si ma. Vaa ka jini o ja
nani ka iyo o nuu yikikuñu o a chi
kuenda tnu'u ja ka iyo jika o nuu Iya
Tátnuni ma kúu.
7 Vaa vitna masu nde ka nde'ya o
Su'si ma ji'in nuu o a, kovaa ka
kukanu ini xen-xeen o ya ja ko kuu
sukan jâ ni skuiso ya ma.
8 Te ûni ka ndetu ka'nu kuiti o, te
ka kuu ini xeen o ja jin xndoo o
yikikuñu o ja ka neva'a o vitna a,
sukan-va'a jin koo yatni-ka o nuu
Su'si o Iya Tátnuni ma.
9 Chukan kúu ja visi ka iyo yatni o ja
sani te ndenda koo o nuu iyo ya ma,
xi jin koteku kani-ka o ñuu ñayivi a,
kovaa ja ka ndi ini o kúu ja ndimaa
jin ko sa'a o sukan játna ini ya ma.
10 Vaa jín kona'a o ja iyo ja ndenda
koo ndaka o nuu núkoo Cristo ma
ja ka'nde ya tniñu ndaka o ma,
sukan-va'a ñayii ni ka yo sa'a ja va'a
ma ñuu ñayivi a, jin ndani'i i ja va'a
ma, te ñayii ni ka iyo sa'a ja u'vi ma
ñuu ñayivi a, jin ndani'i maa i ja u'vi
ma.

Ka jinukuechi de nuu Su'si ma ja ka ndakaxtnu'u de sukan kúni Su'si ma ja jin ndumani ñayii ma ji'in ya ma

11 Jâ ka jini o ja jiniñu'u ja jin
koyu'u o Iya Tátnuni ma, vaa ndakan
ya kuenda nawa ka sa'a o ma.
Chukan kúu ja ka ndi ini sa ja ka
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
ma nuu ñayii ma. Te Su'si ma chi
jini ya naxe ka sa'a ka kuu sa, te ka
kukanu ini sa ja ndijin tna chi ka jini
ni naxe ka sa'a ka kuu sa.
12 Te ja ka ndaka'an sa sa'a nuu ni
a, masu ja ka kuvixi sa kúu chi ja
ka kuni sa kúu ja jin ndasa'a maa
ni kuenda naxe ka sa'a ka kuu sa ja
ka iyo sa ji'in ni ma te nawa ni ka
kaxtnu'u sa nuu ni ma, sukan-va'a
jin ni'i ini ni naxe jin kuña'a ni nuu
ñayii ka sa'a tnu'u ja va'a-ni ka sa'a
maa i ma. Kovaa masu nde ka jini i
naxe ka iyo ndija ini anua i ma.
13 Vaa visi ka jani ini jaku ñayii ma
ja ni ka nduneé xini sa a ja ka sa'a
sa sa'a, kovaa masu ka ndi ini sa ja
ka ka'an i sukan, vaa nuu Su'si ma
ka jinukuechi saña. Kovaa nú ka jani
ini maa ni ja ka ñu'u kaji ini sa ja ka
sa'a ka kuu sa sa'a chi ja va'a maa ni
ka kuu.
14 Vaa kuu-ni ni ka jakun-tnuni ini
sa sukan kútoo ña'a Cristo ma, sani
te ni ka ndi ini sa ja jin kaxtnu'u sa
sa'a nuu ni: ja maa in-ni Cristo ma ni
ji'i nuu tniñu ndaka o ma, te chukan
kúu ja ndaka yo'o ja ni ka kandija o
ya ma, kuenda tnu'u ja ni ka ji'i tna
o, vaa ni ka xndoo kuiti o ja u'vi ma.
15 Te jín kona'a o ja ni ji'i ya ja jin
kuu ndaka o, sukan-va'a yo'o ja ni
ka kandija o ya ma te ka teku o a,
máko jin ko sa'a-ka o sukan ka kuu
ini maa o, su'va jín ko sa'a o sukan
kúni maa iya ni ji'i nuu tniñu o ma,
te ni ndateku ya sukan-va'a jin koo
va'a maa o.
16 Chukan kúu ja vitna chi yo'o chi
masu ka ndi ini-ka o naxe ka ndaa
ka iyo maa ñayii ma, vaa kútoo ña'a
Su'si ma ndaka o. Te visi yo'o ni ka
yo jani ini o ja ku'u maa Cristo ma
kúu ja ni wa'a ya tnu'u ja ni ji'i ya nuu
krusi ma, kovaa vitna masu sukan ka
jani-ka ini o.
17 Chukan kúu ja nú na in iyo nuu
nda'a Cristo ma, in ñayii ni ndasa'a
jaa ña'a Cristo ma kúu i, te ndaka ja
ni yo sa'a, ni yo kuu i onde xi'na-ka
ma, ñatuu sa'a-ka i, te ja sa'a ja kúu
i vitna ma chi ndimaa ja va'a ja vii
kúu.
18 Vaa ndaka cha'a chi nuu Su'si ma
vee, nuu iya ni ndaka'an-mani ña'a

ma ja maa Cristo ma, te ni tatnuni
ya ja jin kunukuechi sa nuu ya ja jin
ndakaxtnu'u sa sukan jin ndumani o
ji'in ya.
19 Te ja maa Cristo ma, te kuu jin
ndumani ñayii ñuu ñayivi a ji'in Su'si
ma, te masu ndake'en kuenda-ka ya
ja u'vi ni ka yo sa'a i nuu ñatuu jin
kuni-ka i ya ma. Te ni xndoo ya nuu
nda'a sa ja jin ndakaxtnu'u sa sukan
kuu jin ndumani ñayii ma ji'in Su'si
ma.
20 Chukan kúu ja saña chi maa Su'si
ma ni tetniñu ña'a, te ja maa Cristo
ma, te jin ndakaxtnu'u sa sukan
ndaka'an-mani ña'a ya ma. Te vitna,
te ka ka'an ka ka'an sa nuu ni ja maa
Cristo ma, te jin ndumani ni ji'in Su'si
ma, te jin kona'a ni ja maa Su'si ma
ká'an ká'an ja sa'a jin sa'a ni, visi saña
ka ka'an ya.
21 Vaa Cristo ma, ni-in ja u'vi ñatuu
ni sa'a ya, kovaa ni sa'a Su'si ma
ja suu ya ni ndakuiso kuechi o ma.
Te ni chunaa ya nuu tniñu o ma,
sukan-va'a ja maa ya, te yo'o ja ni ka
kandija o ya ma, ñatuu-ka na kuechi
ka ndiso o nuu Su'si ma, te jin ko kuu
o ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa nuu ya.

6

1 Chukan kúu ja saña ja ka
jinukuechi sa nuu Su'si ma, te ka
ndaka'an-so'o sa nuu ni ja másu ko
jin saxiko ni ja vii ja va'a ni skuta'vi
ña'a ya ma.
2 Vaa sa'a ká'an tnu'u Su'si ma:
Kivi ni jan-ta'vi ña'a ni ma, te ni
jiniso'o sa ja ká'an ni ma,
te kivi ndó'o néni ni ma, te ni
chindee ña'a sa, te ni kaku ni.
Sa'a ká'an tnu'u Su'si ma.
Te vitna kúu kivi kuan-ta'vi ni ya
te ndakuan-ta'vi ña'a ya, te vitna kúu
kivi iyo ja kuu kaku ni nuu ja u'vi ma.
3 Te saña chi ñatuu nde ka ja'nu
ndee kuiti sa nuu ni-in ñayii ma ja ma
ki koo i ki tna'a i Su'si o a, sukan-va'a
ñatuu na in ko ka'an ndeva'a siki
tniñu ka sa'a sa ja ka jinukuechi sa
nuu Su'si o a.
4 Vaa ka kanda sa, visi ka ndo'o ka
neni sa, te suni ka kanda sa nawa ka
jiniñu'u sa ma xi ora ka ndi ini xeen
sa ma, te sukan, te ka kaxtnu'u sa ja
ka jinukuechi sa nuu Su'si ma.
5 Xi visi ka kani ña'a i ma, xi visi
ka chinee ña'a i vekaa ma, xi visi ka
ska'an tna'a i ja jin sa'a ndeva'a ña'a
i ma, xi visi ka satniñu xeen-ka sa, xi
visi ka ndito xeen sa, xi visi ka kokon
ka yichi sa, kovaa ka kanda sa.
6 Te ka ndi ini sa ja ñatuu-ka na ja
u'vi jin koo ini anua sa a, te ka jini
sa ja tnu'u ka kaxtnu'u sa a chi tnu'u
ndaa tnu'u ndija maa Su'si ma kúu, te
ñatuu ka kuyachi ini sa, te inuva'a ini
sa, vaa ka iyo sa ji'in Xtumani Ndios
ma, te ka kutoo ndija ña'a sa,
7 te ka ka'an ndaa ka ka'an ndija sa,
vaa iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si
ma ji'in sa, te ka kundee sa nuu ja
u'vi ma, vaa ka sa'a sa sukan ká'an
tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma.
8 Iyo naxe ka ka'an vii ka ka'an va'a
i ja jin kuu sa, te iyo naxe ka ka'an i
ja masu ja va'a kúu ja ka sa'a sa a, te
ka ka'an i ja ka xnda'vi sa ñayii ma,
kovaa masu sukan iyo chi saña chi
ka ka'an ndaa ka ka'an ndija sa.
9 Te ñayii ma chi visi ka jini vii ka
jini va'a ña'a i, kovaa ka sa'a i tnu'u
ja masu nde ka jini ña'a i te ka sa'a
ndeva'a ña'a i. Visi ka iyo yika sa ja
sani te jin kûu sa, kovaa ja maa Su'si
ma, te ka teku sa. Visi ka xndo'o ka
xneni ña'a i, kovaa ñatuu ka kundee
i ja jin ka'ni ña'a i.
10 Kuenda tnu'u ja ka kuxii ka
kunda'vi ini sa, kovaa ka iyo sii ini
xeen ini anua sa a nuu Su'si ma.
Kuenda tnu'u ja ka kunda'vi xeen sa,
kovaa ka sa'a sa ja kua'a ñayii, ka
nduxiku xeen i nuu Su'si ma vaa jin
ndani'i ta'vi i. Visi ñatuu kuiti nawa
ka ni'i ka tna'a sa ñuu ñayivi ya, kovaa
ja maa Su'si ma, te ñatuu kuiti nawa
ja'ni tna ña'a i.

11 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si
o a ja ka iyo ni ñuu Corinto a, ni ka
ka'an ndaa, ni ka ka'an ndija sa nuu
ni, te ñatuu nawa ni ka chu'u sa ja ma
jin kaxtnu'u sa nuu ni a.
12 Saña chi ka kutoo ndija ña'a sa,
kovaa ndijin chi ñatuu.

13 Te jin sa'a ni sukan ka sa'a sa a, vaa
kuenda tnu'u ja sa'ya sa ka kuu ni,
te ka ndaka'an-so'o sa nuu ni ja jin
ndakune ni ini anua ni a te jin kutoo
ndija ña'a ni.

Iyo Su'si iya teku ma ini anua o a

14 Jin kona'a ni ja másu ko jin
tnanda'a ni ji'in ñayii ñatuu ka
kandija Su'si ma, vaa masu chindee
ña'a i ja jin koo va'a ni nuu Su'si ma.
¿Xi inuu kúu nuu tnuu ñu'u ma ji'in
nuu nee ma?
15 ¿Xi kuu jin ketna'a ini Cristo ma
ji'in tachi ma? Chukan kúu ja masu
kuu jin ketna'a ini ñayii ka kandija
Su'si ma ji'in ñayii ñatuu ka kandija
Su'si ma.
16 Jin kona'a ni ja ndijin chi ini anua
ni a iyo Su'si téku ma. Te chukan
kúu ja kuenda tnu'u ja in ve'e nuu iyo
Su'si ma ka kuu ni. Te naku xi játna
ini Su'si téku ma ja jin ndachiñu'u ni
tna'a ja masu Su'si ka kuu ma. Vaa
sa'a ká'an Su'si ma:
Koo sa ji'in ñayii a,
te kua'an vee sa ko kuu sa ne'un
i ma,
te maa sa ko kuu Su'si i,
te maa i jin ko kuu ñuu maa sa.
17 Chukan kúu ja ká'an tna Iya Tátnuni
ma:
Jin kakayata ni ne'un ñayii ka sa'a ja
u'vi ma,
te máko jin ku'un kuiti ini ni ja
jin ko sa'a ni ja u'vi ka sa'a i
ma,
te ndakuan-ta'vi ña'a sa,
18 te maa sa ko kuu Yuva ni,
te ndijin chi jin ko kuu ni sayii sa
ji'in sasi'i sa.
Sa'a ká'an iya kúu sa'a ndaka ma.

7

1 Chukan kúu ja ndijin ja kútoo ña'a
sa, nú sukan ni skuiso Su'si ma ja jin
ni'i o ndaka ja vii ja va'a ja taa ya
ma, jín ku'un ini o ja máko jin sa'a
o ni-in ja u'vi ja játna ini yikikuñu o a
ja sa'a o ma, te ni a in ja u'vi máko jin
kua'a o tnu'u ja kun-nee i ini anua o
a, sukan-va'a jin koo vii jin koo ndoo
ni-ka'nu ni-tu'u o nuu Su'si ma. Te
máko jin sa'a-ka o ni-in-ka ja u'vi ma,
vaa ka na'a o ja nde'ya ña'a Su'si ma,
te ndakan ya kuenda nuu o a.

Ni kusii ini Pablo ma ja ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini ñayii ñuu Corinto ma

2 Máko jin saxiko ña'a ni, te jin
kuan-ta'vi ni tnu'u ka ka'an sa a, vaa
jin kona'a ni ja masu nama uun ka
sa'a ña'a sa ja u'vi, ni a jin sa'a sa
ja jin kuxii ini ni, te ni a in ni masu
nama uun ka xnda'vi ña'a sa.
3 Masu ja ni ka'an sa sa'a te jin kani
ini ni ja xtekuechi ña'a sa kúu, vaa jâ
ni ka'an sa onde xi'na-ka ma ja kútoo
xeen ña'a sa, te visi na jin kûu sa xi
jin koteku sa, kovaa ndimaa jin koo
kaa o.
4 Te ni-yu'u ni-ini sa ká'an sa nuu
ni a, vaa kúkanu ini xeen ña'a sa, te
kútachi xeen sa ja sukan ka sa'a ka
kuu ni a. Te kúsii ini xeen sa, visi ka
ndo'o ka neni sa, vaa jini sa ja ka iyo
va'a ni nuu Su'si a.
5 Vaa ja ndaa kúu ja nuu ni ka kenda
koo sa ñuu Macedonia ma chi ñatuu
ni ka ndatatu yikikuñu sa a. Vaa
ndimaa ni ka ndo'o, ni ka neni sa ja
ni ka sa'a ña'a ñayii yukan ma, te ka
yu'u ka yu'u-nka ini anua sa a.
6 Kovaa Su'si ma chi ndákua'a ya
tnu'u kanu ini ñayii kúxii kúnda'vi ini
i ma ja sukan ndó'o néni i ma, vaa
nuu ni tetniñu ya Tito ma ni jaan de,
te ni ka ndusii ini xeen sa ja ni ka
ndatna'a sa ji'in de ma.
7 Kovaa masu kuechi ja ni ka
ndatna'a sa ji'in de ma-ni kúu ja ni
ka ndusii ini sa ma, chi suni ja ni
ndakani de sukan ni ndusii ini maa
de ja ni jini de sukan ka ndi ini ni ja
kuu sa a, vaa ka kuxii ini ni sukan ka
ndo'o ka neni sa a, te ka kuni ni ja jin
kuni ña'a ni, te ja ni jiniso'o sa sukan
ma, te ni ndusii ini xeen-ka sa.
8 Vaa nuu ni tetniñu sa carta ni tee
sa ma, ni sa'a sa ja ni ka kuxii ini ni
nkuu, te ja ni jini sa sukan ma chi ni
ndakani ini sa ja ni tee sa sukan ma.
Kovaa nuu ni jini sa ja visi ni ka kuxii
ini ni jaku ja sukan ni tee sa ma,
9 te vitna chi kúsii ini xeen sa, kovaa
masu kuechi ja sukan ni ka kuxii
ini ni ma kúu chi kúsii ini sa, vaa

ja sukan ni ka kuxii ini ni ma, te ni
ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini ni, te
ni ka nukuiñi ndaa ni nuu Su'si o
a. Te sa'a ni kuu, vaa maa Su'si ma
ni kuni ja sukan jin kuxii ini ni ma,
sukan-va'a ma jin skenaa ni maa ni.
Te chukan kúu ja saña, masu na ja
u'vi ni sa'a ña'a sa.
10 Vaa nú maa Su'si ma ká'an ni'i nuu
o ma ja masu va'a-ni yikuu o sa'a o
ma, te kúxii ini o ma chi ja va'a kúu
chi sa'a i ja ndakani ndaka'vi ini o, te
nukuiñi va'a o nuu ya te ndani'i ta'vi
o. Chukan kúu ja másu ko ndakani
ini o ja sukan ni ndo'o o ma. Kovaa
nuna kuxii ini o ja ká'an ni'i Su'si ma
nuu o te ko kuliva o sukan ka sa'a
ñayii ñatuu ka jini Su'si ma chi ja sa'a
o sukan chi sa'a i ja kûu o te skenaa
o maa o ma.
11 Chukan kúu ja sukan ni ka kuxii
ini ni jaku ma chi maa Su'si ma ni
ndaka'an-so'o nuu ni ma, sukan-va'a
jin ndakani jin ndaka'vi ini ni te
jin koo va'a ni nuu ya. Te jin ko
ndi ini-ka ni ja jin kuu sa, te jin
chindee-ka ña'a ni ja na jin kaku sa
nuu ñayii ka ka'an ja kuechi sa kúu
ja ni sa'a tee yukan sukan ma. Te
ja ni ka ka'vi ni carta ni tetniñu sa
ma, te ni ka ndakiti xeen ini ni nuu
tee yukan. Te ni ka ndayu'u xeen ni
nuu Su'si ma. Te ûni ni ka kuni ni
ja jin kuni ña'a ni, te ûni ni ka kuni
ni ja na kundaa kuechi tee yukan
ma, sukan-va'a jin kuni ñayii ma ja
kuechi maa de kúu ma.
12 Vaa ja ni tee sa ma chi masu ni tee
sa ja kuechi tee ni sa'a ja u'vi ma, ni
ja kuechi ñayii ni ndo'o ja u'vi ma chi
ja kúni sa kúu ja jin kuni ni sukan ndí
ini xeen sa naxe jin koo va'a ni nuu
Su'si ma.
13 Chukan kúu ja ni ka ndusii ini sa
ja jâ ni ka ndusii ini ni a, kovaa ja
ni ka ndusii ini-ka sa kúu ja sukan ni
ndusii ini tna ñani o Tito ma ja sukan
vivii ka kuu ni nuu Su'si ma.
14 Vaa visi jâ ni jiña'a sa de ja vii ja
luu ka sa'a ka kuu ni nuu Su'si ma,
sana ni jaan de nuu ka iyo ni a, kovaa
masu na ja kan-nuu ni tna'a sa, vaa
nuu ni jaan maa de ma, te ni jini de
ja ja ndaa kúu ja sukan ka jiña'a sa
ma. Vaa sukan ka sa'a ka kuu ndija
ni a.
15 Te jini sa ja kútoo xen-xeen ña'a de
ndaka ni, vaa ndákune'e ndákune'e
ni de sukan ka kandija ni Su'si o a,
sukan vivii ni ka jan-ta'vi ni de ma,
te ni ka jan-ta'vi ni nawa ni ka'an de
ma.
16 Kúsii ini xeen sa vaa kúkanu ini
ña'a sa ja ndijin chi jâ ka sa'a ni
ndaka sukan kúni Su'si ma.

8

Sukan sii ini ni ka ndakua'a ñayii ñuu Corinto ma nuu Su'si ma ja jin kuatniñu ñayii ni ka nduu sa'ya ya ma

1 Te vitna, ndijin ja ni ka nduu ni
sa'ya Su'si o ma, ka kuni sa ja jin kuni
ni sukan vii sukan luu sa'a Su'si ma
ja jin kuu ñayii ni ka nduu sa'ya ya
ma ja ka iyo i ñuu Macedonia ma.
2 Vaa tna'a o yukan chi visi ka ndo'o
ka neni i, kovaa ka iyo sii ini xeen i
nuu Su'si o a. Vaa visi ka kunda'vi i
ka kukee tna i ma, kovaa vivii ni ka
ketna'a ini i, te kua'a xeen ja ni ka
xtutu i kuenda tnu'u ja xiku ka kuu i,
te ni ka tetniñu i nuu ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma ja ka kunda'vi-ka i ma.
3 Te ndákani sa sukan ni ka sa'a i ma,
vaa ndi-in ndi-in i, ni ka wa'a i ndaka
sukan ka kuni i ja jin ndakua'a i nuu
Su'si ma, te ûni kua'a-ka ni ka wa'a i
sana sukan iyo ja jin kua'a i ma. Te
masu na in ni xtetuu i ja sukan jin
ko sa'a i ma chi ja ni ka kuu ini maa i
kúu, te ni-yu'u ni-ini maa i ni ka wa'a
i ma.
4 Te ni ka jikan-ta'vi xen-xeen i ja
na jin kua'a sa tnu'u ja na kuu
jin chindee tna i ñayii ka iyo ñuu
Jerusalén ma ja ka kandija i Su'si ma
te ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma.
5 Vaa ja ni ka sa'a ñayii ñuu Macedo-
nia ma sukan ma chi xinañu'u kuiti
ni ka kandija i nuu Iya Tátnuni ma, te
sana ni ka kandija i nuu saña sukan
kúni maa Su'si ma, vaa vivii-ka ni ka
sa'a i sana sukan ka ndetu sa ja jin
sa'a i ma.
6 Te chukan kúu ja ka ndaka'an-so'o
sa nuu Tito a ja sukan ni keja'a de
kaxtnu'u de naxe jin ndakua'a tna ni
nuu Su'si ma nawa ka neva'a ni ma,

te kú'un ini de ja ndimaa sukan jin ko
sa'a tna ni nuu ka iyo ni a, vaa sukan
játna ini Su'si o a.
7 Vaa ndaka ni ja ka iyo ni ñuu
Corinto a chi jâ vivii ka sa'a ka kuu
ni, vaa jâ vivii ka kukanu ini xeen
ni Su'si ma, te vivii jâ ka kaxtnu'u
ni tnu'u maa ya a nuu jaku-ka ñayii
ma, te vivii jâ ni ka jaku'ni ini ni, te
vivii ka jatanuu ni ja ka jinukuechi ni
nuu Su'si o a, te vivii ka kutoo ña'a
ni. Te chukan kúu ja vivii jin ku'un
tna ini ni ja jin chindee ni tna'a o
ñayii nda'vi-ka ma, vaa sukan játna
ini Su'si ma.
8 Masu ká'an sa sukan ká'an in ñayii
tatnuni. Yika ja kúni sa kúu ja jin
kuni ni sukan vivii ka sa'a jaku-ka
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a ji'in
sukan vivii ka kutoo i ndaka ñayii
ma, te sukan jin ko sa'a tna ni.
9 Vaa jâ ka jini ni ja vii ja va'a sukan
ni skuta'vi ña'a Jesucristo iya tátnuni
nuu o ma, vaa ja kutoo xeen ña'a
ya kúu. Vaa nuu iyo ya andivi ma
chi xiku kúu ya, vaa maa ya neva'a
ndaka ma. Te ni xndoo ya ndaka, te
ni kii ya ñuu ñayivi ya, te ni ndunda'vi
ya ja jin kuu o. Te ja ni ndunda'vi ya
ma, te ni ka nduxiku yo'o, vaa ni sa'a
ya ja jin ndani'i ta'vi o.
10 Te chukan kúu ja kúni sa ja jin
ke'en kuenda ni ja ká'an sa a, vaa ja
va'a maa ni kúu. Ja ndaa kúu ja onde
kuiya ni kii o ma jâ ni ka keja'a ni
ka sa'a ni ja va'a xeen ma, te masu
yika-ni ja ka sa'a ni-ni kúu chi ûni ka
ñu'u ka ñu'u-ni ini ni ja jin ko sa'a ni
sukan kúni Su'si ma.
11 Te sukan yachi-ni ni ka jaku'ni ini
ni ma te ni ka keja'a ndi-in ndi-in
ni ka ndakua'a ni nawa ka neva'a
ni ma nuu Su'si ma, sukan-va'a jin
chindee ni in-ka ñayii ma. Te vitna,
te ká'an sa ja sukan ni ka keja'a ni
onde xi'na-ka ma, te sukan-ni jin ko
sa'a ni, te naxe ka ni'i ka tna'a ndi-in
ndi-in ni ma, te jin ku'un ini ni ja
sukan jin ndakua'a ni nuu Su'si ma,
sukan-va'a jin chindee ni in-ka ñayii
ma.
12 Vaa nú ni-yu'u ni-ini o kua'a o
nawa neva'a o ma chi kuan-ta'vi Su'si
ma. Vaa Su'si ma chi masu jikan ya
in ja masu kundee o kua'a o ma.
13 Te ja ká'an sa sa'a, masu kuechi ja
kúni sa ja jin chindee ni tna'a ni ma
te jin kendoo nda'vi jin kendoo kee
maa ni kúu, chi su'va ja kúni Su'si ma
kúu ja inuu-ni jin ni'i ndaka o nawa
ka jiniñu'u o ma.
14 Te vitna chi ndijin chi ka neva'a
ni tna'a ja ka jiniñu'u ñayii yukan, te
kuu jin chindee ni i, sukan-va'a ñatuu
nawa ko ka'ni ña'a i ni a maa i, ni a
maa ni, sukan-va'a nuna kenda kivi
ja ka jiniñu'u tna ni, te ja ka neva'a
i ma, te jin ndachindee tna ña'a i,
sukan-va'a ñatuu nawa ko ka'ni ña'a
i ndaka o.
15 Vaa sa'a ndee nuu tnu'u Su'si
ma: "Ñayii ni ndaxtutu kua'a-ka ja
ni tetniñu Su'si ma ja kaa i ma,
masu ni kuu koneva'a kua'a-ka i kivi
yukan. Te ñayii ni ndaxtutu jaku-ni
ma, masu nawa ni ja'ni ña'a i ja kaa
i ma."
16 Te ka kuta'vi o nuu Su'si ma ja
ni chindee ya Tito ma, te ni chindee
ña'a de ndijin ma.
17 Ja ndaa kúu ja ni yo niniso'o
ñukuun de ja ni ka ndaka'an-so'o sa
nuu de ma, vaa jâ jani ini de ja jaan
maa de jan koto ña'a de ndijin.
18 Te ni ka tetniñu sa de ji'in ñani o tee
vivii ka ka'an ndaka tna'a o ñayii ka
iyo ya'a ja ni ka nduu i sa'ya Su'si ma
ja kuu de a, kuechi ja vivii káxtnu'u
de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a.
19 Te vaa suni maa tna ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma, ni ka kaji i de
ja jin kondikin tna'a sa ji'in de ichi
jin koo sa jin xsia'a sa xu'un a nuu
ñayii ka jiniñu'u ma, sukan-va'a kuni
de te ndaka'an de nuu tna'a o ka iyo
ya'a ja ka sa'a sa sukan ka jani ini i
ja jin sa'a sa ma, sukan-va'a na koo
jayiñu'u maa Iya Tátnuni ma.
20 Vaa ñatuu ka kuni sa ja jin ka'an i
tnu'u sa siki ja xu'un ni ka kunda'a sa
a ja jin kua'a sa ñayii ka jiniñu'u ma.
21 Vaa ja ka ndi ini sa kúu ja jin sa'a
sa ja va'a ja ndaa nuu Iya Tátnuni ma
ji'in nuu ñayii ma.
22 Te suni ni ka tetniñu tna sa in-ka
ñani o a ji'in de, in tee ni ka jini

sa kua'a xeen jichi ja ni-yu'u ni-ini
de jinukuechi de nuu Su'si o a. Te
vitna chi ûni ni-yu'u ni-ini-ka de
jinukuechi de nuu ya, vaa kúkanu ini
xeen de ja sukan ni ka ka'an ni ma te
jin sa'a ni.
23 Te Tito a chi in tee ka ndikin tna'a
ji'in maa sa ja ka jinukuechi sa nuu
ni a sukan kúni maa Su'si ma kúu
de. Te uu-ka ñani o a chi tee ni ka
tetniñu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o
a ka kuu de, sukan-va'a jin ndakani
de ndenda koo de ya'a naxe ka jani
ini ni ma, te jayiñu'u maa Cristo ma
ko kuu.
24 Te jin kutoo ni de sukan ka kutoo
tna'a o a, sukan-va'a jín kuni ndaka
tna'a o ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a
ja ja ndaa kúu ja ni ka jiña'a sa sukan
ka sa'a ka kuu ni ma.

9

1 Te chukan kúu ja masu nawa
ká'an-ka sa naxe jin sa'a ni ja jin kuu
ñayii ka kunda'vi-ka ma, tna'a o ñayii
ni ka kandija Su'si ma te jâ ni ka
xndoo i ja u'vi ma, vaa maa ni chi jâ
ka jini ni.
2 Vaa jini sa sukan ka jani va'a ini
ni a, te chukan kúu ja kúsii ini xeen
sa ndákani sa nuu tna'a o ka iyo ñuu
Macedonia a, vaa maa ni ja ka iyo ni
ñuu Acaya a chi jâ ni ka kutu'va ni
onde kuiya ni kii o ma, te jâ ni ka
satu'va ni ja jin chindee ni in-ka ñayii
ma, te ja ni ka jini i sukan ka sa'a ni
ma, te ni ka ndachu'un ini kua'a xeen
tna i ja sukan jin sa'a i.
3 Kovaa ni tetniñu sa ñani o a,
sukan-va'a jin kuni de ja masu ja
ká'an-ni-nka sa kúu ja jiña'a sa sukan
ka sa'a ni ma, te chukan kúu ja jin
koo tu'va ni.
4 Nasa yukan, te jan koo sa ji'in jaku
tna'a o ñayii ñuu Macedonia a, te jin
ndani'i ña'a sa ja ñatuu ka iyo tu'va
ni, te jin kukan-nuu sa ja ñatuu ka
sa'a ni sukan ka kukanu ini ña'a sa
ja jin ko kuu ni ma, te jin ndatna'a-ka
maa ni ja kan-nuu.
5 Chukan kúu ja ni jani ini sa te ni
ndaka'an-so'o sa nuu ñani o a, vaa
jiniñu'u ja jan koo de xinañu'u-ka
nuu ka iyo ni a, sukan-va'a jin
satu'va ni nawa ka jani ini ni ja jin
ndakua'a ni nuu Su'si ma. Te jâ jin
koo tu'va ni, sukan-va'a másu ko kuu
i ja xtetuu tna'a o kivi kenda koo sa
nuu ka iyo ni a.
6 Chukan kúu ja ká'an sa ja nú na
in vala-ni ndákua'a i nuu Su'si ma chi
vala-ni ndakua'a ya i, te nú na in na
ndakua'a kua'a-ka nuu Su'si ma chi
kua'a-ka ja ndani'i i ja ndakua'a ya.
7 Ndi-in ndi-in o na ndakua'a nuu
Su'si ma sukan ni jani ini o ja
ndakua'a o nuu ya ma. Te máko kuxii
ini o, ni a kani ini o ja xtetuu ña'a
ya ja ndakua'a o ya, vaa Su'si ma chi
kútoo ya ñayii sii ini-ni wa'a i nawa
ni kuu ini i ja ndakua'a i nuu ya ma.
8 Vaa Su'si ma chi iya kúu sa'a ndaka
kúu ya te sa'a ya ja koo kua'a ja vii ja
va'a nuu ni, sukan-va'a nú ka neva'a
ni kua'a-ka ndaka ja kuatniñu o ma
chi kuu jin chindee-ka ni ñayii ka
jiniñu'u ma.
9 Sukan ndee nuu tutu Su'si ma:
Ni kunda'vi ini de ñayii ka kunda'vi
ma,
te ni wa'a de ja ka jiniñu'u i ma,
te ja va'a ja ndaa sa'a de ma koo
ni-kani ni-jika nuu Su'si ma.
10 Te maa Su'si ma kúu iya táa
ndikin sáka o ma, te maa ya táa
xtatila ma ja kaa o ma, te suni
maa ya sa'a ja jin ni'i jin tna'a-ka o,
sukan-va'a kuu jin chindee tna'a o
ma, te ja va'a ja ndaa sa'a o ma sa'a
ya ja ndukua'a-ka.
11 Te sukan, te jin koneva'a ni ndaka
ja ka jiniñu'u ni ma, sukan-va'a ñatuu
nawa ka'nu ndee ja jin chindee ni
ñayii ka jiniñu'u ma, sukan-va'a ja jin
sa'a ni ma, te jin ndakuan-ta'vi kua'a
xeen ñayii ma nuu Su'si ma.
12 Te sukan, te ka jinukuechi ni nuu
Su'si ma, masu yika-ni ja jin chindee
ni ñayii ka kunda'vi ma kúu chi su'va
sukan, te ka sa'a ni ja kua'a ñayii ma,
ka ndakuan-ta'vi i nuu Su'si ma.
13 Ja jin kuni i sukan ka sa'a ni ma,
te jin ndachiñu'u i Su'si ma ja sukan
ka kandija ni ma te ka sa'a ni sukan
ká'an tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma,
ji'in ja sukan ka chindee ni tna'a

o ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma
ji'in ndaka-ka ñayii ma, te ñatuu kuiti
nawa ja'nu ndee ja ka sa'a ka kuu ni
ma.
14 Te ja sukan ka sa'a ni ma, te maa i
chi jin kakan-ta'vi i nuu Su'si ma ja
jin kuu ni, te jin kutoo xeen ña'a i
kuechi ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a
Su'si ma te ni ka chindee ni i ma.
15 ¡Ka kuta'vi o nuu Su'si ma ja ni
skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a ma,
sukan-va'a kuu jin kutoo tna'a o te jin
chindee tna'a o ma, te ni masu kuu
jin ndaka'an o ndaka ja sa'a ja kúu
ya ja jin kuu o ma!

10

Káxtnu'u Pablo ma sukan sa'a ndaa sa'a ndija de ja jinukuechi de nuu Su'si ma

1 Te maa sa ja kúu sa Pablo a, ja
maa Cristo ma iya kuee ini ma te
vivii ká'an ya ma, te jikan-ta'vi sa
nuu ni a, visi ka jani ini jaku ni a ja
ora iyo sa ne'un ni a kuee-ka ini sa
kovaa ora jika-ka iyo sa ma te ni'i-ka
ini sa, ka ka'an ni.
2 Te jikan-ta'vi sa ja nuna jaan sa te
jin koo o nuu ka iyo ni a, te ma jin
sa'a ni ja kuni'i ini sa nuu ni sukan
ka ka'an ni ja kúu sa a. Vaa jâ jani
ini sa ja ndonda sa nuu jaku ñayii
ka jani ini i ja ka sa'a sa sukan ka
kúni yikikuñu sa a te ñatuu ka sa'a sa
sukan játna ini Su'si ma.
3 Kovaa visi ka iyo sa nuu yikikuñu sa
a, kovaa masu nde ka sa'a sa sukan
ka kuni yikikuñu sa a.
4 Vaa masu ka kanaa sa sukan ka
kanaa ñayii ñuu ñayivi a sana jin
kundee sa nuu ja ñatuu kúnimani
nuu sa a, su'va maa Su'si ma táa
tnu'u ndee tnu'u ndatnu, te maa ya
chíndee ña'a ja ka kundee sa nuu
ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu iyo
ñuu ñayivi ya.
5 Te ja maa ya, te ka xnaa sa ndaka
ja ka ka'án ñayii ma ja ka ja'nu ndee
i ja masu jin kuni ñayii ma Su'si
ma, te ndaka ja u'vi ka jani ini
ñayii ma ka xndoo sa nuu nda'a maa
Cristo ma, sukan-va'a maa ya sa'a
ja jin ndasama janitnuni i ma te jin
kandija i ya ma.
6 Te saña chi ka iyo sa ja kuu jin sa'a
sa ja jin ndo'o jin neni ñayii ñatuu
ka kandija Su'si ma, nuna jin sa'a jin
kuu ndaka-ka ni sukan kúni Su'si ma.
7 Ka nde'ya ni sukan ka sa'a ka kuu
ñayii ma. Te nú nde ni jini ja iyo ndija
ni ji'in Cristo ma, te nú sukan jani ini
maa ni ja sa'ya Cristo ma kúu ni, te
suni kona'a ni ja sa'ya tna ya ka kuu
sa.
8 Chi vaa kúsii ini sa ja ni taa Iya
Tátnuni ma tnu'u ja tatnuni-ka sa,
te sukan ni taa ya ma, sukan-va'a
chindee ña'a sa ja jin koo va'a-ka ni
nuu ya, kovaa masu ja ni taa ya tnu'u
ja tatnuni-ka sa ma te sa'a sa ja jin
skenaa ni maa ni. Chukan kúu ja
masu kúkan-nuu sa ja ká'an sa sa'a
nuu ni,
9 sukan-va'a jin kuni ni ja masu
xsiu'u ña'a sa kúu ja ká'an ni'i sa nuu
ni nuu carta ni tetniñu sa ma.
10 Vaa ka iyo ñayii ja ka ka'an i ja ni'i
xeen ká'an sa ja tée sa nuu carta ma,
kovaa ora iyo maa sa ma chi masu
nde ká'an ni'i sa nuu ni, te masu nde
ka ndi ini i tnu'u ká'an sa ma.
11 Ñayii ká'an sukan ma, te nú ma
ndasa'a i kuenda naxe sa'a naxe kúu
i nuu Su'si ma chi sukan ni ka'an ni'i
sa nuu carta ma, te suni kuu sa'a sa
sukan ora kenda koo sa nuu ka iyo ni
a.
12 Vaa saña chi ñatuu ka kusaa ini sa
ja jin ka'an sa sukan ka ka'an jaku
ñayii ma ja ka ndachiñu'u i maa i ma
te ka ka'an i ja maa i ka kuu-ka sana
in-ka ñayii ma, vaa masu ñayii ka jani
va'a ini ka kuu i ja ka sa'a i sukan ma.
13 Kovaa saña, masu ja ka ndachiñu'u
sa maa sa kúu ja ka ndaka'an sa ja
ni ka kenda koo sa nuu ka iyo ni a,
nú masu ja maa Su'si ma tétniñu ña'a
nuu kúni maa ya ma, te chukan kúu
ja ni ka kenda koo sa nuu ka iyo ni a.
14 Saña chi ñatuu jan koo sa nuu
masu iyo ja jin koo sa ma, kovaa nuu
ka iyo ni a chi xinañu'u saña ni jan
koo ja jin kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Cristo ma.
15 Saña chi ñatuu ka kuni sa ja jin
ndachiñu'u sa maa sa nú in-ka ñayii

jâ ni satniñu ma, su'va saña chi ja ka
ndetu sa kúu ja jin kua'nu-ka ni nuu
Su'si ma, sukan-va'a jin koo jayiñu'u
maa sa nuu maa ni sukan kúni maa
Su'si ma.
16 Te suni sukan jin koo sa jin
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Cristo
ma onde jika-ka sana nuu ka iyo
ni a. Kovaa suni másu jin koo sa
nuu jâ ni ka satniñu siin-ka ñayii ma,
sukan-va'a jin ni'i sa jayiñu'u sa nuu
jâ ni ka satu'va in-ka ñayii ma.
17 Te nú na in kúni ja koo jayiñu'u i,
te va'a-ka ja na koo jayiñu'u i nuu Iya
Tátnuni ma.
18 Vaa masu nde jiniñu'u ja maa
ñayii ma, te ndachiñu'u i maa i,
su'va va'a-ka ja maa Su'si ma, te
ndachiñu'u ña'a ya.

11

1 Naka va'a ko kuu nuna jin kanda
ni ndaka ja ká'an káchi sa nuu ni a,
visi ka jani ini ñayii ma ja kuneé sa.
¡Saa vi, nuna jin kanda ni ja ká'an sa
a chi ja va'a maa ni jin ko kuu!
2 Vaa saña chi ûni kúkueñu ña'a sa,
vaa nasa yukan, te jin skenaa ni maa
ni nuu Su'si ma, vaa ja kúni sa kúu ja
ni-in ja u'vi jin ko sa'a ni, te jin koo
vii jin koo ndoo ni kivi kaxtnu'u ña'a
sa nuu Cristo ma, sukan kúu in suchi
si'i ja jito vii jito va'a i maa i, te ndetu
i ja kenda suchi tnanda'a ji'in i ma.
Sukan jin ko koto va'a ni maa ni.
3 Kovaa yu'u sa, nasa yukan, te
xnda'vi tachi ma janitnuni ni a, te jin
kakayata ni nuu nda'a Cristo o a te
jin ndasa'a ni ja u'vi ma, vaa sukan
ni sa'a tachi ma ja vivii ni ka'an koo
ma te ni xnda'vi ti Eva ma.
4 Vaa ndijin chi nú ni kenda in-ka
ñayii ja sama ká'an i ja kuu Jesús
ma, te ka niniso'o ni, te ka kandija
ni in-ka tnu'u, kovaa masu Xtumani
Ndios iya ni ka jan-ta'vi ni ma wa'a
tnu'u ka ka'an i ma. Te nú ka kenda
koo ñayii ja ka ka'an i in-ka tnu'u ja
masu tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma
kúu, te vivii ka jan-ta'vi ni i te ka
niniso'o ni ja ka ka'an i ma, te ni
masu ka ndasa'a ni kuenda.
5 Vaa jani ini sa ja tee ka jani ini ja
tee ni tetniñu ña'a Su'si ma ka kuu
de ma, masu ka jini-ka de sana saña.
6 Vaa visi saña chi ñatuu kúu ka'an
vivii sa, kovaa jini sa ndaka ja ká'an
Su'si ma. Vaa ndaka nuu kuan koo sa
ma, te ndaka ja ka sa'a ka kuu sa ma,
te ka jini ñayii ma sukan ká'an tnu'u
Cristo ma.
7 Te ñatuu ni jani ini sa ja maa sa
kúu ñayii kanuu-ka, su'va ni jatanuu
ñukuun ña'a sa maa ni ja ni kaxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu
ni. ¿Te ka jani ini ni ja in ja u'vi kúu
ja ni kaxtnu'u sa ma te masu nawa
ni jikan sa ja jin taa ni ma?
8 Su'va in-ka jichi ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma, ni ka taa i xu'un ja kii
sa nuu ka iyo ni a, te kunukuechi sa
nuu ni a.
9 Te nuu ni iyo sa nuu ka iyo ni a, ni
iyo ja ni jiniñu'u sa, kovaa ñatuu ni
ka'an sa nuu ni, sukan-va'a másu taa
sa tnundo'o nuu ni. Vaa ja ni jiniñu'u
sa ma chi ni ka taa tna'a o ni ki koo
ñuu Macedonia ma. Te sukan ko sa'a
sa ja ma taa sa tnundo'o nuu ni.
10 Vaa tnu'u ndaa tnu'u ndija Cristo
ma iyo ji'in sa, te ni ka'nu ñuu Acaya
a masu na in ka'nu ndee ja masu ni'i
sa jayiñu'u sa ma.
11 ¿Nava'a ká'an sa sa'a? ¿Kuechi ja
masu kútoo ña'a sa? ¡Ña'a! Vaa Su'si
ma jini ja kútoo ña'a sa.
12 Sa'a ko sa'a sa, sukan-va'a masu
kua'a sa tnu'u ja tee ka jani ini ja maa
de ka jini-ka ma, te jin kani ini de ja
inuu ka kuu sa ji'in de.
13 Vaa tee ya'a chi masu ja ndaa kúu
ja Cristo ma ni tetniñu ña'a. Te ka
xnda'vi ña'a de ja tee ni tetniñu ña'a
Cristo ma ka kuu de, te ka sakui'na
de xu'un ni a.
14 Te kuiti sukan ka sa'a maa de, vaa
onde tachi ma, te xnda'vi i ñayii ma
ja in ángel vivii kúu i.
15 Chukan kúu ja masu ja ko sanuu o
kúu, vaa suni tee ka jinukuechi nuu
tachi ma chi ka ndane'e de, te ka
xnda'vi ña'a de ja ka jinukuechi de
nuu Su'si ma. Kovaa ja sukan ka sa'a
ka kuu de ma, te sukan ndaxndo'o
ndaxneni-ka ña'a Su'si ma.

Sukan ni ndo'o ni neni Pablo ma ja káxtnu'u de tnu'u Su'si ma

16 In-ka jichi ká'an sa ja ni-in ni ko
kani ini ja kuneé sa, kovaa nú nde
ni jani ini sukan, jin kuan-ta'vi ni ja
ká'an sa ya, visi na jin kani ini ni ja
kuneé sa ma, sukan-va'a ndachiñu'u
tna sa maa sa vala.
17 Tna'a ja ká'an sa ya, masu ká'an
sa sukan kúni maa Iya Tátnuni ma,
su'va sukan ká'an ñayii kuneé ma,
sukan-va'a kuu koo jayiñu'u sa ma.
18 Vaa kua'a xeen ñayii ma, ka
ndachiñu'u i maa i ma, sukan ka
jatna ini yikikuñu i ma. Te sukan tna
ndáchiñu'u sa maa sa a.
19 Vaa ndijin, ja ka jani ini ni ja ka jini
ni ma, te ka jan-ta'vi ni ñayii ñatuu ka
jaku'ni ini ma.
20 Vaa ka jan-ta'vi ni tee ka sa'a ja
ka jinukuechi ni nuu de ma. Te ka
sakui'na ña'a de nawa ka neva'a ni
ma, te ka xnda'vi ña'a de, te ka saxiko
ña'a de, te ka wa'a de in yikinuu ni
ma.
21 Ndákukan-nuu maa sa ja ndáka'an
sa sa'a, vaa saña chi ñatuu ni ka
kusaa ini sa ja jin kakan sa nawa jin
chindee ña'a ni ma. Kovaa ni kenda
koo tee yukan te ni ka xnda'vi ña'a de
ja maa de ka kuu-ka te ni ka jatanuu
ni de, te maa de chi ni ka sa'a ndeva'a
ña'a de.

Kovaa vitna te ká'an sa ja in ñayii
kanuu kúu sa, visi masu maa sa iyo
ja ka'an sa sukan.
22 ¿Ka ka'an de ja ka ndanuu-ka de
kuechi ja ka ka'an de sa'an hebreo
ma? Saña tna chi ká'an sa sa'an
yukan. ¿Ka ka'an de ja ñayii ka
ndanuu ka kuu de, kuechi ja ñayii
ñuu Israel ma ka kuu de ma? Suni
ñayii ñuu yukan kúu tna sa. ¿Ka ka'an
de ja sa'ya tata Abraham ma ka kuu
de? Saña tna chi sa'ya tata Abraham
ma kúu sa.
23 ¿Ka ka'an de ja tee ka jinukuechi
nuu Cristo ma ka kuu de? Te saña
tna chi jinukuechi-ka sa nuu Cristo
ma. (Ja ká'an sa sa'a chi ká'an
sa sukan ká'an in ñayii ni ndunee,
vaa masu maa sa iyo ja ndaka'an
ja kuu maa sa.) Vaa satniñu-ka sa
sana tee yukan, te kua'a-ka jichi ni
ka kani ña'a tee ka netniñu ma, te
kua'a-ka jichi ni yinee sa vekaa ma,
te kua'a-ka jichi ni iyo yika sa ja jin
ka'ni ña'a i,
24 vaa nuu ñayii judío o a chi u'un
jichi ni ka kani ña'a de, te in jichi
in jichi ma, oko ja'un kuun (39), oko
ja'un kuun (39) jichi ni ka kani ña'a
de ji'in ñií ja ka ke'en de ñayii ma.
25 Te uni jichi ni ka kani ña'a de
ji'in yutnu xii, te in jichi ni ka wa'a
yuu ña'a i, te uni jichi ja vala-nka te
skenaa sa maa sa nuu mar ma, te
in jichi ma chi in jakuaa te in nduu
kua'an vee sa nuu mar ma ni yo kuu
sa.
26 Te kua'a jichi ni iyo yika sa ichi
kua'an sa ma, kúu yute ma, xi nuu
kui'na ma, xi nuu ñayii ñuu sa ma, xi
nuu ñayii masu ñuu judío ma. Te suni
ni iyo yika sa ini ñuu ma ja jin sa'a
ndeva'a ña'a ñayii ma, ji'in nuu ñatuu
kuiti nawa iyo ma, ji'in nuu ñayii ka
sa'a tnu'u ja sa'ya Su'si ka kuu i ma.
27 Ni yo ndo'o, ni yo neni sa, ni yo
satniñu sa, ni yo kuita sa, te kua'a
jichi ñatuu ni yo kixi sa jakuaa ma, te
ni yo kokon, ni yo yichi sa, vaa ñatuu
nawa kaa sa ma, te ni yo kuvijin sa,
vaa ñatuu na sa'ma sa ma.
28 Te masu cha'a-ni chi ndí ini xeen
sa nawa ka ndo'o ka tna'a ndaka ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i
ndaka ñuu ma.
29 Vaa nú na in ku'u in kue'e ma chi
kuenda tnu'u ja maa sa ku'u. Vaa nú
na in na sa'a ja ndakakayata in tna'a
o ma chi saña chi kúxii xeen ini sa ja
sukan ni sa'a i ma.

30 Te nú iyo nde a kuu ndachiñu'u
sa maa sa, su'va ndáchiñu'u sa maa
Su'si ma vaa maa ya ni chindee ña'a,
vaa kua'a ja masu jini sa naxe sa'a sa
ma.
31 Te maa Su'si, Yuva Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, iya iyo ja ndachiñu'u
o ya ni-kani ni-jika ma, jini ya ja
masu xnda'vi ña'a sa.
32 Vaa ñuu Damasco ma, tee kúu go-
biernu ñuu yukan ma, ja jinukuechi
de nuu rey kúu Aretas ma, ni yo jito
ñukuun de ichi nuu kívi o ñuu yukan
ma, sukan-va'a tnii ña'a de.

33 Kovaa ni ñunee sa in nuu chika ma,
te ni ka nune'e ña'a tna'a o ma ichi
ventana ve'e kátuu yu'u ñuu ma, te ni
kaku sa nuu nda'a tee yukan ma.

12

Ni wa'a Su'si ma tnu'u ja xndo'o xneni tachi ma Pablo ma

1 Ja ndaa kúu ja masu va'a-ni ja
ndachiñu'u sa maa sa, kovaa iyo
ja ndaka'an sa ja ni kaxtnu'u Iya
Tátnuni ma nuu sa, nuu ni jini nuu
sa ma naxe kúni ya ja jin jaku'ni ini
o ma.
2 Jini sa in tee ja jinukuechi de nuu
Cristo o a, jâ iyo uxi kuun kuiya
ma, te ni ndone'e ña'a Su'si ma onde
andivi ku-uni ma, te masu jini sa nú
ni ja'an de ji'in yikikuñu de ma xi
ña'a, kovaa maa Su'si ma chi jini ya.
3 Te jini sa tee yukan, kovaa masu jini
sa nú ni iyo de ji'in yikikuñu de ma xi
ña'a, kovaa maa Su'si ma chi jini ya,
4 ja ni kaa de onde nuu nani paraíso
ma, te yukan, te ni jiniso'o de tnu'u ni
ka'an Su'si ma ja iyo yu'u ma, te ni-in
ñayii masu kuu ka'an i tnu'u yukan.
5 Saña chi kuu ndaka'an sa ja ni
sa'a Su'si ma ji'in tee yukan, kovaa
ja ndaka'an sa ja kuu maa sa masu
kúu. Ja kuu ndaka'an sa kúu ndaka
ja masu kúu sa'a sa ma.
6 Nú kúni sa chi kuu ndaka'an
sa sukan sa'a Su'si ma ji'in sa,
sukan-va'a koo jayiñu'u sa, chi vaa
ja ndaa kúu. Kovaa masu nawa
ndaka'an sa nawa sa'a sa, sukan-va'a
ñayii nde'ya ña'a ma ji'in ñayii nin-
iso'o ja ká'an sa ma, te ndaka'an maa
i nú ja va'a kúu ja sukan sa'a sukan
kúu sa ma.
7 Te ñatuu ni kachi Su'si ma ja ko sa'a
vixi sa maa sa ja jini-ka sa kuechi
ja sukan ni kaxtnu'u Su'si ma kua'a
ja vii ja va'a onde sukun ma. Te
chukan kúu ja ni wa'a Su'si ma tnu'u
ja tachi ma, xndo'o xneni ña'a i,
kuenda tnu'u ja in iñu kani xeen ni
kivi yikikuñu sa a te sa'a ndeva'a ña'a
i.
8 Te ja sukan ndo'o neni sa ma, ja
ni kuu uni jichi ni jikan-ta'vi sa nuu
Iya Tátnuni ma ja na xtandiyo ya i te
máko xndo'o xneni-ka ña'a i.
9 Kovaa Iya Tátnuni ma, ni ka'an ya:
“Masu nawa jiniñu'u-ka ni, vaa jâ ni
skuta'vi ña'a sa ja vii ja va'a ma,
chukan kúu ja ni'i ni ndaka nawa
jiniñu'u-ka ni ma. Vaa ora jani ini
ni ja masu kuu-ka nawa sa'a ni ma,
te maa ora yukan-ni, te kua'a-ka ja
chindee ña'a sa ja sa'a ni ma”, kúu
ya ká'an ya. Chukan kúu ja kúsii ini
xeen-ka sa, vaa masu kúu nawa sa'a
maa in-ni sa ma, te chukan kúu ja
maa tnu'u ndee tnu'u ndatnu Cristo
ma koo ini anua sa a, sana kuu sa'a
sa nawa kúni Su'si ma ja sa'a sa ma.
10 Te kúsii ini sa ja ñatuu nawa kúu
sa'a sa ja maa-ni sa ma. Te kúsii ini
sa ora ka ka'an ndeva'a i nuu sa ma,
ji'in ora nawa jiniñu'u sa ma, ji'in ora
ka sondikin ña'a i ma, ji'in ora ndí ini
xeen sa ma. Vaa ora jini sa ja ñatuu
nawa kuu sa'a sa ma, te ora yukan, te
ndáni'i-ka sa tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ja kuu sa'a sa ma. Te ndaka kánda sa,
vaa kútoo sa Cristo ma.
11 Ni sa'a neé sa maa sa ja ni
ndachiñu'u sa vala maa sa, vaa maa
ni ni ka xtetuu ña'a, vaa masu nde ni
ka ndakunitnuni ni ndaka nawa sa'a
nawa kúu tna sa ma. Vaa visi ñatuu
nawa kúu sa nuu Su'si ma ka jani ini
ni, kovaa masu ka ndanuu-ka tee ka
ka'an maa de ja Cristo ma ni tetniñu
ña'a ma sana saña.
12 Vaa ni ndo'o ni neni sa, te ni kanda
sa. Te ni ka iyo seña ji'in milagru
nuu ka iyo ni a ja ni sa'a Su'si ma,
te chukan kúu tna'a ja ka kaxtnu'u ja
in tee ni tetniñu Cristo ma kúu sa.
13 Vaa ndeva'a-ni nuu ni ja'an sa ja ni
kaxtnu'u sa tnu'u Su'si ma chi ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si o a chi ni ka
yo chindee ña'a i. Te yika-ni ja ndijin
kúu ja ñatuu nawa ni jikan sa ja jin
chindee ña'a ni. Te jin sakanu ini
ña'a ni, nú ni sa'a sa ja ni ka kuxii
ini ni ma.

Pablo ma, káxtnu'u de ja ki'in de ñuu Corinto ma in-ka tuku jichi

14 Jâ iyo tu'va sa ja jaan sa nuu ka
iyo ni a ja ku-uni jichi a, te másu ko
jin ko ndi ini ni ja nawa jin taa ni,

vaa masu ndúku sa ja nawa jin taa ni
chi ja ndí ini-ka sa kúu ja jin koo va'a
maa ni. Vaa ndijin chi ka jini ni ja
sa'ya sa ka kuu ni, te masu nawa jin
ko ndi ini ni ja nawa jin taa ni ja kúu
sa yuva ni ma. Vaa sukan kúu o ji'in
sa'ya o ma, ja maa o ja kúu o yuva i
ma ko ndi ini nawa jiniñu'u sa'ya o
ma.
15 Te maa sa chi sii ini xeen kuatniñu
sa ja neva'a sa a ja jin kuu ni, te visi
na xndo'o-ka sa maa sa ja jin kuu ni
kuechi ja kútoo ña'a sa a. Vaa ja ndaa
kúu ja kútoo xeen-ka ña'a sa, te maa
ni, visi ma jin kutoo xeen ña'a ni.
16 Kúkanu ini sa ja jin kuan-ta'vi ni ja
ká'an sa ya, vaa masu nawa ni kuni
sa ja jin taa ni, kovaa ka iyo jaku ni
a ja ka jani ini ni ja jini xeen sa naxe
xnda'vi ña'a sa te jin taa ni xu'un ni
ma.
17 ¿Xi ni jatniñu sa in tee ni tetniñu sa
ma ja xnda'vi ña'a sa te ni'i sa xu'un
ni ma? Chi ñatuu.
18 Ni jikan-ta'vi sa nuu Tito ma ja
kuan koo de ji'in in-ka ñani o ma nuu
ka iyo ni a. ¿Ni xnda'vi ña'a Tito ma?
¿Xi masu inuu-ni ka jani ini sa ji'in
de? ¿Xi masu inuu-ni ichi ka jika sa
ji'in de?

19 ¿Ja sa'a vivii ká'an sa a, ka
jani ini ni ja sa'a-ni-nka sa kúu,
sukan-va'a na ya'a na kuita-ni-nka ja
ni ndaka'an-so'o sa nuu ni ma? Ña'a.
Vaa ni-yu'u ni-ini sa ká'an sa, te jini
maa Su'si ma. Te ja maa Cristo ma, te
ka ka'an vii ka ka'an va'a sa nuu ni,
vaa ka kutoo ña'a sa, te ka kuni sa ja
jin koo va'a-ka ni nuu Su'si ma.
20 Kovaa ja ndí ini sa kúu ja nuna
jaan sa jan koto ña'a sa ma, te ma
ndani'i sii ini ña'a sa sukan kúni sa ja
jin koo sii ini ni nuu Su'si ma. Te maa
ni, ma jin koo sii ini ni ja jin kuni ña'a
ni ma. Vaa ndí ini sa ja nasa yukan,
te ka skiti ini tna'a ni, xi ka kukueñu
ini nuu tna'a ni, xi ka kanaa ni, xi ka
jani ini ni ja maa ni ka kuu-ka ma, xi
ka ka'an u'vi nuu tna'a ni, xi ka ka'an
tnu'u tna'a ni ma, xi ka sa'a neé ka
sa'a uun-nka ni ma.
21 Vaa ndí ini xeen sa ja nuna jaan sa
ma, te sa'a Su'si ma ja ndakukan-nuu
sa nuu ya ja kuechi ni ma, xi saa
konda'yu sa ja kuechi in jichi ni a,
ja jâ ni kuu kii ja ka ndiso kuechi
i ma, vaa ka ndasatne'e i maa i ma
nuu ja u'vi ma, te ka kivi nduu ka kivi
ni'i-ni i ji'in ñayii ñatuu ni ka tnanda'a
ji'in i ma, te ñatuu nde ka ndakani
ka ndaka'vi ini i ja u'vi ka sa'a i ma
sukan-va'a ndasakanu ini ña'a Su'si
ma.

13

1 Cha'a kúu ja ku-uni jichi ja jaan sa
nuu ka iyo ni ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si o a, te jin ndasa'a ndaa o ndaka
naxe ka sa'a ka kuu ni a, te onde uu
xi uni ñayii jin ndaka'an naxe iyo ma,
sana kundaa.
2 Ká'an sa nuu ñayii ni ka ndakuiso
kuechi i ma ji'in nuu ndaka ni a,
vitna ja ñatuu jaan-ka sa nuu ka iyo
ni a, te ndaxndaku ini ña'a sa sukan
ni ka'an sa nuu ni jaan sa ja ku-uu
jichi ma. Vaa nuna jaan sa a chi ûni
kene'e sa i nuu ka iyo ni a, onde nú
ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini maa
i nuu Su'si ma.
3 Vaa ka nduku ni nú ndija ja maa
Cristo ma ni taa tnu'u ká'an sa a.
Kovaa jin kona'a ni ja maa ya ká'an ja
ká'an sa a, te masu ká'an kuee ya nuu
ni chi ká'an ni'i ya, te ûni satniñu ya
ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma
nuu ka iyo ni a.
4 Visi ni ndakaa ya nuu krusi ma
kuenda tnu'u ja ñatuu na tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya ma, kovaa téku ya
ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu maa
Su'si ma. Te suni sukan ka ndo'o ka
neni sa ja ka ndikin sa ya a, kovaa
ja maa tnu'u ndee tnu'u ndatnu maa
Su'si ma, te ka iyo sa nuu nda'a
Cristo ma, te jin koteku sa, te jin
kunukuechi sa nuu ni a.
5 Jin ndasa'a maa ni kuenda, te jin
ndakototnuni ni maa ni nú ka iyo
va'a ni nuu Su'si ma te ka kukanu ini
va'a ni ya. ¿Xi ñatuu ka ndasa'a ni
kuenda ja Jesucristo ma ka iyo ji'in
ni? ¿O xi ñatuu ka iyo va'a ni nuu
Su'si ma?
6 Kovaa saña chi ka kukanu ini sa ja
jin ndakunitnuni ni ja saña chi ka iyo
va'a sa nuu Su'si ma.

7 Te saña chi ka jikan-ta'vi sa nuu
Su'si ma ja másu ko jin sa'a ni ni-in
ja u'vi, kovaa masu kuechi ja ka kuni
sa ja jin koo va'a-ka maa sa nuu Su'si
ma kúu ja ka jikan-ta'vi sa nuu Su'si
ma chi ña'a. Su'va ja ka kuni sa kúu
ja jin sa'a ni ja va'a nuu Su'si ma,
sukan-va'a ma jin skenaa ni maa ni.
8 Vaa masu kuu ja masu jin ko sa'a
ni sukan ká'an tnu'u ndaa tnu'u ndija
Su'si o a chi kuiti nini ja ûni jin ko
sa'a ni sukan ká'an tnu'u Su'si o a,
sukan-va'a jin kundee o nuu ja u'vi
ma.
9 Te chukan kúu ja ka kusii ini sa, vaa
ora ka kuxii ka kunda'vi ini sa ja ni
kenda in tnundo'o ma, te ndijin chi
ka iyo-ka tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ni ma. Te ka jikan-ta'vi sa nuu
Su'si ma ja ûni jin konukuiñi va'a jin
konukuiñi ndaa ni nuu ya ma.
10 Te chukan kûu ja tee sa sa'a vitna ja
iyo jika-ka sa a, sukan-va'a kivi koo
sa nuu ka iyo ni a, te masu ka'an ni'i
xeen-ka sa. Vaa Iya Tátnuni ma, ni taa
ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja tátnuni
sa nuu ni a, kovaa masu ja sa'a sa ja
jin skenaa ni maa ni kúu chi su'va ja
jin koo va'a-ka ni nuu Su'si ma kúu ja
ndaka'an-so'o sa nuu ni sa'a.

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Corinto ma

11 Te chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu o sa'ya Su'si ma, jin koo sii ini
ni, te jin koo va'a-ka ni nuu Su'si ma,
te jin ndaka'an-mani tna'a ni, te in-ni
ja jin kani ini ni, te jin koo mani ni.
Te maa Su'si iya kútoo ña'a ma iya
sa'a ja jin koo mani o ma, koo ya ji'in
ni.
12 Jin ndakua'a tna'a ni nchuxi ndi-in
ndi-in ni ja ka kuu ni ñayii jâ ni ka
xndoo ja u'vi ma.
13 Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña
ndaka ñayii ka iyo ji'in sa ya'a ja ni ka
nduu i sa'ya Su'si o a ja ni ka xndoo i
ja u'vi ma.
14 Te Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na
skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, sukan
kútoo ña'a Su'si ma. Te kóo Xtumani
Ndios ma ji'in o, te sa'a ya ja jin
ketna'a ini o ji'in ya. Te sukan kó
kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Galacia ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Galacia ma

1 Saña kúu Pablo tee ni tetniñu
ña'a Jesucristo ma, te ni masu ni-in
ñayii ni tetniñu ña'a, nú masu ja
maa Jesucristo iya ni ji'i nuu krusi
ma, ji'in maa Yuva ya Su'si iya ni
ndaxteku Jesucristo ma.
2 Te ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
o a ja ka iyo sa ji'in i a, ka tetniñu sa
tnu'u ya'a nuu ni ja ka ndatna'a ni
ndaka ñuu ka iyo ñuu Galacia a.
3 Yuva o Su'si ma, ji'in Jesucristo
iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a
ya ja vii ja va'a, te jin koo mani ni.
4 Te maa Jesucristo ma kúu iya ni
wa'a tnu'u ja ni ka ja'ni ñayii ma ya
nuu krusi ma, te onde sukan ni sa'a
ya ma, te ni ka naa kuechi o ma,
sukan-va'a jin kaku o nuu ja u'vi ma,
te ma jin ko sa'a-ka o ja u'vi ka sa'a
ñayii ñuu ñayivi a vitna a, vaa sukan
ni kúu ini maa Yuva o Su'si ma.
5 Te nuu maa ya na koo jayiñu'u
ni-kani ni-jika. Te sukan kó kuu.

Ñatuu na in-ka tnu'u vii tnu'u va'a, nú masu ja maa in-ni tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma

6 Ja'an-nka ini sa ja ni jini sa ja
masu kua'a-ni kivi, te ni ka jikayata
ni nuu iya ni ndakana ña'a ma. Te
vitna, ja onde ja maa Jesucristo ma,
te ni skuta'vi ña'a Su'si ma ja vii
ja va'a a, kovaa vitna, su'va ni ka
ndandikin ni in-ka tnu'u ja sama ni
ka kaxtnu'u i ma.
7 Kovaa masu iyo in-ka tnu'u Su'si
a chi su'va ka iyo jaku ñayii ja ka
sakanuu i tnu'u vii tnu'u va'a Cristo
ma, te sukan, te ka sa'a i ja ka ndi
ini-ka ni ja nú ndija ja sukan ká'an
tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si a.
8 Kovaa jin kona'a ni ja nú nde sa
xi in ángel onde andivi ma, te jin
xsama sa sukan ká'an tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si a ja ni ka kaxtnu'u sa
xinañu'u ma te jin ndakaxtnu'u sa
siin-ka tnu'u chi ka iyo maa sa ja jin
chunaa xeen-ka sa nuu Su'si ma.
9 Sukan ni ka'an sa onde xi'na-ka ma,
te vitna ndáka'an tuku sa: Nú na in
xsama kaxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma sana sukan ni ka jini ni onde
xinañu'u ma, te iyo maa i ja chunaa
xeen-ka i nuu Su'si ma ja sa'a i sukan
ma.
10 ¿Na in xi-nuu ndúku sa ja jin
ka'an i ja vii ja va'a ja kuu sa? ¿Nuu
ñayii a xi nuu Su'si ma? ¿Xi ndúku
sa ja sa'a sa ja jin jatna ini ñayii
ma? Ña'a. Chi nute sukan sa'a sa
ja jin ka'an vii jin ka'an va'a ñayii
ma ja kuu sa ma chi masu in ñayii
jinukuechi nuu Cristo ma kúu sa ja
sa'a sa sukan.

Sukan ni jinukuechi Pablo ma ja ni kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma

11 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si ma, jin kona'a ni ja tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma ja ni kaxtnu'u sa
ma, masu sukan jani ini ñayii ma ni
kaxtnu'u sa.
12 Vaa masu ni ni'i sa xi ni kutu'va
sa nuu in ñayii ma chi maa Jesucristo
ma ni kaxtnu'u sukan ká'an sa a.
13 Vaa jâ ka jini ni sukan ni yo sa'a,
ni yo kuu sa ma, nuu ni yo ndikin
sa sukan ka kaxtnu'u ñayii judío ma,
te ni yo sondikin xeen sa ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma, te ûni ni yo kuni
sa ja xnaa sa i tiempu yukan.
14 Vaa nuu ni yo ndikin sa sukan ka
kaxtnu'u ñayii judío ma, ni yo kunuu
maa sa nuu tna'a sa suchi inuu ji'in
sa ma, te ni yo ñu'u xeen ini sa ja ko
sa'a sa ndaka sukan ni ka yo jinindija
yuva sa ma ja sukan ko sa'a ko kuu o
nuu Su'si ma.
15 Kovaa Su'si ma, ni sa'a siin ña'a
ya onde chii si'i sa ma, vaa ja va'a
xeen ini ya ma, te ni kana ña'a ya ja
skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a. Te nuu
ni kenda kivi ja ni jani ini ya ma,

16 te ni kaxtnu'u ya Sa'ya ya Jesu-
cristo ma, sukan-va'a kaxtnu'u sa
nuu ñayii masu judío ka kuu i ma na
in kúu ya ma. Te ora yukan, masu ni
jikan-tnu'u sa nuu ni-in ñayii ma chi
ni kukanu ini sa ja maa ya kaxtnu'u
nawa sa'a sa ma.
17 Te ni masu ni ja'an sa ñuu
Jerusalén ma nuu ka iyo tee ni tet-
niñu ya xi'na-ka sana saña ma. Su'va
ni ja'an sa ñuu Arabia ma, te saa ni
ndii tuku sa ñuu Damasco ma.
18 Sani te ni ya'a uni kuiya ma, saa
ni ja'an sa ñuu Jerusalén ma ni jan
koto sa Pedro ma. Te ni iyo sa ji'in
de ja'un kivi.
19 Kovaa masu nde ni jini sa ni in-ka
tee ni tetniñu ya ma chi yika-ni ja
Jacobo ñani maa Iya Tátnuni ma.
20 Te tna'a ja tée sa nuu ni a, jini Su'si
ma ja ja ndaa kúu te masu xnda'vi
ña'a sa.
21 Sani te ni ja'an sa ñuu Siria ma ji'in
ñuu Cilicia ma.
22 Kovaa ñuu Judea ma, masu na in
ni yo jini ña'a nuu ka ndatna'a ñayii
ni ka nduu sa'ya Cristo a.
23 Yika-ni ja ni ka yo jiniso'o i ja ni
ka yo ka'an ñayii ma sa'a: "Tee ni yo
kuni ja xnaa de tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si o a te ni yo sondikin ña'a de
yo'o ja ka kandija o tnu'u vii tnu'u
va'a káxtnu'u Jesucristo ma, vitna, te
maa de ndákaxtnu'u tnu'u vii tnu'u
vaa Su'si o a."
24 Te ja kuechi ja sa'a sa vitna a, vaa
jâ ni ndaxsama ña'a Su'si ma, te ka
ndachiñu'u xeen i ya.

2

1 Sani te ja ni ya'a uxi kuun kuiya
ma, te ni ja'an tuku sa ñuu Jerusalén
ma ji'in Bernabé ma, te ni jeka sa Tito
a, te ni ja'an sa ji'in de.
2 Sukan ni kaxtnu'u maa Su'si ma,
te ni ja'an sa, te ni ndaxtutu siin
sa tee ka kaxtnu'u tnu'u Su'si a, te
ni ndakaxtnu'u sa nuu de sukan
káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
a nuu ñayii masu judío ka kuu i ma,
te na jin ndaka'an de nú va'a-ni iyo,
sukan-va'a ndaka tniñu sa'a sa nuu
Su'si a, te kéndoo va'a i.
3 Kovaa ni a Tito tee ka chindee tna'a
ji'in sa ka kaxtnu'u sa tnu'u Su'si o a,
ja masu in tee judío kúu de a, masu
ni ka xtetuu i de ja jakitnuni de, vaa
maa Cristo ma ni sa'a ja ni ka ndayaa
o nuu sukan ka sa'a o ve koo o ma.
4 Kovaa ni yo jan koo yu'u tee ja ka
sa'a de tnu'u ja ni ka nduu tna de
sa'ya Su'si ma, sukan-va'a jin koto
yu'u ña'a de nú ka ndikin-ka o sa'a
o sukan ni tatnuni Moisés ma, vaa
ka kuni de ja jin xtetuu ña'a de ja
sukan-ni jin ko sa'a-ka o.
5 Kovaa ni a vala masu ni ka wa'a sa
tnu'u ja jin ko sa'a sa sukan ka kuni
de ma, sukan-va'a tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si o a, te jin jaku'ni ndaa ini ni, te
sukan ká'an ma jin ko sa'a ni.
6 Kovaa tee ni ka yo jani ini i ja ka
ndanuu-ka de ma, vaa ni a in tnu'u
jaa ñatuu ni ka kaxtnu'u de nuu sa a.
(Kovaa nawa ni ka yo sa'a, ni ka yo
kuu maa de onde xi'na-ka ma masu
ndí ini-ka sa. Vaa nuu Su'si ma chi
inuu-ni ka kuu ndaka o.)
7 Su'va ni ka ndakunitnuni de ja
maa Su'si ma ni tatnuni nuu sa ja
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ya ma
nuu ñayii masu judío ka kuu i ma,
sukan ni tatnuni ya nuu Pedro ma ja
kaxtnu'u de nuu ñayii judío ma.
8 Vaa maa iya ni tetniñu Pedro ma ja
kaxtnu'u de nuu ñayii judío ma, suni
maa ya ni tetniñu ña'a ja ki'in sa nuu
ñayii masu judío ka kuu i ma.
9 Te chukan kúu ja Jacobo ma, ji'in
Cefas ma, ji'in Juan ma, tee ni
sunkani ña'a Su'si ma ja jín ko koto
de ñayii ni ka nduu sa'ya ya ma, ni
ka ndakunitnuni de ja vii ja va'a ni
skuta'vi ña'a Su'si ma, te ûni ni ka taa
de nda'a de ma ja kuu seña ja ni ka
kendoo ini de ja in-ni tniñu ka sa'a sa
ji'in de, sukan-va'a saña, te jin koo sa
nuu ñayii masu judío ka kuu i ma, te
maa de jin kaxtnu'u nuu ñayii judío
ma.
10 Yika-ni ja ni ka jikan-ta'vi de nuu
sa kúu ja másu ko jin ndunaa sa ñayii
ka kunda'vi-ka ma. Te chukan kúu ja
ni ndi ini xeen sa ja sa'a sa sukan.

Pablo ma, ni ndaka'an-so'o de nuu Pedro ma nuu ka iyo de ñuu Antioquía

ma

11 Kovaa nuu ni jaan Pedro ma ñuu
Antioquía ma, te ni ndaka'an-so'o sa
nuu de, vaa jiso kuechi de ja sa'a de
sa'a ma.
12 Vaa nuu ñatuu ki koo-ka ñayii ni
tetniñu Jacobo ma chi ni yo jaa kaa
Pedro ma xita ji'in ñayii masu judío
ka kuu i ma. Kovaa nuu ni kija koo
de ma, te Pedro ma chi ni yo kusiin,
ni yo kusu'va de, kuechi ja yu'u de
tee judío ma.
13 Te ja sukan ni sa'a siin Pedro ma
maa de ma, te sukan ni ka sa'a tna
ndaka-ka tee judío ka iyo yukan. Te
onde tee kúu Bernabé ma, ni ka
kundee de ja ni sa'a tee ma sukan.
Te ni-in de masu ni ka sa'a sukan ka
ka'an de ma, ja inuu-ni ka kuu ndaka
o nuu Su'si ma.
14 Kovaa nuu ni jini sa ja masu ka jika
ndaa de sukan ká'an tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma, te ni jiña'a sa Pedro ma
nuu ndaka ñayii ka iyo ma: "Ndijin ja
kúu ni judío a te jâ ni jaku'ni ini ni
ja másu ko sa'a-ka ni sukan ka kuu
ñayii judío ma, vaa ora iyo ni nuu ka
iyo ñayii masu judío ka kuu i ma, te
sa'a ni sukan kúni Su'si ma, te vitna
¿nava'a xtetuu ni ñayii masu judío ka
kuu i ma ja jin ko sa'a-ka i sukan ka
sa'a ka kuu-ka ñayii judío ma?

15 'Yo'o chi ñayii judío ka kuu o
onde nuu ni ka kâku o ma, te masu
ka jiso kuechi o sukan ka jiso kuechi
ñayii masu judío ka kuu i ma.
16 Kovaa ka jini o ja ñayii ma, visi
na sa'a i sukan ni tatnuni Moisés
ma, masu kuu ka'an Su'si ma ja
in ñayii sa'a ja va'a ja ndaa kúu i.
Vaa ñayii kándija Jesucristo ma-ni kúu
ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ká'an ya.
Te yo'o chi ni ka kandija o Jesucristo
ma, sukan-va'a ka'an maa Su'si ma ja
ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ka kuu
o ja ka kandija o Cristo ma, te masu
ja kuechi ja ni ka sa'a o sukan ni
tatnuni Moisés ma kúu, chi ña'a. Vaa
masu ni-in ñayii ma, ja kuechi ja ni
sa'a i sukan ni tatnuni Moisés ma, te
ka'an Su'si ma ja ko kuu i in ñayii sa'a
ja va'a ja ndaa", kúu sa jiña'a sa Pedro
ma.

17 Te nú ka ndi ini o ja Cristo ma,
te ka'an ya ja ñayii ka sa'a ja va'a
ja ndaa ka kuu o nuu ya, te ¿naku
jin ka'an tna ñayii ma ja ñayii ka jiso
kuechi ka kuu o? Vaa nú sukan, te
¿Cristo ma kúu iya sa'a ja jin kuiso
kuechi o? Ña'a. Vaa masu sukan iyo.
18 Vaa nú in ja jâ ni xnaa sa ma, te
ndasa'a tuku sa in-ka jichi ma chi
maa sa sa'a ja ndakuiso kuechi sa
in-ka jichi tuku ma.
19 Saña chi kuenda tnu'u ja in ñayii
ni ji'i kúu sa nuu tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, vaa ñatuu ni kundee sa
sa'a sa sukan ká'an ma. Kovaa nuu
ni jini sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma,
te kuenda tnu'u ja ni ndateku sa ja ko
sa'a sa sukan kúni Su'si ma.
20 Chukan kúu ja kuenda tnu'u ja ni
ndakaa sa ji'in Cristo Jesús ma nuu
krusi ma, te masu téku-ka maa sa chi
maa Cristo iya ni ndateku ma iyo ini
anua sa a, te ndaka ja tátnuni Su'si
ma ja sa'a ja kuu sa ja iyo sa ñuu
ñayivi a, te kúu sa'a sa, vaa kúkanu ini
sa Cristo Sa'ya Su'si ma, iya ni wa'a
tnu'u te ni ka ja'ni i ya nuu krusi ma,
vaa kútoo ña'a ya ma, te ni chunaa ya
nuu tniñu o ma.
21 Masu saxiko sa ja vii ja va'a ni
skuta'vi ña'a Su'si ma. Vaa nute ni
kundee ja ni tatnuni Moisés ma sa'a i
ja nduu o ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi masu nde jiniñu'u ja ni ji'i Cristo
ma nuu tniñu o ma.

3

Ni ka xndoo ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Galacia ma Xtumani Ndios ma, te ni ka ndakatanuu i tnu'u ni tatnuni Moisés ma

1 Ndijin ja ka kuu ni ñayii ñuu Gala-
cia a, ¡ñatuu ka ndasa'a ni kuenda!
¿Na in ni xnda'vi ña'a ja ni ka xndoo
ni tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma?
¡Te vitna ja ñukuun ñukuun ni ka
kaxtnu'u sa nuu ni sukan ni ndo'o ni
neni Jesucristo ma nuu krusi ma ja
kuechi o ma!
2 Cha'a kúu ja kúni sa ja jin ka'an ni
naxe ka jani ini ni. ¿Ni ka kuta'vi
ni Xtumani Ndios ma ja kuechi ja ka
sa'a ni sukan ni tatnuni Moisés ma,

xi kuechi ja ni ka kandija ni tnu'u
vii tnu'u va'a Jesucristo ma te ni ka
kukanu ini ni ya ma?
3 ¿Te ñatuu ka jaku'ni ini ni? Xinañu'u
ni ka jan-ta'vi ni Xtumani Ndios ma
iya chíndee ña'a ja ni ka ndani'i ta'vi
ni ma. ¿Te vitna, te ka jani ini ni ja
kuu jin sa'a maa ni ja jin ndani'i ta'vi
ni?
4 ¿Ni ka xndo'o ka'a, ni ka xndo'o xiko
ni maa ni ja ni ka sa'a ndeva'a ña'a
ñayii ma kuechi ja ni ka ndani'i o ichi
ndaa ma? Vaa ña'a, vaa masu jin
xndoo ni Su'si o a.
5 Vaa maa ya ni taa Xtumani maa ya
ma te ni sa'a ya milagru ne'un ni a.
¿Ni sa'a ya milagru ma, kuechi ja ni
ka sa'a ni sukan ni tatnuni Moisés
ma, xi kuechi ja ni ka kandija ni
tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma ja ni ka
kaxtnu'u sa nuu ni ma?

Sukan ni skuiso Su'si ma nuu tee nani Abraham ma

6 Abraham ma chi: "Ni kandija de
ja ká'an Su'si ma, te ni sa'a de sukan
kúni ya ma, vaa ni kukanu ini de ya
ma, te ni ndaka'an, ni ndakachi ya ja
in tee sa'a ja va'a ja ndaa kúu de."
7 Chukan kúu ja jin kona'a ni ja ñayii
ka kandija Su'si ma chi sa'ya tata
Abraham ma ka kuu tna i, vaa ka sa'a
ka kuu i sukan ni yo sa'a de ma.
8 Su'si ma onde xinañu'u ma jâ jini ya
sukan sa'a ya ja jin kuu ñayii masu
judío ka kuu i ma, ja nuna jin kukanu
ini i ya te jin sa'a i sukan kúni ya ma,
te ndaka'an ya ja ñayii ka sa'a ja va'a
ja ndaa ka kuu i. Te ni kaxtnu'u ya
tnu'u vii tnu'u va'a ma nuu tee kúu
Abraham ma, te jiña'a ya: "Ja maa ni
te jin ni'i ñayii ndaka ñuu a ja vii ja
va'a." Sukan ká'an tutu ya ma.
9 Chukan kúu ja nú na in na kandija
sukan ká'an Su'si ma chi jin ni'i i ja
vii ja va'a ma sukan ni'i tna Abraham
ma tee ni kandija sukan ni tatnuni
Su'si ma.
10 Kovaa ñayii kukanu ini sukan
ni tatnuni Moisés ma te ñatuu sa'a
ndi'i i ma, iyo i ja ndo'o neni i, vaa
sa'a ndee nuu tutu ya ma: "Ja u'vi
kúu ndaka ñayii ma, nú ma sa'a i
ndaka sukan ndee nuu libru ndee ja
ni tatnuni Su'si ma ja tatnuni Moisés
ma nuu ñayii ma."
11 Te ja ndaa ndija kúu ja ñayii yika-ni
ja sa'a i sukan-ni ni tatnuni Moisés
ma, masu kuu ndaka'an Su'si ma ja
in ñayii sa'a ja va'a ja ndaa kúu i nuu
ya, vaa sa'a ká'an tutu ya ma: "Ñayii
kúkanu ini Su'si ma te sa'a i ja va'a
ja ndaa ma chi suu i koteku ni-kani
ni-jika."
12 Kovaa tnu'u ni tatnuni Moisés ma,
masu chíndee ña'a i naxe kukanu ini
o Su'si ma, vaa sa'a-ni ká'an: "Ñayii
sa'a ndi'i sa'a tu'u sukan ni tatnuni
Moisés ma chi koteku i nuu Su'si ma."
13 Kovaa ñatuu na in ni kundee, te
su'va ja u'vi-ka ni ka nduu i nuu Su'si
ma, vaa jâ ka jini i sukan ká'an tnu'u
ni tatnuni Moisés ma. Chukan kúu ja
onde ni ndo'o ni neni Cristo ma nuu
krusi ma, saa ni chunaa ya nuu tniñu
o, saa ni ka kaku o nuu ja u'vi ma.
Vaa sa'a ká'an nuu tnu'u Su'si ma:
"Ñayii sa'a nanimaa ja u'vi ma chi iyo
maa i ja kuita kaa i nuu krusi ma te
kûu i, te sukan, te ndatna'a maa i ja
kan-yu'u ja kan-nuu ja u'vi ni sa'a i
nuu Su'si ma."
14 Te ja sukan ni ndo'o ni neni Cristo
Jesús ma, sana jin ni'i tna ñayii masu
judío ka kuu i ma ja vii ja va'a ni
skuiso ya nuu Abraham ma, te ja
jin kandija o Su'si ma, te jin ni'i o
Xtumani Ndios ma, sukan ni skuiso
ya ja taa ya ma.

15 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si
ma, ká'an sa nuu ni, sukan ka sa'a tna
o ja kúu o ñayii ma: In ja ka skuiso
ñayii ma ja jin sa'a i ma, visi ñayii-ni
ka kuu i, kovaa nú ni ka kendoo ini
i ja sukan jin sa'a i ma chi masu na
in ka'nu ndee ja sa'a i ja ni skuiso i
ma, te ni a in i sa'a ja ndasonee-ka i
sukan ni ka kendoo i ma.
16 Te sukan ni sa'a Su'si ma ji'in Abra-
ham ma, vaa ni skuiso ya nuu de ma
ji'in nuu sa'ya tata de ma. Te masu ni
ka'an ya ja jin kuu ndaka sa'ya tata
de ma chi yika-ni ja kúu Cristo ma,
vaa ne'un sa'ya tata Abraham ma ni
kee ya ma.
17 Te ja ká'an sa kúu: Ja ni skuiso Su'si
ma nuu Abraham ma kúu ja maa

Cristo ma, te sa'a ya ja jin ni'i ñayii
ndaka ñuu ma ja vii ja va'a ma. Sani
te ni ya'a kuun cientu oko uxi (430)
kuiya ja ni skuiso ya nuu Abraham
ma, saa ni kenda tnu'u ni tatnuni
ya nuu Moisés ma ja tatnuni de nuu
ñayii ma. Kovaa tnu'u ya'a, masu kuu
sa'a i ja naa tnu'u jâ ni skuiso Su'si
ma nuu Abraham ma.
18 Vaa nuna jin ka'an o ja jiniñu'u ja
jin sa'a o ndaka sukan ká'an tnu'u ni
tatnuni Su'si ma nuu Moisés ma sana
jin ni'i o ndaka ja ni skuiso ya nuu
Abraham ma, chi ka kukanu ini o ja
ka sa'a maa o ma, te ñatuu ka kukanu
ini o ja jin ni'i o tna'a ja ni skuiso ya
ja taa ya ma.

Nava'a ni wa'a Su'si ma tnu'u ya ma nuu Moisés ma ja ni yo ndakaxtnu'u de ma

19 Te nú sukan, ¿nava'a ni kenda
tnu'u ni tatnuni Moisés ma nuu ñayii
ma? Ni kenda i kuechi ja u'vi ka
sa'a ñayii ma, sukan-va'a jin ndasa'a i
kuenda ja masu va'a-ni ka kuu i nuu
Su'si ma. Te sana ni kenda kivi ja ni
kenda Cristo ma iya ni skuiso Su'si
ma nuu Abraham ma ja ja maa ya
ma, sana jin ni'i o ja vii ja va'a ma. Te
ja ndaa ndija kúu ja kivi ni tatnuni
Su'si ma sukan tatnuni Moisés ma
nuu ñayii ma chi ni jatniñu Su'si ma
in ángel sana ni kenda tnu'u ya'a nuu
Moisés ma sana ni ndaka'an de nuu
ñayii ma.
20 Kovaa kivi ni kii maa Cristo ma chi
masu nde ni jiniñu'u ja onde sukan
ko kuu, chi vaa ni kii ñayivi maa ya
ja ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u vaa
maa ya ma, vaa Su'si ma chi maa
in-ni ya kúu.
21 ¿Te nú sukan, tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, siin kúu i, te siin kúu
tnu'u ni skuiso Su'si ma nuu Abra-
ham ma? ¡Ña'a kuiti! Vaa nute maa
in-ni tnu'u ni tatnuni Moisés ma, te
kundee i sa'a i ja jin ndani'i ta'vi o
nuu Su'si ma chi kuu jin ka'an o ja
maa tnu'u ni tatnuni Moisés ma, te
jin nduu o ñayii jin ko sa'a ja va'a ja
ndaa ndija ma.
22 Kovaa nuu ni ka jini o sukan ká'an
tnu'u Su'si o a sukan kúni ya ja jin
sa'a o ma, te ni ka jini o ja ndaka o, ni
kundee maa ja u'vi ma nuu o ma, te
ka ndiso kuechi xeen o, te masu na in
kaku-ka nkuu. Chukan kúu ja onde
nini ja kukanu ini o Jesucristo ma,
sana ko kuu o ñayii ni'i ja ni skuiso
Su'si ma ja skuta'vi ña'a ya ma.
23 Kovaa onde xi'na-ka ma nuu
ñatuu kenda-ka tnu'u vii tnu'u va'a
Jesucristo ma ja jin kandija o ma,
tnu'u ni tatnuni Moisés ma ni yo tnii
nda'a o ma, sukan-va'a ma jin kuiso
kuechi xeen-ka o nuu Su'si ma, nani
ka ndetu o ja na kenda tnu'u vii tnu'u
va'a Jesucristo ma ja jin kandija o
ma.
24 Te tnu'u ni tatnuni Moisés ma
kúu ja ni skaka ña'a onde nuu nda'a
Cristo ma, sukan-va'a jin nduu o ñayii
jin kandija te jin ko kuu o ñayii jin ko
sa'a ja va'a ja ndaa.
25 Kovaa vitna ja jâ ni kenda tnu'u
vii tnu'u va'a Jesucristo ma ja jin
kandija o ma, te ñatuu ka iyo-ka o
nuu nda'a tnu'u ni tatnuni Moisés
ma, vaa Su'si ma chi yika-ni ja ni
jatniñu ya tnu'u ya'a ja ni skaka ña'a
i nuu nda'a Cristo ma.
26 Te chukan kúu ja ndaka ni ka
kuu sa'ya Su'si ma, kuechi ja ni ka
kukanu ini ni Cristo ma te ni ka
kandija ni ya ma.
27 Vaa ndaka ni, ja ni ka jandute ni ja
maa Cristo ma, te ni ka ni'i ni tnu'u
ndee tnu'u ndatnu Cristo ma.
28 Te inuu-ni ka kuu ñayii judío ma
ji'in ñayii masu judío ka kuu i ma
nuu Su'si ma. Te inuu-ni ka kuu ñayii
ka iyo ñayii ka tatnuni nuu i ma ji'in
ñayii ñatuu na in tátnuni nuu i ma nuu
Su'si ma. Te inuu-ni ka kuu tee ma
ji'in ña'a ma nuu Su'si ma. Vaa ndaka
o, in-ni ka kuu o ja maa Cristo Jesús
ma.
29 Te nú ndijin, ka iyo ni ji'in Cristo
ma, ja ndaa ndija ja sa'ya tata Abra-
ham ma ka kuu ni, te jin ndani'i ta'vi
ni sukan ni skuiso Su'si ma nuu de
ma.

4

1 Te suni sukan kúu ji'in in suchi
luluu ma, visi maa i iyo ja nduta'vi i
ndaka ja iyo ve'e i ma. Kovaa kuechi

ja ñatuu ni'i ini-ka i naxe ko koto i ma,
chukan kúu ja inuu-ni kúu i ji'in ñayii
jinukuechi ve'e i ma.
2 Su'va nuu nda'a tee ka jito ña'a ma
ji'in tee ka wa'a nawa jiniñu'u i ma
iyo i, onde kenda kivi ni ka'an yuva i
ma ja ndunda'a i ta'vi i ma.
3 Suni sukan ka kuu tna o nuu ñatuu
jin kuni-ka o tnu'u vii tnu'u va'a
Cristo ma, vaa ni yo kundee tna'a ja
ka tatnuni ñuu ñayivi ya nuu o a, te
ni ka yo xnda'vi ña'a i.
4 Kovaa nuu ni kenda kivi ja ni jani
ini Su'si ma, te ni tetniñu ya Sa'ya ya
Jesucristo ma iya ni kâku sukan káku
in ñayii ma, te ni iyo ya ne'un ñayii
ka sa'a ndaka sukan ká'an tnu'u ni yo
tatnuni Moisés ma,
5 sukan-va'a chunaa ya ja jin kuu
ndaka ñayii yukan, te jin ndani'i ta'vi
i, sukan-va'a jin nduu tna i sa'ya maa
Su'si ma.
6 Te chukan kúu ja ndaka o ja ni ka
kandija o ya ma, te ni ka nduu tna
o sa'ya Su'si ma. Te ni tetniñu ya
Xtumani Sa'ya ya ma ini anua o a,
te ja maa Xtumani Sa'ya ya ma, te
ka jiña'a o Su'si ma: “Abba”, ja kúni
ka'an “Taa, Yuva maa sa”.
7 Te chukan kúu ja vitna masu ñayii
ka jinukuechi-ka ka kuu o, su'va
sa'ya Su'si ma ka kuu o. Te nú sa'ya
ya jâ ka kuu o, te suni ja maa Cristo
ma, te jin ndani'i ta'vi o ja ni satu'va
Su'si ma ja taa ya ma.

Pablo ma, ndáka'an-so'o de nuu ñayii ma ja má jin ndakokuiñi tuku i nuu ja u'vi ma

8 Ja ndaa ndija ja onde xi'na-ka ma
nuu ñatuu jin kuni-ka ni Su'si o a, ni
ka yo jinukuechi ni nuu ja masu Su'si
ndija ka kuu ma.
9 Kovaa vitna ja ka jini o Su'si o a
(o xi va'a-ka ja na ka'an o ja maa ya
jini ña'a), ¿te naku ka kuni ni ja jin
ndakokuiñi ni nuu ja masu jiniñu'u,
nuu ja masu kuatniñu o, tna'a ja ve
koo ni ka sa'a ka kuu ni ma, te ka
kuni ni ja jin ndakunukuechi tuku ni
in-ka jichi
10 nuu ndaka ja ka chiñu'u ni ma,
sukan ka sa'a ni kivi ja'an yoo ma te
ndenda yoo jaa ma, te ka ndachiñu'u
ni na tiempu na kuiya ka iyo ni a? Te
ndaka cha'a ka jatanuu ni,
11 te chukan kúu ja ndí ini xeen sa nú
masu saa ni satniñu ka'a, ni satniñu
xiko sa ja ni kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma nuu ni.
12 Chukan kúu ja vitna, te
jikan-ta'vi xeen sa nuu ni ja ni ka
nduu o sa'ya Su'si o a, ja jin sa'a ni
sukan sa'a maa sa a. Vaa saña tna
chi jani ini sa ja ûni tna'a maa ni kúu
sa a, te ni-in ja u'vi ñatuu ni ka sa'a
ña'a ni, vaa ndimaa ka iyo mani o.
13 Vaa ka na'a maa ni ja kuechi ja
káni ña'a in kue'e, kuu ja ni kendoo
sa nuu ka iyo ni a, sani te ni keja'a sa
káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
ma nuu ni a.
14 Te ñatuu ni ka saxiko ña'a ni, te
ñatuu ni ka chunee ichi ña'a ni, visi ni
ka jini ni ja sukan ndó'o sa ma. Su'va
ni ka jan-ta'vi ña'a ni kuenda tnu'u ja
in ángel Su'si ma kúu sa, xi kuenda
tnu'u ja maa Cristo Jesús ma kúu sa.
15 ¿Te ndenu iyo ja va'a ni ka sa'a, ni
ka kuu ni kivi yukan? Te ndáka'án sa
sukan ni ka sa'a ni ja kuu sa ma. Vaa
nute kuu chi jin tava ni nduchinuu
ni a te jin ndataa ni ma te nduva'a sa
ma, ni ka kuni ni kivi yukan.
16 ¿Te vitna, ni nduu sa ñayii ñatuu
ketna'a-ka ini ji'in ni, ja kuechi ja
káxtnu'u sa ja ndaa ma?

17 Jin ndasa'a ni kuenda, te jin kuni
ni ja ñayii ka ka'an ja ka ndi ini xeen
i ja jin kuu ni ma, masu ja va'a kúu
ja ka jani ini i ma, vaa ka kuni i ja jin
skakayata ña'a i nuu ja va'a káxtnu'u
sa a, sukan-va'a jin kondikin ni i, te
jin ko sa'a ni sukan ka sa'a i ma.
18 Va'a-ni ja ka ndi ini i ja jin kuu ni
ma, nute ndimaa ja va'a ka ñu'u ini i
ja jin sa'a ña'a i ma, te masu yika-ni
ja kivi iyo sa ji'in ni ma, te ka sa'a i
sukan.
19 Sa'ya maa sa, in-ka tuku jichi ka
sa'a ni ja ndándo'o ndáneni sa sukan
u'vi in ña'a yikuu káku sa'ya ma,
vaa kúni sa ja jin ndasa'a ni kuenda
sukan kúni Cristo ma ja jin ko kuu o
nuu ya te jin kutu'va ni ja jin ko sa'a

ni ja vii ja va'a ndija sukan sa'a maa
ya ma.
20 Vaa saña chi nawa kuu, vaa vit-
nañu'ni-ni koo sa nuu ka iyo ni a kúni
sa, te kóto naxe ka'an sa nuu ni, vaa
ja sukan ka kuu ni a, ñatuu ni'i ini sa
naxe ka'an-ka sa.

Masu ñayii ka jinukuechi-ka ka kuu o chi ñayii ni ka ndayaa nuu ja u'vi ma ka kuu o

21 Ndijin ja ka kuni ni ja jin ko
sa'a jin ko kuu-ka ni sukan ni tat-
nuni Moisés ma, jin ka'an ni: ¿Ñatuu
nama ni ka jiniso'o ni te ni ka ndasa'a
ni kuenda sukan ni ka'an Su'si ma ja
ni tatnuni Moisés ma?
22 Vaa sa'a ndee nuu tutu Su'si ma:
Abraham ma chi uu sayii de ni iyo, in
sayii de ma ji'in ña'a ni yo jinukuechi
nuu de ma, te in sayii de ji'in ñasi'i
maa de ma.
23 Kovaa sa'ya de ji'in ña'a ni yo
jinukuechi ma chi ni kenda i ja ka
kuu ini maa de ma, te sa'ya de ji'in
ñasi'i de ma chi ni kenda i sukan kúu
ini maa Su'si ma.
24 Kuenda tnu'u ja nduu tnu'u ni
skuiso Su'si ma, sukan ka kuu uu
ña'a ya'a. Vaa in tnu'u ni skuiso Su'si
ma nuu ni ka'an ya yuku Sinaí ma,
te kuenda tnu'u ja sukan kúu Agar
ma ji'in sa'ya ña ma, vaa ñayii ka
jinukuechi ka kuu ña ji'in i ma-ni.
25 Vaa Agar ma kúu sukan kúu yuku
Sinaí ma ja iyo ñuu Arabia ma, te
suu i ni nduu ñuu nani Jerusalén ma
vitna, te ñayii ka iyo ñuu yukan, ka
jinukuechi-ka maa i nuu ja u'vi ma
onde vitna.
26 Kovaa Jerusalén iyo onde sukun
ma, chukan kúu si'i yo'o ja ñatuu nde
ka jinukuechi-ka o nuu ja u'vi ma,
sukan ni yo kuu Sara ma ja masu
ña'a ni yo jinukuechi ni yo kuu ña
ma.
27 Vaa sa'a ndee nuu tutu ya ma:
Ndusii ini ni, ndijin ja masu kúu koo
sa'ya ni ma,
ndijin ja ñatuu na sa'ya ni kâku
ma.
Kayu'u ni ja kúsii ini ni,
ndijin ja ñatuu nama jini ni naxe
u'vi ña'a káku sa'ya ma.
Vaa kua'a-ka sa'ya ña'a ni ndoo maa
in-ni ma iyo sana ña'a iyo yii
ma.
28 Chukan kúu ja yo'o ja ni ka nduu
o sa'ya Su'si ma, sukan kúu Isaac ma,
sukan ka kuu o, ja jin ndani'i o ja ni
skuiso Su'si ma.
29 Kovaa sani te suchi ni kâku sukan
kúni maa yuva i ma, ni sondikin i
suchi ni kâku sukan ni skuiso Xtu-
mani Ndios ma, te sukan kúu vitna.
30 ¿Kovaa naxe ká'an tnu'u Su'si ma?
"Kene'e ni ña'a jinukuechi ji'in sa'ya
ña a, ki'in ña ji'in i, vaa masu ni'i ta'vi
i ji'in sa'ya ña'a iyo ve'e a."
31 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu o sa'ya Su'si a, masu sa'ya ña'a
jinukuechi ma ka kuu o chi sa'ya ña'a
iyo ve'e ma ka kuu o, te jin ndani'i
ta'vi o.

5

Jín konukuiñi va'a o nuu Cristo ma

1 Jin konukuiñi va'a ni nuu Cristo
a, vaa suu ya ni kundee ja ni ka
ndayaa o nuu ja u'vi ma te ni ka
ndanune nda'a nuu o a ja jin ko sa'a
o sukan kúni maa Su'si ma. Te má jin
ndakokuiñi ni in-ka jichi nuu tna'a ja
ni yo sa'a ja ni ka yo jinukuechi ni
nuu ja u'vi ma te ndaxndo'o ndax-
neni tuku ña'a i.
2 Te maa sa ja kúu sa Pablo a, ká'an sa
ja nuna jin katanuu ni ja jin chitnuni
ni ndaka tee ma, masu nde jiniñu'u ja
ni ji'i Cristo ma ja jin kuu ni ma.
3 Te in-ka jichi ndáka'an sa nuu ni
ja ndaka tee ka chitnuni ni ma chi
jiniñu'u ja jin sa'a de ndaka sukan
ká'an tnu'u ni tatnuni Moisés ma, nú
sukan.
4 Chukan kúu ja nde ñayii kúkanu ini
te sa'a i sukan ni tatnuni Moisés ma
te jani ini i ja ñayii sa'a ja va'a ja ndaa
kúu i ma chi jâ ni xndoo i Cristo ma,
te ma ni'i-ka i ja iyo ja ni skuta'vi ña'a
ya ma.
5 Kovaa yo'o chi ja maa Xtumani
Ndios ma, te ka kukanu ini o Su'si
ma, te ka ndetu o ja sa'a ya ja ndi-kivi
ndi-kivi jin ko sa'a o ja va'a ja ndaa
ma.
6 Vaa nuu Cristo ma chi inuu-ni ka
kuu ñayii ka yitnuni ma ji'in ñayii

ñatuu nde ka yitnuni i ma. Su'va ja
játna ini ya kúu ja kukanu ini o ya
ma, te kutoo o ya, te kutoo o tna'a o
ma, te sukan, te káxtnu'u o ja ni nduu
o sa'ya ya ma.
7 Chukan kúu ja ndijin chi va'a-ni
ve koo ni nkuu ma. ¿Na in ni jasi nuu
ni, ja ma jin kandija-ka ni ja ndaa
ma?
8 Te vitna ja masu sukan ni kaxtnu'u
iya ni ndakana ña'a ma.
9 Jin ndasa'a ni kuenda ja nú in
tinana te'yu ma, te kun-nee ti ne'un
tinana ka iyo va'a ma chi xte'yu ti
ndaka-ka tinana va'a ma, te sukan ka
kuu tna o.
10 Chukan kúu ja saña chi kúkanu
ini sa nuu Iya Tátnuni ma ja ndijin
chi masu jin kua'a ni tnu'u ja jin
xnda'vi-ka ña'a ñayii yukan. Kovaa
ñayii sakanuu ña'a ma, kuiti ndachu-
naa maa i, ndeva'a-ni na in kúu i.
11 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
o a, má jin kandija ni ja saña, te
káxtnu'u sa ja na jin kitnuni tee
ma, vaa nute sukan sa'a sa, ¿nava'a
ka sondikin-ka ña'a i? Kovaa ka
sondikin ña'a i, vaa ñatuu ka jatna ini
i ja káxtnu'u sa ja ja maa Cristo iya
ni ji'i nuu krusi ma, sana jin ndani'i
ta'vi o ma.
12 Te ndaka ñayii ka sakanuu ka
sakani'ni ña'a ma, nú ka jatna ini
maa i sukan, te jín xtivi ndi'i maa i
maa i.
13 Kovaa ndijin ja ni ndakana ña'a ya
te ni ka nduu o sa'ya Su'si a, jâ ni ka
ndayaa ni te ñatuu nawa tátnuni-ka
nuu ni a. Kovaa másu ko jin kani
ini ni ja ni ka ndayaa ni ja jin ko
sa'a ni sukan kúni yikikuñu ni a, chi
ña'a, su'va ja kúni Su'si ma kúu ja jin
kunukuechi nuu tna'a ni, te jin kutoo
tna'a ndi-in ndi-in ni.
14 Vaa ndaka ja ni tatnuni ya nuu
Moisés ma ja ni kaxtnu'u de ma, ni
ndasa'a ya in-nka-ni tnu'u, te sa'a
ká'an ya: "Jin kutoo tna'a ni sukan ka
kutoo ni maa ni a."
15 Kovaa ndijin chi saa sukan ka
kuu tu la-ina ma ja ka jayi'i tna'a
ti ma te ka jaa tna'a ndi-in ndi-in
ti ma, sukan-ni ka kuu tu ni a, te
masu ka sa'a ni sukan ká'an Su'si ma.
Jin ndasa'a vava'a ni kuenda nasa
yukan, te jin xnaa tna'a ndi-in ndi-in
ni.

Tna'a ja játna ini yikikuñu o a ja sa'a i ma masu játna ini Xtumani Ndios ma

16 Ja ka'an sa kúu ja jin katanuu ni
jin sa'a ni sukan kúni Xtumani Ndios
ma, sukan-va'a másu jin katanuu ja
jin sa'a ni sukan ka jatna ini yikikuñu
ni a.
17 Vaa ja játna ini yikikuñu o ma kúu
ja ñatuu játna ini Xtumani Ndios ma
ja sa'a o ma. Te ja játna ini Xtu-
mani Ndios ma kúu ja ñatuu játna ini
yikikuñu o ma ja sa'a o ma. Te ndi-in
ndi-in i ka ja'nu ndee, te chukan kúu
ja masu kúu sa'a o naxe kúni maa o
ma.
18 Kovaa nú ka sa'a ni sukan kúni
Xtumani Ndios ma, te jin ndani'i ta'vi
ni, vaa vitna masu ka kukanu ini-ka
o sukan ni tatnuni Moisés ma sana
jin ndani'i ta'vi o.
19 Vaa ka jini ndandaa ni nde a kúu ja
játna ini yikikuñu o ma ja sa'a i ma,
te cha'a ka kuu: ja kívi nduu ñayii ma
ji'in in-ka ñayii masu ni tnanda'a ji'in
i ma, ja sa'a neé sa'a uun ñayii ma, te
ñatuu kúkan-nuu i ma,
20 ja ndáchiñu'u i ja masu Su'si ka kuu
ma, ja ka chi'i tasi tna'a i ma, ja ñatuu
ka ketna'a ini nuu tna'a i ma, ja ka
kanaa i ma, ja ka kukueñu tna'a i ma,
ja ka ndakiti ini i ma, ja ka skiti ini
tna'a i ma, ja ka sa'a siin tna'a i ma,
ja masu tnu'u Su'si ma ka kaxtnu'u i
nuu ñayii ma,
21 ja ka kukueñu ini nuu tna'a i ma,
ja ka ja'ni tna'a i ma, ja ka ndajini
i ma, ja ka ndututu i te ka sa'a i ja
kan-yu'u ja kan-nuu ja ñatuu játna
ini Su'si ma, ji'in ndaka-ka tna'a ja
ñatuu játna ini Su'si ma ja ka sa'a ka
kuu i ma. Siki ndaka chukan kúu ja
ndaka'an-so'o xeen sa nuu ni, sukan
ja ni ka'an sa onde xi'na-ka ma, ja nú
na in sa'a tna'a ja ñatuu játna ini Su'si
ma chi masu ndani'i ta'vi i ja koo i
nuu tatnuni ya ma.
22 Kovaa tna'a ja sa'a Xtumani
Ndios ma ka kuu: ja kutoo tna'a o

ma, ja ndi-kivi koo sii ini o ma, ja
koo mani o ma, ja kava kuee ini o
te ma ko kuyachi ini o ma, ja ka'an
mani nuu tna'a o ma, ja kava va'a ini
o ma, ja kunda'vi ini nuu tna'a o ma,
te kukanu ini o Su'si ma,
23 ja ini ka'nu ini vee-ni ini o ma,
ja kundee o te ma kua'a o tnu'u ja
tatnuni yikikuñu o nuu o a, te nú
ndaka cha'a sa'a o chi ñatuu nawa iyo
ja ndachunaa o nuu Su'si ma.
24 Vaa ñayii ni ka nduu sa'ya Cristo
ma chi jâ ni ka skuita kaa i nuu krusi
ma ndaka ja u'vi ka ñu'u ini i ma te ka
kuu ini yikikuñu i ma ja jin sa'a i ma.
25 Vaa nú ja maa Xtumani Ndios ma
te ka ndito ka teku o a, te jín ko sa'a
tna o sukan kúni maa Xtumani Ndios
ma.
26 Má jin ko sa'a o tnu'u ja maa o
ka kuu ñayii ka ndanuu-ka, te má jin
skiti ini nuu tna'a ndi-in ndi-in o, te
má jin kukueñu ini nuu tna'a ndi-in
ndi-in o, vaa masu játna ini Su'si ma.

6

1 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
a, te nú nde ni ni jini ja in tna'a o ni
nduu sa'ya Su'si o a, ja ni sa'a i in
ja u'vi ma, vaa ndijin chi ka jini ni
tnu'u Su'si a, te jin kava kuee ini ni,
te jin ndaka'an-so'o ni nuu i ja máko
sa'a-ka i sukan, kovaa jin koto va'a
ni maa ni, nasa yukan, te ska'an ña'a
tachi ma ja sa'a tna ni ja u'vi ma.
2 Ûni jin ku'un ini ni ja vivii jin
chindee tna'a ni na tnundo'o kenda
nuu ndi-in ndi-in ni ma, te ja jin sa'a
ni sukan, te ka yikuu ni ka sa'a ni
sukan ni tatnuni Cristo ma.
3 Vaa nú na in jani ini ja in ñayii
kanuu-ka kúu i te masu nawa sa'a i ja
chindee i tna'a i ma chi masu nawa
kúu i nuu Su'si ma, su'va xnda'vi i
maa i.
4 Chukan kúu ja ndi-in ndi-in o na
ndasa'a kuenda nawa sa'a o ma, te
nú iyo in ja va'a ni sa'a o ma, te
kútachi o nuu Su'si ma, te máko ku-
vixi o ja maa o ni sa'a ja ni sa'a in-ka
ñayii ma.
5 Vaa maa maa o kondiso na tniñu iyo
ja sa'a o nuu Su'si ma.
6 Chukan kúu ja nú ñayii ni kutu'va
tnu'u Su'si a, te na sa'a i ndaka ja va'a
ja kuu ñayii ni kaxtnu'u nuu i naxe ko
kuu i nuu Su'si ma.
7 Máko xnda'vi ni maa ni, vaa Su'si
ma, masu kuu xnda'vi o ya. Kovaa
nuna sa'a o ndaka ja va'a ma chi
sukan ndani'i ndakuu o nuu Su'si
ma.
8 Vaa nú na in na sa'a ja játna ini
yikikuñu i ma chi ndani'i i ja ndo'o
neni yikikuñu i ma. Kovaa ñayii sa'a
sukan játna ini Xtumani Ndios ma
chi ja ndani'i i ma kúu ja koo i ni-kani
ni-jika nuu Su'si ma.
9 Te máko jin kuita o ja jin sa'a o ja
va'a ma, vaa kenda kivi ja jin ndani'i
o ja ni skuiso Su'si ma ja taa ya ma,
nú ma jin kuita o.
10 Te chukan kúu ja ndaka jichi ja iyo
ja kuu jin sa'a o ja va'a ma, te jín sa'a
o ja va'a nuu ndaka ñayii ma, kovaa
ñukuun-ka jín sa'a o ja va'a ma ja jin
kuu tna'a o ñayii ni ka nduu ji'in o
sa'ya Su'si ma.
11 Jin konde'ya ni sukan na'nu letra
tée sa ji'in nda'a maa sa a.
12 Ndaka ñayii ka kuni ja jin sa'a i
sukan kúni yikikuñu i ma, ñayii ya'a
chi ka xtetuu ña'a i ja jin jakitnuni ni
te jin ko sa'a tna ni sukan ka sa'a i
ma, vaa ja ka ndi ini i kúu ja ma jin
sondikin ña'a ñayii ma te jin ndo'o jin
neni i sukan ka ndo'o ka neni ñayii ka
sa'a sukan ni tatnuni Cristo iya ni ji'i
nuu krusi ma.
13 Vaa ni a maa i ja ka yitnuni i
ma, masu nde ka sa'a i ndaka sukan
ni tatnuni Moisés ma. Kovaa ka
kuni i ja ndijin, te jin jakitnuni ni,
sukan-va'a jin koo jayiñu'u maa i ja
ni ka jakitnuni ni ma.
14 Kovaa saña, masu nawa
ndáchiñu'u sa maa sa ja sa'a sa ya,
vaa ja maa Jesucristo iya tátnuni nuu
o a, iya ni ji'i nuu krusi ma kúu ja
sa'a sa a. Vaa ja sukan ni ji'i Cristo
ma nuu krusi ma, te ni kaku sa nuu
ndaka ja iyo ñuu ñayivi a te ñatuu ndí
ini-ka sa nawa ndani'i sa ñuu ñayivi
a.
15 Vaa nuu Cristo ma, masu nde
jiniñu'u ja chitnuni o maa o xi ja ma

kitnuni o ma chi ja kanuu-ka nuu
Cristo ma kúu ja ni ka nduu o ñayii
jaa, vaa ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a o.
16 Te ndaka o ja ka sa'a o sukan ká'an
sa a, na kunda'vi ini ña'a Su'si ma, te
jín koo mani ndaka o, vaa vitna chi
ñayii ñuu Israel ma ka kuu o nuu ya.
17 Onde vitna te onde kivi ki'in
o ma, masu na in ko xtna'a ña'a
ja xtekuechi ña'a i saña, vaa ni ka
kendoo seña nuu yikikuñu sa ya
sukan ni ndo'o ni neni sa ja kuechi ja
káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Jesús
iya tátnuni nuu o a.
18 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
o a, ndaka ja vii ja va'a ni skuta'vi
ña'a Jesucristo iya tátnuni nuu o a na
koo ini anua ni a. Te sukan kó kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Éfeso ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma

1 Saña, kúu sa Pablo tee ni tetniñu
Jesucristo ma, ja sukan ni jani ini
maa Su'si ma. Te tée sa nuu ndijin ja
ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a ni ma te ka
ndikin va'a, ka ndikin ndija ni Cristo
Jesús ma, ja ka iyo ni ñuu Éfeso a.
2 Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a ya ja
vii ja va'a, te jin koo mani ni.

Sukan ni skuta'vi ña'a Su'si ma ja vii ja va'a, ja maa Cristo ma

3 Jayiñu'u kóo nuu Su'si Yuva Je-
sucristo iya tátnuni nuu o a. Vaa ja
maa Cristo ma, te ni skuta'vi ña'a ya
ndaka ja vii ja va'a iyo andivi ma.
4 Te ja maa ya ma, te jâ ni ndakaji
ña'a Su'si ma onde xi'na-ka ma sana
ni kuva'a ñuu ñayivi a, sukan-va'a jin
ko kuu o ñayii másu jin ko sa'a-ka ja
u'vi, te jin nduvii jin ndundoo o nuu
Su'si ma.
5 Ja kútoo xeen ña'a maa Su'si ma, te
ni jani ini ya ja ndakuan-sa'ya ña'a
ya. Te ja maa Jesucristo ma, te ni ka
nduu o sa'ya Su'si ma, sukan ni kuu
ini maa ya ja sa'a ya ja jin kuu o, vaa
ni kunda'vi ini ña'a ya ma.
6 Sa'a ni sa'a Su'si ma, sukan-va'a koo
jayiñu'u ya, vaa ni skuta'vi ña'a ya ja
vii ja va'a ma. Te ni ndakuan-ta'vi
ña'a ya, ja maa Sa'ya ya Jesucristo iya
kútoo xeen ya ma.
7 Sukan neva'a kua'a Su'si ma ndaka
ja vii ja va'a ma ja taa ya ma, chukan
kúu ja onde maa niñi Jesucristo ma
ni ndachunaa ya, sana ni ka ndayaa
o nuu ja u'vi ma, te ni sakanu ini ña'a
ya ndaka kuechi ni ka yo sa'a, ni ka
yo kuu o, nuu ni ka yo iyo o nuu ja
u'vi ma.
8 Te ni sa'a ya ja ni ka ni'i o kua'a xeen
ja vii ja va'a ma, sukan-va'a jin nduu
o ñayii ndichi ma, te jin kuni o nawa
jin ko sa'a o ma.
9 Te ni kaxtnu'u ya tna'a ja ni iyo yu'u
ma, tna'a ja sukan jâ ni jani ini ya ja
ko kuu o ma, tna'a ja sa'a Cristo ma
ja jin kuu o ma, vaa kúnda'vi ini ña'a
ya ma.
10 Te kivi ndi'i ñuu ñayivi a, sukan iyo
ja ko kuu ma, te ndaxtutu ya ndaka
ja iyo andivi ma ji'in ja iyo nuu ñu'ú
a, te xndoo ya nuu nda'a Cristo ma.
11 Te ja maa Jesucristo ma, te jin
ni'i o tna'a ja jin ko kuu ta'vi o ma,
vaa sukan jâ ni jani ini maa Su'si ma
iya kúu sa'a ndaka ma, ja jin kuta'vi
o ma,
12 sukan-va'a jin ndaka'an jin
ndakachi ñayii ma ja vii ka sa'a ka
kuu o ma, te koo jayiñu'u nuu Su'si
ma, ja sukan ni sa'a ya ja jin kuu o
ma. Te sa'a ko kuu ji'in saña, ja ni ka
kukanu ini sa Cristo ma xinañu'u-ka
ma.
13 Sani te ndijin tna, ja ni ka jiniso'o
ni tnu'u ndaa tnu'u ndija maa Su'si
ma, tnu'u vii tnu'u va'a ja sa'a ja
jin ndani'i ta'vi o ma. Te ja ni ka
kandija ni ya ma, te ja maa Cristo
ma, te ndijin ndandaa ja ka iyo ni
ji'in Xtumani Ndios ma, iya ni skuiso
Su'si ma ja kii ya te koo ya ini anua o
ma.
14 Te Xtumani Ndios ma, ni sonuu
Su'si ma ni taa ya, sukan-va'a sa'a
maa Xtumani Ndios ma ja jin kukanu
ini o ja jin ni'i o ndaka ja taa Su'si ma,
kivi kenda ja jin kaku o nuu ndaka
tu'u ja u'vi ma, te jin nduu o ñuu
maa ya ma, sukan-va'a ndaka o, te
jin ndaka'an jin ndakachi o sukan
sa'a sukan kúu Su'si ma, te jin chiñu'u
o ya.

Sukan ni jikan-ta'vi Pablo ma nuu Su'si ma ja jin kuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma

15 Te chukan kúu ja saña tna, ja
ni jiniso'o sa ja sukan ka kukanu ini
ni Jesús iya tátnuni nuu o a, ji'in ja
sukan ka kutoo ni ndaka tna'a o a ja
ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a i ma,

16 te chukan kúu ja ndimaa
ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja
jin kuu ni, te ñatuu ndúnaa sa ja
jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja jin kuu
ni ndaka jichi ora jikan-ta'vi sa ma.
17 Te jikan-ta'vi sa nuu Su'si o ma,
iya ni kaxtnu'u Jesucristo iya tátnuni
nuu o a ja Yuva o kúu ya, te iyo
kua'a jayiñu'u ya, te jikan-ta'vi sa ja
na chunee ya tnu'u ndichi ini anua ni
a, te na kaxtnu'u ya sukan sa'a sukan
kúu maa ya ma.
18 Te jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja
na chindee ña'a ya ja na jin koo
ndijin jin koo ndaa janitnuni ni ma,
sukan-va'a jin kunitnuni ni nawa ka
ndetu ni ja jin ni'i ni ja taa iya ni
ndakana ña'a ma, te nde a kúu ja vii
ja va'a ja jin kuta'vi ñayii ni ka nduu
i ñuu maa ya ma, ja ñatuu ka sa'a-ka
i ja u'vi ma.
19 Te jin kuni o tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma, ja kua'a xeen ja sa'a
ya nuu yo'o ja ka kandija o ya ma.
Te tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma ni
kaxtnu'u ndi'i kuiti ya
20 kivi ni ndaxteku ya Cristo ma
ne'un ñayii ni ka ji'i ma, te ni nda-
sunkoo ya ya xiñi kua'a ya ma onde
andivi ma.
21 Te maa Cristo ma tátnuni nuu
ndaka ja ka tatnuni ma, ji'in nuu
ndaka ja ka xnani ñayii ma ja ka tat-
nuni ka kuu i ma, ji'in nuu ndaka tee
ka tatnuni ñuu ñayivi a. Te chukan
kúu ja maa ya tátnuni nuu ndaka ja
iyo tiempu ya'a ji'in kivi ki'in o a.
22 Te ni skendoo Su'si ma ndaka chii
ja'a Cristo ma, te ni sa'a Su'si ma ja
Cristo ma kúu xini ndaka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i ndaka
ñuu ma.
23 Te nda'a ya ma ja'a ya ma ni ka
nduu ndaka ñayii ka kandija ya ma.
Vaa sukan kúu Cristo ma, sukan ka
kuu maa i ñuu ñayivi ya. Te maa ya
ma kúu iya sa'a ja ndaka ja iyo a, te
jin ko kuu i sukan kúni maa Su'si ma
ja jin ko kuu i ma, te masu nawa ja'ni
ña'a i ja jin ko kuu i ma.

2

Ja ni kunda'vi ini ña'a Su'si ma, saa ni ka ndani'i ta'vi o

1 Te maa Su'si ma ni ndaxteku ña'a
ndijin, vaa kuenda tnu'u ja ni ka ji'i
ni nuu ka iyo ni nuu ja u'vi ma, te ni
ka yo sa'a, ni ka yo kuu ni ndaka ja
u'vi ma,
2 tna'a ja ni ka yo sa'a ni, nuu ñatuu
jin kuni-ka ni tnu'u Su'si o a, te ni ka
yo ndikin, ni ka yo ndikin ni, ni ka yo
sa'a ni sukan ka sa'a ñayii ñuu ñayivi
a, sukan tátnuni tachi ma, suchi iyo
ñuu ñayivi a, suchi satniñu ini anua
ñayii ñatuu ka kandija Su'si o a.
3 Te sukan tna ni ka yo kuu ndaka o,
nuu ñatuu jin kuni-ka o tnu'u Su'si o
a, te ni ka yo sa'a o sukan ni ka yo
kuni maa yikikuñu o a, ji'in ja sukan
ni ka yo jani ini maa o ma, te ni ka
yo sa'a o sukan ka sa'a ndaka-ka ñayii
ma, te ni ka yo sa'a o ja ni yo ndakiti
ini Su'si ma nuu o ma.
4 Kovaa Su'si o ma chi nda'vi
xen-xeen ini ya, te kútoo xen-xeen
ña'a ya,
5 vaa nuu ja ni kundee maa ja u'vi
ma ni ja'ni ña'a i ma, kuechi ndaka
ja u'vi ni ka yo sa'a o ma, te ja nda'vi
ini maa Su'si ma, te ni skuta'vi ña'a
ya ja vii ja va'a ma, te nuu ni ndateku
Cristo ma, te ni ka ndateku tna o, te
ni ka ndani'i ta'vi o.
6 Te ni sa'a Su'si ma ja ni ka ndateku o
ji'in Cristo ma, te ni ndasunkoo ña'a
ya ji'in Cristo Jesús ma onde andivi
ma.
7 Te kivi ki'in o a, te kaxtnu'u ya
ndaka ja vii ja va'a skuta'vi ña'a ya
yo'o, ja ka iyo o ji'in Cristo Jesús o a,
vaa ni kunda'vi xen-xeen ini ña'a ya
ma.
8 Vaa kuechi ja nda'vi ini Su'si ma, te
ni skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a ma,
te ni ka ndani'i ta'vi o a, vaa ni ka
kandija o ya ma. Te cha'a chi masu
in ja ni ka sa'a maa o ma te ni ka ni'i
o kúu, chi ña'a. Vaa in ja vii ja va'a ni
skuta'vi ña'a maa Su'si ma kúu.
9 Vaa masu kuechi ja vii ja va'a ni ka
yo sa'a o ma te ni ka ni'i o, vaa jin ko
kuvixi o.
10 Vaa ja maa Cristo Jesús ma, te ni
sa'a Su'si ma ja ni ka nduu o ñayii jin

ko sa'a ja va'a, te jin kondikin o ichi
ni satu'va ya onde xinañu'u ma.

Ja ni ji'i Cristo ma nuu krusi ma, te ni ka ndumani ndaka o, te ni ka nduu tna o ñuu Su'si ma

11 Chukan kúu ja ndijin ja masu
ñayii judío ma ka kuu ni, jin ndaka'án
ni ja onde xi'na-ka ma, te ñayii ka
yitnuni ma, ni ka yo xnani ña'a i
ndijin ñayii masu ka yitnuni, te masu
ka iyo ndoo ni nuu Su'si ma ni ka
yo ka'an i, vaa maa i chi ni ka yo
jatanuu-ka i ja ni ka yo chitnuni i
yikikuñu tee ma, vaa ka jani ini i ja
onde sukan, te ka iyo ndoo-ka i nuu
Su'si ma.
12 Te kivi yukan ma, ñatuu ni ka yo
iyo ni ji'in Cristo ma, te ni ka yo
iyo jika ni ñuu Israel ma, te ñatuu ni
ka yo sa'a ni ja ni tatnuni Su'si ma
sukan-va'a jin koo va'a o ji'in ya ma
te jin ni'i o ndaka ja ni skuiso ya nuu
o ma. Te ni ka iyo ni ñuu ñayivi a,
kovaa masu ni iyo Su'si ma ji'in ni,
te ñatuu na ja va'a ni ka yo ndetu ni
ja jin ni'i ni ma.
13 Kovaa vitna, ja maa niñi Cristo
Jesús ma ja ni jati nuu krusi ma, te
ka iyo ni ji'in Su'si ma. Te ndijin ja ni
ka yo iyo jika ni nuu ya ma, te vitna
ja ni ka nduyatni ni nuu ya.
14 Vaa ja maa Cristo ma, te ni ka
ndumani o, vaa ñayii ja masu judío
ka kuu i ma ji'in ñayii ñuu judío ma,
ni sa'a ya ja ni ka nduu o in-nka-ni
ñuu, te ni xtandiyo ya ndaka ja ni yo
ja'nu ndee ja in-ni ñuu jin ko kuu o
ma.
15 Te ni xnaa ya ja ñatuu ni ka yo
ketna'a ini o ma, te ni xtandiyo
ya tnu'u ni tatnuni Moisés ma ja
ni ka yo ka'vi, ni ka yo ka'vi sa
ndi-kivi ndi-kivi ma. Sa'a ni sa'a
ya, sukan-va'a jin nduu o in-ni ñuu,
te jin ketna'a ini o, kuenda tnu'u ja
in-nka-ni ñayii jin ko kuu o.
16 Te ja ni ji'i Cristo ma nuu krusi ma,
te ni sa'a ya ja nduu jichi ñayii ma,
te ni ka nduu i in-nka-ni ñuu, te ni
xnaa ya ja ñatuu ka ketna'a ini i ma,
sukan-va'a jin koo mani ndaka i ji'in
Su'si ma.
17 Te ni kii ya, te ni kaxtnu'u ya tnu'u
vii tnu'u va'a ya ma nuu ni, ja ka
iyo jika-ka ni nuu ya ma, ji'in nuu
sa, ja ka iyo yatni-ka sa nuu ya ma,
sukan-va'a jin koo mani ndaka o ji'in
ya ma.
18 Vaa ja maa Cristo ma, te ndijin ji'in
saña, kuu jin kenda koo o nuu Yuva
o Su'si ma, ja maa Xtumani maa ya
ma.
19 Te chukan kúu ja ndijin, masu ka
iyo siin-ka ni, ni a in-ka jichi ñayii
ka kuu ni, su'va ñayii ñuu nuu ka iyo
ñayii ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a i ma
ka kuu ni, te tna'a sa'ya tata Su'si ma
ka kuu ni.
20 Te sukan kúu in ve'e ka kuu o.
Vaa Cristo ma kúu yuu kanuu-ka ni
keja'a ve'e ma, te tee ni tetniñu ya
ma, ji'in tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ka kuu yuu
ni ka jakoxtna'a siki yuu kanuu-ka
ma, te yo'o ka kuu yuu ni ka
jakoxtna'a siki yuu jâ ka yoxtna'a
ma.
21 Te nú vivii jin jakoxtna'a yuu ma,
te kusukun-ka i, te kenda i ja ko
kuu i in veñu'u ii ja yoxtnee siki yuu
kanuu-ka ma. Te maa Jesucristo ma
kúu yuu kanuu-ka ni keja'a ve'e ma.
22 Te siki iya kúu yuu kanuu-ka ma
ka yoxtna'a tna ni, sukan-va'a ndaka
o, te ja maa Xtumani Ndios ma, te jin
ko kuu o ve'e nuu koo Su'si ma.

3

Sukan ni kaxtnu'u Pablo ma tnu'u Su'si ma nuu ñayii masu judío ka kuu i ma

1 Saña, kúu sa Pablo, te kuechi ja
jinukuechi sa nuu Cristo Jesús o a,
ja káxtnu'u sa tnu'u ya a nuu ni ja ka
kuu ni ñayii masu judío ma, te ni ka
tnii ña'a i, ja yinee va'a sa vekaa a.
2 Vaa jâ ka jini ni sukan ni skuta'vi
ña'a Su'si ma ja vii ja va'a, sukan-va'a
kunukuechi sa nuu ni a, ja kaxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a ya ma.
3 Vaa sukan jâ ni tee vivi'i sa nuu ni a,
sukan ni kaxtnu'u Su'si ma ja sukan
ni jani ini ya ja sa'a ya ma.
4 Nuna jin ka'vi ni tutu ni tee sa a, te
jin ndasa'a ni kuenda ja sukan jáku'ni

ini sa nawa kúu ja jani ini Su'si ma ja
sa'a ya ja maa Cristo ma.
5 Te onde kivi vee o ma chi ñatuu ni
kaxtnu'u Su'si ma nuu sa'ya tata ñayii
ñuu ñayivi a tnu'u ya'a. Kovaa vitna,
te ja maa Xtumani Ndios ma, te ni
ndakaxtnu'u ya nuu tee ni tetniñu
Cristo ma ja jin kaxtnu'u de tnu'u vii
tnu'u va'a ya ma, ji'in tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma.
6 Vaa ñayii masu judío ka kuu i ma,
jin ndani'i ta'vi tna i, te jin ni'i tna i
ja ni skuiso Su'si ma, te in-ni ñayii jin
ko kuu i ji'in ñayii judío ma, te ja maa
tnu'u vii tnu'u va'a Cristo Jesús ma,
te jin ni'i tna ni ndaka ja ni skuiso
Su'si ma.
7 Te maa sa jinukuechi ja káxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a, vaa
sukan ni kunda'vi ini ña'a ya, te ni
skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a a, te
sukan, te ka jini ndaka o ja iyo xeen
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya nawa
kúni ya ja sa'a ya ma.
8 Kovaa saña chi masu in ñayii
kanuu-ka kúu sa ne'un ndaka-ka
ñayii ni ka nduvii ni ka ndundoo ka
iyo nuu Su'si ma, vaa kuenda kúu in
suchi luluu-ka ni kuu sa. Kovaa saa
nuu saña, ni skuta'vi ña'a ya ja vii ja
va'a, te ni kukanu ini ña'a ya, ja na
ndakaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
ya ma nuu ñayii masu judío ka kuu
i ma, sukan-va'a jin kuni i ja ni sa'a
Cristo ma ja jin kuu i ma, vaa ûni
masu kuu jin jaku'ni ini o ndaka ja
ni sa'a ya ma, ji'in ja yikuu-ka ya sa'a
ya ja jin kuu ndaka o ja ka kandija o
ya a.
9 Te káxtnu'u ndaa sa naxe ni jani ni
ka'vi ini Su'si ma sukan sa'a sukan
kúu ya ni-kani ni-jika ma. Te maa
in-ni iya ni sa'a ndaka ma ni yo na'a
sukan ko kuu ma.
10 Kovaa vitna jâ ni kaxtnu'u Su'si
o ma sukan sa'a sukan kúu ya ji'in
ndaka o ja ni ka nduu o sa'ya ya
ma, sukan-va'a jin kuni ndaka ja ka
ndanuu ma te ka tatnuni i ja ka iyo i
andivi ma, ja sukan ndichi xen-xeen
Su'si ma.
11 Te ja ni yo ñu'u ini Su'si ma onde
xinañu'u kuiti ma ja sa'a ya ma, te
ni sa'a ya kivi ni tetniñu ya Sa'ya ya
Jesucristo iya tátnuni nuu o a.
12 Te ja maa Cristo ma, te ni ndanune
ja kuu jin tu'va sii ini o nuu Su'si ma,
te masu nawa jin koyu'u o, vaa ka
kandija o ya.
13 Chukan kúu ja jikan-ta'vi sa nuu ni
ja másu ko jin xtaya ni ja sukan ndo'o
neni sa vaa kuechi ja ni kaxtnu'u sa
tnu'u Su'si a nuu ni a. Kovaa ja sa'a
ndo'o neni sa a, te jin koo jayiñu'u
maa ni.

Ûni kútoo xen-xeen ña'a Su'si ma

14 Te chukan kúu ja jínkoo jiti sa,
te jikan-ta'vi sa nuu Su'si o Yuva
Jesucristo iya tátnuni nuu o a,
15 iya tníi kuenda ja ka nani ndaka
sa'ya tata ñayii ma, ja ka iyo i andivi
ma ji'in ñuu ñayivi ya.
16 Chukan kúu ja jikan-ta'vi sa nuu
Su'si iya kúu sa'a ndaka ma te iyo
kua'a jayiñu'u ya ma, te ja maa Xtu-
mani maa ya ma, te sa'a ya ja na koo
tnu'u ndee tnu'u ndatnu maa ya ma
ini anua ndaka ni a,
17 sukan-va'a jin kukanu ini ni Cristo
ma, te koo ya ini anua ni a, te jin ni'i
yo'o vava'a ni te jin konukuiñi va'a
ni. Te suni jikan-ta'vi sa ja na jin
jaku'ni ini ni sukan jin kutoo tna'a
ndija ni ma.
18 Vaa nini ja onde jin kutoo tna'a
ndija ni ma, sana kuu jin jaku'ni
ini ni ji'in ndaka-ka ñayii ñatuu-ka
na ja u'vi ka sa'a i ma sukan kútoo
xen-xeen ña'a Cristo ma.
19 Te na chindee ña'a ya ja jin ndasa'a
ni kuenda sukan kútoo xen-xeen ña'a
ya ma, vaa in ja ka'nu xen-xeen-ka
kuu ja kútoo ña'a ya ma, te ñatuu
na in jaku'ni ini ja maa i ma-ni. Te
chukan kúu ja jikan-ta'vi sa nuu Su'si
ma ja na koo ndija ya ini anua ni a,
te jin ko sa'a ni ndaka sukan sa'a maa
ya ma.
20 Te maa Su'si iya kúu sa'a ndaka
ma kúu iya taa kua'a xeen-ka sana ja
jikan-ta'vi o ma xi ja jani ini o ma.
Vaa iyo kua'a xeen tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma, te ni ndaxsama ña'a
ya ja ni ka nduu o ñayii ka sa'a ja va'a.

21 Te ja maa Cristo Jesús ma, te na
koo jayiñu'u nuu Su'si ma nuu ka
ndatna'a ndaka o ja ni ka nduu o
sa'ya ya ma. Te sa'a kó kuu ndi-kivi
ndi-kivi ni-kani ni-jika. Te sukan kó
kuu.

4

Maa Xtumani Ndios ma na chindee ña'a, te jín ku'un ini o ja jin ketna'a ini ndaka o

1 Chukan kúu ja saña, ja kuechi ja
káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Iya
Tátnuni a, te yinee sa vekaa a, te
jikan-ta'vi sa nuu ni ja jin ko kuu va'a
jin ko kuu ndaa ni, sukan iyo ja jin ko
sa'a o ja ka kuu o ñayii ni ndakana
ña'a Iya Tátnuni ma.
2 Jín kava kuee ini o, te jín ndakunit-
nuni o nawa ka sa'a ka kuu o ma, te
jín kanda nuu tna'a o, vaa ka kutoo
tna'a o a.
3 Vaa sukan sa'a maa Xtumani Ndios
ma ja jin koo mani o ma, te jín ko ndi
ini o ja jin ketna'a ini ndaka o.
4 Te jín kani ini o ja in-ni ñayii ka
kuu o, vaa in-ni Xtumani Ndios ni
ka kuta'vi ndaka o. Vaa in-ni ja ni
skuiso ya ja jin ni'i ndaka o ja ni
ndakana ña'a ya ma, te inuu-ni jin ko
kuu ndaka o.
5 Vaa in-ni iya tátnuni nuu ndaka o.
Te suni maa ya ka kukanu ini ndaka
o. Te inuu-ni ni ka jandute o.
6 Te maa in-ni Su'si ma kúu Yuva
ndaka o, te maa ya tátnuni nuu ndaka
o, te sa'a ya ja jin koo va'a ndaka o,
te iyo ya ini anua ndaka o.
7 Te maa Cristo ma, jâ ni skuta'vi ña'a
ya ja vii ja va'a, sukan jini ya ja kuu
jin kunukuechi ndi-in ndi-in o nuu
ya ma.
8 Chukan kúu ja ndee nuu tutu Su'si
ma:
Ni ndaa ya onde sukun ma,
te ni jan xsia'a ya ja ni yo tatnuni
nuu o ma, te ni chinee va'a ya,
te ni skuta'vi ya ñayii ma ja vii ja va'a.
9 ¿Te nawa kúni ka'an ja ni ndaa
ya ma? Ja kúni ka'an kúu ja xinañu'u
suni ni kêe ya ni ja'an ya onde nuu
kunu-ka ma sana ni ndaa ya ma.
10 Vaa iya ni kêe onde kunu-ka ma,
te suni maa ya ni ndaa onde siki
ndaka andivi ma, sukan-va'a ko koto
ya ndaka tu'u ja iyo a.
11 Te maa ya ni jani ini ja jin koo
tee jin kaxtnu'u tnu'u maa ya ma te
ni tetniñu ya de, te jin koo ñayii jin
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a maa
ya ma, te jin koo ñayii jin kaxtnu'u
tnu'u vii tnu'u va'a maa ya ma nuu
ñayii ñatuu jin kuni-ka ma. Te nuu
ka iyo ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma
ndi-in ndi-in ñuu ma, te jin koo ñayii
jin ko koto ña'a. Te jin koo ñayii jin
ndakaxtnu'u tnu'u maa ya ma nuu
ñayii jâ ni ka nduu sa'ya Su'si ma,
12 sukan-va'a ñayii ya'a, jin skua'a
i ñayii ni ka nduu sa'ya maa ya
ma ja ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a
i ma, sukan-va'a jin koo tu'va i
ja jin kunukuechi i nuu Su'si ma,
sukan-va'a jin ko kuu i ñayii jin koo
va'a nuu ya ma, te kuenda tnu'u ja
nda'a Cristo ma xi ja'a ya ma ka kuu
o,
13 sukan-va'a onde nú ni ka kenda
koo ndaka o ja inuu-ni jin kukanu ini
o ya ma, te jin ko kuu o in ñayii ni ka
teku va'a ini, te jin kutu'va o ja jin
sa'a o ndimaa ja va'a sukan sa'a maa
Cristo ma, sukan-va'a jin kenda koo o
ja jin sa'a ndaa jin sa'a ndija o sukan
sa'a maa Cristo ma.
14 Te masu kuu jin ko kuu-ka o
sukan ka kuu suchi kuechi ma, ja ka
ndaxsama yachi i ja ka jani ini i ma,
te ndeva'a-ni tnu'u ka jiniso'o i ja ka
xnda'vi ña'a ñayii masu ka jika ichi
ndaa Su'si a, te ka kandija i, vaa vivii
ka ka'an ñayii yukan.
15 Kovaa yo'o chi su'va jín koo va'a jin
koo ndija o, te jín kutoo tna'a ndija o,
sukan-va'a jin teku-ka ini o te jin ko
sa'a o sukan sa'a maa Cristo ma, iya
kúu xini ndaka o ja ka kuu o yikikuñu
ya ma.
16 Te jín ndasa'a o kuenda sukan vivii
ka chindee tna'a nda'a o a ja'a o
a, ni-ka'nu yikikuñu o a, sana kuu
nawa sa'a o ma, te sukan jin ko kuu
o, te vivii jin ketna'a ini o, te jin koo
tutu ndaka o, te jin chindee tna'a

ndaka o. Nde a kúu ja ni taa Su'si
ma ja jin sa'a o ma, te jín sa'a o, te
jín chindee tna'a o, te jin koo va'a jin
koo vii ndaka o, vaa ka kutoo tna'a o
a.

Sukan jin ko kuu o ja ni ndasajaa ña'a Cristo ma

17 Cha'a kúu ja ká'an sa, te ja maa
Iya Tátnuni ma, te tátnuni sa nuu ni
a. Máko jin ko kuu ni sukan ka kuu
ñayii ñatuu ka jini Su'si ma, ja ka jani
ya'a ka jani yukan-ni ini i ma.
18 Ja ka iyo nee janitnuni i ma, te ka
iyo jika i nuu nda'a Su'si ma. Vaa
ñayii ñatuu ka jaku'ni ini ka kuu i, vaa
ka sa'a ndee i ini anua i ma nuu Su'si
ma.
19 Te ñayii ya'a chi masu nde
ka kukan-nuu-ka i, te ka sa'a i
ndeva'a-ni nde a ka kuni i ma, te ka
iyo sii ini i ja ka sa'a i ndaka ja u'vi
ma.
20 Kovaa ndijin chi masu sukan ni
kaxtnu'u Cristo ma ja jin sa'a ni ma.
21 Te nú ja ndaa ja ni ka jiniso'o ni
tnu'u ni ka'an sa ja ni ka'an ya ma,
te ni ka kutu'va ni sukan ni kaxtnu'u
maa ya ma, vaa ndaka tnu'u ni
kaxtnu'u ya ma chi ja ndaa kúu.
22 Chukan kúu ja jin xndoo ni ndaka
ja u'vi sukan ni ka yo sa'a, ni ka yo
kuu ni ma, tna'a ja ni yo xnda'vi ña'a
ma, te ni ka yo sa'a neé, ni ka yo sa'a
uun ni ma, te ni xtivi ña'a i ma.
23 Kovaa vitna, te jin ndasajaa ni
janitnuni ni a.
24 Te jin nduu ni in ñayii jaa, sukan ni
ndasa'a ña'a Su'si ma. Te jin ko kuu
ni ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa, te
ñatuu-ka na ja u'vi jin ko sa'a kuiti ni.
25 Chukan kúu ja ñatuu koo jin
xnda'vi tna'a-ka ni, su'va ndi-in
ndi-in ni jin ka'an ndaa nuu tna'a,
vaa ndaka o chi in-ni ñayii ka kuu o.
26 Nú ve jin ndakiti ini ni, kovaa
másu ko jin kua'a ni tnu'u ja jin ko
sa'a ni ni-in ja u'vi ja sa'a ja jin kuiso
kuechi ni, ni másu ko jin kua'a ni
tnu'u ja jin ko ndakiti ini ni in nduu
kuiti ma,
27 te másu ko jin kua'a ni tnu'u ja ko
ska'an ña'a tachi ma.
28 Chi nú nde ni ni yo sakui'na nuu
ñatuu jin kuni-ka ni tnu'u Su'si ma,
te máko sakui'na-ka ni, su'va satniñu
va'a ni ji'in nda'a ni a, sukan-va'a ni'i
ni nawa chindee ni ñayii nda'vi ka
jiniñu'u ma.
29 Ñatuu ni-in tnu'u ndeva'a ko kee
yu'u ni a, ja kuña'a ni nuu tna'a
ni ma, su'va tnu'u ká'an ni ma ko
kuu tnu'u kuatniñu, sukan-va'a jin
chindee tna'a ni ja jin koo va'a-ka ni
nuu Su'si ma. Te ja sukan jin sa'a ni
ma, te vivii jin kuatnu'u ini ña'a ñayii
ka niniso'o ña'a ma.
30 Te másu ko jin sa'a ni ja ko kuxii
ini Xtumani Ndios ma, vaa suu ya
kaxtnu'u na in ka kuu o nuu Su'si ma,
te kivi ndenda koo o nuu Su'si ma, te
ndakuni ña'a Su'si ma ja sa'ya maa
ya ka kuu o.
31 Chukan kúu ja jin xtandiyo ni
ndaka tu'u tnu'u jatu tnu'u xiko tnu'u
ndi'vi tnu'u kini ja sa'a ja ka kuxii ka
kunda'vi ini ni ma. Suni jin xtandiyo
ni ja ka ndakiti ini ni ma, ji'in ja ka
kuyachi ini ni ma, ji'in ja ka kana ka
kayu'u ni ja ka ka'an u'vi nuu tna'a
ni ma, ji'in ndaka-ka ja u'vi ka sa'a
ni ma.
32 Su'va jin kava va'a ini ni, te jin
kunda'vi ini nuu tna'a ni, te jin
sakanu ini nuu tna'a ni, sukan ni
sa'a Su'si ma, ja maa Cristo ma, te ni
sakanu ini ña'a ya ma.

5

Jín ko kuu o sukan kúu ñayii ni ndaxtnuu Su'si ma janitnuni i ma

1 Yo'o ja ka kuu o sa'ya too Su'si ma,
jín sa'a o sukan sa'a maa ya ma.
2 Te ndimaa jín kutoo tna'a o, sukan
ni kutoo ña'a Cristo ma, vaa ja ni
kutoo ña'a ya ma kúu ja ni kachi ya
ni chunaa ya nuu tniñu o ma, te ni
ndakua'a ya maa ya nuu Su'si ma,
kuenda tnu'u ja in kiti ja ni ka ja'mi
i te ni ndaa xiko asi ti ma nuu Su'si
ma. Sukan kúu ja ni sa'a ya ma, te ni
jatna ini Su'si ma.
3 Kovaa ndijin, jin ko kuu ni sukan
iyo ja jin ko kuu ñayii ñuu Su'si ma,
ja ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a i ma.

Chukan kúu ja másu ko jin ko kivi
nduu jin ko kivi ni'ni ni ji'in ñayii
ñatuu ni tnanda'a ji'in ni ma, ni a jin
ko sa'a ni ni-in ja u'vi, ni a jin ko
ndiyo ini ni ndaka ja ka iyo ñuu ñayivi
a,
4 ni a jin ko ka'an ni tnu'u ndeva'a,
ni a jin ko ka'an ni tnu'u ja masu
kuatniñu o ma. Vaa masu va'a-ni ja
ndaka tnu'u ya'a ko ka'an o ma, su'va
ja sa'a o kúu ja na ndakuan-ta'vi o
nuu Su'si ma.
5 Vaa ka jini ni ja ñayii ka kivi nduu
ji'in in-ka ñayii ñatuu ni ka tnanda'a
ji'in i ma, ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
ji'in ñayii ka ndiyo ini ma, inuu-ni ka
kuu i ji'in ñayii ka ndachiñu'u tna'a
ja masu Su'si ka kuu ma, vaa saa ka
jatanuu i ndaka chukan te ka xndoo
i Su'si ndija ma. Te ni-in ñayii ya'a,
masu kuu jin koo i nuu tatnuni Cristo
ma ji'in Su'si ma, nuu ni skuta'vi ya
ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma.
6 Chukan kúu ja ndijin, jin ko koto
va'a ni maa ni, ja ñatuu na in ko
xnda'vi ña'a ja vivii ko ka'an i, te
tnu'u iyu tnu'u su'va-ni ko kuu ma.
Vaa ndaka cha'a ka sa'a ñayii ñatuu
ka kandija ja ká'an Su'si ma. Chukan
kúu ja ndákiti ini ya nuu i ma.
7 Te másu ko jin sa'a ni sukan ka sa'a
ñayii yukan ma.
8 Vaa ndijin chi onde xi'na-ka ma chi
ni ka yo iyo ni nuu nee ma, kovaa
vitna chi ja maa Iya Tátnuni ma, te ka
iyo ni nuu ndú'va ñu'u vivii maa ya
ma, te ndimaa jin ko sa'a ni sukan ka
sa'a ñayii ka iyo nuu ndú'va ñu'u vivii
maa ya ma.
9 Vaa ndaka ja ka sa'a ñayii ka iyo ji'in
Xtumani Ndios ma kúu ja jin kava
va'a ini i ma, ji'in ja jin sa'a i ja ndaa
ndija ma, ji'in ja jin ka'an i ja ndaa
ma,
10 te ndimaa ka ndasa'a i kuenda
nawa játna ini Iya Tátnuni ma, te
sukan ka sa'a i ma.
11 Te másu ko jin ko sa'a ni ja ka sa'a
ñayii ka iyo nee janitnuni i ma, vaa
masu nde jiniñu'u ja ka sa'a i ma.
Su'va jin ndaka'an-so'o ni nuu i.
12 Vaa ja kan-nuu xeen kúu ja ka sa'a
yu'u i ma, te onde ja ndaka'an o ja ka
sa'a i ma, ja kan-nuu kuu.
13 Kovaa ndaka kuechi sa'a ñayii ma
ndatuu kivi ndenda i nuu ndú'va
ñu'u vivii maa Cristo ma, te ndundaa
kuechi i ma, vaa nuu ndú'va ñu'u
Cristo ma chi ndaka ndatuu.
14 Chukan kúu ja ká'an tnu'u Su'si a:
Ndoto ni, ndijin ja kixi ni,
te ndakoo ndijin ne'un ñayii ni ka
ji'i ma,
te Cristo ma, sa'a ya ja ndundijin nuu
ni a.
15 Jin ko koto vava'a ni naxe jin ko
sa'a jin ko kuu ni, te jin ko kuu ni
ñayii ndichi. Másu ko jin ko kuu ni
ñayii ñatuu ka jaku'ni ini.
16 Jin kuatniñu va'a ni tiempu a, vaa
kivi ka iyo o a chi kivi iyo xeen-ka ja
u'vi kúu.
17 Chukan kúu ja jin ko kuu ni ñayii
jin ndasa'a kuenda nde a kúni Iya
Tátnuni ma ja jin sa'a ni ma, te másu
ko jin ko sa'a ni sukan ka sa'a ñayii ka
iyo nee janitnuni i ma.
18 Te másu ko jin ko ko'o ni ndixi te
jin ndajini ni, vaa ja xtivi o maa o
kúu. Su'va ja jin ku'un ini ni kúu ja
na koo Xtumani Ndios ma ini anua
ni a, te jin ko sa'a ni sukan kúni maa
ya ma.
19 Te maa tnu'u Su'si ma jin kuat-
niñu ni ja jin ndaka'an-so'o nuu tna'a
ndi-in ndi-in ni. Te tna'a ja ka jita o
ma, ni-yu'u ni-anua ni jin kata ni, te
jin ndachiñu'u ni Iya Tátnuni ma.
20 Te ja maa Jesucristo iya tátnuni nuu
o a, te ndimaa jin ndakuan-ta'vi ni
nuu Yuva o Su'si ma ja ndaka ja táa
ya ma.

Jín kuandetu nuu tna'a ndi-in ndi-in o

21 Jín kuandetu nuu tna'a ndi-in
ndi-in o, vaa ka na'a o ja nde'ya ña'a
Su'si ma.
22 Ndijin ja ka kuu ni ña'a ni ka
tnanda'a ma, jin kuandetu ni nuu yii
ni ma, sukan ka jandetu ni nuu Iya
Tátnuni ma.
23 Vaa yii ni ma, kuenda tnu'u ja xini
ni ma kúu de, sukan kúu Cristo ma,
vaa suu ya kúu xini ma, te ndaka yo'o
ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma, ka kuu
o yikikuñu Cristo ma, vaa maa Cristo

ma kúu iya ni sa'a ja ni ka ndani'i
ta'vi o ma.
24 Te sukan ka kandija ndaka o ja
ni ka nduu o sa'ya Su'si ma ndaka
ja ká'an Cristo ma, sukan tna na jin
kuandetu ña'a ma nuu yii ña ma
ndaka nawa ká'an de ma.

25 Ndijin tna ja ka kuu ni tee ni ka
tnanda'a ma, jin kutoo ni ñasi'i ni ma,
sukan kútoo Cristo ma ndaka o ja ni
ka nduu o sa'ya Su'si ma, vaa maa
ya ni ndo'o ni neni nuu tniñu o ma,
sukan-va'a jin ndani'i ta'vi o ma.
26 Te ja ni sa'a ya sukan ma, te ni
ndasavii, ni ndasandoo ña'a ya, te ni
ndakate ña'a ya ji'in tnu'u maa ya
ma, sukan sa'a ndute ma,
27 sukan-va'a jin koo o nuu maa ya
ma, te jin ko kuu o sa'ya maa Su'si
ma, te jin koo jayiñu'u o, te ñatuu
ni-in ja u'vi ko satne'e ña'a. Su'va jín
xndoo o ndaka ja u'vi ma.
28 Sukan ni kutoo ña'a Cristo ma,
sukan tna jin sa'a ndijin, jin kutoo
ni ñasi'i ni ma, sukan ka kutoo ni
yikikuñu ni a. Vaa tee kútoo ñasi'i de
ma chi kútoo de maa de.
29 Vaa masu na in saxiko yikikuñu
maa i ma chi su'va jito va'a i, te ndí
ini i ja na koo va'a i ma. Sukan
kuiti sa'a Cristo ma ji'in yo'o ja ni ka
ndaketna'a ini o ji'in ya ma ja vivii
jito ña'a ya te ndí ini ya nawa ka
jiniñu'u o ma.
30 Vaa yikikuñu maa ya ma ka kuu o.
31 Te chukan kúu ja tee tnanda'a ma
chi xndoo de yuva de ma ji'in si'i de
ma, te kueka tna'a de ji'in ñasi'i de
ma, te in-nka-ni yikikuñu jin ko kuu
nduu de ji'in ña.
32 Ka'nu xeen kúu tnu'u ya'a ja ni
kaxtnu'u Su'si ma nuu o a. Kovaa
ja kúni saña kúu ja jin jaku'ni ini ni
sukan ni kutoo ña'a Cristo ma yo'o
ja ka kuu o ñayii ni ka ndaketna'a ini
ji'in ya ma.
33 Te in-ka tnu'u ni ka'an sa ma kúu ja
ndi-in ndi-in ndijin, jin kutoo ni ñasi'i
ni ma, sukan ka kutoo ni maa ni ma.
Te suni ndijin tna ña'a, jin kuandetu
ni nuu yii ni ma.

6

1 Suchi kuechi, jin kandija ro
sukan ka ka'an yuva ro ma ji'in si'i
ro ma, vaa sukan játna ini Iya Tátnuni
ma, te ja va'a kúu cha'a.
2 Jin kuandetu nuu yuva ro ma ji'in
nuu si'i ro ma, vaa cha'a chi in ja
xinañu'u ni tatnuni Su'si ma kúu, te
iyo in ja ni skuiso ya ja ni'i o nuna
sa'a o sukan ni tatnuni ya ma.
3 Te ja ni skuiso ya ma kúu ja koo va'a
o ñuu ñayivi a, te koteku kani o ñuu
ñayivi a.

4 Te ndijin ja ka kuu ni yuva suchi
kuechi ma, máko jin sa'a ni ja jin
ndakiti ini sa'ya ni ma. Te ja maa Iya
Tátnuni ma, te jin ka'an-so'o ni nuu i,
te jin kaxtnu'u vii jin kaxtnu'u va'a
ni nuu i ja na jin ko sa'a jin ko kuu i
sukan kúni maa Iya Tátnuni ma.

5 Ndijin ja ka jinukuechi ni nuu
ñayii xi-nuu ka satniñu ni ma, jin
kandija ni, te jin kava vii jin kava
va'a ini ni, te jin kuandetu ni nuu i,
kuenda tnu'u ja nuu maa Cristo ma
ka kandija ni.
6 Jin satniñu ndija ni. Masu yika-ni ja
ora ka nde'ya i ma, te jin sa'a ni ja ka
satniñu ni, sukan-va'a jin kuatnu'u
ini ña'a i, chi ña'a. Jin kani ini ni
ja nuu maa Cristo ma ka jinukuechi
ni, te ni-yu'u ni-anua ni jin satniñu
ni nuu ñayii xi-nuu ka satniñu ni ma,
sukan kúni Su'si ma ja jin sa'a ni.
7 Má jin kani ini ni ja nuu ñayii
ma-ni ka jinukuechi ni, su'va jin kani
ini ni ja nuu maa Iya Tátnuni ma
ka jinukuechi ni, te jin kunukuechi
vava'a ni.
8 Vaa jin kona'a ni ja ndeva'a-ni na
ja va'a ka sa'a ka kuu maa ñayii ma,
te sukan jin ndani'i i ja ndakua'a
maa Iya Tátnuni ma, ka kuu i ñayii ka
jinukuechi xi ka kuu i ñayii masu ka
jinukuechi.

9 Ndijin ja ka neva'a ni ñayii ka
jinukuechi nuu ni ma, jin ko kuu vii
jin ko kuu va'a ni ji'in i, te másu ko jin
xsiu'u ni i ja nú masu kuu sa'a i ma te
masu jin chuya'vi ni i, chi ña'a. Vaa
jin ndaka'án ni ja onde andivi ma iyo

iya tátnuni nuu o a, te inuu-ni kútoo
ña'a ya ndijin ji'in maa i ma.

Jín kuatniñu va'a o ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu táa Su'si ma

10 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu tna ni sa'ya Su'si ma, jin
kukanu ini vava'a ni iya tátnuni nuu o
a, sukan-va'a chindee chituu ña'a ya,
te jin ni'i ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu
máa ya ma.
11 Jin ko tnii vava'a ni ndaka tnu'u
ndee tnu'u ndatnu taa Su'si ma,
sukan-va'a kuu jin konukuiñi vava'a
ni, te masu kundee tachi ma nuu ni
ora kúni i ja xnda'vi ña'a i ma.
12 Vaa masu ñayii ñuu ñayivi a ka
kanaa ji'in o, nú masu ja ndaka ja ka
chindee tna'a ji'in tachi ma, ndaka ja
ka iyo yatni andivi ma, tna'a ja ka tat-
nuni nuu nee ma tiempu ya'a. Ndaka
cha'a ka kuu ja ñatuu ka kunimani
nuu o a.
13 Chukan kúu ja jín ko tnii vava'a o
ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu táa
Su'si ma, sukan-va'a kivi kenda tachi
ma ja nduku i ja xnda'vi ña'a i ma, te
masu jin kandija o ja ká'an i ma. Te
nú ni jinu ni ka satu'va va'a o maa o,
te jín konukuiñi vava'a o.
14 Ûni jín konukuiñi vava'a o, te jín ko
tnii vava'a o tnu'u ndaa tnu'u ndija
Su'si ma. Te ûni jín sa'a o ja va'a
ja ndaa ma sukan tátnuni Su'si ma,
sukan-va'a ñatuu na ja u'vi ma jin ko
xtna'a ña'a.
15 Ndimaa jín koo tu'va o, sukan-va'a
kuu jin koo o jin kaxtnu'u o tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si ma ja sa'a ja jin
ndumani ñayii ma ji'in Su'si ma.
16 Te in-ka ja jin sa'a o kúu ja ûni
jín kukanu ini vava'a o Su'si ma,
sukan-va'a kasi ndee kasi ndoso ña'a
ya nuu ndaka ja u'vi tétniñu tachi ma
nuu ka iyo o a.
17 Te jín ku'un jín ku'un-ni ini o ja
Su'si ma sa'a ja jin ndani'i ta'vi o ma,
te masu nawa kuu sa'a tachi ma ja
xnda'vi-ka ña'a i. Te jín tnii vava'a o
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, ja ni taa
Xtumani maa ya ma, ja kúu i kuenda
tnu'u ja in yuchi kúu espada ma, vaa
suu tnu'u ya ma chindee ña'a ja jin
kundee o nuu tachi ma.
18 Te maa Xtumani Ndios ma
na chindee ña'a, te ndimaa jín
kakan-ta'vi jín kakan-ta'vi-ni o nuu
Su'si ma ndaka ora, te másu ko jin
ndunaa o ja jin kakan-ta'vi o ja jin
kuu ndaka-ka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma, ja ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a
i ma.
19 Te jin kakan-ta'vi ni ja kuu sa,
sukan-va'a ni'i ini sa naxe kaxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ya nuu
ñayii ma, te máko koyu'u sa.
20 Vaa Su'si ma ni tetniñu ña'a ja ki'in
kii sa ndaka ñuu a, kaxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a maa ya a, te chukan
kúu ja vitna chi ni ka ju'ni ña'a i
ji'in yo'o kaa, te yinee va'a sa vekaa
ya. Te jin kakan-ta'vi ni ja kuu sa,
sukan-va'a máko koyu'u sa, te ká'an
sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o ya,
sukan kúni ya ja sa'a sa a.

Ndákuan-ta'vi Pablo nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso

21 Kovaa ja kúni sa kúu ja jin kuni
tna ni naxe iyo naxe kúu sa a, te nde
a kúu ja sa'a sa a. Te ndaka cha'a
chi kaxtnu'u ñani o Tíquico a, tee ka
kutoo tna'a ji'in o a, tee jinukuechi
va'a nuu Iya Tátnuni ma.
22 Te tee ya'a ni tetniñu sa ja jaan de
nuu ka iyo ni a, sukan-va'a kaxtnu'u
de naxe ka iyo sa ya'a, sukan-va'a jin
ndani'i ni tnu'u kanu ini.
23 Te maa Yuva o Su'si ma ji'in
Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na
sa'a ya ja ndaka ni ja ni ka nduu ni
sa'ya Su'si o a, na jin koo mani ni, te
jin kutoo tna'a-ka ni, te jin kukanu
ini-ka ni Su'si o ma.
24 Te na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a
ndaka ni ja ka kutoo xen-xeen ni
Jesucristo iya tátnuni nuu o a. Te
sukan kó kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Filipos ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Filipos ma

1 Saña kúu Pablo a, te ka iyo sa ji'in
Timoteo a ja ka jinukuechi sa nuu
Jesucristo o a. Te tée sa nuu ndaka
ni ja ni ka kandija ni Cristo Jesús ma
te ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a ni ma,
ja ka iyo ni ñuu Filipos a, ji'in tee ka
ndaka'an-so'o nuu ni naxe jin ko sa'a
jin ko kuu ni nuu Su'si ma, ji'in tee
ka jinukuechi nuu ni a sukan-va'a jin
koo va'a ni nuu Su'si o a.
2 Te Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo
iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a
ya ja vii ja va'a, te jin koo mani ni.

Sukan jikan-ta'vi Pablo ma ja jin kuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i ñuu Filipos ma

3 Ndimaa ndákuan-ta'vi sa nuu
Su'si o ma ndaka jichi ndaka'án ña'a
sa naxe ka iyo ni a.
4 Ndaka jichi jikan-ta'vi sa nuu Su'si
ma, ndimaa kusii ini sa ja jikan-ta'vi
sa ja jin kuu ni.
5 Vaa ni ka ketna'a ini o, te ka chindee
tna'a o, ja jin kuni ñayii ma tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma, te onde nuu ni
keja'a ni ka chindee tna'a o ma, te
onde vitna ka ketna'a ini o.
6 Te Su'si ma, ni keja'a satniñu ya ini
anua ni a ja jin sa'a ni ja va'a ma, te
kukanu ini sa ja maa ya sinu tniñu
ni keja'a ya ma, onde kivi ndenda
Jesucristo ma.
7 Jani ini sa ja va'a-ni ja jani ini sa
sa'a ja jin kuu ni, chi vaa ñu'u xeen
ini ña'a sa ndaka ni. Vaa visi yinee sa
vekaa ya, xi yikuu sa kaxtnu'u sa ja
ja ndaa kúu tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
o a, kovaa ndaka ndijin ka jini sukan
ni skuta'vi ña'a Su'si ma ndaka ja vii
ja va'a ma yo'o, vaa ka chindee tna'a
o ka jinukuechi o nuu ya ma.
8 Vaa Su'si ma, jini ya ja sukan kútoo
xeen ña'a sa ndaka ni. Ûni kútoo ña'a
sa sukan ni kutoo ña'a Jesucristo ma.
9 Te chukan kúu ja jikan-ta'vi sa nuu
Su'si ma, ja sukan ka kutoo tna'a o a,
te jin kutoo tna'a-ka o, te jin jaku'ni
va'a ini o naxe jin ko sa'a jin ko kuu
o,
10 te jin kuni ni jin ndakaji ni nde a
kúu ja va'a-ka ma, sukan-va'a jin ko
kuu ni ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa
ma. Te ñatuu na in ko ka'an ja ñayii
ka sa'a ja u'vi ka kuu ni kivi ndenda
Cristo ma.
11 Te ja maa Jesucristo ma, te jin ko
sa'a ni ja vii ja va'a ma, sukan-va'a
jin ka'an vii jin ka'an va'a ñayii ma ja
kuu Su'si ma, te koo jayiñu'u ya.

Saña chi nú téku sa chi ja kunukuechi sa nuu Cristo ma ko kuu

12 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si
o a, kúni sa ja jin kuni ni ja ndaka
ja ni ndo'o, ni tna'a sa ma chi ni ka
chindee ña'a i ja ni jitenuu-ka tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si o ya.
13 Te ndaka soldado ka jito palaciu
ya, ji'in ndaka tu'u ñayii ma, ka jini
i ja yinee sa vekaa a ja kuechi ja
káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Cristo
ma.
14 Te kua'a-ka tna'a o ja ni ka nduu i
sa'ya Su'si o a, ja ni ka jini i ja yinee
sa vekaa a, te ni ka ni'i-ka i tnu'u
ndee tnu'u ndatnu, te ka kaxtnu'u i
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te masu
ka yu'u i.
15 Te ja ndaa ndija kúu ja jaku i
chi ka kaxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a
Cristo ma kuechi ja ka kukueñu ini
i, te ka kuni i ja jin kundee i nuu
sa. Kovaa jaku-ka i ma chi ni-yu'u
ni-anua i ka kaxtnu'u i tnu'u Su'si
ma.
16 Ñayii ka kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u
va'a Cristo ma ja ka kukueñu ini i ma
chi masu ja ka jinukuechi va'a i nuu
Su'si ma kúu chi su'va ka jani ini i ja
sukan, te ndo'o neni-ka sa.
17 Kovaa ñayii ka jini ja yinee va'a
sa vekaa a kuechi ja kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, chi su'va

ñukuun ka kaxtnu'u i tnu'u vii tnu'u
va'a Cristo ma, vaa ka kutoo ña'a i.
18 Kovaa masu ndí ini sa, ndeva'a-ni
naxe ka ñu'u ini maa i ma te ka
kaxtnu'u i ma. Nú ni-yu'u ni-ini maa
i te ka kaxtnu'u i, xi ka kukueñu
ini maa i, kovaa tnu'u Cristo ma ka
kaxtnu'u i, te chukan kúu ja kúsii ini
xeen sa, te su'va koo sii ini-ka sa.

19 Sukan ka jikan-ta'vi ni nuu Su'si
ma ja kuu sa ma, te kúkanu ini sa
ja maa Xtumani Ndios ma chindee
ña'a, te ndaka ja ndo'o sa a chi sa'a
i ja kaku sa nuu ja u'vi ma.
20 Sukan ñu'u ini sa, te ndetu sa, te
masu nawa kúkan-nuu sa, vaa su'va
kúkanu ini-ka sa Su'si ma. Te visi na
koteku sa xi na kûu sa, kovaa kuiti
ja sukan ndo'o sa a chi koo jayiñu'u
Cristo ma.
21 Vaa saña chi nú téku sa chi
jinukuechi sa nuu Cristo ma, te nuna
kûu sa chi jâ ni kundee sa kúu, vaa
ndani'i ta'vi sa nuu Su'si ma.
22 Kovaa nuna koteku-ka sa chi
ja va'a-ka ko kuu, vaa kuu-ka
kunukuechi sa nuu Su'si ma, te
ka'an-ka sa tnu'u Su'si o ya, te jin
ndukua'a-ka o ja ka kuu o sa'ya Su'si
ma. Te chukan kúu ja ñatuu jini sa
naxe kani-nka ini sa.
23 Kovaa ndeva'a-ni nde a ko kuu, iyo
sa ja kuan-ta'vi sa, vaa kúu ini sa ja
no'o sa nuu iyo Cristo ma, chi ja va'a
xen-xeen-ka maa sa ko kuu.
24 Kovaa ja jin koo va'a maa ni, te
jiniñu'u ja koteku sa.
25 Te kuiti kúkanu ini sa ja sa'a ko
kuu, te jini sa ja kuiti koo-ka sa ji'in
ni, sukan-va'a chindee-ka ña'a sa ja
jin kukanu ini-ka ni Su'si ma, te jin
koo va'a-ka ni nuu ya, te jin koo sii
ini-ka ni.
26 Te nuna jaan tuku sa in-ka jichi
nuu ka iyo ni a chi jin koo sii ini
xen-xeen-ka ni nuu Cristo ma.

27 Yika-ni ja kúni sa kúu ja jin ko
sa'a jin ko kuu ni sukan ká'an tnu'u
vii tnu'u va'a Cristo ma, sukan-va'a
nú tnu ka'an o ja na jaan sa xi ña'a,
kovaa kúni sa ja kuniso'o sa ja in-ni
ja ka jani ini ni, te ka nukuiñi va'a
ni nuu Su'si ma, te vivii ka chindee
tna'a ndaka ni, te ka kuu inuu ini ni,
te ka satniñu xeen ni ja ka kaxtnu'u
ni tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a ja ka
kandija o a.
28 Te sa'a, te ka jini o ja Su'si ma sa'a
ja ichi jin ndani'i ta'vi ni ma kuan
koo ni. Chukan kúu ja másu ko jin
koyu'u ni nawa ka sa'a ka kuu ña'a
ñayii ñatuu ka kunimani nuu ni ma.
Vaa sa'a, te ka jini o ja kuan koo maa
i ichi nuu jin skenaa i maa i ma, ja
sukan ka sa'a i ma.
29 Vaa in ja vii ja luu kúu ja ni ka ni'i
o a, vaa masu yika-ni ja jin kandija
o ya te ni kuu-ni chi suni tna ja
jin ndo'o jin neni o ja kuechi ja ka
kaxtnu'u o tnu'u maa ya a.
30 Vaa ka jini ni ja sukan ni ndo'o ni
neni sa onde xi'na-ka ma, ja kuechi
ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a maa
ya a, te suni ka jiniso'o ni ja onde
vitna chi sukan-ni yikuu sa ndo'o sa,
te suni sukan jin ko kuu tna ni.

2

Sukan ni kuu ja ni kii ñayivi Cristo Iya Tátnuni ma ñuu ñayivi a

1 Chukan kúu ja nú ni ka ndani'i
ni in tnu'u kanu ini ni sa'a Cristo
ma vaa kútoo ña'a ya ma, te nú ka
kutoo tna'a ndija ni ma vaa jâ ni taa
ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma, te
jin kundee ni jin ndaka'an-mani nuu
tna'a ni ma. Te nú ka iyo ni ji'in
Xtumani Ndios iya sa'a ja jin ketna'a
ini ni ma, te jin kunda'vi ini nuu
tna'a ni ma,
2 te nú ndaka cha'a ka sa'a ni ma, te
ka sa'a ni ja iyo sii ini xen-xeen sa.
Te in-ni ja jin kani ini o, te jín kutoo
tna'a o, te jín ketna'a ini o, te in-ni ja
jín ku'un ini o.
3 Te ñatuu nawa jin ko sa'a ni ja jin ko
kukueñu ini ni xi jin ko kuvixi ni chi
su'va jin kani ini ni ja ka ndanuu-ka
ndaka-ka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
ma sana maa ni ma, te vivii jin
kuandetu ni nuu i.
4 Ñatuu nawa jin ko kani ini ni ja jin
kuu maa-ni ni chi su'va jin kani ini ni
ja jin kuu ndaka-ka ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma.

5 Jin ko kani ini ni sukan ni yo jani
ini Cristo Jesús ma.
6 Vaa visi inuu-ni kúu ya ji'in Su'si
ma, kovaa masu nde ni ndiyo ini ya
ja koo ya nuu iyo Su'si ma.
7 Vaa su'va ni xndoo ya ndaka ja
neva'a ya ma, te ni kii ya ñuu ñayivi
a, te ni jinukuechi ya nuu ñayii ñuu
ñayivi a, kuenda tnu'u ja in ñayivi.
8 Te nuu ni iyo ñayivi ya ma, te ni
ka sa'a ndeva'a ña'a ñayii ma, te ni
ka ja'ni ña'a i onde nuu krusi ma, te
masu nawa ni ka'an kuiti ya.
9 Te chukan kúu ja Su'si ma chi ni
wa'a ya jayiñu'u xen-xeen-ka Cristo
ma sana ndaka-ka ñayii ma ji'in
ndaka-ka ángel ma, te ni xnani ya
Cristo ma iya tátnuni nuu ndaka ja
iyo a.
10 Sukan-va'a ndaka ja ka iyo andivi
ma, ji'in ndaka ja ka iyo ñuu ñayivi a,
ji'in ndaka ja ka iyo ichi chii ñu'ú a,
jín konukuiñi jiti i nuu Jesús ma, te
jín ndachiñu'u i ya.
11 Te ndaka i ma jín ndaka'an jín
ndakachi ja Jesucristo ma kúu iya
tátnuni nuu ndaka o, sukan-va'a kóo
jayiñu'u nuu Yuva o Su'si ma.

12 Chukan kúu ja ndijin ja ka kutoo
tna'a o a, sukan ndimaa ka kandija
ña'a ni ma, masu yika-ni ja ora iyo
sa ji'in maa ni ma chi su'va vitna ja
iyo jika-ka sa a, te jin kandija-ka ni
ja ká'an sa a, te jin koyu'u ni nasa
yukan, te jin ko sa'a ni in ja ñatuu
játna ini Su'si o a, vaa ka na'a ni ja
iya ndakan kuenda nuu o kúu ya, te
jin ko ndi ini ni naxe jin ndani'i ta'vi
ni.
13 Vaa sukan kúni maa Su'si ma, te
maa ya kúu iya sa'a ja jin kani va'a
ini o naxe jin sa'a o ma, te maa ya
chindee ña'a ja kuu jin sa'a o ma.

14 Te jín sa'a o ndaka, kovaa máko
jin ka'an tnu'u tna'a o, ni a jin ko skiti
ini tna'a o,
15 sukan-va'a ñatuu nawa jin ndax-
tekuechi ña'a ñayii ma. Te jín kava
kuee ini o, sukan-va'a jin ko kuu o
sa'ya Su'si ma. Te ñatuu na ja u'vi jín
ko sa'a o nani ka iyo o ñuu ñayivi a
nuu ka iyo ñayii ka sa'a ja u'vi a, ja
ñatuu ka kandija i Su'si ma. Jín ko
kuu o sukan ka kuu tiuxini ma, ja ka
ndu'va i ñuu ñayivi a.
16 Jin kotnii va'a ni tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma, ja sa'a ja jin koteku
ni ma, sukan-va'a kivi ndenda Cristo
ma, te koo sii ini xeen sa ja masu
saneé sañuu-ni kúu ja kua'an vee sa
ni satniñu sa nuu Su'si o a.
17 Te kúsii ini sa, te kúni sa ja jin
koo sii ini ndaka ni ji'in sa, vaa visi
na kûu sa ja jinukuechi sa nuu Su'si
ma, sukan-va'a jin kandija-ka ni ya,
te ndaka ja jin ndakua'a ni nuu Su'si
ma, te kenda nuu maa ya ma.
18 Sukan jin koo sii ini maa ni, te koo
sii ini tna sa ji'in ni.

Ni tetniñu Pablo ma Timoteo ma ji'in Epafrodito ma ja jin koo de ñuu Filipos ma

19 Ja maa Cristo Jesús iya tátnuni
nuu o a, te kúni sa ja kuu tetniñu
yachi sa Timoteo a jaan de nuu ka iyo
ni a, sukan-va'a saña tna, na kuni sa
naxe ka iyo ni a, te koo sii ini sa.
20 Vaa ñatuu na in-ka ñayii ja jin
ketna'a ini ji'in sa, ja ko ndi ini i
sukan ndí ini ndija de ja jin kuu ni
a.
21 Vaa ndaka-ka ñayii a chi ka ndi ini
i ja jin kuu maa i, te ñatuu ka ndi ini
i ja sukan kúni Cristo Jesús ma ja jin
sa'a i ma.
22 Vaa ndaka ni, jâ ka jini ni sukan
kúu Timoteo a, ji'in sukan jinukuechi
de ji'in sa ja ka kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si o a, te chíndee ña'a de
kuenda tnu'u ja sayii sa kúu de.
23 Chukan kúu ja nuna kuni sa naxe
jin ka'an ñayii ka netniñu a naxe jin
sa'a ña'a i, te tetniñu kunu sa de jaan
de nuu ka iyo ni a.
24 Kovaa suni kúkanu ini sa nuu Iya
Tátnuni ma ja kuu jaan yachi tna sa
nuu ka iyo ni a.

25 Kovaa jani ini sa ja jiniñu'u ja
tetniñu tna sa ñani o Epafrodito a,
tee ni ka tetniñu ni ja na kunukuechi
de nuu sa nawa jiniñu'u sa ma, te
ka chindee tna'a sa ji'in de ja ka

kaxtnu'u sa tnu'u Su'si ma, visi ndi-
maa kúni tachi ma ja kanu-ndee i,
kovaa masu nde kundee i.
26 Vaa kúni xeen de ja kuni ña'a de
ndaka ndijin, vaa ni kuxii xeen ini de
ja ni ka jiniso'o ni ja ni ku'u de ma.
27 Ja ndaa ndija kúu ja ni ku'u xeen
de ja sani te kûu de nkuu, kovaa Su'si
ma, ni kunda'vi ini ya de, te masu
maa in-ni de chi suni ni kunda'vi
ini tna ña'a ya maa sa a, sukan-va'a
masu kuxii xeen-ka ini sa.
28 Chukan kúu ja tetniñu yachi sa
de ja na jaan de nuu ka iyo ni a,
sukan-va'a jin ndakuni tna'a tuku ni
ji'in de, te jin koo sii ini ni, sukan-va'a
máko kuxii-ka ini sa.
29 Ja maa Iya Tátnuni ma, te jin
kuan-ta'vi ni de, te jin koo sii ini xeen
ni, te jin kutoo ni ndaka tee ka kuu
sukan kúu de a.
30 Vaa kuechi ja jinukuechi de nuu
Cristo ma, vaa suu de táa ndaka
nawa jiniñu'u sa ma, te suu de sa'a
ndaka ja masu kuu jin sa'a ni ma, te
chukan kúu ja ni iyo yika de ja vala
ti'i-nka, te kûu de nkuu ma.

3

Maa in-ni ja ndí ini sa kúu ja kenda sa nuu iyo ja kenda sa ma

1 Te chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu ni sa'ya Su'si o a, jin koo sii
ini ni nuu Iya Tátnuni ma. Vaa saña
chi masu kuñaña sa ja suni maa i tée
sa nuu tutu tetniñu sa nuu ni a, vaa
cha'a kúu ja ka jiniñu'u ni.
2 Jin koto va'a ni maa ni nuu tee
ka kuu sukan ka kuu la-ina ma, te
masu ka kaxtnu'u ndaa de tnu'u Su'si
ma, te ka kuni de ja jin chitnuni de
yikikuñu ni ma.
3 Vaa masu nde jiniñu'u ndaka
chukan ja jin ko sa'a o, vaa yo'o ndija
ka kuu ñayii ka yitnuni nuu Su'si
ma, ndaka yo'o ja ni-yu'u ni-ini o ka
jinukuechi o nuu Su'si ma te ka kusii
ini o nuu Cristo Jesús ma. Vaa masu
nde ka kukanu ini o ja ka chitnuni
ñayii ma yikikuñu i ma sana kuu jin
koo va'a o nuu Su'si ma.
4 Vaa visi iyo ja kuu kukanu ini sa ja
ka sa'a ñayii ma yikikuñu i ma, te nú
na in jani ini ja kuu kukanu ini i ja
ka chitnuni i yikikuñu i ma, te saña
chi iyo ja kukanu ini-ka sa.
5 Vaa ni ka chitnuni ña'a i nuu una kii
ja ni kâku sa ma, te tee ñuu Israel ma
kúu sa, te sa'ya tata tee kúu Benjamín
ma kúu sa, vaa sa'ya tata tee ñuu
hebreo ma kúu sa, te ni yo ndikin sa
ni yo sa'a sa sukan ni tatnuni Moisés
ma, sukan ka sa'a tee ka kuu fariseo
ma.
6 Te ûni ni yo kuni sa ja ndaka ñayii
ma jin ko kuu sukan kúu sa ma, te
chukan kúu ja ni yo sondikin sa ñayii
ka kandija Jesús ma. Te ûni ni yo
kuni sa ja sa'a ndi'i sa'a tu'u sa sukan
ká'an tnu'u ni tatnuni Moisés ma.

7 Kovaa ndaka cha'a ja ni-yu'u
ni-ini sa ni yo sa'a sa ma, masu nawa
ni chindee ña'a i, vitna ja iyo sa ji'in
Cristo o a.
8 Vaa ndaka ja ni yo sa'a, ni yo kuu
sa ma, masu nde jiniñu'u i, te ja ni
xndoo sa, vaa ndása'a sa kuenda ja
sukan ka kuu mi'i ma, sukan ka kuu
ndaka ja ni yo sa'a sa ma. Kovaa
vitna ja ni jini sa Cristo Jesús ya, te
suu ya tátnuni nuu sa a, te ja kútoo sa
ya, chukan kúu ja ni xndoo sa ndaka
ja masu nde jiniñu'u ma, te ja ndí ini
sa kúu ja koo sa ji'in ya te jatna ini ya
ja sa'a sa a.
9 Te vitna ja ni ndatna'a sa ji'in Cristo
o ya, te jini sa ja tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, masu ni chindee ña'a i ja
ko sa'a sa ja va'a ja ndaa nuu Su'si
ma. Kovaa vitna ja kukanu ini sa
Cristo o a, te maa Su'si ma sa'a ja kuu
sa'a sa ja va'a ja ndaa sukan kúni ya
a, vaa kándija sa ya.
10 Te ja kúni sa kúu ja koo sa ji'in
Cristo o a te kuni sa sukan iyo tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ja ni ndateku
ya ma. Te kúni sa ja ndo'o neni tna
sa sukan ni ndo'o ya ma, te kenda sa
ja kûu sa sukan ni ji'i ya ma,
11 sukan-va'a ndateku sa kivi jin
ndateku ñayii ni ka ji'i ma.
12 Kovaa masu ja sa'a ká'an sa ya, te jâ
ni kundee sa jâ ni ni'i sa ndaka kúu,
chi su'va ja kúni sa kúu ja na chindee
ña'a Su'si ma ja na kuu sa'a va'a sa'a

ndija sa ndaka-ka. Vaa ja kúni sa
kúu ja ni'i sa ndaka ja ni skuiso maa
Cristo Jesús ma ja skuta'vi ña'a ya
ma, vaa sukan ni skuiso ya kivi ni
ndani'i ña'a ya onde xinañu'u ma.

13 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si
o a, masu ja kúni sa ka'an sa nuu ni ja
jâ ni kundee sa kúu, chi ña'a. Kovaa
in ja sa'a sa kúu ja jâ ni xndoo sa
ndaka ja ni yo sa'a sa onde xi'na-ka
nuu ñatuu kuni-ka sa Cristo Jesús o a,
te ja sa'a-ka sa kúu tna'a ja chindee
ña'a ja kenda sa nuu iyo Su'si ma.
14 Te nde'ya sa ja kenda sa nuu iyo ja
kenda sa ma. Te ja maa Cristo Jesús
ma, te kundee sa ni'i sa ja ni skuiso
Su'si ma nuu ni ndakana ña'a ya ma.
15 Sukan jín kani ini ndaka o ja ni
ka kandija o Su'si ma. Nú nde
ni sama-ka jani ini ni, te sa'a na
ndakaxtnu'u maa Su'si ma nuu ni.
16 Kovaa in ja ká'an sa kúu: tna'a ja
ni ka jaku'ni ini o ma, te jín ko sa'a o
sukan.

17 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si
o a, jin sa'a ni sukan sa'a sa a, te jin
konde'ya ni nde in ka sa'a sukan ka
sa'a sa a.
18 Vaa jâ ka iyo kua'a xeen ñayii ja
ñatuu ka sa'a ndaa i, sukan ni ka'an
sa kua'a xeen jichi ma. Te vitna chi
nda'yu sa, te ká'an sa ja masu ñayii ka
kunimani nuu Cristo iya ni ji'i nuu
krusi ma ka kuu i.
19 Kovaa kenda kivi ja jin skenaa i
maa i, vaa su'si i kúu ja ka ñu'u ini
i ma, te jayiñu'u i ma kúu ja kan-nuu
ka ni'i i, vaa ndimaa ja iyo ñuu ñayivi
a ka ñu'u ini i ma.
20 Kovaa yo'o chi masu ñuu ñayivi a
jin koo o chi onde andivi ma iyo nuu
jin koo o. Te suni ka ndetu o ja onde
andivi ma ndii Jesucristo iya tátnuni
nuu o a, iya ni sa'a ja ni ka kaku o
nuu ja u'vi ma.
21 Te maa ya ndasajaa yikikuñu o
a, tna'a ja masu nde jiniñu'u a, te
nduvii nduva'a i sukan kaa yikikuñu
maa ya ma. Vaa ja maa tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya ma, te ndasajaa ya
yikikuñu o a, vaa maa ya tátnuni nuu
ndaka ja iyo a.

4

Ndimaa jín koo sii ini o nuu Iya Tátnuni ma

1 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu ni sa'ya Su'si o a, vaa kútoo
xeen ña'a sa te ñu'u xeen ini ña'a sa,
vaa maa ni ka sa'a ja iyo sii ini xeen
sa, te ja maa ni ma, te ni'i sa ja iyo ja
skuta'vi ña'a Su'si ma. Chukan kúu
ja jin konukuiñi va'a ni nuu Su'si Iya
Tátnuni ma.
2 Te jikan-ta'vi xeen sa nuu Evodia
ma ji'in Síntique ma ja jin ketna'a ini
ña sukan kúni iya tátnuni nuu o a.
3 Suni sukan jikan-ta'vi tna sa nuu
ni, ndijin ja ka ketna'a ini o a te
konukuiñi va'a ni nuu Su'si o a, ja na
chindee ni ña'a ya'a ja jin ketna'a-ka
ini ña, vaa ni ka chindee ña'a ña ni
ka kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si o a. Te suni sukan tna ni yo sa'a
ñani o Clemente ma, ji'in ndaka-ka
tee ni ka chindee tna'a ji'in sa ma. Te
vaa ñani o a ji'in ku'va o a chi jâ ka
yoxtnee ja ka nani de ma nuu tutu ka
ndee ja ka nani ñayii jâ ni ka ndani'i
ta'vi i ma.
4 Ndimaa jín koo sii ini o nuu iya
tátnuni nuu o a. In-ka jichi ká'an sa ja
jín koo sii ini o nuu ya.
5 Na jin ndakuni ña'a ndaka ñayii ma
ja ñayii ka sa'a ja vii ja va'a ka kuu ni,
vaa Iya Tátnuni ma chi jâ iyo yatni ya
ja ndii ya.
6 Masu nawa jin ko ndi ini ni, su'va
jin kakan-ta'vi xen-xeen ni nuu Su'si
ma nawa ka jiniñu'u ni ndaka jichi ka
ndakuan-ta'vi ni nuu ya ma.
7 Te maa Su'si ma na sa'a ja jin koo
mani ndaka o, vaa maa ya chi vivii
sa'a ya, te ûni masu kuu jaku'ni ini o
naxe sa'a ya ja kuu jin ketna'a ini o
te jin koo mani o ma. Te maa tnu'u
mani yukan na ko koto va'a ini anua
o a ji'in janitnuni o a, ja maa Cristo
Jesús ma.

Ndimaa ja vii ja va'a ma jín ku'un ini o

8 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu ni sa'ya Su'si o a, jin kani ini
ni sukan ka kuu ñayii ka sa'a ja ndaa
ndija ma, ji'in ñayii ka sa'a ja va'a ja

ndaa ma, ji'in ñayii in-ni ja ka jani ini
i ma, ji'in ñayii ka ka'an vii ka ka'an
mani ma, ji'in ñayii ka ka'an vii ka
ka'an va'a ñayii ma ja jin kuu i ma,
ji'in ñayii ka sa'a ndaka ja va'a ja sa'a
ja jin koo jayiñu'u i ma, te sukan jin
ko kuu tna ni.
9 Te jin ko sa'a ni sukan ni kaxtnu'u
sa ma, sukan ni tatnuni sa ma, sukan
ni ka jiniso'o ni te ni ka jini ni ja ni yo
sa'a sa ma. Te sukan jin ko sa'a ni, te
maa Su'si iya sa'a ja jin koo mani o
ma, koo ya ji'in ndaka ni a.

Tna'a ja vii ja va'a ni ka ndakua'a ñayii ñuu Filipos ma nuu Su'si ma

10 Kúsii ini xeen sa nuu iya tátnuni
nuu o a, ja ndaka ni ni ka ndaka'án
ña'a te ni ka tetniñu ni ja jiniñu'u sa
ma. Vaa masu ja ni ka ndunaa ña'a ni
kúu chi kuechi ja ñatuu ni kuu naxe
jin tetniñu ni ma kúu.
11 Kovaa masu ká'an sa sa'a kuechi ja
iyo nawa jiniñu'u sa, vaa jâ ni kutu'va
sa, te iyo sii ini sa, ndeva'a-ni nú
neva'a sa ja jiniñu'u sa ma xi ñatuu.
12 Te jini sa naxe kuu ja ko kunda'vi
ko kukee o ma, te jini sa naxe kuu
ja koneva'a o ndaka nawa jiniñu'u
o ma. Jâ ni kutu'va sa ndaka naxe
koteku sa ma, nú iyo kua'a ja kaa sa,
xi ko kokon ko yichi sa, xi koneva'a
kua'a-ka sa sana nawa jiniñu'u sa
ma, xi ja ñatuu nawa neva'a kuiti sa
ma.
13 Ndaka kuu sa'a sa, vaa iyo maa
Cristo ma ja chíndee chítuu ña'a ya.

14 Kovaa va'a-ni ni ka sa'a ni ja ni
ka chindee ña'a ni, kivi ni ndo'o ni
neni sa ma.
15 Vaa kivi ni kenda sa ñuu Macedo-
nia ma ja kua'an sa in-ka ñuu ma ja
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
ma, te maa in-ni ni ja ka iyo ni ñuu
Filipos a ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si
o a, ka kuu ñayii ni ka chindee ña'a
ndaka nawa jiniñu'u sa ma.
16 Vaa suni nuu iyo sa ñuu Tesalónica
ma, te suni in uu jichi ni ka tetniñu
ni xu'un ja kuatniñu sa ma.
17 Vaa masu ndúku sa ja na jin taa
kua'a ni ja kuatniñu sa chi su'va ja
kúni sa kúu ja jin sa'a kua'a-ka ni
ja va'a nuu Su'si ma, sukan-va'a koo
kua'a-ka ja ni ka sa'a ni nuu Su'si ma,
te ndataa ya.
18 Vaa ni ndani'i sa ndaka ja ni ka
tetniñu ni ji'in ñani o Epafrodito ma,
te vitna chi neva'a kua'a-ka sa, te
ñatuu nawa jiniñu'u-ka sa, vaa ni
ndani'i sa ja ni ka tetniñu ni ji'in de
ma, tna'a ja vii ja va'a ni ka ndakua'a
ni nuu Su'si ma, ja jáxiko asi ma, tna'a
ja játna ini Su'si ma.
19 Te maa Su'si o ma na taa ndaka
nawa ka jiniñu'u ni, vaa maa ya chi
neva'a ya ndaka ja kuu taa ya yo'o ja
ka kandija o Cristo Jesús ma.
20 Nuu maa Yuva o Su'si ma na koo
jayiñu'u ni-kani ni-jika. Te sukan kó
kuu.

Sukan ka ndakan-tnu'u ñaña'a de ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Filipos ma

21 Ndákan-tnu'u ñaña'a sa ndaka
tna'a o ka iyo ji'in ni a ja ni ka kandija
i Cristo Jesús ma, ja jâ ni ka xndoo i
ja u'vi ma. Suni ndaka tna'a o ka iyo
ji'in sa ya'a, ka ndakan-tnu'u ñaña'a
ña i.
22 Suni ndaka ñayii ja ni ka xndoo
i ja u'vi ja ka iyo i ñuu ya'a, ka
ndakan-tnu'u ñaña'a ña i. Te ñukuun
kuiti ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña ñayii
ka jinukuechi nuu tee kúu César ma.
23 Te kóo ja vii ja va'a skuta'vi ña'a
Jesucristo iya tátnuni nuu o a nuu
ndaka ni. Te sukan kó kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Colosas ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Colosas ma

1 Saña, kúu sa Pablo tee ni tetniñu
Jesucristo ma, ja sukan ni kuni maa
Su'si ma, te ka iyo sa ji'in ñani o
Timoteo a.
2 Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña sa
ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a
ja ka iyo ni ñuu Colosas a, ja ñatuu-ka
na ja u'vi ka sa'a ni ma te vivii ka
ndikin ni Cristo Jesús ma. Te Yuva
o Su'si ma, ji'in Jesucristo iya tátnuni
nuu o a, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja
va'a, te jin koo mani ni.

Jikan-ta'vi Pablo ma ja na kua'a Su'si ma tnu'u ndichi ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

3 Ndaka jichi ka jikan-ta'vi sa nuu
Su'si, Yuva Jesucristo iya tátnuni nuu
o ma, te ndimaa ka ndakuan-ta'vi sa
nuu ya ja jin kuu ni.
4 Vaa ni ka jiniso'o sa sukan ka
kukanu ini ni Cristo Jesús ma, te
sukan ka kutoo ni ndaka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si o ma ja ñatuu-ka na
ja u'vi ka sa'a i ma.
5 Vaa vitna chi jâ ka kukanu ini ni ja
iyo tu'va onde andivi ma ja va'a jin
ni'i ni ma, sukan ká'an tnu'u vii tnu'u
va'a ni ka jiniso'o ni ma, ja kúu tnu'u
ndaa tnu'u ndija Su'si o ma.
6 Te sukan ni kenda tnu'u ya'a nuu
ka iyo ni a, sukan ni kenda i ni-ka'nu
ñuu ñayivi a, te sa'a i ja ka nduvii
ka nduva'a ini anua ñayii ma. Te
chukan kúu ja ve jin ndukua'a-ka o
ja ka kandija o tnu'u Su'si o a, te
suni sukan tna ni kuu onde kivi ni ka
jiniso'o ni tnu'u vii tnu'u va'a ya ma,
te ni ka ndakunitnuni ni ja ja ndaa
kúu, te sukan vivii ka kuu ni.
7 Vaa sukan ni kaxtnu'u Epafras
ma tee ka kutoo xeen sa ma,
ja ka jinukuechi sa ji'in de nuu
Cristo Jesús ma, te ni-yu'u ni-ini de
jinukuechi de nuu ni a.
8 Te suni maa de ni ndakani nuu
sa sukan sa'a Xtumani Ndios ma, ja
vivii ka kutoo tna'a ni a.
9 Chukan kúu ja onde kivi ni ka jini
sa ma, te ñatuu ka ndunaa sa ja jin
kakan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja jin koo
va'a ni, te ka jikan-ta'vi xeen sa nuu
ya ja na jin jaku'ni va'a ini ndaka ni,
sukan kúni ya ja jin ko kuu ni ma, te
jin ko kuu ni ñayii ndichi nuu ya,
10 sukan-va'a jin ko sa'a jin ko kuu ni
sukan iyo ja jin sa'a yo'o ja ka ndikin
o Iya Tátnuni ma, te ndimaa jin sa'a
ni sukan játna ini ya ma, te jin sa'a ni
ndaka ja va'a ma, te ûni jin ku'un ini
ni ja jin jaku'ni-ka ini ni sukan kúni
ya ja jin ko kuu ni ma.
11 Te sukan ka jikan-ta'vi sa nuu
ya ja na taa ya tnu'u ndee tnu'u
ndatnu, sukan neva'a maa ya ma ja
kúu sa'a ya ndaka ma, sukan-va'a jin
kundee ni te jin kava kuee ini ni nuu
tnundo'o tnuneni ma,
12 sukan-va'a sii ini jin ndakuan-ta'vi
ni nuu Yuva o iya ni satu'va nuu
jin ndani'i ta'vi o ji'in ndaka-ka ñayii
ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma, vaa
masu nuu nee-ka ma ka iyo o a.
13 Vaa maa ya ni sa'a ja ni ka ndayaa
o nuu nda'a suchi iyo nuu nee ma, te
ni ka ndenda koo o ñuu nuu tátnuni
maa Sa'ya ya iya kútoo xeen ya ma
14 iya ni jati niñi ya ma nuu krusi ma.
Te chukan, saa ni ndasakanu ini Su'si
ma kuechi o ma, te ni ka ndayaa o
nuu ja u'vi ma.

Ja ni ji'i Cristo ma nuu krusi ma, te ni ka ndumani o ji'in Su'si ma

15 Su'si ma, masu kuu kuni ndijin
o ya, kovaa Cristo ma ni kaxtnu'u
sukan kaa ya ma, vaa suu ya kúu
Sa'ya xinañu'u Su'si ma, te maa ya jâ
iyo xinañu'u-ka sana ndaka-ka ja ka
iyo a.
16 Vaa ja maa ya ma, te ni sa'a Su'si
ma ndaka ja ka iyo ya, ndaka ja ka
iyo andivi ma, ji'in ndaka ja ka iyo
nuu ñu'ú ya, ja ka nde'ya o a, ji'in
ja masu ka nde'ya o a, ndaka ja ka

tatnuni ichi andivi ma, ji'in ndaka ja
ka tatnuni nuu ñu'ú ya. Te ja maa
Cristo ma, te ni sa'a Su'si ma ndaka,
te jayiñu'u maa Cristo ma kúu ja ka
iyo ndaka ja ka iyo a.
17 Te maa ya iyo xinañu'u sana
ndaka-ka ja ka iyo a, te ja maa ya, te
ka iyo ndaka, te ñatuu nawa naa.
18 Te maa ya kúu xini ndaka yo'o ja ni
ka nduu o sa'ya Su'si ma, te ka kuu
o yikikuñu ya ma. Te maa ya kúu
xinañu'u ma, te maa ya ni ndateku
xinañu'u ne'un ñayii ni ka ji'i ma,
sukan-va'a maa ya ko kuu xinañu'u
nuu ndaka ja ka iyo ñuu ñayivi a.
19 Vaa ni jatna ini Su'si ma ja nuu
maa Cristo ma koo ndaka tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya ma.
20 Te ja maa Cristo ma, te ndaka ja
iyo ñuu ñayivi a, ji'in ndaka ja ka iyo
andivi ma, ni ka ndumani i ji'in Su'si
ma. Vaa ja maa niñi ya ni jati nuu
krusi ma, te ndaka o ja ni ka kandija
o Cristo ma, te ni ka ndumani o ji'in
Su'si ma.
21 Vaa ndijin tna chi onde xi'na-ka
ma chi ñatuu ni ka yo ketna'a ini ni
ji'in Su'si ma, vaa kuechi ja ndimaa
ni ka yo ñu'u ini ni ja jin ko sa'a ni ja
u'vi ma.
22 Kovaa vitna jâ ni ka ndumani ni
ji'in Su'si ma, vaa maa Cristo ma ni
ndo'o ni neni nuu krusi ma nuu ni kii
ñayivi ya ma, sukan-va'a jin ndani'i
ta'vi o ma. Te onde sa'a ni sa'a ya ma,
saa ni ka nduvii, ni ka ndundoo ni
ma, te jin ko kuu ni ñayii ñatuu-ka na
ja u'vi ka sa'a ka kuu-ka, sukan-va'a
vivii ndenda koo ni nuu Su'si ma,
23 nú tnu ka'an o ja ka nukuiñi va'a ni
nuu Su'si o a, te ka kukanu ini-ka ni
ya, te másu ko jin ndunaa ni ndaka
sukan ni skuiso Su'si ma ja jin ni'i
ni ma, nuu tnu'u vii tnu'u va'a ni ka
jiniso'o ni ma. Vaa tnu'u ya'a kúu
tnu'u ja ka kaxtnu'u i ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, te suni ni tatnuni Su'si ma
ja kaxtnu'u sa nuu ni.

Sukan jinukuechi Pablo ma ja káxtnu'u de tnu'u Su'si ma nuu ñayii masu judío ka kuu i ma

24 Kovaa vitna chi kúsii ini sa sukan
ni ndo'o sa ja jin kuu ni a, te ja sa'a
ndo'o sa ya chi vala-ni kúu. Kovaa
Cristo ma chi ni ndo'o xen-xeen-ka
ya ja jin kuu o, sana ni ka nduu o
sa'ya Su'si ma, te vitna chi jâ ni ka
kuu o yikikuñu ya ma.
25 Te maa Su'si ma ni sa'a ja
kunukuechi sa nuu ya, sukan-va'a
kaxtnu'u ndi'i kuiti sa tnu'u vii tnu'u
va'a ya ma nuu ni a, sukan ni jani ini
ya ja jin kuu ni ma.
26 Te tnu'u ya'a chi ñatuu ni ka yo jini
ñayii ma onde xi'na xen-xeen-ka ma,
kovaa vitna chi jâ ni kaxtnu'u Su'si
ma nuu ñayii ñatuu-ka na ja u'vi ka
sa'a i ma.
27 Vaa ni kuni Su'si ma ja jin kuni
ndaka o ja vii ja va'a ja jin ni'i ni ja
ka kuu ni ñayii masu ñuu judío ma.
Te cha'a kúu ja koo Cristo ma me'ñu
ndaka ni ma, te chukan kúu ja ka
kukanu ini ni ja koo jayiñu'u Cristo
ma ji'in ni.
28 Saña chi ka kaxtnu'u vii ka
kaxtnu'u va'a sa tnu'u Cristo ma, te
ka ndaka'an-so'o sa nanimaa tnu'u
ndichi ya ma nuu ndi-in ndi-in ñayii
ma, sukan-va'a kivi ndakan Su'si ma
kuenda nuu o ma, te ka iyo vii ka iyo
ndoo o ndenda koo o nuu ya ma ja
ma Cristo ma.
29 Te maa tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ni taa Cristo ma kúu ja chíndee ña'a
ja jinukuechi sa nuu ya a, te ndí ini
xeen sa ja jin kuu ni a.

2

1 Vaa kúni sa ja jin kuni ni sukan
ndo'o neni sa ja jin kuu ni a, ji'in ja
jin kuu ñayii ñuu Laodicea ma, ji'in ja
jin kuu ndaka-ka ñayii ñatuu jin kuni
tna'a-ka ji'in sa a,
2 sukan-va'a jin ndani'i ndaka ni
tnu'u kanu ini ini anua ni a, te jin
ku'un ini ni ja jin kutoo tna'a ndaka
o, onde jin kundee o jin jaku'ni ndi'i
kuiti ini o ndaka sukan iyo ja taa
Su'si ma, sukan-va'a jin ndasa'a o
kuenda ndaka ja ñu'u ini Yuva o Su'si
ma ja sa'a ya ja jin kuu o ma nuu ni
tetniñu ya Cristo ma.

3 Vaa nuu maa Cristo ma iyo ndaka
tnu'u ndichi tnu'u va'a ma, ji'in naxe
jin jaku'ni ini o ma.
4 Te ndaka cha'a ká'an sa, sukan-va'a
ñatuu na in ko xnda'vi ña'a ji'in
ndeva'a-ni tnu'u ka kuni i ja jin
kandija ni ma.
5 Kovaa visi ñatuu iyo sa nuu ka iyo
ni a, kovaa ini anua sa a chi iyo sa
ji'in ni, te kúsii ini sa ja jini sa sukan
ka iyo ndaa ni nuu Su'si ma, te ka
kukanu ini va'a ni Cristo ma.
6 Chukan kúu ja sukan ni ka
jan-ta'vi ni Cristo ma ja kuu ya iya
tátnuni nuu ni ma, jin ko sa'a jin ko
kuu ni sukan kúni maa ya ma.
7 Jin ku'un ini ni ja jin ni'i yo'o va'a ni
nuu tnu'u maa ya a, te jin konukuiñi
vava'a ni nuu maa ya a, te jin kukanu
ini vava'a ni ya, sukan ni ka kutu'va
ni ma. Te ndimaa jin ndakuan-ta'vi
ni nuu ya.

Sukan jin sa'a jin kuu o ja ka kandija o Cristo ma

8 Jin ko koto va'a ni ja ñatuu na in
ko xnda'vi ña'a ja jin ko kaxtnu'u i
sukan-ni ka skua'a ñayii ma-ni, vaa
tnu'u iyu tnu'u su'va-ni kúu ma, vaa
ka ndane'e i sukan ka ka'an ñayii
ma-ni, te masu na tnu'u kanu ini
iyo ja ka ka'an i ma. Vaa tna'a ja
ka skua'a ñayii ñuu ñayivi a-ni kúu
ma, te ka kukanu ini i ja ka tatnuni
ñuu ñayivi a, te ñatuu ka kukanu ini i
Cristo ma.
9 Te vitna ja maa Cristo ma kúu
ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si
ma.
10 Te ndijin chi jâ ka neva'a ni ndaka,
vaa ka iyo ni ji'in ya ma. Vaa maa ya
tátnuni nuu ndaka ja ka tatnuni ma.
11 Vaa ja maa Cristo ma, te jâ ni ka
jakitnuni ni, te masu sukan ni ka yo
chitnuni tna'a ñayii ma ni sa'a ya chi
ja ni ka kandija ni maa ya ma kúu, te
ni xtandiyo ya ndaka ja u'vi ni ka yo
sa'a, ni ka yo kuu ni ma.
12 Vaa kivi ni ka jandute ni ma, te
kuenda tnu'u ja ni ka ji'i ni, te ni
ka kuyu'u ni sukan ni kuyu'u ya ma,
nuu ni ka sa'vi ni nuu ndute ma. Te
suni sukan ni ndateku ya ma, suni
sukan ni ka ndateku ni, nuu ni ka
nana koo ni nuu ndute ma. Vaa ni
ka kandija ni ja iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu Su'si ma, vaa ni ndaxteku ya
Cristo ma.
13 Vaa ndijin chi kuenda tnu'u ja ni
ka ji'i ni, ka iyo ni, kuechi ja u'vi ni
ka yo sa'a, ni ka yo kuu ni ma, vaa
masu ñayii judío ma ni ka yo kuu ni
ma. Te ni sakanu ini ña'a Su'si ma
ndaka ja u'vi ni ka yo sa'a ni ma, te ni
ndaxteku ña'a ya, sukan ni ndaxteku
ya Cristo ma.
14 Te ni ndaxnaa ya tutu ndee ja
ka tavi ni ma nuu ká'an ja masu
ñayii ñuu ya ma ka kuu ni ma, te ni
xtandiyo ya ne'un ndaka ni a, te ni
chitnii ya nuu krusi ma.
15 Nuu ni ji'i ya nuu krusi ma, te
sukan ni kaxtnu'u ya nuu ñayii ma ja
ni kundee ya ni ndaxtandee ya tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ja ka tatnuni ñuu
ñayivi a.
16 Te chukan kúu ja ñatuu na in
ko xtekuechi ña'a ja u'vi kúu ja
ndeva'a-ni na ndeyu ka jaa ni ma, xi
na ndute ka ji'i ni ma, ji'in ja ñatuu
ka chiñu'u ni viko ka sa'a i ma, ji'in
kivi ndenda yoo jaa ma, ji'in kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma.
17 Vaa ndaka tnu'u ya'a kúu ja ni
kaxtnu'u Moisés ma, ja ni xtu'va ña'a
de sukan ko kuu kivi kenda Cristo
ma kúu. Kovaa maa Cristo ma kúu
ja ndandaa ja iyo ja jin kandija o ma.
18 Chukan kúu ja ñayii ka sa'a tnu'u
ja ñayii nda'vi ini ka kuu i ma, ja ka
ndachiñu'u i ángel ma, te ka sa'a i
tnu'u ja ka jininuu i ja ká'an Su'si ma,
te ka kuvixi i ja sukan ka jani ini i
ma, máko jin kua'a ni tnu'u ja jin ko
xnda'vi ña'a i ja jin skenaa ni maa ni,
vaa ndijin chi jâ ni ka ndani'i ni tnu'u
va'a ma.
19 Kovaa ñayii yukan chi masu nde ka
tnii tna'a i ji'in Cristo ma, ja kúu ya
xini o ma te tátnuni ya nuu ndaka o
ja ka kuu o yikikuñu ya ma. Kovaa
yo'o chi ja maa Cristo ma, te jin
jaku'ni-ka ini o, te jin kua'nu-ka o, te
jin ketna'a-ka ini o sukan kúni maa
Su'si ma.

20 Nú ni ka ji'i ni sukan ni ji'i Cristo
ma nuu ndaka ja ka sa'a ka kuu ñayii
ñuu ñayivi a, ¿te nava'a ka sa'a ka kuu
ni ndaka ja ka sa'a ka kuu ñayii ñuu
ñayivi a, te ka kandija ni sukan ka
tatnuni i ma?
21 Vaa ka ka'an i ja másu ko jin ke'e
ko jin kaan ni ma, ni a másu ko jin
kototnuni ni ji'in yu'u ni ma, ni a
másu ko jin kaki'i nda'a ni ma, vaa
masu ja va'a kúu, ka ka'an i.
22 Vaa ndaka cha'a chi ja ka kaxtnu'u
ñayii ma-ni kúu, te ka tatnuni i ja jin
sa'a ñayii ma, te vitna ja ndaka ndat-
niñu ya'a chi ka tivi i nuna kuatniñu
o, te ka naa i.
23 Ja ndaa kúu ja ndaka cha'a chi ka
iyo ñayii ka jani ini i ja va'a kúu, te
ka xndo'o ka xneni i maa i ja jin
kondikin i ja jin sa'a i ndaka cha'a,
kovaa masu nde jiniñu'u ndaka
cha'a, chi yika-ni ja ka sa'a ñayii ma
sukan ka jatna ini yikikuñu i ma-ni
kúu. ¿Te nava'a ka kandija ni ma?

3

1 Nú tnu ka'an o ja ni ka ndateku
ni sukan ni ndateku Cristo ma, te jin
ndanduku ni ja ka iyo onde sukun
ma, tna'a ja ka iyo ja taa ya ma, tna'a
ja ka iyo nuu núkoo Cristo ma xiñi
kua'a Su'si ma.
2 Jin konde'ya ni ja ka iyo onde sukun
ma, ja taa Su'si ma, te máko jin
konde'ya-ka ni ja ka iyo ñuu ñayivi a.
3 Vaa ndijin chi ja ni ka ji'i ni nuu
ndaka ja u'vi ma, te ja maa Cristo ma,
te ka sa'a ni sukan játna ini Su'si ma.
4 Te jâ ka iyo ni ji'in Cristo ma, te kivi
jin kuni o ya ma, te jin kuni o sukan
jin koo jayiñu'u o ji'in ya ma.

Jín xndoo o ndaka ja u'vi ni ka yo sa'a o ma, te jín ndatnii o jín ndasa'a o sukan játna ini Su'si ma

5 Jin ku'un ini ni ja másu ko jin
ko sa'a-ka ni sukan ka sa'a ñayii ñuu
ñayivi ya, ja ka sa'a i sukan ka kuu
ini maa i ma, te ka satne'e i ini anua
i ma, te ka sa'a ndeva'a ndekuu-ni
i maa i ma, te ka ndiyo ini i ja jin
koneva'a i ndaka ja iyo ñuu ñayivi
a, te ka sa'a i sukan ka sa'a ñayii ka
ndachiñu'u tna'a ja masu Su'si ka kuu
ma.
6 Kovaa ñayii ka sa'a sukan ma chi
ndákiti ini Su'si ma nuu i, te kenda
kivi ja jin ndachunaa i ja ka sa'a i ma,
vaa masu nde ka kandija i ja tátnuni
Su'si ma.
7 Ndaka chukan ni ka yo sa'a tna ni,
nuu ni ka yo iyo ni nuu ja u'vi ma.
8 Kovaa vitna ja jâ ka iyo ni ji'in
Cristo a, te jin xndoo ni ndaka ja u'vi
ka sa'a i ma. Másu ko jin ndakiti-ka
ini nuu tna'a ni. Másu ko jin ka'an
u'vi nuu tna'a-ka ni. Másu ko jin
ka'an ndeva'a ni ja jin kuu tna'a ni
ma. Te másu ko jin ka'an-ka ni tnu'u
kini tnu'u ndeva'a nuu tna'a ni ma.
9 Másu ko jin xnda'vi nuu tna'a-ka
ni, sukan ni ka yo sa'a, ni ka yo
kuu ni onde xi'na-ka ma, nuu ñatuu
jin kandija-ka ni Cristo o a, chi vaa
ndaka chukan jâ ni ka xndoo ni ja
másu ko jin sa'a-ka ni.
10 Vaa jâ ni ka ndujaa ni nuu Su'si ma.
Te ja kúni ya kúu ja jin jaku'ni ndi'i
kuiti ini ni, te jin nduu ni sukan kaa
maa iya ni sa'a ña'a ma.
11 Vaa Cristo ma chi masu nde sa'a
siin ya ñayii griego ma, xi ñayii judío
ma, xi ñayii yitnuni sukan ni tatnuni
Moisés ma, xi ñayii ñatuu yitnuni ma,
xi ñayii in-ka ñuu kúu i ma, xi ñayii
ñatuu ni ka yo jini i naxe jin ko sa'a
jin ko kuu i ma, xi ñayii satniñu nuu
in-ka ñayii ma, xi ñayii ñatuu satniñu
nuu in-ka ñayii ma, vaa maa in-ni ya
tátnuni nuu ndaka o ma, te iyo ya ji'in
ndaka o ma, ndeva'a-ni na in ka kuu
o chi inuu-ni ka kuu o nuu ya.

12 Vaa Su'si ma, ni kutoo ña'a ya
ndaka o ja ni ndakaji ña'a ya te ka
kuu o ñuu ya ma te ñatuu-ka na ja
u'vi ka sa'a-ka o. Chukan kúu ja jín
ko sa'a jín ko kuu o ndaka sukan játna
ini Su'si ma. Jín kunda'vi ini tna'a o.
Jín kava va'a ini o, te má jin kani ini
o ja suu o ka ndanuu-ka ma. Te jín
kava kuee ini nuu tna'a o,
13 te jín kanda o nawa ka sa'a ña'a
tna'a o ma. Vaa sukan ni sakanu
ini ña'a Cristo ma, te sukan tna jín
sakanu ini o tna'a o ma.
14 Te ndaka cha'a kuu jin sa'a o, nuna

jin kutu'va o ja jin kutoo tna'a ndija
o, vaa ja kutoo tna'a o ma kúu ja sa'a
ja ûni jin ketna'a ini ndaka o.
15 Te maa Su'si ma na chunee ini
anua o a tnu'u mani ma, te jín koo
mani ndaka o, vaa chukan kúu ja
ni ndakana ña'a ya ja jin ko kuu o
yikikuñu ya ma, te in-ni ñayii jin ko
kuu o. Te ndimaa jin ndakuan-ta'vi
o nuu Su'si ma ji'in nuu ndi-in ndi-in
tna'a o ma.
16 Te nanimaa tnu'u Su'si ma na jin
kun-nee ini anua ndaka ni a, te jin
ndakaxtnu'u nuu tna'a ni, te ndi-
maa tnu'u ndichi ko kuu tnu'u jin
ndaka'an-so'o nuu tna'a ni a. Te ini
anua ni a koo tnu'u sii ini, te jin
kata ni yaa salmos ma, ji'in yaa ká'an
sukan sa'a Iya Tátnuni ma ja jin kuu
o ma, sukan-va'a na koo jayiñu'u ya
ma.
17 Te ndaka ja jin sa'a ni ma, xi nde
a jin ka'an ni ma, te jin ndakune'e
ni ja maa Jesús iya tátnuni nuu o a,
te jin sa'a ni. Te ja maa ya, te jin
ndakuan-ta'vi ni nuu Yuva o Su'si
ma.

Sukan jin kuandetu nuu tna'a ndi-in ndi-in o vitna ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma

18 Ndijin ja ka kuu ni ña'a ni ka
tnanda'a ma, jin kuandetu ni nuu yii
ni ma, vaa sukan játna ini Iya Tátnuni
ma.
19 Ndijin ja ka kuu ni tee ni ka
tnanda'a ma, jin kutoo ni ñasi'i ni ma,
te máko jin ko ka'an xiko ni nuu ña
te jin ko sa'a ndeva'a ni ña.
20 Ro'o ja ka kuu ro suchi kuechi ma
xi suchi jaa ma, jin kandija ndaka ja
va'a ká'an yuva ro ma, ji'in ja va'a
ká'an si'i ro ma. Vaa sukan játna ini
Iya Tátnuni ma.
21 Ndijin ja ka iyo sa'ya ni ma, máko
jin ka'an ndeva'a ni nuu i te jin sa'a
ni ja jin ndakiti ini i nuu ni te ma jin
kandija-ka i ja ka ka'an ni ma.
22 Ndijin ja ka satniñu ni nuu jito'o
ni ma, jin kandija ni ndaka nawa
tátnuni de ma, te másu ko jin sa'a ni
ja ka satniñu ni yika-ni ora ka nde'ya
de ma, sukan ka sa'a ñayii ka nduku
ja jin kuatnu'u ini ña'a ñayii ma-ni.
Su'va ndijin chi ni-yu'u ni-ini ni jin
satniñu ni, vaa ka na'a ni ja nde'ya
ña'a Iya Tátnuni ma.
23 Te ndaka ja jin sa'a ni ma, ni-yu'u
ni-ini ni jin sa'a ni, vaa jin kona'a
ni ja kuenda tnu'u ja nuu maa Iya
Tátnuni ma ka jinukuechi ni, ja sukan
ka jinukuechi ni nuu ñayii ma.
24 Vaa jâ ka jini ni ja maa Iya Tátnuni
ma taa ja jin kuta'vi ni ma, vaa ka
jinukuechi ni nuu Cristo iya tátnuni
nuu o a.
25 Kovaa ñayii ka sa'a ja u'vi ma chi
jin ndani'i jin ndatna'a maa i ja u'vi
ka sa'a i ma. Te ñayii ka sa'a ja va'a
ma chi jin ndani'i jin ndatna'a maa
i ja va'a ka sa'a i ma. Vaa Su'si ma,
ndakan ndaa ya kuenda nuu ndi-in
ndi-in o.

4

1 Ndijin ja ka neva'a ni ñayii ka
satniñu nuu ni ma, jin sa'a va'a jin
sa'a ndaa ni ja jin kuu i ma, vaa ka
na'a tna ni ja onde andivi ma iyo iya
xi-nuu ka jinukuechi ni ma.

2 Te másu ko jin kava kuxi ni ja jin
kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma, te másu
ko jin ndunaa ni ja jin ndakuan-ta'vi
ni nuu ya ma.
3 Te suni jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si
ma ja jin kuu sa, sukan-va'a na nda-
nune ichi jin koo sa jin kaxtnu'u sa
tnu'u maa ya a, sukan-va'a jin kuni
kua'a-ka ñayii ma tnu'u maa Cristo o
a. Vaa kuechi ja kaxtnu'u sa tnu'u
maa ya a, te yinee va'a sa vekaa ya
a.
4 Jin kakan-ta'vi ni nuu ya ja na
kaxtnu'u vii kaxtnu'u va'a sa tnu'u
maa ya a, sukan kúni ya ja sa'a sa a.

5 Jin kani va'a ini ni naxe jin ko
kuu ni ji'in ñayii ñatuu jin kandija-ka
tnu'u Cristo o a, te ndaka kivi ndaka
ora, te jin kaxtnu'u ni tnu'u maa ya
nuu ñayii ma.
6 Ndaka ja jin ka'an ni ma, te jin ka'an
ni tnu'u vii tnu'u va'a tnu'u kuatniñu,
sukan-va'a nawa jin ko kakan-tnu'u
ña'a ñayii ma, te jin ni'i ini ni naxe
jin ndakone'e ni nuu ndi-in ndi-in i
ma.

Sukan ka ndakan-tnu'u ñaña'a de ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Colosas ma

7 Te ndaka naxe ka iyo naxe ka kuu
sa ya chi ndakani maa ñani sa Tíquico
a, tee ka kutoo tna'a ji'in sa a. Tee
ya'a chi ni-yu'u ni-ini de chíndee ña'a
de ja jinukuechi sa nuu Iya Tátnuni a.
8 Te suu de ni tetniñu sa ja na jaan de,
sukan-va'a jin kuni sa naxe ka iyo ni
jiña, te na ndaka'an-so'o de nuu ni a.
9 Te kuan jaan tna ñani o Onésimo
ma, tee ka kutoo tna'a ji'in o a, tee
ni-yu'u ni-ini de jinukuechi de nuu
Su'si o a, ja kúu de tna'a maa ni a. Te
jin ndakani de ndaka naxe ka iyo sa
ya'a.

10 Ñani o Aristarco a, tee ka yi-
nee ji'in sa vekaa ya, ndakan-tnu'u
ñaña'a ña de. Suni Marcos sajin
Bernabé a. Nuna jaan de jan koto
ña'a de, te jin kuan-ta'vi ni de, vaa jâ
ka na'a ni sukan ni tatnuni sa ja jin
ko kuu ni ji'in de ma.
11 Te suni ndakan-tnu'u ñaña'a ña
Jesús ma tee ka xnani i Justo ma.
Te maa in-ni tee ya'a ka kuu tee
judío ma ja ka chindee ña'a de ja
ka kaxtnu'u sa nuu ñayii ma sukan
tátnuni Su'si ma, te ni ka sa'a de ja ni
ndusii ini sa.
12 Suni ndakan-tnu'u ñaña'a ña
Epafras ma, te suni tna'a maa ni kúu
de. Tee jinukuechi va'a nuu Su'si
o ma kúu de, te ndimaa jikan-ta'vi
xen-xeen de ja jin kuu ni, sukan-va'a
jin konukuiñi va'a ni nuu Su'si o a te
jin sa'a ni ndaka tu'u ja kúni ya ma.
13 Te maa sa jini ja sukan ndí ini xeen
de ja jin kuu ni a, ji'in ja jin kuu ñayii
ñuu Laodicea ma, ji'in ja jin kuu ñayii
ñuu Hierápolis ma.
14 Suni ndakan-tnu'u ñaña'a ña Lu-
cas tee tatna ma, tee ka kutoo tna'a
ji'in o ma, ji'in tee kúu Demas ma.
15 Jin ndakua'a ni nchuxi tna'a o ka
iyo ñuu Laodicea ma, ji'in ña'a kúu
Ninfas ma, ji'in ndaka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si o a ja ka iyo i ve'e
ña ma.
16 Nú ni jinu ni ka ka'vi ni carta ya'a
nuu ka iyo ni a, te jin tetniñu ni kí'in
nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a ja
ka iyo i ñuu Laodicea ma, sukan-va'a
na ka'vi in ñayii nuu ndaka i ma. Te
carta iyo yukan na ndajaa nuu ka iyo
ni a, te jin ka'vi ni nuu ndaka tna'a o
ni ka nduu sa'ya Su'si o a.
17 Jin kuña'a ni tee kúu Arquipo a ja
sa'a ká'an sa nuu de: “Ko ndi ini ni ja
sinu ni tniñu ni kunda'a ni nuu Iya
Tátnuni ma.”

18 Saña ja kúu sa Pablo a, te
nda'a maa sa tée sa tnu'u ya'a ja
ndákan-tnu'u ñaña'a ña sa, te jin
kona'a ni ja yinee va'a sa vekaa ya.
Te maa Su'si o ma, na skuta'vi ña'a ya
ja vii ja va'a nuu ndaka ni. Te sukan
kó kuu.

Carta xinañu'u ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Tesalónica ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Tesalónica ma

1 Saña ja kúu sa Pablo te ka iyo sa
ji'in Silvano a ji'in Timoteo a, te ka
tee sa tnu'u ya'a, te ka tetniñu sa nuu
ni ja ka kandija ni tnu'u Su'si o a, ja
ka iyo ni ñuu Tesalónica a, te ka iyo ni
ji'in Yuva o Su'si a ji'in Jesucristo iya
tátnuni nuu o a. Te ka kuni sa ja maa
Su'si o ma, na skuta'vi ña'a ya ndaka
ni ja vii ja va'a, te na sa'a tna ya ja jin
koo mani ni.

Sukan vivii ni ka kandija ñayii ñuu Tesalónica ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, sukan jín kandija tna in-ka jichi ñayii ma

2 Ndimaa ka ndakuan-ta'vi sa
nuu Su'si ma ja jin kuu ni, te ka
ndakune'e ña'a sa ora ka jikan-ta'vi
sa ma.
3 Ka ndaka'án ka ndaka'án sa
nuu Yuva o Su'si ma ja sukan ka
jinukuechi ni nuu Su'si ma vaa ka
kandija ni tnu'u ya ma, ji'in sukan
ka jinukuechi ni nuu tna'a o a vaa ka
kutoo tna'a ni i, ji'in sukan ka kanda
ni a te ka ndo'o ka neni ni a vaa ka
kukanu ini ni Jesucristo iya tátnuni
nuu o ma ja sa'a ya ja jin koo va'a ni.
4 Maa Su'si ma kútoo ña'a ndaka ni ja
ni ka nduu ni sa'ya ya ma, te ka jini
sa ja maa ya ni ndakaji ña'a,
5 vaa kivi ni ka kaxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a ma nuu ni a, te masu
yika-ni ja tnu'u ka ka'an-ni sa kúu,
nú masu ja iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu maa Xtumani Ndios ma ji'in
sa. Te sukan ni ka ka'an sa, vaa ka
kukanu ini xeen sa nuu Su'si ma ja
ja ndaa kúu. Te ka na'a ni sukan ni
ka yo kuu sa ji'in ni, vaa ka kuni sa
ja jin koo va'a ni nuu Su'si ma.
6 Ndijin chi ni ka sa'a ni sukan ni
ka sa'a maa sa ma, ji'in sukan ni sa'a
maa Iya Tátnuni ma. Te maa Xtumani
Ndios ma ni sa'a ja ni ka jan-ta'vi sii
ini ni tnu'u vii tnu'u va'a ma, visi ka
ndo'o ka neni ni a.
7 Te sukan, te ni ka kuu ni ñayii jin
kaxtnu'u naxe jin ko kuu ndaka-ka
ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo
i ñuu Macedonia ma ji'in ñuu Acaya
ya.
8 Te ja maa ni, te ni kee tnu'u Iya
Tátnuni ma, te ni jitenuu i masu
yika-ni ja ñuu Macedonia ma ji'in
ñuu Acaya ya, nú masu ja ni-ka'nu
ñuu ñayivi a, te ndaka i ka jini sukan
ka kandija ni nuu Su'si ma. Te
chukan kúu ja masu nawa jiniñu'u ja
jin ka'an-ka sa.
9 Su'va ka ka'an maa i sukan vivii
ni ka jan-ta'vi ña'a ni ma, ji'in sukan
ni ka xndoo ni ja masu Su'si ka kuu
ma, te ni ka ndandikin ni Su'si ndija
ma iya téku ma, te ni ka keja'a ni ka
jinukuechi ni nuu ya.
10 Suni ka ndakani i sukan ka kukanu
ini ni Jesús ma, Sa'ya Su'si ma, iya ni
ji'i te ni ndateku ya ma, te ka ndetu
ka ndetu ni ja ndii ya onde andivi
ma. Te maa ya sa'a ja jin kaku o nuu
tnundo'o tnuneni iyo ja kenda ma.

2

Sukan ni satniñu Pablo ma ja ni kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma nuu ñayii ñuu Tesalónica ma

1 Ndaka ni ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si ma, ka jini ni ja va'a-ni ni kuu ja
ni jan koo sa ni jan koto ña'a sa ma.
2 Vaa ka jini ni ja visi ni ka xndo'o,
ni ka xneni ña'a ñayii ñuu Filipos ma,
kovaa maa Su'si ma ni chindee ña'a
ja ni ka kusaa ini sa, te ni jan koo sa
nuu ka iyo ni a, te ni ka kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a ya ma nuu ni a,
visi kua'a ñayii ni ka yo ja'nu ndee
ma.
3 Vaa tna'a ja ni ka kaxtnu'u sa ma chi
tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu, te masu
tnu'u xnda'vi tna'a o kúu, ni a sa'a
u'vi nuu tna'a o kúu.
4 Vaa maa Su'si ma ni kukanu ini
ña'a, sukan-va'a jin kaxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a ma, te sukan ka sa'a sa
a. Te ja ka ka'an sa a, masu ka kuni

sa ja jin chiñu'u ña'a ñayii ma chi ja
ka kuni sa kúu ja jatna ini Su'si ma
ja ka sa'a sa a, vaa maa ya kúu iya
jinitnuni nawa jani ini o a.
5 Vaa ka jini ni ja masu nama ni ka
ka'an sa tnu'u vivii te jin xnda'vi ña'a
sa sukan-va'a jin taa ni xu'un ni ma.
Te maa Su'si o ma na'a,
6 chi vaa masu ka nduku sa ja jin
chiñu'u ña'a ñayii ñuu ñayivi a, ni
a maa ni, ni a in-ka ñayii. Tee ni
tetniñu maa Cristo ma ka kuu sa, te
ka iyo sa ja kuu jin tatnuni sa ja jin
kunukuechi ni nuu sa, kovaa ñatuu
ni ka sa'a sa sukan.
7 Su'va vivii ni ka yo kuu sa ji'in ni
ma. Sukan kúu in ña'a jito vivii ña
sa'ya maa ña ma, sukan ni ka yo kuu
sa ji'in ni ma.
8 Vaa ka kutoo xeen ña'a sa, te
chukan kúu ja masu yika-ni a ka kuni
sa ja jin kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma nuu ni a, su'va ni-yu'u
ni-ini sa jin kunukuechi sa nuu ni,
sukan-va'a kuu jin chindee ña'a sa ja
na jin kundee ni nuu tnundo'o kenda
koo ma, vaa ûni ka kutoo tna'a xeen
o.
9 Ndaka ni ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
o ma, jin ndaka'án ni sukan ni ka yo
satniñu sa ma. Sukan, te ni ka yo ni'i
sa ja jin koteku sa ma. Nduu ñuu ni
ka yo satniñu sa, sukan-va'a ñatuu na
nde ni ko ndi ini naxe jin kaa sa ma,
nani ni ka yo kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si o a.
10 Maa Su'si o a ji'in ndaka maa ni
ka na'a ja masu nama ni ka sa'a ña'a
sa ja u'vi ma, te ni ka sa'a ndaa, ni
ka sa'a ndija sa ji'in ndaka ni ja ni ka
kandija ni Su'si ma. Te ñatuu-ka na
ja u'vi iyo ji'in sa.
11 Vaa jâ ka jini ni ja sukan ka kuu
o ji'in sa'ya o ma, sukan ni ka yo
ka'an-so'o sa nuu ni naxe jin ko kuu
ni ma, te ni ka yo ndaka'an-mani
ña'a sa ndi-in ndi-in ni ora ka kuxii
ini ni ma,
12 te ni ka yo tatnuni sa nuu ni ja
jin ko kuu ni sukan ka kuu ñayii ka
ndikin Su'si ma, vaa ni kana ña'a ya
ja jin koo o ji'in ya nuu tatnuni ya ma
te jin koo jayiñu'u o ji'in ya.
13 Te chukan kúu ja suni saña tna
chi ndimaa ka ndakuan-ta'vi sa nuu
Su'si o a ja kivi ni ka jan-ta'vi ni tnu'u
Su'si ma ja ni ka ka'an sa ma, te masu
ni ka jani ini ni ja sukan-ni kúu in
tnu'u ka ka'an-ni ñayii ma kúu, nú
masu ja sukan ká'an maa Su'si ma
kúu tnu'u ni ka ka'an sa nuu ni ma.
Te ni ka jini ni ja ja ndaa kúu tnu'u
maa Su'si ma, te satniñu i ini anua o
a ja ka kandija o Su'si o a.
14 Vaa ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si o ma, ni ka ndo'o ni sukan ni ka
ndo'o ñayii ka iyo ñuu Judea ma ja ka
kandija i Su'si ma ja maa Jesucristo
ma. Vaa ni ka sa'a ndeva'a ña'a ñayii
judío ma, te vitna ja ndi-tna'a ñuu i
ma, te sukan ni ka xndo'o ña'a maa
ñayii ñuu ni a.
15 Te ñayii judío ma ka kuu ñayii ni ka
ja'ni Jesús Iya Tátnuni ma, ji'in tee ni
ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma. Te saña, ni ka taji ña'a i, te
ñatuu ka sa'a i sukan játna ini Su'si
ma, te ka ja'nu ndee i nuu ndaka
ñayii ma ja má jin kandija i tnu'u
Su'si ma.
16 Te ka ja'nu ndee i ja má jin ka'an
sa nuu ñayii masu judío ka kuu i ma,
chi vaa masu ka kuni i ja jin ndani'i
ta'vi tna ñayii yukan. Te sukan, te
ndimaa ka jiso kuechi xeen i, te jâ iyo
ja xndo'o xneni Su'si ma ndaka ñayii
yukan.

Pablo ma, kúni de ja ki'in de in-ka jichi ñuu Tesalónica ma

17 Kovaa ndaka ni ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si ma, ka iyo jika-ka sa jaku
kivi nuu ka iyo ni a, kovaa ini anua
o a chi ka ñu'u ini tna'a o, te ka ndi
ini xeen sa, te ka kuni xeen sa ja jin
kuni tna'a o.
18 Chukan kúu ja ni ka kuni sa ja jan
koo sa nuu ka iyo ni a, te saña ja kúu
sa Pablo a, ja ndaa ja uu uni jichi ni
kuni sa ja jaan sa. Kovaa ni ja'nu
ndee tachi ma.
19 Kovaa saña chi ka kukanu ini sa ja
jin koo sii ini xeen sa nuu Jesús iya
tátnuni nuu o a kivi ndii ya ma, vaa
ndataa ya ja vii ja va'a jin kuta'vi sa,
vaa ni ka kandija ni ja ni ka ka'an sa
ma.

20 Chukan kúu ja ndijin ka kuu jayiñu'u sa nuu Su'si ma, te chukan kúu ja ka kusii ini xen-xeen sa.

3

1 Chukan kúu ja nuu ñatuu ka kundee-ka ini sa ma, te ni ka ndatnu'u tna'a sa ja jin kendoo maa in-ni sa ñuu Atenas ya,
2 te ni ka tetniñu sa tna'a o Timoteo a tee satniñu nuu Su'si o a tee ka chitna'a ji'in sa a ja ka kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma, sukan-va'a chindee ña'a de te ndaka'an-so'o de nuu ni, sukan-va'a kuu jin ko sa'a-ka ni sukan iyo ja jin ko sa'a ndaka o ja ka kukanu ini o Su'si ma,
3 sukan-va'a ñatuu na in ndakokuiñi ja kuechi ja ka ndo'o ka neni o a. Vaa ka jini maa ni ja ka iyo o ja jin ndo'o jin neni o,
4 vaa nuu ni ka iyo-ka sa ji'in ni ma, te jâ ni ka xtu'va ña'a sa ja sukan jin ndo'o o. Te jâ ka jini ni, vaa sukan jâ ni ka ndo'o ni a.
5 Te chukan kúu ja nuu ñatuu kundee-ka ini sa ma, te ni tetniñu sa tna'a o Timoteo a ja jan koto ña'a de nú ka nukuiñi va'a ni nuu Su'si ma, nasa yukan, te ska'an ña'a tachi ma te naa ndaka ja ni ka kaxtnu'u sa nuu ni a.

6 Kovaa vitna ja ni ndenda Timoteo a nuu ka iyo sa ya, te ni ndakani de sukan ka kandija ni nuu Su'si ma, ji'in sukan ka kutoo tna'a ni ma, ji'in ndimaa ka ndakune'e sii ini ña'a ni ma, te ka kuni ni ja jin kuni ña'a ni, te suni ka kuni tna sa ja jin kuni ña'a sa.
7 Te chukan kúu ja visi kua'a ja ka ndo'o ka neni sa a, kovaa ni ka ndusii ini sa ja ni ka jini sa sukan ka sa'a ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, ja ka kandija ni nuu ya ma.
8 Te vitna chi ka iyo vava'a sa, vaa ni ka jini sa ja ka iyo vava'a ni nuu Iya Tátnuni ma.
9 Te chukan kúu ja ka ndakuan-ta'vi xeen sa nuu Su'si o ya, vaa ka kusii ini xeen sa nuu ya, vaa ka jini sa ja sukan ka kuu ni a.
10 Te ka jikan-ta'vi ka jikan-ta'vi sa nduu ñuu nuu Su'si ma, sukan-va'a jin ndakuni tna'a-ka o, te jin chindee tna'a o nawa kúni-ka ja jin kutu'va ni naxe kúni Su'si ma ja jin ko sa'a ni ma.

11 Ka kuni sa ja maa Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo Iya Tátnuni ma, na chindee ña'a ya ja jan koo sa nuu ka iyo ni a.
12 Te maa Iya Tátnuni ma sa'a ja jin kutoo tna'a xen-xeen ndi-in ndi-in ni, te jin kutoo ni ndaka ñayii ma, sukan ka kutoo ña'a sa a,
13 sukan-va'a jin koo siin ni nuu ndaka ja u'vi ma, te ni-in kuechi jin kondiso ni nuu Yuva o Su'si ma kivi ndenda Jesús Iya Tátnuni ma ji'in ndaka ñayii ñatuu ni ka yo sa'a-ka i ja u'vi ma.

4

Sukan játna ini Su'si ma ja jin ko sa'a jin ko kuu o

1 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, vivii ni ka kutu'va ni ja ni ka kaxtnu'u sa naxe jin ko sa'a jin ko kuu ni sukan játna ini Su'si ma. Te sukan jâ ka sa'a ni. Te ja maa Jesús Iya Tátnuni ma ka jikan-ta'vi sa te ka ndaka'an-so'o sa nuu ni ja sukan jin ko sa'a-ka ni.

2 Vaa jâ ka jini ni nde a ni ka kaxtnu'u sa ma, vaa sukan ni tatnuni maa Jesús Iya Tátnuni ma.
3 Vaa ja kúni maa Su'si ma kúu ja jin xndoo ni ndaka ja u'vi ma, te máko jin kivi nduu ni ji'in ndi-in ndi-in ña'a ma,
4 te ndi-in ndi-in ni, jin kani ini ni sukan vii sukan luu jin ko kuu ni ji'in ñasi'i ni ma, te sukan, te ni-in ja u'vi jin ko sa'a ni nuu Su'si ma, te jin koo jayiñu'u ni.
5 Te máko jin sa'a ni sukan ka sa'a ñayii ñatuu ka jini Su'si ma, ja ndeva'a-ni nawa ka kuni i te ka sa'a i ma.
6 Te ni-in ni má sa'a u'vi tna'a, ni a xnda'vi tna'a, vaa ndaka cha'a jin ndachunaa o kivi ndakan Iya Tátnuni ma kuenda nuu o ma. Te sukan ni

ka ka'an sa nuu ni a te sukan jâ ni ka
xtu'va ña'a sa.
7 Vaa masu ni kana ña'a Su'si ma ja
jin kondiso kuechi o, su'va ni kana
ña'a ya ja jin xndoo o ndaka ja u'vi
ma.
8 Chukan kúu ja nú nde ni saxiko
tnu'u ka kaxtnu'u sa a, masu nuu
ñayii a saxiko ni a chi nuu Su'si iya
ni taa Xtumani Ndios ma.
9 Kovaa siki ja jin kutoo tna'a o
ma, maa Su'si ma jâ ni kaxtnu'u nuu
ni sukan jin kutoo tna'a ndaka o, te
masu nde jiniñu'u ja jin ka'an-ka sa
nuu ni.
10 Vaa sukan jâ ka sa'a ni ji'in ndaka
ñayii ka kandija Su'si o a, ja ka iyo i
ni-ka'nu ñuu Macedonia a. Te ja ka
jikan-ta'vi sa nuu ni kúu ja sukan jin
ko sa'a-ka ni.
11 Te jin ko ndi ini ni ja jin koo mani
ni, te jin katanuu ni na tniñu ka sa'a
ni, te jin satniñu ni ji'in nda'a ni a,
sukan-va'a jin ni'i ni ja jin kaa ni,
sukan ni ka kaxtnu'u sa ma,
12 sukan-va'a ñayii ñatuu ka kandija
Su'si ma, jin ka'an va'a i ja jin kuu
ni, te ñatuu nawa ko ka'ni ña'a i ja jin
kaa ni a.

Sukan ndii Iya Tátnuni ma

13 Ndijin ja ka kuu o sa'ya Su'si ma,
ka kuni sa ja jin kuni ni siki ja tna'a
o ñayii ni ka ji'i ma, nasa jin kuxii ini
ni sukan ka kuu ñayii ka jani ini ja ni
ka naa tna'a i ma te ñatuu nawa ka
ndetu-ka i.
14 Vaa ka kandija o ja ni ji'i Jesús ma
te ni ndateku ya, te sukan ka kandija
o ja ndaxteku ya tna'a o ñayii ni ka
ji'i ma, ñayii ni ka yo kukanu ini Jesús
ma, te ni ka yo sa'a i sukan ni tatnuni
ya ma. Te kivi ndii ya ma, te jin
ndakuni tna'a o ji'in i.
15 Te chukan kúu ja ka kaxtnu'u sa
sukan ká'an tnu'u maa Iya Tátnuni
ma, ja yo'o, nú ka teku o kivi ndii ya
ma, masu jin koxtnuu o nuu tna'a o
ñayii jâ ni ka ji'i ma.
16 Vaa kayu'u nini'i maa Iya Tátnuni
ma ji'in yu'u maa ya ma, te tatnuni
maa ya, te tivi arcángel ma trompeta
Su'si ma. Sani te nuu ya onde sukun
ma, te ñayii ni ka kandija Cristo ma
te ni ka ji'i i ma, xinañu'u-ka i jin
ndateku.
17 Sani te nde o ka teku-ka ma, te
ndone'e ña'a ya, te jin nda koo kaa
o ji'in ñayii ni ka ndateku ma onde
nuu viko ma, sukan-va'a jin ndatna'a
o ji'in Iya Tátnuni ma onde andivi ma,
te sukan jin koo o ji'in ya ni-kani
ni-jika.
18 Te sa'a jín ku'un ini o, te jín
ndaka'an-so'o nuu tna'a ndi-in ndi-in
o onde kivi ndenda ya ma.

5

1 Kovaa tna'a ja na ora xi na kivi
ndii Iya Tátnuni ma, masu kanuu-ka
ja tee sa nuu ni ja ka kuu o sa'ya Su'si
o a.
2 Vaa jâ ka jini vava'a ni ja kivi ndii
Iya Tátnuni ma, ndii ya ora ñatuu
na in ndetu ña'a ma, sukan kúu in
kui'na kénda jakuaa ma.
3 Nú ñayii ma, ka ka'an i: “Ndaka iyo
nañii”, sani te kenda yachi ja jin ndo'o
jin neni ñayii ma. Sukan keja'a ja u'vi
in ña'a ja kâku sa'ya ña ma, sukan jin
ndo'o i, te ñatuu ndenu kuu jin chu'u
i ja jin kaku-ka i.
4 Kovaa ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, masu ñayii ka iyo-ka nuu
nee ma ka kuu ni vaa jin ko kuneé
jin ko ku-uun ni, te sanaa sanaa-ni
ndii Iya Tátnuni ma, te ndani'i ña'a ya
sukan sa'a in kui'na ma.
5 Vaa yo'o chi ñayii ka jika nduu ma
ka kuu o, te masu ñayii ka jika nuu
nee ma ka kuu o.
6 Te chukan kúu ja máko jin kusu o,
sukan ka kuu jaku i ma, su'va jin ko
koto va'a o maa o, te máko jin ko
kuneé jin ko ku-uun o.
7 Vaa ñayii ka kixi ma chi jakuaa ma
ka kixi i, te ñayii ka ndajini ma chi
jakuaa ma ka ndajini i.
8 Kovaa yo'o ja ka iyo o nuu ndijin
ndaa nawa ka sa'a ka kuu o, jín koo
va'a jín koo ndija o. Te jín kukanu
ini o Su'si ma, te jín kutoo tna'a o,
te sukan, te jín kasi o maa o, te ma
kaki'i ña'a ja u'vi ma, sukan jasi in
su'nu kaa anua in soldado ma. Te
ja ka ñu'u ini o ja jin ndani'i ta'vi
o ma kúu ja kisa'vi va'a tna ña'a i,

sukan-va'a ma kaki'i ña'a ja u'vi ma,
te ko kuu i sukan jasi in yuxini kaa
xini in soldado ma.
9 Vaa masu ni ndani'i ña'a Su'si ma ja
xndo'o xneni ña'a ya, nú masu ja jin
ndani'i ta'vi o ja maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o ma.
10 Te maa ya ni ji'i nuu tniñu o,
sukan-va'a, nú ka ndito ka teku o xi
visi ni ka ji'i o, te jin ndateku o te jin
koo o ji'in ya nuu iyo ya ma.
11 Chukan kúu ja jin ndaka'an-so'o
nuu tna'a ni, te jin chindee tna'a ni,
sukan-va'a jin koo va'a ndi-in ndi-in
ni nuu Su'si o a, sukan jâ ka yikuu ni
ka sa'a ni a.

Ká'an-so'o Pablo ma nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

12 Ka jikan-ta'vi sa nuu ni ja ni ka
nduu o sa'ya Su'si o a, ja jin kava
respetu ni nuu tna'a o ñayii ni kaji
maa Iya Tátnuni ma ja jin kaxtnu'u i
te jin ndaka'an-so'o i nuu ni a.
13 Te jin ka'an ni ja ñayii vava'a ka
kuu i, te jin kutoo ni i, kuechi ja ka
jinukuechi i nuu Su'si ma. Jin koo
mani ndaka ni.
14 Suni ka jikan-ta'vi sa nuu ni ja
ni ka nduu o sa'ya Su'si o a ja jin
ka'an-so'o ni nuu ñayii kuxi ma, te
jín satniñu i. Jin ndaka'an-so'o ni
nuu ñayii ka xtaya nuu Su'si ma. Jin
chindee ni ñayii kuee-ka ka jaku'ni
ini i ma. Jin kava kuee ini ni ji'in
ndaka ñayii ma.
15 Ndaka ni ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, jin ko koto va'a ni maa ni,
te máko jin ndachunaa ni ja u'vi, nú
in ñayii ni sa'a ña'a ja u'vi ma. Su'va
ndimaa ja va'a jin ko sa'a ni nuu
ndi-in ndi-in tna'a o a. Suni sukan
jin ko sa'a ni nuu ndaka ñayii ma.
16 Ndimaa jin koo sii ini ni.
17 Ndaka ora jin kakan-ta'vi ni.
18 Jin ndakuan-ta'vi ni nuu Su'si
ma visi ka ndo'o ka neni ni, vaa
sukan játna ini ya ja ndaka jin
ndakuan-ta'vi o nuu ya ja ka kandija
o Cristo Jesús ma.
19 Máko jin sa'a ndee ini ni ja masu
jin koniniso'o ni ja ká'an Xtumani
Ndios ma.
20 Máko jin ko saxiko ni tnu'u ka
kaxtnu'u ñayii ka ndakaxtnu'u tnu'u
ni wa'a Su'si ma.
21 Jin ndasava'a ni kuenda ndaka
tnu'u ka kaxtnu'u i ma, te jin tava'a
ni tnu'u va'a ma.
22 Te jin xtandiyo ni ndaka ja u'vi ma.
23 Te ka kuni sa ja maa Su'si iya
sa'a ja ka iyo mani o a, ndásavii
ndásandoo kuiti ya ni-ka'nu ini anua
ni a ji'in yikikuñu ni a, te ñatuu-ka na
ja u'vi jin ko sa'a ni, te jin ko koto
va'a ni maa ni onde kivi ndii maa
Jesucristo iya tátnuni nuu o a.
24 Iya kuu jin kukanu ini o a kúu
iya ni ndakana ña'a, te sa'a ndija ya
ndaka sukan ká'an ya nuu o a.

Ka ndakan-tnu'u ñaña'a de ñayii ñuu Tesalónica ma

25 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
o a, jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si o a ja
jin kuu sa.
26 Te vivii jin kua'a ni nchuxi nuu
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o
a.
27 Ja maa Iya Tátnuni ma, te ká'an sa
ja jin kona'a ni ja jin ka'vi ni tutu ni
ka tee sa nuu ndaka ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si o ya ja jâ ni ka xndoo i ja
u'vi ma.
28 Te maa Jesucristo iya tátnuni nuu
o ma, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a
ja jin ko kuu ni. Te sukan kó kuu.

Carta ku-uu ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Tesalónica ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Tesalónica ma

1 Saña ja kúu sa Pablo te ka iyo sa
ji'in Silvano a ji'in Timoteo a, te ka
tee sa tnu'u ya'a, te ka tetniñu sa nuu
ni ja ka kandija ni tnu'u Su'si o a te
ka iyo ni ñuu Tesalónica a te ka iyo ni
ji'in Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo
iya tátnuni nuu o a.
2 Te ka kuni sa ja maa Yuva o Su'si
ma ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a,
na skuta'vi ña'a ya ndaka ni ja vii ja
va'a, te na sa'a tna ya ja jin koo mani
ni.

Su'si ma, ndakan ya kuenda nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma

3 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
o a, ndimaa jin ndakuan-ta'vi sa nuu
Su'si o a ja jin kuu ni, vaa sukan
jiniñu'u ja jin sa'a sa, vaa ndi-kivi
ndi-kivi te ka kukanu ini-ka ni Su'si
ma, te ka kutoo tna'a-ka ndaka ni.
4 Te chukan kúu ja maa sa chi sii ini
xeen ka ndakani sa nuu ndaka-ka
ñayii ka kandija tnu'u Su'si o a ja vivii
ka kuu ni ji'in sukan ka kukanu ini
ni Su'si o a, te ka kanda ni sukan ka
ndo'o ka neni ni ja ñatuu ka kuni-
mani i nuu ni a.
5 Te sa'a, te ka jini o ja ni sa'a ndaa,
ni sa'a ndija Su'si ma, nuu ni ka'an
ya ja ka iyo ni ja kuu jin kivi koo ni
nuu tátnuni ya ma, vaa ka kanda ni ja
ka ndo'o ka neni ni a.
6 Kovaa maa Su'si ma kúu iya iyo ja
ndaxndo'o ndaxneni ya ndaka ñayii
ka sa'a ja ka ndo'o ka neni ni a.
7 Te ndijin ja ka ndo'o ka neni ni
a, sa'a ya ja jin ndatatu ndaka o
kivi ndii Jesús iya tátnuni nuu o a
onde andivi ma, ji'in ndaka ángel ka
neva'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu maa
ya ma, te ûni kánda'a ita ñu'u ichi vee
ya ma,
8 ja xndo'o xneni ya ñayii ñatuu ka jini
Su'si ma, ji'in ñayii ñatuu ka kandija
tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo iya
tátnuni nuu o a.
9 Te ñayii yukan, jin ndo'o jin neni i,
te jin chunaa i ni-kani ni-jika, te jin
koo jika i, vaa masu kuu jin koo i nuu
koo Iya Tátnuni ma nuu iyo jayiñu'u
ya ma ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ya ma.
10 Sukan ko kuu kivi ndii ya ma,
sukan-va'a koo xeen jayiñu'u ya ma,
vaa ka iyo kua'a ñayii ni ka yo ndikin
ya ma, ja ñatuu-ka na ja u'vi ni ka
yo sa'a i ma, te ne'un ñayii yukan ka
iyo tna ni ja ni ka kandija ni tnu'u ni
ka yo kaxtnu'u sa nuu ni ma, te jin
sa'vi-nka ini ndaka o ja ni ka kandija
o ya ma, ja jin kuni o ya sukan kaa
sukan iyo ya ma.
11 Chukan kúu ja ndimaa ka
jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja jin kuu
ni, sukan-va'a ká'an ya ja va'a-ni ja
ni ndakana ña'a ya, te maa ya na
chindee ña'a ji'in tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma, sukan-va'a kó kuu
ndaka ja va'a ja ka kuni ni ja jin sa'a
ni ma vaa ka kandija ni Su'si ma.
12 Te sukan kóo jayiñu'u maa Jesús
Iya Tátnuni ma ja ka sa'a o ma, te jín
koo tna jayiñu'u o nuu ya. Cha'a kúu
ja va'a ja skuta'vi ña'a Su'si o ma ji'in
Jesucristo iya tátnuni nuu o ma.

2

Ni ka kaxtnu'u de sukan ko kuu sana ndii Iya Tátnuni ma

1 Kovaa ja sukan ndii Jesucristo iya
tátnuni nuu o a te jin ndatna'a o ji'in
ya ma, ka jikan-ta'vi sa nuu ni ja ni
ka nduu o sa'ya Su'si o a,
2 ja máko jin kua'a kuiti ni tnu'u ja
jin ndaxsama i sukan ka jani ini ni
a, te máko jin koyu'u ni ni-in ja jin
ka'an i ja jâ ni kenda kivi ndenda
Iya Tátnuni ma. Visi na jin ka'an i
ja sukan ni ka'an Xtumani Ndios ma,
xi visi sukan ka jani ini maa i te ka
ka'an i ma, xi visi jin ka'an i ja sukan

ndee nuu tutu ni ka tee maa sa ma,
kovaa máko jin kandija ni.
3 Máko jin kua'a ni tnu'u ja jin
xnda'vi ña'a i, vaa ni masu ko kuu
sukan, nú masu ja xi'na-ka kenda
koo ñayii ja ni ka kandija i Su'si ma
sani te ni ka xndoo i tnu'u ya ma,
te kenda tee sa'a ja ñatuu játna ini
ya ma, vaa tee ya'a chi jâ iyo de ja
skenaa de maa de ma.
4 Tee ya'a kúu tee ñatuu kétna'a ini
ji'in Su'si ma, te ká'an ndeva'a de
nuu Su'si o ma, ji'in nuu ndaka ja
ka xnani ñayii ma su'si, ji'in tna'a ja
ka chiñu'u i ma. Te onde ini veñu'u
ka'nu ma kunukoo de tatnuni de, te
sa'a de tnu'u ja Su'si ndija ma kúu de.
5 Chi vaa sa'a ni yo ka'an sa nuu ni
kivi ni yo iyo sa ji'in ni ma.
6 Te maa ni chi jâ ka jini ni nde a
kúu ja sunkani ña'a, sukan-va'a ma
kenda-ni de ma, vaa onde kenda kivi
ja iyo ja kenda de ma.
7 Te vitna jâ yikuu satniñu ja u'vi ma.
Kovaa iyo ya ja sunkani ña'a ya, te
onde jin ndiyo ya ja sunkani ya i,
sana kuu satniñu i.
8 Sani te kenda tee sa'a ja ñatuu játna
ini Su'si ma. Kovaa maa Jesús Iya
Tátnuni ma, tutachi ya de, te ka'ni ya
de, te xnaa ya de ji'in nduva ya ma
kivi ndii ya ma.
9 Te tee sa'a ja ñatuu játna ini Su'si ma
chi maa tachi nani Satanás ma kúu
ja kua'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja
kii de te sa'a de ndaka ja sa'a de ma.
Te sa'a de seña ji'in milagru, te sukan
xnda'vi de ñayii ma.
10 Te ndeva'a-ni ja u'vi nduku de
ja sa'a de ja xnda'vi de ñayii ma,
sukan-va'a jin skenaa i maa i ma, vaa
kuechi ja ñatuu ni ka kutoo i tnu'u
ndaa tnu'u ndija ma tnu'u kuu sa'a
ja jin ndani'i ta'vi i ma.
11 Te chukan kúu ja tetniñu Su'si
ma in ja xnda'vi ña'a, sukan-va'a jin
kandija i ja masu ja ndaa kúu,
12 te sukan-va'a jin chunaa ndaka
ñayii ñatuu ni ka kandija ja ndaa ma,
nú masu ja su'va ni ka kusii ini i nuu
ja u'vi ma.

Ñayii ni ndakaji ya ja jin ndani'i ta'vi i ma

13 Kovaa saña, ndimaa jin
ndakuan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja
jin kuu ni, ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, ja kutoo ña'a maa
Iya Tátnuni ma, ja maa Su'si ma ni
ndakaji ña'a onde xinañu'u kuiti ma
ja ndasavii ndasava'a ña'a Xtumani
Ndios ma te jin kandija ni ja ndaa
ma, sukan-va'a jin ndani'i ta'vi ni.
14 Te ni ndakana ña'a ya ji'in tnu'u
vii tnu'u va'a ni ka kaxtnu'u sa nuu
ni ma, sukan-va'a jin ndani'i tna ni
jayiñu'u iyo nuu Jesucristo iya tátnuni
nuu o a.
15 Te chukan kúu ja, ndijin ja ni ka
nduu o sa'ya Su'si o a, jin konukuiñi
va'a ni, te jin kona'a ni tnu'u Su'si o a
ja ni ka kutu'va ni ma, ja ni ka ka'an
sa ma, ji'in ja ni ka tee sa nuu tutu ni
ka tetniñu sa nuu ni a.
16 Te maa Jesucristo iya tátnuni nuu
o a, ji'in Yuva o Su'si ma, kúu iya
ni kutoo ña'a. Te ni skuta'vi ña'a ya
ja vii ja va'a sukan kútoo ña'a ya, te
sukan ni ndaka'an-mani ña'a ya ja
jin koo va'a o ni-kani ni-jika, te jín
kukanu ini o ya ja sukan ko kuu ja
sa'a ya ma.
17 Te na taa ya tnu'u ndee ini, te
na sunkani va'a ña'a ya, sukan-va'a
ndaka ja jin sa'a ni ma, te ja va'a ko
kuu, te ndaka tnu'u jin ka'an ni ma
tnu'u va'a tnu'u ndija ko kuu.

3

Jin kakan-ta'vi ni ja jin kuu sa

1 Te in-ka ja kúni sa kúu ja ndi-
jin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o
a, jin kakan-ta'vi ni ja jin kuu sa,
sukan-va'a kuítenuu yachi-ka tnu'u
Iya Tátnuni a, te na jin ka'an i ja va'a
kúu tnu'u ya a, sukan ni ka sa'a maa
ni a,
2 te sukan-va'a jin kaku sa nuu ñayii
ka jatna ini ja jin sa'a i ja u'vi ma. Vaa
masu ndaka ñayii a ka kandija tnu'u
Su'si o a.
3 Kovaa ja ká'an Iya Tátnuni ma chi
ûni sa'a ya, te sa'a ya ja jin konukuiñi
va'a ni, te ko koto va'a ña'a ya ja
masu kaki'i ña'a ja u'vi ma.

4 Te ka kukanu ini sa Iya Tátnuni ma
ja vitna chi ka sa'a ni ndaka ja ni ka
tatnuni sa ma, te sukan-ni jin ko sa'a
ni kivi ki'in o a.
5 Te maa Iya Tátnuni ma káxtnu'u ja
ni-yu'u ni-ini ni jin kutoo tna'a ni
sukan kútoo ña'a Su'si ma, te jin kava
kuee ini ni sukan kuee ini Cristo ma.

Sukan jin satniñu o

6 Ja maa Jesucristo Iya Tátnuni ma,
te ka tatnuni sa nuu ni ja ni ka nduu
o sa'ya Su'si o a, ja máko jin ketna'a
ini ni ji'in nde ñayii sa'a tnu'u ja
ni nduu i sa'ya Su'si o a te ndeva'a
ndekuu-ni kúu i te ñatuu sa'a i sukan
ni ka ndakaxtnu'u sa ma.
7 Vaa maa ni chi ka jini ni sukan ni ka
yo kuu sa ma. Te sukan jin ko kuu
tna ni. Vaa saña chi masu ndeva'a
ndekuu-ni ni ka yo kuu sa kivi ni ka
yo iyo sa ji'in ni ma.
8 Saña chi ni ka yo satniñu sa nduu
ñuu, sukan-va'a jin ni'i sa ja jin kaa
sa ma, te ñatuu na tnundo'o ni ka taa
sa nuu ni-in ni ma.
9 Ja ndaa kúu ja ka iyo sa ja jin kon-
detuu ni ja jin kaa sa te jin chindee
ña'a ni, kovaa ja ka kuni sa kúu ja jin
kutu'va ni sukan ka sa'a ka kuu sa a,
te sukan jin ko sa'a tna ni.
10 Suni nuu ni ka iyo sa ji'in ni ma,
ni ka yo tatnuni sa sa'a, ja nú na
in ñatuu kúni i ja satniñu i ma, suni
máko kaa i xita.
11 Vaa ni ka jiniso'o sa ja ka iyo
jaku i ne'un ni a ja ka sa'a ndeva'a
ndekuu-ni i, te ñatuu ka satniñu i, nú
masu ja ka kivi nduu ka kivi ni'ni i
nuu masu kuenda i ka kuu ma.
12 Te ja maa Jesucristo iya tátnuni
nuu o a, te ka tatnuni sa te ka
ndaka'an-so'o sa nuu ñayii yukan ja
na jin satniñu sii ini i, sukan-va'a jin
ni'i maa i ja jin kaa i ma.

13 Te ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, má jin kuita ni ja jin sa'a ni
ja va'a ma.
14 Nú na in ñatuu kandija tnu'u ni ka
tee sa nuu tutu ya'a, jin kuña'a ni i
ja masu va'a-ni ka sa'a i, te máko jin
ketna'a ini ni ji'in i, sukan-va'a na
kukan-nuu i.
15 Kovaa máko jin kuni u'vi ni nuu i,
su'va jin ka'an-so'o ni nuu i kuenda
tnu'u ja in ñani o xi in ku'va o kúu i.

Ka ndakan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i ñuu Tesalónica ma

16 Te maa Iya Tátnuni ma iya sa'a ja
jin koo mani o ma, te ndimaa na taa
ya tnu'u mani ni-kani ni-jika. Te maa
Iya Tátnuni ma kóo ji'in ndaka ni.
17 Te ndakan-tnu'u ñaña'a ña sa, te
tee sa ji'in nda'a maa sa a, te jin kuni
ni ja maa sa kúu Pablo. Vaa sa'a sa'a
sa nuu ndaka tutu tee sa ma.
18 Te ja kúni sa kúu ja Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a ya ja
vii ja va'a nuu ndaka o. Te sukan kó
kuu.

Carta xinañu'u ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu tee kúu Timoteo ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma tee kúu Timoteo ma

1 Saña kúu Pablo tee ni tetniñu
Jesucristo ma ja kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a ya a, vaa sukan ni tatnuni
maa Su'si ma, iya sa'a ja jin ndani'i
ta'vi o ma, ji'in maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o a iya ka kukanu ini
xeen o a, vaa ja maa ya, te jin koo
va'a o a onde vitna te ni-kani ni-jika.
2 Tétniñu sa carta ya'a nuu ni, Tim-
oteo, vaa ni ka'an sa tnu'u Su'si o a
nuu ni a, te ni kandija ni, te chukan
kúu ja kuenda tnu'u ja sa'ya sa kúu
ni nuu Su'si o a. Na kunda'vi ini ña'a
Yuva o Su'si ma, ji'in Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, te na skuta'vi ña'a ya
ja vii ja va'a, te kási ndee ya, te ñatuu
nawa ko xtna'a ña'a i, te koo sii ini ni.

Xtu'va ña'a Pablo ma siki tee ka xsama te ñatuu ka kaxtnu'u ndaa de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

3 Kona'a ni te sa'a ni sukan ni
jikan-ta'vi sa nuu ni, te ni kendoo ni
ñuu Éfeso ma, kivi nuu ni ja'an sa ñuu
Macedonia ma, sukan-va'a tatnuni
ni nuu jaku tee ka iyo ñuu Éfeso a,
ja máko jin kaxtnu'u-ka de nuu ñayii
ma sukan ka xsama de ka kaxtnu'u
de ma,
4 te máko jin katanuu de tna'a cuentu
ja ka ndakani ñayii ma, ji'in nde in
xi-sa'ya tata ka kuu ñayii ma, vaa
masu jinu cuentu yukan. Vaa ndaka
cha'a chi yika-ni ja sa'a i kúu ja jin
kanaa o, te masu nawa chíndee ña'a
i ja jin kukanu ini-ka o Su'si ma te
jin jaku'ni-ka ini o naxe jin ko sa'a
jin ko kuu o nuu ya ma. Te vitna,
te ndáxndaku ini tuku ña'a sa sukan
ni tatnuni sa nuu ni ma, te sukan
tatnuni ni nuu tee yukan ma.
5 Sa'a ni sukan, te jin ndasa'a de
kuenda, vaa ja kúni Su'si ma kúu ja
jin koo vii jin koo ndoo ini anua o a
ji'in ja jin kani va'a ini o ma ji'in ja
jin kandija ndija o Su'si ma, te onde
ndaka cha'a koo ini anua o a sana
kuu jin kutoo tna'a ndija o.
6 Vaa jaku ñayii ma chi ni ka xndoo
i sukan kúni Su'si ma ja jin ko kuu i
ma, te ni ka skenaa i maa i, kuechi
ja ni ka jatanuu i tnu'u ndeva'a tnu'u
masu nde jiniñu'u ni ka yo ka'an i ma.
7 Vaa ni ka kuni i ja jin ko kuu i ñayii
ka jini-ka tnu'u ni tatnuni Moisés
ma, kovaa ni masu nde ka ndasa'a
i kuenda, te ni masu nde ka jaku'ni
ini i tna'a ja ka kaxtnu'u i ma, kovaa
maa i chi ûni ka tatnuni i ja sukan jin
ko sa'a ndaka-ka ñayii ma, vaa sukan
játna ini Su'si ma, ka jiña'a i.

8 Kovaa ka jini o ja tnu'u ni tatnuni
Moisés ma chi ja va'a kúu, nuna
jaku'ni ndandaa ini o te ko sa'a ko
kuu o sukan ká'an tnu'u ni tatnuni
Su'si ma nuu Moisés ma.
9 Yo'o ja ni ka nduu o ñayii ka sa'a
ja va'a ja ndaa ma, te jín kona'a o ja
tnu'u ni wa'a Su'si ma ja ni tatnuni
Moisés ma nuu ñayii ma chi ká'an
ndaka sukan jin ndo'o jin tna'a ñayii
ka sa'a ja u'vi ma, kovaa masu ja jin
kuu yo'o kúu chi ja jin kuu ñayii so'o
ñayii ñatuu ka kandija sukan ká'an
Xtumani Ndios ma kúu. Vaa ndimaa
ka sa'a i ja u'vi ma, te ñatuu ka
ndaa respetu i nuu Su'si ma, su'va ka
jatanuu i tna'a ja iyo ñuu ñayivi a. Vaa
jaku ñayii ma chi ka ja'ni i yuva i ma
xi si'i i ma xi ndeva'a-ni na ñayii jin
ni'i i ma.
10 Te jaku-ka i ma, ka kivi nduu i ji'in
ñayii masu ni ka tnanda'a ji'in i ma,
te jaku tee ma, ka ndatuu de ji'in tee
ji'in de ma. Te jaku-ka ñayii ma, ka
sakui'na i ñayii sukan-va'a jin ni'i i
nawa ka kuni i ma, te jaku-ka ñayii
ma, ka xnda'vi tna'a i, te ûni ka ka'an
i ja ja ndaa kúu ja ka ka'an i ma. Te
ndaka cha'a ka sa'a ka kuu ñayii ma,
te masu nde ka kandija i sukan ká'an
tnu'u va'a ka skua'a o a,
11 tna'a tnu'u vii tnu'u va'a Su'si iya
iyo jayiñu'u ma, tna'a tnu'u vii tnu'u
va'a ni tatnuni ya ja kaxtnu'u sa nuu
ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a.

Sukan ndáka'an Pablo ma ja ni kunda'vi ini ña'a Su'si ma te ni nduu de in tee jinukuechi nuu ya ma

12 Ndakuan-ta'vi sa nuu Cristo iya
tátnuni nuu o a ja ni chindee ni chituu
ña'a ya, vaa ni jini ya ja masu xndoo
sa ichi ya a, te ni sunkani ña'a ya ja
kunukuechi sa nuu ya,
13 visi onde xi'na-ka ma ni yo ka'an
ndeva'a sa ja kuu tnu'u vii tnu'u va'a
ya a, te ni yo sondikin sa ñayii ka
kandija Jesús o a, te ni yo ka'an
ndeva'a sa ja jin kuu i ji'in ya ma.
Kovaa ni ndakunda'vi ini ña'a ya,
vaa masu nde jini sa nawa kúni Su'si
ndija o a ja sa'a sa ma nkuu, te masu
nde kándija sa tnu'u maa ya ma nkuu,
te chukan kúu ja ni yo sondikin sa
ñayii ka kandija Jesucristo ma.
14 Kovaa kua'a xeen ja vii ja va'a
neva'a iya tátnuni nuu o a ja ni
skuta'vi ña'a ya, te ja maa Cristo
Jesús ma, te ni sa'a Su'si ma ja kuu
kukanu ini sa ya te kuu jin kutoo
tna'a o.
15 Tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu tnu'u
ya'a ja jin kuan-ta'vi ndaka ñayii
ma: Vaa Cristo Jesús ma, ni kii ya
ñuu ñayivi a ja ni ndo'o ni neni ya
ma, sukan-va'a kuu jin ndani'i ta'vi
ñayii ni ka yo sa'a ja u'vi ma, nuna
jin ndakani jin ndaka'vi ini i te jin
ndandikin i Su'si ma. Te saña kúu in
ñayii ni yo iyo ne'un i ma ja ni yo sa'a
xeen-ka sa ja u'vi ma.
16 Te visi sukan ni yo sa'a, ni yo kuu
sa ma, kovaa ni ndunda'vi ini ña'a
Su'si ma, te ni ndani'i ta'vi sa. Sa'a ni
sa'a ya ji'in saña, sukan-va'a jin kuni
ndaka-ka ñayii ma sukan nda'vi xeen
ini ya ma, te jin kandija tna i ya ma,
te jin koteku i ni-kani ni-jika.
17 Te chukan kúu ja ndimaa na koo
jayiñu'u nuu Rey ma, iya tátnuni
ni-kani ni-jika ma, iya téku ni-kani
ni-jika ma, iya masu kuu jin kuni
ñayivi o ya ma, iya ndichi ma, te maa
in-ni ya kúu, vaa ñatuu na in-ka Su'si
iyo. Te sukan kó kuu ni-kani ni-jika.

18 Sa'ya sa Timoteo, in ja tátnuni sa
nuu ni a kúu ja kona'a ni ja sa'a ni
sukan ni ka ka'an ñani o ma onde
xinañu'u ma. Te ku'un ini ni sukan,
te sukan ko sa'a ni, te kunukuechi ni
nuu Su'si o a, sukan-va'a kundee ni
nuu ja u'vi ma.
19 Ndimaa kukanu ini ni Su'si ma, te
ku'un kaji ku'un va'a ini ni. Vaa jaku
ñayii ma, ñatuu ni ka ñu'u kaji, ni ka
ñu'u va'a ini i, te chukan kúu ja ñatuu
ni ka kukanu ini-ka i Su'si ma, te ni
ka xndoo i ya, te ni ka skenaa i maa
i.
20 Vaa sukan tna ni ka ndo'o tee
kúu Himeneo ma ji'in Alejandro ma.
Te chukan kúu ja ni ndakua'a sa
de nuu nda'a tachi ma, sukan-va'a
jin kutu'va de ja máko jin ko ka'an
ndeva'a-ka de ja kuu Su'si ma, te
máko jin ko sa'a-ka de ja jin saxiko
ñayii ma Su'si ma.

2

Jín kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja jin kuu ndaka ñayii ñuu ñayivi a

1 Ndáka'an-so'o sa nuu ndaka ni ja
jin kakan-ta'vi xen-xeen ni nuu Su'si
ma ja jin kuu ndaka ñayii ma, te jin
ndakuan-ta'vi ni nuu Su'si ma ja jin
kuu ndaka o ja ka iyo o ñuu ñayivi a.
2 Te ñukuun jin kakan-ta'vi ni ja
jin kuu ndaka tee ka netniñu ma,
sukan-va'a jin konetniñu va'a de, te
koo tnu'u mani ni-ka'nu ñuu ñayivi
a, sukan-va'a ndaka o jin ndanduku
Su'si ma, te jin ko sa'a o sukan játna
ini ya ma.
3 Vaa nuna jin ko sa'a o sa'a chi játna
ini Su'si o a, iya sa'a ja jin kaku o nuu
ja u'vi ma.
4 Vaa ja kúni Su'si ma kúu ja ndaka
ñayii ma jin kuni tnu'u ndaa tnu'u
ndija ni kaxtnu'u ya ma, sukan-va'a
jin ndani'i ta'vi i.
5 Vaa ñatuu na in-ka Su'si iyo, nú
masu ja maa in-ni ya kúu Su'si ndija,
te ja maa Jesucristo ma sana kuu
ndenda koo ñayii ma nuu Su'si ma,
te maa in-ni Jesucristo iya ni kii te
ni iyo ñayivi ya ñuu ñayivi ya kuu
chindee ña'a, te masu na in-ka kuu
chindee ña'a ja jin ndenda koo o nuu
Su'si ma.

6 Vaa maa Jesucristo ma kúu iya ni
wa'a tnu'u te ni ji'i ya nuu tniñu
ndaka o ma, sukan-va'a jin kaku o
nuu ja u'vi ma. Onde ni kenda kivi
ja ni jani ini Su'si ma ja sukan ko
kuu ma, te saa ni sa'a ya sukan, te ni
kaxtnu'u Jesucristo ma ja maa in-ni
ya kúu iya sa'a ja kuu jin ndenda koo
o nuu Su'si ma.
7 Te chukan kúu ja ni kana ña'a
Jesucristo ma, te ni tetniñu ña'a ya
ja kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u ndaa
Cristo a, te masu xnda'vi ña'a sa, te
suu sa skua'a ñayii masu judío ka kuu
i ma, sukan-va'a jin kukanu ini i Su'si
ma te jin kandija i tnu'u ndaa tnu'u
ndija ya ma.

8 Te chukan kúu ja kúni sa ja
ndaka tee ma, ni-yu'u ni-ini de jin
kakan-ta'vi de nuu Su'si ma ndaka
nuu kuan koo de ma, te jín ndone'e
de nda'a de ma nuu ya, ja ko kuu in
seña ja ka iyo vii, ka iyo ndoo de nuu
ya, te másu ko jin skiti ini nuu tna'a
de te jin ko kanaa de. Su'va ndimaa
ja va'a jín ko sa'a jín ko kuu de.

9 Te suni sukan tátnuni sa nuu ña'a
ma ja jín kava ñuka ini sa'ma jin
kone'nu ña ma, te máko jin ko ndi
ini ña ja jin kone'nu ña sa'ma va'a
xeen te ndee ya'vi xeen ma, ni a ko
jin ndatnaa vivii ña xini ña ma te jin
ko kani ini ña ja sukan, te vivii-ka ka
na'a ña ma, chi ña'a. Ni a jin ku'un
nda'a ña ma, xi ja jin ku'un sukun ña
ma, xi ja jin ki'i so'o ña ma oro xi siki
kúu perla ma, te jin ko kani ini ña ja
vivii-ka ka na'a ña, chi ña'a.
10 Su'va jín ku'un ini ña ja jin sa'a ña
ja va'a ja játna ini Su'si ma, sukan ka
sa'a ña'a ka kandija Su'si ma.
11 Te chukan kúu ja ña'a ma,
kóniniso'o ñukuun ña ñayii káxtnu'u
tnu'u Su'si a nuu ña ma, te kuándetu
ña i.
12 Vaa ñatuu kúni sa ja ña'a ma, te
kaxtnu'u ña tnu'u Su'si ma nuu ka
iyo kua'a ñayii ma, ni a ko tatnuni ña
nuu tee ma. Su'va na kasiyu'u ña.
13 Vaa xinañu'u-ka Adán ma ni sa'a
Su'si ma, sana ni sa'a ya Eva ma.
14 Te masu Adán ma ni xnda'vi ña'a
tachi ma chi Eva ma ni xnda'vi i,
te nuu ja ni xnda'vi i ña ma, te ni
kundee ja u'vi ma nuu ña ma, te ni
jiso kuechi ña.
15 Kovaa ña'a ma, nuna katanuu ña
sa'ya ña ma te skaka va'a ña i ichi
Su'si a, te kukanu ini ña Su'si ma,
te kutoo ña ndaka ñayii ma, te ñatuu
ni-in ja u'vi ko sa'a ña, te ñatuu ko
kujini ko kusu'va ña nuu tee ma chi
ndani'i ta'vi ña nuu Su'si ma.

3

Sukan kúni Su'si ma ja ko sa'a ko kuu tee jito ndoso nuu ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

1 Tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu cha'a:
Nú na nde in tee ma, kúni de ja ko
kuu de tee ko koto ndoso nuu ka
ndatna'a ndaka o ma nú va'a-ni xi
masu va'a-ni ka sa'a ka kuu o ja ka
kandija o Su'si ma, te ja va'a kúu ja
kúu ini de ja sa'a de ma.
2 Kovaa jiniñu'u ja ko kuu de in tee
ja ñatuu ni-in ja jin xtekuechi ña'a
ñayii ma ja masu va'a-ni sa'a de ma,
te kóna'a de ja vivii ko kuu de ji'in
ñasi'i de ma, te máko kivi nduu de
ji'in in-ka ña'a, te kóna'a de na in
kúu de ma, te káni va'a ini de nawa
ko sa'a ko kuu de ma, te másu ko
ka'an de tnu'u kini tnu'u ndeva'a, te
kuánuu de ve'e de ma ja jin ndoo ñayii
ka jiniñu'u ja jin ndoo i ma, te vivii
satu'va de naxe kaxtnu'u de tnu'u
Su'si ma nuu ñayii ma sukan-va'a jin
jaku'ni ini i,
3 te másu ko ko'o de ndixi, te másu ko
kanaa de, te másu ko xnda'vi de ñayii
ma sukan-va'a ni'i de nawa koneva'a
de ma, te másu ko ndiyo ini de ja ko
kuu maa de ma. Su'va káva vii káva
va'a ini de, te káva kuee ini de.
4 Te vivii kó kuu de ji'in ñasi'i de
ma ji'in sa'ya de ma, te kó ndi ini
de nawa ka jiniñu'u ñayii ka iyo ve'e
de ma, te vivii ndáka'an-so'o de nuu
sa'ya de ma ja vivii jín kandija i te jín
kuandetu i nuu de ma.
5 Vaa nú ñatuu jini de naxe tat-
nuni de naxe jin ko sa'a jin ko kuu
ndaka ñayii ka iyo ve'e de ma, te nú
sukan-ni kúu de ma chi masu kuu de

ko koto de ndaka ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma.
6 Chukan kúu ja jiniñu'u ja in tee jâ
ni kuu kii-ka ni kandija de Su'si ma
ko kuu tee ko koto ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma, te masu in tee yika
ni kandija tnu'u Su'si ma ko kuu de.
Vaa nasa yukan, te kivi ña'a ja kani
ini de ja maa de kúu-ka, te sa'a de in
ja masu játna ini Su'si ma, te ndakan
Su'si ma kuenda nuu de, te skenaa
de maa de, sukan ni skenaa tachi ma
maa i ma.
7 Te suni jiniñu'u ja ku'un ini de ja ko
sa'a de ja va'a nuu ñayii ñatuu ka jini
tnu'u Su'si o a, sukan-va'a jin ka'an
va'a i ja kuu de, sukan-va'a máko
xnda'vi ña'a tachi ma, te skenaa de
maa de.

Sukan kúni Su'si ma ja jin ko sa'a jin ko kuu tee ka jinukuechi nuu ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

8 Suni sukan tna jín ko kuu tee
jin kunukuechi nuu ndaka o ja ni
ka nduu o sa'ya Su'si ma, te ndimaa
jín ko ka'an ndaa jín ko ka'an ndija
de, te másu ko jin ko'o de ndixi te
ko jin ndajini de, ni a ko jin ndiyo
ini de nawa jin koneva'a de te jin
ko xnda'vi de ñayii ma, sukan-va'a
jin ni'i de ja ka kuni de ma. Su'va
ndimaa jín ko sa'a de ja va'a ma,
sukan-va'a jin kava respetu ñayii ma
nuu de.
9 Te jiniñu'u ja skua'a-ka de tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si ma te kúkanu ini
vava'a de sukan ká'an tnu'u ya a,
sukan ni ka kukanu ini o ma, te ni a
in ja u'vi ko ku'un ini de, sukan-va'a
koo vii koo ndoo de nuu Su'si ma.
10 Te tee ya'a chi jiniñu'u ja xi-
nañu'u-ka keja'a de kunukuechi de
jaku nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
o ma, te jin ko koto va'a ni de naxe
sa'a naxe kúu de, te nú ñatuu ni-in-ka
ja u'vi sa'a de, sana kuu kunukuechi
de nuu Su'si o a, vaa sukan játna ini
ya.
11 Suni ña'a jin kunukuechi nuu
ñayii ma chi jín ko sa'a ña ja va'a, te
másu ko jin ko ka'an ña tnu'u ñayii
ma. Te jín ko ku'un kaji jín ko ku'un
va'a ini ña sukan jin ko sa'a jin ko
kuu ña ma, te jín ko kukanu ini va'a
ña Su'si ma, te jín ko sa'a ña sukan
kúni ya ma, sukan-va'a jin kandija
ñayii ma ja ka ka'an ka kachi ña ma.
12 Te tee jin kunukuechi nuu ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si ma chi jín
kona'a de ja vivii jín ko kuu de ji'in
ñasi'i de ma, te máko jin ko nduku de
in-ka ña'a. Te ûni jín ku'un ini de ja
kuu jin ka'an jin kachi de nuu sa'ya
de ma ji'in nuu ñasi'i de ma naxe jin
ko sa'a jin ko kuu de, sukan-va'a jin
koo va'a de nuu Su'si ma te kuu jin
kunukuechi de nuu ya.
13 Vaa tee ka jinukuechi va'a nuu
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma chi jin
ni'i de jayiñu'u xen-xeen, te vivii jin
koo sii ini de, te jin kusaa ini de ja
jin kaxtnu'u de nuu ñayii ma sukan
ka kukanu ini de Cristo Jesús ma.

Sukan ká'an tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma tna'a ja ni ka jini o a

14 Visi jani ini sa ja jaan yachi sa
nuu iyo ni a, kovaa ndaka tnu'u ya'a
jâ ni tee sa nuu ni,
15 sukan-va'a nuna kukuee sa kenda
sa, te jâ jini ni naxe ko sa'a ko kuu
ni ji'in ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o
iya téku ma, vaa ndaka maa ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si o a, ka nukuiñi
va'a ka nukuiñi lili i nuu tnu'u ndaa
tnu'u ndija Su'si o a, te sukan, te ka
kaxtnu'u i ja tnu'u vii tnu'u ndaa kuu
tnu'u Su'si o a.
16 Vaa tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si o
a ja ni ka jini o a chi ja kanuu xeen
kúu, sukan-va'a jin ni'i ini o naxe jin
kukanu ini o Su'si ma te jin kondikin
o ya, te masu na in ko ka'an ja masu
ja ndaa kúu:

Vaa Jesucristo ma chi ni kii ñayivi ya
ñuu ñayivi a,
te maa Xtumani Ndios ma ni
kaxtnu'u ja iya sa'a ja va'a ja
ndaa kúu ya,
te ni ka sa'vi-nka ini ángel ma ja ni
ka jini i sukan ni sa'a ya ma,
te ñayii masu judío ka kuu i ma, ni ka
jiniso'o i na in kúu ya,
te ni ka kandija ñayii ñuu ñayivi a ja
Su'si kúu ya,
te ni ndaa ya andivi ma,

te vivii ni ka ndakuan-ta'vi i ya
nuu ni ndenda ya ma.

4

Sukan kenda koo ñayii jin xndoo ichi ndaa Su'si ma

1 Kovaa ndandaa-ni ni ka'an Xtu-
mani Ndios ma ja kivi ve ndi'i kivi
ma, te jaku ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si o a chi jin xndoo i ichi ndaa Su'si
o a, te jin koniniso'o i ja jin kaxtnu'u
ñayii jâ ni xnda'vi ña'a tachi ma, te jin
kandija i ndaka.
2 Vaa ñayii yukan chi jin ka'an i ja
ka kandija i Su'si ma, kovaa masu
ka sa'a i sukan kúni ya ma, vaa jâ
ni kundee maa ja u'vi ma ni jasi
i janitnuni i ma, te masu nde ka
ndasa'a-ka i kuenda naxe kúni Su'si
ma ja jin ko kuu o.
3 Te chukan kúu ja jin ka'nu ndee i ja
jin tnanda'a ñayii ma, te jin tatnuni i
ja ka iyo kua'a ja masu kuu kaa ñayii
ma, te vitna ja ndaka ni sa'a Su'si ma,
sukan-va'a jin ndakuan-ta'vi ñayii
ma nuu Su'si ma te kuu jin kaa i ma.
Chukan kúu ja yo'o ja ni ka jini o ja
ndaa ma te ni ka kandija o ya, jín
ndakuan-ta'vi o nuu ya, te jín kaa o.
4 Vaa ndaka ja ni sa'a Su'si ma ja kaa
o ma chi ja va'a kúu, te ñatuu nawa
ko saxiko o, su'va jín ndakuan-ta'vi o
nuu ya ja ni taa ya, te jín kaa o.
5 Vaa ka jini o ja ja maa tnu'u maa ya
ma ji'in ja jikan-ta'vi o nuu ya ma ja
ndakuan-ta'vi o ja iyo ja kaa o ma, te
ndasavii ndasandoo ya ja kaa o ma.

Sukan jin kunukuechi va'a o nuu Jesucristo ma

6 Nuna kaxtnu'u ni ndaka cha'a
nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma
chi ko kuu ni tee jinukuechi va'a nuu
Jesucristo ma, te ko kuu ni in tee ni
skua'a va'a tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
o a, tnu'u sa'a ja kuu kukanu ini va'a
o ya ma, te ko kuu ni tee ndikin va'a
te sa'a ni sukan ká'an tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si o a ja ni kutu'va ni ma.
7 Te xtandiyo ni ndaka cuentu
jana'a ma ja ka ndakani ñayii ñuu
ñayivi a, su'va katanuu ni sa'a ni
sukan játna ini Su'si ma.
8 Te kona'a ni ja ndaka ja sa'a ja
kúu o sukan-va'a koo-ka tnu'u ndee
tnu'u ndatnu yikikuñu o a chi vala-ni
chíndee ña'a i, vaa ja kuu yikikuñu
o a-ni kúu. Kovaa ja kútu'va o ja
sa'a ja kuu o sukan játna ini Su'si o
a chi ndaka tu'u chíndee ña'a i, vaa
chíndee ña'a i ja koo va'a ini anua o
a ji'in yikikuñu o a nuu Su'si ma, vaa
jâ ni skuiso Su'si ma ja iyo ja jin ni'i o
nani ka iyo o ñuu ñayivi ya, ji'in ja jin
ni'i o kivi ndenda koo o nuu ya ma.
9 Tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu tnu'u
ya'a, te iyo i ja kuu jin kuan-ta'vi
ndaka ñayii ma.
10 Chukan kúu ja yo'o, ka ndo'o ka
neni o ka satniñu o nuu tnu'u maa
ya a ja ka kaxtnu'u o nuu ñayii ma.
Vaa ni ka kukanu ini o ja maa in-ni
Su'si ma kúu iya kuu sa'a ja jin kaku
ndaka ñayii ma nuu ja u'vi ma, nuna
jin kandija ndija i ya, vaa yika-ni ja
ñayii ni-yu'u ni-ini i kandija i ya ma,
sa'a ya ja ndani'i ta'vi i.

11 Sa'a kaxtnu'u ni te tatnuni ni
nuu tna'a o a.
12 Te masu kuu-ni-nka ja suchi jaa-ni
kúu ni a, te jin ko saxiko i tnu'u
ká'an ni a chi su'va kaxtnu'u ni nuu
ñayii ka kandija tnu'u Su'si o a sukan
sa'a sukan kúu ni a nde kua'an nde
vee ni, ji'in sukan vivii ká'an ni a,
ji'in sukan vivii kútoo ni ñayii a, ji'in
sukan ni-yu'u ni-ini ni kukanu ini ni
Su'si o a, te ñatuu ni-in ja u'vi-ka sa'a
ni. Te ja jin konde'ya i sukan sa'a
sukan kúu ni ma, te sukan jin ko sa'a
tna i.
13 Nani kenda kivi jaan sa, te
katanuu ni ja ka'vi ni tnu'u Su'si
o a, te kaxtnu'u ni nuu ñayii a, te
ndaka'an-so'o ni nuu i.
14 Máko ndunaa ni ja vii ja va'a ni
skuta'vi ña'a Su'si o a kivi ni ka sonee
tee nija'nu ma nda'a de siki ni a te ni
ka ka'an de sukan kúni Su'si ma ja ko
sa'a ko kuu ni ma.
15 Katanuu ñukuun ni, te ndimaa
ko sa'a ko kuu ni ndaka sukan ni
ka ka'an, ni ka kachi ñani o ma,
sukan-va'a ndaka ñayii ma, jín kuni
i sukan ve kua'nu-ka ni nuu Su'si o
a.
16 Te ko koto va'a ni maa ni nawa sa'a

nawa kúu ni nde kua'an nde vee ni,
ji'in naxe káxtnu'u ni nuu ñayii ma.
Vaa nuna kaxtnu'u ndaa ni nuu i ma,
te kaku ni nuu ja u'vi ma, te sa'a ni
ja jin kaku tna ñayii ka niniso'o tnu'u
ka'an ni ma.

5

Sukan ko sa'a ko kuu Timoteo ma nuu ndi-in ndi-in ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a

1 Máko ndonda ni nuu tee nija'nu
ma, su'va ndaka'an-so'o ni nuu de
kuenda tnu'u ja yuva ni ka kuu de.
Te nuu suchi jaa ma ka'an ni kuenda
tnu'u ja ñani ni ka kuu i.
2 Te nuu ña'a nija'nu ma ndaka'an-so'o
ni kuenda tnu'u ja si'i ni ka kuu ña.
Te nuu ña'a jaa ma ku'un kaji ku'un
va'a ini ni, te ndaka'an-so'o ni nuu
ña kuenda tnu'u ja ku'va ni ka kuu
ña.
3 Te ña'a ni ka ji'i yii ma, chindee ni
ña, nú ñatuu na in tna'a ña ja chindee
ña'a i.
4 Kovaa nú in ña'a ni ji'i yii ña ma,
te ka iyo sa'ya ña xi sañani ña ma
chi jiniñu'u ja xinañu'u jin kutu'va
suchi ya'a ja jin chindee i tna'a i ma,
vaa sukan játna ini Su'si ma, te jín
ndachindee tna i yuva i ma ji'in si'i i
ma. Vaa cha'a chi ja va'a kúu, te játna
ini Su'si ma ja sukan jin sa'a o.
5 Sa'a kó kuu nú tnu ka'an o ja
ña'a ni ji'i yii ma, te ni kendoo maa
in-nka ña ma, te kúkanu ini ña Su'si
ma ja chindee ña'a ya, te nduu ñuu
ûni jikan-ta'vi jikan-ta'vi ña nuu ya.
Jin ko ndi ini ni ja ko kuu ña.
6 Kovaa ña'a ni ji'i yii ña ma te nú
ndúku ña naxe ko kusii ini ña ñuu
ñayivi ya chi visi téku ña, kovaa ja
ni ji'i ña nuu Su'si ma, vaa masu
jatanuu ña sukan kúni ya ja sa'a ña
ma.
7 Sa'a tatnuni ni nuu ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si o ma ja jin katanuu
i ja jin ko sa'a i sukan kúni Su'si
ma, sukan-va'a ñatuu nawa jin ndax-
tekuechi ña'a ñayii ñuu ñayivi a.
8 Chi vaa yo'o ja ka jini o tnu'u ndaa
Su'si ma, nú ñatuu ka ndi ini o naxe
jin ko kuu ñayii ve'e o ma ji'in tna'a
o ma chi kuenda tnu'u ja jâ ni ka
xndoo o tnu'u ni tatnuni Su'si ma, te
ka'vi-ka ka kuu o sana ñayii ñatuu jin
kandija-ka tnu'u Su'si ma.

9 Te jin kona'a ni ja jin chiso tnuni
ni nde-ni ña'a jin chindee ni ma,
yika-ni ja ña'a ka yi'i vi'i-ka uni xiko
kuiya ma, ña'a ni ka yo kuu nija'nu,
ni ka yo kuu va'a ji'in yii ña ma, te
ñatuu ni ka yo kuneé, ni ka yo ku-uun
ña ma,
10 te ka ka'an vii ka ka'an va'a i ja
jin kuu ña ma, vaa ndimaa ja va'a ka
sa'a ña ma, te ni ka skua'nu va'a ña
sa'ya ña ma, te ka wanuu ña ve'e ña
ma ja jin ndoo ñayii ka jiniñu'u ja jin
ndoo i ma, te inunda'vi ini ña te ka
chindee ña ñayii ñatuu-ka na ja u'vi
ka sa'a i ma ndaka nawa ka jiniñu'u i
ma, te ka chindee ña ñayii ka kuxii ini
na tnundo'o ka tna'a i ma, te ndaka
tu'u ja va'a ka sa'a ña, te ni-in ñayii
ñatuu ka saxiko ña.

11 Kovaa ña'a jaa-ka ma te ni ka
ji'i yii ña ma, másu kua'a ni tnu'u ja
jin koso tnuni ña nuu tutu ma ja jin
chindee ni ña ma, vaa nuna kenda ja
jin kuu ini ña ja jin ndatnanda'a ña
ma, te jin xndoo ña ichi Cristo o ma,
te jin ndatnanda'a ña-ni.
12 Te sukan, te jin ndakuiso
kuechi-ka ña, vaa ñatuu ka sa'a ña
sukan ni ka skuiso ña ja jin ko sa'a
ña ma.
13 Vaa nuna jin chindee o ña ma chi
jin kutu'va ña ja jin kava kuxi ña,
te masu yika-ni ja jin kava kuxi ña
ma-ni chi kuan koo ve koo ña ve'e
ve'e, ka nduku ña cuentu, te ka kivi
nduu ka kivi ni'ni ña, ka ka'an ña
tna'a ja másu jin ka'an ña ma.
14 Ja tátnuni sa kúu ja ña'a jaa ni
ka ji'i yii ña ma, va'a-ka ja na jin
ndatnanda'a ña, te jin katanuu ña
jin skua'nu ña sa'ya ña ma, te jín ko
ndi ini ña naxe jin koo va'a ña ve'e
ña ma, te máko jin sa'a ña ja u'vi
tna'a ja sa'a ja ni'i ini tachi ma nawa
xtekuechi ña'a i ma.
15 Vaa jâ ka iyo jaku ña'a jaa ma ja
ni ka xndoo ña ichi Su'si ma, te ni ka
ndandikin ña ichi tachi ma.

16 Nú iyo in ñayii ni nduu sa'ya Su'si
o a te iyo in tna'a i ña'a jâ ni ji'i yii
ña ma, te kó ndi ini i naxe koteku ña
ma, sukan-va'a másu jin ko ndi ini-ka
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o
a ja kuu ña ma, sukan-va'a kuu jin
katanuu i jaku-ka ña'a ni ka ji'i yii
ña ma te ñatuu na tna'a ña ma ja jin
chindee ña'a i ma.
17 Tee ni kuu kii-ka ka skua'a de
tnu'u Su'si o a te ka jinukuechi va'a
de nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
ma, te jin kona'a o ja ka iyo de ja
jin ko ndi ini o naxe jin kaa de ma.
Na ko ka'an o ja tee ka satniñu ja ka
kaxtnu'u de tnu'u Su'si o a nuu ñayii
ma ka kuu tee ñukuun kuiti jin ko ndi
ini o ndaka nawa ka jiniñu'u de ma.
18 Vaa sukan ká'an tnu'u Su'si o a:
"Másu chu'un o ñunu yu'u xndiki jaxi
triu ma." Te suni ká'an tna tnu'u Su'si
o a: "Ñayii satniñu ma chi iyo i ja
ke'en ya'vi i."
19 Nú ka xtekuechi i tee jinukuechi
nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o
ma in nawa ni sa'a de ma, te máko
kandija ni chi onde nú ka iyo uu xi
uni ñayii ni ka jini nawa ni sa'a de
ma, sana kandija ni.
20 Te ñayii kúni ja sa'a-ka i ja u'vi ma,
ndonda ni nuu i nuu ka iyo ndaka
tna'a o ni ka nduu sa'ya Su'si ma,
sukan-va'a jin koyu'u tna ndaka-ka i
ma, te má jin ko sa'a tna i sukan.
21 Te kona'a ni ja nde'ya ña'a maa
Su'si o a, te nuu maa Jesucristo ma
ji'in nuu ángel ni ndakaji ya ma ka
iyo o, te tátnuni sa ja sa'a ko sa'a
ni. Inuu ko sa'a ni ji'in ndaka ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si o a, te máko
kunda'vi ini ni in i ma te saxiko ni
in-ka i ma.
22 Te máko sonee ni nda'a ni a siki in
ñayii ma ja sacargu ni i na tniñu ko
sa'a i nuu Su'si ma, nú ñatuu jini ni
naxe ko sa'a ko kuu i ma, nasa yukan,
te sa'a i ja u'vi ma, te ko kuiso kuechi
tna ni ja ni sa'a i ma. Su'va ko ndi ini
ni ja koo vii koo va'a ni nuu Su'si ma.
23 Máko ko'o-ka ni ndute su'va-ni,
vaa sukan ndó'o chii ni a. Ko'o
ni vala ndute nde'ya tnu uva ma,
sukan-va'a na nduva'a ni.
24 Jaku ñayii ka sa'a ja u'vi ma chi
yachi-ni jin ndatuu nawa ka sa'a i
ma, te ka jini o ja kenda kivi ja jin
ndachunaa maa i. Kovaa jaku-ka i
ma chi kuee-ka ka ndatuu ja u'vi ka
sa'a i ma, kovaa suni kenda kivi ja jin
ndachunaa i ja u'vi ka sa'a i ma.
25 Te suni sukan kúu ji'in jaku ñayii
ka sa'a ja va'a ma chi yachi-ni kuni
o ja va'a ka sa'a i ma. Te ja va'a
ka sa'a jaku-ka ñayii ma chi kuee-ka
sana kuni o, kovaa masu ja kuyu'u
kúu ja va'a ka sa'a ka kuu o a.

6

1 Ndaka ni ja ka xtetuu ña'a ñayii
ma ja jin kunukuechi ni nuu i ma,
jin kona'a ni ja ñayii xi-nuu ka
jinukuechi ni ma chi ka iyo i ja jin
kuandetu ni nuu i, sukan-va'a másu
jin ka'an ndeva'a i ja kuu Su'si o a
ji'in tnu'u maa ya ja ka kaxtnu'u o a.
2 Te nú in nuu ñayii jâ ni nduu sa'ya
Su'si o a ka satniñu ni, te jin kona'a
ni ja masu kuu-ni-nka ja in tna'a o
jâ ni nduu sa'ya Su'si ma kúu i ma te
ma jin kuandetu ni nuu i chi su'va
jin kunukuechi va'a-ka ni nuu i, vaa
jin kona'a ni ja suni ñayii kándija Su'si
ma kúu tna i ma, te jin kunukuechi
va'a ni nuu i, te jin chindee ni i, vaa
ka kutoo tna'a o ji'in i ma.
Sa'a kaxtnu'u ni nuu tna'a o ni ka
nduu sa'ya Su'si o a, te ndaka'an-so'o
ni nuu i ja sukan jin ko sa'a i.

Jín koo sii ini o ndeva'a-ni naxe ka iyo o

3 Te nú na in ka xsama ja ka
kaxtnu'u i te ñatuu kétna'a ji'in
tnu'u ndaa tnu'u ndija Jesucristo iya
tátnuni nuu o a tna'a ja ka kaxtnu'u sa
a, tna'a ja ká'an sukan kúni Su'si ma
ja jin ko sa'a o ma,
4 te jin ko koto va'a ni maa ni, vaa
ñayii ya'a chi ja ni ka ndu-uun kuiti i
kúu ja ka sa'a i sukan ma, te masu
inundija i ja ka ka'an i ma chi ja
inuvixi i kúu, vaa sukan kúu in kue'e
kúu ja sukan ka sa'a i ma, vaa ja ka
kuni i kúu ja jin skiti ini ña'a i yo'o
ja ka kaxtnu'u o tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si o a, te ja ka jani ini i sukan,

chukan kúu ja ka kukueñu ini i ja
ñatuu ka sa'a o sukan ka sa'a i ma,
te ka kuni i ja jin kanaa o ji'in i, te ka
ka'an ndeva'a i ja jin kuu tna'a o ma,
te ka xtekuechi ña'a i ja masu va'a-ni
ka sa'a ka kuu o.
5 Te ñatuu jínu jin ndakanaa maa i ja
ñatuu ka jaku'ni ini i ma, vaa masu
ka jani va'a ini i, te ñatuu ka jaku'ni
ini i tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma.
Te ka jani ini i ja jin kuatniñu i tnu'u
Su'si o a, sukan-va'a kuu jin ni'i kua'a
i xu'un nuu ñayii ka xnda'vi i ma. Te
chukan kúu ja másu ko jin kondikin
tna'a ni ji'in ñayii ya'a.
6 Ja ndaa kúu ja nuna jin ko sa'a o
sukan játna ini Su'si ma chi jin ko ni'i
jin ko tna'a o ja taa maa Su'si ma.
Sa'a ko kuu ji'in ñayii ka iyo sii ini i
ji'in nawa ka neva'a i ma-ni.
7 Vaa masu nawa ka yinda'a o ni ka
kenda koo o ñuu ñayivi ya'a, te ni
masu nawa jin ndake'en o kivi jin
xndoo o ñuu ñayivi ya'a.
8 Chukan kúu ja nú iyo ja kaa o ji'in
sa'ma kone'nu o, te koo sii ini o, te
máko ndiyo ini o nawa koneva'a-ka
o.
9 Vaa ñayii kúni i ja ko kuxiku i ma chi
ska'an ña'a tachi ma, te sa'a i ja u'vi
sukan kúni yikikuñu i ma, te ndaka
ja u'vi kúni i ja sa'a i ma kundee nuu
i, te skenaa i maa i, te ndita ndita
andeya ma kenda i ja ndachunaa i ja
u'vi ni yo sa'a i ma.
10 Vaa ja ko ndiyo ini o ja koneva'a
kua'a o xu'un ma te ku'un ku'un-ni
ini o nuu xu'un ma masu ja va'a kúu,
vaa sani te kenda koo ndaka ja u'vi
ja jin xnda'vi ña'a i ma. Vaa sukan
ni ka ndo'o jaku ñayii ja ni ka ndiyo
ini i xu'un ma, te ni ka ndunaa i Su'si
ma, te ñatuu ka kukanu ini-ka i ya, te
ni ka kenda koo kua'a xeen tnundo'o
tnuneni nuu i ma.

Jin kundee o nuu tachi ma, nuna jin kukanu ini o Su'si ma

11 Kovaa ndijin ja kúu ni sa'ya Su'si
ma, má ko ndiyo ini ni ndaka cha'a,
su'va ko sa'a ni ja ndaa ja ndija ká'an
Su'si ma, te sa'a ni sukan játna ini ya
ma, te kukanu ini ni ya, te kóo tnu'u
kútoo tna'a ma ini anua ni a, te kava
kuee ini ni, te koniniso'o ni nawa
ka'an-so'o in-ka ñayii ma, te máko
kava yachi ini ni, te máko ndakone'e
xiko ni.
12 Ndimaa kukanu ini ni nuu Su'si
ma, sukan-va'a kundee ni nuu tachi
ma. Te ku'un ini ni ja ndani'i ta'vi
ni te koteku ni ni-kani ni-jika, vaa
chukan kúu ja ni ndakana ña'a Su'si
ma, te maa ni chi masu ni kukan-nuu
ni te ni ndaka'an ni ndakachi ni nuu
ka iyo kua'a ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma ja kúkanu ini ni ya ma te
másu xndoo kuiti ni ya.
13 Te kona'a ni ja vitna chi ka iyo o
nuu Su'si iya sa'a ja ka teku ndaka ja
iyo a, te ka iyo o nuu Jesucristo iya ni
kaxtnu'u nuu tee kúu Poncio Pilato
ma ja maa ya kúu iya kúu sa'a ndaka
ma, te sa'a tátnuni sa nuu ni,
14 ja kandija ni ja ko koto va'a ni
maa ni, te ñatuu ni-in ja u'vi ko
sa'a ni, sukan-va'a ñatuu nawa jin
ndaxtekuechi ña'a ñayii ma, nani ka
iyo o ñuu ñayivi a onde kenda kivi
ndenda Jesucristo iya tátnuni nuu o
a.
15 Vaa sukan ni jani ini Su'si ma
ja sukan ko kuu ja kenda kivi, te
kaxtnu'u ya ja maa in-ni ya kúu Su'si
iya vii iya va'a ini, te maa in-ni ya
tátnuni nuu ndaka o, te ñatuu-ka na
in-ka Su'si iyo, vaa maa in-ni ya kúu
Rey tátnuni nuu ndaka-ka rey ma, te
maa ya tátnuni nuu ndaka-ka tee ka
tatnuni ma.
16 Vaa maa in-ni ya téku ni-kani
ni-jika, te masu kûu kuiti ya, te vivii
ndú'va ñu'u nuu iyo ya ma, kovaa
masu na in kuu jin tu'va nuu iyo ya
ma, te ni-in ñayii ñatuu kuni-ka ya
tiempu ya'a ji'in nuu i ma. Te nuu
maa ya na koo jayiñu'u, vaa maa ya
tátnuni, te jín ndachiñu'u o ya ni-kani
ni-jika. Te sukan kó kuu.

Sukan jin ko sa'a jin ko kuu ñayii ka kuxiku ma

17 Te tatnuni ni nuu ñayii ka kuxiku
tiempu ya'a ja máko jin kani ini i ja
maa i ka kuu-ka ma, ni a jin kukanu
ini i nuu xu'un i ma. Vaa xu'un
ma chi ní'i o, te sani te ndí'i tuku

maa i. Su'va jín kukanu ini i nuu
Su'si iya téku ma ja maa ya kúu iya
táa ndaka tu'u nawa neva'a o ma, te
su'va kua'a-ka taa ya, sukan-va'a jin
kuatniñu va'a o sukan kúni ya ja jin
sa'a o ma, te jin koo sii ini o.
18 Chukan kúu ja ñayii ka kuxiku ma,
jín ko sa'a i ja va'a ma, sukan-va'a
jín ko kuxiku i nuu Su'si ma, te tna'a
ja vii ja va'a ka sa'a i nuu ya ma, te
máko jin ndatna-u'vi ini i nawa ni ka
chindee i ñayii ka jiniñu'u ma.
19 Te sukan, te ka satu'va va'a i ja va'a
jin ni'i i kivi ki'in o ma, te jin ndani'i
ta'vi i te jin koteku i ni-kani ni-jika
ma.

Sukan ni sacargu Pablo ma nuu Timoteo ma

20 Sa'ya sa Timoteo, ko koto va'a
ni maa ni, te ko sa'a ni sukan ni
tatnuni Su'si ma nuu ni a. Te máko
ndatnu'u ni ji'in ñayii ka ka'an tnu'u
masu kuatniñu ma, ji'in ñayii ka jani
ini i ja inundichi xeen-ka i ma.
21 Vaa sukan ni ka ndo'o jaku ñayii
ma, te ni ka xndoo i Su'si o a, te ñatuu
ni ka kukanu ini-ka i ya ma. Kovaa
ndijin, na skuta'vi ña'a Su'si ma ja
vii ja va'a, te koo va'a ni nuu ya. Te
sukan kó kuu.

Carta ku-uu ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu tee kúu Timoteo ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma tee kúu Timoteo ma

1 Saña kúu Pablo, tee ni tetniñu Jesucristo ma, vaa sukan ni kuu ini maa Su'si ma, ja saña kaxtnu'u sukan ni skuiso ya ja sa'a ya ja ni-kani ni-jika jin koteku ñayii ka kandija Cristo Jesús iya ni tetniñu Su'si ma.
2 Ndakan-tnu'u ñaña'a ña sa, Timoteo, ja kúu ni sa'ya too sa nuu Su'si ma. Na skuta'vi ña'a Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a ja vii ja va'a, te kúnda'vi ini ña'a ya, te koo sii ini ni.

Ndákuan-ta'vi Pablo ma nuu Su'si ma ja kuu Timoteo ma

3 Ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si o a ja ni chindee ña'a ya te ni ndanune nda'a ini anua sa a, te ñatuu nawa jasi ndee janitnuni sa a, te ñukuun jinukuechi sa nuu ya, sukan ni ka yo jinukuechi tna'a sa tee jana'a ma. Te saña chi ndaka kivi ndaka jakuaa, ndimaa jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja kuu ni.
4 Vaa ndáka'án sa sukan ni kuxii ini ni ma te ni nda'yu ni kivi ve ndii sa ma. Te kúni sa ja kuni ña'a sa, sukan-va'a ndusii ini sa.
5 Vaa ndáka'án sa sukan kándija ndija ni Su'si ma, te kúsii ini sa, vaa sukan ni ka yo kuu na'nu ni Loida ma, ji'in si'i ni Eunice ma, te kúkanu ini tna sa Su'si ma ja sukan ni ka yo kandija ña Su'si ma, te sukan ko kuu tna ni nuu ya.
6 Te chukan kúu ja ndáka'an-so'o sa nuu ni ja kunukuechi-ka ni nuu Su'si ma, sukan-va'a kuatniñu-ka ni ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma kivi ni sonee sa nda'a sa siki ni ma.
7 Vaa Su'si ma chi jâ ni taa ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma, te chukan kúu ja másu jin koyu'u ini anua o a, vaa ja maa ya, te kuu jin kutoo tna'a o, te máko jin kua'a o tnu'u ja ko xnda'vi ña'a ja u'vi ma te jin sa'a o ja ñatuu játna ini Su'si ma.
8 Chukan kúu ja másu ko kukan-nuu ni ja ndaka'an ndakachi ni sukan ni sa'a Jesucristo iya tátnuni nuu o a, ji'in sukan ndó'o sa a, ja yinee sa vekaa a, kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a. Visi na ndo'o neni ni, kovaa kaxtnu'u ni tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a, vaa maa ya taa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma, te kanda ni.
9 Vaa maa ya ni sa'a ja ni ka kaku o nuu ja u'vi ma, te ni ndakana ña'a ya ja jin ko kuu o ñuu maa ya ma, te ñatuu-ka na ja u'vi jin ko sa'a o. Vaa másu ko jin kani ini o ja kuechi ja ñayii ka sa'a ja va'a ka kuu o kúu ja ni ndakana ña'a ya ma, chi ña'a. Su'va onde xi'na xen-xeen-ka ma onde nuu ni keja'a ñuu ñayivi ya, ni jani ini ya ja ja maa Jesucristo ma, te skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a ma.
10 Te vitna ja ni kenda Cristo Jesús ma, iya ni ndatava ña'a nuu ja u'vi ma, te ni kundee ya ni xnaa ya ja sa'a ja ka ji'i ñayii ma te ja skenaa i maa i ma. Te ja ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a ya ma, te sukan, te ni ndaxtuu ndandaa ya ja kuu jin koteku o ni-kani ni-jika ma.
11 Te maa Su'si ma ni sakargu ña'a saña, ja kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ya ma, te maa ya ni tetniñu ña'a ja ko kuu sa teskua'a nuu ñayii masu judío ka kuu i ma.
12 Chukan kúu ja sa'a ndó'o néni sa a. Kovaa masu nde kúkan-nuu sa, vaa jini sa na in ni kandija sa, te kúkanu ini sa ya ja iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ja ko koto va'a ya ini anua sa a, te kuu xsinu sa ndaka tniñu ni sakargu ña'a ya a.
13 Chukan kúu ja kotnii va'a ni tnu'u va'a Su'si o a, te ko sa'a ni sukan ni jiniso'o ni ja ni kaxtnu'u sa ma, ja na kukanu ini ni Su'si ma te kutoo ni tna'a o ma, sukan ni kaxtnu'u Cristo Jesús ma.
14 Te ja maa Xtumani Ndios ma, iya iyo ini anua o a, te ko koto va'a ni maa ni ja ñatuu na ja u'vi ko sa'a ni,

te ko ndi ini ni ja ko sa'a ni ja vii ja
va'a ni sacargu ña'a ya a.
15 Te jâ jini maa ni ja ni ka xn-
doo ña'a ndaka tna'a o ka iyo ñuu
Asia ma, te ne'un ñayii yukan ka
iyo tee kúu Figelo ma ji'in tee kúu
Hermógenes ma.
16 Te maa Iya Tátnuni ma na kunda'vi
ini Onesíforo ma, ji'in ndaka ñayii ka
iyo ve'e de ma, vaa kua'a jichi ni
ndataa de tnu'u kanu ini, te ñatuu
ni kukan-nuu ña'a de ja ni yinee sa
vekaa ma.
17 Su'va kivi ni kenda-ni de ñuu Roma
ma chi ñukuun kuiti ni ndanduku
ña'a de, onde ni ndani'i ña'a de.
18 Te maa ni chi na'a ni sukan ni yo
chindee ña'a de nuu ni ka iyo o ñuu
Éfeso ma. Te maa Iya Tátnuni ma,
na kunda'vi ini ya de kivi ndakan ya
kuenda nuu ndaka o ma.

2

Jín ko kuu o nuu Jesucristo ma sukan kúu in soldado ja visi ndó'o néni de kovaa kánda de

1 Ndijin, sa'ya maa sa, ja maa ja vii
ja va'a ni skuta'vi ña'a Cristo Jesús
ma, te ndatnii ni tnu'u ndee tnu'u
ndatnu, te sa'a ni sukan kúni Su'si
ma.
2 Te tna'a ja ni jiniso'o ni ja ni ka'an
sa nuu ka iyo kua'a tna'a o ma, sukan
kaxtnu'u tna ni nuu ndaka tee ja
ni-yu'u ni-ini de ka ndikin de Su'si
ma, tee jini ni ja kuu jin kaxtnu'u de
nuu jaku-ka ñayii ma tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si o ma.
3 Kovaa ndijin, máko koyu'u ni, visi
ndó'o néni ni, vaa sukan ka ndo'o ka
neni ndaka o ja ka kuu o soldado ka
jinukuechi ndija nuu Jesucristo ma.
4 Vaa ñatuu ni-in ñayii ja yinee i kúu
i soldado ma, te ko katanuu i ja iyo
ñuu ñayivi a, vaa nú ja kúni i kúu ja
játna ini jito'o i ma ja sa'a i ma chi
katanuu i tniñu i ma.
5 Te suni sukan kuiti kúu ji'in tee ka
jinu su'va ma, vaa nú ma jin kunu
ndi'i de sukan iyo ja jin ko kunu de
ma, te masu jin ni'i de ja iyo ja ni'i
tee kundee ma.
6 Te suni sukan kuiti kúu tna ji'in tee
jitu itu de ma, ja sáka de nawa kúni
de ja koneva'a de ma chi xinañu'u
satniñu ñukuun de, sana ku'un ini de
ja kuu itu de ma te koo ja ndaxtutu
de.
7 Ndasa'a ni kuenda ndaka ja ká'an sa
ya, te maa Iya Tátnuni ma na chindee
ña'a ja jaku'ni ini ni ndaka sukan iyo
ja ko kuu o nuu Su'si ma.
8 Ndaka'án ni sukan ni ndo'o ni neni
tna Jesucristo ma, iya ni ka skua'nu
sa'ya tata David ma nuu ni kii ñayivi
ya ñuu ñayivi a, iya ni ka ja'ni i te
ni ka chu'u i ya nuu ka chu'u i ñayii
ni ka ji'i ma, te nuu uni kii ma te ni
ndateku ya ma, te sukan ká'an tnu'u
vii tnu'u va'a káxtnu'u sa nuu ñayii a.
9 Te ka xndo'o ka xneni ña'a i, kuechi
ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ya
a, te onde vekaa a ka chinee ña'a i,
kuenda tnu'u ja na ja u'vi ni sa'a sa.
Kovaa visi sukan ka sa'a ña'a i saña,
kovaa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a chi
masu kuu jin chinee va'a i vekaa a.
10 Chukan kúu ja kánda sa ndaka ja
ka sa'a ka kuu ña'a i a, vaa kútoo sa
ndaka ñayii ni ndakaji Su'si ma, ja ka
iyo i ja jin ndani'i ta'vi i ja maa Cristo
Jesús ma te jin koo jayiñu'u i ni-kani
ni-jika.
11 Tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu cha'a:

Te visi na jin ka'ni ña'a i, kuechi ja ka
ndikin o ya a,
kovaa yo'o chi jin koteku o, vaa
maa ya chi téku ya.

12 Te nú ka ndo'o ka neni o, ja kuechi
ja ka ndikin o ya a
chi kenda kivi ja jin tatnuni tna
o ji'in ya.

Te nú maa o na jin ka'an ja ñatuu ka
jini o ya
chi suni ka'an tna ya ja masu jini
ña'a ya.

13 Te visi yo'o, masu ka sa'a o sukan
ni ka skuiso o nuu ya ma ja jin
sa'a o ma,
kovaa maa ya chi sa'a ya ndaka
ja ni skuiso ya nuu o ma,

vaa masu iya ndáxsama ja jâ ni ka'an
ya ma kúu ya.

Jín ko kuu o ñayii ka jinukuechi ndaa ka jinukuechi ndija nuu Su'si ma, te ñatuu nawa jin ndakukan-nuu o

14 Ndaxndaku ini ni tna'a o a: Vaa
nuu maa Iya Tátnuni ma ka iyo o,
te ndaka'an-so'o tna ni nuu tna'a o
a, ja másu ko jin skiti ini tna'a i,
te jin ko tetna'a i tnu'u, vaa masu
nawa chíndee ña'a ja sukan ko kuu
o ma, vaa yika-ni ja sa'a i kúu ja ñayii
ka niniso'o ma chi jin ndakakayata i
nuu Su'si ma, te jin skenaa i maa i ja
kuechi o ma.
15 Su'va ko ndi ini ni ja koo va'a ni
nuu Su'si ma, te ku'un kaji ku'un va'a
ini ni, te ko kuu ni in ñayii jinukuechi
va'a nuu ya, ja ñatuu nawa ko
ndakukan-nuu ni, te kaxtnu'u ndaa
kaxtnu'u ndija ni tnu'u vii tnu'u va'a,
tnu'u ndaa Su'si o a.
16 Te másu ko ka'an ni tnu'u kini
tnu'u ndeva'a, tnu'u masu nde
jiniñu'u ja ka ka'an ñayii ñuu ñayivi a.
Vaa ñayii jâ ni ka nduvii nuu Su'si ma,
te jin keja'a i jin ndaka'an i ndaka
tnu'u ya'a chi ndi-vala ndi-vala, te
ka ndujika i nuu nda'a Su'si o a, te
ka ndasa'a i ja u'vi ma.
17 Te tnu'u ka ka'an i ma chi jika
jika-ni kua'an, sukan kúu kue'e nani
gangrena ma ja xte'yu xte'yu-ni i
kua'an i ma. Te sukan ka kuu tee
nani Himeneo ma ji'in tee nani Fileto
ma.
18 Te tee ya'a chi jâ ni ka xndoo de
tnu'u ndaa ma, vaa ja ka ka'an de
kúu ja jâ ni ka ndateku ñayii ni ka ji'i
ma, te jâ ni kenda kivi yukan, te jâ ni
ya'a. Te ja sukan ka ka'an de ma, te
ka sa'a de ja ñatuu ka kandija-ka ñayii
ma Su'si ma.
19 Kovaa Su'si ma chi jâ ni jani vava'a
ya nuu jin koxtnee o ma ja ka kandija
o ya ma, vaa onde xi'na-ka ma jâ jini
ya na in jin ko kuu sa'ya ya ma, vaa
kuenda tnu'u ja ka yitnuni o nkuu,
vaa sa'a ni ka'an ya ma: “Iya Tátnuni
ma chi na'a ya na in ka kuu sa'ya
maa ya ma”, te vaa: “Ndaka yo'o ja ka
ndakune'e o Cristo ma na jin xndoo
o ndaka ja u'vi ma, te máko jin ko
sa'a-ka o.”
20 Vaa in ve'e ka'nu ma chi ka ñu'u
ndatniñu ka kuu oro ma xi ndatniñu
ka kuu plata ma, kovaa suni ka ñu'u
tna ndatniñu ka kuu yutnu ji'in ñu'ú
kixin ma. Te maa maa i ka iyo ndenu
kuatniñu o. Ja va'a-ka ma kuatniñu o
kivi kúu viko ma, te ja nda'vi-ka ma
kuatniñu o kivi ndeva'a-ni ma.
21 Chukan kúu ja nú nde o ndásavii
maa o te ñatuu nde sa'a-ka o ja u'vi
ma chi kuu o ja kuatniñu va'a ña'a
Iya Tátnuni ma, vaa kua'a-ka ja sa'a o
te koo jayiñu'u ya, vaa koo tu'va o ja
sa'a o ndaka ja vii ja va'a ma.
22 Chukan kúu ja másu ko kua'a ni
tnu'u ja ko sa'a tna ni ndaka ja u'vi
ka sa'a suchi jaa ma. Su'va katanuu
ni ja ko sa'a ni ja va'a ja ndaa ma, te
kukanu ini ni Su'si ma, te kutoo ni
tna'a o ma, te koo mani ni ji'in ndaka
ñayii ka iyo vii ka iyo ndoo ini anua i
ma, ja ka ndakune'e i Iya Tátnuni ma.
23 Te xtandiyo ni tnu'u xiko tnu'u kini
ma, ja sa'a i ja ka skiti tna'a ini ñayii
ma. Vaa ka jini o ja sukan ka keja'a
ñayii ma, sani te ka kenda koo i ja ka
kanaa i ma.
24 Vaa ñayii jinukuechi nuu Iya
Tátnuni ma chi masu iyo ja ko kanaa
i, su'va ká'an vii ká'an va'a i nuu
ndaka ñayii ma, te kóo tu'va i ja kuu
kaxtnu'u i nuu ñayii ma tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma, te káva kuee ini
i.
25 Te ká'an kuee i nuu ñayii ñatuu
ka jatna ini sukan ká'an tnu'u Su'si
ma ja jin ko sa'a jin ko kuu i ma,
sukan-va'a ndakani ichi va'a i ñayii
yukan ma, xi saa chindee ña'a Su'si
ma, ja na jin ndakani jin ndaka'vi ini
ñayii yukan ma te jin ndakokuiñi i
nuu Su'si ma, te jin jaku'ni ini i te jin
ko sa'a i ja va'a ja ndaa ma.
26 Te jin kaku i nuu nda'a tachi ma,
suchi kúndee kuiti ja tátnuni i nuu
ñayii ma, te ka sa'a ñayii ma sukan
kúu ini maa i ja kúu i tachi ma.

3

Sukan jin ko sa'a jin ko kuu ñayii jin kenda koo ja jin xnda'vi i ñayii ka kandija tnu'u Su'si ma

1 Suni jiniñu'u ja jin kuni ni sukan
ko kuu kivi ki'in o a: Vaa kivi ve ndi'i
kivi ma chi ko kuu yika xeen-ka.
2 Vaa ñayii ma chi jin ko ndi ini-ka i ja
jin kuu maa i ma, te jin nduku i naxe
jin koneva'a kua'a-ka i xu'un, te jin
ko kuvixi xeen i, te jin kani ini i ja
maa i ka kuu-ka, te jin ka'an ndeva'a
i ja kuu Su'si ma, te masu jin kandija
i ja ka ka'an yuva ka ka'an si'i i ma,
te masu jin ndakuan-ta'vi i nuu Su'si
ma ja ka ni'i ka tna'a i ma, te jin sa'a
i ndaka ja u'vi ma,
3 te masu jin kutoo i ñayii ma, ni masu
jin kunda'vi ini i ñayii ma. Jin ka'an i
tnu'u ñayii ma, visi masu ja ndaa kúu.
Te kundee maa ja u'vi ma tatnuni i
nuu i ma, te masu jin ko ndi ini i chi
su'va ndaka-ka ja u'vi ma jin sa'a i, te
masu na tnu'u nda'vi ini jin koo ini
anua i ma.
4 Te jin ke'en-su'va i ñayii ma, te jin
kusaa ini i ja jin ko sa'a i ndaka sukan
ka jatna ini maa i ma, ndaka tna'a ja
masu nde jiniñu'u ma, te masu jin ko
ndi ini i ja jin ndanduku i Su'si ma.
5 Te yu'u vii yu'u va'a i jin ko kuu i,
kuenda tnu'u ja ñayii ka sa'a sukan
játna ini Su'si ma ka kuu i, kovaa
ndaka ja u'vi ka sa'a ka kuu i ma,
te ka ndaxtuu i maa i ja ñayii ka
xnda'vi ña'a ka kuu i, vaa masu na
tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma ka
iyo ji'in i ja kuu jin sa'a i ja va'a ja
ndaa ma. Chukan kúu ja másu jin
kondikin tna'a ni ji'in ñayii ka sa'a
sukan ma.
6 Vaa ne'un ñayii ya'a ma ka iyo tee
jan koo ve'e ña'a ka kuneé ka ku-uun
ma, te ka kunda'a-nka maa de ña ma,
vaa ña'a ka kuneé ka ku-uun ka kuu
tna ña, te ña'a ka ndiso kua'a kuechi
ka kuu ña, te ka sa'a ña ndaka ja u'vi
ka jatna ini ña jin sa'a ña ma.
7 Vaa ña'a ya'a chi ndimaa ka sa'a ña
tnu'u ja ka skua'a ña tnu'u Su'si o a,
kovaa masu nde ka kundee ña ja jin
jaku'ni ini ña ja ndaa ma, te chukan
kúu ja ka sa'a neé ka sa'a uun ña ma.
8 Vaa suni sukan ni ka yo sa'a tee
kúu Janes ma, ji'in tee kúu Jambres
ma, ja ñatuu ni ka kandija de ja ni
ka'an Moisés ma, te sukan tna ka
kuu tee ká'an sa ya, vaa masu nde
ka kandija de tnu'u ndaa tnu'u ndija
Su'si o ya. Te tee ñatuu ka jani va'a
ini ka kuu de, te masu jin kuu maa
de jin kukanu ini de Su'si ma, vaa saa
ka sa'a neé ka sa'a uun de ma.
9 Kovaa masu jika-ni jin kenda koo
de. Te jin kuni ndaka ñayii ma ja
masu nde ka kandija de ja jin sa'a
de sukan ká'an Su'si ma, te jin ndo'o
de sukan ni ka ndo'o tee ñatuu ni ka
kandija ja ni ka'an Moisés ma.
10 Kovaa ndijin chi jâ ndikin ni sa'a
ni ja va'a ma, sukan ni kaxtnu'u sa
nuu ni ma, sukan ko sa'a ko kuu o
nani iyo o ñuu ñayivi a, ji'in sukan
ku'un ini o ja kunukuechi o nuu Su'si
ma te kukanu ini o ya ma. Te jâ
kánda ni sukan kánda sa a. Te jâ
kútoo ni tna'a o a, sukan kútoo tna sa
i ma.
11 Vaa ni jini ni sukan ni ka sondikin
ña'a ñayii ma kuechi ja káxtnu'u sa
tnu'u Su'si o a, sukan ni ndo'o ni neni
sa a, sukan ni ndo'o sa nuu ni iyo sa
ñuu Antioquía ma, ji'in nuu ni iyo sa
ñuu Iconio ma, ji'in nuu ni iyo sa ñuu
Listra ma. Ndaka jichi ni ka sondikin
ña'a ñayii ma chi ndimaa ndimaa ni
kaku sa nuu i ma, ni sa'a maa Iya
Tátnuni ma.
12 Te suni ndaka tna'a o ñayii ka kuni
ja jin sa'a i sukan játna ini Cristo
Jesús ma chi suni jin sondikin tna
ña'a ñayii ma, te jin ndo'o jin neni tna
i.
13 Kovaa tee ka sa'a ja u'vi ma te ka
xnda'vi de ñayii ma chi su'va ka'vi-ka
jin ndando'o de. Vaa jin xnda'vi-ka
de ñayii ma, te ñayii ma, suni jin
ndaxnda'vi tna i de.
14 Kovaa ndijin, konukuiñi va'a ni
nuu ndaka ja ni kutu'va ni ma, vaa
ni jaku'ni ini ni, te na'a ni na in ni
kaxtnu'u nuu ni ma.
15 Vaa onde nuu luluu ni ma, ni
kutu'va ni tnu'u Su'si o a. Te maa
tnu'u Su'si o a kúu ja sa'a ndichi-ka
ña'a, ja na kukanu ini-ka ni Cristo
Jesús ma, sukan-va'a ndani'i ta'vi ni.
16 Vaa ndaka tnu'u ndee nuu tutu
Su'si o ma chi maa ya ni jani ini
ja sukan kondee, te suu i kúu ja
kanuu kuiti. Te jín kuatniñu o ja jin

kaxtnu'u nuu tna'a o ma, sukan-va'a
jín ndasa'a o kuenda naxe jin ko sa'a
jin ko kuu o nuu Su'si ma. Te suni
maa i ndakani ichi ña'a, sukan-va'a
jin kutu'va o ja jin sa'a o ja va'a ja
ndaa ma,
17 sukan-va'a ndaka ñayii ka kandija
Su'si ma, te jín koo tu'va kuiti i ja jin
sa'a i ndaka ja vii ja va'a ma, vaa jâ
ni ka jini i tnu'u Su'si ma.

4

Sukan sacargu Pablo ma Timoteo ma ja na kaxtnu'u ndaa de tnu'u Su'si ma

1 Jín kona'a o ja nde'ya ña'a maa
Su'si o a, te ka iyo o nuu Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, iya iyo ja kenda kivi,
te jin kuni ndaka o ya, ja maa ya kúu
Iya Tátnuni ma, te ndakan ya kuenda
nuu ñayii ka teku a, ji'in nuu ñayii ni
ka ji'i ma, nawa ni ka yo sa'a, ni ka
yo kuu i ma. Te konana'a ni ja ka iyo
o nuu maa ya a, te sacargu xen-xeen
ña'a sa
2 ja na kaxtnu'u ndaa ni tnu'u Su'si
o a nuu ñayii ka jatna ini ja jin
koniniso'o i ma. Te ndimaa ko ndi
ini ni ja kaxtnu'u tna ni tnu'u Su'si
o a nuu ñayii ma, visi ñatuu ka
kuni i ja jin koniniso'o i ma. Te
vivii ndaka'an-so'o ni nuu ñayii ma,
sukan-va'a jín ndasa'a i kuenda te jín
ko sa'a i sukan ká'an tnu'u ndaa tnu'u
ndija Su'si o a, sukan kúni ya ja jin
ko sa'a o ma. Te ndaka'an ni nuu i
na ja u'vi ni ka sa'a i ma, sukan-va'a
jín ndasa'a i kuenda te máko jin ko
sa'a-ka i sukan ni ka yo sa'a i ma.
3 Vaa kenda kivi ja masu jin kachi-ka
i jin koniniso'o i tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si o a. Su'va jin nduku i ñayii jin
kaxtnu'u sukan ka kuu ini maa i ja
jin koniniso'o i ma-ni.
4 Te masu jin kua'a-ka i tnu'u ja jin
koniniso'o i tnu'u ndaa tnu'u ndija
Su'si o ma, te jin katanuu i jin konin-
iso'o i ndaka cuentu jin ndakani ñayii
jin nduku maa i ma.
5 Kovaa ndijin, ndaka ja sa'a ja kuu
ni ma, te ku'un kaji ku'un va'a ini ni
nuu Su'si ma, ja masu na ja u'vi ko
sa'a ni, sukan ka sa'a ndaka-ka ñayii
ma. Te kanda ni ndaka ja ndo'o neni
ni ma, te vivii kaxtnu'u ni tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si o a nuu ñayii ñatuu jin
kuni-ka ma. Sa'a ni ja ni sakargu ña'a
Su'si ma ja ko sa'a ni ma.
6 Vaa saña chi jâ iyo ja ki'in sa
ndo'o neni sa, te jâ ni kuyatni kivi
xndoo sa ñuu ñayivi ya'a.
7 Jâ ni kundee sa nuu tachi ma. Jâ ni
sinu sa ndaka ja ni tatnuni Su'si ma
ja sa'a sa ma. Te ñatuu ni ndunaa sa
Su'si ma, su'va ndimaa ni kukanu ini
sa ya.
8 Te vitna chi ja iyo tu'va corona iyo
ja kuta'vi sa nuu Iya Tátnuni ma, vaa
ni sa'a sa ja va'a ja ndaa nuu ya
ma. Vaa maa ya chi iya sa'a ndandaa
kúu ya, te sukan sa'a ndandaa ya
kivi ndakan ya kuenda nuu ndaka
ñayii ma. Te masu nuu maa in-ni sa
skuta'vi ña'a ya corona ma chi nuu
ndaka tna ni ja ka sa'a ni ja va'a ja
ndaa nuu ya ma te ka ndetu ni kivi
ndenda ya ma.

Pablo ma, jikan de nuu Timoteo ma ja na chindee ña'a de

9 Ko ndi ini ni ja kii yachi ni ki koto
ña'a ni.
10 Vaa tee kúu Demas ma chi ni
xndoo ña'a de, vaa jatanuu-ka de ja
iyo ñuu ñayivi a, te kua'an de onde
ñuu Tesalónica ma. Te tee kúu Cres-
cente ma, kanuu kuiti ja ki'in de ñuu
Galacia ma te kua'an de, te tee kúu
Tito ma, kua'an tna de ñuu Dalmacia
ma, vaa ka jatanuu de Su'si o a.
11 Yika-nka-ni ja tee kúu Lucas ya iyo
ji'in sa. Te kueka ni Marcos ma, te
kii ni ji'in de chi jiniñu'u sa de ja
kunukuechi de nuu Su'si o a.
12 Vaa tee kúu Tíquico ma, ni tetniñu
sa de kua'an de ñuu Éfeso ma.
13 Te kinda'a ni kii ni soo sa ni xndoo
sa ñuu Troas ma, ve'e tee kúu Carpo
ma, te kona'a na'a ni ja kinda'a ni
libru ma. Másu ko ndunaa ni ja
kinda'a ni libru ni ka kuva'a ji'in ñií
kiti ma, vaa jiniñu'u sa.
14 Te Alejandro tee sa'a ndatniñu
ka kuu kaa ma, ni sa'a xeen ña'a
de ja u'vi, te maa Iya Tátnuni ma
na ndakan kuenda nuu de, te na

ndachunaa de ndaka ja ni sa'a ña'a
de ma.
15 Konee ni cuidado nuu de, vaa ja'nu
ndee xeen de ja jin kandija ñayii ma
tnu'u Su'si o a tnu'u ka kaxtnu'u o a.
16 Te nuu ni iyo sa nuu tee ka
netniñu ma xinañu'u kuiti ma ja ni
kundaa kuechi sa ma chi ni-in tna'a
o ma, ñatuu ni ka iyo i ja jin chindee
ña'a i. Su'va ndaka i ni ka xndoo ña'a.
Te maa Su'si Iya Tátnuni ma, máko
ke'en kuenda ya ja ni ka sa'a i ma.
17 Kovaa maa Su'si o Iya Tátnuni ma
chi ni iyo ya ji'in sa, te ni taa ya
tnu'u ndee tnu'u ndatnu, sukan-va'a
ni kuu ni kaxtnu'u sa nuu ndaka
ñayii masu judío ka kuu i ma tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si o ma, te sukan, te
ni kaku tna sa yu'u ndika'a ma.
18 Te maa ya chindee ña'a ja na kaku
sa nuu ndaka ja u'vi ka ñu'u ini ñayii
ya ja jin sa'a ña'a i ma, te maa ya
ko koto va'a ña'a, onde kenda kivi
ja no'o sa onde nuu tatnuni iya iyo
andivi ma. Te nuu maa ya na koo
jayiñu'u ni-kani ni-jika. Te sukan kó
kuu.

Ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ndaka ñayii ka chindee tna'a ji'in de ja ka kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma

19 Ndákan-tnu'u ñaña'a sa ña'a kúu
Prisca ma, ji'in yii ña tee kúu Aquila
ma, ji'in ndaka ñayii ka iyo ve'e tee
kúu Onesíforo ma jin kuña'a ni.
20 Te káxtnu'u sa ja tee kúu Erasto ma
chi ni ndoo de ñuu Corinto ma, te tee
kúu Trófimo ma chi ni xndoo sa de
ñuu Mileto ma, vaa ku'u de vala.
21 Ko ndi ini ni ja kii ni xi'na-ka sana
kenda tiempu vijin ma. Te tee kúu
Eubulo ma, ji'in tee kúu Pudente ma,
ji'in tee kúu Lino ma, ji'in ña'a kúu
Claudia ma, ji'in ndaka-ka tna'a o ja
ka iyo i ya'a, ka ndakan-tnu'u ñaña'a
ña i.
22 Te maa Jesucristo iya tátnuni nuu
o a na koo ini anua ni a, te maa ya na
skuta'vi ña'a ja vii ja va'a nuu ndaka
ni. Te sukan kó kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu tee kúu Tito ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma tee kúu Tito ma

1 Saña kúu Pablo, tee jinukuechi nuu Su'si o a, te ni tetniñu ña'a Jesucristo ma, ja kaxtnu'u sa nuu ñayii ni ndakaji Su'si ma, sukan-va'a jin kukanu ini i ya, te jin jaku'ni ini i ja ndaa ma, te jin ko sa'a i sukan kúni maa ya ma.
2 Vaa ka kukanu ini o ya ja sa'a ya ja jin koteku o ni-kani ni-jika, vaa sukan ni skuiso ya ja sa'a ya, onde nuu ñatuu kuva'a-ka ñuu ñayivi a jâ ni skuiso ya sukan, te masu xnda'vi ña'a ya.
3 Te jâ ni kenda kivi jâ ni jani ini maa ya ma, te ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a maa ya ma. Te ni sacargu ña'a maa ya ja kaxtnu'u sa nuu ndaka ñayii a sukan sa'a ya ja jin ndani'i ta'vi o ma.
4 Te tée sa tnu'u ya'a nuu ni, Tito, vaa ka kukanu ini o Su'si o a. Te maa Yuva o Su'si ma, ji'in Jesucristo iya sa'a ja jin kaku o nuu ja u'vi ma, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a ma, te koo sii ini ni. Vaa kuenda tnu'u ja sa'ya ndija sa kúu ni nuu Su'si ma.

Sukan jin ko kuu tee jin ndaka'an-so'o nuu ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

5 Nuu ni xndoo ña'a sa ñuu Creta ma, ni sa'a sa sukan, kuechi ja kúni sa kúu ja na ndaka'an-so'o ni nuu ñayii ma, ja na jin sa'a i ndaka-ka ja kúni Su'si ma ja jin sa'a i ma. Te sunkani ni tee jin ndaka'an-so'o nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ndi-in ndi-in ñuu ma.
6 Te tatnuni ni nuu de ja sa'a jin ko kuu de ma: Tee ya'a chi ñatuu na ja u'vi ko sa'a de ja jin ko ndaxtekuechi ña'a ñayii ma. Te kona'a de ja vivii ko kuu de ji'in ñasi'i de ma, te máko nduku-ka de in-ka ña'a. Te sa'ya de ma, jín kandija i ja ká'an de ma, te ñatuu na ja u'vi jin ko sa'a i ja jin ndaka'an ñayii ma kuechi i ma.
7 Vaa tee ndáka'an-so'o nuu ñayii ma chi in tee jinukuechi va'a nuu Su'si ma ko kuu de, te jiniñu'u ja ñatuu na ja u'vi-ka ko sa'a de ja sa'a i ja jin ndaxtekuechi ña'a ñayii ma. Te másu ko kuu de in tee ja ko kani ini de ja maa de kúu-ka te masu na in tátnuni-ka nuu de, te másu ko kuyachi ini de ja ko ndakiti ini de, te másu ko ko'o de ndixi te ko ndajini de. Te másu ko kanaa de. Te másu ko ndiyo ini de nawa koneva'a de ma te ko xnda'vi de ñayii ma, sukan-va'a ni'i de ja kúni de ma.
8 Su'va kuánuu de ve'e de ma, ja jin ndoo ñayii ka jiniñu'u ja jin ndoo i ma. Te kú'un ini de ja sa'a de ja va'a ma, te káni va'a ini de naxe ko sa'a ko kuu de ma, te ndimaa ja va'a ja ndaa ma kó sa'a de, te ni-in ja u'vi ko sa'a de, te kúndee de tátnuni de nuu maa de ma ja ñatuu na ja u'vi ko sa'a de nuu Su'si ma.
9 Te kóna'a de sukan ká'an tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, sukan ni kutu'va de onde xinañu'u ma, sukan-va'a kuu ndaka'an-so'o de nuu ñayii ñatuu ka kendoo va'a ini sukan ká'an tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a, sukan-va'a sa'a de ja jin ndasa'a i kuenda nawa kúu ja ndaa ja ndija ká'an Su'si ma, te jin kandija i.

10 Vaa ka iyo kua'a tee ja inuso'o xeen ka ndaa de, te ndimaa ka ka'an de ja masu kuatniñu, te ka xnda'vi de ñayii ma, te ja ka ndi ini-ka de kúu ja jin kaxtnu'u de ja jiniñu'u ja jin kitnuni tee ma, sana ja jin kaxtnu'u de sukan kúni Su'si ma ja jin ko sa'a jin ko kuu o ma.
11 Te tee yukan chi jiniñu'u ja skasiyu'u o de, vaa ka sa'a de ja jin skenaa ndaka ñayii ma maa i, vaa masu nde jiniñu'u ja ka kaxtnu'u de nuu i ma chi sukan-ni ka sa'a de, sukan-va'a jin ni'i de xu'un ma.
12 Onde in tna'a maa de ma, ja ndakaxtnu'u sukan ka kuu ñayii ñuu de ma, sa'a-ni ni ndaka'an de: “Ñayii ka iyo ñuu Creta a, ndimaa inutnu'u

xeen i. Sukan ka kuu kiti yuku ma,
sukan ka kuu i. Ka jaa xeen i, te
inukuxi xeen i."
13 Te ja sukan ni ndaka'an tee yukan
chi ja ndaa kúu. Te chukan kúu ja
ndaka'an-so'o xen-xeen ni nuu ñayii
ñuu jiña, sukan-va'a jin konukuiñi
va'a i nuu nda'a Su'si o a.
14 Te másu ko jin katanuu i cuentu
ka ndakani ñayii judío a, ni a jin
katanuu i ja ka tatnuni tee ñatuu ka
kandija tnu'u ndaa Su'si o a.
15 Ndaka ñayii ka kandija Su'si ma chi
ka ñu'u kaji ka ñu'u va'a ini i, te ndaka
ja ka nde'ya i ma chi ka nde'ya ndaa
i sukan iyo ma. Kovaa ndaka ñayii
ñatuu ka kandija Su'si ma chi ndimaa
ja u'vi ka ñu'u ini i ja jin sa'a i ma, te
onde ndaka ja ka nde'ya i ma, masu
ja va'a ja vii kúu ka jini i. Vaa onde
janitnuni ñayii ya'a ma ka iyo tne'e,
vaa nanimaa ja u'vi ka ñu'u ma.
16 Vaa ka ka'an tna i ja ka kandija i
Su'si ma, kovaa ndaka ja ka sa'a ka
kuu i ma, te ka jini o ja masu inundija
i ja ka ka'an i ma. Te ja u'vi xen-xeen
kúu ja ka saxiko i Su'si ma, te ka
saso'o i nuu ya ma, te ni masu jin kuu
maa i ja jin ko sa'a i ja va'a ma, visi
ka ka'an i ja ka kandija tna i Su'si ma.

2

Jín kaxtnu'u ndaa jín kaxtnu'u ndija o tnu'u Su'si a, te máko jin ndaxsama o

1 Kovaa ndijin chi ka'an ni nuu
ñayii a sukan ká'an tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si o a, tna'a ja ka skua'a o a,
te másu ko ndaxsama ni.
2 Te tatnuni ni nuu tee jin
ndaka'an-so'o nuu ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si o ma ja na jin kani va'a ini
de naxe jin ko sa'a jin ko kuu de, te
na jin ku'un kaji jin ku'un va'a ini de,
te ni-yu'u ni-ini de na jin kukanu ini
de Su'si o a, te na jin kutoo ndija de
ndaka ñayii ma, te na jin kava kuee
ini de.
3 Te suni tatnuni ni ja sukan tna na
jin ko kuu ña'a jin ndaka'an-so'o nuu
ndaka ña'a ni ka nduu sa'ya Su'si o
a, ja na jin kani va'a ini ña naxe jin
ko sa'a jin ko kuu ña ma, te máko jin
ko sa'a tnu'u ña, ni a koo jin ko'o ña
ndixi ja jin ko ndajini ña, sukan-va'a
ña'a kuechi-ka ma, te jin konde'ya ña
sukan ka ñu'u kaji ka ñu'u va'a ini ña
ma, te jin ko sa'a tna ña sukan.
4 Te jín kaxtnu'u ña nuu ña'a jaa ma
ja jin kutoo ña yii ña ma ji'in sa'ya ña
ma.
5 Te suni jín kaxtnu'u tna ña nuu
ña'a jaa ma ja na jin kani va'a ini ña
naxe jin ko sa'a jin ko kuu ña ma, te
máko jin ku'un ini ña in-ka tee, te jín
koto va'a ña ve'e ña ma, te jín kava
va'a ini ña, te jín kuandetu ña nuu
yii ña ma, sukan-va'a máko jin ka'an
ndeva'a ñayii ma ja kuu tnu'u Su'si o
a ja kuechi ña ma.
6 Suni ndaka'an-so'o tna ni nuu
ndaka suchi jaa ma, ja na jin ku'un
kaji jin ku'un va'a ini i.
7 Te maa ni ko kuu tee kaxtnu'u
ndaka ja va'a ja vii sa'a ni ma, ji'in
ja ni-yu'u ni-ini ni jatanuu ni Su'si
o a, ji'in ja ñu'u kaji ñu'u va'a ini ni
a, sukan-va'a ja jin konde'ya i ndijin
ma, te jin sa'a tna i sukan sa'a sukan
kuu ni nuu Su'si o a.
8 Te ndimaa tnu'u vii tnu'u va'a ka'an
ni, sukan-va'a na ndakukan-nuu
maa ñayii ñatuu kúnimani nuu o ma,
ja ñatuu ni-in ja u'vi ni'i i ja ndax-
tekuechi ña'a i ma.
9 Ndaka'an-so'o ni nuu ñayii ka
jinukuechi ma, ja na jin kandija i
nuu jito'o i ma na tniñu ka tatnuni
jito'o i ma ja jin sa'a i ma, te máko jin
ndakone'e i nuu jito'o i ma.
10 Te másu ko jin sakui'na i jito'o i ma.
Su'va jín kaxtnu'u i ja ñayii ka sa'a ja
va'a ja ndaa ka kuu i, sukan-va'a vivii
jin ka'an ñayii ma ja kuu tnu'u Su'si o
a, iya ni ndene'e ña'a nuu ja u'vi ma
te ni ka ndani'i ta'vi o a.
11 Vaa Su'si ma chi ni kaxtnu'u
ya nuu ndaka ñayii ñuu ñayivi a ja
vii ja va'a ja skuta'vi ña'a ya ma,
sukan-va'a kuu jin ndani'i ta'vi tna
i, nuna jin kandija i jin sa'a i sukan
kúni ya ma.
12 Te tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma,
káxtnu'u i nuu ndaka o ja na jin
xndoo o ndaka ja u'vi ka ñu'u ini ñayii

ñatuu ka kandija Su'si ma ja jin sa'a i
ma. Te chukan kúu ja yo'o ja ka iyo
o tiempu ya'a chi jín kani vava'a ini
o naxe jin ko sa'a jin ko kuu o, te jín
ko sa'a o ja va'a ja ndaa ma, sukan
kúni maa Su'si ma ja jin ko sa'a o ma,
sukan-va'a jin ndani'i ta'vi o.
13 Te jín kondetu o ja kenda kivi ja
ndenda Su'si o Jesucristo ma, iya
kanuu xen-xeen ma, iya ni ndene'e
ña'a nuu ja u'vi ma, te jin kuni
o jayiñu'u ya ma, te jin kusii ini
xen-xeen o.
14 Vaa maa ya chi ni kachi ya ja ni
ndo'o ni neni ya nuu tniñu o ma,
te sukan, te ni ndene'e ña'a ya nuu
ndaka ja u'vi ma, te ni ndasavii, ni
ndasandoo ña'a ya, sukan-va'a jin
ko kuu o ñayii ñuu maa ya ma, te
ndimaa jín ku'un ini o ja jin ko sa'a
o ja vii ja va'a ma.
15 Te ndaka cha'a ndaka'an-so'o ni
nuu tna'a o a, te má koyu'u ni, te
máko kua'a ni tnu'u ja jin ko ka'an i
ja masu nde jiniñu'u ni ma.

3

Ja maa Su'si ma, te ni ka nduu o ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa

1 Te ndaxndaku ini ni ndaka ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si o a ja na jin
kandija i ja ka ka'an tee ka netniñu
ma, te jín koo tu'va i ja jin satniñu i
nde tniñu ka tatnuni de ja jin sa'a i
ma, te jín ndasa'a i kuenda ja nú in
ja játna ini Su'si ma kúu.
2 Te másu ko jin ka'an i tnu'u ni-in
ñayii ma, su'va jín nduku i ja jin koo
mani i nuu ndaka ñayii ma. Te máko
jin nduku i ja jin ko kanaa i, su'va jín
kava kuee ini i nuu ndaka ñayii ma.
3 Vaa suni yo'o tna ma chi onde
xi'na-ka ma chi masu nde ni ka yo
ndasa'a tna o kuenda ma, te ñatuu
ni ka yo kandija o ja ni ka yo ka'an
tee ka netniñu ma. Te kuan koo neé
kuan koo uun tna o ma. Te ni yo
tatnuni maa yikikuñu o a nde a kúu
ini i ja jin sa'a o ma, te ni ka yo
kusii ini o ja ni ka yo sa'a o ndaka
ja u'vi ma. Te ni ka yo kukueñu ini
nuu tna'a o ma. Te ni ka yo saxiko
ña'a ñayii ma, te ni ka yo ndasaxiko o
ndi-in ndi-in ñayii ma.
4 Kovaa nuu ni kenda tnu'u nda'vi ini
Su'si o a, iya ni sa'a ja ni ka kaku o
nuu ja u'vi ma, saa ni ka jini o sukan
kútoo ya ndaka ñayii ma,
5 vaa ni sa'a ya ja ni ka kaku o nuu
ja u'vi ma. Kovaa masu ja kuechi
ja inuva'a xeen ini o ma kúu xi ja
kuechi ja ja va'a xeen ka sa'a ka kuu
o ma kúu ja ni sa'a ya ja ni ka kaku
o nuu ja u'vi ma chi ña'a, chi ja ni
kunda'vi ini xeen ña'a ya ma kúu ja
ni ka kaku o nuu ja u'vi ma. Te
maa Xtumani maa ya ma ni sa'a ja
ni ka nduvii, ni ka ndundoo o, te ni
ndasa'a jaa ña'a ya, te ni ka nduu o
in ñayii jaa.
6 Te ja maa Jesucristo iya ni ndene'e
ña'a nuu ja u'vi ma kúu ja ni skuta'vi
ña'a Su'si ma Xtumani maa ya ma, te
ni ka kuta'vi o ndaka ja vii ja va'a ma.
7 Te ja maa ja vii ja va'a ni skuta'vi
ña'a Su'si ma, te ni ka nduu o ñayii
ka sa'a ja va'a ja ndaa ma, te chukan
kúu ja ka kukanu ini o ja sa'a ya
jin koteku o ni-kani ni-jika, sukan ni
skuiso ya ma.

8 Tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu cha'a,
te kúni sa ja ni-yu'u ni-ini ni ka'an ni
nuu ndaka ñayii ni ka kandija Su'si
ma, sukan-va'a ndaka i, te jin ko ndi
ini i ja jin sa'a i ja va'a ja jin kuu
ndaka ñayii ma. Nuna jin sa'a o sa'a
chi ja va'a kúu, vaa chíndee o ñayii
ma, te játna ini Su'si ma.
9 Kovaa ja ndaka tnu'u ja ka skiti
tna'a ini ñayii ma te ka kanaa i ma,
ji'in ja na in xi-sa'ya tata ka kuu i
ma, ji'in ja ka tetna'a i siki tnu'u ni
tatnuni Moisés ma, te ka ndanduku
i kuenda tna'a ja masu nde jiniñu'u
ma, ndaka cha'a máko kua'a ni tnu'u
ja jin ko katanuu i, vaa masu nde
jiniñu'u, te ni masu nawa chíndee
ña'a i ja koo va'a o nuu Su'si ma.
10 Nú na in sa'a siin tna'a o ma nuu ka
iyo ni a, te nú ni sa'a i sukan in jichi,
te ndaka'an ni'i ni nuu i, te nú ma
kandija i ja ká'an ni ma, sani te má
kuan-ta'vi-ka ni i nuu ka ndatna'a ni
a.

11 Vaa ka jini o ja nú na in sa'a neé
sa'a uun ma chi jiso kuechi i ja sukan
sa'a i ma. Te tna'a ja ni sa'a maa i ma,
te ndachunaa i.

Sukan ni tatnuni Pablo ma nuu Tito ma ja sa'a de

12 Te nuna tetniñu sa tee kúu
Artemas ma xi Tíquico a nuu iyo ni a,
te ko ndi ini ni ja kii ni ki koto ña'a ni
ñuu Nicópolis ma, vaa yukan ni jani
ini sa ja koo sa tiempu vijin ma.
13 Te tee nani Zenas ma ja jini de
ley ma, ji'in tee kúu Apolos ma, jin
chindee ni de ndaka ja iyo ja kuu
jin chindee ni de ma, sukan-va'a jin
koneva'a de ndaka ja ka jiniñu'u de
ma ichi jin koo de ma,
14 te sukan, te jin kutu'va tna tna'a
o a ja jin sa'a i ja va'a te jin chindee
i ñayii ka jiniñu'u ma, sukan-va'a jin
ko kuu i ñayii kuatniñu ña'a Su'si ma.

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma

15 Te ndaka tna'a o ka iyo ji'in sa
a, ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña i. Te
ndakua'a ni nchuxi sa a nuu ndaka
tna'a o ka iyo ji'in ni a ja ka kutoo
tna'a o ji'in i ma, vaa ka kukanu ini
o ji'in i Su'si ma. Te ja vii ja va'a na
skuta'vi ña'a Su'si ma ndaka ni. Te
sukan kó kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu tee kúu Filemón ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma tee kúu Filemón ma

1 Saña ja kúu sa Pablo a, te yinee
sa vekaa a ja kuechi ja káxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo o a nuu
ndaka ñayii a, te ka iyo sa ji'in ñani
o Timoteo a. Te tée sa cha'a nuu ni,
Filemón, vaa ka kutoo ña'a sa, vaa
tee ka jinukuechi nuu Su'si ma ka
kuu o.
2 Te sa'a kuña'a tna ni nuu ku'va o
Apia ma, ña'a ka kutoo tna'a ji'in o
ma, ji'in nuu ñani o Arquipo ma, tee
ka ndo'o ka neni ji'in o ja ka kaxtnu'u
o tnu'u Su'si o a, ji'in nuu ndaka-ka
tna'a o ja ka ndatna'a ve'e ni ma ja
ka ndachiñu'u ni Su'si o a.
3 Te maa Yuva o Su'si ma, ji'in Jesu-
cristo iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi
ña'a ya ja vii ja va'a ma, te sa'a ya ja
jin koo mani ni.

Sukan kúkanu ini Filemón ma Su'si ma, ji'in sukan kútoo de ñayii ma

4 Ndaka jichi jikan-ta'vi sa nuu
Su'si o a, ndimaa ndáka'án ña'a sa, te
ndákuan-ta'vi sa nuu ya ja sukan sa'a
sukan kúu ni nuu ya ma.
5 Vaa jiniso'o sa sukan kútoo ni ndaka
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja
ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma, ji'in
sukan kútoo ni Jesús iya tátnuni nuu
o a, ji'in sukan ûni kúkanu ini xeen ni
ya ma.
6 Te ja sukan sa'a ni a, sukan kúkanu
ini ni ya a chi ja va'a xen-xeen kúu,
vaa sa'a i ja jin kuni ñayii ma ndaka
ja vii ja va'a iyo nuu yo'o ja ka iyo o
ji'in Cristo Jesús o a.
7 Te ni ka ndusii ini xeen sa, te ni
ka ndani'i sa tnu'u kanu ini, ja sukan
kútoo ni tna'a o a. Vaa ja sukan sa'a
ni a, te ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma
ja ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a i ma, ni
ka ndani'i i tnu'u kanu ini.

Pablo ma, jikan-ta'vi de nuu Filemón ma ja na ndakuan-ta'vi de Onésimo ma

8 Chukan kúu ja ja maa Cristo ma,
te visi iyo sa ja kuu tatnuni sa ja sa'a
ni sukan iyo ja sa'a ni ma,
9 kovaa ja ka kutoo tna'a o a, chukan
kúu ja saña ja kúu sa Pablo a, ja jâ
ni kuu nija'nu sa, te vitna ja yinee sa
vekaa ya kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a Jesucristo a nuu ndaka
ñayii ma, te jikan-ta'vi sa ja sa'a ni ja
vii ja va'a
10 ja kuu Onésimo ma, vaa maa sa ni
kaxtnu'u tnu'u Su'si o a nuu de nuu
yinee sa vekaa a, te chukan kúu ja
sa'ya maa sa kúu de nuu Su'si ma.
11 Vaa nuu ñatuu kuni-ka de tnu'u
Su'si o a chi masu in tee jiniñu'u
kúu de nkuu. Kovaa vitna chi in tee
jiniñu'u ndija ni nduu de nuu ni ji'in
nuu sa a, sukan kúni ka'an ja nani de
ma.
12 Te maa de ndatetniñu sa ndajaa de
nuu iyo ni a, te ndakuan-ta'vi ni de
kuenda tnu'u ja maa sa ni kenda.
13 Visi kúni sa ja na kendoo de ya'a
te kunukuechi de nuu sa nuu tniñu
maa ni, nani yinee sa vekaa ya,
14 kovaa ñatuu ni sa'a sa sukan, nú
masu ja onde ndajaa de nuu iyo ni a,
te nú kúni maa ni ja ndatetniñu ni de
kii de ja chindee ña'a de, sukan-va'a
ko kuu sukan jani ini maa ni. Kovaa
masu xtetuu ña'a sa ja sa'a ni sukan,
su'va sa'a ni ja va'a sukan kúni maa
ni.
15 Xi saa ja ni kuu sa'a ma, in
ja ni jani ini maa Su'si ma kúu, te
ni jikayata de nuu ni jaku kivi ma,
sukan-va'a kuni de tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si o a, te ja ndakokuiñi de ma,
te ndakuan-ta'vi ni de ja koo ni ji'in
de ni-kani ni-jika.
16 Te másu ko kuu-ka de tee xtetuu
ni ja kunukuechi de nuu ni sukan
ni yo sa'a ni onde xi'na-ka ma. Vaa
vitna chi in tee va'a jâ ni nduu de, te
katanuu ñukuun ña'a de, vaa in ñani
o kúu de, te ka kutoo tna'a xeen o
ji'in de. Te sukan kúu de nuu maa sa
a, te kuiti sukan tna ko kuu de nuu
maa ni, vi Filemón, vaa ni iyo de ji'in

ni kua'a kivi, te kuiti kútoo ni de, te
vi'i-ka ja vitna ja ka iyo o ji'in de nuu
Iya Tátnuni a, kuiti kutoo xeen-ka ni
de.
17 Nú tnu ka'an o ja ka ketna'a ini o,
te ndakuan-ta'vi ni de kuenda tnu'u
ja maa sa.
18 Te nú nawa ni skenaa ni ja kuechi
de, xi nawa tavi de nuu ni, te nda-
sonee ni nuu kuenda maa sa ma.
19 Te maa sa ndachuya'vi, vaa suni
tavi tna ni nuu sa, vaa saña ni ka'an
tnu'u Su'si ma nuu ni, te ni jan-ta'vi
ni, te ni ndaxsama ña'a ya ja ni nduu
ni in ñayii va'a. Te nda'a maa sa ja
kúu sa Pablo a, tée sa ja maa sa iyo ja
ndachuya'vi sa nuu ni.
20 Saa vi, ñani, te ja maa Iya Tátnuni
ma, te jikan-ta'vi sa nuu ni ja na
ndataa ni tnu'u kanu ini ja sukan sa'a
ni ma, te koo va'a sa.
21 Te tée sa nuu ni, vaa kúkanu ini
sa ja kandija ni ja ká'an sa a, te vaa
jâ jini sa ja kua'a-ka sa'a ni sana ja
ká'an sa a.
22 Te suni satu'va ni nuu koo sa,
vaa ndetu sa ja ko kuu sukan ka
jikan-ta'vi ni nuu Su'si o a, te jaan sa
jan koto ña'a sa.

Sukan ka ndakan-tnu'u ñaña'a ndaka tee ka iyo ji'in Pablo ma tee kúu Filemón ma

23 Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña
Epafras tee ka yinee ji'in sa vekaa a
ja kuechi ja ka kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a Cristo Jesús o a,
24 ji'in Marcos ya, ji'in Aristarco ya,
ji'in Demas ya, ji'in Lucas ya, tee ka
jinukuechi ji'in sa nuu Su'si o a.
25 Te maa ja vii ja va'a ja ni skuta'vi
ña'a Jesucristo iya tátnuni nuu o a na
koo ini anua ndaka ni a. Te sukan kó
kuu.

Carta ni sa'a in tee ja ni tetniñu de nuu ñayii judío ma ja ka ka'an i sa'an hebreo ma te ka kukanu ini i Jesucristo ma

Vitna, te onde Sa'ya maa Su'si ma ni tetniñu ya, ja kaxtnu'u ya nuu o

1 Su'si ma, ni ka'an ya kua'a jichi
nuu tna'a o ñayii jana'a ma. Te kua'a
xeen jichi ni nduku ya naxe kaxtnu'u
ya tnu'u maa ya ma nuu tna'a o ma.
Te tee ka ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a ya ma, ni ka yo ndaka'an de nuu
tna'a o ma.
2 Kovaa vitna ja ve ndi'i ñuu ñayivi a
chi ûni ni tetniñu Su'si ma Jesucristo
Sa'ya maa ya ma, ja kaxtnu'u ya
nuu o naxe jin ko sa'a jin ko kuu
o. Te ja maa Sa'ya ya Jesucristo ma,
te ni ka kuva'a ndaka ja ka iyo a,
te ni sa'a maa Su'si ma ja Sa'ya ya
Jesucristo ma ni nduta'vi ndaka ja ka
iyo ni-ka'nu a.
3 Te maa Sa'ya ya ma kúu ja yé'e ni'ni
ma, te ka jini o jayiñu'u Su'si ma. Te
sukan kaa maa Sa'ya ya ma, sukan
kaa maa Su'si ma. Te ja maa tnu'u
ndee tnu'u ndatnu Sa'ya ya ma, te ka
iyo ndaka ja ka iyo a. Nuu ni jinu
ni ndasa'a vii ni ndasa'a ndoo ña'a
Sa'ya ya ma yo'o, te ni nukoo ya xiñi
kua'a nuu núkoo Su'si ma ja tátnuni
ya ma onde andivi ma.
4 Te ja ni sa'a ya sukan ma, te ni
kuta'vi ya ja konani ya Sa'ya Su'si
ma, vaa ja kanuu xeen-ka kúu ja ni
sa'a ya ma sana ja ka sa'a ángel ma.

Jesucristo Sa'ya Su'si ma, kanuu-ka ya sana saa ja jin kuu ángel ma

5 Vaa masu nama uun ni jiña'a
Su'si ma nuu in ángel ma:
Ro'o kúu Sa'ya ri,
te maa ri ni sa'a ña'a vitna.
Kovaa nuu Sa'ya maa ya ma chi
sukan ni jiña'a ya.
Te ni masu nama uun ni ka'an ya ja
kuu ni-in ángel ma sa'a:
Maa sa ko kuu Yuva i,
te maa i ko kuu Sa'ya sa.
Kovaa ja kuu Jesucristo ma chi sa'a
ni ka'an ya:
Maa sa ko kuu Yuva ya,
te maa ya ko kuu Sa'ya sa.
6 Suni kivi ni kuni ya ja ndaka ñayii
ñuu ñayivi a, jin kuni i Sa'ya ya xi-
nañu'u ma, sa'a ni ka'an ya:
Ndaka ro ja ka kuu ro ángel ma,
jin ndachiñu'u ro ya.
7 Ja ndaa kúu ja ká'an tnu'u ya ma
sa'a ja jin kuu ángel ma:
Vaa maa ya sa'a ja ángel ma chi masu
kuni ndijin o i nde kuan koo i
ma,
te maa ya sa'a ja ka jinukuechi
ángel ma sukan kúu ñu'u
ndú'va ma.
8 Kovaa ja kuu Sa'ya ya ma chi sa'a
ká'an tnu'u ya ma:
Su'si kúu ni, te nuu núkoo ni ja tátnuni
ni a chi ni-kani ni-jika koo i,
te bastón yinda'a ni a chi
káxtnu'u i ja sa'a ndaa sa'a
ndija ni.
9 Ni kutoo ni ja va'a ja ndaa ma,
te ni saxiko ni ja u'vi ma.
Chukan kúu ja ni ndakaji ña'a maa
Su'si ma,
te ni chi'i ña'a ya aceite ja na
ndusii ini ni,
vaa maa ni kanuu-ka sana
ndaka i ma.
Sa'a ká'an tnu'u Su'si ma.
10 Te ká'an tna tnu'u ya ma:
Maa ni kúu Iya Tátnuni ma,
te maa ni ni sa'a onde xinañu'u
ma ñuu ñayivi a, ji'in andivi a
chi nda'a maa ni ni sa'a ni ma.
11 Te visi na jin naa maa i, kovaa ndi-
jin chi koo ni ni-kani ni-jika.
Te ndaka maa i chi jin yii i,
sukan ka yii sa'ma ka ne'nu ñayii
ma.
12 Te sukan-ni ka ndaxsama i sa'ma
ka ne'nu i ma,
sukan ndaxsama ni andivi a, te
jin ndujaa i.
Kovaa maa ni chi suni maa ni kúu,
te ñatuu na kivi ja kûu ni.

Sa'a ká'an tna tnu'u Su'si ma ja kuu
Sa'ya ya ma.
13 Vaa Su'si ma, masu nama uun ni
jiña'a ya nuu ni-in ángel ya ma:
Kunukoo xiñi kua'a ri a.
Kovaa nuu Sa'ya ya ma chi ni jiña'a
ya:
Kunukoo ro'o xiñi kua'a ri a,
onde nú ni kundee ri ja ni
ndenda koo ñayii ñatuu ka ku-
nimani nuu o ma chii ja'a ro a,
te kuiñu ndoso ro i.
Sa'a ni jiña'a Su'si ma nuu Sa'ya ya
Jesús ma.
14 Te ndaka ángel ma chi ka iyo i ja
jin kunukuechi i nuu Su'si ma, te ni
tetniñu ya i ja jin chindee i ñayii ka
iyo ja jin ndani'i ta'vi i ma, visi masu
nde ka nde'ya o ángel ma.

2

Jín ko ndi ini o ja katanuu o tnu'u vii tnu'u va'a Su'si a sukan-va'a jin ndani'i ta'vi o

1 Chukan kúu ja jiniñu'u ja ni-yu'u
ni-ini o jin katanuu-ka o tnu'u vii
tnu'u va'a ni ka jiniso'o o ma, nasa
yukan, te jin ski'in o ichi ndaa Su'si o
a.
2 Vaa tnu'u ni tatnuni Su'si ma ja
ni ka kaxtnu'u ángel ma nuu Moisés
ma, te ni yo ndaka'an de nuu ñayii
ma. Te nú na in ni jiso kuechi ma
chi ûni sukan ká'an tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, sukan ni yo ndachunaa
i.
3 Te nú sukan, te yo'o, ¿naxe jin kaku
o, nuna jin xtaya o te jin skenaa o ja
ka'nu xeen ni taa Su'si ma, ja jâ ni ka
kaku o nuu ja u'vi ma? Vaa tnu'u ya'a
chi maa Iya Tátnuni ma ni kaxtnu'u
nuu ñayii ni ka jiniso'o xinañu'u kuiti
ma, te ni ka yo ndaka'an i nuu yo'o
ja sukan ko kuu.
4 Te kua'a seña ji'in milagru ni sa'a
Su'si ma, sukan-va'a jin kandija o
tnu'u ni ka yo ndakaxtnu'u de ma,
te ni tetniñu ya Xtumani maa ya ma
nuu in in o ma, sukan ni kuni maa ya
ma.

Jesús ma kúu iya ni sa'a ja jin ndani'i ta'vi o

5 Vaa masu nde ni xndoo Su'si ma
nuu nda'a ángel ma ñuu ñayivi jaa ka
ndetu o ma tna'a ja ka ka'an sa a.
6 Kovaa nuu nda'a ñayii ma ni xndoo
ya ndaka, vaa nuu tutu ndee tnu'u
Su'si o a ká'an sa'a:
¿Nawa kúu ñayii ma, ja ndaka'an ni i?
¿Te nawa kúu sa'ya tata ñayii ma,
ja ki'in ni jin chindee ni i?
7 Te ni sa'a ni ja jaku-ni kivi ka
ndanuu-ka ángel ma sana maa
ñayii ma,
te ni wa'a ni in corona,
te vivii ni wa'a ni jayiñu'u ñayii
ma,
te ni sunkani ni ñayii ma ja jin ko koto
i ndaka ja ni sa'a ni ji'in nda'a
ni a.
8 Te ni xndoo ni ja jin tatnuni ñayii
ma nuu ndaka ja ni sa'a ni ma.
Te ndaka tu'u ni xndoo Su'si ma nuu
ñayii ma ja jin ko tatnuni i ma. Kovaa
ñatuu jin kuni-ka o ja kenda ja sukan
ko kuu.
9 Kovaa ka jini o ja Jesús ma kúu
iya ni ndo'o ni neni nuu tniñu ndaka
o a, te chukan kúu ja ni sa'a Su'si
ma ja ángel ma, ni ka nduu i ja
ka ndanuu-ka jaku-ni kivi sana maa
Jesús ma. Te Jesús ma, ni ni'i ya
corona ya ma, te ni ni'i ya jayiñu'u ya
ma, kuechi ja ni ndo'o ni neni ya ma
te ni ji'i ya nuu tniñu ndaka o a. Te
sa'a ni sa'a Su'si ma, ja ni kutoo ña'a
ya yo'o ma.
10 Vaa maa Su'si ma ni sa'a ndaka
ja ka iyo a, te ja maa ya, te ka iyo
ndaka ja ka iyo a. Te maa ya kúni ja
ndaka sa'ya ya ma, jin kenda koo i
nuu iyo jayiñu'u ya ma. Chukan kúu
ja ni sa'a Su'si ma ja Jesucristo ma, ni
ya'a ya nuu ndaka tnundo'o tnuneni
ma, te onde sukan ni sa'a ndi'i kuiti
Jesucristo ma, sana ni ka ndani'i ta'vi
o a.
11 Vaa maa ya ni sa'a ja ni ka ndusiin
o nuu ja u'vi ma. Te yo'o ja ñatuu-ka
na ja u'vi ka sa'a o a chi in-ni Yuva o
ji'in ya. Te chukan kúu ja masu nde
kúkan-nuu ya ja ka'an ya ja ndi-tna'a
ñani o ji'in ya, xi ndi-tna'a ku'va o ji'in
ya.
12 Vaa sa'a ká'an tutu ndee tnu'u maa
ya ma:

Kaxtnu'u sa nuu ñani sa ma ji'in nuu
ku'va sa ma na in kúu ni,
te nuu ka ndatna'a ndaka sa ma,
te kata sa ja ndachiñu'u ña'a sa,
kúu ya ká'an ya.
13 Te suni ni ka'an tna ya:
Kúkanu ini sa Su'si ma.
Te suni sa'a ni ka'an tna ya:
Ya'a ka iyo sa ji'in ñayii ni taa ya ma,
ja ni ka nduu i sa'ya ya ma,
kúu ya ká'an ya.
14 Vaa ñayii ma chi yikikuñu-ni ka
kuu i, te suni sukan tna ni kii ñayivi
Jesús ma, te ni ji'i ya nuu krusi ma,
sukan-va'a xnaa ya tachi suchi sa'a
ja ka ji'i ñayii ma, vaa ni kundee maa
i ja ni tatnuni i nuu ñayii ma,
15 vaa kuechi ja ka yu'u ñayii ma ja jin
kûu i ma, te ni ka yo jinukuechi i nuu
tachi ma. Kovaa kuu sa'a Jesús ma ja
jin ndayaa i nuu tachi ma, nuna jin
kukanu ini i ya ma.
16 Vaa ja ndaa ndija kúu ja masu ni kii
ya ja chindee ya ángel ma chi su'va
yo'o ja ka kuu o sa'ya tata Abraham
ma ni sa'a ya ja jin ndani'i ta'vi o.
17 Chukan kúu ja ni jiniñu'u ja ni kii
ya, te ni kaa ya sukan kaa ñayii ma,
sukan-va'a kuu kunda'vi ini ya i ma.
Te ni kenda ya ja kuu ya sutu tátnuni
nuu ndaka sutu ma te sa'a ndi'i sa'a
tu'u ya sukan kúni maa Su'si ma, vaa
maa ya ndo'o neni ma, te onde sukan
ma, sana sakanu ini Su'si ma kuechi
o ma.
18 Vaa maa Jesús ma ni ndo'o ni
neni ja ni jitotnuni ña'a tachi ma,
sukan-va'a nú ndija ya ja sa'a ya
sukan ni tatnuni Su'si ma. Te vitna
chi ka jini o ja iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ja chindee chituu ña'a ya
ora kúni tachi ma ja kototnuni ña'a i
yo'o ma.

3

Kanuu-ka tniñu sa'a Jesús ma sana tniñu ni yo sa'a Moisés ma

1 Chukan kúu ja ndaka ni ja
ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a o ma, ja
ni ndakana ña'a Su'si ma ja jin koo o
nuu iyo ya ma, jín kona'a o ja Cristo
Jesús ma chi iya ni tetniñu Su'si ma
kúu ya, te sutu tátnuni nuu ndaka
sutu ma kúu ya. Sukan jín ku'un ini o
te jín ka'án ndaka yo'o ja ka kandija
o ya a.
2 Vaa Jesús ma chi ñatuu ni jani uu, ni
jani uni ini ya, te ni chunaa ya nuu
tniñu o ma, sana ni ka ndani'i ta'vi o,
vaa sukan ni tatnuni Su'si ma ja sa'a
ya ma. Vaa suni sukan tna ni yo kuu
Moisés ma ji'in ndaka tna ñayii ni ka
iyo nuu Su'si o ma, vaa ni kandija de
ja ni tatnuni ya ma.
3 Kovaa jayiñu'u xeen-ka kúu ja ni
sa'a Jesús ma sana Moisés ma. Vaa
suni sukan tna kúu ji'in ñayii sa'a
ve'e ma chi suu i ni'i xeen-ka jayiñu'u
sana maa ve'e ni sa'a i ma.
4 Vaa ndaka ve'e ma chi iyo in ñayii
ni sa'a, kovaa maa Su'si ma ni sa'a
ndaka ja iyo a.
5 Te suni sukan tna ni yo kuu
Moisés ma, ja ni-yu'u ni-ini de ni yo
jinukuechi de nuu ñayii ni ka iyo nuu
Su'si ma. Te ndaka ja ni yo sa'a de
ma, te ndakani Su'si ma nuu yo'o.
6 Kovaa Cristo ma chi Sa'ya maa Su'si
ma kúu ya, te tátnuni ya nuu yo'o ja
ka kuu o ñayii ka iyo nuu Su'si ma.
Te sukan jin koo o ji'in ya ni-kani
ni-jika, nuna jin konukuiñi va'a o
nuu ya a te jin kanda o te jin kondetu
o ya.
7 Chukan kúu ja sa'a ni ka'an Xtu-
mani Ndios ma nuu tutu ndee tnu'u
Su'si ma:
Te nuna jin koniniso'o o vitna tnu'u
ká'an Su'si o ma,
vaa sa'a ká'an ya:
8 “Te máko jin sa'a ndee ni ini anua ni
a,
sukan ni ka sa'a so'o tna'a ni ma,
te ni ka jitotnuni i Su'si ma kivi
nuu ni ka iyo i nuu ñatuu kuiti
nawa iyo ma.
9 Yukan ni ka jitotnuni ña'a yuva ni
ma,
nú Su'si kúu sa te nú kuu kua'a
sa nawa ka jiniñu'u de ma,
te ni ka jini maa de ndaka ja ni yo
sa'a, ni yo kuu sa uu xiko kuiya
ma.
10 Te kuechi ja sukan ni ka sa'a ña'a
de ma,

te ni ndakiti ini sa nuu ndaka
ñayii yukan,
te ni ka'an sa:
Ndimaa ka ñu'u ya'a ka ñu'u
yukan-ni ini ñayii ya'a,
te ni ñatuu ka jini i ichi ndaa
káxtnu'u o ya.
11 Chukan kúu ja nuu ni ndakiti ini
sa ma, te ni ka'an sa:
Masu jin kivi koo i nuu ni satu'va o
ja jin ndatatu i ma”,
kúu ya ká'an ya.
12 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu o sa'ya Su'si o a, jin ko koto
va'a ni maa ni, te ni a in ni ko ku'un
ini ja ko sa'a ni ja u'vi ma te masu
kandija-ka ni Su'si o iya teku ma te
ndakakayata ni nuu ya ma chi masu
va'a-ni.
13 Su'va jin ndaka'an-so'o nuu tna'a
jin ndaka'an-so'o nuu tna'a ni ndaka
kivi ndaka kivi, vitna ja ká'an-ka
Su'si o a nuu o a, sukan-va'a ni-in ni,
ñatuu ko xnda'vi ña'a ja u'vi ma, te
ko ndakuiso kuechi ni, te ko ndasa'a
ndee ni ini anua ni a.
14 Vaa yo'o chi jin ni'i o ndaka ja
skuta'vi ña'a Cristo ma, nuna jin
konukuiñi va'a o te jin kukanu ini o
ya, sukan ni ka jini o onde xinañu'u
ma,
15 nani ká'an-ka Xtumani Ndios ma
nuu o sa'a:
Te nuna jin koniniso'o o vitna tnu'u
ká'an Su'si o ma,
vaa sa'a ká'an ya:
“Te máko jin sa'a ndee ni ini anua ni
a,
sukan ni ka sa'a so'o tna'a ni ma.”
16 ¿Nde in ka kuu ñayii ni ka jiniso'o
ja ni ka'an Su'si ma, sani te ni ka sa'a
i ja ni ndakiti ini ya ma, ka jani ini ni?
Ndaka maa ñayii ñuu Israel ma, ja ni
ka iyo i ñuu Egipto ma, te ni ndene'e
ña'a Moisés ma, ka kuu i.
17 ¿Te nde ñayii ni ndakiti ini Su'si ma
nuu i uu xiko kuiya ma? Suni maa
ñayii ni ka nde koo ñuu Egipto ma, te
ni ka sa'a i ja u'vi ma. Chukan kúu ja
ni ka ji'i i, te ni ka kendoo yikikuñu i
ma nuu ñatuu kuiti nawa iyo ma ichi
kuan koo i ma.
18 ¿Te nde in xi-nuu ni jiña'a Su'si ma
ja masu jin kivi koo i nuu ni satu'va
ya ja jin ndatatu i ma? Suni nuu
maa ñayii ñatuu ni ka kandija ja ni yo
tatnuni Su'si ma nuu i ma.
19 Te ka jini o ja masu ni ka kivi
koo ñayii ya'a nuu jin ndatatu i ma,
kuechi ja masu ni ka kandija i ja ni
skuiso Su'si ma.

4

1 Chukan kúu ja yo'o, vitna ja
nune-ka nuu ni satu'va Su'si ma ja jin
kivi koo o te kuu jin ndatatu o ma,
sukan ni skuiso ya ma, jiniñu'u ja jín
ko ndi ini o, nasa yukan, te nde ni
masu kundee ja kenda ni yukan.
2 Vaa suni sukan ni ka kaxtnu'u i
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a nuu o a,
sukan tna ni kaxtnu'u Su'si ma nuu
ñayii yukan ma. Kovaa masu nde
ni jiniñu'u ja ni ka jiniso'o i ma, vaa
masu nde ni ka kukanu ini i Su'si ma.
3 Kovaa yo'o ja ni ka kandija o ja ni
ka'an Su'si ma, kuu jin kivi koo o
nuu ni satu'va ya ja jin ndatatu o ma.
Kovaa sa'a ká'an Su'si ma ja jin kuu
ñayii ñatuu ka kandija ya ma:
Chukan kúu ja nuu ni ndakiti ini sa
ma,
te ni ka'an sa:
Masu jin kivi koo i nuu ni satu'va o
ja jin ndatatu i ma,
kúu ya ká'an ya, chi vaa Su'si ma, jâ
ni xsinu ya ndaka ja ni sa'a ya ma,
onde nuu ni sa'a ya ñuu ñayivi a.
4 Vaa nuu tutu ndee tnu'u Su'si o a chi
sa'a ká'an:
Te kivi ku-uja ma, te ni ndatatu Su'si
ma,
vaa jâ ni ndi'i ja ni sa'a ya ma.
5 Te ni ka'an ya in-ka jichi:
Masu jin kivi koo i nuu ni satu'va o
ja jin ndatatu i ma,
kúu ya ká'an ya.
6 Kovaa ka kuni-ka ñayii ja jin kivi
koo i nuu ni satu'va Su'si ma ja jin
ndatatu i ma, vaa kuechi ja ñayii ni
skuiso ya nuu i xinañu'u ma chi ñatuu
ni ka kandija i ya te ñatuu ni ka kivi
koo i nuu jin ndatatu i ma. Sukan ni
kuu kivi yukan.
7 Chukan kúu ja vitna kúu in-ka kivi
ja ndákaxtnu'u ya, sukan ni ska'an ya
David ma, nuu ni ka'an de ma:

Te nuna jin koniniso'o o vitna tnu'u
ká'an Su'si o ma,
vaa sa'a ká'an ya:
“Te máko jin sa'a ndee ni ini anua ni
a.”
8 Vaa nute Josué ma, ni kundee de ja
jin kivi koo ñayii ma nuu jin ndatatu
i ma chi masu ndaka'an-ka Su'si ma
in-ka kii a.
9 Chukan kúu ja nune-ka nuu ni
satu'va Su'si ma, ja jin ndatatu ñayii
kúu ñuu ya ma.
10 Ndeva'a-ni na in ñayii kúni ja kivi
i nuu ni satu'va Su'si ma ja ndatatu i
ma chi ndatatu i, te masu satniñu-ka
i, vaa sukan ni ndatatu maa Su'si ma
nuu ni jinu ni sa'a ya ndaka ma.
11 Chukan kúu ja jín ko ndi ini o te
jín tnuñu o ja jin kivi koo o nuu ni
satu'va Su'si ma ja jin ndatatu o ma,
sukan-va'a ñatuu ni-in o skenaa te
ndo'o sukan ni ka ndo'o ñayii jana'a
ma ja ñatuu ni ka kandija i ja ni ka'an
Su'si ma.
12 Vaa tnu'u Su'si o a chi téku i,
te iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu i,
te xeen-ka i sana ja kuu yuchi kúu
espada ma ja nduu nuu i ma xeen
ma. Te chukan kúu ja tnu'u Su'si o
a chi kívi i onde ini anua ñayii ma,
ni-ka'nu ni-tu'u yikikuñu i ma, te sa'a
i ja ndátuu ndandaa naxe iyo naxe
kúu ñayii ma, naxe jani ini i ma, ji'in
nawa ñu'u ini i ma.
13 Vaa ñatuu ni-in ja ni sa'a Su'si ma
ko kuyu'u nuu iyo ya ma te masu
kuni ya chi su'va nune nda'a, te
nde'ya ndi'i kuiti ya, vaa nuu maa ya
jin ndakua'a o kuenda ma.

Jesús ma kúu sutu tátnuni nuu ndaka sutu ma

14 Vaa maa Jesús Sa'ya Su'si ma kúu
sutu tátnuni nuu ndaka sutu ma, te
maa ya kúu iya ni ndaa onde andivi
ma te ndí ini ya naxe jin koo va'a o
nuu ya. Te chukan kúu ja jiniñu'u
ja jín konukuiñi va'a o, te jín kukanu
ini-ka o ya, sukan ni ka ka'an o nuu
ni ka jan-ta'vi o ya ma.
15 Vaa Jesús ma, iya kúu sutu tátnuni
nuu ndaka sutu ma, visi ñatuu na
ja u'vi ni sa'a ya ma, kovaa jini ya
sukan ska'an ña'a tachi ma ja jin sa'a
o ja u'vi ma, te kúnda'vi ini ña'a ya.
16 Te chukan kúu ja jiniñu'u ja jín
kukanu ini o ya, te jín koo o jín
tu'va-ka o nuu núkoo ya ja kúnda'vi
ini ña'a ya ma, sukan-va'a jin ni'i o
ja vii ja va'a skuta'vi ña'a ya ma, vaa
maa ya kúu iya kúnda'vi ini ña'a, te
chindee kunu ña'a ya ora jiniñu'u o a
ja chindee ña'a ya ma.

5

1 Vaa ndaka tee ni yo kaji Su'si ma
ne'un ñayii ma ja jin ko kuu de sutu
jin tatnuni nuu ndaka sutu ma chi
ni ka yo kenda koo de nuu Su'si ma
ja jin ndakua'a de nawa ka yinda'a
ka yija'a ñayii ma ni yo jan koo i ma,
sukan-va'a ndasakanu ini Su'si ma
kuechi ni ka sa'a i ma.
2 Vaa sutu ma chi ñayii-ni kúu tna de,
te jini de sukan xtna'a ña'a tachi ma
ja ka iyo o ñuu ñayivi ya. Te chukan
kúu ja jaku'ni ini de nuu ñayii ñatuu
jin jaku'ni-ka ini ma, ji'in nuu ñayii
ni ka ski'in maa i ma te ñatuu ka jini
i nawa ka sa'a i ma.
3 Te kuechi ja jini de ja ni-in ja u'vi
koo nuu Su'si ma, te chukan kúu ja
jiniñu'u ja ndakua'a maa de xinañu'u
nuu Su'si ma in kiti ja kuu maa de
ma, sana ndakua'a de kiti nuu Su'si
ma ja jin kuu ndaka-ka ñayii ma,
sukan-va'a na sakanu ini ña'a Su'si
ma.
4 Masu na in kuu kaji i maa i ja ko
kuu i sutu tátnuni nuu ndaka sutu
ma, nú masu ja maa Su'si ma kúu iya
kána ña'a ja ko kuu o sutu tátnuni nuu
ndaka sutu ma, sukan ni sa'a ya ji'in
Aarón ma.
5 Suni tna Cristo ma, masu nde ni
ndachiñu'u ya maa ya ja ka'an ya ja
sutu tátnuni nuu ndaka sutu ma kúu
ya. Su'va maa Su'si ma ni ndachiñu'u
Cristo ma, nuu ni ka'an ya ma:
Ro'o kúu Sa'ya ri,
te maa ri ni sa'a ña'a vitna.
6 Vaa suni sukan tna ká'an in-ka nuu
ndee tnu'u Su'si o a:
Maa ro kúu sutu ni-kani ni-jika,
sukan ni yo kuu tee kúu
Melquisedec ma,
ja ni yo kuu de sutu ma.

7 Te nuu ve kuyatni ora ja jin ka'ni
i Cristo ma, te ni kayu'u nini'i ya, te
nda'yu ya jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma,
vaa Su'si ma chi kuu sa'a ya ja kaku
Cristo ma ja masu kûu ya ma. Te Su'si
ma chi ni jiniso'o ya ja ni jikan-ta'vi
Cristo ma, vaa ndaka ja ni tatnuni
Su'si ma ni yo kandija Cristo ma.
8 Te visi Sa'ya maa Su'si ma kúu ya,
kovaa ja ni ndo'o ni neni ya ma, te ni
kutu'va ya ja kandija ya nuu Yuva ya
ma.
9 Te ja ni kundee ya ja ni sa'a ya
ndaka ja iyo ja sa'a ya ma, te ni nduu
ya iya sa'a ja jin ndani'i ta'vi ñayii ma.
Chukan kúu ja yo'o ja ka kandija o ya
a, ni sa'a ya ja jin ndani'i ta'vi o te jin
koteku o ni-kani ni-jika.
10 Te maa Su'si ma ni xnani Cristo
ma sutu tátnuni nuu ndaka sutu ma,
sukan ni yo kuu tee kúu Melquisedec
ma ja ni yo kuu de sutu ma.

Jín ko kuu o ñayii jâ ni ka teku ini, ja jin jaku'ni ini o ja ni sa'a Jesús ma ja jin kuu o, te má jin ndakakayata o nuu Su'si ma

11 Siki ja kuu tee ni yo nani
Melquisedec ma chi iyo xeen ja ka'an
sa. Kovaa yii xeen ja jin jaku'ni ini ni,
vaa maa ni chi kuee xeen ka jaku'ni
ini ni.
12 Vaa ndijin chi su'va teskua'a ja jin
ko kuu ni, kovaa su'va ka kuni ni ja
jin ndakaxtnu'u tuku i tnu'u Su'si o a
sukan ni ka kaxtnu'u i nuu ni onde
xinañu'u ma, te vitna ja ni kuu kii ja
ka jini ni tnu'u Su'si o a. Te sukan ka
kuu lulu ma ka kuu ni, vaa ka kuni
ni ja jin taa i lechi ma-ni jin ko'o ni.
Te masu nde ka kuni ni ja jin kaa ni
ndeyu, sukan ka kuu ñayii jâ ni ka
teku-ka ini i ma.
13 Te ndaka ñayii ka jani ini ja lechi
ma-ni jin ko'o i ma chi masu nde ka
iyo tu'va i ja jin jaku'ni ini i tnu'u
Su'si o a ja kaxtnu'u naxe jin ko kuu
i ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma. Vaa
kuenda tnu'u ja lulu-ni ka kuu i ma.
14 Kovaa ndaka ñayii jaa ndeyu ma
chi jâ ni teku ini i, vaa jâ ni kutu'va
i, te jâ jini i ndasa'a i kuenda na nde
a kúu ja va'a ma, ji'in na nde a kúu ja
u'vi ma.

6

1 Chukan kúu ja yo'o ja ni kuu
kii-ka ka jini o tnu'u Su'si o a te jâ ni
ka kutu'va o tnu'u ni kaxtnu'u Cristo
ma, te vitna jín ko ndi ini o ja jin
skua'a-ka o tnu'u vii tnu'u va'a ya
ma sukan-va'a jin kua'nu-ka o nuu
ya te jin ni'i ini o naxe jin ko sa'a
jin ko kuu o. Te máko jin kendoo
o ja jin ndakaxtnu'u nuu tna'a o
ndimaa tnu'u jâ ni ka kutu'va o onde
xinañu'u ma nuu ni ka kandija o Su'si
ma, ja naxe ndakani ndaka'vi ini o
ma te máko sa'a-ka o ja u'vi ma ja sa'a
ja skenaa o maa o ma, ji'in ja naxe jin
kukanu ini o Su'si ma, vaa jâ ni ka
kutu'va o ma te ka kukanu ini o ya a.
2 Te máko jin ndakaxtnu'u nuu
tna'a-ka o naxe jin kuandute o ma,
ji'in naxe jin kakan-ta'vi o nuu Su'si
ma te jin sonee o nda'a o siki ñayii
ma, ji'in sukan jin ndateku ñayii ma
te ndakan Su'si ma kuenda nuu ñayii
ma, vaa ndaka jâ ka jini o a.
3 Te chukan kúu ja na jin ko ndi ini o
ja na jin skua'a o ja yii-ka ma, nuna
taa maa Su'si ma tnu'u.
4 Vaa jâ ka jini o ja ñayii jâ ni ka jini
i nde a kúu ja va'a nde a kúu ja u'vi
ma, te jâ ni ka kuta'vi i ja vii ja va'a ni
wa'a Su'si iya iyo onde andivi ma, te
jâ ni ka kuta'vi i Xtumani Ndios ma,
5 te jâ ni ka kutu'va i tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si o a, te jâ ni ka jini i ndaka
sukan iyo ja jin ko kuu kivi ki'in o a,
6 te nuna jin ndakakayata i nuu nda'a
Su'si o a chi masu ka jini o nuna
jin kundee o ja jin ndakokuiñi i nuu
Su'si o a te jin ndakani jin ndaka'vi
ini i. Te nú sukan na jin sa'a i ma,
te kuenda tnu'u ja ka yikuu tuku i ka
ndakata kaa i Sa'ya Su'si o ma in-ka
jichi nuu krusi ma kúu, sukan-va'a xi
ma naa kuechi i ma in-ka tuku jichi.
Te ja sa'a ka sa'a i ma, ûni ka kasiki
ndee i ya.
7 Vaa sukan kúu nuu ñu'ú ya, sukan
ka kuu o, ja nuna kuun savi ma, te
iyo nuu ñu'ú ja nána ndaka ja va'a ja

kuu kaa ñayii jitu ma, te ñu'ú yukan
chi ni'i i ja va'a ja skuta'vi ña'a Su'si
ma.
8 Kovaa iyo nuu ñu'ú ja nanimaa
tnu iñu nanimaa yi'i ja masu nde
kuatniñu o ma nána, te ja iyo tu'va
i ja sani te ka'an u'vi Su'si ma ja kuu
i, te kayu i, te naa i.

9 Te visi sukan iyo ja ka ka'an sa
a, kovaa ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, kúkanu ini sa ja sukan kúu
ñu'ú nuu kána ndaka ja va'a ma ka
kuu ni, na ko ka'an o ja ka iyo ni ichi
nuu ndani'i ta'vi o ma.
10 Vaa Su'si o a chi ndimaa sa'a ndaa
ya, te masu ndunaa ya ja ka sa'a ka
kuu ni a, sukan ni ka keja'a ni ka
kutoo ni ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
o a, te ka jinukuechi ni nuu i ma,
te sukan tna ka sa'a ka kuu ni onde
vitna.
11 Ja ka kúni sa kúu ja sa'a jin ko kuu
ni, te jin ko ndi ini ndi-in ndi-in ni ja
jin ko sa'a ni ja vii ja va'a onde jinu
ma, sukan-va'a jin ni'i ni ja ka ndetu
o ja jin ni'i o ma,
12 sukan-va'a máko jin kava kuxi ni,
su'va jin sa'a ni sukan ni ka yo sa'a
tna'a o ma, ja ni ka yo kukanu ini de
Su'si ma, te ni ka kanda de, te ni ka
ni'i de ja ni skuiso Su'si ma.

13 Vaa kivi ni skuiso Su'si ma nuu
Abraham ma ja kua'a ya ma chi ni
jiña'a ya ja ja maa ya ma te ni'i de ja
ni skuiso ya ma, vaa masu na in-ka
Su'si, nú masu ja maa in-ni ya kúu.
14 Sa'a jiña'a ya: “Ja ndaa ndija kúu
ja kua'a ja va'a sa'a ña'a sa, te jin
koo kua'a xeen sa'ya tata ni”, kúu ya
jiña'a ya.
15 Te ja ni kanda de ja ni yo ndetu de
ma, te ni ni'i de ja ni skuiso ya ma.
16 Kovaa ñayii ma chi ka skuiso i ja
maa Su'si ma, te nú sukan ka ka'an
i ma chi masu kuu nawa ka'an-ka o,
vaa ja ndaa kúu.
17 Vaa Su'si ma chi ni kuni ya ja
kaxtnu'u kaji kaji ya nuu ñayii jin ni'i
ja skuta'vi ya i ma. Vaa nawa ni jani
ini ya ja kua'a ya ma chi kua'a ya, te
masu ndaxsama ya ja jani ini ya ma.
Te chukan kúu ja ja maa ya ma, te
ni skuiso ya ja kua'a ya ja jin kuta'vi
ñayii ma.
18 Vaa ka iyo uu tnu'u ja ni ka'an Su'si
ma, vaa ni skuiso ya ma, te ja maa ya
ma, te masu kuu ndasama. Vaa Su'si
ma, masu kuu xnda'vi ña'a ya. Te
chukan kúu ja yo'o ja ka ndanduku o
ja ko koto va'a ña'a ya a te taa ya ja ka
ndetu o ma, te ja sukan ni skuiso ya
ma, te ka ndani'i o kua'a tnu'u kanu
ini.
19 Te ja ka ndetu o ma kúu ja sa'a ja
ka nukuiñi va'a o nuu Su'si o a te ka
iyo vii ka iyo va'a anua o a nuu ya
a. Sukan kúu in ancla ma ja sunkani
va'a i barcu ma, sukan kúu ja ka
ndetu o ja ni skuiso Su'si ma. Vaa ja
ka ndetu o a kúu ja sa'a ja ûni jin kivi
koo o onde yata sa'ma ndakaa nuu ii
iyo maa Su'si ma,
20 nuu ni kivi Jesús ma, ja ni ndakune
ya ichi jin kivi koo o ma, vaa maa
ya ni nduu sutu tátnuni nuu ndaka
sutu ma, sukan ni yo kuu tee kúu
Melquisedec ma ja ni yo kuu de sutu
ma.

7

Sukan kúu sutu nani Melquisedec ma, sukan kúu Jesús ma ja kanuu-ka ya sana ndaka-ka sutu ma

1 Vaa tee kúu Melquisedec ma,
suu de kúu rey ñuu Salem ma, te
suu de kúu sutu nuu Su'si iya iyo
onde sukun ma. Te ni ja'an de ni
jan nu tna'a de Abraham ma, nuu
ni ndakokuiñi Abraham ma ja ni
kundee de nuu ndaka rey ma. Te
ni jikan-ta'vi de nuu Su'si ma, ja na
skuta'vi ya ja va'a Abraham ma.
2 Sani te Abraham ma, ndaka ja
ni ni'i de nuu ni ja'an de ma, ni
ndakua'a de diezmo de ma nuu tee
kúu sutu Melquisedec ma. Te tee kúu
Melquisedec ma, ja nani de ma kúni
ka'an “rey sa'a ja va'a ja ndaa”. Te ja
kúu de rey ñuu Salem ma kúni ka'an
ja suu de kúu rey sa'a ja jin koo mani
ñayii ma.
3 Kovaa masu na in jini na in ni yo
kuu yuva de na in ni yo kuu si'i de,
ni a na in ni yo kuu tna'a de, ni masu

na in in jini na kivi ni kâku de na kivi
ni ji'i de. Sukan tna kúu Sa'ya Su'si
ma ja téku ya te kúu ya sutu ni-kani
ni-jika.
4 Te vitna, te jín ndasa'a vava'a
o kuenda, vaa tee kanuu-ka kúu
Melquisedec ma sana Abraham ma,
chi vaa ndaka ja ni ni'i Abraham ma,
ni ndakua'a de diezmo nuu tee kúu
sutu ma.
5 Ja ndaa ndija ja ndaka sa'ya tata
Leví ma, ni ka kunda'a de ja jin
ko kuu de sutu jin kunukuechi nuu
Su'si ma, te suu de ka kuu tee ja
jin ndunda'a diezmo jin ndakua'a
ndaka ñayii ma. Vaa sukan ni tatnuni
Moisés ma, visi sa'ya tata Abraham
ma ka kuu ndaka i ma.
6 Te visi masu sa'ya tata Leví ma kúu
Melquisedec ma, kovaa ni jan-ta'vi
de diezmo ni wa'a Abraham ma, te
visi jâ iyo ja skuiso Su'si ma ja ni'i
Abraham ma, kovaa ni jikan-ta'vi
Melquisedec ma nuu Su'si ma ja na
skuta'vi ya ja va'a Abraham ma.
7 Ja ndaa kúu ja ñayii java'a-ka ma
kakan-ta'vi ja va'a nuu Su'si ma ja
kuu ñayii lule-ka ma. Sa'a iyo, te
masu kuu ka'an o ja ña'a.
8 Ja ndaa kúu ja tee ka jan-ta'vi
diezmo ma ja ka kuu de sa'ya tata
Leví ma chi ñayii jin kûu ka kuu tna
de. Kovaa ká'an tnu'u Su'si o a ja iyo
in sutu téku ni-kani ni-jika ja nani de
Melquisedec.
9 Na ko ka'an o ja sutu ka kuu sa'ya
tata Leví ma, kuenda tnu'u ja ni ka
ndakua'a tna de diezmo de ma nuu
sutu kúu Melquisedec ma kúu, nuu
ni ndakua'a Abraham ma diezmo de
ma nuu Melquisedec ma.
10 Vaa nuu ni ka ndatna'a
Melquisedec ma ji'in Abraham ma
chi Abraham ma, jâ iyo de ja ko kuu
de yuva sa'ya tata Leví ma.
11 Te ñayii ka iyo ñuu Israel ma ni
ka kuta'vi tnu'u ni tatnuni Moisés
ma, ja ni ka ndaka'an sutu ka kuu
sa'ya tata Leví ma. Te nute tee ya'a,
ni ka kundee de ja jin koo va'a jin koo
vii ñayii ma nuu Su'si ma chi masu
nde jiniñu'u ja kenda in-ka sutu ja
chindee ya ñayii ma ja na jin koo va'a
i nuu Su'si ma. Te iya ya'a, masu
sukan ni yo kuu Aarón ma ni yo kuu
ya, su'va sukan kúu Melquisedec ma
kúu ya.
12 Kovaa ja ni ndasama na in ko
kuu sutu a, te ni kenda in-ka tnu'u
núkuiñi nuu tniñu tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma.
13 Vaa sukan ká'an tnu'u ndee nuu
tutu Su'si o a, ja Iya Tátnuni ma chi
masu nde ni kee ya ne'un sa'ya tata
Leví ma chi ne'un sa'ya tata tee kúu
Judá ma ni kee ya, ja ka kuu de in
jichi ñayii ma ja masu nama uun ni
kee in sutu ja kunukuechi de nuu
Su'si ma.
14 Vaa ka jini o ja iya tátnuni nuu
o a chi ni kee ya ne'un sa'ya tata
Judá ma, te in jichi ñayii yukan masu
nama uun ni ka'an kuiti Moisés ma
ja yukan kee in sutu kunukuechi nuu
Su'si ma.
15 Te sa'a, te ka jini ndandaa o ja jâ
ni kenda in sutu jaa ja kuu ya sukan
ni yo kuu sutu nani Melquisedec ma.
16 Te tnu'u ni tatnuni Moisés ma
káxtnu'u naxe ko kuu tee ko kuu sutu
ma. Kovaa masu sukan ni kenda
Jesús ma, chi iya ya'a chi iyo tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ja koteku ya
te masu kûu ya, te chukan kúu ja ni
nduu ya sutu va'a-ka nuu Su'si ma.
17 Vaa sa'a ká'an ja kuu ya ma:

"Maa ro kúu sutu ni-kani ni-jika,
sukan ni yo kuu tee kúu
Melquisedec ma,
ja ni yo kuu de sutu ma."

Sa'a ni jiña'a Su'si ma nuu Sa'ya maa
ya ma.

18 Chukan kúu ja sukan ni tatnuni
Moisés ma másu jin kuatniñu-ka o,
vaa nda'vi xeen ni yo kuu, te masu
nde jiniñu'u-ka,
19 vaa masu nde ni chindee ña'a i ja
jin koo va'a-ka ñayii ma nuu Su'si ma,
te vitna jâ ni nukuiñi in tnu'u va'a-ka,
te iyo tnu'u kanu ini ja jin koo va'a o
nuu Su'si o ma, te chukan kúu ja jin
koo o jin tu'va-ka o ya.

20 Te nuu ni nduu Jesús ma sutu
ma, te sa'a ni skuiso Su'si ma ja suu
ya ko kuu sutu ni-kani ni-jika.

21 Kovaa nuu ndaka-ka sutu ma, nuu
ni ka nduu de sutu ma chi masu
nama uun ni skuiso Su'si ma ja
ni-kani ni-jika jin ko kuu de sutu.
Kovaa Jesús iya tátnuni nuu o a, nuu
ni nduu ya sutu ma, te ni skuiso Su'si
ma ja ni-kani ni-jika ko kuu ya sutu,
te sa'a ndee nuu tnu'u Su'si ma:
Vaa maa Iya Tátnuni ma ni skuiso,
te masu ndakani ini ya,
te sa'a ká'an ya:
"Maa ro kúu sutu ni-kani ni-jika,
sukan ni yo kuu tee kúu
Melquisedec ma,
ja ni yo kuu de sutu ma",
kúu ya jiña'a ya nuu Jesús ma.
22 Te chukan kúu ja Jesús ma kúu
iya sa'a ja kuu jin kukanu ini-ka o
tnu'u vava'a ká'an Su'si ma, ja naxe
jin koo va'a o nuu ya ma.
23 Te tee ni ka yo kuu sutu ma chi
kua'a xeen de ni yo kuu, kuechi ja ni
ka yo ji'i, ni ka yo ji'i de ma, te in-ka
de ni yo nukuiñi nuu tniñu de ma.
24 Kovaa Jesús ma chi ni-kani ni-jika
kúu ya sutu, vaa masu na in kuu ko
kuu sutu nuu tniñu ya a.
25 Chukan kúu ja ni-kani ni-jika sa'a
ya ja jin ndani'i ta'vi ñayii ka kandija
i ya ma te ka jan tu'va i nuu Su'si
ma. Vaa maa ya chi téku ya ni-kani
ni-jika, te ndimaa jikan-ta'vi ya ja jin
kuu i.
26 Te Jesús ma kúu sutu tátnuni nuu
ndaka-ka sutu ni ka iyo ma, te iya
ya'a kúu iya ka jiniñu'u ndaka o ma.
Vaa ni-in ja u'vi masu sa'a ya, vaa
masu nde játna ini ya ja ko sa'a ya
ja u'vi ma, te masu nde ndiso kuechi
ya, te masu iyo ya ji'in ñayii ka ndiso
kuechi ma, vaa sukun-ka iyo ya sana
andivi a.
27 Vaa iya ya'a, masu nde jiniñu'u
ja ndi-kivi ndi-kivi ndakua'a ya nuu
Su'si ma in kiti ja kuechi maa ya ma
te sana ndakua'a ya ja kuu kuechi
ñayii ñuu ya ma, sukan ni ka yo sa'a
ndaka-ka sutu ma. Kovaa maa ya
chi in-ni jichi ni ndo'o ni neni ya,
ni chunaa ya nuu tniñu ndaka o, te
masu nde jiniñu'u ja nuu-ni nuu-ni
ndachunaa-ka ya ja jin ko kuu ñayii
ma.
28 Kovaa tnu'u ni tatnuni Su'si ma
nuu Moisés ma, sa'a ká'an, ja in tee
ñuu ya ma ko kuu sutu ma. Kovaa
kuee-ka, te ni kenda tnu'u ni skuiso
Su'si ma, ja Sa'ya maa Su'si ma ko
kuu sutu ma, te maa ya chindee ña'a
ni-kani ni-jika, sukan-va'a jin koo
va'a o nuu Su'si ma.

8

Jesús ma kúu iya ni kaxtnu'u in tnu'u jaa sukan jin koo va'a o nuu Su'si ma

1 Te vitna chi ja kanuu xeen kúu
ja ka ka'an o a, vaa ka neva'a o
sutu tátnuni nuu ndaka-ka sutu ma,
te maa ya ni nukoo xiñi kua'a nuu
núkoo Su'si ma, iya iyo jayiñu'u onde
andivi ma.
2 Te maa ya kúu iya ndakua'a nuu
Su'si ma ndaka ja va'a ja vii ka
ndakua'a ñayii ma nuu ya ma, iya iyo
ini veñu'u ii ni sa'a maa ya ja kúu ya
Iya Tátnuni ma, tna'a ja masu ni ka
sa'a ñayii ma.
3 Vaa jâ ka jini o na tniñu ka sa'a
ndaka sutu ma, vaa suu de ka
ndakua'a nuu Su'si ma ja ka yinda'a
ñayii ma ja jin ndakua'a i nuu ya
ma, te jin ka'mi de kiti ka yinda'a
i ma nuu Su'si ma, te chukan kúu
ja Jesucristo ma chi jiniñu'u ja koo
nawa ndakua'a ya nuu Su'si ma.
4 Vaa nute iyo ya ñuu ñayivi a chi ni
masu kuu ko kuu ya sutu, vaa ka iyo
kua'a-ka sutu ka ndakua'a nuu Su'si
ma ja ka yinda'a ñayii ma sukan ká'an
tnu'u ni tatnuni Moisés ma.
5 Vaa tee ya'a chi ka ndane'e-ni de
sukan kúu onde andivi ma. Vaa
sa'a ni kaxtnu'u Su'si ma nuu Moisés
ma, nuu sani te sa'a de ve'e ii nuu
koo Su'si ma. Te sa'a ni jiña'a ya:
"Konde'ya va'a ni, te sa'a ni ndaka
sukan ni kaxtnu'u sa onde yuku ma."
6 Kovaa vitna, te maa Jesús ma kúu
iya kaxtnu'u in tnu'u va'a-ka ja naxe
jin koo va'a o nuu Su'si ma, te suu
ya kúu sutu jinukuechi va'a-ka, vaa
ja maa ya, te iyo kua'a-ka ja jin ni'i o
ja ni skuiso Su'si ma.
7 Nute ni kundee tnu'u ni tatnuni
Moisés ma ja jin koo va'a ñayii ma

nuu Su'si ma chi ja ndaa kúu ja másu
ndí ini Su'si ma ja kaxtnu'u ya in-ka
tnu'u ja sa'a ja jin koo va'a-ka o nuu
ya ma.
8 Kovaa ni jini ya ja ni-in ñayii ma sa'a
sukan ni tatnuni ya ma. Chukan kúu
ja ni ka'an ya:
Sa'a ká'an sa ja kúu sa Iya Tátnuni a,
ja kenda kivi ja sunkani sa in-ka
tnu'u jaa
ja sa'a ja jin koo va'a ñayii ñuu
Israel ya,
ji'in ñayii ñuu Judea ma, nuu sa.
9 Te tnu'u jaa ya'a chi masu ko kuu
i sukan ni yo kuu tnu'u ni
kaxtnu'u sa onde xi'na-ka ma
nuu yuva ni tee jana'a ma,
ja ni ndatnii sa nda'a de ma
te ni ndene'e sa de ñuu Egipto
ma.
Vaa masu nde ni ka yo ndikin de
tnu'u ni tatnuni sa ma,
te chukan kúu ja ni xndoo sa de.
Sa'a ká'an sa ja kúu sa Iya Tátnuni a.
10 Chukan kúu ja nuna jinu kivi
yukan ma,
te tnu'u ká'an sa ya, sukan sa'a sa
ji'in ñayii ñuu Israel ma.
Sa'a ká'an sa ja kúu sa Iya Tátnuni a.
Te chunee sa tnu'u tátnuni sa a janit-
nuni i ma,
te ini anua i ma tee sa tnu'u
tátnuni sa,
te maa sa ko kuu Su'si jin ndachiñu'u
i ma,
te ndaka maa i ko kuu ñuu maa
sa.
11 Te ñatuu na nde i ndakaxtnu'u nuu
tna'a i ma ja na jin kuni i na in
kúu sa,
vaa ndaka i jin kuni na in kúu sa,
onde suchi luluu ma, onde ñayii
java'a-ka ma, vaa ndaka i jin
kuni ña'a.
12 Vaa kunda'vi ini sa i,
te sakanu ini sa ndaka ja u'vi ni
ka yo sa'a, ni ka yo kuu i ma,
te ni masu ko ndaka'án kuiti sa
kuechi i ma,
kúu ya ká'an ya.
13 Nú tnu'u jaa kúu tnu'u ni
kaxtnu'u ya a chi tnu'u jana'a kúu
tnu'u ni kaxtnu'u ya xinañu'u-ka ma.
Te tnu'u jana'a ma chi sani te skenaa
i tnu'u ndee tnu'u ndatnu i ma, vaa
tnu'u jana'a xeen kúu i.

9

1 Te jâ ka jini o ja kivi nuu ni
tatnuni Su'si o ma onde xinañu'u ma
naxe jin koo va'a o nuu ya ma, te ni
kaxtnu'u ya naxe jin ndachiñu'u o ya
ma, te suni ni kaxtnu'u ya naxe koo
ini veñu'u ni ka sa'a i ñuu ñayivi a.
2 Vaa sa'a ni ka sa'a i veñu'u yukan
ma: Iyo nuu kivi kunu o ma-ni, te
nani i nuu ii, te ka nukuiñi candileru
ma, ji'in mesa nuu ka yoxtnee xtatila
ni ka yo ndakua'a i Su'si ma.
3 Te ndakaa in sa'ma ñume'nu sasava
ma, sukan-va'a ñatuu na in kuu kivi
nuu ii xen-xeen ma.
4 Te yukan iyo in nuu ni ka yo ja'mi
i ja jáxiko asi ma nuu Su'si ma, te
nanimaa oro kúu i. Te yukan yinee
tna arca nuu ni yo ka'an Su'si ma.
Te nanimaa oro kúu yika i ma, te
yutnu kúu ini i ma, te ini i ma ñunee
in tija'an nanimaa oro kúu, te ñu'u
maná ni wa'a Su'si ma ja ni ka jaa
ñayii ma nuu ni ka iyo i nuu ñatuu
kuiti nawa iyo ma. Te suni ñunee tna
yutnu kúu bastón ni yo yinda'a Aarón
ma te ni nana nda'a kuii tnu, te suni
yukan tna ka ñunee yuu ni tee Su'si
ma ja ni tatnuni ya nuu ñayii ma.
5 Te siki arca ma ka yoxtnee uu ángel
ka nani querubín ma, te sukan ka
kaxtnu'u i jayiñu'u Su'si ma. Vaa
ndijin ángel ma, ni ka yo chisa'vi i
arca ma. Te ndaka ja kúni ka'an
sukan iyo ma, masu kuu jin ka'an o
ndaka vitnañu'ni-ni.
6 Te nuu jâ ni jinu ni ka jinkuiñi
ndaka sukan ni tatnuni ya ma ja koo
ve'e ya ma, te nuu-ni nuu-ni ka kivi
koo sutu ma nuu kivi o xinañu'u ma,
sukan-va'a jin ndachiñu'u de Su'si
ma.
7 Kovaa nuu ii xen-xeen-ka ma, maa
in-ni sutu tátnuni nuu ndaka-ka sutu
ma kívi in jichi-ni ja in kuiya. Te ora
kívi de ma, jiniñu'u ja kinda'a de niñi
kiti ma, te xsiava de nuu ii xen-xeen
ma, sukan-va'a sakanu ini Su'si ma
kuechi de ma, ji'in kuechi ñayii ñuu
ya ma, tna'a kuechi ni ka yo kuu
sanaa te ni ka yo sa'a i ma.

8 Sa'a, te káxtnu'u Xtumani Ndios ma
ja nani iyo-ka nuu kivi o xinañu'u ma
chi ichi nuu kivi o nuu ii xen-xeen
ma chi ñatuu ndanune-ka ja jin kivi
koo o nkuu.
9 Ndaka sukan ni yo kuu ve'e Su'si
ma káxtnu'u sukan kúu vitna. Vaa
ndaka ñayii ka jinukuechi nuu Su'si
ma sa'a, te ka ndakua'a i ndaka kiti
ji'in ndatniñu ka yinda'a ka yija'a i
ka kenda koo i nuu Su'si ma, ko-
vaa masu kuu jin ndasava'a ndaka
chukan janitnuni i ma.
10 Vaa ka jini o ja ndaka ja ka sa'a
ñayii ma kúu ja jin kaa jin ko'o i
ma-ni, ji'in naxe jin ndasavii jin
ndasandoo i yikikuñu i ma-ni kúu,
te ndaka cha'a ka ndanuu ja jin ko
sa'a i ma onde ni kenda kivi ja ni
ndaxsama Su'si ma ndaka sukan jin
ko sa'a jin ko kuu i ma.

11 Te chukan kúu ja vitna ja ni
kenda Cristo o a ja kúu ya sutu tátnuni
nuu ndaka-ka sutu ma, ji'in nuu
ndaka ja va'a kenda kivi ki'in o a, te
jinukuechi ya nuu Su'si ma ini veñu'u
ka'nu ini veñu'u va'a iyo onde andivi
ma, tna'a ja masu ni ka sa'a ñayii ma,
veñu'u ja masu iyo ñuu ñayivi ya'a.
12 Te niñi yinda'a ya ma, masu niñi
ndixi'yu xi niñi xndiki jaa kúu chi
niñi maa ya ma kúu. Te in jichi-ni
ni kivi ya nuu ii xen-xeen ma, te ni
kundee ya ja ni ka ndayaa o nuu ja
u'vi ma te maa ya koo ji'in o ni-kani
ni-jika.
13 Vaa ja ndaa kúu ja niñi xndiki ma,
ji'in niñi ndixi'yu ma, ji'in yaa ni
kendoo ja ni ka ja'mi i in serra ma te
jin chi'i ñayii ma chi ni ka yo nduvii
yikikuñu i ma, vaa sukan ni tatnuni
ya nuu Moisés ma.
14 Te nú sukan ni yo kuu ma, kovaa
ja va'a xeen-ka kúu niñi Cristo o a ja
ndásavii ndásandaa i janitnuni o a,
te máko jin ko sa'a-ka o ja u'vi ni ka
yo sa'a, ni ka yo kuu o ma, tna'a ja
sa'a ja jin skenaa o anua o ma nkuu
ma, te vitna máko jin ku'un-ka ini
o, sukan-va'a jín kunukuechi o nuu
Su'si iya téku a. Vaa jín kona'a o ja
maa Xtumani Ndios iya iyo ni-kani
ni-jika ma, te ni kundee ini Cristo o
a ja ni ndo'o ni neni ya nuu tniñu o
ma, visi ñatuu na kuechi ndiso ya ma.
Te onde sukan saa ni sakanu ini Su'si
ma kuechi o ma.

15 Te chukan kúu ja Jesucristo ma
kúu iya ni kaxtnu'u tnu'u jaa ya'a, te
ja ni ji'i ya ma, te ni ka kaku o ja ma
jin ndachunaa o ndaka kuechi ni ka
yo sa'a, ni ka yo kuu o ma, tna'a ja ni
tatnuni ya onde xinañu'u ma ja másu
ko jin ko sa'a o ma. Te vitna, ndaka
o ja jâ ni ndakana ña'a ya ma chi jin
ndani'i ta'vi o, te jin koteku o ni-kani
ni-jika, vaa sukan jâ ni skuiso ya ma.
16 Vaa ka jini o ja nuu iyo in tutu
ká'an ja iyo in ja ni skuta'vi ñayii ma
in-ka ñayii ma chi jiniñu'u ja onde
kûu ñayii ni skuiso sukan ma, sana ko
kuu kuenda ñayii ni kuta'vi ma.
17 Vaa nuu iyo in tutu ká'an sukan
ma te ni ji'i ñayii ni skuiso ma chi jâ
ni nduu kuenda ñayii ni kuta'vi ma.
Kovaa nú téku-ka ñayii ni skuiso ma
chi ña'a.
18 Chukan kúu ja tnu'u ni kaxtnu'u
Su'si ma onde xinañu'u ma ja sukan
jin koo va'a o nuu ya ma chi onde ni
jati niñi ya ma, sana ni keja'a tnu'u
ni kaxtnu'u Su'si ma ni satniñu i ini
anua o a.
19 Vaa nuu ni jinu ni kaxtnu'u Moisés
ma ndaka sukan ni tatnuni Su'si ma
ja jin ko sa'a ñayii ñuu ya ma, sani
te ni ke'en de niñi xndiki jaa ma
ji'in niñi ndixi'yu ma ji'in ndute, te
ni sakanuu de. Te ni ke'en de ixi
ndikachi ma ixi vivii kua'a ma, te ni
chitnii de in tnu hisopo ma, sani te
ni chunee de nuu ñu'u niñi ma ji'in
ndute ma, te ni chiso de siki nuu
ndee tnu'u ni tatnuni ya ma, te ûni
sukan ni chiso de siki ndaka ñayii ma.
20 Te sa'a ni jiña'a de nuu ñayii ma:
“Niñi ya'a kúu seña ja vitna ni keja'a
tnu'u ni kaxtnu'u Su'si ma ja sukan
jin koo va'a o nuu ya a.”
21 Te suni ni chiso de siki veñu'u ma
ji'in siki ndaka ndatniñu jin kuatniñu
de ja jin kunukuechi de nuu Su'si ma.
22 Sukan ká'an tnu'u ni yo kaxtnu'u
Moisés ma ja nú masu kati niñi ma,
chi masu nawa nduvii ndundoo. Te

chukan kuu ja nú masu kati niñi ma
chi masu sakanu ini Su'si ma ni-in
kuechi ñayii ma.
23 Te chukan kúu ja jiniñu'u ja
onde jin nduvii jin ndundoo ndaka
ndatniñu ka jatniñu sutu ma ja ka
jinukuechi de nuu Su'si ma ini veñu'u
ii iyo ñuu ñayivi ya, vaa ka kuu i
seña ja sukan iyo onde andivi ma,
te jiniñu'u ja jin nduvii i sukan ni
tatnuni Moisés ma. Kovaa maa
ndatniñu ka iyo nuu Su'si ma onde
andivi ma chi jiniñu'u ja niñi va'a-ka
kuatniñu Cristo o ma ja kúu ya sutu
ma sukan-va'a jin nduvii i ma, sana
sukan ni ka yo sa'a sutu ñuu ñayivi a.
24 Vaa Cristo ma chi masu nde ni kivi
ya ini veñu'u iyo ñuu ñayivi ya, tna'a
ja ni ka sa'a ñayii ma-ni. Vaa chukan
chi in seña-ni kúu i, te onde andivi
ma iyo in ja ndandaa, te onde yukan
nuu iyo Su'si ma ni kivi Cristo ma,
sukan-va'a kakan-ta'vi ya nuu Su'si
ma ja jin kuu o.
25 Te masu ni kivi ya kua'a xeen jichi
sukan ka sa'a sutu ka tatnuni nuu
sutu ma, ja ni ka yo kivi koo de
kua'a xeen jichi ma, ka yinda'a de
niñi ndeva'a-ni kiti ma, te saa ka kivi
koo de in jichi ja in kuiya ma nuu ii
xen-xeen-ka ma.
26 Vaa nute sukan ka sa'a sutu ma iyo
ja sa'a Cristo o a chi jiniñu'u ja kua'a
xeen jichi ndo'o neni ya ma onde kii
ni keja'a ñuu ñayivi a te onde vitna
a. Kovaa vitna ja iyo yatni ja ndi'i
ñuu ñayivi a chi ni kivi ya in jichi-ni
ja ni ndakua'a ya maa ya nuu Su'si
ma, sukan-va'a xnaa ya ndaka ja u'vi
ka sa'a ñayii ma.
27 Vaa yo'o ja ka kuu o ñayii a chi iyo
ja jin kûu o in jichi, te ndakan Su'si
ma kuenda nuu o nawa ni ka yo sa'a
ni ka yo kuu o ma.
28 Te suni sukan Cristo ma chi
in jichi-ni ni ndo'o ni neni ya,
sukan-va'a xnaa ya kuechi kua'a
ñayii ma. Te ndii ya in-ka jichi, kovaa
kivi yukan chi masu ndo'o neni-ka ya
ja jin naa kuechi ñayii ma, su'va kii
ya ja ndaxtutu ya ñayii ni ka kukanu
ini i ya ma te ka ndetu i ya ja na jin
ndani'i ta'vi i ma.

10

1 Vaa tnu'u ni tatnuni Moisés ma
káxtnu'u ja sukan ko kuu ja kenda
kuee-ka ma, te masu maa tna'a ja iyo
ja kenda ma kúu chi kuenda tnu'u ja
in kati kuanda'vi-ni kúu i. Te chukan
kúu ja masu nawa ni kuu sa'a i ja na
jin nduvii jin nduva'a ñayii ni ka jan
tu'va nuu Su'si ma, visi ka yinda'a i ja
jin ndakua'a i nuu Su'si ma ndi-kuiya
ndi-kuiya ma.
2 Nute ni kuu jin nduvii jin nduva'a
ñayii ma chi masu jin kuiso kuechi-ka
i ma, te masu jiniñu'u ja jin
ndakua'a-ka i ndaka sukan nuu Su'si
ma. Nute jâ ni ka nduvii i in jichi-ni
ma chi masu jin ko ndi ini-ka i kuechi
ka ndiso i ma.
3 Kovaa ndaka ja ni ka yo ndakua'a i
nuu Su'si ma ndi-kuiya ndi-kuiya ma
chi ja ka ndaka'án i ndaka kuechi ka
sa'a i ma kúu.
4 Ja ndaa kúu ja niñi xndiki ma ji'in
niñi ndixi'yu ma chi masu kuu jin
xnaa i kuechi ñayii ma.
5 Te chukan kúu ja nuu ni kenda
Cristo ma ñuu ñayivi a, te sa'a ni jiña'a
ya Su'si ma:
Ndaka kiti ka yinda'a ñayii ma ja ka
ndataa i nuu ni ma,
ji'in ndaka ndatniñu ka ndataa i
ma,
masu nde ni jatna ini-ka ni,
te chukan kúu ja ni sa'a ni ja ni kii
ñayivi sa ñuu ñayivi a.
6 Ndaka kiti ka ja'mi i nuu ni ma
sukan-va'a jin naa kuechi i
ma,
masu nde ni jatna ini-ka ni.
7 Chukan kúu ja ni ka'an sa:
“Ya'a vee sa nuu ni, Su'si,
sukan-va'a sa'a sa sukan játna
ini ni ma,
vaa sukan ndee nuu tutu ká'an tnu'u
maa ni ma ja kuu sa.”
8 Te sa'a ká'an xinañu'u ma: “Ndaka
kiti ka yinda'a i ja jin ndataa i nuu
ni ma, ji'in ndaka ndatniñu ma, te ka
ja'mi i nuu ni ma sukan-va'a jin naa
kuechi i ma, masu nde ni jatna ini-ka
ni.” Kovaa ndaka cha'a ni ka yo sa'a i,
vaa sukan ká'an tnu'u ni tatnuni Su'si
ma nuu Moisés ma ja na tatnuni de
nuu ñayii ma.

9 Te sa'a ká'an ja ku-uu ma: “Ya'a
vee sa nuu ni, Su'si, sukan-va'a sa'a
sa sukan játna ini ni ma.” Sa'a ni
jiña'a Cristo o ma. Te sukan ni
xtandiyo Jesús ma ja xinañu'u ma, te
ni sunkani ya ja ku-uu ma.
10 Te ja sukan ni sa'a Jesús ma sukan
játna ini Su'si ma, te ni ka nduvii,
ni ka ndundoo o a. Vaa in jichi-ni
ni ndo'o ni neni Jesucristo ma nuu
tniñu o a, te masu jiniñu'u ja nuu-ni
nuu-ni-ka ndo'o neni ya.
11 Te ja ndaa kúu ja sutu ma,
ndi-kivi ndi-kivi ka ndakua'a de kiti
ka yinda'a ñayii ma nuu Su'si ma,
sukan-va'a jin naa kuechi i ma.
Kovaa masu ni ka kundee ndaka
chukan ja jin naa kuechi ñayii ma.
12 Kovaa Cristo o a chi in jichi-ni
ni ndo'o ni neni ya nuu krusi ma,
sukan-va'a kuu naa kuechi ñayii ma
ni-kani ni-jika. Sani te ni nukoo ya
xiñi kua'a Su'si ma.
13 Te onde yukan ndetu ya ja ndaka
ñayii ñatuu ka kunimani nuu ya ma,
jin kendoo i chii ja'a ya ma.
14 Vaa ja in jichi-ni ni ndo'o ni neni
ya nuu krusi ma, te ni sa'a ya ja ni
ka nduvii, ni ka nduva'a ndaka kuiti
ñayii ni ka ndusiin i nuu ja u'vi ma.
15 Te sukan ndáka'an tna Xtumani
Ndios ma, vaa xinañu'u-ka ká'an ya:
16 Nuna jinu kivi yukan ma, te tnu'u
ká'an sa ya, sukan sa'a sa ji'in
ñayii ñuu Israel ma.
Sa'a ká'an sa ja kuu sa Iya Tátnuni a.
Te chunee sa tnu'u tátnuni sa a janit-
nuni i ma,
te ini anua i ma tee sa tnu'u
tátnuni sa a.
17 Te sa'a ni ka'an tna ya:
Te ni masu ko ndaka'án kuiti sa
kuechi i ma,
kúu ya ká'an ya.
18 Te chukan kúu ja masu jiniñu'u ja
nawa ndakua'a-ka i nuu Su'si ma ja
naa kuechi i ma, vaa maa Cristo o ma
jâ ni chunaa.

Ûni jín kukanu ini o Jesucristo ma, te má jin ndakakayata o

19 Chukan kúu ja ndaka ni ja ni ka
nduu ni sa'ya Su'si o a, te ja maa niñi
Jesucristo ma, te nune ja kuu jin kivi
koo o nuu ii xen-xeen ma.
20 Vaa ja ni ndo'o ni neni ya ma, te
ni ndanune nuu ii xen-xeen ma, nuu
ni ndata sasava sa'ma ndakaa ma, te
ni ndanune in ichi jaa ja kuu jin kivi
koo o, sukan-va'a jin koteku o ni-kani
ni-jika.
21 Te vaa jâ ka neva'a o in sutu
jinukuechi vava'a ve'e Su'si ma,
22 te chukan kúu ja ni-yu'u ni-ini o jín
koo o jín tu'va o Su'si ma, te ûni jín
kukanu ini vava'a o ya, te jín ndasa'a
vivii o ini anua o a, te máko jin kani
ya'a jin kani yukan-ka ini o. Vaa
yikikuñu o a, jâ ni ka nduvii, ni ka
ndundoo i, vaa maa ya ni ndakate
ña'a ji'in ndute vivii ma, te má jin
ndasa'a-ka o ja u'vi ma.
23 Jín konukuiñi vava'a o nuu Su'si
ma, te máko jin kani uu jin kani uni
ini o kuiti ja jin ni'i o ja ka ndetu o a
xi ña'a. Vaa Su'si ma chi ja ni skuiso
ya nuu o a chi sa'a ya.
24 Jín nduku o naxe jin chindee tna'a
o ja kuu jin kutoo tna'a o ma, te
sukan, te jin sa'a-ka o ja va'a ma.
25 Máko jin ndunaa o ja jin ndatna'a o
ja jin ndachiñu'u o Su'si o a, sukan ka
kuu jaku-ka tna'a o ma ja ka ndunaa
i ma. Su'va jín ko ndi ini o ja jin
ndaka'an-so'o nuu tna'a-ka o, vitna
ja ka jini o ja ve kuyatni kivi ndenda
Jesucristo ma.
26 Chi vaa nuna jin ndakuiso
kuechi ñukuun-ka maa o ma, vitna ja
jâ ni ka jini o ja ndaa a, masu nawa
iyo-ka ja kuu jin ndakua'a o nuu Su'si
ma ja naa kuechi ni ka sa'a o ma.
27 Su'va in nuu kini ndetu ña'a ja ki'in
o ndachunaa o kuechi o ma. Te in
nuu káyu kóko iyo ja kun-nee ñayii
ñatuu kúnimani nuu Su'si ma.
28 Vaa nú na in sa'a ja u'vi ma te ñatuu
kandija i sukan ni tatnuni Moisés ma
te uu xi uni ñayii ni ka jini sukan sa'a
i ma chi ñayii yukan chi ûni kûu i, te
masu na in ka'nu ndee-ka.
29 ¿Te naxe ka jani ini ni? ¿Masu
iyo ja ndo'o xen-xeen-ka ñayii ñatuu
kandija ja ká'an Sa'ya Su'si ma? Te
nú sukan kúu i ma chi kuenda tnu'u
ja ni jiñu ndoso i ya, vaa sa'a i tnu'u

ja masu nde jiniñu'u niñi ni jati ya
ma, te vitna ja onde chukan, saa ni
kuu ni ka nduvii, ni ka ndundoo o
nuu Su'si ma. Te nú sukan kúu i ma
chi kuenda tnu'u ja ká'an ndeva'a i
ja kuu Xtumani Ndios ma, vaa ñatuu
kandija i ma, te vitna ja maa ya ni
kunda'vi ini ña'a ma.
30 Kovaa ka jini o ja Su'si ma, sa'a ni
ka'an ya: "Maa sa sa'a ja jin ndo'o jin
neni i, te sukan ndachunaa sa ja ka
sa'a ka kuu ña'a i a." Te suni sa'a ni
ka'an tna ya: "Iya Tátnuni a, ndakan
ya kuenda nuu ñayii kúu ñuu ya ma."
31 Îyo xeen ko kuu kivi ndenda o nuu
nda'a Su'si iya téku ma, nú ma sa'a o
sukan kúni ya ma.

32 Jin ndaka'án ni onde kivi vee o
ma, nuu kujaa-ni ja ni ka ndani'i ni
tnu'u ndaa Su'si o a. Te ni ka ndo'o,
ni ka neni ni, kovaa ni ka kundee ni
nuu tnundo'o yukan ma.
33 Vaa jaku ni chi ni ka sa'a ndeva'a
ña'a i, te ni ka ka'an ndeva'a i nuu ni
nuu ka iyo kua'a ñayii ma. Te jaku-ka
ni chi ni ka yo kuxii ini ni ja ni ka yo
ndo'o tna'a ni ma, vaa kuenda tnu'u
ja maa ni ka ndo'o ma.
34 Te ni ka yo kunda'vi ini ni tna'a
ni ka yinee vekaa ma, te nuu ni ka
yo xtandee i nawa ka neva'a ni ma,
masu nde ni ka yo kuxii ini ni ma.
Vaa ka jini ni ja onde andivi ma iyo in
ja va'a-ka ja jin kuta'vi ni, in ja masu
ndi'i.
35 Chukan kúu ja ndimaa jin kukanu
ini ni Su'si ma, vaa kua'a xeen ja
ndataa ya ma.
36 Kovaa jiniñu'u ja kava kuee ini o,
sukan-va'a kuu sa'a o sukan játna ini
Su'si ma te ni'i o ja ni skuiso ya ja taa
ya ma.

37 Vaa masu kua'a-ka-ni kivi, te
kenda iya iyo ja kii ya ma,
te masu kukuee-ka ya.

38 Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma chi suu
i koteku ni-kani ni-jika,
vaa kúkanu ini i ja kúu sa Su'si i.

Kovaa nuna ndakakayata i,
te masu jatna ini sa ja sukan sa'a
i ma.
Sa'a ká'an ya.

39 Chukan kúu ja yo'o chi masu
ñayii jin ndakakayata ja jin skenaa i
maa i ka kuu o. Su'va yo'o chi ñayii
ka kukanu ini Su'si ma ka kuu o,
sukan-va'a ma jin skenaa o anua o a.

11

Ja kúkanu ini o Su'si ma kúu ja ûni kúkanu ini o ja ni'i o in ja ñatuu nde'ya o ma

1 Ja ka kukanu ini o Su'si ma kúu
ja jin ni'i o ja ka ndetu o a. Vaa ka
kandija o visi ñatuu nde ka nde'ya o
tna'a ja jin ni'i o ma, kovaa iyo ndija
in ja va'a ndetu ña'a.
2 Vaa tna'a o ñayii jana'a ma chi ni ka
yo kukanu ini i ja jin ni'i i ja va'a ma.
Chukan kúu ja ni ka yo kandija i Su'si
ma, te ni ka'an ya ja ñayii ka sa'a ja
va'a ja ndaa ka kuu i.

3 Vaa ka kukanu ini o Su'si ma
ja maa ya ni sa'a ñuu ñayivi a, ji'in
ndaka ja ka iyo a. Te nuu ni ka
kuva'a ndaka a chi masu nawa ni
jatniñu ya. Ja ni sa'a ya ma kúu ja
ni ka'an ya-ni, sani te ni ka kuva'a
ndaka ja ka nde'ya o a.

4 Te suchi ni yo kuu Abel ma chi ja
kukanu ini i Su'si ma, chukan kúu ja
ja va'a-ka ni ndakua'a i nuu Su'si ma
sana ja ni ndakua'a ñani i Caín ma.
Te ja ni sa'a i sukan ma, te ni ka'an
Su'si ma ja in ñayii sa'a ja va'a ja ndaa
kúu i. Te visi jâ ni ji'i i ma, kovaa
ja ni sa'a ni kuu i ma chi ndaka'an
Su'si ma nuu yo'o vitna ja sukan ni
kukanu ini i ya ma.

5 Te tee ni yo kuu Enoc ma, ja ni
yo kukanu ini de Su'si ma, chukan
kúu ja ni ki ndi kueka teku ya de, vaa
masu nde ni ji'i de. Te masu nde ni
ka ndani'i ña'a tna'a de ma. Kovaa
nuu ni iyo de ñuu ñayivi a chi ni ka
yo jini ña'a ñayii ma ja ni yo sa'a de
sukan ni yo jatna ini Su'si ma.
6 Vaa nú masu kúkanu ini o Su'si ma
chi masu játna ini ya ja sukan sa'a o
ma. Vaa nú na in kúni ja jin tu'va i
Su'si ma chi jiniñu'u ja kandija i ja iyo
Su'si ma te suu ya yinda'a ja skuta'vi
ya ndaka ñayii jin ndanduku i ya ma.

7 Vaa tee ni yo kuu Noé ma chi nuu
ni xtu'va ña'a Su'si ma ja ko kuu tna'a
ja ñatuu kuni-ka de ma, te ni ndi ini
de ja sukan ko kuu ja ni jiña'a Su'si
ma. Chukan kúu ja ni-yu'u ni-ini
de ni sa'a de arca ma, sukan-va'a
jin kaku de ji'in sa'ya de ma, ji'in
ñasi'i de ma, ji'in janu de ma. Te ni
yo kandija de Su'si ma, te ndaka-ka
ñayii ma, ni iyo ja jin kandija tna
i Su'si ma, kovaa ñatuu ni ka sa'a i
sukan ma. Chukan kúu ja kuiti ni
ka chunaa maa i kuechi i ma. Kovaa
Noé ma, ja ni kukanu ini de Su'si ma,
chukan kúu ja ni nduu de tee sa'a ja
va'a ja ndaa nuu ya ma.

8 Vaa ja ni kukanu ini Abraham ma
Su'si ma kúu ja ni kandija de, nuu
ni kana ña'a ya ma te jiña'a ya ja na
kee de te ki'in de ma, vaa iyo nuu ko
kuu ta'vi de ma. Te visi ñatuu jini de
ndenu ki'in de ma, kovaa kua'an de.
9 Te ja ni kukanu ini de Su'si ma
kúu ja ni iyo de kuenda tnu'u ja ñayii
in-ka ñuu ni yo kuu de, maa ñuu nuu
iyo ja nduu ñuu de ma. Te ve'e nuu
ni yo iyo de ma, ve'e sa'ma-ni kúu, te
suni sukan tna ni ka yo kuu tna Isaac
ma ji'in Jacob ma, vaa suni jin ni'i tna
de ja ni skuiso Su'si ma.
10 Vaa Abraham ma chi ndetu de ja
ni'i de ñuu nuu núkuiñi va'a ma, ñuu
nuu ni jani ini Su'si ma naxe kava i
ma, te maa ya ni sa'a ma.
11 Vaa visi masu kuu koo sa'ya Sara
ma, te visi tee nija'nu kúu de ma,
kovaa ja ni kukanu ini de maa ya ma,
te ni ni'i de tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ja ni yo kuu de yuva Isaac ma. Vaa
ni kandija de ja Su'si ma chi ûni sa'a
ya ja ni skuiso ya ma.
12 Vaa maa in-ni Abraham ma, te ni
kenda koo kua'a sa'ya tata de ma,
sukan ka iyo tiuxini ka iyo andivi ma
ja ni masu kundee o ka'vi o ma, xi
sukan kaa kua'a ñuti yu'u mar ma,
sukan ni ka yo kuu sa'ya tata de ma.

13 Te ndaka ñayii yukan ja ka
kukanu ini i Su'si ma, te visi ni ka
ji'i i ma te ñatuu jin ni'i-ka i nuu ni
skuiso Su'si ma, kovaa kuenda tnu'u
ja jâ ka nde'ya i nuu jin koo i ma,
tna'a nuu iyo ja jin kenda koo o ma,
te ni ka kukanu ini i ja jin ni'i i ma.
Te ni ka ndaka'an, ni ka ndakachi i ja
masu ñayii ñuu ñayivi a ka kuu i, su'va
nunuu-ni ni ka iyo i ya'a.
14 Te ñayii ka ka'an sa'a ma chi ka
kaxtnu'u i ja ka nduku i in nuu ko
kuu ñuu i ma.
15 Vaa nute jin ku'un ini i ja ñuu nuu
ni ka iyo i ma te ni ka ke koo i kuan
koo i ma, ja ñuu i ko kuu chi kuiti jin
ndakokuiñi i ma.
16 Kovaa ka ñu'u ini i in ñuu va'a-ka,
te ñuu ya'a chi onde andivi ma kúu.
Te chukan kúu ja Su'si ma, masu nde
kukan-nuu ya ja kúu ya Su'si iya ka
kukanu ini i ma, vaa jâ ni satu'va ya
in ñuu nuu kuu jin koo i ma.

17 Vaa ja ni kukanu ini Abraham
ma Su'si ma kúu ja ni sa'a de sukan
kúni ya ma. Vaa nuu ni jitotnuni
ña'a Su'si ma, nuu ni jiña'a ya ja na
ndakua'a de sa'ya de ma nuu maa ya
ma, te sa'a de i sukan ka sa'a de kiti
ka ndakua'a de nuu ya ma. Te ûni
iyo de ja ndakua'a de i ma nkuu, visi
maa in maa tnu'u-ni i kúu sa'ya de
ma. Te vitna ja jâ ni skuiso Su'si ma
ja sa'a ya ji'in i ma.
18 Vaa sa'a ni jiña'a ya: “Ja maa Isaac
ma, te koo kua'a sa'ya tata ni.”
19 Chukan kúu ja Abraham ma chi
ni ndakunitnuni de ja Su'si ma kúu
iya iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja
kuu ndaxteku ya ñayii ni ji'i ma. Te
kuenda tnu'u ja ni ndaxteku ya Isaac
ma kúu, vaa nuu sani te kûu i ma, te
ni ndakua'a ya i nuu Abraham ma.

20 Te ja kukanu ini Isaac ma Su'si
ma kúu ja ni ka'an de ja va'a ja jin
kuta'vi sa'ya de Jacob ma ji'in Esaú
ma nani jin koo i ñuu ñayivi a.

21 Vaa ja kúkanu ini Jacob ma Su'si
ma kúu ja nuu sani te kûu de ma, te
ni ka'an de ja va'a ja jin kuta'vi nduu
sa'ya José ma, te yituu de karroti de
ma, te ni ndachiñu'u de Su'si ma.

22 Te ja kúkanu ini José ma Su'si
ma kúu ja nuu sani te kûu de ma, te
ni ka'an de nuu tna'a de ma ja kivi
jin nde koo de ñuu Egipto ma, te jín

ndake'en de yiki José ma, te jín nu
koo ji'in de onde ñuu de ma.

23 Te ja ni ka kukanu ini yuva
Moisés ma Su'si ma kúu ja nuu ni
kâku Moisés ma te vivii kaa de nuu
lulu kúu de ma, te uni yoo ni ka chu'u
de lulu ma ve'e de ma, sukan-va'a
ñatuu na in kuni i ma. Vaa masu ni
ka yu'u de ja ni tatnuni rey ma ja na
jin kûu ndaka lulu suchi yii ma.

24 Te ja ni kukanu ini Moisés ma
Su'si ma kúu ja nuu ni kuu java'a de
ma, te ñatuu ni kuni de ja ko kuu de
sa'ya sasi'i Faraón ma.
25 Vaa visi na ndo'o neni de ma, ja ni
ndi ini-ka de kúu ja koo de ji'in ñayii
kúu ñuu Su'si ma, sana ja koo sii ini
de jaku-ni kivi te kuiso kuechi de ma.
26 Vaa ja ni jani ini de kúu ja ja
va'a-ka kúu visi na jin ka'an ndeva'a
ñayii ma nuu de sukan ni ka sa'a i
Cristo ma, sana ndaka ja va'a iyo ñuu
Egipto ma. Vaa ja nde'ya nde'ya de
kúu ja ni'i de ja skuta'vi ña'a Su'si ma.

27 Ja ni kukanu ini Moisés ma Su'si
ma kúu ja ni kee de ñuu Egipto ma,
te kua'an de, te masu nde ni yu'u de
ja ndákiti ini rey ma. Te ni yo nukuiñi
vava'a de nuu Su'si ma, kuenda tnu'u
ja nde'ya de Su'si ma, iya ñatuu jin
kuni-ka o naxe kaa ya ma.
28 Te ja ni kukanu ini de Su'si ma kúu
ja ni sa'a de Viko Pascua ma, te ni ka
chi'i de niñi kiti ma yutnu tníi ye'e
ma, sukan-va'a nuna ya'a ángel ma
ja ka'ni i ndaka sayii ñayii ñuu Egipto
ma suchi xinañu'u ma, te masu nawa
sa'a i suchi ka iyo ve'e nuu ka iyo
ñayii ñuu Israel ma.

29 Te ja ni ka kukanu ini ñayii
ñuu israelita ma Su'si ma kúu ja ni
ndakune ya Mar Rojo ma, te ûni ñu'ú
yichi kuiti kúu ichi ka jika i kuan koo
i ma, te ni ka kuni tna tee ñuu Egipto
ma ja jin ya'a de sukan, kovaa ni
ndandesi ndute ma, te ni ka kandee
de, te ni ka ji'i de.

30 Ja ni ka kukanu ini ñayii ma Su'si
ma, te ni ka ndakonduu i uja kivi
yika ve'e ndesi ni-ka'nu ñuu Jericó
ma, te ni kotuu yika ve'e ma.

31 Onde ña'a ni yo kuneé ni yo
ku-uun ma, ña'a nani Rahab ma, ja
ni kukanu ini ña Su'si ma kúu ja ni
jan-ta'vi ña tee kuan koo kuan koto
yu'u naxe iyo ñuu Jericó ma, te ñatuu
ni ndakiti ini ña nuu de. Te chukan
kúu ja ni kaku ña, te ñatuu ni ji'i ña
kivi nuu ni ka ji'i ndaka ñayii ñuu ña
ma ja ñatuu ni ka kandija i Su'si ma.

32 Te iyo kua'a-ka ja ka'an sa, kovaa
ni masu kanda tiempu ya, vaa iyo
ja ndaka'an sa sukan ni ka yo kuu
Gedeón ma, Barac ma, Sansón ma,
Jefté ma, David ma, Samuel ma, ji'in
tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma.
33 Vaa ja ni ka yo kukanu ini de Su'si
ma kúu ja jaku de ma, ni ka kundee
de ni ka ndani'i de ñuu iyo ja jin ko
kuu ta'vi de ma, te jaku-ka de ma, ni
ka yo ja'nde ndaa de tniñu ñayii ma,
te jaku-ka de ma, ni ka kundee de
ni ka ni'i de ja ni skuiso Su'si ma, te
jaku-ka de ma, ni ka kaku de ja ñatuu
ni ka jaa ña'a ndika'a ma.
34 Te jaku de, ni ka kundee de ni ka
nda'va de ñu'u i'ni xeen ma, te jaku
de, ni ka kaku de ja jin ka'ni ña'a i
ji'in yuchi kúu espada ma, te jaku-ka
de ma, visi jâ ni ka kuita de ma nkuu,
kovaa ni ka ndatnii de tnu'u ndee
tnu'u ndatnu, te ni ka kundee de nuu
ñayii ma, sani te ni ka ndani'i-ka de
tnu'u ndee tnu'u ndatnu, te ni ka taji
de ñayii ka kuni ja jin kanaa i ji'in de
ma.
35 Te jaku-ka ña'a ma chi ja ni ka
kukanu ini ña Su'si ma kúu ja ni
ndaxteku ya tna'a ña ñayii ni ka ji'i
ma, te ni ka iyo-ka ña ji'in i.

Te jaku-ka ñayii ka ndikin Su'si ma
chi ni ka ja'ni ña'a ñayii ma ja ni ka
xndo'o, ni ka xneni ña'a i ma, kuechi
ja ñatuu ka kuni i ja jin xndoo i ichi
Su'si o a, vaa ka kukanu ini i ya ja
kivi jin ndateku i ma chi va'a-ka jin
koo i nuu ya ma.
36 Te jaku-ka i ma chi ni ka ka'an
ndeva'a ñayii ma nuu i, te onde ni ka
wa'a ña'a i. Te jaku-ka i ma chi ni ka
ju'ni ña'a ñayii ma ji'in yo'o kaa, te ni
ka chinee ña'a i vekaa ma.

37 Te jaku-ka i ma, ni ka wa'a yuu ña'a
ñayii ma, te jaku-ka i ma, ni ka ja'nde
ña'a ñayii ma ji'in sierra, te jaku-ka
i ma, ni ka jitotnuni ña'a ñayii ma
ndende inundija i ja ka ka'an i ma.
Te jaku-ka i ma chi ni ka ja'ni ña'a
ñayii ma ji'in yuchi kúu espada, te
jaku-ka i ma, ñií kiti ma ni ka yo kuu
sa'ma i, te kuan koo ve koo i, ni ka
yo kuu i, vaa ni ka yo kendoo nda'vi,
ni ka yo kendoo kee i ja ni ka sa'a
ndeva'a ña'a ñayii ma.
38 Masu kaa masu iyo ñuu ñayivi ya'a
ja jin koo ñayii ka kandija Su'si ma,
vaa sa'a ni ka yo ndo'o i ma, ja ichi
nuu ñatuu kuiti nawa iyo ma ji'in ichi
yuku ma kuan koo ve koo i ni ka yo
kuu i, te saa yavi ka iyo chii ñu'u ma
ni ka yo kuu ve'e i ma.

39 Kovaa ni-in ñayii ya'a, ñatuu jin
ni'i-ka i ja ni skuiso Su'si ma, visi
vivii ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu i ma,
te vivii ni ka yo kukanu ini i Su'si ma.
40 Kovaa sa'a ni sa'a Su'si ma,
sukan-va'a onde jin ndatna'a o ji'in
i ma, te ndaka o jin ni'i nuu vivii ni
satu'va ya ja taa ya ja jin koo ndaka
o ma.

12

Jín ndasa'a o kuenda sukan ni ndo'o ni neni Jesús ma te ni kanda ya ma, te sukan jín kanda tna o

1 Te chukan kúu ja yo'o chi ni ka
ndakonduu ña'a kua'a xeen ñayii ni
ka kukanu ini i Su'si ma, te ka nde'ya
ña'a i nawa ka sa'a ka kuu o. Chukan
kúu ja jín xndoo o ndaka ja ka ja'nu
ndee i ja jin kondikin o Su'si ma.
Suni jín xtandiyo o ndaka ja u'vi
sakue'e ña'a ma. Te máko jin kuita
o ja jin ko sa'a o sukan kúni Su'si o a
ndaka kivi ki'in o a.
2 Jín konde'ya o maa Jesús ma, vaa
maa ya kúu iya sa'a ja kuu jin
kukanu ini vava'a o Su'si ma, vaa
maa ya chi nuu ni ndo'o ni neni ya
ma chi masu nde ni ndi ini ya ja tna'a
ya ja kan-nuu ma chi ja nde'ya ya
kúu ja vii ja va'a ni'i ya ma. Te nuu
ni kundee ya ma, te ni nukoo ya xiñi
kua'a nuu núkoo Su'si ma ja tátnuni
ya ma.

3 Te chukan kúu ja jin ndasa'a ni
kuenda sukan ni ndo'o ni neni Jesús
ma, ja ni ka sa'a, ni ka kuu ña'a ñayii
ka ndiso kuechi ma. Te nú nawa ka
ndo'o ka neni ni ma, te másu ko jin
ndakani ini ni te jin ko xtaya ni.
4 Vaa ndijin chi ndaka ja u'vi ka sa'a
ka kuu ña'a i ma, kuechi ja ñatuu ka
sa'a-ka ni ja u'vi ma, kovaa ñatuu jin
ka'ni-ka ña'a i sukan ni ka sa'a i ya
ma.
5 ¿Te xi jâ ni ka ndunaa ni ndaka ja
ndaka'an-so'o tnu'u Su'si ma nuu o ja
ka kuu o sa'ya ya ma? Vaa sa'a ká'an
tnu'u maa ya ma:

Sa'ya maa sa, máko saxiko ni ja
ndáka'an-so'o Iya Tátnuni ma
nuu ni, nú xndo'o xneni ña'a
ya ma,
te máko xtaya ni ora ndáka'an ya
na kuechi ni ma.
6 Vaa Iya Tátnuni ma chi ñayii kútoo
ya ma te jâ ni nduu i sa'ya ya
ma chi ndaka'an ndakachi ya
nuu i,
te kua'a ya tnu'u ja ndo'o neni i vala
ma,
sukan-va'a ndakani ndaka'vi ini
i naxe ko kuu i nuu ya ma.

7 Jin kanda ni ja ndáka'an-so'o Su'si
ma nuu ni, vaa sukan ndáka'an-so'o
ya nuu ndaka sa'ya ya ma. Vaa ka
jini o ja sukan kúu tee ma ji'in sa'ya
de ma, ja onde ndáka'an ndákachi de
nuu i, te visi na ndonda de nuu i,
kovaa sukan, te ko kuu i ñayii va'a.
8 Vaa sukan sa'a tna Su'si ma ji'in
ndaka sa'ya ya ma. Te nú masu
sukan sa'a ya ji'in ni ma chi masu
sa'ya ya ka kuu ni, te ¿na in kúu yuva
ni ma?
9 Vaa suni yo'o tna, nuu lilikin-ka
o ma chi yuva o ma chi ni ka yo
ndaka'an-so'o de nuu o ma, te ni ka
yo kani ña'a de, nú masu va'a-ni ni ka
yo sa'a o ma. Kovaa ka ndaa respetu
o nuu de. Te nú sukan ni ka yo sa'a o
ji'in yuva o tee ka iyo ji'in o ñuu ñayivi
a, te kuiti va'a-ka ja jin kandija o ja
ká'an Yuva o iya ni sa'a ini anua o a,
sukan-va'a jin koteku o.

10 Vaa yuva o ma chi jaku-ni kivi ni
ka yo ka'an, ni ka yo kachi de nuu
o, sukan ni ka yo jani ini de ja jin
koo va'a o ma. Kovaa ja sukan sa'a
Su'si o a chi ja va'a-ka maa o kúu,
sukan-va'a ñatuu-ka na ja u'vi jin ko
sa'a o, te jin ko kuu o sukan iyo maa
ya ma.
11 Ja ndaa kúu ja ora ndáka'an-so'o
nuu tna'a ñayii ma, xi ora
ndáka'an-so'o Su'si ma nuu o ma, te
masu jan-ta'vi sii ini o, su'va kúxii
ini o ja sukan ndáka'an-so'o ya nuu
o ma, ji'in sukan ka ndaka'an-so'o
tna'a o ma nuu o ma. Kovaa nuna
ndasa'a o kuenda chi sani te ndása'a
o ja va'a ja ndaa ma, sukan kúni ya
ma, te ndúu o ñayii kaa kuee ini.

Jín ko ndi ini o nasa nde o masu ni'i ja vii ja va'a ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma

12 Chukan kúu ja nde o ni ka kuita
nda'a, ni ka kuita ja'a nuu Su'si o a, te
ñatuu ka kundee-ka o ja jin kondikin
o ya a, te na jin ndachu'un ini o,
te na jin ndatnii o tnu'u ndee tnu'u
ndatnu.
13 Te jín ndanduku o ichi ndaa ma,
sukan-va'a nde o jika yakua jika yo'o
ma, te na nukun-nee o ini ichi va'a
ma.
14 Jín ko ndi ini o ja jin koo mani
ndaka o, te jín ku'un ini o ja ñatuu-ka
na ja u'vi jin ko sa'a o, vaa nú ma jin
xndoo o ndaka ja u'vi ma, te masu jin
kuni o Iya Tátnuni ma.
15 Jín ko ndi ini o nasa yukan, te nde
o masu ni'i ja vii ja va'a ja ni skuta'vi
ña'a Su'si ma, nasa yukan, te nde o
yikuu sa'a ja u'vi ja ñatuu kandija o ja
ká'an Su'si ma, te ja'nu ndee o ja jin
kua'nu-ka tna'a o ma nuu Su'si ma,
te nasa yukan, te jin kuikin tna i xiko
nde o ka sa'a ja u'vi ma, te sukan jin
ko sa'a tna i.
16 Nasa yukan, te ne'un o a iyo in
ñayii ja kívi nduu i ji'in ndi-in ndi-in
ñayii masu ni tnanda'a ji'in i ma, xi in
ñayii ñatuu ndí ini ja ni'i i ja ni skuiso
Su'si ma, sukan ni sa'a Esaú ma, ja ni
ndaxiko i ja iyo ja ni'i i ma, kuechi ja
ni ndiyo ini i vala-ni ndeyu ma.
17 Vaa ka jini ni ja ni ya'a xeen ma, te
sana ni ndasa'a i kuenda, te ni kuni i
ja ndani'i i ja vii ja va'a kuta'vi i nuu
yuva i ma. Te visi ni ndakani ini i
ma te ni ndanda'yu i ma, kovaa masu
nde ni ndani'i-ka i ta'vi i ma.
18 Kovaa yo'o, masu nde ni ka jan
tu'va o in yuku nuu kuu ke'e kaan
o ma, sukan ni ka sa'a maa ñayii
ñuu Israel ma. Te yuku yukan kúu
nuu ndú'va ñu'u maa ya ma, visi nee
xen-xeen ma, te yi'i xen-xeen kajin
ma.
19 Nuu ni ka jiniso'o ñayii ma sukan
kúu yu'u trompeta ma ora nuu ni
ka'an Su'si ma, te ni ka jikan-ta'vi i
nuu ya ja máko ka'an-ka ya ma.
20 Vaa masu nde ni ka kundee ini i ja
jin koniniso'o i sukan ni tatnuni ya
ma, vaa ni tatnuni ya ja nú nde-in
ñayii ma xi in kiti ma kaki'i yuku
yukan ma chi jin kua'a yuu i ñayii ma
xi ji'in lanza jin ka'ni i ñayii ma, te
sukan tna jin sa'a i ji'in kiti ma.
21 Ûni îyo xen-xeen ni kuu ma, vaa
onde maa Moisés ma ni jiña'a nuu
Su'si ma: “Yu'u xen-xeen sa, te ni'i
ni'i-nka sa”, kúu de jiña'a de ya.
22 Kovaa yo'o chi ni ka jan tu'va
o yuku nani Sion ma, ñuu maa Su'si
iya téku ma, ñuu kúu Jerusalén ma ja
iyo onde andivi ma, nuu ka iyo kua'a
xen-xeen ángel ma.
23 Te suni jâ ni ka jan tu'va tna o
nuu ni ka ndatna'a ñayii xinañu'u ni
ka jakoxtnee ja ka nani i ma onde
andivi ma. Te jâ ni ka jan tu'va o Su'si
ma, iya ndakan kuenda nuu ndaka o
ma. Te jâ ni ka jan tu'va tna o ñayii
ni ka ji'i ma, ja ni ka yo sa'a i ja va'a
ja ndaa ma, te ni ka nduvii, ni ka
ndundoo kuiti i nuu Su'si ma.
24 Te suni jâ ni ka jan tu'va o Jesu-
cristo iya ni sunkani tnu'u jaa ja sa'a
ja jin koo va'a o nuu Su'si o a. Te ja
niñi ya ni jati ma, te ni ka nduvii o a,
te cha'a chi iyo in tnu'u kanu ini sana
niñi Abel ma, ja ni jati nuu ni ji'i i ma.
25 Jín ko koto va'a o maa o, nasa
jin saxiko o iya ká'an nuu o a. Vaa
ñayii ni ka saxiko ja ni ndaka'an-so'o
Su'si ma nuu i ñuu ñayivi a chi ñatuu

ni ka kaku i. Te yo'o tna, nuna jin
saxiko o iya iyo onde andivi ma, ja
ndáka'an-so'o ya nuu o a, chi kuiti
masu jin kaku o.
26 Vaa kivi yukan, ja ni ka'an ya ma,
te ni tnaa ñuu ñayivi a. Kovaa vitna,
ja ni skuiso ya ma sa'a ká'an: "In
jichi-ka, te sa'a sa ja tnaa ñuu ñayivi a,
te masu maa in-ni i chi onde andivi
ma", kúu ya ká'an ya.
27 Ja ni ka'an ya ma, sa'a kúni
ka'an: Ja skanda ya ndaka tu'u ja
ni sa'a ya ma, te xtandiyo ya ndaka,
sukan-va'a kendoo maa in-ni-nka
ndaka ja masu skanda-ka ya ma.
28 Te chukan kúu ja yo'o jin ndani'i
in ñuu ja masu xtandiyo-ka ya ma.
Te chukan kúu ja jín ndakuan-ta'vi o
nuu ya, te jín ndachiñu'u o ya ni-yu'u
ni-ini o, sukan játna ini ya ma, te jín
kava respetu o nuu ya, te jín koyu'u
o ya nú ma jin kandija o ja ká'an ya
ma.
29 Vaa Su'si o a chi kuenda kúu ñu'u
káyu kóko ma te xnaa i ndaka ma,
sukan kúu tna ya.

13

Sukan jin ko sa'a jin ko kuu o ja ka kuu o ñayii ka kandija Su'si ma

1 Másu ko jin ndunaa ni ja jin kutoo
tna'a ndi-in ndi-in ni.
2 Jin kona'a ni ja jin kuanuu ni ve'e
ni ma, ja jin ndoo ñayii ka jiniñu'u ja
jin ndoo i ma. Vaa ka iyo jaku ñayii
ja sukan ni ka sa'a i ma, te masu ka
jini i, te ñayii ni ka wanuu i ve'e i ma
ja jin ndoo i ma chi ángel ka kuu i.
3 Jin ku'un ini ni ja jin chindee ni
ñayii ka yinee vekaa ma, te jin kani
ini ni ja kuenda tnu'u ja maa tna ni
ka yinee vekaa ma, te suni jin kona'a
tna ni ja jin chindee ni ñayii ka ndo'o
ka neni ja ka sa'a ndeva'a ña'a in-ka
ñayii ma. Jin kani ini ni ja kuenda
tnu'u ja maa ni ka ndo'o ka neni ma.
4 Jín kona'a ndaka o ja vii ja luu kúu
ja ka tnanda'a ñayii ma, kovaa máko
jin kivi nduu jin kivi ni'ni o ji'in ñayii
ñatuu ni ka tnanda'a ji'in o ma. Vaa
ñayii ka kivi nduu ka kivi ni'ni ji'in
in-ka ñayii ma chi ndakan Su'si ma
kuenda nuu i.
5 Máko jin ko ndiyo ini ni ja jin
koneva'a xeen ni xu'un ma, su'va jin
koo sii ini ni nawa ka neva'a ni a-ni,
vaa sa'a ká'an Su'si ma: "Masu xndoo
nda'vi ña'a sa, ni masu ndunaa ña'a
sa."
6 Te chukan kúu ja ka kusaa ini o ja
ka ka'an o sa'a:
Iya Tátnuni ma kúu iya chíndee ña'a
ma,
te masu koyu'u sa nawa jin kuni
ñayii ma ja sa'a ña'a i ma.
7 Jin ndaka'án ni tee ni sunkani
ña'a Su'si ma, ja jin ko koto ña'a de
ma te jin kaxtnu'u de tnu'u Su'si o a
nuu ka ndatna'a ni ma, te jin ndasa'a
ni kuenda naxe ni ka yo sa'a, ni ka yo
kuu de ma, naxe ni ka yo kukanu ini
de Su'si ma, te sukan jin ko sa'a tna
ni a.
8 Vaa suni maa Jesucristo ma kúu iya
ni ka yo kukanu ini de onde xi'na-ka
ma, te suni maa ya kúu vitna, te suni
maa ya ko kuu kivi ki'in o ma.
9 Te chukan kúu ja másu ko jin
kua'a ni tnu'u, ja in-ka tnu'u jin ko
kaxtnu'u i nuu ni ma. Vaa ja va'a-ka
kuu ja jin koo va'a ini anua o a
nuu ja vii ja va'a skuta'vi ña'a Su'si
ma, te sana ja jin ko ndi ini o nawa
jin kaa jin ko'o o ma. Vaa ñayii
ka jatanuu ndaka chukan chi masu
nawa chíndee ña'a i ja jin ndani'i
ta'vi i ma.
10 Vaa yo'o chi ka neva'a o in nuu
altar nuu ka yoxtnee xtatila ji'in
ndute uva ja jin kaa jin ko'o o ma,
ja ka ndakune'e o sukan ni ndo'o
ni neni Jesús ma, kovaa sutu ni ka
yo jinukuechi ini veñu'u jana'a ma
sukan ni tatnuni Moisés ma, masu
kuu jin kaa de ja ka yoxtnee nuu
altar o ma.
11 Vaa sutu tátnuni nuu sutu ma, kívi
de ini veñu'u ma ji'in niñi kiti ni ka
ja'ni de ja kuechi ja u'vi ni ka sa'a
ñayii ma. Kovaa yikikuñu ti ma chi
onde ye'e ke'e ma-ni ka ja'mi i ma.
12 Te suni sukan tna ni kuu ji'in Jesús
ma, vaa onde yu'u ñuu ma ni ka
ja'ni i ya ma, te ni jati niñi ya ma,

sukan-va'a ndene'e ya ñayii ñuu ya
ma nuu ja u'vi ma.
13 Te chukan kúu ja jín ke koo o yu'u
ñuu ma nuu iyo ya ma, te visi na jin
ka'an ndeva'a ñayii ma ja jin kuu o
sukan ni ka yo ka'an ndeva'a i ja kuu
ya ma.
14 Vaa yo'o chi masu ñuu ñayivi ya'a
kúu ñuu jin koo o, chi su'va ka ndan-
duku o in ñuu nuu kuu jin koo o kivi
ki'in o a.
15 Te ja jín ndakua'a yo'o nuu Su'si
ma kúu ja ndimaa jín kata o yaa ja ka
ka'an ndaka ja ni sa'a Jesucristo ma
ja jin kuu o, te ndimaa jín ndachiñu'u
o Su'si ma, te jín ku'un ini o ja ñayii ka
ndaka'an ka ndakachi ja ka ndikin i
Su'si ma ka kuu o.
16 Te másu ko jin ndunaa ni ja jin sa'a
ni ja va'a ma, ji'in ja jin chindee ni
tna'a ni ma, vaa sukan játna ini Su'si
ma, vaa ja va'a-ka kuu ja sa'a o sukan
sana ja ndakua'a ni in kiti nuu ya ma.
17 Jin kandija ni ja ka ka'an tee ni
ka kunda'a ña'a ja jin kaxtnu'u de
tnu'u Su'si o a nuu ka ndatna'a ni ma.
Vaa suu de ka ndi ini ja jin kuu ini
anua ni a, vaa Su'si ma chi ndakan
ya kuenda nuu de ja ka jito ña'a de
a. Chukan kúu ja jin sa'a ni ja va'a ja
vii, sukan-va'a jín koo sii ini de, nasa
yukan, te jin kuxii ini de te jin kuña'a
de nuu Su'si ma ja masu nde jiniñu'u
ja ka jito ña'a de ma. Vaa nuna jin
kuña'a de ya sukan, te masu kuu jin
koo va'a ni nuu Su'si ma.
18 Jin kakan-ta'vi ni ja jin kuu sa,
vaa ka kukanu ini sa ja ñatuu na ja
u'vi-ka ka sa'a sa nuu Su'si o a, te ka
ñu'u ini sa ja ndimaa ja va'a jin ko
sa'a jin ko kuu sa nuu ya ma.
19 Ja jikan-ta'vi ñukuun sa kúu ja
jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma, ja
na chindee ña'a ya te na ndenda
yachi-ka sa nuu ka iyo ni a.

Ndákan-tnu'u ñaña'a de ñayii ma, te jikan-ta'vi de nuu Su'si ma ja na jin kuta'vi i ja vii ja va'a

20 Te maa Su'si ma kúu iya sa'a ja
jin koo mani o a, te suu ya kúu iya ja
ne'un ñayii ni ka ji'i ma ni ndaxteku
ya Jesucristo iya tátnuni nuu o a. Te
maa Jesucristo ma kúu iya kúu sukan
kúu tee jito ndikachi de ma, te ja maa
niñi ya ja ni jati nuu krusi ma, te ni
jinkuiñi tnu'u jaa sukan jin koo va'a
o nuu Su'si ma ni-kani ni-jika ma.
21 Te na sa'a Su'si ma ja jin ko sa'a
ni ndaka ja va'a ja vii, sukan kúni
maa ya ma. Te ja maa Jesucristo
te na sa'a Su'si ma ja jin ko kuu ni
sukan játna ini maa ya ma. Te nuu
maa Jesucristo ma na koo jayiñu'u
ma ni-kani ni-jika. Te sukan kó kuu.
22 Jikan-ta'vi xen-xeen sa nuu ni ja
ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a ja na jin
kanda ni jin koniniso'o ni tnu'u ya'a,
sukan ndaka'an-so'o sa nuu ni a, vaa
masu kua'a xeen-ni ni tee sa a.
23 Jin kona'a ni ja ñani o Timoteo a
chi jâ ni kee de vekaa ma, te nuna kii
de, te jaan sa ji'in de nuu ka iyo ni a.
24 Jin ndakua'a ni nchuxi ndaka tee
ni ka kunda'a ña'a ja jin kaxtnu'u de
tnu'u Su'si o a, ji'in ndaka tna'a o
ñayii jâ ni ka xndoo i ndaka ja u'vi
ma. Ndaka tna'a o ka iyo ñuu Italia
a, ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña i.
25 Te Su'si ma na skuta'vi ña'a ja vii
ja va'a ndaka ni. Te sukan kó kuu.

Carta ni sa'a tee kúu Santiago ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Santiago ma ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma

1 Saña kúu Santiago tee jinukuechi nuu Su'si o a ji'in nuu Jesucristo iya tátnuni nuu o a. Ndákan-tnu'u ñaña'a ña sa ndi-uxi uu jichi ni, ja ni ka jitenuu ni ka ya'a ka yukan ma.

Kákan ta'vi o nuu Su'si ma, te taa ya tnu'u ndichi ma

2 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, jin koo sii ini xeen ni ndeva'a-ni naxe ka ndo'o ka neni ni.
3 Vaa ka jini ni ja nuna kundee o nuu tnundo'o tnuneni ka ya'a o ma chi sa'a i ja kava kuee-ka ini o, te sukan, te kunitnuni o nú kukanu ini-ka o Su'si ma.
4 Te nuna kava kuee ini o ma, te ni'i ndi'i ni'i tu'u o tnu'u ndee tnu'u ndatnu sukan ko kuu o nuu Su'si ma, te ñatuu nawa jakituu-ka o.
5 Nú nde o ja'ni ña'a i ja jakun-tnuni ini o tnu'u ndichi ma, te kákan-ta'vi o nuu Su'si ma, te taa ya. Vaa maa Su'si ma kúu iya taa ndaka ja jiniñu'u o ma, te masu ndákune'e ya naxe ni yo sa'a ni yo kuu o ma.
6 Kovaa kúkanu ini o Su'si ma ora kakan-ta'vi o nuu ya ma. Ñatuu ko kani uu ko kani uni ini o. Vaa ñayii ñatuu kúkanu ini ya ma chi sukan kúu nuu mar ma kúu i, ja ora yi'i tachi ma, te kua'an vee nuu ndute ma kúu.
7 Te nú sukan-ni kúu ni, másu ko kani ini ni ja ni'i ni ni-in ja taa Iya Tátnuni ma.
8 Ñayii jani uu jani uni ini i ma chi ni-in ja kúni i ja sa'a i ma, ma kuu sa'a i.
9 Nú ñayii kúnda'vi ma te ni nduu i sa'ya Su'si ma, kóo sii ini i, vaa jâ iyo jayiñu'u i nuu Su'si ma.
10 Kovaa nú na in kúxiku ma, te káni ini i ja masu xiku kúu i, su'va kóo sii ini i ja ni ndakunitnuni i ja masu in ñayii kanuu-ka kúu i, vaa sukan kúu ita yi'i ma-ni kúu i.
11 Vaa nuna kana kandii ma te ku-i'ni xeen ma, te yi'i ma chi yichi i, te ita i ma chi kun-kava, te naa ja vivii ni kaa i ma. Te suni sukan kúu tna xiku ma ji'in ndaka ja jaan i ma ji'in ja ndáxiko i ma.

Sukan jin kanda o nuu tnundo'o tnuneni kénda koo nuu o ma

12 Vava'a kúu ñayii kánda ora ska'an ña'a tachi ma ja sa'a i ja u'vi ma, vaa nuna kanda i ja masu sa'a i ja u'vi ma chi ni'i i in corona ja koteku i ni-kani ni-jika ja ni skuiso Su'si ma ja taa ya nuu yo'o ja ka kutoo o ya.
13 Vaa nú na in kúu ini ja sa'a i ja u'vi ma, máko ka'án i ja Su'si ma jitotnuni ña'a. Vaa Su'si ma, masu na in kuu ska'an ya ja sa'a ya ja u'vi ma, te ni maa ya, masu ska'an ya ni-in ñayii ma ja sa'a i ja u'vi ma.
14 Su'va ja u'vi ñu'u ini maa maa o ja sa'a o ma, chukan kúu ja kána ña'a i ja sa'a o, te játna ini o, te jínu ini o, te sa'a o ma.
15 Sani te ja játna ini o ja sa'a o ma ni kundee i ja ni jiso kuechi o ma. Te nú ja ndiso kuechi o ma, sani te kújika o nuu Su'si ma.
16 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, kútoo xeen ña'a sa, te má jin xnda'vi ni maa ni:
17 Ndaka ja va'a ja ndaa ka ndani'i o a chi onde sukun nuu iyo Su'si ma vee, te Su'si ma kúu iya ni sa'a ndaka ja ka ndu'va ka iyo onde andivi ma. Te maa ya chi masu ndaxsama ya ja jani ini ya ma, sukan kúu kati kuanda'vi ma.
18 Ja ni kuu ini maa ya ma kúu ja ni sa'a ya ja ni ka ndakâku jaa o nuu ya ma ja maa tnu'u ndaa tnu'u kuiti ni ka'an ya ma, sukan-va'a jin ko kuu o xinañu'u-ka nuu ndaka ja ni sa'a ya ma.

Ja kondikin ndija o Su'si ma kúu ja ûni ka'an o te sa'a o

19 Chukan kúu ja kútoo ña'a maa sa, ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, te jin koo ñama ni ja jin koniniso'o ni, te jin kava kuee ini ni ora jin ka'an ni ma, te má jin ndakiti yachi ini ni.
20 Vaa nú ka ndakiti ini o ma, masu ka sa'a o ja kúni Su'si ma.

21 Chukan kúu ja jin xtandiyo ni
ndaka tu'u ja u'vi ja kini ka ñu'u ini
anua ni a, te jin kava kuee ini ni, te
jin kuan-ta'vi ni tnu'u Su'si ma ja ni
ka jakun-nee ini anua ni a, vaa suu i
sa'a ja kuu jin kaku ni nuu ja u'vi ma.
22 Kovaa jin sa'a ni sukan ká'an
tnu'u Su'si a. Te masu yika-ni ja
jin koniniso'o ni, vaa nú ña'a te ka
xnda'vi ni maa ni.
23 Vaa nú nde in yika-ni ja niniso'o i
sukan ká'an tnu'u Su'si o a te masu
sa'a i sukan ká'an tnu'u ya ma, ñayii
ya'a chi sukan-ni kúu in tee nde'ya
maa de nuu espeju ma sukan-ni kúu
i.
24 Vaa jini de sukan jito de ma. Sani
te kua'an de, te ndunaa de naxe jito
de ma.
25 Kovaa iyo ñayii ni-yu'u ni-ini i
nde'ya i tnu'u vava'a tátnuni Su'si ma
tnu'u sa'a ja ndayaa o nuu ja u'vi ma,
te masu ndúnaa i ja ni jiniso'o i ma,
nú masu ja ûni sa'a i ndaka sukan
ká'an ya ma. Te ñayii ya'a, va'a xeen
ko kuu i ndaka nawa ñu'u ini i ja sa'a
i ma.
26 Vaa nú na in jani ini ja in ñayii
ndikin xeen Su'si ma kúu i ne'un
ndaka o a, te chítna'nu i yaa i ma ji'in
ndaka tnu'u ká'an i ma. Nú ña'a, te
xnda'vi i ini anua i ma, te visi ká'an i
ja ndikin i Su'si ma, kovaa ja ká'an i
ma masu kétna'a ji'in ja sa'a i ma.
27 Ja ko kuu o ñayii ndikin ndaa Su'si
ma kúu ja chíndee o suchi kuechi ni
ka ji'i yuva i ma, ji'in ña'a ni ka ji'i yii
ña ma te ka ndo'o ka neni ña ma, ji'in
ja koto va'a o maa o ja ma sa'a o ni-in
ja u'vi iyo ñuu ñayivi a. Cha'a kúu ja
kondikin ndija o maa in-ni Su'si ma.

2

Inuu-ni jín kutoo o ndaka ñayii ma

1 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
o a, ja ka kandija ni Jesucristo Iya
Tátnuni iya iyo jayiñu'u ma, ja ká'an
sa kúu ja másu ko jin saxiko ni ni-in
ñayii ma.
2 Te nuu ka ndatna'a ni ma, te nú
ni kivi in tee ñu'u nda'a de in xe'e
oro ndee ya'vi xen-xeen te ne'nu de
sa'ma va'a xen-xeen, te suni kivi tna
in ñayii nda'vi xeen te ne'nu i sa'ma
nda'vi sa'ma kee,
3 te nuna jin kuaan mani ni ñayii
ne'nu sa'ma va'a xeen ma, te jin
kuña'a ni i: “Kunukoo ni nuu va'a-ka
ya”, te jin kuña'a ni ñayii nda'vi ma:
“Konukuiñi ndijin jiña, xi kunukoo ni
nuu ja'a sa ya”,
4 te nú sukan ka sa'a ni chi ka saxiko
tna'a ni, te ka kuu ni sukan ka kuu
tee ka ja'nde tniñu ñayii ma ja ka
xnda'vi de i ma.

5 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o
a ja ka kutoo tna'a o a, jin koniniso'o
ni: Su'si ma, ni ndakaji ya ñayii
nda'vi sukan ka jani ini ñayii ñuu
ñayivi a, sukan-va'a jin ko kuxiku i
ja ka kandija i ya ma, te jin ndani'i
ta'vi i nuu tátnuni Su'si ma, sukan ni
skuiso ya ja sa'a ya ji'in ñayii ka kutoo
Su'si ma.
6 Kovaa ndijin chi ni masu ni ka sa'a
inuu ni ji'in ñayii nda'vi ma ji'in ñayii
xiku ma, te vitna ja ñayii xiku ma,
ka sa'a ndeva'a ña'a i maa ni, vaa
ka ñu'u ndeva'a ña'a i, te kuan koo i
kuan xsia'a ña'a i nuu tee ka netniñu
ma.
7 Vaa maa i chi ka ka'an ndeva'a i ja
kuu Su'si iya ka ndakune'e ni ma, te
chukan kúu ja ka sa'a ña'a i sukan.

8 Ka jini ni ja sukan ká'an tutu ndee
tnu'u Iya Tátnuni ma: “Jín kutoo o
tna'a o ma sukan ka kutoo o maa o
ma.” Te nú sukan ka sa'a ni, va'a-ni
ka sa'a ni.
9 Kovaa nú ka saxiko ni in ñayii ma,
su'va ka jiso kuechi ni, vaa ja u'vi
kúu, te ñatuu ka sa'a ni sukan ni
tatnuni Su'si o ma.
10 Visi na sa'a o ndaka-ka ja ni tat-
nuni Su'si ma, te ma sa'a o in sukan
ni tatnuni ya ma, jâ ni jiso kuechi o
nuu ndaka-ka ma.
11 Vaa maa Su'si ma ni tatnuni ja ñayii
ni ka tnanda'a ma, másu ko jin kivi
nduu i ji'in in-ka ñayii ja jin kuiso
kuechi i, te suni maa ya ni ka'an ja
másu ko jin ka'ni tna'a o. Kovaa visi
ñatuu ka kivi nduu o ji'in in-ka ñayii
ma, kovaa nuna ka'ni o in ñayii ma,
jâ ni kuu o in ñayii ñatuu sa'a sukan
ni tatnuni Su'si ma.

12 Jâ ka jini o sukan ndakan Su'si ma
kuenda nuu ndaka o, nú ni ka sa'a
o ndaka sukan ká'an tnu'u vava'a ni
tatnuni ya ma, tnu'u sa'a ja jin nde
koo o nuu ja u'vi ma. Te chukan kúu
ja jín konee o cuidado, te jín ka'an o
te jín sa'a o sukan ká'an tnu'u maa ya
ma.
13 Nú na in ñatuu kúnda'vi ini i tna'a i
ma, te suni ma kunda'vi ini tna ña'a
Su'si ma kivi ndakan ya kuenda ma,
kovaa ñayii kúnda'vi ini i tna'a i ma
chi sii ini-ni koo i kivi ndakan ya
kuenda ma.

In ja va'a jani ini o ma, ûni ká'an o te sa'a o

14 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
o a, ¿na nde jiniñu'u ja ká'an o ja ni
kandija o Su'si ma, te ñatuu sa'a o ja
va'a ka sa'a ñayii ka kandija Su'si ma?
¿Ka jani ini ni ja jin ndani'i-ta'vi o ja
yika-ni ja ká'an o ja kándija o ma te
masu sa'a o sukan ká'an ya ma?
15 Te nú in tna'a o ma, ñatuu na sa'ma
neva'a i ja kone'nu i ma te ñatuu
nawa iyo ja kaa i in-kivi in-kivi ma,
16 te nuna kuña'a o i: “Koo sii ini ni,
te kone'nu va'a ni, te kaa ni ndaka
ja kúni ni ma”, kovaa masu kua'a o
nawa jiniñu'u i ma, ¿na nde jiniñu'u
ndaka ja kuña'a o ma?
17 Suni sukan kúu tna ja nuna ka'an
o ja kándija o Su'si ma te ñatuu sa'a
o sukan játna ini ya ma, masu nde
jiniñu'u ja sukan sa'a o ma.
18 Kovaa nú na in na ká'an ja ndijin
chi in ñayii kándija Su'si ma kúu ni,
kovaa nú ñatuu sa'a ni sukan játna
ini Su'si ma, masu kuu ka'an ni ja in
ñayii kándija Su'si ma kúu ni. Kovaa
nú na in na ka'an ja saña chi sa'a sa
ja játna ini Su'si ma, te sukan káxtnu'u
sa ja in ñayii kándija Su'si ma kúu sa.
19 Ndijin, ja ká'an ni ja kándija ni ja
in-ni Su'si kúu, te ¿jani ini ni ja sukan
ma te vava'a-ni iyo ni nuu Su'si ma?
Ña'a. Suni tachi ma chi ka kandija
i ja in-ni Su'si kúu, kovaa ka ni'i ka
ndeyu i ja ka yu'u i ya.
20 Ndijin, masu nde jiniñu'u ja jani ini
ni a. Koniniso'o ni ja káxtnu'u sa nuu
ni a, ja nú yika-ni ja kándija o Su'si
ma te ñatuu sa'a o sukan játna ini ya
ma, masu nawa kúu o nuu ya.
21 Jini ni ja yuva o Abraham ma chi
nuu ni ndakua'a de sa'ya de Isaac ma
sukan ni jikan maa Su'si o ma, ja ni
sa'a de sukan ma, te ni ka'an ya ja in
tee sa'a ja ndaa kuiti kúu de.
22 Ka jini o ja masu yika-ni ja ni
kandija de Su'si ma kúu, nú masu ja
ûni ni sa'a de sukan játna ini ya ma.
Ja ni kandija de Su'si ma, te chukan
kúu ja ni sa'a de sukan kúni ya ma.
23 Te ni kuu sukan ká'an tutu ndee
tnu'u ya ma: “Abraham ma chi ni
kandija de Su'si ma, te ni ka'an Su'si
ma ja in tee sa'a ja va'a ja ndaa kúu
de”, te ni ka'an ya ja in tee kétna'a ini
ji'in ya kúu de.
24 Ka jini ni ja ñayii ma chi masu
kuu ka'an Su'si ma ja ñayii va'a kúu i,
nú yika-ni ja kándija i ya ma te ñatuu
sa'a i sukan játna ini ya ma.
25 Vaa suni sukan tna ni kuu ji'in
ña'a nani Rahab ma. Visi ña'a ni
yo kivi nduu ji'in ndi-in ndi-in tee
kúu ña ma, kovaa nuu ni chindee
ña tee ni tetniñu Moisés ma te ni
ndatetniñu ña de in-ka ichi kuan nu
koo de ma sukan-va'a jin kaku de ma,
te ja sukan ni sa'a ña ma, ni ka'an
Su'si ma ja in ña'a sa'a ja va'a kúu ña.
26 Vaa suni sukan kúu in ñayii nuna
kana anua i ma, te in ñayii ni ji'i kúu
i, te suni sukan kúu tna o nuna ka'an
o ja kándija o Su'si ma te ñatuu sa'a o
sukan játna ini ya ma, te sukan kúu
in ñayii ni ji'i kúu o nuu ya ma.

3

Kónee o cuidado tnu'u ka'an o ma

1 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o
a, má jin kuu ini xeen ni ja jin ko kuu
ni teskua'a ne'un ndaka ni a, vaa ka
jini ni ja ndakan-ka Su'si ma kuenda
nuu o ja ka kuu o teskua'a a.
2 Vaa ndaka o chi kua'a xeen jichi ka
sa'a o ja masu játna ini Su'si ma. Nú
na in ñatuu ká'an ni-in tnu'u ndeva'a
ja masu játna ini Su'si ma, te ñayii
ya'a chi in ñayii sa'a ja va'a ja ndaa
kúu i, te iyo i ja kundee i chitna'nu i
ni-ka'nu yikikuñu i ma.

3 Vaa yo'o chi ka ju'ni o yu'u caballu
ma, sukan-va'a kandija ti, te kuu
skaka o ti ichi kúni o ma xi kuu
sunkani o ti ma.
4 Jin kani ini tna ni ja barcu ma, visi
inuna'nu xeen tnu, te kajin yi'i nini'i
ma sa'a ja jika tnu. Kovaa in ja luluu
nani timón kúu ja skuiko ña'a nde
ichi kúni tee skaka tnu ma ja ki'in
tnu.
5 Suni sukan tna kúu yaa ñayii ma. In
ja luluu-ni kúu i, kovaa sa'a i kua'a
ja na'nu xeen. ¡Ka jini ni ja in ñu'u
ndú'va luluu ti'i-ni ma chi kundee i
ka'mi i in yuku ka'nu xeen!
6 Yaa ñayii ma kúu sukan kúu in ñu'u
luluu ndú'va ma. Te kúu i sukan
kúu in ñuu ñayivi ja ñu'u chitu ja u'vi
ma. Te iyo i ne'un yikikuñu o a, te
sa'a i ja kútne'e ni-ka'nu yikikuñu o
a. Te yaa o ya, kúu i sukan kúu ñu'u
ndú'va andeya ma ja xndo'o xneni
ña'a i ni-kani ni-jika. Te chukan kúu
ja na jin ko koto va'a o yaa o ya nawa
ká'an i.
7 Vaa ndaka kiti ka iyo ñuu ñayivi a, ja
ka kuu ti kiti na'nu ka iyo yuku ma,
ji'in lasaa ma, ji'in koo ma, ji'in kiti
ka ñu'u nuu mar ma, kundee o nuu
ti.
8 Kovaa ni-in ñayii masu kundee i
tatnuni i nuu yaa i ma. Vaa in ja u'vi
kúu yaa i ma, te ñu'u chitu venenu ja
ka'ni ña'a i.
9 Ji'in yaa o a kuu ndachiñu'u o Yuva
o Iya Tátnuni ma, te suni maa yaa o a
kuu ka'an u'vi o nuu ñayii kaa sukan
kaa Su'si ma.
10 Vaa maa yu'u ñayii ma ka ke koo ja
va'a ma ji'in ja u'vi ma. Ndijin ja ni
ka nduu o sa'ya Su'si o a, jin ndasa'a
ni kuenda ja masu kuu jin ko sa'a o
sukan.
11 Vaa in nuu tóo ndute ma masu kuu
kana ndute va'a ji'in ndute uwa.
12 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
o a, jin ndasa'a ni kuenda, vaa ni a
tnu higo ma masu kuu kuun in-ka
nde'ya, ni a tnu uva ma masu kuu
kuun higo. Te suni sukan kúu ja ni-in
nuu tóo ndute ma masu kuu kana
ndute u'wa te kana ndute va'a.

Ñayii neva'a tnu'u ndichi Su'si ma chi sa'a i sukan játna ini ya ma

13 Nú iyo in ñayii ndichi te jáku'ni
ini i ne'un ndaka o a, te káxtnu'u i
sukan kúu i ma, nú sa'a i sukan játna
ini Su'si ma. Jini i naxe kava kuee ini
i, vaa in ñayii ndichi kúu i.
14 Kovaa nú ka kukueñu ini ni te ka
jani ini ni ja maa ni jin ko kuu ñayii
ka ndanuu-ka, te máko jin ko kuvixi
ni ja ñayii ka kuu-ka ka kuu ni chi
yika-ni ja ka xnda'vi ni maa ni, te
masu ka sa'a ni ja ndaa ma.
15 Vaa ja ka jani ini ni ma chi masu
onde sukun ma vee chi ja iyo nuu
ñu'ú ya kúu, te nanimaa ja jani ini
ñayii ma kúu, te tna'a ja chúnee tachi
ma ini anua ñayii ma kúu.
16 Te chukan kúu ja nú ka kukueñu
ini o ma te ka kanaa o ma te ka
sakanuu ka sakani'ni o ma, chi masu
ja va'a kúu, su'va nanimaa ja u'vi ma
kúu ja ka sa'a o ma.
17 Kovaa tnu'u ndichi ja vee onde
sukun ma kúu tnu'u nanimaa Su'si
ma, te sa'a i ja kava kuee ini ñayii
ma, te sa'a i ja ka'an mani tna'a ñayii
ma, te kava va'a ini i, te kunda'vi ini
i tna'a i ma, te masu sa'a siin i tna'a
i ma, ni a masu xnda'vi i tna'a i ma,
su'va sa'a i ja va'a ma. Te nú sa'a i
sukan, te in ñayii ndichi kúu i.
18 Ñayii ka iyo mani i ji'in ndaka-ka
ñayii ma chi ká'an Su'si ma ja ñayii ka
sa'a ja va'a ka kuu i.

4

Jín xndoo o ja u'vi iyo ñuu ñayivi ya te jín koo o jín tu'va-ka o nuu Su'si ma

1 ¿Naxe ka jani ini ni? ¿Ndenu kée
ja ka ndakanaa o ji'in tna'a o ma?
¿Masu ja u'vi ka ñu'u ini anua o ma
ka kuu ja ka ndaskanaa ña'a i ma?
2 Ndijin chi ka ndiyo ini ni, te ñatuu
ka ni'i ni. Te ka ja'ni tna'a ni, te ka
jatu ini ni ja ka kukueñu ini ni ja
ñatuu ka ni'i ni ja ka kuni ni ma. Te
chukan kúu ja ka kanaa ni. Kovaa
ñatuu ka ni'i ni ja ka kuni ni ma, vaa
ñatuu ka jikan ni nuu Su'si ma.
3 Te visi na jin kakan ni, kovaa ma jin
ni'i ni, vaa masu va'a-ni ka jikan ni
nuu Su'si ma, vaa ja ka jikan ni ma,

yika-ni ja ka kuni ni ja jin kuatniñu
sii ini ni ñuu ñayivi a kúu.
4 Ndijin, masu in-ni ja ka jani ini ni.
¿Ñatuu ka jini ni ja, nú ka kuni o ja jin
sa'a o sukan ka sa'a ñayii ñuu ñayivi a
chi masu ka ketna'a ini o ji'in Su'si
o a? Ndeva'a-ni na in kúni ja sa'a i
sukan ka sa'a ñayii ñuu ñayivi a, in
ñayii ñatuu ketna'a ini ji'in Su'si ma
kúu i.
5 Xi ka jani ini ni ja masu nde jiniñu'u
ja ká'an tutu ndee tnu'u Su'si o a:
"Vaa Su'si ma chi kútoo ña'a ya, te
kúkueñu ya ini anua o a, vaa maa ya
ni taa, te kuenda maa ya ka kuu o."
6 Te chukan kúu ja Su'si ma, chíndee
xeen ña'a ya, vaa ká'an tutu ndee
tnu'u ya a: "Maa Su'si ma, masu
kua'a ya tnu'u nawa jin sa'a ña'a ñayii
ka jani ini ja maa i ka kuu-ka ma.
Kovaa chíndee xeen-ka ya ñayii ka
ndakunitnuni i ja ja maa ya ma, te
ka iyo i ma."
7 Jín sa'a o sukan tátnuni Su'si ma, te
máko jin kandija kuiti o ja ká'an tachi
ma. Sani te kunu maa i ki'in i.
8 Jín koo o jín tu'va-ka o Su'si ma,
te maa tna ya chi ki tu'va-ka ña'a
ya. Ndijin ja ka ndiso kuechi ni ma,
jin ndakani jin ndaka'vi ini ni, te jin
xndoo ni ja u'vi ka sa'a ni ji'in nda'a
ni ma. Te ndijin ja ka jani uu ka jani
uni ini ni ma, jin ndasandoo ni ini
anua ni a, te jin kukanu ini ni Su'si
ma.
9 Jin ndakani jin ndaka'vi ini ni, te jin
ndanda'yu ni. Te jin xndoo ni ja ka
kusii ka kusii ni a, te ndaka sukan ni
ka iyo sii ini ni ma, na nduu i tnu'u
xii ini.
10 Te jin ndakunitnuni ni nuu Su'si
ma ja masu in ja va'a ni yo kuu ja ni
ka yo sa'a, ni ka yo kuu ni ma, te maa
ya sa'a ja jin konukuiñi va'a ni nuu
ya, te jin koo jayiñu'u ni.

Má ka'an o ja kuu tna'a o ma

11 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
o a, má jin ka'an ni ja jin kuu ndi-in
ndi-in ni. Vaa nú na in ká'an ja kuu
in tna'a i ma, suni ká'an i ja kuu tnu'u
ni tatnuni Su'si ma. Te nú na in
ndákan kuenda ja kuu in tna'a i ma,
suni ndákan i kuenda ja kuu tnu'u
ni tatnuni Su'si ma. Kovaa nú ndijin
ja ndákan ni kuenda tnu'u ni tatnuni
Su'si ma, te ñatuu sa'a ni sukan ni
tatnuni ya ma, su'va sukan kúu in
ñayii ja'nde tniñu kúu ni.
12 Te vitna ja maa in-ni ya kúu iya ni
taa tnu'u ni tatnuni ya ma, te ndakan
ya kuenda nuu o nú ka sa'a o sukan
ni tatnuni ya ma, te maa ya ka'an
nuna jin ndani'i ta'vi o xi jin skenaa o
maa o. Kovaa ndijin, ¿na in kúu ni ja
ndákan ni kuenda nuu tna'a ni ma?

Saneé sañuu-ni kúu ja jani ini maa o ja ko kuu yutnee ma nú ñatuu sonee o nuu nda'a Su'si ma

13 Vitna, te jin koniniso'o ni, ndijin
ja ka ka'an ni sa'a: "Vitna xi yutnee
te jín koo o ñuu yukan, te jin koo o in
kuiya, te jin kuaan o ndatniñu, te jin
ndaxiko o, te jin ni'i o xu'un."
14 Te vitna ja ni masu ka jini ni nawa
ko kuu yutnee ma. Vaa ¿nawa kúu
yo'o? Ja ndaa ja sukan kúu in viko
ñu'u ma ja ñuñu'ni-ni nde'ya o i, sani
te náa i, sukan-ni kúu yo'o ja kúu o
ñayii a.
15 Su'va sa'a jin ka'an ni: "Nú Iya
Tátnuni ma kúni, te jín koteku o, te jín
sa'a o cha'a xi jín sa'a o chukan."
16 Kovaa ndijin chi ka ka'an ni sukan
ka ka'an ñayii ka jani ini i ja maa i ka
kuu-ka ma te ñatuu ka jiniñu'u i Su'si
ma. Te ndaka cha'a chi ja u'vi kúu.
17 Vaa nú na in jini i ja naxe sa'a i ja
va'a ma, te ñatuu sa'a i ma, chi jâ ni
jiso kuechi i nuu Su'si ma ja sukan
sa'a i ma.

5

Sukan xtu'va Su'si ma ñayii xiku ma nú ma jin ndanduku i ya

1 Vitna jin koniniso'o ni, ndijin ja
ka kuu ni xiku ma. Jin konda'yu ni,
te jin kuxii xeen ini ni, vaa su'va jin
ndunda'vi ni kivi ki'in o a.
2 Vaa ja ka neva'a ni a chi ka
te'yu-nka i, te sa'ma ni ma chi jâ ni
ka kana-nka ti.
3 Te oro ni a ji'in plata ni a, jâ ni
ka kuxi-nka i, te ja ni ka ndakuxi i
ma, ka ndaka'an i ja jin kuu ni, te jin

ka'mi ndi'i kuiti ña'a i. Ni ka satu'va
ni ja jin koneva'a ni, te vitna ja sani
te naa ñuu ñayivi ya.
4 Tna'a ja ña ni ka chuya'vi ni ñayii ni
ka satniñu itu ni ma, ka ka'an-kuechi
i ja jin kuu ni, te Iya Tátnuni ma iya
kúu sa'a ndaka ma, ni jiniso'o ya ja ka
ka'an-kuechi ñayii ni ka satniñu nuu
ni ma.
5 Ni ka iyo sii ini ni nuu ñu'ú ya sukan
ka kuni ni. Ni ka xneñu ni maa ni
sukan in kiti ndetu ti kivi kûu ti ma,
te jâ ni kenda kivi yukan.
6 Ndijin chi ni ka xndo'o, ni ka xneni
ni ñayii ka sa'a ja va'a ma, te ni ka
ja'ni ni i, te ñatuu nawa ni ka ka'an i.

Jín kava kuee ini o te jín kanda o, te jín ko kakan-ta'vi jín ko kakan-ta'vi-ni o nuu Su'si ma

7 Te chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu o sa'ya Su'si o a, jin kava kuee
ini ni onde kivi ndii Iya Tátnuni ma.
Jin konde'ya ni sukan kúu tee jitu itu
de ma. Ndetu de ja vivii kuu itu de
ma. Kánda de ndetu de onde kuun
savi ne'e ma ji'in savi kuee ma.
8 Jin kava kuee tna ini ni, te jin kani
va'a ini ni, vaa kivi ndii Iya Tátnuni
ma jâ ve kuyatni.
9 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
o a, má jin kuyika nuu tna'a ndi-in
ndi-in ni nawa ka sa'a ka kuu nuu
tna'a ndi-in ndi-in ni ma, sukan-va'a
ma jin chunaa ni, vaa jâ iyo tu'va ja
ndenda iya ndakan kuenda ma.
10 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
o a, jín ke'en o kuenda sukan ni ka yo
kuu tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma. Ni ka yo kanda de
ja ni ka yo ndo'o de ma, ja kuechi ja
ni ka yo ndaka'an de tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma.
11 Yo'o chi jâ ka ndasa'a o kuenda ja
vava'a-ka ka kuu ñayii ka kanda ja ka
ndo'o ka neni i ma. Vaa ni ka jiniso'o
o sukan ni kanda Job ma ja ni ndo'o
ni neni de ma, te ni ka jini o ndaka ja
va'a ni ndakua'a Iya Tátnuni ma, vaa
iya va'a ini iya nda'vi ini kúu ya.
12 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
o a, tnu'u kanuu-ka kúu tnu'u ya'a,
ja má jin kuatniñu ni ja iyo andivi
ma, ni a ja iyo nuu ñu'ú ya, ja jin ko
xnda'vi tna'a ni. Su'va tnu'u jin ka'an
ni ma ko kuu tnu'u ndaa tnu'u ndija
ja nú kuu sa'a ni ma xi ma kuu sa'a
ni ma, sukan-va'a ma chunaa ni nuu
Su'si ma.
13 Nú nde ni iyo in tnundo'o,
kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma. Nú nde
ni iyo sii ini, kata ni nuu Su'si ma.
14 Nú nde ni káni ña'a in kue'e, jin
kana ni ñayii jâ ni kuu kii ka nukuiñi
va'a i nuu Su'si ma, te jín kakan-ta'vi
i nuu Su'si ma ja kuu ñayii ku'u ma,
te ja maa Iya Tátnuni ma, te jín chi'i i
aceite ñayii ku'u ma.
15 Te nú ûni ka kukanu ini i Su'si ma
ora ka jikan-ta'vi i nuu ya ma, te ñayii
ku'u ma chi nduva'a i, te maa Iya
Tátnuni ma, ndone'e ya i. Te nú ni jiso
kuechi i, te ndasakanu ini ya kuechi
i ma.
16 Kanuu ja jin ndaka'an jin ndakachi
nuu tna'a o na kuechi ni ka sa'a o ma,
sukan-va'a jín ndakakan-ta'vi o nuu
Su'si ma ja na sakanu ini ña'a ya, te
jin nduva'a o. Vaa ja jikan-ta'vi ñayii
iyo va'a nuu Su'si ma kúu ja chíndee
xeen ña'a i.
17 Vaa tee ni yo nani Elías ma chi
inuu-ni kúu de ji'in o, kovaa ni-yu'u
ni-ini de ni jikan-ta'vi de nuu Su'si
ma, sukan-va'a ma kuun savi ma, te
ñatuu ni kuun savi ma uni kuiya yo
sava.
18 Te ni ndakan-ta'vi tuku de in-ka
jichi, te ni ndajinu savi ma, te ni ka
kuu itu ma. Te nú sukan ni yo sa'a
Su'si ma ja ni yo jikan-ta'vi Elías ma,
suni sukan sa'a tna ya ji'in yo'o.
19 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
o a, nú na in ni ski'in maa i ja ni
xndoo i ichi ndaa ma, te nde o sa'a
ja ndakokuiñi i nuu Su'si ma chi in ja
va'a kúu,
20 te jin kona'a ni ja nú na in sa'a ja
ndakokuiñi ñayii ni ndakuiso kuechi
ma ichi Su'si o a chi jâ ni kundee
i ja ni kaku anua ñayii yukan, te
ma skenaa i maa i ma, vaa jâ ni
ndasakanu ini ña'a Su'si ma ndaka
kuechi ni ndasa'a i ma.

Carta xinañu'u ni sa'a tee kúu Pedro ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pedro ma ñayii ka kandija Su'si ma

1 Pedro ma kúu sa, tee ni tetniñu
Jesucristo ma, te káxtnu'u sa nuu ni ja
ka kuu ni ñayii ni ka jitenuu te ni ka
ndasañuu ni ñuu Ponto a, ñuu Galacia
a, ñuu Capadocia a, ñuu Asia a ji'in
ñuu Bitinia a.
2 Ni jini maa Yuva o Su'si ma ja
jin ko kuu ni ñayii jin kandija ja
ká'an Xtumani Ndios ma te masu
jin sa'a-ka ni ja u'vi ma, te chukan
kúu ja ni ndakaji ña'a maa Su'si ma,
sukan-va'a jin kandija ni ja ká'an
Jesucristo ma, te ja maa niñi ya ma,
te jin nduvii jin ndundoo kuiti ni te
jin sa'a ni nanimaa ja játna ini Su'si
ma. Na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a,
te jin koo mani xen-xeen ni.

Jayiñu'u kóo nuu Su'si ma ja ni sa'a ya ja jin ndani'i ta'vi o

3 Ja va'a kúu Su'si o ma Yuva Jesu-
cristo iya tátnuni nuu o a, ja sukan
nda'vi ini xeen ya ma, te ni sa'a ya
ja ni ka ndakâku jaa o. Vaa ka jini
o ja ni ndateku maa Jesucristo ma
ne'un ñayii ni ka ji'i ma, te sukan, te
ka kukanu ini o ja maa ya sa'a ja jin
koteku o ni-kani ni-jika.
4 Te jin ndani'i-ta'vi o in nuu iyo
tu'va onde andivi ma ja jin koo o, in
nuu masu naa kuiti, in nuu masu na
ja u'vi iyo, su'va vivii koo i ni-kani
ni-jika, te yukan jin ndatna'a o.
5 Te ja ka kandija o ya ma, te ko
koto vava'a ña'a ya nani ka iyo o ñuu
ñayivi a, onde kivi ndenda Jesucristo
ma, te jin kuni o sukan kúu sukan iyo
ja jin ndani'i-ta'vi o ma.
6 Te chukan kúu ja visi na jin ndo'o
jin neni o te jin kuxii ini o vala vitna,
kovaa jin koo sii ini o, vaa jiniñu'u ja
sa'a jin ndo'o o.
7 Vaa sukan kúu oro ma, visi na
jin chunee jin chunee de i nuu ñu'u
i'ni-ka ma su'va nduu nanimaa-ka i,
te sukan jin ko kuu tna o, te visi na
jin ndo'o xeen-ka o, kovaa sukan, te
vivii-ka jin kukanu ini-ka o ya. Te
sukan, te jin koo jayiñu'u o kivi jin
kuni o sukan kaa maa Jesucristo ma.
8 Visi ñatuu ni ka yo jini ni ya ma,
kovaa jâ ni ka kutoo ni ya. Te visi
ñatuu ka nde'ya ni ya vitna, kovaa ka
kandija ni ya. Te ka kusii ini xeen
o, ûni masu kuu jin ka'an o sukan ka
kusii ini o a, vaa ndaka vivii xeen
kúu.
9 Vaa ja ka kandija o a kúu ja sa'a ja
jin ndani'i ta'vi ini anua o a.
10 Tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma, ni ka ndaka'an de
ja vii ja va'a skuta'vi ña'a Su'si ma.
Vaa ni ka skua'a vava'a de siki naxe
jin ndani'i-ta'vi o ma.
11 Ni ka ndasa'a vava'a de kuenda
na ñayii, na tiempu ko kuu ja ni
kaxtnu'u Xtumani maa Cristo ma iya
ka iyo ji'in de ma, iya ni kaxtnu'u
sukan ndo'o neni Cristo ma ji'in
jayiñu'u ya ja ki koo kuee-ka ja ya'a
ja ndo'o neni ya ma.
12 Nuu tee ya'a ni kaxtnu'u ya ndaka
cha'a, ja masu ja jin kuu maa de kúu
chi ja jin kuu maa o kúu, te sukan
ni ka yo jinukuechi de nuu Su'si ma.
Te vitna, te tee ni ka ndakaxtnu'u
tnu'u vii tnu'u va'a nuu ni ma, ni ka
kaxtnu'u de tnu'u ya'a ja ni wa'a maa
Xtumani Ndios iya vee onde andivi
ma. Tna'a cha'a ka kuu ini xeen ángel
ma ja jin konde'ya jin konde'ya i.

Jín xndoo o ndaka ja u'vi ma, te jín ko sa'a o ja va'a ma sukan játna ini Su'si ma

13 Chukan kúu ja jin koo tu'va ni, te
jin jaku'ni ini ni naxe jin sa'a ni. Te
jin ndasa'a ni kuenda, te jin kondetu
ka'nu ka'nu ni ndaka ja skuta'vi ña'a
Su'si ma kivi jin kuni o Jesucristo ma.
14 Jin ko kuu ni sukan ka kuu sa'ya
o suchi ka kandija vava'a ma, te má
jin sa'a-ka ni sukan ni ka yo kuu ini
ni ja jin ko sa'a ni ma, kivi nuu ñatuu
jin kuni-ka ni ja ndaa ma.
15 Jâ ka jini ni ja iya ni kana ña'a ma,
ñatuu na ja u'vi sa'a ya, te sukan jin
ko kuu tna ni, te ni-in ja u'vi máko jin

ko sa'a ni nani ka iyo-ka o ñuu ñayivi
a,
16 vaa sa'a ndee nuu tutu ká'an tnu'u
ya ma: “Má jin sa'a ni ja u'vi, vaa
saña, masu na ja u'vi sa'a sa.”
17 Nú ka ka'an ni ja Yuva ni kúu Su'si
ma iya ñatuu sa'a siin ni a in ñayii
ma, su'va inuu sa'a ya ji'in ndaka o,
te sa'a ndaa ya ndaka ja ka sa'a in
in o ma, te jin koyu'u ni ya ndi-kivi
ndi-kivi nani ka iyo o ñuu ñayivi ya,
nasa jin sa'a ni in ja masu játna ini
ya ma.
18 Vaa ka na'a ni sukan ni ndene'e
ña'a ya nuu ja u'vi ja masu jiniñu'u
ja ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu ni ma,
sukan ni ka yo kaxtnu'u yuva ni ma.
Chukan kúu ja jin kona'a ni ja masu
ji'in xu'un ni chuya'vi ya, saa ni ka
kaku o a,
19 nú masu ja ji'in niñi vivii maa
Cristo ma ni chunaa ya, sukan kúu
niñi in ndikachi jaa kiti vava'a-ka.
20 Onde xi'na-ka ja kuva'a ñuu ñayivi
ya, ja iyo ya ja maa ya kii ma. Kovaa
onde ni kenda kivi ma, te ni kii
ya, sukan-va'a jin koo va'a-ka o, vaa
kútoo ña'a ya ma.
21 Te chukan kúu ja ka kukanu ini o
Su'si ma, vaa ni ndaxteku ya Cristo
ma ne'un ñayii ni ka ji'i ma, te ni wa'a
ya jayiñu'u ya ma. Te chukan kúu ja
ka kandija o Su'si ma.
22 Te vitna chi jâ ni ka nduvii ini anua
ni a, vaa ka kandija ni ja ndaa ja
káxtnu'u Xtumani Ndios ma, te ûni jín
kutoo tna'a ndija ndi-in ndi-in o. Te
chukan kúu ja ni-yu'u ni-anua o jín
kutoo tna'a o, te in-ni ja jin kani ini
o.
23 Vaa jâ ni ka ndakâku jaa o, te masu
sukan ni ka kâku o xinañu'u ma te jin
kûu o ma kúu cha'a, chi ja maa tnu'u
Su'si ma, ja kúu ja ndaa ja ndija ma te
iyo ni-kani ni-jika ma, kúu ja ni sa'a
i ja ni ka ndakâku jaa o a, te masu jin
kûu-ka o.
24 Vaa:

Ndaka ñayii ma, sukan kúu in yi'i ma
kúu i,
te ndaka jayiñu'u ñayii ma, sukan
kúu ita nuu yi'i ma kúu i.

Yi'i ma chi yíchi i,
te ita i ma chi jínkava,
25 kovaa tnu'u Iya Tátnuni ma chi iyo
i ni-kani ni-jika.

Te tnu'u ya'a kúu tnu'u vii tnu'u va'a
ni ka ndakaxtnu'u de nuu ni a.

2

1 Jín skana jín skuita o ndaka ja u'vi
ma, ji'in ndaka ja ka xnda'vi tna'a
o ma, ji'in ndaka ja ka ka'an o te
masu ka sa'a o ma, ji'in ndaka ja ka
kukueñu ini o ma, ji'in ndaka ja ka
ka'an o tnu'u ja kuu in-ka ñayii ma.
2 Jin ko kuu ni sukan ka kuu lulu
suchi yika ni ka kâku ma ja ka ndan-
duku ka ndanduku-ni i ja jin kaxi
i ma, sukan jin ko ndi ini ni ja jin
koniniso'o ni maa in-ni tnu'u ndaa
tnu'u ndija Su'si ma, sukan-va'a jin
kua'nu-ka ni nuu Su'si ma, te jin
ndani'i ta'vi ni, te másu ko jin konin-
iso'o ni ja ka ka'an ñayii ma-ni.
3 Vitna ja jâ ni ka jini ni sukan va'a
ini Iya Tátnuni ma.

Jesucristo ma chi sukan kúu in yuu kanuu kúu ya

4 Jin koo ni jin tu'va-ka ni Jesu-
cristo ma, vaa maa ya chi téku ya, te
sukan kúu in yuu kanuu kovaa ni ka
saxiko ñayii ma, sukan ni ka sa'a i ya.
Kovaa nuu maa Su'si ma chi kuenda
tnu'u ja in yuu vivii kúu ya, ja ni kaji
maa Su'si ma, ja sotna'a ya in ve'e.
5 Suni jin ko kuu tna ni sukan kúu in
yuu vivii ni kaji maa Su'si ma, te jin
chindee tna'a ni, ja jin ko kuu ni in
ve'e nuu koo Su'si ma, te jin ko kuu
ni sutu, te ni-in ja u'vi jin ko sa'a ni,
te sukan-va'a ja maa Jesucristo ma,
te jin ndakua'a ni ja vii ja va'a nuu
Su'si ma tna'a ja játna ini maa ya ma.
6 Suni sukan ká'an tnu'u ndee nuu
tutu ya ma:

Ñuu Sion ya sunkani sa in yuu kanuu
vivii ni kaji sa ja kituu i ve'e
ma.
Te nú na in na kandija ma, masu
kukan-nuu i.

7 Yo'o ja ka kandija o ya ma
chi vivii kúu, kovaa ñayii ñatuu ka
kandija ya ma chi jin kuni i ja:

Yuu ni ka saxiko ñayii ka sa'a ve'e ma,

te ni nduu i in yuu kanuu-ka.
8 Te:
Suni yuu ya'a, sa'a i ja jin kotuu ñayii ma,
te jin nduva i.
Vaa ñatuu ka kandija i tnu'u Su'si ma, te chukan kúu ja jin ndachunaa maa i.
9 Kovaa ndijin chi sa'ya tata ni ndakaji Su'si ma ka kuu ni, te ûni ka kuu ni sutu ndija nuu ya, vaa ñuu maa ya ma ka kuu ni, te ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a ni, vaa maa ya ni ndakaji ña'a. Chukan kúu ja jin kaxtnu'u ni ndaka ja va'a sa'a iya ni ndene'e ña'a nuu nee ma, te ni ndaxsia'a ña'a ya nuu ndú'va ñu'u vivii maa ya ma.
10 Ndijin, onde xi'na-ka ma, ni kaji ñukuun Su'si ma in ñuu maa ya, te ñatuu na tnu'u nda'vi ini ya ma ni kenda nuu ni a, kovaa vitna chi ja ni ndunda'vi ini ya ndaka o, te ni ka nduu o ñuu ya ma.

Nani ka iyo o ñuu ñayivi ya, jín kunukuechi sii ini o nuu Su'si ma

11 Ndijin ja kútoo ña'a sa, jikan-ta'vi sa nuu ni ja ka iyo nunuu ni ñuu ñayivi ya, ja máko jin sa'a-ka ni sukan kúu ini yikikuñu o a, vaa yikikuñu o a chi kánaa i ji'in anua o a.
12 Jin ko kuu va'a jin ko kuu vii ni, ja ka iyo ni ne'un ñayii ñatuu ka kandija Su'si o a. Te visi na jin xtekuechi ña'a i ja ka sa'a ni ja u'vi, kovaa nuna jin kuni i ja va'a ka sa'a ni ma, te jin ndachiñu'u i Su'si ma kivi kii ya ja jin ndani'i ta'vi o ma.
13 Ja maa Iya Tátnuni ma, te jin kandija ni nuu ndaka tee ka netniñu ma. Visi maa ñayii ma ni jani ña'a ja jin kunukuechi de ñuu teyu ni ma, kovaa ndijin chi jin kandija ni ja ka tatnuni de ma, vaa tee ka tatnuni-ka ka kuu de ma.
14 Suni tee ka jinukuechi nuu gobiernu ma ja ka tatnuni de ñuu kuechi ma, jin kandija tna ni ja ka ka'an de ma, vaa tee ni tetniñu tee kúu gobiernu ma ka kuu de ma, te ka iyo de ja jin ka'nde de tniñu ñayii ka sa'a ja u'vi ma, te jin chunaa i kuechi i ma. Kovaa jayiñu'u jin koo nuu ñayii ka sa'a ja va'a ma.
15 Vaa sa'a kúni Su'si ma, ja na jin sa'a o ja va'a ma. Nuna jin sa'a o ja va'a ma, te jin kuni ñayii ñatuu ka jini te ñatuu ka jaku'ni ini i tnu'u Su'si ma, te jin kasiyu'u i.
16 Vaa vitna chi ja ni taa Su'si ma tnu'u ja kuu jin ko sa'a o nawa ka kuni o ma, kovaa masu kuu-ni-nka ja ni taa Su'si ma tnu'u ja kuu jin ko sa'a o nawa ka kuni o ma te jin ko sa'a-ka o ja u'vi ma chi ña'a. Su'va jín ko kuu o ñayii jin kunukuechi nuu Su'si ma.
17 Jín ka'an vii jín ka'an va'a nuu tna'a ndaka o. Te jín kutoo tna'a o, te jín ka'an vii jín ka'an va'a o nuu tee kúu ja'nu-ka ñuu teyu o ma, te jín ko ndi ini o ja jin sa'a o sukan játna ini Su'si ma, vaa iya ndakan kuenda nuu o kúu ya.
18 Ndijin ja ka satniñu ni nuu in-ka ñayii ma, jin kava respetu ni, te jin kandija ni ndaka ja ka ka'an i ma, masu yika-ni ja nuu ñayii va'a ini ma chi onde nuu ñayii ñatuu va'a ini ma. Visi ma kundee ini o, kovaa kanda o.
19 Nú nde ni jini sukan ká'an Su'si ma, te sa'a ni ja va'a ma, te visi ka sa'a ndeva'a-ka ña'a i ma, kovaa nuna kanda ni ma, te koo jayiñu'u ni nuu Su'si ma.
20 Kovaa nuna jin kani ña'a i ja kuechi ja u'vi ni sa'a o ma te kanda o, masu na jayiñu'u o koo nuu Su'si ma. Kovaa nuna sa'a o ja va'a ma te ndo'o neni o te kanda o ma, te ka'an Su'si ma ja vava'a-ka kúu o.
21 Vaa Cristo ma chi ni ndo'o ni neni ya ja jin kuu o, te sukan ni kaxtnu'u ya ja jin ko sa'a o. Chukan kúu ja ni ndakana ña'a ya ja jin kondikin o sukan ni kaxtnu'u ya ma.
22 Te maa ya chi masu na ja u'vi ni sa'a ya,
te ñatuu nama kuiti ni xnda'vi ya ni-in ñayii.
23 Nuu ni ka ka'an ndeva'a i nuu ya ma, masu ni yo ndaka'an ndeva'a ya nuu i ma. Nuu ni yo ndo'o, ni yo neni ya ma, masu ni yo chu'un ini ya, su'va ni yo yo ndetu ya naxe sa'a maa

Su'si ma, vaa suu ya kúu iya ja'nde
ndandaa tniñu ma.
24 Te maa ya ni kundee ni kuyii ini
ja ni ndachunaa ya kuechi ndaka o
ma, nuu ni ndakaa ya nuu krusi ma,
sukan-va'a yo'o, sukan kúu ñayii ni ji'i
ma ja masu kuu nawa sa'a-ka i ma,
sukan jín ko kuu o nuu ja u'vi ma, te
jin ko sa'a o nanimaa ja va'a ja ndaa
ma, nani ka iyo o ñuu ñayivi ya. Vaa
kuechi ja ni ndo'o ni neni ya ma kúu
ja ni ka nduva'a o a.
25 Vaa sukan ka kuu ndikachi ni ka
ski'in maa ti ma ka kuu o nkuu,
kovaa vitna jâ ni ka ndenda koo o
nuu iya jito vava'a ña'a a, iya nde'ya
nde'ya-ni ini anua o nawa ka jani ini
o ja jin sa'a o ma.

3

Sukan jin kuandetu nuu tna'a ñayii ni ka tnanda'a ma

1 Ndijin ja ka kuu ni ña'a ma, jin
kandija ni ja ka ka'an yii ni ma,
sukan-va'a yii ni ma, ja ñatuu ka
kandija de Su'si ma, te ja jin konde'ya
de sukan ka sa'a ka kuu ni ma, te
jin kandija de Su'si ma, visi ñatuu ka
kaxtnu'u ni tnu'u ya ma nuu de.
2 Te ja jin kuni de ja sukan ka ndaa
respetu ni nuu de ma te ñatuu ka
kuneé ka ku-uun ni ma, su'va ka sa'a
ni sukan játna ini Su'si ma, sani te ja
jin kuni de sukan ma, te jin kandija
tna de Su'si ma.
3 Másu ko jin kani ini ni ja kuechi
ja jin kone'nu ni sa'ma ka ndee ya'vi
xeen-ka ma, xi ja jin ndatnaa vivii-ka
ni xini ni a ja jin savixi ni maa ni ma,
te jin kona'a vii-ka ni, chi ña'a. Ni a
másu ko jin kani ini ni ja kuechi ja
jin ki'i siki oro ka ndee ya'vi xeen-ka
ma so'o ni ma, xi ja jin ku'un sukun
ni ma, xi ja jin ku'un nda'a ni ma, te
jin kona'a vii-ka ni, chi ña'a.
4 Su'va jin nduku ni ja jin kona'a
vivii-ka ini anua ni ma, ja na jin kava
va'a ini ni te jin kava kuee ini ni, vaa
sukan, te vivii jin kona'a ni ni-kani
ni-jika, vaa sukan játna ini ya ja jin
ko sa'a jin ko kuu ni, ja vivii ka kuu
ni nuu ya ma.
5 Vaa sa'a ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu
ña'a onde xi'na-ka ma ja vivii ni ka
yo kuu ña nuu Su'si ma, vaa vivii ni
ka yo kukanu ini ña ya, te ni ka yo
kandija ña nuu yii ña ma.
6 Sukan ni yo kandija Sara ma nuu yii
ña Abraham ma, vaa ni yo jandetu
ña nuu de. Te sasi'i ña ka kuu ndijin
ña'a, nuna jin sa'a ni ja vii ja va'a ma,
te jin kuandetu ni nuu yii ni ma, te
masu nawa jin koyu'u ni nuu de.
7 Suni inuu kuiti jin sa'a ndijin ja
ka kuu ni yii ña ma. Jin nduku ni
naxe jin ko kuu vii jin ko kuu va'a
ni ji'in ñasi'i ni ma. Te jin kona'a ni
ja ñasi'i maa ni kúu ña, te jin kutoo
ni ña, vaa ña'a kúu ña, te yika-ka ña.
Vaa nduu ni ji'in ña jin ndani'i-ta'vi
ja jin koteku ni ni-kani ni-jika. Te
onde sukan, jin koo mani ni ji'in ña,
sukan-va'a ñatuu nawa sakanuu ña'a
ora jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma.

Jín kutoo tna'a ndi-in ndi-in o vaa sukan játna ini Su'si ma

8 Sani te in-ni ja jin kani ini ndaka
ni, te jin kutoo tna'a ndi-in ndi-in ni,
te jin kunda'vi ini nuu tna'a ni, te jin
ketna'a ini ni.
9 Te nú na in sa'a ña'a ja u'vi, máko jin
ndasa'a ni i ja u'vi. Nú na in ká'an ja
u'vi ja jin kuu ni, máko jin ndakone'e
ni ja u'vi ja kuu i chi su'va jin ka'an
ni ja vii ja va'a ja kuu i, vaa yo'o chi
ni ndakana ña'a Su'si ma ja jin ka'an
vii jin ka'an va'a o, te sukan, te jin ni'i
o ja vii ja va'a ja taa maa Su'si ma.
10 Vaa:
Nú na in kúni ja koteku vii koteku
va'a i
te kuni i ja kenda kivi va'a ma,
kó koto va'a i yaa i ma, máko ka'an i
ja u'vi,
te kó koto va'a i yu'u i ma, te
máko xnda'vi i tna'a i ma.
11 Te kú'un ini i ja xndoo i ja u'vi ma,
te sa'a i nanimaa ja va'a ma.
Ndúku i ja ndimaa koo mani i ji'in
ñayii ma,
te sukan-ni ko sa'a i.
12 Vaa Iya Tátnuni ma, nde'ya ya nuu
ka iyo ñayii ñatuu na ja u'vi ka
sa'a i ma,

te niniso'o ñukuun ya ja ka jikan-ta'vi i ma.
Kovaa ndákiti ini ya nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma.

Jín kanda o nú ka xndo'o ka xneni ña'a i kuechi ja ka kandija o Su'si ma

13 ¿Na in kuu sa'a ña'a ja u'vi, nú ndimaa ja va'a ka sa'a ni ma?
14 Te nú ka ndo'o ka neni ni ja kuechi ja ka sa'a ni ja ndaa ma, ja vava'a ka kuu ni nuu Su'si ma.
Má jin kua'a ni tnu'u ja jin xsiu'u ña'a i
ji'in ja ka yu'u i ma, te má jin koyu'u ni.
15 Su'va jin ndaka'an ni ja maa in-ni Cristo ma kúu iya tátnuni nuu o a, te ndimaa jin koo tu'va ni, sukan-va'a kuu jin ndakone'e vii jin ndakone'e va'a ni nuu ñayii jin kakan-tnu'u ña'a nava'a ka kukanu ini ni Su'si ma. Kovaa jin kava kuee ini ni, te jin kava respetu ni nuu i.
16 Ni-in ja u'vi jin ko sa'a ni, sukan-va'a ñayii ka ka'an tnu'u ni ma ja ñayii ka sa'a ja u'vi ka kuu ni, jin ndakukan-nuu maa i ja jin kuni i ja va'a ka sa'a ni ma ja ka ndikin ni Cristo ma.
17 Vava'a-ka ja jin ndo'o jin neni ni ja ka sa'a ni ja va'a ma, nú sukan kúni maa Su'si ma, sana ja jin ndo'o jin neni ni ja ka sa'a ni ja u'vi ma.
18 Vaa suni Cristo ma chi in-ni jichi ni ndo'o ni neni ya kuechi ja u'vi ni ka yo sa'a o ma. Iya sa'a ja va'a ma, ni chunaa ya nuu tniñu o ja ni ka yo sa'a o ja u'vi ma, sukan-va'a ja maa ya ma, te kuu jin kenda koo o nuu Su'si ma. Ja ndaa kúu ja nuu ni iyo ñayivi ya ma, ni kenda kivi ja ni ji'i ya, kovaa ni ndateku ya, te téku ya, visi ñatuu ka jini ndijin o ya vitna a.
19 Te maa Xtumani maa ya ma ni ja'an ni jan kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a maa ya ma nuu anua ka yindesi va'a ma.
20 Te onde xi'na xeen-ka ma, nuu ni iyo tee ni yo nani Noé ma, ñatuu ni ka kandija ñayii ma ja ni yo kaxtnu'u de ma. Te Su'si ma chi ni kaa kuee ini ya, te ni yo ndetu ya nani ni sa'a de arca ma, te kivi yukan jaku-ni ñayii ni ka kaku, vaa una-ni i ni ka kivi koo ini arca ma, te ni yoxtnee tnu nuu ndute ma, te ni ka kaku i.
21 Te suni sukan kúu vitna, te nuna jin kuandute o, te jin kaku o, vaa ni ndateku Jesucristo ma. Te ndute ma, masu maa in-ni yikikuñu o a ndasavii de chi onde ini anua o a nduvii, te ku'un ku'un-ni ini o Su'si ma.
22 Te Jesucristo ma chi ni ndaa ya onde andivi ma, te iyo ya xiñi kua'a Su'si ma. Te nuu maa-ni ya ka kandija ángel ma, te suni sukan ka kandija tna ndaka ja ka tatnuni ja ka iyo andivi ma nuu Cristo ma.

4

Jín ko sa'a o sukan ni yo sa'a Cristo ma

1 Jâ ka jini o ja Cristo ma, in-ni ja ni jani ini ya, visi ni ndo'o ni neni ya nuu ni iyo ya ñuu ñayivi ya, te sukan, te ni kundee ya nuu ja u'vi ni ka yo sa'a o ma. Suni sukan jín kani ini o te jín kanda o nú ka ndo'o ka neni o ma, vaa sukan, te jin kundee o nuu ja u'vi ma,
2 te sukan, te jaku kivi jin koo o ñuu ñayivi ya, te má jin kuu ini-ka o ja jin sa'a o sukan ka sa'a ndaka-ka ñayii ma, su'va ja jin sa'a o ma kó kuu sukan játna ini Su'si ma.
3 Jâ ni kuu-ni. Máko jin ko sa'a-ka o sukan ka jatna ini ñayii ñatuu ka kandija Su'si ma, ja jâ ni ka yaa maa i te kuan koo i. Te ka sa'a maa i ja ka kuni maa i ma, te ka ndajini i, te ka ndatna'a i te ka ska'an tna'a i ja jin sa'a i ja u'vi ma, te ka xtivi i maa i, te ka chiñu'u-ka i ja masu Su'si ka kuu ma.
4 Te ka jani ini i ja naku ñatuu ka sa'a-ka o sukan ni ka yo sa'a o ji'in i ma, nuu ni ka yo kuneé, ni ka yo kuñuu o ma te ni ka yo sa'a o ndaka ja u'vi ma. Te vitna chi ka xtekuechi ña'a i ja masu ka iyo va'a o.
5 Kovaa ndaka ja ka sa'a ka kuu i ma jin ndakua'a i kuenda nuu iya iyo tu'va ja ndakan ya kuenda nuu ñayii ka teku a ji'in nuu ñayii ni ka ji'i ma.

6 Vaa ñayii ni ka ji'i ma, suni ni ka
jiniso'o tna i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
ma, te visi jâ ni ka ji'i i ma te ni ka
chu'u ñayii ma ñunde'yu i ma, sukan
ka kuyu'u ndaka ñunde'yu ñayii ka ji'i
ma, kovaa jin koteku anua i ma nuu
Su'si ma.
7 Te jâ ve kuyatni ja ndi'i ndaka ja
iyo ñuu ñayivi a. Chukan kúu ja jin
kani va'a ini ni nawa jin sa'a ni, te jin
koto va'a ni maa ni, te jin kakan-ta'vi
jin kakan-ta'vi-ni ni nuu Su'si ma.
8 Te ûni jin kutoo tna'a ndija ni, vaa
ja kútoo tna'a ndija o ma kúu ja sa'a
ja kuu sakanu ini o ndeva'a-ni nawa
ka sa'a ña'a ñayii ma.
9 Jin kuanuu ni ve'e ni ma ja jin ndoo
tna'a o ma, te máko jin kuñaña ni
nuu ñayii ma.
10 Nde a ni skuta'vi ña'a Su'si ma ja
jin sa'a ndi-in ndi-in o, te jin sa'a o,
te sukan jín kunukuechi nuu tna'a o,
sukan kúni maa Su'si ma, vaa jiniñu'u
ja jin kuatniñu vava'a o ndaka ja vii
ja va'a ni skuta'vi ña'a ya ma.
11 Nú na in ká'an tnu'u Su'si ma nuu
in-ka ñayii ma, te ká'an ndaa i. Nú
na in jinukuechi ini veñu'u ma ja
káxtnu'u i tnu'u Su'si ma, te ja maa
tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma,
te káxtnu'u va'a i, sukan-va'a ja maa
Jesucristo ma, te kóo jayiñu'u Su'si
ma ja ndaka ja ka sa'a o ma, vaa
maa in-ni ya iyo ja ndachiñu'u o ya,
te maa in-ni ya tátnuni nuu o ni-kani
ni-jika. Te sukan kó kuu.

Máko jin kuxii ini o nú ka ndo'o ka neni o kuechi ja ni ka nduu o sa'ya Su'si a

12 Ndijin ja kútoo ña'a sa, má jin
kani ini ni, ¿naku kúu sa'a?, nú ni
kenda in ja jin ndo'o jin neni ni. Má
jin kuxii ini ni te jin kani ini ni ja
naku maa in-ni ni ka ndo'o ka neni
ma.
13 Su'va jín koo sii ini o ja ka ndo'o ka
neni o sukan ni ndo'o maa Cristo ma,
sukan-va'a kivi jin kuni o jayiñu'u
maa Cristo ma, te jin koo sii ini
xeen-ka o.
14 Nuna jin ka'an ndeva'a ñayii ma
nuu ni ja kuechi ja ka ndikin o Cristo
ma, ja vava'a ka kuu ni, vaa ka iyo ni
ji'in jayiñu'u maa Xtumani Ndios ma.
Ja ndaa kúu ja kuechi maa ñayii ma
ka kuu, te ka ka'an ndeva'a i ja kuu
Su'si ma, kovaa nuu Su'si ma chi iyo
jayiñu'u, kuechi ja vii ja va'a ka sa'a
maa ni a.
15 Nú nde ni ndó'o néni, kovaa másu
ko kuu kuechi ja ni ja'ni ni in ñayii, xi
ja ni sakui'na ni, xi ja ni sa'a ni ja u'vi
ma, xi ja ni kivi nduu ni nuu másu
kivi nduu ni ma, chi ña'a.
16 Kovaa nú na in ndó'o néni ja kuechi
ja ni nduu i sa'ya Su'si ma, máko ko
kukan-nuu i, chi su'va ndáchiñu'u i
Su'si ma ja sukan ndó'o néni i ma.
17 Vaa jâ ni kenda kivi ja ndakan ya
kuenda nuu ndaka o ja ka iyo o ve'e
ya a. Te nú xinañu'u-ka nuu yo'o ja
ka kandija o Su'si a keja'a ya ndakan
ya kuenda, ¿nde a ko kuu ja jin ndo'o
jin neni ñayii ñatuu ka kandija tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si ma?
18 Te nú tnundo'o xeen sana
ndani'i-ta'vi
ñayii sa'a ja vii ja va'a ma,
¿nawa jin ko kuu-nka ñayii ka sa'a ja
u'vi ma
te ñatuu ka kandija i Su'si ma?
19 Chukan kúu ja nú nde o ka ndo'o
ka neni ja ka sa'a o sukan kúni Su'si
ma, te na jin skendoo o anua o ma
nuu nda'a maa iya ni sa'a ña'a ma,
nuu maa iya kuu jin kukanu ini o ma,
te maa ya chindee ña'a ja kuu jin koo
sa'a o ja va'a ma.

5

Sukan jin ko sa'a jin ko kuu tee nija'nu-ka ma ji'in suchi jaa ma

1 Saña tna ja tee núkuiñi ja jini jito
sa ñayii ka kandija Su'si ma kúu sa,
te ni jini sa sukan ni ndo'o ni neni
Cristo ma, te kúkanu ini sa ja jin koo
jayiñu'u o ji'in Cristo ma kivi ndenda
ya ma. Chukan kúu ja ndijin ja ka
kuu tna ni tee ka nukuiñi ja ka jini
ka jito ni ñayii ka kandija Su'si ma,
jikan-ta'vi xeen sa nuu ni sa'a.
2 Jin ko koto va'a ni ndaka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo ni ji'in i
ma. Máko jin kani ini ni ja ka xtetuu

tna'a o ja jin sa'a ni sukan, su'va maa
ni jin ku'un ini ja jin kunukuechi ni
nuu Su'si ma. Te máko jin ndiyo ini
ni ja onde jin ni'i ni xu'un ma sana
jin kunukuechi ni nuu Su'si o ma, chi
ña'a, su'va jin ku'un ini ni ja jin sa'a
ni sukan játna ini Su'si ma.
3 Máko jin ko kuu nija'nu maa ni ja
jin ko tatnuni ni te jin sa'a ndeva'a
ni ñayii ni taa Su'si ma ja jin ko koto
ni i ma, su'va vivii jin ko kuu ni ji'in
i ja ka jinukuechi ni nuu Su'si ma,
sukan-va'a jin kuni i, te jin ko sa'a tna
i sukan ka sa'a ni ma.
4 Sani te kivi ndenda iya ni tatnuni
ja jin ko koto o ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma, te taa ya corona ja masu
naa ja masu tivi, te jin koo jayiñu'u
o nuu ya.

5 Suni ndaka ro'o ja ka kuu ro
suchi jaa a jin kandija ja ka ka'an
tee nija'nu-ka ma. Te ndaka ni jin
kandija nuu tna'a, te má jin kani ini
ja maa ni ka kuu-ka xi ka ndanuu-ka
ni sana in-ka ñayii ma:

Vaa Su'si ma, masu niniso'o ya te ni
masu katanuu ya ja ka ka'an
ñayii ja ka jani ini i ja maa i ka
kuu-ka ma,
kovaa ja vii ja va'a skuta'vi ya
ñayii inuu-ni jan-ta'vi i ndaka
ñayii ma.

6 Chukan kúu ja jin ndakunitnuni
ni naxe ka iyo ni nuu nda'a Su'si iya
neva'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma,
sukan-va'a maa ya, te taa ya jayiñu'u
kivi yukan ma.
7 Ndaka ja ndí ini o ma, te sonee o
nuu nda'a maa ya ma, vaa maa ya
jito ña'a, te na'a ya nawa jiniñu'u o
ma.
8 Jin kani vava'a ini ni nawa jin sa'a
ni, te jin ko koto va'a ni maa ni ja
másu ko jin ko sa'a ni ni-in ja u'vi,
vaa iyo tachi ma ja kiti ini i nuu o
ma, te sukan kúu yu'u kiti xeen nani
ndika'a ma, sukan kúu i, te kua'an
vee i kónduu ña'a i, te ndúku i na in
kuu kokon i.
9 In-ni ja jin kani ini ni nuu Su'si ma,
te jin konukuiñi va'a ni, vaa ka jini
ni ja suni sukan ka ndo'o ndaka ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si o a, ja ka iyo i
ni-ka'nu ñuu ñayivi a.
10 Vaa maa Su'si iya skuta'vi ña'a
ndaka ja vii ja va'a ma kúu iya ni
ndakana ña'a ja maa Jesucristo ma,
sukan-va'a jin koo jayiñu'u o ji'in
Cristo ma ni-kani ni-jika. Te visi na
jin ndo'o jin neni o vala, nani ka iyo
o ñuu ñayivi a, kovaa maa ya chindee
ña'a, te jin sa'a o nanimaa ja vii ja
va'a sukan játna ini ya ma, te jin
konukuiñi va'a o, te chindee chituu
ña'a ya ja jin koo va'a o.
11 Te kóo jayiñu'u nuu maa ya, te maa
in-ni ya tátnuni nuu o ni-kani ni-jika.
Te sukan kó kuu.

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pedro ma ñayii ka kandija Su'si ma

12 Tee kúu Silvano a, kúkanu ini
sa ja iyo va'a de nuu Su'si ma. Te
ni tee de jaku-ni tnu'u ya'a ja jâ ni
ka'an sa a, te jin ko kuu ni sukan
ni ndaka'an-so'o sa nuu ni a. Te
ndákaxtnu'u sa ja tnu'u ya'a chi tnu'u
vii tnu'u va'a ndija ja ni skuta'vi ña'a
Su'si ma kúu, te jin konukuiñi va'a ni
sukan ká'an tnu'u ya'a.
13 Ndaka ñayii ka iyo ñuu Babilonia
a ja ni ka nduu i sa'ya Su'si ma, ja ni
ndakaji tna ya i sukan ni ndakaji ña'a
ya yo'o a, ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña
i, te suni ndákan-tnu'u ñaña'a tna ña
Marcos sa'ya sa nuu Su'si ma.
14 Jin ndakua'a tna'a ndaka ni nchuxi
ja ka kutoo tna'a o a. Te kóo tnu'u
mani nuu ndaka ni ja ka iyo ni ji'in
Jesucristo o a. Te sukan kó kuu.

Carta ku-uu ni sa'a tee kúu Pedro ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pedro ma ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma

1 Saña kúu Simón Pedro, tee ni tetniñu Jesucristo ma ja kunukuechi sa nuu ya. Te tée sa nuu ni ja ka kandija vivii ni Su'si ma sukan ka kandija maa sa ya a. Ja maa ja vava'a ni sa'a maa Su'si o Jesucristo iya ni sa'a ja ni ka kaku o nuu ja u'vi ma kúu ja ka kandija o ya a.
2 Te vitna ja ka jini o Su'si o ma, ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a, te na skuta'vi ña'a Su'si ma kua'a ja vii ja va'a, te jin koo mani ni.

Jín sa'a o ja va'a ja ndaa vaa sukan kúu maa Su'si ma

3 Su'si ma, ni kaxtnu'u ya jayiñu'u ya ma, ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma, te sukan ni kaxtnu'u ya na in kúu ya ja ni ndakana ña'a ya ma, te sa'a ya ja kuu jin sa'a o sukan ni tatnuni ya ja jin ko sa'a jin ko kuu o ma.
4 Te sukan, te ni skuiso ya ja taa ya ndaka ja vii ja va'a iyo ja jin ni'i o ma, te ûni jín koo o jín tu'va-ka o ya, sukan-va'a jin koo tu'va-ka o ja jin sa'a o sukan sa'a sukan kúu maa ya ma, te chukan kúu ja ûni jín xndoo o ja u'vi ma ja iyo ñuu ñayivi ya, tna'a ja ni ka yo kuu ini o ja jin ko sa'a o ma.
5 Te ûni ni-yu'u ni-ini ni jin kandija-ka ni ma. Te suni jin ku'un ini ni ja jin sa'a-ka ni ja va'a ma. Te suni jin ku'un ini ni ja jin kutu'va-ka ni nde a kúni Su'si ma ja jin sa'a ni.
6 Te suni jin ku'un ini ni ja jin kundee ni ja jin tatnuni ni nuu yikikuñu ni ma. Te suni jin ku'un ini ni ja jin kundee ni ja jin kava kuee ini ni ja ka ndo'o ka neni ni ma. Te suni jin ku'un ini ni ja jin ko ndi ini ni ja jin kuandetu ni nuu Su'si ma.
7 Te suni jin ku'un ini ni ja jin kunda'vi ini nuu tna'a ni. Te suni jin ku'un ini ni ja jin kutoo tna'a ndija ni.
8 Vaa nú ndaka cha'a ka sa'a o, te kua'a-ka ja kuu jin ko sa'a o, te ñatuu na in koo kuxi ja ñatuu na ja va'a ko sa'a i ma, vaa jâ ka jini o ndaka ja kúu ini Jesucristo iya tátnuni nuu o ma ja jin ko sa'a o ma.
9 Kovaa ñayii ñatuu sa'a sukan ma, vala ti'i-ni nde'ya i, vaa ñatuu kúndijin-ka nuu i ma, te ni ndunaa i ja jâ ni ndasavii ña'a Su'si ma ndaka kuechi ni yo sa'a i ma.

10 Te chukan kúu ja ndijin ja jâ ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, te jin ku'un ini ni ja jin kaka va'a o ichi Su'si o a, iya ni ndakana ña'a te ni ndakaji ña'a ya ja jin kondikin ndija o ya, vaa nuna jin sa'a o sa'a chi ma jin skenaa o maa o.
11 Vaa nuna jin sa'a o sa'a, te nda-nune nda'a ye'e ma, te kuu jin kivi koo o nuu tatnuni ni-kani ni-jika maa Jesucristo ma, iya tátnuni nuu o a, iya ni sa'a ja ni ka kaku o nuu ja u'vi ma.

Ûni jín kondikin o tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma

12 Chukan kúu ja ndimaa ndáka'an-so'o sa tnu'u ya'a nuu ni, visi ka jini ni te jâ ka sa'a ndija ni sukan ká'an tnu'u ndaa ni ka kaxtnu'u i nuu ni a.
13 Te kúsii ini sa nani téku-ka sa ñuu ñayivi ya, te ndáxndaku ini ña'a sa te ndáka'an-so'o sa nuu ni a.
14 Vaa ka jini ni ja sani te xndoo sa yikikuñu sa a, vaa maa Jesucristo iya tátnuni nuu o a, sukan jâ ni kaxtnu'u ya nuu sa.
15 Te chukan kúu ja ndí ini sa, te ñukuun ndáka'an-so'o ndáka'an-so'o-ka sa nuu ni a, vaa nuna no'o sa nuu Su'si ma, te másu ko jin ndunaa ni ni a vala ja ni yo ka'an-so'o sa nuu ni a.

16 Jâ ni ka kaxtnu'u sa sukan ndii Jesucristo Iya Tátnuni ma ji'in ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma. Ko-vaa masu ja ka ndakani-ni sa kúu tnu'u ya'a, vaa ni ka jini sa ji'in nuu sa, vaa sukan iyo ya ja tatnuni ya ma.

17 Vaa nuu ni ni'i ya jayiñu'u ya ji'in
tnu'u respetu ni wa'a Yuva ya Su'si
ma, te ni jiniso'o ya ja ni ka'an onde
andivi ma nuu iyo jayiñu'u maa Su'si
ma: “Iya ya'a kúu Sa'ya maa sa ja
kútoo sa ya, te iyo sii ini sa ji'in ya,
ja sukan sa'a ja sukan kúu ya a.” Sa'a
ni ka'an ya ma.
18 Te suni sukan ni ka jiniso'o sa ja ni
ka'an Su'si ma onde andivi ma, nuu
ka iyo sa ji'in Cristo ma xini yuku ii
ma.
19 Te ja ni ka jiniso'o sa sukan ma,
te chíndee ña'a i ja jin kukanu ini-ka
o sukan ká'an tnu'u ni ka tee tee ni
ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma. Te va'a-ni jin sa'a ni, nuna
jin koniniso'o ñukuun ni tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma. Vaa tnu'u ya'a, sukan
kúu in ñu'u ndú'va nuu nee ma kúu i,
kovaa kivi ko kuu sukan ká'an ma, te
jin kuni ndi'i jin kuni tu'u o ja ni ka
ndaka'an de ma. Te sukan kúu ora
tnuu ni'ni ja kénda kimi xtnee ne'e
ma, sukan jin jaku'ni ini o ndaka ja
ni ka yo ndakaxtnu'u de ma.
20 Kovaa jin kona'a vava'a ni ja ni-in
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma ja ndenee
nuu tutu ká'an tnu'u maa ya ma,
masu kuu ka'an in ñayii ja maa in-ni
i jáku'ni ini sukan kúni ka'an tnu'u
ya'a.
21 Vaa masu sukan ka kuu ini maa
ñayii ma kúu ja ni kenda tnu'u Su'si
o a, nú masu ja maa Xtumani Ndios
ma, ni yo ska'an ya tee ni ka yo sa'a
ja va'a ja ndaa ma, te ni ka tee de, te
ni ka yo ndaka'an de nuu ñayii ma,
vaa tee ni ka yo ndikin Su'si ma ka
kuu de.

2

Sukan jin ndo'o jin neni tee ñatuu ka kaxtnu'u ndaa tnu'u Su'si ma (Judas 3-13)

1 Vaa ni ka yo iyo tee ni ka yo
xnda'vi ñayii ñuu Su'si ma ja ka sa'a
de tnu'u ja tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma ka kuu maa
de. Te suni sukan jin kenda koo tee
nuu ka iyo ni a, ja jin kuni de ja jin
xnda'vi ña'a de. Te jin sa'a de tnu'u ja
tee ka jini xeen tnu'u Su'si ma ka kuu
de, kovaa masu jin kaxtnu'u ndaa
de tnu'u Su'si ma nuu ni. Te ñayii
kandija ma chi skenaa i maa i, vaa jin
ka'an de ja masu Su'si kúu Jesucristo
iya tátnuni nuu o a, iya ni ndene'e
ña'a nuu ja u'vi ma. Kuechi ja sa'a
jin sa'a de ma, te sanaa sanaa-ni, te
jin skenaa de maa de.
2 Te kua'a ñayii jin ndikin tee yukan,
te jin sa'a i sukan ka sa'a de ma, te
ja kuechi ja u'vi ka sa'a i ma, te jin
ka'an ndeva'a ñayii ma ja kuu ichi
ndaa Su'si ma.
3 Te tee yukan chi vivii jin ka'an de,
sukan-va'a jin xnda'vi ña'a de, vaa ka
ndiyo ini de xu'un ni ma. Kovaa jâ ni
kuu kii jâ iyo ja jin ndo'o jin neni de,
te jâ iyo tu'va nuu jin ndachunaa de
ma.
4 Vaa Su'si ma, masu ni sakanu ini
ya ángel ja ni ka jiso kuechi ma, su'va
ni skuita nuu ya i nuu andeya ma,
te ni chinee va'a ya i nuu nee ma, ja
masu kuu jin nde koo i ma, te yukan
jin koo i onde kivi ndakan Su'si ma
kuenda nuu i ma.
5 Te ñatuu ni sakanu ini ya ñayii ni
ka iyo onde xi'na-ka ma, nú masu
ja maa-ni Noé tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u Su'si ma, ji'in uja tna'a de ma
ni tava'a ya, te ni sa'a ya ja ni kuun
savi xeen ma, te ni chitu ndute ma
ni-ka'nu ñuu ñayivi ya, nuu ni ka iyo
ñayii ni ka yo sa'a ja u'vi ma.
6 Te suni sukan ni tatnuni ya ja jin
kayu ñuu Sodoma ma ji'in ñuu Go-
morra ma, te maa-nka yaa jin nduu i,
te suni sukan ni kaxtnu'u ya ja sukan
jin ndo'o ñayii ñatuu ka kandija Su'si
ma tiempu ya'a.
7 Kovaa tee kúu Lot ma, ni sa'a ya ja
ni kaku de, vaa ni yo sa'a de ja va'a
ma, te ni yo kuxii ini de ja ni yo jini
de sukan ni ka yo sa'a ñayii ma ja u'vi
ma.
8 Vaa tee ya'a, in tee ni yo sa'a ja
va'a ja ndaa ni yo kuu de, te ndi-kivi
ndi-kivi ni yo kuxii ini de, vaa nde'ya
de te jiniso'o de ja u'vi ka sa'a ñayii ka
iyo yukan.
9 Kovaa sa'a, te ka jini o ja Iya Tátnuni
ma chi kuu kasi ndee kasi ndoso ya
ñayii kándija ja ká'an ya ma ja ma

ska'an ña'a tachi ma, te koneva'a
tu'va ya ñayii ka sa'a ja u'vi ma onde
kenda kivi ndakan ya kuenda nuu i
ma te jin ndachunaa i ja ni ka yo sa'a,
ni ka yo kuu i ma.
10 Te sa'a, te ka jini o ja vi'i-ka jin
ndo'o jin neni ñayii ka sa'a ndaka ja
u'vi ka kuni maa yikikuñu i ma te ka
saxiko i ja tátnuni Iya Tátnuni ma.

Te ûni ka ka'an ndeva'a i nuu
suchi in-ka ma suchi vivi'i tátnuni ñuu
ñayivi ya kuenda tnu'u ja maa ñayii
yukan ka tatnuni-ka.
11 Vaa ni a ángel ma ja ka iyo-ka tnu'u
ndee tnu'u ndatnu i ma, masu nde
ka jikan i nuu Iya Tátnuni ma sukan
ka kuni i ja xndo'o xneni ya suchi ka
tatnuni ñuu ñayivi ya.
12 Kovaa ñayii ya'a chi ñatuu ka
jaku'ni ini i te ka ka'an yichi i nuu
suchi ka tatnuni ñuu ñayivi a. Te
sukan ka kuu kiti masu ka ndasa'a
kuenda ka kuu i. Ni ka kâku i ja
ndimaa sukan-ni jin ko sa'a i. Te
kuechi ja sukan ka sa'a i ma, te jin
skenaa i maa i.
13 Te jin ndani'i jin ndatna'a i ja
kuechi ja masu ja va'a ni ka yo sa'a i
ma, vaa ka jatna ini i te ka kusii ini i
ja ka sa'a i ndaka sukan ka kuni maa
yikikuñu i ma ndi-kivi ndi-kivi. Ñayii
ya'a chi ka ndaa tne'e i nuu Su'si ma,
ka ndaa kini ini anua i ma. Te onde
nuu ka jaa o ji'in i xita ma, te ka kusii
ini i ka ndaka'an i ja u'vi ka sa'a i ma.
14 Te ndimaa ka ñu'u ini i ja jin kivi
nduu i ji'in ñayii ñatuu ni tnanda'a
ji'in i ma, te ñatuu ka ndajinu ini i ja
jin sa'a i ja u'vi ma. Te ka xnda'vi i
ñayii ka ku-uun ka kusu'va-ni ini nuu
Su'si ma. Jâ ni ka kaan i ja ka ndiyo
ini i te ka ni'i i nde a ka kuni i ma.
Ñayii ya'a chi sa'ya ja u'vi ma ka kuu
i.
15 Jâ ni ka xndoo i ichi ndaa ma,
te kuan koo i ichi tee kúu Balaam
sa'ya Beor ma. Vaa tee ya'a chi ni
jatna ini-ka de ja sa'a de ja u'vi ma,
sukan-va'a ni'i de xu'un ma.
16 Chi jâ ka jini ni na in ni ndaka'an
nuu de, nuu sani te sa'a de ja u'vi
ma. Vaa burra de kiti ndiso ña'a ma,
ni ka'an ti sukan ká'an in ñayii, te ni
sunkani ti de ja ma sa'a de ja u'vi
sukan kúni de ma nkuu.
17 Ñayii ya'a chi sukan ka kuu nuu
ka too ndute ma te jâ ni ka yichi ma
xi sukan ka kuu viko ma ja xndechi
ña'a kajin ma, sukan ka kuu i, te jâ
iyo tu'va in nuu nee xeen ja jin koo i
ni-kani ni-jika.
18 Vaa vivii ka ka'an i ora ka kaxtnu'u
i ma, kovaa masu nde jiniñu'u ja ka
ka'an i ma, vaa ka ka'an i ja kuu
jin sa'a ñayii ma sukan ka kuni maa
yikikuñu i ma, te ñayii yika ni ka nde
koo nuu ja u'vi ma, te ka sa'a i ja ka
ndakokuiñi tuku ñayii nda'vi yukan
in-ka tuku jichi nuu ja u'vi ma.
19 Te ka jiña'a i nuu ñayii nda'vi
yukan ma ja kuu jin sa'a i nawa ka
kuni maa i ma, vaa maa ñayii ka
ka'an sa'a ma chi ka nu'ni i nuu ja
u'vi ma, vaa nú nawa kúndee nuu
o ja tátnuni i ja sa'a o ma chi nuu i
jinukuechi o.
20 Vaa ja ndaa kúu ja ni ka ndayaa
i nuu ja u'vi iyo ñuu ñayivi ya, vaa
jâ ni ka jini i Jesucristo Iya Tátnuni
ma iya ni sa'a ja ni ka kaku o nuu ja
u'vi ma nkuu, kovaa ni ka ndivi nduu
tuku i in-ka jichi, te ni ndakundee
tuku ja u'vi ma nuu i, te chukan kúu
ja ka'vi-ka ni ka nduu i sana onde
xi'na-ka ma nuu ñatuu jin kuni-ka i
Jesucristo ma.
21 Vaa jâ ni ka jini i ichi va'a ma
nkuu, te ni ka xndoo i tnu'u va'a ja
ni tatnuni ya ma. Va'a-ka nute ñatuu
ni ka jini i ichi va'a ma nkuu.
22 Kovaa ni ka ndo'o i sukan ká'an
tnu'u ndichi ma ja ká'an sa'a ma:
“La-ina ma chi ndákaa ti ja ni kana
ndo'o ti ma, te chikini ka skuchi vivii
i ma chi ndáskee ni'ni tuku ti maa
ti nuu ndute tne'e ma, te ndasatne'e
tuku ti maa ti.”

3

Kivi ndii Iya Tátnuni ma

1 Ndijin ja kútoo ña'a sa, cha'a kúu
ja ku-uu carta tée sa nuu ni, te nduu
carta a chi ndimaa ndáka'an-so'o
ndáka'an-so'o sa nuu ni, sukan-va'a
vivii jin jaku'ni ini ni, te jin kona'a
ni nawa jin sa'a ni,

2 te jin ndaka'án ni sukan ni ka yo
ka'an tee ñatuu na ja u'vi ni ka yo
sa'a de ma, tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma ji'in tnu'u
ni tatnuni Jesucristo iya tátnuni nuu o
a, iya ni sa'a ja ni ka ndani'i ta'vi o a,
vaa ndaka tnu'u ya'a ni ka kaxtnu'u
tee ni tetniñu ya nuu ka iyo ni a.
3 Te chukan kúu ja xinañu'u kuiti-ka
káxtnu'u sa sa'a, vaa kivi ve kuyatni
ja ndii Iya Tátnuni ma, kenda koo tee
ka sa'a sukan ka kuni maa de ma, te
jin jakundee ña'a de.
4 Te jin ka'an de: "¿Ndenu iyo ja ni
skuiso ya ja ndii ya ma? Vaa onde
kivi ni ka ji'i yuva o tee jana'a ma, ka
iyo ndaka ja ni sa'a ya ma, te masu
nawa ndaxsama ya", jin ka'an de.
5 Te tee ya'a chi ñukuun ka sa'a de
ja ñatuu ka ndakunitnuni de ja onde
xi'na-ka ma, ja maa Su'si ma ni ka'an,
te ni ka kuva'a andivi ma te ni kuva'a
ñu'ú ya, te maa nuu ndute ma ni
nana ñu'ú ya'a, te ja maa ndute ma
te iyo i.
6 Te ja maa ja ni ka'an ya ma, te ni
naa ñuu ñayivi ya ja ni sa'a ndute ma.
7 Kovaa andivi a ji'in ñuu ñayivi iyo
vitna a, ka iyo tu'va i sukan ká'an
maa tnu'u Su'si ma ja jin kayu jin
koko i kivi ndakan Su'si ma kuenda
ma te jin ndachunaa maa ñayii ñatuu
ka kandija Su'si ma.

8 Ndijin ja kútoo ña'a sa, jin ko-
nana'a ni cha'a, ja nuu maa Su'si ma,
chi in kivi ma kuenda tnu'u ja in mil
kuiya kúu, te mil kuiya ma kuenda
tnu'u ja in kivi-ni kúu.
9 Iya Tátnuni ma, masu ja ni ndunaa
ya ja ni skuiso ya ma kúu, sukan
ka jani ini jaku ñayii ma ja kukuee
Su'si ma ndenda ya ma. Kovaa Su'si
ma chi su'va ja kaa kuee ini ya nuu
ndaka o ma kúu, chukan kúu ja ñatuu
ndenda-ka ya, vaa ñatuu kúni ya ja
ni-in o skenaa o maa o, nú masu ja
ndaka ñayii ma, na jin ndakani jin
ndaka'vi ini i te jin ndakokuiñi i nuu
ya ma.
10 Kovaa kivi ndii Iya Tátnuni ma,
na'ñi na'ñi-ni kenda kivi yukan
sukan kénda in kui'na jakuaa ma,
te ora yukan ûni îyo xeen kuu yu'u
andivi a, te jin naa andivi a, te ndaka
ja ka iyo ñuu ñayivi a, jin kayu jin
koko i, te jin naa i.

11 Ka jini o ja ndaka ja iyo ñuu
ñayivi ya jin naa, te chukan kúu ja
jiniñu'u ja jin ko ndi ini o ja máko jin
sa'a-ka o ni-in ja u'vi, su'va jin sa'a o
sukan játna ini Su'si ma.
12 Te chukan kúu ja ni-yu'u ni-ini o
jín kondetu o kivi ndenda Su'si ma te
jin kaku o nuu ja u'vi ma, vaa kivi
yukan, te kuikin andivi a, te naa i, te
ndaka ja iyo ñuu ñayivi ya, jin kayu i,
te jin ndatnana i.
13 Kovaa yo'o chi jâ ka ndetu o in
andivi jaa ji'in in ñu'ú jaa nuu jin koo
o, nuu iyo ja va'a ja ndaa ma, sukan
ni skuiso Su'si ma.
14 Chukan kúu ja ndijin ja kútoo ña'a
sa, nani ka ndetu o ja kenda kivi
yukan, te jín ko ndi ini o ja jin koo
mani o ji'in Su'si ma, te jín ku'un ini
o ja ñatuu ni-in ja u'vi jin ko sa'a o ja
sa'a i ja jin ndakuiso kuechi o.
15 Te jin jaku'ni vava'a ini ni nava'a
ndetu-ka Iya Tátnuni ma, vaa ja kúni
ya kúu ja jin ndani'i ta'vi ndaka o.
Suni sukan ni tee tna tna'a o Pablo
tee ka kutoo tna'a ji'in o ma, te ni tee
de tnu'u ndichi sukan ni wa'a maa
Su'si ma.
16 Ndi-sa'a ni ka'an de nuu ndaka
carta ni tee de ma, ja ko kuu. Te jaku
ja ni tee de ma yii xeen ja jin jaku'ni
ini o, te chukan kúu ja ñayii ñatuu
ka ndikin ni-yu'u ni-ini i Su'si ma te
ñatuu ka jaku'ni va'a ini i tnu'u ni tee
de ma, te ka ndaxsama i. Te sukan ka
sa'a tna i jaku-ka tnu'u ndee nuu tutu
ká'an tnu'u ya ma, te chukan kúu ja
ka skenaa i maa i.
17 Chukan kúu ja ndijin ja ka kutoo
tna'a o a, jâ ni xtu'va ña'a sa, te
jin ko koto va'a ni maa ni, nasa
jin ndaxnda'vi ña'a ñayii ñatuu ka
kandija Su'si ma, te jin ndaskaka
yata ña'a i, te jin ndandikin ni ja jin
sa'a ni sukan ka ka'an i ma, te jin nde
koo ni nuu ka iyo vava'a ni nuu nda'a
Su'si o a.
18 Su'va jin ku'un ini ni ja jin
kutu'va-ka ni sukan ká'an tnu'u vii

tnu'u va'a ni skuta'vi ña'a Jesucristo iya tátnuni nuu o a, iya ni sa'a ja ni ka kaku o nuu ja u'vi ma. Te sukan, te jin kuni ndaa ni ya. Nuu maa ya na koo jayiñu'u onde vitna te ni-kani ni-jika. Te sukan kó kuu.

Carta xinañu'u ni sa'a tee kúu Juan ma

Tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma kúu Jesucristo iya sa'a ja koteku o ma

1 Saña ja kúu sa Juan ma, te tée
sa nuu ndijin siki iya ni iyo onde
xinañu'u ma, Jesucristo iya ni ka yo
jiniso'o sa ja ni yo ka'an ya ma, te ni
ka jini sa ya ji'in nuu sa ma, te ni ka
yo nde'ya sa ya, te ni ka yo tnii sa ya
ji'in nda'a sa ma. Suu ya kúu tnu'u ja
sa'a ja koteku o ma.
2 Te iya sa'a ja koteku o ma, ni kii
ñayivi ya, te ni ka jini sa ya, te ka
ndakani sa ja maa ya sa'a ja koteku o
ma. Te ka kaxtnu'u sa nuu ni ja maa
ya sa'a ja jin koteku o ni-kani ni-jika
ma, te ni iyo ya ji'in Yuva ya ma, te
saa ni kii ya, te ni ka jini sa ya.
3 Te ka kaxtnu'u sa sukan kaa sukan
iyo ya ma, te ni ka yo jiniso'o sa ja
ni yo ka'an ya ma, te ka kaxtnu'u sa
nuu ni a, sukan-va'a jín ketna'a ini o
sukan ka ketna'a ini sa ji'in Yuva o
Su'si ma ji'in Sa'ya ya Jesucristo ma.
4 Te tnu'u ya'a tée sa, sukan-va'a jin
koo sii ini ndija ndaka o.

Su'si ma kúu ñu'u xtnuu nuu ñayii ma, te ka sa'a i ja va'a ja ndaa ma

5 Te tnu'u ya'a kúu tnu'u maa Jesu-
cristo ma ja ni kaxtnu'u ya ma, te ka
ndakaxtnu'u sa nuu ni, ja Su'si ma
kúu ñu'u ndú'va ñuu ñayivi a, te ñatuu
nde kunee nuu iyo ya ma.
6 Nú ka ka'an o ja ka iyo o ji'in ya te
ka sa'a o sukan ka sa'a ñayii ka iyo
nuu nee ma chi ka xnda'vi tna'a o, te
ñatuu ka sa'a o ja ndaa ma.
7 Kovaa nú ka sa'a o ja va'a sukan
ka sa'a ñayii ka iyo nuu xndu'va maa
Su'si ma ñu'u ya ma, te ka ketna'a ini
ndi-in ndi-in o, te maa niñi Sa'ya ya
Jesucristo ma ndasavii ña'a ndaka na
kuechi o ma.
8 Nuna jin ka'an o ja ñatuu na
kuechi o, ka xnda'vi o maa o, te ñatuu
na ja ndaa ma ñunee ini anua o ma.
9 Kovaa nuna ndaka'an o na kuechi
ni sa'a o ma chi maa Su'si ma kúu iya
sa'a ja va'a ja ndaa, te ndasakanu ini
ya na kuechi o ma, te ndasavii ña'a
ya ndaka ja u'vi ni sa'a o ma.
10 Te nú ka ka'an o ja ñatuu na kuechi
ka sa'a o ma, te ka sa'a o tnu'u ja Su'si
ma kúu iya xnda'vi ña'a, te ñatuu na
tnu'u ya ma ñunee ini anua o ma.

2

Jesucristo ma kúu iya ni sa'a ja kuu sakanu ini Su'si ma kuechi o ma

1 Sa'ya maa sa, tée sa tnu'u
ya'a, sukan-va'a máko jin ndakuiso
kuechi-ka ni. Kovaa nú na in ndiso
kuechi i, iyo maa Jesucristo ma ja
chindee ña'a ya ja xnaa ya kuechi i
ma nuu Su'si ma, vaa suu ya kúu iya
sa'a ja va'a ja ndaa ma.
2 Jesucristo ma kúu iya ni sa'a ja kuu
sakanu ini Su'si ma kuechi o ma,
te masu kuechi maa in-ni o ma, nú
masu ja kuechi ndaka ñayii ñuu ñayivi
a, nuna jin kandija i ya ma.
3 Nú ka kandija o ja ni tatnuni
Jesucristo ma, te onde sukan saa jin
kona'a o ja ka jini o ya.
4 Kovaa nú na in ká'an ja: “Saña
chi jini sa ya”, te ñatuu sa'a i sukan
tátnuni ya ma, in ñayii xnda'vi ña'a
kúu i, te ñatuu na ja ndaa ma ñunee
ini anua i ma.
5 Kovaa nú na in kandija tnu'u ká'an
ya ma, te ñayii ya'a, kútoo ndija i ya,
te nú sukan ka sa'a o, saa ka jini o ja
ka iyo o ji'in ya.
6 Nú na in ká'an ja iyo i ji'in Jesucristo
ma, kó sa'a i sukan ni yo sa'a maa ya
ma.

In tnu'u jaa tátnuni Su'si ma

7 Ndijin ja ka kutoo tna'a o a, tnu'u
tée sa a masu tnu'u jaa kúu, suni maa
i ni ka yo jiniso'o ni onde xinañu'u
ma. Te tnu'u ya'a, tnu'u jana'a kúu
i, te suni maa i ni ka jiniso'o ni onde
xi'na-ka ma.
8 Kovaa tnu'u tée sa a nuu ni a vitna
a, in ja tátnuni jaa Jesucristo ma kúu,
te in ja ndaa ni sa'a ya ji'in o ma
kúu. Vaa yo'o, jâ ni ka nde koo o
nuu nee ni ka iyo o ma, te vitna jâ ni

ndaxtnuu Su'si ñu'u ndija ya ma nuu
o a, ja jin ko sa'a o ja va'a ja ndaa ma.
9 Nú na in ká'an ja iyo i nuu tnuu
ñu'u Su'si ma, kovaa ndákiti ini i nuu
tna'a i ma, iyo-ka i nuu nee ma.
10 Nú na in kútoo tna'a i ma, iyo i nuu
ndú'va ñu'u ma, te ñatuu nawa sa'a ja
ndakuiso kuechi-ka i.
11 Kovaa nú na in ndákiti ini i nuu
tna'a i ma, iyo i nuu nee ma, te
kua'an vee i nuu nee ma kúu i, te
ñatuu jini i ndenu ki'in i, vaa nuu nee
ma iyo i, te ñatuu kúndijin nuu i.
12 Sa'ya sa, tée sa sa'a nuu ni, vaa
ja maa Jesucristo ma, te ni sakanu ini
ña'a Su'si ma ndaka kuechi ni ma.
13 Tée sa nuu ndijin ja jâ ka iyo
sa'ya ni ma, vaa jâ ni ka jini ni iya
iyo onde xinañu'u ma.
Suchi jaa, tée ri nuu ro'o, vaa jâ ni
ka kundee ro nuu ja u'vi ma.
Sa'ya sa, ni tee sa sa'a nuu ni, vaa
ni ka jini ni Yuva o Su'si ma.
14 Ni tee sa nuu ndijin ja ka iyo
sa'ya ni ma, vaa ni ka jini ni iya iyo
onde xinañu'u ma.
Suchi jaa, ni tee ri sa'a nuu ro'o, ja
jâ ni ka jan-ta'vi ro tnu'u Su'si ma ini
anua ro a, te ñatuu ni ka yu'u ro nawa
jin ka'an ñayii ma ja jin kuu ro ma,
vaa jâ ni ka kundee ro nuu ja u'vi ma.
15 Máko jin kutoo ni ñuu ñayivi a
ni ja ka iyo ñuu ñayivi a. Nú na in
kútoo-ka i ñuu ñayivi a, masu kútoo i
Yuva o Su'si ma.
16 Vaa ndaka ja iyo ñuu ñayivi a masu
nuu Yuva o ma vee, nú masu ja maa
ne'un ñayii ma. Te cha'a kúu ja táa
ñuu ñayivi a: ja ku'un ini o ja u'vi ma,
ji'in ja ku'un ini o ja koneva'a o nawa
játna ini o ma, ji'in ja sa'a o tnu'u ja
maa o kuu-ka ma.
17 Kovaa ñuu ñayivi ya ji'in ja játna ini
ñayii ma ja sa'a i ma chi ja naa ko kuu
nuu Su'si ma, kovaa ñayii sa'a sukan
játna ini Su'si ma, koteku i ni-kani
ni-jika nuu ya ma.

Ñayii xnda'vi ña'a te ñatuu káxtnu'u ndaa i tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma chi masu iyo i ichi ndaa ma

18 Sa'ya sa, jâ ve ndi'i kivi a. Te jâ ka
jiniso'o ni ja vee in suchi kanaa ji'in
Cristo ma, te jâ ve kuyatni i, te suni jâ
ni ka kenda koo kua'a ñayii ñatuu ka
kunimani nuu Cristo ma. Te chukan
kúu ja ka jini o ja ve kuyatni kivi naa
ñuu ñayivi a.
19 Ñayii ya'a, ni ka nde koo i ne'un
o a, vaa masu ñayii ka ndikin Cristo
ma ka kuu i. Vaa nute ka ndikin i ya
chi jin koo ka'nu o ji'in i. Kovaa sa'a
ni kuu, sukan-va'a jin kuni ndaa o ja
masu ndaka o ka kuu sa'ya Su'si ma.
20 Cristo ma, ni taa ya Xtumani
Ndios ma nuu ndijin, te ndaka ndijin
ka jini nawa kúu ja va'a ja ndaa ma.
21 Te tée sa tnu'u ya'a nuu ni masu
kuechi ja ñatuu ka jini ni ja ndaa ma,
chi vaa ndijin, jâ ka jini ni ja ndaa
ma, te jâ ka jini ni ja ni-in ja xnda'vi
tna'a o ma, kituu i nuu ja ndaa ma.
22 ¿Na in kúu ja xnda'vi ña'a ma?
Ñayii xnda'vi ña'a ma kúu ñayii ká'an
ja Jesús ma, masu Cristo iya ni tet-
niñu Su'si ma ñuu ñayivi a kúu ya.
Ñayii yukan kúu ñayii ñatuu kúnimani
nuu Cristo ma, vaa ñatuu kándija i ni
a Yuva o Su'si ma ni a Sa'ya ya ma.
23 Ndeva'a-ni ñayii ká'an ja masu
Sa'ya Su'si ma kúu Cristo ma, suni
ñatuu iyo i ji'in Yuva o ma. Kovaa
nú na in ká'an ja Sa'ya Su'si ma kúu
Cristo ma, ñayii yukan, iyo i ji'in Yuva
o ma.
24 Te chukan kúu ja jin chunee va'a
ni ini anua ni a tnu'u ni ka jiniso'o
ni onde xinañu'u ma. Te nú ka ñu'u
ini ni te ka sa'a ni sukan ká'an tnu'u
ni ka jiniso'o ni onde xinañu'u ma, te
jin kona'a ni ja ka iyo ni ji'in Yuva o
Su'si ma ji'in Sa'ya ya ma.
25 Te cha'a kúu ja ni skuiso Jesucristo
ma nuu o a: ja jin koteku o ni-kani
ni-jika.
26 Te ni tee sa sa'a, sukan-va'a máko
jin kandija ni ja ka ka'an ñayii ka
kuni i ja jin xnda'vi ña'a i ma.
27 Vaa ndijin chi ka iyo ni ji'in
Xtumani Ndios ma iya ni taa maa
Jesucristo ma, te ñatuu na in ka
jiniñu'u-ka ni ja ko skua'a ña'a i,
vaa maa Xtumani Ndios ma káxtnu'u
ndaka tnu'u nuu ni a, te ja kaxtnu'u
ya ma kúu ja ndaa, te ñatuu xnda'vi

ña'a ya. Chukan kúu ja jin koo ni
nuu nda'a Cristo ma, sukan káxtnu'u
Xtumani Ndios ma.
28 Vitna vi, sa'ya sa, jín koo ndaa
jín koo ndija ni nuu Cristo ma,
sukan-va'a kivi kii ya ma, te ma jin
ndakukan-nuu o, te jin kusaa ini o ja
jin koo o jin tna'a o ya.
29 Vaa jâ ka jini ni ja Jesucristo ma,
iya sa'a ja ndaa kúu ya, te chukan
kúu ja ndaka ñayii ka sa'a ja ndaa ma,
sa'ya Su'si ma ka kuu i.

3

Ñayii ñatuu ka sa'a-ka ja u'vi ma ka kuu sa'ya Su'si ma

1 Jin konde'ya ni sukan kútoo ña'a
Yuva o Su'si ma, vaa ni xnani ña'a ya
sa'ya maa ya ma. Te suu ka kuu o.
Te chukan kúu ja ñayii ñuu ñayivi a,
ñatuu ka jini ña'a i, vaa ñatuu ka jini
i maa Su'si ma.
2 Ndijin ja ka kutoo tna'a o a, vitna
chi sa'ya Su'si ma ka kuu o, te visi
ñatuu jin kuni-ka o naxe jin ko kuu o
kivi jin koo o nuu Cristo ma, kovaa
ka jini o ja nuna kii Jesucristo ma,
jin ko kuu o sukan kúu ya ma, vaa
kivi yukan, te jin kuni o ya sukan kaa
sukan iyo ya ma.
3 Te ndaka ñayii ka kukanu ini sa'a
te ka ndetu i ya ma, ka ndasavii ka
ndasandoo-ka i maa i sukan iyo vii
iyo ndoo maa ya ma.
4 Kovaa ndaka ñayii sa'a ja u'vi ma
chi ñatuu kándija i ja ni tatnuni Su'si
ma. Chukan kúu ja ndákuiso kuechi
ndákuiso kuechi i ma.
5 Ndijin chi jâ ka jini ni ja Jesucristo
ma, ni kii ya ñuu ñayivi ya, sukan-va'a
xnaa ya kuechi ñayii kandija sukan
tátnuni ya ma. Te vaa maa ya chi ni-in
kuechi ndiso ya, vaa ñatuu játna ini
ya ja u'vi ka sa'a ñayii ma.
6 Chukan kúu ja ndaka ñayii iyo kaa
ji'in ya ma chi ñatuu na kuechi jin
kondiso-ka i, kovaa ndaka ñayii jiso
kuechi-ka ma, ñatuu kuni-ka i ya.
7 Sa'ya sa, ñatuu ni-in ñayii ko xnda'vi
ña'a: nú na in sa'a ja ndaa ma, in
ñayii va'a in ñayii ndaa kúu i, vaa sa'a
i sukan sa'a ndaa maa ya ma.
8 Kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma chi tna'a
tachi ma kúu i, vaa tachi ma chi
onde xinañu'u ma ndiso kuechi i. Te
chukan kúu ja ni kenda Jesucristo
Sa'ya Su'si ma, sukan-va'a xnaa ya ja
sa'a tachi ma.
9 Chukan kúu ja ñayii kúu sa'ya Su'si
ma, masu nde jika-ka i ichi u'vi ma,
vaa iyo ja ni chunee Su'si ma ini anua
i ma, te sukan ko kuu ni-kani ni-jika.
Te masu kuu sa'a-ka i ja u'vi ma, vaa
sa'ya Su'si ma kúu i.
10 Te sukan, te jini o na in ka kuu
sa'ya Su'si ma ji'in na in ka kuu sa'ya
tachi ma: vaa ndaka ñayii ñatuu ka
sa'a ja va'a ma te ñatuu ka kutoo tna'a
i ma, masu sa'ya Su'si ma ka kuu i.

Jín kutoo tna'a ndi-in ndi-in o

11 Te tnu'u ni ka jiniso'o ni onde
xinañu'u ma kúu ja jín kutoo tna'a
ndi-in ndi-in o.
12 Máko jin ko kuu o sukan ni yo kuu
Caín ma, vaa tna'a tachi ma ni yo kuu
i, te ni ja'ni i ñani i ma. Te ¿nava'a ni
ja'ni i ñani i ma? Vaa Caín ma, ja ni
yo sa'a i ma ja u'vi kúu, te ñani i ma
ni yo sa'a ja va'a ma.
13 Ndijin, nú ñayii ñuu ñayivi a, ka
ndakiti ini i nuu ni, te máko jin ko
sanuu ni.
14 Vaa yo'o chi ka kutoo tna'a o a, te
chukan kúu ja ka jini o ja jâ ni ka
yanduu o ja ma jin kûu-ka o, su'va
jin koteku o. Te ñayii ñatuu ka kutoo
tna'a i ma, ñatuu ndáteku-ka i nuu
Su'si ma.
15 Ndaka ñayii ñatuu kúnimani i nuu
tna'a i ma, kuenda kúu in ñayii ja'ni
tna'a kúu i. Te ka jini ni ja ni-in ñayii
ja'ni tna'a ma, masu kuu koteku maa
i ni-kani ni-jika.
16 Te chukan kúu ja yo'o chi ka jini o
nawa kúu ja kutoo tna'a o ma, vaa
Jesucristo ma, ni kachi ya ja ni ji'i
ya nuu tniñu o ma, te suni sukan jin
kachi o ja jin sa'a o ja jin kuu tna'a o
ma.
17 Nú nde o kúu xiku te nde'ya o in
tna'a o ma ja jiniñu'u i ja chindee o i,
kovaa nú ñatuu wa'a o nawa jiniñu'u
i ma, ¿naxe kuu ka'an o ja kútoo tna'a
o sukan kútoo ña'a Su'si ma?

18 Sa'ya maa sa, ja kutoo tna'a o ma,
masu yika-ni ja tnu'u ká'an-ni o kúu,
nú masu ja ûni ká'an o te sa'a o ja va'a
ma.
19-20 Te ja ka kutoo tna'a o sukan ma,
te jin kuni o ja ka iyo o nuu ja ndaa
ma, te visi ini anua o a, jani uu jani
uni ini i ja masu va'a-ni kúu ja sa'a o
ma, kovaa Su'si ma chi ka'nu-ka ya
sana ini anua o a, te jini ya ndaka
nawa ñu'u ini o ja sa'a o ma.
21 Ndijin ja ka kutoo tna'a o
a, nú ini anua o a, ñatuu nawa
ndáxtekuechi ña'a i, chi kuu jin koo
o jin tu'va sii ini o nuu Su'si ma,
22 te maa ya taa ndaka nawa kakan
o ma, vaa ka kandija o ja tátnuni ya
ma, te ka sa'a o ja játna ini ya ma.
23 Te ja tátnuni ya ma kúu ja jin
kandija o Sa'ya ya Jesucristo ma, ji'in
ja jin kutoo tna'a ndi-in ndi-in o ma,
sukan ni tatnuni maa ya ma.
24 Ñayii ka kandija ja tátnuni ya ma,
ka iyo i ji'in ya, te iyo ya ji'in i. Te
sa'a, te ka jini o ja iyo ya ji'in o, ja
maa Xtumani Ndios ni chunee ya ini
anua o ma.

4

Naxe jin kuni o ñayii ka iyo ndija ji'in Xtumani Ndios ma

1 Ndijin ja ka kutoo tna'a o a, máko
jin kandija ni ja ka ka'an ndaka ñayii
ka sa'a i tnu'u ja tnu'u Xtumani Ndios
ma kúu tnu'u ka ka'an i ma, nú masu
ja jin kototnuni ni i, sukan-va'a jin
kuni ni nú ka neva'a i Xtumani Ndios
ma, xi ñatuu, vaa jâ ni ka kenda koo
kua'a ñayii ka xnda'vi tna'a ñuu ñayivi
a, te ka sa'a i tnu'u ja ka ka'an i tnu'u
Su'si ma.
2 Te sukan, te jin kuni ni na in iyo ji'in
Xtumani Ndios ma: Ndaka ñayii jin
ndakuan-yu'u ja Jesucristo ma, ni kii
ñayivi ya nuu ñu'ú ya, ñayii ya'a iyo
ji'in Su'si ma.
3 Ñayii ñatuu ndákuan-yu'u sukan ni
kii Jesús ma, ñatuu na Xtumani Ndios
ma iyo ji'in i, su'va iyo i ji'in tachi ma,
suchi ñatuu kúnimani nuu Cristo ma.
Ndijin, jâ ni ka jiniso'o ni ja suchi
yukan chi kii i ma, te vitna chi ja iyo
i ñuu ñayivi ya.
4 Sa'ya maa sa, ndijin chi sa'ya Su'si
ma ka kuu ni, te jâ ni ka kundee ni
nuu ñayii ka xnda'vi tna'a ma, vaa iya
ka iyo ji'in ni a chi iya kúndee nuu
suchi iyo ñuu ñayivi a kúu ya.
5 Ñayii yukan chi ñayii ñuu ñayivi a ka
kuu i. Chukan kúu ja ndimaa ja iyo
ñuu ñayivi a ka ka'an i, te ñayii ñuu
ñayivi a, ka niniso'o i ja ka ka'an i ma.
6 Kovaa yo'o, sa'ya Su'si ma ka kuu
o. Na in jini Su'si ma chi niniso'o i
ja ka ka'an o ma, kovaa ñayii masu
sa'ya Su'si ma ka kuu i ma, masu nde
ka niniso'o i ja ka ka'an o ma. Te
sukan, te jin kuni o na in ka neva'a
ndija Xtumani Ndios ma ji'in nde in
iyo ji'in tachi suchi xnda'vi ña'a ma.

Su'si ma kúu iya kútoo ña'a

7 Ndijin ja ka kutoo tna'a o a,
jiniñu'u ja jin kutoo tna'a ndija ndi-in
ndi-in o, vaa ja kutoo tna'a o ma chi
nuu Su'si ma vee. Te ndaka ñayii ka
kutoo tna'a ma chi sa'ya Su'si ma ka
kuu i, te ka jini i Su'si ma.
8 Kovaa ñayii ñatuu ka kutoo tna'a
ma, ñatuu ka jini i Su'si ma, vaa Su'si
ma chi iya kútoo ña'a kúu ya.
9 Su'si ma, ni kaxtnu'u ya ja kútoo
ña'a ya, te ni tetniñu ya Sa'ya maa in
maa tnu'u-ni ya ma ñuu ñayivi a, te
ni ndo'o ni neni ya ma, sukan-va'a ja
maa ya ma, te jin koteku o.
10 Ja kútoo ña'a Su'si ma kúu ja ni sa'a
ya sa'a xi'na-ka: ni tetniñu ya Sa'ya
ya ma, sukan-va'a ja ni ndo'o ni neni
ya ja kuechi o ma, te sukan saa ni
kuu ni sakanu ini Su'si ma kuechi
ndaka o ma. Kovaa yo'o, ni masu
nde ni ka yo kutoo o Su'si ma onde
xinañu'u ma.
11 Te ndijin ja ka kutoo tna'a o a,
nú sukan ni kutoo ña'a Su'si ma, suni
sukan tna na jin kutoo tna'a o.
12 Su'si ma, ñatuu na in ni jini kuiti ya,
kovaa nú ka kutoo tna'a ndi-in ndi-in
o ma, te ka jini o ja Su'si ma iyo ji'in
o, te ka jini o ja ka sa'a ndija o sukan
sa'a Su'si ma, ja kútoo ña'a ya ma.
13 Te nú sa'a ka sa'a o, te ka jini o ja
ka iyo o ji'in Su'si ma te iyo Su'si ma

ji'in o, vaa ni taa ya Xtumani Ndios ma.
14 Te maa o ni ka jini ja Yuva o Su'si
ma, ni tetniñu ya Sa'ya ya ma, ja
ni ndo'o ni neni ya ma, sukan-va'a
jin ndani'i ta'vi ñayii ñuu ñayivi a, te
sukan ka ndaka'an ka ndakachi o
nuu ñayii a.
15 Ndeva'a-ni na in ndákuan-yu'u ja
Jesús ma, te Sa'ya Su'si ma kúu ya,
iyo i ji'in Su'si ma, te iyo Su'si ma ji'in
i.
16 Te sa'a, saa ni ka jini o, te ni ka
kandija o ja kútoo ña'a Su'si ma. Te
Su'si ma, iya kútoo ña'a kúu ya, te
ñayii ka kutoo tna'a ma, ka iyo i ji'in
Su'si ma, te Su'si ma iyo ji'in i.
17 Te sukan saa kúu in ja ndaa ja
ka kutoo tna'a o ma, sukan-va'a kivi
ndakan Su'si ma kuenda nuu o a, te
jin kusaa ini o ja jin kenda koo o nuu
ya ma, vaa sukan ni sa'a ni kuu maa
Jesucristo ma, sukan ka sa'a ka kuu
o nuu ñayii ñuu ñayivi a.
18 Nú kútoo o tna'a o ma, te masu
nawa koyu'u o, chi vaa ja kutoo
tna'a ndija o ma, xtandiyo i ja koyu'u
o ma, vaa ja koyu'u o ma kúu ja
ndachunaa o kuechi o ma nuu Su'si
ma. Chukan kúu ja nú na in yu'u chi
ñatuu kenda-ka i ja kutoo tna'a ndija
i sukan kúni Su'si ma.
19 Yo'o chi ka kutoo o Su'si ma, vaa
xinañu'u maa ya ni kutoo ña'a.
20 Nú na in ká'an: “Saña chi kútoo sa
Su'si ma”, te ndákiti ini i nuu tna'a i
ma, in ñayii xnda'vi ña'a kúu i. Vaa
nú ñatuu kútoo i tna'a i ma, te vitna
ja nde'ya i tna'a i ma, te ¿naxe kutoo
i Su'si ma, iya ñatuu nde'ya i ji'in nuu
i ma?
21 Jesucristo ma, ni tatnuni ya ja nú
na in kútoo Su'si ma, suni na kutoo i
tna'a i ma.

5

Jín kukanu ini o Jesucristo ma te jin kundee o nuu ja u'vi iyo ñuu ñayivi a

1 Ndaka ñayii ka kandija ja Jesús
ma kúu Cristo ma, sa'ya Su'si ma ka
kuu i. Te ñayii ka kutoo Yuva o Su'si
ma, suni ka kutoo tna i ñayii ka kuu
sa'ya Yuva o Su'si ma.
2 Nú ka kutoo o Su'si ma te ka kandija
o tnu'u ni tatnuni ya ma, te ka jini o
ja suni ka kutoo o ñayii ka kuu sa'ya
Su'si ma.
3 Ja kutoo o Su'si ma kúu ja sa'a o
sukan játna ini ya ma te sa'a o sukan
ká'an tnu'u ni tatnuni ya ma, te ja ni
tatnuni ya ma masu in ja tnundo'o ja
jin kandija o kúu,
4 vaa ndaka ñayii ka kuu sa'ya Su'si
ma, ka kundee i nuu ndaka ja iyo ñuu
ñayivi a. Te yo'o chi ka kandija tna o
Su'si ma, te chukan kúu ja jin kundee
o siki ndaka ja iyo ñuu ñayivi a.
5 Nú na in kándija ja Jesús ma kúu
Sa'ya Su'si ma, jâ ni kundee i nuu ja
iyo ñuu ñayivi a.

Sa'a ká'an Su'si ma siki ja Sa'ya ya Jesucristo ma

6 Te Jesucristo ma kúu iya ni kii
ji'in ndute ji'in niñi. Masu yika-ni ja
ndute, nú masu ja ndute ji'in niñi.
Maa Xtumani Ndios ma kúu testigu
ja sukan ni kuu, te Xtumani Ndios
ma kúu iya káxtnu'u ja ndaa ma.
7 Te andivi ma ka iyo uni testigu:
Yuva o Su'si ma, ji'in Sa'ya ya Jesu-
cristo ma, ji'in Xtumani Ndios ma. Te
ndinuni ya chi in-ni ya kúu.
8 Te ñuu ñayivi ya, uni tna'a ja ka
kaxtnu'u na in kúu Jesucristo ma:
Xtumani Ndios ma, ji'in ndute ma,
ji'in niñi ma, te in-ni ka ka'an ndin-
uni i ja kuu ya.
9 Ka kandija o ja ka ka'an ñayii
ma, kovaa ja ká'an Su'si ma ja va'a
xeen-ka kúu ja kandija o, vaa ja ká'an
Su'si ma, te káxtnu'u ya na in kúu
Sa'ya ya ma.
10 Nú na in kándija Sa'ya Su'si ma, te
ja ká'an Su'si ma ñunee ini anua i ma.
Nú na in ñatuu kándija Su'si ma, sa'a i
tnu'u ja Su'si ma kúu iya xnda'vi ña'a,
vaa ñatuu kándija i ja ká'an Su'si ma
siki ja Sa'ya ya Jesucristo ma.
11 Te ja ká'an Su'si ma kúu ja ni taa ya
ja jin koteku o ni-kani ni-jika ma, te
ja jin koteku o ni-kani ni-jika ma kúu
ja jin ni'i o ja maa Sa'ya ya Jesucristo
ma.
12 Nú na in iyo ji'in Sa'ya Su'si ma,
te koteku i ni-kani ni-jika. Kovaa nú

ñatuu na Sa'ya Su'si ma iyo ji'in i,
masu kuu koteku i ni-kani ni-jika.

Jaku-ka tnu'u ni ka'an-so'o Juan ma nuu o

13 Te tée sa nuu ni ja ka kandija ni
Jesucristo Sa'ya Su'si ma, sukan-va'a
jin kona'a ni ja jin koteku ni ni-kani
ni-jika.
14 Ka kukanu ini o Su'si ma, vaa
ka jini o ja nú nawa na jin kakan o
sukan kúni ya ma chi niniso'o ya.
15 Te chukan kúu ja ka kukanu ini o
ja Su'si ma chi niniso'o ya nawa ka
jikan-ta'vi o nuu ya ma, te suni ka
kukanu ini o ja jin ni'i o nawa ka
jikan o nuu ya ma.
16 Nú na in nde'ya ja in ñayii ni
nduu sa'ya Su'si ma, yikuu i sa'a i ja
u'vi ma, in ja masu sa'a ja kûu ñayii
yukan ma, kákan-ta'vi i nuu Su'si ma,
te maa ya sakanu ini kuechi ñayii ma,
sukan-va'a koteku i nuu ya ma. Nú in
ja u'vi ja masu sa'a ja skenaa i maa i
ma kúu kuechi ni sa'a i ma chi kuu jin
kakan-ta'vi o. Kovaa iyo kuechi sa'a
ja skenaa ñayii ma maa i nuu Su'si
ma, te kuechi yukan masu ká'an sa
ja jin kakan-ta'vi ni.
17 Ndaka ja u'vi ma chi in kuechi
kúu, kovaa iyo kuechi ja ndasakanu
ini Su'si ma te ndani'i ta'vi o, te iyo
kuechi ja masu ndasakanu ini ya.
18 Ka jini o ja nú na in ni ndakâku
jaa nuu Su'si ma, ñatuu na ja u'vi
sa'a-ka i, vaa Sa'ya Su'si ma jito ña'a,
te tachi ma, ñatuu jan tna'a ña'a i.
19 Ka jini yo'o ja sa'ya Su'si ma ka kuu
o, kovaa ni-ka'nu ñuu ñayivi a, nuu
nda'a tachi ma iyo i.
20 Suni ka jini o ja Sa'ya Su'si ma, ni
kii ya, te ni sa'a ya ja kuu jin ndasa'a
o kuenda nde in kúu Su'si ndija ma.
Te ka iyo o ji'in iya sa'a ja ndaa ja
ndija ma, ja kúu ya Jesucristo Sa'ya
Su'si ma. Iya ya'a kúu Su'si ndija iya
sa'a ja jin koteku o ni-kani ni-jika.
21 Sa'ya sa, másu ko jin tu'va ni nuu
ja masu Su'si ka kuu ma.
Te sukan kó kuu.

Carta ku-uu ni sa'a tee kúu Juan ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Juan ma ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma

1 Saña, tee nija'nu kúu sa, te tée sa
nuu ndaka ni ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si o ma ja ni kaji ña'a maa Su'si
ma. Kútoo ndija ña'a sa, te masu maa
in-ni sa kútoo ña'a, nú masu ja ndaka
tna'a o a ja ni ka jini i ja ndaa ma,
2 tna'a ja ndaa ja iyo ini anua o a te
jin koo ji'in o ni-kani ni-jika.
3 Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo
Sa'ya maa Yuva o ma, na skuta'vi
ña'a ya ja vii ja va'a ma, te kúnda'vi
ini ña'a ya, te sa'a ya ja jin koo mani
ndaka o, sukan ka kandija o ja ndaa
ma te ka kutoo tna'a o ma.

Jín kondikin o jín sa'a o sukan ni kaxtnu'u Cristo ma

4 Ni kusii ini xeen sa ja ni jini sa ja
jaku ni ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma,
te ka sa'a ndija ni sukan ni tatnuni
Yuva o Su'si ma.
5 Te vitna jikan-ta'vi sa nuu ni ja ûni
jín kutoo tna'a ndi-in ndi-in o. Masu
in tnu'u jaa kúu tnu'u ya'a ja tátnuni
sa nuu ni a, nú masu ja in tnu'u ja jâ
ni tatnuni ya onde xinañu'u ma kúu
i.
6 Te nuna jin ko kutoo tna'a o ma,
jin sa'a o sukan ni tatnuni ya ma. Te
tnu'u ya'a kúu tnu'u ni ka jiniso'o ni
onde xinañu'u ma, ja jín kutoo tna'a
o sukan ká'an ya ma.
7 Jin koto va'a ni maa ni, vaa ka iyo
kua'a ñayii ñuu ñayivi a ja ka ka'an i
ja Jesucristo ma, masu ni kii ñayivi
ya ñuu ñayivi a, te sukan jin xnda'vi
ña'a i. Te na in ká'an sa'a, ñayii
xnda'vi ña'a kúu i, te ñayii jini u'vi
nuu Jesucristo ma kúu i.
8 Jin konde'ya ni ja jin kuu maa ni,
sukan-va'a má jin skenaa ni ndaka ja
skuta'vi ña'a Su'si ma ja ka satniñu o
a.
9 Ndeva'a-ni na in ndúnaa ja ndaa ma
te ñatuu tníi i ja ko kuu i sukan ká'an
tnu'u Cristo ma, ñatuu iyo i ji'in Su'si
ma. Te ñayii tníi i te sa'a i sukan ká'an
tnu'u Cristo ma, ñayii yukan kúu ñayii
iyo ji'in Yuva o Su'si ma ji'in Sa'ya ya
Jesucristo ma.
10 Nú na in kenda nuu ka iyo ni a te
ñatuu ká'an i sukan ká'an tnu'u Cristo
ma, má jin kuan-ta'vi ni i nuu ka iyo
ni a, ni a jin kuña'a ni: “¡Va'a sa'a ni
ja ni kenda ni, te jinkoo ni!”, vaa in
ñayii sa'a ja u'vi kúu i.
11 Vaa nú na in jiña'a: “¡Va'a sa'a ni ja
ni kenda ni, te jinkoo ni!”, chi kétna'a
ini i ji'in ñayii sa'a ja u'vi ma.

Kúni Juan ma ja ki'in de te ndatnu'u de ji'in ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o ma

12 Iyo kua'a xeen ja tee sa nuu ni,
kovaa ñatuu kúni sa ja tee sa ndaka
nuu tutu a ji'in tinta a, vaa ndetu
sa ja jaan maa sa, te nuu nuu o jin
ndatnu'u o a, sukan-va'a jin ndusii
ini ndija o.
13 Ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
ma, tna'a ñayii ni kaji ya ma, ka
ndakan-tnu'u ñaña'a ña i. Te sukan
kó kuu.

Carta ku-uni ni sa'a tee kúu Juan ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Juan ma tee kúu Gayo ma

1 Saña, tee nija'nu kúu sa, te tée sa
nuu ni Gayo, vaa kútoo ndija ña'a sa.
2 Ja kúni sa kúu ja ndaka ja sa'a ni ma,
te kendoo va'a, te koo sii ini ni, sukan
iyo va'a ini anua ni a nuu Su'si ma.
3 Vaa ni kusii ini xeen sa nuu ni ki
koo ñani o ma, te ni ka ndaka'an de
sukan kúu ndaa kúu ndija ni, sukan
iyo ni nuu ja ndaa maa Su'si o ma.
4 Masu nawa sa'a sii ini xeen-ka ña'a
i, nú masu ja cha'a, ja ni jiniso'o sa ja
ndaka sa'ya sa nuu Su'si ma, ka jika
ndaa i nuu ya.

Gayo ma, chi vivii chíndee de ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

5 Ndijin ja kútoo ña'a sa, sa'a ndija
ni sukan kúni Iya Tátnuni ma ora
jinukuechi ni nuu ñani o a, visi ñayii
in-ka ñuu ka kuu de.
6 Vaa maa de ka ndaka'an nuu ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si ma sukan
kútoo ni de ma. Va'a-ni sa'a ni ja
skaka ni de ichi jin koo de ma, vaa
ñayii ka jinukuechi nuu Su'si ma ka
kuu de,
7 vaa maa de chi ja kuechi ja ka kutoo
de ya ma, te ni ka ke koo de kuan koo
de ka kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma, te
ñatuu nawa ni ka jan-ta'vi de ja ka
wa'a ñayii masu ka jini Su'si ma.
8 Yo'o chi iyo ja jin chindee o tna'a o
ñayii ya'a ma, sukan-va'a jin chindee
o i ja jin sa'a o ji'in i ja ndaa ma.

Masu ja va'a sa'a tee kúu Diótrefes ma

9 Saña chi ni tee sa nuu ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si ma sukan jin ko
sa'a jin ko kuu i ma. Kovaa tee kúu
Diótrefes ma, ñatuu ni jan-ta'vi ña'a
de, vaa maa de chi játna ini de ja
xinañu'u-ka ko kuu de ne'un ndaka
o ma.
10 Chukan kúu ja nuna jaan sa,
ndakune'e sa sukan kúu de ma, vaa
ká'an de tnu'u ja masu kuatniñu o.
Ká'an ndeva'a de ja jin kuu sa, te ni
ñatuu iyo sii ini de ja ká'an de sukan
ma-ni, su'va ni masu jan-ta'vi de ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si o a, te nú nde
i kúni i ja kuan-ta'vi i nde ñani o a, te
ja'nu ndee de, te taji de i veñu'u ma.

Demetrio ma, sa'a de ja va'a ja ndaa

11 Gayo tee kútoo maa sa, máko
ndane'e ni sukan ka sa'a ñayii ka sa'a
ja u'vi ma, su'va sa'a ni ja va'a ma.
Ñayii sa'a ja va'a ma, sa'ya Su'si ma
kúu i, kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma chi
ñatuu jini i Su'si ma.
12 Vaa jini maa ni ja ndaka ñayii ma
ka ka'an ja va'a ja kuu Demetrio ma,
onde ndaka ñayii ka sa'a ja ndaa ma.
Suni maa sa chi ka ka'an sa ja ja va'a
kúu ja sa'a de ma, te jâ ka jini ni ja ja
ka ka'an sa a, ja ndaa ndija kúu.

Kúni Juan ma ja ki'in de te ndatnu'u de ji'in ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o ma

13 Iyo kua'a xeen ja tee sa nuu ni,
kovaa ñatuu kúni sa ja tee sa ji'in tinta
a ji'in tnumi a.
14 Vaa ndetu sa ja nde kii a, te jaan
sa, te nuu nuu o jin ka'an o.
15 Tnu'u mani ma jin koo ji'in ni.
Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña ñayii
ka ketna'a ini ji'in o a. Ndakua'a
ni nchuxi nuu ndi-in ndi-in ñayii ka
ketna'a ini ji'in o a.

Carta ni sa'a tee kúu Judas ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Judas ma ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma

1 Saña kúu Judas ñani Santiago ma, te jinukuechi sa nuu Jesucristo ma, te tée sa nuu ndijin ja ni ndakana ña'a Su'si ma ja jin ndani'i ta'vi ni ma vaa kútoo xeen ña'a ya ma, te maa Sa'ya ya Jesucristo ma jito va'a ña'a te jin koo vii jin koo va'a ni.
2 Vaa maa ya chi kúnda'vi ini xeen ña'a ya, te sa'a ya ja jin koo mani ni, te sa'a ya ja kuu jin kutoo tna'a xeen ni.

Sukan jin ndo'o jin neni tee ñatuu ka kaxtnu'u ndaa tnu'u Su'si ma (2 Pedro 2:1-17)

3 Ndijin ja kútoo ña'a sa, ndí ini sa ja jin kuu ni, te chukan kúu ja kúni sa ja tee sa nuu ni siki ja naxe jin ndani'i-ta'vi ndaka o ma nkuu. Kovaa ni ndasa'a sa kuenda, te kanuu-ka ja tee sa tnu'u ya'a ja ndaka'an-so'o sa nuu ni, ja ka kuu o ñayii ni ndasavii ni ndasava'a ña'a Su'si ma, te jin tnii vava'a ni sukan ni kaxtnu'u Su'si ma ja jin kandija o ya ma, te sukan jín ko sa'a o ni-kani ni-jika, te máko jin ko kua'a ni tnu'u ja ñayii ma, te koo jin ndaxsama i sukan ni ka kutu'va ni ma.
4 Vaa jâ ni ka kenda koo yu'u tee ja ka iyo ja jin skenaa de maa de ma, te tee ya'a chi ndimaa ja u'vi ma ka sa'a de, tna'a ja ñatuu játna ini Su'si ma. Te ka ka'an de ja kuechi ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a Su'si ma, te kuu jin sa'a o ndeva'a-ni nde a ka kuni maa o ma, te ka ka'an de ja másu jin kandija o Jesucristo iya kúu jito'o o ma, iya tátnuni nuu o ma.

5 Kovaa ja kúni sa kúu ja máko jin ndunaa ni tna'a ja ni ka jini ni ja ni sa'a Su'si ma, vaa visi ni ndene'e ya ñayii ñuu ya ma ñuu Egipto ma sukan-va'a ma jin ndo'o jin neni-ka i ma, kovaa kuee-ka ma, te ni xnaa ya ñayii ni ka sa'a so'o ma te ñatuu ni ka kandija i ma.
6 Te sukan ni sa'a tna ya ji'in ángel ñatuu ni ka kandija ma, ja ni ka xndoo i nuu ka iyo i ma, te ni masu ni ka ndi ini i ja ka ndanuu-ka i sana ñayii ma. Te chukan kúu ja maa Su'si ma ni nune'e i nuu nee ma, te ni chunee ya i onde kunu ma, te yukan jin koo maa i ni-kani ni-jika, onde kenda kivi ndakan ya kuenda nuu i ma.
7 Te suni sukan ni sa'a tna ya ji'in ñuu Sodoma ma ji'in Gomorra ma ji'in ñuu ka iyo yatni ji'in i ma, ja suni sukan ni ka yo sa'a i ja u'vi tna'a ja ñatuu játna ini Su'si ma, vaa ni ka yo kivi nduu i ji'in ndi-in ndi-in ña'a ma, te ni ka kutu'va i ja jin sa'a i ja másu jin sa'a-ka i ma. Te ni xndo'o ni xneni ña'a Su'si ma nuu ñu'u i'ni ja káyu ni-kani ni-jika ma, sukan-va'a jin kuni o ja sukan jin ndo'o jin neni ñayii ka sa'a ja u'vi sukan ni ka yo sa'a i ma.

8 Visi sa'a ni kuu ma, kovaa tee ya'a chi masu ka ndasa'a de kuenda. Te ka kuvixi maa de ja maa de ka tatnuni-ka, te ka sa'a de sukan ka jatna ini yikikuñu de ma, te sukan ka satne'e de maa de nuu Su'si ma. Te ka saxiko de ja tátnuni Su'si ma, te ni masu ka ndi ini de, vaa onde nuu ja ka tatnuni ñuu ñayivi a ka ka'an ndeva'a de.
9 Ni a ángel Miguel ma, masu ni ka'an ndeva'a i te ni masu ni ka'an u'vi i ja kuu tachi ma, nuu ka kanaa ndee i ñunde'yu Moisés ma. Su'va jiña'a i: “Maa Su'si ma ndakan kuenda nuu ro”, kúu i jiña'a i.
10 Kovaa tee ya'a chi ka ka'an ndeva'a de, visi ñatuu ka jini de nawa ka kuu ma. Kovaa ja ka jatna ini maa de ma ka sa'a de, te sukan ka kuu kiti ñatuu ka jaku'ni ini ma, sukan ka kuu de, te ka sa'a u'vi de maa de ma.

11 ¡Nda'vi maa de, ja ka sa'a de sukan ni yo sa'a Caín ma! Te ka sa'a de ja u'vi ma, sukan-va'a jin ni'i de xu'un ma, sukan ni yo sa'a Balaam ma. Te jin skenaa de maa de, sukan ni skenaa Coré ma nuu ñatuu

ni kandija de ja ká'an Moisés ma.
12 Tee ya'a chi iyo yika ja ndatna'a o
ji'in de, vaa ora ka sa'a ni viko ma chi
ja ka ndi ini-ka de kúu ja jin kaa jin
ko'o maa de, te ñatuu ka ndi ini de ja
jin kuu in-ka ñayii ma. Sukan ka kuu
viko ma ja ñatuu na ndute ka ndiso i
ma ja ñu'u kua'an ñu'u vee ña'a tachi
yi'i ma, sukan-ni ka kuu de. Xi sukan
kúu in yutnu iyo ja kuun javixi ma
te ni ñatuu nawa ni kuun ma, sani te
ni jinu kuiya tnu, te ni yichi tnu, te
sani te ka tava i onde yo'o tnu ma,
sukan-ni ka kuu tee ya'a.
13 Sukan kúu nuu ndute mar ma ja
kua'an vee nuu de ma, sukan ka kuu
tee ya'a. Te sukan kúu ti-iñu iyo
yu'u ndute ma ja ni ndututu ndaka
ja tne'e ma, sukan ka kuu ja u'vi ka
sa'a de ma, vaa masu ja vii kúu ma.
Sukan ka kuu tiuxini ja kuan koo ve
koo i ma, sukan ka kuu de, te ja iyo
tu'va nuu nee ma nuu chunee ña'a
Su'si ma, te yukan jin kun-nee maa
de ni-kani ni-jika.
14 Te suni sa'a ni ka'an tna tna'a Adán
ma tee kúu Enoc ma: "Iya Tátnuni ma,
kii ya ji'in kua'a mil ángel ya ma,
15 te ndakan ya kuenda nuu ndaka
o. Te sa'a ya ja jin ndachunaa ñayii
ni ka yo sa'a ja ñatuu játna ini ya ma,
ñayii ni ka yo jakundee tnu'u ndaa ya
ma, ñayii ni ka yo ka'an u'vi ja kuu ya
ma." Sa'a ni ka'an de.
16 Tee ya'a, ka ka'an de tnu'u ñayii
ma, te ka ndakiti ini de ja ñatuu kúu
jin sa'a de sukan ka kuni maa de ma.
Te ñií yu'u de ma-ni ka iyo ja ka ka'an
vii de ma, sukan-va'a jin kua'a ñayii
ma ja ka kuni de ma.

Ndáka'an-so'o Judas ma sukan jin kandija o tnu'u Su'si ma

17 Kovaa ndijin ja ka kutoo tna'a o
a, jin kona'a ni sukan ni ka yo ka'an
tee ni tetniñu Jesucristo iya tátnuni
nuu o a,
18 ja: "Kivi ve kuyatni ja ndii Jesu-
cristo ma, kenda koo tee jin jakundee
ña'a, te ma jin kandija de ja ka ka'an
o a, te jin sa'a de ja u'vi sukan ka
jatna ini yikikuñu de ma." Sa'a ni ka
yo ka'an tee ni tetniñu Jesucristo ma.
19 Te tee ñatuu ka kandija ja ka ka'an
o ma chi ka sa'a siin de in jichi in
jichi ñayii ka kandija Su'si ma, vaa
ka sa'a de sukan ka jatna ini maa
yikikuñu de ma, vaa ñatuu ka iyo de
ji'in Xtumani Ndios ma.
20 Kovaa ndijin ja ka kutoo tna'a o
a, jin konukuiñi va'a ni nuu tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si o a ja jâ ni ka kandija
o ma, te ka kukanu ini o maa ya
ma, te jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma
sukan káxtnu'u maa Xtumani Ndios
ma.
21 Ja sukan kútoo ña'a Su'si ma, te
jin ko sa'a ni sukan játna ini ya ma,
nani ka ndetu o Jesucristo iya tátnuni
nuu o a, ja na kunda'vi ini ña'a ya,
sukan-va'a jin koo o ni-kani ni-jika
nuu iyo ya ma.
22 Jaku ñayii ka jani ini ja nú ndija
xi masu ndija ma, jin chindee ni i ja
jin kandija i.
23 Jin ndaka'an-so'o ni nuu ñayii ja
kuan koo i ichi nuu ñu'u i'ni ma,
sukan-va'a na jin kaku i. Jin kunda'vi
ini ni ñayii ka sa'a ja u'vi ma. Kovaa
jín ko koto va'a ni maa ni, nasa
yukan, te jin sa'a ni sukan ka sa'a i
ma, te vitna ja Su'si ma chi ndakan
ya kuenda nuu o. Vaa onde sa'ma ka
ne'nu i ma ka ndiso kuechi ja u'vi ka
sa'a i ma. Chukan kúu ja jin saxiko
ni ja u'vi ka sa'a i ma. Nú ña'a te
ndandava ndee ña'a i, te jin ko kuu
tna ni sukan ka kuu i ma, te masu
kuu.

Sukan chíñu'u Judas ma Su'si ma

24 Su'si ma, kuu koto va'a ña'a ya ja
ma jin sa'a ni ni-in ja u'vi, sukan-va'a
ma jin kotuu ni, sukan-va'a ñatuu
ni-in kuechi jin kondiso o, te kenda
koo sii ini o nuu tatnuni vivii ya ma.
25 Vaa maa in-ni ya kúu Su'si, te maa
in-ni ya neva'a tnu'u ndichi. Te maa
ya ni skaku ña'a nuu ja u'vi ma. Te ja
maa Jesucristo iya tátnuni nuu o a, te
kóo jayiñu'u nuu maa Su'si ma, vaa
iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma,
te maa ya tátnuni nuu ndaka o onde
xinañu'u ma te onde vitna a, te maa
ya tatnuni ni-kani ni-jika. Te sukan
kó kuu.

Tnu'u ni kaxtnu'u Jesucristo ma nuu tee kúu Juan ma ja sukan ko kuu ma

Tnu'u ni ndakaxtnu'u Jesucristo ma nuu o a

1 Maa Su'si ma ni wa'a tnu'u ya'a
nuu Jesucristo ma, ja ndákaxtnu'u ya
nuu o ja ka jinukuechi o nuu ya
a, tna'a ja jin ko kuu ma, te masu
jin kukuee-ka. Te maa Su'si ma
ni tetniñu ángel ya ma, sukan-va'a
kaxtnu'u i nuu Juan tee jinukuechi
nuu ya ma.
2 Te ni ndaka'an ni ndakachi de
sukan ká'an tnu'u Su'si ma, te ni jini
de sukan sa'a sukan kuu Jesucristo
ma, te ndáka'an de ndaka sukan ni
jini de ma.
3 Chukan kúu ja ñayii ká'vi tnu'u ndee
nuu tutu ya'a ji'in ñayii niniso'o tnu'u
ndee nuu tutu ya'a, ja vava'a kúu i
nuna sa'a i ndaka sukan ká'an ma,
vaa jini i sukan ká'an ja ko kuu ma.
Te jâ ve kuyatni kivi a.

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Juan ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ndi-uja ñuu Asia ma

4 Juan ma kúu sa, te tée sa nuu ni ja
ka kuu ni ñayii ka kandija Su'si ma ja
ka ndatna'a ni ndi-uja ñuu ka iyo ñuu
Asia ma. Kúni sa ja maa Su'si ma, ja
iyo ya ji'in ndi-uja ja vii ja va'a ñu'u
ini anua ya ma ja ka iyo nuu núkoo
ya ma, te na sa'a ya ja jin koo vii jin
koo va'a ni te jin koo mani ni, vaa
maa ya iyo vitna, te suni maa ya iyo
onde xinañu'u ma, te maa ya ndii ma.
5 Te sukan tna na sa'a maa Jesucristo
iya káxtnu'u ndaa ndaka sukan iyo ja
ko kuu ma, iya ni ndateku xinañu'u
ne'un ñayii ni ka ji'i ma, iya tátnuni
nuu ndaka tee ka tatnuni ñuu teyu o
a ja ka iyo de ñuu ñayivi a.

Te maa ya kúu iya ni kutoo ña'a,
te ni ndakate ya ndaka kuechi o ma
ji'in niñi ya ma.
6 Te ni sa'a ya ja ni ka nduu o rey,
te ni ka nduu o sutu, sukan-va'a jin
kunukuechi o nuu Yuva ya Su'si ma.
Te nuu maa ya koo jayiñu'u, vaa maa
ya kúu iya tátnuni ni-kani ni-jika. Te
sukan kó kuu.
7 Jin konde'ya ni ja ndenda ya nuu
viko ma, te ndaka ñayii ma, jin kuni
i sukan ndenda ya ma, onde ñayii ni
ka ja'ni ya ma, jin kuni i. Te ndaka
ñayii ka iyo ndaka ñuu ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, jin ndanda'yu i, kuechi ja
sukan ni ndo'o ya ma. Saa vi, te
sukan kó kuu.
8 Te ka'an Su'si Iya Tátnuni ma:
"Maa sa kúu letra xinañu'u ma, te
maa sa kúu letra sandi'i-nka ma, te
maa sa ni skeja'a ndaka ja iyo a, te
maa sa sinu ndaka", kúu ya ká'an ya.
Te maa ya iyo vitna, te maa ya iyo
onde xinañu'u ma, te maa ya ndii ma,
te maa ya kúu iya kúu sa'a ndaka ma.

Sukan ni jininuu Juan ma Jesucristo iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi ya

9 Saña, kúu sa Juan ma tee ka
ketna'a ini ji'in ni ma, te ndó'o néni
sa sukan ka ndo'o ka neni ni a, te
kánda sa sukan ka kanda ni a ja maa
Jesucristo ma. Te ja maa ya, te jin
koo o nuu tatnuni ya ma. Iyo sa ñuu
luluu nani Patmos ja iyo nuu ndute
mar ma. Ni ki koo i ni ki xsia'a ña'a
i ya'a, kuechi ja ni yo kaxtnu'u sa
tnu'u Su'si a te ni yo ndaka'an sa
sukan ni yo sa'a Jesucristo ma.
10 In kivi ndáchiñu'u o Iya Tátnuni
ma, te yikuu sa ndáchiñu'u sa ya, te
ni kenda Xtumani maa ya ma siki
sa a, te ichi yata sa ma ni jiniso'o
sa ja ni kuu yu'u sukan kúu yu'u in
trompeta.
11 Te ni ka'an:

—Maa sa kúu letra xinañu'u ma,
te maa sa kúu letra sandi'i-nka ma,
te maa sa kúu iya iyo onde xinañu'u
ma, te maa sa kúu iya koo onde
sandi'i-nka ma, vaa maa sa tátnuni
nuu ndaka tu'u. Te tee ni in nuu
libru ndaka ja nde'ya ni a, te tetniñu
ni nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja
ka ndatna'a i ndi-uja ñuu ka iyo ñuu
Asia ma: ñuu Éfeso ma, ji'in ñuu

Esmirna ma, ji'in ñuu Pérgamo ma, ji'in ñuu Tiatira ma, ji'in ñuu Sardis ma, ji'in ñuu Filadelfia ma, ji'in ñuu Laodicea ma —kúu ká'an.

12 Te ni konenuu sa ja kuni sa na in ká'an ji'in sa ma, te nuu ni konenuu sa ma, ni jini sa uja candileru nani-maa oro.
13 Te me'ñu ndi-uja candileru ma ni jini sa ja núkuiñi maa ya, te kaa ya sukan kaa ya nuu ni kii ñayivi ya ñuu ñayivi ya. Ne'nu ya in sa'ma kani te kénda onde nuu ja'a ya ma, te nu'ni in sa'ma oro anchu pechu ya ma.
14 Te xini ya ma ji'in ixi xini ya ma kuijin kuijin, sukan kuijin ixi ndikachi ma, xi sukan kuijin yu'va kúun ora kúvijin xeen ma. Te nduchinuu ya ma ka kanda'a sukan kánda'a ñu'u ndú'va ma.
15 Te ja'a ya ma, ka ndaa i sukan kaa kaa nani bronce lilii ja yika ni ndee i nuu ñu'u i'ni ma. Te sukan nini'i kúu yu'u ndute nuu jika kua'a de ma, sukan nini'i ká'an ya ma.
16 Te nda'a kua'a ya ma yinda'a ya uja tiuxini, te yu'u ya ma kée in yuchi kuiñi kúu espada, te nuu i ma ji'in yata i ma inuu xen-xeen, te nuu ya ma kánda'a sukan kánda'a kandii ma ora ndíi vava'a ma.
17 Te nuu ni jini sa ya ma, ni kotuu sa nuu ja'a ya ma kuenda tnu'u ja ni ji'i sa. Te ni sonee ya nda'a kua'a ya ma siki sa a, te ni ka'an ya:

—Máko koyu'u ni. Maa sa kúu xi-nañu'u ma, te maa sa kúu sandi'i-nka ma,
18 te maa sa kúu iya téku ma. Te maa sa, ni ka ja'ni ña'a ñayii ma, te ni ndateku sa ja koteku sa ni-kani ni-jika, te yinda'a sa ndakaa andeya ma.
19 Tee ni ndaka ja ni jini ni a ja kuu ñuu ñayivi a vitna, ji'in ja ko kuu kivi ki'in o ma.
20 Cha'a kúu ja kúni ka'an ndi-uja tiuxini yinda'a sa nda'a kua'a sa a, ji'in ndi-uja candileru oro ja ni jini ni ma: Ndi-uja tiuxini ma ka kuu ángel ka jito ñayii ka kandija Su'si ma, te ndi-uja candileru ma ka kuu maa ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ndi-in ndi-in ñuu ma —kúu ya ká'an ya.

2

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma

1 Te ká'an ya:

—Tee ni nuu ángel jito ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma: "Sa'a ká'an iya yinda'a ndi-uja tiuxini ma iya jika me'ñu ndi-uja candileru oro ma:
2 Jini ri ndaka ja sa'a ro a, sukan tnundo'o satniñu ro a te sukan kánda ro a, te sukan ñatuu játna ini ro ñayii ka sa'a ja u'vi ma, te sukan jitotnuni ro tee ka ka'an ja tee ni tetniñu ña'a Su'si ma ka kuu de, te ni jini ro ja masu inundija de ja sukan ka ka'an de ma, vaa ka xnda'vi ña'a de.
3 Te ndó'o néni ro, kovaa ja maa ri, te kánda ro, te masu kuíta ro.

4 'Kovaa iyo jaku kuechi ro nuu ri, vaa ñatuu kútoo-ka ña'a ro sukan ni kutoo ña'a ro onde xinañu'u ma.
5 Ndaka'án sukan ni yo kuu ro kivi ni yo kutoo ña'a ro ma, te ndakani ndaka'vi ini, te ndasatniñu sukan ni yo sa'a ro xinañu'u ma. Vaa nú ña'a, te kenda yachi ri nuu iyo ro a, te nú ma ndakani ndaka'vi ini ro te ndakatanuu ña'a ro chi xtandiyo ri candileru ro a nuu iyo i ma.

6 'Kovaa iyo in ja va'a ja sa'a ro, vaa ñatuu játna ini ro te saxiko ro ja ka sa'a ñayii ka kuu nicolaítas ma tna'a ja saxiko tna ri ma.

7 'Nde ni iyo so'o, te koniniso'o va'a ni ja ká'an Xtumani Ndios ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka ndatna'a i ndaka ñuu ma. Nú na in na kanda ja sa'a i ja va'a ma, te kua'a sa ja kaa i ja kuun yutnu sa'a ja koteku ñayii ma yutnu iyo sasava nuu vivii nani paraíso ma nuu iyo maa Su'si ma", —kúu ya ká'an ya nuu sa ma.

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Esmirna ma

8 Te ká'an ya:

—Tee ni nuu ángel jito ñayii ka
kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu
Esmirna ma: “Iya kúu xinañu'u ma,
iya kúu sandi'i-nka ma, iya ni ji'i te
ni ndateku ya ma kúu iya ká'an sa'a:
9 Jini ri sukan sa'a ro te sukan ndó'o
néni ro te sukan kúnda'vi ro, kovaa
ro'o chi xiku kúu ro. Te jini ri sukan
ka ka'an ndeva'a ñayii ka ka'an ja
judío ka kuu i ma nuu ro ma, kovaa
masu ka sa'a i sukan iyo ja jin sa'a i
ma, vaa sukan kúu nuu ka ndatna'a
ñayii ka ndikin tachi ma, sukan ka
kuu i nuu ka ndatna'a i ma.
10 ’Má koyu'u ro sukan ndó'o néni
ro a, chi vaa tachi ma chi chinee i nde
ro a vekaa ma ja kototnuni ña'a i, te
ndo'o neni ro uxi-ni kivi. Kovaa maa
in-ni ri ku'un ini ro onde kivi kûu
ro ma, te skuta'vi ña'a ri in corona
ja kúni ka'an ja koteku ro ni-kani
ni-jika.
11 ’Nde ni iyo so'o, te koniniso'o
va'a ni ja ká'an Xtumani Ndios ma
nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja
ka ndatna'a i ndaka ñuu ma. Nú
na in na kundee i ja sa'a i ja va'a
ma, chi ndani'i ta'vi i te masu nawa
ndo'o i kivi kenda ja ndakan Su'si ma
kuenda ma, kovaa ñayii ñatuu ni ka
yo sa'a ja va'a ma chi jin skenaa i
maa i.” —Sa'a ni ka'an ya.

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Pérgamo ma

12 Te ká'an ya:

—Tee ni nuu ángel jito ñayii ka
kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu
Pérgamo ma: “Iya neva'a yuchi kuiñi
kúu espada ma ja xen-xeen nuu i ji'in
yata i ma kúu iya ká'an sa'a:
13 Jini ri sukan sa'a ro a ji'in ndenu
iyo ro a, ja iyo ro ne'un ñuu nuu
núkoo tachi ma ja tátnuni i ma. Kovaa
masu nde ndúnaa ña'a ro, ni a xndoo
ro tnu'u kándija ro a, visi iyo ro ñuu
nuu tátnuni tachi ma, te ni jini ro ja
sukan ni ka ja'ni i Antipas tee ni yo
kaxtnu'u ndaa na in kúu ri ma.
14 ’Kovaa iyo jaku ja ñatuu játna
ini ri ja sa'a ro a, vaa wa'a ro tnu'u
nuu ka iyo ro a ka iyo tna ñayii ka
ndikin sukan ni yo kaxtnu'u Balaam
ma nuu Balac ma ja kuu jin kaa ñayii
Israel ma ja ni ka yo sonee i nuu ja
masu Su'si ka kuu ma, ji'in ja jin kivi
nduu i ji'in ndi-in ndi-in ña'a ma, te
ña'a ma ja jin kivi nduu ña ji'in ndi-in
ndi-in tee ma, te sukan, te ka sa'a i ja
ñatuu játna ini Su'si ma.
15 Te suni wa'a ro tnu'u ja nuu ka iyo
ro a ka iyo tna ñayii ka ndikin sukan
ka kaxtnu'u ñayii ka kuu nicolaítas
ma, tna'a ja ñatuu játna ini ri ma.
16 Te chukan kúu ja ndakani ndaka'vi
ini te xndoo ro ja u'vi sa'a ro ma, vaa
nú ña'a, te kenda yachi ri nuu iyo ro
a, te kanaa ri ji'in ñayii ma ji'in yuchi
kuiñi kúu espada ja kée yu'u ri a, te
nda'vi maa ro.
17 ’Nde ni iyo so'o, te koniniso'o
va'a ni ja ká'an Xtumani Ndios ma
nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka
ndatna'a i ndaka ñuu ma. Nú na in
na kundee ja sa'a i ja va'a ma chi
kua'a sa ja kaa i ja nani maná ma
ja ñatuu na in jini ma, te kua'a sa in
yuu kuijin luluu vivii kaa, te nuu yuu
yukan nukondee ja nukonani jaa i
ma, te ni-in ñayii masu kuu kuni, nú
masu ja maa in-ni ñayii kuta'vi ma.”
—Sa'a ni ka'an ya.

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Tiatira ma

18 Te ká'an ya:

—Tee ni nuu ángel jito ñayii ka
kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu
Tiatira ma: “Sa'ya Su'si ma iya
kánda'a nduchinuu ya ma sukan
kánda'a ñu'u ndú'va ma, iya ka ndaa
ja'a ya ma sukan kaa bronce lilii ma
kúu iya ká'an sa'a:
19 Jini ri sukan sa'a ro ja va'a ma,
ji'in ja sukan kútoo ro tna'a ro ma,
ji'in ja sukan kándija ña'a ro a, ji'in ja
sukan jinukuechi ro nuu ri a, ji'in ja
sukan kánda ro visi ndó'o néni ro a,
te kua'a-ka ja sa'a ro vitna sana onde
xinañu'u ma.
20 ’Kovaa iyo jaku ja ñatuu játna ini
ri ja sa'a ro, vaa wa'a ro tnu'u ja
kaxtnu'u ña'a sa'a sukan ni yo sa'a
ña'a nani Jezabel ma, ja sa'a ña tnu'u

ja ndákaxtnu'u ña tnu'u ni wa'a Su'si
ma, te sukan, te kúndee ña xnda'vi
ña ñayii ka jinukuechi nuu ri a, ja ka
jaa i tna'a ja ka jakin tuu ñayii ma
nuu ja masu Su'si ka kuu ma, ji'in ja
ka kivi nduu tee ma ji'in ndi-in ndi-in
ña'a ma, te ña'a ma ka kivi nduu ña
ji'in ndi-in ndi-in tee ma.
21 Jâ ni yo ndetu ri ja na ndakani
ndaka'vi ini ña ja ni yo sa'a ña ma,
kovaa ñatuu kúni ña ja xndoo ña ja
sa'a ña ma.
22 Chukan kúu ja sa'a ri ja kavatuu
ña nuu jito ña ma, te ndo'o neni ña,
te suni sukan xndo'o xneni ri ñayii
ka sa'a ja u'vi ji'in ña ma, nú ma jin
ndakani jin ndaka'vi ini i.
23 Te sa'ya ña ma, xtnakue'e ri i, te
jin kûu i, te ndaka ñayii ka ndatna'a
ndaka ñuu ma, jin kuni i ja maa ri
kúu iya jinitnuni nawa ka ñu'u ini
anua ñayii ma ji'in ndaka nawa ka
jani ini i ja jin sa'a i ma, ndaka jini ri
te maa ri ndakua'a nuu ndi-in ndi-in
ñayii ma nawa ni ka yo sa'a ni ka yo
kuu i nuu ri ma, nú ja va'a xi ja u'vi.

24 'Kovaa ndijin ja ka iyo ni ñuu
Tiatira a te ñatuu ka ndikin ni ja
jin ko sa'a ni sukan káxtnu'u ña'a
yukan, tna'a ja ka ka'an kua'a ñayii
ma ja tnu'u ndichi káxtnu'u maa tachi
ma kúu ma, te nuu maa ni, masu
tatnuni-ka sa in-ka ja jin sa'a ni a.
25 Kovaa tna'a ja ni ka kutu'va ni a,
te jin ko koto vava'a ni onde kivi ndii
sa ma.

26 'Nú na in na kundee sa'a i ja
ni tatnuni sa ma, onde kivi jinu te
ndii sa ma, te maa sa kua'a tnu'u ja
tatnuni i nuu ndaka ñuu ma.
27 Te kinda'a i yutnu xii kaa ma, te
xnaa i ñuu ma, sukan ka ta'vi i ko'o
ñu'u ma, te tatnuni i sukan tátnuni
maa sa a, vaa sukan ni taa Yuva sa
ma tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja tátnuni
sa ma.
28 Te skuta'vi sa i in ja vii ja va'a
sukan kaa kimi kana xtnee ne'e ma.

29 'Nde ni iyo so'o, te koniniso'o
va'a ni sukan ká'an Xtumani Ndios
ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja
ka ndatna'a i ndaka ñuu ma." —Sa'a
ni ka'an ya.

3

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Sardis ma

1 Te ká'an ya:
—Tee ni nuu ángel jito ñayii ka
kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Sardis
ma: "Iya neva'a uja ja vii ja va'a ini
anua ya ma ji'in uja tiuxini ma, kúu
iya ká'an sa'a: Jini ri ndaka sukan
sa'a ro a, ja ka ka'an i ja téku ro,
kovaa jâ ni ji'i ro.
2 Ndachu'un ini, te ndasunkani va'a
ja ka iyo ja sani te jin kotuu ma, vaa
ndaka ja sa'a ja kúu ro a chi masu ka
iyo va'a i nuu Su'si ma.
3 Ndaka'án tnu'u vii tnu'u va'a ni
kutu'va ro ma, te ndakani ndaka'vi
ini te ndakokuiñi ichi ri a, te ndakoto
va'a ja ni kunda'a ro ma. Kovaa nú
ma ndakoto va'a ro, te kenda ri nuu
iyo ro a, sukan kénda in kui'na, te ni
ma kuni ro na ora kenda ri nuu iyo
ro a.

4 'Kovaa ka iyo jaku-ka ñayii ñuu
Sardis ma ja ñatuu jin satne'e-ka i
sa'ma ka ne'nu i ma, te ñayii ya'a chi
jin kone'nu i sa'ma kuijin kuijin, te
kuan koo ve koo i ji'in ri jin ko kuu i,
vaa ni ka kandija i, te suu i ka iyo ja
jin koo i ji'in ri.

5 'Nú na in na kundee sa'a i ja
va'a ma, chi kone'nu i sa'ma kuijin
kuijin ma, te ma xnaa ri ja nani i
ma nuu libru ka ndee ja ka nani
ñayii jin koteku ni-kani ni-jika ma, te
ndaka'an ri ja nani i ma nuu Yuva ri
ma, ji'in nuu ángel ya ma, ja maa i
kúu ñayii ni kandija ña'a ma.

6 'Nde ni iyo so'o, te koniniso'o
va'a ni ja ka'an Xtumani Ndios ma
nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka
ndatna'a i ndaka ñuu ma." —Sa'a ni
ka'an ya.

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Filadelfia ma

7 Te ká'an ya:
—Tee ni nuu ángel jito ñayii ka
kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu
Filadelfia ma: "Su'si ndija ma, iya
ndimaa sa'a ja va'a ma, iya yinda'a

ndakaa ma ja tátnuni ya sukan ni yo
tatnuni David ma, iya ndákune ma te
masu na in ndakasi ma, iya ndákasi
ma te masu na in ndakune ma, ká'an
sa'a:
8 Maa ri chi jini ri ja sa'a ro a, te
ni ndakune nda'a ri ye'e a nuu ro,
te ñatuu na in kuu ndakasi, vaa visi
jaku-ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu iyo
ji'in ro, kovaa kándija ro tnu'u ni
tatnuni ri a, te ñatuu nama ni ka'an
ro ja ñatuu jini ña'a ro.
9 Ka iyo ñayii ka ndatna'a veñu'u nuu
ka ndachiñu'u i tachi ma ja ka ka'an
i ja ñayii judío ka kuu i ma, kovaa
masu inundija i, su'va ka xnda'vi
ña'a i. Te sa'a ri ja ki koo i, te jin
kunukoo jiti i nuu ja'a ro a, te jin
ndakunitnuni i ja ro'o chi kútoo ña'a
ri.
10 Vaa ni kandija ro tnu'u ni ka'an ri
a, te ni kanda ro, visi ni ndo'o ni neni
ro, te chukan kúu ja ru'u ya chi koto
va'a ña'a ri ora kenda ja jin ndo'o
jin neni ndaka ñayii ka iyo ni-ka'nu
ñuu ñayivi a, sukan-va'a kototnuni ri
i naxe ka iyo i.
11 'Vitna, sani te kenda yachi ri.
Koto va'a ja neva'a ro a, sukan-va'a
ñatuu na in xtandee corona ro ma.
12 'Nú na in kundee ja sa'a i ja va'a
ma, te sa'a ri ja kituu i veñu'u Su'si
maa ri ma, te masu ndee-ka i yukan.
Te nuu i ma kondee ja nani Su'si ri
ma, ji'in ja nukonani jaa maa ri ja
kúu ri Jesús a ji'in ja nani ñuu maa
Su'si ri ma ja kuu Jerusalén jaa ma ja
nune'e ya onde andivi nuu iyo maa
ya ma.
13 'Nde ni iyo so'o, te koniniso'o
va'a ni ja ká'an Xtumani Ndios ma
nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka
ndatna'a i ndaka ñuu ma." —Sa'a ni
ka'an ya.

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Laodicea ma

14 Te ká'an ya:

—Tee ni nuu ángel jito ñayii ka
kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu
Laodicea ma: "Iya xsinu ndaka ma,
Su'si ndija ma, iya jini ndaka ma, iya
iyo onde xinañu'u ma nuu ni keja'a
ya ni sa'a ya ñuu ñayivi ya, ká'an sa'a:
15 Ru'u ya chi jini ri ja sa'a ja kuu
ro a, ja nunuu-ni iyo ro ichi ri a, te
nunuu ma iyo ro in-ka ichi ma, te ni
masu vijin ro, ni masu i'ni ro. ¡Naka
va'a-ka, nute vijin ro xi i'ni ro!
16 Kovaa ni a vijin ro, ni a i'ni ro
a. Yika-ni ja vivi'i-ni yi vixi ro, te
chukan kúu ja kúkini ini ña'a ri ja
sukan kúu ro a.
17 Vaa ká'an ro: Ru'u ya chi kúxiku
ri, te ni kuxiku-ni maa ri, te ñatuu
nawa jiniñu'u-ka ri, ká'an ro. Te
masu jini ro ja masu iyo sii ini ro,
su'va kunda'vi ro, te kuaa ro, te iyo
vichi ro, te ni masu ja kuu kúu ro.
18 Chukan kúu ja ndáka'an-so'o ri
nuu ro ja kuaan ro nuu ri oro
ni nduu nanimaa ni sa'a ñu'u i'ni
ma, sukan-va'a nduxiku ndija ro,
te kuaan tna ro sa'ma kuijin kui-
jin, te kone'nu ro, sukan-va'a ma
kukan-nuu ro ja jin kuni ñayii ja iyo
vichi ro a. Tnaa coliriu nduchinuu
ro a, sukan-va'a ndundijin nuu ro a,
te kuni ro nde ichi kua'an ro a.
19 Vaa ru'u ya chi ndáka'an-so'o ri
nuu ñayii kútoo ri ma na kuechi sa'a i
ma, te xndo'o xneni ri i. Chukan kúu
ja, va'a-ka ja ndakani ndaka'vi ini ro
te ndakatanuu ña'a ro.
20 'Ndakonde'ya, vaa iyo ri ye'e a, te
kána ri. Na in jiniso'o ja ká'an ri ma
te ndakune i ye'e i ma, te kivi ri nuu
iyo i ma, te kuxini ri ji'in i, te maa i
kuxini ji'in ri.
21 'Nú na in kundee ja sa'a i ja va'a
ma, te kua'a ri tnu'u ja kunukoo i
ji'in ri nuu tatnuni ri ma, sukan tna
ni kundee ri ma, te ni jinkoo ri ji'in
Yuva ri ma nuu núkoo ya ja tátnuni
ya ma.
22 'Nde ni iyo so'o, te koniniso'o
va'a ni ja ká'an Xtumani Ndios ma
nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka
ndatna'a i ndaka ñuu ma." —Sa'a ni
ka'an ya.

4

Sukan ka chiñu'u i Su'si ma ichi andivi ma

1 Nuu ni jinu ma, te ni yo nde'ya sa,
te ni jini sa in ye'e nune onde andivi
ma. Ja ni jiniso'o sa xinañu'u ma, ja
kúu yu'u sukan kúu yu'u trompeta
ma, ni ka'an nuu sa in-ka jichi:
—Ki kaa ni ya'a, te kaxtnu'u sa ja
jin ko kuu, nuna jinu jin ko kuu ja ka
yikuu a —kúu ya ká'an ya.
2 Te maa ora yukan-ni ni ndunda'a
ña'a maa Xtumani Ndios ma, te ni
jini sa in nuu núkoo Iya Tátnuni ma
ja iyo onde andivi ma, te núkoo ya.
3 Te vivii kaa ya sukan vivii kaa in
yuu nani jaspe ji'in yuu nani cor-
nalina ma, te vivii kaa in tikoya'nde
ni ndakonduu nuu núkoo ya ma, te
kaa sukan kaa yuu nani esmeralda
ma.
4 Te suni ni ka ndakonduu ña'a
oko kuun nuu kuu kunukoo o ma,
te yukan ka nukoo oko kuun tee
nija'nu, te ka ne'nu de sa'ma kuijin
kuijin, te ka yoxtnee corona oro xini
de ma.
5 Te nuu núkoo ya ma jándute, te
kúu sukan kúu ora kána savi ma, te
ka kuu yu'u. Te ichi nuu nde'ya ya
ja núkoo ya ma, te ka kanda'a ka
kanda'a-nka uja nuu ka ndu'va ñu'u,
ja ka kuu i uja ja vii ja va'a ñu'u ini
anua ya ma.
6 Te ichi nuu nde'ya ya ja núkoo ya
ma iyo in sukan kaa nuu ñu'u ndute
mar ma, te ndii ni'ni i sukan kaa
vidriu ma, te yatni nuu núkoo ya ma
ni ka ndakonduu ña'a kuun kiti ka
teku, te ichi nuu ti ma ichi yata ti ma
ka ndenee nduchinuu ti.
7 Kiti xinañu'u ma sukan kaa in
ndika'a kaa ti, te kiti ku-uu ma sukan
kaa in xndiki jaa, te nuu kiti ku-uni
ma sukan kaa nuu in tee kaa, te kiti
ku-kuun ma sukan kaa in ya'a tioko
kaa ti, te ndáva ti.
8 Te ndi-kuun kiti ka teku ma, te
ndi-in ndi-in ti ka ndenee iñu ndijin,
te ichi yata ndijin ti ma ji'in ichi chii
ndijin ti ma ka ndenee nduchinuu ti,
te nduu ñuu ka ka'an ka ka'an-ni ti:
Iya ii, iya ii, iya ii kúu Su'si Iya Tátnuni
ma,
iya kúu sa'a ndaka ma,
iya ni iyo ma, iya iyo vitna a,
iya iyo ja kii ya ma,
ka kuu ti ka ka'an ti.
9 Te ndaka ora ka ndachiñu'u ti ji'in
ka ndakuan-ta'vi ti nuu iya núkoo
ma, iya téku ni-kani ni-jika ma,
10 te oko kuun tee nija'nu ma, ka
jinkoo jiti de nuu iya núkoo ma, te
ka chiñu'u de ya, vaa téku ya ni-kani
ni-jika. Te ka kune'e de corona de ma
nuu núkoo ya ma, te sa'a ka jiña'a de
ya ja ka ndachiñu'u de ya ma:
11 Iya Tátnuni, maa in-ni ni iyo ja ni'i
ni ja vii ja va'a ji'in jayiñu'u jin
ndataa sa ma,
vaa ndákunitnuni sa ja maa in-ni ni
iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu,
vaa maa in-ni ni ni sa'a ndaka ja iyo
a,
te ja kúu ini maa ni, te ni ka
kuva'a i, te ka iyo i,
ka kuu de ka jiña'a de.

5

Sukan ka chiñu'u i Su'si ma, ji'in Jesús iya kúu sukan kúu Ndikachi Jaa ma

1 Te ni jini sa ja nda'a kua'a iya
núkoo ma yinda'a ya in tutu kani te
ndee tnu'u Su'si ma ichi nuu i ma ichi
yata i ma, te ni nukun-tuu i, te ka
ndenee uja sellu ya.
2 Te ni jini sa in ángel neva'a tnu'u
ndee tnu'u ndatnu, te káyu'u nini'i i
ká'an i:
—¿Na in kúu ja kaa ja iyo i ja kuu
ndakana i sellu ka ndenee va'a tutu
ñutuu ma, sukan-va'a ndatnana tutu
ma? —kúu i ká'an i.
3 Te ni-in i iyo ja kuu ndakune i,
vaa ni a in ja iyo ichi andivi ma, vaa
ni a in ja iyo ichi nuu ñu'ú a, vaa ni a
in ja iyo ichi chii ñu'ú a ñatuu ni kuu
ndakana i tutu ñutuu ma, sukan-va'a
konde'ya i ja ka'vi i.
4 Te nda'yu xeen sa, vaa ñatuu ni ka
ndani'i i na in iyo ja kuu ndakana i
tutu ma, sukan-va'a ka'vi i.
5 Te in tee nija'nu ma ká'an:
—Má konda'yu-ka ni, vaa ya'a iyo
iya iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu
sukan kúu in ndika'a ma, iya ni kee
ne'un sa'ya tata tee ni yo nani Judá
ma, vaa suni ne'un yukan ni kee
David ma, te ne'un sa'ya tata David

ma ni kee ya ma, te maa ya ni kundee
te iyo ya ja ndakana ya ndi-uja sellu
ma te ndatnana tutu ñutuu ma —kúu
de ká'an de.
6 Te ni yo nde'ya sa, te ni jini sa ja
sasava nuu núkoo ya ma, ji'in sasava
nuu ka iyo kuun kiti ka teku ma,
ji'in sasava nuu ka iyo tee nija'nu
ma, núkuiñi in iya kúu sukan kúu in
ndikachi jaa. Te visi na'a ti ja jâ ni
ka ja'ni i ti te ni ka ndakua'a i ti
nuu Su'si ma, kovaa téku ti. Te ka
iyo uja ndiki ti ji'in uja nduchinuu
ti, te ndi-uja nduchinuu ti ma ka kuu
ndi-uja ja vii ja va'a ñu'u ini Su'si ma
ja ni tetniñu ya ñuu ñayivi a. Te iya
kúu sukan kúu ndikachi jaa ni jini
sa ma kúu maa Jesucristo iya ni kii
ñayivi ñuu ñayivi a.
7 Te ni jan tu'va ya nuu núkoo Su'si
ma ja yinda'a ya tutu ma ji'in nda'a
kua'a ya ma, te ni tnii Jesús ma.
8 Te nuu ni tnii ya ma, ndi-kuun
kiti ka teku ma ji'in ndi-oko kuun
tee nija'nu ma, ni ka jinkoo jiti de
ji'in ti nuu Jesucristo ma iya ni ndo'o
sukan ka sa'a i ji'in ndikachi jaa ma,
te ndaka de ka yinda'a yutnu nani
arpa ma yutnu tée o yaa ma, ji'in
nuu ka ñu'u ja ka jaxiko asi ma, te
ndimaa oro ka kuu i, te kuenda tnu'u
ja ndaka cha'a ka kuu ndaka ja vii ja
va'a ka ndakuan-ta'vi o nuu Su'si ma
ora ka jikan-ta'vi o ma, ja ka kuu o
ñayii ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a i ma.
9 Te ka jita de in yaa jaa nuu ya, ja
ká'an:
Maa ni iyo ja kuu tnii ni tutu a
te ndakana ni sellu ka ndenee a,
vaa maa in-ni ni ni ji'i ja kuechi ka
ndiso sa ma,
te ji'in niñi maa ni ma ni
ndakuaan ña'a ni,
ja ka iyo sa ndaka ñuu ma, ja ka ka'an
sa ndaka sa'an ma,
ja ka iyo sa ndaka ñuu kuechi ma
ji'in ñuu na'nu ma,
ja ni ka nduu sa sa'ya Su'si ma.
10 Te ni sa'a ni ja ni ka nduu sa ñayii
ka ndanuu
te ni ka nduu sa sutu ja jin
kunukuechi sa nuu Su'si ma,
te jin tatnuni sa ñuu ñayivi jaa ma
ka kuu de ka jiña'a de.
11 Te ni yo nde'ya sa, te ni jiniso'o
sa ja ka ka'an kua'a ángel ni ka
ndakonduu nuu núkoo ya ma, ji'in ja
ka ka'an kuun kiti ka teku ka iyo ma,
ji'in ja ka ka'an tee nija'nu ma, te ûni
kua'a xen-xeen i ka kuu ja ûni masu
kundee o ka'vi o.
12 Te sa'a ka kayu'u i ka jita i:
Iya kúu sukan kúu in ndikachi jaa
ma, iya ni ka ja'ni i ma,
téku ya, te iyo tu'va ya ja keja'a
ya tatnuni ya,
te ni'i ya ndaka ja va'a ma, ji'in ndaka
tnu'u ndichi ma,
ji'in ndaka tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ma, ji'in ndaka
jayiñu'u ma,
ji'in ndaka ja jin ndaka'an jin
ndakachi o nuu ya ma ja ka
jita o ma.
Sa'a ka jita ka jita-nka i.
13 Te ni jiniso'o sa ja ka ka'an ndaka
ja ka iyo andivi ma, ji'in ndaka ja ka
iyo nuu ñu'ú a, ji'in ja ka iyo ichi chii
ñu'ú a, ji'in ja ka ñu'u nuu ndute mar
ma:
Nuu iya núkoo ja tátnuni ya ma,
ji'in nuu iya kúu
sukan kúu ndikachi jaa ma,
kóo jayiñu'u ji'in tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ni-kani ni-jika,
ka kuu i ka ka'an i.
14 Te ndi-kuun kiti ka teku ma, ka
ka'an ti:
—¡Sukan kó kuu!
Te ndi-oko kuun tee nija'nu ma, ni
ka jinkoo jiti de, te ka ndachiñu'u de
iya téku ni-kani ni-jika ma.

6

Uja sellu ka iyo ja jin ndanune ma

1 Te ni jini sa, nuu ni ndakune iya
kúu sukan kúu ndikachi jaa ma in
sellu xinañu'u ma, te ni jiniso'o sa ja
ká'an in kiti téku ma:
—¡Ne'e ni, te konde'ya ni!
Te sukan kúu ora kána savi ma,
sukan nini'i kúu yu'u ti.
2 Te ni yo nde'ya sa, te ni jini sa in
caballu kuijin. Te tee yoso ti ma,
yinda'a de in kuji, te ni ni'i de in

corona, te ni kee de ja kanaa de te
kundee de.
3 Te nuu ni ndakune ya sellu ku-uu
ma, te ni jiniso'o sa ja ká'an kiti ku-uu
kiti téku ma:
—¡Ne'e ni, te konde'ya ni!
4 Te ni jini sa ja ni kee in caballu
kua'a kua'a. Te tee yoso ti ma, ni
ni'i de tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja na
skanaa de ñayii ma te jin ka'ni tna'a
i. Te ni kunda'a de in yuchi kuiñi kúu
espada.
5 Te nuu ni ndakune ya sellu
ku-uni ma, te ni jiniso'o sa ja ká'an
kiti ku-uni kiti téku ma:
—¡Ne'e ni, te konde'ya ni!
Te ni yo nde'ya sa, te ni jini sa
in caballu tnuu. Te tee yoso ti ma,
yinda'a de in ja chikua'a de ndatniñu
ma.
6 Te ni jiniso'o sa ja ká'an me'ñu
ndi-kuun kiti ka teku ma, te sa'a
ká'an:
—In-ni kilo triu ma xi uni-ni kilo
cebada ma ni'i ñayii ma ji'in xu'un ni
ke'en ya'vi i ja ni satniñu i in kii ma,
kovaa masu sukan ko kuu ji'in aceite
ma ji'in ndute uva ma. —Sa'a ká'an.
7 Te nuu ni ndakune ya sellu
ku-kuun ma, te ni jiniso'o sa ja ni
ka'an kiti ku-kuun ma kiti téku ma:
—¡Ne'e ni, te konde'ya ni!
8 Te ni yo nde'ya sa, te ni jini sa
in caballu kuaan. Te tee yoso ti ma,
nani de Tee Ka'ni Ñayii, te Andeya
ma, ndikin i de. Te ni wa'a ya tnu'u
ja tatnuni de nuu in jichi ñayii ñuu
ñayivi a, te ka'ni de i ji'in yuchi kuiñi
kúu espada ma, te jaku i jin kûu ja jin
ko kokon jin ko yichi i ma, te jaku-ka
i ma jin kûu ja kue'e xeen kenda ma,
te jaku-ka i ma jin kûu ja jin kaa
ña'a kiti xeen ka iyo yuku ma, kovaa
uni-ka jichi i ma, ña'a.
9 Te nuu ni ndakune ya sellu
ku-u'un ma, te ni jini sa ja ichi chii
altar nuu ka chiñu'u i ya ma ka iyo
anua ñayii ni ka ji'i ja kuechi ja ni
ka yo kaxtnu'u i tnu'u Su'si ma, ji'in
kuechi ja ka nukuiñi va'a i nuu Su'si
ma te ni ka yo sa'a i sukan kúni ya
ma.
10 Te ka kayu'u i ka ka'an i:
—Iya Tátnuni iya sa'a ja va'a ja
ndija, ¿na ndende kii sana ndakan ni
kuenda nuu ñayii ka iyo ñuu ñayivi
ma, ja ni ka jati i niñi sa ma, te
ndaxndo'o ndaxneni ni i? —ka kuu
i ka jiña'a i.
11 Te ni wa'a ya sa'ma kuijin kuijin
ja jin kone'nu i, te jiña'a ya:
—Jin kondetu-ka ni jaku-ka kivi, te
onde jin kûu ñayii ka jinukuechi nuu
Su'si ma, sukan ni ka yo jinukuechi
maa ni ma, ñayii ka iyo ja jin kûu-ka
i ma —kúu ya jiña'a ya.
12 Te nuu ni ndakune ya sellu
ku-iñu ma, te nde'ya sa, te ni jini
sa sukan ni tnaa xen-xeen ma. Te
kandii ma ni ndutnuu kuiti, te yoo
ma ni ndukua'a sukan kaa niñi ma.
13 Te tiuxini ma ni ka kun-kava nuu
ñu'ú a, sukan kúu tnu higo ma ja nuu
yi'i xeen kajin ma te ka kun-kava
higo tnu ma nuu ñu'ú ma.
14 Te andivi ma ni ndatuu sukan kaa
tutu ni ndatuu ma, te ndaka yuku
ma ji'in ndaka vala ñu'ú ka iyo nuu
ndute mar ma, ni ka ndasama nuu
ka iyo i ma.
15 Te ndaka tee ka kuu nija'nu ñuu
teyu ma, ji'in tee ka ndanuu-ka
ma, ji'in tee ka kuxiku ma, ji'in
tee ka tátnuni nuu soldado ma, ji'in
ndaka tee ka neva'a tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ma, ji'in ndaka ñayii
ka jinukuechi ma, ji'in ndaka ñayii
masu ka jinukuechi i ma, ni ka chu'u
i ne'un toto ma ji'in ini yavi ka iyo
chii toto ma.
16 Te ka jiña'a i yuku ma ji'in toto ma:
—Jin kun-kava siki ri a, te jin
chu'u ña'a ro, sukan-va'a ma kuni
ña'a iya núkoo ja tátnuni ya ma, te
máko xndo'o xneni ña'a Jesús iya kúu
sukan kúu ndikachi jaa ma,
17 vaa jâ ni kenda kivi ka'nu xeen ja
xndo'o xneni ña'a ya, te ¿na in kuu
konukuiñi nuu ya a? —ka kuu i ka
jiña'a i.

7

Cientu uu xiko kuun mil (144,000) ñayii jin kondenee sellu Su'si ma

1 Te ni jinu sukan ma, te ni jini sa
kuun ángel ka nukuiñi ndi-kuun lado

nuu ñu'ú ya, te ka sunkani i kajin yi'i
ma ja ma ki'i-ka i ni-ka'nu nuu ñu'ú
ya, ni a nuu ndute mar ma, ni a siki
ni-in yutnu kui'i ka nukoo ma.
2 Te suni ni jini sa in-ka ángel ja ni
kee i vee i ichi nuu kána kandii ma,
te yinda'a i sellu Su'si téku ma, te
káyu'u i kána i ndi-kuun ángel ni ka
ni'i tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma ja jin
xndo'o jin xneni i ja iyo nuu ñu'ú ya,
ji'in ja ñu'u nuu ndute mar ma.
3 Te jiña'a i:

—Má jin sa'a-ni ro ja u'vi nuu ñu'ú
a, ji'in ja ñu'u nuu ndute mar ma, ji'in
siki yutnu ka nukoo a, onde nú ni
kuu ni ka tenee ri sellu Su'si ma tnee
ñayii ka jinukuechi nuu ya ma —kúu
i jiña'a i.

4 Te ni jiniso'o sa ja cientu uu xiko
kuun mil (144,000) ñayii iyo ja jin
kondenee sellu Su'si ma tnee i ma,
ndaka jichi ñayii ka kuu sa'ya tata
Israel ma.
5 Te tna'a tee kúu Judá ma, uxi uu
mil (12,000) i jin ko kuu ñayii jin
kondenee sellu Su'si ma. Te tna'a tee
kúu Rubén ma, uxi uu mil (12,000)
i jin ko kuu ñayii jin kondenee sellu
Su'si ma. Te tna'a tee kúu Gad ma,
uxi uu mil (12,000) i jin ko kuu ñayii
jin kondenee sellu Su'si ma.
6 Te tna'a tee kúu Aser ma, uxi uu
mil (12,000) i jin ko kuu ñayii jin
kondenee sellu Su'si ma. Te tna'a tee
kúu Neftalí ma, uxi uu mil (12,000)
i jin ko kuu ñayii jin kondenee sellu
Su'si ma. Te tna'a tee kúu Manasés
ma, uxi uu mil (12,000) i jin ko kuu
ñayii jin kondenee sellu Su'si ma.
7 Te tna'a tee kúu Simeón ma, uxi
uu mil (12,000) i jin ko kuu ñayii jin
kondenee sellu Su'si ma. Te tna'a tee
kúu Leví ma, uxi uu mil (12,000) i jin
ko kuu ñayii jin kondenee sellu Su'si
ma. Te tna'a tee kúu Isacar ma, uxi
uu mil (12,000) i jin ko kuu ñayii jin
kondenee sellu Su'si ma.
8 Te tna'a tee kúu Zabulón ma, uxi
uu mil (12,000) i jin ko kuu ñayii jin
kondenee sellu Su'si ma. Te tna'a tee
kúu José ma, uxi uu mil (12,000) i jin
ko kuu ñayii jin kondenee sellu Su'si
ma. Te tna'a tee kúu Benjamín ma,
uxi uu mil (12,000) i jin ko kuu ñayii
jin kondenee sellu Su'si ma.

Kua'a xen-xeen ñayii ka ne'nu sa'ma kuijin kuijin ma

9 Ni jinu sukan ma, te ni yo nde'ya
sa, te ni jini sa kua'a xen-xeen ñayii
ndaka ñuu na'nu ma, ndaka jichi
ñayii ma, ndaka ñuu kuechi ma,
ndaka sa'an ka ka'an i ma. Ûni masu
kuu ka'vi o i, te ka iyo yatni i ichi nuu
iyo Su'si ma nuu núkoo ya ma, te iyo
Jesús iya kúu sukan kúu ndikachi jaa
ma, te ka ne'nu i sa'ma kuijin kuijin,
te ka yinda'a i nda'a ñuu.
10 Te ka kayu'u i ka ka'an i:
Maa Su'si iya núkoo nuu tátnuni ya a
ji'in Jesús iya kúu sukan kúu
ndikachi jaa ma
ni ka sa'a ja ni ka ndani'i ta'vi o
a,
ka kuu i ka ka'an i.
11 Te ndaka ángel ma, ni ka
ndakonduu i ka nukuiñi i yatni ichi
nuu Su'si ma nuu núkoo ya ma,
ji'in nuu ka iyo tee nija'nu ma, ji'in
ndi-kuun kiti ka teku ma. Te ni ka
jinkoo jiti i, te ni ka jakindeyi i onde
nuu ñu'ú ma nuu núkoo Su'si ma, te
ka ndachiñu'u i ya.
12 Te ka ka'an i:
Sukan kó kuu.
Ja vii ja va'a ma,
ji'in jayiñu'u ma, ji'in tnu'u
ndichi ma,
ji'in ndaka ja ka ndakuan-ta'vi i
nuu ya ma,
ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma,
na koo nuu Su'si a ni-kani ni-jika.
Te sukan kó kuu,
ka kuu i ka ka'an i.
13 Sani te in tee nija'nu ma, ni
jikan-tnu'u de nuu sa:

—Ñayii ka ne'nu sa'ma kuijin kui-
jin a, ¿na in ka kuu i, te ndenu ve koo
i, jani ini ni? —kúu de ká'an de.
14 Te jiña'a sa:

—Maa ni jini, vi Señor —kúu sa
jiña'a sa.

Te maa de ni ndakone'e:

—Ñayii ya'a ni ka nde koo ñuu
ñayivi a ja ni ka ndo'o, ni ka neni i
ja kuechi ja ka ndikin i Su'si o a. Te
ni ka ndakate i sa'ma i a, te ni ka

ndasa'a kuijin kuijin i ji'in niñi Jesús
iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma.
15 Chukan kúu ja ka iyo yatni i nuu
núkoo Su'si o a, te ka jinukuechi i
nduu ñuu veñu'u ya a, te iya núkoo
ja tátnuni ya ma, ndasa'a ka'nu-ka ya
ve'e ya ma, te ndachisa'vi ya i, te maa
ya ko koto i.
16 Te ni masu jin ko kokon jin ko
yichi-ka i, te ma kani-ka ña'a kandii
ma, ni ma jin ku-i'ni-ka i.
17 Vaa maa Jesús iya kúu sukan kúu
ndikachi jaa ma, iyo ya nuu núkoo
Su'si ma ja tátnuni ya ma, te ko koto
ña'a ya, sukan kúu tee jito ndikachi
de ma, te skaka ña'a ya ichi nuu ka
too ndute sa'a ja koteku o ma, te maa
Su'si ma ndasavii ndaka ndute nuu
ñayii ni ka yo nda'yu ma —kúu de
ká'an de.

8

Sellu ku-uja ma

1 Te nuu ni ndakune ya sellu ku-uja
ma, te ni kuu nañii kuiti andivi ma
sukan sava ora.
2 Te ni jini sa uja ángel ka nukuiñi
nuu iyo Su'si ma, te ni ka kunda'a
ndi-uja i in in trompeta.
3 Te ni kenda in-ka ángel, te ni
jinkuiñi i ichi nuu altar ma, te
yinda'a i in nuu ñu'u ja jáxiko asi,
te ni kunda'a kua'a-ka i ja jáxiko asi
ma, te ni ndaxtnatna'a i ji'in ja ka
ndakuan-ta'vi ndaka ñayii ma ora ka
jikan-ta'vi i nuu ya ma, ja ka kuu i
ñayii ñatuu na ja u'vi ka sa'a-ka ma,
te ni chiso i siki altar oro ma ja iyo
ichi nuu nde'ya ya nuu núkoo ya ma.
4 Te ángel ma, ni tnaa, ni tnaa i ja
jáxiko asi ma ji'in ja ka ndakuan-ta'vi
ñayii ma ora ka jikan-ta'vi i nuu ya
ma, ja ka kuu i ñayii ñatuu na ja u'vi
ka sa'a-ka ma. Te ñu'ma kána ma
kénda nuu iyo ya ma. Te sa'a ka
ndachiñu'u ka ndachiñu'u-nka i ya.
5 Te ángel ma, ni ke'en i nuu ni ñu'u
ja jáxiko asi ma, te ni xchitu i ñu'u
ndú'va yoso siki altar ma, te ni skana
i vee nuu ñu'ú a, te ni kuu yu'u sukan
kána savi ma, te ni jandute, te ni tnaa
xen-xeen.

Nuu ni ka tivi i trompeta ma

6 Te ndi-uja ángel ka yinda'a
trompeta ma, ni ka satu'va i ja jin
tivi i tnu.
7 Ángel xinañu'u ma, ni tivi i
trompeta ma, te ni kuun ñiñi ji'in ñu'u
i'ni sakanuu ji'in niñi vee ichi ñuu
ñayivi a. Te jâ yatni sava nuu ñu'ú
ya ni kayu. Te jâ yatni sava yutnu
kui'i ka iyo nuu ñu'ú ya ni ka kayu,
te ndaka yi'i kuii ma ni ka kayu.

8 Te ángel ku-uu ma, ni tivi i
trompeta ma, te sukan in yuku ka'nu
káyu ni kêe nuu ndute mar ma, te jâ
yatni sava ndute ma ni nduu niñi.
9 Te ni ka ji'i jâ yatni sava kiti ka ñu'u
nuu ndute ma. Te jâ yatni sava barcu
ma ni ka naa.

10 Te ángel ku-uni ma, ni tivi i
trompeta ma, te ni kun-kava in
tiuxini ka'nu andivi ma, te kánda'a
kánda'a-nka sukan káyu iti suja ma,
te ni kun-kava siki kua'a xeen yute
ma, ji'in nuu ka too ndute ma.
11 Te ja nani tiuxini ma kúu Ja Uwa
Uwa. Te jâ yatni sava ndute iyo
ñuu ñayivi a ni ndu-uwa. Te kua'a
xeen ñayii, ni ka ji'i i ja kuechi ja ni
ndu-uwa ndute ma te ñatuu ni kuu
jin ko'o-ka i de.

12 Te ángel ku-kuun ma, ni tivi i
trompeta ma, te ni tnakue'e jâ yatni
sava nuu kandii ma, ji'in jâ yatni
sava nuu yoo ma, ji'in jâ yatni sava
tiuxini ka iyo andivi ma, te chukan
kúu ja ni kunee jaku nuu kandii
ma, ji'in jaku nuu yoo ma, ji'in jaku
tiuxini ma, te chukan kúu ja ñatuu ni
ndii jaku ora nduu ma, te ñatuu ni
ka xtnuu yoo ma ji'in tiuxini ma jaku
ora jakuaa ma.

13 Te ni jini sa in ángel ma ja ndáva
i sasava andivi ma, te ni jiniso'o sa ja
káyu'u i ká'an i:

—¡Ay! ¡Ay! ¡Ay! ¡Nda'vi maa ñayii
ni ka kendoo ñuu ñayivi a, ja kuechi
ja sani te jin tivi-ka ángel ma uni-ka
trompeta ma, te jin ndo'o jin neni
maa ñayii ma! —kúu i ká'an i.

9

1 Te ángel ku-u'un ma, ni tivi i
trompeta ma, te ni jini sa ja ni
jinkava in tiuxini ichi andivi ma
onde nuu ñu'ú ma. Te ni wa'a ya
ndakaa nuu nee nuu kunu ma.
2 Te ni ndakune tiuxini ma nuu nee
nuu kunu ma, te ni kana ñu'ma
sukan kána ñu'ma in jitnu ka'nu
ka'nu. Te ni ndesi nuu kandii ma ji'in
nuu kajin yi'i ma, ja kuechi ñu'ma ni
kana nuu nee nuu kunu ma.
3 Te ne'un ñu'ma ma ni kana koo tika
langosta, te kuan koo ti ni-ka'nu ñuu
ñayivi ma, te ni wa'a ya tnu'u ja jin
sa'a ti sukan ka sa'a tisu'ma ka iyo
ñuu ñayivi a ora ka tuu ti ñayii ma.
4 Te ni jiña'a ya ja másu ko jin sa'a
ndeva'a ti yi'i kuii ma, ni a yutnu
kui'i ka iyo nuu ñu'ú ya chi yika-ni ja
ñayii ñatuu na sellu Su'si ma ndenee
tnee i ma. Te ñayii yukan kuu jin sa'a
ndeva'a ti i.
5 Te ñatuu ni wa'a ya tnu'u ja jin ka'ni
ti ñayii ma chi yika-ni ja jin xndo'o jin
xneni ti i u'un yoo. Te ja ka ndo'o ka
neni i ma kúu sukan kúu ora túu ña'a
in tisu'ma ma, ja jatu xen-xeen nuu
túu ti ma.
6 Te kivi yukan jin kuu ini ñayii ma ja
jin kûu i, kovaa masu kuu jin kûu i,
te nawa kuu vaa ûni jâ ni ka ji'i i ka
jini i, kovaa masu kuu jin kûu-ka i.
7 Te tika langosta ma, sukan ka ndaa
caballu ja ka iyo tu'va ti ja jin koo
ti nuu jin kanaa ñayii ma, sukan ka
ndaa ti. Te xini ti ma ka yoxtnee
kuenda tnu'u ja corona oro, te nuu ti
ma ka ndaa sukan kaa nuu ñayii ma.
8 Te nani ixi xini ti ma sukan kaa ixi
ña'a ma, te nu'u ti ma ka ndaa sukan
ka ndaa nu'u ndika'a ma.
9 Te ka ne'nu ti in ja jasi ña'a, in
ja nani coraza, te ndijin ti ma ka
kuu nini'i yu'u sukan kúu ora ka jinu
kua'a caballu ma ja ka ñu'u ti carreta
kuan koo ti nuu ka kanaa ñayii ma.
10 Te su'ma ti ma sukan ka iyo su'ma
tisu'ma ma ka iyo, te suni ka ndaa
sukan ka ndaa garrocha ma, te ka
iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu su'ma ti
ma ja jin xndo'o jin xneni ti ñayii ma
u'un yoo, ja ka kuu i ñayii ñatuu ni ka
kandija Su'si ma.
11 Te ángel sa'a ja u'vi ma ja tátnuni i
nuu kunu nuu nee ma te suni suu i
tátnuni tna nuu ti, te ja nani i ma kúu
Abadón sa'an hebreo, te tnu'u yukan
chi “Ja Xnaa” kúni ka'an.
12 Jâ ni ya'a in tnundo'o tnuneni
ma, te ve koo-ka uu-ka tnundo'o
tnuneni ma.
13 Te ángel ku-iñu ma, ni tivi i
trompeta ma, te ni jiniso'o sa ja ni
ka'an me'ñu ndi-kuun kiti ka iyo
altar oro ma ja iyo nuu Su'si ma.
14 Te ni ka'an nuu ángel ku-iñu ma
ángel yinda'a trompeta ma:
—Ndaji ndi-kuun ángel ka nu'ni
yu'u yute ka'nu nani Eufrates ma
—kúu ká'an.
15 Te ni ka ndaji ndi-kuun ángel ka
iyo tu'va ja na kenda ora ma kivi ma
yoo ma kuiya ma ja jin ka'ni i kua'a
xeen ñayii ñuu ñayivi a.
16 Te ni jiniso'o sa na nde saa tee ka
kuu soldado ka yoso caballu ma ka
kuu, te uu cientu millón de ka kuu.
17 Te sa'a ni jininuu sa: Caballu ma
ji'in tee ka yoso ti ma, te ka ne'nu de
in ja nani coraza ja ka ndesi pechu
de ma, te ûni ye'e ni'ni i kuenda tnu'u
ja ndú'va ñu'u ma, ji'in sukan kaa
yuu nani jacinto ma, ji'in sukan kaa
azufre ma, sukan ka ndaa ja ka ne'nu
de ja ka ndesi pechu de ma. Te xini
caballu ma ka ndaa sukan ka ndaa
xini ndika'a ma, te yu'u ti ma ka
ke koo ñu'u ndú'va ji'in ñu'ma ji'in
azufre.
18 Te ja kuechi ñu'u ndú'va ma ji'in
ñu'ma ma ji'in azufre ma ja ke koo
yu'u ti ma, te ni ka ji'i kua'a xeen
ñayii ñuu ñayivi a.
19 Vaa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ca-
ballu ma yinee yu'u ti ma ji'in su'ma
ti ma, vaa su'ma ti ma, sukan kaa koo
ma sukan ka iyo su'ma ti ma, te ka
iyo xini koo ma, te ka sa'a ndeva'a ti
ñayii ma.
20 Te ndaka-ka ñayii ñatuu ni ka ji'i
ja ni kenda tnundo'o ya'a ma, te ni
ñatuu ni ka ndakani ni ka ndaka'vi
ini i ja u'vi ni ka yo sa'a ni ka yo
kuu i ma, te ni ñatuu ni ka xndoo i
ja jin chiñu'u i tachi ma, te ni ñatuu

ni ka xndoo i ja jin chiñu'u i tna'a ja
masu Su'si ka kuu ma, tna'a ja ñatuu
ka nde'ya ma, ni ñatuu ka jiniso'o ma,
te ni ñatuu kuu jin kaka ma, tna'a ja
ni ka sa'a i ji'in nda'a i ma ji'in oro
ma ji'in plata ma ji'in bronce ma ji'in
yuu ma ji'in yutnu ma.
21 Te suni ni ñatuu ni ka ndakani, ni
ka ndaka'vi ini i ndaka-ka ja u'vi ni
ka yo sa'a i ma, ja ni ka yo ja'ni i ñayii
ma, ji'in ja ni ka yo chi'i tasi tna'a i
ma, ji'in ja ni ka yo kivi nduu i ji'in
ñayii masu ni ka tnanda'a ji'in i ma,
ji'in ja ni ka yo sakui'na i ma. Te
chukan kúu ja jin ndo'o jin neni-ka
maa i.

10

Ángel ni yinda'a libru luluu ma

1 Te ni jini sa in-ka tuku ángel iyo
ndee iyo ndatnu i, ja ve nuu i onde
andivi ma, te ñutuu i in viko, te xini
i ma iyo in tikoya'nde, te nuu i ma
sukan kaa kandii ma kaa, te ja'a i ma
ka ndaa sukan kaa ñu'u ndú'va ma.
2 Te yinda'a i in libru nune, te ni jani
i ja'a i kua'a ma siki ndute mar ma,
te ja'a i satni i ma siki nuu ñu'ú ya.
3 Te ni kayu'u nini'i i sukan kúu yu'u
ndika'a ma ora ndónda ti ma, te nuu
ni kayu'u i ma, ni kuu yu'u uja jichi
sukan kúu ora kána savi ma.
4 Te nuu ni kuu yu'u ndi-uja jichi
sukan kána savi ma, te iyo sa ja tee
sa ja ka ka'an i ma, kovaa ni jiniso'o
sa in ja ká'an onde andivi ma:
—Kasi ni tutu a, te máko tee ni
sukan ka ka'an ja ka kuu yu'u sukan
kána savi ma —kúu i ká'an i.
5 Te ángel ni jini sa ja núkuiñi i siki
ndute mar ma ji'in siki ñu'ú ya, te ni
ndone'e i nda'a i ichi andivi ma.
6 Te ni skuiso i ja maa iya téku ni-kani
ni-jika ma, iya ni sa'a andivi ma, ji'in
nuu ñu'ú ya, ji'in ndute mar ma, ji'in
ndaka ja iyo andivi ma, ji'in ndaka ja
iyo nuu ndute ma, ji'in ndaka ja iyo
nuu ñu'ú ya, te ni ka'an i ja jâ ni ndi'i
kivi ma te ñatuu nawa jin kondetu-ka
o.
7 Chi su'va nuna keja'a ángel ku-uja
ma tivi i trompeta ma, te ko kuu
ndaka ja ni jani ini Su'si ma ja sa'a
ya ma, ndaka sukan ni kaxtnu'u ya
nuu tee ni ka yo jinukuechi nuu ya
ma te ni ka yo ndaka'an de tnu'u ni
yo wa'a ya ma.
8 Sukan ni jiniso'o sa andivi ma, sani
te ni ka'an tuku in-ka jichi nuu sa, te
ká'an:
—Kuán tna'a ni ángel núkuiñi nuu
ndute mar ma ji'in nuu ñu'ú a, te
ke'en ni libru nune ja yoxtnee i nuu
nda'a ángel ma —kúu ká'an.
9 Te ni jan tu'va sa ángel ma, te ni
jikan sa libru ma, te ni ka'an ángel
ma nuu sa:
—Tnii ni, te kaa ni, te sa'a i ja
ku-uwa ini ni ma, kovaa ini yu'u ni a
chi kuni vixi ni sukan vixi nduxi ma
—kúu i ká'an i.
10 Te ni tnii sa libru yinda'a ángel
ma, te ni jaa sa, te ini yu'u sa a ni jini
vixi sa sukan vixi nduxi ma, kovaa
nuu ni jinu ni jaa sa ma, te ini sa ma
ni nuku'un uwa kuiti i.
11 Sani te ni ka'an ángel ma nuu sa:
—Jiniñu'u ja ndakaxtnu'u ni in-ka
jichi nuu ñayii ma ja jin ndo'o jin
tna'a kua'a ñuu lilikin ma, ji'in ñuu
na'nu ma, ji'in kua'a ñayii ndeva'a-ni
na sa'an ka ka'an i ma, ji'in tee ka
tatnuni ma —kúu i ká'an i.

11

Uu tee ka kuu testigu ma

1 Sani te ni kunda'a sa in yutnu
sukan kaa yutnu chikua'a o na saa
kani ma, te ni ka'an i:
—Ndokuiñi ni, te chikua'a ni
veñu'u Su'si a, ji'in altar nuu ka
chiñu'u o Su'si ma, te ka'vi ni ñayii ka
ndachiñu'u Su'si ma ini veñu'u ma.
2 Kovaa nuke'e veñu'u ma, máko
chikua'a ni, vaa ni ka ndunda'a ñayii
masu ka kandija Su'si ma. Te uu xiko
uu (42) yoo jin sa'a ndeva'a i ñuu nuu
ni ka iyo ñayii ñatuu na ja u'vi ni ka
yo sa'a i ma.
3 Te maa sa tetniñu uu tee ka kuu
testigu ma, te kua'a sa tnu'u jin ka'an
de ma, te mil ji'in uu cientu ji'in uni
xiko (1260) kivi ja kúu i uni kuiya yo
sava ma jin kaxtnu'u de nuu ñayii ma
sukan jin ndo'o jin neni ñayii ma, te

jin kone'nu de sa'ma ka ne'nu ñayii
ka kuxii ini ma —kúu ya ká'an ya.

4 Te tee ka kuu testigu ma, ka kuu
de uu tnu olivo ji'in uu candileru ma,
ja ka nukuiñi i nuu iya tátnuni ñuu
ñayivi ya.
5 Nú na in kúni ja sa'a u'vi ña'a i, kee
ñu'u i'ni yu'u de ma, te xnaa i ñayii
kúni u'vi nuu de ma. Sa'a ndo'o ñayii
nduku ja sa'a u'vi i tee ya'a.
6 Tee ya'a, ka neva'a de tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ja jin kasi de andivi ma,
sukan-va'a ma kuun-ka savi ndaka
kivi iyo ja jin kaxtnu'u de tnu'u
Su'si ma, te ka iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu de ja jin sa'a de ja ndute ma
te nduu de niñi, te kuu jin sa'a de
ja jin kenda koo ndaka nuu kue'e jin
ndo'o ja ka iyo nuu ñu'ú ya'a na saa
jichi ka kuni maa de.
7 Nuna jinu jin kaxtnu'u de tnu'u
Su'si ma, te kiti kini kaa ma kiti nána
nuu kunu nuu nee ma, kanaa ti ji'in
de, te kundee ti nuu de, te ka'ni ti de.
8 Te ñunde'yu de ma, jin kavatuu i ichi
ka jika ñayii ma ñuu ka'nu ma, ñuu
nuu ni ka jata kaa i Iya Tátnuni ma,
ja kuu i sukan kúu ñuu Sodoma ma
ji'in ñuu Egipto ma.
9 Te ñayii ka iyo ndaka ñuu kuechi
ma, ndaka jichi i ma, ndaka sa'an
ka ka'an i ma, ndaka ñuu na'nu ma,
jin kuni i ñunde'yu de ma uni kivi yo
sava, te masu iyo ja kuu jin chu'u i
ñunde'yu de ma.
10 Te ñayii ka iyo ñuu ñayivi ya, jin
kutachi xeen i, te jin skuta'vi nuu
tna'a i ja va'a xeen-ka ka neva'a i ma,
vaa kuechi ja jâ ni ka kundee i ja ni
ka ji'i nduu tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u Su'si ma, tee ni ka yo xndo'o,
ni ka yo xneni ñayii ma, ja ñatuu ni
ka yo jatna ini i ja ni ka yo ka'an de
ma.
11 Kovaa nuu uni kivi yo sava ma, te
ni ndaxteku ña'a Su'si ma, te ni ka
ndokuiñi de, te ni ka yu'u xeen ñayii
ni ka jini i de ma.
12 Te ni ka jiniso'o i ja ni ka'an nini'i
onde andivi ma:

—Jin nda koo ni onde ya'a —ni
ka'an.

Te in nuu viko ni ka nda koo de
kuan nu koo de andivi ma, te ni ka
jini ñayii ni ka yo kuni u'vi nuu de
ma.
13 Te ora yukan ni tnaa xen-xeen,
te jaku ñuu yukan ni kekaa. Te ja
kuechi ja ni tnaa xeen ma, te ni ka ji'i
uja mil ñayii ma, te ndaka-ka i ma, ja
kuechi ja ni ka yu'u xen-xeen i ma,
te ni ka ndachiñu'u i Su'si iyo andivi
ma.
14 Jâ ni kuu uu tnundo'o tnuneni
ma ni ka ya'a, te sani te kenda yachi
ja ku-uni ja jin ndo'o jin neni ñayii
ma.

Ni tivi ángel ku-uja ma trompeta ma

15 Te ni tivi ángel ku-uja ma
trompeta ma, te ni ka ka'an nini'i
onde andivi ma:
Ñuu ni ka yo tatnuni ñayii ka ndanuu
ma, ni nduu i ñuu nuu tátnuni
Su'si
Iya Tátnuni ma ji'in Cristo ma, te
tatnuni ya ni-kani ni-jika.

16 Te ndi-oko kuun tee nija'nu ma,
ja ka nukoo de ichi nuu nde'ya ya
nuu núkoo ya ma, te ni ka jinkoo jiti
de, te ni ka jakindeyi de onde nuu
ñu'ú ma, te ka ndachiñu'u de ya.
17 Te ka jiña'a de ya:
Ka kuta'vi xeen sa nuu ni, Su'si Iya
Tátnuni, iya kúu sa'a ndaka,
vaa maa ni kúu iya iyo onde xinañu'u
ma,
te maa ni iyo vitna a, te maa ni
kúu iya ndii ma,
vaa ni ndunda'a ni tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ma,
te jâ tátnuni ni.
18 Te ni ka ndakiti ini ndaka ñuu ma
nuu ni,
te ni ndakiti ini maa ni nuu i,
te jâ ni kenda kivi ja ndakan ni
kuenda nuu ñayii ni ka ji'i ma,
te kua'a ni ja vii ja va'a nuu ñayii ni
ka jinukuechi nuu ni ma,
ja ka kuu i ñayii ni ka yo
ndakaxtnu'u i tnu'u maa ni
ma,
ja ka kuu i ñayii ñatuu na ja u'vi
ni ka yo sa'a i ma,

ja ka kuu tna i ñayii ni ka yo yu'u ja
jin sa'a i ja u'vi ja ñatuu játna
ini ni ma,
ja ka kuu i ñayii kuechi ma ji'in
ñayii nija'nu ma,
te xnaa ni ñayii ka xnaa nuu ñu'ú ya,
ka kuu de ka ka'an de.
19 Te veñu'u Su'si ma ni ndanune
onde andivi ma, te ini veñu'u ma
ndijin iyo arca ma ja káxtnu'u sukan
ni skuiso ya ma. Te ni keja'a ni
jandute, te ka kuu yu'u, te kúu sukan
kána savi ma, te ni tnaa xen-xeen, te
ni kuun ñiñi na'nu na'nu.

12

In ña'a ma ji'in koo ka'nu kiti kaa sukan kaa in lana'ña ma

1 Te ni kenda in seña ka'nu ichi
andivi ma. In ña'a, te ne'nu ña kandii
ma, sukan ne'nu o in sa'ma ma, te
nuu ja'a ña ma iyo yoo ma, te xini ña
ma iyo in corona ni kuva'a ji'in uxi
uu tiuxini.
2 Te ñu'u sa'ya ña, te káyu'u ña ja u'vi
ña ja kâku sa'ya ña ma, vaa ni kenda
ora ja sani te kâku sa'ya ña ma.
3 Te suni ni kenda in-ka seña ichi
andivi ma, te in koo ka'nu kiti kaa
sukan kaa in lana'ña, te kua'a tnuu
ti, te ka iyo uja xini ti ji'in uxi ndiki ti
te ndi-in ndi-in xini ti ma ka yoxtnee
in corona.
4 Te su'ma ti ma ñu'u ti kua'a xeen
tiuxini ma, te ni skana ti nuu ñu'ú a.
Te ni jinkuiñi ti nuu ña'a iyo ja kâku
sa'ya ña ma, sukan-va'a ora kâku
kunu sa'ya ña ma, te kokon yachi ti i.
5 Te ni kâku sa'ya ña in suchi yii,
te suu i kinda'a i in yutnu xii kaa,
te tatnuni i nuu ndaka ñuu ma. Te
sa'ya ña ma, ni ndone'e Su'si ma i,
sukan-va'a koo i nuu núkoo ya ma.
6 Te ña'a ma, ni jinu ña kua'an ña ichi
nuu ñatuu nawa iyo kuiti ma, nuu ni
satu'va Su'si ma, sukan-va'a koo ña
mil uu cientu uni xiko (1260) kivi, te
koo ja kaa ña.
7 Ni jinu, te ángel Miguel ma ji'in
ndaka-ka ángel ka ndikin tna'a ji'in
i ma, ni ka kanaa i ji'in koo ka'nu
kiti kaa sukan kaa in lana'ña ma ji'in
ángel ka ndikin tna'a ji'in ti ma onde
andivi ma. Te koo ka'nu ma ji'in
ángel ka ndikin tna'a ji'in ti ma, ni ka
nduku ti ja jin kundee ti ja jin kendoo
ti andivi ma,
8 kovaa ñatuu ni kundee ti, ni a ni'i
ti in nuu kuu jin koo ti ji'in ángel ka
ndikin tna'a ji'in ti ma.
9 Te koo ka'nu kiti kaa sukan kaa
in lana'ña ma, koo jana'a ma, kiti
nani tachi ma ja kúu ti Satanás ma,
ja ni yo xnda'vi ti ndaka ñayii ka
iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te ni ka
ndaskana i ti ji'in ángel ti ma onde
nuu ñu'ú ya.
10 Sani te ni jiniso'o sa in ja ká'an
nini'i onde andivi ma:
—Vitna jâ ni kenda tnu'u ndee
tnu'u ndatnu Su'si ma ja kuu jin
ndani'i ta'vi ñayii ma, te jâ ni kenda
kivi tatnuni Su'si o a ji'in ja tatnuni
Cristo iya ni tetniñu Su'si ma, vaa jâ
ni xtandiyo ya tachi ma suchi nduu
ñuu ni yo xtekuechi ña'a i nuu Su'si
ma ndaka o ja ni ka nduu o sa'ya ya
ma.
11 Te ñayii ya'a chi ni ka kundee i ja
maa niñi iya kúu sukan kúu ndikachi
jaa ma, te ni ka yo ka'an, ni ka yo
kachi i tnu'u vii tnu'u va'a ya ma, te
masu ni ka yo yu'u i, visi na in na
ka'ni ña'a.
12 Chukan kúu ja jin kutachi nde ni
ka iyo andivi a. Nda'vi maa ñayii ka
iyo nuu ñu'ú ma ji'in nuu ndute mar
ma, vaa ni nuu tachi ma, te ndakiti
xeen ini i, vaa jini i ja jaku-nka-ni
kivi iyo ja koo i —ká'an.
13 Te nuu ni jini koo ka'nu kiti
kaa sukan kaa lana'ña ma ja jâ ni
ka ndaskana i ti nuu ñu'ú ya, te ni
sondikin ti ña'a ni kâku sa'ya ña in
suchi yii ma.
14 Te ña'a ma chi ni ni'i ña uu ndijin
ña sukan kaa ndijin ya'a ka'nu ma,
sukan-va'a ndava ña te kaku ña nuu
koo ka'nu ma, te kua'an ña ichi nuu
ñatuu nawa iyo kuiti ma, te yukan ni
iyo ña in tiempu ji'in uu-ka tiempu
ji'in sava-ka tiempu ma, te ni yo ni'i
ña ja kaa ña ma.
15 Te koo ka'nu ma, ni kene'e ti yu'u ti
ma ndute sukan in yute, sukan-va'a
ñu'u ndute ma ña'a yoxtnuu nuu ti
ma.

16 Kovaa ñu'ú ya chi ni chindee i ña'a
ma, vaa ni ndata nuu ñu'ú a, te ni
kokon i yute ma ja ni kene'e koo
ka'nu ma yu'u ti ma.
17 Sani te ni ndakiti xeen ini koo
ka'nu ma nuu ña'a ma, te kua'an ti ja
kanaa ti ji'in ndaka-ka sa'ya tata ña
ma, ñayii ka kandija tnu'u ni tatnuni
Su'si ma te ka sa'a ka kuu i sukan ni
yo kuu Jesucristo ma.

13

Kiti ka'nu kiti kini xeen kaa ma, ni kana ti nuu ndute mar ma

1 Te ni jinkuiñi sa siki ñuti yu'u
ndute mar ma, te ni jini sa ja ni kana
in kiti ka'nu kini xeen kaa, te iyo uja
xini ti ji'in uxi ndiki ti, te ka yoxtnee
uxi corona ndiki ti ma, te xini ti ma
ndenee ja nani ti ja ká'an ndeva'a ja
kuu Su'si ma.
2 Te kiti ka'nu kiti kini xeen kaa ma,
ni jini sa ti ja sukan kaa in leopardo
kaa ti, te ja'a ti ma sukan ka ndaa
ja'a oso ka ndaa, te yu'u ti ma sukan
kaa yu'u ndika'a ma kaa. Te koo
ka'nu kiti kaa sukan kaa lana'ña ma,
ni wa'a ti tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ji'in nuu núkoo ti ja tátnuni ti ma,
sukan-va'a kunukoo kiti ka'nu ma, te
tatnuni ti.
3 Te ni jini sa ja in xini ti ma ni
tnakue'e, te kuenda tnu'u ja kûu
ti nkuu, kovaa ni nduva'a ti, te
ndaka-ka ñayii ma, ni ka sa'vi-nka ini
i, te ka kandija i sukan ká'an ti ma.
4 Te ni ka ndachiñu'u i koo ka'nu
kiti kaa sukan kaa lana'ña ma kiti ni
wa'a tnu'u ja tatnuni kiti ka'nu kiti
kini kaa ma, te ni ka ndachiñu'u i kiti
ka'nu kiti kini kaa ma, te ka ka'an i:
—¿Na in kúu sukan kúu kiti ka'nu
a, te na in kuu kanaa ji'in ti? —ka
kuu i ka ka'an i.
5 Te ni kuu ka'an ti, te ni ka'an
kini xeen ti, te ni ka'an ndeva'a ti ja
kuu Su'si ma, te ni wa'a ya tnu'u ja
tatnuni ti te sa'a ti nde a kúni maa ti
uu xiko uu (42) yoo.
6 Te yu'u ti ma kée ja ká'an ndeva'a
ti ja kuu Su'si ma, te ká'an ndeva'a
ti ja kuu ja nani ya ma, ji'in veñu'u
nuu iyo ya ma, ji'in ángel ka iyo onde
andivi ma.
7 Te ni wa'a ya tnu'u ja kanaa ti ji'in
ñayii ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a i ma,
te kundee ti, te suni ni wa'a ya tnu'u
ja tatnuni ti nuu ndaka jichi ñayii
ma, ndaka ñuu kuechi ma, ndaka
ñuu na'nu ma, ndeva'a-ni na sa'an ka
ka'an i ma.
8 Te iya kúu sukan kúu ndikachi jaa
ma iya ni ndo'o ni neni ma, neva'a ya
libru nuu ka ndenee ja ka nani ñayii
jin koteku ma. Te ndaka ñayii ka iyo
nuu ñu'ú ya ja ñatuu na ja ka nani i
ma ka yoxtnee nuu libru ya ma onde
xinañu'u ma onde nuu ni keja'a ñuu
ñayivi a, ni ka ndachiñu'u i kiti ka'nu
kiti kini xeen kaa ma.
9 Nde ni iyo so'o, te koniniso'o va'a
ni.
10 Nú na in iyo ja kinee va'a i, te kinee
va'a i, te nú na in iyo ja kûu i ji'in
yuchi kuiñi kúu espada ma, te sukan
kûu i. Te sa'a, te kuni o sukan ka
kanda ñayii ñatuu na ja u'vi ka sa'a
i ma te ka kandija i Su'si ma.

Kiti ka'nu kiti kini xeen kaa ma, ni kana ti nuu ñu'ú a

11 Ni jinu, te ni jini sa in-ka kiti
ka'nu kiti kini kaa ja ni kana ti
nuu ñu'ú a. Te ka iyo uu ndiki ti,
te ka ndaa i sukan ka ndaa ndiki
in ndikachi, te ká'an tna ti sukan
ká'an koo ka'nu kiti kaa sukan kaa in
lana'ña ma.
12 Te iyo ti nuu iyo kiti xinañu'u
ma, te tátnuni ti sukan tátnuni kiti
xinañu'u ma, te sa'a ti ja ñayii ka iyo
nuu ñu'ú ya, jin chiñu'u i kiti ka'nu
kiti kini kaa ma, kiti ni tnakue'e ja
vala-nka te kûu ti ma, te ni nduva'a
ti ma.
13 Te suni sa'a ti kua'a seña nuu ñayii
ka iyo nuu ñu'ú ya, te ûni skuun ti
ñu'u i'ni ichi andivi ma.
14 Te xnda'vi ti ñayii ka iyo nuu ñu'ú
ya ja sa'a ti seña ji'in milagru nuu
iyo kiti ka'nu kiti kini kaa ma. Te
tátnuni ti nuu ñayii ka iyo nuu ñu'ú ya
ja na jin sa'a i in ja kaa sukan kaa kiti
ka'nu kiti kini kaa ma kiti ni tnakue'e
ji'in yuchi kuiñi kúu espada ma te ni
ndateku ti ma.
15 Te kiti ku-uu ma, ni ni'i ti tnu'u
ndee tnu'u ndatnu te ni kuu ni sa'a
ti ja tna'a ja ni ka ndane'e ñayii ma

ja kaa sukan kaa kiti xinañu'u ma, te
ni kuu ni kanda ti te téku ti, te kiti ni
kanda ma, ni tatnuni ti ja na jin ka'ni
i ndaka ñayii ñatuu ka ndachiñu'u ti
ma.
16 Te ni sa'a ti ja ndaka ñayii ma, te
jin kondenee tnuni maa ti ma nda'a
kua'a i ma xi tnee i ma, ka kuu i ñayii
kuechi, ñayii nija'nu, ñayii ka kuxiku,
ñayii ka kunda'vi, ñayii ka ndanuu,
ñayii ka jinukuechi ma. Ndaka i jin
kitnuni.
17 Te ni-in ñayii masu kuu kuaan i ni a
xiko i, nú ñatuu na tnuni ja nani kiti
ka'nu kiti kini kaa ma xi número ja
nani ti ma ndenee nda'a kua'a i ma
xi tnee i ma.
18 Te ya'a iyo tnu'u ndichi. Nú na in
kúu jaku'ni ini i, te ka'vi i número kiti
ka'nu kiti kini kaa ma. Vaa número in
ñayii ma kúu, te iñu cientu uni xiko
iñu (666) kúu tnuni kiti kini kaa ma.

14

Sukan ka jita cientu uu xiko kuun mil (144,000) ñayii ma

1 Ni jinu, te ni jini sa ja núkuiñi
iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma
siki yuku nani Sion ma ji'in cientu
uu xiko kuun mil (144,000) ñayii ka
ndenee tnee i ma ja nani ya ma ji'in
ja nani Yuva ya ma.
2 Te ni jiniso'o sa onde andivi ma ja
kúu yu'u sukan kúu yu'u ndute kua'a
xeen jika ma, te sukan kúu ora kána
nini'i savi ma sukan kúu yu'u. Te ja
ni jiniso'o sa ma kúu yu'u sukan ka
kuu yu'u arpa ma ora ka tee ñayii ma
tnu.
3 Te ka jita i yaa jaa nuu núkoo Iya
Tátnuni ma, ji'in nuu ka iyo kiti ka
teku ma, ji'in nuu ka iyo tee nija'nu
ma. Te ni-in ñayii ñatuu kúu kutu'va
i ja kata i yaa ma chi maa-ni cientu
uu xiko kuun mil (144,000) ñayii ni
ndene'e ya ne'un ñayii ka iyo ñuu
ñayivi a ka kuu ñayii kúu ka jita ma.
4 Te tee ya'a ka kuu tee ñatuu ni ka
yo kivi nduu ji'in ndi-in ndi-in ña'a
ma, vaa ni ka yo jito va'a de maa
de, te ñatuu na kuechi de nuu Su'si
ma. Te tee ya'a ka kuu tee ka ndikin
iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma
ndeva'a-ni ndenu kua'an ya ma. Te
tee ya'a ka kuu tee ni ndene'e ya
ne'un ñayii ma ja jin ko kuu de xi-
nañu'u nuu ñayii ma, ja jin kondikin
de Su'si ma ji'in iya kúu sukan kúu
ndikachi jaa ma.
5 Vaa ni ka yo jito va'a de yu'u de
ma, te ñatuu ni ka yo ka'an de ja jin
xnda'vi de ñayii ma, te ñatuu ni-in ja
u'vi ni ka yo sa'a de nuu Su'si ma nuu
núkoo ya ja tátnuni ya ma.

Sukan ni ka kaxtnu'u uni ángel ma

6 Ni jini sa in-ka ángel, ndava i
sasava andivi ma, te yinda'a i tnu'u
vii tnu'u va'a ja koo ni-kani ni-jika
ma, sukan-va'a kaxtnu'u i nuu ñayii
ka iyo nuu ñu'ú ya, nuu ndaka ñuu
na'nu ma, nuu ndaka ñuu kuechi ma,
nuu ndaka jichi ñayii ma, ndeva'a-ni
na sa'an ka ka'an maa i ma.
7 Te káyu'u ángel ma ká'an i:
—Jin koyu'u ni Su'si ma, te jin
ndachiñu'u ni ya, vaa ni kenda ora ja
ndakan ya kuenda nuu ñayii ma. Te
jin ndachiñu'u ni ya, vaa maa ya ni
sa'a andivi a, ji'in ñu'ú ya, ji'in ndute
mar ma, ji'in nuu ka too ndute ma
—kúu i ká'an i.
8 Te ndikin-ka in-ka ángel ma, te
ká'an i:
—Jâ ni kotuu ñuu Babilonia ma,
ñuu kanuu xeen-ka ma, vaa suu i ni
yo kaxtnu'u nuu ndaka-ka ñuu ma
sukan jin sa'a i ja u'vi ma —kúu i
ká'an i.
9 Te ndikin tna ángel ku-uni ma, te
ni ka'an nini'i i:
—Nú na in na chiñu'u maa kiti
ka'nu kiti kini kaa ma xi tna'a ja
kaa sukan kaa ti ma, te nuna tenee
i tnuni ti ma tnee i ma xi siki nda'a i
ma,
10 te suni ndo'o neni i ndaka ja iyo
ja xndo'o xneni ña'a Su'si ma, vaa ni
ndakiti ini ya, te xndo'o xneni ya i
nuu ñu'u i'ni ma ja káyu ji'in azufre
ma, te jin konde'ya ángel ñatuu na ja
u'vi ka sa'a i ma ji'in iya kúu sukan
kúu ndikachi jaa ma.
11 Te kána ñu'ma nuu ka ndo'o ka
neni i ma ni-kani ni-jika, te masu jin
ndatatu i nduu ñuu, vaa kuechi ja ni
ka chiñu'u i kiti ka'nu kiti kini kaa ma

ji'in tna'a ja kaa sukan kaa ti ma, ji'in
ja sukan ni ka jan-ta'vi i tnuni ti ma
ja nani ti ma —kúu i ká'an i.
12 Ya'a, te kuni o sukan ka kanda
ñayii ñatuu na ja u'vi ni ka yo sa'a i
ma, te ka sa'a i sukan ni tatnuni Su'si
ma, te ka kandija i Jesús ma.
13 Te ni jiniso'o sa onde andivi ma
ja ká'an nuu sa:
—Tee ni: "Onde vitna te kivi ki'in
o a, ja vava'a kúu ñayii kándija Iya
Tátnuni ma, te visi na kûu i ma."
—Sa'a ka'an ja ni jiniso'o sa ma.
Te sa'a ká'an Xtumani Ndios ma:
—Saa vi. Ndatatu ñayii ma, masu
satniñu-ka i, te ja va'a ni yo sa'a ni
yo kuu i ma koo ji'in i nuu Su'si ma
—kúu ya ká'an ya.

Sukan ni ndututu ja iyo nuu ñu'ú ma

14 Te nde'ya sa, te ni jini sa in viko
kuijin, te siki viko ma núkoo iya kaa
sukan kaa iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi
ya, te yoxtnee in corona oro xini ya,
te yinda'a ya in usu xen-xeen.
15 Te ini veñu'u ma ni kee in-ka ángel,
te káyu'u nini'i i jiña'a i iya núkoo siki
viko ma:
—Ke'en ni usu ni a, te kivi ni
ndaxtutu ni triu ni a, vaa jâ ni kuaan
i, te jâ iyo ja ndaxtutu ni —kúu i
jiña'a i.
16 Te iya núkoo siki viko ma, ni
ke'en ya usu ya ma, te ni kivi ya nuu
ñu'ú ma, te ni ndaxtutu ya ja kuu
kuenda maa ya ma.
17 Te ni kee in-ka ángel ini veñu'u
iyo andivi ma, te yinda'a tna i in usu
xen-xeen.
18 Te ni kee in-ka tuku ángel ja jito
ñu'u ndú'va nuu altar Su'si ma, te
káyu'u i jiña'a i nuu ángel yinda'a usu
ma:
—Ke'en usu ro a, te kivi ro itu tnu
uva a, te ka'nde ro uva a, vaa jâ ni
kuaan i —kúu i jiña'a i.
19 Te ángel ma, ni ke'en i usu i ma,
te ni chu'un i nuu ñu'ú ma, te ni
ja'nde i uva ma. Te ni ndaxtutu i, te
ni tnaa i nuu taxi uva ma, vaa jâ ni
ndakiti ini Su'si ma nuu uva ma kúu.
20 Te onde yu'u ñuu ma ni ka jiñu, ni
ka jiñu i uva ma, te ni ka taxi i, te ûni
nanimaa niñi ni kee. Te onde nuu ka
nu'ni yo'o yu'u caballu ma ni kaa niñi
ma, te ni jika i onde uni cientu mil
metro (300 kilómetros).

15

Uja ángel ka yinda'a uja kue'e ja tetniñu Su'si ma ñuu ñayivi ya

1 Te ni jini sa in-ka seña andivi
ma, te ja ni jini sa ma kúu uja
ángel ji'in uja kue'e ja jin ko kuu
sandi'i-nka, vaa kue'e yukan-nka ka
kuu sandi'i-nka ja xndo'o xneni Su'si
ma ñayii ni ka sa'a ja ni ndakiti ini ya
ma, kuechi ja ñatuu ni ka kandija i ya
ma.
2 Te suni ni jini tna sa in ja kaa sukan
kaa mar nuu ñu'u ndute ma te ndii
ni'ni kuenda tnu'u ja vidriu ma te
sakanuu ji'in ñu'u i'ni. Te ñayii ni
ka kundee nuu kiti ka'nu kiti kini
kaa ma, ji'in ja kaa sukan kaa ti
ma, ji'in tnuni ti ma, ji'in número ja
nani ti ma, te ka nukuiñi ñayii yukan
nuu ndute mar ma ja kaa sukan kaa
vidriu ma, te ka yinda'a i arpa Su'si
ma.
3 Te ka jita i yaa jita Moisés ma tee
jinukuechi nuu Su'si ma, ji'in yaa jita
iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma,
te sa'a ká'an:
Su'si Iya Tátnuni, iya kúu sa'a ndaka,
ja na'nu xeen kúu ja sa'a ni a,
ja vii ja luu kúu ndaka, vi Su'si.
Te ja va'a ja ndaa ndija kúu ichi ni a,
ja kúu ni Rey tátnuni nuu ndaka
ñayii ñatuu na ja u'vi ka sa'a i
ma.
4 ¿Na in ma koyu'u ña'a
te ma ndachiñu'u ña'a i maa ni,
Su'si Iya Tátnuni?
Vaa maa in-ni ni kúu iya ii.
Chukan kúu ja ki koo ñayii ka
iyo ndaka ñuu ma, te jin
ndachiñu'u ña'a i,
vaa jâ ni ka jini i sukan sa'a ndaa
sa'a ndija ni a.
Sa'a ká'an ja ka jita i nuu ya ma.
5 Ni jinu sukan, te ni yo nde'ya sa
andivi ma, te ni ndanune in veñu'u
ka'nu nuu iyo Su'si ma te ká'an ya
ji'in ñayii ka jinukuechi nuu ya ma.

6 Te ini veñu'u ka'nu ma ni ka ke
koo ndi-uja ángel ma, te ka yinda'a i
ndi-uja kue'e ma, te ka ne'nu i sa'ma
lino vivii te ka iyo ndondoo, te ka
jandute sa'ma i ma, te ka nu'ni in
sa'ma oro pechu i ma.
7 Te in kiti téku ma, ni chi'i ti nda'a
ndi-uja ángel ma in in copa oro te ka
ñu'u chitu ja iyo ja xndo'o xneni-ka
Su'si ma ñayii ñatuu ni ka kandija ja
ká'an ya ma, ja suu ya kúu iya téku
ni-kani ni-jika ma.
8 Te ini veñu'u ka'nu ma ûni ni chitu
ñu'ma, te sukan káxtnu'u Su'si ma
jayiñu'u ya ma ji'in tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma, te ñatuu na in ni kuu
kivi ini veñu'u ka'nu ma chi onde
ni jinu ja jin ndo'o jin tna'a ñayii
ma ndi-uja kue'e ka yinda'a ndi-uja
ángel ma.

16

Uja copa oro ka ñu'u chitu ja ndákiti ini Su'si ma ja tetniñu ya ñuu ñayivi ya

1 Te ni jiniso'o sa onde veñu'u iyo
andivi ma ja ni ka'an nini'i Su'si ma
nuu ndi-uja ángel ma, te jiña'a ya:
—Kuán koo, te jin kati ro ja ka ñu'u
nuu copa ka yinda'a ro a, tna'a ja
iyo ja jin ndo'o jin tna'a ñayii ma,
vaa ndákiti ini ri nuu i ja ñatuu ni ka
kandija ña'a i ma —kúu ya jiña'a ya.
2 Ángel xinañu'u ma, kua'an i, te
ni jati i ja ñu'u nuu copa i ma nuu
ñu'ú ma, te ndaka ñayii ka ndenee
tnuni kiti kini kaa ma, ji'in ñayii ka
chiñu'u ja kaa sukan kaa ti ma, te ni
ka keja'a i ka kana i ndi'yi, te masu
ka nduva'a-ni i, te ka jaxiko kini i.
3 Te ángel ku-uu ma, ni jan kati i ja
ñu'u nuu copa i ma nuu ndute mar
ma, te ni nduu ndute ma niñi sukan
ndúu niñi in ñayii ni ji'i ma, te ndaka
kiti ka ñu'u nuu ndute mar ma, ni ka
ji'i ti.
4 Te ángel ku-uni ma, ni jan kati
i ja ñu'u nuu copa i ma nuu ka iyo
yute ma ji'in nuu ka too ndute ma, te
ndute ma, ni nduu de niñi.
5 Te ni jiniso'o sa ja ká'an ángel ni
sa'a ja ni nduu ndute ma niñi ma:
—Iya sa'a ja ndaa, Iya Tátnuni kúu
ni, vi Su'si. Te maa ni ni iyo onde
xi'na ma, te maa ni iyo vitna a, vaa
iya ii kúu ni, te ñatuu játna ini ni ja
jin ko sa'a sa'ya ni ma ja u'vi ma, te
ka yikuu maa ñayii ni ka sa'a ja u'vi
ma ka ndachunaa i.
6 Vaa kuechi ja ni ka jati i niñi ñayii
ñatuu na ja u'vi ni ka yo sa'a i ma, ji'in
niñi tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a ni ma, chukan kúu ja ni
wa'a ni niñi a ja jin ndako'o i, vaa
kuechi maa i ka kuu, te jin ndando'o
jin ndaneni maa i —kúu i ká'an i.
7 Te suni ni jiniso'o sa in-ka ja ká'an
onde nuu altar ma:
—Saa vi, Su'si Iya Tátnuni iya kúu
sa'a ndaka, vaa ja'nde ndaa ni tniñu,
te ja vava'a kúu —kúu i ká'an i.
8 Te ángel ku-kuun ma, ni jan kati
i ja ñu'u nuu copa i ma siki kandii
ma. Te ni wa'a Su'si ma tnu'u ja ndii
xen-xeen-nka kandii ma te ka'mi i
ñayii ma.
9 Te ñayii ni ka kayu ma ja i'ni xeen
ma, ni ka ka'an ndeva'a i nuu Su'si
iya ni tetniñu ndaka kue'e ya'a, te ni
ñatuu ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi
ini i, ja jin ndachiñu'u i ya.
10 Te ángel ku-u'un ma, ni jati i ja
ñu'u nuu copa i ma siki kiti ka'nu kiti
kini xeen kaa ma, te nuu tátnuni ti
ma ni ndunee kuiti. Te ñayii ma, ja
kuechi ja ka ndo'o ka neni i ma, te ka
ndakayi'i i yaa i ma, ja ñatuu ka ni'i
ini-ka i naxe jin sa'a i.
11 Te ni ka ka'an ndeva'a i nuu Su'si
ma ja kuechi ja u'vi ka ndo'o i ma ji'in
ndi'yi ka kana i ma, te ñatuu ni ka
ndakani, ni ka ndaka'vi ini i ja u'vi
ka sa'a i ma.
12 Te ángel ku-iñu ma, ni jati i ja
ñu'u nuu copa i ma yute Eufrates ma.
Te ndute ma, ni yichi de, sukan-va'a
koo tu'va ichi tee ka kuu rey ka
tatnuni ñuu ka iyo ichi nuu kána
kandii ma.
13 Te ni jini sa ja ini yu'u koo ka'nu
kiti kaa sukan kaa lana'ña ma, ji'in
ini yu'u kiti ka'nu kiti kini xeen kaa
ma, ji'in ini yu'u tee xnda'vi ñayii ma
ja sa'a de tnu'u ja ndakaxtnu'u de

tnu'u Su'si ma, ni ka ke koo uni tachi,
te sukan ka ndaa sa'va ma ka ndaa i.
14 Vaa tachi ma ka kuu ti, te ka sa'a ti
seña, te kuan koo ti nuu tee ka kuu
rey ni-ka'nu ñuu ñayivi a, sukan-va'a
jin ndututu de ja jin kanaa de ji'in
Su'si iya kúu sa'a ndaka ma, te kivi
yukan ko kuu kivi ka'nu kivi kanuu
nuu Su'si ma.
15 "Jin konde'ya ni ja ya'a iyo sa, te
sanaa sanaa-ni kenda sa nuu ka iyo
ni a, sukan kenda in kui'na. Ja vava'a
kúu ñayii ja jito va'a i maa i ma te
masu kixi i ma, te jito va'a i sa'ma i
ma, sukan-va'a ma koo vichi i te ma
kukan-nuu i." Sa'a ka'an maa Su'si
ma.
16 Te ni ka ndututu de nuu nani
Armagedón sa'an hebreo ma.
17 Te ángel ku-uja ma, ni jati i ja ñu'u
nuu copa i ma nuu yi'i kajin ma, te ni
kuu nini'i yu'u ini veñu'u iyo andivi
ma nuu núkoo Su'si ma, te ni ká'an
ya:
—Jâ ni jinu —kúu ya ká'an ya.
18 Sani te ni jandute, te ni kuu yu'u,
te ni kuu sukan kána savi ma, te
ni tnaa xen-xeen nuu ñu'ú ya, ûni
ni tnaa sukan masu nama uun tnáa
onde kii ni keja'a ja iyo ñayii a nuu
ñu'ú ya.
19 Te ñuu ka'nu ma ni te'nde, te
uni jichi i ni nduu, te ndaka ñuu
ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a ni ka
kekaa. Te ni ndaka'án Su'si ma ñuu
ka'nu nani Babilonia ma, sukan-va'a
xndo'o xneni ya i, vaa ni ka sa'a i ja
ni ndakiti ini ya ma.
20 Te ndaka ñuu lilikin ka iyo nuu
ndute mar ma, ni ka jinu i kuan koo
i, te ndaka yuku ma ni ka naa.
21 Te onde andivi ma ni kuun ñiñi
na'nu na'nu nuu ka iyo ñayii ma, te
inuvee i vi'i-ka oko uxi (30) kilo, te
ni ka ka'an ndeva'a ñayii ma ja kuu
Su'si ma ja kuechi ñiñi na'nu na'nu
ni kuun ma, vaa kua'a xen-xeen ni
kuun.

17

Sukan ndo'o neni ñuu ka'nu nani Babilonia ma

1 Sani te ni kii in ángel ni ka yinda'a
ndi-uja copa ma, te sa'a ni ka'an i
nuu sa:
—Ne'e ni, te kaxtnu'u sa nuu ni
sukan ndo'o ña'a kuneé ku-uun ma,
ña'a núkoo siki ndute kua'a xeen ma.
2 Suu ña ni sa'a ja rey ka iyo ñuu
ñayivi a, ni ka sa'a de ja u'vi, te ndaka
tna ñayii ka iyo ñuu ñayivi a, sukan
ka kuu ñayii ka ndajini ka kuu i ja
ndimaa ja u'vi ni ka yo sa'a i ji'in ña
ma —kúu i ká'an i.
3 Te ni jininuu sa ja ni jeka ña'a
ángel ma, te ni jan xsia'a ña'a i ichi
nuu ñatuu nawa iyo kuiti ma, te ni
jini sa in ña'a núkoo siki kiti ka'nu
kiti kini kaa ma, te kua'a tnuu ti
ma, te ni-ka'nu ti ndee ja ka ka'an
ndeva'a ja kuu Su'si ma, te ka iyo uja
xini ti ji'in uxi ndiki ti.
4 Te ña'a ma, ne'nu ña sa'ma vava'a
kua'a tnuu, te ni kukutu, ni konu'ni
ña ji'in oro ji'in yuu vivii ji'in perla,
te yinda'a ña in copa oro ñu'u chitu
ja u'vi ja kini ja ni yo sa'a ña ma.
5 Te tnee ña ma ndenee sukan nani
ña ma te yii ja jaku'ni ini o, vaa sa'a
ká'an: "Babilonia ñuu ka'nu a kúu si'i
ña'a ka kuneé ka ku-uun ma, ji'in ja
u'vi ja kini ka sa'a ñayii ka iyo ñuu
ñayivi ya."
6 Ni jini sa ña'a ma ja ndájini ña ni
sa'a niñi ñayii ka ndikin Su'si ma te
ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma, ji'in
niñi ñayii ni ka ja'ni i ja kuechi ja
ñatuu ni ka yu'u i te ni ka ka'an i ja
ka kandija i tnu'u vii tnu'u va'a Jesús
ma. Te nuu ni jini sa ma, ni sa'vi-nka
ini sa.
7 Te ángel ma, ká'an i:
—¿Nava'a ni sa'vi-nka ini ni? Maa
sa kaxtnu'u ja kúni ka'an ña'a yukan
ji'in kiti ka'nu kiti kini kaa ma kiti
yoso ña ma ja iyo uja xini ti ji'in uxi
ndiki ti ma.
8 Kiti kini ni jini ni ma, ni iyo ti, te visi
ñatuu ti vitna, kovaa iyo ti ja nana ti
nuu kunu nuu nee ma, te ki'in ti nuu
skenaa ti maa ti ma, te ndaka ñayii ka
iyo nuu ñu'ú ya onde nuu ni keja'a
ñuu ñayivi a te onde vitna a ja ñatuu
na ja ka nani i ma ka yoxtnee nuu
libru ka yoxtnee ja ka nani ñayii jin
koteku ma, te jin sa'vi ini i ja jin kuni

i kiti ka'nu kiti kini kaa ma ja ni iyo
ti, te visi ñatuu ti vitna, kovaa ndenda
ti ma.
9 'Cha'a chi ñayii inundichi ma chi
jin jaku'ni ini i nawa kuni ka'an:
Ndi-uja xini ti ma ka kuu uja yuku
ma. Siki i ma núkoo ña'a ma.
10 Te suu i ka kuu uja rey ma, te u'un
de jâ ni ka skenaa, te in de núkoo
vitna, te in-ka de, ñatuu kenda-ka
de. Te nuna kenda de ma, masu
kua'a-ka-ni kivi koo de.
11 Kiti ka'nu kiti kini kaa ni iyo ma,
te masu iyo-ka ti, te suu ti kúu kiti
kúu rey ku-una ma, te iyo tna ti ne'un
ndi-uja rey ma, te suni skenaa tna ti
maa ti.
12 Te ndi-uxi ndiki ni jini ni ma ka
kuu uxi rey ñatuu jin koo-ka de ja
jin tatnuni de, kovaa in jichi-ni jin
kenda koo de ja jin tatnuni de ji'in
kiti ka'nu kiti kini kaa ma.
13 Tee ya'a, in-ni ja jin kani ini de, te
jin kua'a de tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ja tatnuni kiti ka'nu kiti kini kaa ma,
14 te jin kanaa de ji'in iya kúu sukan
kúu ndikachi jaa ma. Te iya kúu
sukan kúu ndikachi jaa ma, kundee
ya, vaa maa ya kúu Iya Tátnuni, te
tátnuni ya onde nuu tee ka tatnuni
ma, te maa in-ni ya kúu Rey tátnuni
nuu ndaka-ka rey ma. Te ñayii ka iyo
ji'in ya ma, ka kuu ñayii ni ndakana
maa ya ma, te ni ndakaji maa ya i, te
masu jin xndoo i ichi ya ma —kúu i
ká'an i.
15 Te suni ni ka'an tna i:
—Ndute kua'a ni jini ni nuu núkoo
ña'a kuneé ku-uun ma ka kuu kua'a
ñuu nuu ka iyo ñayii a, te kua'a xeen i
ka kuu, ndeva'a-ni na sa'an ka ka'an
i ma.
16 Te ndi-uxi ndiki kiti ka'nu kiti kini
kaa ni jini ni ma, jin saxiko i ña'a
kuneé ku-uun ma, te jin xtandee i
ndaka ja neva'a ña ma, te jin savichi
i ña, te jin kaa i yikikuñu ña ma, te
jin ka'mi i ña ji'in ñu'u i'ni.
17 Vaa maa Su'si ma kúu iya ni ska'an
i ja jin sa'a i sukan kúni ya ma, ja
jin ketna'a ini i, te jin kua'a i tnu'u
ja tatnuni kiti ka'nu kiti kini kaa ma,
onde ko kuu sukan ká'an tnu'u maa
ya a.
18 Te ña'a ni jini ni ma kúu ñuu ka'nu
tátnuni nuu ndaka rey ka iyo ñuu
ñayivi a —kúu i ká'an i.

18

Sukan ni kotuu ñuu ka'nu nani Babilonia ma

1 Ni jinu sukan, te ni jini sa in-ka
ángel ja ni nuu onde andivi ma ji'in
kua'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu i ma,
ji'in kua'a jayiñu'u i ma, te ni ye'e
ni'ni nuu ñu'ú ya.
2 Te káyu'u nini'i i, ká'an i:
—Jâ ni kotuu, jâ ni kotuu ñuu Ba-
bilonia a, te ni nduu i nuu ka iyo
tachi ma, nuu jin ko kuu ve'e tachi
ma, ja ka sa'a i ja kini ja u'vi ma, nuu
ka ndoo ndaka lasaa ka ndaa tne'e
ma, vaa ka ndaa tne'e ti ma, te ka
saxiko ñayii ma ti.
3 Vaa ndaka ñuu ma, ni ka sa'a i ja u'vi
ji'in ñuu Babilonia ma, onde ni ka
ndajini i. Te ndaka rey ma, ni ka sa'a
de ja u'vi ji'in ña ma, te tee ka jaan te
ka ndaxiko de ma, ni ka kuxiku de ja
sukan játna ini ña kuatniñu ndeva'a
ña xu'un ña ma —kúu i ká'an i.
4 Te ni jiniso'o sa in-ka ja ká'an
onde andivi ma:
—Nde koo ni ñuu jiña, sa'ya maa
sa, sukan-va'a ma jin sa'a-ka ni ja u'vi
sukan sa'a ña'a ma, sukan-va'a ma
jin ndo'o ni kue'e ndo'o ña ma.
5 Vaa ndaka ja u'vi sa'a ña ma, ni
ka kenda koo i onde andivi a, te ni
ndaka'án Su'si ma kuechi ña ma.
6 Jin xndoo ni ña, te ndando'o nda-
neni maa ña uu jichi sukan ni yo sa'a,
ni yo kuu ña ma ji'in jaku-ka ñayii
ma. Te nuu ni satu'va ña ja jin ko'o
ñayii ma jin ndatnaa-ka ni uu-ka jichi
ja ko'o ña.
7 Sukan ni ndachiñu'u ña maa ña ma
te ni iyo ña sukan kúu ini maa ña ma,
te vitna, te ndando'o ndaneni ña, te
konda'yu ña, vaa ni yo jani ini ña ma:
"Yo'o chi núkoo va'a o sukan núkoo in
reina, te masu in ña'a ni ji'i yii kúu o,
te masu konda'yu o", ni yo jani ini ña.
8 Chukan kúu ja in-ni kivi jin kenda
koo kue'e ndo'o neni ña ma, te ko
kokon ko yichi ña, te ndanda'yu ña,
te kûu ña, te kayu ña nuu ñu'u i'ni

ma, vaa Su'si Iya Tátnuni iya ndákan
kuenda nuu ña ma, iyo kua'a tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ma —kúu i
ká'an i.
9 Te ndaka rey ni ka sa'a ja u'vi ji'in
ña ma te ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu de
sukan ka kuni maa de ji'in ña ma, jin
ndanda'yu de, te jin ndakani ini de
ja kuu ña ma, nuna jin kuni de ñu'ma
kana nuu kayu ña ma.
10 Te jika-ni jin konukuiñi de ja jin
koyu'u de sukan ndo'o neni ña ma,
te jin kuña'a de:
—¡Ay! ¡Ay! Nda'vi ro, ñuu ka'nu
ñuu ndee, ja nani ro Babilonia a, vaa
in-ni ora ni kenda ja ndachunaa ro ja
ni sa'a ro ma —jin kuña'a de.
11 Te ñayii ñuu ñayivi a ja ka jaan i
te ka ndaxiko i ma, ka nda'yu i te ka
kuxii ini i ja kuu ña ma, vaa ñatuu na
in kuaan-ka ja ka xiko i ma.
12 Ja ni ka yo ndaxiko i ma kúu oro,
ji'in plata, ji'in yuu vivii, ji'in perla,
ji'in sa'ma nani lino, ji'in sa'ma kua'a
tnuu, ji'in sa'ma seda, ji'in ndaka
yutnu ka jaxiko asi ma, ji'in ndaka ja
kuva'a ji'in yiki nani marfil ma, ji'in
ndaka ja vivii kuva'a ji'in yutnu ma,
ji'in ndaka ja kuva'a ji'in kaa nani
cobre ma ji'in kaa nani hierro ma
ji'in yuu nani mármol ma,
13 ji'in canela ma, ji'in jaku-ka yuku
ka jaxiko asi ma, ji'in suja ma, ji'in
suja nani mirra ma, ji'in ndute jáxiko
asi ma, ji'in ndute uva ma, ji'in aceite
ma, ji'in yuchi triu ma, ji'in triu ma,
ji'in xndiki ma, ji'in ndikachi ma,
ji'in caballu ma, ji'in carreta ma, ji'in
ñayii ka jinukuechi ma, ji'in anua
ñayii ma. Vaa ndaka cha'a ni ka yo
jaan i te ni ka yo ndaxiko i ma.
14 Te jin kuña'a i:
—Masu nde ni'i-ka ro javixi ni yo
ndiyo ini ro ma, te jâ ni skenaa ro
ndaka ja vii ja ka ndee ya'vi xeen ni
yo ndiyo ini ro ma, te ma ni'i-ka ro
—sa'a jin ko kuña'a i.
15 Te ñayii ka jaan te ka ndaxiko i
ma, ja jâ ni ka kuxiku i ja ni yo jaan
ña ma, te jin konukuiñi jika i ja ka
yu'u i sukan ndo'o neni ña ma, te jin
konda'yu i, te jin kuxii xeen ini i.
16 Te jin kuña'a i:
—¡Ay! ¡Ay! Nda'vi ro, ñuu ka'nu
ja ne'nu ro sa'ma vivii nani lino ji'in
sa'ma kua'a tnuu te ni ndukutu ro
ji'in oro ji'in yuu vivii ji'in perla.
17 Vaa in ora-ni, te ni ka naa ndaka ja
va'a ni yo neva'a ro ma —jin kuña'a
i.
Te ndaka tee ka skaka barcu ma,
ji'in ndaka ñayii ka ñu'u nuu barcu
ma, ji'in ndaka tee ka jinukuechi nuu
barcu ma, ji'in ndaka tee ka satniñu
nuu ndute mar ma, te ni ka jinkuiñi
jika de,
18 te ka nde'ya de sukan kána ñu'ma
ja káyu ñuu ma, te ka ka'an de:
—¿Nde ñuu inuu kúu i ji'in ñuu
ka'nu ya'a? —ka kuu de ka ka'an de.
19 Te ni ka chiso de ñuyaka xini de,
te ni ka kayu'u de, te ka nda'yu de, te
ka kuxii ini de, te ka ka'an de:
—¡Ay! ¡Ay! Nda'vi ñuu ka'nu ya, te
vitna ja ja va'a neva'a maa ñuu ma,
te ni ka kuxiku ndaka tee ka neva'a
barcu kuan koo ve koo nuu ndute
mar ma. Kovaa in ora-ni, te ni naa
—ka kuu de ka ka'an de.
20 Kovaa ndusii ini andivi ma, te
jin ndusii ini tna ni ja ka kuu ni
ñayii ka sa'a ja va'a ma, ja ka kuu ni
tee ni tetniñu Jesucristo ma, ji'in tee
ka ndakaxtnu'u tnu'u ni yo taa Su'si
ma, vaa Su'si ma, jâ ni sa'a ya ja ni
ka ndachunaa ñayii ka iyo ñuu ka'nu
ma, kuechi ja ni ka sa'a ña'a i ma.
21 Te in ángel iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ma, ni tnii i in yuu ka'nu
sukan in yuu mulinu, te ni skana i
nuu ndute mar ma, te ká'an i:
—Suni sa'a ndo'o neni ñuu ka'nu
Babilonia a, te naa i, te masu nde
kuni-ka o i.
22 Te ni masu kuniso'o-ka o tee ka tee
arpa ma, ni a tee ka tee guitarra ma,
ni a tee ka tivi flauta ma, ni a tee
ka tivi trompeta ma. Ni a in-ka tee
ka sa'a nda'a de ndaka ndatniñu ma,
masu jin koo-ka de ñuu jiña, ni a yu'u
mulinu masu nde kuniso'o-ka o ñuu
jiña.
23 Te masu tnuu-ka ñu'u ñuu jiña, ni
a jin ko kuu yu'u suchi ka tnanda'a
ñuu jiña. Vaa tee ka ndakuaan te
ka ndaxiko de ma, tee ka ndanuu ni

ka yo kuu de ñuu ñayivi a, te vaa ja
inutasi de ma, te ni ka yo xnda'vi de
ñayii ndaka ñuu na'nu ma.
24 Te ini ñuu ma, ni ka ndani'i i niñi
tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma, ji'in niñi ñayii ni ka
yo sa'a ja va'a ma, ji'in niñi ndaka-ka
ñayii ni ka ja'ni i ñuu ñayivi a —kúu i
ká'an i.

19

Sukan ka chiñu'u i Su'si ma andivi ma

1 Sani te ni jinu, te ni jiniso'o sa
ja ka kuu yu'u kua'a xeen ñayii onde
andivi ma, te ka ka'an i:
¡Aleluya! Su'si o Iya Tátnuni ma kúu
iya ni sa'a ja ni ka ndani'i ta'vi
o a,
te jín ndachiñu'u o ya, vaa maa
ya neva'a tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ma.
2 Vaa sa'a ndaa sa'a ndija ya,
te ni sa'a ya ja jâ ni ndachunaa ña'a
kúneé kú-uun ma ja u'vi ni yo
sa'a ña ma,
vaa ni yo sa'a ña ja jin ko sa'a
ñayii ma ja u'vi sukan ni yo
sa'a ña ma,
te jâ ni ndachunaa ña ja ni
yo ja'ni ña ñayii ni ka yo
jinukuechi nuu Su'si o a,
ka kuu i ka ka'an i.
3 Te ka ka'an i in-ka jichi:
—¡Aleluya! Vaa ni ndani'i, ni
ndatna'a maa ña, te ñu'ma káyu ña'a
ma kana ni-kani ni-jika —ka kuu i ka
ka'an i.
4 Te ndi-oko kuun tee nija'nu ma
ji'in kuun kiti ka teku ma, ni ka
jinkoo jiti de ji'in ti, te ni ka jakindeyi
de ji'in ti onde nuu ñu'ú ma, te ndaka
de ji'in ti ma ni ka ndachiñu'u Su'si
ma nuu núkoo ya ja tátnuni ya ma, te
ka ka'an de ji'in ti:
—¡Sukan kó kuu! ¡Aleluya! —ka
kuu de ka ka'an de ji'in ti.
5 Te nuu núkoo ya ma ni jiniso'o sa
in ja ká'an:
Jín ndachiñu'u o Su'si o a, ndaka
ro suchi kuechi, ji'in ndaka ni
ñayii nija'nu,
ndaka o ja ka jinukuechi o nuu
ya a,
ji'in ndaka o ja ka ndi ini o ja jin
koo va'a o nuu ya a,
kúu ká'an.
6 Te ni jiniso'o sa ja ka kuu yu'u
kua'a xeen ñayii sukan ka kuu yu'u
ndute kua'a xeen ma. Te sukan kúu
ora kána xeen savi ma, sukan ka kuu
yu'u i, te ka ka'an i:
¡Aleluya! ¡Vaa Su'si o Iya Tátnuni a, iya
kúu sa'a ndaka ma, jâ tátnuni
ya nuu ndaka!
7 Jín koo sii ini o, te jín kutachi o, te
jín ndachiñu'u o ya,
vaa jâ ni kenda viko tnánda'a iya
kúu sukan kúu ndikachi jaa
ma,
te suchi ko kuu ñasi'i ya ma, ja ni
satu'va i maa i.
8 Te ni wa'a ya tnu'u ja kone'nu i
sa'ma lino vava'a vivii,
te sa'ma ndoo ndoo sa'ma
jándute kúu,
ka kuu i ka ka'an i.
Te sa'ma lino vava'a vivii ma kúu
ja va'a ja ndaa ni ka yo sa'a o ja ka
kuu o ñayii ka kandija Su'si ma.
9 Sani te ángel ma, ni ka'an i:
—Tee ni: “Ja vava'a ka kuu ñayii ni
kana ya ja jin kuxini i viko tnánda'a
iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma”
—kúu i ká'an i.
Te ká'an i:
—Cha'a ka kuu tnu'u ndaa tnu'u
ndija Su'si ma —kúu i ká'an i.
10 Te ni jinkoo jiti sa nuu ja'a i ma,
ja ndachiñu'u sa i. Te ká'an i:
—Máko sa'a ni sukan. Vaa saña
tna, suni jinukuechi tna sa nuu Su'si
ma, sukan ka jinukuechi ndaka ñani
ni ma ji'in ku'va ni ma, ja ka sa'a i
sukan ni kaxtnu'u Jesús ma. Su'va
maa Su'si ma ndachiñu'u ni, vaa
ja ni sa'a ni kuu Jesús ma kúu ja
ni ka yo ndakaxtnu'u tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma
—kúu i ká'an i.
11 Sani te ni ndanune andivi ma, te
ni jini sa in caballu kuijin, te ja nani
iya yoso ti ma kúu Iya Kuu Kukanu
Ini O ji'in Iya Sa'a Ja Ndaa Ndija,
te ja'nde ndaa ya tniñu ñayii ma, te

kanaa ya ji'in ñayii ñatuu ka kandija
ja ká'an ya ma.
12 Te nduchinuu ya ma ka kanda'a
sukan kánda'a ñu'u ndú'va ma, te xini
ya ma ka iyo kua'a corona, te ndenee
in ja nani ya, in ja ni-in ñayii masu
jini, yika-ni ja maa in-ni ya.
13 Te ne'nu ya sa'ma ni ka'yu niñi, te
ja nani ya ma kúu Tnu'u Su'si ma.
14 Te soldado andivi ma, ka ne'nu i
sa'ma lino vava'a vivii kuijin kuijin
te ka iyo ndoo ndoo, te ka yoso i
caballu kuijin, te ka ndikin i ya.
15 Te yu'u ya ma kée in yuchi kuiñi
xen-xeen kúu espada, sukan-va'a
xtnakue'e ya ñayii ka iyo ñuu na'nu
ma ja ñatuu ni ka kandija i ya ma,
te yinda'a ya in yutnu xii kaa. Te
maa ya kuiñu nuu ka jaxi i uva
ma, te cha'a kúni ka'an ja ndákiti ini
xen-xeen ini Su'si iya kúu sa'a ndaka
ma.
16 Te ichi ja'a sa'ma ne'nu ya ma
ndenee ja nani ya ma, te sa'a ká'an:
"Rey tátnuni nuu ndaka rey ma, iya
tátnuni nuu ndaka tee ka tatnuni ma."
17 Te ni jini sa in ángel núkuiñi
nuu kandii ma, te káyu'u nini'i i nuu
ndaka lasaa ka ndava sasava andivi
ma, te jiña'a i:
—Ne'e koo, te jin ndatna'a ro, te jin
kuxini ro ja taa Su'si ma,
18 sukan-va'a jin kaa ro kuñu tee ka
kuu rey ma, ji'in kuñu tee ka tatnuni
nuu soldado ma, ji'in kuñu tee ni ka
iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma, ji'in
kuñu caballu ma, ji'in kuñu tee ka
yoso caballu ma, ji'in ndaka kuñu
ñayii ñatuu ka jinukuechi ma, ji'in
ñayii ka jinukuechi ma, ka kuu i suchi
kuechi ka kuu i ñayii nija'nu, ja ñatuu
ni ka kandija i ja ka'an Su'si ma
—kúu i jiña'a i.
19 Te ni jini sa kiti ka'nu kiti kini
kaa ma, ji'in rey ka iyo nuu ñu'ú
ya, ji'in ndaka soldado ma, ni ka
ndatna'a de ja jin koo de jin kanaa
de ji'in iya yoso caballu ma ja kúu ya
Jesucristo ma, ji'in soldado ka ndikin
ya ma.
20 Sani te kiti ka'nu kiti kini kaa ma
ji'in tee ni yo xnda'vi ñayii ma ja
ni yo sa'a de tnu'u ja in tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma kúu de ma, ni ka tnii soldado
ya ma kiti kini kaa ma ji'in tee ya'a.
Vaa tee ya'a chi ni yo jini de tnuni
te kua'a ja ni yo sa'a de, te sukan ni
yo xnda'vi de ñayii ka ndenee tnuni
kiti ka'nu kiti kini kaa ma ja ni ka
yo chiñu'u i ja kaa sukan kaa ti ma.
Kiti ya'a ji'in tee ya'a ni ka skana teku
i ti ji'in de nuu ñu'u káyu kóko ji'in
azufre ma.
21 Te ni ja'ni iya yoso caballu ma ji'in
yuchi kuiñi kúu espada kée yu'u ya
ma ndaka-ka ñayii ma, te loti ma ji'in
ndaka-ka kiti ka jaa ja nde'e ma, ni
ka jaa ti kuñu ñayii ma onde ni ka
ndutu chii ti.

20

Mil kuiya ma

1 Sani te ni jini sa in ángel ni nuu
vee onde andivi ma, yinda'a i ndakaa
nuu nee nuu kunu ma ji'in in yo'o
kaa ka'nu ka'nu.
2 Te ni tnii i koo ka'nu kaa sukan kaa
in lana'ña ma ja kúu ti koo jana'a
ma, te maa ti kúu tachi ma ja nani
i Satanás ma. Te ni ju'ni ángel ma
tachi ma, te konu'ni i in mil kuiya.
3 Te ni skee i tachi ma nuu nee nuu
kunu ma, te ni jasi vava'a i tachi ma,
te ni tenee i sellu i ma, sukan-va'a
máko xnda'vi-ka tachi ma ñayii ka iyo
ndaka ñuu ma, onde nuu ni ndi'i mil
kuiya ma, te sani te ndaxsiaa ángel
ma tachi ma jaku-ni kivi.
4 Te ni jini sa nuu jin kunukoo ñayii
ni wa'a ya tnu'u ja jin ka'nde i tniñu
ñayii ma, te ni jini sa anua ñayii ni
ka xtandoso ñayii ma xini i ja kuechi
ja ka kaxtnu'u i na in kúu Jesucristo
ma, ji'in tnu'u Su'si ma, te ñatuu ni ka
chiñu'u i kiti ka'nu kiti kini kaa ma, ni
ja kaa sukan kaa ti ma, ni a jin kua'a
i tnu'u ja jin ndenee ñayii ma tnuni ti
ma tnee i ma xi nda'a i ma. Te ni ka
ndateku i ja jin tatnuni i ji'in Cristo
ma mil kuiya.
5 Cha'a kúu ja ni ka ndateku ñayii ma
xinañu'u ma. Kovaa jaku-ka ñayii ni
ka ji'i ma, masu ni ka ndateku i onde
ni chitu mil kuiya ma.

6 Ja vava'a ka kuu ñayii ñatuu na
ja u'vi ni ka yo sa'a i ma te ni ka
ndateku i xinañu'u ma, vaa masu jin
skenaa i anua i ma, sukan jin ndo'o
in jichi-ka ñayii ñatuu ni ka ndateku
ma. Kovaa ñayii ni ka ndateku ma,
jin ko kuu i sutu nuu Su'si ma ji'in
nuu Cristo iya ni tetniñu ya ma, te jin
tatnuni i ji'in ya mil kuiya.
7 Nú ni jinu mil kuiya ma, te tachi
ma chi ndayaa i nuu yinee va'a i ma.
8 Te ndee i ja xnda'vi i ñayii ka iyo
ñuu na'nu ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a
ji'in ñuu Gog ma ji'in ñuu Magog ma,
sukan-va'a ndaxtutu i ñayii ma ja jin
koo i jin kanaa i, te kua'a xeen i jin ko
kuu, sukan iyo ñuti yu'u ndute mar
ma.
9 Te ni ka ka koo i, te ni ka konduu
i ni-ka'nu ñuu nuu ka iyo ñayii ñatuu
na ja u'vi ka sa'a i ma, ñuu kútoo Su'si
ma. Te Su'si ma, ni skuun ya ñu'u i'ni
onde andivi ma, te ni ka kayu ndi'i
kuiti ndaka ñayii ka ndikin tna'a ji'in
tachi ma.
10 Te tachi ma ja ni yo xnda'vi i ñayii
ma, ni skana ya i nuu ñu'u káyu kóko
ji'in azufre ma, nuu ñunee kiti ka'nu
kiti kini kaa ma, ji'in tee ni yo xnda'vi
ñayii ma ja ni yo sa'a de tnu'u ja tee
ndákaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma
kúu de ma, te yukan jin ndo'o jin
neni tachi ma ji'in ti ji'in de ni-kani
ni-jika nduu ñuu.

Sukan ndakan Su'si ma kuenda nuu ñayii ma

11 Te ni jini sa in nuu kuijin kuijin
te vivii kaa, te yukan núkoo ya ja
tátnuni ya ma, te ni ka jinu ñuu ñayivi
ma ji'in andivi ma ja ni ka jini i ya
ma. Ûni masu nde na'a ja ni ka yo
iyo i yukan.
12 Te ni jini sa ñayii ni ka ji'i ma,
ñayii nija'nu ma ji'in suchi kuechi
ma, ka nukuiñi i nuu Su'si ma, te
ni ka ndanune libru ma, te suni ni
ndanune in-ka libru, te libru ya'a
kúu ja ka'an nde ñayii jin koteku ma,
te sukan ka ka'an libru ma ni ndakan
ya kuenda nuu ñayii ni ka ji'i ma
nawa ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu maa
i ma nuu ni ka yo iyo i ñuu ñayivi a.
13 Te ndute mar ma, ni ndakua'a de
ñayii ni ka ji'i yukan. Te ja sa'a ja jin
kûu ñayii ma, ni ndakua'a i ñayii ni
ja'ni i ma, te andeya ma, ni ndakua'a
i ñayii ka ñunee yukan, te ni ndakan
ya kuenda nuu ndi-in ndi-in i nawa
ni ka yo sa'a i ma.
14 Sani te ja ni ja'ni i ñayii ma ji'in
andeya ma, ni ndaskana ya i nuu
ñu'u káyu kóko ma. Te cha'a kúu ja
ku-uu jichi ja jin kûu ñayii ma.
15 Te ñayii ñatuu na ja nani i ma
ndenee nuu libru ká'an ja jin koteku
o ma, ni skana ya i nuu ñu'u káyu
kóko ma.

21

Ñuu Jerusalén jaa ni nuu andivi ma

1 Te ni jini sa in andivi jaa ji'in in
ñu'ú jaa, vaa andivi ni iyo xinañu'u
ma ji'in ñuu ñayivi ni iyo xinañu'u
ma, jâ ni ka naa i, te ñatuu na ndute
mar-ka ma iyo.
2 Te ni jini sa ñuu ii, ja kúu i ñuu
Jerusalén jaa ma, ni nuu i vee i andivi
ma nuu iyo Su'si ma, te iyo tu'va
i, te vivii ni ndukutu ni ndunu'ni
i sukan kúu in suchi si'i ja ndetu i
suchi tnanda'a ji'in i ma.
3 Te ni jiniso'o sa ja ká'an nini'i Su'si
ma nuu núkoo ya ja tátnuni ya ma:
—Cha'a kúu nuu koo Su'si a ji'in
ñayii ma, te koo ya me'ñu ndaka i ma,
te jin ko kuu i ñuu maa ya, te koo maa
ya ji'in i, te ko kuu ya Su'si i.
4 Te ndasavii ya ndute nuu i ma,
vaa yukan chi ñatuu na in kûu-ka, te
ñatuu na in konda'yu-ka, te ñatuu na
in kuxii ini-ka, te ñatuu na in ndo'o
neni-ka, vaa ndaka ja ni ka yo kuu
xinañu'u ma, jâ ni ka ya'a i —kúu ya
ká'an ya.
5 Te núkoo ya nuu tátnuni ya ma, te
ká'an ya:
—Vitna, te ndásajaa sa ndaka ja
iyo a —kúu ya ká'an ya.
Te suni ká'an ya:
—Tee ni tnu'u ya'a chi tnu'u ndaa
tnu'u ndija kúu —kúu ya ká'an ya.
6 Te suni ká'an ya:

—Jâ ni kuu. Sukan kúu letra xi-
nañu'u ni keja'a ma te onde letra
sandi'i-nka ma, sukan kúu sa, vaa ja
maa sa te ni ka keja'a ndaka ja ka
iyo a, te ja maa sa te jin ndi'i ndaka.
Nú na in yichi ndute, te maa sa kua'a
ndute too ma, te sa'a de ja koteku i
ma, te masu nawa ke'en ya'vi sa.
7 Nú na in kundee nuu ndaka ja u'vi
ma, te kua'a sa ja kuta'vi i ndaka ja
iyo ya, te maa sa ko kuu Su'si i, te
maa i ko kuu sa'ya sa.
8 Kovaa ñayii ka yu'u ja jin kondikin
ña'a i xi ñatuu ka kukanu ini ña'a i
ma, ji'in ñayii ka sa'a ndaka ja u'vi
ma, ji'in ñayii ka ja'ni tna'a ma, ji'in
ñayii ka kivi nduu ji'in in-ka ñayii
ñatuu ni tnanda'a ji'in i ma, ji'in ñayii
inutasi ma, ji'in ñayii ka ndachiñu'u
ja masu Su'si ka kuu ma, ji'in ndaka
ñayii ka xnda'vi tna'a ma, jâ ka iyo
ta'vi i ja jin ndo'o jin neni i nuu ñu'u
káyu kóko ji'in azufre ma. Te cha'a
kúu ja jin kûu i ja ku-uu jichi ma
—kúu ya ká'an ya.

9 Sani te ni kenda nuu iyo sa ma
in ndi-uja ángel ka yinda'a ndi-uja
copa ka ñu'u chitu ndi-uja kue'e ja
jin kenda koo kuee-ka ma, te sa'a ni
ka'an i nuu sa:

—Ne'e ni ya'a, te káxtnu'u sa na
in ko kuu ñasi'i iya kúu sukan kúu
ndikachi jaa ma —kúu i ká'an i.

10 Te ni ja'an anua sa ma ji'in i in
yuku ka'nu te sukun, te ni kaxtnu'u
i ñuu ka'nu ñuu ii kúu Jerusalén ma,
ja ve nuu i onde andivi ma nuu iyo
Su'si ma.
11 Te iyo jayiñu'u Su'si ma ini ñuu
ma, te kánda'a i ja jándute sukan kaa
in yuu vivii, sukan kaa in yuu nani
jaspe ma. Ûni ndii ni'ni i sukan kaa
in vidriu.
12 Te iyo in yika ve'e ka'nu sukun, te
ka iyo uxi uu ye'e, te ye'e ma ka iyo
uxi uu ángel, te ka ndenee ja ka nani
i ma, te ja ka nani i ma kúu ndi-uxi
uu jichi ñayii ñuu Israel ma.
13 Te ichi nuu ve kana kandii ma ka
ndenee uni ye'e, te ichi ninu ma ka
ndenee uni-ka ye'e, te ichi nuu vee
ma ka ndenee uni-ka ye'e, te ichi nuu
kée kandii ma ka ndenee uni-ka ye'e.
14 Te ka iyo uxi uu ja ka yituu yika
ve'e ma ja ka ndesi i ñuu ma, te ka
ndenee ja ka nani ndi-uxi uu tee ni
tetniñu iya kúu sukan kúu ndikachi
jaa ma.
15 Te ángel iyo ji'in sa ma, yinda'a i in
yutnu oro ja chikua'a i ñuu ma ji'in
ye'e ma ji'in yika ve'e ndesi ñuu ma.
16 Te ñuu ma, inuu ja kani i ma ji'in ja
jite i ma, te ángel ma, chikua'a i, te uu
millón ji'in uu cientu mil (2,200,000)
metro ka ndeka ja kani ma ji'in ja jite
ma ji'in ja sukun ma.
17 Te ni chikua'a ángel ma ja sukan
kokon yika ve'e ja ndesi ñuu ma,
te uni xiko u'un (65) metro ndeka
sukan ka chikua'a ñayii ma ji'in
sukan ka chikua'a ángel ma.
18 Te tna'a ja ni kuva'a yika ve'e ndesi
ñuu ma kúu yuu jaspe, te ini ñuu ma
chi nanimaa oro kúu i, sukan kaa
vidriu iyo vii iyo ndoo ma.
19 Te ja ka yituu yika ve'e ndesi ñuu
ma ni ka kukutu ji'in yuu vivii. Te
ja xinañu'u ja yituu yika ve'e ma kúu
yuu jaspe, te ja ku-uu ma kúu yuu
zafiro, te ja ku-uni ma kúu yuu ágata,
te ja ku-kuun ma kúu yuu esmeralda,
20 te ja ku-u'un ma kúu yuu ónice,
te ja ku-iñu ma kúu yuu cornalina,
te ja ku-uja ma kúu yuu crisólito,
te ja ku-una ma kúu yuu berilo, te
ja ku-iin ma kúu yuu topacio, te ja
ku-uxi ma kúu yuu crisoprasa, te ja
ku-uxi in ma kúu yuu jacinto, te ja
ku-uxi uu ma kúu yuu amatista.

21 Te ndi-uxi uu ye'e ma ka kuu uxi
uu perla, te ndi-in ndi-in ye'e ma ka
kuu in in perla, te ichi kanuu-ka ja
kivi o ini ñuu ma kúu nanimaa oro,
te ndii ni'ni i sukan kaa vidriu ma.
22 Te ñatuu ni jini sa veñu'u ka'nu ini
ñuu ma, vaa Iya Tátnuni ma Su'si iya
kúu sa'a ndaka ma ji'in iya kúu sukan
kúu ndikachi jaa ma ka kuu veñu'u
ka'nu ñuu ma.
23 Te ñuu yukan, masu jiniñu'u i ja
ndii kandii ma, ni a ko ndii yoo ma
ini ñuu ma, vaa jayiñu'u Su'si ma,
kúndee i ndii ni'ni i ini ñuu ma, te

ñu'u ndú'va ini ñuu ma kúu iya kúu
sukan kúu ndikachi jaa ma.
24 Te ndaka ñayii ni ka iyo ni-ka'nu
ñuu ñayivi a ja jâ ni ka ndani'i ta'vi
i ma, jin koo i ini ñuu ma nuu
xtnuu ni'ni maa iya kúu sukan kúu
ndikachi jaa ma. Te rey ka iyo ñuu
ñayivi a, jin koo de jin xsia'a de ja vii
ja va'a ka neva'a de ma ñuu yukan.
25 Te ye'e ñuu yukan masu jin ndan-
desi, vaa masu na nduu ji'in jakuaa
koo.
26 Te ndaka-ka ñuu ma, jin koo i jin
xsia'a i ja vii ja va'a ka neva'a i ma
ñuu yukan.
27 Te masu kuu jin kivi koo ni-in
ndatniñu ja masu ka iyo ndoo nuu
Su'si ma. Ni a ñayii ka sa'a ja u'vi ma
ji'in ñayii ka xnda'vi tna'a ma, masu
kuu jin kivi koo i. Yika-ni ja ñayii ka
yoxtnee ja ka nani i ma nuu libru ka
yoxtnee ja ka nani ñayii jin koteku
ni-kani ni-jika ma ja neva'a iya kúu
sukan kúu ndikachi jaa ma jin ko kuu
ñayii jin kivi koo ma.

22

1 Sani te ni kaxtnu'u ángel ma in
yute jika ndute vivii ndute sa'a ja
koteku o, te jándute de sukan kaa
vidriu ma, te ni kee yute ma nuu
núkoo Su'si ma ja tátnuni ya ma ji'in
iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma.
2 Te sasava ichi kanuu-ka iyo ini ñuu
yukan ma jika ndute ma. Te nduu
nduu yu'u yute ma núkoo in yutnu
kúun ja sa'a ja koteku o ma. Te uxi
uu jichi nde'ya tnu ma kúun. Te in in
jichi kúun ja in in yoo ma. Te nda'a
tnu ma kúu ja jin nduva'a ñayii ka
ku'u ndaka ñuu ma.
3 Te masu na ja u'vi-ka koo ini
ñuu ma, vaa yukan núkoo maa
Su'si ma ja tátnuni ya ma ji'in iya
kúu sukan kúu ndikachi jaa ma, te
ñayii ka jinukuechi nuu ya ma, jin
ndachiñu'u i ya.
4 Te jin konde'ya i nuu ya ma, te ja
nani ya ma kondenee tnee i ma.
5 Te masu na jakuaa-ka koo, te ñatuu
ka jiniñu'u i ñu'u ja jin kotnuu nuu i,
ni a ndii-ka kandii ma, vaa maa Su'si
Iya Tátnuni ma sa'a ja jin kundijin
nuu i, te jin tatnuni i ji'in ya ni-kani
ni-jika.
6 Te ká'an ángel ma:
—Tnu'u ya'a chi tnu'u ndaa tnu'u
ndija kúu. Te maa Su'si Iya Tátnuni
ma kúu iya ni yo tatnuni ini anua
tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a maa ya ma, te suni maa ya kúu
iya ni tetniñu ángel ya ma ja kaxtnu'u
i nuu ñayii ka jinukuechi nuu ya ma
ja sani te jin ko kuu yachi-ni cha'a
—kúu i ká'an i.

Iyo yatni ja ndii Jesús ma

7 Te ká'an Jesús ma:
—¡Sani te kenda yachi-ni sa! Ja
vava'a kúu ñayii kándija te ndí ini i
ja sa'a i sukan ká'an tnu'u ndee nuu
libru ya'a ja ndákaxtnu'u sukan ko
kuu o a —kúu ya ká'an ya.
8 Maa sa kúu Juan ma, te ni jiniso'o
sa ndaka cha'a. Te nuu ni jinu ja
ni jininuu sa ma ji'in ja ni jiniso'o
sa ma, te ni jinkoo jiti tuku sa nuu
ja'a ángel ni kaxtnu'u ndaka cha'a, ja
ndachiñu'u tuku sa i.
9 Kovaa ni ka'an i:
—Máko sa'a ni sukan, vaa saña chi
jinukuechi tna sa nuu Su'si ma sukan
jinukuechi maa ni a, ji'in ñani ni tee
ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma, ji'in ñayii ka kandija te
ka sa'a i sukan ndee nuu libru ya'a.
Ndachiñu'u ni maa Su'si ma —kúu i
ká'an i.
10 Te ká'an i:
—Máko chu'u ni tnu'u ndee libru
ya'a ja ndákaxtnu'u sukan ko kuu ma,
vaa jâ ve kuyatni kivi a.
11 Nú na in kúni ja ko sa'a-ka i ja u'vi,
te kó sa'a-ka maa i. Nú na in kúni ja
sa'a tne'e-ka i maa i, te sa'a tne'e-ka
i maa i. Nú na in kúni ja ko sa'a i ja
va'a ja ndaa ma, te kó sa'a-ka i ja va'a
ja ndaa ma. Nú na in kúni ja nduvii
ndundoo i, te ndásavii ndásandoo-ka
i maa i nuu Su'si ma —kúu i ká'an i.
12 Te ká'an Jesús ma:
—Sani te kenda yachi sa, te yinda'a
sa ja skuta'vi ña'a sa, sukan-va'a
ndataa sa nuu ndi-in ndi-in ni sukan
ni ka satniñu ni ma.

13 Sukan kúu letra xinañu'u ni keja'a
ma te onde letra sandi'i-nka ma,
sukan kúu sa, te ja maa sa te ni keja'a
ndaka ja iyo a, te ja maa sa te jin
ndi'i ndaka, te maa sa kúu xinañu'u,
te maa sa kúu sandi'i-nka.
14 'Ja vava'a ka kuu ñayii ka ndasa'a
vii ka ndasa'a ndoo i maa i ma, sukan
ka sa'a ñayii ka ndakate sa'ma i ma
chi ka iyo i ja kuu jin kaa i nde'ya
kúun yutnu sa'a ja kuu jin koteku
ñayii ma, te kuu jin kivi koo i ye'e ñuu
ma.
15 Kovaa ñayii ka sa'a sukan ka sa'a
la-ina ma chi ke'e ma jin koo i, ji'in
ñayii tasi ma, ji'in ñayii ka kivi nduu
ji'in ñayii masu ni ka tnanda'a ji'in i
ma, ji'in ñayii ka ja'ni tna'a ma, ji'in
ñayii ka jatna ini i ja jin xnda'vi tna'a
i ma.
16 'Maa sa ja kúu sa Jesús ma, ni
tetniñu sa ángel sa ma, sukan-va'a
kaxtnu'u ndaa i tna'a ja ko kuu ma
nuu ndijin ja ka kuu ni ñayii ka
ndachiñu'u Su'si ma ndi-in ndi-in
ñuu ma. Vaa saña chi ne'un sa'ya
tata David ma ni kenda sa. Te sukan
kúu kimi ka'nu kána nuu ve ndii ma,
sukan kúu sa nuu ñayii ka kandija
ña'a ma —kúu ya ká'an ya.
17 Te Xtumani Ndios ma, ji'in
ñayii ka ndachiñu'u Su'si ma, ja jin
ndatna'a i ji'in ya sukan ka ndatna'a
suchi jin tnanda'a ma, sa'a ka ka'an i
ji'in ya nuu ñayii ma:

—Ne'e ni.

Te nú na in kuniso'o, te ká'an tna i
nuu ñayii ma:

—Ne'e ni.

Te nú na in yíchi ndute, te kíi i, te
nú kúni i, te kó'o i ndute sa'a ja koteku
i ma, te masu nawa chuya'vi i.

18 Te maa sa káxtnu'u nuu ndaka ni
ja ka niniso'o ni tnu'u ndee nuu libru
ya'a ja ndákaxtnu'u ndaka sukan ko
kuu ma, te nú na in na skaa-ka ka'an
i sana sukan ká'an tnu'u ya'a, te maa
Su'si ma sa'a ja kenda nuu i ndaka
kue'e ka ndenee nuu libru ya'a.
19 Te nú na in na kendee-ka
tnu'u ndee nuu libru ya'a te ma
ndákaxtnu'u i sukan ko kuu ma, te
maa Su'si ma kendee ja kuta'vi i ja
kúun yutnu sa'a ja koteku i ma, te
xtandiyo ya i, te ma koo i ñuu ii ma,
te ma ni'i i ndaka ja va'a ja ndee nuu
libru ya'a.
20 Iya káxtnu'u ndaa ja ká'an libru
ya'a ja sukan ko kuu ma ká'an sa'a:

—Ja ndaa kúu ja sani te kenda
yachi sa —kúu ya ká'an ya.

Te suni ni ndakone'e sa:

—Saa vi, Jesús Iya Tátnuni, ne'e
yachi ni —kúu sa jiña'a sa. Te sukan
kó kuu.
21 Te ja vii ja va'a na skuta'vi ña'a
maa Jesucristo iya tátnuni nuu o a ja
ka kuu o ñayii ka kandija ya a. Te
sukan kó kuu.